This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,461,092

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU, VĚDU,
LITERATURU A UMĚNÍ.

AP
52
.R88
v.13
pt.1

ROČNÍK XIII. SVAZEK I.

REDAKTOR A VYDAVATEL

JOSEF PELCL

V PRAZE
JOSEF PELCL
1908.

Amiel 618
A—n 133
d'Annunzio G. 392 684
— ao — 401 544 546 569
— ap — 568
April 378
Bdk 185 279
Bodman L. 272
Branberger 385
Candide 116 512
Cegis 55 121
—d 258
Dalemil 281
Dětský 251
Dr. 401
Drachovský Dr. J. 284 333
Dušek Vavř. Jos. . . 417 441 464
Ego . 25 54 79 130 156 426 594
France a. 348
— g. 244
G. 361 411
Goll Jaroslav, Prof. Dr. 455
H—č 155 284
Helbich K. 432
Hichens Robert 171 201
Hodáč F. X. 164
Hoffer Dr. E 516 565
Ibáněz V. Blasco 95
J. L. 321 346
J. M. J. M. 258
J. S Dr. 77
Jeřábek Dr. Luboš 37
Jozífek O. 7 27 88 142 167 195 211 315
K. . . . 48 98 176 226 228 274
K. Č. Dr. 153
K D. M. 72 152 178 207 228 302 397 421 469 566
Kr. 377
Kara Mela 160 216 270
Krejčí F. V. 5 35 139
Krejčík Ad. L. 561 584
K. S. 1 81
Kš. 119 155 180 255
Kukaň V. 64 91
K. V. 379 502 605
K V. 420
Kwederova Žofka 71
—l. 21 178
Leška V. A. 10
Long Tom . . . 248 310 536 595
Lošťák Ludvík 13 45
Lumír 258
Máchal J, Prof. Dr. 88
Maternová Pavla 114
Modrovous 210 254 450
Mráz K. D. 57 145 157 287 350 431 624
Muška Dr. Eug 60
Neklan A 187 259 405 523 552 619
Nezmar Vladimír 109 382 413 437 461 482 509 530 586 607 629
Nirwanas Tablos 541
nu 304
Opolský J. 150
Ostravický Čechosl. 297
Pelant K. 505 582
J. P. 372 444 473 516 611
Pelcl Jos. 355 451 475 500 547 571
Plíhal Frant 219
Prusík Josef 408
Reutterova Gabriela 369
Rohan K. 135 193
R. U. B 128
Rybák J. 289
s. 258
S. 177 226
Salaba Jos., Dr. 24
Schéffer Robert 41
Scheinpflug Karel 222 284 289 291 307 339
Sokol E. 267 389 527 627
Sychravova Anna 358
Sýkora O. 31 574 598
Šmíd O 148 363
Vašek Jóža 264
Vč. 233
Vika V. 67 93
Vítek Dr. 375
vk. 206 378 495 520
Vl. 327
Voborník J. 480
Vojáček Cyrill 53
Vondráček Rud. 603
Welsova Karla 487
x. 22 331 427 448
Y. 107
— 189 235 477
+ — 404

Články.

M. Alešova Národní píseň . . 157
K historii českého hnutí agrárního 27
Z nové beletrie 484
Z Brna 331
Stíny evropské civilisace 417 441 464
Clo vůbec a rakouské zvlášť . 333
Nový celní tarif 408
Změna cukerního zákona . . . 283
Klasobraní z časopisů vnitřní Kalifornie 611
Divadlo na venkově . 222 289 291
Také nutné dohodnutí . . . 355
Zdražení dopravy 148 219
Isadora Duncanova 487
Městské elektrické dráhy . . . 363
Epopej lidstva 480
Evangelický klerikalism na Moravě 135
Odezva k Evang klerikalismu (K obraně týraných) 189
Nynější filosofie 549
Řeč dra. Fořta pro obstrukci 523 552
Hospodářské stroje a malé rolnictvo 429
Z hudebního světa 38
Chemický průmysl a stát . . 603
Record všech interwiewův . . 45
K debatě jazyk. na radě říšské 187
Jenewein opustil Prahu . . . 310
Jičín 427
Jihoslovanský spolek 270
K jižnímu pólu 60
Olomoucký kanovník svob. zednářem 505 582
Kdo má uši k slyšení, slyš! . 598
Proti klerikalismu 109
Knihy jedné hodiny 267
Maria Konopnická 114

724-
25653

Konverse sjednocené renty . . 477
Nová díla kritická . 5 85 88 139
Václav Levý v Zákupech . 67 93
K Listům politického kacíře . 88
E. K. Liška 431
Macedonská otázka . . . 160 216
Problém upravení Malé Strany 37
VI. výstava spolku „Mánes" . 287
Manes: České umění 624
Ať žije „Mezopotamie" 121
Moravské zemské volby . . . 107
Moravští poslanci 183
Moje náboženská krise . . . 10
K obraně týraných (Odezva k Evang. klerikalismu) . . . 189
Emil Orlik 145
Papírová oslava národního umělce 248
Oslava papírové pyramidy . . 586
České peněžní ústavy 119
Z nové poesie 527
Vindikace politické strany . . 7
Vnitřní politické obrození 142 167 192 211
Positivní politika 451
Taktický obrat poselstva česk. a „Národní Listy" 619
Stará Praha 455
O tom novém pravopise . . . 116
Z nové české prosy 389
Fr. L. Rieger 547
Zůstaneme na rozcestí? . . . 475
Rusko na prahu XX. stol. 321 346
Falšování selských dějin jihočeských 561 584
Shakespeare-Bacon 482 574
Slezská duma 297
V. Choce: Dějiny sociáln. ideí 315
Sociologie a její praktické užití 382 418 437 461 482 509 580 586 607 629
Vzděl. činnost Sokolstva . 64 91
Sylvestrovské zábavy . . 307 339
Tak smutno bylo kolem . . . 264
Ve vlasti tichošlápků 18
Titulomanie 512
O záležitostech učitelstva v království Českém . . 379 502 605
Galerie umělců 95
Francouzské umění ve výstavě „Manesu" 57
Socialisace umění 627
Opět nutna upřímnost 405
Nové útvary 499 571
Nové knihy veršů 164
Verständigungs-Vorschlag našich Němců 259
Dopis z Vídně 406
Ve jménu Vlasti a Boha . . . 55
Rakousko-uherské vyrovnání a my 1
Rakousko-uherské vyrovnání a obstrukce 81
Vyrovnací kontroversa 235
E. Zola 31
Zolova „Vérité" 598
Železnice americko-sibiřská . 289
Žena a individualism 358

Novely.

Doktor seraficus 348
Kolotoč 272
K ránu 71
Milosrdná 369
Na Balkáně 541
Před pohřbem 150
Turlendana se vrátil 392
Turlendana se opil 634
Tvář mnicha 171 201
Znamení 41

Literatura, umění, věda.

a) Literatura.

B. Björnson 302
Překlad Dumasových Mušketýrů 178
Fr. B. Hamáček: Vzpoura a zmar 129
Dr. L. Haškovec: Snahy veřejného zdravotnictví v otázce smlouvy manželské 375
Dr. O. Hostinský: O socialisaci umění 494
A. Kielland: Elsa 350
K. Z. Klíma: O našich humoristech 177
Jan Kotěra: Práce mé a mých žáků 688
B. Viková-Kunětická: Švýcar. scenerie 226
F. Lassala Vybr. řeči a spisy . 49
J. K. Lazarevič: Švábka . . . 16
B. Němcové Babička v jubil. vydání 518
Nietzsche jako zjev patholog. 226
Nietzschovy pozůstalosti . . 590
Fr. Palackého korespondence . 178
J. Pekař: Nejstarší kronika česká 206
Gabriela Reutterova 376
Prof. Fr. Ruth a Pavel Körber: Kronika král. Prahy . . 153 518
Jak Tolstoj hledí na nynější náboženství 123
L. N. Tolstoj: Poudačky . . . 177
Hugo Wolf 548
Dr. Z. Winter, Ig. Herrmann, Dr. J. Teige: Pražské ghetto 207
Adolf Zeman: Letáky 100
Emil Zola 16

b) Divadlo.

Francois de Curel: Figurantka 48
K. J. Erben: Sládci 516
Otto Ernst: Spravedlnost . . . 444
Maxim Gorkij: Měšťáci 98
Václav Hladík: Závrať 176
Maurice Maeterlinck: Monna Vanna 588
F. X. Svoboda: Lapený Samsónek 516
F. X. Svoboda: Olga Rubešova 372
F. X. Svoboda: Poupě 516
Julius Zeyer: Pod jabloní . . 349
José Zorilla: Don Juan Tenorio 275

*

Náměty nových oper 422
Čtyřicetileté jubileum otevření prozatímn. čes. divadla 228 274
Divadlo v Plzni 17
Divadlo v Brně 101

c) Hudba.

Str. 99 228 275 301 350 375 420 517 542 565 639.

[illegible] umění.
Str. 48 72 100 152 178 207 227 302 350 421 469 494 543 566.

e) Věda.
Str. 16 494.

Přehledy politické, sociální, hospodářské a školské.

a) Politické:
Říšská rada 470 496
Země české: 17 49 75 103 154 180 278 303 327 351 353 470 612 641
Amerika 543 567
Afrika Jižní 18 73 230 567
Anglie 179
Balkán 73 567
Bavorsko 543
Bulharsko 124 230
Černá Hora 567
Francie 124 518
Italie 18
Macedonie 495 518
Marokko 399 470
Německo . 153 179 255 277 302
Rakousko-Uhersko 73 101 124 153 179 230 255 278 352 376 399 422 446 519 544 567 590 612 641
Rusko 229 327 353
Srbsko 230
Španělsko 277 399
Turecko 543
Venezuela . . 303 327 352 496 518

b) sociální:
Str. 22 51 76 105 126 155 232 278 304 424 471 497 546 612

c) hospodářské:
Str. 18 51 75 104 125 154 180 230 255 304 327 377 401 402 422 447 544 568 591 613 642

d) školské:
Str. 21 127 182 231 256 424 448 471 520

e) technické a průmyslové:
Str. 233 520 569

f) Studentská hlídka . . . 155

Ozvuky a paběrky

Na různé adresy 498. Agrární očista 185. Mik. Aleš 156. K jubil. Alšovu 306. Svoboda vědy a učení v Americe 280. Příchod Augustův toužebně očekáván 645. Autorita 353. Blahorodí, to je faktum jisté 281. Z blázinců 281, 330. K obraně „Matice Brněnské“ v „Lidových Novinách“ 448. Pan Budil, řiditel divadla v Plzni 24. O vlivu vysokého „C“ na charakter 24. Dva citáty 616. Co to bude? 258. Česáči chmele 23, 53, 76. Český lid 449. „Český Učitel“ 594. Čtenáři 258. Proti obchodu s děvčaty 78. Dienzenhofferův kostel sv. Petra a Pavla 258. Domažlice 280. Památka Jos. Durdíka 257. Dušičková nálada 130. Katolický lidový spisov. dr. Lad. Dvořák 79, 130. Schvalujeme činnost dra Dyka 54. Epitaf 210. Filistr na cestách 185. Z Gorkého domoviny 234. Hálkovo div 128. P. J. Hilbert 498. Vojtěch Hořínek 546. Král Houser 106. Posl. Hrubý 106. Putovali hudci 186. Česká hudba v cizině 378. Poslanecká imunita 78. Ibsenovy „Vánoce“ 250. Přilítlo jaro 498. Felix Jenewein 330. Ve věci českých Jihlovanů 25 Jihočeská 474. Olomoucký kanovník svob. zednářem 570. Na knihkupeckém trhu 306. Konečně 378. Kostelík Karla Borom. 258 První dny pod vlastním krovem 52. Křižáci na útěku 643. Sézónní literatura 234. Proti literární pornografii 279. Literární asimilace 426. Naše lvice 258. Máj 426. Křižácké tažení spolku „Máje“ proti Rozhledům 592. O „Máji“ 615. Mandátový kartel 106. O manifestu Spojených tří stran 474. Úřední místopis 257. Mlynář a jeho dítě 279. Moderní život 79. Ještě k moravským volbám 184. Zas jedna moravská revue padla 258. Moravský diletantism 645 Píseň mystifikační 618. Z ředitelství Národ. divadla 522 Administrace „Nár. Listův“ 617. Co národohospodářsky dohánět? 77. Nejdelší je v širém světě 378. Z nejmladší generace 258. Nerudovy Sebrané spisy 594 Geografie a noviny 185, 210. Z novin 254. Novoroční 254. Oblaka 425. Obstrukční 450. Tak všichni odpusťte! 306 Z patrimoniálních předsudků 378. Plzeň 330. Přikradl se podzim 79. Spousta pohádek 257 Pohádky 330 O politické situaci 426. Zarathustra v politice 522. Radila se polská szlachta 522. Zájmy poplatníků 24. Svatováclavské posvícení 25. To už je v povaze 25. Za starou Prahu 77. O tom novém pravopise 233. Pan dr, Jar. Preis 473, 491. Radikální aristokrati 425, 472 Radikální vypjatost 426. Radikální Listy 474, 497 Na Riegrově pohřbu 618. Přátelům „Rozhledů“ 615. „Slovu“ vzkázaly „Radik. Listy“ 498. V soudní síni 210 K psychologii stranníka 184. P. Egon Šamberk 281. Šlechtici péra 78, 184. Nová šlechta 156. Tancujeme 402 Tiskové pře 570. Senilní Tolstoj 305. Ze třetího dvora 449. Ukolébavka 594. Moderní umělecká galerie 234. Výstava Českého umění 617. University 185. Vánoční dary 306. Jubileum Vrchlického 521. Rak.-uher. vyrovnání 234. Kotěrův výstavní pavilon 24. Teď začnem! 54. Také na zapovězeném ovoci? 78. Závrať 234. „Zvon“ 450.

Dopisy.

Str. 26 54 131 281 402 450 646

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 4. ŘÍJNA 1902. ČÍSLO 1.

Rakouskouherské vyrovnání a my.

Léta již se vleče dílo obnovy rakouskouherského vyrovnání, léta již zaměstnává také naši veřejnost, avšak pokroku nikde neviděti. Panující u nás názor, samými vůdčími kruhy politickými propagovaný, že rakouskouherské vyrovnání je věcí vlády, nikoliv naší a na vládě že jest, aby si je na nás vykoupila, straší dále a stává se opět a opět stěžejní zásadou, naší politiky a politického postupu parlamentního. A přec není názor tento správný ani na poli čiré politiky i když uvážíme, že je politickým zájmem dynastie vládou zastupovaným, aby k vyrovnání, o něž jde, došlo, aby dálo se ve smyslu jednoty říše atp. Je-li opravdu v našem zájmu silné a spravedlivé Rakousko, pak je v našem vlastním zájmu také vyrovnání, jednota a vnitřní spořádanost říše, ne rozháranost, nejistota a vzájemná rozmrzelost, neklamné to příznaky hrozícího rozkladu. Hrozí-li nám nebezpečí vnější, nebezpečí z vnitř živené a na ideál povyšované, nebezpečí, proti němuž není jiné opory, než pomoc stejně neb aspoň podobně ohrožených, pak není možná jiná česká politika, nežli politika vnitřního sjednocení, ne politika rozluky a hazardního klábosení. A rozumí se: politika taková je možna i mimo činnost vlády, ba i proti ní, když by již z jakéhokoliv důvodu vláda nekonala svoji povinnost řádně, neb dokonce nekonala jí vůbec.

Ale názor zmíněný není správný a tím méně je správný ze stanoviska národohospodářského, čím více a čím ubožeji opomíjí se u nás národohospodářské úvahy o tom, který je náš zájem v tomto směru. A přec tu jsou zájmy všech výrobních vrstev našeho národa, našeho zemědělství, průmyslu, obchodu, které všecky chtí býti respektovány a o nichž se téměř nemluví. Příčinou je patrně názor svrchu zmíněný, že rakouskouherské vyrovnání je věcí vlády, resp. dynastie a ne také naší a tento zájem politický, že proto, jak dopadne, je u nás rozhodným. I když by nám však bylo sebe více jasno a kdyby

to i bylo naprosto správné mínění, že tu velké otázky hospodářské nemají býti řešeny a neřeší se hospodářsky, nýbrž politicky, že po případě i velké zájmy hospodářské předem zadávají se za cenu politických ústupků ve směru jednoty říše, přece nemůže a nemá nám to býti na závadu, abychom vedle zřetele ku zmíněnému podobnému politickému zájmu vlastnímu, nepečovali také o to, abychom v mezích ohledy politickými daných vytěžili aspoň něco hospodářsky a aby výtěžek tento byl co největší. Péče taková je tím neodkladnější, čím více jsme promeškali a čím méně můžeme si býti jisti tím, že vláda hájí při jednáních o obnovu vyrovnání zájmy naše, specificky české, aspoň tak jako zájmy německé, jak v poslední své řeči posl. Kaiser si liboval. Zde není na místě říkati pouze, cože slavná vláda má nám dáti, co má pro nás politicky učiniti a pak teprve že se podíváme na věcný obsah předloh vyrovnacích. Co v nich chceme uviděti, nevíme-li a nenapadlo-li nám dosud starati se o to, co máme hospodářsky chtíti? Kdybychom konečně do té doby než by k takovému dívání došlo, věděli, co máme hospodářsky chtíti, kdo nám za to ručí, že nebude pozdě? Když byla první část vyrovnání hotova, dostali jsme sice politicky ministerstvo Thun-Kaizlovo, ale i dr. Kaizl i hr. Thun, přišli příliš pozdě, než aby hospodářsky mohli na hotové věci něco měniti, jim připadla jenom nevděčná úloha, hotová ujednání aktivovati jak se to za daných poměrů dalo a pak — jíti. Zdálo-li se pak nedávno, že historie tato má se opakovati při části druhé a při skoncování celku, nemělo a nemá nám to býti výstrahou, nemá nás to přímo alarmovati ku bdělosti a práci, zejména p r á c i? Jak dosud věci stojí, je třeba vykonati, a to co nejdříve k účelům národního postupu na poli hospodářském vůbec, zejména však také za podklad pro jednání o rakousko uherské vyrovnání, notný kus národohospodářské práce a to především poznávací: musíme prostě a musíme pokud možno přesně věděti, co hospodářsky jsme, které a jaké jsou naše hospodářské síly, abychom vůbec věděli co dále počíti. K účelům vyrovnacím sice bohužel tentokráte sotva již by se v čas dalo podobné šetření vykonati, ale to nemůže býti na újmu tomu, aby prozatím aspoň z hruba nebylo vykonáno, aby však ihned nebylo dále na prohloubení a zdokonalení pracováno: každé, byť i sebe méně dokonalé, aspoň však skutečnosti neodporující šetření a poznání je tu víc, než naprostá bezradnost a umožňuje aspoň, když známe jeho nedostatek, výhrady pro budoucnost, jimiž by pozdější náprava mohla býti sjednána, zejména když bychom mohli spoléhati na to, že prozatímní nedostatečnost bude brzy odčiněna. Že a jak mnoho takové, byť i ne úplně přesné, přec však aspoň skutečnosti neodporující poznání znamená, vysvítne z prosté úvahy o povšechném rázu hospodářského našeho života.

Z hruba, v hlavních rysech vzato, jsme pořád ještě většinou zemědělci, ačkoliv máme již některá silně vyvinutá odvětví prů-

myslová a přejeme si státi se značně průmyslnějšími, nevědouce ovšem pokud a nemohouce bez pevných dat určiti ani přibližně cesty budoucího svého vývoje. Jistě však byl by žádoucí vývoj ve směru, který by umožňoval nám, abychom všecky své lidi nyní v cizích službách úpící, protože jich nedovedeme přímo uživiti, zaopatřili doma bezprostředně, dosadíce na místo nynějších jejich cizích zaměstnavatelů-podnikatelů své vlastní, ne nepřímo jako dosud, teprvé nákupem u oněch cizích zaměstnavatelů. A stejně jistě možno tvrditi, proti komu vývoj tento by mířil — jistě ne proti Uhrům. Postavení těchto z hruba vzato, naopak je analogické s postavením naším. I Uhři jsou převahou zemědělci, i oni již mají některá silně zastoupená odvětví průmyslová, i oni mají před sebou týž cíl: státi se ještě značně průmyslovějšími. Tato z hruba vzatá analogie ovšem není identitou, při podrobnějším a přesnějším zkoumání na př. povahy půdy a zemědělské techniky naší a uherské objevily by se zajisté závažné rozdíly, stejně by se nám vedlo, kdybychom srovnávali svůj průmysl s uherským a pod. Ale fakt, že zájmy naše a zájmy uherské jsou si podstatně podobny a nepoměrně bližší než zájmy naše i zájmy uherské zájmům německým, potrvá také tehdy, když k rozdílům oněm si přihledne. A na tento fakt nelze položiti dosti důrazu, neboť. hájí-li Uhři při sdělávání autonomního celního tarifu, o nějž právě tak houževnatě se bojuje v jednáních o celní a obchodní svaz obou polovin říše, stanovisko analogické se stanoviskem naším — a to, jak Uhry známe, činí zajisté měrou vydatnou — není vyloučeno, že pracují vlastně i v zájmu našem a že tudíž vyrovnání jimi ujednané ve mnohém směru může býti výhodným též pro nás a pokud by tomu tak nebylo, že by toho bylo možno dosíci pomocí jejich a zvláštní úmluvou s nimi: ujednáním česko-uherským!

Ale k ujednání takovému bylo by právě potřebí znáti co nejpodrobněji aspoň ona odvětví výrobní, která máme s Uhry společná, dále ona, která jenom nám nebo jenom jim jsou vlastní, pokud kterých u nás neb u nich lze postrádati, pokud snad suroviny navzájem bychom si mohli poskytovati, pokud vůbec bychom jedni druhých mohli býti odběrateli atp. Kdo nám to honem poví? Jaký kus práce tu třeba! Na jednu věc pak třeba zvláště upozorniti: Velmi příznačno je při zprávách, které o vyrovnacích jednáních, týkajících se celního obchodního svazu atd. proběhly novinami, že Uhři chtí míti a jistě si vymohou ochranná cla agrární — patrně na ochranu cen obilních na domácím i rakouském trhu — že však se brání clům průmyslovým. Podle běžných doktrin byl by právě opak »na místě« agrární stát s výhodnými podmínkami zemědělské výroby, který by se chtěl státi průmyslovým podle všech běžných pravidel měl by užíti vysokých »výchovných« cel průmyslových. V Uhrách nemíní však tohoto prostředku užíti. Proč? Prostě proto, že mají v pravdě národní soustavu dopravní, zejména v pravdě národní systém železniční. Pomocí tarifní a dopravní

politiky vůbec troufají si patrně Uhři provésti svůj plán: vzbudovati mohutný národní průmysl. Co to znamená, poznáme zajisté po výpovědi smluv mezi Rakouskem a Uhrami o přímé vzájemné železniční dopravě r. 1903. Nebylo by velmi moudré zabezpečiti si předem výhody dopravní na Uherských drahách? Nebylo by možno, aby žádali naši výrobci (jménem drobných, po případě i budoucích (!) na př. vývozní spolek atp.), na uherských trzích interesovaní, zejména pak ti, kteří navzájem zase uherské suroviny potřebovati mohou, aby jim předem, dříve než dojde k parlamentnímu projednání úmluv obou vlád, uděleny a zaručeny byly vládou uherskou dopravní výhody (též pro suroviny!), které by jim přístup na trh uherský usnadňovaly? Nebylo by moudré pokusiti se, aby byla jednání tohoto druhu a rázu mezi českými a uherskými politiky zahájena a aby parlamentárníci uherští sprostředkovali u své vlády uskutečnění ujednávek, k nimž by se snad dospělo? České frondeurství tohoto druhu, když by se provedlo, bylo by rozhodně zdravé nám i Uhrům, bylo by zdravé i vládě, za horlivost ve službách německých tak vděčně pochválené a bylo by konečně zdravé i Němcům, jejichž sobecká rozpínavost roste do nebe. Jedno je patrno: i hlasováním *pro* vyrovnání s Uhry lze oponovati i vládě i Němcům, vše záleží na věcném obsahu jeho a na ostatních okolnostech, za kterých by došlo k hlasování. To zajisté dobře cítila svého času spojená německá levice, která usilujíc o pád vlády Thun-Kaizlovy bojovala nejen o pád jazykových nařízení, ale i o »svou« vládu, t. j. o vládu, která by při dalších jednáních vyrovnání pamatovala na zájmy německé, že je možna inaugurace dohody českouherské vládou, v níž hlavní slovo vedli český národní hospodář a český velkostatkář a že by byla shoda taková ledovou sprchou na všecko to, čeho se domohl průmysl našich Němců sklenníkovou péčí zdejších vlád! Je také možnost českouherské shody příšerou, kterou snaží se německý tisk zažehnati, jakmile začne se mu o ní zdáti, účinek skutečného zjevení byl by jistě velkolepý! Uvážíme-li, že v tisku polském objevila se dokonce myšlenka spolku česko-polsko-uherského — Poláci rádi se svezou tam, kde z toho něco kouká — zdálo by se, že možnost shody českouherské není beznadějna, když se i jiným podává ze střízlivých úvah a pozorování skutečnosti. Bylo by tedy škoda nepokusiti se o ni a bylo by přímo hříšným mrháním času, kdyby se tak nestalo co nejdříve. Podmínka: ohled Uhrů na Slováky, kterou »Nár. Listy« položily, není zrovna obratna. Když se nedohodneme, budou míti Uhři méně ohledu na ně, než dosud a tak neprospějeme ani sobě, ani jim. To je osvědčená nešikovnost: K jednomu problému honem připojiti druhý, aby věc byla složitější! Časem snad, ale hned? Sotva!

Na konec pak ještě otázku: v koho zájmu bylo by nebo mohlo by býti postátnění společnosti státní dráhy, když bychom měli my zabezpečeny dopravní výhody v Uhrách? Mame ta-

kovou novou, obrovskou moc hospodářskou vládě svěřiti? Ale o této věci bylo již jednáno v loňských »Rozhledech« a správně i v samých »Nár. Listech«.*) Prozatím hlavní věcí je: nečekati až dá-li nám vláda politicky co či nic, ale pustiti se ihned do věcného zkoumání toho, čeho od vyrovnání hospodářsky si žádáme, zalarmovati ku práci kde koho a zachrániti, co se zachrániti dá!

V PEŠTI, DNE 27. ZÁŘÍ 1902. K. S.

Nová díla kritická.

Že naše literární poměry přestávají znenáhla býti tak malé, jak zní obligátní a protivný už stesk, toho jedním z důkazů jest, že naši nakladatelé odvažují se již na vydání větších kritických studií a děl literárně-historických. A meze odvahy nakladatelské bývaly ode vždy nejcitlivějším ukazatelem dimensí, do nichž duševní život u nás vyrostl! Leží přede mnou slušně veliká kniha, jejíž vydání a napsání znamená pro naše poměry skutečný luxus. Míním dílo: »Filosofie literatury u Taina a předchůdců, jejž »úvodem do literatury« napsal Dr. V. Tille (nákl. J. Laichtra). Je to úzká a nám poměrně velmi vzdálena duševní oblast, již zde autor studuje s velikou zevrubností a značným nákladem erudice: vývoj názorů o literatuře, jak se projevil v postupném vzrůstu kritických theorií ve Francii, od Fontenella, Dubose, Marmontela přes pí. Staëlovou, La Harpa, Villemaina, Saint-Beuva až k Tainovi. Důležitost vskutku evropskou mají z těchto jmén jen dvě poslední a pokud se týče jejich předchůdců, zdá se mi, že pan Tille jejich význam silně přeceňuje, což jest zase jen následkem toho, že přikládá přílišnou váhu názorům a theoriím v literatuře o literatuře. Francouzové jsou klasickým národem formulí, oni první dovedli vždy pro každé nové duševní hnutí najít praegnantní a logický výraz a komu je vývoj theoretických idejí o literatuře předmětem takového zájmu jako autoru této knihy, ten ovšem v idejích francouzských najde nejvděčnější, nejsnadněji uspořadatelný materiál. Já pro svou osobu, čta tuto knihu, nemohl jsem se zbaviti lítosti nad tím, že tolik spekulativního úsilí a bohaté erudice je tu vynaloženo na věci tak mrtvé. Je mi tu, jako bych se procházel mezi lihovými aparáty a motýli, nabodnutými na špendlících. Je to literatura několikráte filtrovaná, zredukovaná na nejmátožnější abstrakta a schematické stíny. Nejen že tu jsme daleko od životného žáru,

---

*) »Nár. Listy« z 18. září 1902 č. 257 úvodní článek: »Koncese?!«, »Rozhledy« XII.: »Sestátnění rakouskouherské společnosti státní dráhy« č. 36 a 37 a »Hospodářské úspěchy« č. 40.

svěžesti a kouzla skutečně tvůrčích duchů literárních, umělců, básníků, ale i vlastní rekové této spekulativní epopeje trpí methodou, jíž zde užito. Jak na př. ztrácí jí Taine na své velikosti! Jakoby u tohoto genia moderní intelektuality skutečně tak příliš záleželo na každé námitce, kterou dovedli proti jeho theorii postavit i duchové zcela prostřední! Ostatně, ačkoliv položil pan Tille do Taina těžiště své studie, nezdá se mi, že by byl svoje stanovisko vůči němu a vůbec celou základní myšlénku své knihy vyjádřil dost jasně. Descartes a Hegel, praví p. Tille v předmluvě, jsou stále ještě podkladem českého názoru na literaturu. Descartes a Hegel? Nerozuměli byste tomu, kdybyste z knihy dále nevyčetli, že pan Tille považuje Taina za závěrečné vyvrcholení vlivů descartovských a hegelovských v literární theorii. Tedy i tainovské vlivy u nás čítá pan Tille k přežilým? Ale pak nevím, co míní oněmi několika pokusy »oné části nové kritiky, která usiluje o to, postavit náš názor na literaturu na věcnější základ.« Co přichází po tainovských tendencích vědeckých, je přec — jak v závěru při zmínce o Angellierovi, Ruskinovi, Emersonovi a j. naznačuje — kritika esthetická, impresionistní, lyrická, a ta že by stavěla názory o literatuře na »věcnější« základ? Zde je nějaký rozpor, či něco špatně vyjádřeného. V čelo své práce postavil p. Tille Flaubertovo: Člověk není nic, dílo je všecko. Ale spíše by tu byla na místě variace: n a u k a je všecko. Neboť literární duchové jsou tu posuzováni ne dle toho, čím byli a co stvořili, nýbrž j a k s o u d i l i. A v tomto základním hledisku rozcházím se s autorem této knihy, jejíž hodnotu a nabádavost jinak nechci popírat. Proti onomu flaubertovskému mottu, z něhož vane všechen smutek a marnost každého objektivistického úsilí postavil bych: Doktrina není v literatuře (a v kritice) nic, dílo je mnoho, ale č l o v ě k je všecko.

Do zcela jiné sféry kritického bádání uvádí nás objemné dílo prof. A r n o š t a K r a u s e: »S t a r á h i s t o r i e č e s k á v n ě m e c k é l i t e r a t u ř e« (nákl. Bursíka a Kohouta). Je to rozsáhlá studie literárně historická, stojící na výši dnešní methody analytické a srovnávací a operující velikou spoustou materiálu, faktů a dat. Hlavní práce je zde sběratelská a registrační. Autoru šlo o to, prohledat celou německou literaturu v její ohromné rozlehlosti, nahlédnout i do jejích nejobskurnějších a nejzaprášenějších koutů a shledat v ní všecko, co je váženo z dějin Čech až do bitvy na Moravském poli. Tomuto úkolu vyhověl způsobem, jenž činí všecku čest jeho trpělivosti a vytrvalosti. Bylo k tomu věru potřebí veliké odhodlanosti a sebezapření, přečíst a tak vážně a důkladně rozebrat, jak se zde stalo, každou diletantskou epopeji o několika tisících kulhavých veršů, každou mrtvě narozenou epigonskou tragedii, každý škvár, povalující se v nejzastrčenějších přehradách knihoven. Jako rybě voda, tak je nejpřirozenějším a nejnutnějším živlem pro kritika a literárního historika atmosféra obdivu a

úcty k umění; a třeba proto považovati to vždy za jistý ústupek, za zvláštní způsob duševní askese, propůjčí-li se úplně takto k službám historii a záznamu údajů a odhodlá-li se věnovati celý veliký kus svého života sbírání jistého druhu spisů, které nepatří do umění, nýbrž jen do literatury, prostě proto, že jsou na papíře vytištěna a které svým vlastním obsahem mohou budit jen jeho útrpný úsměv, nebo odpor. Tímto mořem prostřednosti a nicot probrodil se zde prof. Kraus s odvahou a dobrým humorem, patrně sílen vědomím, že třebas po stránce umělecké může z tohoto materiálu vytěžit jen málo resultátů, poslouží za to svou prací zřetelům jiným: národně-kulturním a v jistém smyslu i politickým. Kniha jeho svědčí dokumentární váhou o značném interesu, jímž vábily staré dějiny české německé básníky, jmenovitě z periody romantické a poklasické, svědčí dále o tom, že nehleděli (s jedinou snad výjimkou Grillparzerova Ottokara) na Čechy jako na národ inferiorní a konečně že téměř ani nevědí o národnostním boji na půdě české. Ale to jsou ovšem závěry, které přesahují horizont stanovisek literárně-kritických. Také je skutečné kritiky v díle Krausově málo, jak při jejím obsahu a účelu nebylo ani jinak možno. I tam, kde jako při Brentanově dramatě »Gründung Prags«, nebo při dílech Grillparzerových zvedá se jeho materiál k vyšší literární úrovni, analysuje jej více po stránce látkové nežli umělecké. Ale podává tím mnohý cenný příspěvek k poznání, jak jednotlivé sujety různě působí na mysli básníkův, jak různého spracování dostává se jim v jejich duševních dílnách a jak měnlivá a klikatá je jejich pouť literaturou.

(Další.)

Vindikace politické strany.

Ve svých článcích o zlidovění české politiky (viz Rozhledy červenec a srpen) napsal jsem, jednaje o postavení strany sociálně-demokratické v naší vnitřní politice a o tak zv. vydupání národního dělnictva: »U nás žurnalistika není reflexem politického konání lidu, nýbrž ona před zrakem lidu politicky necítícího a nežijícího produkuje různé pseudopolitické hry: mluví o státním právu, mluví o zradě sociálních demokratů. A reflex s této stínohry padne na masu a tomu se říká politické hnutí českého lidu!« V dalším vyložil jsem, proč u nás není nějakého politického konání a politického života, a proč žurnalistika musí, nenalézajíc konkretní látku v politickém životě lidu, hráti úlohu žurnalistického gladiatora, za 2, 4, či 5 kr. denně napsati českému šosáku vedle ostatních rubrik a insertní části také něco »o našem boji za samostatnost«, za politickou, hospodářskou a kulturní. Do té doby uměly u nás listy t. zv. pokro-

kové inteligence pouze vytýkati Mladočechům, že páchají darebáctví, když zároveň provozují ve Vídni politiku nestátoprávní, o státním právu neodvažujíce se tam ani ceknouti, a zároveň ve jménu boje za státní právo vydupávají proti straně sociálně demokratické novou stranu dělnickou, stranu národních socialistů, vlasteneckých, antisemitských a státoprávních. Já jsem ukázal na to, jaký národní dělnictví mělo kulturní podklad, že vznik tohoto hnutí souvisí ne se vzrůstáním našeho vzdělání politického a vědomí státoprávního, nýbrž vnikáním luxu do středních, hlavně živnostenských vrstev našeho lidu a s tím, že celá jedna vrstva českého obyvatelstva s vývojem luxu naučila se v oněch letech čísti noviny, hlavně nejrozšířenější český denník Národní Politiku.

Lidé té vrstvy, k jichž představě se u mne vždy pojí představa mužů s pěti viržinkami v náprsní kapse a sametovým límcem u krátkých kabátů, jak právě v ten čas přišly do mody. byli kulturním materiálem, z něhož přes noc vyrostla strana národně-sociální. Bylo v tom hodně šosáctví a musí se přičísti k hanbě české inteligenci, že převážná její většina vítala v tom »oživení českého boje státoprávního.« To vyčteno bylo právem na př. spolku Máji, českým spisovatelům beletristům, kteří právě v přítomných dnech zvou českou veřejnost k podporování Nakladatelského družstva svého s odůvodněním, že spisovatelé a písemnictví jsou přední oporou našeho rozvoje hospodářského, politického a kulturního.. Tato opora neviděla roku 1897, že boj státoprávní jest v ústech Mladočechů a Národních Listů pouhý flanc, že za komedií s tažením proti židovské, nestátoprávní sociální demokracii nekryje se žádná konkretní akce k dosažení politické samostatnosti; postavila se proti sociálním demokratům. Hnutí národně dělnické let 97 a 98 minulého století má, jako všecka hnutí podobná, nepopíratelný rys ideové druhotnosti. A taková druhotnost v politickém životě je hřích. (O hnutích voličského druhotného materiálu — viz Luegrovce ve Vídni, nacionalisty v Paříži, část Mladočechů u nás — a jejich kulturním podkladě viz mé Poznámky k rázu moderní ústavnosti v Rozhledech čís. 44. t. r.)

Strana sociálně-demokratická uspořádala letos Dělnickou výstavu a předním výsledkem tohoto činu, jejž všecky listy a »strany« naše registrovaly, je vindikace této politické strany pro národ. Starovlastenecké listy přijímají sociální demokracii s její nestátoprávnictvím do národa, listy mladé inteligence se k tomu tváří spokojeně, přičiňujíce vhodný výklad, jak je to krásné viděti vyhostěnou stranu vykonati kulturní práci a touto prací domoci se zasloužené rehabilitace politické — a není nikoho, kdo by žurnalistickým gladiatorům položil otázku: V čem spočívá to politické celé sociálně-demokratické akce výstavní? Jest pravda, že strana sociálně-demokratická, jejíž denník ještě nedávno učinil prudký výpad proti morálce mladočeské buržoasie a jejíž vůdcové i po čas samé výstavy

nevlastenecky porušovaly zásadu jednojazyčnosti, přiblížila se srdci ostatních vrstev národa tím, že výstavou vykonala kulturní čin? Milerád přiznávám, že pořadatelstvo výstavy učinilo co mohlo, také pro lásku, s jakou zvláště pražské tovární dělnictvo lnulo k »své výstavě«, mám obdiv a přeji straně i jejímu orgánu hmotný úspěch, jenž jistě z výstavy vyplyne; při tom však si nedám brániti, abych nepoukázal na to, že rehabilitace strany sociálně-demokratické v očích vlastenecké české veřejnosti se stala pod titulem téhož šosáctví, pod nímž před pěti lety z národa byla vyhozena. Ano, strana sociálně-demokratická budiž pamětliva, že svoji rehabilitaci, své uznání přijímá z rukou pražského šosáctva. Týž šosák, jenž před pěti lety v smíchovské akciové pivnici rozčiloval se nad židovstvím soc. demokracie a stal se zuřivě »národním«, pil nyní po jednu či dvě výstavní neděle svých pět sklenic ve výstavní restauraci, prošel se ženou a dětmi průmyslovým palácem, večer počkal na fontánu — a šel domů v náladě velice smírné, stará zloba proti nenárodní, nestátoprávní sociální demokracie mu vyvanula z hrudi. Pod kouzelným dojmem výstavních tradic, starých od roku 1891, kdy totéž pivo, týž průmyslový palác, táž fontána učila českou vlasteneckou veřejnost milovati prince Schwarzenberga, hraběte Fr. Thuna a jiné velkostatkáře o zdar jubilejní výstavy zasloužilé, scelila se zející rána na těle české společnosti a sociální demokracie je vindikována pro společnou práci na národa roli dědičné. »Národní Listy« s oteckou shovívavostí přimhouří oči nad tím oním kouskem soc.-demokratického enfant terrible, mistři krejčovští, truhlářští, spisovatelé soustředění ve spolku »Máji« se smíří s protistátoprávním stanoviskem československé soc. demokracie, odejmou své sympatie »národním«, — národní dělnictvo bude nyní u nás hynout jako mouchy po sv. Václavě! Tak na mrchovišti českého politického života líhnou se nové útvary pod hřejným dechem šosáctví. Ne elementární síla lidu vedeného přirozenou snahou po politické samostatnosti určuje u nás konstelaci politických stran, ne snaha po hospodářské subjektivnosti vyznačující moderního občana, nýbrž místo těchto sil šinoucích ku předu politický život kulturně vyspělých národů rozhoduje u nás o politice potřeba českého člověka popít si, pojíst vesele a mít v nedělní odpoledne dobré vyražení. České »Panem et circenses!« Tentokráte je dala našemu »politickému« obecenstvu strana soc.-demokratická. Uvědomiž si to laskavě, kdykoliv se jí bude sníti o morálním úspěchu!

O. JOZÍFEK.

Moje náboženská krise.

Jako osmiletý chlapec byl jsem přinucen zabývati se náboženstvím a tíha předpisů jeho dolehla na mne silou neobyčejnou. Bylo to o první zpovědi. Měl jsem na sobě těžký hřích: kradl jsem a ke krádeži vůbec měl jsem velikou náklonnost, ale ze studu pečlivě tajil jsem ji, aby nepřišla na jevo. A nyní měl jsem jít ke zpovědi k panu faráři, jenž mne miloval a jehož důvěry bál jsem se pozbýt. Zápasil jsem dlouho a umínil si, že se z provinění svého upřímně vyznám. Ale v rozhodné chvíli podlehl jsem a hřích svůj zatajil. Vstal jsem od zpovědnice neuspokojen, tížilo mne vědomí viny. A když jsem si pomyslil, že modlitba má, ať ji vykonám sebe vroucněji, nic mi platna není, že mi nic neplatí dobré skutky moje, propadl jsem zoufalství. A přec nemohl jsem se odhodlat k tomu, abych vyznal se ze svatokrádežné zpovědi. Každá nová zpověď jen mi přitěžovala a byla mi pramenem nových útrap. A já přece odkládal stále s vyznáním.

Abych Pána Boha usmířil, napadlo mi, abych se stal ministrantem. Za den naučil jsem se ministrancí a ve výroční den úmrtí své matky odvážil jsem se velebnému pánu ministrovat. Bylo to už v jiném městě, kam jsme se přestěhovali, jiný pan farář, jiný velebný pán, ale svědomí mi pokoje nedalo. Ministrováním byl jsem svátečně povznesen, umínil jsem si vésti život bohabojný a za prvé příležitosti z hříchu svého se vyznati. Netušil jsem, že ministrantská činnost neblaze působiti bude na mou horlivost náboženskou. Nenadál jsem se, že kolegové ministranti, v nichž jsem viděl dříve vrchol dokonalosti křesťanské, jsou kluci lživí, lakomí a závistiví, kteří se rvou a při bohoslužbách u oltáře jen přetvařují, aby se zdáli svatými. Já sám se jejich příkladem změnil. Poznal jsem z blízka všecky předměty obřadnické, dotýkal se ornátů, křížů, lezl po oltářích, rozsvěcoval svíčky, dělal kostelníka i zvoníka, v kostele, v zákristii i na věži byl jako doma, namáčel kropáč i ruku v kádi se svěcenou vodou, nosil v plátně zavinutou monstranci, sahal na dřevo pravého svatého kříže, jedl pokažené hostie, pil za oltářem zbylé víno, a to, co dříve vzbuzovalo ve mně posvátnou úctu, sevšednělo mi a ztratilo tajemnou svoji přitažlivost.

Ostatně rozpor víry a života dorážel na mne tehdáž na obecné škole mocně. Všímal jsem si pana faráře, jak ledabyle, mechanicky a spěšně odbývá služby boží — jednou vynechal odstavec v »Anděl Páně« — a zvláště u svých učitelů, kteří mně byli vzory, pozoroval jsem rozpor mezi věrou a životem jejich. V čem byl rozdíl ten, nemohl jsem udati, ale cítil jsem jej ve své duši dětské živě. Když nás učitel napomínal ke zbožnosti a ke slušnému chování v kostele, zněla mi slova z úst jeho cize a neobvykle. Ale když položil jsem na váhu obě autority, zvítězila autorita učitelova, autorita víry utrpěla. Přes to

lpěl jsem na náboženství a pozbýti víry bylo by se mi zdálo hrozným zločinem.

*

V první třídě na gymnasium dostala se mi do ruky kniha z Matice lidu (nemýlím-li se) s podivným názvem: »Bůh?« od Alf. Šťastného. Lákal mne ten nápis, i otevřel jsem knihu a četl v ní tu a tam, ale s rozhořčením a hrůzou. Dojem čtených míst na moji dětskou duši byl strašný. Pisatel byl mi vyvrhelem člověčenstva. Zrovna pověrečnou hrůzou byl jsem zachvácen, pomysliv na něho. Snad je to sám vtělený Satan, jenž svésti chce lidi ke vzpouře proti všemohoucímu Stvořiteli. Avšak dojem ten brzy zmizel, a těkavá mysl dětská obírala se již jinými předměty a zapomněla na knihu padařovského proroka. A proto ještě v tercii, když jsem upadl do velikého neštěstí — dnes ovšem s úsměvem na ně vzpomínám — ulevoval jsem si v žalosti své verši, v nichž skládal jsem útěchu svou v Boha a v Pannu Marii a prosil ji, aby orodovala za mne »u Pána Pánů, by vrátil klid mé duši ubohé.«

Později o prázdninách šel jsem jednou s přítelem svým navštívit spolužáka do blízké vsi a po cestě hovořili jsme o účelném zřízení světa. A soudruh můj pronesl názor o stvoření světa odchylný od učení církevního. Byl jsem slovy jeho velmi překvapen. Což on také —? Necítil jsem v sobě dosti síly jemu odporovati, ale spokojen jsem nebyl. Bylo mi trapno, bojoval jsem sám s sebou. Geologie jsem neznal, ale od té doby začal jsem se po ní pídíti, jakož i po všem, co by mi mohlo podati trochu světla v pochybnostech. Okolní svět jevil se mi nyní se stránky náboženské. Všecky dojmy a představy, které mým nitrem prošly, vzaly na se zabarvení náboženské jako paprsek sluneční, jenž prochází barevným sklem a přijímá jeho barvu. Teď vzpomínal jsem na řeči dospělých, jež přede mnou dříve mluveny byly a jichž jsem si tehdy nepovšiml. Vypátral jsem v nich různé narážky proti náboženství. Kdekoli zavadilo o sluch můj nebo zrak slovo náboženství, už napínal jsem pozornost a zbystřil smysly, a každému odchylnému mínění o otázkách náboženských připisoval jsem velký význam a důležitost neobyčejnou.

Dvě známky charakterisovaly tehdáž můj duševní stav. Býval jsem často zamyšlen a proseděl jsem po celé hodiny dívaje se tupě do neurčita nevěda, co se okolo mne děje, a jevil jsem na sobě velikou plachost a bázlivost. Plachost před lidmi, o nichž se mi zdálo, že vědí o hrozném mém pochybování, a bázlivost pověrečnou před trestem božím. Okolo hřbitova a kostela bál jsem se v noci jíti, ba i cesta v noci okolo domku jednoho, v němž asi před rokem oběsil se krejčí, kterého jsem před lety každodenně jda ze školy vídal, naháněla mi strachu. Tak prožil jsem dlouhý čas v nejistotě a v pochybnostech a

nikoho jsem neměl, kdo by mi byl rádcem a vůdcem v této těžké krisi duševní.

*

Zápisky Jungmannovy uveřejněné v I. ročníku Osvěty úplně vyvrátily poslední zbytky náboženského přesvědčení mého. Byl to hrozný obrat v duši mé i při všem předchozím pochybování a žití proti předpisům náboženským. Nepomyslil jsem že víra byla dosud tak podstatnou částí mé bytosti. Četl jsem Zápisky ráno a celý den byl jsem zachvácen úžasem ze čtení, jež mne přesvědčovalo a ohromovalo. Proležel jsem celý den někde v polích — byly prázdniny — s nikým nemluvě a hloubaje v záhadách náboženských.

Večer nemohl jsem usnout. Obracel jsem se se strany na stranu a v úzkostech a v bázni tonul jsem v záplavě potu zahrabán až po uši v peřinách a boje se vystrčiti hlavu. Okolo mne hluché ticho. Jen ze druhého pokoje slyšeti pravidelné dýchání mé spící sestry, jež zdálo se mi příšerné. Když jsem zavřel oči, měl jsem dojem, jakobych stál v nějaké ploché krajině sám a sám. Kolem mne pustá a prázdná dálava, zvuk tratí se do široka a daleka. Daleko na obzoru vidím tmavý bod. Bod roste a přibližuje se. Pokouším se vyhnouti se, ale nemožno. Cítím, jak se na mne valí a hrozí mě zachvátit.

Otevru oči. Bledě zelenavá záplava měsíční line se po podlaze a rýsuje se po bílé stěně. Strach a hrůza mnou lomcují. Zakašlu, abych vzbudil sestru. — Nic naplat. — Mluvím něco jako ze spaní. — Žádný účinek. — Stále totéž hluboké ticho, a má duše chvěje se úzkostí.

Zavru oči a vzpomínám na veselé příhody, na dobu dětskou, na přátele, na hry, na výlety, na zábavy, na školu, násilím se nutím do veselejší nálady. Avšak myšlenky přeskakují stále do příšerných oblastí, a strašidelné vidiny jsou jejich předmětem. Zas se vidím v pusté krajině. Ani domu, ani stromu, ani živé bytosti tu nevidět, jen dvě šedožluté cesty, jež se tratí do neurčita. Černé oblaky stojí nízko nade mnou, jako před deštěm. — Hle, tam se zablesklo. Po chvilce slyším dunění hromu. Hlas jeho neumlká, zní stále hrozněji a hrozněji. — Není to hlas hromu, jsou to zvuky, jakoby skály se drtily do propasti, jako by se domy řítily. S hrůzou poznávám, že je to zemětřesení. Však už cítím, jak půda pode mnou se chvěje. Rázem mi napadlo: Konec světa — —!?

Najednou jakoby země ztratila své těžiště, počíná se kolotat, půda bortí se mi pod nohama a propadá se. Hrozná tma mne obkličuje, hukot větrů mne ohlušuje. Svíjím se jako červ ve prachu před hroznou spoustou moci přírody, čekaje s hrůzou na smrt. V tom zaslechnu nějaký hlas. Hrozný hlas: »Proč rouháš se mé všemohoucnosti?« Pozvednu oči vzhůru z hlubohé propasti k oblakům! Nerozeznávám s počátku ničeho na

přišerně černé obloze. Pojednou se mraky rozstupují, z úzké mezery line se záře, záře se šíří. V záři rozeznávám Boha Otce, vedle něho Syna s křížem, a nad nimi vznáší se bílá holubice, Duch svatý. Moje bytost schvácena je hrůzou a zoufalstvím. Hledím na Božskou Trojici omámen nadpřirozenou silou, kolem mne ječí vichřice a zuří živlové.

Však, co to? Kde viděl jsem už kdysi to, co vidím nyní v oblacích? Vždyť je to obraz Trojice, který jsem viděl leckde na stěnách v primitivním rámu! Poznávám čím dál tím jasněji, že to vskutku není Bůh, že je to obraz lidskou rukou zhotovený. A není ani možno, aby se Bůh v takové podobě zjevoval. Bůh — toť vznešená, neobsáhlá, smyslům nedostupná moc, a to co vidím, je výplod lidské fantasie. Napadá mi: To jistě někdo nastrojil, aby mi nahnal strachu. Hrůza mne opouští. Volám vzhůru k obrazu: »Nebojím se! Vím, že vše bylo vymyšleno jen k mému postrašení. »A všecka příšernost, jež ležela na mé bytosti jako balvan, mizí. I hukot větrů, i burácení bouře i černé mraky i Božská Trojice — po všem tom ani stopy. Šťastně přestál jsem zkoušku.

Otevru oči. Nemohu pochopiti, zdali jsem spal či bděl. Cítím, že mi je jakobych ležel ve vodě. Na obličeji, na skráních stojí mi kapky potu, vlasy mám mokré. V soumraku rozeznávám po světnici rozestavený nábytek. Hodiny bijí tři. Má duše plna je dojmů, jaký na mne učinil podivný můj sen. Lehko a veselo je mi u srdce. Pochopil jsem význam snu toho a vše se mi vyjasnilo. Obraz Trojice — toť primitivní představy náboženské, jež v pověrečném člověku vzbuzují strach a hrůzu. V duši mé bylo rozhodnuto. Odvrhl jsem od sebe víru, která mi nedostačovala a která mě tak mučila Jako z tísnivých okovů vysvobodil jsem svou bytost, a proto tak volně a blaze mi bylo. Dlouho přemítal jsem o svém stavu, až usnul jsem opět hlubokým spánkem.

*

Od té doby vše se u mne změnilo. Už nebál jsem se v noci kolem hřbitovů a kostelů, a odpověď na otázky a záhady náboženské byla mi zcela jednoduchá a prostá. Popíral jsem vše. Žil jsem bez víry a byl jsem zcela šťasten. Byl to ovšem jen přechodní stav a nepozoroval jsem ani, že nové náboženství zaujalo místo starého — náboženství lásky k bližnímu.

V. A. LEŠKA.

Ve vlasti tichošlápků.

Před mnoha lety vyjel jsem si do světa na zkušenou, a po mnohých svízelích, útrapách a nepohodlí octnul jsem se v cizí a velice zvláštní zemi. Zemi tuto zvláštní obývalo plemeno bílé,

jež vzrůstem svým, barvou očí a vlasů svých nelišilo se valně od obyvatelů staré kulturní Evropy. Plemeno této zajímavé země zabývalo se polním hospodářstvím, obchodem a řemesly, ale jmenovitě pěstovalo hudbu, zpěv a básnictví. Na všech živějších ulicích a náměstích zely malé krámky, jež silně podobaly se kokynářským závodům evropským, ale místo kyselého zelí, nakládaných okurek a vyleželých syrečků prodávali v nich lidé noviny, psali básně a v hojné míře produkovali maloměstské, předměstské, pokoutní i zákoutní novely. Hudebníci nelíšili se valně od svých spolubratrů literátů, leč svými dlouhými a hustými kadeřemi. Nejoblíbenějším nástrojem hudebním u tohoto pozoruhodného kmene zdály se býti housle, neboť kamkoli jsem vkročil, všude slyšel jsem dojemné zvuky čtyř ovčích střev. Mladí muži, mladé dívky, ba dokonce i několik nemluvňat proslavilo se záhy v těchto odlehlých končinách pro neobyčejně sférickou hudbu, již ve svém ranním mládí dovedli vyluzovati ze čtyř ovčích střev. Ostatní obyvatelstvo této umělomilovné země rozděleno bylo na župy, jež v hodinách prázdně a pro posilu ducha svého pořádalo kotrmelcové slavnosti, přeskakovalo dřevěné koně a za zvuků vřeštné hudby vyhazovalo rytmicky buď pravou anebo levou nohu do vzduchu...

Ale všechny tyto věci mě nepřekvapily. Zjev docela jiný zachvěl mou myslí a zalekl mé oči. Všichni obyvatelé této země, ať zámožní či chudí, ať básníci či řemeslníci, měli obuv pevně ovázanou měkkými hadry; zámožní lidé drahocennějšími cáry. Avšak obuv všech pečlivě byla ovinuta kol do kola hadry! S hrůzou a podivením pozoroval jsem všechny mimojdoucí, ale ještě větší podivení, strach a bázeň se mě zmocnily, když jsem k svému údivu nejsvrchovanějšímu poznal, že ani jediný člověk v celé zemi nemluví nahlas. Všichni obyvatelé této země šeptali!..

V jaké to obdivuhodné oblasti zemské jsem se octnul, pomyslil jsem si, a jal jsem se přemýšleti o překvapujících a ojedinělých mravech a způsobech této země. V prvním okamžiku domníval jsem se, že buď král nebo královna jsou těžce nemocni; pak jsem si myslil, že lid truchlí nad smrtí svého největšího básníka nebo mudrce; ale na všechny tyto otázky mé odpovídalo mně překvapené obyvatelstvo odmítavým pohozením ruky, změřilo mne svými zlými pohledy od paty až ku hlavě a prchalo ode mne se zatatými pěstmi...

Zachvěl jsem se, ale rázem vyjasnilo se mi v hlavě. Jsi ve vlasti tichošlápků, pravil mi můj vnitřní hlas. A vskutku tomu tak bylo. Poznalť jsem záhy, že mé vysoké boty z ruské juchty a okovanými podpatky budí velikou nelibost všech mimojdoucích. Staří i mladí šli mi z cesty, uši své zacpávajíce si prsty svými. Chůze má jim byla příliš hřmotna: scházelť mé obuvi obal měkkých hadrů! —

I ubytoval jsem se v hostinci, jenž mi první přišel do rány. Jaké však nastalo zděšení mezi služebným personálem

i přítomnými hosty, když prostrannou hostinskou místností zahlaholil můj zvučný hlas! Všichni přítomní hosté zlostně povstali a pohrozili mi zatatými pěstmi. Ulekl jsem se a chtěl jsem na svoji obranu promluviti několik klidných slov. Ale sotva, že jsem ústa otevřel, již se mě uchopilo několik služebných rukou a polou mě vyvedlo a polou vyneslo do nejvyššího patra, kde mi byl vykázán malý pokoj o jedné posteli.

Druhého dne ráno, když jsem vyšel na ulici, čekalo již na mne několik pochopů, již se energicky uchopili mých nohou, chtějíce mé boty obvázati měkkými hadry. Bránil jsem se a spílal jsem hlasitě a zuřivě. Povstala rvačka. Kopal a bil jsem kolem sebe neohroženě a prudce. Leč přesila posléze zvítězila. Tisíce a tisíce Tichošlápků sbíhalo se ze všech ulic a koutů města a shluklo se kolem mne; spoutalo mě a neslo mne na svých bedrách před nejvyšší trestní soud Tichošlápků.

— Jakého trestného činu jste se dopustil? táže se mě soudce hlasem šepotavým.

— Nejsem si vědom nijaké viny! odpovídám hlasem pevným a důrazným.

— Právě v tomto okamžiku dopustil jste se největšího zločinu v této zemi možného, pokračuje soudce šeptmo. Kdybyste byl okrádal veřejné ústavy, kam si chudí řemeslníci své drobné úspory ukládají, kdybyste za 300 K měsíčně byl rozšiřoval falešné telegramy po vlastech, kdybyste byl vydal 50 svazků nejpitomějších poesií pod sluncem, kdybyste byl napsal 10 indiánských symfonií, kdybyste byl redaktorem nejnesmyslnějšího listu na světě, kdybyste s cizími manželkami navštěvoval divadla, koncerty a hotely, — všechny tyto přečiny a zločiny byly by vám prominuty v našem svobodomyslném státě. Ale že jste se opovážil mluviti na ulicích a náměstích naší vlasti, jakož i ve veřejných místnostech i na tomto posvátném místě nahlas, a že vaše hřmotná obuv postrádá zákonem předepsaného měkkého obalu, vypovídám vás okamžitě z našeho království. Na hranice naší vlasti doprovodí vás královské ozbrojené stráže. Od trestu smrti chrání vás pouze, že jste poddaným mírumilovného státu Rakouského!...

Usmál jsem se tiše a sklonil jsem svou hlavu klidně... Národ Tichošlápků však zajásal a šíleně tleskal moudrému rozsudku soudcovu. —

Královské stráže v plné výzbroji uvedly mě do černě krytého vozu a úprkem jely se mnou na hranice starého a svobodomyslného státu Tichošlápků...

Když po mnohých a dlouhotrvajících svízelích, útrapách a nepohodlí, jež skytá cestování po souši a moři, navrátil jsem se opět do srdce své rodné otčiny, zavýskala a zajásala duše má divoko radostí, neboť jsem uzřel tisíce a tisíce svých rodných drahých bratří a všichni mluvili nahlas a ani jediný člověk

v celém království neměl ovinuty měkké hadry kolem obuvi své v mé drahé, rodné otčině!...

O má volná, pravdomluvná a přímá vlasti, buď tisíckráte pozdravena! — —!

LUDVÍK LOŠŤÁK.

Literatura, umění, věda.

Emil Zola, zemřel dne 29. září v Paříži. S autorem »Člověka bestie« odchází z literatury hlasatel světového názoru, jenž vlivem přírodních věd v druhé polovici minulého století ovládl na čas Evropu a který dnes již patří k překonaným. Značně obohativ umění po stránce technické a látkové naturalism zvláště ve spisovatelích druhého řádu přijal hypotesy dědičnosti vlivu prostředí a pudového atavismu za dokázané pravdy, pro něž shledával a sbíral lidské dokumenty. Kouzlo velikých ideálů životních a především kouzlo individuality ze stránek tohoto naturalismu vyvanulo nadobro. Jako umělec i myslitel činí Zola vysoko nad »školu« naturalistickou, pro niž myšlenkovou konstrukci ukul v nesčetných polemikách a svých dílech uměleckých. Co v dílech »vědeckých« uctívali lidé za dokázané pravdy, z toho brali pohoršení ve spisech Zolových. Dnes tak mnohé z těch pravd patří již minulosti — i ve spisech Zolových. I genius jeho zaplatil svoji daň pomíjecnosti všeho na zemi. Zola narodil se r. 1840 v Paříži. Roku 1867 vyšel svazek »Mes haines« (Co nenávidím) a zároveň jeho první větší román »Tereza Raquinová. R. 1869 začal cyklus Rougon-Macquartův, jenž dorostl na 20 svazků. Po té napsal trilogii »Lurdi-Rím-Paříž« a Čtyři evangelia: Plodnost, Práci, Pravdu a (nedokončil) Spravedlnost.

Srbská knihovna seznamuje nás v 2. svazku s *L. K. Lazareviče* povídkou *Švábka.* Srbský Turgeněv, Lazarevič, není u nás neznám. V Matici Lidu vydal r. 1887 osvědčený sprostředkovatel jihoslovanského duchovního života J. Hudec ve svazku »Ze Srbského života« překlad jeho povídek a nyní přeložil první a nejdelší jeho práci. Povídky Lazarevičovy byly ostatně již přeloženy do všech evropských jazyků. Ve »Švábce« líčí mladý srbský lékař v dopisech z Německa domů psaných psychologicky jemně a delikátně svoji lásku k dívce milé, uhlazené a vzdělané, jež by dojista byla vzornou manželkou lékaře v některém německém městě, ale v srbském prostředí by jako »Švábka«, již nikdo nerozumí a příbuzní se vyhýbají, byla nešťastna i on s ní. »Silnější cit patriarchální pospolitosti a naposled ostré světlo rozumu sžehly květ z měkkého srdce vypučelý.« Lékař jí po vnitřním boji odhodlá se jednoho dne říci, že ji nesmí učinit nešťastnou. Pro ni jako ženu stala se krátká epizoda tato tragedií. Zaplatila ji životem. Vedle obou hlavních osob mistrně jsou zachyceny typy studentů universitních, chvástavého německého burše a nadutého pruského poručíka. Překlad umělecké té práce je čin záslužný.

Poslední sjezd německých přírodníků a lékařů pořádaný 21—28. září v Karlových Varech, v ohledu politickém pozoruhodný tím, že při něm asistovali velkoněmeckým myšlenkám císařští úředníci rakouští od ministra Hartela, který dal sjezdu z peněz státních 20.000, až po místodržitele českého, v ohledu vědeckém je zajímavý, že tu především povídáno mnoho věcí starých. Bylo by však podivno, kdyby mezi 700 přednáškami nebylo nic nového. Zvláště vzrušila veřejnost zpráva o vynalezení sera proti spále. Kdo zná záhubnost epidemií této choroby, která nejen ohrožuje život jako taková, nýbrž i svými komplikacemi (difterie, zánět ledvin atd.), ocení zajisté objev tento jako jeden z největších a prakticky nejcennějších, ukáže-li se totiž pravdou, co bylo tvrzeno. Neboť příliš nám uvázla v mysli blamáž, s kochinem a tuberkulinem, nemluvě ani o celé řadě ser proti malomocenství, příjici, tuberkulose atd. Můžeť býti theoretické uvažování, kterým se ten

který autor při svých pokusech na zvířatech řídí, sebe logičtější výsledky u člověka naposled přece zklamou vinou nějakého X., které dlužno dříve nalézti. Proto není nespravedlností, hledíme-li na sensační tuto zprávu skepticky, sečkáme-li s definitivním úsudkem, až budeme míti autentické znění přednášky v rukou a až jiným badatelem tvrzení vynálezcova se osvědčí. Pak podáme ještě v čas obšírnějším článkem čtenářům »Rozhledů« spolehlivou zprávu, co je na té věci.

V Plzni otevřeno v sobotu, 27. září nové české divadlo — městské — Smetanovou »Libuší«. Divadlo toto, značným nákladem postavené, jehož architektonické i jiné přednosti i slabiny — a zejména tyto — dobře jsou nám známy a o nichž příležitostně snad se hodí promluviti, — dnes nechceme rušiti poslavnostní nálady — je po Národním divadle první českou scénou. Jaké úkoly z toho pro ně vzcházejí, je samozřejmo. Jaké pak úkoly a jaké poslání má divadlo toto v Plzni, o tom bylo by vděčno psát poučné kapitoly, ale i o tom zatím mlčíme, snad se ostatně ozve někdo z Plzně sám. Divadlo spravuje zvláštní družstvo, v jehož čele je poslanec Schwarz, ředitelem divadla je p. Budil — a ten zná své Pappenheimské —, kapelníkem p. Kot, známý obecenstvu pražskému i větších měst venkovských, kapelník bývalé Švandovy společnosti.

Přehled politický, hospod., sociální.

Země české. Dne 25. září schválil výkonný výbor strany mladočeské přípis dra. Pacáka z Misdroye dne 30. srpna zaslaný. »Nár. Listy« (27. září) vyložily, že přípis Pacákův přestal býti soukromým sdělením a nabyl sankci výkonného výboru rázu politického dokumentu. Buď restituce vnitřní češtiny anebo obstrukce! Zdálo by se, že mladočeská strana za sebou spálila mosty a že jí nezbývá než obstrukcí se prosekati k vnitřní češtině. Ale usnesení mladočechů nezůstalo bez odezvy. Ze všech míst na severním prahu Čech slyšeti zprávy o zdvojeném útisků Němců na naše krajany. Obecní zastupitelstva v Duchcově a po něm i v okolí odhlasovala, že vysílání českých úředníků do jejich německého města příčí se národní spravedlnosti a rozmnožuje den za dnem nebezpečí násilného počeštění. V Duchcově je z 10 úředníků na poště prý 5 Čechů a z 5 soudců 3 Češi. Ti jsou prý pionéry českého státního práva, a libují si v české národní agitaci. Resoluce zaslány ministerstvu a místodržitelství a žádá se, aby duchcov. okresní soud dán byl do vyšetřování. V Růžodole u Liberce domáhají se Češi školy alespoň jednotřídní. »D. Volkszeitg.« Pradův ihned ohlásil, že »proti Čechům, jež se zúčastní schůze libereckými a pražskými agitatory svolané za tou příčinou, aby žádala za zřízení české školy v Růžodole, bude energicky zakročeno,« totiž že dostanou od majitelů domů výpověď z bytů. Proti rovnoprávným nápisům, na místní dráze Rumburk-Krásná Lípa bouří Němci stejně prudce jako proti jmenování p. Löwa státním návladním v Litoměřicích, ježto prý je Čechem atd. Ale nejen »drobnou prací« hledí Němci oslabit prohlášení mladočeské; z přímá a bez obalu vyslovil se posl. Prade v interviewu v Zeit, že Němci nepřivolí k restituci vnitřní úřední češtiny, ani kdyby jim za ni bylo dáno uzavřené území, rozdělení správy zemské a státní němčina, nač ovšem jinak nárok činí. Jako by skoro na pokyn předsedy ministerstva promluvil. Posl. Prade však učinil kříž i nad celým ministerstvem, jež mu svým úřednickým rázem, k tomu ještě porušeným dvěma ministry krajany, jest proti mysli. Také chystané vyrovnání s Maďary ničím se neliší prý od vyrovnání Badeniho a musí býti zamítnuto. Po Pradovi ozval se Derschatta zcela v téže tonině. Skoro se zdá, že Němcům roste kuráž, čím více je naděje na dohodu v rak.-uher. vyrovnání. Proč, prozradil v »Zeit« 1. října německý velkostatkářský poslanec: »Průmysl v Čechách je v rukou Němců, zemědělství v rukou Čechů. Vyrovnací předlohy přinesou požehnání průmyslu, uvalí však břemena na zemědělství.«

V Brně byl 26. října uzavřen pro sněmovní volby kompromis mezi stranou lidovou a národní. Ještě tento týden budou vydána samostatná provolání; manifest lidové strany koncipuje dr. Stránský. S hlediska zásad dlužno kompromis rozhodně odsoudit. Národní strana je stranou konservativní a jen na oko protiklerikální, lidová strana hlásá zásadní boj proti klerikalismu. Jak je ostatně kompromis nepřirozený, viděti z toho, že »Lidové Noviny« budou nuceny na společné kandidátní listině doporučovat barona Pražáka, jemuž vytýkají nečestné jednání, dra. Žáčka, jemuž vytýkají portefeuillovou politiku i J. Svozila (za venkovský okres Litovel-Konice), jemuž nedávno ještě vytkly politické přebíhání a bezcharakternost. Čtenář se táže: Což mladé strany? Ach ano, ty mladé strany. Že by spojení s těmito bylo lidové straně prospěšnější než se Staročechy, je zřejmo. Ale vinu v tomto případě nelze svalovat jen na lidovou stranu. V lidové straně je citelný nedostatek schopných kandidátů (na Břeclavsku ztrácí mandát po posl. Leblochovi, proti Staročechu Noskovi jen z tohoto důvodu), a inteligentní lidé by v ní rádi uvítali každého schopného pokrokového kandidáta. Pokrokoví pracovníci měli by přispět těm v lidové straně, kdož s odporem nesou kompromis a kteří by rádi zvedli nízkou úroveň lidového zastupitelstva, ale neschopností vlastních lidí mají svázány ruce.

Ve Slezsku přičiní se Němci, aby o volbách do zemsk. sněmu počátkem listopadu dobili i kurie venkovských obcí pomocí »Slovanů Němcům příznivých«. Záleží na dohodě Čechů a Poláků, aby Slované nepozbyli i toho jediného zástupce v zem. výboru, jejž posud mají.

Za hranicemi. Anglickou politiku v Jižní Africe jasně osvětluje provolání, jež vydali burští generálové Botha, de Wett a Delarey po neúspěšném vyjednávání se Chamberlainem, a jímž dožadují se podpory vzdělaných národů pro ožebračené své krajany. Tisíce farem a 30 tisíc domů bylo ve válce spáleno, skot a nářadí uloupeny, tisíce životů bylo utraceno. Anglie však podává darem pouze 3 mil. sterl. a půjčku, jež stačí tak na desetinu toho, čeho třeba, aby země mohla se vzpamatovati. Jest patrno, že Anglie nebude pomáhati holandskému kmenu na nohy a překvapení, jež se po nezdařeném vyjednávání uvedených 3 generálů v Londýně objevilo na tváři Evropy, nebude poslední. Panstvi Anglie v Již. Africe bude státi pevně jen na hrobě holandského kmene.

Mezi Italií a Rakouskem značně schladly spojenecké city. Jednou z příčin jest také Albanie. Balkán jest stále orientem pro oficielní expansivní politiku a nejen obsazení Bosny a Hercegoviny, ale i hist. jméno Kotoru »Rakouská Albanie« ukazuje přirozeně směrem, kde již dávno si půdu připravuje Italie.

Hospodářský. O stavu *rakousko-uherského vyrovnání*, vlastně jednání *o autonomní celní tarif* rozepsal se v č. 41. »Slova« — sotva-li se mýlíme — mladý český, hojně žurnalisticky činný, národní hospodář způsobem, pro čtenáře Rozhledů jistě zajímavým, také potud, že možno viděti, jak názory naše sdíleny jsou i jinde, pročež neváháme uvésti, co praví. — Konstatovav, že rychlost, s jakou pokračuje jednání vlády se společností st. dráhy o postátnění, neznačí nežli že toto postátnění má býti papírovým můstkem zdánlivé koncese — v našem dnešním článku o vyrovnání spatřuje autor v tomto postátnění dokonce i nebezpečí — jen aby české delegaci pro foro »externissimo« umožněno bylo odložititi důsledky svých hrozeb, píše: »O vlastním materiálu rakousko-uherského vyrovnání, tedy o spoustě známých císařských nařízení, docílena dohoda úplná. Mlecí řízení obnoveno nebude a dozor nad dovozem dobytka z Uher do Cislajtanie svěřen společné komissi. Ostatní zůstalo nezměněno. Vlastním bodem sporným jest autonomní celní tarif. Původní obvod sporu se značně zúžil. Co do položek zemědělských dosažena plná shoda a sice v té formě: pro obilí zavádí se dle způsobu německého tarif maximální a minimální se sazbami korrespondujícími s německými, cla ostatní se zvyšují, výhrady pohraničního obchodu obilního se státy podunajskými na Balkáně se ruší. Až sem — zde totiž povolovala rakouská vláda uherské — šlo jednání poměrně hladce. U cel průmyslových nastal obrat. Rakouská vláda stojí úplně na stanovisku t. zv. Společného sboru (obchodních komor a

Spolku rakouských průmyslníků). Složení této korporace jest skrz na skrze velkoprůmyslnické. Z českých obchodních komor zastoupena tam jediná pražská a to členem, který má snad nejmenší porozumění pro potřeby našeho rozvíjejícího se a národně českého obchodu a průmyslu. Proto stojí v popředí požadavků tohoto sboru vysoká cla železářská, jak je potřebuje pro své účely železářský kartel, ovládaný politikou co nejvyšších cen domácích, severočeský textilní průmysl, který inklinuje k Německu, jak se v liberecké obchodní komoře několikráte výslovně řeklo, a průmysl strojnický. Požadavky ústředí jdou až na meze prohibice. Uhry odkázané na dovoz průmyslových tovarů, s vyvíjejícím se průmyslem, ve kterém dokázali, že cla nejsou vlastně ničím proti jiným státním zařízením podporujícím, brání se této prohibici. A otázka: co chceme, my Čechové? Odpověď neformuloval u nás co do průmyslu dosud nikdo. Naše obchodní komory se ani nepokusily, aby utvořily ze sebe jakýsi výbor, který by předem zjistil požadavky a potřeby českého průmyslu a obchodu k obnově obchodních smluv, jim ani nenapadlo, že by bylo jich svatou povinností prohlédnouti posice národní před zápasem, kterým nebude jen rozhodnuto o tom, máme-li ujednati obhodní smlouvy, ale i o tom, bude či nebude-li přervána dosavadní tendence užšího splynutí s Německem! Konstatujeme důrazně toto při nejmenším opomenutí pracovní, onen sklon přenechávati vše Vídni, která ale upravuje vše dle sebe a potřeb Německa. To by bývalo kusem práce pro národ, kusem obrozující politiky hospodářské, kusem projevu síly a energie, kusem pochopení hospodářské samosprávy, k jejímž nejvyvinutějším odborům se komory počítají. Zde neplatí: nestalo se tentokráte, stane se podruhé. Rozhodná chvíle jest nyní a ví se to nestalo. Výtka nepřipravenosti naší k obchodním smlouvám nestihne kruhů poslaneckých, ale obchodní komory. Ony v nejvlastnějším svém oboru působnosti měly budíti. Neučinily tak. Je to velikou, těžkou chybou hospodářskou a politickou. Snad při provedeném sčítání živností napraví alespoň trochu chybu opatřením přehledu českého průmyslu. Snad! Alespoň připraví zjištěním národního katastru pracovního základ pro další úvahu a postup. Snad! Ale není radostno psáti stále to nejisté snad. Ale abychom neodbíhali: Co do cel průmyslových, vlastně oněch cel, která potřebuje veliký průmysl německý v této říši, dohody dosaženo není.« A dále: „To co Halič chtěla, vysoká cla petrolejová, přijato — a Halič, vlastně Poláci starali se vždy jen o sebe. Zabezpečují se již nyní — Maďary. A to bývá dobrá pomoc. A tak jest tato situace parlamentní: Poláci a Němci vědí, co chtějí, my tápeme. Může být konec jasnější? A to v době, kdy jde o rozhodné, dalekosáhlé přípravy do budoucna? Ten, kdo vážně uvažuje o věcech českých, ten věru není sladěn k smíchu a hlučným státoprávním protestům a frásím, jak se vrhaly v lid v posledním týdnu.« Zajisté! Pokud pak se týká našich obchodních komor — tam mívají jiné starosti.

Zatím co v Evropě stále nyní panuje *nadbytek peněz* a s ním *nízká míra úroková*, tato nízká míra úroková u nás nemůže míti bezprostředního příznivého vlivu na činnost obchodní a výrobní již z té příčiny, že průmyslu a obchodu, kromě velikých podniků, hlavně akciových, není dáno okusiti lace úvěru. Většina peněžních ústavů nevyvodila důsledků z nízké míry úrokové, hlavně pokud se týče vkladů, a neprovedla snížení své úrokové míry při půjčkách tak rychle. Specielně pak u nás v Čechách jsou mezi malými ústavy mnohé, jež platí z vkladů $4^1/_2\%$ i více; za jakou sazbu tedy asi eskontují? Úrok ten je svědectvím nedostatečné organisace kapitálové. — S jakým asi risikem pracuje ústav, který může platiti $4^1/_2\%$ z vkladů? A může-li snad dnes svěřené mu peníze na 6 neb 7 percent umístiti při dostatečné jistotě, jest to známkou, že úvěrní ústrojí naše jest zastaralé, málo citlivé, nejsouc s to rozvésti účinky láce peněz všemi směry až do nejodlehlejších odvětví činnosti hospodářské. A není také divu, neboť malé úvěrní ústavy rostou u nás jako houby po dešti, uvádění jich v život neřídí se však potřebou, nýbrž bývá jen výsledkem snahy jednotlivců po vynikajícím postavení v ústavech těchto, jež dle nadějí jich mají vzrůsti, nemají však pevného přirozeného podkladu, na

němž by vyrostly. Zakládání ústavů takových vyžaduje vždy značných nákladů režijních, jež činnost jich pro konsumenta, to jest pro průmyslníka, obchodníka, živnostníka zdražují. Přirozený nedostatek počáteční důvěry k ústavům takovým má nahraditi vysoká míra úroková z vkladů. Aby tuto mohl ústav snésti, nemůže býti dosti vybíravým při vyhledávání pramenů k zužitkování peněz jemu svěřených a to tím více, že účelem ústavu takového jest vykázati co možná brzy co největší zisk. V těchto okolnostech ztratí láce peněz úplně svůj význam a pro malého průmyslníka, živnostníka a rolníka jako by jí zde nebylo, nehledě k tomu, že vkladatel u ústavu takového nese risiko, jež s oním vyšším procentem nebývá v poměru Tento nedostatek organisace má však i za následek, že malý, seriosní průmyslník a obchodník, jemuž brány velkých peněžních ústavů nejsou otevřeny a který tudíž musí zaklepati u ústavů menších, nese při vší své bonitě á důvěryhodnosti tíhu vysoké míry úrokové z půjček stejně s oním, jehož důvěryhodnost odpovídá asi sazbě, s jakou zmíněné ústavy pracují. Ve vyvolávání nových a nových peněžních ústavů v život, dlužno tudíž zříti u nás překážku zdárného rozvoje hospodářského. Konkurrenční boj ústavů těch o získání vkladů zdražuje kapitál k hospodářskému vývoji nezbytný a na druhé straně možnost, vypláceti tak vysoký úrok z vkladů kapitalistům odvracuje pozornost těchto od činnosti podnikatelské. a není divu, že kapitalisty pak nelze získati k upisování akcií nových podniků. S těmito ovšem měli jsme u nás dosud velice málo štěstí a hned v začátcích nechybělo úkazů, jež nemohly míti v zápětí utužení důvěry k činnosti zakladatelské.

Ze všeho pak vysvítá, že úvěrnictví naše daleko ještě není nervstvem našeho života hospodářského, nesouvisíc s ním dosti úzce a tvořic spíše samostatnou část jeho. Snahy a cíle jeho musí dříve splynouti se snahami našeho průmyslu a obchodu a jedině na základě tom jest možný zdárný vývin obou. Úvěrnictví musí cítiti s průmyslem a obchodem a nikoli spatřovati v něm pouhý pramen zisku, musí v jeho zdaru viděti zdar svůj a své poslání. A to jest opět věcí výchovy, jež ukázati má lidem příslušná postavení zaujímajícím cestu k dosažení uvedeného cíle. Z lidí těch přemnozí považují postavení svá v ústavech úvěrních (mám na mysli zejména záložny) za vyznamenání, za propůjčení důvěry, však širší rozhled namnoze zde schází, a tím také schází vědomí velikých povinností a cílů. Vždyť zápolíme u nás dosud s otázkou čistě formální, s otázkou, jak zabrániti četně vyskytujícím se defraudacím. Zde připadá velká, obtížná, ale vděčná a záslužná úloha časopisectvu krajinskému, aby na poli hospodářském vyplnilo skutečně »citelnou mezeru«, a vyvinulo činnost k rozšíření poznání ve směru hospodářském, aby budilo tam, kde sní se dosud idylicky. Bohužel však od dnešního časopisectva samého lze očekávati jen ve výjimečných případech plnění poslání tohoto. — —

Z b y l é k a t a l o g y *výstavy táborské*, které obsahují velice obsáhlou část insertní, po případě zvláštní a d r e s á ř e v y s t a v o v a t e l ů, jež by tolik nestály a z výnosu výstavy snadno by se daly zaplatiti, měly by býti rozeslány po celém českém jihu, aby sloužily českému spotřebitelstvu, zejména pak také obchodu za informační pomůcku o českých pramenech nákupních! Uvádíme to výstavnímu výboru na vědomí a doporučujeme tento výkon co nejvřeleji!

O elektrických podnicích Prahy rozepsali jsme se podrobněji v 12. čísle minulého ročníku, v němž jsme předpověděli nezdar zdražené jednotné sazbě, jenž se i dostavil. Doznala jej i správní rada elektr. podniků návrhem na zavedení jednotné sazby 14 hal. (blokových lístků po 12 hal.), jakož i tím, že předseda správní rady prof. Petrlík odstoupil. Správě se nepodařilo odůvodnit stálé deficity dosavadním způsobem účtování elektrických podniků, neboť v sezení správní rady starosta dr. Srb velmi zřetelně pravil, že se deficit dá zmenšit a konečně odstranit přeměnou organisace, zjednodušením režie v dílnách, úsporou v centrále, zlepšením dozoru při dopravě a snížením režie dopravní. Po tak zjevném nezdaru dosavadní správní rada měla by po příkladě svého předsedy odstoupiti, aby věci se ujali lidé povolanější. Zasedá-li ve správní radě elektrických podniků majitel skladů plzeňského piva J. Hudl, advokát dr. Groš, stavitel Tereba, stavitel Seifert, inženýr Kovařovic, továrník Warwažovský, rukavičkář Březnovský, obchodník Voitl, klempíř Rus, jak to jinak mohlo

s »elektrikou« dopadnout? Každý ke svému řemeslu, pánové! Poplatnictvo pražské není na to, abyste se zaučovali desítiletí na elektrické správní rady! K věci se ještě vrátíme!

Pozemky bývalé kadetky zakoupila, jak známo Živnostenská banka a inserty v denních listech ohlašuje »Polohopisný plán« usedlosti té rozdělené na 28 stavenišť, jež nabízí ke koupi. O pozemky ty ucházela se před 3 roky také Česká spořitelna a Živnostenská banka je koupila, aby se nedostaly do německých rukou. Pohříchu, zdá se, že tomu osudu neujdou. Českých kupců se nehrne a je nebezpečí, že parcely ty skoupí ponenáhlu německo-židovské obchodnictvo z Příkopů. V tom smyslu také jest rozuměti článku »Český dům v Praze« v sobotu 27. září v Nár. Listech vydanému, aby Měšťanská beseda pražská zakoupila pro svůj representační dům (jenž by mimo to mohl sloužiti i jiným účelům obecním a spolkovým) dvě parcely na nejvýhodnějším místě (proti bývalému hybernskému divadlu). Pozemky tyto o něž se právě jedná, jsou vyceněny za □^{0} přes 1000 zl. a stály by dvě parcely, jež by svrchu uvedenému účelu se hodily, přes čtvrt mil. zl. Hodily by se dobře i pro veliký český akciový hotel a pod. České podnikavosti podán tu ořišek. Krása Prahy by značně získala, kdyby Měšťanská beseda ku př. zřídila svoji zahradu na pozemcích těch, oddělenou od Josefského náměstí jen železnou mříží. Jest v zájmu Prahy, aby záležitost ta byla rozřešena brzy. — Doufejme, že ji neprospíme! —l.

Školský *Z příčin služebných.* V zem. zák. o obsazování míst učitelských v § 1. výslovně praví se, že, uprázdní-li se místo učitele při veřejné škole obecné má okresní rada školní bez průtahu vypsati ihned konkurs na ně. Zákonodárci zajisté při tom měli na mysli všechna místa učitelská. Zcela jinak vykládají si paragraf ten některé školní rady okresní, jež berou paragraf ten do slova, že totiž konkurs vypisují na každé místo učitele, ale shledávají zbytečným vypsati konkurs také na každé místo ředitele. Takové stanoviště zejména zaujímá pražská okresní školní rada, která druhdy i dnes obsazuje uprázdněná místa ředitelská na měšťanských školách bez jakéhokoli konkursu. Před časem byl takovým způsobem z tak zvaných »příčin služebných«, kterým se po česku říká protekce, přeložen ředitel H. z Holešovic na Malou Stranu a z Malé Strany zase k sv. Jakubu, ředitel S. z Malé Strany k sv. Jindřichu, ředitel Š. z Holešovic na Malou Stranu atd. Nyní zase z těchže příčin bez konkursu obsazeno bylo tak jedno z nejlepších míst ředitelských v Praze na Novoměstské měšť. škole dívčí, kamž přeložen byl ředitel P. z Buben. Je potřebí upozorniti veřejnost naši na to, jak se tu obchází zákon zmíněný (§ 1.) a jak se zneužívá § 16. uvedeného zákona. Okolnost, že někdo bydlí v Praze na Novém Městě, není přece žádnou »služební« příčinou, aby byl bez konkursu definitivně dosazen z Buben do Školské ulice.

Záplava učitelek v Praze. Stalo se již obyčejem, že kandidátky učitelství ze dvou pražských ústavův učitelek z Prahy a z předměstí ucházejí se o místa učitelská jen v Praze, a to s takovou houževnatostí, že po léta i bez zaměstnání čekají až se nějakého místa dodělají pomocí všemocné protekce. Byty a úřadovny rozhodujících osobností v Praze ku konci a na počátku školního roku jsou v pravém slova smyslu obléhány zástupy kandidátek a jejich rodičův a přátel, kteří všemožné cesty vyhledávají, aby místa v Praze dosáhli. Pak ovšem je v Praze stále k disposici množství nezaměstnaných učitelek, které mezi sebou svádějí půtky o každé nově uprázdněné místo. Této záplavy používá správa škol pražských k tomu, že mladé učitelky dosazuje, kam jen může, a to nejen na dívčí, ale i na chlapecké školy. V Praze jest už vzácná chlapecká škola, aby na ni během roku nebyla dosazena některá učitelka. A děje se tak už od počátku školního roku, kdy by přece i Praha mohla míti dost zatímních sil mužských, a to výborně kvalifikovaných, kdyby se o ně v čas starala. Letos na př. jsou zatímní učitelky na následujících školách: u Kříže V. jedna, na Hrádku jedna, u sv. Mikuláše jedna, v Holešovicích tři atd. Protože učitelka smí vyučovati na chlapecké škole jen v první a druhé třídě, mívá dosazení učitelky na takovou školu v zápětí houfné stěhování učitelů z třídy do třídy. Uvedeme na doklad ně-

které skutečné případy. Na Hrádku loni onemocněl učitel IV. třídy R. a na místo něho poslána na školu tu mladá učitelka. Následek toho byl, že bylo pravidelné vyučování přerušeno a rozvrh hodin měněn ve všech téměř třídách této školy. Učitel I. třídy M. musil totiž jíti do IV. třídy; poněvadž učil také němčině ve III. třídě, byl nucen učitel II. třídy H. učiti němčině ve III. i ve IV. třídě a za to učili učitelé III. a IV. třídy jiným předmětům ve II. třídě. Na tom však nebylo dosti. Učitelé obecné školy vyučovali také tělocviku na měšťanské škole tamní. Po těchto změnách hodiny tělocviku kolidovaly s hodinami učebnými na obecné škole, takže učitelé buď tělocviku vyučovati vůbec nemohli, nebo učili po ten čas tělocviku v jiné třídě, při čemž musili vypomáhati ostatní učitelé měšťanské školy a ještě někdy musili žáci místo tělocviku domů puštěni býti pro nedostatek učitelů. Takovou anarchii způsobilo dosazení jedné učitelky na chlapeckou školu na Hrádku. Podobně bylo loni povoláním učitelky na chlapeckou školu na Vyšehradě rozrušeno vyučování ve 4 třídách pětitřídní školy. Ano, následkem takového zastupování stalo se, že na jedné pražské škole vystřídalo se v I. třídě během roku devět osob učitelských! A to je nejhorší následek takového častého střídání učitelstva, že postihuje z pravidla vždy první třídu, která pak není s to, aby úkolu svému zadost učinila. Někde posílá se i učitelka do vyšší třídy chlapecké školy na zastupování, ač je to zřejmě proti zákonu, a tu nejen správce školy, ale obyčejně i celý sbor učitelský bývá nucen starati se o kázeň ve třídě slečny učitelky. Za předešlého inspektora p. Šebesty, — který mužské hospitanty z Prahy vypudil — došlo i k tomu, že poslána byla na chlapeckou školu v Bubnech k zastupování industriální učitelka a k sv. Petru pěstounka z opatrovny. Takovéto poměry ve spořádaném školství nemohly by se objevovati. Jako má Praha zásobu ženských sil učitelských pro dívčí školy, tak by měla míti také zásobu mužských sil pro chlapecké školy, jinak se velikému a škodlivému střídání učitelstva ve třídách nevyhne.

Brněnské školství české. Každoročně se svádí boj o české děti ku konci prázdnin. Vždy tytéž zbraně se střetnou a rozdíl bývá jen v energii, v houževnatosti, s jakou se ovládají: proti nám donucování, lákání a peníze, na naší straně pouze bdělost a slovo v pravý čas, nebo ostatních prostředků se nedostává. Dosud každoročně jsme zaznamenali pokrok svůj, někdy dost značný, vynutili jsme si rozvoj škol na obecní útraty, až v poslední době teprve klesáme, ač zbraně máme, jak jsem řekl. Loni ještě se udržela jakž takž bývalá výše, letos ubylo půldruha sta dětí — na šesti českých školách, nutno poznamenat, aby vysvitla poměrnost čísla — a proti tomu přibylo 800 dětí na německých. To značí úpadek tak značný, že ohrožuje nejen budoucí rozkvět, ale i dosavádní stav jak školství tak všeho českého živlu. Připočtěme ještě, že pro příště chystá městská rada další prostředek ubíjecí (chce zrušit povinné vyučování němčině »z důvodů úsporných«, aby získala kontingent těch, kdo se naučit chtějí), že má výtečné pomocníky ve dvou českých nadučitelích — jaká perspektiva se otevře? A přece se chce Brna dobyt, chce se počeštit, bohužel ve většině případů jen lesklými frásemi, zřídka skutkem. Co se na př. letos učinilo pro zápis? Jediná schůze se svolala, a ta musila být odložena, protože nikdo nepřišel, musilo se najít lákavé plakátové heslo, aby aspoň nachystané řeči byly promluveny. Nu stalo se, páni poslanci pohlaváři zabouřili k lidem, kterým jejich slov nijak nebylo třeba, zabouřili, zachránili nebo získali krásný dokument k nastávajícím zemským volbám a šli agitovat pro svůj mandát. Ah ne, ještě něco přece. Nebožka »Národní rada« zachvěla se ve svém blanickém spánku, vylepila také plakát a usnula těžce znovu. Němci zatím pracovali. Jediné dobré znamení zbylo přece při vší ostudě: o zápisovém vítězství se důsledně mlčí; snad zbylo ještě trochu studu, který nedá spát, přežije-li totiž dlouhý rok. X.

Sociální. V Mnichově zasedal od 14. do 20. září *sjezd* německé strany *sociálně-demokratické.* »Krise Marxismu« a nechuť k theoretikům a poměr »mladých« (Bernsteinovců) k pravověrným marxistům vyjádřený poměrem Bernsteinových »Socialpolitische Monatshefte« ke Kautského »Neue Zeit«, byly vlastní osou, kol níž se kupili duchové sjezdu. Strana je na přerodu

z revolučního marxismu v reformní demokracii a v tomto stavu vyhnula se rozhodnutí potírati světový názor katolicismu, ustoupila od známého příkazu všeobecné oslavy 1. máje a žádá pro příště oslavu jen tam, kde hospodářské poměry dovolí, a konečně s požadavku osmihodinné doby pracovní couvla na 10hodinovou. To jsou nejcharakterističtější znaky uvedeného stavu. O vývoji pojišťování dělnictva přednesl dr. Molkenbuhr velmi obsáhlý referát, velmi cenný plán soustavného dobudování a zdokonalování všech druhů pojištění, až na pojištění nezaměstnaných, o kterém k rozhodnutí žádnému se ještě nedospělo. Také o politice komunální nedošlo k sjednocení. K obsáhlému návrhu dra. Lindemanna podáno tolik opravných návrhů, že sjezdu nezbylo než všecko odevzdati zvláštní komisi. Stojí za upozornění, že v návrhu Lindemannově se požaduje pobyt půl roku, aby kdo nabyl aktivního a pasivního volebního práva v obci — Podřízený co do programové důležitosti, ale nad jiné příznačný byl spor o to, smí-li ve straně obstáti »kapitalistický« list Bernsteinův »Socialistische Monatshefte« vedle listu strany Kautského, přísně marxistické »Neue Zeit«. Ač několikrát učiněn byl náběh se strany přívrženců »Neue Zeit«, aby shromáždění se vyslovilo proti Bernsteinově listu, nepodařilo se jim a z debaty vyšel Kautský poražen. — Otázka polská také zatím odstavena. Bylo viděti, že zástupci německé sociální demokracie konec konců se postaví proti polským soc. demokratům, jakmile se konečně o volbách ustaví samostatně, ale zatím sjezd neměl chuti sám dohnati záležitost k rozřešení. — Velmi chytře se vykroutila strana z debaty a rozhodnutí o alkoholismu. Je prý pro ni jako politickou stranu jsou zdravotní záležitosti věcí privátní. Mnoho-li pak by zbylo z programu strany, kdyby se toto měřítko naň přiložilo? Snad rozhodl zdvořilý ohled na pohostinný Mnichov, proslulý svým pivem?

Strana *národně-sociální* sjela se 28. září v Praze k úpravě a doplnění svého programu. Návrhy podané posl. Černým a Chocem a sjezdem valnou většinou přijaté, jsou po stránce stilistické značným pokrokem proti programu původnímu. Jsouť přehlednější, určitější a soustavnější. Snahy »mladších« postavit program na půdu výhradně kollektivistickou, nebyly sjezdem přijaty. O věci bude příležitost promluviti ještě na jiném místě.

K protestům obchod. cestujících proti prováděcím nařízením k §§ 59 a 60 živnost řádu z 4 září 1902 přibyl v neděli 28. září protest českých a německých obch. cestujících v Praze. Nařízení prohlašují se za zákonodárný produkt maloživnostnické ochrany a odmítají se zcela nemístné ustanovení o lékařském a policejním dohledu, jež nad to skytají dosti příležitosti pouhé libovůle.

Ozvuky a paběrky.

Česáci. Kdo neviděl Žatecka v době česání chmele, neviděl české bídy. Kol polovice července objevují se po krajině ponuré a schátralé postavy, muži se ženami a spoustou dětí, jež spí pod mosty, kol cest, na pokraji lesů (i za letošních dešťů), lepší z nich mají též vozejčky. Ký div, že vůči té bídě slyšíte také o krádežích. Najednou se vypravuje: Tam a tam chytili česáka, chtěl krást, ale ti mu namleli. Včera se dobývali zloději u protějších, jednoho z nich chytili; byli to česáci. A tak to zní dále. Zdá se vám chvílemi, jakoby rána, zející na českém těle, slila se v tu chvíli celá na tomto místě. A tímto způsobem je representován český národ v Němcích, z nichž mnohý lepšího českého člověka vídá zřídka. Je to také jeden kořen německé pýchy vůči nám. Byl jsem téže doby v Žatci V hotelu »Hanzlík« kam mne uvedli, byl jsem od svých soudruhů představen německé společnosti, z níž jeden vyprávěl, jak u něho č-sáci kradli, a ulevil si šťavnatou poznámkou na Čechy. V tom jeden z mých známých ho šťouchnul, něco mu řekl, a ten, pohlednuv na mne, umlknul. Trapná situace, a tím trapnější, že se těch lidí zastati nemůžete. Kradli. Daleko příjemnější je jiný obrázek. Na Lovosicku v době jarních a letních prací bývá mnoho Slováků. Ve chvíli, kdy vyšño-

řené německé panstvo koná po parnicích na Labi výlety, pracují ti lidé na poli či sedí společně ve svých tmavých kumbálcích a zpívají si melancholicky své písně za průvodu houslí. Bolestně mne to dojímalo — obrazy slovanského paríy v kraji německém a bohatém; tím více, že ti lidé vystupují tam ve svém kroji národním. Ale vždy čistě, muži i ženy, ve sněhobílém šatě, způsobně a ni toho slova zlého jsi o nich neslyšel. Chudina, ale počestná. — V takovém srovnání a v takových okamžicích vystupuje naše bída tím bolestněji. Bezděky si řeknete: Nač to hartusení o vnitřní úřední řeč! Zde hynou tisíce českých duší. Je tu pařeniště mravní bídy a hniloby. Mnoho našich jedniček, ale pro nás bezcenných, ba škodlivých. A nikdo se o ně nestará. Vláda? Vždyť ta luza neplatí daň! Politické strany? Vždyť to nejsou voliči! Člověk skoro pochopí, že ta luza pak sáhne konečně ke zločinu. A táže se dál: Proč sem netáhne i ta německá luza? Což jí snad není? O ano. Ale táhne jednak na západ dál a pak je jí přec jen méně. Ti naši lidé nejsou snad jen tuláci, ale hlavně nevědomí a ubozí. Bída je slepá, neví si rady. Dr. JOS. SALABA.

O vlivu vysokého »C« na charakter zahořekovaly po útěku páně Bochníčkově naše deníky pražské. Snad patří k tenoristické kariéře věrolomnost k domácí scéně. Nikoliv. K tenoristické kariéře a k důsledku její, k označené věrolomnosti patří, aby tenor si známým způsobem zabezpečil sloupce kadidla v denních listech a ochranu tisku potud, pokud nepošle z Pešti známý již v čechách telegram: Nastupuji právě engagement jako člen král. uher opery v Pešti.« Pak mohou noviny přesedlat a psát rozhořčeně o charakternosti. Jest to obchod dobrý a nehrozí ani žádného nebezpečí — charakternosti novin. Tolik nadšeného obdivu, kolik může si každý pochybný zpěvák a zpěvačka a každý jejich impresario v našich novinách opatřit za trochu protekce nejposlednějšího žurnalisty a za 1—2 volné vstupenky, nevylichotí, nezakoupí a nezaslouží si nikdo. Nikdo. Vyjma »*Divadlo Variété*«. Variété je buď v stejné hodnosti s prvními velebohy národa, tenory, anebo jen malinko za nimi. České noviny hlídají češtinu na každém železničním domku a na každém kousku úředního papíru, dají dvakrát ročně do klatby každého (mimo své členy redakce), kdo by páchl do německého divadla, ale Variété nepostrádatelné pro kulturní vzněty svých redaktorů, jako svátost vystavily na národní oltář a denně je okuřují češtinou výborně přizpůsobenou židovsko-internacionálnímu žargonu této ve »veleměstě« nezbytné kulturní instituce pro polopanny obojího pohlaví. »Již jen pět dní zůstane zde tak velikého úspěchu docíliví druhý ensemble«, svůdně lákají vlastence dne 26. září. »Jest tudíž již jen krátké příležitosti ku shlédnutí tohoto skvostného čísla a ostatního vynikajícího programu poskytnuto.« A v národní hrdosti vypínají prsa: »Návštěva je stále velmi četná.« Z jeviště Variété »uráží uši« českých Vašků výhradně jazyk »našich vrahů«. To vlastenecké národní noviny ovšem kajícně vyznají a proto také za každodenní »zradu« na českém rázu Prahy béřou denně dvojí odpustky. Jedny cestou administrační a druhé cestou redakční. Česká Praho, klidně spi! Je o vše postaráno.

Kotěrův výstavní pavilon pod Kinského zahradou má být po přání Smíchova rozbořen. Jaké důvody k tomu nutkají, o tom dnes pomlčíme. V tuto dobu nemá Praha žádné vhodnější místnosti pro výstavy, a pokud jí nebude mít, dobře by provisoriu hotový již pavilon sloužil. Jest tudíž jen vítati, že Obchodní museum zahájilo jednání s Prahou i předměstími, aby pavilon byl zatím zachován.

Pan Budil, ředitel divadla v Plzni připil o banketu v sobotu před zahájením her »rytířům ducha a šlechticům péra, české žurnalistice!« Co souvisí s divadlem, snese, jak známo hodně líčidla a p. Budil jako zkušený herec, dovede jim vládnout. Z nalíčení měli prý jen »rytíři a šlechtici« radost! Radost ostatních byla zase jen líčená.

Zájmy poplatníků: to jest modla, před kterou poslanci vždy několikrát poklekají, ale jako kněží Balovi, kde mohou je ošidí. Pan posl. Bělský ve Vídni na říšské radě seděti nemůže, maje stále několik staveb v Praze. Bylo mu to vytýkáno a konečně se tedy mandátu vzdal. Ale mladočeský výkonný výbor resignaci jeho nepřijal (prý po návrhu důvěrníků strany na Starém Městě) a jej požádal, aby mandát svůj podržel. Pan Bělský má tedy dále

z kapsy poplatníků vybírati 10 zl. denně za nic. Kdyby si poplatníci dávali trochu pozor, poznali by, že zájmům jejich se za otcovské péče poslanců vede roztodivně. 425 zástupců lidu hledajících v politice zaopatření, je trochu nebezpečno — kapsám poplatníkův! Pan Bělský stál nás na př. už K 30.000 a rukou za to nehnul, leč když tyto peníze shraboval!

Svatováclavské posvícení vyhání divné květy. Městská chorobnice na Karlově je otevřena v ten den proudu Pražanů, prolézajících kde jaké dvéře. Dole v přízemí ze dvora jest výčep hustě obsazen roji žiznivých a v prvním patře hraje 5členná kapela na divné nástroje k tanci -- ne ovšem chorobným, ale každému, kdo z venku přijde. A tancují se tam známé šoupáky provázené neméně známými chmatáky, známými již z historicky památných tančíren bývalých pražských pivovarů. Zcela v duchu a stilu tohoto posvícení je dole nad výčepem v národních barvách provedený nápis: »Totof jest nádoba (vyobrazen přeplněný půllitr), z které nabýváme vyššího vzdělání. Ať žije marast! — Černé pivo, sklenice 16 kr.« — Ten den je v chorobnici plno radničních inspekcí a návštěv. — Ten »marast« nikdo z radnice nevidí? —

Ve věci českých Jihlavanů proti R. planě bojujícímu panu dru. Chlumovi, odpověděl za nás v »Moravském kraji« trefně Alfa, zhrozili jsme se však toho, co oznamuje o adresáři českých živností, obchodů atd. v Jihlavě, jenž má prý vyjíti až k vánocům! To je opět pánům »vůdcům«, mezi něž pan dr. Chlum tolik se tlačí, velmi podobno! Až přejde všechen zájem o Jihlavu, až znova si zasednou cestující německých obchodů do svých posic, pak hrr na ně! A pak: až sežene-li se prý dosti peněz na nový časopis! Ale proč byl ubit výborný za daných poměrů list Mášův? A svůj list páni již měli, ale asi tak čtvrt roku!

To už je v povaze.

To už je v povaze, my jiní nebudem,
a být vždy takoví, jest naším osudem,

však je to boží dar, cit studu přemilý,
jenž tváře zapálí, skryv sebe v košili,

se srdcem čistotným z nás děti učiní,
od mužů věhlasných, až dolů k hokyni.

To už je v povaze, že jsme tak stydlaví,
bohatí, nuzáci, oboje pohlaví.

Pojďte a uvažte slova má truchlivá
líc má se nevědouc makově zardívá,

útlocit křehoučký pošlapán zasténá:
koupena necudnost od mistra Rodina.

To snad v ten okamžik bůh nebděl nad nimi,
nad těmi našimi vážnými radními...

Pokáza pro panny, pro ženy, pro muže,
nahá ta ohava na Žofín nemůže!

Nesmí a nemůže; kam bychom dospěli!
Kýž nám pán nejvyšší dar ducha udělí,

kam by se šikovně uložit nechala
figura zelená, škodlivá, nekalá!

Někde snad v museu, hluboko za skříní
kletbu tu uložit budeme povinni,

vázáni nepřímo hlasem své čistoty,
dáme ji spíchnouti plavecké kalhoty!

Ego.

Dopisy. *Louny* nejen dle pověsti, ale i dle skutečnosti náležejí k městům, jež mají budoucnost. Nechci zlovolně kritisovati. Nechci mluviti o tom, že nemají dosud žádné kanalisace, ani dlažby a svítí petrolejem, a pitná voda také není dokonale vyřízena. Chci poukázati na ducha tamní intéligence, který je rozhodně netečný. Blízká kaplička na pěšině k Zeměchám, má velmi pěkné kresby, tušim z 18. stol., je vydána vší nepohodě. Kresby stály by za obnovení. Místní dva listy jsou až odstrašující. »Lounské Hlasy« nazývají po léta tamní cukrovar »zlatokrad«. A nikdo neřekne: »Když krad, toť dokázat!« »Lučan« pak baví se již několik neděl 3 osobami. V každém čísle je pravidelně 15 i více statí o Citolibech. Je účelem novin pěstovati osobní boj a zavádětí takový tón? Jaká je to však inteligence, jež po léta takové noviny čte? Jako starý čtenář žádám za otištění těchto řádků.« — Učinili jsme po Vašem přání a opakujeme starou věc, že Louny mají takové noviny, jakých žádají. Redaktorům není jistě milé běhati pro obveselení publika každý týden ulicí vzájemných nadávek a špinění, ale jsou podřízenými nástroji svých pánů a konají, co jim uloženo. Opřete se tomu v Lounech sami na těch místech, odkud vycházejí zákulisní nitky.

Knihy redakci zaslané:

Z nakladatelství Bursík a Kohout v Praze:

Domácí lékař. Seš. 3—5. Po 50 hal.

E. St. Vráz: Cesty světem. Seš. 45. 60 h.

V. K. Klicpera: Historické a romantické povídky. Seš. 13—18. Po 20 h.

Nákladem J. Pospíšila v Praze:

F. F. Šamberk: Palackého třída 27. 1 K.

Dr. Jos. Osk. Worel: Výměnek v exekuci. K 1·20.

Nákladem V. Krause v Táboře:

Dr. Mich. Navrátil: Nový český sněm.

Boh. Janda: Pod Vyšehradem. Sešit 1. 12 kr.

Z nakladatelství F. Topiče v Praze:

Dr. V. Novotný: O alkoholismu, jeho významu zdravotnickém a sociálním.

Svatopluk Čech: Druhá kniha povídek a črt. Seš. 98—100. Po 32 h.

J. Klapka-Jerome: Tři muži ve člunu. Palečka čís. 17.

B. Kaminský: Rozházené kapitoly. Čítárny Švandy dudáka č. 18.

V. Beneš-Třebízský: Z různých dob. Seš. 70—72. Po 32 h.

K. B. Mádl: Josef Mánes jeho život a dílo. Seš. 8—9. Po 5 kor.

Z nakladatelství Čes. graf. spol. „Unie" v Praze:

Sofie Podlipská: Milující neznámí. Seš. 10—11. Šumavská perla. Seš. 1—7. Po 30 hal.

Jul. Zeyer: Novelly. Seš. 27—31. Po 40 hal.

Ferd. J. Lehner: Dějiny národa českého. Seš. 10. 70 hal.

Pražský salon. Rudolfinum. Seš. 5 1 K 20 hal.

Z nakladatelství B. Kočího v Praze:

Jan Dolenský: Praha ve své slávě i utrpení. Seš. 12—14. Po 60 hal.

V. Jansa: Stará Praha. Seš. 27 Cena 2 zl. 50 kr.

Z nakladatelství J. Otty v Praze:

J. Kořenský: K protinožcům. Seš. 1—2. Po 60 hal.

R. Svobodová: Pěšinkami srdce. Sešit 1—3. Po 24 hal.

Vikt. Hugo: Devadesát tři. Seš. 8—14. Po 24 hal.

K. Světla: Poslední paní Hlohovská. Seš. 1—3. Po 30 hal.

J. Kabelík: Výbor z prósy Jana Nerudy. Seš. 2—3. Po 24 hal.

J. Arbes: Romanetta. Seš. 5—9. Mravokárné románky. Seš. 2—3. Po 30 hal.

Dante Alighieri: Ráj. Sešit 7—8. Po 32 hal.

J Vrchlický: Eklogy a písně. Seš. 1—2. Po 32 hal.

Ad. Heyduk Ritornelly. Seš. 2.

J. Vrchlický: Druhá anthologie. Sešit 1—4. Po 30 hal.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 11. ŘÍJNA 1902. ČÍSLO 2.

K historii českého hnutí agrárního.

Kol roku 95. minulého století bylo lze konstatovati v českém životě politickém nepříjemný zjev: i v kurii městské i v kurii venkovské chodilo k volbám poslanců čím dále tím méně voličů. Čtyři léta po epochálním vítězství mladočeském bylo patrno nebezpečí, že za čas nepůjde k volbě téměř nikdo; důvěrnické pětky žalostně vždy volbu stloukaly, v městech sháněly voliče městské rady pomocí městských strážníků a ostatního samosprávného aparátu, hlasy venkovských volitelů soustřeďovány na mladočeského kandidáta (na př. na Herolda v okresu Vinohradském, kde tento prostředek ještě o předloňských volbách se osvědčil proti agrárníkům) tak, že člen pětky vystrojil v den volby slavnostně několik žebřinových vozů, na nichž se pak k volbě hromadně jelo.

Právě v ten čas vznikaly tak zv. pokrokové strany politické, mající ve svých heslech i drobnou práci a všeobecné právo hlasovací, volalo se po zlidovění české politiky, a téměř současně, r. 97. zlidovění to stalo se také skutkem vzniknutím stran: 1. nár.-sociální a 2. agrární. Obě tyto strany vzaly svůj voličský materiál, aspoň pokud se jedná o říšské volby z ledna r. 1901, ze středních stavů české společnosti, ze stavu živnostenského resp. rolnického. Obě hned z počátku vyvíjely se neodvisle od demokratických snah pokrokové inteligence, a jedině tou drahou, jaká jim byla kázána kulturním stavem zmíněných dvou lidových stavů.

O straně nár.-sociální z oné doby měl jsem již několikrát příležitost vyložiti, jaký byl její kulturní podklad. Je to jakýsi druhý květ vyvolaný buditelským působením české žurnalistiky, jako všecky druhé květy planý. Žurnalistická činnost Havlíčkova a Palackého, potom Grégrovy Národní Listy, konečně organisační úsilí sociální demokracie obrátilo k politickému životu pozornost jen těch jednotlivců ze středních vrstev našeho lidu, kteří vynikali duševní čilostí. Ostatní, duševně inertní masa

našeho lidu živnostenského, řemeslnického a i dělnického upozorněna byla na politický život teprve kdy? Teprve tehdy, když naučila se se vzrůstem komfortu u nás čísti noviny pro informaci o jiných událostech než o politických, na př. o různých katastrofách, válkách, o vraždách. Tomu naučily se ony vrstvy krátce před r. 1897, jak ostatně patrno je ze vzrůstání listu, jenž jim informace tohoto druhu podával, totiž Národní Politiky. Mnohý pamatuje dobu, kdy tento list téměř co měsíc oznamoval červenými tabulkami, že zvýšil náklad na 50, 60, 70, konečně 100 tisic exemplářů. V tu dobu právě rostl materiál pro hnutí let 97 a následujících, množili se filistři, kteří vedle událostí na Krétě začali si všímati také našeho života politického. Je to hnutí, z něhož na sto kroků čpí vlastenectví Politiky a Tůmových Národních Listů, hnutí, kterému teprve expost mělo se dostati politického masa politickým programem Klofáčovým a organisačními snahami Chocovými. O svatováclavském posvícení 1897 přísahali tito demokraté, odchovaní Národní Politikou, že chtí za české státní právo žíti i umříti, potom ještě prodělali s Tůmovým a Heroldovým národem státoprávní tábory z léta 1900 — — a byl podán nesmazatelný důkaz, že mravní silou našeho lidu, nějakým náhle propuknuvším nadšením nikdy nebude lze české samostatnosti a ústupků státoprávních dobýti.*) Hned po táborské kampani 1900 padla zas veškera tíha »boje za naši samostatnost politickou, hospodářskou a kulturní,« jedině na Mladočeské poslance, kteří ovšem ve Vídni dále antichambrovali, a na mladočeské městské rady, výbory Politických spolků, Sokolů atd., kteří jim zároveň s bohatě rozvětvenou institucí mladočeských plzeňských pivnic v pohnutějších okamžicích posýlali bouřlivé projevy souhlasu s husitsky rázným vyzváním, aby nepolevovali v zápasu za svatá naše práva.

Podobně si musíme vyložiti fiasko jiné, velkolepější státoprávní akce — Palackého pasivní oposice. Zároveň pak máme tu vhodné srovnání s protestantskou »vnitřní silou politickou«, již jsem definoval v Poznámkách k rázu moderního života ústavního (Rozhl. str. 1159) jako lidovou organisaci na základě církevním. Proč v odboji proti Filipovi II. mohli vytrvati Holandští Geusové 80 let, až zvítězili, a proč česká pasivní oposice (toto srovnání bylo u nás několikráte učiněno) skončila ani ne po 10letém trvání žalostným fiaskem? Protože za Holandskými stavy stál lid, který každou neděli chodil do kostela, kdežto za Palackým stáli městští a okresní notáblové, kteří podpisovali monstrosní petici k císaři, a lid, který každou neděli rozcházel se po hospodách pít pivo . . .

*) Není pochyby, že státoprávní kampaň počínající rokem 1897 a skončivší státoprávními tábory byla těžkou pohromou pro každou budoucí státoprávní akci proti Vídni. Po intensivních pokusech české inteligence, mladočeské i protimladočeské, oživiti ruch státoprávní, po založení pokrokových stran majících v programech vybudovati český stát na základě lidovosti, ukázalo se, že vnitřní, mravní síla, jíž náš lid dovede ve prospěch této myšlenky vyvinouti, omezuje se na založení efemerní politické strany, na pití piva o výstavním posvícení a táborových jarmarcích.

Úspěch strany agrární (při říšských volbách 1901 dobyla 6 mandátů, při sněmovních něco přes dvacet) dá se tak vysvětliti a byl jinými tak vysvětlen, že ve venkovském lidu rolnickém, chovajícím se dotud k akcím volebním velmi apathicky, byl vůdci agrárního hnutí, tak zv. Kubrovci, vzbuzen pro volbu zájem právě srozumitelností hesla »volte jen rolníka«. Jest to heslo velmi brutální, jistého druhu agrárnické žebřiny, a brutálně bylo u nás, zvláště při sněmovních volbách prováděno. Sedláci na Nymbursku, jak známo, nevolili prof. Fiedlera, protože není rolník. Z několika příčin bylo mi nicméně agrární hnutí sympatické, a strana agrární nejsympatičtější ze všech, které na podzim 1901 kandidovaly. Zvláště orgány pokrokových stran neměly pro agrárníky leda výtku nepokrokovosti, klerikalismu, což je konečně to nejjalovější slovo na světě, a výtku, že agrární vedení provozuje politiku jen volební mandátovou a ke kulturnímu povznesení svého voličstva že nedovede a nebude pracovati. Stál jsem sám také na stanovisku, že bude lze tak zvanou vzdělávací činností povznésti český život politický (vlastně teprv stvořiti jej, učiniti z onoho žebřinového a kol hospod zorganisovaného voličstva voličstvo jednající na základě konstitučního uvědomění) dodati politice proti Vídni známé »vnitřní síly«, aby za poslanci skutečně stála země a lid konstituční. (V pravdě má se věc tak, že konstitucionalismu a zvyku voliti nelze lid naučiti, nýbrž zvyk ten musí býti součástkou minulé lidové kultury. Viz »Rozhledy« str. 1112 r. XII.) V enthusiasmu pro stranu agrární šel jsem tak daleko, že jsem vedení agrárnímu dopsal, jak by bylo lze s podobnou vzdělávací činností začíti. V dopise red. Hrubému radil jsem, aby vybídl české studentstvo a zvláště pokrokové strany k součinnosti na »kulturní extensi«, řadě to hromadných přednášek, majících za účel nahraditi venkovskému lidu to, čeho mu nedává rakušácká obecná škola: poučení o české historii a všech stránkách ideálního národního snažení — na př. i o ústavě a ústavním životě — a aby jim k tomu cíli nabídl ty agrární orgány, kterých do té doby ovšem po vzoru mladočeském bylo užito jen k dobytí mandátů, okresní sbory důvěrníků a list »Obranu zemědělců«. Red. Hrubý ani neodpověděl a tak nezbývalo, než nechati vývoji agrární strany volný průběh v té víře, že české politice agrární vedení a Em. J. Hrubý, jenž jak známo byl Herkulem, na jehož ramenou celé agrární hnutí spočívalo, lépe rozumějí. Jak z událostí posledních týdnů je známo, rozuměli jí tito dva činitelé tak, že agrární vedení po jistých šarvátkách uvnitř klubu rozdělilo si zemské sinekury a redaktor »Obrany zemědělců,« že byl vážně obviněn posl. Doležalem z úplatku, který přijal od cukrovarů, aby »Obrana zemědělců« přestala ve štvaní českých řepařů proti cukrovarníkům.

Skandalosní stránkou věcí budou se u nás ještě mnozí obírati a rád jim připouštím výklad na př. v otázce, jaké zmíněný redaktor měl jmění na počátku své politické kariery, jaké

má dnes a p. Mně jedná se o to, poukázati na typičnost strany agrární jako české strany politické. Její vznik, vývoj a konečný osud je velice poučný. Jak to s ní skončí, a proč to tak skončí? Výkonný výbor agrární jednaje o aféře Hrubého, vyslovil zároveň politování nad tím, že orgánu Sdružení českých zemědělcův »Obraně zemědělců« se špatně finančně daří. Jinými slovy: Čeští sedláci, voličský materiál agrární strany, veliké a robustní, strany, která před rokem dobyla volebních vítězství a jest ve stadiu stoupání, svého listu neplatí a — nečtou. Znám tyto věci z vlastního názoru. »Obrana zemědělcův« má snad největší nedoplatky ze všech českých listů, a není toho příčinou její obsah (Posl. Alfons Šťastný stal se v mnohých krajích osobou nenáviděnou, poněvadž řízně vymáhal předplatné za své »Selské listy.«.)

Obrana Zemědělcův po čas volebních kampaní přirozeně byla nucena velkou část nákladu vydávati zadarmo, a jak z hořejšího stesku agrárního vedení je patrno, nejeví ani nyní její odběratelé velké ochoty k placení.*) To, prosím, ať uváží ti, kdo vytýkají straně, že »nekoná vzdělávací činnosti« a také ti, kdo hází kamenem po agrárních vůdcích, z nichž někteří v zájmu hnutí, při volební agitaci a pod. se hmotně ruinovali, či po redaktoru Obrany Zemědělců, jenž konečně chce býti také živ... Za těchto poměrů, při této tuposti českého rolnického lidu je každá myšlenka na povznesení lidového života politického pomocí vzdělávací činnosti holou utopií. Je jasno, že pro »kulturní českou extensi« by zmíněné dva orgány strany agrární byly špatným darem. Živořící listy má konečně pokroková inteligence také a okresní sbory důvěrnické vykonají svou úlohu dostatečně, když jednou za šest let, v čas voleb, přivedou k platnosti hospodskou organisaci, která také u strany a stranníků agrárních je rozhodující. V ten čas naplní se větší hostince po okresích hlučícím lidem. Dle hospod, jakožto organisačního středu se pozná, že jest to lid ženoucí se za svou samostatností, lid státoprávní; dle hesla hlásaného řečníky »volte jen rolníka« se pozná, že jest to voličstvo stavovsky uvědomělé, čeští sedláci, volící své zástupce proto, aby jim na parlamentu vymohli zvýšení obilních cen, cen cukru a vůbec všemožnou podporu, poněvadž se sami nedovedou uživit... O. JOZÍFEK

*) V této věci shodují se ostatně s prostým českým člověkem i odběratelé novin z řad inteligence. Český inteligent prý má živý politický temperament. Nevím, nezakládá-li se tento soud na okolnosti dost problematické: na značném počtu našich politických stran. Dle mých zkušeností vyvíjí se onen temperament dvojím směrem. Předně čeká český inteligent trpělivě na 1. až 4. každého měsíce, kdy mu stát či jiný zaměstnavatel vyplatí jeho gáži. Za druhé čte s vášní rád přísnou kritiku stávajících řádů, zvláště kritiku českého lidu, jeho slabých stránek »mravních a hospodářských«, jež vedle ničemnosti vůdců jsou hlavní příčinou »naší národní mizerie«. Při tom ale zapomíná, že minimum positivní činnosti, již také jemu by vedle kritisování náleželo vyvinouti, jest platiti správně noviny a redaktory, kteří mu různé stránky »naší národní mizerie« registrují.

E. Zola.

Odešel poslední z proslulé kdysi čtverky (»quadrilatère«) spisovatelské, sestávající z G. Flauberta, A. Daudeta, E. Goncourta a Zoly. I jemu, jako jeho dobrému příteli Daudetovi, svítilo v radostné mládí jasné slunce provencálské; avšak stopy svitu toho byly v duši jeho utlumeny pozdějšími chmurami pařížského života. Narodil se sice v Paříži (1840),*) ale mládí strávil v Aix, kde jeho otec, inženýr, zaměstnán byl stavbou kanálu, který nese dodnes jeho jméno a jemuž na počest občané Aixští pojmenovali jeden svůj boulevard »François Zola«; ovšem stalo se tak trochu pozdě a teprve asi vlivem slávy synovy. Byl to muž velmi čilý, rázný, a jeho tuhá energie se přenesla i na syna. Této energie měl Emil záhy třeba; po smrti otcově žila matka jeho nuzně, vynakládajíc vše na školní vzdělání synovo a když tento pak při zkoušce maturitní po dvakráte propadl (v Paříži a v Marseillu), ztroskotány naděje na dosažení nějaké kariery a Zola octl se na pařížské dlažbě bez chleba a bez rady; konečně podařilo se mu po několikaletém strádání uchytiti se v nakladatelství Hachettově. Nezůstal tam však dlouho. Již za svého bohemského života zabýval se budoucí koryfej naturalismu plánem na velkolepou báseň po vzoru Miltonově; zůstalo to však při pouhém náběhu ku »Genesi«, ve které to přivedl mladý epik na celých osm veršů. Pociťoval instinktivně, že verš není vděčným polem pro jeho literární aspirace a obrátil se k prose. »Povídky Ninoně« byly první dílo (1864), které uvedlo jeho jméno do literatury; nepřineslo mu ještě úspěch finanční, ale dodalo mu tolik sebevědomí, že si troufal opustiti stálých 1200 franků u Hachetta, chtěje se již nyní uživiti svým perem. Jako většina spisovatelů francouzských, i on obrátil se k žurnalistice a byl přijat od Villemesanta pro literární a uměleckou kritiku v »Événement«. Neznámý mladík vede si (v rubrice »Mon salon«) hned velmi bojovně, deptá bezohledně ustálené konvenční tradice (Obrana impresionistického malíře Moneta), nerespektuje ani osoby ani věci a uvádí se tak ve znamení ostrých polemik do literární areny, kde zůstane po celý život řízným bojovníkem a tuhým pracovníkem.**) Romány jeho vycházejí napříště skoro v pravidelných obdobích, Zola se stává pověstným, až dosáhne »Zabíjákem« rázem sensačního úspěchu světového; knihy jeho docilují rekordního počtu vydání, okolnost to dle Zoly pro ocenění spisovatele velmi důležitá (Assomoir 142 tisíc, Nana 193 tisíc, Débâcle 202 tisíc). Zola stává se evropskou celebritou a bohatým mužem. Přes to, že po bouřných letech prvních zápasů veplul časem v klidnější vody, zůstaly

*) Životopisná data podána dle knihy přítele a stoupence Zolova, J. Alexise, »Emile Zola«.

**) Lomoz těchto polemik pomohl knihám Zolovým. Kdežto kritikou vychválené »Contes à Ninon« prodávaly se (jediné vydání) deset let, šla odsouzená T. Raquinová již mnohem lépe na odbyt.

brány Akademie přece bývalému vzbouřenci uzavřeny až do konce. V posledních letech pak rozšířilo ještě zasažení Zolovo do affairy Dreyfusovy polemickou bouři politickou kolem něho; vrhl se s bývalou mladistvou energií do boje, dávaje pro své přesvědčení v šanc popularitu svého jména.

Hledíme-li na Zolu, na člověka a na dílo, přichází nám na mysl slovo Buffonovo, že geniálnost není nic jiného než dlouhá trpělivá práce. Pozorujme způsob jeho tvorby; je velmi instruktivní pro poznání jeho literárních názorů i pro pochopení jeho díla. Sám se o tom k Edmondu de Amicis vyslovuje takto: »Já vlastně netvořím román, nýbrž nechávám jej vytvářeti se samotný. Neumím vynalézati fakty: tento druh obraznosti mi schází naprosto. Počínám pracovati svůj román, aniž vím, jaké události se tam budou rozvíjeti, jaký bude pořádek a konec. Znám jen svou hlavní osobu a zabývám se pouze jí, přemýšlím o jejím temperantu, o rodině, v níž se narodila, o jejích prvních dojmech a o třídě, v níž jsem se rozhodl nechati ji žíti. Mým nejhlavnějším zaměstnáním je studovati lidi, s nimiž osobně bude jednati, místo, kde jí bude žíti, vzduch, který bude dýchati, její zaměstnání, zvyky, až do všech nepatrností. Po dvou, třech měsících tohoto studia ovládnu onen způsob života; vidím jej, žiji tam v obraznosti a jsem jist, že dám svému románu zvláštní barvu a vůni onoho zvláštního světa. Žiju mimo to nějaký čas v dotyčné sociální vrstvě, seznám její osoby a život a naučím se její řeči; mám v hlavě množství typů, scen, úryvků hovoru, událostí, které již tvoří jakýsi nejasný román o tisících, nesouvislých částech. Pak mi zbývá učiniti to nejtěžší pro mne: svázati jedinou nití všecky tyto vzpomínky a roztroušené dojmy. Je to skoro vždy dlouhá práce, ku které používám nikoli obraznosti, ale logiky. Sedám k práci klidně, methodicky, s hodinkami v ruce. Píši každý den tři stránky, ani řádky více a to jen ráno. Píši bez škrtání, odkládám stránky a vidím je zas potištěné.« Průpravné záznamy ku každému románu byly zařazeny ve zvláštní fascikly; především »Náčrtek«; pak »Osoby«: historie, stáří, zdraví, vzhled, temperament, zvyky atd.; jiný fascikl obsahoval informace z odb. děl, jiný poznámky o prostředí, atd.,*) tak že toto množství pečlivě spořádaných listů »převyšovalo často látkou knihu, která se měla napsati.« Na základě tohoto materiálu načrtnul pak Zola plán díla a to tak, že zhruba naznačil, co každá kapitola bude obsahovat. Pak teprve se dal definitivně do práce.

Avšak přes tento dokumentární aparát a přes opačné domnění a tvrzení Zolovo, hrála u něho přece obraznost hlavní úlohu při tvorbě. Tak na př. skládal »Poklések abbého Moureta« za parného léta, nemaje ještě prostředků, aby se odebral na

*) Mezi materiálem k »Assomoiru« viděl Alexis Zolovy skizzy ulic, krámů a bytů, kde se měl román odehrávati; čarou naznačen směr, kterým prchá Gervaisa před věřiteli atd. Dále poznámky jako »20 stran popisu« a pod.

venek, zavřen v malém domku v Batignolles, u malé zahrádky, obklopené vysokými zdmi. Bylo to zajisté pracné tvoření uprostřed hald mystických kněh, jednajících o kultu Mariině, kdy Zola vycházel jen, aby pozoroval kněze sloužícího mši a navštěvoval zahradnické výstavy, kde s katalogem v ruce studoval květiny. Jaké mohutné tvůrčí obraznosti je třeba, aby se na základě těchto suchopárných dat vybásnil nádherný sen mystického Paradou, plný omamné vůně a oslňujících barev! Líčení napoleonského dvora v »Jeho Exc. E. Rougonovi« je založeno výhradně na knižních informacích a látku k »Naně« sbíral kousek po kousku od »odborných znalců«, nejsa sám ani dost málo »feministou« a neznaje zákulisí polosvěta z vlastní zkušenosti. Takovéto studie zůstanou nutně vždy mělké; člověk nemůže za několik neděl proniknouti vrstvu společnosti a ovládnouti obor lidské činnosti důkladně; odtud známý úkaz, že odborné znalosti Zolovy, které neodborníkům imponují, prohlašují odborníci velice chatrnými. A zrovna v této »přísné methodické a logické« proceduře shledával Zola hlavní vymoženost a přednost své nové methody. Naturalistický román je dle něho jedině života schopným románem budoucnosti: »Experimentální, naturalistický román je jedním z důsledků vědecké práce století. Dnes se má studovati člověk se stanoviska fysiologie, jako spisovatelé minulých dob ho studovali s metafysického. A to nejen v románě, ale i na divadle, v malířství, ano i v oboru politickém.« Jádro svého esthetického kreda vystihuje sám nejlépe pomocí Tainova výroku: »Umělecké dílo je kousek přírody, pozorované prostřednictvím temperamentu.« Theoretickými díly Zolovými netřeba se však dlouho zabývati a on sám ve svých dílech se jimi na štěstí tuze věrně neřídí.

Zolův naturalism byl literárním ohlasem ducha své doby, oslněné a povzbuzené vědeckými methodami a úžasnými jich výtěžky (Darwin, Spencer); u kolébky mu stála nejblíže vědecká kritika Tainova, která inspirovala přímo i nepřímo názory nové školy a od níž přijala tato do vínku nejparádnější částky své nové výzbroje, jako »prostředí«, »dokument« a j. Odtud vysvětlují se pseudovědecké allury Zolovy, jeho naivní aplikování experimentální methody (Claude Bernard) na román, úloha rodinné dědičnosti v Rougon-Macquartech a j. Bylo to pravé enfant terrible, toto naturalistické děcko vědecké doby! Naturalismus byl však též reakcí proti romantismu*) a v kontrastu k tomuto vyhledával své sujety v prostředí všedním, nízkém, často hnusném a kluzkém. Boj veden bezohledně s obou stran a nešetřeno silných výrazů.**) Romantismus byl Zolovi »otrá-

*) Jak rychle vlny uměleckých zálib a směrů pohlcují jedna druhou! Zola umírá dnes uprostřed své tvorby a již dávno naturalism smeten symbolismem a také tento zase již ustupuje nejnovějšímu směru, naturismu.

**) Samo označení »naturalism« vrženo bylo od protivníků nové škole posměšně v tvář, ale tito je zvedli a přijali za své heslo.

veným vzduchem, morovou hlízou,« protivníci pak mluvili o Zolovi, o jeho stoupencích jen s pohrdáním; Scherer ještě r. 1881 se omlouvá, že se dal strhnouti k vážnému posuzování takového »literárně nevzdělaného člověka (unilletré), jenž usiluje o to, aby snížil literaturu k sobě.« Teprve Lemaître ve své známé stati (1887) vystihl trefně a v hlavních rysech definitivně podstatu Zolovy literární individuality. Vymeziv jeho dílo jako pesimistickou epopej lidské animality, nazývá ho »brutálním a smutným básníkem slepých pudů, hrubých vášní, tělesné lásky, nízkých a odporných částí lidské povahy, který s ponurou horlivostí fakira zatracuje život«. »U člověka ho zajímá především živočich.« Tento bolestný a krutý pesimism ztratil ovšem v pozdějších dílech na své truchlivosti a poslední dílo dvacetisvazkového cyklu Rougon-Macquart, dr. Pascal, vyznívá smířlivým tónem naděje: malý kojenec, nejmladší člen rodiny R.—M., kyne ručkou, »vztýčenou jako prapor volající k životu,« budoucnosti vstříc. Také záliba v líčení animální lásky, která vynesla Zolovi výtku, že spekuluje na nízké pudy čtenářstva a vsouvá kluzké sceny mnohdy i násilně a nepravdivě (láska v zatopeném dole v »Germinalu«), nehraje později takovou úlohu v jeho knihách a jen někdy, jako by si vzpomněl, že nesmí docela zapomenout na lidského živočicha, vsouvá tu a tam odpornou a kluzkou scenu (sr. v »Práci« znásilnění ženy ředitelovy) a mohl-li před 15 léty vytýkati Lemaître Zolovi, že vidí »v lásce páření, v mateřství slehnutí,« tedy v »Plodnosti« zase pozvednul mateřství na oltář lidstva a učinil z něho skoro mystické božství. Jedna vlastnost však, která mu také od počátku byla vytýkána, že totiž nemá psychologie, zůstala mu po celý život. Nemá skutečně té psychologie bourgetovské, která rozebírá a stopuje vývoj a sečlenění vnitrného dění duševního; on omezuje se na předvádění jevů zevnějších, smyslových a řídí se v té příčině důsledně zásadním požadavkem své naturalistické theorie, že spisovatel nemá se nikde svými pomocnými výklady a vysvětlivkami mísiti mezi čtenáře a obraz, který před ním rozvinuje; jeho úkolem je reprodukovati život tak, jak jej viděl, slyšel a cítil (skutečně »cítil«; srovn. pověstnou »symfonii sýrů« ve »Ventre de Paris«, jedinečnou v celé snad literatuře světové) — ostatní je věcí čtenáře Zolův způsob předváděti osoby je skutečně zvláštní; on své postavy zjednodušuje, sesiluje neustálým opakováním příznačných zvyků (»leitmotiv«) jisté typické jejich rázovitosti, pomíjeje při tom všeho ostatního, tak že nám je postaví a takřka vnutí před oči neobyčejně jasné, mající skoro elementární sílu, ale také schematické, až zkarikované. Ony žijí jenom na pozadí a ve spojení s celkem, jehož jsou představiteli, jednotlivými typy; neboť to je jiná zvláštnost tvorby Zolovy, že vdechuje zvířatům i neživým věcem tu duši, kterou ubírá lidem.*) U něho nelze mluviti sice o psychologii jedno-

*) Podivnou hrou osudu byla to také zrovna podloudná elementární síla, která životu jeho konec učinila.

tlivců, ale za to o psychologii davu, a o jakési personifikující psychologii neživotného; neboť on oživuje a skoro zosobňuje určitá prostředí, v nichž lidé se pohybující a jednající jsou jakoby vedlejším, nutným přívěskem, stafáží. Takovou apokalyptickou bytostí je Tržnice, Paradou, Výčep lihovin, Modní sklad, Železná pec, Doly, Lokomotiva atd. V románech Zolových má proto fabule význam nepatrný; romány ty nutno pojímati tak, jak jsou stavěny, celkově, jako ohromné kusy života, odpozorované a přenešené do knihy; musí se na ně hleděti z dálky, jako na nesmírné plátno, představující hemživý ruch lidstva. A rovněž sloh, tak zvláštní, osobitý, »nepravidelný«, dlužno posuzovati a chápati pod celkovým dojmem tohoto obsáhlého obrazu, který se mnohdy rozplývá do nedozírna, v únavnou šíř. (»Plodnost«).

Zola vstoupil na literární kolbiště jako předbojník naturalismu a jeho poslední romány se schylovaly skoro k symbolismu, ba mystice; jeho naturalism byl vždy zvláštního rázu*) a nesl v sobě známky této evoluce. Bylo případně řečeno, že jeho přítel A. Daudet je vlastně mnohem přesnějším pozorovatelem skutečnosti nežli chef naturalistické školy. Ale nechme etiketu stranou: ať ryzí naturalista nebo ne, Zola byl se všemi svými nedostatky i přepjatostmi mohutnou, rázovitou individualitou spisovatelskou, velkou básnickou duší; vtiskl své době ráz silné své osobnosti a zanechal dílo veliké, ne vždy dokonalé, ani ne vždy zábavné, ale dojista veskrze originelní, které vždycky zůstane nejvýznačnějším vtělením soudobých tendencí. O to vše se však při skonu Zolově jedná jen tak mimochodem: obrovská celoživotní práce svědomitého, opravdového, neúmorného dělníka je posunuta stranou, skoro zapomenuta a nad rakví největšího spisovatele Francie ohřívají se nechutnosti Affairy a vždy a všude stejný Monsieur Chauvin vede první slovo. A Bůh budiž milostiv tomu, kdo vzbudil nelibost tohoto pána!

O. SÝKORA.

Nová díla kritická.

(Další.)

»O českém románu novodobém« jmenuje se knížka Dr. J. Máchala, obsahující jeho přednášky, konané o tomto předmětě v universitní extensi. Naše universita je institucí, která nemá s živoucím prouděním produkce literární nijakých přímých styků. Na stolicích universitních je zastoupena česká literatura jediným Vrchlickým, ale postavení a činnost jeho tam nejsou nijak zvlášť význačny. Kathedra není ovšem pravým místem

*) Již jeho slohovým pracím ve škole, jinak znamenitým, býval vytýkán »přílišný romantism« a přes všecko zlé nepřátelství byl Zola romantismu vždy dosti blízký.

pro básníky a umělce, ale mohla a měla by být ohniskem vážné práce kritické, jmenovitě oněch směrů kritických, které tíhnou k vědeckosti a objektivitě a snaží se studiu literatury dát pevnou theoretickou basi. Zatím však vidíme, že z katheder universitních za celý čas nezaletne do literatury sémě plodné myšlenky a literátům naopak nenapadne zajímat se o to, jak se na universitě o literatuře mluví. Prototypem a karikaturou kritika býval dříve skostnatělý profesor esthetiky. Dnešní typ českého kritika podobá se všemu spíše než tomu. Na štěstí, dodávám, neboť souvisí to s emancipací kritiky od školy, od její dusné atmosféry, jejich lineálů a úzkoprsých doktrin. Mladá česká kritika vyvíjela se daleko od učebných síní, hřála se v slunci umění a utužila se ve větrech a bouřích ideových zápasů. Kritik dnes u nás nesnaží se mít vzhledu vědce, je počítán do cechu literátů a jen tenká stěna dělí jej od talentů tak zvaných produktivních. Z toho však nenásleduje, že by nemohla universita přizpůsobit se novým požadavkům, které se dnes na kritika kladou a stvořili si ve sféře svých úkolů a své působnosti zvláštní, tomu odpovídající nové formy kritiky a kritiků.

Jde jmenovitě o to, aby literární historie, která u nás téměř výhradně odkázána je na profesory, poněvadž kritikové-literáti nemají tolik hmotné volnosti, aby se mohli zabrat do takovýchto velikých, celá léta vyžadujících studií — jde tedy o to, aby i tato profesorská literární historie byla v rukou lidí, kteří mají kritický smysl, umělecké cítění a oko pro veliké linie vývoje. Neboť jinak by byla pouhým skladištěm bibliografického suchoparu, v němž by zcela dobře dovedl se ohánět každý čipernější knihkupecký účetní. Ale spěchám již z těchto povšechných poznámek k vlastní věci. Jakým způsobem poučuje naše universita ústy p. dr. Máchala tak zvané širší vrstvy »o novodobém českém románě?« Takto: pan dr. Máchal počíná všeobecným úvodem o vzniku románu (v němž, mimochodem řečeno nalezám větu, že revoluce francouzská je nejzřejmějším výrazem hnutí — romantického), líčí počátky zábavné prósy české, vypočítává s nadbytkem důkladnosti kde kterou povídačku od Hýbla, Lindy a Tomsy, probírá další materiál po skupinách nejvýznačnějších jmen a končí dobou nejnovější, z níž uznal za hodna pojati do svého nárysu jen tato jména: Zeyer, V. Mrštík, M. A. Simáček, Klostermann, V. Viková-Kunětická, Šlejhar a Sumín. F. X. Svoboda se svým »Rozkvětem«, pí. Růžena Svobodová, Jiří Karásek a j. jsou mu tedy méně význačni a patrně i umělecky nižšími nežli Vlasta Pittnerova a Ot. Bystřina nebo dokonce Matouš Běna, Věnceslava Kratochvílová a jiná jména, o jejichž existenci z knížky páně Máchalovy vůbec poprve se dočítám. Ale nejen to, spisovatel této knížky podávaje obecenstvu karlínskému a slánskému obraz rozvoje českého románu neuznal za nutno zmíniti se, že existuje nějaký Jakub Arbes! Ani jméno Nerudovo se tu nevyskytuje. Námitka, že Neruda

nenapsal románu, nemůže zde platit, poněvadž autor nečiní vůbec rozdílu mezi romanciery a povídkáři. Takového něco se nedá odbýti omluvou v předmluvě, že okolnosti nutily autora omeziti se na zjevy nejvýznačnější. Z toho, nač jsem ukázal, viděti, že p. dr. Máchal právě některé zjevy velmi význačné, zcela libovolně přešel, kdežto jinak mu »úzký rámec šesti přednáškových hodin«, jimž se omlouvá, nevadil, aby se zbytečnou zevrubností neobíral se zjevy daleko bezvýznamnějšími jako je na př. Ferdinand Schulz. Tím už je řečeno, že obrazu, jaký chtějí o českém románu podat přednášky páně Máchalovy, chybí základní evoluční názor a ústřední linie rozvojová.

Úzce vyměřený čas měl přednášejícího nutit k formě stručné, ale při tom plasticky celou látku zahrnující, zatím však je přítomný spisek spíše zbytečně obšírný než stručný. Autor svým přílišně historickým a shovívavým nazíráním nivelisuje svůj materiál a nedává zjevům vynikajícím náležitě vystoupiti nad prostřednost. Karakteristika a kritika jednotlivých autorů ustupuje do pozadí před zbytečně důkladnými výčty jejich prací a podáváním obsahu knih. Autor to v předmluvě odůvodňuje zřetelem k posluchačstvu z nejširších vrstev. Myslím však, že právě toto obecenstvo mělo by být konečně jednou učeno hledět na knihy jinak než po stránce jen obsahové a oceňovat více formální umění a osobnost autorovu. Knížka p. dr. Máchala může, celkem vzato, posloužiti jako bohatý — ač ne úplný — soubor literárně-historické látky, vztahující se k rozvoji české prósy, ale k celkovému obrazu o vývoji, vzrůstu a povaze českého románu jakožto zvláštního literárního typu naší půdy nepřispěla ničím ani novým, ani pozoruhodným. (Další.)

Problém upravení Malé Strany

a projekty cenou v konkursu král. hlav. města Prahy poctěné.

(Další.)

Návrh tento podstatně již souvisí s upravením okolí XV. věží Mostecký ch a to, jak laskavý čtenář se přesvědčí, velmi radikálním. Předním jeho a hlavním účelem jest ovšem uvolnění značné frekvenci i komunikaci Karlova mostu. Této jinak velmi chvalitebné snaze mnoho tu obětováno. Snad až příliš mnoho, neboť nepočítáno tu s pravděpodobným úbytkem této frekvence v případu vystavění druhého mostu z Malé Strany ku Starému městu. Za účelem tím projekt prvý odbourává značnou část domu č. p. 55-III. u »Štajnicův« k menší věži Mostecké přilehlou, jakož i část domu č. p. 56-III. a zřizuje tak mezi domem tímto uličku, vlastně jakýsi ochoz okolo věže a přilehlého domu čp. 56. Neboť i od mostu vedena směrem k ulici Lázeňské, skrze dům »u Štajnicův« a v Lázních nová

8 metrů široká ulice. Z ulice této zřizují se schůdky do stávající uličky Saské. Podobně vede si i projekt druhý (Sakař-Klusáček) užívá však dosavádních schodů mostu kol domu čp. 56-III. k ulici Saské vedoucích, jakož i ulice této k vylehčení frekvence mostu Karlova, zřizuje však přes část domu „u Štajniců« čp. 55 novou 15 *m* širokou ulici vedenou k Velkopřerovskému náměstí a dále, jak již popsáno přes zahrady k ulici Všehrdově a ke Smíchovu. Projekt třetí (arch. Křížanecký) odbourává tu za účelem zřízení průchodu Menší věží Mosteckou úplně domy čp. 55 »u Stajniců» a 56 (před věží) a zřizuje tu kol věže volné prostranství se stoupající rampou v ulici Lázeňské k mostu Karlovu vedenou. Malé schůdky pak vedou s této rampy k ulici Mostecké na prostranství za věží.

S návrhy těmi ovšem není možno souhlasiti. Neboť změny jimi navržené jsou dalekosáhlé a zajisté i velice nákladné a výsledek jich zajisté v nepoměru se značnými výlohami. Mimo to nevíme ani, jak dalece změní se jimi nynější opravdu krásný a harmonický vzhled celého okolí věží Mosteckých, jež dnes působí dojmem opravdu úchvatným. Nejodvážnějším návrhem zdá se mi býti úplné zničení výstavného domu »u Štajniců« hned několika autory navržené. Účelem jeho jest mimo snahu o uvolnění frekvence Karlova mostu i dosažení lepšího pohledu na Menší věž mosteckou. Myslím však, že jest při nejmenším povážlivo, za účelem zlepšení nějakého pěkného pohledu ničiti jinou stejně zajímavou historickou a stavitelskou památku, jakou jest bez odporu starý »Saský dům«. Zvláště ale když téhož účele s menšími prostředky, avšak s týmž výsledkem dá se docíliti, a sice odstraněním vší té nešvary, kterou teprvé pozdější věky dům ten zhyzdily. A tak snesením třetího poschodí tohoto domu a znovu obnovením krásných původních lomenic docíliti lze nejen pěkného pohledu na věž, ale i původního stavu této zajímavé památky. Avšak i v ostatním okolí je na místě upravení pokud možno šetrné. Proto s celým srdcem souhlasím tu s posudkem »Užší soupisné komise«, která na stránce 45. takto se vyslovuje: Menší věž Mostecká nebudiž probourána. U domu čp. 55 »u Štajniců« odporučuje se snesení později vystavěného třetího patra, čímž docílí se malebného pohledu i na Menší věž mosteckou. Střecha domu toho budiž upravena v souladu se slohem domu a vyzdobena původními lomenicemi. Proti částečnému odbourání zadního traktu domu »u Štajniců«, jakož i domu v »Lázních« není námitek. Rovněž nikoli proti zřízení průchodu domem „u Štajniců« k uličce Saské. Třeba ještě konstatovati, že domy čp. 59, 58, 54, tvořící nejbližší okolí věží mosteckých ve všech projektech zůstávají zachovány. Projekt druhý zřizuje tu v domě čp. 58-III. (na nároží proti věži dole materialista) malé loubí pro pěší za účelem vylehčení silné frekvence v místech těch. Proti takovému upravení ovšem není námitek. S otázkou upravení tohoto okolí přirozeně souvisí i regulace ostatního.

XVII. Okolí Karlova mostu na straně Malostranské. Tu navrhovatelé již mnohem šetrněji si počínali. Zajímavé domy čp. 75, 76 (rázovitý dům u tří pštrosů, bez něhož nemůžeme si ani vstup na Malou Stranu představiti) domy 82, 83, 84 soupisnou komisí chráněné v projektu prvém i druhém zůstávají netknuty. Menším, ale zbytečným změnám, za účelem rozšíření ulice Lužické podléhají tu více méně domy čís. pop. 77, 78. Vůbec pak jest nebezpečno v místech těch mnoho na nynějším stavu měniti, neboť zde každá i sebe menší změna v nynějším seskupení úplně může ohroziti a změniti harmonický a tak o effektní sestup Karlova mostu k Malé Straně. Naproti tomu s obětováním novodobého a zároveň i nepěkného domu čp. 80-III., jak projekt prvý i čtvrtý navrhuje, možno souhlasiti. S upravením celého okolí toho těsně souvisí i budoucí vzhled

XVIII. ulice Lázeňské. Projekt prvou cenou poctěný přestavuje i tu hned celou řadu domů. Především jest to zajímavý dům v Lázních čp. 286, v němž v století předešlém odbývány nejnádhernější plesy a reduty pražské, a opět dům u Štajniců čp. 55, jež padnouti mají za oběť rozšíření uličky Saské.

Podobně děje se i s domy čp. 290 a 291 za účelem rozšíření ústí této ulice do náměstí Maltézského. Třeba ale konstatovati, že až na projekt třetí (arch. Kříženecký), který jediný rozšiřuje ulici tuto na úkor pěkných domů čp. 283, 284, 285, většinou to cenných domů, zůstává tato aspoň v ostatních projektech zachována. Projekt druhý (Sakař, Klusáček) rozšiřuje ulici tu při vyústění jejím do ulice Mostecké, rovněž na úkor domu u Štajniců na 8 metrů a zúžuje v domě čp. 285 na rohu ulice Mostecké loubí za účelem vylehčení frekvence, čímž by ovšem zničeno bylo dochované vnější zařízení krámu kupeckého z předešlého století. Nejšetrněji a zajisté správně počíná si tu projekt čtvrtý (arch. Hübschmann), který celou ulici zachovává a jen nepatrně domy č. p. 55 a 286 ač tu zbytečně uřezává. Rozšíření ulice této vzhledem k řadě dostatečných jiných komunikací jest nejen dle mého náhledu nepotřebné, ale i velmi nákladné a nerationelní, již proto, že dnes není tu žádné komunikace a pochybno, zda táž sem také v budoucnosti se dostaví. A proto také vítám správný úsudek »Užší soupisné komise«, která o zamýšlené regulaci takto se vyslovuje: »Rozšíření ulice Lázeňské vzhledem k možnosti spojení náměstí Maltézského s ostatními částmi Malé Strany jinými směry není nutno, a třeba tu odporučiti konservativnější návrhy v projektu prvním a čtvrtém navržené, při čemž třeba se vysloviti — ovšem v případě prokázané potřeby — pro zřízení loubí u čp. 285. Regulaci cenných domů čp. 284, 285 a také domu čp. 283 nelze tu odporučiti. Stejně šetrně mělo by býti upraveno i sousední

náměstí Velkopřevorské. Jest to jedno z nejpoctičtějších zákoutí Malé Strany, vzdálené všeho velkoměstského ruchu, tiché a klidné, plné nevystihlých, ba nepopsatelných krás a půvabů. Pro hustou spleť větví několikařadového stromořadí z těží rozeznáváš nádherné detaily krásných okolních budov. Ještě originelnější protože starobylejší je východní část náměstí toho u mlýnů Veselého a paláce Hrzanovského v dávnověkém rázu dodnes výborně udržená. A právě v tomto nejpůvabnějším zátiší Malé Strany navrženy projektanty stejně dalekosáhlé jako zbytečné a nákladné změny. Projekt druhý i třetí projektují odtud prudce spadajícím terénem komunikaci směrem k Menší věži Mostecké. Projekt druhý pak prodlužuje komunikaci tuto, jak již na počátku těchto článků jsem se zmínil, i přes fideikomisní zahrady hrab. Bouqvoye, Nostice a Chotka, čímž sám sebou návrh ten stává se těžce uskutečnitelným. Ale i projekt prvý vede sem novou pouze 8 metrů širokou uličku, patrně jen pro pěší určenou, se schodištěm k ulici Saské, směrem na Menší Mosteckou věž, jež pak kol této věže přes dům čp. 455 (u Štajniců) do Mostecké ulice ústí. Trvám však, že nikdy neobjeví se v tiché končině té potřeba technických nákladných komunikací. Nejsprávnějším tu proto projekt čtvrtý (arch. Hübschmann), který ponechává náměstí to úplně intaktním. Vzhledem k uvedenému mám za naprosto nepřípustný návrh třetí, který reguluje tu téměř zúplna domy čp. 482, 483 stejně i dům čp. 484 (t. zv. Malý Bouqvoyský palác) s velice pěkným renesančním štítem do náměstí Velkopřevorského obráceným a zřizuje tudy ulici 10 metrů širokou proti paláci hr. Nostice, již padají za oběť též zadní trakty Bouqvoyova paláce Jest to v praxi opět velice nesnadný a nákladný upravovací projekt, jenž není v žádném poměru s nepatrnou komunikační výhodou již by poskytl. Nepatrné frekvenci tohoto místa nyní i v budoucnosti naprosto postačí provedení návrhu v projektu druhém (Sakař-Klusáček) obsaženého, který zřizuje domem tím (čp. 484) průchod pouze pro pěší směrem k Nosticovu paláci a dále směrem k jižnímu cípu Maltézského náměstí. Tím poslouží se časem i naléhavé potřebě, která musí ovšem teprvé se prokázati, a zabrání se tak i zbytečnému odstranění domu, který nejpodstatněji přispívá k uzavřenosti jednoho z nejzajímavějších a nejpoetičtějších náměstí Menšího města pražského. Naproti tomu jest věru s podivením, že nikdo z navrhovatelů neužil nádvoří domu čp. 484 (u sedmi čertů) od rozlehlého náměstí Velkopřevorského jen nevysokou zdí odděleného ku zřízení hřiště pro mládež blízkých škol neb malého v krásném okolí situovaného parku. Zde v této snivé a poetické tišině Malé Strany neb na Valdštýnském náměstí a to směrem proti královskému hradu v malém pečlivě pěstovaném parku nejlépe snad by se vyjímala socha Zeyerova.

Nyní chci zmíniti se ještě o upravení dalšího okolí Karlova mostu a sice o příštím vzhledu

náměstí Dražického. Navrhované tu v projektech změny nejsou věru rázu podřízeného. Projekt druhý (arch. Sakař a Klusáček) a projekt třetí (arch. Kříženecký) souhlasně navrhují tu za účelem odlehčení komunikace v ulicích okolních, zejména však v ulici Mostecké, široký průlom klášterem Anglických pannen. Nikoliv zahradou, nýbrž budovou kláštera, k ulici Letenské. Zvláště šetrně činí tak projekt druhý, který novou ulici tu vede směrem přes dvory kláštera. Aby tedy kontinuita kláštera a spojení s krásnou jeho zahradou bylo zachováno, navrhuje přes ulici tu dva veliké, mohutně sklenuté a zajisté i ve skutečnosti velice malebné přechody, jimiž má býti umožněna komunikace hlavní budovy kláštera se všemi vzdálenými částmi, a sice bez rušivého styku s ostatním světem. Projekt třetí podobně si počíná. Reguluje však částečně zadní trakt kláštera, jenž v návrhu tom odkázán na jediný jen přechod, čímž ovšem provedení i v případě uskutečnění celého tohoto návrhu jest podstatně obtížnější. Jest to jeden z nejsmělejších návrhů celého projektu vůbec a jest mimo to odůvodněn i skutečnou nalehavou potřebou. Ani z esthetických důvodů není proti němu námitky. Naopak, lze očekávati, že vstup do této ulice z náměstí Dražického i průhled oběma oblouky podjezdu velice účinně a dekorativně může býti vyřešen. Ovšem nutno, aby i v tomto případě kontinuita kláštera s jeho cennou a krásnou zahradou za každou cenu byla udržena. Neboť jen tak můžeme doufati, že klášterní zahrada v celku svém jako taková zůstane zachována, což nejen esthetickým, ale důležitějším ještě zdravotním zájmem celého města. A přeci pochybuji, že návrh tento vůbec bude proveden, nejen pro poměrnou nákladnost celého projektu a značnou obtížnost výkupů nutných pozemků z majetku t. zv. mrtvé ruky, k němuž při koupi většího rozsahu nezbytným i svolení ministerstva kultu a vyučování, nýbrž pro nepřístupnost kláštera vůbec vůči jakékoli podobné nabídce. Již proto, že tím značně byla by zhoršena cena celého tohoto ve dví rozděleného komplexu. Ostatní na náměstí Dražického i v přilehlé ulici Míšenské v různých projektech navržené změny jsou již podřízenějšího rázu. Tolik jisto však, že i tu nejkonservativnější jich upravení neb lépe ještě zachování nynějšího stavu nejvíce jest žádoucím jak v esthetickém tak i finančním zájmu obce. (Další.)

Znamení.

Onoho červencového odpoledne bylo velmi mrtvo. Opustil jsem dům svých hostitelů a odebral se do blízkého lesa, kde jsem doufal najíti osvěžení. Zelený mne obklopil stín, zlatě žíhaný paprsky pronikajícími listím. Jemný trávník zval k odpo-

činku. Natažen viděl jsem v polospánku Daxské věže třpytící se v dálce, nízký profil pahorků ohraničující čisté modré nebe, a zcela na blízku žlutý Adour, plynoucí zvolna mezi písčitými břehy.

Náhle mne probudil harašivý zvuk. Spatřil jsem bicykl hnaný jakýmsi nepatrným, směšným faunem, zcela zaprášeným. Faun se zastavil přede mnou; měl suché, dlouhé nohy, slabá lýtka obutá ve čtverečkované skotské punčochy, křivá ramena, úzký a krátký trup, příliš přesně stěsnaný do bezvadného stejnokroje. Zahnutý nos dodával směšné důležitosti vyhublému obličeji, prodlouženému řídkou bradkou barvy suchého konopí, nad nímž bylo viděti plochou čepici, jejíž štítek spadal na příliš velké, vyhaslé oči. Podle přízvuku soudil jsem, že tento moderní faun jest Angličan, když se mne tázal tónem zdvořilým a smutným: »Mohl byste mi, pane, říci, kde jest zázračný dub?«

Zázračný dub? Otázka mne nepřekvapila. Ale ovšem; byl několik minut odtud, na břehu malého rybníčku. Nabídl jsem se, že jej tam dovedu. Poděkoval mi a představil se: Josef Devlin z Edinburku, na letním bytu v Cap-Bretonu. Řekl jsem mu rovněž své jméno a vydali jsme se ke stromu.

Abych řekl pravdu, z tohoto kdysi velkolepého, však často bleskem zasaženého dubu zbývá jen ohromný, koruny zbavený kmen, avšak ještě živoucí a pučící zelenými větvemi. Dobré ženy tohoto kraje domnívají se o něm, že jest navštěvován vílami a mají jej ve velké úctě. Dešťové vodě nebo rose zachycující se v dutinách kůry a v pletivu kořenů přičítají léčivou a nervy posilující moc.

Zdálo se, že opuštěnost tohoto místa, tmavá voda rybníku působí tísnivě na Josefa Devlina, neboť jeho obličej měl výraz člověka nešťastného. Přikročil k dubu, změřil jeho objem, potvrdil jeho obsáhlost potřesením hlavy, a obešel jej několikráte, pohlížeje kolem sebe pátravým a nepokojným zrakem. Konečně se obrátil ke mně a řekl mi melancholicky: »Ale není zde vůbec žádné vody!«

»Ovšem, po čtrnácti dnech vedra a sucha.«

»Oh! Ale já přišel pro vodu!« Vyňal z kapsy křišťálovou láhvičku a ukázal mi ji. Jeho zármutek mne zajímal.

»To k pití?« tázal jsem se.

»Nikoliv, na tělo, k natírání.«

»Hm!« pravil jsem po krátké úvaze. Naberte si z rybníka, bude to právě tak účinné, víly se v něm koupají každý večer.« Potlačoval jsem zběsilý smích.

»Myslíte?« Váhal. Ale má výmluvnost jej přesvědčila. Nemotorně sehnul se k bahnité nádržce a naplnil svou láhvičku. »Bojím se, řekl zaraženě, že to není dosti zázračné. Pepita mi řekla výslovně: vodu z dubu.«

Ihned pocítil jsem touhu zvěděti, kdo jest ta Pepita. Řekl mi to sám. »Pepita je žena, Španělka,« pravil zasmušile. A za chvíli dodal stydlivě: »Jest to má přítelkyně, žije se mnou.«

Pohlédl na hodinky. »Oh,« pravil, »mám dosti času k návratu. Mám velkou žízeň. Mohl byste mne dovésti do nějakého hostince?«

Používal mě bez okolků, s anglickou vytrvalostí, ani se neomlouvaje, poněvadž se mezi námi bylo událo představení podle všech pravidel. Však Pepita vzbuzovala moji zvědavost.

V nízké a tmavé místnosti, odkud bylo viděti sluncem ozářenou cestu a zlatolesklou, volně plynoucí vodu Adouru, zasedli jsme za stůl a Josef Devlin vyprázdnil několik sklenic červeného, hustého vína, jež mísil s limonádou. Čím dále pil, tím více mluvil, hlasem jednotvárným, a čím dále tím důvěrněji. Byl z těch mlčelivých, jež v určitých okamžicích nemohou neotevříti svého srdce prvnímu, koho potkají, a to tím raději, ani doufají, že se s ním více neshledají.

Vypisuji přibližně jeho útrpnost budící vypravování:

»Jsou tomu dvě léta, co žiji s Pepitou. Ženy mne, pane, nemilují. Já je miluji, ale ne tak, jak by bylo třeba, tvrdí Pepita. Jest to první žena, již jsem kdy měl; jediná«, dodal, postaviv sklenici. »Jsem bohat. Cestoval jsem mnoho, k vůli svému zdraví a abych zahnal těžkomyslnost. Nepomohlo to. Mně není třeba krajin, nýbrž lásky. V Biaritzu našel jsem krásnou krajinu a setkal jsem se s láskou. Pepita tančila v kasině. Jest malá, živá jako vodní vlnka; drobné a plné nožky, červené rty, černé vlasy kadeřící se na bílém čele, dlouhé a ohnivé oči, krátký nos s chvějícími se chřípěmi. Měla na prstech castagnety. Zamiloval jsem si zvuk těchto castagnet. Chtěl jsem je od ní koupiti za každou cenu. Dala se do smíchu. To mne omámilo jako bych se byl napil šampaňského. Odvážil jsem se ji obejmouti. Castagnety staly se moje... Od toho dne necestoval jsem sám; Pepita mne provázela, nebo lépe řečeno, já provázel Pepitu. Milovala tanec a obecenstvo. To je přirozené. Nebránil jsem jí tančiti veřejně. Navštívili jsme spolu mnoho zemí. Byl jsem hrd na to, že jsem jí mohl tleskati. Velkolepé klenoty zářily na ní; každý připomínal mi něžnost, kterou mi byla dovolila. Mnohdy chřestil jsem v kulisách castagnetami, týmiž, které mi byla dala. Byl jsem šťasten. Zdálo se mi, že kůra mého srdce se prolomila a že v rythmu a zvuku jsem jí je věnoval.«

Nalil si a vyprázdnil novou sklenici a pokračoval tímže melancholicky flegmatickým hlasem: »Tak přešlo několik měsíců štěstí beze změny. Nebyl jsem žárliv. Měl jsem k ní slepou důvěru. Neznaje vášně, neočekával jsem jí u ní. Či spíše, mám ohnivou duši a cudnou krev, nepovážil jsem, že jiní mají duši chladnou a krev ohnivou. Toto odhalení, milý pane, bylo mi kruté. Stalo se v Moskvě.

»Jednoho odpoledne vstoupil jsem neočekávaně do jejího pokoje. Pepita ležela svlečena na pohovce a vedle ní stál jakýsi muž, neodvažuji se to říci, on ji objímal. Oh, pane! Jsem stydlivý; pohlavní objetí děsí můj zrak. Můj první pohyb byl skrýti

hlavu do dlaní. A zůstal jsem tak, neodvažuje se pohybu, jako bych byl já sám přistižen na nepravosti; plakal jsem hanbou a žalem. Byl jsem směšný. Pepita přiskočila zuřivě ke mně a vzkřikla: ‚Jdi přec pryč, hlupáku!' To jest jediné tvrdé slovo, jež mi kdy řekla. Odešel jsem.«

»O něco později přišla ke mně do mého pokoje, kde jsem ještě stále plakal. A řekla mi tak lichotivě: ‚Tys hloupý,' že jsem byl všecken zmaten. Nevěděl jsem, co odpověděti. I vyložila mi, jak se věci mají. Zavedla mne před zrcadlo: ‚Pohleď na sebe a pohleď na mne. Jsi ošklivý, jsi slabý.' Podíval jsem se na sebe; měla pravdu. Pohladila mne: ‚Miluji tě však přec. Ale neumíš vzíti ženu. Žena jako já potřebuje, aby byla v z a t a. Ten druhý mne vzal. To mi utišilo krev. Co na tom? Nezaplatil mi za to. Nepřijímám peněz, leč od tebe. Nelíbím se ti lépe, než před chvílí? Nejsem svěžejší?«

Byl jsem ponížen, ale jsem spravedlivý. Zdravé bytosti mají různé žádosti a touhy, jež slušno ukojiti. Nemyslíte? A hleďte, co hloupého jsem vzdor tomu učinil, jako bych byl nerozuměl: Sňal jsem ze svého malíku drahocenný safír, rodinný prsten, navlékl jsem jej na její prst a prosil jsem ji: Zde jest tvůj snubní prsten. Vezměme se. Nebudeš mne již klamati!

Pepita jest pobožná, drahý pane. Odmítla. »Protože,« pravila, »ty mně nedostačíš. Nemohu se zavázati k věrnosti, a cizoložství jest těžký hřích.« Pak se na chvíli zamyslila, luskla prsty a pravila: »Však přece ti slibuji, že tě nebudu klamati. Ponechám si prsten. A stáhnu jej pokaždé, když budu nutkána utišiti svou krev. Tak budeš o tom věděti.« ...

Řekla to tak hezky, líbajíc mne při tom na rty, že jsem to přijal, jako by mi prokazovala laskavost. A byla to skutečně laskavost. Nebyla-liž její upřímnost důkazem její úcty ke mně? Jenže od té doby jsem mnoho zkusil. Pepita stála v slovu a a nikdy mne neklamala. Ale jak často a na jak různých místech stáhla můj prsten ... Neodvažoval jsem se činiti jí výčitky, poněvadž jsem k tomu byl svolil a nechci odvolávati svých slov. Šli jsme z města do města, a všude jsem byl někomu terčem posměchu. Oh, co jsem zakusil. Pepita to dobře viděla. Má dobré srdce, litovala mne. »Příroda tomu chce,« říkala mi. »Pro tebe mám přátelství. Na ty ostatní zapomínám.« Pak mi poradila: »Staň se silnějším. Zjednej si svaly, krev. Jsou k tomu různé methody. Pak budu náležeti jen tobě.«

Pěstoval jsem, pane, všechny druhy sportu. To mne velice unavuje. Ale myslím, že to pomáhá. Činím pokroky. Jest alespoň tomu již měsíc, co Pepita neodložila prsten. Bydlím v hezké vile na Cap-Bretonu. Nepřichází k nám žádný muž. Přijímáme jen jednu dámu, obdivovatelku tance a Pepity. Jest velice elegantní a řídí sama svůj automobil; miluje jej šíleně. Aby byla volnější, dala si ostříhati vlasy a odívá se jako gymnasista. Kouří doutníky. Jest to hraběnka. Jsem rád, že se zabývá Pepitou. To ji rozptyluje. To právě ona jí vypravovala o divo-

tvorném dubu. Řekl jsem vám, že jest Pepita nábožná. Přála si, abych šel pro tuto vodu, jsouc přesvědčena, že její moc bude účinkovati. Já v to nevěřím; ale abych jí neodporoval, poslechl jsem. A pak, jízda bicyklem jest dlouhá. Jest to dobré cvičení.«

Josef Devlin se zamlčel. A vzpomínaje si, že jest čas k odchodu, sáhl do kapsy, chtěje platiti.

»Co jest to?« pravil, vytahuje peníze.

V sáčku byl malý předmět zabalený v papíru, který rozbalil.

V ruce zaleskl se mu prsten. Zbledl hrozně. »Prsten,« zašeptal. »Ona jej svlékla.«

Na papíru bylo napsáno tužkou několik slov, která přečetl nahlas: »Hraběnka mne odváží ve svém automobilu. Vrátíme se za několik dní. Tvá Pepita.«

»Odjíždí s hraběnkou. Odložila prsten. Nechápu naprosto,« prohodil stísněně. A pohlížel na mne tázavě a zoufale.

Ale já vzal si za záminku, že na mne doma čekají a rozloučil jsem se bez odpovědi na jeho němou otázku. Z venku viděl jsem, jak si třesoucí rukou naléval do sklenice; a maje levou ruku pozdviženu k očím, držel prsten, pohlížeje naň upřeně, a prsten zářil leskem ďábelským.

PŘEL. V. PADOVEC. ROBERT SCHEFFER.

Record všech interviewův.*)

Na trati mezi Rotrdamem a Magdeburkem, setkal jsem se kdysi s mladým mužem, jenž se vracel z Ameriky do Evropy. Mladou hlavu jeho zdobil bohatý černý kučeravý vlas a tvář jeho ozařovalo šedé potutelné oko. Postavy byl štíhlé a pleti snědé. Zajímal mne, a proto dal jsem se s ním do hovoru. Hned na počátku naší rozmluvy, jež byla vedena po anglicku, dozvěděl jsem se, že můj nový známý jest rodem Chorvát a zaměstnáním svým medvědář. Avšak »medvědář« není dosti příléhavý význam, neboť ve skutečnosti byl můj mladý spolucestující impresariem mladého tančícího medvěda, jejž vodil od vesnice k vesnici a od města k městu za účelem tanečních produkcí. A z této příčiny oslovoval jsem jej také pane impresario, což mu způsobovalo velikou radost, neboť stal se od tohoto okamžiku velice sdílným a blahoskloně se ke mně choval.

Člověk musí býti zvláště opatrný, jedná-li s lidmi, již jsou zvyklí dýchati jedno ovzduší s produkujícími se zvířaty. Neboť

*) Všeobecně se myslilo ve střední Evropě, že intervievy »šlechtice péra« p. E. Šamberka v Politik nelze překonati. Na štěstí podařilo se našemu reporterovi postaviti všecky intervievy p. šlechtice péra E. Šamberka do hlubokého stínu. Redakce doufá, že se publiku po sensacích lačnícímu v plné míře zavděčí.

slávu, jíž po světě sklízí takový kosmopolitický »umělec«, sdílí s ním vždycky jeho impresario, což jej činí velice domýšlivým' zpupným a povzneseným nad ostatní obyčejné smrtelníky.

— A jak se vám daří na vašich cestách? táži se pana impresaria za našeho rozhovoru.

— Velkolepě, nádherně; žijeme jako dva princové, odpovídá s pátosem pan impresario.

— A kdo z vašeho medvěda učinil tak slavného umělce? táži se dále.

— Sám jsem si jej vychoval a vzdělal, odpovídá impresario pyšně a bije se v prsa.

— Tedy vy sám jste naučil svého mladého medvěda tančiti?

— Ano, já sám! s pyšným a slávou zaníceným pohledem odpovídá impresario.

— A nemohl byste mi laskavě říci, táži se dále, jak jste naučil svého dlouhosrstého svěřence jeho velikému umění?

— Ovšem, že ano, odpovídá pan impresario ochotně s lehkým úsměvem na tváři. Učebná methoda naše jest tato: k silné dřevěné tyči připevní se provazem hlava medvědova, tak aby zvíře mělo oporu a mohlo státi na zadních nohou, a pak jej vzpřímeného postavíme na oharky rozžhaveného uhlí.

— Probůh, na rozžhavené uhlí, že jej postavíte!? táži se překvapeně.

— Ano, na rozžhavené uhlí, pane, odpovídá impresario s klidným úsměvem.

— Ale, k jakému to účelu? táži se netrpělivě.

— Aby se medvěd naučil zdvihati tlapky! odpovídá stručně impresario, a rukama napodobuje medvěda, jak zdvíhá nohy, když je postaven na řežavé uhlí...

— A jak dlouho trvá takový »taneční semestr«? vyptávám se dále.

— Měsíc, cvičí-li se medvěd denně.

Ubohý tančící Zarathustra! pomyslil jsem si v duchu, a od této doby datuje se můj zájem pro všechna produkující se zvířata, jakož i lidi. —

Asi dvě léta po tomto interview žil jsem se svým přítelem v Berlíně, a největší událostí okamžiku byl zde tehdy mladý houslový virtuos. Celý Berlín šílel. Denní listy závodily v nadšených chvalozpěvech o onom božském mladém jinochovi, jmenovitě však jistý velký denník svíjel se každodenně nadšením nad fenomenálními vlastnostmi onoho zázračného velikána. Sáhodlouhé interviewy poučovaly obecenstvo o všech podrobnostech a zvláštnostech povahy oné nevšedně jasné, veliké a zářivé hvězdy na nebi čtyř strun. Mimo to oznamoval vám jmenovaný denník ochotně hodinu, kdy onen věhlasný mladý muž vstává, zda-li dnešního jitra vykročil pravou nebo levou nohou z postele napřed, zda snídal čaj, kávu nebo kakao, u kterého moudrého prince bude zítra večeřet, na kterého závodního koně si přisadil, která struna mu praskla, kolik me-

trických centů kalafuny spotřebuje ročně na mazání svého italského smyčce za 50.000 lir, kolik liber šterlinků mu vynese pouze jediný pohyb jediného prstu u pravé ruky, kde který sochař požádal mladého mistra za odlitek jeho vzácných rukou a uší, v kolika bankách má uloženo své obrovské jmění a kolik humanních činů vykoná při každém vykročení svém. Jedním slovem: berlíňanům naskakovala husí kůže při všech těchto sensačních zprávách novinářských o onom fenomenálním zjevu na nebi houslového klíče, takže veškeré koncerty jeho byly v pravém toho slova smyslu obecenstvem nabity. Přiznávám se, že jsem byl také zachvácen touto horečkou, jež lomcovala celým Berlínem, a z této příčiny umínil jsem si osobně poznati tuto velikou a jasnou hvězdu. Příležitost naskytla se mi v několika dnech, neboť prostřednictvím jednoho velice známého a počestného »šlechtice péra« zjednal jsem si přístupu k onomu fenomenálnímu tančícímu člověku na čtyřech ovčích strunách.

— Nejslavnější mistře, oslovuji mladého človíčka, jenž se přede mnou objevil ve vší své nesmrtelné slávě, jak jste spokojen se svými úspěchy v Berlíně?

Nejslavnější mistr blahosklonně se usmívá.

— A kolik koncertů hodláte ještě dáti v našem městě? pokračuji.

— Dvacet, odpovídá klidně nejslavnější mistr.

— A mnoho-li vám vynesl čistého zisku takový koncert, božský mistře? smím-li se vás tázati.

— Padesát tisíc marek.

— Padesát tisíc marek! chytám se za hlavu a nadšeně upírám své zraky na mladého božského mistra.

— A máte prý takový nádherný smyčec vlašský za 50 tisíc lir, jak jsem se dočetl. Nemohl bych jej spatřiti?

— Zde jest, klidně praví božský mistr a ukazuje mi kousek prohnutého dřívka s několika bílými žíněmi.

— Probůh, jaký to zázrak, vznešený mistře, tohle žezlo vaše žíněné! volám nadšeně.

— A co hodláte začíti se svým obrovským jměním, smím-li býti tak smělý?

— Prozatím je ukládá můj impresario do »Bank of England«, kdež mám svou vlastní patentní pokladnu železnou, jež je každé noci spuštěna pomocí zvláštních patentních mechanických přístrojů do hlubokého sklepení naplněného vodou.

— To je úžasné, božský velmistře, vy jste genius nejjasnější a nejobrovštější velikosti!

Genius mně klidně podává ruku a usmívá se skromně.

— A vaše příští koncertní turné? pokračuji chvějícím se hlasem.

— Do Afriky. Za padesát koncertu obdržím 10,000.000 fr., klidně poznamenává mistr.

— Božský velmistře, šťastnou cestu! vyrážím ze sebe a střemhlav řítím se po schodech na čerstvý zdravý vzduch — — —!

LUDVÍK LOŠŤÁK.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Tříaktová komedie »Figurantka« od Françoise de Curel, již jsme ondy viděli v Národním divadle, je bez odporu pozoruhodnou ukázkou nových snah na francouzském jevišti. Autor její není už ovšem mladým mužem a dle úplně celého rázu této hry jeho, jakož i z malého počtu jeho prací lze soudit na povahu rázu více intelektuelního než citového, v níž vše zraje velmi zvolna a podléhá více zákonům rozumového kalkulu nežli nutnostem vášnivé intuice. Pravý syn vlasti Stendhalovy a Barrèsovy, jen že bez jejich sensuality. Dramatik z rodu psychologů-konstrukterů, kteří komponují kus jako by řešili mathematickou rovnici, nebo vyhrávali partii šachu. Hned z konce prvého aktu vidíte, jaký úkol si dramatik dal. Stárnoucí milenka uzná za vhodno, oženit svého milence, ale za podmínek, které z ženy by činily pouhou figurantku. Neteř její propůjčí se k této ponižující úloze, ale víte hned, že se jí na dlouho nespokojí a že podnikne zápas, aby z pouhé figurantky stala se skutečnou manželkou. Tento zápas mezi mladší ženou a starší milenkou vyplňuje další dva akty. Šachová partie pro dramatika-psychologa, že nemůže být vděčnější! Francouzský autor také rozvinuje všechen svůj aparát subtilní dialektiky a logiky Věty a slova sviští jako rapíry, až sluch ani nestačí stíhat každý jejich hyb a kmit. Nejedna z těchto scén dala by se po této konstruktivní stránce dokonale ocenit teprv při četbě; na jevišti odnímá jim přílišná převaha intelektuelnosti a lstivých výpočtů, jejichž dosah divák při pouhém poslouchání nemůže změřit, teplo reálné lidskosti. Rekli byste, že to jsou čtyři mozky a ne čtyři lidé, kteří tu vespolek zápasí, uzavírají spojenectví a mění vzájemné konstellace, kdyby to nebyly zároveň čtyři vůle, nejčistší substráty lidského karakteru. A je to jmenovitě jedna vůle, silná a radostná, protože láskou mocně vznícená, vůle dívky, která zápasí o to, aby z figurantky stala se v plném morálním smyslu ženou muže, jejž miluje. Tato Françoise daleko se odlišuje od běžných typů dívek z francouzských komedií, zdá se mít v krvi hodně živlu ibsenovského. Některým se sice její odhodlaní zdálo povážlivé a počestné dívky málo důstojné. Ale není to krásnější a statečnější nežli ustoupiti nedůtklivě před bahnem, probroditi se jím a vynést z něho drahou bytost? Jsou to sice strašlivé předpoklady o útvarech manželství, na nichž je hra Curelova stavěna, ale nemůže za ně ani Françoise ani autor. Dnes, kdy manželství, ztrativši své náboženské posvěcení, je vydáno na pospas rozkladu a degeneraci, vykazuje ve skutečnosti zrůdnosti a komplikace, které jsou možno-li ještě absurdnější než jaké pan Curel na scénu postavil. Neposlední v řadě rysů, jimiž hra jeho vyniká, je krásně broušená její konversační forma, v níž snadno postřehnete odkazy starého klasicismu francouzského. Tak stará tradice s energickou snahou po novém slévají se tu v zajímavý celek. Na naší scéně měla však komedie Curelova úspěch nevelký. Svým celým vnitřním stylem vymyká se z moci našich herců a dokonce už je svou dialektickou gymnastikou nedostupna vnímavosti našeho publika. Ale nelze upříti, že naši herci činili se v ní seč mohli, jmenovitě sluší znamenati pěkné výkony p. Bittnera a sl. Grégrové.

K.

Umělecké echo. Zajímavý pokus výstavy, mající v čele heslo uměleckého vychování lidového a vyvolané dobrou vůlí a přičiněním několika upřímných nadšenců pro umění skýtá *výstava umělecká* nedávno ve *Worms-u* otevřená. Pověsili si tam hezky staré pány, Teniersa, Holbeina, Rubense, vedle uznaných kapacit Feuerbacha, Böcklina, Leibla, Lenbacha a bez velkých starostí k tomu vystavili kollekci »secesních« Slevogta, Extera, L. v. Hofmanna, Th. Th. Heineho, O. H. Engela, Leistikowa, pak celou kollekci Karlsruhských a Christiansenovu. A tážete-li se, jak povstala? Soukromí vlastníci uměleckých obrazů sešli se, svoje pěkné originály daly do hromádky, domácí umělci přišli rádi s novými díly a ti druzí — pozváni a vybrány zúmyslně nové, smělé hlavy, průkopníci i ti odvážliví a obávaní. Ejhle — vedle starých mistrů obstála z nich většina a publikum, přesvědčené dosud o správnosti svých předpotopních názorů o umění, kývá povážlivě hlavou a počíná uznávati. Po drážďanském příkladu Worměti — což aby tak v Praze někdo

s tímhle přišel a věci se ujal? Konečně přestala báti se belgická vláda socialistické propagandy pověstného pomníku »*Práce*« z ruky *Constantina Menniera* a dala rozkaz, aby jej provedl a postavil na vynikajícím, zdaleka patrném místě aleje vedoucí do Teroner a Brusselu. Postavení tohoto pomníku ovšem trvati bude více let. S jiné strany sděluje se, že dánský mecén Jacobsen nabídl Meunierovi, aby tento pomník postavil v Kodani.

Henrik Siemiradzki, vedle Matejka a Styky u nás nejznámější malíř polský, zemřel 23. srpna t. r. na svém dvorci Strzalkově u věku 59 let. Byl genristou starší školy a usadiv se v Římě, s oblibou pěstoval starořecké a římské motivy, podávaje je uhlazenými a salonními prostředky. Jeho obraz »Neronovy pochodně« povstalý r. 1876, nyní v Krakově, působil své doby mnoho sensace jako »Phryne v Eleusině« malovaná r. 1888.

.Výstava vynikajícího dekorativisty německého, jednoho z nejlepších umělců současné doby pracujících na poli uměleckého průmyslu *Otty Eckmanna*, který letos 12. června zemřel, uspořádána bude v Berlíně, obsahujíc uměleckou pozůstalost umělcovu. Mimo jiné vystaveno bude zařízení, jež si umělec pořídíti dal dle svých návrhů a v němž od svého sňatku žil.

Z literatury politicko-hospodářské. V Dělnické knihovně vydány *F. Lassalla vybrané Řeči a spisy*, díl I., jenž obsahuje: Italská válka a úkoly Pruska. — O ústavnosti. — O zvláštní spojitosti dějinného období s ideou stavu dělnického. — Otevřená odpověď centrálnímu komitétu v Lipsku. Životopis napsal a vydání opatřil Fr. Modráček. Vyjde ve 2 dílech. — *J. Diviše: Papežství*, jeho vznik, rozvoj a úpadek je protiklerikální agitační brožura, ve které strannická agitace v obecném smyslu je hlavní věcí. — *Ústavní Katechismus*, 10 haléřova epištola Ústřední školy dělnické jedná v I. části o územním a osobním základě t. zv. předlitavského státu a o základ. právech občanů státních. Sepsána je přístupně a svědomitě. — *Rusíni a jejich odpůrci v Haliči* od Jul. Romanczuka, přel. R. Brožem, jest časová, velmi dobrá a spolehlivá brožura o kulturním politickém životě Rusínů. — Pro obecní starosty, delegáty do okresn. hospodář. založen, ředitelstvím těchto založen i okres. výborům určen jest informační spisek *J. Podoláka: Okresní hospodářské záložny a kontribučenské peněžní fondy* s příslušnými zákony. — *O vodních drahách po stránce technické a jich význam hospodářský* od inžen. Frt. Marka přichází jako na zavolanou, aby interesentům i pouhým čtenářům novin objasnil technické zřízení regulací, plavidel komorových a lodních železnic a zdvihadel. Svazečkem tím zahájena i knihovna Epochy.

Přehled politický, hospod., sociální.

Země české. Němci nepřestávají lomoziti pro úřednictvo v uzavřeném území. Obecní zastupitelstvo v Litoměřicích projednalo 1. října pilný návrh městské rady, aby podán byl protest proti jmenování jičínského státního zástupce A. Löwa pro Litoměřice. Návrh odůvodnil dr. Funke. P. Löw i s rodinou je prý úplně Němec. K čemu tedy tolik křiku? Skoro současně vedení němec. pokrokové strany zabývalo se za předsednictví Dra. Eppingera obsazováním úřednických míst v soudní službě, zejména ve vyšších kategoriích, čím je prý ohrožována německá država v Čechách. V Leitmer. Zeitg. se žádá, aby personální referent pro německé úřadníky byl Němcem Nemají-li Čechové k německému personálnímu referentu důvěru, nechť se pro ně zřídí referent český. Soudní, politické i finanční úřady v Čechách prý počešťují. Nejhůře je prý však s c. k. státními drahami. Také na německých školách je prý dosud dost českých učitelů. Vzhledem k tomu všemu žádají Němci v Čechách, aby připravovaného zákona o neoprávněné soutěži bylo užito také vzhledem k otázce úřadnické. Hlas Národa k tomu 2. října trefně odpověděl: Při posledním jmenování soudních adjunktů, přeskakovali, aby se do německých měst dostali Němci, podobní Pragermanovi, panu Blaschtowitschovi (!) dekady českých, starších a stejně kvalifikovaných úřadníků. U místodržitelství jsou

jen čtyři (nejvýše pět) přednostové odborů oddělení Češi, ostatní šmahem Němci. Politická správa v Čechách zavedla sama o své újmě národní rozdělení Čech tím, že českého úřadníka nedá na vyšší v postupu místo v uzavíraném území. Požadavek německého personálního referenta pro německé úřadníky je vyplněn vrchovatou měrou tím, že personálním referentem v ministerstvu jak pro Němce tak pro Čechy je úřadník německého smýšlení. Finanční úřady neopomenuly šikanovati i obecenstvo v úřadním styku urputně vymahanou němčinou; c. k. státní dráhy vymahají německé nákladní listy, v těchto právě dnech daly v českých jízdních řádech názvy »německých« měst kromě Vídně a Cmuntu natisknouti německy, jízdní řád dráhy Liberec-Tanwald nezařadily do všeobecného jízdního řádu proto, že tato dráha se svolením ministerstva netrpí nikde češtiny; nejlepším důkazem, kdo plní německé školy, je, že v Praze ve smyslu ustanovení školn. zákona, že řiditel školy má býti téhož vyznání jako většina žactva, nuceni byli na třech obecných školách ustanoviti řiditele vyznání židovského!

Na *Moravě* vydaly již strany lidová, národní i katolická volební provolání. Ve všech třech společně se osvědčuje program státoprávní, úsilí o opravu volebního řádu, zavedení úplné rovnoprávnosti národní a zřízení české university na Moravě. V provolání strany lidové sepsaném dr. Stránským jest prudký útok na klerikalism, v klerikálním čteme zase obvinění, že pokus katolických poslanců na sněmě zem. ještě v poslední chvíli učiněný, aby »nejhorší křivda a bezpráví s lidu selského byly sňaty, aby aspoň přímé a tajné volby v obcích venkovských byly zavedeny« se nezdařil »vinou českých poslanců liberálních«. Provolání strany katolické obrací se skoro výhradně jen na selský lid, jemuž slibuje, že strana domáhati se bude, aby zrušena byla daň pozemková a zavedena byla jednotná vzestupná daň z příjmů, aby proveden byl zákon o rolnických společenstvech okresních a zemských, říšský zákon o právu stateckém aby zamezena byla řemeslná parcelace půdy, prováděno scelování a meliorování pozemků, regulace řek a potoků, dluhy hypoteční aby převedeny byly na nižší úrok hypoteční banky, po případě vyvozeny byly dluhy váznoucí na pozemkovém majetku atd. Jest z toho již viděti, že strana klerikální bude agitovati v okresích selských. Provolání dr. Stránského zní v politické části jaře a rozhodně, provolání strany národní je mdlé. V těchto obou je proti vlastní politice politika hospodářská a sociální celkem odbyta suchým výčtem různých požadavků stavovských.

Proti kompromisům sociální demokracie s měšťáckými stranami ozvalo se minulou neděli »Právo Lidu«. Podnětem bylo, že na schůzi lidu v Brně, kde se jednalo o zápis do obecných škol (viz Rozhl. str. 22), mluvil redaktor sociálně-demokratického orgánu vedle klerikálního, staročeského a národně-sociálního řečníka »Jak si to může na př. dělník srovnat ve svém mozku«, píše »Právo Lidu«, »když mu časopis — a to právem — hlásá boj proti všem vyssavatelským stranám, zvláště proti klerikálům a národním dělníkům, kteří ho v jeho zájmech nejvíce poškozují a zítra mluví redaktor téhož časopisu vedle staročecha, klerikála a národního dělníka a nabízí jim služby strany proti společnému nepříteli, jenž není ovšem o nic horší než přátelé na schůzi.« Schůze, o níž jde, byla veřejná a všeobecná, ba převážně dělnická a p. Pelant, redaktor »Rovnosti« mluvil tak, jak by byl mluvil v Dělnickém domě! Jeho vystoupení dokonce přispělo k rozplašení předpotopních názorů o sociální demokracii daleko víc než dvacet ohnivých a krásných článků v »Rovnosti«. Takto se zbytečně ztěžuje postavení p. Pelantovo, jemuž beztoho bylo snésti neoprávněné výčitky od »Volksfreundu«, orgánu německé, z radnice inspirované brněnské soc.-dem. Že by p. Pelant byl nějaké straně »nabízel« služby, prohlašuje pisatel této noticky jako účastník schůze za nepravdu; byl to řečník lidové, tedy »měšťácké« strany, dr. Stránský, jenž akcentoval nutnost spojení všech vrstev českého lidu v boji proti radnici a jenž akcenval požadavek — všeobecného hlasovacího práva.

O agrární straně napsaly »Nár. Listy« 3. října: »Její (vlády) zájem na agrárním rozkolu (o volbách) byl tak velký, že byla odhodlána i vládními penězi podporovati volební kampaň českého tábora agrárního. Dle protokolu (sepsaného u příležitosti posl. Rataje se zástupci české žurnalistiky), řekl rovněž agrární poslanec Zázvorka přímo, že české straně agrární bylo jedním

vládním žurnalistou nabízeno 10.000 na agitaci pro říšské volby.« Dále se vytýká, že oslabují agrárníci odpor Mladočechů proti Vídni, ač „přece agrární poslanci učinili s klubem poslanců národní strany svobodomyslné dohodu, dle níž v otázkách politických a národních má se postupovati svorně «

Hospodářský. *V Brně* byla otevřena *filiálka* Kaizlem založené »*Průmyslové banky*«; právním zástupcem filiálky, již pomáhal zakládat, je dr. Stránský. Doufejme, že nová banka bude lépe plnit svoje národní povinnosti než Cyrillo-Methodějská záložna a než filiálka Živnostenské banky v Brně, jimž bude asi s úspěchem konkurovat. Cyrillo-Methodějská záložna, doména dra. Koudely, je známou z afféry s majitelem valašského panství Popprem, ve filiálce Živnostenské banky často rozhoduje osobní gusto ředitele Tužila, podivně působí nedávné odstoupení dlouholetého člena správní rady v Brně, F. Kaliny. O tom, že »Živnostenská banka« vůbec je v národním ohledu vlažná, uvádí se tu, že eskomptovala směnky Wolfovi a filiálka její v Moravské Ostravě zadala stavbu svého domu všeněmeckému staviteli. »Průmyslová banka« v Čechách ostatně posud nesplnila naděje, s jakými byla čekána.

Vůči nadbytku peněz v Evropě tím více odráží se zjev, že v Novém Světě hlásí se stále neukojitelnější potřeba jich. Obrovské podniky založené několika finančními králi absorbují stále rostoucí sumy. Jaké bude východisko z nynější situace v Americe, nelze odhadnouti. Průmyslová činnost pokračuje téměř neochabující měrou, dráhy vykazují stále vysoké příjmy a poslední žeň Spojených Států čestně se druží k bohatým svým předchůdkyním. Značné obnosy titrů obrovských nových podniků nalezají se dosud z veliké části v rukou zakladatelů, a čekají na umístění v poslední ruce. K rozprodání jich potřebují zakladatelé silný trh, a ten se v poslední době jak náleží rozvinul. Že způsobil zdražení peněz, s tím bylo asi počítáno, a tu padá pro Ameriku ta příznivá okolnost na váhu, že starý svět neví se svými hotovými prostředky kudy kam, o tom mluví veliké množství amerických trat, nacházejících se v portefeuillech londýnských a berlínských bank. — My ovšem nemůžeme se zhostiti obav, že i kdyby všecko to velikolepě založené podnikání ani dost málo nezavánělo gryndérstvím evropského zlopověstného způsobu, Evropa aspoň svými finančními prostředky podepře a vyzbrojí svého amerického soupeře a — vítěze!

Sociální. Již 22. týden stávkuje přes 150.000 dělníků pensylvánského uhelného revíru. Žádali 20 proc. zvýšení mzdy po př. pracovní dobu denně osmi hodin a při práci od kusu aby tuna počítána byla ne 3000 liber, ale 2240, jak se také počítá do prodeje. Neměli na stávku ani pomyšlení, dovolávajíce se rozhodčího soudu. Ale majitelé dolů seskupení v trust, v jehož čele stojí Baer a Morgan, požadavky dělníků zamítli. To co jsme zakusili za stávky uhelné u nás, opakuje se v Americe, jen že v rozměrech větších. Uhlí stouplo na cenu pateronásobnou, kde jaký prach se vyprodává, až bude po stávce utkví ceny uhlí proti cenám před stávkou nepoměrně vysoko. Stávka stojí již 100 mil. dollarů a byla příčinou 7 vražed. Zásoby uhlí docházejí, v New-Yorku již pomýšlejí na to, zavřít školy a dobročinné ústavy. Pokus presidenta Roosevelta, aby Morgan povolil, neměl úspěchu. Sama strana republikánská marně naléhá, vidouc jak strana demokratická dovede těžit z nebezpečí hrozícího trustu a amerického kapitalismu vůbec. Trust chce patrně rozbít obrannou organisaci dělnickou a — záležitost americká stává se věcí obecného zájmu.

Studentská hlídka. S počátkem nového roku hlásí se opět otázka kloudných bytů studentských. »Všehrd«, spolek českých právníků, této věci se sice chápe, ale to ještě nestačí. Nechceme mu tím ničeho vytýkati, toho jsme daleci, ale prostě konstatujeme a chceme poukázati, proč. V poslední době vyvinula se v Praze a předměstích nová živnost: dohazovačů bytů »pro svobodné pány«, zejména studenty. Bývají to zejména domovníci nebo domovnice. Jejich činnost záleží v tom, míti neustále po celý rok na domě tabulku nebo tabulky, že je tam »k pronajmutí« takový a takový pokoj, po případě inserovati, znáti všecky »kvartýrské« ve svém »revíru« a věděti, kdy kde která má prázdno a hlásící se nájemníky tam dovésti, za chvíli je s bytnými

nějak seštvati a dovésti je jinam, ale ani tam je nenechati dlouho s pokojem a tak do nekonečna. Některé tyto pijavice jsou již »zavedeny« mezi studenty a jinými »svobodnými pány« tak, že se tito přímo na ně obracejí o byt a pak platí jim obě strany i ten, koho na byt dovedou i kvartýrská, která dostane podnájemníka. Sazby za osobu nejsou nízké: 2 zl., 2 zl. 50 kr. až i 3 zl. za osobu. Jsou nám známy případy, že říjnová sezona z takového sprostředkování vynesla až 150 zl. O ty byty jsou dražší! Živnostenské a daňové úřady nemají o tom ani tušení? Pak by bylo starostí studentských spolků — »Všehrd«, spolek právníků, byl by tu v první řadě povolán — zjistiti takovéto neoprávněné dohazovače a domáhati se toho u zmíněných úřadů, aby přísným dozorem živnostenským i berním »živnost« takovou znemožnily, jež studentstvu byty jen zdražuje!

Ozvuky a paběrky.

První dny pod vlastním krovem. Pane bože, jaká radost, míti nad vlastní hlavou vlastní krov! Člověk může si vyhoditi z kopýtka dle vlastní libosti, zavýskat si může, zazpívat i zatančit si může třeba o půl noci, aniž by se musel báti, že dostane právní výpověď, pomyslil jsem si minule při čtení páně Štechova feuiletonu v 2. čísle »Máje«. Jaká veselá, šťastná, spokojená a mírná povaha jest tenhle pan Václav Štech! Taková dobrácká mysl odkojena sladkým mlékem optimismu jest v našich dnech pravým zázrakem! Bodrý, milý český muži, jak by se to krásně žilo na zemi, kdyby nebylo těchle zlých lidí! Člověk zbuduje si vlastní krov, koupí si pěkný župan, vyšívané střevíce a noční čepici, a chce býti šťasten. Pomodlí se k Pánu Bohu i za všechny ostatní dobré lidi, ulehne do postele a sladce spí. Sní o andělíčkách a pečených husičkách, když — Marjapanno — bác, bác, bác — hlavu do peřin! — kameny lítají do ložnice — zlí lidé vytloukají nově zasklená okna! . . . Avšak popřejme již sluchu českému spisovateli, jenž má mnoho na srdci, co nutno říci českému člověku: »Kancelář našeho nakladatelství pracovala již od počátku ledna. — Dokonale promyšlenému plánu a horlivé účasti všech pracovníků ve správním výboru, v úřadovně a redakci musíme děkovati, že jsme vystoupili úplně připraveni — Za jitra dne 19. září touženě očekávané, námi tak pečlivě připravované první číslo »Máje« objevilo se v pražských výkladních skříních. Zlatově zelené sešitky toho dne byly odznakem Prahy. — Z kaváren, úřadoven, z rodin i ze studentských středisk přicházely posudky nejpříznivější. Všeobecně list překvapil. — Jako jedním hlasem praví veřejnost, že Mucha v duchaplné výzdobě naší obálky překonal sebe sama. Všecko, co cítíme, co chceme a v co doufáme — vtiskla ruka Muchova do těchto elegantních linií. — A již jsme počítali abonenty. — Dojemny jsou přihlášky některých našich odběratelů. Nikdo by neuvěřil, jak zbožně čteme tyto přihlášky. Kniha našich prvních odběratelů bude jednou historickým dokumentem.« — Pane Václave Štechu, toto jest ono »mnoho«, jež má Spolek českých spisovatelů »Máj« na srdci a jež nutno říci českému člověku?! Což nemá český spisovatel jiného cíle, nežli s českým člověkem uzavírati drobné obchůdky a kšeftíčky? Kdyby byl feuileton 2. čísla »Máje« napsal pan Julius Skřivan, impresario p. Jana Kubelíka, mlčeli bychom. Ale napíše-li takovou obchodní anonci český spisovatel, jenž má »mnoho na srdci, co nutno říci českému člověku,« pak jest to zjev v literatuře velice ubohý a pokárání hodný! Nestojíme proti vám, pánové, nijakž nepřátelsky, ani vás nemíníme hmotně poškozovati, ale pravdu vám musíme říci, máte-li ovčí mlhu na vlastních očí! Klamete se, myslíte-li, že 1. číslo »Máje« všeobecně překvapilo a uspokojilo. Naopak, pánové! Váš první »zlatově zelený sešitek«, abychom mluvili slovy vašeho feuiletonisty, zklamal všeobecně! V kavárnách, úřadovnách, v rodinách i v studentských střediskách byli jste velice zle kritisováni! Obecné mínění znělo, že 60 českých spisovatelů vydalo po »dokonale promyšleném plánu a horlivé účasti všech pracovníků ve

správním výboru, v úřadovně a redakci« místo nového listu pouze novou obálku! A úsudek tento jest velice karakteristický! Veřejnost česká nečekala ovšem, že korporativně vystoupíte s nějakým novým a určitým literárním programem, ale čekalo se a to plným právem, že 1. číslo »Máje« udá alespoň základní tón, jenž by karakterisoval vaše literární snažení, cítění a chtění. Čekalo se, že »Máj« bude míti alespoň literární profil »Zvonu«, jenž skutečně snaží se býti živým představitelem oné literární skupiny, jež za ním stojí. Ale místo základního tónu, jenž rozhodně měl zahlaholiti po vlastech českých za jitra dne 19. září, objednali jste si malovanou obálku, o níž dnes hrdě rozhlašujete po vlasteneckých nivách, že ruka Muchova vtiskla do těchto elegantních linií všecko, co cítíte, co chcete a več doufáte! Ejhle! Tedy obálka Muchova vyslovuje to, co nedovedlo učiniti 60 českých spisovatelů?! Ubozí spisovatelé! Ale to není pravda! Vkusná obálka Muchova představuje dvě velice hezká a milá děvčata, ale ničeho více! A ona dvě řešná děvčata, že jsou symbolem všeho cítění, chtění a doufání spolku »Máje«, pane Václave Štechu? Ó vy humoristo dovádivý a laškovný! — —

A tak vidíte, bodrý, milý český muži, jak by se to krásně žilo na zemi, kdyby nebylo těchle zlých lidí! Člověk zbuduje si vlastní krov, koupí si pěkný župan, vyšívané střevíce a noční čepici a chce býti spokojen a šťasten. Pomodlí se k Pánu Bohu i za všechny ostatní dobré lidi, ulehne do postele a sladce spí. Sní o dobrých kšeftíčkách, o pečených husičkách a o Muchových elegantních obálkách, když — Marjapanno — bác, bác, bác — kameny litají do ložnice — ó běda, zlí lidé vytloukají nově zasklená okna nově zbudovaného srubu!

Česáči chmele. Ze článku pod tímto záhlavím v čís. 1. t. l. uveřejněného je zjevno, že pan pisatel z jediného případu soudil na celek. Není pravda, že »kol polovice měsíce července objevují se v Žatecku schátralé postavy česáčů chmele,« protože česání chmele počíná se teprv ve 2. polovině srpna (letos koncem srpna). Česáčům není třeba spát jak pan pisatel tvrdí »pod mosty, kol cest, na pokraji lesů« a to proto, že každý pěstitel má česáče z určité krajiny. Každý zástup česáčů má »svou vesnici« a v té »svůj statek«, do něhož docházejí již po dlouhá léta (na př. do statku mého otce chodí někteří česáci již přes 20 let), do něho přivedli své děti, které potom nastupují jejich místo. Každý zástup má vůdce; tomu hospodář dopíše, kdy se má se svou družinou dostaviti. Zástup přijede obyčejně den před počátkem česání, proto není třeba se jim povalovati na těch místech, jak pan pisatel udává. Pokud se krádeží týče, uvedu, že r. 1901 zaměstnávala obec Kněževes u Rakovníka, jež pěstuje nejvíce chmele v král. Českém, (mnohem více než město Žatec), přes 3000 česáčů, jichž domovem jsou hlavně jižní, jihozápadní a jihovýchodní Čechy; mezi česáči jsou rozmanití řemeslníci, dále majetníci několika korců polí, kteří po skrovných žních ve své dědině chodívají za výdělkem do krajin chmelařských. Česání trvá průměrně 14 až 20 dní; po celou tu dobu neztratilo se v obci ničeho. Česáci pracují přímo horečně od časného rána do večera. Přestávek o 9. hod. ranní neb o 12 hod. polední není; česáči při práci jen chvatně pojídají kousek chleba, kyselou okurku neb ovoce; česání chmele provádí se totiž akkordně. Za $^1/_4$ hl. platí se obyčejně 20 h., takže, je-li chmel vyvinut, vydělá si obratný česáč denně 2 K 40 h. až 3 K kromě stravy, již dostává ráno a večer. Z toho denního výdělku mnozí nedopřejí si ani sklenici piva po celodenním namahání. Můžeme ujistiti p. pisatele, že česáči vracejí se po česání do svých domovů se slušným výdělkem; hospodář loučí se s nimi jako s přáteli, kteryžto přátelský poměr vzniká právě tím dlouholetým docházením řádných česáčů do určitého statku. Žatečtí producenti chmele jsou v době česání velice krotcí, neboť dobře vědí, co by znamenalo, kdyby jen jednou nepřišli. Je tomu tuším asi 2 nebo 3 roky, kdy známý Němec Dreher posílal agenty do českých obcí, kteří slibovali česáčům hory doly, jen aby přišli. Proč tam ty české zloděje chtějí? Vždyť je po česání němečtí pěstitelé vyvážejí ve vozech na nádraží rakovnické i z obcí několik hodin vzdálených. Pan dr. Salaba může se přesvědčiti ze stenograf. protokolu, že právě němečtí poslanci loni na sněmu král. Českého činili návrh, aby česáčům byla poskytnuta na drahách sleva jízdného, přes to, že do Žatecka jdou česáči vesměs Češi. Podle našich zku-

šeností jsou mezi česáči lidé šetrní a větší poctivci než lidé v různých bankách. Bohužel, těží z nich kde kdo. Předně některé dráhy, jež neposkytují jim slevy na drahách, za druhé hlavně místní obchodníci a pekaři, kteří prodávají jim chléb tak mizerný, lidskému zdraví nebezpečný, že je to hanba. Toho by si měly naše zdravotní orgány všimnout a častými prohlídkami o jakosti potravin se přesvědčiti. CYRILL VOJÁČEK.

»Schvalujeme činnost dr. E. Dyka« ... začíná resoluce na schůzi voličů v Plánici v neděli 5. října přijatá. Těchto 5 slov bylo asi také hlavním účelem schůze, již svolal dr. Dyk a posl. Jos. Kovářík, okres. starosta a rolník z Čihané. Z opatrnosti posl. Kovářík mluvil první a ve vhodnou chvíli se zmínil o »získání přebytků sirotčích pokladen pro účely zemské, což se přičiněním hlavně p. dr. Dyka (!) a Adámka skutečně také podařilo.« Po něm mluvil Dyk a spustil oblíbenou národně-radikální »Trpělivost českého národa vyčerpána jest již do krajnosti ... Absolutism by trval jen krátký čas, neboť vůle lidu našeho (!) by jej dlouho nestrpěla ... Personální unie nemusíme se báti, naopak, země naše by tím jen vyzískaly. Poslanci nepřipustí parlamentní projednání vyrovnání, pokud nebudou odčiněna bezpráví na nás spáchaná ...« atd., samý semenec pro uvědomělý český lid! Na dotaz řídícího učitele pana Prexlera z Čihané (bydliště posl. Kovaříka) podal dr. Dyk objasnění své aféry s redaktorem Jančou ve Vídni, které po dodatku posl. Kovářika bylo jednohlasně schváleno. — Jak vidět posl. Dyk pracuje šikovně o svoji rehabilitaci. Už má souhlas »českého lidu« v kapse. Z úcty k majestátu lidu mladočeský výkonný výbor nechá i tuto aféru Dykovu usnout a našemu dobrému lidu bude Dyk zachován. Však se hodí k sobě takový lid a takový Dyk!

Teď začnem!

Strach mocný ovál zemi tu,
kdo mohl, šel se schovat,
neb řekl vůdce Husitů:
»teď začnem obstruovat!«

Už vojska dlouho stála tu,
než zvolal vůdce »fiat;«
a urovnal si kravatu
a v dírce karafiát.

»A běda těm, kdo zaprou cit
a slib náš svatý zprzní!
Teď půjdem ještě otevřít
chrám pro Thalii v Plzni!

Až přijdem zpátky s neděle,
pak pustíme se do nich!«
a v dálce zašli zšeřelé
na majestátních koních.

Jen lid tu zbyl a mečíři
mu piky, cepy kuli,
než boj se hrozně rozvíří
dle starých artikulí.

Jen lid tu zbyl a hejtmani
se klusem k Plzni nesli,
kde slavnostně se uklání
nad plyšovými křesly.

Já s galerie hledě k nim,
jsem divným studem ovát:
To tihle páni, jak je zřím
ti začnou obstruovat?

Své naděje dost vychladlé
k jak divným lidem vížu!
když jenom v hloupém divadle
maj' plná prsa křížů!

Ego.

Dopisy. *Z Jihlavy.* Po Vašem přání ochotně konstatujeme, že je doba honů a že k vůli nějakému adresáři českých živnostníků a obchodníků nezkazí si hned tak někdo zábavu! Že potom ani jiná hospodařská práce vůdcovská není možna, pochopí se snadno.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 18. ŘÍJNA 1902. ČÍSLO 8.

Ve jménu Vlasti a Boha.

Starozákonní Hospodin sesílal na své staré národy metlu v podobě kobylek, moru a hladu, a náš moderní katolický Bůh sesílá metlu svou na záda českého člověka v podobě nezištných oficielních patriotův a křesťanskou láskou k bližnímu prodchnutých jezuitův! Ó rci mi, Hospodine, proč nás tak tuze miluješ, že na shrbená záda každého ubohého českého jedince komanduješ nejméně jednoho břichatého a tučně vypaseného oficielního vlastence českého? Ó rci mi, Hospodine, proč na naši milou vlast posíláš taková hejna vlasteneckých kobylek, jež mají tak ostré patriotické zuby, že celoroční úroda našich žirných niv bývá pravidelně obrácena v niveč?!

Tyto myšlenky zavířily mou hlavou a zalomcovaly mou duší, když jsem v minulých dnech pročítal naše vlastenecké žurnály. Jaká bezhlavá instituce je tahle naše vlastenecká žurnalistika! Instituci tuto bezhlavou přirovnal bych k hluchoněmému idiotovi, jenž nikdy ničeho neslyší a nikdy ničeho rozumného nevysloví, pouze vlastenecky bláboli! Ano, hluchoněmým idiotem jest naše velkohubá žurnalistika vlastenecká, neboť ona jest pro každou Pravdu hlucha a pro vyslovení Pravdy němá! Teprvé, když konstablové vyhrnou si rukávy a ponoří obnažené ruce své do smrdutého bahna vlasteneckého, aby vynesli nahou Pravdu na světlo denní, tu i naše vlastenecké žurnály vyjedou na svých ospalých kobylách národních a zalomíce rukama svýma, hlásají lidu svému o nové národní pohromě! Že má však býti žurnalistika prozíravá a jasnovidná, že má míti oči slídivé a pátravé, že má svůj lid chrániti od nebezpečí a neštěstí, že má býti zkušeným lodivodem, jenž chrání loď od zkázonosných úskalí a písčin, o tom se naší žurnalistice ještě ani ve snách nesnilo! Ubožák, ona vždycky přicválá na svém národním šimlu ospalém s křížkem po funuse a zatroubí: Finis a — ruce do kapes! A jakou že má před veřejností omluvu pro své ospalé opozdění se? Jednoduchou: Nechtěli jsme pošk-

zovati naše vlastenecké ústavy!... A zde, český člověče, viz ty očamarované šlechtice péra, již ve své národní zbabělosti nechtějí poškozovati vlastenecké ústavy, zatím co tisíce tvých chudých spolubratří jest vrháno do propasti zoufalství a nejtrpčí bídy! »Vlastenecké ústavy«, český člověče, jest ničemná fráze národní, neboť ve skutečnosti jest »vlasteneckými ústavy" míněno několik vlasteneckých pokrytců, spodničkových mecenášův a národních zlodějů, kteří za každou cenu musí býti veřejným a poctivým tiskem českým chráněni tak dlouho, pokavad jim policie neuchystá na tvrdých pryčnách zasloužený odpočinek vlastenecký! Ty však, ubohý člověče český, jdi k čertu! Co jsou tisíce a tisíce zničených chudých lidí, proti několika národním svatým, kteří ve svých salonech pořádají pro »českou inteligenci« bohaté hostiny a zábavy?! Ničím, naprosto ničím nejsi, milý bratře, v očích českých vlastenců, neboť tebe, ožebračenou a oloupenou mrtvolu tvou zabalí do otepi slámy a řezničtí psi tě třeba mohou odtáhnouti za bránu, zatím co za rakví vlasteneckých zlodějů a spodničkových mecenášů budou kráčeti v slzách šlechtici péra, komedianti a komediantky, zástupcové všechněch nejčelnějších korporací a po ulicích a náměstích, kudy povezou jejich zlodějské ostatky, bude hořeti tisíce světel na útraty našich slavných obcí vlasteneckých!...

Ubohý člověče český, procitni ze svého spánku vlasteneckého, vezmi oči do hrstí svých a vlastním zrakem svým posviť si na stinné plochy milé vlasti své! Rozhlédni se vůkol, a rci mi, co vidíš? Malou a úzkou vlast že obzíráš? Ano, pravdu díš. Malá a úzká vlast je to, ale na malé ploše této vlasti bují mnoho velikého humbuku a národního darebáctví! Pamatuj si, bratře můj, že jsi částí mladého organismu národního a všechny organismy mladé jsou tělesa naivní, hloupá a lehkověrná. Mladý národ je jako mladý pes. Je hravý, lehkověrný a hloupý, poslušný a bázlivý a snadno lze jej ochočiti a učiniti otrocky poslušným! Pamatuj si toto přirovnání, milý bratře, a nebuď dále štěnětem! Nepřeskakuj poslušně jako mladý pinčl hole svých vlasteneckých, očamarovaných vůdcův, ale vezmi vlastní rozum do hrsti a zamysli se nad vlastní hloupostí svou! »Kde domov můj«, tuto sentimentální ukolébavku zpívají ti vlastenečtí čeští bratří tvojí pouze z té příčiny, aby tě snáze uspali a ve vlasteneckém spánku tvém aby svobodomyslně mohli drancovati kapsy tvé! A taktéž jezuiti tvoji, již tě pobádají, abys oči své obracel k nebesům, činí tak pouze z té příčiny, aby mohli své ruce černé ponořiti hluboko do kapes tvých, zatím, co ty, hlupáčku drahý, obracíš své oči zaslepené ku hvězdám a obloze, jež se skládá z výparů šumných řek a z výparů burných moří!...

Kamaraderie, milý bratře, toto bejlí zkázonosné strašlivě bují na nivách tvých! Celý náš národní život složen jest ze skupin kamarádův a kamarádíčků! A tyto skupiny kamarádův a kamarádíčků dusí všechen rozvoj a pokrok, milý příteli a

bratře můj! A chorobné a nezdravé skupiny ony, toto bejlí zkázonosné, musíš zašlapávat nohou svou a ničit rukou svou, neboť jinak nenastane ozdravění zubožených poměrů tvých mravních ani hmotných! Kamaraderie jest souborným pojmem všeho slabého, nedužívého a vylhaného, neboť ona dusí Pravdu, Světlo, Rozvoj a Individualitu! A neuposlechneš-li rady mé a nebudeš-li ničit, hubit a rozbíjet hliněné kamarádské skupiny české, při každém kroku svém, pak budeš i ne dále vyssáván a přiváděn na mizinu, jakož i mravně budeš rdoušen a vražděn! Vlastenci tě budou okrádat a jezuiti tě budou olupovat! — —

Viz, příteli můj, do dálky: Před zrakem tvým rozprostírá se čarokrásná krajina podzimní ozářená snivou září měsíční. Podzimní vichry šepotají své melodie melancholické a melodiemi těmito máš býti ukolébán do nového spánku, do dlouhého spánku mrazivé a chladné zimy... Avšak ty, bratře, buď obezřelý a bdělý a nespi! Bdi za noci a za dne! Neboť na krásné hoře tvé, Řípu, sedí zlomyslný Ďábel a obzírá tvou žírnou rodnou vlast! Podívej se na jeho ďábelsky dlouhé a šikovné ruce! Vidíš, co činí?... Drží jehlu v ruce, směje se příšerně a posupně a šije ti nové vlastenecké čamary a jezuitské kutny, drahý, velice hloupý bratře můj! A nebudeš-li bdělý a ostražitý, bude chudý příbytek tvůj i na dále drancován zloději ve jménu vlasti a ve jménu boha! CEGIS.

Francouzské umění ve výstavě „Manesu".

Vejdete-li ve výstavě »Manesu« do rudého salonu, vzpomenete veliké revoluce umělecké. Nepřišla náhle, neočekávaně. Přes hesla: Velasquez, Watteau, Chaplin nesl se umělecký vývin Francie a Manet vyšel jako složka protýkajících se a splynulých proudů. S odvahou Napoleonskou posadil se Claude Monet před stohy, s očima zbystřenýma novou theorií barev a žhavě splynuly s jeho palety kaskády celých spekter. Ne předmět, ne jeho barvu, v něm abych tak řekl, tkvící, ale atmosféru jej oblévající, jeho prostředí, počal malovati. Šlo o optické docílení zrakových dojmů; jak se dařilo, vidíte na jeho »stozích«, v náladě večera a polední. A jeho »chatrč« postavená na výspu jakéhos fjordu, stopená v perleťově modravé záplavě mlh a neurčitých dálek, to jest vyslovenou zásadou Monetova umění. Pryč se vším, co tvrdě vyslovuje předmět, zahoďte linii, a jen barva, toto věčně, od minuty k minutě měnící se fluidum budiž pro vás evangeliem.

Sisley, Pissaro, Degas, Renoir šli podle něho, v jeho zásadách. Nevidím u impresionistů ztráty individualit uměleckých, Mutherova »pata Achilleova« této školy nezdá se mi přiléhati pravdě. Srovnávejte (nejen snad v této výstavě, neposkytující

tolik materiálu, ale i jinde), a uvidíte různé vlivy na jednotlivá individua působící a tím je již rozrůzňující. Pěkně charakterisován tu Sisley. »Ulice ve vesnici« tone v mdlých, šedých a špinavých barvách, »Okraj lesa« rozsvicuje se v slunci, »Most na l'Ile Adam« zalit již zlatem plného osvětlení. Celý vývin, postup a stoupání tu pozorujete. Moret a Vail oslepují barevnými produkcemi, na Loiseauových »domech na pobřeží Seiny« můžete studovati důsledky školy impresionistů. Z blízka hora čar barevných a skvrn, a čím dále odstupujete, jako by z obrazu rostla nálada v zářivé osvětlení. Ach, ano, Hokusai nebyl zbytečně citován v dějinách této školy, jež počala delikátním instinktem Fontaine-bleauských, kteří rozuměli náladám, ale neuměli jich malovati, a skončila, chcete-li toto suché teorisování, v Puvis de Chavannově linii, v níž doznívá Milletova píseň.

Byla dána theorie, pracovalo se na mnoze jen dle její paragrafů a předpisů, ale vždy zůstalo cosi individuelního i tam, kde ona diktovala a převládala. Bastien-Lepagem slavil se triumf: odmítaní směli do salonů, směli malovati slavné lidi, tak daleko již dospěli, že nebyli pouhými šílenci a ztřeštěnci, ale i umělci. To měla za zásluhu konvenčnost Lepageova, který dovedl aspoň trochu odkomplimentovati se na parketách od zásadních sporů a rozhodných rozdílů. Pozorujete to na žáku jeho, Angličanu Al. Harrisonovi, jehož »Večerní měsíc« a »Zlatý soumrak« jsou sice dosti zdařilé, ale jisté dávky solidnosti a konvence nezaprou. Constable, na němž tito se učili, více dovedl a lépe říci.

Uměleckými, silnými individualitami jsou dále Besnard, Rafaelli a Carriére. Proč spolu je jmenuji? Jsou mi trochu theoretiky, každý oblíbiv si jakési příliš jednostranné nazírání na podání barevné. Carriérova mlha, halící vše v neurčité kontury, nevyslovené a měkké, působí nezvykle sice, ale intimně. Jeho, zde nevystavená, pověstná »Intimitè« jest koncertem delikátních barevných tónů. Zde ve výstavě, skiza hlavy působí roztomile kontrastem hnědých tónů od rudé skvrny květu. Raffaelli oblíbil si mléčně bílý, do modra hřející tón pozadí, do něhož stenografuje svoje figury, výkřiky a hluk ulice, hřmění kočárů, život velkoměsta. Před jeho »Branou St. Denis« vzpomenete jistě na Maroldovo umění a zase trpce postěžujete si na jeho Odchod. Besnard jest portrétista pleti pařížských, raffinovaných žen s diabolickými úsměvy. Daumierovo umění nechalo tu slední, nepatrné stopy, ale chvěje se zde přece. Mistrem jest Benard v odstínování barvy kůže podle okolí, ve vystižení její vibrací a tajného života. Věrny jsou jistě tyto portréty nesympatických žen, až příliš samičích očí a úsměvů.

»Katedrála z Fontarabie« hoří ve dvou tonech: žlutém a fialovém. Znamenitě podáno tu silhuetování postav v kouři kadidla a pronikání paprsků slunce okny chrámovými. Byli-li jste v salonech s Bernardem, mladý umělec Le Sidaner na poušť

vás vede. Na poušť malého města, k zbláznění prázdnou, drtící svou mlčenlivostí a fadessou. Tu nepálí ohnivé barvy: jsou podvečery mdlých zamlžení, se zakřiknutými světly v oknech dlouhých, němých domů. A ticho jest na těch náměstích, kde roste tráva jako koberec nebo dláždění slepě se leskne v západech, ticho, mrtvo v parcích uměle sestříhaných, kde dutě pleská fontána svým proudem zelenavé vody do kamenného okraje, kde na lavici sedí pár lidí, jistě ne zamilovaných, ale starých, posledních potomků rodu, vymírajícího v tomto šelestícím listí pod stromy dutých kmenů. Takový tížící tón staré písně hrané kdesi v koutě náměstí starým abbé na rodinné housle, to jest nálada »Náměstí« nebo »Kaple".

Cottet Ch. zapomněl na jásavé tóny, které kdysi jeho paleta rozlévala a chrlila do pláten. Dnes jest pěvcem opakujícím dumné recitativy starodávných bretaňských bardů. Opustil rudé a ultramarinové barvy egyptského moře, na ponurý břeh Armoriky usedl a do moře se zadíval, které jako zašlá ocel olizuje rozbitý břeh a staré, kamenné stavby zatápí. Jsou jako pardalí kůže skvrnity ty zdi jeho domků, odpuzující, studené. A v dálí moře temně zelené leží němě jako sama smrt. V »tiché mši v Bretagni« Bretonci zahalení v tmavých, límcových pláštích zvolna jdou do kostela. Na obloze válí se mračna, těžká mračna, pruh země s kamennými náspy jest žlutavě zelený a moře nožem problýkává za vsí a kostelem. Jest to jako průvod z doby inkvisice, figury v černých, objemných šatech, zvolna pohybující se v hustém, drobném dešti. Slyšíte vzlykati moře, vrzati boje a zábradlí a mumlati poutníky smutné. Před Gaston La Toucheovým »Západem slunce« jistě zatane vám Boucher na mysli. Ne snad pro živé ony putti, kteří osvětleni oranžovými paprsky západu jakoby do mramorových tělíček krev a život dostávali, ale pro celou svoji barvitost a sensitivnost pro ostré efekty. Řekl-li jsem pro ostré, nechci vytýkati: naopak, graciesní harmonie žlutě do žlutě s fialovými přísvity komponované, působí neobyčejně suggestivně. Tu pálí roztavené zlato slunce v takové intensitě, že oči přímo oslepuje a každý detail pozadí činí zbytečným. Oranžově žluté tóny Západu jsou vůbec pro G. la Touche a charakteristickými. V ostatních vystavených obrazech žluť všude proniká, ne-li jako základní tón, tak aspoň jako složka rozhodující. J. Pierre Laurens dobře líčí dělící se rybáky, Adler život továren a pecí, výborným portrétistou jest Fougerat Em. se svým portrétem očí, C. Delavaille s »Dámou s hortensií«, při níž neobyčejně lehce malován černý přehoz na bílé toiletě. Štěstí zbásněné do růžových, mdle rozplývajících se akkordů líčeno v Ern. Laurentově obraze »Po šestinedělí«, trochu sentimentálním, nasládlém, ale harmonickém a ukolebavkově zpěvném.

Hymnus impresionismu byl dozpíván do poslední noty, a nová etapa nastala v umění francouzském. Přestali líčiti skutečnost i s atmosférou ji obklopující. To, co zavrhl Monet, bylo

znovu oživeno. Puvis de Chavannes zdvihl linii, odstrčil studium naprosté věrnosti barvy a dociluje účelu komposicí. Ideou jest tu dekorativnost, vyžadující formu, podřízení barvy linii a ploše, rozměru. Tu zní pak základní zásada: ozdobovati, nelíčiti, odvrhnouti současno a zapadnouti do světa snů, mizících, zjevujících se, odcházejících bez velikých mnoho vyprávějících glos. A vyprávění samo nese se ve verších ztlumených, bez velikých barevných exposic a hřmotů Tiché symfonie jako duše unavená, jíž ustláno na hedvábných polštářích unikajících, jakoby vydechnutých fantasií.

Obraz Chavanne-ův zde vystavený, ovšem nedemonstruje umění tohoto malíře ploch, ale i ty silhuety dětských tělíček ukazují, co umí. Henri Martin zřejmě ukazuje školu linií, komponovaných s barvou do něžných, milých dojmů. Takto vyprávějícím umělcům staří, renaissanční mistři stali se duševními bratry. Na nich, přísných v lineárním podávání, odkojovali svoje studium. Díváte-li se ve výstavě na M. Denise, jistě vám napadne Botticelli, méně, studujete-li Aman-Jeana. Ovšem, u Denise spíš jako byste divali se na karikatury velkých quatrocentistů, Lippiho, Botticelliho či Mantegny: jest vám smutno před těmi nemožnostmi lineárními a barevnými. »Nahé ženy« a »Svatá Rodina« budí ovšem u diváků smích. Nedivte se: tu ani největší enthusiast nebude mluviti o umění. Takové fialově růžové polévky s modrýma očima nevařily se jistě v žáru srdce a mozku — ale v studené kuchyni schválné a neuctivé bravurnosti.

U Aman Jeana ženy v modních oblecích hrajou si v parku se skvělými pávy, — vše ponořeno do modravých par, tlumících jasnost barev, aby jen jakási něžnost představ chvějících se, jako neskutečných, namalovaných docílena byla.

Ze skulptur upozornil bych na výtečné skizzy H. Nocquových Pařížanek, Voulotovy barevné sádry, Charpentierovy plakety a koně pěkně modelované Švédkou Mártou Ameénovou, z nichž nejzdařilejší jest skupení »Staří druzi« s kusem dobře podané tragiky dření a práce. Ve většině prací sochařů tu vystavených zřejmě ozývá se heslo života a pohybu, Rodinem deklarované.

ŘÍJEN 1902. K. D. MRÁZ.

K jižnímu pólu.

Napsal dr. *Eug. Muška.*

Jsou pouze tři jména, která napsána jsou zlatým písmem v dějinách výzkumu oblastí jihotočnových. Cook, Ross, Gerlache. Cook representuje nám nejstarší období ve výzkumu antarktickém (XVIII. století), Ross střední (první polovice XIX.

století), Gerlache moderní (konec XIX. stol.). Snad budeme moci připsati ještě jedno jméno pro dobu výzkumu nejmodernějšího, a to bude Drygalski. Ovšem, to je teprve otázkou času, zda stane se tento energický polární výzkumce a geograf Nansenem končinám jihotočnovým.

»Antarktis« (oblast jižního polárního kruhu) stala se v poslední době zajímavou nejenom užší, vědecké, ale i širší veřejnosti. Interes je na obou stranách. Vědě běží o důsledky cest, které mají obohatiti skrovné poznání krajů neznámých a vysvětliti některé záhady geofysikální i přírodovědecké, — veřejnosti širší běží o sensaci. O záhadném bytí severního a jižního pólu dovídá se již primán na střední škole. Jak vyhlíží krajina polární v nejbližším okolí zemských pólů — jak vyhlíží pól sám? To jsou otázky, které si klade naivní čtenář dobrodružných děl, anebo čtenář časopisů zajímající se živě o smělou a dobrodružnou pouť Andreovu balonem k severní točně. A nejenom čtenář. I většině polárních výzkumců bylo první snahou dostihnouti stůj co stůj zemského polu. Tento motiv sensace a zvědavosti svedl i vážné prozkumce polární. Jmenujme jen Parryho, Rossa, Kanea, a vůbec expedice potranklinovské. Nejnověji Cagniho z výpravy vévody Abruzského. A přec již bystroduchý rakouský výzkumce polární Weyprecht ukázal na bláhovost podobné snahy. »Téže ceny pro vědu má každý geografický bod v oblasti polární, jakou cenu má geografický pól země vůbec.« To jsou asi jeho slova, kterými odsoudil podobné, více sensační, než vědecké snahy Weyprecht již před čtvrtstoletím. A nejnověji potvrzuje pravdu jich nejznamenitější prozkumce polární v době současné, Nansen.

Interes o výzkum oblastí jihotočných vzbuzen byl v přítomnosti uskutečněním tří projektovaných výprav antarktických: výpravy německé, švédské a anglické. K těm přidružuje se i dosud projektovaná, výprava čtvrtá, skotská. Prvé tři vypluly na širé moře v krátkých přestávkách v druhé polovici minulého roku. Výprava anglická na počátku srpna, výprava německá v téže době (11. srpna), výprava švédská dne 16. října. Expedice skotská ohlášena jest na tento rok, anebo nejdéle na rok příští.

Přirozeně je tu otázka, odkud ten interes a ten chvat? Tři dokonalé, vědecky vyzbrojené výpravy do pustých, ledových oblastí, v jichž hranicích toulaly se v posledních letech jen velrybářské lodě obchodní. Odlehlé ty končiny, od obydleného světa oddělené širošírou hlatí okeánů, mají skrovnou historii výzkumnou. Vedle jmén na počátku uvedených (Cook, Ross, Gerlache), jest poskrovnu těch, jichž jména víží se k dějinám výzkumu oblastí jihotočnových. Spočítali bychom je na prstech. Po Cookovi (r. 1773), Bellingshausen (1820), Powell (1821), Morell (r. 1823), Biscoe (1830), Kemp (1834), Balleny (1839), D'Urville (1839—40), Wilkes (1839—40). Po Rossovi (1842), Moore (1845), Nares (1874). V době Gerlachově (1898—99),

Larsen (1892—93), Borchgrevink (1894—95), výprava »Valdivie« (1898—99). Naproti tomu dějiny prozkumu krajin arktických (severotočnových), honosí se dlouhou řadou zvučných jmén skoro ve všech dobách historických.

Však to jen tak mimochodem. Zájem k výzkumům polárním vůbec a jihopolárním zvláště, vzbuzuje problém Antarktidy. A řešení problémů je vždycky zajímavé a napínavé. Slibuje přinésti poznání a rozřešení jiných záhad s problémem tím souvisících, a ukájí zvědavost.

V čem spočívá záhada Antarktidy?

Řekli-li bychom, že zde běží v prvé řadě o otázku šestého zemědílu — zdálo by se snad, že jsme řekli příliš mnoho. A přec je tomu tak. Theorie o jižní polární celině je tak stará, jako problém sám. Již starí kosmografové na počátku nového věku zabývají se touto otázkou, »terra antarctica, terra australis« jsou latinské názvy onoho dohadovaného nového kontinentu již v dobách, kdy není ještě známo bytí zemědílu pátého (Australie). A třeba že Cook svými cestami zdánlivě domněnky tyto vyvrátil, vrací se znovu po cestě Rossově, i po cestě Gerlacheově. Horninná suť v ledovcové tříšti mořské v samých oblastech jihotočnových vede přímo k domněnce, že je tu skutečně činiti s novým, samostatným, ovšem zaledněným kontinentem. V tomto směru je tudíž Antarktis opakem Arktidy, o které cesty posledních výzkumců ukázaly, že je spoustou ledovou, nespočívající na podkladu soušovém, ale na širém moři.

A dále: staví se otázka, v které době geologické domnělá tato celina souvisela s okolními ostrovy, nebo celinami, zvláště s Australií?

Jaké jsou hlubomořské poměry jihotočnové oblasti, jaký je led, jaká je flora a fauna jihotočnová?

Jaké jsou hydrografické a meteorologické poměry v těchto oblastech?

Jak tomu je s geofysikálními poměry zde, (magnetickými, zemětřesnými, isochasmickými [jevy polární záře])?

A k tomu druží se dále problémy astronomické, geodedické a topografické vůbec.

Vidíme, že má věda mnoho zde očekávati od výsledků jihotočnového výzkumu. Odtud ten interes vědeckého světa na průběhu i výsledku projektovaných výprav antarktických.

Že toho mnoho o jižních oblastech polárních nevíme, ukazuje cestovní program ohlášených výprav vědeckých. Právě docházejí prvé zprávy o osudu jejich, nepřekročily ještě ani jižní polární kruh.

Ze všech tří výprav nejlepší naději i důvěru lze míti k výpravě německé. Jednak pro rigorosnost s jakou od let je připravována, jednak pro osobu, kterou je řízena. Erik šl. Drygalski získal si zvučného jména v geografické vědě i jako glacialní geolog a po stránce theoretické, i jako šťastný a energický polární výzkumce po stránce praktické. Loď, na níž vý-

prava vyplula, nese jméno německého mathematika »Gausse«. Východiskem výpravy budou ostrovy Kerguelenovy. Zvoleny proto, ježto odtud ještě nikdy nebyl podniknut pokus proniknouti hlouběji k jižnímu pólu. Zkoumáno bude v oblasti Země Enderbyovy a v moři Wedellově a snad i v Zemi Viktoriině. Výprava chce rozluštiti jmenovitě otázku spojení — Země Kempovy s domnělou celinou antarktickou, chce prozkoumati znovu moře Wedellovo, jemuž po dlouhá léta antarktické výpravy se vyhýbaly, atd. Výpravy účastnili se vědečtí odborníci pro geologii a chemii, zoologii a botaniku, bakteriologii, zemský magnetismus a meteorologii. Po této stránce je výprava německá nejvědečtější.

Anglická výprava vyplula na širé moře rovněž na počátku srpna. Loď, která nese výpravu, slove »Discovery«, velitelem je kapitán Scott, — má týž vědecký program, jenom že bude zkoumati v jiných, právě opáčných oblastech než výprava německá. V oblasti Země Viktoriiny a t. zv. oblasti Rossově od ostrova Possession až k ostrovu Petra I. Od výpravy této očekává se potvrzení velmi pravděpodobné domněnky o bytí antarktické souše. Po stránce vědecké není výprava tato tak bohatě vypravena jako německá výprava. Ale přece účastnili se jí odborníci pro botaniku, zoologii, fysiku, biologii a astronomii.

Výprava třetí, švédská, vydala se na širé moře v polovici října minulého roku. Loď sluje »Antarctic«. Náčelníkem výpravy je dr. O. Nordenskjöld; cílem výpravy je opět moře Wedellovo, do kterého míní proniknouti Nordenskjöld od Jižních Shetland. Výprava je menší, ale dobře zařízená. Má na své palubě geologa, 2 zoology, hydrografa a meteorologa.

Čtvrtá výprava, která jest dosud ohlášená, bude výprava skotská. Anglické časopisy přinášejí právě některé podrobnosti o cíli této expedice. Velitelem výpravy bude známý polární výzkumce W. S. Bruce, jemu k ruce bude 7 odborníků. Loď sluje „Hekla«, je to silná velrybářská loď. Východiskem budou Falklandy (v atlantském okeanu), cílem opět moře Wedellovo.

Výpravami těmito počíná snad epochalní význam v dějinách polárního výzkumu vůbec. Neběží tu (opět to připomínáme) o dosažení geografického bodu pólu jižního. Nedostihly jej, jak známo, ani polární výpravy arktické (k severnímu pólu), ačkoli pronikly daleko blíže k pólu, než výzkumci jihopolární. Nansen dostihl $86^{0}4^{1}$ severní šířky (dle výpočtů Geelmuydenových), Cagni z výpravy vévody Abrauzského předstihl o něco Nansena — v jižních polárních oblastech až skoro do konce XIX. století nejdále pronikl Ross, až po $78^{0}4^{1}$ jižní šířky, tedy o 8^{0} šířkových méně čili o 888 km. přiblížil se blíže Nansen k zemskému pólu severnímu než Ross r. 1842. Teprve na samém rozhraní devatenáctého a dvacátého věku předstihl Rossa Borchgrevink o 44^{1}, čili o 79 km. pronikl Borchgrevink jižněji než Ross.

Není tudíž nijaké čáky, že by tyto výpravy dostihly jižního pólu. Tím menší, ježto poslední největší výprava antarktická, belgická, expedice Gerlacheova zjistila, že klimatické podmínky k dosažení tohoto cíle jsou těžší v Antarktidě nežli v Arktidě. A s tím dlužno počítati.

Proto dlužno pohlížeti na současné i budoucí expedice polární s určitou reservou. Výsledky vědecké, po stránkách shora vytčených jistě budou veliké a snad i dostačitelné a uspokojující pravému, vědeckému interesu.

Na okamžik, kdy poprve noha lidská stane na touženém bodě jižního polu, bude asi sensace chtivá veřejnost dlouho čekati. I tehdá, najde-li se pro jižní točnu muž takového zrna, energie i verneovské dobrodružnosti jako je Andre a jeho dobrodružný a nešťastný výlet balonem k severní točně.

Vzdělávací činnost Sokolstva.

Česká obec sokolská dala před lety jednotám v království (jednoty moravské a slezské mají svou organisaci a sdruženy jsou v Moravsko-Slezské Obci Sokolské, jednoty dolnorakouské v župě Dolnorakouské) pokyn, aby každá za rok několik přednášek z různých oborů pořádala. V prosinci 1900 sdruženo bylo v České Obci Sokolské 428, v Moravsko-Slezské Obci Sokolské 135, v župě Dolnorakouské 8, úhrnem ve Svazu československého Sokolstva 571 jednot. Přednášek konalo se v Čechách 1269, na Moravě a ve Slezsku 558, v Dolních Rakousích 42, úhrnem 1869 ve 465 jednotách. Z pěti jednot zprávy nedošly.

Vzdělávací odbor České Obce Sokolské, aby nabyl zpráv o vzdělávací, zejména přednáškové činnosti Sokolstva, rozeslal na rok 1900 všem jednotám ve »Svazu« sdruženým dotazníky, jež obsahovaly tyto otázky: 1. Jaké bylo thema přednášky? 2. V kterém městě (obci) se konala? 3. Kdy konala se přednáška? 4. Jméno, stav a bydliště řečníka? 5. Kolik bylo při přednášce přítomno: *a*) členů domácích, *b*) členů přespolních, *c*) dorostu, *d*) hostů? 6. Konala se po přednášce rozprava a o čem? 7. Konal se po přednášce večírek? Jaký byl jeho program? 8. Kde konala se přednáška (večírek) ve škole? v hostinci? v divadle? v tělocvičně? 9. Jaký byl mravní výsledek přednášky (večírku)? 10. Poznámky. — Jelikož ze 155 jednot (115 z Čech, 40 z Moravy a Slezska), ve kterých konalo se okolo 500 přednášek, dotazníky vráceny nebyly a také v ostatních dotaznících některé rubriky zůstaly prázdny, bude naše zpráva neúplná a bude se týkati jen části — většiny — přednášek. Také nelze nám tu podrobně se rozepisovati; vybíráme ze statistiky jen hlavní, zajímavější data, odkazujíce čtenáře na úno-

rové a březnové číslo časopisu »Sokol«, kde najde statistiku do podrobností spracovanou.

Thema jest uvedeno u 925 přednášek konaných v Čechách, u 456 přednášek na Moravě a ve Slezsku a u všech 42 přednášek v jednotách dolnorakouských, úhrnem tudíž 1423 přednášek. (Přednášek bylo celkem 1869). Nejvíce přednášek mělo thema sokolské. Na př. O úkolech a významu Sokolstva konalo se 176, o sokolské organisaci 14, o snahách, činnosti jednot, všeho Sokolstva 33, o vlastnostech, jaké má míti pravý Sokol 24, o mravní výchově Sokolstva 15, o dějinách tělocviku a Sokolstva 13, o kázni 12, o významu tělocviku 31, o účinku tělocviku na tělo a ducha 14, o ženském tělocviku 14, o výchově dorostu 14 atd. Přednášek zdravotnických bylo 34. Dále přednášek bylo: O důležitosti vzdělání, o prostředcích vzdělávacích a pod. 23, o knihovnách, čítárnách, o přednáškách 10, přednášek z oboru vychovatelského bylo 36, z oboru přírodních věd 12, zeměpisných 13, rázu národohospodářského 15, cestopisných 21. O českých menšinách konalo se přednášek 17, o národní práci a povinnostech národních 9, o probuzení českého národa 9, o právech občanů, o rakouské ústavě, o rovnoprávnosti, o českém právu, o domovském právu a pod. 24, o vývoji náboženství 11, z dějin sociálního hnutí 9 atd.

Veliké procento přednášek bylo o Mistru Janu Husovi, o Tyršovi, Fügnerovi a jiných zasloužilých mužích. Přednášek o Husovi (ovšem pokud zprávy došly) bylo 179 (v Čechách 135, na Moravě a ve Slezsku 37, v Dol. Rakousích 7). Přednášek o Jindřichu Fügnerovi bylo 71, o dr. Mir. Tyršovi 53, o Karlu Havlíčkovi-Borovském 31, o Komenském 14, o Jiřím z Poděbrad 12, o Pavlu Šafaříkovi 9, o Žižkovi 7 atd. Také dějepisných přednášek bylo hojně. O době husitské konalo se přednášek 16, o bitvě na Lipanech 12, o bitvě na Bílé Hoře a její následcích pro český národ 65; různých přednášek z dějin jiných národů, o selském povstání, o dějinách měst, hradů a pod. konalo se 57. O výstavě v Paříži bylo jich 23.

Méně bylo jich z oboru právnického, živnostenského, o slovanské vzájemnosti, o hesle »Svůj k svému,« o kierikalismu, o hudbě, o divadle, o militarismu, o sčítání lidu, o humanismu, o učitelstvu a jeho snahách, o záložnách Raifaisenových, o alkoholismu; z oboru české literatury jest jich pramálo.

Zpráva o stavu (povolání) řečníků, kolik přednášek který z nich vykonal, jest z nejzajímavějších částí sokolské statistiky. Povolání jest známo u 491 řečníků českých, kteří měli celkem 847 přednášek, u 384 řečníků moravsko-slezských, kteří měli přednášek 384 a u 19 řečníků dolnorakouských, kteří vykonali přednášek 34. Úhrnem známe povolání 720 řečníků, kteří konali 1265 přednášek. Pouze jména — ne však povolání — jsou známa u 63 řečníků, kteří měli přednášek 112.

Mezi řečníky bylo nejvíce učitelů) a sice učitelů ze škol obecných přednášelo 203 (v Čechách 142, na Moravě a ve

Slezsku 61, v Dolních Rakousích žádný), učitelů ze škol měšťanských 26. Ze 720 řečníků, jichž povolání známe, bylo 227 učitelů = 31·8% všech řečníků. Profesorů ze středních, obchodních, řemeslnických, hospodářských škol přednášelo 32, advokátů a koncipientů 56, lékařů 52, inženýrů 7, stavitelů a stav. příručí 6, lékárníci 4, spisovatelů a žurnalistů 18, studujících 35, evangelických farářů 7, státních úředníků 8, zemský úředník 1, poštovních úřadníků 5, úřadníků samosprávných úřadů 27, úřadníci cukrovarničtí 4, bankovní 4, úřadníků záložen a spořitelen 8, úřadník železniční 1, úřadníků továrních, hospodářských, obchodních, vůbec soukromých 39, tajemník spolkový 1, úřadníci advokátní 4, zvěrolékař 1, knihkupci 3, majitel knihtiskárny 1, továrníci 2, soukromník 1, obchodníků a obchod. příručí 25, sládek 1, mlynáři 2, hostinští 4, řemeslníků a dělníků 95, statkářů a rolníků 13, herec 1, horníci 2, žen 20. Mužů, jichž jména byla uvedena, ne však zaměstnání, jest 63.

Co se týče počtu přednášek, připadajících na řečníky určitého povolání, vykazuje statistika 373 přednášek učitelů z obecných škol, 38 přednášek připadá na učitele škol měšťanských. Učitelských přednášek tudíž bylo 32·4% (nebudiž ani zde přehlédnuto, že o několika stech přednáškách podrobnosti chybí). Profesoři měli přednášek 49, advokáti a koncipienti 110, lékaři 76, inženýři 12, spisovatelé a žurnalisté 24, studující 49, úřadníci samosprávných úřadů 47, úřadníci záložen a spořitelen 28, úřadníci tovární, obchodní, soukromí vůbec 94, obchodníci a obch. příručí 47, řemeslníci a dělníci 152, statkáři a rolníci 18, ženy 34 atd. Na ostatní strany připadá skrovnější počet přednášek.

Ze statistiky dále se dovídáme, že většina řečníků koná přednášku jen jednou do roka, těchto řečníků bylo 525 (ze 783, počítaje v to také ony řečníky, jichž jména sice známa, ne však jejich povolání), čili 67%. Dvakrát přednášelo 131 řečníků (16·7%), třikrát 58 (7·4%), čtyřikrát 32, pětkrát 16, šestkrát 4, sedmkrát 6, osmkrát 4, devětkrát 2. Jeden řečník měl 11, jeden 12, jeden 17, jeden 18, jeden 35 přednášek. Jména a stav řečníků, kteří měli nejméně pět přednášek, najde čtenář v »Sokole«. Přes 90% řečníků přednáší pouze v místě, kde se zdržují a bydlí. Jen skrovný počet řečníků přednáší také v jednotách přespolních a to téměř napořád na blízku se nalezajících, v obvodu té které župy. Řečníků, kteří jezdí také do míst vzdálených, jest pouze několik.

Poslanců přednášelo — pokud zprávy došly — osm a mělo úhrnem 12 přednášek. Z profesorů na vysokých školách r. 1900 nepřednášel ani jediný a také přednášek, jež pronesli studující, jest velice málo.

Přednášky konaly se namnoze v sídlech sokolských jednot; v okolních obcích konalo se v Čechách 51, na Moravě 30 přednášek. Nejvíce přednášek konalo se v listopadu (217), kdy připadá výroční den úmrtí Jindřicha Fügnera a výročí bitvy na

Bílé Hoře, dále v červenci (200), kdy ve většině Jednot přednáškou uctívá se památka Jana Husa, konečně v březnu (152), dubnu (125) a prosinci (142), kdy elegická nálada postní a adventní všecky spolky nutí více činnosti vážné, vzdělávací se věnovati. V srpnu koná se většina přednášek o dru. Miroslavu Tyršovi († v srpnu 1884). Nejméně přednášek koná se v horkých měsících letních (v srpnu 64, v září 60, v červnu 78), kdy pozornost spíše výletům se věnuje, veřejná cvičení a župní slety se konají a v únoru (62; 'masopust!) Datum 525 přednášek není známo.

Účast členů, dorostu a hostí při přednáškách jen přibližně a to jen u části jednot lze uvésti, jelikož kontrola obecenstva při přednáškách zřídka kdy se provádí a kde tak se děje, stává se to více jen »od oka«. Všecky čtyři otázky byly zodpovídány pouze při 765 přednáškách konaných v král. Českém, při 377 přednáškách moravsko-slezských a 34 přednáškách dolnorakouských, úhrnem při 1176 přednáškách (všech bylo 1869). Přítomno bylo: a) v Čechách: 27.834 členů domácích, 5411 čl. přespolních, 3896 dorostu, 32.645 hostů v 765 přednáškách; b) na Moravě a ve Slezsku: 10.414 členů domácích, 652 přespolních, 1219 dorostu, 10.115 hostů ve 377 přednáškách; c) v Dolních Rakousích: 1649 členů domácích, 97 dorostu, 433 hostů ve 34 přednáškách. — Dorost byl přítomen ve 298 přednáškách v Čechách, ve 130 na Moravě, v 5 v Dol. Rakousích. — Některé jednoty uvedly úhrnný počet obecenstva, při přednáškách přítomného. Tak bylo v dalších 57 přednáškách v Čechách 19.351, ve 32 přednáškách na Moravě 4275 obecenstva. (Další.)

Václav Levý v Zákupech.

Mládí českého sochaře Václava Levého upomíná v mnohém na začátky životních drah amerických spisovatelů Mark Twaina nebo Bret Harta. Mládí málokterých českých umělců bylo tak rozmanité jako Levého. A také pro něho platilo ono osudné české přísloví: »Devatero řemeslo, desátá žebrota«; neboť Levý zemřel chud. I jeho náhrobek na Vyšehradském hřbitově jest chudý.

Snad, zdá se, že ta životní rozmanitost jeho mladých let s Levým srostla a provázela jej celým životem. Byl Levý do jisté míry podivín, který na př. konvencionelní formy nikdy nebral vážně, jsa i při své skromnosti často hodně drsný. Leč při tom všem ze všech zpráv, které se nám o jeho životě zachovaly, jeví se nám Levý nejen jako silná, originelní, umělecká individualita, nýbrž i jako poctivá česká duše. Než těch zpráv není mnoho a ty které jsou, jsou kusé a úryvkovité. A po-

chybuji, že dnes již sotva by bylo lze napsati úplnou jeho biografii. I o mládí Levého, jak uvádí Renata Tyršová v jeho životopise v Ottově Nauč. Slovníku, »kolovaly dlouho všeliké legendy a nesprávné údaje, které dostaly se i do vážných publikací.«

Byl synem domkáře a obuvníka. V mládí učil se prý na harfu a chodil s harfeníkem »po světě«. Později dal ho otec učit truhlářství, snad proto, že rád vyřezával. Potom byl kuchtíkem v Plzni a ve Lnářích a dostal se též do Ludviksthalu na bavorských hranicích, kde vzbudil kdysi vyřezávaným jehelníčkem zájem statkáře Veita z Liběchova, který se mladého kuchtíka, jenž měl se již brzo státi fráterem, ujal. Odtud možno mluviti o Levém jako umělci. Pobyl v Praze, v Liběchově, (sochařské výtvory ve skalách u Liběchova z té doby jsou známy), v Mnichově, kde vytvořil také známé sousoší Adam a Eva, potom opět v Praze, v Římě, ve Vídni a zase v Praze, kdež po krátké nemoci zemřel 30. dubna 1870 Podrobnější vylíčení jeho cest a tvoření obsahuje zmíněný již článek v Naučném Slovníku; na tomto místě jedná se o čas, který Levý byl zaměstnán při opravách zámku Ploškovického a Zákupského, o kteréž době podrobnějších zpráv se nezachovalo.

Mezi návratem z Mnichova a cestou do Říma pobyl Levý pět let v Čechách. (1849—54.) Renata Tyršová o této době uvádí následující: »Pobyt v Praze, kam vrátil se Levý 1848, nadání jeho nerozvíjel. Levý byl sice členem Jednoty, soustřeďující mladou uměleckou generaci, avšak neměl účasti na veřejném ruchu. Značnějších objednávek nebylo a z pětiletí v Praze víme jen o několika málo pracích. Provedl sochy Víry (1852), Ozvěnu, poprsí císařovo (pro četnická kasárna) a některé dekorační práce v zámku Ploškovickém, kteréž opatřil mu snad přítel Navrátil — —.«

Laskavostí pana Karla Černého, nyní stavitele ve Starých Benátkách, dostaly se mi do rukou jeho zápisky jednající o pobytu Levého v Zákupech v roku 1851. Slýchával jsem již před několika lety od p. Černého mezi různými vzpomínkami vypravovati také o Levém. Teprve později jsem se dověděl, že vypravovatel chová psané zápisky, které mi posléz i zapůjčil. Uvádím je tak, jak jsou. Místy jen dodávám k nim, co mi z vypravování pana stavitele utkvělo v paměti a co v zápiskách obsaženo není:

»Když se upravoval zámek Zákupský pro císaře Ferdinanda Dobrotivého (úpravu prováděl architekt Bělský), byl jsem při tom zaměstnán jako polír. Bylo krásné nedělní odpoledne, když mne vybídl stavbyvedoucí, abych s ním jel do Ploškovic, kde byl přestavován zámek pro císařovnu. Byla pěkná sanice, měli jsme slušné saně; jel jsem. Stavbyvedoucí jel do Prahy a já zůstal v Ploškovicích přes noc, abych druhého dne touže příležitostí jel opět do Zákup. Večer seznámil jsem se s Václavem Levým, který mi řekl, že jede zítra také do Zákup, kde

mu byla svěřena sochařská práce. Ujednali jsme, že pojede s námi. V noci nastala obleva a ráno byl sníh jen tu a tam. Byli jsme nuceni nechati saně v Lobkovicích a jet do Zákup dostavníkem; večer zastavili jsme se v České Lípě, hráli kulečník a při dobrém pivě jsme se tak rozjařili, jako by se byli sešli bojovníci, kteří se dvacet let neviděli; Levý mi nabídl bratrství, které jsem radostně přijal, ač jsem ještě nevěděl, s jakou veličinou jsem se vlastně spřátelil.

V Zákupech byl již pro Levého upraven v zámku byt. Zároveň zde byl již známý malíř Kantler, spolužák Levého z Mnichovské akademie, na kterého se Levý velice těšil, ač bez příčiny. Kantler byl muž asi 35 roků starý, velice uhlazený, který se stal brzy po svém příchodu na zámku první osobností. V zámku vše se mu klanělo; což divu, že za nedlouho zpyšněl, skromného Levého, když přijel, si mnoho nevšímal. A že Levý mu to nezůstal dlužen, nebylo mezi nimi upřímných styků. Příčina byla snad také v tom, že byl Levý Čech, ač tenkráte mezi námi a Zákupskými Němci nebylo vážnějších neshod. Kdo vlastně Levý jest, posud nevěděl z nás ostatních nikdo a Kantler o tom mlčel snad proto, aby sobě tím neškodil.

V zámku byl tehdy vrchním Kremlink, neobyčejně zpupný a pánovitý člověk, který byl v celém okolí proto velmi neoblíben.*) Když Levý se ubytoval ve vykázaném mu pokoji, aniž se byl předem Kremlinkovi představil, byl ten uražen a při prvé příležitosti začal na Levého, jaký že to je způsob, ubytovati se v zámku bez jeho vědomí. »Nemám s vámi co dělat!« praví Levý. »Jsem na zámek poslán císařovým plnomocníkem drem. Polákem. Ostatně zde máte klíč od bytu, najmu si byt v městě!« Kremlink nečekaje takové odpovědi, mimoděk se uklonil a v rozpacích žádal Levého, aby si klíč jen ponechal. Když později se rozhlásilo, jak krásné věci Levý provádí, přišla ke mně jednou paní Kremlinková a žádá mne, abych ji dovedl k Leblovi. Zarazil jsem se nad tou žádostí, ale když opakovala, že by ráda viděla Lebla, nerozmýšlel jsem se dlouho a dovedl jsem ji do místnosti, kde zedník Lebl probourával dvéře. Paní udiveně se podívá na něho i na mne a ptá se, je-li to ten sochař. »No to není,« pravím na to, »ale ten se jmenuje Levý, milostivá paní! Ten má atelier dále.«

»Tam jsem chtěla — —!«

*) O Kremlinkovi vypravuje pan Černý dvě anekdoty: »Kdysi přijel do zámku neznámý pán a přál si s Kremlinkem mluvit. Kremlink přišel a jsa vytržen z nějaké práce, choval se tak arogantně, že neznámý posléz pravil: ‚Chovejte se trochu mírněji, jsem hrabě Valdštýn a mám takových úředníků jako jste vy, několik —.‘ Než taková sprcha pana vrchního nedovedla napravit. Když císař Ferdinand přijel se podívat, jak úprava zámku pokročila, přišel mezi prohlídkou s průvodčím, kterým byl zámecký správce Zahulý, do pokoje, který byl teprve podbílen a připraven pro malbu. Na bílé stěně byl uhlem velikými písmeny nápis: »Den Herrn mechte ich kennen, der den Esel Kremlink zum Oberamtmann gemacht hat.‘«

Dovedl jsem ji tedy k Levému, který stál před modelovac deskou a dokončoval dva anděle, již na květinovém řetěze nesli rám, do kterého později malíř Kantler provedl freskový obraz. Představil jsem je. Levý se na mne mrzutě podíval, položí svoje náčiní na stůl a praví česky: »Žádných svědků nepotřebuji!« Milostpaní se poklonil a odešel. Ta nerozuměla česky, nicméně pochopila situaci a nečekajíc na mé vysvětlování, odešla také. Levý se za chvíli vrátil a žádal, abych mu nikdy takových návštěv nevodil.

V Zákupech byl nějaký lesní Pfeifer, pražský rodák, který byl velmi dovedným eskamotérem. Ten brzy potom, když Levý do Zákup přišel, se veřejně produkoval. Myslím, že přičiněním Kantlerovým se stalo, že nebyl Levý ani pozván. Na večírku byla pouze úřednická honorace a jen několik měšťanů ze Zákup. Když jsem se druhého dne ptal Levého, proč nebyl, odbyl mne, že na komedie nechodí. —

Teprve později roznesla se o něm pověst, jakým jest i za hranicemi slaveným sochařem. Že byl pak vedle toho i výborným společníkem, býval od té doby ke každé zábavě zván, leč on, ač zván, nikam nešel. Častěji se stalo, že ztrávil náhodou večer ve větší společnosti úředníků, kteří si pokládali za čest, seděl-li mezi nimi. Ale mýlili se, když myslili, že od té doby zůstane na vždy jejich společníkem; Levý druhý den při náhodném setkání choval se ke včerejším společníkům, jako by jich byl nikdy neviděl.

Za to my se snášeli dobře. Psával jsem mu také účty, ve které jsem s jeho souhlasem zanášel jednotlivé práce tak, aby mu denně připadlo 50 až 60 zl.; ovšem že jsem počítal také ty dny, které jsme zažili mimo práci. Večer jsme chodívali do kasina v domě paní Neumeistrové, kde jsme obyčejně ode všeho okusili, co v kuchyni bylo.

Jednou jsme do kasina přišli trochu dříve. Protože naše místnost nebyla dosud vytopena, zůstali jsme v prvé světnici, kde bylo příjemné teplo. Nikdo cizí tu ještě nebyl. Levý mne žádá, abych objednal kus měkkého chleba. To má být dnešní večeře? myslím si a ptám se: »Nic k tomu?«

»Ne!«

Paní Neumeistrová měla právě nově pečený chléb a přinesla řádný kus.

Levý odřízl obě kůrky, hodil je domácímu psu a vzav střídu do obou rukou, něco s ní pod stolem dělal. Při tom stále něco vypravoval, dívaje se na mne a za chvíli postavil na stůl překrásně udělaného slona, aniž se byl jen pod stůl podíval. Dívám se a obdivuji úžaslý jeho práci, on dívá se také a praví potom: »Už jej nedovedu udělat tak hezky, jako když jsem jej poprvé uplácal z hlíny —.«

Potom ještě udělal divokého kance a očadil obě zvířátka nad svíčkou, že vypadala jako živá. Když jsem se stále více divil, pracoval s chutí dále. Na stole byly ve sklenici fidibusy

k zapalování dýmek a zhotoveny zvláště k tomu cíli nějakým strojem, byly jeden jako druhý. Levý vyňal nůž, dal se do práce a za malou chvíli stála na stole celá menažerie: jelen, srnec, zajíc, pes, opice, potkan atd. Mezi ně naposled udělal hrbatého architekta pana Pokorného, který byl také na nějaký čas v Ploškovicích a který měl zvyk nositi pravou ruku za zády a v ní svinutý plán, ten byl tak trefně napodoben, že jej na první pohled každý poznal, kdo jej jen jednou viděl. K tomu přišli právě úředníci, rytmistr Leitenberger, měšťanosta, lékárník a divení nebylo konce. Každý prosil o kousek na památku a co dostali, zaobalovali pečlivě do papíru, aby to nepřišlo k úrazu. Levý se smál, že taková hloupost dělá těm pánům takovou radost a zhotovil dodatečně i poslednímu, na kterého se již z menažerie nedostalo a který prosil skoro sepjatýma rukama, také jeden kousek. (Dokončení.)

K ránu.

Bylo už k ránu a ještě se procházeli po ulicích. Jejich hlasy se odrážely od vysokých zdí a oči veliké a planoucí hleděly z obličejů. Sešli se po dlouhém čase večer v kavárně a nemohli se rozloučiti. Jeden prohodil slovo a ostatní se ho chopili ohnivě a nadšeně. A vlekla se nekonečná debata, zabíhala hned na pravo, hned na levo jako pěnivé moře na břeh. A v prvé přestávce začal jiný s novým thematem a jejich hlasy oživly a znovu se rozechvěly jejich duše.

Nyní již byli mírni a tiši. Šedý mrak, který vystupoval od východu, lehal jako kousavý, ironický posměch na jejich extasi. Těžce padala slova a zavěšovala se na jejich ramena jako ohromné, neznámé břímě. Nastával den a cítili, jak blíží se jejich všední, suchý a nudný život.

»My všichni klesáme, začal jeden, jakobychom stáli na močálovité půdě. Z počátku ještě skáčeš sem a tam, ale pomalu se nalepí prokleté bláto na tvoje nohy a ty zvolna, zvolna klesáš. A ani toho nepozoruješ. Ruce jsou ještě volné a ty máváš a vzpíráš se volaje: „Ku předu, ku předu!« Jen mávej, však pomalu se staneš pokorným a mírným, až ti poslední hrst bláta zacpe ústa, zamaže oči a uši. Potom bude dobře — budeš pokořen!«

»Ano, padáme, opravdu padáme,« začali druzí. »Hleď na toho! Stal se vzorným patolízalem zpátečnické strany. Hleď onoho! Přissál se ke své službě, že by ho sám rarach od ní neodtrhl. Třetímu zlatý límec zadrhnul hrdlo; čtvrtý se oženil s prázdnou duší, ale s plnou kapsou, pátý — ale kdo by je spočítal! Všichni ohnuli hřbet a hleďte, vede se jim dobře! A my, my! Jděte mi! Není nám všem za to za ono stydno

v duši? Šli jsme ku předu, a hle, k čertu, něco se ti zaplete pod nohy a už ležíš jak dlouhý a široký na břiše. A co tě porazilo? Kus chleba! prázdný žaludek! roztrhaný kabát! Jak krásně jsi ohnul hřbet! Jak krásně se klaníš, jak lichotivá jsou tvoje slova. Ej, a před tebou, kdo je ten pán?! Před čtrnácti dny jsi mu veřejně řekl, že je lump, před čtrnácti dny roztrušoval po světě o tobě pomluvy, pro které by každému poctivému člověku bylo zle nad tebou, kdyby to bylo pravda. Ty víš, že jsi čist, ty víš, že ten pán není hoden, abys boty otřel jeho tukem a hle! stojíš před ním a tvůj hřbet je skloněn, tvoje ústa mluví kajicně: »Vím, že jste čest našeho národa, myslete si o mně, co chcete, ale já si vás vážím!« To mu říkáš. drahý a a víš, že se ten pán před půl hodinou válel na hnoji, že nemá ani špetku karakteru. Kus chleba má v ruce, to je jisto. Kus chleba! Člověk je lačný, rád spí někde pod střechou, nenosí rád bot bez podrážek, nečistých límců, roztrhaného kabátu. Za to sehneš hřbet, prodáš kus karakteru, trochu rozumu, trochu přesvědčení. Svoji duši zlehčíš a ukážeš jim ji, vezmeš srdce do ruky a děláš experimenty: »Prosím, pane, jen blíž! Výtečná zábava a laciná, opravdu laciná! Můj žaludek je prázdný a palce mi lezou z bot! Hoďte mi pár krejcarů, prosím poníženě!« — Tak je to! Jednou, dvakrát, třikrát... Několikrát vstaneš, rovnáš hřbet, jdeš svou cestou dál a tvůj hřbet je ohnutější. Konečně se roztáhneš na zemi a myslíš: »Čerta, cíle! Člověk musí býti syt!« ...

Přicházelo jitro, šedé a špinavé. Vlhké, protivné mlhy se vlekly po asfaltu a obličeje přátel byly v jitřním šeru žluté a smutné. Tolik vznešených řečí se hovořilo té noci, a hle, přišlo ráno a tvrdá pravda se jim zařezávala do tváří. Pozdravili se tiše a rozešli se, aby se umyli a připravili na komedii dne, aby znova na pravo a na levo činili ústupky k vůli chlebu; neboť cíle a ideály nejsou pro den. Člověk musí býti syt, syt!

Věděli všichni. Na močále stojíme, bláto se lepí na naše nohy, padáme. Jak dlouho ještě budou volné naše ruce, jak dlouho ještě budou čistá naše ústa, jak dlouho budou ještě hleděti naše oči tam do dálky k ideálům naší mladosti, která se nám vzdaluje?! Jak dlouho? ZOFKA KWEDEROVA.

Literatura, umění, věda.

Umělecké echo. »Manes« vystavuje tento měsíc ve vídeňském »Hagenbundu«. Veliké pozornosti najmě těší se návrh Suchardův na Palackého pomník. — Výstava uvítána kritiky vídeňskými vesměs nadšeně. Snad nyní, když »Manes« došel uznání v cizině, zaopičí si po ní i u nás a Smichov nebude činit nesnáze výstavní budově Manesa.

V Benátkách chystá se V. mezinárodní výstava umělecká, pro niž město věnovalo sumu 100.000 L. za účelem koupí pro mezinárodní moderní

uměleckou galerii. Zajímavy jsou číslice finančních úspěchů, jimiž dosavadní výstavy byly provázeny, tak na př. r. 1899: 366.500 L., r, 1901: 380.000 L.!!

V Moskvě otevřela »Secesse« výstavu architektury a uměleckého průmyslu, trvající do února 1903. —

Ve dnech korunovace Madridské odhaleno v jeden den šest pomníků najednou. Mimo jiné pomník dramatika Lope de Vegy a pomník Goyův dle návrhu Benlliurova. —

V lázních Homburgských zemřel Mark Antokolski, známý ruský sochař, pověstný znamenitou, v životní velikosti pracovanou figurou Ivana Hrozného, pak portrétem Petra Velikého a příšernou, pekelnou hrůzu sugestivně budící postavou Mefista, sedícího na skále. V posledních dvaceti letech Antokolski v Rusku nevystavoval a žil v Paříži. K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Dlouho se v Evropě starali, přijme-li německý císař *burské* generály v audienci či ne. Že prý by se tím dostalo značně mravní posily jejich věci, kdyby byli přijati. Zatím se rozhodlo, že je císař nepřijme a nic na osudu Burů se nezměnilo, ani k horšímu, ani k lepšímu. Jen ta střízlivá skutečnost je již nezměnitelna, že jsou na vždy v rukou Anglie. Případ Burů může býti poučením a výstrahou i jinde. Německý císař, jenž je původně k odporu proti Jamesonům pobízel, je opustil. Jejich mateřská země, Holandsko, nic pro ně učiniti nemůže a neučiní ani Francie a ostatní platonicky sympatisující říše. Jsouce poraženi, jsou úplně opuštěni. Tak strašně je zklamala — měli-li ji — důvěra v cizí přátelství a pomoc!

Na *Balkáně* na všech stranách pracují v podkopech Velmoci evropské, každá má tam své podkopníky. Proto také odtamtud zprávy jsou tak nepřesné a nespolehlivé. Jeden den oznamují krvavé srážky mezi povstalci a tureckým vojskem na macedonsko-bulharské hranici, druhý den vše se popře. Macedonský komitét agituje v Bulharsku, aby přispělo soukmenovcům za hranicemi. Vláda bulharská dala prý na důrazné vyzvání Porty sesíliti pohraniční stráže, prohlásila stav obležení na turecké hranici a povolala do zbraně tři třídy záložníků. V Albanii rovněž zápasí turecké vojsko s domorodci a v Starém Srbsku jsou krvavé nepokoje bez ustání.

Rak. Uhersko. Císařským patentem svolána říšská rada na 16. t. m. a dva dni před tím zahájil ministrpresident Körber jednání s českými zástupci o odklizení sporu jazykového. Obě události přijaty byly se všeobecnou lhostejností. Ví se, že vyléčiti Rakousko z horečky národnostní nepůjde ani sebe šikovnějšími prostředečky, kdežto hlubšímu, zásadnímu léčení budou se bránit zuby nehty kruhy rozhodující. První schůzi říšské rady podány: první čtení zákona o tisku a zpráva o revisi výrobních a hospodářských společenstev. Na řadu přijdou rozpočet, bruselská konvence a mnoho pilných návrhů, mezi nimi i návrh na zrušení trestu smrti. Kdy přijdou předlohy vyrovnací, nikdo neví: není tedy ohlášená obstrukce posud ještě na obzoru. Aby ji vůbec zažehnala, bude vláda současně s projednáváním rozpočtu pokračovati v česko-německých konferencích. Dne 8. t. m. vyzval dr. Körber předsedy klubů, aby jmenovali osoby pro porady ty. Z Čechů účastní se jich dři. Brzorád, Herold, Kramář, Pacák, Stránský a Žáček. Dr. Körber má prý úplně vypracované osnovy jazykových zákonů jak pro úřady státní, tak pro úřady autonomní. — Agrární čeští poslanci učinili návrh, aby před odjezdem na říšskou radu svolány byly konference všech českých poslanců k dohodě o taktice na ř. r., ale návrh »Nár. Listy« zamítly, že prý postačí porady předsednictev.

Jazykové zásady dra. Körbra, dané na veřejnost 14. t. m, jsou takového rázu, že si každý v Čechách musí zodpovídat otázku, jak pokračuje naše jazyková politika od té doby, kdy opuštěna byla zásada rovnoprávnosti oboujazyčné? Odpověď nemůže dopadnout než tak, že s rovnoprávností recipročni jednojazyčnou jsme na tom od vyjednávání k vyjednávání hůře. A ne-

může být ani jinak, poněvadž o rovnoprávnosti reciproční (jednojazyčné) mohlo by býti jen tehdy řeči, kdyby měla platiti až po nejvyšší úřady státní (česká oddělení v ministerstvech); není-li tomu tak, závisí tu faktická úprava od okamžitých poměrů mocenských, t. j. od toho, jaká je kdy politická váha té které ze zúčastněných stran. Je tedy jenom důsledkem úpadku strany mladočeské, že ke zhoršení takovému dochází i za asistence samého ministra-krajana českého, a lze vystopovati, že rostoucí zhoršení probíhá souběžně se zmíněným úpadkem mladočeské slávy. Trefně věc znázornil »Hlas Národa« 15. t. m. v článku úvodním takto: »Nařízení Badeniova zaváděla v Čechách dvoujazyčnost úřadů i úředníků. U každého úřadu v království Českém mělo býti jednáno jazykem českým i německým a každý úředník měl býti mocen obou jazyků zemských. Nařízením bar. Gautsche království České bylo rozděleno v území české, německé a smíšené a dle toho byl upraven jazyk státních úřadů. Čeština byla vypuzena z vnitřního úřadování, ale ve vnějším zůstala i v území německém. Zásady dra. šl. Körbra připouštějí sice vnitřní úřední jazyk český v českém území, ale vyčísťují německé území ode vší češtiny tak, jak Němci si přejí. U německého soudu, na př. v Chebu, dle nařízení Badeniových musila se česká žaloba přijati, česky projednati ve veřejném líčení a při hotovení rozsudku, a žalobce i žalovaný obdrželi rozsudek ve svém jazyce. Za Gautsche musila se česká žaloba v Chebu taktéž přijati a veřejně česky projednávati. Ale vnitřní jednání o rozsudku, porada soudců byla německá. Dle zásad Körbrových bude dovoleno také na příště podávati soudu v Chebu žaloby české. Ale veřejné jednání o nich nebude více v jazyku českém, nýbrž v německém. Nebude-li mu žalobce rozuměti, přidělí se mu tlumočník, úřadník extra statum, a sice úřadník konceptní« (oproti původnímu návrhu Körbrovu z r. 1900, kde mluvilo se prostě o tlumočnících). »Zápisy do veřejných knih a rejstříků smějí se díti jen v jazyku německém a rovněž pouze německé musí býti vyňatky z těchto knih.« Doporučuje se dále ohraničení národnostní okresů, ale navrhuje se, aby při vyšetřování obcovacího jazyka soudních obvodů přihlíželo se jen k obyvatelstvu usedlému, jak usilují německé strany, jež dávno již prohlašují, že české menšiny v Duchcově, Mostě a j. nejsou lidem usedlým. Konečně se stanoví, že úřadník německého úřadu musí býti mocen jazyka území (t. j. vlastně místního dialektu). Pro Moravu, zemi ze tří čtvrtin českou, má býti zavedena naprostá dvojjazyčnost. — Ze samé volby příkladu odpovídajícího zcela duchu »Zásad«, jest patrno, že v nich pamatováno jest hlavně na praxi soudní. Málo jasného názoru poskytují, začneme-li uvažovati o věcech t. zv. politické správy a nejméně ve věcech správy finanční (na př. poměr k daňovým komisím a pod.). Abychom dovedli si však i v jiném směru o nich učiniti jasný obraz, bylo by třeba znáti přesně, jak by vypadlo navrhované dělení v jazyková pásma resp. jazykové ohraničení okresů. Podle toho totiž, jak a které okresy jednojazyčné po př. smíšené byly by utvořeny, vytváří se teprve objem a tudíž i význam užívání výhradné němčiny. Také nám však záležeti musí na tom, abychom co do hodnoty úřadův a veřejné správy nezůstali v území českém a smíšeném za územím německým, aby totiž nebyly utvořeny drobné a stejně personálem dotované okresy německé oproti rozlehlým okresům českým. Co se týče výhradné platnosti němčiny při vnitřní službě pošty, telegrafu, kas a kvalifikačních tabulek úřednických, nastalo by vesměs pro nás zhoršení proti nařízením Gautschovým. — Körbrův elaborát je takový, že se v člověku tají dech. Ale kdo podepsal nařízení Gautschova, nařízení Claryho a vydal r. 1900 návrhy na upravení jazykové otázky, ten je s to, učiniti nám i tuto nabídku. Ještě v návrhu Körbrově r. 1900 stojí (příloha 604 stenogr. protok. XVI s. 1900, str. 2, § 1, odst. 4): »Bei dieser Abgrenzung hat jeder Gerichsbezirk als sprachlich gemischt zu gelten, in dem die Minderheit der andersprachigen Bewohner 20 Procent der gesammten Bevölkerung erreicht oder übersteigt.« V dnešních »Zásadách« jeho »als einsprachig haben jene Gerichtsbezirke zu gelten, in welchen bei der Volkszählung 1900 (— kteréž sl. zastupitelstvo naše v létě 1900 šťastně zaspalo —) und in der Folge bei jeder zweiten jeweiligen Volkszählung weniger als 20 Procent der ansässigen Bevölkerung die andere Landessprache als ihre Umgangssprache angegeben haben.« Roku 1900 20 procent jinojazyčných obyvatelů pure et simple; letos

20 procent usedlých. Neusedlí jsou mláto a pleva! Tu je vypsána prémie, aby Němci bránili, aby kdokoli z Čechů stal se usedlým mezi nimi. A to navrhuje ministr, který nejen na rakouské státní zákony přísahal, nýbrž jako Němec v ně i věří: a mezi těmi jest též zákon o právu svobodného stěhování. Teď může být v německých obcích Čechů houf, usedlým se však z nich nebude moci stát nikdo. To je hospodářsky skvělá idea tohoto hospodářského ministerstva! Zkrátka od r. 1897 jde to s námi s kopce a dnes se vlastně nebude rozhodovat o »Zásady«, ale o něco jiného. A je již svrchovaný čas!

V Uhřích odhalovali v Kološi pomník králi Matyášovi. K slavnosti vyslán byl v neděli 12. t. m. arcikníže Josef August, za jehož přítomnosti na nádraží i ve městě pořádány Košutovské demonstrace. Před tím i ve sněmovně v Pešti útočeno poslanci na mp. Szella pro neúčast dynastie a vlády na oslavě Košutově a obviněn byl Szell, že ve vyrovnacím jednání byl na nátlak koruny povolný. Poslední projevy nemohly než posíliti postavení Szellovo proti mp. Körbrovi.

Země české. Dne 8. října zabýval se zemský výbor český v důvěrné schůzi opravou volebního řádu pro sněm český a návrhy na rozšíření voleb. zem. práva. O otázce změny voleb. řádu by obšírně debatováno a na konec usneseno, aby byly předloženy další zprávy o řečené záležitosti. —

Na Moravě vyhlásily již strana lidová a národní kandidáty za venkov a (z části) za města. Z 22 kandidátů venkovských je 12 zemědělců, 5 advokátů, 4 učitelé a 1 továrník. Jak viděti je zastoupení to velmi jednostranné, nehledě ani k okolnosti, že mezi kandidáty rolnickými mnoho jich kvalifikace poslanecké nemá. Za města jest vyhlášeno kandidatur 16, z těch je 11 advokátů, 3 obchodníci, 1 majitel realit a 1 profesor. — Volby volitelů na venkově odbyly se v září a v říjnu celkem bez účasti občanstva, na mnoze volily pouze komise, t. j. starosta s radními.

Hospodářský. *Rakousko-uherské vyrovnání* není pořád hotovo, ale jisto jest, že ovládá u nás dále situaci a že bude ji dlouho ještě ovládati. Listy přinášejí však zpráv často naprosto sobě odporujících a všecky prý jsou zaručené. Tím nelze tedy unavovati čtenáře. Také nemá žádného smyslu takové novinářské ptakopravectví. Nás zajímá a pro nás má teď stále hlavní smysl otázka: co chceme my, Čechové, co podnikneme hospodářsky při vyrovnání. Otázka tato je přece a musí býti stěžejní, zejména tehdy, když začneme míti vážné obavy, že politicky nedostaneme nic nebo tak uboze málo, že budeme se musit styděti za takové politické zpropitné. Ale i když tomu není tak: český národ není a nemůže býti živ jenom z politiky, také jíst se chce atd. Nejsme sami, kdož na to váhu kladou a nejsme také z těch, kdož by se dali zakříknouti, že napřed musí se vlády vyrovnati s námi politicky a pak že teprvé může s námi býti řeč další a že nemá se podlamovat postup politický. Nechť již děje se politicky cokoliv, v tom měj si odpovědné zastoupení naše parlamentní volnou ruku, je-li si opravdu vědomo naprosté neomylnosti a úspěšnosti svého postupu, ale hospodářsky nic nedělati a vsaditi všecko na jedinou kartu politiky, s tím se nesmíříme. V čísle 1. přinesli jsme článek, ve kterém právem poukázáno bylo na souhlas zájmů našich a zájmů uherských. Velké naše žurnály velkopansky ovšem o takových věcech mlčí: ačkoliv se dušují jak jim velice leží na srdci národ a jeho blaho, takovéto věci jich se netýkají. Volali jsme po hospodářské práci ve věcech vyrovnacích, ale marně. Běží o veliké zájmy, o úpravu vnitřní i zahraniční obchodní politiky říše na řadu let, kde jen se kdo ptá, jak by se měla zařídíti, aby nám bylo při tom co nejlépe, neřku-li, aby se nám dostávalo odpovědi! Pořád všecko kouká na vládu, každé hnutí její sleduje, ale sami — nic a nic, nanejvýše že papouškujeme po Vídni fráse o zlobě Uher a rozčilujeme se tak pro zájmy — cizí! Jaký to trapný dojem, když denně stopujete zprávy našich a zprávy vídeňských a s nimi zbratřených novin; naše noviny opravdu jako by byly téměř kopií vídeňských! A co je při tom nejtrapnější: takto dobrovolně sloužíme Vídni a zadarmo se bijeme za Němectví rakouské a jeho zájmy hospodářské! Avšak i naší páni poslanci — nejnověji dr. Herold — pořád jen se starají o naši polovinu říše místo o nás samé, zcela po vzoru vídeňského tisku!

Dělají to nejen starší strany politické, ale i mladší, nejnověji též si omočila i agrární a sice heslem o celní rozluce. Nad takovým zjevem nelze neustrnout! Zemědělství české domnívá se pořáde, že mu ceny obilní stlačuje pouze konkurence uherská. Tato je tu ovšem, ale s ní je konkurence světová vůbec a to konkurence, která i Uhrům stlačuje ceny obilí a proti níž se brániti chtí agrárními ochrannými cly, cly, jež nutně musí prospěti i nám mimo léta mimořádné úrody, když by nemírná nabídka stlačila ceny také na chráněném našem vlastním území. Naopak zase při rozluce byl by poměr ten, že Rakousko bez Uher bylo by státem převážně průmyslovým, který by musil hledati a hledal odbytu pro své průmyslové výrobky v zemích agrárních, takže by se pak mezinárodně obchodovalo tak, že by se rakouské továrny změňovaly za zemědělské plodiny oněch zemí agrárních, pokud by ovšem k tomu byly ochotny. Ale v případě takovém by nemohlo býti o ochranných clech agrárních ani řeči. Přec by nebylo lze stěžovati dovoz zemědělských plodin k nám do Rakouska, nechtěli-li bychom způsobiti, aby se zamezoval vývoz tovarů od nás! I kdybychom doufali v Rakousku a s ním obmezování takové přestáti a doufali, že je to dost velké území, aby mohlo stačiti ve všech směrech samo sobě: jakou tíhou dolehl by pak silnější průmysl německý na náš a kam bychom se poděli se svými průmyslově obrodními ideály?

V otázce *vodních cest* došlo k nové kapitole pro nás ovšem neveselé. Olomoucké obecní zastupitelstvo usneslo se na resoluci, ve které se protestuje proti usnesením pražského sjezdu vodních interesentů českých a prohlašuje, že vládní program, proti němuž právě sjezd ten čelil (Rozhl. XII. č. 52), jest v zájmu správných, trvalých a praktických vodních staveb. Ohražuje se předem proti tomu, aby poradní sbor pro vodní cesty přijal názory pronesené na sjezdě pražském, ukládá městské radě, aby pamětním spisem u ministerstva obchodu v tom směru působila, žádá městská zastupitelstva brněnské, opavské atd., jakož i obchodní komory moravské, aby se k protestu připojily. Prohlášení zastupitelstva olomouckého o tom, co je v zájmu správných, trvalých a praktických vodních staveb, pro posouzení podstaty věci je tak málo směrodatno jak málo odborníků v zastupitelstvu zasedá. Ale příznačné je tím, že přichází vládě na pomoc proti nám »a jak by také ne, když vlastně vláda tu hájí zájmy moravských Němců —, že patrně je smluveno s němec. vůdci na Moravě a signalisuje prudký boj o ditko preliminárního míru českoněmeckého a parádní mladočeské dílo pro Němce. A tak je pochybno, zdali nám vůbec ještě jednou bude moci p. dr. Körber chystané vodní cesty prodati: vodní cesty v král. Českém, na které se poselstvo naše dalo chytiti, sotva se budou stavěti, zejména když pan dr. Šílený a spol. budou svolávati shromáždění na podporu tužeb moravského Němectva a Němectva vůbec, jak se stalo v Přerově na schůzi svolané moravským říčním a průplavním spolkem.

Sociální. *Studentské byty.* K věci této se nám píše: „Matička Praha i sesterské obce předměstské, které dovedou ze studentů těžiti tak vydatně, měly již dávno zříditi »bursy studentských bytů,« kde by každý pronajímatel byt svůj oznamoval a kde by se každý student o byt mohl hlásiti, kde by byly orientační plány ulic, aby každý si na místě mohl vyhlédnouti byt i nemusil pobíhati ulicemi, kde by se přijímaly stížnosti do bytných, odkud po případě by se vylučovaly byty nehodné atp. Nestalo-li se tak, 'en do pánů konšelů peticemi a hodně neodbytně!«

Ozvuky a paběrky.

Česáči. Ke sporu v čís. 1. a 2. Rozhledů přihlásil se kdos nejmenovaný v Čes. Listě, jenž z vlastní zkušenosti oznamuje: »Jakmile otevře se z jara práce polní, přicházejí houfy zemědělských dělníků z chudých krajin českých

na práci do tak zvaného »uzavřeného území« německého. Mezi řádnými dělníky jsou lidé i rodiny schátralé, v cárech oděné; bosí a špinaví přicházejí do německých osad. Před osadou uvelebí se rodina v silničním příkopě a hlava rodiny jde vyhledávat práci, kdežto děti oběhnou vesnici žebrajíce. Čeští zemědělští dělníci pobudou zde přes obdělávání řepy, načež odcházejí na česání chmele v okolí Žatce a vracejí se zase k vydobývání řepy. Řádný dělník vrací se do svého domova se zahospodařenými penězi, jest však mnoho »tažných ptáků« mezi pracujícím lidem českým, kteří obyčejně ve velmi zbědovaném stavu úpěnlivě o práci prosí. Lidé ti ze začátku pilně pracují a s potměšilou pokorou vykonávají dané jim rozkazy; jakmile se ale trochu nasytí, stávají se linými, hledí jen tak ledabylo pracovní dobu ubíti, jsou-li napomenuti, stávají se nejen vzdorovitými, ale nanejvýš hrubými, tak že konečně nic jiného nezbývá, než je propustiti. Obyčejně však sami utekou, aniž čeho zahospodařili, zanechají po sobě u kupců, pekařů a j. dluhy« atd. — Tím jest smutná záležitost ta asi objasněna, jež vedle potulných harfenic a šumařů, Bachových českých úřadníků a jiných ještě interesantních zjevů tolik přispívá k zvelebení českého jména.

»Za starou Prahu«. Hned dvě věci najednou volají o pomoc. Staroměstské náměstí má být zase už připraveno o jednu a teď už z posledních karakteristických složek. Dům »u slona», základem z 15. století na rohu Dlouhé třídy, architektonicky pozoruhodný svým půdorysem, už už mizí pod nádennickým krumpáčem. Nezastrašil nikoho boj o Grönův dům, řeklo se jeho zastancům: Staré město jeho zboření potřebuje a rynk jím získá. Podívejte se tam dnes na tu ohromnou díru, z které vás do idylly středověkého rynku píchá v oči světložlutá obmítka domů vedle krásné patiny holé stěny ruského kostela. Vedle rozšklebí se v krátce rozšířená Kaprová ulice k Rudolfinu, komunikaci rynku s Novým městem koncedována byla Železná ulice, ale vše to nestačí. Do uzavřenosti rynku krásných silhouet, kde jste dříve netušili skoro, že na vše strany vybíhají odtud ulice, rynku jediného svým půdorysem na světě, udělá se ještě nová díra, do Dlouhé třídy, jakoby nepostačilo, že malý kousek za domem »u slona« široká Dušní ulice prostředkuje i pro Molocha elektrické dráhy — jemuž vše to k vůli — pohodlné a postačné spojení s asanační třídou a tím s náměstím; jakoby nepostačilo, co odborníci doporučovali: nynějším domem bez jiného porušení v postačující délce raziti loubí pro pěší a frekvenci tak ulehčiti. Kde bude za krátko to krásné náměstí? — Kostel sv. Petra a Pavla na Zderaze, památka Dientzenhofferova z r. 1722, cenný kousek onoho pražského baroku, jehož pověst právě v poslední době naučil se oceňovati i širší svět, má býti rovněž zbořen. Uzdálo se komus, že přes jeho tělo musí se hnáti nové křídlo české techniky, pro niž přec aspoň dle toho, čím se veřejnosti motivovalo postoupení Slupských pozemků eráru za hotovou fatku, zničila se zastavením ohromná vzduchová plocha Slupských pozemků. V kostele jsou posud fresky, zdi jeho jsou dobré a jeho vina je snad jen ta, že nikomu ziskem neslouží. A vykoupil by si existenci svoji snadno, buď jako kterás dvorana české techniky či knihovní sál technik obou nebo konečně již jako kostel buď některé církevní organisace nebo nový garnisonní pro posádky na pravém břehu řeky. Na jedné straně tedy sice hmotná škoda země, ale nicméně hned v zápětí také ještě umělecká, tedy ethická škoda obecnosti. A nad to, v obou jmenovaných případech ničení bez nevyhnutelné potřeby. Vypeskujete dítě, které roztrhlo stránku ve své obrázkové knížce, co zasluhujeme my, kteří trháme nejnádhernější listy z kamenné knihy svých kulturních dějin?

Co národohospodářsky dohánět? Dobře se tu řeklo, že mluvíme příliš všeobecně a neřekneme nikdy konkretně, co chceme, že nemáme přehledu svých hospodářských sil a potřeb a že ani nevíme, který obor je výnosný a výhodný a který nikoliv. Jinými slovy: nemáme své české statistiky, svých hmotných poměrů. Jaké by to bylo vděčné pole pro statistické kanceláře nejen obchodních komor, ale i zemědělské rady, i města Prahy, země, i jednotlivých okresů. Vzorem by nám mohly být anglické a německé statistiky speciální. Statistice materiální kultury nevěnuje se u nás dosti péče. Bohužel ani právnická inteligence nemá pro to vše smyslu, natož ta ostatní! Kolik pak našich inteligentů čte a rozumí národohospodářské části denních listů?

Doporučovalo by se snad vydati národohospodářskou čítanku a krátký národohospodářský slovník. Anglická rasa vynikla druhdy hlavně svým přehledem po světě a účelnou sebevýchovou těla i charakteru! A světový přehled je také jednou ze základních podmínek národohospodářského pokroku vedle seriosnosti a praxe, přehled, který z maloměšťáků utvoří sebevědomě a přec národně cítící světoobčany. Dr. J. S.

Šlechtici péra. »Nár. Listy« oznámily dne 13. t. m.: Mělnický advokát dr. Tieftrunk slíbil radikál. redaktoru Ottovi Havlovi 1000 zl., bude-li agitovat pro vyhlášení konkursu na Hospodářskou záložnu, aby Tieftrunk stal se konkursním správcem, a před tím slíbil 3000 zl. mělnickému občanu St. Vodičkovi, aby za tímže účelem »pracoval« v »Podřip. Listech«, »Obraně zemědělcův«, »Radikál. listech«, »Hlasu Národa«, »Katol. listech«. Ježto odměny svým spolupracovníkům nevyplatil a byl žalován, vyšla tato čistá věc na jevo. Že si advokáti hledí správcovství konkursní podstaty vyagitovat, toho jest tento případ novým dokladem. Dekorum stavu, jež na domovních tabulkách tak úzkostlivě hlídá advokátní komora, patrně netrpí takovýmito úskoky. Ale se k tomu propůjčí listy (»Rad. Listy« stále tehdy psaly o svém čistém štítě) různých barev a stran, to pro zasvěcence jako na př. impresarie není novinkou. V časopisech může každý, komu na tom záleží, anonymně a skryt řáditijak chce, jen když si to dovede opatřit. Nějaký pan Vodička na Mělníku spachtoval si, aniž kdo tušil, najednou několik listů a v nich vyráběl rozhořčení na Hospod. záložnu zpříma ve velkém. Čtenáři těch listů myslili, že se to rozhořčuje mravná, nezištná a jen pro spravedlnost a pravdu horující redakce a zatím to byl »šlechtic péra«-amatér p. Vodička. Nový doklad, jak vážně pojímají svoji úlohu časopisy a jak bídně organisována je služba redakční.

Poslanecká imunita. V novinách se ohlašuje, že pp. zástupci lidu, poslanci říšští i zemští vymohli si interpelacemi a »zakročením« v ministerstvě války, aby po dobu zasedání sněmu nebyli povinni chodit ke kontrolním shromážděním a k hlavním raportům. Tak si prý poslanecká »imunita« prorazila i tu cestu! Jako všechen pokrok i poslanecká imunita klestí si cestu jen zvolna. Teprve poslední čas svépomocí poslanců se imunita rozšiřuje. Posl. Wolf a někteří horliví kolegové znamenitě přispěli k tomu. Pokud však poslanci nebudou generálně osvobozeni ode všech závazkův a zákonův jako jsou zákony slušnosti (kdež ostatně je imunita již značně rozšířena, ale přece ještě ne tak, aby všem přáním vyhověla), svědomí (imunita je i tu již značná), poctivosti a nepodplatnosti (imunita se utěšeně zmáhá) atd., nebudou moci řádně plniti své úkoly. Prozatím jest ovšem nejdůležitější, aby odhlasovali, že pracujíce obětavě jen pro blaho voličů a národů věnují svoji zákonodárnou činnost jen jim, sebe však nezištně vylučují z působnosti všech zákonů, pravidel a předpisů (jako jsou placení jízdného na drahách a placení daní, povinnost vojenská, povinnost dostavit se k soudu atd.). Zpříma palčivá jest pak již potřeba, aby poslanci byli imuní i od povinnosti chodit do schůzí sněmů a říšské rady. Český národ může býti hrdý, že v prvních řadách předbojníků za tento pokrok stkvějí se dvě drahá česká jména: Dr. E. Grégr a E. Bělský.

Proti obchodu s děvčaty měla »Nár. Politika« ve středu 18. t. m. pěkný úvodní článek na první stránce. Na posledních stránkách v Malém Oznamovateli insertním měla za to několik pěkných — obchodů s děvčaty. Tak »mladá intel. vdova seznámila by se ráda se starším pánem«, »intel. dívka příjemného zevnějšku seznámila by se se starším« a »intel. dívka vysoké postavy, blondýna, s lepším pánem«. »Dvě přítelkyně dom. vych veselé v st. 22 let, blondýna menší postavy, 2 vyšší, tmavší blondýna přejí si učiniti známost s charakt. pány« a dokonce »Několik zám. vdov a slečen jest k zadání pro Prahu!« Praví-li »Nár. Pol.« v úvod. článku, že »vlády musejí zostřiti dozor na dohazovače, kteří jsou nejzvrhlejší zločinná individua a kyne-li jim velký zisk nedají se ani hesly sebe horšími zastrašiti od své zhoubné činnosti«, jest to bez odporu pravda a platí mimo ostatní dohazovače i na noviny, jež za placené inserty toto očividné kuplířství provozují.

Také na zapovězeném ovoci? V »Hlase Nár.« 16. t. m. četli lidé tuto »sensační« zprávu: »Madame du Gast, dáma s maskou, hrdinka nejnovější sensace pařížské. Čtenáři novin dočetli se nedávno o skandální aféře, která

vzrušila i ty pařížské kruhy, které vůči jistým příhodám nejeví právě značnou citlivost. Po stomilionové podvodnici madame Humbertové — dáma s maskou, hrdinka (!) soudní pře, v níž hlavním důkazem je podobizna dámy, jejíž celým úborem byla — maska na obličeji«. (V závorce hned na to uvedeno číslo časopisu, jež přináší vyobrazení té dámy nemajíci na těle více nic než masku na obličeji). Reklama jistých pražských nakladatelství místo na mozek čtenářů ráda útočí dvojsmyslnými oplzlými narážkami na jiné jeho ústrojí. Má-li spolek českých žurnalistů v čele mravní Brettry a Cejnky, dávno měl oznámit nakladatelům, že časopisy takových reklam nebudou přijímat. Jsou zajisté členy spolku čes. žurnalistů lidé slušní a ti snad přimějí výbor, aby přestal hrát úlohu fariseů.

— d — **Katolický lidový spisovatel dr. Lad. Dvořák.** Nakladatelství Steinbrennerových vimperských kalendářů doporučuje své zboží insertem, v němž čteme: »Přispívají do nich (vimp. kalendářů) nejlepší katoličtí lidoví spisovatelé pp.: prof. Josef Braniš, dr. Ant. Skočdopole, J. Ješek, dr. Fr. Xav. Kryštůfek, Václav Špaček, prof. Šimon Pokoj, dr. Lad. Dvořák a t. d. (insert uvádí ještě jiné, mezi nimi B. Brodského). Pan dr. Lad. Dvořák, svobodomyslný poslanec katolickým lidovým spisovatelem? A k tomu přispívatelem do kalendářův vydávaných Němcem, proti němuž čeští vydavatelé kalendářů mají tak těžkou konkurenci? Nu, přestaňte se tedy divit, že mladá generace mladočeská není organisována a »Čes. Revue« že se rok od roku blíží úrovni ducha p. Beaufortova. P. dr. Dvořák je zaměstnán u Steinbrennerů!

Moderní život. V »listárně redakce« posledního čísla odpovídá jeden z redaktorů: »Nelze mi otisknouti ony verše, třeba by byl p. H. Vám slíbil.« Pan H. je — druhý redaktor toho listu.

Přikradl se podzim . . .

Přikradl se podzim, doba krmné husy,
člověk s kouskem citu hoře míti musí,
že jdou ptáci k jihu, že už jeřáb rudne,
jeseň, jeseň moje, duše krásy trudné.
Opět podzim nový, znovu husa chutná,
nový program míti potřeba jest nutná
v čele listu vřelý, jako by ho nadých,
v listech sešlých starců, v revuích dítek mladých.
Seberou se honem čtyry jména přední,
neboj ptáčku, neboj, na vějičku sedni!
Úhor naší síly novou setbou zkvétá,
učiň zkoušku malou, předplať na půl léta,
nepatrnou akcí u známých a přátel
mnoho zmoci můžeš. V úctě vydavatel.
Nikdo tady nelže, nikdo nechce šálit,
každý časopis náš sbírkou abnormalit.
Pan redaktor Hladík prolog píše sladký:
nejlepší mně muži nesou svoje statky,
třikrát do měsíce v sešitu tom sporém
předstupuji před vás s elitním tím sborem,
v bazaru mém zříti v rozmanité práci
potpouri ach vonné ze všech generací. —
Ohlédni se dále, milý Čechu, neleň,
sešit Máje zdobí zlatoplavá zeleň,
nedej zajít našim existenčním snahám
sirotkům a vdovám, já tě zapřísahám!
Po zásluze oceň živou tuto snahu,
»Zvon« si také předplať, předplať »Zlatou Prahu,«

do všech krámů vejdi, milovaný muži,
všude něco najdeš, co tě v bídě vzpruží.
Na všech jarních polích zdravý šum se jeví,
nařiď kroky svoje ku »Moderní Revue,«
učiň svojím chlebem orgán tento smělý,
jenž o pana Dyka s Kurýrem se dělí,
dbej, ať vášeň krásná nikdy nevymírá,
poslední svůj halíř předplať na Kurýra!

Ego.

Nové knihy:

Z nakladatelství J. Otty v Praze:

J. M. Barrie: Sentimentální Tommy. Seš. 11—14. Po 24 h.

Václ. Brožík: Album. Seš. 11. 4 K.

A. Sorel: Úvahy ze současné mezinárodní politiky. Seš. 5—6. Po 40 h.

Ottův slovník naučný: Persie — Phaedrus. Seš. 428—430. Po 72 h.

Brehm: Život zvířat. Seš. 30—33. Po 80 h.

Hynek Pelc: Zdravotnictví. 1 K. 30 h.

Česko-německý slovník: hlubý — hubařský. Seš. 10. 80 h.

Mistr Jan Hus na koncilu kostnickém. Seš. 1. 1 K. 60 h.

Frt. Herczeg: Nahoře a dole. 1 K. 60 h.

Jan Osten: Raněná srdce 1 K. 60 h.

M. Jahn: Údolím života. 1 K. 60 h.

Jiří Meredith: Zkouška Rich. Feverela. Seš. 1—4. Po 24 h.

Josef Horálek a Josef Barti: Illustrovaný průvodce po Sázavě.

Ivan Aleksandrovič Gončarov: Oblomov. Seš. 2.

Album Zlaté Prahy. Seš. 1. 4 K.

Vikt. Gomulicki: Novelly a skizzy. 20 h.

T. H. Huxley: Uvedení ve vědy přírodní. 20 h.

Z různých nakladatelství:

Xaver Andrlík: Žert a pravda. Přítel domoviny seš. 10—11. Po 32 h. (E. Beaufort — Praha.)

Rada na cestu života mládeži ze školy vyšlé. (Spol. čes. učitelstva okr. Litomyšlského.)

Výchova tělesná. Seš. 3. 60 hal. (A. Píša, Brno.)

K. Rožek: Červ. 1 K. 40 h. (Čas. „Srdce“ — Žamberk.)

Slov. bibliografie lékařská. Seš. 3—4. (Spolek českých lékařů v Praze.)

Stan. Klíma: O národních poměrech na Slovensku. (V. Hoblík — Poděbrady.)

Karel Teichmann: První světla. 1 K. 20 h. (A. Steinhauser — Praha.)

V. Červenka: Příruční kniha pro kovodělníky. Seš. 2. 20 kr. (L. L. Kober — Praha.)

Viktor Dave: Michal Bakunin a Karel Marx. Č. 2. 30 h. (Čas. „Nový kult“ — Praha-Olšany.)

Dr. Fr. Krejčí: Základy psychologie. 3 K. 60 h. (Dědictví Komenského — Praha.)

J. V. z Finberka: Kalná voda. Matice lidu čís. 214. (Dr. E. Grégr — Praha.)

MUDr. Vl. Mladějovský: Marianské lázně. 1 K. (Hejda a Tuček v Praze.)

Obecný zákonník občanský mocnářství rakouského. Seš. 1—13. Po 60 hal. (M. Knapp — Karlín.)

Literatura česká devatenáctého století. Seš. 14—19. Po 48 hal. (J. Laichter — Král. Vinohrady.)

Fr. Polívka: Názorná květena zemí koruny české. (Seš. 15—18. Po 60 hal. (R. Promberger v Olomouci.)

Zákony školské. II. Zemské. 75 h. (Ústř. spol. jedn. učitelských v král. českém.)

Pryč s delegacemi! 10 hal. (Čas. „Září“ v Praze.)

Nákladem vlastním:

Jan J. Klen: Zákony. Scenická hříčka. 50 hal.

Dr. V. Švambera: Kongo. První část. 4 K.

JUC. Jos. Podolák: Měšťáci a vesničané jindy a nyní. 70 h.

O školách měšťanských. Vyd. výborem „Jednoty učit. měšť. škol českých“.

Desátá zpráva o činnosti českého odboru rady zemědělské pro království české za r. 1901.

Z nakladatelství H. Seemann Nachfolger, Leipsig:

Richard Schaukal: Vorabend.

Rich. Schaukal: Von Tod zu Tod und andere Geschichten.

Rich. Schaukal: Pierrot und Colombine.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 25. ŘÍJNA 1902. ČÍSLO 4.

Rakousko-uherské vyrovnání a obstrukce.

Bylo již v tomto listě vyloženo, že rakousko-uherské vyrovnání je také v zájmu našem a to jak politicky, tak hospodářsky, zejména také hospodářsky. Také bylo poukázáno k tomu, že zájem svůj hospodářský pořádně neznáme a nesnažíme se poznati, že však při pozornějším zkoumání hlavních rysů hospodářského života našeho a uherského, shledáme se s celou řadou styčných bodů mezi hospodářskými zájmy obou národů, že tudíž je vážným úkolem, pokusiti se o to, tyto zájmy sloučiti neb aspoň sblížiti: pokusiti se o dohodu česko-uherskou a touto cestou o výhodné pro nás vyrovnání. Soudě však dle toho, že tyto výklady nevyvolaly žádné novinářské ozvěny, že dále bezmyšlenkovitě i páni poslanci opakují pohádky o červené Karkulce, t. j. společných zájmech »naší« poloviny říše vůči Uhrům (dr. Herold) — a že vesele troubí se u nás k obstrukci proti vyrovnání, nutno uzavírati, že pro velké zájmy hospodářské není u nás smyslu. Takhle soused souseda tak trochu připonapálit, to ano, to jsou »naše« zájmy hospodářské, ale rakousko-uherské vyrovnání, společné celní území, autonomní tarif, obchodní smlouvy — daleká cesta, marné volání: opíšem vídeňské noviny a dobrá!

I je patrně potřebí zabývati se otázkou, pokud obstrukce proti předlohám vyrovnacím má vůbec smysl, pokud může nám prospěti a pokud by uškodila, abychom věděli co si máme o krocích svých pánů poslanců myslit a čeho si máme přáti, aby bylo podniknuto.

Tu pak nelze nevzpomenouti závěru, k němuž v úvahách svrchu zmíněných se dospívá, že totiž vše záleží na věcném obsahu vyrovnání a na ostatních okolnostech, za kterých by došlo k hlasování o něm, závěru to, jejž nutno pokládati za jediné správné a možné měřítko. za zásadu, dle níž nutno celou věc posuzovati. Jeť vyrovnání a souvisící s ním jednání o mezinárodní smlouvy obchodní dílem tak eminentně hospodářským,

že všecky jiné ohledy mají ustoupiti stranou a mají jen potud se bráti v počet, pokud hospodářské zájmy to dovolují. S tohoto stanoviska je pak možno dvojí: buď vládou ujednané vyrovnání nebude státi za nic (rozumí se: se stanoviska našich, českých národních potřeb hospodářských), nebo bude dobré neb aspoň snesitelné. V případě prvním hospodářská újma z nadpráví německého úředního jazyka naprosto nedá se srovnati se škodami a hospodářskou újmou, kterou by nám způsobilo špatné vyrovnání, újmou tak citelnou, že bychom nemohli přijati pouhou vnitřní úřední řeč jako rovnocennou vymoženost politickou, neboť otázka, jež by pak zněla: je-li národní prospěch z vnitřní úřední češtiny tak velký jako pohromy ze špatného vyrovnání a zejména také ze špatných obchodních smluv, musila by nutně býti zodpovídána záporně. Pak by nezbylo než jedno: všemi silami se opříti tomu, aby ku špatnému vyrovnání došlo, naprosto však nebylo by možno jednati o přijetí vyrovnání takového za cenu jazykových ústupků, jinými slovy: obstrukce pouze z politických důvodů neměla by smyslu.

V druhém případě, když by vyrovnání bylo dobré nebo aspoň snesitelné (opět se rozumí: vzhledem k našim specificky českým, národním potřebám hospodářským), měla by se věc podstatně jinak. Pak by nešlo více o alternativu, o volbu mezi újmami neb aspoň citelnými újmami hospodářskými a zájmy politickými, pak bylo by možno zájmy politické hoditi celou tíhou na váhu a nepřipustiti, aby vyrovnání skoncovala vláda, která by nehledala přirozenou oporu v těch, kdož by pro ně mohli hlasovati a nesnažila se jim vyhověti, pokud možno politicky. — Bylo by to možno tím spíše, čím menší byl by pro nás spěch s rozhodnutím parlamentním, čím menší tudíž by bylo nebezpečí hrozící nám z průtahu příslušných jednání, a čím větší jistota, že nelze nehledati v nás politické a jiné opory, což obojí v našem případě by tu pravděpodobně bylo: nový celní spolek s Uhry může i r. 1903 i po něm k d y k o l i v býti ujednán, jak uherský premier Szell 15. t. m. (nedorozuměv se patrně s drem Voglem, co na schůzi české strany lidové dne 18. t. m. v tom směru objeví v uherském parlamentě svou formuli vyložil. Že Němci rakouští, zejména ze zemí koruny České, tíhnou k celnímu a obchodnímu svazku s Německem, je známo nejen z programu Všeněmců, nýbrž i projevů různých severočeských německých průmyslníků, že tedy nutno přirozenou oporu hledati v nás, každé vládě, která v zájmu dynastie a ostatních činitelů, jimž k tomuto ideálu přistoupiti nelze, pro směr protichůdný, je také zřejmo. A tak vidíme, že, záleží-li všecko, zejména také úspěch opposice i obstrukce na věcném obsahu vyrovnání a na okolnostech, za kterých by došlo k hlasování o něm a je-li vzhledem na analogické postavení hospodářské nás i Uhrů naděje na vyrovnání aspoň snesitelné, že bylo přímo hříchem jezdit do Misdroye a jinam, a psáti odtud pastýřské listy, za to však že se mělo

úsilovně pracovati u nás doma o tom, aby opravdu cenný věcný obsah vyrovnání po případě i jiné, také již v tomto listě naznačené, pro nás příznivé okolnosti další tu byly, nežli se na vládu zdejší dokročí. Tím větším pak ovšem je hříchem, že se ve věcech vyrovnání hospodářsky ani teď nic neděje. Vyrábět obstrukční kalafunové hromy a blesky je ovšem snažší »práce« než ankety interesentů, statistiky a vůbec práce poznávací, jež by nám poskytla věrný obraz toho, co jsme a čeho nám třeba, práce, po níž neúnavně v tomto listě voláme a volati nepřestaneme. — Ještě je čas zachrániti mnoho — ani autonomní celní tarif není ještě všecko — při uzavírání obchodních smluv, při němž mnoho dalo by se docíliti včasnou intervencí, peticemi, pamětními spisy i parlamentní činností. I když by se při vyrovnání nedocílilo všeho nejdůležitějšího, nebuďme aspoň při obchodních smlouvách nepřipraveni!

Všecka politika operující s hospodářskými zájmy, zejména také obstrukce operující s hospodářským vyrovnáním mezi oběma polovinami říše bez hospodářského podkladu a hospodářské práce je beznadějná a musí skončiti fiaskem tím strašlivějším, čím nesvědomitěji by spoléhala na velká, ale prázdná slova! — K. S.

K Listům politického kacíře.

I. Státní právo.

Kacířskými se nazývají samy tyto Listy, poněvadž staví se značně jinak k tak zv. státnímu právu a státoprávnímu programu českému, než to činí oficielní naše politika, žurnalistika a než to činí naše mladé státoprávní strany. K těm chová se staročeský politik, jakým autor patrně jest, způsobem charakteristickým, oteckým jakýmsi a benevolentně poučujícím. Kacířským je názor, že dobytí českého státního práva nemůže dnes býti předmětem aktuelní české politiky, nýbrž že dnes, následkem snah velkoněmeckých, je aktuelnějším požadavkem české politiky vnitřní posílení Rakouska za tím účelem, aby mohl nerušeně pokračovati rozvoj náš kulturní, který autor pokládá v rámci Rakouska za zdárný. Kacířský je naproti stanovisku pokrokových stran a i mladočeskému názor, že k onomu posílení nutno je pracovati koalicí se živly konservativními, starorakouskými, třeba se to dálo s potlačením našeho citu, našich citových vznětů čerpaných z historických vzpomínek a přítomných ústrků.

Přiznám se, že tento hlas českého torye — všichni naši dosavadní whigs Havlíčkem a Riegrem počínaje a Kaizlem, Eimem a Klofáčem konče chodili do Vídně dělat politiku demo-

kratickou, činit z militaristického a feudálního Rakouska Rakousko pokrokové — mnou otřásl, otřásl svou pravdivostí a správností, s jakou naši situaci v Rakousku a v sousedstvu Německa vystihuje. Ano, jest tomu tak, jak čteme v článku Kolesa dějin, že státní právo v dnešní naší situaci není nic a všemožné zabezpečení před plány Velkoněmecka všecko. »Své cíle,« praví v čl. IX. o státním právu, »nemusíme měniti. Ale žádný z nich není zárukou našeho trvání. Ani státní právo — byla by se od staletí mapa Evropy tolik měnila, kdyby válkychtiví výbojci, panovníci i národové celí, měli úctu před velebností práva? Svých cílů nemusíme ani zapírat, ani se jich vzdávat. Ale nesmíme zapomínat, že v nich jde o formy života, a nebezpečí hrozí jeho obsahu, mají býti nástroji v našich rukou, ale teď půjde snad o ty ruce samy. To nebezpečí zamezit a nelze-li jinak, zmírnit, to jest a musí býti dnes přední direktivou naší politiky a musí jí se podřídit, jí přizpůsobit, do ní vpravit vše ostatní i samy uražené city. Cesty, po nichž jdeme dnes, jsou milejší všem, kdož chtějí otřesení a zkázu Rakouska, než ony, na něž nás volá zájem národa vůči řidnoucím mlhám budoucna. Ale jde o to napravit, pokud ještě lze, ty těžké hříchy, jež napáchala během celého půlstoletí osudná nedozírnost rakouských státníků. Říkat jen posměšně: Milé Rakousko, tam jsi to dopracovalo, to je smát se někomu, jenž sedí s námi na větvi, již jiní podřezují, smát se mu, že spadne — s námi. Dnes je třeba především mohutné koalice sil, která by kazila řemeslo všem, kteří spekulují na vnitřní otřesy, aby usnadnili ránu očekávaným útokům zvenčí. K té koalici dají se ještě nalézt silné živly v Rakousku, i mezi Němci samými, k nové pevné vnitřní politice, jež by pracovala k hříšně dosud zanedbávané posile a zabezpečení těch, v jejichž síle a životním zdaru mělo Rakousko už dávno hledati své nejpevnější kořeny. K tomu všemu musí dnes čelit česká politika také, aby touže ochrannou koalicí působila na politiku zahraniční a pomáhala učinit ze záchrany Rakouska, svého historického poslání teprve tísní doby uvědoměného, opravdovou otázku evropského zájmu. Říkejte skepticky, že už je pozdě. K tomu, aby se možný těžký převrat dějinný aspoň stížil, znesnadnil a tím i jeho účinky zmírnily, kdyby přece nastal, není nikdy pozdě.«

To velké, torystické, jak jsem to nazval, leží jistě v zásadě autorově, že musí se česká politika a čeští politikové uchytiti toho, co je rakousky silného, byť se to dálo i s úplným sleve-ním na našich českých citech a i na našem největším ideálu: idei státoprávní. Autor dobře pociťuje, v čem tkví význam jeho listů kacíře, že tkví v zaměňování úplném naší politické ideologie. Snaží se odstraniti dosavadní ideologii českých politiků, předně Mladočechů, pokud se u mladočeského klubu této doby o idei může mluviti, dále však hlavně reskriptové státoprávnictví našich mladých stran. Mladočeši roku 1891 po vítězných volbách listopadových šli do Vídně s úmyslem

dělati pokrokovou politiku pomocí spolku s německými liberály; demokratičnost a pokrokovost je základním tónem Kaizlových Českých myšlenek z roku 1895. Státní právo pak, třeba Mladočeši ve Vídni nedělali politiky státoprávní, nepřestalo býti heslem ani nejrakouštějšího z nich. Mladé strany bez státního práva by dnes sotva existovaly: jím vznikly jako agitačním heslem, jím trvají, t. j. hlavně rozpřádají z nemožnosti nějaké konkretní politiky různé argumenty pro a contra.

Co značí naproti směrům této politiky, které v Listech vytýká se bída a ideová malost, hlas autora zmíněných článků? Značí jistě radu nahraditi v české naší dnešní politice ideu státoprávní »ideou státu rakouského«.

Jsem zvědav, co odpoví k Listům politického kacíře dotčení zástupci státoprávní politiky, jak obhájí českou myšlenku státoprávní politiky, jak obhájí českou myšlenku státoprávní jako princip politického a kulturního-našeho pokroku, proti mínění, že je nejvyšší čas, aby naše politika pomýšlela na zabezbečení českého kulturního pokroku pomocí konservativních živlů starorakouských — proti rakouské myšlence, českého tory.

Rozhodným jest tu jistě, stanoviti přesně logickou, sociologickou souvislost mezi státním právem a kulturním stavem, kulturní silou českého národa. Tuto souvislost líčí pak i všecky pokrokové strany tak, že státní právo je cíl a kulturní pokrok českého národa, je k němu drahou. V tomto smyslu oddalují také ony ideál státoprávní a naleznou jistě ospravedlnění i pro oddalování jeho politickým kacířem z »Hlasu Národa«. (Viz poznámky v »Čase«, jenž několikráte vytkl shodu mezi stanovisky realismu a Listy politického kacíře.) Ona sociologická souvislost jest však poněkud jiná, je takového druhu, že oddálení státního práva musí nutně provázeno býti ideou státu rakouského a takovým zavěšením našeho národního vývoje na osud Rakouska, jak to postuluje zmíněný tory a jak to nikdy nebudou chtíti akceptovati naši whigs. Státní právo zajisté není ničím meritorním, nýbrž jest pouhou státní formou pro život národa, ale v našem případě nesmí býti oddalováno, neboť prohra státoprávního boje proti takchabému kulturnímu prostředí jako jest stát rakouský, je znamením, že jsme kulturně slábi a že bychom byli ztraceni jako národ, kdyby mělo dojíti k annexi Čech Německem. V nepoměrně silnějším kulturním prostředí Německé říše čekal by nás as osud nemnoho lepší než mají Poznaňští Poláci. Proto nebezpečí velkoněmecké stává se skutečně direktivou, direktivou ženoucí naši politiku k idei státu rakouského. Státní právo jako politický výraz kulturního stavu národa — tak zní sociologická formule, která rázem činí zbytečnými všecky spory o jeho užitečnosti či neužitečnosti, aktuálnosti a neaktuálnosti, a vrhá ostré světlo v žurnalisticky zmatenou chumelenici našich politiků, politiků velkých svými theoriemi a malých svou ideologií. Kdyby státo-

právní akce Palackého následkem vnitřní síly našeho národa — a dobré politiky ovšem — byla skončila vítězně, bylo by to pravděpodobným důkazem, politickým výrazem toho, že jsme schopni obstáti kulturně i v jiném okolí než rakouském, po případě že jsme schopni obstáti jako stát samostatný. Nezdar oné akce a osud státoprávního hnutí posledních let, hnutí neseného rolnickou stranou agrární a dělnicko živnostenskou stranou nár.-sociální, naopak je důkazem velké kulturní chabosti: s politickou nevydatností středních vrstev našeho lidu, jejíž ironickou ale jistě spravedlivou charakteristiku jsem podal v posledních dvou článcích (v čís. 1. a 2. »Rozhledů«) jde paralelně velmi mnoho hospodářské slabosti, ba infeiority. S naším lidem rolnickým, stojícím na pokraji hospodářské záhuby a s naším živnostnictvem rovněž živořícím, by vládní kruhy německé daleko měly lehčí práci než mají s Poláky. Na naši »společenskou novostavbu« by určitý německý útisk měl drtivý účinek, i nezbývá než hleděti spodepříti ji na rámci rakouské politiky. Buď idea státoprávní jako princip našeho kulturního pokroku, buď idea rakouského státu, jak ji konstruují Listy politického kacíře. Tertium non datur.

II. O jazykové politice Mladočechů.

Jazyková osnova šl. Körbra padla minulý týden jako rána pumy do našeho veřejného života, a lomoz jí způsobený zmátl kde koho. Sám potlačuji článek, v němž jda v šlépějích Bráfových, jenž radí v čl. »Nynější osa české politiky« nahraditi podkopanou mladočeskou politiku jazykovou, politikou větší koncepce: pevnou vnitřní politikou rakouskou, mající za cíl utvořiti silnou Cislajtanii a tím zaručiti našemu národnímu vývoji dosavadní chod, jejž pokládá za zdárný — dospěl jsem k závěru, že jazyková politika mladočeská není vlastně politikou a jazyková rovnoprávnost v úřadech že dostaví se sama sebou, přirozeným vývojem české společnosti, jejíž inteligence se bude se vzrůstem českého středního a vysokého školství množiti a již tím si nutně získá ve státních úřadech rovnoprávného postavení s inteligencí německou. (»Jazykový ráz české politiky je dán právě vylíčeným vývojem naší společnosti. Českému sedláku resp. živnostníku jest skutečně jedno, je-li fendován česky či německy, ale ten, kdo vyvolal spor o jazykovou rovnoprávnost, byla rodící se česká inteligence. K české knize a české škole patří přece český úřad, kancelář s vnitřním českým jazykem, to je jasné. A rovněž je jasné, že rovnoprávnost v úřadech a úřadnictvu musí přijíti sama sebou, že jest to takřka personální věcí státní správy a nikoli věcí české politiky. Považuji takto s prof. Bráfem jazykovou politiku za něco velmi podřízeného, ba nepovažuji ji za politiku vůbec.« »Uvedeme-li si na mysl jen poněkud přesněji definici politického snažení, musíme

uznati, že česká politika přestává s Palackého pasivní oposicí. Celá éra Staročeská a Mladočeská až do dneška nebyla snažením politickým, nýbrž z nepolitického přirozeného vývoje české společnosti vyplynulou snahou po representaci české inteligence, po rovnoprávném jejím umístění ve školách a úřadech vedle inteligence německé.«) Něco politického však na jazykové patálii Mladočechů proti šl. Körberovi přece jest. Uvažme co, a hlavně uvažme, jaké poučení z dnešního lomozu jazykového vyplývá pro ty, kdo budou jednou u nás chtíti dělati tu pravou politiku, pro mladou inteligenci a mladé strany.

Jaké postavení předně nutno zaujmout k mladočeské akci, které právě jsme svědky? Je jazyková osnova šl. Körbra věcí takové národní důležitosti, aby za agrárníky a českými velkostatkáři přiskočila také mladá inteligence a pomáhala Mladočechům ji zažehnávat, po případě tiskem i skutkem spolupůsobit, aby na vládě příznivější jazyková úprava byla vynucena? Vyskytují se mezi mladými skutečně hlasy, že nyní, když vinou Mladočechů rovné právo českého jazyka do takového nebezpečí přišlo, je na čase, aby se s nimi stala dohoda v tom smyslu, že by mladočeská delegace přibrala do sebe dobré pracovníky mladých stran a tím se intelektuálně posílila pro další akce jazykové i jiné. Tato myšlenka spočívá na úplném přecenění přítomné patálie proti vládě a na přeceňování jazykové politiky vůbec. Rovnoprávnost jazyková skutečně závisí daleko více na přirozeném vývoji naší společnosti než na nějakých akcích zákonodárných. Zde můžeme naproti Němcům i vládě zvolati hrdě: »Wir können warten«, a nepáliti si prsty pro dnešní akci mladočeskou.

Mladočeši dnes ostatně jsou v situaci velice výhodné: Nepovolí-li jim (jak je jisto) Körber v otázce jazykové, budou dělat oposici či dokonce obstrukci; povolí-li jim, budou se doma moci vykázati vymožeností. V tomto případě bude národ spokojen, v prvém případě pak vypukne v nevázané nadšení, jako po 8. červnu 1901. Mandáty jsou za každých okolností plně zabezpečeny. I má přítomná jazyková akce mladočeská ve Vídni pro Mladočechy sice velký význam mandátový, nám však její zdar nebo nezdar může býti dosti lhostejný. Je zajímavý jen tím poučením, které si lze z něho pro příští lepší politiku proti Vídni vzíti.

Prof. Bráf vytkl (v čl. Kolesa dějin) Mladočechům, že jejich politika je p o d k o p o v á a že zakládá se na přivozování v n i t ř n í c h k r i s í v Rakousku. A dnešní jejich pokus domoci se na Vídni nějakého ústupku jazykového je velepoučným dokladem takovéto politiky. Přečteme-li Pacákův list z 31. srpna a Heroldovu chrudimskou řeč, vidíme, že mladočeští vůdcové přišli na velmi jednoduchou myšlenku: vědouce, jak nesmírně zvláště koruně záleží na tom, aby rakousko-uherské vyrovnání bylo skoncováno a Maďaři neměli příčiny dělati státoprávní obtíže, usmyslili si v tomto vhodném okamžiku nasaditi vídeňské vládě

revolver na prsa a říci: teď nám učiníš jazykový ústupek, nebo nepropustíme v parlamentě rakousko-uherského vyrovnání a přivodíme vnitřní krisi mezi korunou a Maďary....

Čeho by Mladočeši měli hleděti dosíci, opírajíce se o vnitřní sílu vlastního národa, to hledí vynutiti poukazem na maďarského strašáka. Vnitřní síla českého národa patrně nestačí ani na vymožení mizerného jazykového ústupku. V den, kdy Vídeň bude zbavena strachu před Maďary, vypadne nám z rukou jediný prostředek k politickým akcím. To je to politické, na něž při dnešní patálii jazykové chtěl jsem upozorniti.

Mladočeši ovšem mají k disposici také vnitřní sílu, a také s ní vyrukovali do pole proti Körbrovi, ale sami vědí, že za mnoho nestojí a všecku naději kladou do »maďarského strachu« vídeňských kruhů a tudíž do obstrukce. Tou vnitřní silou je mladočeská honorace, soustředěná v městských radách, sokolských a politických několika spolcích, okresních zastupitelstvech, kterou právě v přítomných dnech spatřujeme posílati do »Národních Listů« projevy proti Körbrově jazykové osnově. Co píše (podle zaslaného šimla) z Mladé Boleslavě p. dr. Bobek, ze Slaného p. dr. Hohlweg, za Staroměstský obč. klub p. dr. Podlipný, to je dnešní vnitřní, mravní síla českého národa. Mladočeši ovšem dobře vědí, že té ve Vídni se nikdo nebojí, a proto trpělivě čekali s pomstou za 14. říjen plné tři roky, až do této doby, kdy se jim naskýtá příležitost přivoditi vnitřní rakouskou krisi.

Prof. Bráf obrací se proti této nedůstojné, podkopové politice mladočeské. Viní ji, že seslabuje Rakousko, Cislajtanii, a že seslabuje nás samy. Od této politiky vedou dvě cesty. Buď lze dáti se na cestu politiky rakouské, jak radí to Listy politického kacíře; v předešlém odstavci ukazuji, že jest to politika torystická, a že znamená nutně odstavení státního práva, plné vystřídání ho ideou rakouského státu. Buď lze se dáti na cestu té pravé politiky, politiky státoprávní; pak ale musíme se vnitřní svou silou vyrovnati při nejmenším Maďarům, — pak musíme moci proti Vídni postaviti docela jiný voličský materiál, materiál nejspíše získaný rekonstrukcí našich lidových, zvláště obou našich dělnických stran. O. JOZÍFEK.

Nová díla kritická.

Odpověď na kritiku p. F. V. Krejčího v 2. čís. „Rozhl".

Pan F. V. Krejčí byl tak laskav a zařadil mé populární přednášky o českém románu, vydané v sbírce »Knihy pro každého«, pod významný nadpis »Nová díla kritická«. Té cti jsem se nenadál a odmítám ji s díkem, neboť mám o kri-

tickém díle povznešenější mínění. Kritické dílo o čes. románu, jak já mu rozumím, vyhlíželo by docela jinak než cyklus šesti populárních přednášek určených pro poučení posluchačů z nejširších vrstev. Ale to je vedlejší. Pan Krejčí při té příležitosti mnoho vykládá o pěstování kritiky na čes. universitě; zdá se však, že se náležitě neinformoval. Sporná může býti zajisté otázka, jakého druhu »kritika« hodila by se nejlépe pro přednášky určené pro široké obecenstvo. Pan Krejčí o té věci kdysi vážně přemítal a dospěl k tomuto resultátu: »Široké obecenstvo má také právo na svou kritiku, která by pracovala v jeho prospěch a měla na zřeteli jeho duševní obzor a potřeby.« Tento druh »kritiky« určené pro široké obecenstvo pan Krejčí tehdy zřejmě odlišil i od kritiky vědecké i od dojmové (impresionistické), z nichž jedna jest podle něho »ryze moderní«, druhá »může se pokládati za ještě modernější«. Nyní doporučuje však, pokud mu rozumím, pro široké obecenstvo kritiku aestheticko-psychologickou, asi po způsobě esthopsychologie Hennequinovy. Po mém mínění methoda Hennequinova nehodí se pro široké obecenstvo z té příčiny, že akcentuje pouze formu a nedbá stránky ideové, která je při díle uměleckém stejně důležita jako forma. Proto se mi zamlouvalo více reální stanovisko kritiky ruské, která mluví méně o formě a více o obsahu po stránce ideové a sociologické.

P. Krejčí dívá se na mou knížku jako na souvislé dějiny českého románu XIX. st. a z toho stanoviska je posuzuje. Neprávem. Pravím výslovně: »V cyklu svých přednášek nemohu podati celistvé dějiny čes. románu v XIX. st., nýbrž toliko vybrané partie z jeho vývoje.« Na čem se zakládá spíše humoristická než vážná výtka p. Krejčího: F. X. Svoboda se svým »Rozkvětem«, pí. Růžena Svobodová, Jiří Karásek a j. jsou mu tedy méně význačni a patrně i umělecky nižšími nežli Vlasta Pittnerová, Ot. Bystřina nebo dokonce Matouš Beňa, Věnceslava Kratochvílová a jiná jména,« to věru nechápu. V předmluvě pravím zřetelně, že bylo mi přestati jen na zjevech nejvýznačnějších, což vzhledem k době nejnovější obmezuji ještě více slovy: »zejména z bohaté literatury románové doby současné mohl jsem vybrati poměrně jen málo spisovatelů, chtěl-li jsem o jejich knihách aspoň několik slov promluviti. Celou řadu románopisců, jichž spisy jsou ozdobou naší literatury románové a stejným právem by zasluhovaly obšírnějšího výkladu, bylo mi vynechati, neměl li jsem přestati na pouhém výpočtu jmén a knih.« Také v šesté přednášce věnované době nejnovější výslovně pravím: »Kdybych chtěl podati prohloubenější obraz románopisectví doby nejnovější, musil bych těsný rámec své přednášky značně rozšířiti; ale takto jsem nucen přestati jen na stručné charakteristice některých zástupců moderního románu našeho, ač by i jiní spisovatelé týmž právem zvláštní úvahy zasluhovali.« Rozumí se, že Bystřinu, Beňu, Kratochvílovou a p. neuvádím nijak v přednášce o moderním

románu, nýbrž cituji pouhá jejich jména doplňkem k vývoji vesnické povídky. Ostatně je výtka, že Svoboda, Svobodová, Karásek a j. jsou mi »patrně i umělecky nižší« než Pittnerová, Bystřina, Beňa atd. tak naivní, že nezasluhovala ani odpovědi.

P. Krejčí tvrdí také, že »ani jméno Nerudovo se tu nevyskytuje.« Záleží-li mu pouze na jménu, tedy se vyskytuje, jen ať ho hledá. Že jsem však o Nerudovi podrobněji nepojednal, uznávám sám za chybu. Lituji toho a lituji také, že jsem nemohl obšírněji pojednati o Arbesovi, Laichterovi, Svobodovi, Svobodové, Karáskovi, Hladíkovi, Sovovi a j. novějších románopiscích, kterých si velice vážím, ale nepsal jsem dějiny soudobého románu, nýbrž jen vybrané partie z rozmanitých dob čes. románu XIX. st. a při tom jsem mohl — opakuji znovu slova předmluvy — »zejména z bohaté literatury doby současné vybrati jen málo spisovatelův atd.« J. MÁCHAL.

Ve svém článku nejednám jen o dílech kritických v nejvlastnějším slova smyslu. Takovým není ani kniha p. Krausova ani p. Máchalova. Ale pod kritiku v širším slova smyslu přece obě náležejí a proto jsem krátce a všeobecně mohl napsati »Nová díla kritická«. Pan dr. Máchal přednášeje o rozvoji české prósy, střídal neustále svůj úkol literárního historika s úkolem k r i t i k a — to je přec z celého položení i tónu jeho přednášek zjevno. Pan dr. Máchal zbytečně dogmatisuje, cituje-li je z jednoho mého článku (před 7 lety psaného) slova o rozdílu kritiky vědecké a dojmové a staví-li jako logický rozpor proti tomu, že prý doporučuji pro přednášky širokému obecenstvu methodu aestheticko-psychologickou. Neřekl jsem nic více a nic méně, nežli že by lid měl býti veden k tomu, aby na knize dovedl cenit formu a stajenou v ní osobnost autorovu, tyto hlavní dvě podmínky uměleckého dojmu. Jen nejprimitivnější čtenář utkvívá na pouhém obsahu a jeho ilusivní moci. Ale je mi ovšem těžko se dorozuměti s p. drem. Máchalem, míní-li že stránka ideová je při díle uměleckém stejně důležita jako forma. Neznám rozdílu mezi ideou a formou v umění. Umělecká idea je vždy ideou stylovou, formální, je to právě f o r m a s a m a. Pan dr. Máchal však vykládá lidu prostě materiální obsah, děj, kostru knih a ne jejich vlastní literární ideu. Ironický obrat, jehož jsem užil, vytýkaje p. dru. Máchalovi, že přešel přes mnohé důležité autory, poskytl mu příležitost k laciným argumentům. Jakoby se mohlo skutečně vážně o tom mluvit, pokládá-li F. X. Svobodu a j. za méně významné než Vlastu Pittnerovou a Matouše Béňu! Především však třeba konstatovati, že p. dru. Máchalovi nepodařilo se obhájit způsob, jímž vybíral a třídil svou látku. V šesti lidových přednáškách o českém románě — a jako přednášky pro lid jsem především posuzoval práci p. Máchalovu — nesmí chyběti Arbes a Neruda. I kdyby byly tyto přednášky dvě či tři, smíme žádat na přednášeči, aby právě proto dal vyniknouti tím spíše jen zá-

kladním liniím vývoje a nejostřeji profilovaným hlavám a aby vyloučil všecko prostřední a bezvýznamné. Toho pan dr. Máchal neučinil. Některé kapitoly jeho přednášek jsou skladem literárně-historické učenosti a utápějí se v detailech, kdežto celkový obraz, jaký o českém románu podává, trpí neorganickou komposicí, kusostí a nedostatkem plastické výraznosti.

F. V. KREJČÍ.

Vzdělávací činnost Sokolstva.

(Další.)

Na odpovědi, dané na otázku: »Jaký byl mravní výsledek přednášky?« z pochopitelných příčin nelze klásti přísné měřítko. Výsledek odhaduje se podle přítomného obecenstva, byť se často dostavilo ne z vlastního přesvědčení, že by dychtilo po poučení, ale buď na komando ze spolku vyšlé, aby se neřeklo, že řečník přednášel před prázdnými lavicemi, anebo více k vůli tomu »příjemnému«, které po »užitečném« přichází, totiž k vůli zábavě, spojené s přednáškou z obavy, že na pouhou přednášku málo kdo by se dostavil. Jindy měřítkem »mravního« výsledku bývá potlesk obecenstva, je-li hlučný, či mírný, trvá-li vteřinu, anebo několik minut. Je-li potlesk »dlouhotrvající«, mluvívá a piše se o »velkolepém« výsledku přednášky, a zatím obecenstvo často tleská ze zvyku všemu, a také tleská radostí, že tomu poslouchání jest konec a hudba může zahráti skočnou. Proto také většina sokolských jednot a to i ony, jež dotazníky řádně vyplnily, otázku: »Mravní výsledek přednášky« raději ani nezodpověděla. Jen u 745 přednášek čteme odpověď a sice 33 přednášky setkaly se s výsledkem »znamenitým«, »velkolepým«, 111 přednášek mělo výsledek »úplný«, »velmi příznivý«, »velmi dobrý«, 295 přednášek »dobrý«, »příznivý«, 237 přednášek »uspokojivý«, 22 přednášky »povznášející«, 15 přednášek »dostatečný«, 17 přednášek »slabý« neb »chabý«, 10 přednášek setkalo se s výsledkem »nepatrným« a konečně pět přednášek v Čechách nemělo výsledek »žádný«.

Poslední rubrika v přednáškovém dotazníku sokolském »Poznámky« na pohled bezvýznamná, poskytuje nám příležitost nahlédnout do tajů spolkového i veřejného života českého. Tuto rubriku, která charakterisuje smýšlení, náladu obecenstva po přednáškách, osvětluje poměry v některých městech a obcích, jen nemnoho jednot vyplnilo. Některé odpovědi naplňují čtenáře uspokojením, když na př. dovídá se, že ta neb ona přednáška dala podnět k založení veřejné čítárny, knihovny, jinde k založení dětské opatrovny, záložny Raifaisenovy, hospodářského spolku a pod. Naproti tomu také čteme, že obecenstvo, ba ani členstvo jednoty nejevilo zájmu pro přednášku, že mezi přednáškou se bavilo a mnozí přítomní obojího pohlaví docela

usnuli. Většina obecenstva chodí do přednášek nerada a proto spolky, aby to »táhlo«, dají po přednášce na program část zábavní, solové a humoristické výstupy, přednes různých dvojsmyslných, neslušných »básní« a kupletů a tanec. Trvá-li kdy přednáška déle, dává publikum svou netrpělivost na jevo všelijak, šeptáním, pokašláváním, klímáním, neb jde z místnosti »na vzduch«, kde snáze se to vyčká, až bude konec a přijde »to pravé«. Česká Obec Sokolská dává pokyn sokolským jednotám, aby přednášky obsahu vážného nespojovaly s částí zábavnou, zejména ne s tancem. A výsledek tohoto pokynu? — Kde jednota podle toho se zachovala, pohořela. Obecenstvo se nedostaví a také mnozí bratři Sokolové, kteří dávají přednost »příjemnému« před »užitečným«, blýskají se svou nepřítomností.

Z poslední rubriky přednáškové statistiky sokolské uvádím některé charakteristické poznámky; odráží se v nich duch času, smýšlení, povaha českého lidu. Jednota A. podávajíc zprávu o čtyřech přednáškách pronáší povzdech: »Městská representace a elita přednášek se straní a jich nepodporuje.« — Jednota B.: První přednáška měla théma »O inteligenci a její povinnostech«, druhá »O vadách a překážkách, jež stojí v cestě Sokolstvu.« Jednota B. podotýká o prvé přednášce, že obecenstvo sice uznalo, že řečník mluvil pravdu, ale při hříšné liknavosti občanstva a místní inteligence nedocíleno žádných výsledků. Druhá přednáška zdála se býti obecenstvu »ostrá«. — Jednota C.: K historické přednášce přidány solové výstupy, aby prý to více »táhlo,« a byla větší návštěva. O pouhou přednášku obecenstvo mnoho nestojí. — Jednota D.: »Rádi bychom přednášky konali častěji, ale přespolního řečníka zřídka kdy získáme a místního lid nerad poslouchá.« Ve své vlasti není žádný člověk vážen — praví přísloví. — Jednota E.: Návštěva při přednášce »O dru. Tyršovi" byla slabá, jelikož nebylo dovoleno kouřiti; za to v následující přednášce návštěva byla četnější, poněvadž výbor dovolil mezi přednáškou kouřiti i píti. — Jednota F.: Přednáška »Jaký má býti a jaký nemá býti pravý Sokol.« Účinek přednášky byl zakrýván, jelikož obecenstvu se promluvilo do duše. — Jednota G.: Po přednášce »O úkolech Sokolstva« nastalo nadšení a všichni přítomní slíbili jednati dle rady řečníkovy, avšak nadšení záhy ochablo, až smýšlení občanstva vrátilo se do bývalých vyjetých kolejí. — Jednota H.: Přednáška »O Bedřichu Smetanovi a o hudbě«. Výsledek této filosofické přednášky nebyl žádný; podobná přednáška hodí se pro odborníky, ne však pro spolek, jehož členy jsou dělníci. — Jednota J.: Přednáška »o Janu Husovi« zmařena klerikální stranou, která Sokolu velice škodí a zakazuje čtení knih »kacířských« jako o Husovi a j. pod. (Jednota J. jest na Moravě.) — Jednota K.: Přednáška »o Husovi«. Výsledek lze těžko vypsati — praví Jednota. — Jednota L.: Přednáška »o očistě a kázni v Sokolstvu«, měla ten výsledek, že protichůdní živlové byli z jed-

noty vypuzeni. — Jednota M.: Přednáška »O úkolech Sokolstva«. Málo dobré vůle a pochopení pro podobné věci v širších kruzích, uvádí Jednota. V. KUKAŇ.

Václav Levý v Zákupech.

(Konec.)

Později se přece Kantler s Levým trochu spřátelili, a chodívali jsme někdy všichni tři městem procházkou. Večer pak do hostince. Levý píval někdy rád o sklenici více a tu pak zpívával a pořádal všeliké hry. Hrávali jsme také alager v karty, ale ne o peníze: kdo zamrzl, platil tři mázy piva. Takový hospodský život vedli jsme v zimě, v létě bylo jinak. K večeru chodívali jsme na procházku za město, kde byla dřevěná hospůdka se zahrádkou. »Buchtelschänke.« »Frau Mutter«, jak hostinskou volal Levý, přinesla nám do zahrádky kávu, kterou jsme pili ležíce na trávníku. Několikrát byl s námi také Kantler, který se ale na trávník nepoložil, protože se velmi elegantně strojil. Levý říkal, že sedět, to vlastně nic není, buď stát, nebo si lehnout.

Každou neděli a svátek o 4. ráno byli jsme již na cestě na některý z okolních vrchů jako Bürkstein, Roll, Slavíček atd. Na první jsme chodívali kol rozsáhlého hostince Švojky, který jest v lese a kde v létě každé neděle se tančí. Tam jsme se na zpáteční cestě zastavovali a obyčejně v dobré náladě vraceli jsme se do Zákup, kde jsme zašli ještě do hostince k Dopšovi, kde se scházívalo císařovo služebnictvo. Přišli jsme jednou a Levý začal provádět experimenty. Přinesl si tři maličké sklenky. V jedné byla tekutina zelená, ve druhé červená a ve třetí modrá. Levý namočil prst do červené, ponořil do modré a hned se objevila barva zcela jiná. Hosté se smáli a Levý se rozveselil, prováděl ještě jiné kousky a tu se stalo, že neopatrně zavadil o jednoho ze zámeckých služebníků, kteří se domnívali, že jsou nejméně na stupni s ministrem stejném. Ten se ohlédne, zaškaredí a vídeňským dialektem vykřikne: »Schmeisst ihm aussi, wann er bsoffen ist!«

Přítomní se zarazili, ale úředník barona Leitenbergra pan Rohfeld vyskočí a táže se uraženého, jestli toho pána (Levého) zná. Než tento mohl odpovědět, ukáže na Levého a praví: »Tomu muži nejste hoden boty vyleštit!« Po těch slovech nastal hluk a bylo by snad došlo k srážce, ale dvořané, kteří byli v menšině, odešli do zadního pokoje a společnost Zákupských měšťanů i s Levým zůstali sedět a bavili se vesele dále.

Jednou byl smluven společný výlet na lesnatý vrch, asi půl hodiny vzdálený od Zákup, kde byla poustevna a kostelíček sv. Josefa. To jsme byli čtyři: Levý, Kantler, Kvast, malíř

na skle, a já. Nahoře nalezli jsme sloup se střechou jako veliký deštník. Tam umělci si vzájemně slíbili, že Levý vytvoří oba druhé ze sádry, Kantler vymaluje druhé na plátně a Kvast na skle. Bylo před polednem a bylo strašné vedro. Svlékli jsme kabáty. Přinutili mne ke zpěvu a sami přizvukovali.*) Pak si Levý všiml, že Kvast pověsil si kabát na nějaký suk, rozběhl se, chytí kabát a hodí jej na střechu. Nahoře to křaplo a se střechy teklo víno, jehož láhev uschoval Kvast do šosu kabátu, aby nás později překvapil. Zatím kabát přilepil se na střechu, která byla čerstvě natřena fermežovou barvou, a když jsem jej snesl dolů, nebyl k obléknutí. Tehdy byli jsme nuceni jíti všichni domů s kabáty přes ruku, aby nebylo nápadné, proč je Kvast svlečen samotný. Druhý den dali jsme kabát Pražským natěračům, kteří byli v zámku zaměstnáni, a ti jej úplně vyčistili.

Když byl konec masopustu, přišel Levý a praví, že by rád ten konec masopustu nějak radostně zažil. — »A jak?« odpovídám já. »Pojeďme do Lípy —.«

»Tam ne, jest tam mnoho Židů.«

»Tedy kam? Zde u Dopšů také nic není.«

»Půjdeme odpoledne k Frau Mutter do Buchtelschänke —.«

Dopoledne jsme byli u Dopšů na víně, zahráli si kulečník a ve dvě odpoledne vydali jsme se k Frau Mutter. Ta nás uctila kávou a koblihami. Zdrželi jsme se až do čtyř hodin. Když se již začínalo šeřit, Levý se táže, kde jest nějaká muzika. Matka nám ukázala cestu do vesnice, vzdálené asi půl hodiny, a už jsme šli. Bylo již hodně temno, na cestě bažiny, a tak jsme se dostali s velikou obtíží do vsi a jdeme hned do hospody. V šenkovně hořely dřevěné fakule místo svíček, všude plno kouře, několik hudebníků, žádní hosté a špatné pivo. Seděli jsme a čekali. Leč za chvíli se vytratili i muzikanti a bylo prázdno. Zaplatili jsme a chtěli jíti domů, když nahoře v sále zahrála hudba. »Pojďme nahoru!« nutil Levý. Já nechtěl, trochu jsme se tahali, až jsme šli přece oba. Nahoře bylo hodně dívčic a bylo tam veselo. Levý povídá: »Odtud dnes nepůjdem!« — Zmizel mi s očí a už se točil v kole s hezkou vesničankou. Jak přetančil, dovedl tanečnici k cukrové bábě, nakoupil jí sladkostí a hned zase vzal do kola druhou. A tak je provedl všechny. Holky měly radost a Levý ještě větší. Když jsme ráno chtěli domů, podstrčil mi Levý dvě desítky, abych je dal muzikantům, a když se to stalo, nedali si tito vymluvit, aby nás nevyprovodili až za ves. A Levý si potom dlouho liboval, jak se mu masopust povedl.

Jednou vydali jsme se do Mimoně, kde měl Levý tetu, jež měla pronajatý hostinec. Dříve zašli jsme do zámku pro dovolení, aby nás pustili k prohlídce zámeckého parku. Když se nás tázali kdo jsme, řekl Levý, že Pražané, zaměstnaní při

*) Pisatel těchto vzpomínek je dosud dobrým tenoristou.

opravě Zákupského zámku. Posléze dali nám průvodčího, který nás všude prováděl a všecko vysvětloval. Byli bychom snad ani do zámku nešli, kdyby se nám před tím nebylo cosi nemilého přihodilo. Asi v deset hodin byli jsme na temeni Rolla, kde bylo mnoho vysoké trávy. Že byl již červenec, byla tráva z části suchá. Kdo ví jak nám napadlo, že by ta tráva dobře hořela a že jsme ji zapálili. Oheň se rychle šířil a protože jsme ho nemohli uhasit, pospíchali jsme rychle dolů do zámku. Nedověděli jsme se potom nikdy, kdo oheň za nás uhasil.

Po návštěvě zámku vyhledali jsme tetu Levého a zůstali u ní na oběd. Přinesla nám jaternice, kterými jsme se musili spokojit; pivo bylo dobré a poseděli jsme dosti dlouho. Hostinská měla neobyčejnou radost, že se k ní Levý hlásí, a ačkoliv odevšad dívala se chudoba, přece nikdo od nás nechtěl přijmouti peníze. Měli tam také malého hocha, se kterým jsme se chvíli bavili, při čemž jsem mu na odchodu dal do ruky desítku, kterou mi Levý podstrčil. Klučina to sice hned vyzradil a teta se zdráhala, až posléze přece byli nuceni peníze podržeti. —

Tím zápisky končí. Jednotlivé části nechal jsem schválně následovati za sebou v témž pořadu, jak byly napsány původně; jednu příhodu jsem vynechal jako příliš realistickou. Na jiném místě (při zmínce o malíři Kvastovi) slibuje pisatel o něm více; je škoda, že nedostál slovu a zápisky nechal nedokončeny. Než, jak doufám, i tyto řádky přijdou čtenářům vděk.

DLE SOUKR. ZÁPISŮ K. VIKA.

Galerie umělců.

Na náměstí před milánským dómem stojí téměř proti krásné kathedrále ohromná vítězná brána, vysoká k první střeše gotického chrámu, a tou se vchází do stometrového křížového loubí, pokrytého odvážnou konstrukcí skleněnou; v přízemí jsou přední krámy a veřejné místnosti města. Je to galerie Viktora Emanuela, shromaždiště milánských hercův, či lépe řečeno třetiny veškerého obyvatelstva. Jednou stranou hledí k dómu, druhý vchod otvírá se k pomníku Leonarda da Vinci, proti kterému zvedá slavné divadlo de la Scala těžké a nepěkné zdi své.

Zde poznáváte, že je oprávněna sláva Milána všude, kde shromažďují se lidé, aby strávili večeři, dozvídajíce se z allegret a sostenut o tom, co vyvedl Vasco de Gama nešťastné Selice, nebo jaké výčitky činí Elsa tajemnému Lohengrinovi, snažícímu se, aby uhájil své inkognito. Zde pojídají makkarony v lacinych restaurantech všichni rekruti a reservisti umění, očekávajíce každým okamžikem, že se jim dostane spravedlivého uznání

světa, a že se jim začnou sypati na cestu životem miliony. Jsou to lidé tak nešťastní a směšní, že budí až soustrast, a připravují se, aby vstoupili do chrámu slávy, zpívajíce za několik grošů v některém z městských divadel milánských jen proto, aby nějaký časopis posledního řádu se o nich zmínil, a oni mohli poslati článek příbuzným a přátelům na doklad, jakých úspěchů dosahují v zemi umění. Zde jsou také veteráni, kteří byli rozkoší celé generace některého města v Evropě, a tráví nyní ze svých úspor s italskou lakomostí, kterou lze porovnati jenom se židovskou chtivostí peněz, i ti, méně opatrní, kterým jest zabývati se k stáru obtížným zaměstnáním, aby ušli nouzi, ač dříve vláčeli hedváb a aksamit po jevištích a přijímali hojné ovace. Nelze v Miláně prodleti, aby se člověk každé chvíle nesetkal s uměleckým vysloužilcem, se začátečníkem nebo s někým, kdo postupuje kliden a sebevědom od propadnutí k propadnutí a od vypískání k vypískání.

Bydlím v podnájmu u pobožné, ošklivé a skorem slepé stařeny, která bývala tanečnicí v královském divadle v Madridě, a okouzlovala šviháky za posledních let Isabely II.*) Jako vzpomínky na tu slávu visí po celém bytě, i v mém pokoji suché věnce, drobné dárky a velkolepé obrazy krásné ženy v gázových sukénkách, stojící na špičkách, nebo v námořnickém kroji s rukama opřenýma o boky. Zdá se nemožným, že se ty velkolepé formy změnily vlivem času v kostru, která tápá chodbami, hubujíc drsnou milánštinou služku, aby čistila lépe boty signora spagnoletta, a uchovává jako zbytek zašlé záře ve vyschlých uších překrásné náušnice ze smaragdů a briliantů.

Domovník a zároveň strážník s rudou kozí bradou, který za lepších časův také zpíval, a procestoval půl Evropy ve sboru, vypravuje mi dutým hlasem o Španělsku »oh, bello paese!« a hlavně o garbanzos,**) a pouhou vzpomínkou na ně se mu nadýmá už příjemně žaludek.

V prvním poschodí je divadelní agentura, ve které se od rána do večera zkoušejí kanárci všeho druhu, a v trattorii, ve které se jeví rozmanitost milánské kuchyně tím, že tam jednoho dne podávají rýži s máslem a smažené kotlety, a druhého dne smažené kotlety a rýži s máslem, a dávají to zalévati velkolepým šumivým vínem Cannetským, zastal jsem u sousedních stolů několik tenorů, kteří zpívali ve Valencii, a které galerie vydupala a noviny strhaly. Dívají se na mne, jakoby si vzpomínali, že mne někde viděli,***) a patrně si na konec myslí, že jsem také kollega, čekající na kontrakt.

Žijeme zde jako mezi kulisami. Soused ve vedlejším pokoji trilkuje každou chvíli, aby mu nezplesnivěl diamant v hrdle, celé město jest bezplatným koncertem, a jakmile zahnete ze

*) Vládla 1833—1868. *Překl.*

**) Luštěnina, která se ve Španělích ve vrstvách méně zámožných hojně pojídá. *Překl.*

***) Spisovatel je z Valencie. *Překl.*

čtyř hlavních ulic do úzkých uliček bez chodníků a vydlážděných oblázky, zní vám do uší neladná spousta pian, za balkonovými dveřmi ječí Gioconda zuřivou, beznadějnou vášní, nad ní zpívá Turidú »vino spumegiante«, o něco výše chechtá se Mefisto a v podstřeší vzývá Nelusko ducha bouře, nemluvě o houslích a klarinetech, čelech a trubkách, rozdělených přiměřeně ve všech předměstích, ve kterých jsou laciné byty. Ti všichni mění svým cvičením a zkoušením město v Babylon.

Jsou zde dva tucty umělců, jejichžto jména opakuje světový tisk každým okamžikem, a kteří žijí v kruzích milánské aristokracie. Nasliromáždili milionů, mají poetické hrádky na březích jezera Komského a objevují se na ulicích s knížecí nádherou. Ti jsou dokladem slov Kristových, že jest mnoho povolaných, ale málo vyvolených. Kdyby tyto privilegované bytosti věděly, jaké zlo působí bezděky, snad by hleděly skrýti blaho a výhody svého života. Jsou jako zrcadélka čižbářův, která oslnivě se otáčejí a lákají neopatrné skřivánky. Romantické děvče, dcera klidné rodiny, nebo mladý obchodní pomocník, kteří zazpívali v kroužku přátel nějakou romanci a sklidili příslušný potlesk, začnou ihned sníti o Miláně, o velkém vítězství na jevišti a o šťastném životě umělce, rozmazleného šlechtou. Nikdo nemyslí na tisíce umělců prostředních a skrachovaných, kteří zpívají pouze dva měsíce do roka, a to za plat téměř nádennický, kterého často ani nedostanou; všichni upírají zraky jenom na ten půltucet tenorů, kteří dostávají šest tisíc franků za večer, nebo na umělkyně, které se stávají milionářkami a vdávají se za ruská knížata.

A toho lidu v Miláně! Kdyby se mohla napsati historie všech těch obětí uměleckého oslnění, mládí jalově se trávícího a odsouzeného neproniknouti nikdy, nebylo by na světě povídky pohnutlivější. Když vidím, jak se ubírají arkádami náměstí před dómem lehoučkým krokem s notami pod paží k učiteli rusé a hubené Angličanky, které se chtějí státi zpěvačkami písní, kypré a běloučké Rusky, příští dramatické soprány, nebo Andaluzky a Madriďanky odvážného pohledu a líbezné roztomilosti, pomyslím vždy, že daleko, na sta mil, žije snad chudá rodina, která na se vzala velké oběti a utrhuje si od úst chléb, aby připravila cestu těm visionářkám slávy, a když byla prožila tři roky v bídě a bolestném odříkání, shledá, že ta, která mohla býti v domovině své počestnou matkou, stala se prostřední zpěvačkou, často tak ubohou, že hledajíc kontrakt, užívá více očí svých, nežli hlasu, a která na bezvýznamných jevištích dosahuje úspěchů — za kulisami.

A to jest ještě příznivý úspěch. Muži, nemající zbraně, které může zneužiti každá mladá žena, aby se zbavila bídy, stárnou, procházejíce se slavnou galerií, mění se v bolestné bohemy a po tolika studiích a obětích často se živí jen tím, že zastaví nějakého neopatrného člověka u Scaly, dvacetkráte jej pojmenují c a r o, vypravují mu o svých vysněných úspěších,

a na konec se ho zeptají, nemá-li zbytečných deset lir, že jsou té chvíle trochu v tísni.

V době, kdy se končí masopustní období, uzavírají umělci, kteří najdou zaměstnání a jsou oblíbeni, nové kontrakty na zimu nebo na poslední jarní představení. Tu bývá na galerii zajímavá podívaná. Zastavují se před velkými výkladci galerie, tváříce se jako vévodové na zapřenou a hovořice o svých nových úspěších s nadsázkou co největší. Vychvalují se horlivě navzájem, a jakmile obrátí se k sobě zády, říkají jeden o druhém, že zpívá jako vrána, a o tom potlesku že je to lež, že to byl pískot, a ukazují si umělecké časopisy s pochvalnými články, ačkoliv to všichni znají, vědouce, že se platí dvě liry za řádek. Je to šťastný lid, který žije věčně na jevišti, a samým líčením lži za pravdu pozbyl znalosti hranic a neví, kde končí tato a začíná ona. Blýskají s dětskou radostí brilanty na prstech, hovoří se strojenou zdrželivostí o vznešených dámách, které, šíleny láskou k nim, chtěly opustiti všechno a jíti s nimi, přidávají nestoudně nuly, vypravujíce o gáži, kterou dostávají za saisonu, a na konec rvali by se s každým o cenu číšky kávy.

Když nastane doba velkých kontraktů, rozletí se klidně na všechny strany. Podpisují kontrakty do všech dílů světa; stejně odcházejí do Španěl jako do Spojených Států či do Australie, a vracejí se za několik měsíců se stejně ohybným hlasem a směšným chováním, nedbajíce na neustálých cestách ničeho, kromě rozmarů obecenstva a hojné gáže.

A zatím se pariové, kteří nikdy nedospívají cíle, bohemové milánští, potěšují v galerii hovorem o upadajících znamenitostech, nebo slavných začátečnících, a upírají jim veškeru cenu. Tvrdí vážně, že nejpřednější skladatelé nechtějí provozovati své nové opery, nepřijmou-li oni hlavní úlohu, vyslovují se pohrdlivě o kontraktech s divadlem de la Scala, a při tom slídí po kdejakém agentu, vyzvídajíce, není-li »něco« u nepatrného divadla někde v Piemontu, a o půlnoci ubírají se lačni, samým lhaním ochraptělí, s garibaldovským širákem v týle a ve svrchníku dlouhém, div ho po zemi nevlekouce, do svého brlohu, bezpečni svojí budoucností s důvěřivostí a pevností vůle až dojemnou. Osvětlují cestu svoji jako bohemové, vylíčení francouzským spisovatelem, leskem zlatých šupin, kterými Chimaera vždy je obalena.

PŘEL. A. PIKHART. (Autorisováno.) V. BLASCO IBÁŇEZ.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Provedení „Měšťáků", „dramatické etudy" od Maxima Gorkého považuju za velikou událost naší scény. Kdybych měl vyjádřit plný svůj dojem, byl bych nucen sáhnouti k nejsilnějším superlativům — tak divuplným zdá se mi umění tohoto geniálního Rusa. Nemíním tu papouškovati

fráze, kterými od nějakého času až do omrzení hlásá žurnalistika téměř celé Evropy slávu tohoto mladého autora; naopak tato reklama a dotěrná pozornost, jejíž obětí se Maxim Gorkij stal, vybízela mne spíše k nedůvěře, právě tak jako se mi zdá pro podobné okolnosti trpět velikost postavy Tolstojovy. Ukázalo se však v případě Gorkého, že veliké umění nemusí vždy těžce bojovat za uznání a pochopení. Hra Gorkého strhuje hned na prvé poslechnutí a drtí vás přímo svou vášnivou silou cítit život a podávat jej s nesmírnou bezprostředností a hloubkou. Elementárnost jeho umění nemá tak hned příkladu. Nezná výpočtů a konstrukcí, umění a skutečnost splývá u něho v jedno. V tom ohledu kráčí Gorkij ve stopách předchozích mistrů ruské literatury, ale nezůstává, soudím, ani za největšími. Kus jeho vybočuje ovšem silně z tradicielních představ o dramatě, nemá události, která by tvořila jeho dramatický nerv a spád, je psán na pohled velmi beztvárně a bez komposice. Pravím na pohled, neboť přihledneme-li blíž k jeho ústrojí, vidíme zcela zřetelně, že děj je konstruován, exposice že je na př. zcela mistrná a každý akt že má své závěrečné vyvrcholení. Protože však celá hra kypí tak úžasně bezprostřednou, svěží tvůrčí silou, všecko konstruované ustupuje do pozadí a zdá se, jakoby i to vyvřelo zcela elementárně z péra autorova. Pravdou jest ovšem, že dramatického děje dle běžných střihů „Měšťáci" nemají — v tom ohledu láme autor jejich dramatu nové cesty. Tragikou jejich je tragika životů, které nežijí. Lidí živořících v nudné šedi a stuchlé atmosféře měšťáckého konservatismu, duší, škrcených ruskými poměry, utlačených a zlomených „zbytečných lidí", jaké známe již z prvých novel Turgeněvových a kteří tu vystupují v nových modernějších variantech. Hra Gorkého je strašlivou obžalobou ruských vládnoucích řádů, tendence její křičí z každé scény, ne ovšem tendence vtíravá a řvavá, ale tak v jedno slitá s uměním a životem, jak to jen Rusové dovedou. Je to hra tak tendenční a pro svou dobu typická jako byl „Revisor" pro léta třicátá a „Lovcovy zápisky" pro léta padesátá. Gorkij má už jiné Rusko než Rusko šlechty a mužíků, analysuje už typy degenerovane a upadající dnešní třídy buržoasie, konflikty jejích „otců a dětí" a hrdinou ruské budoucnosti není mu už tupý, křesťanský pokorný mužik dle ideálu Dostojevského a Tolstého, nýbrž jiný muž práce, moderní dělník, jak jej stělesnil v krásné postavě Nila: trochu neurvalý, ale kypící zdravím a silou, plný ducha vzpoury a hněvu, ale i vášnivé radosti života a možností nových heroismů. Tak modifikuje Gorkij západoevropský typ socialistický svým slovanským a individualistickým cítěním. — Hra měla v Nár. divadle, považíme-li, co je v ní pro naše obecenstvo nezvyklého, poměrně značný úspěch. Hráno bylo velmi dobře, ani jeden výkon nerušil soulad celku. Takových šťastných večerů mívá naše činohra pořídku. Z celé řady zdařilých výkonů zasluhuje být jmenován zvláště páně Vojanův.

K

= **Hudba.** Podzimní období operní a koncertní jen velmi málo znatelnými pošiny v před hlásí se o pozornost hudebního obecenstva. V opeře žijeme dosud z výsledků příprav pro letní měsíce, jimž v obět přineseny dvě novinky podružného významu v Offenbachově »Krásné Heleně« a baletu Hellmesbergrově a Sironiové »Perle Iberské« vedle několika nových nastudování, podnícených často nikoli snahou po trvalých doplňcích zpěvoherního pořadu, nýbrž návštěvami hostů, jimž někdy i bez positivního uměleckého prospěchu vyhraženo bylo široké místo. Právě tento kult pohostinských her přes nepopíratelnou svoji významnost pro posluchače vskutku hudebně vzdělaného a kritického má však v našich poměrech i jiné, horší stránky: ve shonu po zpívajících subjektech často rozhoduje mnohost v neprospěch jakosti, takže zamýšlený účinek snad ani se nedostaví, anebo — a to je nejbezpečnější — živí se v nejširších kruzích zpěvoherního návštěvnictva nejsilnějšími mízami té či onaké reklamy nepěkná myšlenka, že host je středem a jeho výkon zpěvoherním účelem o sobě, čili jinými slovy: otevírá se jimi na novo dokořán cesta zpěvnímu virtuosství i do moderní zpěvohry, která celkem dosud byla u nás ušetřena pěveckých výstřelků nejrozmanitějšího zrna, přenechávajíc je operám italským, a tím ruší se účin uměleckého díla jako celku v jeho esteticky hudebních hodnotách, od podstaty jeho odvrací se nezasloužene všecka pozornost k měnlivému a s ní ne vždy sourodému vnějšku. Že by ostatně přiřadění nového pramene k záplavě, která v zimních měsících

v koncertech na nás doléhá s instrumentálním virtuosstvím, i v létě v opeře bylo žádoucno, lze pochybovati, zvláště když jeho vlivem umenšuje se počet večerů věnovaných domácím dílům zpěvohernim. Celý poměr operní správy k českým zpěvohrám bude třeba na statistickém základě objasniti co nejdříve; vždyť jednak prázdné položky při jménech některých autorů nebo zpěvoher, jednak neproduktivnost mladších sil skladatelských nebo lépe: produktivnost znatelně se nejevící, přímo k tomu nutí. Nepoměrnost toho poměru vycítěna byla v posledních dnech při Bendlovi a Fibichovi a snaženo se ji odčiniti. Výběr z Bendlovy tvorby padl na »Starého ženicha«, dílo let sedmdesátých, pro skladatele svého ze všech nejméně výrazné, jakoby bývalo šlo o to, aby dokumentována byla v jeho neprospěch věta, že nelze v Bendlovi hledati v první řadě dramatika, nýbrž skladatele hudby vokální, zejména sborové. Ostří charakteristiky vybroušeno je tu u Bendla nejpečlivěji v ensemblových větách, jež žijí pohybem svěžích rythmů a pestrostí výborně využitých rázovitostí hlasových, kdežto v hloubce individuálního zpodobení jednotlivých postav schází Bendlovi mnohý důležitý a výstižný rys umělecké povahy. S výhodou však i takové s hlediska repertoirního snad pochybené opatření je vždycky: poučí a podnítí ke kritičtějšímu rozboru díla a nebylo by nijak na škodu, kdyby k podobným revisím operní správou dán byl častěji podnět. Netajíme se tím nikterak, že pokusy toho druhu budou as málo slibny pro hmotný zisk těch večerů: ale tím rovněž roste nový úkol hudební kritice, aby zřetel svůj obrátila k věci samé a ukazujíc, jaké umělecké i poučné důvody rozhodly pro ony pokusy, podávala obecenstvu literárně cenný výklad vývoje české zpěvohry se stálým zřením k pokrokovým idejím. Úkol ten je zajisté těžký, ale u nás konečně nutný, nemáme-li v tom genru stále živořiti. Předpoklady jsou na snadě mnohé: nejprve znalost předmětu a kritická, ze soustavy vlastního přesvědčení vyplývající soudnost — a pak literární kvalifikace. Rozliší se pak jistě hudební kritika od pouhého zpravodajství operního a koncertního, kritik od referenta a reportera. Obecenstvo, které neprotiví se vedení těchto, zajisté zvykne si za krátko jíti za pokyny onoho, a tak uplatní se i v našem životě zpěvohra a hudba vůbec jako živel pravé vzdělanosti, jíž máme tolik potřebí, pomocí synthesy, jež poučuje a přivodí k vědomí význam všech zjevů duchovního života lépe nežli analysa nutná jen jako předchozí stupeň pochodu za souborem faktického materiálu. Tak konečně rozřeší se otázka kritiky hudební odbornické a esthetické, formální a ideové, statické a dynamické.

Umělecké echo. U příležitosti padesáté ročnice mistra *Mikoláše Aleše* uspořádá spolek výtvarných umělců »Manes« v první polovici měsíce listopadu soubornou výstavu jeho prací. Současně s touto otevřena bude výstava krajináře St. Hudečka, rovněž v pavilonu pod Kinského zahradou. Celkově doplněna bude výstava francouzskou grafikou. Vhodnějším ovšem bylo by vystavovati pouze práce Alešovy, slavnou a jedinou výstavou jubilantovou demonstrovati úctu a lásku k jeho Práci i k němu samotnému, zasloužilému starostovi »Manesu« a nerozbíjeti dojmu jejího jinými, třebas i cennými a výbornými díly. —

Jos. V. Myslbek dokončil model sochy pro pomník sv. Václava a připravil pro odlití v bronzu. Tedy zase o krok blíže . . .

V Düsseldorfu vystavoval *Theodor Rocholl* značnou řadu svých studií a skiz z čínské války 1900—1901. Neuvěřitelny jsou skoro a romanticky příhody tohoto malíře, jejž provázel nezdar hned od počátku práce. Barvy mu ukradli, na hadry papíru mohl pouze skizovati, vodu hledati s nebezpečím života, — kus veliké energie a síla vůle dovedly práci ku zdaru.

»*E polvere antica!*« říkali gondolieři benátští, když rum a prach ze spadlé zvonice zasypal jejich lodky a pokryl bílou vrstvou. A nedovolili ani, aby stíral se tento starožitný prášek s jejich gondol, tak vzácně smutný . . . Hle, lekce pro vás, pánové senátoři, kteří zdvižením tlustých pravic ničíte památky drahé našim českým srdcím, kteří vědomě bořite a bouráte historické krásno: ti italští gondolieři, jak vysoko stojí nad vámi! K. D. M.

—d— **Letáky.** Volná edice neperiodická. Vede a vydává Adolf Zeman. — Letáky jsou u nás dnes velice oblíbeným způsobem, kterým se mladí lidé bez talentu a bez vážných snah stávají »básníky«. To ovšem neplatí vůbec o p.

Neumannových »Letácích« a jen s výhradou o p. Müldnerových, kde byly alespoň satiry p. Dykovy a básně p. Karáskovy; ale v přítomné edici je p. Dyk se svým vtipným nápadem sám; nanejvýš p. Hašek ještě vzbudí vážnější interes svým »Profilem nadějného literáta«, ostatní jsou sami representanti skupiny, která dává si říkat — jaké znehodnocení »mládí«! — »nejmladší literární generace«. »Letáky« tyto vystupují s největšími pretensemi, s předmluvou, jakoby chtěl p. Zeman zreformovat celou českou literaturu. A obsah? Mimo citované dobré věci p. Dykovy a p. Haškovy samé epigonství, samý diletantism. Nechutné kuplety p. Müldnerovy, kvartánský Epilog p. Zemanův, prostřednosti p. Rožkovy atd. Chce-li konečně p. Zeman býti »literárně« činný, ať se naučí česky. Ať si přečte v nějaké mluvnici, že se nesmí napsat: »chceme jen . . . akcentovat n a š i vyčkávací politiku«.

Z Brna. (Hudební poměry.) Chystá se, jak známo, rozsáhlá akce pro získání peněz na stavbu nového divadla. Noviny bouří nadšením: »Vystavíme si zlatou kapličku. Český lide pomahej sbírat peníze! Kdo nemůže přispěti větším obnosem najednou, může se zavázat, že splatí každý rok částku.« Ale skutečné nadšení zůstává zatím jen v prsou několika lidí, ostatní planou tak dlouho, pokud se nejedná o jejich kapsu. A bojíme se, že snad pan ředitel Lacina také k těm ostatním náleží. Čekali jsme, že s větším zájmem, s větším porozuměním vyjde snahám našim vstříc. Že bude hleděti aspoň trochu zvýšiti umělecké niveau ústavu. Ale nestalo se tak. Litujeme, že musíme veřejně na to ukázati. Nejhůře to dopadá u nás s operou, tou operou, která o prázdninách konala jinde umělecké divy s rozmnoženým orchestrem. A jaký je ten orchestr dnes? Pan ředitel Lacina, aby ušetřil měsíčně 10 zl., nechal raději odejíti konservatoristu a vzal do orchestru lidi, kteří hrají na basu dle starého zvyku »všemi pěti«. Také lidé, kteří dokonce ani neslyší, jsou členy divad. orchestru. Teď už se ovšem nedivíme souhře tak nevyrovnané a falešné, což ostatně má ještě jinou příčinu. V orchestru našem je — jak pisatel osobně zakusil — velice chladno, ba zima. Sladí-li se na začátku opery orchestr, není divu, že na konci 1. jednání jsou plechové nástroje, které se rozehřejí, o půl tonu výše než smyčcové! Rozhodně by tedy trochu tepla neškodilo. Také proto je souhra falešná, že každý hudebník má nástroj (zvláště dechové!) od jiné firmy. Za přiměřený obnos dala by se pořídit pěkná garnitura dechových nástrojů jednoho ladění od téže firmy, garnitura, která by byla majetkem divadla. V Německu na mnoha divadlech jest to zavedeno. O tom, jak zpívají sbory, ani již nepíši. Urychlením tempa se skvrna nezakřiduje. Co jsou umělecké aspirace, doufáme, že p. řed. Lacina ví, a že by na ně mohl větší váhu klásti, snad také. Nyní můžeme již žádati více, než za let, kdy jsme byli zde ještě v kolébce. Musí být konečně jasno, že divadlo není bursou, na které lacino vydělávají se peníze. Také do operety zabrousí brněnské divadlo po osvědčeném příkladě velice často a snad ze zásady nešťastně. Svědčí o tom operetní premiera této sezony: »Pan sklepmistr«. Zmínky zasluhují ještě přednášky dirigenta Filharmonické Besedy p. Rud. Reissiga o hudebních formách pořádané Vesnou, a to pro svou plochost a povrchnost. Odborník nemůže z nich míti nic a široké obecenstvo také ne, poněvadž nezná odborných názvů, jichž při nich užíváno. Znali bychom jiný způsob hudebního vzdělávání obecenstva. Pokud se pamatujeme, přednáší se letos ve III. ročníku varhanické školy o formách hudebních. Nebylo by možno, aby i široké obecenstvo mělo na nich účast, třeba jen passivní? Bylo by pak více porozumění u obecenstva a se zlepšenými poměry doufáme i účast pro divadlo byla by zvýšena. (Naproti tomu loyálně konstatuje redakce, že jako dirigent orkestru »Besedy« se p. Reissig velmi osvědčil.)

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Když vládou 14. t. m sděleny byly poslancům zásady jazykové úpravy, usnesla se 15. t. m. parlamentní komise Českého klubu na osvědčení, jímž ty zásady zamítá, ježto jimi přichází se vstříc volání Němců po německé státní řeči. Ježto mimo to vláda, v zemích českých a také ve

Slezsku porušuje rovnoprávnost proti platným a jí známým předpisům, zahájí proti ní nejostřejší boj všemi prostředky v parlamentě vídeňském obvyklými. Osvědčení toto přijal téhož dne večer klub, jenž schválil návrh odpovědi mp. Körbrovi na jeho »Zásady«. Strana agrární a velkostatkáři postupovali souhlasně s Mladočechy. V téže schůzi klubu 16. t. m. uloženo posl. Hrubému, aby vypracoval a hned sněmovně předložil dva pilné návrhy, kterými by tlumočeny byly veškery stížnosti zástupců čes. národa ve Slezsku. Ty byly 17. t. m. podány. V prvním se vláda vyzývá, aby bez prodlení vyšetřila, kteří z úřadníků v českých a polských krajinách Slezska ustanovení jsou řeči obyvatelstva buď docela neznalí aneb jen v míře naprosto nepostačitelné a pak zdali a jakým způsobem tací úřadníci znalost jazyka českého neb polského vykázali; v druhém, aby bez prodlení učinila vláda opatření, by u soudů a úřadů ve vévodství slezském rovnoprávnost jazyka českého a polského ve styku se stranami vedle č. 19 st. z. z. a vedle trvajících zákonů byla provedena. Návrhy jsou dobré, jen že si mp. Körber pomyslí, že když byly podány za jisté nakvašenosti klubu, nebudou tak příliš vážně myšleny. Hned v prvé schůzi říšské rady 16. t. m. mp. Körber podal výklad ke svým »Zásadám«. Vláda, pravil, nevezme již otázku tu s jednacího pořadu a ve příhodné chvíli podá návrhy zákonů o upravení jazyk. poměrů u zeměpanských úřadů v Čechách a na Moravě, jakož i o zřízení krajských úřadů v Čechách. Definitivní rozluštění otázky té odkazuje na cestu zákona. Nařízení jest kus papíru, zákon kovová deska. »Taktika, jež poutá osud vašeho národa na přízeň pomíjející vlády, nezdá se mi správnou.« Těmito posledními slovy urazil Körber Mladočechy v jejich nejsvětějších vládních citech. Český lev tu dostal pořádný kopanec a jeho zavití bylo také podle toho. Ačkoliv Mladočechům, stále nadbíhajícím kde které vládě, toto pohanění přejeme, nesmíme si zapírati, že p. Körber mluvil svá rozhodná slova jen Němcům k vůli. Povinnosti vlády, složivší přísahu na ústavu, jest, zachovávati stát zákl. zákony. To se však neděje, poněvadž by tu umělé nadvládě Němců bylo rázem konec. Proto řešení jazykové otázky má se díti jen za souhlasu Němců místo proti nim a v parlamentě, bratři Polaci vždy opatří vládě a Němcům většinu, místo aby vláda zákony prostě provedla. Konstitucionalism p. Körbrův je tedy pouhá vytáčka, aby zůstal zachován německý absolutism. — Němcům pravil mp. Körber, že naleznou v zásadách vlády přesně omezený obor, v němž má míti němčina platnost jako úřadní řeč stát. úřadů a povzbudil je, řka: »Otázku, jsou-li tu dány záruky pro zachování vašeho národního kmene, prozkoumejte bez předsudku.« Hned po mp. Körbrovi přihlásil se k slovu dr. Pacák. Jeho řeč měla býti rána za ránu, ale rána dra. Pacáka byla vedena rukou, jež se bála udeřit. Návrh, aby se ve schůzi nejbližše příští rokovalo o prohlášení ministrově, přijat. Ale příští schůze 17. a další byly zaměstnány pilnými návrhy. — S mp. Körbrem a jeho vládou přerušili Mladočeši po prohlášení Pacákově styky do té míry, že v pátek několik deputací z Čech poslali z červeného sálu víd. sněmovny nazpět domů a v neděli. »Národ. Listech« (19. t. m.) dali ohlásit, že deputace nebudou uvádět k ministrům. Ohlášení to jistě mnoho zármutku v Čechách rozsilo, neboť pode jménem deputací projížděly se mladočeské honorace houfně po drahách k Vídni. Prohlášení dra. Pacáka příkré jen ve formě, neučinilo dobrý dojem v Čechách. Uznává se, že strhati všecky nitky mezi klubem a mp. Körbrem není taktické.

V *ukerské* sněmovně na dotaz po osudu vyrovnání odpověděl 15. t. m. mp. Szell, že jest nesprávné mínění, neuskuteční-li se do roku 1902 nová smlouva o celněpolitických poměrech, že od r. 1903 nastupuje regim samostatného celního území. Neuskutečnění celního tarifu není podle zákona přerušením vzájemnosti. V zákoně praví se pouze: neuskuteční-li se společný autonomní tarif celní, obchodní smlouvy s cizími státy nesmějí se uzavírati déle než do posledního terminu r. 1907. — Přeloženo do Cislajtanie to znamená: s celním tarifem je do r. 1907 času. Česká obstrukce bude tedy musit vydržet až do té doby. Není spěchu ani na obchodní smlouvy, ježto lze je prostě o rok prodlužovati. — V témže zasedání mp. Szell pravil o císařské hymně: Text oné hymny nesrovnává se skutečně se státoprávními poměry. Ve vojenských vychovatelnách zpívá se však správně změněný.

O rak.-uher. vyrovnání promluvil v Českém klubu 18. t. r. dr. Mattuš. Zmíniv se o agitaci v Uhřích po samostatném celním území a v dalších důsledcích jeho o personální unii, pravil, že by nám sotva v materielním ohledu mnoho uškodila, ovšem že by váha mocnářství na venek utrpěla. Jest však možno, že ta agitace je pouhým taktickým nátlakem stran radikálních na jisté činitele u nás. Za nynějšího jednání se proslýchá, že uherská polovice vyžaduje zvláštních výhod, o nichž dříve nebylo řeči. Jednou z nich je, aby rakouská důchodová daň nebyla ukládána na cenné papíry státu uherského. Druhá je, aby při event. konversi všeobec. stát. dluhu, který se úročí 4·2 proc., uher. polovice participovala nějakým ziskem. »Tento požadavek je ovšem, pokud se mně zdá, naprosto neodůvodněn, poněvadž v základ. vyrovnání z r. 1867 i ve zvláštním zákoně, v němž se jedná o příspěvek uher. polovice na stát. dluh t. zv. všeobecný, zcela jasnými slovy je stanoveno, že k tomuto všeobec. stát. dluhu uher. polovice bude přispívati určitou číslicí (asi 300 mil. zl.), kteréžto příspěvek je trvalý a nezměnitelný. Ze znění smlouvy, která je navždy nezměnitelna, nijak na jevo nevychází, že by uher. vláda mohla činiti při oné konversi nějaký nárok.«

Země české. Výročí 500leté *Husova* rektorství na pražské univ. (od 16. října 1402 do sv. Jiří 1403) oslavila 21. října česká univ. slavn. schůzí ve velké aule za přítomnosti rektora, děkanů, podděkanů, profesorů a studujících fakult filosofické, lékařské a právnické (Fakulta theologická zastoupena byla pouze pedelem.) Pamětní řeč »Význam Mistra Jana Husa v českém písemnictví« promluvil prof. Dr. Gebauer.

Stala se nebývalá věc! Pan *Dr. Mattuš* vykládal v Českém klubu 18. t. m. o jazykových zásadách Körbrových, řka, že ponechává rozhodnutí i odpovědnost mladočeským politikům, je-li na čase, tak naprosto je zamítati. V pondělí 20. t. m. sbor obecních starších rozhodně odsoudil i odmítl zásady páně Körbrovy. Ve sboru má staročeská strana jediné své politické zastoupení, a tito staročeští členové odsoudili »Zásady« také. Událost ta způsobila mezi Staročechy rozruch.

Ve sboru obecních starších města Prahy promluvil poslanec Březnovský o rozšíření volebního práva do obecní representace.

Na Moravě o volbách do sněmu ve venkovských obcích dne 16. zvoleno 15 kandid. spojených stran českých, 7 čes. klerikálů, 8 něm. nacionálové a 5 Všeněmců. Něm. pokrokovci nemají nyní ani jeden mandát, čeští klerikálové dobyli na lidové straně 1 mandát. Ve městech voleno 20. t. m. Zvoleno 7 staročeských, 5 mladoč. poslanců (jako minule), dobyt na Němcích okres Krumlovský (zvolen starosta Brněnské Matice K. Novák 465 hlasy proti 430) a ve skupině měst mohelnických dr. Fischer soustředil na sebe 450 hl. (zvolen opět Pohl 512 hl.), takže o příštích volbách nám okres ten asi připadne. Zbývá dobýt 3 okresů, Němci uměle ovládaných, lipnicko-hranického, ostravského a břeclavsko-hodonín-hustopečského. — Obchodní a živnost. komora v Olomouci provedla 18. t. m. volbu komorního předsednictva přes obstrukci Čechů. Němci po té usnesli se dosaditi komisi, aby podala zprávu na zavedení rovnoprávnosti v komoře. Vláda »stojí na stanovisku«, že je obch. komora autonomní a že jí nesmí poroučet. Češi ať si dobudou rovnoprávnosti po dobrém!

O Slezsku bylo 21. t. m. jednáno na říšské radě pilným návrhem posl. V. Hrubého o jazykových poměrech u soudů ve Slezsku. Do r. 1851 trvala tam rovnoprávnost. R. 1851 vydal Bach »ministerský list«, že ve Slezsku není ani Čechů ani Poláků a »slovanské dialekty« že nemají býti pokládány za jazyk v zemi obvyklý. Na základě tohoto hadru odmítají se nejen polská podání, ale i německá, obsahují-li českou anebo polskou přílohu. Min. Pražák vydal 12. října 1882 výnos, ve kterém vedle němčiny, jež do té doby byla výhradně soudní řečí, prohlášeny za řeči »v zemi obvyklé« také čeština a polština, ale »jejich užívání bylo určitě obmezeno,« tak že sami úředníci nechtěli podání vyřizovat slovansky. Chce-li obyvatelstvo slovanské jíti k říš. soudu, zůstávají stížnosti v registrat. u zem. vlády ležeti, neboť Němci bojí se rozhodnutí říš. soudu. Od zavedení nového soudního řádu, jenž vyhrazuje větší pole ústnímu řízení, tlačí ovšem potřeba, aby úřednictvo znalo jazyk obyvatelstva silou elementární, přes to, dle samého dra. Körbra, zná ze 115

soudcovských úředníků ve Slezsku jen 23 všechny tři a 54 dvě zemské řeči. Plná třetina tedy nezná řeči obyvat a z těch, jež znají, bude jich asi málo, aby znali důkladně. Posl. Hrubého podporoval posl. dr. Michejda, jenž skončil svoji řeč slovy: »Chceme, aby v písemném a ústním styku s českým a polským obyvatelstvem ve Slezsku bylo užíváno češtiny a polštiny a aby při ustanovování úřadníků se přihlíželo k tomu, aby měli náležitou kvalifikaci. Posl. Hrubý se v úvodu trefně dovolal slov mp. Körbra, když po demisi Spens-Bodenově (17. října) nastoupil ressort ministerstva spravedlnosti: »Má býti stejné právo pro všechny a právo nesmí býti před nikým skloněno.«

Hospodářský. První lasťovka z kruhů poslaneckých zabývající se *vyrovnáním,* konečně přiletěla — udělá léto? Pan prof. dr. Fiedler na Karlínské schůzi voličské se ozval. Jiná ovšem je, jak se ozval. Dle něho ústupky, jež Uhří učinili, platí hlavně průmyslu, jenž je v rukou německých, Němcům prý tedy záleží na vyrovnání více nežli nám. A v tom je první nesprávnost: běží jenom o ústupky průmyslu, neběží také o úpravu zemědělských poměrů, pro nás tak závažnou? Zaráží zajisté tato jednostrannost, zejména u člena zemědělské rady, spisovatele, který vydal o agrárních věcech obšírné dílo, poslance, který právě k vůli věcem agrárním byl stranou mladočeskou, ba i agrární, kandidován. Ale ani další vývody dra. Fiedlera nepřekypovaly zrovna správnosti věcnou a břitkostí úsudku. Zájmy vyrovnací jsou dle něho hlavně u železářství, textilnictví a konfekcionářství, německých to skupin výrobních. Avšak průmysl železářský v Uhrách, kde je sám stát majitelem že lezáren, ba dokonce členem kartelu, je tak silný, že vyhlídky na vývoz do Uher nejsou tak lákavé, aby Němci měli zrovna příčinu býti se za rakousko-uherské vyrovnání. — Rakouský průmysl textilní, zejména bavlnářský, je ovšem hlavním vývozcem do Uher, ale názory německých textilníků nesou se tu zcela jinam než za celním svazem s Uhry. Pro textilní průmysl severočeský jest podle nich rozhodným fakt, že je vlastně Hamburk přístavištěm říše, takže severočeský průmyslový obvod vzkvétá pouze na pozadí Německa, zejména když soustava dopravní severu Čech je částí německé dopravní sítě a doprava bavlněných a jutových látek po Labi bude vždy lacinější než do Terstu a po drahách. »Právě Čechy náležejí vlastně do hospodářského obvodu německého.« (Stein). — Snaha o zachování síly a moci severočeského průmyslu textilního vede tudíž k celní jednotě s Německem a rozluce s Uhry, protože jen touto otevrou se mu světové trhy a tak náhrada za zmenšující se odbyt v Uhrách. Stejně zní požadavky obchodní komory opavské. Kde je tedy předpokládaný zájem Němců na svazu s Uhry? Ptáme-li se však našich, českých textilníků, na svém sjezdě v Ústí n. O. řekli to ostatně sami, slyšíme jinou: jejich životním zájmem je právě jednota! Zbývalo by tedy snad konfekcionářství, vídeňské, ne zrovna velkou svědomitostí proslulé a sotva příliš pevné, proti němu stojí však tu právě zmíněné textilnictví a jím, také však jinými a z jiných důvodů požadovaný celní svaz s Německem, jenž hrozí zvítěziti, což by pravděpodobně znamenalo, když ne přímo hrob, tedy jistě aspoň nesmírné oddálení splnění našich tužeb a nadějí na rozmach průmyslový. Jak za takových okolností možno mluviti, že u nás co do hospodářských zájmů nelze činiti rozdílů národnostních, jak může tak mluviti národní hospodář, je nepochopitelno. — Jak se pak nebát, že takováto první poslanecká lasťovka nám nezpůsobí vyrovnací léto?

O zbrojení českých textilníků a nepopíratelně značné inteligenci v jejich vedení svědčí jednání výborové schůze jejích spolku dne 2. t. m. Sneseno pořádati také r. 1903 sjezd, jenž by pokračoval v díle sjezdu letošního, přistoupeno k založení velkého českého textilního časopisu (jak tu zrovna cítit, jak rosteme) a domáhání se zřízení české školy předlácké. Z jednání delšího dovídáme se, že se spolek zabývá obsáhlou statistikou českého průmyslu textilního, opět vzor a předbojnictví ve věcech českého rozmachu hospodářského. Dále usiluje se o stanovení podmínek platebních v tomto oboru a konečně hnuto i otázkou stipendií pro zvelebení průmyslu textilního. Ruch a kypění energie vzpružené letošní první přehlídkou sil cítíte v každém ze zmíněných kroků!

Výstava českých *organisací živnostenských* bude prý pořádána na popud instruktora živnostenských společenstev s českou řečí jednací v Praze r. 1904 a má podati obraz živnostenského ruchu našeho. Po dělnictvu tedy živnostnictvo. Nedožijeme se podobného zklamání jako s výstavou dělnickou, která tak málo poučení o skutečném životě českého dělníka přinesla?

Sociální. Velká stávka uhlokopův v Sever. Americe odhalila světu nové útvary, jež nepozorovaně se ujaly a vyrostly a v budoucnosti změní tvářnost světa. Uhlí patří v Sever. Americe k těm četným již produktům, jichž těžba soustředěna jest v rukou mocného jednoho trustu. V Sev. Amer. těží se více jak třetina vší spotřeby uhelné na zemi. Stávka uhlokopů zastavila tudíž těžbu celé třetiny spotřeby na zemi a to bylo cítiti také hned všude. Zmonopolisuje-li tedy trust jistou produkci, stává se stávka nebo výluka veřejnou kalamitou. Teď už nejde ani tak o obě zápasící strany, podnikatele a zaměstnané, nýbrž o ty ostatní, jež byli posud pouhými diváky. Proto americkému státu namítá se tu otázka, není-li každá stávka porušením neutrálního území, t. j. ohrožením existenčních podmínek všech ostatních občanů. Dovolával-li se president Roosevelt lidskosti a patriotismu zaměstnavatelů a dělnictva, značí to v Americe, kde posud všelikým pracovní poměr platil za čistě soukromý, na nějž stát vlivu žádného nemá, první krok na cestě, na níž stát dospěje k tomu, že bude do stávky zasahovati, aby produkce nezbytných výrobků neuvázla. Jakým způsobem si bude stát počínati, jest nejisto. Způsobů jest několik a každý narazí na odpor. Že by stát trusty rozbil, je nepravděpodobno. Obětoval by prospěchy plynoucí z takovéto ekonomické výrobní krystalisace nejisté naději, že se veškero dělnictvo jistého odvětví jednoho dne nesjednotí ke stávce a celou výrobu neochromí. Rozumnější jest návrh jiný, aby monopoly, když už tu jsou, dály se alespoň na účet pospolitosti a tudíž aby monopolisující trusty byly ve prospěch státu vyvlastněny. Ale k těmto zábřeskům kolektivismu jest ještě asi dosti daleko a nejčasovější bude tedy třetí návrh, aby trusty byly donuceny uznati právní postavení dělnické organisace a aby ve státních, závazných rozhodčích soudech ustavena byla zvláštní ústava pro kapitál a práci, která by v činnost vstoupila, když by se obě strany nedohodly, aby výroba vůbec neuvázla. Zdá se, že Roosevelt se v této věci ujme iniciativy a že Amerika dá světu nový útvar společenského pokroku. Skutečně také po nedlouhém jednání vyslovila 20. t. m. konvence horníků souhlas s míněním výboru, aby přijat byl návrh Rooseveltův na dosazení rozhodčího soudu a práce aby ihned ve čtvrtek 23. t. m. byla zahájena. Přijetím návrhu toho byla stávka také skončena. Stalo se tak zásluhou Rooseveltovou, jehož energii a spravedlnosti vzdává se jednomyslně chvála. Snad sympatie, jež provází nyní presidenta amerického, pohne jeho kolegu francouzského, aby do všeobecné stávky horníků francouzských zasáhl. Stávka šířila se již první týden v říjnu z kraje do kraje a posud trvá. Jde o úpravu mzdy. Stávka zasáhla již i přístavy, kdež dělníci odepřeli skládati uhlí dovezené z ciziny, a zachvátila i doly belgické, kdež dělnictvo stávkuje ze solidarity k francouzským soudruhům.

Tiseň živnostenská ohlásila se hned dvěma projevy. Cukráři, pernikáři, čokoládníci a voskáři žádali na sjezdě 21. t. m., aby živnostníkům, jež cukru používají k výrobě, sleveny byly dvě třetiny cukerní daně, a vyzvali poslance, aby hlasovali proti uzákonění předlohy o konsumní dani z cukru, která jest součástí rak.-uher. vyrovnání. Prodej podomní zboží cukrářského, zavařenin a zmrzliny budiž zakázán. Resoluce končí tajemnou větou: »Kdyby mimo nadání klausule o zákazu podomního obchodu do zákona pojata nebyla, buďtež veškeré obce s příslušným počtem obyvatelstva tak dlouho a korporativně o zákaz obchodu podomního ve svém programu dožadovány, až oprávněným přáním našich odborníků vyhoví«. Účastníci sjezdu spokojeně ji odhlasovali a odebrali se na přátelský večírek k Choděrovům.

Den na to ohlásila Zemská jednota řemesl. a živnost. společenstev království Českého v Praze-I., že na 26.—28. t. m. svolán jest zemský sjezd řemeslnictva a živnostnictva v Haliči do Krakova, a »ježto jest žádoucno, aby řemeslnictvo a živnostnictvo české co nejčetněji na sjezdu onom zastoupeno bylo, oznamuje se mu pozvání se žádostí za hojnou účast na sjezdu. Jest svatou povinností živnostnictva českého, aby splatilo návštěvu bratřím Polákům«.

Ozvuky a paběrky.

Posl. Hrubý byl 21. t. m. veřejně vyzván v »Obraně Zemědělců« předsednictvím Klubu poslanců agrární strany, aby jak zemský, tak říšský mandát složil. Současně byl redaktorem »Obrany« jmenován J. Klecanda Stalo se po přelíčení 20. t. m., ve kterém Hrubý domáhal se žalobou proti posl. Doležalovi zadostučinění. Hlavní svědek centr. ředitel Goller potvrdil, že dal posl. Hrubému 1000 zl., ale nikoli, aby nepsal proti cukrov. kartelu, nýbrž aby prý působil k tomu, by se nestavěly nové rolnické cukrovary, zvláště cukrovar ve Štolmíři. (List Gollerův, zaslaný řidit. cukrovaru v Nov. Bydžově p. Benešovi mluvil ovšem výslovně o kartelu.) Na to obhájce Hrubého Dr. Baxa žalobu odvolal a Hrubý byl odsouzen k náhradě útrat sporu 98 K 57 h. Pověst o úplatku poprvé pronikla ve sněmovně, když se proslechlo, že bude Hrubý kandidovat za agrární stranu na místo ředitele zem. banky. Byl by se jím asi stal! Kdyby p. Goller býval jen opatrnější! Páni cukrovarští měli před nedávnem nemilé odhalení o úplatcích Wolfových. Dnes Hrubý. Kdo bude zítra? Cukrobaroni, jak vidět, uplácejí soustavně a uplácejí především neochvějné radikály. Kdo mluví, ba kdo křičí zásadně a strhuje masy, může býti jist, že na jeho dvéře zaklepá nějaký zástupce cukrovarů a přinese peníze. Mluví pak stejně rozhodně a bezohledně, kácí autority, lichotí »svému lidu« a nikdo nepozoruje, že z jeho repertoiru zmizelo zajímavé thema o cukrovarech! Lid mu tleská jako před tím a skládá v jeho ruce své osudy a placené funkce. Tak se, drazí, dělá kariéra! Kolik asi je těch, kdož nejdou do politiky dělat kariéru? Dejte pozor a počítejte! Dejte hlavně dobrý pozor na své miláčky, již dbají každého pokynu vaší vůle. Dejte dobrý pozor na ty, již nelitostně a zpříma krvežíznivě pronásledují ty, jež nazývají vašimi nepřáteli. A dejte dobrý pozor na ty, již vám tak krásně lichotí! Uvažujte! Vidíte ve svém okolí, že by někdo se zasadil, aby bližnímu svému pomohl? Jedinému nešťastnému aby pomohl? A k vám co se hrne lidí, slibujíce pomoc a obětavou službu. A to hned tisícům, celým stavům, národu! Sloužiti jedinému bližnímu, co tu třeba sebezapření a pokory! A sloužiti tisícům je tak lehko, že se o to uchází hned několik? Ach ano, vždyť jim tu těžkou službu tak velice ulehčují páni Gollerové!

Mandátový kartel. Po cukru, železe a oceli došlo na říšské radě dne 21. t. m. ke zkartelování mandátů. Mladočeši, strana nár. sociální a agrární zabezpečili si navzájem mandáty, dojde-li k rozpuštění říšské rady. Kartel tohoto druhu má jistě budoucnost. Ale co nejvyšší suverén — voličstvo? Uzdá-li se mu, že by bylo na čase, vystřídat armádní sbory poslanecké, co to si nyní počne? Voličstvu nezbude, než se patrně zorganisovat a zahájit proti kartelu stávku. Je-li pravda, že p. Dr. Koerber chce poslancům obtížný úřad jejich osladiti stálými 8000 K ročního platu, splatného čtvrtletně předem, na místo nejistých diet, bylo by neodpustitelnou chybou, aby poslanci v kartelování nedospěli v jediný vševládný trust, jenž bude výrobou nových mandátů, podělovati zkartelované strany dle určitého ujednání a zabezpečí imunitu všech členů v míře dosud netušené. Nastalo by poslanecké Eldorado: schůze voličské by odpadly, do zasedání sněmoven by chodil, kdo by chtěl a mandát by konečně byl dědičný!

Král Houser k svým děl kdysi husám:
‚svár neplodný jen slyším vždycky;
nemáte smyslu ani chuti
pro zájem náš ekonomický!
‚O zásady zanechte svárů,
co dobrého vzejít z nich může?
Nám třeba jest stříbrné vody!
Již samého svrbí mě kůže.

‚Co rasovní spor všude zuří,
schnou vody, bez meliorace
svých louží, svých životních zájmů,
ach, veškera husí je nace!
Že husy jsou právě jen husy,
tož daly se chutě do práce,
a stavěly Houseru rybník,
prováděly kanalisace.

Pak propustil král je a koupal
se sám v kruhu knížat i hrabat.
Jeť známo: když krále to svrbí,
že musí se národy škrabat.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 1. LISTOPADU 1902. ČÍSLO 5.

Moravské zemské volby.

Jsou skončeny. Všecky strany sestavují bilance svých úspěchů a neúspěchů, a všecky jásají do světa. Nu budiž: Pro nestranného a boje vzdáleného pozorovatele mají letošní volby také svůj význam, a mnohý z nich také sestavuje rozvahu všeobecného vývoje lidového, bilanci dosti poučnou.

Dvojí vlna je charakteristická dvěma stranám, české a německé: Kdežto smýšlení německého voličstva sklání se ku krajnímu radikalismu, jeví se u nás snaha reakční; tam místo jediného zvoleno 5 všeněmců, zde místo šesti 7 klerikálů, a strana t. zv. pokroková, jež chce za mladočeskou metu, ta se dosud ani pořádně nenarodila. Německý radikalism na Moravě dá se ovšem částečně vysvětlit tím, že voličstvo je z větší části městské, a ve městech vůbec, i v českých, mají dosud prudší strany více sympatií. Nicméně jest to vysvětlení jen částečné; německý venkov se číslicemi ukázal daleko ostřejším, nacionálnějším.

V boji těchto dvou stran dosáhli Češi jakýchsi úspěchů, získalť znovu mandát ivančicko-budějovický hezkou většinou hlasů a zjistili v dalších dvou okresích nápadný vzrůst uvědomělého českého živlu. Ve skupině hranicko-lipnické obnáší totiž rozdíl 5 hlasů ve prospěch Němců, ve skupině litovelské pak asi 60. K tomu nutno dodati: Zde nebylo pracováno agitačně pouze v poslední chvíli, zde byla města houževnatě dobývána po léta; Litovel byla dobyta, a rázem zakolísala celá skupina kdys pevně německá; Hranice se nacházejí právě v nejprudším zápasu místním, schyluje se k přechodním kompromisům, a okres je téměř náš následkem toho. Není to tedy úspěch akce volební, je to výsledek práce. Kladu na to důraz, protože se zdá, jakoby se pojmu práce nechtělo ani dost dobře rozumět u nás. Píše aspoň přední denník moravský v glossách volebních: »Za šest let napneme síly a jsme jisti, že zvítězíme.« Vždyť přece jsou známy všecky německé masky a finty volební, je známo i vládní přehlížení jich, jak možno tak sebe-

důvěřivě položit vojnu až kams v nedozírno? A druhá věc je ještě pozoruhodna v tomto odstavci. Hranice na př., německy natřené Hranice odevzdaly velkou většinu hlasů českému kandidátovi, jsou tedy v jádře naše, zvlášť připočteme-li živly obojetné, jež kvantitativně získáme, jakmile budem navrchu. A takových měst je ještě dosti u nás. Nuže tam by se mělo vrhnout úsilí národnostní práce, tam by se dalo dobývat a získávat dvojího úspěchu vždy jednou námahou: místního a zemského. Bohužel není mnoho těch měst, v nichž by byl kvas obrození; musel by se mnohde vnést uměle.

Pokud se týče strannického boje ve stranách českých, není obraz tak relativně aspoň jasným. Staro- a mladočeská strana se spojily, vlastně zůstaly spojeny proti klerikálům. V městských okresích kandidovali klerikálové jen jediného, a ten padnul dost bezvýznamně, tam tedy boje vůbec nebylo. Za to venkovské obce byly tak prolezlé špínou »volebních prací«, že hnusno bylo číst po několik neděl referáty žurnalistické. Mladočeši se tváří spokojeně, že podrželi svůj počet mandátů, ale ve skutečnosti pozbyli jednoho proti klerikálům a nahradili si jej na účet svých spojenců staročechů t. zv. společným kandidátem. Tedy úspěch a udržení državy dosti problematické. Uvážíme-li příznivý sběh okolností, jenž mladočechům pomáhal, jeví se zachování statu quo dosti citelným neúspěchem. Vždyť svatováclavská záložna padla tak, že nemohla jim přijít šťastněji vhod. Také se jí využitkovalo se vzácnou důkladností, a když nepomohlo přece, bylo dodatečně aspoň házeno takovým blátem, až ošklivo. Nu, tuhle obratnost měly všecky strany společnou, nelze zazlívat žádné zvlášť. Klerikalismus důsledně roste, roste vytrvale. Vzpomeňme zde nedávného vítězství Koudelova proti mladočechům při doplňovací volbě říšské, a užasneme. Jako pokaždé, tak i letos objevily se kandidatury učitelské, požadované vytrvale na všech stranách. Hledívá se učitelstvu na oko aspoň vyhovět, aby med, jenž se mu maže kol úst, měl větší působivost a získával pracovníky nepostrádatelné. Letos postaveni tři kandidáti učitelé, ovšem tak, aby nevadili nikomu, kdo mandát měli předplacen. Také všicci čestně propadli — jako pokaždé. Světlo věčné!

Ve výběru osob, oh škoda mluvit. Toť stránka nejchoulostivější. Kdo je to? ptáte se u tří čtvrtin. Nad polovičkou se pokrčí rameny buď z útrpnosti nebo z neznalosti jich, nad čtvrtinou se upřimně vzdychne: nula. A jaká někdy, bože můj. Nač jsou? Jediné přání lze vyslovit: aby se našli dva tři lidé mysliví a činní, kteří by dovedli jednat za všecky zdárně, aby dal ostatním úřad aspoň tolik rozumu, aby dovedli kývnout v čas. Nicméně lze s trpkým úsměvem říci: a přece je výsledek věrným obrazem uvědomělosti lidové. Co jiného byl lid než stádo, jež dá se honit bezhlavě v levo, v pravo, a jež do vede jen alkoholisované »ano« na komando zabučet? Nic, nic, nemohl mluvit ze svobodné vůle a z jasného rozumu, když

dovedl krom bezvýznamných lidí postavit do sboru vyvolených i německého feudála, který tu bezvýznamnost má teprve k ostatním vynikajícím ctnostem přídavkem. Inu hlas lidu, hlas boží.

Jen jediná kandidatura byla v tomto směru sympatická, totiž dra. Přikryla za Prostějov. Ano, on si získal napřed upřímnou prací zásluhu, zejména o volby do obch. komory olomoucké, dokázal svou zdatnost a způsobilost, byl také občanstvem přivolán k úřadu, ne na komando generálního štábu zvolen, a ta cesta do sněmu jest jedině přirozená a dobrá.

Celkem bude moravský sněm bývalým mustrlandtágem, jeť hlasový poměr stran tak komicky houpavý, že není možno vyvolat prudký spád vahadla na kteroukoliv stranu, aby z toho vznikl nepokoj. Češi si čítají celkem 36 hlasů lidových, 2 virilní a 7 sobě dost spravedlivých konservativně velkostatkářských, tedy 45 ze sta. Němci mají svých lidových 32, šlechtických 17, tedy 49. (Předsedu nečítaje) Zbytek pak, 6 velkostatkářů středu, bude jako dosud jazýčkem kývajícím se sem tam, s větším ovšem sklonem k misce německé, na níž občas i konservativní šlechta sklouzne.

A tak se otvírá utěšená perspektiva do dělné éry, plné — ale ne, nač ironisovat; perspektiva starodávná. Y.

Proti klerikalismu.

Aféra Svatováclavské záložny kromě katastrofálních, dnes ještě nedozírných následků, které bude míti v zápětí, nezdaří-li se dílo sanační, měla jeden účinek nepopíratelně dobrý: probudila alespoň na chvíli veřejné svědomí, uspané jalovým žvaněním, jímž se po léta téměř vyčerpávala činnost vůdčích našich stran; odkryla na okamžik hlubinu mravní hniloby, jejíž zápach byl dosud absorbován voňavým dýmem vlasteneckého i kostelního kadidla, a je-li jaká obava v této příčině, jest to jen ta, aby tytéž příčiny, týž dým plytké frásovitosti nezakryl znovu nejskutečnější skutečnost našeho veřejného života a neomámil znovu svědomí sotva procitnuvší.... A ještě jeden následek pozoruhodný měla aféra: oživila boj proti klerikalismu. V poslední době podněcovaly se opět t. zv. mladé strany navzájem k tomuto boji; nuže, tu byla vhodná příležitost, a nelze říci, že by jí nebylo využito, ale způsobem, který může býti předmětem diskuse. Jest tu forma boje, jež v podstatě záleží v tom, že se zločin jednotlivcův přičte celé straně, resp. názoru, programu, který ta strana vyznává, správna či ne? Jinými slovy: posvěcuje účel prostředky či ne?

Se stanoviska stran, kterých se týká, jest odpověď samozřejma. Protiklerikální strany nečinily tu a nečiní nic jiného, nežli co činili vždycky klerikálové (na př. v aféře Hilsnerově),

co činili zejména v aférách podobných nynější Drozdové et comp.: tu přičítali všecky zločiny na účet »liberalismu«, »falešné osvěty«, »bezbožectví« a pod. Protiklerikální strany jednaly tu způsobem, jakým jedná a vždy bude jednati každá strana, jíž udá se příležitost sesíliti se na úkor protivníkův, neboť každé straně, ať se tomu brání sebe více, účel posvěcuje prostředky.

Dovedeme-li se však povznésti nad úzké stanovisko stran a strannických bojů a pohlédnouti na společnost, jaká jest, objektivně (= nestranně), a to znamená tolikéž, jako postoupiti se stanoviska strannické morálky na vyšší stupeň morálky sociální, nebudeme moci býti zcela spokojeni s tímto způsobem strannických bojů, anebo, je-li takový způsob nutný, s touto nutností. S tohoto stanoviska chci pronésti několik ne sice zcela nových, ale vytrvale zapomínaných myšlenek k thematu: boj proti klerikalismu.

Proč, ve jménu čeho vede se anebo má se vésti tento boj? Není to fráse, řekne-li se: ve jménu »pravdy a mravnosti«. Ve jménu pravdy: neboť klerikalism (či srozumitelněji: katolicism) představuje názor dnes již rozumově přežilý, jedním slovem: pověru. A také ve jménu mravnosti: ne že by byl z principu nemravný, naopak: pozorovatel strannickými předsudky nezaslepený musí doznati, že katolicism dochoval nám alespoň v theorii principy morálky křesťanské, kterou my (rovněž v theorii) považujeme za vrchol morálky vůbec; avšak to, tuším, vážně popírati nelze, že tato morálka vyplnila již svůj úkol a že nestačí na positivní úkoly nové doby. Není zde místa podrobněji se obírati touto otázkou; stačí snad, připomeneme-li alespoň tolik, že kdežto křesťan prvých dob aneb středověký nejenom vykonal svou povinnost k bližnímu, ale i více než povinnost, věnoval-li svůj majetek na almužnu, nová doba klade člověku jako přední úkol pracovati, činiti zadost ve velmi složitém organismu společenském neméně složitým nárokům hospodářským atd., práce to, pro niž nemůže jej připraviti žádná pouze náboženská morálka se svými obecnými a širokými pravidly, ale vedle této morálky a nad ni především důkladné vzdělání všech schopností.

Je-li tomu tak — a nebylo by zbytečno ukázati podrobněji, že je tomu vskutku tak, — pak vyplývá nutnost boje proti klerikalismu jako samozřejmý důsledek; a vyplývá zároveň i cíl tohoto boje, totiž povznesení rozumové a mravní úrovně, či přesněji: povznesení kulturní úrovně lidí.

Všimneme-li si tohoto důsledku a uznáme-li jej za správný, seznáme, že úkol v něm vyjádřený znamená mnohem více práci nežli boj; a jistě lépe bychom označili potřebu doby, kdybychom místo o potřebě boje proti klerikalismu mluvili o potřebě protiklerikální práce. Ale ovšem, práce je těžší nežli boj; jestliže pak každá činnost béře se drahou nejmenšího odporu, či nejmenší obtíže, jest pochopitelno, proč se proti kleri-

kalismu více bojuje nežli pracuje. Jest to, jak řečeno, snadnější. Naučiti se několika »šlágrům« z historie, na př. o inkvisici, o Husovi atd., jež v nekonečné rozmanitosti a přece spolu jednotvárnosti slýcháme na lidových schůzích protiklerikálních, sledovati pozorně pikantní historky celibátní atd., nevyžaduje valných obtíží: ale vzdělává a ušlechťuje se tím lid? Pisatel těchto řádků má dosti zkušeností o této věci, které jej opravňují říci, že se těmito prostředky lid spíše sesurovuje nežli vzdělává — zejména na venku se to dá pozorovati.

Ještě něčeho se dotknu, třebas se tím vydávám v šanc výtce přílišné sentimentality. Klerikalism, proti němuž se tolik »bojuje«, není abstraktní fantóm; jsou to, konkretně řečeno, naši, zejména venkovští malí lidé, kteří obratem ruky či péra jsou nám »bodrým, uvědomělým českým lidem«, anebo »ujařmeným lidem«; a jsou to dále, dle obvyklého názoru (který nemám za zcela správný) především kněží, jichž valná část fedruje klerikalism docela bona fide. A tu myslím, že názor, který prohlašuje tyto kněze šmahem za podvodníky a úmyslné klamatele lidu, je příliš romantický a slepě nespravedlivý, tak jako by nebylo spravedlivo prohlásiti za podvodníka Ptolomea proto, že hlásal nepravou nauku o oběhu hvězd, a vůbec prohlašovati za podvodníky ty, kteří bona fide hlásali nesprávné názory. Jsou ovšem také kněží, kteří nemají již sami víry a u nichž tedy o »bona fides« nemůže býti řeči, ale tito jsou poměry nuceni dnes trvati ve stavu, který jim způsobuje nekonečná duševní muka, a žádati od nich ve jménu sebe krásnějších mravních hesel, aby z tohoto stavu vystoupili, znamenalo by žádati od nich více duševní energie, než jakou se vyznačovali největší heroové vůle a jaká se většinou vyskytá jen u reků romantických tragedií.*) Myslím, že ani těchto věcí by nemělo býti zapomínáno v boji proti klerikalismu; připomínám-li je však, nečiním tak proto, abych boj proti klerikalismu oslaboval, nýbrž abych oslaboval pouze nenávist a vášeň, se kterou tento boj bývá veden. Nesdílím názoru, že tato nenávist je nutna, má-li boj býti účinný a že jako analysa, rozumování vůbec seslabuje vůli, tak i tu by podobné rozumování bylo s to seslabiti protiklerikální snažení. Vzpomeňme si jen — my, kteří jsme se vskutku a opravdově emancipovali z vlivů přejaté víry, na kolik je to vůbec možno, — čím se to stalo; stalo-li se to tím, že jsme slýchali štvavé a bojovné protiklerikální řeči anebo čítali články podobného tenoru, anebo tím, že jsme se vzdělávali a že jsme přemýšleli. Myslím, že u velmi mnohých se to stalo jen tímto druhým způsobem; a takovýto protiklerikalism založený na vyšší míře vzdělání jest zajisté i hlubší nežli protiklerikalism vyvolaný pouhými radikálními řečmi protiklerikálních řečníků a žurnálů; oním již sotva co otřese, tímto však

*) Více o tom v mém článku »Myšlenkové proudy v katolickém kněžstvu (zvl. českém) nynější doby« v min. ročníku »Rozhledů«.

dovede otřásti poněkud výmluvný katolický kazatel anebo nějaká asketická »zlatá knížka«. Z těchto příčin jest věta: boj proti klerikalismu, má-li býti účinný, musí býti veden všemi prostředky, nesprávna; a jest věru i nemravna, nejenom protože hlásá posvěcování prostředků účelem, ale i proto, že v praxi prováděna nevzdělává, ale sesurovuje; právě: nejenom že účel neposvěcuje prostředků, ale špatné prostředky znesvěcují účel, resp. míjí se se zamýšleným účelem.

Kdybychom mohli o této věci více se šířiti a zároveň prohlédati do tajů společenského života, nalezli bychom snad také, že leckdy tak jako katolicismu (a i jiných věr) bývá zneužíváno k nemravným na př. otrokářským účelům, tak bývá i s protiklerikalismem; a snad bychom pocítili chuť z tábora těch, kteří hlásají boj proti klerikalismu v zájmu mravnosti, dutkami vymrskati leckterého člověka, který protiklerikální nálady využívá chytře k zakrytí svých rukou, jež zatím sahají do cizích kapes.

Pravil jsem: protiklerikální p r á c e. Co tím rozumím? Vzdělavací, výchovnou činnost v nejširším slova smyslu. Všecko, co jsme učinili pro vzdělání lidu, na prospěch jeho školství, na prospěch výchovy i škole odrostlých, a ve prospěch jiných výchovných prostředků (na př. tisku — je ovšem samozřejmo, že tu nemám na zřeteli pouze kvantitativní jeho rozšiřování à la »Politička« a literární konsortia různých zábavných listů a pod.), dále: co jsme učinili pro zvýšení hospodářské úrovně, jedním slovem: co jsme vykonali přímo pro ty cíle, jež zveme kulturními (jest ovšem třeba dáti tomuto slovu pravý význam), vše to jsme nepřímo vykonali proti klerikalismu. Vzdělaný venkovský učitel, jenž s láskou a svědomitostí vykonává své dílo, je nebezpečnějším odpůrcem klerikalismu nežli sebe výmluvnější, ale při tom frásovitý protiklerikální řečník. Když tyto kulturní živly pěstěné lidmi v pravdě pokrokovými staly se majetkem obecným a dospěly jisté výše, pak katolický názor světový odpadne sám sebou jako nepotřebná slupka, která vykonala již svou funkci. Jinými slovy: člověka, jak jsme si uvykli říkati, moderního nebo pokrokového nevychováme z toho starého, dnes již přežitkového člověka křikem, tím, že jej budeme kopati, tlouci, spílati mu; ale výchovnou prací, tím, že jej povzneseme rozumově i mravně. Nenávist k nynějším jeho nedostatkům musí býti nahrazena účinnou soustrastí.

Lze tu užiti přirovnání. Jakým způsobem bylo by možno povznésti k vyšší kulturní úrovni barbarský nebo divošský kmen? Dutkami německých kulturträgrů z Kamerunu, či školami misionářů? Lze patrně užiti obojího způsobu, ale který je účelnější (nemluvě ani o humanitě) a který si vybereme »v zájmu pravdy a mravnosti«? Přistoupíme k řešení úlohy s nenávistí k nízké úrovni onoho kmene, či snížíme se k němu se soucitnou láskou? Odpověď na tyto otázky je spolu odpovědí na otázku, jaké taktiky jest třeba užiti proti klerikalismu, zda tak-

tiky »všech prostředků«, či taktiky humanní, výchovné činnosti. Toto přirovnání celkem mnoho nekulhá, neboť ti naši klerikálové jsou ne sice barbarský nebo divošský kmen, ale přece opozdilé poněkud vrstvy národa.

Doufám, že soudný čtenář neučiní těmto myšlenkám výtky oportunismu. Snášenlivost, kterou tu hájím, není trpné nevšímání si rozumových a mravních slabostí klerikálního světového názoru; taková snášenlivost nebyla by leč plytkým, epikurejsky pohodlným liberalismem hesla »laisser faire, laisser passer«, který klidně přihlíží k požáru ničícímu majetek bližního, když není nebezpečí, že bude zachvácen majetek jeho vlastní; plaiduji pro snášenlivost, která je spojena s vědomím povinnosti pracovat pro povznesení kulturní úrovně opozdilých vrstev, ale je prosta nenávisti k těmto vrstvám a k vadám vyplývajícím z jich opozdilosti.

Uvádím ve vztahu k předchozím úvahám tato slova Spencerova, jež v plném rozsahu platí o našem thematu. »Vedle snah destruktivních jest málo snahy konstruktivní. Kritika sama napovídá, že jest pouze nutno bludy rozptýliti, a že není třeba hledati pravdu. Zapomíná se, že i ve špatných útvarech jest mnoho dobrého. A ti, jimž se hlásá zavržení těchto útvarů bez jakéhokoliv zároveň upozornění, že ony obsahují něco, co má býti zachováno pro útvary dokonalejší, bývají zůstaveni v nevědomosti toho, že bez ní ani žíti nelze.» (O studiu sociologie, čes. př. str. 353.) Konstruktivní snahy, jichž Spencer postrádá u radikálních stran a jichž nedostatkem bývá právě zaviněna »nevědomost dokonalejší soustavy názorů životních«, nemohou patrně býti ničím jiným, nežli výchovnou prací, o níž výše jsem mluvil.

K těmto tedy myšlenkám zavdala podnět aféra Svatováclavské záložny a způsob jejího využití; bylo by jistě chybou, kdyby protiklerikální úsilí tohoto druhu ohlušilo na okamžik probuzené veřejné svědomí a obrátilo všecku energii v nepravý směr; kdyby spousta protiklerikálních řečí, v nichž ovšem všichni kněží budou vyhlašováni za spoluvinníky Drozdovy et comp., byla jedinou náhradou za pohromy, které snad aféra bude míti v zápětí.

Ještě konečné slovo: bylo vytýkáno t. zv. bojovným kněžím hlavně mladším, že jejich úsilí o sanaci vychází z nemravného pramene, že jim totiž nejde tak o odvrácení škod, jež stihnou v případě konkursu podílníky náležející po většině hospodářsky slabším vrstvám, jako o zachránění vlivu klerikalismu. Myslím, že tento důvod samojediný nepostačí k odsouzení těchto kněží: příslušníku každé strany jde a musí jíti také o prospěch této strany; tak zní sociologický zákon; užije-li pak se k tomuto cíli počestného prostředku, jako zde finanční oběti, nevím, co by se takovému jednání dalo vytýkati. Jestliže však vyšší a bohatá hierarchie jeví poměrně tak málo zájmu o sanaci (vyjímaje podporu »mravní«), je to ovšem důkazem, že této hierarchii nejde

ani o lidi, kteří by konkursem byli ožebračeni, ani o stranu, ale o ryze osobní cíle: blažené užívání výnosných prebend, čili jinými slovy je to dokladem značného mravního úpadku této hierarchie. VLADIMÍR NEZMAR.

Maria Konopnicka.

Zvláštním, zcela nezvyklým zjevem byla v dějinách literárních naší současnosti rušná, velikolepá slavnost, kterou uctil těchto dnů starý Krakov slavnou poetku svého národa. Ale což Krakov! Krakov byl jen střediskem královské té oslavy, jejíž proudy a paprsky sbíhaly se v něm kol osobnosti jubilantčiny, přibíhajíce ze všech i nejvzdálenějších, nejzapadlejších a nejutištěnějších končin bývalé koruny polské. To věru nebylo jubileum leda papírové — přes to, že pětadvacetiletou prací básnickou naplněný papír byl jeho příčinou: to byly pravé stříbrné hody poetky s uměním a umění jejího s národem, vděčným a rozumějícím.

Málokterý z žijících poetů současnosti může se pochlubiti takým štěstím. Neboť věru, netřeba oslav královských, netřeba řečí, osvědčení, přání, květin, vavřínů, poct a darů pravému básníku. Spíše se uhne takové okázalosti, než aby dal se jí obklopovat. Celý ten vnější aparát slavnostní a byť byl sebe třpytnější, nestál by nic, ba protivnou, směšnou byl by komedií v našich dnech, kdy lze novinami i soukromou agitací všecko svolat, vše nastrojit a připravit — kdyby nebylo vnitřního posvěcení pravdy a lásky v tom všem, které hoří v očích, hoří v srdcích a dává všemu vnějšímu projevu vlastní nenapodobitelný znak. Porozumění, pochopení, přijetí svého slova obecenstvem přejí si za našich dnů marně básníci, pokud nepodařilo se jim zmocniti se s jeviště vkusu a přízně své doby. Poesie mizí z potřeb života širokých vrstev, neboť oddálila se tomu životu uběhši v úžlabiny individualismu, vrhajíc se nikoli šumným a romanticky mocným vodopádem, ale teničkými proužky naříkavých, subtilních praménků, měřených na míru jediné stísněné lidské duše, se srázů života.. nemocná dekadence, zárodek smrti nesoucí již v sobě. A to právě u Konopnické překvapuje nejvíce, že, nejsouc vládkyní jeviště, nejsouc ani romancierkou, jsouc a zůstávajíc v jádru přes řadu výrazných novel a přes novověké epos své »Pan Balcer«, vlastně stále lyrickou jen básnířkou, »piesniarkou« svého lidu, zmocnila se srdcí všech, pronikla v nejvzdálenější končiny roptýlené a roztrhané vlasti, všude jest čtena a zpívána, nemá ani v táboře druhů svých, literátů, zásadních odpůrců a nepřátel, přes to, že těm všem pravdu praví, ba takřka vtělená jest pravda a příroda sama, přelitá v jasný, čistý, zvučný, silný a vítězný verš. Jsou-li přece hánci, pak tají se toliko v kruzích

nejzarytější reakce konservativní a klerikální a ještě, jak pravím, tají a tlumí se, netroufajíce si dnes vůči ohromné převaze veřejného mínění povznésti svůj hlas, tím méně pak hájiti své stanovisko. Bouře, vypukší z kruhů konservativních a klerikálních nad hlavou básníříčinou před 22 lety následkem tehda vydaných dramatických fragmentů »Z przeszłości« vysílila dávno svoje orkány; dnes stará Universita krakovská a Akademie umění a věd, ústavy, provanuté cele duchem konservativním, byly první, jež proslovily poetce veřejný a okázalý hold.

Tajemství dnešního velikého a naprostého vítězství genia Marye Konopnické nade všemi poměry a překážkami, tajemství jejího vžití se do národa celého a sžití se s jeho city, touhami, potřebami, idealy, spočívá prostě v nejupřímnější pravdivosti a a v hluboké citovosti její duše, její básnické povahy. Všecko vycítí a procítí a prostě a krásně poví zpěvným jazykem všem a každému srozumitelným. Po dvacet pět let své literární práce vypovídala tak zprvu širokým veršem naléhavého ducha a jaksi řečnického spádu otázky své a pochybnosti filosofické, sociální, náboženské (*Poezye I.*, 1881.); pak plynným a zpěvným veršem národního popěvku zpívala s neskonalou tesknotou slast i strast prostých srdcí, prostých životů, prostých lidí kol sebe, při čemž i lyrika reflexivní pozbývala své dřívější pathetičnosti a rhetoričnosti, stávajíc se přirozenou, prostou a tím působivější v mysl i srdce (*Poezye* II., III., IV., 1883, 1887, 1895 a lyrické epos Imagina). Pak začala měkce, svěže, užívajíc všude pravých barev života a přírody, prozařujíc však své dílo lahodným teplem soucitu a lásky ke každému tvoru i předmětu — malovati dokonalé své obrázky ze života lidí prostých, chudých, odstrčených a nešťastných. (Cztery novely 1888, Moi znajomi 1890, Na drodze 1893.) Mezi tím vine se nepřetržitá řada knížek menšího významu básnického, avšak stálé hodnoty vychovávací a vzdělávací, knížek pro děti, essayí, cestopisů, studií literárně historických i esthetických (Ludzie i rzeczy r. 1900), jakož i překlady z Heine, Hauptmanna, Rostanda, Heyse, Vrchlického. Stále širší byl kruh těch, za něž mluvila a zpívala, trpěla a žalovala, až místo jediného srdce tesknícího, jediného osudu těžkého, jediného stavu bědného a utlačeného nastoupil celý národ se vší svojí křivdou a bolestí, se vším utrpením svých smrtelných ran. Ovšem, tu nebylo možno mluviti bez allegorie i povstala památná básníříčina Hellenica, sbírka poesií, obrážející zřetelně a výmluvně poměry polské na pozadí antickém. Jiná sbírka poesií, ne tak allegorická jako čistě klasická, pokud možno mluviti o klasickém podání krásy malebné i ideové moderní, živou, vzrušenou uměleckou duší, jest Italia*), slavná ta kniha, kladená veškerou současnou kritikou nejvýše z »mezinárodních«, možno-li tak vysloviti se, děl Konopnické. Básnila ji duše slovanská, duše polská. avšak porozumí jí a vnikne v její krásy

*) U nás vydán překlad těchto dnů nákladem J. R. Vilímka.

snadno celý svět. Báseň však čistě národní, zároveň nejvyšší ze všeho díla Konopnické vůbec jest »Pan Balcer v Brazylii«, epos ze života chłopského (jako jest Mickiewiczův »Pan Tadeusz", epos ze života šlechtického). V práci té Konopnická vystihla vše, co může péro současné dát písemnictví svému charakteristického, vzácného, silného a krásného z nižin lidového života a z hlubin lidského srdce. Za práci tu právě stala se nejvíce miláčkem lidu a slávou svého národa, jenž počítá ji dnes k největším, Bohem nadšeným pěvcům a věštcům svým. A tak pravdivě vyzněla slova poetčina, když, děkujíc v ohromném shromáždění slavnostním mnoha stům jásajícího jí vstříc lidu dojata pravila, že práce jeji obmezena byla měrou jediné jen duše lidské, odplata však že jest veliká a královská, měřena měrou veliké, jednotné duše všeho národa..

PAVLA MATERNOVÁ.

O tom novém pravopise.

Vědecká filologie, či jak se jí od rukopisných bojů blahé paměti také důvěrně říká, hnidopišství, je věda krásná, ale ve své kráse a moci strašlivá. Jiné vědy omezují se na začarovaný kruh své povýšené výlučnosti a jen zřídka snižují se ku všednímu životu obyčejných smrtelníků. Jsou to ovšem pravidelně smutné okamžiky, kdy potřebujeme dávku na př. aplikované vědy medicinské nebo právnické, ale jsou to bohudík právě jen řídké okamžiky. Jinak je to s filologií. Zákeřná tato věda ztrpčuje člověku život neustále, od kolébky až do hrobu, a nevíme hodiny ani místa, kde nás její kletba stihne. Útlé dítky pracně se prodírají do houštin přebujných a namnoze uměle ještě spletených výhonků českého pravopisu, jinoši, a to již hodně bujaří, s chmýřím pod nosem, klopýtají ještě, ach! přečasto v tropických těch houštinách, a i dospělý muž, vystudovaný, dozrálý a i přezrálý, zakousne se mnohdy v rozpacích do násadky svého péra, zadrbe se na pleši a zadívá na nějaké to zatrolené slůvko a píše je stranou na podložku, ve které podobě by se mu zdálo asi přijatelnější, zda s *i* neb *í*, *ně* neb *ě*, zda kommissar, komisar, kommisar, komisar neb komisař,*) zúčastniti neb súčastniti atd., a přízrak z mládí, červený křížek, vznáší se mu hrozivě nad papírem. Ano, ano, milá ty naše mateřštino, granáte přibroušený a přebroušený, způsobuješ věrným svým synům více neblahých chvilek, než sami si troufají doznati. Spravedlivý člověk hřeší denně sedmkráte, a neméněkráte hřeší

*) P. redaktor »Rozhledů« je pro »komisara« a škrtá nám s umíněnosti lepší věci hodnou všecky zdvojené hlásky v cizích slovech. Když už je tak proti plýtvání tiskařskou černí, kdy pak asi začne potírati také h v th a pod.? Ovšem, »intelligenci« má odvahu zkrátit o l, ale na »theologii« si netroufá.

i dobrý český vlastenec svým pérem proti některému brusu. Kde hledati spásu v těchto nesnázích? U Dra. Jokla, který vyjel jako smělý rytíř, aby potřel dvojhlavou ypsilonojotovou saň, která se tolik natrápí pannen i mládenců? Bohužel, tento prorok lepší budoucnosti je ještě dnes neuznáván, jeho reforma pokládá se za pouhé profesorské podivínství, a malý hlouček jeho přívržencŭ sestává jednak z těch, kdo jsou zásadně na kordy se všemi *i-y*, jednak ze živlů podvratných, revolučních, nebezpečných. Pokojnému, pořádku milovnému občanu zbývá jen jedna cesta: uchýliti se pod bezpečná křídla nového, c. k. privilegovaného, jediného c. k. ministerstvem kultu a vyučování schváleného brusu, vydaného c. k. školním knihoskladem. Jako loyální občan jsem tak učinil a koupil si puncovaná »Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví«, která se mi — přiznám se upřímně — proto již předem zamlouvala, že jeden p. profesor odborník se o nich s jistým despektem vyslovil, »že dle těch nových pravidel je vlastně všecko dovoleno«. A když jsem se knížku jal prohlížeti, doznávám, že se mi ten liberální duch v úvodu líbil; měl jsem radost, že smím »kolísati« mezi psaním »déšť« a »dešť«, »léto« a »leto«, »péro« a »pero« atd. Těšil jsem se, že budu moci »kolísati« častěji, (zvláště tenhle výraz se mi tuze zalíbil, zněl mi tak nějak odborně a přec liberálně), avšak radost má neměla míti dlouhého trvání. Hned na to jsem se dověděl, že se má psát na př. »buvol«, »luza«, a já to dosud psal s ů! Už bylo po kolísání, a čím jsem četl dále, počínalo mi býti tím více horko; docházel jsem k poznání, že to s mými pravopisnými vědomostmi vypadá dosti bledě. Ale aby se v tom také čert vyznal: píše se »mísiti«, ale »misitel«, »slevárna«, ale »slévání«, »slévati«, »sklízeti«, ale »sklizeň«, »nevinen«, ale »nevinna«, »zákonní«, ale »zákoník«. Věděli jste na př. vy, že nepíše se »napjetí«, ale »napětí«, »napial«, »rozpial«, »pial«, »piav«, že se píše »raní" ptáče, ne »ranní«, »sčetlý", ne »sečtělý«, »švižný«, ne »svižný«, »teneto«, ne »tenato«, »rzáti«, ne »ržáti« (kůň rzal, ne ržal), »osika«, ne »osyka«, »líceti« na ptáky, ne »líčiti«? Za to však, a v tom je jistá útěcha, vězte, že smí se kolísati mezi »seletem« a »sseletem". Při tom je nejpovážlivější ta okolnost, že přes c. k. punc člověk neví, jak dlouho ten neb onen způsob zůstane v platnosti a jestli, až si to člověk nejlíp zapamatuje, nebude si to muset zase odvykat. Tak nalezněte si sloveso »posílati« v »Matičním Bruse« a dočtete se, že je to chybně místo správného »posýlati«, neboť kmen je ve staroslov. jazyce: **зыл**, stupňováním vzniká atd., v ruštině se píše atd., tedy samá hluboká věda povolaných odborníků — málem že tu není i sanskrt; a teď ještě povolanější nám zase nakazují: pište í.*) Když jsem chodil do školy, říkalo

*) S těmi tvrdými a měkkými i bude to tu asi něco podobného, jako s tvrdými a měkkými vejci: jistou dobu člověk čte, že jsou tvrdá vejce stravitelnější a pak se to zase tvrdí o měkkých; podobně je filologická moda, jednou pro y, podruhé pro i.

a psalo se »nazpaměť«; pak se to ukázalo chybným a zavedlo se »na paměť« a teď už je zase dobře »nazpamět« — pozor prosím, píše se »pamět«, »obět«, nikoli »pamět«, kdežto my jsme musili ve škole měkčiti kde co, na př. i koncovky infinitivní »nosiť«, »cítiť« a pod. Bylo by to snad potěšitelným symptomem, že měkká česká povaha stává se přece tvrdší? Ostatně nejsou páni badatelé ani ve psaní své vlastní činnosti důsledni: v Gebaurově «Novém rádci gram.« (1892) ještě »bádali« podle »Pravidel« (úvod od Gebaura), teď »badají«.

Nu konečně, písmenko sem, písmenko tam, čárka nebo tečka, co na tom, budeme v tom všichni, vědátoři nebo laikové, asi kolísati dále. Ale teď, prosím, pozor, co říkáte téhle češtině: koli, kůleš (kláti), kliji, kliješ (klíti = klubati), klvati, roztřasu, skýsti, skytu, súti, spu, speš, ušťnu (vlastnější než ušťknu, uštknu), vzechtíti, vzechci, záti, zeji (zál), zváti, zovu, zůveš, žváti, žvu...? Ale nelekejte se tuze, ono je to všecko na štěstí »zastaralé«. Arciže si naivní čtenář marně hlavu láme, nač takové ježaté fosilní tvary do knihy určené praktické potřebě širokého obecenstva Pravou perlou co do libozvuku je tu sloveso »rozžíci«: »rozežžeš«, »rozežzi«, staví se důstojně po bok »Řiřuřci«, a doporoučí se vřele, aby vřaděno (nebo vřazeno) bylo mezi jazykolamy v první čítance. Za to se mi zamlouvají tvary »pradlí« (přadlena), »švadlí«, »přadlí«; tato koncovka má cosi lichotivého do sebe, a byl bych pro hojné její rozšíření, třeba i kde není »odůvodněna«, na př.: štrudlí, nudlí a pod. Dobré je také uvedení některých cizích slov; když už je však třeba vědět, jak se píše a co znamená »sandžak« (správní obvod v Turecku), nebylo by radno zmíniti se i o běžnějších turecких slovech, jako na př. »rahatlakum«, nebo říci, smí-li se v češtině psáti »ricy« s y po c? Když mluvím o cizích řečech, nemohu pominouti mlčením jednu věc, která se mého vlasteneckého citu nemile dotkla. Má se říkati »francouzština« (francouzský), »angličtina« (anglický), jako se říká ruština (ruský), turečtina (turecký). Dobrá; zdá se vám to sice trochu nezvyklé a tak nějak školácky strojené, ale co naplat, pravidlo je pravidlo. Avšak nastojte! Čtete a nechcete věřiti svým zrakům; ano, je to tak: co se zakázalo všem ostatním jazykům, co je u francštiny a angličiny chybou, to si smí dovolit — kdo? Inu ovšem, němčina. Ano »němčina« je dobře, poněvadž — a teď následuje sofisticko-diplomatické kličkování, není to odvozeno od »německý«, ale od »Němec« atd. A co se týká Němce, tu činí i neúprosní filologové výhrady. Jsem prudký člověk, a tyhle ohledy na němčinu mne rozčilily: když francouzština, tak také němečtina, nebo mi dejte pokoj se všemi svými pravidly. Ztratil jsem veškerý respekt před Brusem a volám jeho vlastními slovy: »Nekliji ti jako sprostá pradlí, ač se třasu hněvem, ale jaký prospěch mi může to skýsti, když mi speš pravidla, jež sám hned skůleš? To zůveš pravopisnou normou? Rozezži ně-

jaké lepší světlo, aby přestala záti propast mezi mluvou učenců a řečí obyčejné švadlí«!

Tak tedy jsem se v té liberálnosti přece jen zmýlil a líbezný sen o »kolísání« se rozplynul v nivec. O, jak daleko ještě předstihujete svou dobu, bojovníku zjednodušeného pravopisu, ypsilonobojče« Jokle, a bojovníku za jasný výraz, čapkobojče Saldo! Ve vás je spása nás píšících Čechů. K vám voláme, vysvoboďte nás! CANDIDE.

České peněžní ústavy.

Minulého téhodne vyšel v »Neue Freie Presse« v rubrice národohospodářské článek, jenž pod záhlavím »Czechische Effectenverkäufe« odůvodňoval v poslední době nastalé oslabení kursů některých papírů spekulačních výhradně prodeji prováděnými pro pražský účet. Cíl tohoto článku byl dvojí. »Neue Freie Presse«, jejíž sloupce jsou vždy otevřeny oněm kruhům, které produkují haussu i baissu na burse vídeňské a jež dospěla až k eskamotérské zručnosti ve vyrábění nálad a »tendencí«, neví si již rady, jakým způsobem by udržela rozutíkávající se spekulační klientelu, která po trpkých zkušenostech od bursy se odvrací, a chápe se každé příležitosti, aby zakryla mizerii vídeňské bursy a přilákala nové hejly. Jako příčinu klesání kursů udává sama »N. F. P.« jednak změnu smýšlení, jednak náhlou silnou nabídku zboží. Obé nastalo také za posledního klesání kursů. Naděje, kterými majitelé průmyslových a dopravních akcií od dřívějška koupených, byli konejšeni, že vyrovnání rakousko-uherské bude brzy skoncováno, že otázka sestátnění železnic octne se co nevidět na denním pořádku, ztroskotaly se o beznadějné poměry v parlamentě. Obecenstvo samo uznalo, že bude nejlépe, zhostí-li se svého engagementu, neboť v dohledné budoucnosti nekyne naděje na zlepšení. Okolnost, že Praha právě prodávala, ačkoliv — i z jiných stran se prodávalo, na př. v Budapešti, není ničím divným, neboť jest to právě naše. království, jež nejvíce utrácí své síly ve vídeňské spekulaci, a to jak z českých tak i německých kruhů. Než tentokráte použila »N. F. P.« okolnosti na odůvodnění klesání, a pomohla si událostmi ve Svato-Václavské záložně. Při tom otřela se o české peněžní ústavy způsobem, jímž vyšla zaujatost německých kruhů proti českému hospodářskému ruchu na jevo. České ústavy bankovní v posledních letech dodělaly se v mnohém ohledu pěkných úspěchů, což platí zejména o Živnostenské bance, jež zřízením filiálky ve Vídni učinila slušný krok k dosažení naší peněžní neodvislosti. Dnes, v pátém roce činnosti této filiálky, kdy její bytí pro budoucnost jest zajištěno, nelze perný kus práce té neuznati. Její činnost směřuje v první řadě k tomu, aby záložny a spořitelny české nebyly na vídeň-

ském trhu odkázány na ústavy německé. Její styky s peněžními ústavy jihoslovanskými (na př. založení Lublaňské úvěrní banky) náleží mezi řídké pohřichu dosud praktické styky s ostatními slovanskými národy. Rovněž Zemská banka království Českého může se vykázati vynikající činností na dosažení naší hospodářské samostatnosti, a mohutněním svým nabývá významu a rázu banky centrální, významu banky rak.-uherské.

Tyto úspěchy ovšem jsou předmětem závisti interesovaných kruhů německých, a tak bil pisatel článku v »N. F. P.« dvě mouchy najednou, jednak zastíraje pražskými prodeji beznadějnost vídeňské bursy, jednak otřásaje důvěrou v české ústavy peněžní. V článku tom tvrzeno bylo, že české ústavy připravujíce se na značnější vybírání vkladů, hleděly mobilisovati své prostředky, vypovídaly spekulujícím klientům úvěr a je nutily ku prodejím. Toto tvrzení jest přímo dětinské, neboť české ústavy investují značnější část svých prostředků v obchodech eskontních, vyžadujíce pro lombard spekulačních papírů krytí nejméně 20—25 proc.; jinak jest tomu u ústavů vídeňských, jež mají v reportu investovány mnohem větší procento svých prostředků. Chtějí-li české ústavy prostředky své mobilisovati, sáhnou zajisté v první řadě k reeskontu, kdež dostanou peníze za bankovní sazbu, kdežto vypovídáním účtů reportních trpěly by újmu úrokovou, neboť v těchto účtech zúrokuje se jim kapitál daleko výše. Přikročí-li kterákoliv banka k vypovězení účtu, činí to zajisté jen tehdá, neposkytuje-li účet žádoucího krytí, a nemůže-li klient další krytí dáti. V tomto případě činí banka svoji povinnost, neboť zbavuje se risika, jež by nastalo náhlým silným klesáním kursů. K opatřením takovým jest ústav povinen vzhledem k svým akcionářům a vkladatelům. Veliká většina záložen ovšem má u bank přebytky své uloženy, ale reeskontní spojení nemá převahu. Pisatel článku zaměňuje patrně české záložny s uherskými spořitelnami, jež právě veškery prostředky své mají investovány v zápůjčních obchodech, takže i běžnou potřebu peněz nuceny jsou krýti reeskontem. České záložny nemají pro všechny své značné vklady umístění v obchodech zápůjčních a přebytky své ukládají jednak v cenných papírech ukládacích, jednak u bank. Pro případ mobilisace kapitálu přijdou ovšem tyto přebytky na řadu a pak teprve reeskont. Výše uvedená spojitost záložen s bankami není však dosud žádoucím způsobem vyvinuta, a jest si přáti, aby záložny staly se cévami naší peněžní organisace. Příčina, že spojení dosud není řádně vyvinuto, leží hlavně ve vedení našich venkovských záložen, jež namnoze dosud používají také služeb ústavů německých.

Pisatel činí zmínku také o malém štěstí, s jakým potkala se v poslední době podnikatelská činnost našich bank. Může se říci, že u nás daleko není poměr takových engagementů k prostředkům ústavů tak veliký jako u bank vídeňských, a že nemůže být pro naše banky ani povážlivý. Ze značných en-

gagementů Kreditky třeba zmíniti se jen o nešťastném zakciování závodů Škodových. Z ostatních bank vídeňských třeba jen uvésti »Wiener Bankverein«, který založil s č. uherskou průmyslovou banku, jež stojí teď před likvidací. Akcie poslednější mající 200 K nom. hodnoty znamenají dnes asi 20 K. Ostatně většina podniků v poslední době založených trpí toliko tlakem všeobecné nepříznivé konjunktury a kyne jim po překonání této slibná budoucnost. Případy podniků trpících základním marasmem, z něhož se tak brzy nevykřešou (Nuselský pivovar) nejsou u nás na štěstí tak časté. KŠ.

Ať žije „Mezopotamie!"

V sobotu, dne 27. září bylo otevřeno nové Městské divadlo v Plzni Smetanovou »Libuší«. Že zahajovací tento akt byl vykonán za okolností zvláště slavnostních a okázalých, není třeba podotýkati, neboť obecně jest o nás známo, že jsme po výtce národ slavnostní. Od zaříznutí mladého podsvinčete, až po otevření chrámu Musám dramatickým, oslavujeme slavnostně vše pod sluncem, — obecní stříkačky nevyjímaje! Avšak takový zahajovací akt, jaký to svátek pamětihodný pro českou mysl! Dobře se bumbá a papá, krásné řeči se proslovují, nadšené proslovy se deklamují, rytířům ducha a šlechticům péra sladkoúsťé zdravice se pronášejí, zahejslovaní se a zakdedomovuje se a pak —?! Pak, drazí vlastenci a rodáci, zalezeme jako plži zpět do svých útulně zakouřených a teple zaplivaných hospod a hospůdek a radostí mneme si ruce nad novým vítězstvím národním!....

Drazí vlastenci a rodáci, smutné byly duše naše až k smrti při zvěsti oné truchlé, jež vyprávěla našemu polekanému sluchu o mrazivém Prázdnu, jež zasedlo veškera sedadla vašeho nově zbudovaného a slavnostně otevřeného Městského divadla již v prvém slavnostním týdnu! Zármutek náš brzy však byl vystřídán hřejivou radostí, když dočetli jsme se ve vašich listech místních, že »Mezopotamie«, stolní společnost z Andělské ulice »u Kosů«, pořádá hromadnou návštěvu do divadla za tím povzbuzujícím účelem, aby i ostatní Stolní společnosti plzeňské se vzpružily a své mile zakouřené a útulně zaplivané hospody a hospůdky zaměnily alespoň několikráte do roka za nezakouřené a nezaplivané místnosti nového Městského divadla! Ó »Mezopotamie« hrdinná, jak pyšně můžeš vypnouti svá prsa mezopotámská, pomyslíš-li a uvážíš-li v mezopotámském mozku svém, jak krásná myšlenka zrodila se v lůně říše tvé! Ze špinavého objetí hospody české do čistého objetí dramatické Musy české! Jaká to krásná a ušlechtilá snaha, pánové drazí a rodáci milí! Kéž by váš jasný příklad nalezl tisícerých následníků po celém západě českém!...

— Jak trávíval tvůj praděd své večery? tázal jsem se kdysi mladého českého školáka.

— Chodil prý do hospody, tak vypravuje o něm často náš dědeček, odpovídá mi mladý čipera.

— A kam chodívá tvůj dědeček?

— Také chodí do hospody.

— A co dělá tvůj otec večer?

— Chodí do hospody.

— A jak budeš trávit své večery ty, milý hochu, až budeš velký? táži se chlapce a hladím jej po tváři.

— Také budu chodit do hospody! odpovídá mi úsečně můj malý český hoch.

Chápete, rodáci moji a vlastenci? Praděd chodil do hospody a malý český synek bude chodit do hospody! Jaký to obraz úchvatný, neníliž pravda? A proto klobouky dolů před »Mezopotamií« z Andělské ulice, neboť ona první svým jasnovidným zrakem rozpoznala, že přítomná duše českého člověka vězí celou přítomnou kulturou svou v útulně a teple zaplivaných hospodách českých! A těmto zaplivaným hospodám českým vyrvati duši českého člověka jest jejím nejsvětějším úče lem! Budeš míti velikou a tuhou práci, krásná a hrdinná »Mezopotamie« naše, ale nelekej se překážek, zvítězíš! Na počátku budeš ovšem muset hnáti v houfu své milé spolubratry do divadla, po případě s červenobílými praporečky a barevnými lampionky v rukou, aby to vypadalo hodně vlastenecky, národně, slavnostně a obřadně, a z divadla opět je budeš museti vésti v průvodu zpět do jejich zaplivaných hospůdek k plné sklenici, k zapáchajícím dýmkám a ohmataným kartám, ale buď trpělivá, drahá »Mezopotamie« má! Jinou cestou nelze nám dojíti jasnějších cílů! Jsme národ pivní, a velikou práci budou míti oni průkopníci kulturní, již nám budou chtíti naši pěnící se sklenici vyrvati z naší zaťaté pěsti české! Ale nezoufej, ideální »Mezopotamie« česká! Setrváš li ve svém misijním poslání, pak zajisté dožiješ se krásných plodů za svou hrdinnou myšlenku, jež se ve tvé hlavě mezopotámské zrodila v Andělské ulici »u Kosů«. Zajisté, že se dožiješ oné krásné doby, kdy ti nebude třeba z Andělské ulice pořádati »divadelní vlaky«, ale Anděl Páně časem sám sestoupí do duše tvého pivního spolubratra, a on sám z vlastního popudu pocítí v hlubinách své zasmolené duše onu ušlechtilou potřebu po návštěvě divadla, neboť jeho tělo nebude více žízniti pouze po pivě, ale jeho duše prahnouti bude po onom osvěžujícím nápoji, jejž poskytnouti může lidské duši toliko Umění, jež nikdy nevadne a jest věčně krásné! A potom, ušlechtilá »Mezopotamie« má, nebude již malý český synek odpovídati na otázku, kam chodí večer jeho praděd, děd a otec, jako odpovídal druhdy, ale se zaníceným okem a oduševnělou tváří odpoví krásně: Můj praděd chodíval do divadla, můj dědeček chodí do divadla, můj otec chodí

do divadla, a až já vyspěju v mladého muže českého, pak také budu chodit do divadla! — —

Slavná »Mezopotamie«, mnoho zdaru obtížnému kulturnímu poslání! Až dosáhneš svého ušlechtilého cíle kulturního, pak i ty, drahá »Mezopotamie«, můžeš na svá smrtelná záda přilepiti si jiné české slovo, jež lépe bude karakterisovati dosažení cíle ideálního, než-li je dnešní velice případná a ducha doby naší klasicky výstižná firma tvá: »Mezopotamie!« CEGIS.

Literatura, umění, věda.

Jak Tolstoj hledí na nynější náboženství. V časopise »Allgemeine Zeitung« (Beilage čís. 217) uveřejňuje dr. Cleanthes Nicolaides v Berlíně zprávu o návštěvě své u Lva Tolstého minulého roku před onemocněním jeho na Krimu. Cl. Nicolaides se vracel z Persie, kdež konal pozorování a studie o babismu. Za rozhovorů Tolstoj vylíčil své postavení oproti náboženstvím asi následujícím způsobem: Pracuji nyní o díle dějepisně filosofickém: Náboženství, jak vznikají, vzrůstají a odumírají. Orient jest kolébkou náboženství a my synové východu jsme více k tomu schopni, poznávati vnitřní bytost náboženstev, nežli synové západu, třeba nad nás předčí učeností. Prokáži, že se dnešní kulturní národové vesměs těžce klamou v příčině vlivu náboženství. V pravdě mravní a duchová moc náboženství dávno již jest zlomena, a kde ještě mají poněkud moc, nevykonávají jí svou náboženskou naukou, nýbrž umělými soustavami modlářství. Pravé náboženství nesmí nikdy bažiti po moci a vládě. Pak přemáhá duchy mocí vnitřní. Když však baží po vnějším vlivu a moci, upadají kněží jeho v modloslužebnost; neboť sami se staví na místo božstva. Tento soud platí také vzhledem christianismu ve všech jeho formách, kterými se jeví. Proto jsem zakládal velikou naději ve vznik nového hnutí náboženského, vycházejícího z východu. Živnou půdu pro ně domníval jsem se shledávati v společnosti babistů v Persii. Nauka zakladatele sekty babistů představuje jednak prostředkování mezi islamem a křesťanstvím, jednak chce zbaviti člověka každého duchového otroctví. Snaží se jako hlavním svým úkolem po největším vzdělávání individuality, ana zatím ostatní náboženství, vlastní vzdělávání tísní nebo je dokonce zcela znesnadňují. Babismus zavrhuje každou hierarchii, naproti tomu však chce každého jednotlivého vyznavatele vychovávati za celý karakter, za bojovníka pro duševní svobodu a pro mravní pokrok lidstva. Mohamedáni babismu oddaní jsou mužové, nadchnutí hlubokou opravdivostí a přesvědčením, že babism přivodí za nedlouho k místu duchové znovuobživnutí mohamedánského světa. Všichni reformně smýšlející mužové v Persii a Turecku jsou tajní nebo zjevní babisté. A přece jsem byl tímto novým náboženským útvarem velmi sklamán, ježto též on dokázal, že bez pomoci vnějších státních prostředků mocenských a donucovacích není s to, nabýti hlubokosáhlého vlivu na dav národu a unášeti jej s sebou k velikým činům. Tak jsou dnes řídící zástupcové babismu sice mužové učení a osvícení, kterým se však nedostává síly propagační. Ale jakmile vystoupí mladší přívrženci agitatorsky, zvrhuje se jejich činnost téměř vždy ihned v spiknutí. V křesťanství však nemohu objeviti ani takového zárodku náboženského znovuobživnutí, nýbrž kdekoliv tu vznikají nové síly, vykonávají jak jen možno rychle své odloučení od křesťanské věrouky. Proto jest beznadějnou prací, chtíti soupůsobiti o dalším duchovém vzdělávání lidstva na půdě dnešních náboženství. Musíme si proto utvořiti nové dráhy a tu třeba napnouti všechny síly. Práce při tom jest ještě dlouhá a těžká a léta na nás nečekají, nýbrž ubíhají dále.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. *Francouzská* vláda zavádí ve válečných přístavech boulonském a lorientském 8hodinovou pracovní dobu. Osvědčili se, a vykonají-li dělníci za tu dobu práci tutéž jako dříve, zavede ji v ostatních válečných přístavech i ve všech státních dílnách. Zpráva přichází právě v dobu, kdy za stávky hornické došlo v Dunkerque 22. října na stavbu barikády z nákladních vozů a sudů a na plenění krámů. Na štěstí jako by tím se byla vybila všechna vzájemná zloba mezi dělnictvem a zaměstnavateli, došlo mezi oběma ke shodě a stávka tam skončena. Mp. Combes přijal na to 24. října národní ústřední výbor hornický a zahájil vyjednávání se společnostmi důlními, tak že i ve Francii prostřednictvím vlády dochází k vyrovnání protiv. — Nacionalisté a klerikálové podnikli hned po zahájení sněmovny prudký útok na vládu Combesovu pro zavírání řeholních škol. Podali návrh, aby ministerstvo dáno bylo v obžalobu, ale propadli 25 hl. proti 414.

Bulharská vláda rozeslala velmocem notu a upozorňuje na hrozivý stav v Makedonii a žádá, aby zavedeny byly reformy v berlínské smlouvě ujednané, jinak by prý nedovedla brániti hnutí v samém Bulharsku ve prospěch Makedonců. O srážkách tureckého vojska s Bulhary v kraji monastýrském docházejí zprávy skoro obden. Se strany turecké řídí vojenské operace zvláštní komise z vyšších důstojníků. Z maloasijské Smyrny bylo povoláno 30 praporů řadového vojska na hranici makedonskobulharskou.

Rak.-Uhersko. Zemědělskou stávkou *v Haliči* zabývala se říšská rada na pilný návrh posl. Romančuka, Breitera a Daszyňského, dne 24. Jde o zápas dvou tříd polské šlechty a ruského sedláka. Když stávka vypukla, povoláno bylo šlechtou vojsko a ubytováno u sedláků. Vojsku dán, dle slov posl. Romančuka, pokyn, aby sedláky týrali. Ničen byl majetek a znásilňovány ženy. Na tisíce stávkujících bylo zatčeno a zvláštní stávkové senáty, obsazené Poláky, je přísně odsuzovaly.

Vláda má prý, dle »Montags-Revue« *jazykový zákon* hotov. »Právo Lidu« ve vid. dopise 21. t. m. k tomu praví: Jazykový zákon? Ano. Od nynějšího parlamentu? Nikoliv. Nejprve řádný, na spravedlivých základech rovného volebního práva vybudovaný parlament — a potom zákonnou úpravu jazykové otázky, ale nejen pro Čechy a Moravu, ale pro všecky země. Proč by měli Němci ve Štýrsku hlasovati pro zákony, jež se jich netýkají, a mezi nimi a slovin. minoritou by mělo vše zůstati při starém!

Stalo se něco u nás neslýchaného. Vláda tu i v Uhrách žádá zvýšení počtu nováčků. Náhradní záložníci mají býti povoláni k činné službě. Tomu se opřela oposice v uher. sněmě, agitaci zanesla z parlamentu v občanstvo a studentstvo, vyvolala bouře a protesty studentstva a resoluci obec. zastupitelstva budapeštského a konec konců donutila vládu přiznat, že se neuzavírá poznání, že z předloženého zákona vzniknou jednotlivým státním občanům těžká břemena a 24. října předlohu odvolati! Vojenské předlohy patří u nás k těm, kterým žádný poslanec z říš. rady vážně se neopře. Oč vojenská správa požádá, to se jí dá. Jinak v Uhřích! Krajní levice v uher. sněmu vystupuje nejen proti předloze branné, nýbrž i proti rak.-uher. vyrovnání. Je sice vázána smluveným příměřím se Szellem vyrovnání neobstruovati, ale mladší živly tlačí, aby si tu zjednala volnou ruku.

Země české. Z Moravy vychází volání o pomoc našincům *v obch. komorách* olomoucké a brněnské. Pro oprávněný odpor českých zástupců za první schůze ustavující v komoře olomoucké pro nezachování rovnoprávnosti jsou čeští komorní radové stíháni. O tom bylo jednáno na veřejné schůzi 26. října v Olomouci. Na schůzi přibyli čeští zástupci komory nejen brněnské, ale i plzeňské (netečnost pražské obch. komory, nikým nezastoupené, byla nápadna) a vyšlo ze schůze heslo, aby v českých obch. komorách se měřilo německým menšinám, jako se měří v německých českým.

Polit. klub. nár. strany svobodomyslné rokoval v sobotu dne 26. října o Körbrových jazyk. zásadách. Referoval posl. *dr. Pantůček*. Nám jde o to zaznamenat, že dr. Pantůček tentokrát již neučinil ani zmínku o tlumočnících u soudů v něm. území.

Volební vítězství vídeňských antisemitů, dobyvších 28. října všech 20 mandátů ve venkovských obcích do sněmu dolnorakouského, bylo stranou mladočeskou i Národními Listy uvítáno. Jde o porážku německých lidovců (4), Všenémců (2) a 1 divokého liberála, jichž mandáty všecky antisemité dobyli. Po našem mínění z vítězství Luegrova nic míti nebudeme. Přátelské chování mladoč. strany (Dyk) k straně této ukazuje, že by v příští nějaké většině antisemity za spojence přijala.

V Politikách (české i německé) vyšel 28. října návrh jazykového zákona pro sněm. Jest možno, že jde tu o zkoušku, byla-li by tato kolej způsobilá, aby na ni odstavena byla jazyková otázka.

Hospodářský. *Rakousko-uherské vyrovnání* odpočívá. Hříšně odpočívají však též kruhy, které by byly u nás povolány zbrojiti co nejintensivněji k parlamentnímu projednání souboru otázek, o něž tu jde. »Česká společnost národohospodářská« oznamuje sice cyklus debatních večírků, ale dle volby themat je patrno, že půjde tu spíše o referáty o dosavadním stavu vyrovnání, než o formulování českých vyrovnacích požadavků. Aspoň p. dr. Hotowetz, soudě dle jeho vývodů na letošním sjezdě českých textilníků v Ústí nad Orlicí, nezdá se nám apoštolem českého vyrovnacího evangelia. Spíše očekáváme od p. dra. Viškovského poučení o zájmech českého zemědělství na rakousko-uherském vyrovnání, zejména také proto, že rozdělení zemědělské rady, jejíhož českého oddělení je tajemníkem, přímo nutí k oddělenému pozorování zemědělských poměrů českých krajů. Neškodilo by však také někoho z moravských pracovníků, zejména někoho z moravské zemědělské rady pozvati! Stejné platí o znalcích moravských poměrů průmyslových, zejména českého průmyslu na Moravě! Také však třeba upozorniti na jinou věc mimo zmíněnou netečnost českých kruhů, totiž na nesprávné nazírání na otázky pojící se k vyrovnání rakousko-uherskému, zejména ve věci celního svazu, autonomního tarifu a obchodních smluv, i v těch kruzích, kde zájem jest. Pořád se totiž díváme na všecky tyto věci se stanoviska vývozu, a to je věc přímo osudná: nikoli vývoz, nýbrž domácí trh, naše vlastní spotřeba má býti pro nás směrodatnou a otázky takové, jako jsou ony zmíněné, mají pak stručně shrnuto pro nás zníti: jaké vyrovnání, jaký tarif a jaké obchodní smlouvy potřebujeme, aby mohl kde třeba vzniknouti nebo zdárně se vyvíjeti a vlastní naši spotřebu, vlastní náš trh zaujmouti náš vlastní výrobce, zejména náš průmysl? Ideálem každého národa musí býti, aby, pokud mu to dané přírodní podmínky dovolují, stačil co nejvíce sám sobě a co nejméně byl engažován na cizích trzích, od jejichž zachování neb ztráty by pak závisely jeho hospodářské osudy. Ale k tomu opět třeba věděti, co jako národ jsme, co máme chtíti a co chceme. Kdo ví to u nás?

České peněžnictví stává se stále více předmětem pozornosti vídeňského tisku. Sami jsme nedávno uvedli hlas týdenníku »Zeit«. Smysl všech úvah vídeňských je pak stále ten, že »české banky hoví příliš často ohledům osobním a politickým«, že »nese to s sebou jejich postavení ve službách národa«. Bude naším úkolem prozkoumati, co na těchto výtkách k naší škodě je, avšak také, co není pravdou. Také již bylo námi ostatně řečeno, že české peněžnictví daleko ještě není tím, čím býti má: nervstvem všeho našeho života hospodářského, a to je přec ta nejtěžší výtka, která může býti peněžnictví našemu učiněna. Býti cizopasníkem na těle národa, týti z jeho práce a jeho mozolů, místo aby bylo služebníkem jeho, to by nebylo valné vysvědčení pro ně, bohužel bylo by však asi z valné části pravdivé! Pozornosti pak by vyžadovalo nemalé!

Také *české dopravnictví* je jednou z bolavých stránek našeho hospodářství, která zasluhuje pozornosti. Schází nám především všechen plán dopravní: síť dopravní, které by nám bylo třeba, aby všecky naše kraje co nejúžeji a nejlaciněji byly k sobě připoutány, aby čilá vnitřní směna (oběh statků) byla vyvolána a rychlá doprava zpráv, osob i zboží, zkrátka bystrý hospodářský koloběh byl podnícen. Stavba železných drah v posledních letech u nás, jíž asi budeme míti příležitost ještě blíže se zabývati, vykazuje naprostou bezprogramovost, neplánovitost, neřkuli zabedněnost. Často jediný pohled na mapu zemí českých musil by člověka vyšší koncepce jen poněkud schopného

poučiti, co a jak se má, co a jak se nesmí stavěti. Ale o tom nikde ani potuchy. V poslední době pak se vynořují stále živěji další postátňovací plány, a kde kdo u nás bez rozdílu jsme ochotni viděti v postátnění aspoň některých drah aspoň do jisté míry výhody. Ale v úvahách toho druhu zpravidla hrává prim politika. Tak zejména jsou to svou činností germanisační a svou bezohledností vůči cestujícím i jinak pověstné dráhy severozápadní a moravská severní dráha Ferdinandova. Očekává se pak od postátnění zejména zaražení činnosti germanisační. Kde však by měla státní správa honem nabrati českých úředníků pro tak rozsáhlou trať, má-li jich dosti, zejména má-li jich tolik v německých krajinách, aby jimi mohla nahraditi německé úředníky v českých krajích moravských, dá-li se to jen tak v zájmu dopravy honem provésti a celá řada otázek s tím souvisících se neprojednává, ač na př. na germanisování i při samém plzeňském ředitelství mnoho si bylo i s naší strany naříkáno a tudíž o jisté memento ani zde nebylo by nouze. Hlavní však otázka: Soustava tarifní, která by hověla našim potřebám, t. j. potřebám našeho zemědělství, obchodu a průmyslu, zůstává stranou. A přece je velmi důležita otázka po výši sazeb a výhodách dopravních tam, kde jde o zájmy drobného dopravovatele, jenž dopravuje zpravidla i na menší vzdálenosti, na druhé straně pak zájmy dopravovatele ve velkém a do velkých dálek, hledíme-li k tomu, kdo je ten malý dopravovatel a kdo ten velký, zda-li Čech nebo Němec (aspoň převahou) a komu tedy daná soustava tarifní více prospívá. Na tvůrce českého tarifnictví a dopravnictví vůbec ještě čekáme a poněvadž je to věc poněkud obtížnější nežli budovati papírové kanály, které se asi ani stavět nebudou, patrně si ještě na něho počkáme.

A konečně nás ještě jedna věc pro náš hospodářský život příznačná zajímá: opětné ujednání *cukerního kartelu*, sice jenom na rok, ale na rok velmi významný, rok před zrušením premií cukerních ve smyslu konvence bruselské. Kartel zbudovaný celkem na starých základech, jako dosud, tak i na dále hledá sílu cukerního průmyslu ve vývozu a buduje sílu vývozu na pevných cenách domácích, jež mají býti stanoveny a udržovány na samé hranici celní ochrany (t. j. aby ochranný účinek cla nebyl rušen vysokými cenami domácími, jež by lákaly k dovozu a dopouštěly jej). Nepatrné celkem změny, dávající surovarnám větší podíl na zisku za to, že se vzdaly výroby cukru pro spotřebu domácí a stanovení vyššího podílu rafineriím uherským — jinak zajímavé! — nepadají tu na váhu: vysoké ceny domácí na dále mají hraditi útraty vývozu, t. j. domácí spotřebitel má míti drahý cukr (84 K), aby zahraniční mohl nám na dále poskytnouti tu milost, aby za lacino hodně užil našeho výrobku, z čehož jeho spoluvýrobce řepy — rolník — nemá nic, ba dokonce má i škodu. České cukrovarnictví, jež v poměru nejkřiklavějším (3/4) súčastněno je na vývoze takovým vůči konsumentu domácímu přímo nestoudným způsobem uměle udržovaným a zvětšovaným, jímž jenom dobylo odbytišť, odkud má nyní býti vyhozeno, ani v tak vážné chvíli nedovedlo se postaviti na výši situace, nýbrž zaujalo tak v pravdě »české« stanovisko: trhnouti, co se ještě trhnouti dá a pak af přijde třebas potopa, jak ten kramář někde o pouti, jenž ví, že druhého dne je po všem. Jenže rozdíl mezi kramářem a průmyslem cukrovarnickým je ten, že prvý zapřáhne herku a jede o dům dál, nám však tu naše milé cukrovarnictvo zůstane na krku a bude brečet a vzdychat, že je mu zle, abychom šli na pomoc! Správný postup: pečovat o vzrůst domácí spotřeby, snížit v čas ceny, aby tu silná spotřeba taková již byla, až dojde k důsledkům konvence bruselské (1. říjnem 1903), pečovat o včasné a vydatné snížení daně cukerní — to patrně pánům nevoní — byli příliš dlouho a příliš mnoho hýčkáni. A to bude musit přestat!

Sociální. Průmysl strojnický je ve veliké tísni, nemaje zaměstnání. Nedodělané vyrovnání a všeobecná hospodářská tíseň, zvláště v cukrovarnictví a elektrotechnickém průmyslu způsobily zvláště ve větších střediskách průmyslových stav kritický. V parlamentě ustavilo se volné sdružení poslanců, aby strojnickému průmyslu opatřilo objednávky státní. Pokud dělnictva setýče, projednán byl 24. října pilný návrh posl. Kloáče o nezaměstnanosti v Praze. Ochota voj. eráru při prodeji vyšehradské citadely a újezdských kasáren a stavba škol projektovaných a poštovních budov by nezaměstna-

nosti čelila. Dobře však připomenul posl. Březnovský, že vláda při stavbě budovy zem. soudu v Praze zadala většinu práce do Vídně, krytbu dokonce Prušákovi. Českomoravská továrna na stroje byla pominuta a ústřední topení zadáno cizí firmě. Podobně pražské úřady státní, pošta, dráhy kupují vše ve Vídni. Posl. Formánek obrátil zřetel na tíseň i na venkově. Především je jí vinna státní správa, jež pohlcuje všechny příjmy vrstev výrobních i pracujících. Země, okresy nemají samostatných příjmů a usnesou-li se na nějaké úhradě potřeb, nedojdou potvrzení vlády. Stát má dobrou hospodářskou politikou opatřovat práci a výrobní podmínky pro všechny vyrovnávat. Stát má povolené prostředky na úpravu řek a mohl by práci obyvatelstvu poskytnout, dokud počasí dovolí. Na výtky odpověděl min. Wittek, že sečtou-li se investiční úvěry na r. 1904, je k disposici 21 mil. korun, jež správa státních železnic může vydati, aby opatřila práci továrnám na lokomotivy a žel. vozy, strojírnám a továrnám na nářadí. O hospodářské politice ani nemukl. Velmi důležitá věc jako je obecná krise výrobní a nezaměstnanost byla tím odbyta. Stát dá kapku — 21 mil. K. — na umírnění krise, ale tu kapku kde vezme? Zase z těch tříd výrobních, jež pod krisí sténají. A říšská rada byla spokojena!

Školský. *Učitelská organisace dala výpověď Mladočeštví.* Nekonečné jednání o zvýšení služného učitelstva s předáky strany mladočeské, a když došlo k usnesení sněmovnímu, stále oddalování sankce tohoto zákona přirozeně rozmrzelo mnohé stoupence mladočeské v učitelstvu. Neupřímnost mladočeského vedení k učitelstvu při volbách zemských tuto rozmrzelost jen stupňovala. Vždyť učinila si mladočeská strana z učitelských kandidatur berana proti agrárníkům. Nechala propadnouti všech 11 učitelů kandidujících a také zavinila, že zůstalo učitelstvo na sněmě bez zastoupení, kdežto Němci vyslali na sněm šest učitelů. Posléze jednalo se o obnovení zemské školní rady. Vláda ignorovala učitele a mladočeská strana také. Tak zas nedostalo se českému učitelstvu žádného zastoupení, kdežto Němci přece jednoho učitele vyslali do zemské školní rady. To konečně podráždilo i nynější vedení ústředního spolku učitelského tak, že číslem 5. »Českého Učitele« vypovědělo válku veškerému mladočeštví. Příkrá slova musí tu vyslechnouti mladočeské vedení od svých bývalých stoupenců »Mladé století dvacáté«, píše Č. U., »zdědilo po svém předchůdci v Čechách sestárlé nedochůdče — mladočeštví. Několikráte mělo na mále, již již se podobalo, že dodělá mravním marasmem, že stane se nemožným v rodině národa, krerý touží po zdravé a silné budoucnosti, ale štěstí přeje stále tomu děcku mdlých okamžiků, ono živoří, trvá v rodině národní, jako nezbavitelný tyránek se roztáhlo a obsadilo rodinný trůn. Dnes není sporu o tom, že mladočeštví je symptom národní slabosti mravní, symptom úpadku politického. Krev vhání do hlavy myšlenku, jak nizounce v národě si stojíme, a to vlivem pouhých duševních mrzáků, vlivem panujících nul, prázdných figurantů v mravním žití společenském. Mladočeštví jednou ukázalo svou sílu, v negaci vůči staročeštví a s ním sloučenému klerikalismu s kultem vysoké šlechty v Čechách. Obor práce positivní ukázal se Achilovou patou mladočeštví. Mladočeši dotlačili se tam, kde kyne lacino sláva popularity a úsměvy dobře placených funkcí. Co ve vědě u nás vypracováno, vypracováno bylo mimo terén mladočeštví. Mladočeštví všude tam, kde je patrno, v místních i okresních školních radách, v samosprávných korporacích, nepokrytě karakterisuje se jako živel protisvobodomyslný. Mladočeštví se vůči škole nikde nechová lépe nežli klerikalism a reakcionářský byrokratism. Mravnost byla vždy slaboučkou stránkou mladočeštví, ale v dnešním jeho úpadku nedostatek tento vystupuje již hodně okatě. Dykové jsou jen veřejným symptomem toho.« C. U. končí své jeremiády mladočeské: »Musíme si býti jasně toho vědomi, že již poslání naše nám diktuje (teprve dnes? P. r.), abychom vzdali se minulosti mladočeské úplně. Vytrhati mladočeštví do posledních kořínků ze svého společenského tělesa, čeliti jemu vždy a všude, především mezi lidem českým, obnažovati vždy a všude jeho mravní, duchovou prázdnotu a kulturní jalovost, ukazovati na ně vždy a všude jako na škůdce opravdové svobodomyslnosti, škůdce školy a učitelstva, škůdce pokroku lido-

vého, v tom spatřovati musíme kus svého životního úkolu pro nejbližší dobu.« Tím dává organisace učitelská na jevo, že zpřetrhá všechny dosavadní své svazky se stranou mladočeskou. Bohužel, že přišla k tomuto poznání teprve nyní. Když dřívější vedení ústředního spolku učitelského, vystupovalo proti jednotlivým přechmatům mladočeským, byli to právě pan Rašín a spol., kdož je za to kárał a dokazoval, že si to nesmějí učitelé s Mladočechy zkaziti. Špatně se vyplatilo nynějšímu vedení, že zapíralo své politické přesvědčení a dávalo se do služeb mladočeských. Nyní pozdě bycha honí.

Učitelské kandidatury na Moravě dopadly právě tak bledě jako loni v Čechách. Všichni tři učitelští kandidáti propadli. Vozáb proti dru. Stojanovi, Urbášek proti hr. Seilernovi, Rosík proti dru. Hurbanovi. Říd. učitele p. Urbáška nezachránilo ani to, že zemský spolek učitelský prohlásil ho za svého kandidáta. Jako v Čechách použilo vedení mladočeské loni učitelských kandidatur proti agrárníkům, tak zase na Moravě lidová strana použila jich proti klerikálům. Že se ani jí nejednalo o zastoupení učitelstva, patrno z toho, že ani jedinému propadlému učiteli nezabezpečili jinak mandát do sněmu.

Učitelské Noviny. Do řad neodvislého pokrokového učitelstva přibyl nový článek, »Učitelské Noviny«, které převzal bývalý starosta ústředního spolku učitelského a počal je vydávati jako ročník XXI. Z bohatého obsahu dosud vyšlých čísel je patrno, že hledí zachovati učitelstvu neodvislost od stran politických a luští otázky učitelské z povýšeného stanoviště, kterému zajistí sympatie učitelstva.

Ozvuky a paběrky.

Hálkovo divadlo. Přiznávám se bez obalu, že o existenci tohoto dramatického ústavu národního neměl jsem ani nejmenšího tušení. Teprve minulé středy, dne 22. října dočetl jsem se, že »Hálkovo divadlo« »u bílé labutě« na Poříčí hraje ve prospěch Ústřední Matice Školské veselohru »Kráska z Ostende«. Začátek o 8. hodině večerní. Vstupné 60 hal. Půjdu, pomyslil jsem si a šel jsem. Krátce před osmou hodinou octnul jsem se ve dvoraně »u bílé labutě«. Dvorana tato má velice charakteristickou zvláštnost: stěny její jsou sivě bílé jako křídlo labutí, ale podlaha má barvu divoké kachny černé. Ovšem, to jest pouhá maličkost vnější, jež nemá na dramatické jádro Hálkova divadla pražádného vlivu. Zajímavou specialitou tohoto divadla jest, že na místa uvádějí číšníci. Též já byl uveden na své I. místo jedním z těchto velice ochotných mužů mladých, jenž ve své laskavosti šel tak daleko, že, patrně v náhradu »Meziaktí«, postavil přede mne sklenici piva a košík se slanými rohlíky. Velice rozumně redigovaný list, pomyslil jsem si, a zakousl jsem se slanému rohlíku do týla a napil se. Učinil jsem tak pouze z bon tonu, ježto ostatní divadelní publikum počínalo si podobně. Patrně to patří k dramatickému požitku, šeptal mi můj vnitřní hlas. A sotva že jsem tuto myšlenku domyslil, již zavzněl elektrický zvonek. Chef orchestru, pan Karel Kačerovský, povstává s houslemi v ruce a již počíná divadelní předehra. Divadelní místnosti naplňují se zatím, tak že krátce po osmé hodině jest dvorana »u bílé labutě« obecenstvem v pravém slova smyslu nabita. Největší procento obecenstva tvoří ovšem krásné pohlaví od 8 až do 60 let. Mezi známějšími osobnostmi divadlo navštívivšími uvésti sluší porodní babičku z Petrské ulice a jednu lidovou spisovatelku českou, jež jest velice nelidsky ostřihána, takže vypadá jako velmi dobře živený vesnický pan farář v sukních. Předehra dozněla. Basista divadelního orchestru posilňuje se douškem. Elektrický zvonek zavzní podruhé: opět nová předehra. A teď se opět douškem posilňuji já, neboť dvorana za druhé předehry jest již překlenuta pravými mraky tabákového kouře. Všichni divadelní návštěvníci mužští kouří jako staří výměnkáři. Myslil jsem, že se zalknu. Jen trpělivost, šeptám si a trpím! Druhá předehra opět dozněla. Někteří členové divadelního orchestru se opět posilňují. Auditorium i s reporterem též. Konečně jest 8 hodin a 20 minut. Elektrický zvonek opět zavzní; opona se vyhrnuje. Srdce mně buší radostí. Veselohra »Kráska z Ostende« počíná:

Scéna I.: Milada, choť Václava Smolky, čeká na svého veselého pana manžela, který teprve o 6. hodině ranní vevrávorá do svého salonu. Pan Václav Smolka, ještě mladý fešák, posadí se tiše a opatrně počne si zouvati boty: napřed levou, potom pravou. Hned tento dramatický konflikt působí silou tak elementární na hlediště, že shromážděné obecenstvo smíchy se může přímo ukuckati. Po tomto velikém monologu zadívá se pan Smolka na hodiny, vystoupí na židli, již ochotně zapůjčila firma H. Storkan v Karlíně, a ručičky, jež ukazují 6 hodin, žene nazpět na 1 hodinu. I tento výjev působí veliké a nevázané veselí. Pak se shýbne milý pan Smolka pro své boty a tichounce se motá do ložnice, avšak chyba lávky! Milada, mladá choť Smolkova, povstane se židle a objeví se vytřeštěným a nevyspalým očím svého vrávorajícího manžela. Opět strašlivé veselí v obecenstvu, jež patrně očekává prudkou domácí scénu. Tu však přichází služka žádat za boty našeho milostpána Smolku, jenž odpovídá, že jsou venku, leč čiperná Anna odsekne: »Ale, milostpane, vždyť je držejí v ruce!« Že i tato humorem sršící sentence vyvolává pravou salvu veselého smíchu v auditoriu, není třeba zvlášť poznamenávati. Po této parádní roli čiperné služky Anny pokračují manželé Smolkovi v milostném duetu, jehož dynamické gradace byly mnohoslibné, když, kde se vzali, tu se vzali, objeví se ve dveřích tchán a tchýně, již přibyli ranním vlakem do Prahy v záležitosti nějakého řízení soudního. Na jevišti i ve hledišti panuje velice radostné vzrušení. Tchán má radost ze svého zetě, že jest tak ranním ptáčkem, a zatím co Milada uvádí matinku svou, aby ve vedlejším pokoji odložila, vypravuje milý tchán, jenž se později objevuje velikým ferinou starým, svou soudní záležitost samému panu zeti Smolkovi. Avšak milý zeť usne. V auditoriu opět nehorázné veselí. Jmenovitě krásné pohlaví se znamenitě baví. Přichází opět čiperná služka Anna; tchán vyzvídá, kdy zetíček přišel domů, leč Anna nechce milostpána prozraditi. Teprve, když ve své služebné dlani ucítí diškereci, prozrazuje, že právě před chvílí se vrátil z nočních potulek. Následuje prudký dramatický výstup mezi tchánem a zetěm, jenž jest mistrovsky vyvrcholen tchánovým hromovým zvoláním: »A až příště opět půjdeš, tak mě musíš vzíti s sebou!« Podávají si ruce. Tento dramatický obrat působí jako puma: obecenstvo obého pohlaví a smíšeného stáří přímo se smíchy válí po tmavě natřené podlaze dvorany »u bílé labutě«! Tímto utěšeným veselohernim tónem pokračuje hra až do půl 11. hodiny. Po divadelním představení koncertuje divadelní orchestr dále . . .

Milý Vítězslave Hálku, stěžuješ si ve své předmluvě k »Amnonu a Tamaře«, že prvé provozování lyrického dramatu tvého navštívilo pouze asi 40 osob. Jakou pýchou vzedmula by se dnes prsa tvá, kdybys viděl, jak divadlo, jež hrdě nese jméno tvé, jest obecenstvem českým přímo nabito! A jak krásně baví se to obecenstvo a jak srdečně a vděčně aplauduje! Ejhle, Vítězslave Hálku, jak úchvatně změnily se v naší vlasti české poměry umělecké!

RUB.

Fr. B. Hamáček: Vzpoura a zmar. Román. — Jiří Zeman je atheistou, má v Lužanské záložně 18.000 K a u ženských »štěstí«. Jako atheista mní se býti titanem, zápasícím s Bohem, při druhém setkání se ženami mluví místo o lásce posměšně o Bohu a víře, jeho veliká revoltující duše směje se kousavým sarkasmem světu i není divu, že se Zeman stal mnohému děvčeti ve své povýšenosti člověka-titana protivným. Rozmrzen na svět, vzal s sebou vkladní knížku Lužanské záložny a prchl v samotu, odejel na Šumavu do Blachendorfu. Ubytoval se v hostinci a hned druhého dne, shlédnuv při kuželkách učitelovu Kristu, smyslným zrakem objímal bujné tvary panenského jejího těla. K večeru Jiří, chtěje jíti do lesa, spatřil v besídce u dřevěného školního plotu Kristu, otrhávající jeden lístek husárků za druhým. Když jí poslední lístek řekl, že ji Jiří miluje »z celého srdce, ano!«, líbal již rozvášněný Jiří, přeskočiv dřevěnou hradbu, její ústa. Jako šílená, hanbíc se studem, utekla Krista vrátky mezi pole k lesu, kde ve tmách prostý dřevěný kříž se Spasitelem rozprostíral svá ramena na šedém nebi. Tam na kyprém mechu objímal za chvilku na to Jiří náruživě její tělo, tiskl ji k sobě, a ona, nebránic se mu ve slabé chvíli ženy, vzdávala se s jedinou myšlenkou v srdci, zda-li ji tento hřích dobrý Bůh odpustí . . . Jiří za nějaký čas, nikdo neví, proč, odejel do Mnichova a když se dlouho nevracel, ani Kristě nepsal, Krista cítíc

mateřství, v jezeře se utopila. Pak Jiří přijel, maje úmysl oženiti se s Kristou. Zvěděv o její smrti, odešel do hor na Hahhorn, který si přečeštil na Hornov a tam v chatrči z klestí a stromů, v pralese mezi strmými skalami, kam jedině noha šílencova zablouditi může, žil léta a desítiletí mučen vzpomínkou na Kristu a bráně se Bohu. Konečně žena se za duhou Odpuštění, stár, s bílým vlasem, svědomí maje zatíženo vinou, opouští samotu velkých dnů i bídných nocí. Ubíhá k lidem jako ku svým soudcům, hodlaje hledati milost u nich a ne u Boha, v nějž nevěří. Přichází do stomilionového města právě, když davy se rotí na náměstí Svobody a měšťanosta se slavnou radou města, seskupenou v jeho nádherném příbytku, hladí jemně s neronským výrazem ve zvířecí tváři elektrický knoflík od nitroglycerinových a dirantmotových podkopů pod náměstím Svobody. Klidně kouří papirosu a čeká na první výkřik vzpoury, by beze všeho slibování vyhodil shluklé davy vzhůru mezi šedá oblaka. A když dav žene útokem na pyšnou budovu vládců, zbudovanou z ocele, aluminia a skla, s hromovým rachotem vyletí město, země, okolní hory, lesy a stráně vzhůru k nebesům. Zemská koule podobná jediné výhni roztříštila se v tisíce atomů a navždy vyšinula se ze své dráhy. — Koketovati s vírou a náboženstvím stává se u nás modou. Lidé budou jako politická hesla odříkávat, že věří v osobního boha a nesmrtelnost duše, opakovati po jiných bez vnitřního přesvědčení, že problem našeho národu je náboženský a p. Takovou koketerii nese se i tato knížka, ve které o náboženském citu není vážnější stopy. Zeman sice stále jako »titan«, mluví o světě »krásy, umění a vědy«, ale právě tak nepřemýšlel o tom světě a neujasnil si svých cílů, jako nepřemýšlel o náboženství. Praví autor nadbytkem ještě v Doslovu: »Vy velcí a pevní ve své víře, duše mohutné, neschopné zoufání, důvěřující jedině sobě, vy titani, bohové sami sobě, nebeřte slabým víru, nebeřte věřícím Boha, odpouštějícího, milostivého . . . Každá víra je dobrá, protože je vírou, a Bůh velký, protože je Bohem, jenž dovede odpouštěti vinným. Dbejte, by se náboženství v poměru k inteligenci jednotlivce a národu změnilo« atd., aby dokázal, že pojímá víru a náboženství jako strážce pořádku a občanského blaha, jako instituci čistě policejní. A odtud jeho volání: Nerušte náboženství jakoby volal, nerušte dobrý policejní předpis! A odtud jeho mínění, že náboženství lze lidem dáti i bráti. Je to ten theism anthropomorfický, populární a vulgární, na který se tu myslí, to modlářství a polytheistická pověra, jíž je hlavní věcí vnějšek, obřadnictví a — svatý pokoj! Jest to ta zbožnost, jejíž matkou je nevědomost. Autor jistě zavrtí tu hlavou, že to tak nemyslil, ale na tom právě záleží, ukázati novým proselytům, oč vlastně pracují ve své neujasněnosti. Jinak by páně Hamáčkův Román jako literární dílo nedráždil k diskusi. Leží tu v pestré směsi vedle výstižných obratů a popisů a dobře vypozorovaných scén, šablony odříkávané po jiných a schemata přejatá odjinud.

Dr. Lad. Dvořák vyvrací 30. října v odpol. »Nár. Listech«, že by přispíval do Steinbrennerových kalendářů. To prý ThDr L. Dvořák (prof. bohosloví v Budějovicích?) Budiž nám tedy odpuštěno! Máme ostatek polehčující okolnosti (přátelství Mladočechů s křesťanskosoc. stranou vídeňskou, posl. Březnovský, Dyk, farář posl. Blahovce atd). Platí ovšem ze zprávy naší, že čeští a jak vidět vlivní spisovatelé udržují kalendáře německého podnikatele!

Dušičková nálada.

Vzduch voní růžemi a slavně bijí hrany
a duše vzlétá planouc nad Hradčany.
Hrad slávy prchlé červánkem je polit,
kdo nohy zdravé má, pospíchá volit.
I ty, jenž strádáš, všední dílo zanech,
den boží jesti den volby na Hradčanech.
Den v čekání, kdy tajeplné fatum
se skloní k těm či oněm kandidátům.
Lid burácel tam od svítání shluklý:
»Vive Kamper,« volal, »odpůrci kéž puklí!«
A sedm hospod plálo v světle kolem:
»Je naší pýchou, naším apoštolem!«

A vzkřikli muži kopyta a jehly:
»On velký jest a ve všech vědách zběhlý,
on všecko umí, z čeho sláva roste,
jak romány, tak feuilletonky prosté
i essaye i mnoho jiných více
on dělá v Kruhu, divadle a politice . .
vždyť není ničeho, po čem on nepráhne,
ten člověk, občané, to někam dotáhne!«
— — — — — — — — — —
Na hlasů třicet jen to doták timhle rázem,
je mrtvo v hospodách, mha hluchá padá na zem. *Ego.*

Dopisy. — *Brno.* Ani výhodnější spojení Brna s Prahou (a Moravy s Čechami) na stávajících anebo dostavovaných tratích, ani výstavba nových velkých, ovšem hlavních tratí není dnes po tolika nesmírných, nenapravitelných chybách naší železniční politiky snadnou věcí. Ovšem zlepšiti se dá lecos a my odborný článek připravujeme. Myslíte-li však, že u našich státoprávních poslanců článek ten vzbudí zájem, mýlíte se a dojista se dočkáte zklamání. Ti pánové si právě na tom zakládají ignorovat každou veřejnou diskusi, dávajíce přednost soukromým odborným informacím (po př. tahání rozumu z jiných), jež udávají pak ovšem za svoje vlastní a ti, kdož jim dají radu, aby byli rádi, že s nimi vůbec mluví; když jich nepotřebují, nevšimnou si jich. Pokud pak vyslovujete naději, že tak důležité věci chopí se noviny a nedají jí usnouti, bude tomu asi tak jako shora, leč byste s některými »šlechtici péra« vešel ve spojení prostřednictvím obratného impresaria a byl uznalý »za námahu a práci«

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

W. E. H. Lecky:

Dějiny racionalismu v Evropě.

II. Díl.

Cena 4 K 90 h.

Váz. 5 K 90 h.

Právě vyšel

a lze jej všude u knihkupců jakož i u nakladatele koupiti. • • •

OBSAH:

Kap. IV. **Dějiny pronásledování.** (Část druhá.)
Kap. V. **Sesvětštění politiky**
Kap. VI. **Dějiny průmyslu a racionalismu.**

NAKLADATEL JOS PELCL,
Praha, Lipová ul. 8.

Genialní pozorovatel
H. M. STRINGFELLOW
učí své methodě pozorovací
a zkumné v díle

NOVÉ.... ZAHRADNICTVÍ...

Poutavé vylíčení všech pokusů a životních osudů muže, jenž stal se z obchodníka nejznamenitějším zahradníkem. Nové cesty odhaleny v zahradnictví, zelinářství i květinářství.

Právě vyšlo!

Stran **280**, obrázků **18**, za **3** K, váz. **3** K **70** h.

Nakladatel
JOS. PELCL,
Lípová ulice 8.

Doporučujeme svým nákladem vydané romány

† EMILA ZOLY:

Člověk bestie. (La bête humaine.)
Přel. J. J. Benešovský-Veselý, autor. překlad. S úvodem o významu Emila Zoly v literatuře. Snížená cena místo K 3·60 pouze K 2·20.

Dílo toto netřeba doporučovati, jest to jeden z nejlepších románů mistra Zoly, zajisté však nejnapínavější, který ze všech jeho děl největší vzbudil sensaci. Jar. Vrchlický napsal o díle tomto v „Hlasu Nár.:"

„V celé literatuře, již znám, jen dvě díla vzbudila ve mně dojem příbuzný, řekl bych hrubě grandiosní: jsou to Dostojevského „Zločin a trest" a Tolstého „Moc tmy" . . .

Že jest Zola veliký, snad největší básník hmoty, řekli jsme již jinde. Nová kniha jeho potvrzuje to na nově — ano jest po této stránce z nejlepších, jež vyšly z jeho neunavného péra."

Peníze. (L'argent.)
Román Autor. překlad Jar. Hladíka. Snížená cena místo K 5·20 pouze K 2·70.

Velkolepé líčení bursovních poměrů pařížských a mravně shnilé vznešené společnosti za dob druhého císařství. V románu tomto jedná se o ohromné peněžní malých lidí založené společnosti akciové, kteréhožto p dniku se zmocní nesvědomití spekulanti a přivodí záhy úplný úpadek. Jest to pověstnou „Panamu" připomínající úchvatný příběh.

Dílo. (L'oeuvre.)
Román. Autor. překlad Ot. Auředníčka. Cena dříve K 4·—, nyní jen 2 K 70 hal., eleg. váz. K 3·70.

Řada ctitelů Zolových klade tento román jeho z kruhů uměleckých, který nesčíslných vydání došel, mezi nejznamenitější romány slavného tohoto autora vůbec. Děje se tak vším právem, neboť téměř v žádném ze svých děl nedostoupil slavný romancier tak závratné výše umělecké, tak plastického zpracování zajímavé látky, takové hudby stylu, jako právě v díle tomto.

Tereza Raquinová.
Román. Autor. Překlad Jarom. Boreckého. Snížená cena místo K 1·80 pouze K 1·20.

Tereza Raquinová patří mezi nejsensačnější romány Zolovy, mistrné to líčení osudu ženy a milence jejího, kteří se odhodlají ku vraždě manžela a po nekonečné trýzni výčitek svědomí sebevraždou scházejí 255

Díla tato má na skladě každé řádné knihkupectví, zejména nakladatel **Jaroslav Pospíšil,** knihkupectví v Praze, na Perštýně č. 12 I.

Právě vyšel . . .
1. sešit vybraných

† Humoresek †

O. S. Kosteleckého.

Na ledě.—Ze stráně.—U splavu.

S obálkou dle návrhu V Olivy.
Cena sešitu o 32 stranách **30 h.**
Úplné v 21 sešitech týdenních po **30 h.**

Předplatné na 10 sešitů 3 K, na 21 sešitů (úplné dílo) 6 K 30 h.

Račte žádati 1. sešit na ukázku.

Objednávky vyřizuje každé řádné knihkupectví jakož i

Nakladatelství 253

HEJDA A TUČEK

v Praze,
Karlovo náměstí číslo 26 n.

TÝDENNÍK ČAS

vychází každou sobotu.

Obsahem jeho jsou nejdůležitější články z deníku „ČASU", jakož i belletristická příloha „Besedy Času".

Hodí se zvláště pro ty čtenáře, kterým nedovoluje buď. čas, neb hmotné prostředky odebírati denní list.

Předplatné obnáší:

ročně . K 9.—, půlletně . K 4·50,
pro Německo ročně . . . K 10·60,
pro Rusko, Francii, Italii,
Švýcary a Ameriku . . . K 11·60.

Administrace „Času" v Praze, II.,
Jungmannova tř. 21.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 8. LISTOPADU 1902. ČÍSLO 6.

Moravští poslanci.

Profilová črta.

Charakter minulého období sněmovního znáte, není-liž pravda? Když ne detailně, jistě aspoň celkový dojem nehybného klidu tanul vám na mysli, kdykoliv jste slyšeli zvěst o kterémsi činu mustrlandtágu. A ten dojem je nejvýstižnější, vše ostatní před ním ustupuje. I když se rozbíjely a stroskotávaly smiřovačky moravské, to byly jen divadelní hromy kdesi daleko za kulisami, že zanikaly skoro, a zanikly by docela, kdyby ne žurnalistických sesilovačů; klid a mír, smířlivý úsměv dlel na tváři bohů, když hřmíti kázali. Tak se mi zdá, že do letošních voleb se sněmovně ani jaksi nechtělo; ne ze strachu o mandáty, spíše proto, že musela se po šestiletém dolce far niente probrat k práci, jíž tak odvykla, ach tak tuze.

Nuže, v nové období kráčí sněmovna celkem nezměněna, promlčením práva obnovy. Málo nových postav vejde a ještě méně nových charakterů. Ale jsou přece, a jsou takové, že projeví silnou tendenci změnit poněkud ovzduší posavádní, byť se jim to snad nedařilo úplně pro houževnatou konservativnost usedlé krve.

Nejvýraznějším z nových je bez odporu MUDr. Ondřej Přikryl, muž neobyčejné energie, agilní, temperamentní, pracovník vyzkoušený a prohlédavý. Má za sebou krásné výsledky přípravných prací. Vyšel dobýváním a získáním Prostějova, vytvořením čilého politického života tamtéž, tak že ho povznesl skoro za středisko veřejné práce; vedl potom minulé volby říšské a kabinetním výkonem organisační a agitační činnosti své učinil poslední volby do olomoucké obchodní komory. Jemu nutno přičísti i zásluhu, že nynější kampaň dobyla vítězství v městské skupině ivančicko-krumlovské, nebo on vlastní práci vykonal a řídil. Vstup jeho do sněmovny bez kandidatury a bez přičinění je výminečný. Vstoupí do klubu strany lidové, ale povahou svou moravským mladočechem není, je radikálnější, odpůrce všech dosavádních kompromisů a je mužem práce, ne slova. Jeho vliv rozhodně se postaví proti stylu Strán-

ského, jenž lidovými svými řečmi, obratným hladkým politikářstvím udává ton, ton velmi sugestivně působící na karieristy politické, tak že se stává dost neblaze výchovným, nedostávat se jeho epigonům těch předností, jež jsou jemu dány; nedostává se jim taktu a čichu situačního, řekl bych, lehkosti ve vedení zbraně, stávají se pouhými mluvky. Ale to mimochodem jen, jeť dr. Stránský dosti znám, než abych ho musel kreslit. Přikryl bezpochyby vlivem svým potlačí znenáhla k roztržení svazků mezi staro a mlado, mezi lidovou a národní stranou, jež nebude asi sto jít jeho krajní cestou.

Druhým novým člověkem význačným je klerikál, dr. M. Hruban. V něm získává strana lepšího politika než jsou všichni její dosavádní, politika rázu asi Stránského, uhlazeného člověka i řečníka, poslance, jenž přece aspoň rozumí politice a dovede v ní chodit. Jeho osobnost možná povede ku sblížení klerikálů se stranou národní, uhýbající vedení Přikrylovu, tak že by nastala nová konstelace, méně bezbarvá, určitější, v níž by staročeši mohli po případě utonout.

Co dosud vedlo staro- a mladočechy ke kompromisním svazkům, byl spíše než co jiného nedostatek lidí, jež by mohli proti sobě vzájemně kandidovat. To si samy doznaly, a to zde konstatuji, poněvadž to nejpregnantněji přibíjí systém politiky uspávací, jakou dosud všecky provozovaly. Považíme-li, že většina z oněch šest a třiceti našich delegátů je beztoho již bezvýznamna, balast hlasovací, jak by dopadaly kandidátní listiny teprve pak! Než ku kresbě zas, to je jen pozadí, jímž chci portrétu dodat reliefnosti

Třetím zajímavým nováčkem je ředitel banky Prahy, Novák. Ale dodávám ihned, zajímavý je pouze místem, kde se pro poslanectví zrodil, dobylť německého dřív okresu ivančického. Jak? Nu nabídl se za berana, a poněvadž je předsedou Matice školské v Brně, dost dobře se jím bilo do posic nepřátelských, třeba že jeho zásluhy o Matici náležejí dávné, prašedé minulosti jeho mládí. Teď vzbuzuje pozornost snad jen tím, kam se přidá, zda k lidovým, národním či klerikálním; dá mu bezpochyby práce dost, než se rozmyslí, protože, nu protože sympatisuje v nitru se všemi a nerad by si koho pohněval.

Pak zbývají ještě tři čtyři: pan hrabě Seilern, snad dobrý kavalír, jistě ne politik a Čech, který má pendant v panu kanovníku Pospíšilovi, zvolenému za kurii velkostatkářskou. Oba jsou dojemným pomníkem snah sblížit co nejvíce strany toužící v minulé krásné časy, a duha míru i přátelství, klenoucí se nad sblíženými, o jejich dvě hlavy se opírá. Ostatní jsou neznámého původu, leda tolik je jisto, že pan Kobzík není k ničemu. V tom má však tolik bližeńců, že se snad ani na krajní místo někam nedostane.

A dědicové minulého období? Oh jsou ještě známí dost, než abych se jimi široce zabýval. Jsou mezi nimi lidé činní, aspoň relativně činní, jako nacionalně bojovný agitátor Perek,

národohospodářský advokát Šílený; pan Žáček, hlava staročechů, seriosní pracovník, činící dojem generála na pensi, bez moci; dva nejvýtečnější obchodníci celé sněmovny dr. Koudela a Pražák, oba stejných cílů, jež si postavili kams na křesla zemského výboru a mnohých, mnohých správních rad; pánové Stojan a Ševčík, politikové okresní a znalci předsíní kabinetních nad jiné osvědčení; drobný p. Kancnýř, jenž vše stenografuje a snáší s úžasnou přesností, poctivě pracuje, ač na malém svém obzoru; Heinrich a Hulka, již etablovali se pro záležitosti školské, poněvadž benevolencí všech stran dostalo se učitelům dosti sice kandidatur, bohužel však v okresích odsouzených k věčnému propadání. A jsem hotov s lidmi.

Pardon, přece ne, jsou ještě dvě skupiny svorně vybrané z t. zv. inteligence i z řad rolnických; skupina veselých pánů, kteří se chodí mile pobavit a poveselit za inkasované diéty, a skupina hodných lidí, dobrých sousedů, kteří by snad někde v starostenství či v silničních výborech mohli excelovat, ale zde na sněmu sedí jen proto, aby občas nebyla sněmovna neschopna se usnášet. Jinak však projevují dosti smyslu národohospodářského, odnášejíce ušetřený peníz do všech koutů země. Račte si představit takového lékárníka Štancla nebo dokonce dra. Kofránka — nečetli jste o nich ještě nikdy? Ale to je nanejvýš podivné! Takoví milí lidé ustáleného životního názoru, kteří nikdy neprotahují zasedání planými řečmi a nikdy posud se nedopustili ani jediného skutku! Opravdu nečetli? Podivno. Tedy snad o strýčku Kelblovi nebo Sýkorovi? Ani to ne? A takoví znalci plemenných býků a umělého hnojiva! Škoda!

Jak se vám líbí náš voj bojovníků a pracovníků? Pochybujete o věrnosti? Nechci se vnucovat, dokonce ne, ale račte snad podívat se někdy do našeho parlamentu. Je sice možno, že bude scena rušnější a temperamentnější než dosud, ale — jsou-li vaše nervy rozrušeny, tam se jistě, jistě uklidníte. Jsem přesvědčen. U nás ani přibylí všeněmci nepřekypí. A—n.

Evanjelický klerikalism na Moravě.

Pod záhlavím tímto uveřejnil jsem před rokem v »Rozhledech« (čísla 1—5 ze dne 5. října 1901 atd.) článek, v němž o kázeňském řádu, na kterém usnesl se superintendenční konvent moravský helv. vyz., zasedavší v Brně 10. a 11. dubna r. 1901, podal jsem doložený Písmem a zákony důkaz: 1) že ona řádu toho ustanovení, jimiž zavádí se pro evanjelíky helv. vyzn. na Moravě ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských a vylučování od svátostí a z církve, summou: vláda kněží nad laiky, v naprostém odporu jsou jak s učením církve evanjelické, tak i se zákony státními a se zákonem církevním (ř. z. č. 4 ex 1892) —

a 2) že tudíž, jelikož dle zákona církevního vrchní církevní radou schválena býti smí jen taková usnesení konventů superintendenčních, která žádnému zákonu státnímu neb církevnímu nejsou na odpor, schválení, které vrchní církevní rada dala — patrně z nedopatření — řečeného řádu kázeňskému, jest nezákonité, a že tudíž jest na vrchní církevní radě, aby nezákonité toto schválení své samovolně odvolala, anebo na ministerstvu kultu, aby toto nezákonité schválení vrchní církevní rady, ministerstvu kultu podřízené, zrušilo z moci své úřední, anebo vrchní církevní radě nařídilo, aby toto schválení své odvolala.

V článku svém napsal jsem též, co doslovně z něho zde uvádím: »Ohledně odpovědí na článek tento — ač budou-li jaké a jsou-li vůbec možné — 1) oznamuji, že redakce »Rozhledů« dle zásady, že »slyšeti jest i stranu druhou«, případným odpověděm dá, na kolik možno, místa v listě svém, a 2) prosím autory odpovědí, uveřejněných jinde, aby bez ohledu na obsah a formu odpovědi, laskavě zaslali mně po jednom, anebo, možno-li, po dvou exemplářích dotyčných listů do redakce »Rozhledů« za tím účelem, abych seznal i odpovědi tyto a, seřadiv odpovědi dle obsahu, hromadnou mohl dáti na ně odpověď.«

Avšak přes to, že tak důrazně vyzval jsem autory dotčeného řádu kázeňského k odpovědi na článek můj, dílo jejich zatracující, pak i přes to, že článek, jenž právě byl uveřejněn, když ve Vídni zasedala jenerální synoda evanjelická, nezůstal — jak již vzhledem k titulu jeho samo sebou se rozumí — bez povšímnutí v kruzích českého duchovenstva evanjelického v Čechách a na Moravě, a konečně i přes to, že ústy nad jiné tu povolanými mně osobně slibováno, že dostane se článku mému odpovědi zdrcující, a že zároveň jmenován mně byl i dotyčný autor-zdrcovatel, přes vše to dosud ani mně, ani redakci »Rozhledů« žádná odpověď není známa.

Arci, diviti se tomu nelze. Neboť, že článku tomu nedostalo se odpovědi meritorní, toho příčinou jest ta okolnost, že vývody článku co do formy jsou korektní a co do věci nevyvratitelné, takže odpověď, která by oprávněně odporovala jim in merito, logicky není myslitelna. A že článku mému nedostalo se odpovědi vůbec, toho příčinou jest — dle úsudku mého — okolnost ta, že autorové kázeňského řádu chtějí věc umlčeti, předně v uvážení, že poměrně velmi málo jest zvláště na Moravě helvetských evanjelíků-laiků, jimž článek můj dostal se do rukou, a pak v naději, že z ostatních duchovních helv. vyznání na Moravě a v Čechách, i ti, kteří s řádem tím nesouhlasí, z té neb oné příčiny držeti budou výmluvný jinak, na př. proti »Římu« jazyk za zuby.

K nevýslovnému hoři jest mně tu okolnost ta, že dosud, na kolik mně známo, veškeré evanjelické duchovenstvo české na Moravě a v Čechách — jak doufali autorové řádu kázeňského — skutečně mlčelo a mlčí, ačkoli není věcí myslitelnou,

aby s řádem tím všichni souhlasili v duši své, a ačkoli všem jim dobře známa jsou slova Skt. sv. ap. 18, 9.: »I řekl Pán v noci u vidění Pavlovi: »Neboj se, ale mluv a nemlč.« Jeví se již tu onen zhoubný, v článku mém předpovídaný vliv kázeňského řádu toho na duchovenstvo samé, jehož tak velice jsem se obával.

Aby o útoku, jejž na evanjelickou svobodu svědomí podnikli kázeňským řádem moravským autorové jeho, zvěděla i široká evanjelická veřejnost německá, přeložil jsem článek svůj v jazyk německý a požádal jsem tři rakouské církevní listy německé, aby v zájmu evanjelické svobody svědomí článek uveřejnily. Jelikož dotyčné listy (jsou to: »Evangelischer Hausfreund« ve Vídni, pak »Der Oesterreichische Protestant« v Celovci a »Evangelische Kirchen-Zeitung für Oesterreich« v Bílsku), článek neuveřejnily, ačkoli vydavatelé vesměs patří k oněm duchovním, kteří, pracujíce v slovu a v učení, neobmezují se v činnosti své na školu a kazatelnu, nýbrž i v periodických listech bojují za evanjelium a čisté jeho učení, dal jsem článek v německém jazyku vytisknout jakožto brožurku s titulem »Evangelischer Klerikalismus in Mähren«.

Zároveň podal jsem ministerstvu kultu (sub. praes 8. října r. 1902, č. 32.135 ex 1902) žádost, aby za účelem zachování zákonitého stavu zrušilo z úřední moci své dotčené schválení vrchní církevní rady, na kolik schválení to týká se i oněch ustanovení řečeného řádu kázeňského, která v odporu jsou se zákony státními aneb se zákonem církevním.

Na to pak spolu se zprávou: 1) že žádost tuto jsem podal; 2) že brožurku posílám všem (asi 247) farním úřadům evanjelickým v Rakousku, pak všem (asi 261) docentům evanjelické theologie na všech (24) fakultách v Rakousku, Německu a Švýcarsku i bibliothekám fakult těch a dotyčných universit, a konečně asi 110 evanjelicko církevním časopisům, vydávaným v jazyku německém; 3) že brožurku, které vytisknuto bylo 900 exemplářů a kterou v knihkupectvích obdržeti nelze, zašlu, pokud zásoba stačí, každému na požádání zdarma a franko, — a pak spolu s prosbou o pomoc v obraně proti dotčenému útoku na svobodu svědomí rozeslal jsem brožurku, jak uvedeno, a poslal ji ještě asi 60 (českým a německým) časopisům jiného zrna.

Zde snažně prosím listy české, vycházející v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby v zájmu svobody svědomí vůbec uveřejnily laskavě alespoň následující, a sice: 1) že brožurku (německou), zašlu, pokud zásoba stačí, každému na požádání (adresa: Vídeň, II., Praterstrasse 78) zdarma a franko; 1) že jde o to, aby, jak v brožurce vyloženo, někdo z evanjelíků helvetského vyznání, bydlících na Moravě, podal ministerstvu kultu proti řečenému řádu kázeňskému stížnost pro nezákonné omezování svobody svědomí, zaručené každému základním zákonem státním (ze dne 21. prosince 1867

ř. z. č. 142); a konečně 3) že brožurku, pakli přihlásí se větší počet interesentů, vydám ještě i v řeči české a pošlu ji pak každému, kdo se byl přihlásil aneb pak se přihlásí, zdarma a franko.

Jestiť nutno, a sice nejen v zájmu evanjelické svobody svědomí, nýbrž i v zájmu — abych tak řekl — historické reputace národa českého právě vzhledem k části dějin jeho nejskvělejší, aby zrušením nezákonitých a Písmu odporujících ustanovení kázeňského řádu moravského učiněna byla, na kolik možno, přítrž dalšímu vývinu ducha, řád ten splodivšího a šířícího se po vlastech našich jako mor a hlíza po krajích asijských a ničícího hlavní dílo Husovo. Odpor Husův proti některým dogmatům církevním, Písmu odporujícím, boj jeho proti nadvládě Němců na vysokém učení pražském činnost jeho literární, vše to jsou věci vedlejší; hlavním dílem jeho bylo a na vždy zůstane vymanění lidu obecného z poroby a podruží kněžstva, které, za jedno s pány světskými a je podporujíc, s lidem oralo — rozumí se — ve jménu božím. Za to a pro to upálen Jan Hus.*) A tu bezděky mysl zalétá v dalekou již minulost. Když v temnotách žaláře kostnického před smrtí svou Hus tesklivě rozjímal o příštích osudech vzdálené vlasti své a stoupenců svých, tu jako u vidění zřel milovanou vlast a drahý národ svůj v krvavých bojích a ve strastech krutých, a úzkost veliká svírala duši jeho. Ano, magistře, veškeré obavy tvé se splnily, a národu tvému vyprázdniti bylo číši hořkosti až do krůpěje poslední. Avšak ani ve chvíli nejtesknější nepřišlo ti — trvám — v mysl, že by někdy bylo věcí možnou, aby lidé čeští, počítající se k vyznavačům tvým katexochem, jali se tvůj lid český, a tudíž dvojím bratrem jim jsoucí, jařmiti znovu ve jho kněžské, rovněž — rozumí se, ve jménu božím. Toho dožíti se za půl tisíce let po mučennické smrti tvé, bylo souzeno nám nynějším, a to právě od těch Čechů, kteří všem nám ostatním vytýkají, že památku tvou ctíme jen ve smyslu světském a nikoli »v duchu a v pravdě«. A tu odpusť! Ty byl jsi pouze upálen — (a to němou tváří, državu svou proti tobě hájící, o níž sám jsi děl: Odpusť jim, nebo nevědí, co činí!); avšak ani ponětí jsi neměl, a nemohl jsi míti, o nezměrné ošklivosti pocitu, jímž Čecha a člověka o troše lásky k bližnímu a vychovaného v čistém učení tvém naplňuje počínání několika — dobře, co činí, vědoucích — pastýřů duchovních, kteří, nadarmo berouce při každé příležitosti i jméno tvé, ctí tebe »v duchu a v pravdě« tímto svým, hlavní dílo tvé prznícím kázeňským řádem moravským, vší lásky k bližnímu postrádajícím výronem panovačnosti, Písmu a učení tvému naprosto odporující a na věky věkův zlořečené.

VE VÍDNI, DNE 31. ŘÍJNA 1902. KAREL ROHAN.

*) A za to a pro to všemu lidu obecnému bez rozdílu náboženství a národnosti, najmě však lidu českému, jest ctíti památku jeho.

Nová díla kritická.

(Konec.)

Daleko od kritických a literárně-historických prací, o nichž jsem dříve na těchto místech mluvil, do sfér zcela jiného nazírání a hodnocení přenáší nás sbírka kritických studií p. Jiřího Karáska ze Lvovic, vydaná pod názvem »Renaissanční touhy v umění« ve vkusné moderně-archaistické úpravě nákladem H. Kosterky. Zde panuje jen jediný zřetel, umělecký, zde všechna pozornost obrácena je k osobnosti, k duši umělcův a ovšem pak i k stylové formě, jíž jednotlivé osobnosti snažily se vyslovit svůj sen krásy. Ve způsobu, jímž pan Karásek ze Lvovic pojímá svůj úkol kritika, jeví se tolik společného s námi jinými, kteří během posledních deseti let pěstovali jsme ony snahy, jež z nedostatku lepšího názoru pokřtěny byly povšechným jménem »mladé« či »moderní kritiky«, že vším právem může kniha jeho representovati v řadě novinek, o nichž zde mluvím, nejen svého autora, ale celý jistý druh kritické práce. Obsahuje šestnáct essayí, z velké části příležitostných, totiž psaných k určitým úmrtím neb jubileím. Tedy jakýsi vyšší druh literárního žurnalismu! řeknou snad zastanci učeného studia literárního a ušklíbnou se nad knihou, která nepřináší ani nových detailů biografických, ani není napěchována poukazy k pramenům, ani nemá v zadu rejstříku, a v níž si trouſá autor říci na čtyřech stranách svůj názor o Goethovi a na třech o Nietzschovi. Jak neúplné, libovolné, nespolehlivé, jak málo fakty doložené je to všecko, jak čistě subjektivní, z chvilkového dojmu vytrysklé! Přes takovéto námitky může však přejít s klidným úsměvem každý, kdo je si vědom superiority a výhod essaye, této divuplné literární formy, v níž dají se větami stručnými a přec umělecky sensitivními vyjádřit poslední resultáty dlouholetých studií, nejjemnější záchvěvy myšlenky, nejvonnější sublimáty dojmů ze života a umění, slovem formy, která nastupuje dědictví staré filosofie a zdá se míti vedle románu ze všech forem literárních nejslibnější budoucnost.

Považoval jsem uvésti toto na obranu věci, celé řadě lidí v Čechách společné, protože tou měrou, jakou t. zv. mladá kritika, znechucena našimi literárními poměry umlká, je přezírána její působnost a podceňován způsob její práce. Bylo proto zcela na místě, že p. Karásek hleděl zachrániti souborným vydáním své práce před zapomenutím, které bývá neodvratným osudem časopiseckých článků, a měli by to učiniti i jiní. Pokud se týče vlastního obsahu jeho knihy, nezdá se mi odpovídati tomu, co titul slibuje. Tyto essaye, psané úsečně, s jistou nervosní břitkostí, ba až špičatostí, pracující ostrými liniemi a palčivými barvami, dosahují v jednotlivostech svého účelu, podávajíce na ploše co nejmenší výrazně vypouklé reliefy studovaných duší. Za nejvystižnější považují profily umělců-magů, dekadentů a mystiků: Mallarmé-a, Villiersa de l'Isle Adam, Péla-

dana a Maeterlincka. U nich cítil se pan Karásek patrně nejvíce doma. Obšírnější studie »Jan Neruda« je cenným příspěvkem k osvětlení nejvnitřnějších procesů a krisí v bytosti Nerudově. Ovšem dívá se p. Karásek na Nerudu skly svého temperamentu a svých tendencí. Podkládá poesii Nerudově boje příliš konvulsivní, muka příliš zoufalá. Neoceňuje dostatečně, jak dovedl Neruda rozpory své povahy překonat a své rány hojit a proto, jakkoliv v celku trefně je analysován jako lyrik, zdá se mi být zkrácen jako genrista a humorista. Ale vedlo by daleko, kdybych měl naznačovati, v čem všude se s p. Karáskem rozcházím. O to také nejde. Cítit a chápat každého autora po svém způsobu, je nedotknutelným právem kritika. Celkem vzato, považuji p. Karáskovy portréty umělců za věrné. Ale proč »renaissanční touhy v umění?« Zdá se mi tu být hledán mermomocí společný rys mezi duchy příliš různého karakteru a různého rozpjetí. Goethe a Oscar Wilde, Ruskin a náš Sabina — jaké distance a nepřeklenutelné propasti! A pro ty všecky že by byla něčím zvlášť karakteristickým a společným jejich »vášnivá touha života,« kteroužto formulací chce p. Karásek zdůvodnit onen titul? Pan Karásek ovšem přikládá slovu »život« tak ohromně široký smysl, že i snít znamená mu »blížit se životu« a tu pak ovšem může sem zahrnout i umělce jako byl Zeyer, o nichž — dáme-li slovu »život« smysl jiný, s realitou se blíže kryjící — možno právě naopak říci, že sen jim byl náhradou za život, ne-li dokonce od něho útěkem. Právě tak je sporný druhý základní pojem p. Karáskův »renaissance«. I když odpoutáme toto slovo od jeho kulturně-historického původu, totiž od jeho vztahů k 16. století a dáme mu smysl čistě pojmový, nemůžeme ho přece zbaviti jistého přízvuku síly, radosti a zdraví, jenž je s ním spojen. Applikovati je na duchy jako je Oscar Wilde, Maeterlinck a jiné básníky pozdní kultury a degenerace, zdá se mi bráti tomuto slovu jeho nejpodstatnější smysl. Pan Karásek míní ovšem jím renaissanci krásy, ale který umělec směl by býti pak z tohoto pojmu vyloučen? Co jest to umění, nežli nepřetržitá a věčná obroda, nežli nahražování starých sevšednělých krás novými, neznámými? A shrnuje-li p. Karásek svou formulaci ve slovo »nové umění«, nedalo-liž by se namítnout, že by pak sem z literárních duchů devatenáctého století daleko spíše patřili velicí objevitelé moderní reality, umělci naturalističtí a sociologičtí? Neboť z dobrých tří čtvrtin jsou umělci, o nichž p. Karásek mluví, synové romantiky a spíše možno říci, že v jejich umění dohasíná krása starých kulturních světů nežli že by v něm klíčily nové útvary. Při nejmenším alespoň není renaissanční touha pro ně všecky ničím ani zvlášť karakteristickým ani společným a typickým.

Své knize předeslal autor úvod, v němž pod heslem »K renaissanci kritiky« vyslovuje svůj názor o poměru kritika k umělci. Stojí na stanovisku individualismu, krajního a téměř až doktrinářského. Kritik, který chápe všecky duše, nemá prý na konec

duše vlastní. Ale teprve tam, kde se staví proti autoru, počíná jeho samostatnost. Není pravda, že má kritik a priori být připraven k obdivu a souhlasu, naopak »kritik musí jíti proti autoru a jeho dílu, aby dal poznati sebe, vlastní duši, vlastní život psychický«. Nemohu těmto a podobným názorům p. Karáskovým přisoudit jinou oprávněnost než pouhých paradox. Doslova nemohou být brány. Mohou platit sice pro poměr kritika k autorům, kteří nejsou nad něho silnější a proti nimž on svou samostatnost dovede uhájit. Ale nemohou nikdy platit pro jeho poměr k velikému, vrcholnému umění, k geniálním a suverenním tvůrcům, proti nimž se postaviti nebylo by projevem kritické samostatnosti, nýbrž projevem pouhého barbarství nebo směšné domýšlivosti. Ale platí to vlastně o všem umění, pokud je ryzí a opravdové. Kritik má dost volnosti, aby naznačil, v kterých rysech a směrech se bytost jeho s bytostí umělcovou nekryje, ale základ jeho poměru k umělci musí vždy a v každém případě tvořit obdiv či alespoň požitek z krásy umělcem stvořené. Není přec možno, aby kulturní člověk byl zaujat proti umění! Tím méně kritik, který má jiné vychovávat ke kultuře. A kultura může kvést a zrát jen v teplém ovzduší sympathií a enthusiasmu, jak už ukazuje její etymologická souvislost se slovem kultus. Postavit se proti autorovi může býti v jistých případech svědectvím kritikovy samostatnosti, ale v jiných svědectvím nechápavosti a krátkozrakosti. Vzdát se mu je často superiornější, neboť neznamená to ještě podlehnout. Pochopit autora je tolik, jako překonat ho a vznést se nad něho. V tom je právě superiorita kritikova, že duše jeho, zvyklá procházeti dušemi cizími, nevězí tak v osobním zakletí a subjektivní illusi jako bytost umělců produkujících. Ale ostatně nic tak nesvědčí proti theorii p. Karáskově jako jeho vlastní kniha. Marně v ní hledám, kde by se byl p. Karásek nějak energicky postavil proti některému z duchů, jimiž se zabývá. Základní notou všech těchto essayí je úcta, sympathie, snaha pochopiti, omluviti anebo dokonce — v případu Sabinově — rehabilitovati. A jak by bylo možno také co jiného? Chtěl by někdo dopustit se té nechutnosti, aby uplatňoval svou kritickou samostatnost odporem k Goethovi, Nietzschovi nebo Boecklinovi? Takovým způsobem samo umělecké cítění u p. Karáska zkorigovalo omyl doktriny.

Nebudiž mi počítáno za neskromnost, řeknu-li na konec ještě několik slov pro domo sua. Vydal jsem za poslední tři léta tři knihy o třech českých umělcích, Smetanovi, Zeyerovi a Nerudovi. Knihám těmto nebylo všude dobře rozuměno. Byly jim — jmenovitě poslední mé studii o Nerudovi — přisuzovány nároky, jichž ony nemají, kdežto vlastní jejich intence zůstaly místy nepochopeny. Vůči zjevům jako je Bedřich Smetana a Neruda panuje totiž utkvělý názor, že se o nich jednou musí napsat důkladná, solidní a tlustá kniha, která by sebrala všechen biografický materiál a spracovala kriticky celé jejich

dílo. Kniha hodně »věcná«, to jest suchá, hodně »objektivní«, to jest sterilní, »spolehlivá«, to jest psaná s hledisek konversačního lexikonu. Této »citelné mezery« jsem ovšem nevyplnil, takovými moje knihy ovšem nejsou. Jsou to vlastně essaye rozšířené a velmi volné formy, v nichž užívám jednoho z předních práv kritikových: pochopením tvůrčího umělce vysloviti sama sebe. Bylo nedávno proneseno pěkné slovo, že kritik má stát k umění v prožitém vztahu. Nuže z takovýchto prožitých vztahů vznikly tyto tři knihy, odtud jejich subjektivní, téměř až lyrický tón. Psal jsem je vědomě tímto tónem, rozehřátým emocí a barvou slov, věda, že se touto cestou přibližují více k vnitrné bytosti oněch umělců, než kdybych je pitval na studeném mramoru tak zvané kritičnosti, kterou rád přenechávám lidem malých srdcí a žabí krve. Chtěl jsem dále — jmenovitě knihou o Smetanovi — ukázat, že kritik neztratí nic ze své bytosti, skloní-li se s obdivem před velkým uměním, naopak že v horku nadšení bytost jeho se rozpíná a roste. Pieta k vynikajícím zjevům naši domácí kultury byla v posledních letech silně diskreditována žurnalistickým bombastem, jímž vešlo ve zvyk o nich psáti. Chtěl jsem naproti tomu ukázat, že ethusiasm nevylučuje na jedné straně kritickou soudnost a na druhé že nesmí být zaměňován s bezmyšlenkovým novinářským žargonem; zkrátka, chtěl jsem si proň stvořit svůj vlastní styl. Mimo to budiž forma i tón těchto knih vysvětlena snahou, aby pro hlediska umělecké kritiky byly už konečně jednou získávány i širší kruhy čtenářstva, čehož lze docíliti jen barvitostí a jasností výrazu. Při tom ovšem už také rozhodovaly zřetele nakladatelské, ohledy na rozměr knihy atd., které způsobily na př., že kniha o Nerudovi nedospěla k těm syntetickým závěrům, v něž jsem si přál ji dát vyznít. Celkem souvisí však to, co jsem uznal za nutno říci na obranu formy a tónu svých knih, se spornou otázkou, má-li kritika mít aspirace vědecké či umělecké, má-li být objektivní či subjektivní, věcná či dojmová, schematicky, konstruovaná či živá, teplá a barvitá nebo zkrátka: má-li kritik sebe sama zapřít či sama sebe podat. To co jsem pravil ve své vlastní věci, bylo proto pronešeno i v zájmu všech, kteří tímto druhým způsobem pojímají úkoly kritiky a kteří budou ve věčném rozporu se zástupci oné kritiky, kterou bych nejraději nazval školskou, třebas nebyla hlásána jen z katheder. Obě tyto kategorie rozvíjejí se i u nás stále určitěji a odděleněji, jak i z posledních publikací na poli kritiky je zjevno. F. V. KREJČÍ.

Vnitřní politické obrození.

I. Politický kacíř z »Hlasu Národa« vyslovil mínění, že je aktuelním požadavkem české politiky, vzdáti se aspoň pro tento čas abstraktní politiky státoprávní a za stěžejní úlohu poklá-

dati vnitřní posílení říše. Ukázal jsem v předešlém článku, že to, k čemu on dospěl, vzav v úvahu své velice bohaté, jak nutno přiznati, zkušenosti a obzory z vysoké politiky, je se stejně neúprosnou logikou dáno stavem vnitřní naší síly politické, kulturní slabosti středních stavů našeho národa. Pro politickou a hospodářskou nevydatnost mas českého lidu rolnického a živnostenského ztroskotaly se dosavádní naše pokusy o státní samostatnost, pro politickou a hospodářskou chabost těchto vrstev jest se báti, aby náš národní vývoj nebyl vydán v šanc nátlaku německé říše, jaký dnes drtí Poláky.

V tomto názoru, názoru o stavu našeho kulturního prostředí, rozcházím se ovšem diametrálně s autorem Listů polit. kacíře. On, jako vůbec téměř všichni naši pracovníci političtí, pokládá rozvoj naší kulturní síly za zcela normální a potěšitelný, kdežto já několikráte již měl příležitost ukázati na to, že kulturní stav našeho lidu je neblahý a zvláště ony dva střední stavy jsou na pokraji zkázy, hlavně hospodářské.

Stoupání a to stoupání potěšitelné vidí v našem národním vývoji zmíněný autor a s ním veškera naše politická inteligence pokroková a nepokroková, z příčiny velice jednoduché. Jest totiž pravda, že hlavně během posledního půlstoletí vzrostla počtem právě česká inteligence. Věc je velice jasná: přirozeným následkem našeho jazykového obrození, udavšího se až do roku as 1850, bylo, že stát byl nucen zříditi české školství jednak střední, jednak vysoké, odkud pak vycházely stále rostoucí počtem generace české inteligence se vzděláním středoškolským a akademickým. Je to sice »kulturní« úspěch, ale nelze dosti důrazně připomenouti, že zároveň z tohoto kořene začalo se vyvinovati dnešní pathologicky jednostranné složení české společnosti. Mnoho nechybíme, řekneme-li, že vedle střední vrstvy lidové, představované hlavně naším rolnictvem, znám ještě jen jeden stav: inteligenci, kterou nejlépe lze nazvati »kancelářskou«. Synové českých sedláků, orajících v potu tváří své lány, naplnili během další polovice minulého století státní i jiné kanceláře.

Není nic přirozenějšího než že tato inteligence středoškolská a akademická, která vedle českých snah literárních, přijatých po generaci buditelské, stala se přirozeně nositelkou také vzdělání politického, je nakloněna viděti ve svém vlastním početním vzrůstání symptom normálního pokroku české kultury, ač sama představuje kulturní kusost, jsouc, jak řečeno, jediným typem: inteligencí kancelářskou, úřednickou resp. učitelskou, a ač paralelně s tímto množením se inteligence jde vývoj středních vrstev, jenž označiti se musí za neblahý, ba zkázonosný. Zatím co otcové u svých pluhů hospodářsky hynou, zatím co celá jednotlivá povolání, kdysi kvetoucí, vymizela a střední vrstva lidová zchudla takto o řadu typů, množí se česká kancelářská inteligence a domnívá se, že kulturně rosteme. Tak lze charakterisovati český veřejný život posledních asi 15 let. Co jsou nám

platny třeba tři university, co je platno, přibírá-li český inteligent k svému zájmu o literaturu (špatně honorovanou!) zájem o divadlo (s lacinými silami!) a o výstavy nejmodernějšího umění (s těžce vyždímanou režií): vyhynou-li nám střední vrstvy hospodářské snad úplně, aniž to česká inteligence zabavená u svých stolků kancelářských, kavárenských a — redakčních, pozorovala.

Jazykový ráz, jazyková osa, jak praví autor z »Hlasu Národa« (prof. A. Bráf, jak se ukázalo), české politiky je dána právě vylíčeným vývojem naší společnosti. Českému sedláku resp. řemeslníku jest skutečně jedno, je-li fendován česky či německy, ale kdo vyvolal spor o jazykovou rovnoprávnost, byla rodící se česká inteligence. K české knize a české škole patří přece český úřad, kancelář s vnitřním českým jazykem. To je přece jasné. A rovněž je jasné, že rovnoprávnost v úřadech a úřednictvu musí přijíti sama sebou, že je to takřka personální věcí státní správy a nikoli věcí české politiky. Považuji s prof. Bráfem jazykovou politiku takto za něco velmi podřízeného, ba nepovažuji ji za politiku vůbec.

Uvedeme-li si na mysl jen poněkud přesněji definici politického snažení, musíme uznati, že česká politika přestává s Palackého pasivní oposicí. Celá éra staročeská a mladočeská až do dneška nebyla snažením politickým, nýbrž z nepolitického (literárního, školského, konečně uměleckého, viz »politickou« vymoženost: Galerie umění), přirozeného vývoje české společnosti vyplynulou snahou po representaci rodící se české inteligence, po rovnoprávném jejím umístění ve školách a úřadech vedle inteligence německé.

Vnitřní obrození české politiky musí míti za účel nejen nahraditi tuto jazykovou lžipolitiku mladočechů pravým snažením politickým, nýbrž musí rozumněji hleděti na sorganisování české politické práce, než se to děje u dosavadních protimladočeských stran, jejichž všecko dnešní konání je dáno právě onou kancelářskou povahou české inteligence. Chceme-li vybřednouti z dosavadního ideologického babylonu, kde tvoří se z české inteligence strany státoprávní a docela i protistátoprávní, ačkoliv o nějaké konkretní akci se státním právem není ani potuchy, musíme si předně ozřejmiti, jakým způsobem dosavadní strany vznikly. Masaryk napsal v Naší nynější krisi, že Mladočeši a »Národní Listy» by měly býti pamětlivi toho, že hlavní zásluhu o vybudování mladočeské strany mají ne politikové, nýbrž — Hálek a Neruda, literáti. Je tomu skutečně tak a věc má se podobně i s vlastní Masarykovou stranou a s ostatními stranami mladé inteligence. Souvisí to s kancelářským charakterem české inteligence; vždy se u nás opakoval ten zjev, že česká inteligence soustředila se kolem jistého časopisu následkem své záliby pro literaturu a teprve dodatečně že bylo této organisace užito k založení politické strany. U českého inteligenta, pojí se k zájmu o literaturu a umění, zájem o politické osudy vlasti; stačí tento

zájem, jak jej doposud známe, k tomu, aby náš inteligent byl účinným materialem politické strany? Strany, která by mladočeskou politiku dovedla nahraditi tím pravým snažením politickým?

Vnitřní obrození politické musí se u nás státi tím způsobem, že mladá inteligence setřese se sebe onen kancelářský prach; uvědomí si předně jednostranný vývoj ve svých vlastních řadách, uvědomí si, že jistý pokrok v našem světě uměleckém, literárním a žurnalistickém neznamená ještě normální vývoj české společnosti, uvědomí si, že při dalším svém konání, při konstrukci té pravé politiky musí vzíti do počtu onu velkou «neznámou«: český lid s jeho upadáním, hlavně hospodářským.

O. JOZÍFEK.

Emil Orlik.

Vesele volá vás nápadná, svítící afiše do výstavy této interesantní umělecké hlavy, hluboce myslící a cítící tak jemně a sensitivně. Rudé slunce, hořící terč, letí mezi oblaky přestřeno černou konturou stylisované borovice a panáček malý, v širokém klobouce kumštýřů, dívá se za ním a za hejnem ptáků, kteří rozletěli se v černých skvrnách do oblak. Tato afiš, jedna z nejlepších, jaké kdy na našich nárožích rozpestřily svoje barvy jest výborným signem celého umění Orlikova. Hned, od první chvíle, kdy zadívali jste se do její barev, víte, cítíte, jak Orlik barvě rozumí a jak ji podává. V živých, hlasitých tonech umí říci, co chce a přece jest v jeho pestrosti noblesa, jaká vrozena jen aristokratům cítění. A tam, kde líčí šeptajícími, zakřiknutými verši, v přidušených mlhovinách, dovede vyzdvihnouti malou, nepatrnou skvrnu svítivosti, žlutý, modrý, červený trošek zlata a ohně, který pálí vesele do ponuré, smutné nálady — v akordu s ostatními barvami jemně a taktně sharmonovaném.

Dává-li působiti na svoje tvoření náladou kraje, jak ji traktovali umělci domorodí, (Škotové, Belgičtí, Žaponci) nemůžeme s dobrým svědomím říkati něco o kopírování nebo napodobování. Je sensitivní, snadno dává ovládati se charakterem místa a ten pak po svém přenáší ve svém výrazu a hlasu. Jeho žaponské studie jsou kulturou žaponskou transponovanou do evropských tradic. Procházíte se výstavou a pozorujete jeho vývin. Vidíte zde práce od r. 1890, pražské obrázky tvořené v letech 95—99tých, Hollansko a Belgii z r. 1898, kořisť z poslední studijní žaponské cesty a velikou, bohatou řadu ukázek grafické jeho dovednosti. Milletovy ztlumené, zahnědlé tóny často vám přelétnou před očima u mnohých jeho prací a kopie obrazu tohoto velikého mistra z Louvru zřejmě svědčí, jak výborně dovedl prožíti a pochopiti jeho umění. Miluje barvu v její jasu i ztlumení. A dovede oba tyto protiklady spojovati, dávaje tomuto protínání se paprsků vyplynouti v měkké, chvějné

celky. V krajinových motivech oddělení výstavy »Z vlasti« jímají svou jásavou, nádhernou barvitostí »Bílá mračna«. Tu smaragd krajiny a modř oblohy, po níž honí se hustá, hmotná bílá mračna jako fantómy, zpívá veselou písničku života, mládí, svěžesti. »Hotel v Ouštěku«, »Staré domy v Ouštěku« bělají se svými starodávnými podloubími oživeny takovými pěknými babkami venkovskými, že směje se tu na vás idylla maloměstská, tu ne k zoufání nudná a prázdná, ale příjemná i tou trochou karikatury, jejíž kopýtko z ní čouhá. »Honorace« jsou taková humoreska Měkce, něžně neseno »Nedělní jitro v Brotzen«, upomínající traktací na Cassiersa. »Besídka«, největší tu vystavený olej, líčí temně zelenou houšť stromů, v níž pod ostře azurovou oblohou blýskají se bílé a žluté zdi domů. Co tu asi Orlika lákalo a vyzývalo, je barevný problém oranžové žluti vsazené směle do zeleni a modra, jež prvně provádí na »žlutém domě«. Pastely »před východem slunce«, »když mlhy stoupají« a rozkošný, osluněný akvarel »Sklizeň« buďtež aspoň jmenovány.

V obrazech z Anglie a Skotska prostředí samo, plné mlh, páry a slaného vlhka ztlumilo duhu jeho palety do vibrací, zastřených koltrou poloprůhledného gazu, jakoby začernalou. I tu ovšem zase zablýskne se co chvíli chromově žlutý nebo rumělkově červený signál lamp a semaforů na oblíbených nádražních jeho motivech, známých již z jeho »Nádraží Františka Josefa«. Čtyři pastely z Edinburghu líčící týž prospekt, tu z prava či do hloubky rozšířený, podaný kalnými barvami, jako viděný hustou, těžce prostupnou massou kouře. Ale nějaký ten bod červený přece tu hoří. Barva červená, do šarlatové rudi či temně oranžové žluti přebíhající jest vůbec zamilovaným Orlikovým tonem a uplatňuje její jiskru často, většinou zdařile. Červeně svítí aspoň nějaká ta stříška ve vsi, rudě zazáří sukně nebo šál, ohnivě plane žapanský hloh nebo naše skeruše — vždy jako plamének roszvícený do šeda nebo špinavé zeleně či smutné hnědi. Tu jest ta láska pro zářivý bod, tón, čáru, neběžící do banality řvavé koketerie, ale vyslovená tak, protože ji jinak vysloviti nemůže.

Kořist z Japonska jest hojná, tu ve výstavě převládající. Přestává malovati v oleji a reprodukuje svoje dojmy buď graficky, barevným dřevorytem, leptem, nebo akvarelou, pastelem a guaší. Přišel do Žaponska raffinovaný Evropan, se srdcem citlivým pro barvy a jich nejsubtilnější nuance. Tam rozevřely se duševní jeho oči i zrakový nerv rozechvěl se jako struna, po níž přejel smyčec virtuosův v nejjemnějším staccatu. Dal ovládnouti se delikátnostní jejich barvy a užívaje techniky barevného dřevorytu docílil výborných výsledků. Pravda, namnoze jest toto sledování tamnějších vzorů do těch detailů a důsledků provedeno, že mníte býti ve výstavě umělců Žaponských, ale tohoto fakta nelze čítati ve zlé, chtěl-li umělec prožíti a prostřebati se jich kulturou do té míry a základů, z nichž pro svou

práci vytěžil by pak vzácnou rudu čistou. Tyto v Žaponsku provedené studie jsou mi přechodným stadiem tvoření tohoto syna východní rassy, jenž právě pro vrozenou citlivost pro smyslné, po východním způsobu silné a pestré, dovedl přijíti k pramenu barvitosti a základních do sebe zapadajících harmonií barevných kontrastů. Ano, kontrasty jsou tyto rudé, zelené, žluté, modré tóny, ale v té volbě a uspořádání tvoří celek, který jest proudem akordů. Jen podívejte se na »Fuji poutníky«, co tu měkkosti ve dvou různých barevných náladách, nebo co lineární dokonalosti jest v „Dívce a orbě« nebo »Nárazu a větru«. A tu jsme u oné tak pěkné dekorativnosti těchto prací, chtících nejen líčiti a vyprávěti, ale zdobiti, krášliti, oko osvěžiti vesele a živě. »Před chrámem v Kioto«, »Zahrada v Kioto« jsou dokumenty ohromné znalosti barev a lásky ku barevné, dekorující ploše, dávající tušiti svůj původ. Pánové Seiki Kouroda nebo Eisaku Wada členové japanské secese také malují takhle krajiny, v měkkých, duševních barvách, ale hloubka, perspektivické klamání do skutečnosti schází jim i tenkrát, když svislýma očkama pokukují po Collinsovi či jiných. V Tokyu mezi nimi proběhl se čilý, života plný umělec evropské kultury a v něm přetvořují se tyto dva silné proudy v jiný, nám nezvyklý živel. A tak líče žaponské chrámy, obklopené borovicemi tinjooben či cydoniemi a zdobené lampiony, ať jedním, silným dechem vyslovuje v pastelu »Buddha« těžkou, mechem tisíciletí obrostlou kulturu kamených model mohutných silou své minulosti jako zákony, které vytvořily miliardy molekul, z nichž skládá se jejich kamená struktura, ať líčí tanečnice, s jich elastickými pohyby a trpně skřivenými rty — vždy vedle historie podává dekoraci, narozenou sice ve vulkanické půdě hory Fudžinoyama, ale pracovanou rukama evropského rafinovaného Semity.

Tak kvasí v něm a vře a my teprve můžeme od budoucna čekati konec výslednice tohoto vývoje. Díváme-li se na »Japonku v zimním oděvu«, tak něžnou a prosycenou vůní melancholických barev, tušiti můžeme, kam povedou tyto směry. Obrazy vykládanými perletí v mahagonu, provedenými v zlatém laku a polodrahokamech a komponovanými na Beethovenovské slzy, vroubena bude tato cesta, podle nich půjde za cílem Dekorace a Citu, v krásných vzpomínkách na umění Sotatsuovo nebo Korinovo, tohoto nejjapanštějšího z japanských, jak říká pan Gonse . .

»Podobizna herce« budiž uvedena jako příklad umění Orlikova portrétovati. Tomu ostatně znamenitě svědčí portréty M. Klingerův, Hartlebenův, Pankokův a Kalckreuthův.

V plakátech osvědčil se Orlik už dávno. Jeho afiše pro vánoční výstavu spolku německých výtvarníků v Čechách, pověstná afiše k recitaci Hauptmannových »Tkalců«, afiše pracované pro berlínskou firmu Potolowski, lipskou P. H. Bayer

& Sohn a j. dokumentují umění plakátové: seskupením barevných ploch zavolati, sice silně, ale ne hrubě.

Vysoko stojí lepty a litografie Orlikovy. Ovládaje technicky vše možné kategorie těchto reprodukčních umění, jako stvořených pro stenografování nejdelikátnějších nálad, dovede tu působiti i v sametových hněděčerných tónech barevně a pestře. V odstínech, přísvitech a lescích vyjadřuje sugestivně svoje dojmy, ať líčí temné, zapadlé ulice Ghetta nebo letní den, plný slunce a záře. Probíráte list za listem, typy i motivy krajinové, karikatury i smutné melodie, ze všeho dýše život, v plném tempu nervů a krve, a i ta nejmenší kresbička dovede vás nadchnouti. Vzpomínám jeho rozkošného »Poctivce« nebo leptu »K novému roku 1898«, líčícího harfenici s harmonikářem, pěkným poslouchajícím pejskem a konturou Hradčan v pozadí. Ach, ano, Hradčan .. Svou hlubokou, upřímnou lásku ku krásné Praze deklaruje často tento vzácný exemplář pražského Němce. Dovedl zaplakati nad bouraným Ghettem v celé řadě leptů i olejů, líčiti středověkou houšť její uliček a koutů. Prahu hýčká rád ve svých pracech a potud jest i naším. Nechci býti z těch, kteří jednou budou jej snad annektovati k českým, jako nechci zase býti z oněch patentovaných vlastenců, kteří jej a priori zavrhnou, že jest Němcem. Na poli krásného umění, v líčení pokopaného hlavního našeho města cítí on naším srdcem proto, že tu rozbíjejí krásu ..

Zmíniti se musím ještě o pohádkových illustracích, pěkně pestře založených pro dětskou fantasii — a nerad, po tomto zběžném přehlédnutí jeho dosavádní práce loučím se s výstavou.

To ale připomenouti musím, že bylo by skutečně si přáti, aby v ní více zněl náš hovor český, aby nebyla našinci zanedbávána. Neboť to jest pak naší škodou.

LISTOPAD 1902. K. D. MRÁZ.

Zdražení dopravy.

Dráha severní, cís. Ferdinanda, opírajíc se o koncesně zaručený nárok na zvýšení sazeb, kdyby výnos hlavní sítě nedosahoval 260 K na akcii, zažádala u žel. ministerstva o zvýšení svých tarifů. V dopravě osobní bylo zvýšení povoleno od 1. října, naproti tomu zvýšení sazeb nákladových nepovoleno. Proti tomu sev. dráha rekuruje, dovozujíc, že regulování osob. tarifů nedostačí, aby zmíněného výnosu dosaženo bylo. Důsledkem zvýšení osobních sazeb na sev. dráze byly od 1. list. t. r. zvýšeny osobní sazby též v těch relacích c. k. uher. společ. stát. dráhy, které sever. dráhy císaře Ferdinanda jsou soutěženy, Též dráze ústecko-teplické bylo želez. ministerstvem povoleno, na určitých tratích osob. sazby zvýšiti. Rovněž buštěhradská dráha žádá u želez. ministerstva za povolení, aby na tratích svých mohla zavésti barême osobních sazeb na stát. drahách

platící, který jest vyšší než její krejcarový, pásmový tarif a odůvodňuje žádost za zvýšení osob. sazeb nepříznivými výsledky dopravními (!) O žádosti této žel. ministerstvo posud nerozhodlo.

Jak patrno, starají se soukromé dráhy zavčas, aby nalezly dostatečný equivalent za ztrátu, kterou zvýšením osobních sazeb, podmíněným novou daní z jízdních lístků, utrpí.

Než i v Uhrách pomýšlí se na to, zvýšiti dosavádní osobní sazby, — a jak níže uvedeno i tarify při dopravě nákladové — ježto prý dosavádní příjmy uher. stát. drah z dopravy osobní jsou nepříznivé. Podstata dnešních uher. osob. tarifů spočívá v tom, že sítě stát. uh. drah rozděleny jsou na tři pásma lokální (do 20 *km*) a na 17 pásem (I—XVII) dopravy vzdálené; zvláštní pak při tom jest, že sazba od vzdálenosti 226 *km* se nezvyšuje, což ovšem má za následek ohromné zlacinění dopravy osobní na velké vzdálenosti, ježto jest cena jízdní táž, jede-li se na vzdálenost na př. 250 *km* neb na př. 500 *km*. Této anomalii, jež se po stránce finanční neosvědčila, má se odpomoci tím, že se stvoří, resp. zregulují nová pásma v dopravě vzdálené a to od 226—300 *km* (jako XIV. pásmo), od 301 až 400 *km* (XV. pásmo), a konečně pásmo vzdáleností přes 400 *km* (XVI. pásmo). Sazby v těchto jednotlivých pásmech (XIV-XVI.) zvýší se v I. tř. o 3 K, v II. tř. 2 K. v III. tř. o 1 K. Z této regulace doufá uherské minist. obch. vytěžiti asi o 3,000.000 K ročně více. Jak oznamuje »Pester Lloyd«, byly návrhy ředitelstvím uh. stát. drah v této podstatě vypracované obch. ministerstvem v principu přijaty.

Pokud se týče tarifů dopravy nákladové, jest nejnovější a nejpozoruhodnější událostí výpověď vzájemné úmluvy tarifní mezi rak. uher. společností stát. dráhy a král. uh. stát. drahami, o níž »Neue Fr. Presse« přinesla předčasnou zprávu, což zavdalo též příčinu k interpelaci se strany neodvislé v uherském parlamentě. Mezi oběma jmenovanými drahami (stát. dr. a uh. stát. dr.) byla r. 1891 ujednána zvláštní tarifová úmluva o regulaci tarifů na tratích Vídeň-Marchegg a Vídeň Most n. L. neznámého obsahu. Z toho však, co se dostalo z tohoto interního ujednání na veřejnost a co též z tarifů veřejně publikovaných konstatovati lze, možno říci, že se v relacích uherských s Vídní na jmenovaných tratích spol. st. dráhy měl propočítávati barême uherských stát. drah, tudíž tak jako by uherské trati s tratí Vídeň-Marchegg (resp. Most n. L.) činily jednu a tutéž trať, což ovšem mělo za následek značné zlevnění dopravy v těchto směrech, jak z tohoto případu viděti.

Sazby mezi Pešti a Vídní, tvořené normálně, obnášejí proti sazbám mimořádně na základě této zvláštní úmluvy tvořeným (v závorce označeným): tř. I. 158 (150), II. 127 (119), A 92 (62), B 70 (47), C 55 (39), Spec. A 1·—, 67 (49), Spec. A 2·— 55 (39) haléřů za 100 *kg*.

V odborných kruzích se má za to, že úmluva tato byla společností stát. drah vypověděna pod vlivem sestátňovací akce, ne-li přímo po přání rakouské vlády. Nesrovnalost resp. nedůslednost tohoto jednání vlády, která zvýšením tarfiů společnosti stát. dráhy zvýší výnosnost této dráhy a tím i kupní cenu při vykoupení této dráhy, jest pouze zdánlivé, neboť se vláda o této otázce zajisté předem se společností stát. dráhy dorozuměla a ze zisku z toho vzešlého chce patrně sama nejvíce míti. Ostatně toto zvýšení stihne nejvíce velkoprůmyslníky a speditéry (hlavně vídeňské), ježto sazbové zvýšení postihne nejvíce sazbové třídy vyšší, totiž třídy I., II. A a třídu sběrnou. Kromě toho lze očekávati, že uherské dráhy státní dovedou zajisté účinky této regulace paralysovati — ovšem na svůj prospěch — tím, že pro svoje trati do Marcheggu, resp. do Mostu n. L. při dopravě do Vídně zavedou přiměřené slevy sazební.

Konečně nutno se zmíniti, že 1. lednem 1903 má nastati 5 proc. zvýšení tarifů uherských (nákladových), jehož oficielním účelem jest, vypočtěný z toho výnos ročních 5 mil. korun, upotřebiti k zvýšení platů úředníků uhersk. stát. drah. Pravým účelem taritně politickým však bude asi znesnadněti import cizího (hlavně rakouského) zboží do Uher, kteréž bude musiti zvýšené, normální sazby plně zaplatiti, kdežto doprava domácího zboží se vždy přiměřenými refakcemi ve vozbě místní od důsledků zvýšených tarifů ochrániti dovede. O. ŠMÍD.

Před pohřbem.

Umřel jeden starý měšťan, deklarant a v přímém vztahu k této události psím vínem okrášlena byla socha Slavie v občanské besedě. Přes císařský reskript v rámci ze sypaného skla natažen byl metr černého organtinu na znamení smutku, další metr tohoto prostředku zastíral veselé vzezření sokolského bubnu, který po celou zimu ležel na klavíru a usínal jako jezevec nebo sysel.

Bylo cosi zastřeného i v celém ovzduší tohoto společenského večera. Koule na biliáru dotýkaly se křehce jako kousky cukru a rozešly se po zelené plošině s tichostí a trpělivostí milosrdných sester. Hráči pak přenášeli neškodné svoje dřevce podle situace právě se utvořivší. Bylo vidno, že ani sklepnice, zúmyslně prsa dmoucí, nedojde včerejší obliby a stařičký, ohluchlý stavitel nezužitkuje svého oblíbeného thematu o parcelaci dobytčího trhu. Tkvěl tady duchovní obraz zesnulého měšťana, nikým nevolaný a nežádaný, pohlížeje sevřenýma očima do čtyř koutů šenkovny. Obtěžkával jazyky přítomných nezvažitelnou tíhou, probíral se skrze dým jejich doutníků a za rozestřenou hrou karet zdálo se vystupovati bílé jeho čelo. Nebylo anima a jenom ojedinělé slovo zjevilo se tu a tam jako čumák rybí nad hladinou utichlého rybníka.

Staré pendlovky odtloukly devátou a s každým uhozením zdála se přirůstati vážnost tohoto ceremonielu. Bývalý lékař plukovní, který nejméně trpěl depresí povšechné nálady, sevřel boky číšnice pohybem pevným a chtivým. Bylo to jakýmsi vstupem ke schůzi pohřební na tuto hodinu určené. Plavá oběť plukovního lékaře strojeně zaúpěla, lampy živěji zaplály a kule červená a bílá srazily se tentokráte s prudkostí do nynějška neslýchanou. Tento karambol byl také očekávaným kritickým bodem celé partie, která se bez pokořujících důsledků ukončila. Krátký čas trvalo ještě pošinování židlí za účelem zajištění čestného místa a vyklíčilo ticho, nesoucí v sobě něco zachvacující slávy kabinetních kanceláří.

Zdvihl se purkmistr s titěrným hláskem empirové figury a učinil několik beznadějných posuňků k naznačení velikosti nebožtíkových titulů.

Pánové, — začínal hnusný svůj nekrolog — takový muž plně vyvinutého smyslu pro životní prostředky vlastního národa...

Vlastního národa.. opakoval po něm zálibně prastarý, hluchý stavitel, který zachytil jenom tato dvě slova jako z umírajícího fonografu.

Dlouho pokračovala empirová figura ve svém žalostném díle a její piková vesta dmula se tak jako život nasyceného klištěte.

Třicetileté vzpomínky, bídným slovem oživené, uhaslé odstíny někdejších politických frakcí, jalové meetingy, střelecké slavnosti pod protektoráty knížecími, konečně některé paušální resoluce z péra nebožtíkova vyšlé nalezly svého zobrazení v řeči empirové figury a oči sezvaných, pohybujíce zdlouhavě svými víčky, vracely se neustále k empirové figuře.

Dokládáme, že účinek její slov zůstal pohříchu velice smíšený, neboť není naším úmyslem dopomáhati k větší slávě empirové figury. Líce některých plály mastnotami na znamení svaté prostoty, jiní pociťovali nutnost pochvaly, jako tíži morálního závazku. Byli konečně také někteří, kteří žádali nové pivo, ťukali svými pečetními prsteny o kraj tácků, neprozrazujíce tím ničeho ze svého citového vzrušení.

Tímto způsobem učiněna byla jakási prorva do hráze mrtvé vody a jednomyslně zvolen byl purkmistr předsedajícím pohřební sekce.

V brzku na to ujednáno bylo přišpendlení besední legitimace po pravé straně kabátu; emblém hudebního odboru budiž upevněn na vzdálenost dvou prstů od předešlého, nehledě pro tentokrát k tomu, bude-li účastník pohřbu členem tohoto odboru, čili nic. Příležitostná dispens tato uděluje se, jak uvedeno, jenom pro tentokráte, aby způsobem živým a důstojným dán byl průchod smutečním citům spolčeného občanstva. Nemajíce schopného sbormistra a zpěváků na ten čas potřebných,

neubližujeme tím nijak na povaze této zdravé větve našeho života spolkového.

Veliká svíce ku hřbitovnímu katafalku koupí se od voskáře pana Anichobra, (zraky všech přítomných otáčejí se na slabě se rdícího voskáře pana Anichobra), který je po třináct roků činným údem Besedy s ročním příspěvkem čtyry koruny, dále ještě knihovníkem naším, jenž jako takový ukládá dokončené ročníky Šípů a Světozora.

Odchod položen jest na druhou hodinu s praporem svat. Václava, za počasí nevlídného s hrubším praporem výletním.

Očekává se téměř s jistotou, že pohřební průvod bude fotografován, i žádají se snažně členové Besedy, aby v pořadí ubírali se teprve za svými funkcionáři, tak aby i na venek zachován byl skutečnosti odpovídající obraz našeho vnitřního zřízení . .

Staré pendlovky odbíjely jedenáctou, však s každým uhozením zdála se ubývati vážnost tohoto ceremonielu. Schůze se ukončila a tarokáři s dětinným ulehčením jali se opět rozestírati odložené vějíře svých karet.

Ťukalo se pečetními prsteny na okraj tácků, bas jeden vysloužilý intonoval vhodnou píseň »Infanterie, to je láska má!« a plavá slečna, zúmyslně prsy dmoucí v černém průjezdě komusi šeptem odpírala. —

Hluboko po půlnoci uhasla teprve hostinská okna a na sloupech podloubí zachovaly se neřestné upomínky odbyté schůze pohřební.

— — — — —

Blížilo se sychravé jitro v polou měsíce října. Nahé, jako žebráci, pněly jeřáby a divoký kaštan a jejich spadalými listy přikryta byla pěšina od viaduktu až ke kapličce u hřbitova, starodávné stanici votivních procesí. Vítr tudy v alejích chodil, chvěl studenými kalužemi a zpíval píseň o cínové rakvi starého deklaranta. Pole odsouzená a úrody zbavená ponořena byla v nesmírném tajemství života a smrti . .

JAN OPOLSKÝ.

Literatura, umění, věda.

Umělecké echo. Krasoumná Jednota uchystala v místn. Rudolfina zvláštní*) výstavu děl uměl. malíře Emila Orlika, najmě umělecké jeho kořisti z Japonska, kde rok dlel. V těchto dnech zároveň zahájena výstava Žaponských uměl.-průmysl. předmětů z majetku tohoto malíře v umělecko-průmyslovém museu obchodní a živnostenské komory. Ve výstavě této nejinteresantnější jsou barevné rytiny a kolekce prací lakových.

V Paříži v galerii Art Nouveau vystaveny byly krajinářské, zajímavé práce a několik pěkných portrétů neoimpresionisty Felixa Borchardta.

V Basileji uspořádána posmrtná výstava prací Hanse Sandreutera, zemřelého 1. června 1901, vynikajícího žáka Boecklinova, kterého on také

*) Lépe by snad bylo bývalo na afiších říci »soubornou« a nepřekládati slova »besondere«.

věrně sleduje a namnoze dostihuje. Vynikl hlavně monumentálními malbami, podávaje v markantní linii a měkkých, sytých barvách obrazy z historie švýcarské i náměty alegorické. Dekoroval městské museum švýcarské (ze sedmi návrhů provedl tři, z nichž »Manesse a Hadlaub« s portrétem Böcklinovým v tváři básníka Manesse-a nebyl proveden) a spolkový palác v Bernu (návrhy pro ohromné malby okenní).

Na státní objednávku namaloval *Hugo Vogel*, profesor král. akademie umění v Berlíně, jeden z oblíbenců císařových, majitel velké zlaté medailie, malíř velikých historických pláten atd., nástěnný obraz »Vítězná Germanie« pro stavovský dům v Merseburgu. Po schladlém nadšení bylo od vítězných Germánů konstatováno, že milý berlínský pan profesor za „vzor" ku své „Germanii" obral si Paul Duboisovu sochu patronky Francie „Pany Orleánské", již ofotografoval a doslovně okopíroval. Z toho se ve Francii i ve vlastech německých radují v liščích se ovšem nuancích.

V uherském oddělení letosní Turinské výstavy dekorativních umění, — k němuž ostatně ještě se vrátíme, — vystavena mimo jiné kolekce krajek, pracovaných ve státním odborném kursu v Körmöczbány a dle návrhů malíře *Augyala Bély*. Žasnete nad neobyčejnou bohatostí a pestrou motivací těchto krajek, jejichž stylisovaná jablíčka, karafiáty, čapí nůsky, tulipány a bodláky tak hlasitě vypráví o svém slovackém původu. Takhle alespoň dostalo se slovácké lidové umění na Turinskou výstavu, kdež ovšem neskrblili chválou maďarské originality.

V salonu Miethkeho ve Vídni otevřena bude 16. t. m. výstava *německých umělců z Čech*. K. D. M.

Kronika královské Prahy a obcí okolních jest nový plod úsilí o poznání Prahy a zachování jejích památek. Publikace vychází v sešitech po 60 hal., jest hojně ilustrována a obsahuje soupis ulic a míst památných v abecedním pořádku. Může býti tedy příručkou pro místní a z části i historickou orientaci. Vyšlé dosud 2 seš. dospěly k heslům »Bohdalec« a »na Bojišti«t Dílo vydává p. P. Körber s prof. Fr. Ruthem.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Fortnighbly Review má v říjnovém čísle z péra Mr. J. L. Bashforda zajímavý článek *o německých zámořských osadách*. Z článku toho vyjímáme: Německého obyvatelstva přibývá ročně od r. 1895 700.000 až 845.000; vystěhovalství však stále ubývá. Roku 1892 vystěhovalo se více než 110.000 Němců, 1902 však bylo jich kol 20.000. Osad německých jest devět a rozlehlost jejich asi 1 milion čtver. mil (angl.) či asi $^1/_{12}$ britské říše za mořem. Všech Němců v těchto 9 osadách bylo r. 1902 4.058. Kromě čtyř tisíc Němců bylo v nich ještě 2000 jiných bělochů. Správní náklady na toto území (milion čtver. mil se 4000 Němci) bude obnášeti tento rok aspoň 30 mil K. Příjem z osad nedosahuje $9^1/_2$ mil. K. Německá říše vydává ročně na udržování osad hostících 4000 Němců 19·2 mil. K. Každý německý osadník stojí tudíž mateřskou zemi 4800 K ročně. Snad Německu plyne z obchodu s osadami veliký zisk? Německé osady vyvážejí však ročně do Německa zboží za $1^1/_2$ millionu a připočte-li se cena vyvezeného zboží i do jiných zemí, obnáší vývoz ročně asi 16·8 mil. K Pro roční osadní vývoz za 16·8 mil. musí Německo poplatníkům brátí z kapes 19·2 mil. K. Dr. K. Č.

Rak.-Uhersko. Po třídenním rokování skončeno 30. října jednání o východohaličské stávce návrhem posl. Dra. Fiedlera, aby vláda zavedla vyšetřování a říš. rada si dala až do čtvrtka 6. t. m. prázdniny. Za tu dobu vláda vyjednávala a antisemité dokonali své přípravy k volbě do sněmu v dolnorakouských městech. Volby skončily úplným vítězstvím křesť. sociálů ve Vídni; na venkově ztratili 4 mandáty, takže celkem získali 8. Pro ně bylo ve Vídni agitováno s české strany letáky. — Říšská rada znovu zasedá od 6. t. m. Do poslední chvíle nevědělo se, začne-li debatou o jazykových návrzích mp. Koerbra, či pilnými návrhy. U vyřízení rozpočtu jest vláda opět odkázána na tříměsíční prozatímnost.

Odpor, jenž se zvedl v Uhrách proti branné předloze, jíž mělo 20.000 mužů náhradní zálohy odsluhovati 3 léta v činné službě (ač k obsluze nových houfnic a nových válečných lodí stačilo 6000 mužů) a jíž tak nepřímo měl býti stav činného mužstva zvýšen, přiměl státní správu, aby předlohu tu odvolala a tu i v Uhřích žádala na parlamentu o zvýšení počtu nováčků o 20.000 až 25.000 mužů. Vládám tím přibylo nesnází, ježto v obou sněmech není naděje, že by jim dvoutřetinovou většinou zvýšení povolily na 10 let a bude jim se spokojiti povolením na rok. Mimo to radikálnější strany (Košutovci a Všeněmci) budou z odporu proti předloze těžiti. Jest a právem napjaté očekávání, budou-li či nebudou Mladočeši předlohu tu obstruovati. Jde-li jim o porážku mp. Koerbra, měli by naději obstrukcí té předlohy cíle dojíti.

Země české. Prázdeň sněmovní bylo cítiti v politice na všech stranách. Nemluví-li se politické řeči, není tu politického ruchu. V neděli p. Dr. Herold na schůzi v Nuslích opověděl sice mp. Koerbrovi neústupný odpor, ale není proč zvláště se tím zabývati, zvláště když je plná Praha pověstí, kdo vše bude ministrem. Ve dnech 1.—3. listop. konaly strana radik.-pokroková a sociálnědemokratická své sjezdy. Ježto obě strany vydají protokoly sjezdů těch, promluvíme o nich svého času podrobněji.

Ve Slezsku uhájeny v zem. volbách všechny 3 české mandáty venkovské kurie (Dr. V. Hrubý, Dr. Fr. Stratil, P. Foltys). Poláci uhájili proti Němcům jen dva (Dr. Michejda, J. Cienciala). Třetí vzal jim opoziční Polák, podporovaný Němci Fr. Halfer. Ve venkov. kurii na sněmu budou 3 Češi, 2 Poláci, 1 Polák pro spolek s Němci a 3 Němci. Místo v zem. výboru bude tedy ještě naše.

Hospodářský. K pojmu krise, jako byla r. 1873, scházejí dnes úpadky, i jest proto stav dnešní nazýván hospodářskou »*depresí*«. Deprese ovšem nezasáhla dosud do všech odvětví výrobních. Na př. stav průmyslu textilního není nepříznivý. Ale v jiných odvětvích nabývá nezaměstnanost stále hrozivějších rozměrů, v první řadě ve výrobě podmíněné investiční činností průmyslů jiných. Zejména průmysl strojnický, jehož důležitým pramenem odbytu byl průmysl cukrovarnický, na dlouho bude cítit následky cukerní krise, jejíhož konce nelze dnes dohlédnouti. Průmyslové zakladatelství usnulo docela, takže ani od něho nemůže si průmysl strojnický a elektrotechnický ničeho slibovati. Jen výroba hospodářských strojů následkem příznivé žně jest potěšitelna. I směřuje průmysl uvedený jen k státním investicím, čekaje od nich ulehčení, jež ovšem jde krokem pomalým, hlavně z té příčiny, že stát u nás nevládne celou sítí železniční a dráhy soukromé, čekajíce brzkého sestátnění, nechtějí si s investicemi začíti. V Uhrách, kde jest téměř celá síť železniční v rukou státu, může ten vydatněji pomoci. U nás myšlénka sestátnění stále jest v pozadí, jsouc toliko předmětem politických čachrů. Stagnace v podnikání přivodila tudíž nezaměstnanost strojíren, a spolu s nepříznivou konjunkturou v různých odvětvích průmyslových má vliv na dopravu a na průmysl uhlářský a železářský. Tím jest již řečeno, že »depresi« stížena jest u nás značnější část průmyslu. Následkem toho jest nezaměstnanost vrstev dělnických a tím i nepříznivý vliv na živnosti a související s těmito průmysly spotřební. Mezi tyto náleží pak ovšem i průmysl textilní, takže rostoucí deprese nezůstane bez následků ani na průmysl ten. Dokud krise toho kterého odvětví průmyslového omezena jest na tuzemsko, t. j. dokud průmysl ten nenalézá doma odbytu pro své výrobky, obrací zřetel svůj na cizinu. Ukázalo se, že náš strojnický průmysl jest neschopen značnějšího vývozu vzhledem k všeobecnosti krise, ženoucí konkurenci do krajností. V jiných oborech zaviněna jest krise nadvýrobou (cukr, petrolej). Ztroskotání kartelu petrolejového o tom poučuje. Kartel byl jediným udržovatelem tohoto průmyslu, instituce tedy namířená na kapsy konsumentů. Zakládání nových rafinerií i surováren petrolejových nekladl u nás nikdo meze. Odbyt všeho nad domácí potřebu vyrobeného množství odkázán na trh světový, který však již trpěl sám tlakem nadvýroby, a konkurence proti obrovským mezinárodním trustům byla možna toliko na útraty domácích spotřebovatelů. Spočívá v podobných případech snaha po zvýšení vývozu na zdravém základě? Větší výrobou a větším počtem podniků kyne fisku ovšem přírůstek příjmů, ale naproti tomu ubývá celku hospodářskému to, co činí diference ceny výrobku exportovaného a ceny výrobku doma spotřebovaného. Jest

otázkou, zda-li tento přírůstek fisku spolu s equivalentem, který vyplývá ze zaměstnanosti domácího dělnictva v dotyčném průmyslu, odpovídá onomu pasivu, jež vyjádřeno ve výše uvedeném rozdílu cen výrobku exportního a doma spotřebovaného, jakož i v úbytku přírodního bohatství? Jest dále otázkou, zdali aktivní rozdíl, je-li skutečně, odpovídá risiku vývoznímu, t. j. odpovídá-li prospěch vývozu možným škodám, jež by nastaly za katastrofy toho průmyslu změnou na trhu světovém, jak tomu jest v průmyslu cukerním. Nadvýroba petroleje tam dosud ještě nenarazila, uváznuvši zatím na neshodě vlastních původců. Kš.

Za součinnosti akciové společnosti v Landshutu utvořil se v Rakousku *trust továren na hnojiva*, zaujímající 43 společností a vládnoucí kapitálem 14 mill. korun. Generální ředitel Landshutské továrny zvolen též ředitelem trustu. Dle »Frankf. Ztg.« má činnost trustu směřovati k tomu, by se zreguloval nákup surovin, a pak by se zamezila nadprodukce klihu. V rakouských listech píše se, že teprve nastává ujednávání o založení trustu. Jedna veliká továrna rakouská míní prý zůstati mimo trust.

Antimonové doly v Milešově u Selčan přešly koupí v majetek společnosti »The Antimon Co.«, jež chce těžbu zvětšiti. Zase jeden z těch tisíců důkazů v roce, jak český kapitál zůstává v záložnách a v pražských zdech.

Sociální. Stoupající nezaměstnanost pociťují i okresní stravovny návštěva jich neobyčejně stoupla loni a stoupala ještě více letos, zmenšila se však poněkud v posledních měsících, snad vlivem léta a žní, možnosti přespati venku a p. Sotva se asi mýlíme, vidíme li v tomto stoupnutí návštěvy stravoven a tím i nákladů na ně vlastní popud ku sjezdu jihočeských okresů 20. října v Táboře, na němž bylo jednáno o institucích stravoven a o návrzích na potřebné jejich opravy. Po referátě budějovického zem. inspektora stravoven p. K. Komínka, jenž bránil stravovny proti domněnce, že si cestující na ně navykají a dovozoval, že stoupnutí návštěvy je přechodné, souvisící s krisí průmyslovou a s ním spojenou nezaměstnaností, jenž dále stravovny hájil proti výtce, že jejich sprostředkování je nedostatečné, že se jich zneužívá tuláky, a navrhoval delší internování těchto v nucených pracovnách a užívání k pracím melioračním, regulaci řek atp. usnesena po krátké debatě resoluce, v níž se žádá: 1. zostření podmínek ku přijetí do stravovny a zkrácení dovoleného pobytu v ní, 2. úprava sprostředkování práce, 3. vyloučení tuláků a změny předpisů hnaneckých a v donucovacích pracovnách, 4. zakročení proti obcím, které vystavují svým příslušníkům-tulákům nepravdivá vysvědčení o práci, 5. obmezení učňů v živnostech v poměru k dělníkům, aby zabráněno bylo přeplňování živností (?), 6. slyšení okresních výborů o změnách dosavadních předpisů o stravovnách a 7. působení všech účastníků, aby jimi zastoupené okr. výbory na stanovisko jimi zaujaté přistoupily. Instituce stravoven je jistě vážnou věcí, ale jednoho velmi závažného svého úkolu nedosáhla: nechrání obyvatelstva venkovského od tuláků a žebroty a proto je mu nesympatická. Pochybujeme však, že pouhá změna předpisů o tuláctví a donucovacích pracovnách stačí. Bylo by třeba postarati se o rozhojnění donucovacích pracoven. Síť stravoven bezpodmínečně musí býti doplněna sítí donucovacích pracoven a úpravou chudinství! Toto zejména nejvíc tíží venkov, ale také chudé! Tu je nutně nápravy třeba!

Ze studentstva. Mluvíme-li o činnosti studentstva ve spolcích, máme na zřeteli mimo spolky podpůrné a odborné hlavně Slavii, Čížka a moravské spolky. O Slavii dá se říci přes to, že ze 173 zapsaných je 92 nových členů, že zachována bude tradice volnosti slova a svobody přesvědčení, interes o mod, umění a vůbec kulturní otázky: zachováno bude vědomí, že Slavia jako spolek lidí teprve se vyvíjejících, nemá a nemůže mít pevného dogmatického politického kreda, kreda určité politické strany. Takové kredo je pro spolek jako Slavia ostatně zbytečno: nemůže být na př. umění staročeské, mladočeské, radikálně-pokrokové nebo umění české strany lidové. Říkám to za určitým účelem. Existuje čilý spolek rad.-pokrokového studentstva „Antonín Čížek". Jako Slavia pořádá i on přednášky a umělecké večírky. Ale poněvadž je spolkem založeným na určité politické straně, s jejíž zásadami nemůže vzdělavací přednášková činnost jeho míti žádné souvislosti, nemá-li býti agitací, je vážné nebezpečí, že jeho agilnost by se mohla zvrhnout v činnost pro činnost, v před-

nášky pro přednášky. A přece by bylo prospěšno a zcela dobře možno, aby nastal opět starý poměr: intensivní sebevzdělavací činnost na širší basi Slavie, třebas zůstal Čižek klubem jako dříve. Ze spolkové a vzdělavací činnosti tohoto roku zaznamenávám předně ve Slavii proslovenou přednášku prof. dra. J. Palackého »O přinárodňování a odnárodňování«. Z obsažného výkladu uvádíme: Národnost není určena ani náboženstvím ani jazykem (Israelité, Irčané); co tvoří národ, jest jednotící cit, cit bratrství, sourodosti. Proto Slováky téměř ani nelze nazvat národem, nanejvýš národem latentním. Je tam však materiál, jako i na Moravě, kam se má vrhnout hlavní úsilí české politiky, ne do pohraničního území Čech, kde stále se směšujeme s Němci, nýbrž na Moravu, jejíž zanedbávání je největší chybou, největším hříchem české politiky. Při odnárodňování rozhodují hlavně tyto momenty: 1. vzdělanost, 2. connubium, 3. stejnorodost národa, 4. rodina. Žena, rodina a rolník jsou největší oporou bytnosti národa; disposice pro odnárodňování jsou mimo jiné, jako při přechodu z jednoho stavu do druhého, hlavně tam, kde nastává rozklad rodiny, kde se rozmáhá nemravnost, a to nemravnost jednostranná (Řekové, Římané). Interesantní jest odnárodnění baltických Slovanů: mimo vyhubení mečem a německý systém dvorový jest velmi přirozeným jeho vysvětlením, že na rozdíl od Němců Slované v těch krajích neměli průmyslu S hlediska politického nás hlavně ovšem zajímá dnes tak aktuelní akcentování významu Moravy, podepřené zde vědeckými důvody a vědeckou autoritou. Přednáška proslovena byla na druhém čajovém večírku Slavie. O poměrech a činnosti „Slavie" a ostatních studentských spolků na př. čilého »Antonína Čížka« podáme zprávu budoucně. — 31. října uspořádal spolek »Komenský« schůzi moravsko-slezského studentstva; schůze měla několik positivních výsledků. Usneseno pořádat cyklus informačních přednášek o Moravě (9. t. m. Dr. Fischer o severní Moravě, později Dr. Blaho o Slovensku a p.); takové přednášky mají v dnešní přednáškové horečce ještě význam. Dále ustavena komise, jež vybere vhodné kusy pro ochotnická studentská představení. Podobnou akci navrhly Rozhledy již v minulém ročníku, a budou v té věci s jich referentem navázány styky. Konečně usnesena resoluce o brněnském divadle, známá z denních listů. — 1. list. byla svolána do university schůze proti »Kolleji Arnošta z Pardubic«, na níž bylo vytýkáno, že takový ústav dostává subvenci od města Prahy! Vyvozovat proti kolleji nějaké důsledky z případu pohlavní perverse, zaváni strannictvím. H—č.

Ozvuky a paběrky.

Mikuláš Aleš dožije se 18. listop. padesáti let. Ctižádostivým reporterům a essayistům kazí spaní dojista již nyní starost, nezanikne-li jejich článek o Alšovi v listopadové záplavě článků a essayí o něm. Ale běda! Všechny jejich naděje zmařil a jejich obavy předstihl p. Hanuš Jelínek. Právě měsíc před jubileem vytiskl o Alšovi v Hlase Nár. feuilleton. Předstihl všecky, první odevzdal svoji gratulaci u Alše! A jakou! Ujistil Alše na konec svého feutlletonu, že jej má „opravdu a z té duše rád". Není nejmenší pochyby, že toto vyzvání učinilo na Alše tak silný dojem, že všecky příští jubilejní dojmy půjdou kol něho hluše. Hluboký dojem vyvolal tu p. Jelínek obratným trikem; že to jediné co mohl nového o Alšovi říci, nechal si na samý konec článku. Jest to právě ono odhalení, že jej má rád!

Nová šlechta.

Krev zmodralá, my cítíme, jak tepe,
jak nám začíná masem pronikat,
nuž plesej lide v blaženosti slepé,
že dostali jsme také predikát.

Náš erb je kouskem heraldiky pernýmn,
naň poptávka je značně veliká,
bůh při nás jest a očím malověrným
se rozevírá šerá matrika.

Ne každému však matrika ta šerá
se uvoluje dokumenty dát,
jinak by možná mnohý »šlechtic péra«
získat chtěl levně také predikát.

Ego.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 15. LISTOPADU 1902. ČÍSLO 7.

M. Alšova Národní Píseň.

Na tomto poli byla nejbohatší jeho žatva. Tu urodily se pro něho plody nejzlatějšího zrna, těžké vnitřní silou, dýchající upřímnou a pravdivou vůní té půdy, z níž vyrostly.. Ve žhavých dnech, kdy ostatní skrývali v odpočinku svoje lebky do stínů ať již borovic a jedlí či cizokrajných palem a cypřiší, On, dobrý hospodář, zvolna šel zelenou mezí a dýchal sytou, živnou vůni domácí mateřídoušky a pšenice. Tam, kdy nad hlavou honila se mračna, hustá a plná špinavých vod lijáků, kdy v horizontech mrskaly sebou sírové blesky, tam, kde občas bázlivá ještěrka mihla se kolem nohy, dívajíc se naivníma očkama na Osamělého, nebo z tvrdého, rozpáleného kamení úhoru zmíje svoje lesknoucí tělo vyšvihla a v kolmém vztýčení vyhrůžky hodila rozeklaným jazykem, tam kde přece vždy a vždy vanuly nejzdravější a nejsilnější proudy atmosféry, byl Jeho svět a byla Jeho láska. Neboť pro ony tóny byl Jeho sluch stvořen, aby vnímal subtilní jich souzvuky a Jeho zrak, aby viděl linie, které tam se rozkvetly..

Vypracoval veliké, mohutné dekorace, namaloval návrhy k ozdobě monumentálních staveb, vyryl výborná sgrafita, nakreslil kartony historické mohutnosti a nezapomenutelnosti — ale ve Své Národní Písni zazpíval jako věštec, vypravující k jednoduchým tonům své kobzy eposy hrdinů. Hrdinů bez krunýřů a nabroušených mečů z oceli a dubových štítů, hrdinů hroudy, postavených do boje s mnohými saněmi a draky pro dobytí a zachování Princezny Života.

Od ilustrace knihy, kde malíř doprovází vypravovatele a fantasii čtenářovu podporuje do lepšího a hlubšího pronikání, od ilustrace tedy, jakou jest na př. »Hloupý Honza«, »Tyrolské elegie«, tvoří ku Národní Písni jakýsi vnitřní, ideový přechod celostránkové obrázkové cykly komponované na nějaký moment přírodní nebo společenský, jevící se pak markantně v jistých zjevech. Jsou pracovány při příležitostech různých, někdy tuším, k výzdobě kalendářů, almanachů, knih nebo pouze z vlastního impulsu, bez vytknutí určitého účele. Takovými

cykly jsou: »V zimě«, »Posvícení«, »Matěj Kopecký«, »Národní Pohádka«, »Česká svatba«.

Tu není textu nutícího illustratora do určitých mezí, svírajícího jeho fantasii aspoň oním vědomím nesamostatnosti, jež při volném tvoření nesmí míti místa.

Nad oněmi cykly hlavu založíte, do obrázků se zadíváte a dlouho, dlouho budete si říkati ve své duši jejich obsah, historii a vyprávění. Vnitřní, vysoce jásající radost schvátí vás do veselí, že se smějete, ukazujete si a s dětmi byste zavýskli: ach, jejé, to jest krása,. Ženou se tu celé řady figur: ženou v plném proudění a rozmachu neústupné existenční síly, točí se, tancují kolem očí v pestré chumelenici, s křikem, smíchem i slzami. Jest zde mnoho roztomilých detailů a přece nejsou tyto obrázky přecpány, jako v bohaté mosaice kámen ke kameni patří i ty nejmenší holubičky nebo proutky zastrkané do pacek sněhuláků. Ideální život české vesnice tu proudí v plném tempu. Řekl-li jsem: ideální, myslím tak, že figury zde zachycené v dramaticky živém gestu přece jen jsou nerealistickými, nekopírovanými dle skutečnosti. To, co zde Aleš líčí, jsou představy jeho umělecké fantasie, tvorové vzpomínek z dob mladického putování po českých krajích, lidé, kteří skoro vymřeli, neporušení čeští lidé z vysněné a poetické české vsi i s její milými chalupami a drobnostmi. A přece nejsou to historicky-národopisné studie, vědecky suché i při své malebnosti, poněvadž právě tvořila je ruka umělce prosytivšího se od počátku své Práce duchem, v němž ony chalupy a lidé v nich se rodili a rostli. Taková a ne jiná jest jejich chůze, gesto ruky, sehnutí se pod břemeny, skok a tanec. Typické, od jiných je rozlišující, originální jest tu vyzdviženo, zachyceno bystrým bleskem vnímavého oka a prodchnuto teplem života, ne nuceného živoření. Proto jsou nám tyto obrazy jako vzpomínkami našich českých duší, vzpomínkami na figury, které jevily se v naší fantasii při čtení Němcové nebo Pravdy a Raise. Takhle se ti tatíkové dívali nebo děvčata tančila — to si říkáme, proto že cítime onu věrnost a citovou správnost. Díváte se na cyklus »V zimě«. Třemi hesly rozdělil Aleš stránku do tří pruhů: »pro dříví«, líčící vyjednávání takového pantáty s fořtem, charakterisovaným ostře zahnutým nosem a pánovitým držením těla, ač sedláček pán pěkně do sněhu se rozkročil jako v námitce a nesouhlasu, — pak »Masopust« s veselým spěchem masek, dětí a diváků a »Do mlýna«, s neodolatelnou figurou mlynáře a zachycením komicky věrného pohybu houpavé a těžkopádné chůze sedláka, skládajícího obilí do mlýna. To jsou tři znamenité momentky ze života vsi v zimě. Než dále: co tu detailů, mimo vyličení hlavního, základního děje? Živá skupina zajíců, výborný sněhulák, nesmírně umělecky vložená plocha okna s dvěma diváky do pruhu maškarního reje, holub s nadmutým voletem v okně mlýnice, husa hýkající po sedláku a pak nádherná perspektiva kraje, za mlýnským kolem a nádrží vody do

dálky se prostírající, s chalupami, stavidlem a vysokým horizontem. Tento kout jest mistrovským dílem miniaturního umění právě tak jako perníková chaloupka s okolím v »Národní pohádce«, anebo vůz Kopeckého stěhujícího se ode vsi ke vsi po pusté silnici vroubené topoly prázdných větví.

Tak v detailech těchto doplňuje a propracovává se hlavní myšlenka do nejjemnějších jejich epických podrobností. Od zmíněných cyklů jest jen krok pak k Národní Písni. Jsouť ony součástí její, poněvadž tu po boku daného hesla tvoří umělec svobodně.

Alšova Národní Píseň není pouhou knižní ilustrací. Jest samostatným dílem, tvořeným na základě lidové poesie, ne pouze vykládajícím a přístupnějším činícím obsah jeho, ale vyprávějícím po svém jeho tony a znění. A toto podání děje se způsobem stvořeným na základě umění lidu, linií a ornamentem, rozčleněním ploch a jich vyjádřením těsně přiléhajícím k vnitřní ideji. Jednu z nejkrásnějších písní našich »Sirotek«, vyzpíval v řadě obrazů, mohutně dojímajících jako nejtruchlivější »miserere mei . .« Titul sám působí náladovostí svou tak žalně, že suggestivněji roztesknit již ani nemůže.

Nad rakví modlí se kněz, vítr — jistě sychravý, dušičkový, — hraje s jeho rouchou, i se svíček kouř rozhání a flórem na kříži zmítá. Hrobař s kloboukem naraženým až do čela připravuje se k práci, bezohledně odvrácen k plačícímu, opuštěnému. Figury v literáckých pláštích odříkávají modlitby, zatím co pan učitel s tváří spokojenou smutné litanie odzpívává . . A v dolení partii tohoto listu sirotek nešťastný na hrob usedl, svíčičku zapálil a pláče, usedavě, zoufale pláče . . Jako by slzy rozsypaly se do ornamentu kolem a těžký smutek do všech dalších listů. A tak v celé, veliké řadě písní Aleš k textu psanému písmem sestylisovaným k obrazu (zajímavé jsou »Když tě vidím«, Přenes mě, přenes«) stvořil díla, nepatrná sice rozměry, ale tak hluboká a krásná, že musí řaděna býti k nejlepším dílům nejen našeho, českého a národního umění par excellence, ale i knižní dekorace vůbec.

Píseň zobrazuje Aleš většinou jednou, dvěma, jen někdy i více figurami, typickými, vsazenými do rámce ornamentů vzatých z lidového průmyslu, s iniciálami bohatých spirál a vkusně složených a rozhozených bodů, koleček, lístků a růžic. Tyto pak spojuje duchaplně s obrazem (na př. v »Když Tě vidím« splývá ozdoba vyrostlá z písmeny K s vyřezáváním kostelní lavice, na níž dívka klečí), na mnoze ještě i v jich dekoraci pokračuje v epice. V »Já som bača starý« kukačky, o jichž kukání bača se bojí, rozsadil Aleš na prut výšivkový z kmenového pahýlu plynoucí a v harmonii s kučeravými obláčky komponovaný. Tváře figur líčí nejplastičtěji, ne ovšem na patrný rozdíl od ostatního podání. Historických krojů a detailů nemiluje příliš: jediné rokoko při písničkách o pánech Francech, písařích, hrabatech a zemanech líčí, tím raději ovšem,

že ono ku stylisaci ornamentů poskytuje mu ve svých mušlích, mřížkách a výsecích pramen velmi hojný. Ti panáčkové, silhouetově černí, kroutí se a v prkenně, řekl bych gigrlácky, pitomých posicích znamenitě vyjadřují ironii a sarkasmus, s kterým je lid bičuje ve svých verších a slokách.

Zamilované zvíře lidu, koně, často vkládá Aleš do své písně, vždy pružně a živě. Karikaturami jsou jeho čerti, nebo figury krále a královny v říkání »král, král na dudy hrál« a ona veselost ze života, smějící se a trpká zároveň vane z těchto prací tak náladově, jako smutek z mnohých písní vojenských. Takovou krásnou vojenskou písní jest »Nynčko jste tatíčku náš«, smutnou i veselou, mladou i starou. Tak jako písně demonstruje i říkadla s velikou silou života, úmyslnou naivitou, jako jest ta jejich nota a metrum. V říkadle »Velikonoce« vyslovena jest slavnostnost »Vzkříšení« nejjednoduššími prostředky volenými, ale tak neodolatelně, že jistě ani od nejlepších pláten pomalovaných takovým průvodem neodejdete spokojenější. Kresba v písni národní jest ovšem leckdy nesprávná, nepropracována, ale není to chybou rušící, ale něčím, co jest tak vedlejším jako perspektiva na obrázcích svatých na skle, jak je v chalupách vídáte nebo pravidelnost linií na ozdobách truhel či žuder. Anebo, chcete-li, ani ne vedlejším a zbytečným, ale součástí celku, detailem naivnosti a pokleskem schválné neumělkovanosti, která právě jest poetickou a svéráznou.

Často ještě vezme Aleš knihu Erbenovu do rukou, nějaký ten verš či písničku si přečte a pak napíše ve svých liniích a krásném čarování. Často, často, poněvadž poklady tyto nevyčerpatelny jsou, tak jako síla jeho Genia.

LISTOPAD 1902. K. D. MRÁZ.

Macedonská otázka.

Podle propagandy bulharské, která praví, že každý Macedonec se cítí Bulharem, má Bulharsko zabrati Macedonii; v tom smyslu pracují oba Macedonské komitéty, jejichž členové jsou ochotni se zbraní v ruce pomoci nešťastné zemi k svobodě. Je podporují přímo či nepřímo bulharské časopisy; přímým organem komitétu jsou »Reformi«, vycházející každý pátek, někdy s textem francouzským, je-li obsah jeho pro velmoci určen; s Reformami kráčí »Pravo«. Bulharské časopisy uznávají značný pokrok srbské propagandy v Skopelském vilajetu, zvláště v jednotlivých kazách (okresích), jako Tetovo, Gostivar, Kumanovo až po Štip.

Propaganda srbská, které v poslední době vstoupila do hlavy megalomanie »od Budapešti až po Cařihrad« (otcem tohoto nerozumu je vševěmec Karel Wolf), nezná v Macedonii žádných Bulharův, jako podobně v Bosně a Hercegovině jsou

podle ní jen Srbové; viz na př. Charuzinovo pojednání o těchto zemích. Tato propaganda by zaujala Macedonii pro Srbsko, které by se tím dostalo k moři, po němž hlavně touží.

Za třetí jsou hlasy, které mluví pro přátelský spolek Srbska a Bulharska a navrhují smírné rozdělení *) Macedonie, obávajíce se, že největší nebezpečenství nárokům jejich hrozí se strany politiky rakousko-uherské.

Konečně přicházejí ještě čtvrtí s radou, většinou rození Macedonci, kteří hlásají zásadu: Macedonie pro Macedoňany či jinými slovy chtějí autonomii Macedonie. Spoléhají se nejvíc na pomoc velmocí, hlavně Ruska, ale také chtí žíti v přátelství s Tureckem. Hlavním nositelem této myšlenky jest Macedonec Simeon Radev a organ jeho »l'Effort«, vydávaný v Ženevě. Nedávno psal Radev do ruských novin řadu článků (»V Bělehradě«), jež budily po Rusku sensaci; ohlasem jejich jest delší pojednání ve »Věstníku Europy« vyšlé v nejnovějším svazku.

Podobný pozoruhodný návrh objevil se také v »Zadružen trudu«, v němž Jordan Ivanov vykládá myšlenky své o slavjanofilství, jihoslovanském spolku a konečně o Macedonii.

Ivanov myslí, že by se Srbové a Bulhaři dohodli zvláště na poli národohospodářském, kdyby nebylo mezi nimi sporu o Macedonii. On je rozhodně proti dělení Macedonie, což by jednak zúčastněné velmoci nedovolily, jednak nutno Macedonii považovati za geografický, za politický a ethnografický celek (aspoň dokud je Slovany obydlena). Za pomoci Ruska a Francie nechť povstane na Balkáně nový obraz, ať tam vznikne nová jihoslovanská federativní država s jedním kniževním jazykem a jednou literaturou. Důležitým momentem by při tom bylo, aby Bulhaři zvedli prapor schismatu; pak by přinutili patriarchat v Cařihradě, aby církev byla skutečně »všeobecná« a nikoliv jako dosud vlastně řecká. S tím zároveň nechť se zařídí arcibiskupství v Ochridě, kam se přenese exarchat, jenž bude spravovati bulharské eparchie. Smíšený jihoslovanský duchovní sbor ať určí, které eparchie zůstanou pod arcibiskupem v Ipeku (Peć). V nově utvořené federaci jihoslovanských států bude Macedonie rovnoprávným členem jako ostatní státy (s novým střediskem Soluní nebo Bitolji (Manastir), nikoliv Sofií), pak by přestala řevnivost mezi Srby a Bulhary, kterou zavinil nikoliv národ, nýbrž vlády jejich, šovinisté žurnalisté a spisovatelé a hlavně ruská diplomacie, která připustila vojenský, politický a ekonomický vliv Rakouska na celou západní polovinu Balkánu. Ještě v poslední době chovala se ruská diplomacie k Macedoncům arogantně, doporučovala jim, aby se stali Srbi, načež macedonští bojovníci v Sofii žádali za okkupaci Macedonie Rakouskem.

Co by se stalo, kdyby Rusko odepřelo své pomoci?

*) Ku př. Karić a Milovanović (Delo 1898), který je dipl. zástupcem Srbska a Rumunska.

Pak je nejlépe vejíti ve spolek s Tureckem. Turecko se udrží ještě dlouhou dobu na Balkáně; hlavní podporou jeho bude Francie, která je angažována 700 miliony franků svého kapitálu v Anatolii a v europském Turecku, a pak od Německa a Anglie z odporu proti ruskému vlivu. Turecko-bulharský spolek by zvláště podporovaly tyto dvě velmoci.

Bulharsko přijme také takový spolek rádo, bude-li duchovenstvo jeho samostatné.

Ke konci článku svého uvádí bulharský autor příklady ze srbských knih, v nichž je podán návod k dělání velkosrbské idee. Je tu viděti, že každá přemrštěnost a šovinism vedou k směšnosti.

Pozoruhodný je konec vývodů Ivanových: První podmínkou, aby zlepšen byl stav na Balkánském poloostrově, je rozhodně politické sblížení mezi Srby a Bulhary. K tomu musí pracovati vlády i inteligence, doporučoval by se společný kongres srbských a bulharských žurnalistův; také studenti, učitelé, důstojníci a ostatní inteligence musí k tomu pracovati, rovněž poslanci. A literatura. Bulhaři znají literaturu ostatních národů, jenom ze svých srbských sousedův, neznají prý absolutně nic! S úctou by autor pozdravil takovou knihu, která by Bulhary seznámila se srbským životem, vládou, národem a literaturou tohoto národa!

O Macedonii zajímá se na prvním místě vysoká diplomacie, hlavně ruská. Politika ruská směřující k Cařihradu je skoro tisíc let stará, dvě stě let úsilná, poslední desítiletí stále aktuelní. Říše rakouská má na balkánském poloostrově zájmy přímo vitalní; pro její velkou industrii zastupují kraje tyto jakési kolonie*).

Nejlepší přehled o zájmech na Macedonii podává letos obšírný článek v slavjanofilském novém časopisu »Zarja«, jehož první sešit vyšel v Moskvě.

1. Albánci čili Arnauti jsou největší neštěstí Macedonie. Ti mají privilej, že mohou nositi zbraň, což je křesťanům zakázáno; to jsou praví janičáři. Hlavně jsou to begové, kteří tvoří vlastní vládu vedle tureckých úředních orgánů; ti mají styk s Cařihradem a řádí tu nesmírně.

2. Otázka náboženská. Kdyby Turci zařídili pro Bulharsko samostatný exarchat v Sofii, nemohl by se nynější exarchat starati o Macedonii. Ale nynější exarchat stará se také o školství Bulharů v Macedonii a v Adrianopolském vilajetu. Pak by arci Macedonci spadli pod správu řeckých biskupů, a tu již na jihu vědí, co fanar znamená.

*) Město Soluň bude zvláště důležito jako přístavní město pro linii Soluň-Bombay; spojení toto bude sprostředkovávati rakouský Lloyd. Bylo by to nejrychlejší spojení s Indií; v Europě jsou lidé, kteří píší, že pak již žádný Angličan nepojede přes Brindisi do Indie. O strategicky důležité dráze přes Mitrovici ani nemluvím.

Krátká statistika bulharských škol v Macedonii vypadá takto:

			Žáků	Učitelů
Vilajet Kosovský	ob. škol	174	8642	282
	nižších gymnn.	16	813	38
Bitolský (Manastir)	ob. škol	258	14267	382
	nižších gymn.	13	994	42
Soluňský	ob. škol	311	15887	492
	nižších gymn.	27	1173	55
	dohromady .	799	41776	1291

Mimo to vydržuje exarchie dvě vyšší mužská gymnasia v Soluni a Bitolji (Manastiru), jedno ženské v Soluni, ústav pro vzdělání učitelů ve Skoplji (Úsküb) a Seresu (Sjar).

3. Velice zúčastněni jsou na macedonské otázce Srbové. Za knížete Michaila působili bulharští emigranti (Rakovski) pro národní myšlenku v Bělehradě; teprve po smrti jeho přenesli komitét a redakci do Bukureštu a do Cařihradu. Ale později vznikl takový antagonism mezi Srby a Bulhary, že dal podnět k Slivnici; srbská propaganda dělá nyní v Skopelském vilajetu pokrok. Bulhaři si stěžují, že denuncuje a srbští lékaři nechtí Bulharů léčit. Srbové jdou v odporu proti Bulharům tak daleko, že by raději chtěli, aby Rakousko-Uhersko obsadilo Macedonii nežli Bulharsko.

O bulharské propagandě »Macedonec« sám nemluví; ta je nejintensivnější a jaksi se rozumí sama sebou.

4. Řecká propaganda pracuje penězi, školami, kostelem; po válce turecko-řecké (1897) se omezuje spíše na řecké kraje; dříve uváděla pro historické důvody své povýšenost řecké kultury nad bulharskou.

5. Katolickou propagandu podporuje oficielně Rakousko-Uhersko, jež tu zakládá školy, kostely a stará se o přívržence mezi tureckými úředníky a begy albánskými. Nové kolegium sv. Jeronyma bude vychovávati katolické misionáře také pro Černou Horu a Albanii. Uniatův je pouze 80.000 duší.

6. Italská propaganda pracuje hlavně v Albanii, a to pomocí školního spolku »Dante Alighieri«, jenž tu zařizuje reálky (scuola tecnica) a rozmnožuje konsuláty.

7. Snahy Rumunův, kteří se zasazují o Cincasy, Kucovalachy, nejsou ještě nebezpečny, ač mají některé horlivé agitátory.

8. Zlým nepřítelem všech křesťanských Makedoncův jest pan-islam, hlavními pomocníky jeho jsou Albánci. Tak minulý rok za několik měsíců bylo uvězněno a utrápeno 1000 »politických« vězňův, mnozí posláni do Asie nebo vsazeni do vězení v Diarbekiru, odkud není návratu.

Telegramy denní poučují, že Porta hlavně počítá s revoluční agitací bulharského komitétu. Mezi velmocemi připadá

vůdčí role v macedonské otázce říši rakouské a Rusku. Až dosud je snaha, odpomoci po dobrém a přinutiti Turecko k ústupkům pro Macedonii. Co přinese zítřek, těžko říci. KARA MELA.

Nové knihy veršů.

I.

Po knize mlžných, šerých nálad, jež vystihoval již název »Somraky«, vydal p. Soldan sbírku would-be-satirických veršů »Z mého panoptika« s podtitulem »satirické šlehy«. V prvé knize byl p. Soldan sice umělcem skrovného rozpjetí, jeho pole bylo úzce vymezené, nepozbýval však nikde uměleckého taktu a napsal několik pieg jistého významu, nepopíratelné ceny: druhá kniha znamená naprostý úpadek, úplné scestí. Genre, v němž chce p. Soldan pracovat, vyžaduje schopnost odkrývat skryté, zdánlivě disparátní vztahy, žádá vtip. Žádá oko, jež nalezne typické znaky, odražené dutým zrcadlem karikatury. Autor se nutně postaví na stanovisko, kde celá postava, celá určitá akce se objeví v originelním, subjektivně zbarveném světle. A k tomu je třeba duševní pružnosti i objevitelské schopnosti a mnoho, mnoho vtipu. Co však podává p. Soldan, je buď školácké povídání nebo jsou to nemožné, absurdní obraty. Ukáži to na básni »Kukačka«. Ponechám všechna autorova slova, jak jsou v básni, jen pořádek zaměním. »Časně z jara už k nám letí napást se tučných housenek a kuká nám tentýž dvojzvuk. Nu, mnoho myšlenek nemá. A nestará se o hnízdo. Když musí snášet, všad se již kdes za jara najde cizí. Les je předce tak široký! A ač mladé o ní nevědí lítá dál a zas kuká. A pěstouni jsou as rádi, že vysedí cos velkého.« Sestavte slova tak, aby se rýmovala a máte »báseň« ve stilu p. Soldanova »Panoptika«. Není ve sbírce originelního postavení k látce, jako v Nerudových »Kosmických písních«, není tam grotesknosti jako u p. Opolského, vtipu ironie jako v p. Dykových satirách. Ale, slovem, je dnes v módě psát panoptika.

Pan Karel Teichmann je sympatický svými intencemi: navazuje v »Prvních světlech« většinou na náladovou, specielně krajinářsky náladovou poesii, jež nalezla u nás zástupce v generaci z let devadesátých a jež byla k takové výši dovedena hudební, sugestivnou, prohřátou poesií Ant. Sovy. Je to jedna z cest, na nichž se může mladý autor emancipovat od deprimujícího vlivu tak ř. nejmladší generace, epigonské, neumělecké, bez vážných aspirací, bez hlubších životních podkladů. Bohužel nemá p. Teichmann dosud síly, aby svoje intence realisoval. Stačí vyjmout několik čísel jako je »Pianissimo« a zbudou věci, které nejsou ani trochu náladové. P. Teichmann konstruuje tam, kde má býti bezprostřední (Chvíle čistá, Tys jitřním šerem a j.), konstatuje, popisuje, kde má dát prožít (Vyzvání), užívá obrazů

jako »posvátný dub duše,« »řek proudy duní jemně, úzkostně jak prasklé bronzy starobylých zvonů«, pahorky, které »útle se tyčí v oblaků dlouhé trsy« přirovnává k hedvábně lesklým prsům dvou kreolek mladých — takové falešné tóny nutně porušují náladový ráz; a konečně schází p. Teichmannovi ohebnost, plynulost verše, který má náladu vyjadřovat. Jeho rýmy jsou většinou násilné, jeho verš nemá hudebnosti, jemnosti, není tím »tenkým a citlivým nervovým a receptivým drátem« (Šalda), jen trapně působící, poněvadž nezdařenou snahu po tom všem vycítíte. Pro její intence a pro několik ryzích čísel lituji uměleckého nezdaru knihy.

Naprostým epigonem je p. Ad. Velhartický v básni »Ghisola«, vydané nákladem »Moderního života«. Je přímo dojemné, jak se pachtí za svým vzorem. Ale kdyby se sebe víc snažil pracně psát předmluvy à la Zeyer, vymýšlet obrazy à la Zeyer, každý pozná, že je to jen chvilková alura. Zeyerovo dílo bylo pozdním, těžkým plodem života, bylo výsledkem jedinečných, osobních disposic, bylo srostlo s celou jeho osobností jako u málokterého poety, odtud jeho lyrism, odtud sladký žár jeho obrazů, odtud teplý hovor jeho blankversů, kouzlo snů a vzpomínek. Co však u Zeyera vyrůstalo organicky, co tam bylo objevem, je zde mrtvým odlitkem, šablonou, napodobením. Máte dojem, jakoby sextán obdržel úkol »dle čtené básně Julia Zeyera vypište událost atd.« A p. Velhartický ji také, docela školácky, dle čtených básní Julia Zeyera vypsal. Ve škole by jej za to snad pochválili; pro umění je taková kopie bez významu.

Druhým dobyvatelem, který vyplul na děravé lodičce »Moderního života«, jest p. K. H. Hilar. Ale p. Velhartického Ghisola stojí ještě nekonečně vysoko nad jeho »Komediantskými motivy«. Snad v jedné, ve dvou básních (Až potom snad . . .), kde odhozena špatně nasazená maska, mluví jakýsi talent, který se chce vyjádřit v prostých, zpěvných verších, ale vážně nelze p. Hilara dosud pojímat, poněvadž nezná ani základů poetiky, poněvadž dovede tisknout skoro ob stránku taková barbarství rytmu a rýmu, jako:

Teď na provazech mihá se
má sestra . . . zas se uklání . . .
Až sestárne, její dcera
zas tančiti bude za ní . . .!!

A ještě daleko — horribile dictu! — za p. Hilarem bloudí po osamělých cestách p. Hanuš Pekárek. Jeho třináct básniček volá svou dojemnou bezvýznamností a prázdnotou o milosrdné mlčení, ale poněvadž podobné publikace zbytečně diskreditují moderní poesii, jsem nucen nazvat vydání p. Pekárkova opusu, mírně řečeno, frivolností.

Pan Vilém David vydal knihu »Od srdce k srdcím«, sbírku »veršů dělníka-samouka«. To přirozeně vzbudí jisté předpojetí: očekáváte tóny vzdoru, živelnou, především živelnou,

bezprostřední poesii. Ale právě bezprostřední, eruptivní elementární síla, jež by ve verších dělníka mohla vyvřít, schází panu Davidovi. Jsou tu partie, které se snaží vzbudit dojem něžného, oddaného, důvěrného citu, ale jimž jsou zcela vnějškově, neumělecky, prostředkem k tomu — deminutiva (Z mých citů). A takový zdrobnělý, klinkavý ton se táhne — na několik výjimek »V pavučinách humoru« a v »Proslovech« — skoro celou sbírkou. Ale jak protivně působí tam, kde chceme cítit burácivé závany ničivé bouře, jak protivně působí tam takové zdrobněliny! Jaká falešná sentimentalita, jaká plačtivá slabost je v té ukolébavce, již zpívá dělník svému synku:

»Tobě osud v kolíbičku
perly potu vložil . . .
By jsi jimi andělíčku,
blaho jiných množil!

Jak protivně působí v takové sbírce hračky jako »Motýlkovi«, »Fialinky«, nebo »Čtyřlistý jetelíček«:

Já tě našel častokrát,
že to není ani,
kolikrát jsem utrh tě,
hnedle k spočítání.

Mám tě v knize za každým
novým listem hnedle.
Přec mne štěstí mine vždy
a zaletí vedle.

Někde ovšem, hlavně v »Proslovech«, se ozve dělník, vzdorný, hrdý, ale tam to působí dojmem parádní poesie. Je to konstatování známých věcí, jež lze snad s úspěchem říkat na politických schůzích, jež však proneseny »mluvou vázanou«, nejsou ještě uměním, nestačí k umělecké emoci; p. David ostatně nezanechává dojmu samouka, nýbrž spíše prostředního básníka, který nezná než svoje rýmování a několik opakovaných, zobecnělých myšlenek. A známe příliš dobře živelnou sílu, kovový zvuk a umělecký takt básní Petra Bezruče, než abychom mohli uznat aspoň relativní uměleckou cenu veršů p. Viléma Davida.

Pan Jaroslav Havlíček ukázal trochu talentu, ne zrovna původního, pro básně tajemné, smutné nálady jako je »Klid zbraní«. Ale jinak nejsou jeho »Tvrdé sloky« než vynucenou Tyrtaiovskou poesií; je to prázdné deklamování, papírová pósa, kde se mnoho povídá obstojnými rýmy, a uvnitř není nic: tato poesie se nežije a nedává prožít.

Nedostatek ekonomie je hlavní vadou p. Adámkovy knihy. I tam, kde celková myšlenka by vzbudila nějakou náladu jako v básních »Bludičky«, »Váhy«, »Řeřabí« a j. únavná rozvleklost, kronikářská šeď ji ubíjí.

Při tom píše pan Adámek verše, jako »Když se přistih' světle na svém gustu, poprvé k nim zašel na šmerkustu«, nebo »Mněl, že světy zvrtí«, a v póse sociálního poety deklamuje:

»Konec porob! Nové společenské řády!
Rovnost lidí ve všem! Lidskost! Lidovlády!
Vyšší mzdy! Všem právo k práci! . .
Z mozolů; ba výzvou zaburácí.

Zkáza měšťáctva i dělba všeho jmění!
Volná láska! Národ, rodina nic neví!
Ničím vlast, řeč! Břich jen spása!
Z útočných stran zvásněle se hlásá.«

Pánové v Akademii ukázali velice vyvinutý smysl pro takové verše a poctili knihu cenou. F. X. HODÁČ.

Vnitřní politické obrození.

II. — Pravé politické snažení, (různící se od dosavádní mladočeské politiky, charakterisované hlavně jednou věcí: že mladočeši dovedli při posledním jednání o uherské vyrovnání spokojiti se s jazykovým úspěchem, bude u nás vždy pozůstávati v jediném: v idei státoprávní, v snaze po dosažení aspoň té politické samostatnosti, za kterou Palacký podnikl v letech sedmdesátých svůj státoprávní zápas, pasivní oposici. Kdyby mladá inteligence si náležitě byla promyslila historii tohoto zápasu, této konkretní státoprávní politiky, nikdy by se nebyla mohla vrhnouti na obstrukční státoprávní politisování, na theoretický spor o existenci státního práva, kdy jedni byli pro a druzí contra, a také na základě toho rozestoupili se v politické strany. Jediná příčina, proč Palackého pasivní oposice skončila nezdarem, bylo, že za touto oposicí stál lid, který neměl konstitučního cítění, který neměl organisace, založené na dlouholetém zvyku. Nedávno jsem ukázal, že celá tak zvaná mravní síla politických hnutí záleží jedině na tom, aby tu byl lid, který má starou organisaci a na základě jí jde za svými vůdci. Nezdar akce Palackého dán byl tím, že český lid měl jen neblahou organisaci hospodskou. A má ji podnes. Nespočívají tedy špatné či dobré vyhlídky idee státoprávní na něčem jiném, než na stavu konstitučního cítění v českém lidu. V ten den, kdy bude tu konstitučně jednající lid, máme také státní právo. Přerušení či nepřerušení kontinuity a pod. jsou pouhé theoretické hračky a hračkou je také myšlenka dra. Kramáře, že uskutečnění státního práva je věcí dynastie. Nikoli, uskutečnění stát. práva závisí jedině na mravní síle lidu vymezené jako konstituční cítění a jednání: Pro českou inteligenci, která chce prováděti politiku obrozenou, politiku pravou, politiku nastavující na velkou koncepci Palackého, vyplývá z této úvahy jednotící heslo: Idea státoprávní jako princip českého vývoje politického! Žijeme-li, chceme-li žíti politicky a konstitučně, znamená to, že žijeme za ideou státního práva. Ideu tu nelze v české společnosti popříti, aniž se zároveň neupřelo této společnosti právo na konstituční život.

Státní právo není ovšem nic meritorního, nýbrž jest to pouhý politický výraz pro kulturní stav českého národa. Za touto politickou, morální formulí musí se krýti především národ

dobře se živící, národ s dostatečně vyvinutou moci hospodářskou.

Naproti všem dosavadním názorům o poměru hospodářské moci a hospodářského povznesení k povznesení vnitřní síly politické, jak je nalézáme vysloveny hlavně v programech jednotlivých stran, nutno se zatím chovati skepticky.*) Nejaktuálnější úlohou české inteligence pro ten čas asi jest, aby nedala se ohlušiti velkými slovy v programech stran, na schůzích a v denním tisku, a pochopíc celou tu papírovost, beletrističnost dnešního našeho kulturního života, pochopila nicotnost různých papírových přihrádek, v něž český politický a ostatní život byl vtěsnán a zároveň pochopila 1. že jediná příčina zla jest v ní samé, ve špatné psychologické konstrukci českého inteligenta; 2. že však tímto způsobem právě na českém inteligentu záleží, aby se věc změnila, aby našemu veřejnému životu dán byl zdravější chod.

Typické vlastnosti průměrného našeho inteligenta: beletrističnost, kancelářkost jeho politického nazírání nutně vedly k tomu, aby různá nepolitická kriteria, abstrakce vzaté z literatury a pod. staly se dělidly pro politické strany a rozdělily naši inteligenci v tábory, které neliší se od sebe ničím, než směšně ideologickým nátěrem svých šraňků. Jakmile zbaví se naše inteligence oněch špatných vlastností, jakmile hlavně pozná se v oné beletrističnosti svého politického nazírání, padnou nutně ony šraňky a zároveň nastane zdravé přehodnocení veličin tou měrou, v jaké pozbudou ceny v naší vnitřní politice ideologické škatulky a pseudopolitická dogmata, tou měrou se uvolní každému ochotnému pracovníku cesta ke konkretní politické práci a tou měrou nabude český inteligent ceny ve svých vlastních očích, uvidí-li, že k politice není třeba programů dle umělé šablony sosnovaných, nýbrž čistého zraku pro vlastní i cizí bídu a ochoty k positivnímu činu.

Odstranění kathedrového doktrinářství o státním právu dává lehce vyplynouti jednotícímu heslu: idei státoprávní jako principu českého vývoje politického. K jednotícímu heslu, jejž může přijmouti stranník kterékoli z dosavadních stran, dospějeme, přihlédneme-li i v oboru hospodářského obrození střízlivě k tomu: co na poli hospodářském konkretního se u nás naskytá. Konkretním pozorováním pak jistě je výše konstatovaný fakt, že kulturní stav české společnosti je velice jednostranně vyvinut, a při nejmenším že je na čase, aby česká inteligence přibrala ke svým snahám literárně historickým snahy národohospodářské. Konkretním jevem je dále ta práce, která u nás pro hospodářské obrození společnosti dosud byla vykonána jednak tak zv. mladou inteligencí (založení Národohospo-

*) Po případě dávám tomu, kdo si nedovede politické přesvědčení u českého inteligenta myslíti jinak než v podobě obsáhlého, pečlivě kompilovaného programu, radu, aby vzal nejhorší z programu dotud existujících a provedl jej.

dářské společnosti r. 1895; Vahalíkovy a jiných úvahy o hospodářském stavu jednotlivých krajů československých; sem patří i hospodářské části programu jednotlivých stran) jednak ovšem také pracovníky a korporacemi stran staročeské a mladočeské. (Český odbor Zemědělské rady vydal nedávno: Výsledky šetření poměrů hospodářských i kulturních zemědělského obyvatelstva Čech; provádí se sčítání živností, jež vrhne jistě mnoho světla na hospodářské poměry středních vrstev našeho lidu a j.) Jednoticí hesla, pro českou inteligenci odtud plynoucí, jsou: Návrat na národohospodářskou práci, která do dnešního dne tu jest vykonána, ať jest vykonána od kohokoliv. A druhé heslo: Jíti předně za poznáním hospodářského stavu české společnosti; poznávati hospodářský stav lidu (hlavně rolnictva, velkého jádra českého národního tělesa), také však hospodářský stav a hospodářské vlastnosti inteligentů. Tento poznávací směr jest u nás jedině rozumný směr veřejného působení, zvláště pro tu mladou inteligenci, které ne já prvý činím výtku, že se předčasně vrhá na politické působení, ba na zakládání politických stran. Jsem jist, že, provedla-li by se tato poznávací národní práce a poznala se pravá hospodářská tvářnost české společnosti, získala by se společná půda pro mnohé, kteří dnes stojí v. nejrůznějších táborech od Mladočechů a Staročechů (skupina »Hlasu Národa«) až po pokrokové radikály. Vyslovuje se u nás nyní často mínění, že za pět, deset roků obecně u nás ovládne politika s heslem »za hospodářským povznesením českého národa«, politika národohospodářská, uvědoměle vystřídávající politiku národnostně-státoprávní a národnostně-jazykovou. A v souvislosti s tím uvádí se práce jako jedině oprávněná a vyhledávaná vlastnost našich politiků budoucnosti. (Bráf, L. p. k. str. 99). První »čin« tohoto druhu jest jistě poznat, co předchůdci vykonali, a poznat, jaký pro vývoj národního hospodářství jest u nás lidový substrát. To schází dosavádním »hospodářským programům« všem, a strany k nim se hlásící nemají o »politiku hospodářského obrození« větší zásluhy než že k ní daly heslo — slovo, ne čin. Dosavádní »programy hospodářské« ani nejlepší z nich (realistický) nevyjímaje, mají tu vadu, že sestavily ve svých rubrikách řadu požadavků, pro něž není v českém lidovém prostředí podkladu, a jež takto buď jsou neproveditelny, nebo byvše provedeny, prospěly by německo-židovskému průmyslu.*) Hospodářský program, který by hlá-

*) Jsou do českých niv stejně s nebe sneseny jako známý program sociální demokracie. Ten je stejně nebeský, na zemi mu nic neodpovídá a nikdy odpovídati nebude, jak ostatně vidí také apoštolé, kteří mají údělem církev soc.-demokratickou po světě rozšiřovati. Je-li pak agitační moc sociální demokracie tak značná, jak se to i u nás ukázalo a ještě ukáže, je to svědectvím, že hospodářský program u této hospodářsky zajímavé strany je v pravdě něco vedlejšího, a hlavní význam hnutí soc.-demokratického že spočívá v tom, aby ono ve většině evropských států stalo se, po vyvětrání liberálních stran, nositelem snah ideálně-politických: snah po omezení moci panovníka a vysoké aristokracie a po převedení této moci na nejširší vrstvy

sala některá strana na základě přesného rozpoznání hospodářské disposice českého národa, musil by asi nezbytně dostati podobu střízlivější, konkretnější a — smutnější, než mají tyto programy odpovídající spíše rozvinutým poměrům německé společnosti v říši než našim malým českým.

Troufám si tvrditi, že dospěje-li česká inteligence k názoru o přímém hospodářském znetvoření dosavádní naší národní společnosti, — tím příkrým výrazem je nutno nahraditi skvělou frási o potřebě hospodářského povznesení, hospodářské emancipace — že bude tím do našeho veřejného života zavedena podobná veličina, jakou se osvědčil Masarykův moralism — doktrina, že k vyléčení českého života stačí, aby český inteligent byl humanitně propracovanější než je dnešní liberální generace. Tento moralism ukázal se do té míry účinným, že na jeho základě sešla se značná část naší mladé inteligence a sorganisovala se konečně i ve zvláštní politickou stranu, českou stranu lidovou. Oč účinnější tohoto moralismu filosofického měl by u nás býti moralism národohospodářský, aby tu český inteligent poznal hospodářskou inferioritu českého lidového prostředí, a po této gnósis aby následovala metagnosis: aby český inteligent poznav, že i sám je dítětem tohoto prostředí, otřásl se a začal střízlivěji hleděti na jednotlivé stránky českého národního života. Aby se poznal v beletrističnosti svého politického nazírání — a i své politické organisace. O tom již v prvním odstavci jsem se zmínil, že všecky naše mladé strany nejen strana Masarykova, vzaly svůj původ a svou organisaci

---

lidu. Již nyní zvláště na soc. demokracii v Německu je patrno, že program a snahy hospodářsky-zájmové byly tu pouze organisačním podnětem a že úkol strany je býti stranou radikálně-demokratickou v politickém smyslu, stranou zjednávající ne sociální reformu, nýbrž konstituční svobodu. Sociální reforma, spravedlivější a ethičtější úprava životních poměrů zvláště stavu dělnického (poměru dělníka k dělníkovi, dělníka k zaměstnávateli) jest arci v Německu zároveň provedena v dosti vysokém stupni, ale — jak jindy ukážu — nestalo se to cestou parlamentní, zákonem, nýbrž cestou spíše administrativní, mimoparlamentární koncesí jednotlivých Svazů zaměstnavatelských a jiných právních korporací. Praví-li se, že dnes soc. demokracie v Německu i jinde zanechává svého původního ideálu působiti k sociální revoluci a že volí cestu práce v mezích dané ústavy, neznačí to nic jiného, než co výše tvrzeno: že strany soc. demokratické ve skutečnosti dnes jsou stranami jen politickými, ideálně politické cíle sledujícími, a prvotní jejich hospodářský program že je čím dále, tím více odstavován. Heslo o hospodářské opravě resp. revoluci bylo pouhým organisačním podnětem a strany na tomto základě organisované mají fakticky úkol zcela jiný, úkol morální místo materielního. — Organisace průmyslového dělnictva není jediným podnikem, na němž možno osnovati moderní lidovou politiku. Takové organisační podněty jsou ještě dva: V protestantských zemích konstituční organisace církevní, v katolických zemích liberální žurnalistika a další politická inteligence. Z těchto tří podnětů není u nás druhý, třetí pak, snaha stran Staročeské a Mladočeské o založení lidových stran liberálních, skončil fiaskem, jak jsem to na př. v článku o jazykové politice Mladočechů (»Rozhl.« č. 3.) charakterisoval a jak je to obecně známo. Nezbývá patrně než osnovati zlidovění české politiky na zbývajícím podnětu: na organisaci průmyslového dělnictva.

ne z konkretní půdy českého života politického, nýbrž že vesměs to byly původně organisace rázu literárního. Většina vůdčích lidí v mladých stranách začali svou veřejnou kariéru jako překladatelé Tolstého, Strindberga atd. Za těchto okolností nebylo by nehodou, kdybychom se jednoho jitra probudili a shledali tuto záměnu šprýmovného Osudu: spisovatele beletristy ze spolku »Máje« sedící na př. v redakci »Samostatnosti« a výkonný výbor radikálně pokrokové strany v místnostech Nakladatelského družstva »Máje«. Jest možno, že by tím získala naše literatura.

O. JOZÍFEK.

Tvář mnicha.

I.

»Nikoliv, shledání s vámi mu neublíží,« řekl mi doktor, »nepochybuji, že vás pozná. Je to nejklidnější pacient, jakého jsem kdy měl pod dozorem, jemnocitný, spanilomyslný, příjemný, vytříbeného chování a přece jen úplně šílený. Znáte jej dobře?«

»Byl mi přítelem nejdražším,« řekl jsem. »Než jsem před třemi roky odešel do Ameriky, byli jsme nerozlučitelni. Doktore, nemohu uvěřit, že je šílený, on — Hubert Blair, jeden z nejosvícenějších mladých spisovatelů v Londýně, tak briliantní, tak ostrovtipný! Divoký, chcete-li, lehkých mravů snad, podivný směs intelektu se smyslností, ale šílený! To nemohu uvěřit.«

»Ani když vám řeknu, že mi sem byl dodán stížený akutní manií náboženskou?"

»Náboženskou! Hubert Blair!«

»Ano. Pokoušel se o samovraždu, tvrdě, že jest neschopen žíti, že jest kletbou jisté neznámé osoby. Prohlašoval, že každý jeho skutek se dotýká oné neznámé osoby, že hříchy jeho počítají se za hříchy jinému a že tento jiný ho pronásleduje a že jej bude pronásledovati na věky.«

Doktorova slova mne pomátla. »Doveďte mne k němu,« řekl jsem konečně. »Nechte nás spolů.«

Byl to neobyčejný, smutný okamžik, když jsem vstoupil do místnosti, v níž Hubert seděl. Byl jsem trapně rozčilen. Poznal mě a pozdravil mě vřele. Usedl jsem naproti němu.

Nastalo dlouhé ticho. Hubert hleděl stranou do ohně. Viděl, myslím, rýsované v rudých plamenech, scény, které mi chtěl vylíčit; já pak, hledě na něho, divil jsem se, jakého způsobu asi byla změna s mým přítelem. Že se změnil v těch třech letech, co jsme se rozešli, bylo patrno; avšak šíleným nevypadal. Jeho snědá, čistě vyholená mladistvá tvář byla vždy ještě vášnivá. Z hnědých očí svítila mu ještě jistá hltavá chtivost. Ústa neztratila lahody smísené se smyslností. Avšak Hubert byl podivuhodně změněn. V jeho chování byla jistá vážnost,

až vznešenost. Jeho bývalá veselost zmizela. Seznal jsem beze slov, že přítel můj se stal jiným člověkem, velice mně nyní vzdáleným. A přece jen jsme druhdy žili společně jako soudruzi a neměli jsme žádných tajností jeden před druhým. Konečně pozvedl Hubert své zraky a promluvil. — »Vidím, že se mi divíš,« pravil.

»Ano.«

»Já jsem se změnil, patrně úplně jsem se změnil.«

»Ano,« řekl jsem dosti rozpačitě. Proč pak to?« Toužil jsem, aby se to jeho šílenství prokázalo, tak abych se o něm mohl přesvědčit; jinak by se mi Hubertova situace jevila hroznou.

Odpověděl klidně: „Budu ti vypravovat, nikdo jiný to neví — a snad i ty —«

Váhal, pak pravil: »Nikoliv, ty uvěříš.«

»Ano, řekneš-li mi, že to je pravda.«

»Je to absolutní pravda.«

»Bernarde, ty víš, čím jsem byl, když jsi odcházel z Anglie do Ameriky. Veselý, lehkovážný ve svých zábavách, ačkoliv opravdový, když jsem pracoval. Víš, jak jsem žil, abych změřil hloubky citové, jak jsem ochotně napjal všecky duševní i tělesné mohutnosti k dosažení toho nejvyššího, jak jsem se nevyhýbal žádnému hříchu, který by byl mohl dodati jediné čárky nebo jediného pojmenování mých rozsáhlých známostí duše muže nebo ženy, kteří mne zajímali. Život můj zdál se býti tehdáž životem úplným. Pohyboval jsem se uprostřed tisícerých intrik. Navlékl jsem na svůj růženec klokočky všech dojmů a přeříkával jsem je, až časem zdraví mé povolilo. Pamatuješ se na mé občasné periody neobyčejných a strašných duševních depresí, kdy se mi život stal démonem a všecek můj úspěch v literatuře méně než ničím; kdy se mi zdálo, že jsem nenáviděn a kdy jsem věřil, že slyším strašidelné hlasy, které mi nadávají? Pak tyto návaly pomíjely a já jsem opět žil životem vřelým jako před tím, žil co nejvytrvalejší pracovník a co nejvytrvalejší vyhledávač dráždidel v Londýně. Nuž, když jsi odešel, nepřestával jsem kliditi úspěchy. Mnohými hříchy podařilo se mi vkopati se velmi hluboko v srdce mužů i žen. Často sváděl jsem lidi rozmyslně ku hříchu, jen abych mohl pozorovati postupní přeměnu jejich povahy. Přečasto dohánĕl jsem je k pošetilostem, jen abych mohl uzříti účinek, jakým naše skutky se jeví na naší tváři — pečeť, kterou činy naše vtiskují v naši duši. Byl jsem zcela nesvědomitý a přece jsem se měl za dobrosrdečného. Pamatuješ snad, že sluhové moji mě měli vždy rádi; že jsem lidi k sobě vábil. Tobě to mohu říci. Po dlouhý čas život můj šel stále stejně. Pak vzpomínám si, že to bylo uprostřed londýnské sezóny, opět můj strašný nával nevysvětlitelné melancholie na mne nalehl. Nával ten omámil mou duši jako rána palicí. Jako hluchý a němý neodvážil jsem se ven. Také jsem nikoho nesnesl a nepřijímal. Nezbylo mi jiného než se

uzavřít a vrozumívat se zase do své obyčejné veselosti a vzpružení. Mé spisovatelství bylo odloženo. Mé piano bylo uzamčeno. Pokoušel jsem se číst, ale i tato útěcha byla mi odepřena. Pozornost moje byla zkoncentrována ve mně samém, přikována pouze k mému stavu. — Proč, říkal jsem sám sobě, jsem já obětí této zoufalosti, této zoufalosti bez příčiny? Co jest tato stísněnost, která na mne doléhá beze všech důvodů? Útočí na mne z nenadání, jako by ji na mne posílala nějaká neznámá moc, jako střela, kterou na mne vystřelil nějaký ve tmě ukrytý nepřítel. Jsem zdráv — jsem vesel. Život můj je krásný a podivuhodný. Vše, co činím, jest tak zábavno. Duše má uplývá životem. Vím, že mám celé řady přátel, že mne miluje a na mne myslí mnoho lidí. A tu pojednou ta střela mne zasáhne. Duše moje jest raněná a nemocná na smrt. Přepadne mne noc, noc tak strašná, že se chvěji, když její soumrak se blíží. Všecky mé smysly omdlévají ve mně. Život zjeví se mi pojednou babicí, vetchou, skleslou, se slzami na lících a se zoufáním v zapadlých očích. Cítím se úplně opuštěn, cítím, že přátelé moji mnou opovrhují, svět že mne nenávidí, že jsem míň než všickni ostatní lidé, — míň v moci, míň v půvabu — že jsem nejbídnější, nejpodlejší člen člověčenstva a že není na světě nikoho, kdo by to nevěděl. Doktoři však říkají, že nejsem fysicky nemocen a já vím, že nejsem šílený. Odkud pochází tato strašná bída, tato nevysvětlitelná, bezpříčinná hrůza ze života, hrůza ze sebe sama? Proč jen jsem takto stížen? — Rozumí se samo samo sebou, že jsem nenalezal odpovědi na žádnou z těchto starých otázek, kteréž jsem si již tolikrát před tím byl předkládal. Ale tenkráte Bernarde, moje deprese byla mnohem trvalejší, mnohem nalehavější než obyčejně. Šel na mne z ní hrozný strach. Domníval jsem se, že mne může dohnati k sebevraždě. Jednoho dne se zdálo, že se krise blíží. Netroufal jsem si zůstat samoten, proto jsem vzal klobouk a kabát, chopil se své hole a vyběhl jsem ven bez jakéhokoliv určitého cíle. Kráčel jsem po Piccadily, vyhýbaje se pohledům těch, koho jsem potkával. Domníval jsem se, že všickni vyčítají agonii, skleslost mé duše. Zatočil jsem do Bond Streetu a náhle jsem pocítil silnou náklonnost zastavit se před jistými dveřmi. Uposlechl jsem tohoto popudu a zraky moje padly na bronzovou tabulku, na níž byla vyryta tato slova:

Vane.

Clairvoyant.

od 11. do 4. denně.

Vzpomínám si, že jsem je četl několikrát, ano že jsem si je opakoval šeptem. Proč? Nevím. Pak jsem se obrátil a chtěl jsem již pokračovat ve své procházce. Ale nemohl jsem. Opět jsem stanul a četl jsem nápis na bronzové tabulce. Na pravé straně dveří byl elektrický zvonek. Přiložil jsem ruku k němu a stiskl jsem knoflík. Dvéře se otevřely. Kráčím jako člověk ve

snu, po oddělení úzkých schodů. Nahoře nad nimi byly druhé, u nichž stála služka: »Přejete si mluviti s p. Vanem, pane?« — »Ano. Mohu?« — »Račte jen vstoupit, pane, já se podívám.«

Dovedla mne do zcela obyčejné malé místnosti, skoro bez nábytku a po krátkém čekání vybídla mne vstoupit do jiné, v níž stál vysoký, snědý mladík, oblečený v plášť podobný poněkud plášti doktorskému v kolejích. Poklonil se mi a já beze slova opětoval jsem jeho pozdrav. Služka nás opustila.

Pak on řekl: »Přejete si, abych užil své moci pro vás?« — »Ano.« — »Račte se posaditi zde?« Ukázal mi na sedadlo vedle malého kulatého stolku, usadil se naproti mně a chopil se mé ruky. Když ji byl prohlédl pozorně skrze sklíčko a vyčetl můj karakter dosti správně z linek na dlani, odložil sklíčko a prohlížel mne z blízka. »Vy trpíte strašně depresí«, pravil.

»To je pravda!«

Na to zahleděl se na mne ještě upřeněji. Konečně řekl: »Víte, že každý máme společníka?« — »Jak — společníka?« — ‚Někoho ustavičně s sebou, někoho, jehož nemůžeme viděti.' — »Vy věříte v theorii andělů strážných?«

»Já neříkám, že tito společníci jsou vždy anděli strážnými. Vidím nyní vašeho společníka, když se na vás dívám. Jeho tvář jest u vašeho ramene.' Škubl jsem sebou a ohlédl jsem se rychle; ale nespatřil jsem ničeho.

Mám jej popsati?« — ‚Ano,' řekl jsem.

»Jeho tvář je snědá, jako vaše; vyholená, jako vaše. Má hnědé oči, právě tak hnědé jako jsou vaše. Jeho ústa a jeho brada jsou tvrdy a maly, tak tvrdy a maly jako vaše!«

»Je mi as velmi podoben.« — ‚Je. Ale je mezi vámi rozdíl.' — »Jaký rozdíl?« — ‚Jeho vlasy jsou mnohem kratčeji přistřiženy nežli vaše a část jich je vyholená.' — »Je to tedy kněz?« — ‚Nosí mníšskou čepičku. Je to mnich.' — »Mnich! Ale proč ke mně chodí?« — ‚Já bych řekl, že si nemůže pomoci, že to je váš duch v nějakém dřívějším stavu. »Ano« — a on se na mne zahleděl, že mě až svýma očima téměř zmesmeroval — ‚vy jste byl jednou mnichem.'

»Já — mnichem! Nemožno! I kdybych byl někdy již žil na zemi, nebylo to nikdy možná jako mnich.«

‚Jak pak to víte?'

»Protože jsem úplně bez pověr, úplně bez jakékoliv touhy po ascetickém životě. Taková existence mlčení, nevědomosti ustavičné modlitby, nemohla nikdy býti mou existencí.«

»To nemůžete říci,« byla pouze jeho odpověď.

II.

Když jsem odcházel z Bond Streetu téhož odpoledne; byl jsem pln důvěry. Avšak zaplatil jsem svou půlguinei a zbavil jsem se svého vlastního hryzení po celou čtvrt hodiny. To bylo něco. Nelitoval jsem své návštěvy u pana Vanea, jehož jsem

považoval za příjemného šarlatána. Na chvíli dovedl mne pobavit. Na chvíli mi pomohl zapomenout mé bídné ničemnosti. Musel jsem mu za to být vděčen. A jako vždy, duše má nabyla opět vlastní nadvlády konečně. Jednoho jitra jsem se probudil a řekl jsem sám k sobě, že jsem šťasten. Proč? Nevěděl jsem. Ale byl jsem zase svůj. Zase jsem byl schopen psáti. Byl jsem schopen hráti. Cítil jsem, že mám přátele, kteří mne milují a že mám před sebou kariéru. Opět jsem mohl hledět lidem do očí beze strachu. Mohl jsem i pociťovat jistý rozkošný přehled duše i těla. Bernarde byl jsem to opět já. Tak jsem cítil a věděl. Avšak, jak dny míjely, přistihl jsem se často, že myslím na neviditelného společníka s tonsurou a s čepičkou, kterého Vane viděl, kterého jsem já neviděl. Byl opravdu se mnou? A byl-li, má myšlenky, má zbožné myšlenky ducha, který se odřekl světa i všech marností? Zachoval dosud onu klášterní podstatu, jejíž domovem jest mlčení, která čeká a modlí se a žije pro možnou věčnost, na místě pro jistou přítomnost? Dodržoval dosud strastná bdění? Mrskal sebe sama stále po trnitých šlépějích víry? A činil-li to, jak asi pohlížel na mne?

Rozpomínám se na jednu noc zvláště, jak se mi tato poslední myšlenka vtírala v jistém strašném domě, kde jsem hřešil, a kde jsem pytevně rozbíral jisté srdce. A otřásl jsem se, jako by něčí oko na mně bylo utkvělo. A odešel jsem domů.

Řekneš snad, že mám mocnou obrazotvornost a že jsem se jí poddal. Však sečkej a vyslyš mne do konce. Tento můj určitý akt, toto mé první vědomé odstoupení, nepřispělo, jak se snad domníváš, k upokojení mé mysli. Naopak, rozhněval jsem se na sebe, rozčílil, když jsem zanalysoval příčinu svého jednání. Cítím od přirozenosti nejvyšší nenávist ke všemu opanovávání. Svoboda jest můj fetiš. A tu jsem přinesl oběť žalařujícímu nesobectví, modle, která váže v kozelec své vyznávače. Hněval jsem se a násilně jsem se vrátil na starou cestu. Avšak od té doby nepřestával mne provázeti jistý neklid, jistá nepostižitelná zbabělost, což mi bylo hrozno. Cítil jsem, že jsem střežen a to někým, kdo trpěl, když jsem já hřešil, kdo se zarážel a třásl, když jsem šel, kam mne mé žádosti vedly. Byl to mnich.

Brzy obdal jsem jej zcela určitou osobností. Vypravil jsem jej vlastním duchem, vlastními nápady. Představil jsem si proň netoliko srdce, nýbrž i hlas, hluboký s jakousi chrámovou krásou, přísný s přízvukem spíše kárajícím než pochvalným. Jeho tvář byla tvář má vlastní, avšak s výrazem nikoliv mým; vznešená, téměř fanatická, nicméně vznešeně překrásná; s očima zářícíma modlitbou — moje pouze vysílaly pátrání; se rty šeptajícími modlitbu — a moje tlumily pouze neukojitelnou smyslnost. A on by zhublý posty, kdežto já nevyhlížel jsem často zhublý výstředností? Ano, tvář jeho byla moje a nebyla moje. Vypadala jako tvář velkého světce, který by byl mohl býti velkým hříšníkem. Bernarde, toť jest ta nejvábnější tvář ze

všech na světě. Přivyknuv takto společníku myšlenkovému, přidal jsem mu konečně — neboť my lidé jsme tak nevyhnutelně materialističtí — také tělo, přidal jsem mu ruce, nohy, postavu, vše jako prvé, moje a ne moje, jistý druh posvátné repliky mé hříšnosti. Neboť nevyvolávají ruce, nohy, postava naše skutky právě tak, jako vyvolává ponocný hodiny v noci?

Tak, já měl svého může. Stál tu před mým zrakem, jako ty jsi nyní. Ano, stál přede mnou, avšak pouze, když jsem hřešil. Když jsem pracoval a oddával se jasným projevům svého intelektu, když jsem se namáhal, abych vynesl na jevo myšlenky, které se pohružovaly jako prchající ryba dole v hlubokých vodách mé mysli, když jsem zápasil za krásu rčení a nevyslovitelné půvaby slov, když jsem byl autorem, neviděl jsem ho nikdy. Když však jsem byl člověkem a když prožíval jsem fabule, kteréž jsem chtěl později psáti, pak byl tu u mne. A tvář jeho byla jako tvář člověka, jenž je rozrýván hrozným žalem.

Přicházel ke mně, když jsem hřešil, jakobych mu svými hříchy činil nesmírnou bolest. A pustiv své obrazotvornosti úplně uzdu, jak ty as řekneš, došel jsem postupně k pocitu, jakoby každý můj hřích byl bolestnou ránou jeho svaté přirozenosti

To mne konečně uvedlo ve zmatek. Přistihl jsem se při stálém hloubání o této podivné ideji. Byl jsem si vědom, že by mne přátelé moji měli za šílence, kdyby o tom zvěděli. Avšak často mi napadalo, že mne tato myšlenka vede směrem ku zdraví mnohem dokonalejšímu, mnohem žádoucnějšímu, než jest zdraví a příčetnost vší bezuzdnosti. Někdy jsem si docela řekl, že změním život, že budu žít jinak, než jsem žil dosud. Pak zase jsem se vysmál své vlastní pošetilé obrazotvornosti a proklínal jsem clairvoyanta v Bond Streetu, jehož bylo živností, že vydělával peníze z latentní blbosti lidské povahy. Ale touha po změně, po přetvoření duševním, nedala se zapudit a vise mnichovy mladé žalem strhané tváře navštěvovala mne často. A kdykoliv v těchto snech za bílého dne jsem ji spatřil, cítil jsem vždy, že as přijde doba, kdy budu moci se modliti a oplakávati divoký výkaz četných svých hříchů. (Konec.)

Literatura, umění, věda.

Činohra. Dramatem »Závrať« zkusil p. Václav Hladík již podruhé své štěstí na scéně. Řeknu hned rovnou, že s menším zdarem nežli v románě. Úspěch, jejž hra jeho u obecenstva měla, nic na tom nemění. V románě dovede nás p. Hladík svou třpytnou a hladkou technikou lehce přenést přes mnohé vážné námitky, které v nás vznikají proti způsobu jeho psychologie, jeho založení postav a kresbě prostředí. Ale zákony dramatu jsou mnohem přesnější a jmenovitě každý nedostatek vniterné pravdy skřípavě zaléhá tu v sluch. To, co v »Závrati« postavil p. Hladík na jevišti jest řada obratně střižených, účelně aranžovaných a efektně vyvrcholených scén, ale to čím má drama být: kus skutečného lidského osudu, rozechvívající nás po-

hledem do propastí a bludišť srdce, tím kus jeho není. Dvě velké role — advokát dr. Volný a jeho žena — a kolem nich seskupeno několik menších, ale stále jen role a nikoliv lidské duše. Posloucháme to jako koncert herecký gest, salonní konversace a pathetických výbuchů, ale necítíme a netrpíme s těmito lidmi, kteří i když nejvíce jsou zmítáni bolestí, neopomenou pronášet pěkné románové věty a jejichž vášeň i ve svém bouření zdá se neustále míti pozor na čistou náprsenku. Nebudu se pouštět do širokého rozboru děje, neboť co vlastně přispělo nejvíce k odcizení manželů Volných, je-li to skutečně tak neodvratná osudová nutnost, která vtiskne na konec Volnému do ruky revolver, jímž zastřelí svou ženu, byla-li tato žena vinnou a nevěrnou, nebyl-li daleko větším vinníkem on sám a jak to vlastně malíř Filar, s nímž hodlá paní Volná svého muže opustit, s ní myslí, ty a mnohé jiné otázky, které znepokojují většinu referentů a dávají jim lacinou příležitost, aby se tvářili kritickými a hlubokomyslnými, tyto otázky jsou mi zcela vedlejšími po tom, co jsem o celkovém vzhledě a rázu hry p. Hladíkově řekl. Tam kde nemohu se smířiti s celkovou psychologickou koncepcí kusu, co záleží na tom, zaráží-li mne ta či ona podrobnost? Tuto pochybenou základní koncepci spatřuji jmenovitě v poměru autora k postavám hry a jejímu prostředí. Že p. Hladík nepíše jako většina našich dramatiků kusy ze života středních vrstev nebo malých lidí, ale že chce české scéně dobýt sféru nové, teprv tvořící se elegantní české společnosti, jest jistě uznáníhodným pokusem o něco nového. A že se při tom opírá o francouzské salonní drama, je zcela pochopitelno. Ale zapomíná, že drama z této společnosti dá se dnes snésti jen, je-li okořeněno sžíravou, kritickou analysou aneb alespoň ironií, tak jak to na příklad vidíme v moderním manželském dramatě italském. Pan Hladík nám však předvádí zcela bez ironie lidi, o nichž jsme nakloněni souditi zcela jinak než on. Předvádí nám jako sympatického reka a hlubokou povahu advokáta, jenž dle našich pojmů jest dost tuctovým panákem a spekulantem kariéry, dává vážně míněné diskuse do úst žurnalistovi, který je zjevným duševním mrzákem, dává vzhled umělecké, po vyšším životě toužící povahy paničce, v níž vidíme my z hlediště jen vřít neukojené touhy krve, radu a zálusk na silnobarevná dobrodružství. A to je pak ovšem osudné pro dramatický dojem, nedovedl-li nám autor vsuggerovati svůj úsudek a své hodnocení svých vlastních postav! Obecenstvo ovšem vidělo v těchto postavách lichotivou idealisaci svého prostředí, svého života a svých cílů a připravilo novince nepopiratelný úspěch. Z hrajících má oň největší zásluhu sl. Grégrova, která se zdarem uplatnila se v roli paní Volné, jejím vlastním oborům dost vzdálené. Zdůraznila v ní ovšem nejvíce tóny, povaze jejího talentu nejbližší: rozmar a zatvrzelý vzdor, více dívčí nežli ženský. Méně za to se jí zdařily momenty, kde měla mluvit opravdová hluboká bolest. Režie překvapila pěkným nápadem: výhledem na Hradčany s náladovou hrou světel a mračen. K.

Tolstoj: Poudačky. Tři pohádky vybral překladatel František Kavánů z pozdních prací Tolstého. Pohádky, v nichž podává myslitel základy svého filosofického systému slovem prostým, naivní fabulí, ale tak výraznou linií, že daleko je rychleji pochopíme než z velkých, těžce stavěných jeho traktátů. Však jiného slova jsem měl užít, nepochopíme, ale vycítíme; jeť kniha psána pro ty, kdož četbu dřív citově pojmou, než nad ní kriticky pomyslí, lidem nerafinovaného nitra, jaké je dáno mládí a zdraví. A co zvyšuje působivost plastické kresby, je zvláštnost překladu. Pohádky jsou přeloženy nářečím z nad Jilemnice, jež dodává jim zvláštní silné zemité vůně; nářečí, nerafinovaný prostředek vyjádření, tak přilehavě padá myšlence, jak nikdy by nemohla vybroušená mluva spisovná. Byla šťastná myšlenka, spojiti dvě věci k sobě náležející: každé slovo stává se pravdivější, jako by pramenilo ne z velkého apoštola nové víry, ale z člověka prostého, tendence moralisační, jež ze všech tří pohádek silně vyráží, pozbývá tím svého ostří, přijímá se snadno i od těch, kdo nesouhlasí. Zkrátka kniha je pěkným dokumentem Tolstojova propagatorského umění a pěkným dokladem, jak se dá nahraditi někdy působivost originálu prostředkem velmi jednoduchým. Kniha dobrá, všem dobrá. S.

O našich »humoristech« několik pravdivých slov z refer. K. Z. Klímy v Lid. Novinách (7. listop.): »Pan Karel Šípek počítá se od let k našim re-

nomovaným humoristům. To by bylo velmi čestné a lichotivé, kdyby člověk právě nevěděl, kdo všechno není u nás renomovaným humoristou. P. Šípek jako celá řada jiných těch tak zvaných humoristů neví, co to vlastně humor jest. Plete si jej s nejobyčejnější, zcela samoúčelnou extemporovanou komikou, situační fraškovitostí, slovným, hadrovitým anekdotářstvím a lokálním vtipkařením. O humoru, jak jej pojímali jeho velcí mistři, v čistém, básnickém a filosofickém výraze a smyslu, nemají tito lidé ani potuchy. Kdybyste neznali tyto »renomované humoristy« z jiných prací, stačilo by si přečísti poslední knihu p. Šípkovu, abyste si učinili potřebný úsudek. Mně osobně tato kniha pomohla rozfouknouti poslední hrst ilusí o jakés takés umělecké kvalitě našich pražských humoristů. V této knize není ani stopy nějakého povýšeného názoru na život, to malicherné hemžení a počínání lidiček. Autor zrovna rozpouští se láskou ke všem jich ubohostem a nízkostem, objímá je celým srdcem, jakoby chtěl mermomocí dáti na jevo: Ano, drahoušková, tak se mi líbíte, tak vás mám rád, jste zrovna takoví, jako jsem já.«

Mušketýry Dumasovy přeložil znovu J. Vrchlický pro nakladatelství J. Vilímkovo a napsal pro ně prospekt, jenž vyšel ozdoben 22 illustracemi, z nichž 9 představuje vraždu, 3 únos žen a 3 ženy v choulostivé situaci. Krev a láska! To co píše p. Vrchlický o Dumasovi v prospektu, zasluhuje, aby bylo čteno, neboť Vrchlický je profesorem literatury na universitě. »Alex. Dumas starší byl ve všem velký duch, jemuž chybělo jen o poznání hloubky (o notné poznání!), aby se stal představitelem celého století (?). Měl humor, který chyběl i geniům. Měl ducha, z kterého mohla žíti celá literatura. Ale na tom všem byla jakás pečeť těkavosti a povrchnosti, bylo to tak roztomile francouzské, bez veškeré pedanterie, tak lehké a šumící jako pěna šampaňského.« — Bože, nečetli jste něco podobného desetkrát tu i tam v rozličných listech? Ta povrchnost a těkavost tak roztomile francouzská je přece jen již tuze známá i nováčkům v novinářské výrobě recensí. »Vždy je plin ruchu a života, pokračuje p. Vrchlický, vždy čtenáře strhuje za sebou, kam chce. Nehledí tak ani k pravděpodobnosti jako k efektu, je pravda, ale umí vše spojiti, překlenouti tak zdánlivě přesně..« Stačí ty dvě ukázky na svědectví, že p. Vrchlický skutečně nepsal literární studii, ale obchodní prospekt? A obchodní prospekt na dílo jaké? Na dílo cizí doby a cizího prostředí, pro jehož smýšlené dobrodružství neozve se v nitru dnešního člověka ani jediná struna! Tento případ Vrchlického vydává svědectví, kam až u nás nyní proniklo mínění o literatuře jako zdroji výdělku! Pak se divte Štechovu» Máji«! Že by vydání »Mušketýrů«, již dvakrát u nás přeložených a vydaných, bylo literární potřebou, nikdo neřekne. Jest to kniha nanejvýš pro ty, kdo čtou, aby nemusili mysliti. Kam ji zařaditi? Jak to řekl Schlegel? »Die Schriftstellerei ist, je nachdem man sie treibt, eine Infamie, eine Ausschweifung, eine Tagelöhnerei, ein Handwerk, eine Kunst, eine Tugend.« —L.

Korespondence Palackého. »Hlas Národa« zmiňuje se 6. listop. o korespondenci této, vydané III. tř. Akademie a praví správně: »Bylo by žádoucno, aby ze strany českého veřejného tisku bylo věnováno této publikaci alespoň tolik místa, jako se leckde věnuje všelijakému bezcennému literárnímu braku«. Potud má »Hlas Národa« pravdu. Jen že my na př. jsme zvěděli o vydání korespondence právě teprve z »Hl. Nár.« Jiné listy asi podobně. Akademie nám publikací svých neposílá, ač jsme o to žádali. Z té příčiny zase »Hl. N.« pravdu nemá.

Umělecké echo. Město *Bremy* má býti ozdobeno pomníkem císaře Bedřicha od sochaře L. Tuaillona, jehož návrh budil pozornost na letošní výstavě berlínské »Secese«. Je zajímavo, že proti pomníku, který darován má býti městu bohatým spoluobčanem, vyslovuje se řada listů z toho důvodu, že zobrazen tu císař v rouše antického imperatora a ne v uniformě kyrysníků Pasewalckých a vysokých kanonových botách, což věrné patrioty spatřující snad v této výzbroji ideální symbol sil, které stvořily sjednocené Německo, nesmírně rozčiluje.

V Drážďanech uspořádána v Arnoldově Salonu výstava neoimpressionistů a mistrů školy Barbizonské, mezi nimiž jsou Corot, Rousseau, Troyon, Millet, Raffaelli a jiní. Všichni Fontainebleauští, vyjímaje Dupréa, jsou zde zastoupeni. —.

Klingerův Beethoven bude po uzavření výstavy Düsseldorfské vystaven v Berlíně. —

V Pešti zemřel 31. srpna malíř *Antal Taki*, žák Munkacsyův, výborný kolorista najmě ve svých akvarelech, který k obrazům svým vybíral též motivy ze života slovácského lidu. —

V Berlíně zahájena 1. října za vedení profesora Schultze-Naumburga velmi zajímavá výstava »*nových ženských krojů*«. —

Spolek »*Manes*« byl pozván, aby uspořádal soubornou výstavu prací svého členstva v Krakově a ve Varšavě. —

Polská »*Sztuka*«, známá z letošní jarní výstavy Rudolfinské, vystavovati bude ve vídeňské »Secessi«. —

V Bruselu otevřena v sálech Cercle-Artistique výstava 72letého Const. Meuniera, obsahující 40 bronzových a 20 sádrových skupin, 11 portrétů, pak řadu olejových, akvarelových, pastelových obrazů a kreseb, mimo jiné i návrhy ku známému pomníku »Práce«. —

Podmínky pro *konkurs pomníku císařovny Alžběty* ve Vídni jsou již uveejněny. Náklady nesmí převýšovati 200.000 K. Modely budtež dodány do . března 1903. Vyzvání jsou všichni umělci, rakouského státního občanství oživající a vypsáno jest 6 cen v obnosu od 10.000 až do 1000 K —

K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Celnímu tarifu *v němec.* sněmovně opovídají sociální demokraté odpor, jejž prý protáhnou až do nových voleb. Bebel v Hamburku počítal, že k 700 položkám musí býti hlasováno dle jmen a to již vydá 50 dnů. Rozpočtová debata po Novém roce potrvá až do 1. dubna a potom zdrží sociální demokrati řečmi a návrhy projednání celn. tarifu do samých voleb. Epidemie obstrukční, jež zachvacuje parlament jeden za druhým, zaměstnává nejen vlády, jak upravit jednací řád, ale i elektrotechniky. Firma Siemens & Halske nabídla se něm. vládě, že dodá elektrický hlasovací stroj, jímž se dá hlasování provést za půl minuty místo dosavadních 30! Ale plán ten se vládě nezdál dosti důstojný. I hledá se jiný způsob, jak zkrátit hlasování dle jmen.

V Anglii dlí právě císař německý a očekáván jest král portugalský. To spolu s cestou Chamberlainovou do Afriky souvisí s osudem portugal. osad ve východní Africe a s odměnou Německu za neutralitu za války burské. Z osad svých v Africe Portugalsko užitku nemá žádného, ale těží z nich společnosti, mající suverenní právo nad celým územím, jichž akcie jsou většinou v rukou anglických. Jde ještě o ten zbytek akcií, aby osady ty staly se zúplna anglickými. Časem pak nějaký státní akt potvrdí jen hotovou událost. Anglie by k Transvalu dostala cenné pobřeží. Jakou odměnu shrábne Německo posud se neví. Guvernerům svých kolonií v Již. Africe důvěrně nařídilo, aby nevpouštěli Bury a nedovolovali jim se usazovat na něm. území.

Rak.-Uhersko. Körbrovy jazykové »Zásady« seskupily parlament na dvě proti sobě stojící strany. Němce s Poláky na jedné a Čechy, Slovince, Chorvaty a Rusy na druhé straně. Tak stály strany alespoň za debaty o návrzích těch dne 6. 7. a 11. t. m. Tato debata vedena byla skoro s nechutí s obou stran u vědomí, že bude jen opakováno, co již mnohokrát bylo tu řečeno a marně. Byly pak řeči nad míru mírné. Patrně byly přidušeny oponami, za nimiž se zatím vyjednává. Debatu zahájil 6. t. m. dr. Pantůček právnickým rozborem dokázav, kterak Zásady ruší státní základní zákon, dle něhož jsou úřady přístupny stejně všem příslušníkům státním bez rozdílu národnosti a vyznání a kterak ruší kabinet. list císaře Ferdinanda z r. 1848, dle něhož »se česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování v úplnou rovnost staví.« Dr. Kramář vybral si stránku politickou: »Zákonná úprava jazykových záležitostí na říšské radě je nemožna. Kompetence říšské rady pro celé upravení této otázky sjednána nebude. Stanovisko nejv. maršálka král.

Českého, že jest tu kompetence trojí, je správné. Ve příčině vniter. jazyka dosud byl zachováván princip, že jedná se o právo exekutivy a jest věcí nejpřirozenější, že exekutiva ustanovuje řeč úřední, dokud nejsou dotčeny zájmy činitele třetího a to tím více, jelikož jde o provedení platného zákona.« Stanovisko dra. Kramáře, česky správné, jest ovšem pravý opak toho, co ve Vídni se považuje za politické a bude trvati desetiletí, než by snad politický vliv český tak sesílil, aby dosavadní rakouskou politiku zvážil. Do té doby jest veškero jazykové úsilí marné. Dr. Fořt dne 11. t. m. vrátil se k historii a otevřel staré národní rány. R. 1426 na Krnovsku, r. 1431 na Opavsku, r. 1480 na Moravě a r. 1495 v Čechách usneseno zapisovati do desk zemských místo latinou česky. Ale nastolením Ferdinanda I. 1526 zaváděna již obojjazyčnost. R. 1527 česká dvorská komora v Praze uvedena v přímý styk s němec. komorou vídenskou. To však jsou jen vnější děje. Vnitřní příčiny trvalého ústupu národa našeho byly a jsou v nás. A tu právě bychom měli v dějinách hledati rady. Mpr. Körber promluvil na konec smířlivě k Čechům. Německou státní řeč tak jak Němci žádají, odmítl.

Země České. Fraškovitost politiky Němců z Čech snad již konečně uzná každý po neděli poslední. V ten den konány v Litoměřicích dopoledne v pivovaře schůze a odpoledne na náměstí tábor, oboje za předsednictví poslance Funka, aby protestovaly proti jmenování Čecha (?) Löwa státním návladním v Litoměřicích a proti soustavnému počešťování ryze německých krajů neustálým dosazováním českého úřednictva! Současně, kdy v Litoměřicích sehráno rozhořčení, zasedali v Praze zástupci brněnského divadla a českých spolků, aby Brnu, středisku Moravy, kde je 1·7 mil. Čechů a půl mil. Němců, dali Národní divadlo. »Brněnští Čechové vydržují si 18 mateřských škol. Šest obecných škol si již vynutili. Jakmile jinoši opustí školy české, dostanou se do života, který již není náš, neboť nemáme, čím bychom je připoutali. Tuto mezeru divadlo má vyplnit. Že by divadlo (ať kterékoli) mezeru takovou dovedlo vyplnit, je omyl, ale národní význam divadlo v Brně míti bude. Na nedělní poradě bylo oznámeno, že akce pro Národ. divadlo v Brně odkládá se až na jaro, aby Matice a národ. obranné spolky nebyly poškozeny. Povaha věci samé, že totiž my Čechové domaháme se volnosti a sebeurčení, staví českou nedělní poradu mravně tak vysoko nad vášnivý tábor Němců. Vláda katolické říše a hierarchové katolické církve dosud nikdy nedovolávali se křesťanského svědomí Němců a neuvedli jim na mysl nejvyšší příkaz Kristův, v nějž všichni prý věří. Naopak vláda i biskupové, vyhovujíce pokud možno »vyčisťujícím« snahám Němců zapírají příkaz ten a posilují Němce. Zásadní anarchii v mladočeské straně karakterisují nyní po doplňovacích volbách do sboru obec. starších několikeré marné pokusy zvolit náměstky starostovy. Staročeši volí Mladočecha, ale Mladočeši za to odevzdávají prázdné lístky roztříštění ve 3—4 frakce, se ctižádostivými vůdci. Jen o osobní zájmy jde!

Hospodářský. *Rakousko-Uherské vyrovnání* pohnutými událostmi v parlamentě i mimo něj zatlačované stále do pozadí a hrozící krise státní i hospodářská v případě, že by k němu v čas nedošlo: to je pozadí, na němž pohybuje se u nás život hospodářský i státní. Žalostnost úkazu, jak nepatrný zájem jeví naše veřejnost o toto vyrovnání, uvědomíme-li si jasně dosah jeho, ostře charakterisuje stagnaci ve vážné duševní práci u nás. Ale nejen stagnaci možno konstatovati i jistou lehkovážnost, která dokonce není nepatrná. »Česká národohospodářská společnost« pořádá, jak jsme již oznámili, cyklus přednášek o vyrovnání, který zahájil prof. dr. B. Rieger jasným a velmi přehledným výkladem historickým, svědčícím o virtuosním ovládání látky. Po něm dr. Hotowetz pojednal o vyrovnání se stanoviska rakouského průmyslu, úmyslně pravíme, že se stanoviska rakouského průmyslu, t. j. konglomerátu průmyslu různých národů rakouských. Nezklamal tedy nijak naše očekávání, že nepřinese žádného českého vyrovnacího evangelia. Přednáška jeho však nejen že naprosto neuspokojila těch, kdož by snad přece byli očekávali nějakého poučení o zájmech českého národa na vyrovnání v oboru průmyslu, ona přinesla přímo zklamání a nejen zklamání, ale i roztrpčení. P. dr. H. sice mluvil o českém národě, jako o národě, ku kterému se hlásí, odmítl však vůbec každou myšlenku, že by český národ mohl míti v té národnostní michanici rakouské své zvláštní zájmy

hospodářské a specielně vyrovnací: Zájem českého průmyslníka, zemědělce atd. je prý týž jako německého, český dělník má zájem na průmyslu německém, při němž dochází obživy, zvláštní zájem českého národa je prý tudíž »frási národohospodářů budoucnosti, jichž máme již podle všeho několik.« Budeme míti příležitosti nejen ukázati, jak myšlenková soustava p. dra H. nějak dobře se nekryje se soustavou českých myslí, ale i na jak chatrných premisách buduje svá tvrzení a jak lehkovážně pojímá úkoly o které tu běží. To bude se týkati věcné stránky jeho vývodů. Osobní nájezd, který bez odporu v úštipku jeho o národohospodářích budoucnosti je, zatím registrujeme s pouhou poznámkou, že nikterak nám není jasno, kdo je p. dr. Hotowetz, kde a jaká je jeho vědecká kvalifikace, která by ho stavěla do tak bohorovné vyše, s niž by směl takto pohlavkovati odchylná umění. Skoro však se nám zdá, že milý p. dr. H. tahá tu kaštany z ohně za někoho jiného a že těm jiným jest známá klika našich »národohospodářů«, známá svou vědou, která se dělá podle známého receptu Komenského v »Labyrintu světa« (Kap. X. § 9.).

»Některý zajisté cizí nádobky dopadna, aby svých několik naplnil, rozřídil jak mohl, leda pomyjí přiléváním« atd., známa všem, kdož jen poněkud mají příležitost nahlédati do zákulisí veřejného života dle toho, že všude má prsty a dle potřeby se aklimatisuje v různých stranách i v různých cizích autorech, která však při tomto (ovšem jen přiživnicky) cyklu šikovně se drží v ústraní. Uvidíme! Avšak o povolení co a jak máme mysliti, u nikoho žádati nebudeme. Tak daleko ještě u nás nejsme, aby se nám zapovídalo volně myslit!

Praha zase prodělala na burse a to v akciích *Schodnice*, akciové společnosti pro těžbu naftové suroviny a její raffinování. Papíry její byly vyhnány do úžasné výše (K 500·— nominále, až K 1950·— kurs!) a platily se báječné dividendy. Jak to? Velmi jednoduše: Zásoby bilancovány vždy nikoliv dle cen výrobních, nýbrž dle cen tržních, vyplácela se tedy dividenda nejen ze zisku, kterého již docíleno bylo, nýbrž i ze zisku očekávaného, který teprve prodejem zásob o tolik dráže, o kolik vyšší byla cena tržní než výrobní, mělo býti docíleno, zisk očekávaný tedy přičítán hned ku skutečnému. Tak to ovšem do nekonečna jíti nemohlo. Velmi pro nás poučnou stránkou věci není však které machinace a jak se provozovaly, nýbrž fakt, že naši lidé při každém takovémto krachu musí býti zúčastněni a vždycky musí ztratiti. Solidní podnikání, do toho se nám nechce, honem hodně trhnout, to ano. Jsme prý chudi, ale i to málo, patrně bude od nás odňato. Proč? Odpověď dá ona bajka o psu, který si nesl kus masa a jda přes lávku a vida svůj vlastní obraz, zatoužil i po zdání masa tam ve vodě, své skutečné pustil, imaginární zmizelo! Jiná však je konečně věc, o kterou tu běží: nemáme opravdu solidního a českého bankéřství, nemáme peněžních ústavů, které by dovedly koncipovati svůj úkol ve velkém slohu: výchovu obecenstva? Opravdu není a nebude u nás hned tak orgánů, které by dovedly soustavně, vytrvale a trpělivě pracovati, třebas po léta čekati, třebas jen při řídkých příležitostech skupovati a do českých rukou převáděti papíry podniků průmyslových, montanních, dopravních a j., o nichž pouhá zmínka znamená bolestné uvědomění hospodářských našich slabin, učiti český kapitál povinnostem vůči vlastnímu národu a odváděti ho tak od fantastických donquichotiád k vážným funkcím v hospodářství národním? Tato otázka není jenom věcí jednotlivců, národ není stádo bez zájmu na osudech jednotlivých kusů!

Kartely dávno zaměstnávají Evropu již ne jako americká zvláštnost, ale jako vlastní záležitost domácí. Uvažuje se o vlivu státu na kartely, aby odvráceny byly vždy v čas katastrofy, zhoubné i jiným odvětvím a výroba aby se pohybovala v příslušných mezích. Kromě vnitřní organisace jest důležitý hospodářský postup na venek vůči cizím státům. V poslední době ozývá se volání po mezinárodní alianci (Luzzatti), do jejíhož oboru spadaly by požadavky států s příbuzným zájmem v mezinárodním obchodě. Společný zájem evropských států stále určitěji se rýsuje v podobě obrany proti mohutnícím institucím americkým a není snad ten plán nemožný, vybaví-li se ovšem státy z byrokratických tradic. Na druhé straně Oceanu stát pilně si všímá hnutí trustového. Roosevelt snaží se, aby trusty soustředil pod dozor ústřední vlády Unie. To chce jeho návrh, aby příslušný dodatek byl pojat do státních základních zákonů. Konservatism občanstva Spojených států nedává však

mnoho naděje návrhu tomu. Ale hlavní věc není ještě ztracena. Zákony Spojených států spočívají na základě zbudovaném rozsudky soudů příslušných států, pro celek platí rozsudky nejvyššího správního soudu ve Washingtoně. Jeden rozsudek tohoto soudu z r. 1895 upravuje státní dozor na společnosti, jež v různých státech mají své podniky a odbyt výrobků tím způsobem, že činí kompetentními soudy států, v nichž výroba, resp. prodej výrobků se odbývá. Pod kompetenci Washingtonského soudu spadá v případech takových jen doprava mezi jednotlivými státy. Změnou tohoto rozsudku dosáhl by president Roosevelt ústředního státního dozoru na trusty i upravuje si již půdu ve veřejném mínění, jakož i v nejvyšším správním soudě, jehož devět doživotních členů za souhlasu senátu jmenuje. Kš.

Chemický průmysl. Kovy. V Transvaalu bylo r. 1899 až do války v říjnu vytěženo 92.343 kg. zlata, od května 1901 až do dubna 1902 jen 19.048 kg., tedy sotva $^1/_6$ dřívější výroby. V jednom americkém odborném listě uvažuje se o budoucnosti těžby zlata v Transvaalu: Bude-li se těžiti ročně za 500 mil. marků zlata, klesnou v 6—8 letech některé důly ve výrobě a asi po 25 letech budou zlaté poklady Transvaalu úplně vyčerpány. Taktéž v zemi zlata Klondyke klesla těžba zlata a jest se obávati další deprese. Australie poskytla r. 1901 115.570 kg., Rusko 38.992 kg. — Platina stává se v průmyslu čím dále kovem hledanějším, avšak světová těžba nevzrůstá; cena platiny stoupá. Ku světové těžbě přispívá Ural 5979 kg., Kolumbie 125 kg., Kanada 65 kg., Spojené státy 20 kg., Borneo 50 kg., Australie 16 kg., celkem tudíž nemnoho. Přirozeně hledají se stále nová naleziště. Rozruch způsobila zpráva, že v jisté americké měděné rudě je obsaženo v tuně 12—14 kg. platiny; ukázalo se však, že v rudě obsaženo je palladium. — Stříbro klesá v ceně úžasně. Ještě r. 1900 83·61 marků, v květnu 1902 již jen 70 m. — Smlouva mezi Rotšildem a španělskou vládou o ceně rtuti již před rokem vypršela; vzdor tomu zůstává cena konstantní 5·2 M. za kg. Světová produkce rtuti:

	Rakousko	Italie	Rusko	Španělsko	Unie	Mexiko	Celkem
1900	550	220	340	1111	967	335	3523 tun
1901	512	275	368	846	995	335	3331 »

Nová ložiska rtuti nalezena v Brasilii u Tres Cruces. — Střediskem výroby niklu je Sudbury-Distrikt (Kaledonie) a Nová Kaledonie. V pruském Slezsku otevřeny 2 nové jámy. Taktéž v Norvéžsku a britské Kolumbii objevena ložiska niklu. Cena niklu udržuje se na 3·21—3·42 M. V dubnu utvořil se internacionální niklový syndikat pod americkým vedením. Dosud v syndikat nevstoupily: velká společnost Le Nickel, Mond Nickel Co., Lake Superior Power Co. a Nickel Cooper Co. Syndikat zahrnuje 8 společností. — Ceny mědi kolísají mezi 105—110 M. — Cena zinku stoupla od ledna do května z 34:35 M. na 36·80 M. Světová výroba zinku 506.567 tun. — Cena olova žalostně klesá. Ještě r. 1900 34·4 M, nyní 22·25 M. Ježto pak výroba olova je u většiny hutí podmíněna současnou těžbou stříbra, je klesání cen stříbra zhoubným faktorem těžby olova. V. K.

Školský. *Pražské úřednictvo a učitelstvo.* Dle stavu z loňského roku má Praha obecního úřednictva kancelářského, účetního, technického, konceptního a zdravotního, celkem 469 osob.*) Naproti tomu je učitelstva na veřejných školách pražských, českých 457 osob, německých 59 osob, úhrnem 516 osob, nepočítaje v to industriální učitelky a výpomocné učitelstvo. Může se tedy říci, že má Praha víc učitelů než úředníků, jež z obecní pokladny jsou placeni. Stojí za přirovnání, co učinila v posledních letech pražská obec pro úředníky své a co pro učitelstvo své. Platy úřednictva pražského upravovány byly každoročně od r. 1899 počínajíc. Úprava ta r. 1899 vyžadovala větší náklad o 84.582 K, r 1900 o 44.572 K, r. 1901 o 83.700 K a letošní úprava o 118.050 K. Během posledních čtyř let zvýšily se tudíž platy magistrátního a obecního úřednictva o 330.924 K. Vedle tohoto zvýšení příjmův upraven byl také postup tohoto úřednictva. Tak bylo v těch 4 letech zřízeno ve vyšších třídách plateb. 88 nových míst úřednických, a to v VI. tř. (6400-8000 K), 5 míst v VII. tř. (4800—6000 K) 8 míst, v VIII. tř. (3600—4400 K) 10 míst,

*) V to nepočítají se úředníci městské spořitelny, pojišťovny, plynárny a elektrárny, protože platy jejich hradí dotčené závody.

v IX. tř. (2800—3200 K) 65 míst, čímž se postup úřednictva značně zlepšil. Co učinila Praha za tu dobu pro učitele? Osvobodila asi 20 starších učitelek od ručních prací. Přiznala některým def. podučitelům a učitelům jednu kvinkvenálku obecní po 100 nebo 200 K, ale jen na tak dlouho než dostanou zvýšení služného. Zřídila pro přespočetné hodiny na měšťanských školách zatímní učitele extra statum. Uvolila se dávati učitelům osobní přídavek do pense (místo příbytečného), když hned ve 40. roce služebním podají žádost do pense. Upustila od toho, aby přikládali učitelé k žádostem o místa učitelská vysvědčení lékařské. Zřídila 2 měšťanské školy na Hrádku, 2 na Hradčanech, 2 u Studánky a 1 u sv. Jiljí. Konečně podala sněmu petici za uzákonění Anýžova návrhu o služném učitelstva. To vše jsou drobné skutky, jimiž se prozrazuje přízeň ke školství a k učitelstvu, avšak podstatného zlepšení poměrův učitelstva tím nenastalo. Nenastalo zvláště pro učitelstvo obecných škol, protože se všechny svrchu uvedené měšťanské školy spojily pod jednu správu se školami obecnými, čímž ještě ubylo míst řídících učitelů.

Jestliže veleobec pražská během posledních 4 let upravila platy a postup obecního úřednictva, bylo by na čase pamatovati také na ne méně četný stav učitelský, jehož příjmy jsou daleko za příjmy obecního úřednictva, s nímž v stejných poměrech žije, a nikterak neodpovídá zvýšeným drahotním poměrům hlavního města. Služné učitelů obec. škol rovná se jen služnému úředníků nejnižší platební třídy XI., také pětiletá zvýšení jeho u učitelek a podučitelů všecka, u ostatních učitelů tři jsou jen po 100 K, kdežto úřednictvo má zvýšení po 200, 400 i 600 K. Úřednictvu počítá se příbytečné i z každého pětiletého zvýšení, u učitelstva jen ze základního služného a zůstává za celých 30 let nezměněno, u učitelův obecných škol 480 K, u učitelův měšťanských škol 540 K, s čímž spojeno jest jako u úředníků obmezení, že musí každý učitel bydleti v obvodu města. Avšak za ty peníze pro rodinu učitelskou nelze dostati bytu o 2 pokojích s kuchyní. Takový byt stojí nyní nejméně 700 neb 800 K. Nad to se žádá na učitelstvu, aby zdarma vyučovalo nepovinné němčině a na dívčích školách nepovinnému tělocviku, za něž všude jinde dostává učitelstvo zvláštní honoráře. V Praze dává se učitelstvu nízké příbytečné jen se závazkem, že budou zdarma učiti němčině. O honorování nepovinného tělocviku na dívčích školách se vůbec ani nemluví. — Nad to postup zejména učitelstva škol obecných jest velmi nedostatečný. Stráví-li úřednik v jedné třídě platební 15 roků, dostává starobní přídavek 200 K, po 20. roce 400 K, avšak v Praze mnohý učitel stráví v téže kategorii ne 20, ale 30 i více let, ale za to nedostává se mu žádného přídavku starobního. Tím pak, že se ustavičně obecné školy spojují s měšťanskými, stále ubývá míst řídících učitelů, jediných to míst pro postup učitelů obec. škol. Všech 24 pražských měšťanských škol spojeno jest správou se školami obecnými. Místo aby se tedy postup učitelstva usnadňoval, ztěžuje se velmi. Není zajisté maličkostí, když ubude 24 míst řídících učitelů a když ještě vedle toho místa řídících na nových dívčích školách obecných obsazují se výlučně jen silami ženskými. Tak mnozí staří, četnými rodinami obtížení učitelé obecných škol nemají vůbec postupu žádného, čímž zkráceni bývají i tím, že mají pak i výslužné nižší než by bylo při pravděpodobném postupu.

Když jednalo se o zvýšení platův úřednictva a lepšího upravení postupu jeho hledaly se vždy k tomu dříve prostředky. Platy učitelstva a postup jeho upraviti může veleobec pražská tím snáze, že prostředky k tomu již má. Vykazovaltě r. 1901 rozpočet škol pražských přebytek 272 659 K a po připojení Libně (se 70 silami učitelskými) vykazuje týž rozpočet na r. 1902 zase přebytek 177.361 K.

Tu lze tedy snadno upraviti hmotné poměry učitelstva pražského, kteréž jako ostatní učitelstvo české marně čeká na sankci zákona o služném učitelstva, sněmem usneseného Je tu příležitost, aby pomohla obec tam, kde nejeví vláda žádné ochoty.

O povinnostech rodičů ke škole mají k popudu pražské konference učitelstva vydány býti tři brožurky, které by se rozdávaly rodičům 1. při křtu, 2. při zápise do školy a 3. při vystoupení ze školy. První má obsahovati desatero o zdravotní výchově, o rozumové a mravní přípravě dětí pro školy obecné; druhá desatero o rozumové a mravní výchově domácí na podporu

učení a vedení školního; třetí desatero o nesnázích a svodech života veřejného, o ctnostech občanských a národních. Na sepsání každé té brožurky mají býti vypsány tři ceny. Náklad rozpočten jest as na 600 K. Vítáme tuto moudrou myšlenku, nebo hloupost lidská u výchově dětí již mnoho škody nadělala.

Ozvuky a paběrky.

Šlechtici péra. Dne 7. listop. stálo půl redakce »Politik« u okr. soudu na Ovoc. trhu. Dr. O. Beck, člen redakce „Politik«, žaloval p. E. Šamberka, člena redakce »Politik«. Pan Šamberk jej obvinil, že podvádí »Politik,« předkládaje nesprávné účty za příspěvky do rubriky sportovní, jež psal prý pan Šamberk sám anebo venkovští dopisovatelé. Také prý mu řekl »Kuš, žide, tys mne chtěl podplatit, a korumpovat, abys mne měl ve své moci jako Šimka«. (Pan Šimek je třetí člen redakce »Politik«). Pan Beck totiž nabídl E. Šamberkovi za přepuštění prací mu uložených plat z vlastní soukromé kapsy. To patrně p. Šamberk s opovržením odmítl! On má spojení s hvězdami všech impresariů a nedá se podplatit od externího na řádkový honorář odkázaného kolegy! Nejsou to krásné poměry? A to v redakci listu, jehož chefredaktor je předsedou spolku českých žurnalistů? Podplácet a korumpovat! Podplácet a korumpovat! Kde se takový duch zahnízdil, tam není čisto a napájet duchovní zájmy národa ze zdrojů tak otrávených, nesmí býti dovoleno. To by »Politik« měla vědět! »Jakého druhu lidé obstarávají posud v českém národě novinářské řemeslo, je na pováženou, napsal »Čas« 6. list. Jindy se ukazovávalo jen na venkovský tisk, dnes nejhorší sorta novinářských individuí pracuje v dennících. Buď přímo najatí žoldnéři, kteří přecházejí z tábora do tábora za plat a vykonávají práce, k nimž by se slušní lide nesnížili. Nebo lidé smetení s ulic, kteří svými vědomostmi nedovedli by se nikde poctivě uživit, ani jako písaři v advokátních kancelářích. — Čtenáře »Rozhledů« jistě bude zajímat zpráva, že pan Šamberk obstarává sportovní rubriku »Politik«! V červnu v čís. 28. »Rozhl.« chlubil se v dopise »Rozhl.« zaslaném, že »přijímají jak tuzemské tak i zahraniční časopisy občasně mé umění se týkající reformace«, ježto prý vynikají »přesností«. Tehdy šlo o informace o virtuosi Kubelíkovi. Nyní se patrně jedná o nějakého virtuosa foot-ballistu. Virtuos jako virtuos. Estetika p. Šamberkova je tak geniální, že vystačí pro oba druhy virtuosství.

Ještě k moravským volbám. Neobyčejný vliv na výsledek voleb klerikálům příznivý měla Cyrilomethodějská záložna brněnská, nejen přímou peněžitou podporou, ale zejména obratným využitím hypotékárních půjček, jichž má veliký kontingent. Cyrilka je dnes jediným peněžním ústavem českým, kam možno se obrátit s jistotou, a kvete proto, co ostatní kolísají nad likvidací blíž či dál; kvete, protože má lidi v čele, již jsou s to věnovat všechen svůj čas podniku, a věnují ho ne z důvodů hospodářských, než z politických, jak se tentokráte jasně ukázalo. Je naprosto nutno proti této působnosti postavit se rovnou zbraní; je třeba, aby zejména poslanci věnovali pozornost předmětu a přičinili se o založení banky tak dobré a jisté, banky lidové, aby bylo lze vymanit se z otěží klerikálních i hospodářsky. Pokud toho nebude, porostou proti nám přes všecko uvědomování.

K psychologii stranníka, nastíněné v případě E. Hrubého v 4. čísle Rozhl, str. 106. nový doklad podán právě tyto dni. E. Jungr byl vyloučen ze strany sociál. demokratické, ježto udržoval tajné styky s red. Myslivcem ze strany křesť. sociál. a do »Katol. Listů« dodal za tepla zprávu o objeveném manku v pokladně dělnické knihtiskárny. Tento p. Jungr je stranník sociálně-demokratický zpříma vzorný. Všude čichal nedostatek zásadovosti a všude slídil po zradě. Dělník ještě obstál před jeho orthodoxní přísností, ale inteligent byl jeho podezřívavosti a osočování vydán na pospas úplně. Mladá inteligence, jež z pokrokového hnutí přešla k sociál. demokracii, mohla by vyprávěti o terorismu tohoto nejzásadovějšího stranníka a o postavení, jež si osoboval a jež mu bylo trpěno právě pro jeho »zásadovost«. A ejhle! Mnoho křiku,

málo vlny, jako obyčejně. Právě v politice kříklouni mívají nečisté ruce. Neboť politika je-li nezištným se oddáním veřejným záležitostem, předpokládá vlastnosti srdce i ducha, jichž orthodoxní stranníci nepotřebují.

Geografie a — noviny. Večerní list »Národ. Listů« z 8. t. m. má na stránce 3. sloupce 2. v čl. »Sensační doklad o valném počešťování Vídně«, že »obec Velden leží v Bavořích«, že »počešťujeme už i Bajuvary« a že »až k samým vodám Wörtherského jezera« sahá »čechisace bavorského království«. Wörtherské jezero leží, jak známo u Celovce v Korutanech a Velden leží tedy ještě v Rakousku. Jsme velice neradi, že to musíme říci, neboť tím padá i celý nadšený článek »Nár. Listů« o čechisaci bavorského království. Nic naplat, vedle národního nadšení třeba také trochu geografie. Svět už je takový! Ostatek tato geografie se nedá ani měřit s geografií »Nár. Politiky«. Tento list nechal jednoho poetu bloudit v Miláně — na pobřeží moře. Mohlo se to ovšem stát jen na základě básnické licence, jíž si »Nár. Politika« pro některé své rubriky opatřila.

Agrární očista. Po vyřízení aféry Hrubého s Doležalem rozeslalo předsednictvo Klubu poslanců české strany agrární a předsednictvo Sdružení českých zemědělců pro Království české oběžník po časopisech, v němž praví, že strana v záležitosti Hrubého provedla jen to, čím sobě, své cti a svým zásadám je povinna a dodává: »Doufáme, že veřejnost česká uzná, že zejména strana mladá musí žárlivě střežiti se všeho, co by třeba jen jako nedostatek zásadnosti jí vytýkáno býti mohlo a že touto »justifikací« stejně jako svrchu uvedeným usnesením čelicím proti shrnování čestných a jiných úřadů na jednčch bedrech podala důkaz, že osobní zájmy jednotlivců podřizuje zájmům věci. Prohlašujeme jménem své strany, že jak povinnost k rolnictvu nam káže, chceme touto cestou kráčeti za podpory každého, komu na cti a kázni v národě záleží.« Jest připomenouti, že Hrubý kandidovav na jedno z placených míst ve správě zemské, prohlasil, že bude-li zvolen (do zem. výboru), vzdá se obou poslaneckých mandátů. Tehdy vedení agrární přislíbilo říšský mandát p. Strejcovskému z Hrdlí, zemský pak slíben statkáři, požívajícímu vlivu ve výk. výboru strany. Zatim provedeny volby do zem. ústavů, ale neslyšeli jsme, že by zvolení se byli vzdali mandátů. V záležitosti Hrubého rozhodovalo, že byl ve styku se zástupci kartelu, „proti nimž právě zájmy rolnictva má hájiti.« Ale s kartelem jsou ve styku ještě jiní pánové z agrární strany. Předseda tiskového družstva »Obrany zemědělců« p. Prokůpek je členem zkartelovaného cukrovaru v Kolíně, místopředseda posl. Prášek a pokladník p. Syrový jsou členy zkartelovaného cukrovaru v Horkách n. Jiz. Kterak tu se bude dařit »zásadnosti«?

Universitv za naprosté rovnoprávnosti — v daních.

	Počet duší (milionů)	Počet universit	jedna universita připadá na
Rakousko . . .	23·895	8	2·9 mill.
Němci . . .	8·461	5	1·7 »
Poláci . . .	3·726	2	1·8 »
Češi	5·472	1	5·5 »
		(2)	(2·7) »
Německo . . .	52·244	22	2·4 »

Dle klíče polsko-německého (jedna universita na 1·8—1·7 mil. duší) připadaly by na Čechy (5·472 : 1 8) a (5·472 : 1·7) university 3 až 3·2.

Filistr na cestách. Horečný chvat, usnadněný styk s cizinou, honba za novinkami a sensací přivádějí do našeho života jistou plochost a zpovrchněni. V málokterém směru rozvinul se špatný dilentantismus tou měrou, jako v cestování. Co dříve bylo výhodou a právem jednotlivců, stalo se všeobecné a všední. Je zvykem chlubiti se počtem projetých kilometrů, tráviti část leta v Alpách, u moře, třeba že pouhá přítomnost všedních, vypočítavých duší jest nám profanací velkolepých krás přírody. S jakým nadšením Rousseau a Goethe pohlíželi na hory, Heine, Byron na krásy moře a jak dnes kontrastují hovory peněžních spekulantů s harmonickým, věčně stejným a přece tak okouzlujícím šumem mořských vln! Proti filistrům, kteří všední řeči a prach velkoměstských ulic zanášejí na půvabné břehy moře, vystupuje ně-

mecký prof. dr. Alfred Biese. »Noviny a alkohol«, píše prof. Biese, »závodí i na mořském břehu mezi panstvem a ubíjejí každý lepší a zdravější cit. Jdeš ráno na přístavní hráz a nemůžeš se nasytiti mohutným divadlem, přívalem zpěněných vln, které v září slunce se jiskří a třpytí, hrou barev a linií převalujících se mas vody, věčně se měnícím osvětlením, útvarem oblaků atd., než netrvá to dlouho, přijde záplava — lidí, páni, bez výminky ozbrojení novinami, dámy s ruční prací nebo nečistým románem z půjčovny. Jimi nepohne vznešený obraz přírody; zdá se jim jednotvárný a nudný. Je pochopitelno, že někdo nedovede po hodiny upjatě pohlížeti do vln; je to věcí vkusu, a je třeba k tomu ducha, abychom poznali v jednotvárnosti různost a v různosti jednotu a krásu. Ale kdyby si tak vzal alespoň dobrou knihu, na jejíž čtení doma není času! Avšak nikoli, právě to musí býti plátek z domova, aby byl mostem z ciziny k domovu. Německý filistr jen tehdy je šťasten v cizině, má-li to jako doma. A tak odměnou za fysickou námahu koupele popřeje si vydatné snídaně. Pod širokou střechou stanu jako doma se povídá a žvaní, cukruje se a šeptá o lásce, zatím co moře v lesku posledního slunce a v nádheře vln mluví řečí, která malichernými ukazuje všechny malé pletky národů a lidí a vlévá zapomnění pozemské do opojené duše. Diner zaujme 1—2 hodiny, neméně odpolední spánek v lenošce těsné jizby hotelu, zatím co venku třpytivý písek nabízí nejskvostnější polštář, kde tě záře slunce přikrývá a šum moře uspává. K večeru nejnovější »Kölnische« a alkohol, v té či oné formě, podají si opět bratrsky ruku, a po souper láká vinárna nebo pivnice, třeba sebe těsnější a dusnější. Domácí Belgičan nebo Francouz nebo Holland'an může pak viděti, co Němec nazývá útulnost a jak jej ta spolu se sektem a ustřicemi opájí, tak že dlouho do noci zpívá, nikoli, nezpívá, nýbrž řve! Jdeš z dusna a hluku — snad zahanben — na přístavní hráz, k moři; nebe se klene se svými hvězdami nad námi; panuje ještě jemné dusno, a viz, tu třpytí se to podivně, tajemně, jakoby chtělo moře ukázati své hlubiny, a hřebeny vln, které přikrývá noční temno, svítí tmavomodrým leskem, že se tvé nitro hrůzou chvěje a že také z hlubin tvé duše vystupuje, co by se i tobě mohlo zdáti divem a tajemstvím, a že se za jedno cítíš se živlem, který ze svých hlubin ti posílá podivuhodný pozdrav . . A není to také něco, čeho nám je třeba? Avšak filistr pije a zpívá, nikoli řve dále! . .«

Bdk.

Putovali hudci
tři pěkní mládenci.
Jeden lál druhému,
bratr bratru svému.
»Poslyš, milý Štechu,
co je kolem vzdechů!
Že si tiskneš v Máji.
všichni na to lají!«

Děl Štech Kláštersképu:
»Plodu lají tvému!
Mé kdo zná tradice,
nenadává více.
Ty však svoji nudu
tlampáš beze studu,
ač tvou hymnu slávy
Kondelík vypráví.«

Na to F. X. vece:
„Mějte rozum přece.
Přečet kdo bez hany
Nové Vesničany?
Já to jinak navlík
v rozvoji jsa praktik:
ta nečtená díla,
v tom je moje síla!«

Putovali hudci tři pěkní mládenci . . .

Chyby tisku. V čl. O zdražení dopravy v č. 6. str. 148 ř. 9 místo c. k. uher. — rak. uher.; ř. 10 místo dráhy — drahou; str. 149 předposl. ř. místo Spec. A 1 — spec. tarif 1, místo Spec. A 2 — spec, tar. 2; str. 150 ř. 6 místo zdánlivé — zdánlivá.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 22. LISTOPADU 1902. ČÍSLO 8.

K debatě jazykové na radě říšské!

Velkou radost měl z nás Čechů trvám každý, kdo v novinách četl řeči, které na říšské radě v debatě o prohlášení mp. dra. Körbra ze dne 16. října měli poslancové čeští: dr. F. Pantůček (6./11.), V. Choc (6. a 12.), dr. K. Kramář (7.), Kar. Prášek (7.), dr. J. Fořt (11.), V. Hrubý (12.), dr. J. Herold (12.) a dr. A. Stránský (12.); neboť tak hromadně a zároveň tak svorně, tak správně a skvěle a tonem tak slušným (z něhož vybočil, nepotřebně, jen posl. Choc v druhé řeči své, co do věci naprosto správné), práva národa českého na radě říšské, na kolik jde zpět paměť má, dosud nikdy hájena nebyla.

Větší však ještě radost měl, kdo řeči pronešené v debatě té četl nezkráceny v protokole stenografickém. Jaký to veliký rozdíl mezi úrovní řečí českých a řečí německých jest tu konstatovati i tomu, kdo uváží, oč výhodnější bylo tu postavení řečníků českých, hájících věc správnou, rovnoprávnost, oproti postavení Němců, hájících věc nesprávnou, nadpráví. Jak ubohá byla co do obsahu a logiky oproti řečem českým na př. řeč, kterou měl přední panoš Schönererův a prokurátor Všeněmců pan mp. dr. Körber! Z řečí českých největšího respektu zasluhuje — dle úsudku mého — pro práci jí předcházející a pro bohatost obsahu svého řeč dra. Fořta (plnící jedenáct stran protokolu), téměř plná historických dokumentárních důkazů, seřaděných dle postupu věků a jako perly na šňůře za sebou jdoucích. Kdo jen poněkud má ponětí o tom, kolik práce vyžaduje snášení důkazů takových, ten píli a pracovitosti té se ukloní. (Jelikož po řeči této, pronešené již v pokročilé době schůze, bezprostředně následovala očekávaná již dlouho řeč ministrpresidenta dra. Körbra, kterou listy vzhledem na postavení řečníkovo přinésti musily celou, byla řeč dra. Fořta v listech podána v několika jen řádkách. Dle úsudku mého měla by řeč tato, nad jiné poučná, vzhledem k důležitému a zajímavému obsahu svému v listech politických alespoň dodatečně býti uveřejněna již proto, aby zjednán byl důkaz, že vážíme si i v politice — alespoň ob čas — i namahavé práce duševní.)

Avšak největší radost z řečí českých a německých nepopíratelně měl jsem já. Dostaloť se mně různých zadostučinění: a) dr. Pantůček slavnostně a důkladně zřekl se instituce úřadníků-tlumočníků, ve známé jeho přednášce v Praze dne 9. ledna mezi řádky tak jakoby přijaté a pak (v čís. 31. »Rozhledů« ze dne 3 května) mnou jemu vytýkané; b) dr. Kramář rovněž odpřisáhnul se názoru, uveřejněného 1899 v čís. 21. berlínského týdenníku »Zukunft« pod záhlavím »Nur sporadisch« a vytknutého mnou v čísle 11. »Rozhledů« ze dne 1. března 1899, názoru, jímž principielně dával Němcům na pospas dělnické menšiny české v tak zvaném uzavřeném území německém, kdežto teď (str. 15411 sten. prot.) správně pravil: »Ich bitte Excellenz, das ist richtig. Es handelt sich bei dem ganzen Streite um das geschlossene Sprachgebiet.. um Hunderttausende von armen Arbeitern und kleinen Leuten«; c) řeči poslanců německých nezvratný podaly důkaz o naprosté nesprávnosti známého, mnou na potkání potíraného lyrického výroku, že nás a Němce v jazykové otázce »dělí jen papírová stěna«; a d) všichni řečníci čeští, kteří o věci mluvili, hájili správné, mnou vždy propagované stanovisko dvojjazyčnosti úředníků, mezi jinými důvody i tím, že rozdělením okresů dle řeči v okresy německé, české a smíšené rozděleno by bylo království nikoliv v oblasti tři, nýbrž v oblasti dvě, z nichž jedna byla by ryze německá, kam by Čech bez police asekurační proti úrazu nesměl ani páchnout, a druhá smíšená, ve které by Němec, daný nám to od bohů pán, pánem byl jako dosud.

Aby však radost má nebyla bez hořkosti, vyšlo v debatě též na jevo, že taktéž správný názor můj o nynější inkompetenci říšské rady ku zdělání prováděcích zákonů jazykových dosud neproniknul přes to, že již r. 1899 (v čís. 13. a 14. »Rozhledů« ze dne 1. a 15. dubna a v čís. 285 »Politik« ze dne 14. října) provedl jsem na základě stenografických protokolů říšské rady z roku 1867 důkaz: 1) že rebus sic stantibus to jest pokud nezměněny zůstanou čl. 11. a 12. zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 141, stanovící kompetenci rady říšské a sněmů zemských vůbec, a čl. 19. zákl. zák. stát. téhož datum ř. z. č. 142, stanovící rovnoprávnost jazykovou (a ku změně těchto zákonů jest potřebí většiny kvalifikované!), říšská rada není kompetentní k usnášení se o prováděcích zákonech k čl. 19.; 2) že rebus sic stantibus říšská rada příslušnou k tomu státi se může, a sice jen ohledně té které země, jen tehdy, když dotyčný sněm zemský se na tom usnese, aby říšská rada zdělala zákon jazykový pro tu zemi; 3) že příslušny k upravení jazykové otázky ve smyslu čl. 19. v jednotlivých zemích jsou sněmy zemské; — a 4) že příslušnou ku provedení čl. 19. cestou nařízení vždy byla a jest, a sice ohledně všech jednotlivých zemí, vláda.

Nejukrutněji týral mně tu dr. Kramář, jenž (jako nedávno dr. Mattuš v Praze) pravil (sten. prot. str. 15413), že kompe-

tence jest tu trojí (scil. říšské rady, sněmů zemských a vlády); méně ukrutný chtěl býti V. Hrubý, neboť pravil (str. 15556), že říšská rada mohla by »eventuelně« usnésti se na »rámcovém« zákoně, který by vysloviti mohl pouze zásady čl. 19., které Němci popírají a dále to, že ku vydání zakonů prováděcích příslušny jsou sněmy zemské a že vláda má povinnost, vydati ustanovení prozatímní. Jediný poslanec Choc upíral říšské radě příslušnost.. A proto vzhledem k tomu, že od vydání prosincovky uplynulo dosud pouze čtyřiatřicet let, jest snad možné, že, než uplyne celých padesát, budeme snad všichni správného názoru o věci. Jen že to naše chápání jest tu ukrutně pozvolné, téměř již jak u našich milých krajanů Němců.

V PRAZE, DNE 19. LIST. 1902. ALEX. NEKLAN.

K obraně týraných.

(Odezva k evang. klerikalismu.)

Zádná slušná společnost na světě není bez kázně. Této kázně řád bude ovšem různý, ale nějaký bude vždycky. Nejslušnější společností na světě býti jest povinna Kristova církev a povinna tudíž konati mezi svými i kázeň. Jakou, o tom smí rozhodnouti ovšem jenom to, co v církvi Kristově jest A i O všech pravidel víry a života: Evangelium. Toto pak může ukládati kázeň vždy jen takovou, jaká plyne z povahy Boží, jak ji Kristus učí znáti. Kristus učí znáti Boha jako Otce. Kázeň v církvi Kristově může tudíž býti jenom výchovná, otcovská, laskavá, ale — jakž dí apoštol — který jest syn, jehož by netrestal otec? Synu můj, nepohrdej kázní Páně. Žid. 12, 5 a násl. Celá biblí je protkána pravidlem kázně Boží, tvrdé v St. Zákoně, měkčí v N. Zákoně, ale vždy přísné k hříchu, aspoň napomenutím, aspoň kárajícím slovem. Kristus zabrání ukamenování cizoložné ženy. Ale i když pro toto prvé přistížení a patrnou kajícnost ženy dí: »Aniž já tebe odsuzuji,« rozumí se i k ukamenování dle stávajících předpisů židovských. Pán ženu propouští bezprostředně následujícím slovem: »Jdi a nehřeš více.« Slova tato často schválně přehlíží, kdo sám by chtěl býti nesouzen. Pánem, jenž soudí, čehož ani člověk nesoudí, protože nemůže: i pouhou myšlenku, pouhé cizoložné ženy požádání. Není přísnějšího soudce nad Krista, právě proto, že jde až na dno srdce. Není ovšem také laskavějšího soudce, neboť nikdy mu neběží o trest, nýbrž o nápravu. Je-li ale tato už mimo naději, pak zůstaví dotyčné jich zatracení, volá »běda!« nad městy celými, hrozí soudem horším než oním Sodomy a Gomory (Mat. 11, 20 a 24) a nenapravitelného jednotlivce zůstavuje soudu Božímu jako vyvrženého z církve, když dí, co je pravidlem vší pravé kázně církevní, a co stojí u Mat. 18, 15—18. Zde jsou ony tři stupně kázně, jichž se držela církev

apoštolská, jichž se aspoň v theorii, když ne skutkem a plně, drží církve reformované, a jichž jako žádná církev reformační, byla dbalá stará Jednota! Napomenutí soukromé, pak před málo svědky, pak pokárání před celou církví *) a po tomto třetím přerušení církevních styků všech. Nikdy žádná církev Boha se bojící nemlčela k hříchu aspoň ve svém učení a vůbec Božím slovem.**) Každá živější církev šla dál, k druhému a třetímu stupni. Je to to nejtěžší, jako všecka výchova; je to něco, čemu uhýbá, dokud lze, kazatel i starší, ale je to nepopřeně Boží vůle, Páně příkaz, písem předpis a jeden ze znaků pravé církve, kteréž znaky jsou slovo Boží čisté, svátosti dle ustanovení Kristova vysluhované, a moc klíčů čili kázeň církevní. A kde se k tomuto (učení) církev zreformovala, tam hledala vždy obnovu i v kázni, a někdy stala se i »Královstvím Božím na zemi«, jak pro kázeň chválil Bucer starou naši Jednotu a jak stejně chválil Luther.

Kázeň není trestní jednání soudu světského, není to inkvisice španělská, není to nic, co by hledalo, aby něco ztrestalo, nýbrž je to láska výchovná, která hledí dítky napravit v tom, co se při nich vyskytne, a sice nepopěrně vyskytne. Kázeň evangelická nezpovídá, po ničem se nepídí, jen zřejmá pohoršení hledí odsouditi věcně, o sobě, a pak napraviti nejprv slovem, pak odepřením něčeho ze služebností církevních, a konečně přerušením církv. styků vůbec s duší pohoršení davší. Když se něco stane předmětem kázně v církvích reformovaných dnes, je to po pravidle něco, co vzbudilo pohoršení veřejné, o čem každý ví a k čemu nemůže už oči mhouřit ani presbyterstvo ani kazatel a o čem se zpovídat byl by luxus.

Ovšem, v našich evang. církvích v Rakousku se oči mhouří. Několik málo sborů provádí kázeň trochu, plně jen 2 neb 3. Jinak kromě kázání a kárání slovem, neděje se nic. Ale i když se neděje nic, církev reformovaná v Čechách a na Moravě jest si vědoma, že jí kázeň schází, a hledajíc návrat k Jednotě, hledá návrat i k tomu, proč Bucer zval Jednotu královstvím Božím, coelestis hierarchia in terris!

Tento návrat jest velmi pomalý, ale nejdříve se oň pokusili v Čechách. Řád církevní kázně přijal seniorát pražský již 21. srpna 1884. A celá ref. církev česká pojala řád kázně v tak zvaný Čáslavský návrh církv. zřízení. A teprve, když celý generální synod schválil agendu s direktoriem pro kázeň a církevní, celou ref. církev rakouskou vížící zřízení z 9. prosince 1891, teprve pak i reformovaní na Moravě hleděli vyhověti § 150 tohoto církv. zříz. řkoucímu:

---

*) Nebo před zástupci církve: staršími. Marnoť vymlouvati, že se tu jedná o ublížení bratrem bratru. Zhřešil-li by« — dí Kristus, a hřích čelí proti Bohu i když křivdí bližnímu v první řadě. »Co jste učinili jednomu z nejmenších mých, mně jste učinili« (v dobrém i zlém smyslu) — učí Kristus.

**) V církvích lžikřesťanských není čistého učení, tedy ani pravé kázně.

»Každý sbor vykonávejž církevní kázeň z příčiny porušení obecných povinností členů církve; superiotendenční shromáždění má právo, usnésti se pro svůj obvod na dotyčných bližších nařízeních za přisvědčení vrchní církevní rady, které si dobrozdání synodního výboru vyžádá.«

Církevní kázeň jest tudíž zásadně zákonem, státně uznaným zákonem v evang. církvích rakouských A. i H. V., to jest v luterské i reformované a v celé Cislajtanii. Avšak, pokud nám známo, nezpracován úkol paragrafem 150 uložený dopodrobna v praxi téměř nikde, v theorii jen na VIII. superint. konventu moravském, který přijal kázeňský řád východním seniorátem mu navržený. Tento řád jest nyní u vrchní církevní rady. Před výborem synodním ještě ani nebyl. Schválen posud není. V zásadě zamítnut býti nemůže, jen opravy formální mohou býti vyžádány; a nikdo na skoncování nespěchá, poněvadž celku celkem § 150 ev. zř. stačí. Neboť právě tento § zůstavuje velikou volnost a nepodmiňuje uniformity kázně, která může případně býti i příliš ostrá, jak v VIII. sup. konventu namítnul moravský superintendent. To tohoto vedlo k výroku, že přílišné broušení zubovatí čepel a k návrhu, aby se uvažovalo (zatím ještě usnesení o tom žádného není) přivodí-li nehodné užívání svaté Večeře Páně některých hněv Boží na všecky stolu Páně účastníky, i takové, kteří s kajícím srdcem a s pravým smýšlením stolu Páně se účastní, kteréž učení se i v ref. církvi českomoravské sporadicky vyskytlo a mohlo by vésti ku škodné krajnosti, jako místy v Holandsku. Kázeňský řád mohl by tudíž zabrániti naprosté netečnosti ku kázni z jedné, a přehánění kázně z druhé strany. Avšak ať tak či tak, fakt jest, že na Moravě plná kázeň koná se ve sboru jediném, na Hrubé Lhotě, jinde jen mírně, nebo pranic. Že by toto posledn ější bylo ve shodě se slovem Božím, může mínit jen ten, komu jest biblí známa jako kniha zapečetěná sedmi pečetmi. Že by s nekázní souhlasil Hus, aneb kterýkoliv reformátor, to může se domnívati jen ten, kdo nic neví o tom, proč Hus byl persekvován, v čem byla práce Miličova, čím vynikal Kalvín v Ženevě, co zdobilo Jednotu a bez čeho ani dnes není ani jediná živější církev ref. západu, ba ani církev Valdenských a co jmenovitě naší ref. církvi s biblí pospolu ukládají její symbola: Helvetica a Heidelberský katechism.

Pan Karel Rohan uveřejnil v »Rozhledech« stať o evang. klerikalismu na Moravě, plnou převráceností a omylů plynoucích z toho, že jsa mimo všeliký duševní raport s církví reformovanou neví, co se v této děje a slyše něco zvonit anebo přečta něco náhodou, nedovede tomu ani rozuměti. Zvěděv o tištěném návrhu Kázeňského řádu, viděl obry ve větřácích své odcírkevnělé a znenáboženštělé fantasie a jako předek jeho de la Mancha pustil se s obry do boje.

Na první jeho výpad našel se Sancho Pansa, jenž rytíři větřáky vymlouval a omyl mu ukázati hleděl. Zjistil, že se ve

sboru V. žádné přihlašování k sv. V. P. nezavedlo a že tudíž páně Rohanovy strachy jsou pouhé přeludy. Co se pak předlohy Kázeňského řádu dotýče, tož předloha sama že dí, že kde by přihlašování budilo pohoršení, že zaváděno býti nemá. P. Rohan zcela naivně si dělá z toho výrazu »pohoršení« klacek, řka, že samo duchovenstvo nezapírá, že z toho Kázeň. řádu poplyne pohoršení, a že běda tomu, kdo činí pohoršení atd.*)

A s tímto biblickým analfabetem má se ref. duchovenstvo potýkat? Ta korporace, jejíž štít za 120 let zůstal aspoň občansky čist, jako žádného jiného stavu v celém našem národě? To duchovenstvo, jež vede život plný odříkání a nemá už pomalu dorostu, proto že má povolání plné odříkání, to má býti napadeno tak bezdůvodně, a při tom tak bezcitně!?

P. Rohan, ač se s církví svojí rodnou dávno rozpadl, ač i ve své polemice praví, že jemu kázeň na obtíž býti nemůže a že se zajímá o věc jen tak, jako se ujímá »ochrany lidí a zvířat« (v něm. překl. str. 22), přece dělá do exegse, ač jeho exegetický výklad polským »strofuj go« (str. 12. něm. překlad) je přímo komickým podnětem strofovač go po polsku-těšínsku »na fas« (čtenář vůbec nerozumí, ale jsou, co porozumí). P. Rohan chce tu »odpověď zdrcující«, co mu byla slíbena. On je tak naivní, jako jeho předek de la Mancha, tak naivní, že ani neví, že tuto zdrcující odpověď již stokrát dostal mlčky; že jí dostal tím, když všecky evang. časopisy německé, na něž se obrátil, odmítly jeho Quixotiadu, protože odborný list církevní přece je povinen vědět, co je bohoslovecké nonsens. Když po jednom velkém procesu řízeném hrabětem Lamezanem vydal p. Rohan také okřídlený spis »Über die Strafbarkeit menschlicher Handlungen«, zůstal mu také odpověď dlužen celý svět. Celý svět zkoprněl, když se dočítal takových mudrckých nálezů, jako ku př. že Svět nemusí míti příčinu jednu, třeba se tak říkalo. Říká se to o leččems a není to pravda. Rozštěpení dřeva nemá příčinu jednu, ale dvě: sekeru a ruku. Narození člověka nemá příčinu jednu, nýbrž dvě: muže a ženu. — Máme psáti dále? Měl Lamezan mluviti panu R. o nárazu, o zplození, měl ho učiti abecedě logického myslení? Ne, Lamezan tak neučinil mlčel a mlčeli jsme i my a mlčíme i teď.

Toto zde nemá platit za finální, věc vyčerpávající odpověď, ačkoliv k další odpovědi, kromě k ústní, nejsme ochotni. Je to nad naší fysickou možnost. P. Rohan jednou učinil vtip: »Přece je něco dokonalého na světě: násobilka, na té nelze nic korigovat.« Dnes je nám patrno, že vtip ten neplatí. Výpady tuto odmítané nemohou býti odborně impotentnější, ještě nedokonalejší a právě proto nelze na nich také nic korigovat. Okamžitě po přečtení »Rozhledů« č. 6. z letoška toto píšíce a ani nerevidujíce (jakž poštovní razítko dokáže) posíláme chvatný rukopis redakci

*) P. R. neví, jak různě Kristus slova »pohoršení« užívá. »Blahoslavený, kdo se nehorší na mne!« — Kristus i Evangelium bývá »pohoršením«, a to ne židům jen!

»Rozhledů« s dovolením, aby naše jméno panu R. sdělila, ale veřejnosti nikoliv. Proč, jest na bíledni a taktuplnému to vysvětlovat netřeba. Pan R. má tisíc příležitostí si tuto jen letmo danou odpověď, napsanou v kruté mravní bolesti, dáti doplniti ústně, tváří v tvář. To mu bylo řečeno před rokem. Čtenář ví nyní, že círk. kázeň jest uložena § 150tým círk. zřízení evang. církve a ví, kdo dle tohoto § je kompetentní kázeňskými řády vůbec se zabývat. P. Rohan je právník. A on přes tento § šel v přítomné věci k ministerstvu. Nevěděl, že musí býti odmítnut a limine. On má za to, že kázeňský řád jest potvrzen, jakmile byl potvrzen protokol sup. konventu o řádu jednavšího. Narodil se evangelíkem a nemá zdání o biblí a jme se hájit čistotu evang. učení! On hází paragrafy, je z povolání právník a nepoučí se ani o instanční cestě (tuto po círk. radě synod.) Znali jsme ho jen zpolovice. Juristen schlechte Christen. Znali jsme p. Rohana jako špatného křesťana. To není dost. Pan R. jest nejen schlechter Christ, on jest i schlechter Jurist, ba co nejvíc dojímá a co je teď věc také jistá: on jest špatný altruista.*)

Přece však cítíme povinnost svůj názor o círk. kázni vyslovit aspoň jednou větou. Kázeň církevní jest pěstění plodu z květu, křesťansky spravovaného obcování z víry v Krista podle písma složené, je to B k A, jemuž církev nesmí věčně a cele uhýbati; ale musí to také konati tak, jak písmo káže: otcovsky, výchovně, laskavě, ne šablonovitě, ale individuelně a tudíž kázeň může býti pravou a platnou jen při individuelní pastoraci. Bez individuelní pastorace je kázeň policajstvím, děl veřejně prof. Masaryk. Má pravdu, ale my ji znali i před jeho výrokem. Sint ut sunt aut non sint, řekl generál jezovitů kdys o jezovitech. My o sobě, o evanjelících ale díme: Ať jsme lepší nežli jsme, anebo ať nejsme.

K odpovědi této, svědčící článkům mým »Evanjelický klerikalism na Moravě« (č. č. 1—5 ze dne 5. října 1901 atd. a č. 6 ze dne 8. listopadu 1902) a dovolávající se proti mně též § 150., odst. 1. a § 112., odst. 3., církevního zřízení ze dne 15. prosince 1891, ř. z. č. 4 ex 1902, konstatuji za tím účelem, aby čtenářové ihned mohli se ve příčině této orientovati, následující:

1. že § 150., 1. (dle českého vydání zákonníka říšského) zní: »Každý sbor vykonávejž církevní kázeň z příčiny porušení obecných povinností členů církve; superintendenční shromáždění má právo, usnésti se pro svůj obvod na dotyčných bližších nařízeních za přisvědčení« — (authentický text německý: »unter Zustimmung«) — »vrchní církevní rady, která si dobrozdání synodního výboru vyžádá« — (»einzuholen hat«); —

*) V tomto listu pan R. proklel na věky pokus náš o něco, zač duše kladli Bratří.

2. že § 112., 3. (dle téhož pramene) zní: »Protokol superintendenčního shromáždění budiž předložen vrchní církevní radě k nahlédnutí. Snešení shromáždění teprv tehdy prováděti lze, když při vyřízení protokolu od této« — (scl. vrchní církevní rady) — »závadnými shledána nebyla. Nejsou-li snešení na odpor žádnému státnímu neb církevnímu zákonu, vrchní církevní rada protokol schválí« — (»hat zu genehmigen«). Po schválení téhož předloží superintendent snešení shromáždění cestou vrchní církevní rady ministerstvu k vědomosti; dále sdělí se protokoly aneb aspoň usnešeními s senioráty a presbyterstvy diecese a může také jiným superintendencím o nich sdělení učiniti. Vzhledem k provedení ...«; —

3. že ve spise »Osmý konvent reformované superintendence moravské zasedavší v Brně dne 10. a 11. dubna«, vydaném nákladem superintendence, čteme na str. 65: »Když byl protokol VIII. reformovaného superintendenčního shromáždění moravského, v Brně ve dnech 10. a 11. dubna 1901 zasedavšího, výnosem c. k. evangelické vrchní církevní rady H. V. ze dne 20. června 1901 čís. 1691—1901 potřebného schválení došel, uvozují se snesení zmíněného shromáždění superintendenčního všem veledůstojným evangelickým superintendencím rakouským, pak všem důstojným seniorátním a farním úřadům, jakož i všem ctihodným presbyterstvím reformované církve moravské podle § 112., 3. C. Zř. v následujícím v náležitou známost: A) Ve věcech správních. I. Kázeňský řád. § 1....«; — a

4. že v žádosti, podané, ministerstvu kultu (sub praes. 8. října 1902, č. 32.135 ex 1902), prosím, aby zrušilo z úřední své moci dotčené právě schválení vrchní církevní rady (jemu podřízené), na kolik schválení to týká se i oněch ustanovení kázeňského řádu moravského, která v odporu jsou se zákony státními aneb se zákonem církevním.

Co týče se věci samé, nemám, co bych k odpovědi mohl podotknouti, jelikož autor (jenž mimochodem řečeno, se jmenovaným mně autorem-zdrcovatelem není totožný) v odpovědi své, pestré to směsici — čeho, nesnadno říci — o meritu věci, t. j. o tom, že ona ustanovení řečeného řádu kázeňského, jimiž zavádí se ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských a vylučování od svátostí a z církve, v odporu jsou jak s Písmem, tak i se zákony státními a se zákonem církevním a že tudíž schválení těchto ustanovení vrchní církevní radou jest nezákonité — (a jen o tato dvě fakta se tu jedná a o nic jiného!) — dle úsudku mého nikde věcně nepojednává.

Za zminku o spisku*) mém »Ein Versuch über die Entstehung und Strafbarkeit der menschlichen Handlungen«, tlumočícím o věcech pro lidstvo nejdůležitějších jediný mně

*) O spisku tom praví: a) vídeňská fakulta filosofická, které podán byl v rukopise za účelem dosažení filosofického doktorátu, ve výměru svém ze

dosud známý názor rozumný (venkoncem prostý každého odporu), autoru odpovědi srdečně děkuji.

VE VÍDNI, DNE 18. LISTOPADU 1902. KAREL ROHAN.

Vnitřní politické obrození.

III. — V odstavci I. vyplynulo nám jako konečný výsledek úvahy jednotící heslo: K státnímu právu jako principu českého politického vývoje. V odstavci II. pak uvedená hesla: Navázat k tomu co na poli hospodářského obrození bylo vykonáno a: Jíti za poznáním naší hospodářské situace byla namířena k tomu, aby upozornila zvláště nejmladší vrstvy české inteligence na vážné nebezpečí, jež stihne náš veřejný život, bude-li také ona se vrhati na zakládání theoretisujících, ideologických stran a neujasní-li si důkladnou činností poznávací především svou vlastní pochybenou duševní konstrukci. Vyslovil jsem slovo moralism národohospodářský a míním jím, aby se naše inteligence zamyslila sama nad sebou, aby se zamyslila nad svým dílem, dnešní českou kulturou a jejími stránkami: uměním, literaturou, školstvím, žurnalistikou a životem politickým a aby se přestala sama sobě líbiti, nalezne-li na sobě a na všech stránkách českého národního života stopu svého nerealního, neživotního, beletristického nazírání.

V jaké souvislosti jsou obě hesla, vyzývající k národohospodářskému moralismu, s vnitřním obrozením české politiky?

Hesla »navázati na to, co na poli hospodářského obrození dosud bylo vykonáno« a »jíti za poznáním českého národního hospodářství« jsou jistě velmi určitá, specialní a každý chtějící hned ví, co činiti. Naproti tomu heslo »k státnímu právu« je vrcholem neurčitosti, neozřejmíme-li si důkladně, co jest to politika a hlavně, jaký je poměr mezi snažením politickým a mezi snažením o hospodářské povznesení národa. Myšlenka, že po neúspěšných pokusech Palackého, Mladočechů a konečně státoprávních stran z r. 1897 nám nezbývá než jíti k státnímu právu po etapě uvědomělé práce národohospodářské je nyní u nás tak obecná, že leckdo hledá podobný chod myšlenek asi i ve třech heslech svrchu uvedených. »Od poznání hospodářské nedostatečnosti k uvědomělé snaze o hospodářské povznesení, o hospodářskou moc, jak říká prof. Bráf v Listech politického

---

dne 8. dubna 1880, č. 360: „... wurde nicht als zu den weiteren Schritten berechtigend befunden« — a b) dílo »Geschichte des Deutschen Strafrechtes und der Strafrechtstheorien von Dr. L. v. Bar (Bertin 1882)« v poznámce na str. 262: »Ein neuer Versuch der Begründung des Strafrechtes auf der von Groos gegebenen Grundlage ist der von Karel J. Rohan: Ein Versuch über die Entstehung und Strafbarkeit der menschlichen Handlungen, Wien 1881. Nur wird hier der Determinismus im Sinne der Feuerbach'schen Abschreckungstheorie verwendet.«

kacíře, a prostředkem hospodářské moci k moci politické, k politickému osamostatnění Čech, k dobytí státního práva.«

Toto nahrazování »abstraktní« státoprávní politiky realní, masitou politikou hospodářského povznášení, ač tolik vešlo v poslední době do mody i u rozhodných státoprávníků, nezakládá se na správném stanovení poměru mezi těmito dvěma stránkami národního života. Politika hospodářského povznesení není žádnou politikou, nýbrž právě jen snahou hospodářskou. Vnitřní obrození české politiky není identické s obrozením hospodářským, naopak je snažení hospodářské vedle snažení politického něčím podružným, nanejvýš paralelním. Jak v jednom předcházejícím článku o státním právě jsem napsal, znamená každé ho oddalování a také oddalování vsouváním etapy hospodářského zmohutnění plnou abdikaci státního práva, nahrazení politické idee státoprávní ideou rakouskou. A od moralismu národohospodářského čekám nejvýš jen redukci ve stranickém seskupení politickém, nikoli vzpružení k positivním politickým činům.]

Politický čin, v našem případě politické usamostatnění českého národa vždy musí vycházeti z politické činnosti národa, z vnitřní síly politické, nikoli z hospodářského povznesení a hospodářské moci. Heslo »vnitřní silou« aspoň pokud se týká našeho boje o politickou samostatnost nemá, jak se obyčejně myslívá, dvě stránky: mravní sílu lidu a hospodářskou sílu lidu, nýbrž vše záleží jedině na tak zv. mravní síle. Mluví-li se přes to s takovým důrazem o moci hospodářské, znamená to asi všeobecný pocit, že vnitřní síla politická našeho národa vůbec zkrachovala, že s ní po staletém úsilí o politickou representaci národa nikam nemůžeme.

Vnitřní silou politickou, mravní silou lidu není ovšem ani nadšení, ani láska k národu, či rodné zemi, ani který jiný projev citový špatnou analogií z jednotlivce na společnost přenášený, nýbrž vnitřní síla politická záleží ve věci dosti jednoduché: v neústupnosti, s jakou lid lne ke konstitučním zvyklostem, v konstitučním uvědomění. Dobýti na př. státního práva v letech 70tých znamenalo: naučiti český lid v Čechách a na Moravě do té míry konstitučním zvyklostem, aby lid uměl nejen poslance voliti, ale aby jednak nikdy si nedal toto právo vzíti, jednak vlivem zvyku šel za svými politickými vůdci i v případě jakým byla Palackého pasivní oposice či v případě branného odporu. Jedná se krátce při vnitřní síle politické o to, aby tu byla pevná, pokud možno mnoholetá organisace širokých vrstev lidu. V poznámce k předešlému odstavci je vyloženo, že v historii moderní společnosti k takové organisaci lidové daly podnět tři věci: konstituční (presbyterianské), zřízení církví protestantských, v 19. století vzdělávací činnost liberalní žurnalistiky a za třetí moderní průmysl, jenž na určitá místa soustředil masy průmyslového dělnictva.

Z těchto tří organisačních podnětů byl k disposici českým politikům z roku 1848 pouze druhý: Havlíček i druzí, jímž tenkráte připadl úkol organisovati politickou vnitřní sílu českého národa čili založiti českou liberální stranu, podjali se toho úkolu v smělém doufání, že podaří se jim český lid žurnalistickou činností naučiti konstitučním formám, politicky jej uvědomiti a takto jej vésti k politickému osamostatnění zemí bývalé koruny České. Dějiny české liberální žurnalistiky jsou obecně známy a netřeba tedy, abych opakoval historii Havlíčkova novinaření, potom Riegrova a Palackého, konečně historii mladočeských »Národních Listů« a žurnalistiky tak zv. mladých čili pokrokových stran. Naproti tomu po půlstoletém trvání české politiky stojí jistě za to pokusiti se o ocenění, jak se činnost žurnalistická jako organisační podnět u nás osvědčila, t. j. jakou vnitřní silou dovedla opatřiti dosavádní naše dvě strany: stranu Palackého (později Staročeskou z let 1879—1891) a dnešní vedoucí stranu mladočeskou. Nejdůležitější tu je všimnouti si zvláště konstrukce mladočeské strany v létech 1889 a 91, v době kdy jakožto liberální a radikálně-demokratická strana zvítězila nad Staročechy a ujala se vedení české politiky proti Vídni. Setkáváme se s běžným názorem, že to, co tehdy smetlo Staročechy, bylo politické, demokratické a především státoprávní hnutí, které odklidilo stranu Riegrovu, poněvadž byla drobečková, poněvadž dávala se vésti historickou šlechtou a poněvadž zradila státní právo, přijímajíc známé rozdělení království v punktacích. Tu apriori je podivné, jak mohla se mladočeská strana během 5, 7 let tak změniti, že titéž lidé, kteří vidí ony dobré vlastnosti na hnutí let 89 a 91. uznávají dnes, že mladočeská strana je zrovna tak nepolitická, nelidová a nestátoprávní jako byli Staročeši. Strana má tytéž poslance a totéž voličstvo, které měla r. 1891. R. 1891 byla lidová a státoprávní, dnes je nelidová a nestátoprávní; jak se to srovnává?

O konstrukci mladočeské strany v letech 1889 a 1891 měl jsem již jindy příležitosti vyložiti na př. také ve své brožuře České strany politické str. 4 nn. Nejednalo se při vítězství mladočeském o hnutí lidu, o hnutí státoprávní (nejstátoprávnější jest a zůstane Palackého odpor proti přímým volbám do říšské rady r. 1873 s následující potom pasivní oposicí) a vlastně ani ne o politický čin vůbec Jednalo se o společenskou representaci odchovanců »Národních Listů« »Národní Listy« zásluhou hlavně čelných literatů Hálka a Nerudy byly l. 1870—1890 žurnálem vší mladší české inteligence (dle dnešní hantýrky bychom řekli »pokrokové«; tenkráte se říkalo »svobodomyslné«, ač je to pořád tatáž paš) a když tato »svobodomyslná« inteligence do let 90tých vystřídala na nejdůležitějších bodech české společnosti generace předcházející, bylo jen otázkou času, kdy Julius Grégr a »Národní Listy« budou chtíti tohoto svého společenského vlivu užíti k akci volební. Pro akci volební ovšem nejdůležitějšími body společnosti jsou 1. samosprávné úřady:

okresní a městští tajemníci; 2. samosprávné hodnosti: okresní starostové a rady venkovských měst. Tato místa obsadila — vedle toho také neméně důležité advokátní kanceláře po venkově — »svobodomyslná« inteligence do let 90tých a její pomocí vytiskl Jul. Grégr stranu Riegrovu se zemských a říšských mandátů. Ne že by se českému voličstvu, t. j. českému rolnictvu v kurii venkovské a českému živnostnictvu v kurii městské byla znelíbila politika staročeská a ono uposlechnuvši agitace »Národních Listů«, »Šípů« a některých tehdejších osobních agitatorů bylo položilo své votum pro politiku mladočeskou, jakožto lidovější a státoprávnější. Mladočeské hnutí let 90tých je hnutí inteligence, zvláště samosprávných notáblů a nikoli hnutí lidové; agitace proti Riegrovi a punktacím byla provedena tak, že volby 1889 a 1891 u d ě l a l a ve spolku s »Nár. Listy« onano samosprávná honorace a lid, jenž jak je dobře známo, nikdy »Nár. Listy« nečetl, aniž odjinud politického vzdělání nabyl, byl nemyslícím hlasovacím materiálem, jenž jednak pomocí obecních zřízenců jednak známým hospodským volebním »ruchem« k aktu volebnímu byl sehnán. Stejným způsobem provedeny volby r. 1895 a 1901 v kurii městské i venkovské, kde ovšem proti svobodomyslným notáblům v některých okresích podařilo se proraziti straně agrarní; o kulturním podkladu jejím viz v č. 2. »Rozhledů«.

Nejedná se tedy při vítězství mladočeském o hnutí lidu, o uvědomělé hnutí demokratické a dokonce ne státoprávní, nýbrž konstrukce mladočeské strany hned r. 1891 jest taká, jaká zůstala do dneška: k straně mladočeské, k »Nár. Listům« drží samosprávní notáblové, živel konservativní, jenž trvá při straně nehledě na její politiku, politická fakta (na př. přejde-li strana z oposice do většiny, přejde-li od liberálního, ba sociálně-reformního programu do spolku s rakouskými feudály); lid je úplně bez konstitučního uvědomění, k volbám nechodí ze zvyku, nýbrž 1. působením oněch samosprávných notáblů a 2. působením známého českého obyčeje choditi do hostinců, kam se také v probudilejších okresích v době voleb svolávají politické schůze.

Ta jest konstrukce mladočeské strany. V čas voleb se, jak známo, do té míry osvědčuje, že i nejúsilovnější pokusy (kandidatura Hubkova na Domažlicku) protimladoč. stran se rozbíjejí jednak o konservativnost samospr. notáblů, jednak o nehybnost lidu. Táž konstrukce pak objevuje se i v případech, kdy jedná se o to, aby lid, voličstvo ukázalo, že za zvolenou delegací jde v rozhodných obratech vnější politiky, kdy na př., čehož právě v těchto dnech jsme svědky, mladočeská delegace se snaží donutiti vládu, aby zjednala v Čechách takovou jazykovou úpravu, jakou žádá faktický stav českého úřednictva a zájem našeho, drobného, hlavně dělnického lidu. V takových případech objevuje se, že »vnitřní síla« mladočeské strany omezuje se zrovna na ty dva činitele, jež dělají volby mladočeských poslanců, na

samosprávné notábly a na zvyk českého obyvatelstva choditi do hostinců. To znamenají ony resoluce, jimiž rady českých měst, okresní a některá obecní zastupitelstva jsme viděli v »Nár. Listech« ohražovati se proti Körbrově jazykové osnově. Organisace hospod, denní hosté od Kupců, Fleků, z plzeňských pivnic v Pardubicích, Chrudimi a j. dosud proti osnově Körbrově nevystoupily a ozvou se patrně, až věci ve Vídni vstoupí do stadia opilejšího, až mladočeská delegace bude dělati obstrukci.

Vnitřní síla politická jistého národa záleží v neústupnosti, s jakou lid lne ke konstitučním zvyklostem. Dobýti státního práva v letech 70tých znamenalo: naučiti český lid do té míry konstitučním zvyklostem, aby lid jednak uměl poslance voliti, dále pak aby (vlivem zvyku) šel za nimi i v případech takových, jakým byla Palackého pasivní opposice. Jedná se krátce o to, aby tu byla spolehlivá organisace širokých vrstev lidu, v našem případě středních stavů a stavu dělnického. Dle hořejší úvahy jeví se vnitřní síla našeho národa dnes tak, že středním vrstvám lidovým zvyk voliti poslance zůstal úplně cizí a rozhodnutí volební záleží uplně na samosprávné honoraci. A samosprávná honorace, samosprávní notáblové v souvislosti s tím jsou přirozenou, jedinou mravní oporou vnějších politických akcí — lid, jenž není uvědomělým voličstvem, nemá přirozeně žádného zájmu na sebe světější akci národnostně politické, leda takový zájem, jaký umožňuje právě ona neblahá organisace hospodská a jaký bohužel i političtí vůdcové u nás jsou nakloněni považovati za projev politického temperamentu a za cennou součástku vnitřní síly. Český prostý člověk, venkovský rolník a městský živnostník jest zvyklý své večery tráviti po hostincích: tam má několik druhů zábavy, a jedním z nich je i zájem o politické osudy vlasti! Co je v tom morálního, co je v tom politického?*) Známe typické žurnály našich veřejných místností: »Národní Listy«, »Humory«, „Ilustrovaný Kurýr« (s »Večerním Listem“) a zvl. »Českou Politiku«. To je zlidovění české politiky, to je politická myšlenka české inteligence a českých politických vůdců promítnuta na konkretní podklad lidového života (s jeho politickými potřebami a snahami) na českou hospodskou organisaci. Bez zvyku českého prostého člověka choditi do hostince nedá se u něho mysliti zájem na volbách. Čeští agrárníci r. 1901 a klerikálové při volbě dr. Koudely na Brněnsku letos zvýšili agitační význam hospod tím, že dávali voličstvu pivo a doutníky zadarmo. Bez něho také nedá se u nás vzbuditi »na-

*) Kdo je pamětníkem zemských voleb 1889 a „slavných voleb listopadových“ 1891, ví, že značnou roli v tehdejším zrození strany mladočeské hrály »Šípy«. Věc je jasná: Jedním kulturním podkladem »mladočeského hnutí« byla nová generace samosprávných notáblů, inteligence odchovaná »Nár. Listy«; »Šípy« pak získaly tomuto hnutí druhého činitele: hostince, hospodskou organisaci českého lidu. Komu se zdá, že na hnutí let devadesátých přece bylo něco demokratického, státoprávního a politického, jistě dal se zmýliti volebním ruchem tehdejších hospod, kde uvědomělé rolnictvo a živnostnictvo pilo, četlo »Šípy« a nadávalo zkarikovaným staročeským politikům.

dšení« pro některou, sebe důležitěji v novinách akcentovanou akci politickou. Aféra patera Drozda a ostatních podvodníků ze sv. Václavské záložny velice zabrala pozornost české hospodské organisace. V přímé souvislosti s tím jest, že mladočeská delegace mohla proti vládě Körbrově vyrukovati pouze s jednou částí naší vnitřní síly politické, s resolucemi samosprávných notáblů; český lid, denní hosté od Kupců, Fleků, z Černého pivovaru však zapomněli na rovné právo svého jazyka, na pomstu za 17. říjen, na jaré nadšení po obstrukční noci z 8. června, neboť všechen jejich zájem toho času je soustředěn na mons. Drozda a na nejnovější pohlednice s hospodyní Mádlovou.

Vnitřní politické obrození, jak z této úvahy jistě vyplývá, musí u nás záležeti v pokusu nahraditi vylíčenou »vnitřní sílu politickou«, najíti místo této mladočeské, které se nikdo nebojí a které selhala již tolikráte a která selže i v zahájeném boji o jazykovou rovnoprávnost, jinou vydatnější. Jak ji opatříme, jak opatříme voličstvo, vykonávající s neústupností své konstituční právo a jdoucí za svými politickými vůdci spořádaněji než to činí český lid dnes? Stará odpověď zní: Činností vzdělavací; je nutno český lid, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, konstitučně uvědomiti, vyložiti mu různé politické pojmy, naučiti jej konstitučním zvyklostem. Je to stará odpověď Havlíčkova a je to contradictio in adiecto. Politickému životu, konstitučním zvyklostem nelze lid naučiti. Přiznejme se upřímně, že padesátileté úsilí české žurnalistiky o vytvoření české liberalní (= pokrokové) strany skončilo fiaskem. Největší výsledek, jehož dosaženo, je existence mladočeské strany a to je strana samosprávných notáblů. Strana notáblů, inteligentů či polointeligentů je výsledkem půlstoleté práce Havlíčkovy, Palackého, Grégrovy a ostatních.

Osnovati na základě vzdělávací činnosti žurnalistiky politiku lidovou, vnitřně-politickou organisaci lidu se u nás nepodařilo. Nepodařilo se to také u několika dalších evropských národů (na př. u sudetských Němců, Francouzů atd.), kde všude tak zv. liberální či pokrokové strany jsou strany úřednické či jiné honorace, bez opory v lidu a bez snahy dobývati konstitučních svobod. Z toho se železnou logikou vychází závěr, že ze 3 organisačních podnětů lidových hnutí politických: církevní organisace protestantské, vzdělávací činnosti žurnalistické a organisace průmyslového dělnictva se podnět druhý neosvědčil a má-li politika naše zlidověti a nabýti vnitřní síly k řešení těžkých

*) Staré heslo: naučiti českou národní společnost politickému životu je nutno nahraditi heslem: hledati, je-li v životě české společnosti něco konkretního a na to politické naše snažení, politickou funkci české společnosti zavěsit. Havlíček i všichni následující vycházeli z předpokladu, že na českém člověku, tak jak od pána boha byl stvořen, něco politického být musí a že se jedná jen o to, výchovou to vyvolat. A co se vyvolalo výchovou, 50letou uvědomovací činností žurnalistickou? Politické vzdělání, jak je představují různé stolní společnosti hostinské a jakého nikdy nebude lze užíti za vnitřní sílu politickou národa.

různých úkolů, k řešení české otázky (= otázka politické samostatnosti), že nutno bude ji opříti o jeden z podnětů zbývajících: o organisaci průmyslového dělnictva či o církevní konstitucionalism protestanský. Co jest oportunější? O. JOZÍFEK.

Tvář mnicha.

(Konec.)

Bernarde, konečně přišel den, kdy jsem opustil Anglii. Dávno jsem si přál cestovat. Měl jsem dosti šumu literárních klik, dosti žargonu onoho příšerného cizopasníka, jehož nazývají »moderností«. Chvála omdlelá ležela jako mrtvola před mou myslí. Onemocněl jsem ze samé veselosti. Zdálo se mi, že Londýn dusí mé mohutnosti duševní, omezuje můj rozhled, zacloňuje mi skutečný život svými nápady a modami, svými modlami okamžiku, svými hrdiny dne, kteří jsou zrádci noci hned následující.

Tedy jsem odešel. A nyní přicházím ku části své historie, které uvěřiti ti snad bude těžko. Avšak je pravdivá. Jednoho dne, na svých potulkách, přišel jsem k jistému klášteru. Rozpomínám se na ten den zcela dobře. Bylo to jednoho zimního odpoledne, a já byl na cestě do teplého podnebí. Abych dosáhl tohoto podnebí, pochytil živý kontrast, jak já to mám rád, přecházel jsem s namáháním pusté, strašné horské sedlo, osazené kolem těžkými, pochmurnými vrcholy hor. Jel jsem na soumaru, provázen pouze svým sluhou a mlčelivým průvodcem, jenž vedl soumara s nákladem. Zvolna jsme stoupali po úzkých stezičkách, mezi pustými skalisky, jichž celé spousty bodaly nás do očí při každém záhybu cesty, tísníce mysl naši jako mrtvé tváře Přírody, jako mrtvoly věcí, jež nazýváme neživými, které však zajisté jednou též žily. Neboť země žije a dává život. Však hory tyto byly nyní úplně mrtvé. Tyto šedé zkamenělé postavy vrchů podmaňovaly si mou duši. Soulavé kroky soumarů vyvolávaly místem ozvěnu, a i ozvěnu jsem nenáviděl. Neboť obklopující nás ticho bylo ohromné, a já bych si byl přál pohřížit se v ně. Když jsme tak stále stoupali, za pustého zimního odpoledne, okolo hodiny soumraku, sníh, první sníh sezony počal padat. Pozoroval jsem bílý zjev vloček proti šedému zjevu divokých útesů a připadlo mi, že stezka tato, již jsem si vybral jakožto cestu k Létu, podobala se stezce, po níž svatí zvolna dospívali do Ráje, kráčejíce obtížnými cestami života, jen aby konečně dostíhnouti mohli oněch věčných růží, které rozkvétají nad žulou a nad sněhem. Výš a výše jsem jel, do oblak a do noci, do závoje světa, do ledových větrů výšin. Orel zaskřehotal mi nad hlavou, houpaje se jako černý stín v průsvitné chmuře. Tento létající život byl jediným životem v těchto pustinách. A pak můj soumar, nachyluje se stále k propasti, jako člověk k svému osudu, zahnul kolem vyčnívajícího skalního útesu a octnul se nohama ve sněhu. A na sněhu

ležely slabé pruhy žlutého světla. Vycházely z tabulek, olověnými páskami prokládaných oken kláštera, který korunuje vrchol alpského sedla.

III.

V tomto klášteře bylo mi ztráviti noc. Dobří mniši opatřují všecky pocestné; za času letního pohostinnost jejich provozuje se ve velkém rozsahu. V zimě však, kdy poutníků bývá málo, zůstávají téměř nepřetržitě oddáni své meditativní samotě. Můj soumar zůstal státi na skalní plošině přede dveřmi nízké šedé budovy. Průvodce zatloukl na tvrdé dřevo. Po chvíli byli jsme přijati postavou v kutně, která nás pozdravila vlídně a uvítala nás. Uvnitř, místnosti byly holé a dosti chudičké, ale nad pomyšlení čisté. Mne vedli dlouhými, širokými, ale velmi studenými korridory do rozsáhlé světnice, v níž mi bylo ztráviti noc. Tu byly postaveny jednou řadou čtyři široké postele s bílými záclonami. Já zaujal jednu postel, můj sluha druhou. Ostatní zůstaly bez nocleháře. Zdi byly vyloženy měkkým dřevem. Prkenná podlaha byla bez koberců. Otevřel jsem nízké okno. V šeru jsem uviděl horu skal, na nichž sníh ležel v osamotnělých hromadách, které vystupovaly jako věže do oblak přede mnou. A na levo bylo viděti lesknoucí se vodu. Ráno jsem měl jeti, kolem této vody, dolů do země květů, kam má cesta směřovala. Až do té doby chtěl jsem ponechati své obrazotvornosti, aby si zahýřila v šedosvětlé romantice tohoto divokého domova modlitby. Slavnostní nálada z noci, tetelící se ve sněhu, a z tohoto bratrstva po nebi bažících duší, vytržených z pokušení světa na vždy, hledajících ustavičně své konečné spasení den ze dne, noc co noc, v oblacích horské páry a posvátného kadidla, zalehla mi do duše. A myslel jsem na onoho mého vybájeného společníka. Kdyby zde byl nyní se mnou, zajisté by cítil, že mne dovedl konečně do domova svého. Byl by si zajisté tajně přál, abychom zde zůstali.

Usmál jsem se, když jsem řekl sám k sobě: Mnichu, zítra zajisté, je-li tvým osudem, abys byl věčným mým průvodcem, musíš odejíti se mnou z této chladné štace kříže dolů do země slunečního jasu, kde krev lidí jest horká, kde vášně jásají mezi vinicemi, kde není boj duší, ale květů. Zítra musíš jíti se mnou. Však tuto noc budíž v pokoji!

A usmál jsem se pro sebe ještě jednou, představiv si, že můj visionářský společník je tomu rád. Pak jsem sešel dolů do jídelny.

Téže noci, prve než jsem odešel do své světnice se 4 postelemi, požádal jsem, mohl-li bych se podívat do kaple klášterní. K žádosti mojí svolili. Nikdy nezapomenu zvláštního dojmu, který jsem pocítil, když můj vůdce vedl mne dolů do kaple po několika stupních mimo temné, ve zdi zasazené malounké staré okno z barevných skel. Ze zde, v těchto místech byl kostel, že dojemné tony varhan mohly zaznít mezi těmito ska-

lami a oblaky, že Nejsvětější svátost mohla býti pozdvihována a kadidelnicí máváno, že litanie a mše mohly býti zpívány u prostřed tohoto věčného sněhu: to vše mne naplňovalo údivem a vzrušením. Když jsme přišli ku kapli, poprosil jsem svého vlídného vůdce, aby mne na chvíli opustil. Zatoužil jsem po meditaci v samotě. On mne opustil, a já instinktivně klesl na kolena.

Zaslechl jsem zuření vichřice venku. Slabounké světlo mrkalo poblíž oltáře, a v jedné z dubových modlitebnic uviděl jsem sehnutou, modlící se postavu. Klečel jsem dlouho. Nemodlil jsem se. Z počátku jsem ani neměl určité myšlenky. Pouze, vnímal jsem ve své srdce podivný, nevyslovitelný dojem tohoto podivuhodného místa, a, jak jsem klečel, spočívaly zraky mé stále na temné modlící se postavě v mé blízkosti. Postupně mi bylo, jakoby vlna sympatie přecházela od ní ke mně, jako by v pobožnosti tohoto mnicha mé jméno se připomínalo. Jak absurdní kousky může nám obrazotvornost zahráti! řekneš k tomu. S žalem věřím, že se za mne modlil, tu při slabém svitu tenkých voskových svíček. Jaké požehnání pro mne vyprošoval? To jsem říci nedovedl; ale vroucně jsem si přál, aby modlitba jeho byla vyslyšena.

A pak, Bernarde, konečně povstal. Vyprostil tvář svou ze sepjatých rukou a vstal. Cosi v jeho postavě zdálo se mi tak podivně familierní, tak podivně, že náhle jsem si přál, zatoužil uzřít jeho tvář.

Zdálo se, že se chystá odejíti postranními dveřmi poblíž oltáře; pak se zastavil, zdál se váhati, načež šel dolů po kapli ke mně. Když se přiblížil — nevěděl jsem ani proč — skryl jsem tvář svou hluboko mezi ruce, se strašným pocitem ohromné viny, kterýž zbarvil mé líce krví. Ulekl jsem se, pokryl jsem si obličej. Třásl jsem se a měl jsem strach. Pak jsem ucítil jemný dotek na rameni. Vzhlédl jsem vzhůru mnichovi do tváře.

Bernarde, to byla tvář mého neviditelného společníka — byla to má vlastní tvář.

Mnich shlédl dolů do mých oči pátravě. Ucouvl. »Mon démon!« šeptal po francouzsku. »Mon démon!« Okamžik zůstal stát, jako když se zalekne. Pak se otočil a náhle opustil kapli.

Zvedl jsem se, chtěje za ním, ale cosi mne zdržovalo. Nechal jsem jej odcházeti a naslouchal jsem, bude-li zvuk jeho kroků zníti na podlaze v kapli jako jiné lidské kroky, bude-li šat jeho šustiti při chůzi.

Ano. Tedy on byl, skutečně, žijící člověk, a byl to hlas lidský, který zněl v mých uších, nikoliv hlas vybájený. Byl žijící muž, tento dvojenec mého těla, tento protichodec mé duše, tato bytost, která mne nazvala démonem, která přede mnou utíkala, která, bezpochyby mne nenáviděla. On byl živoucí člověk.

Nemohl jsem této noci usnouti. Setkání to mne pomátlo. Pociťoval jsem, že má pro mne význam, který musím vyzkoumat, že to nebyla náhoda, co mne přivedlo k tomu, abych se dal touto zimavou cestou k slunečnímu jasu. Cosi mne spoutalo neviditelnou nití, a dovedlo mne sem do oblak, kde já nebo alespoň má podoba bydlela, nejspíše přebývala mnohá léta. Já jsem spatřil svého žijícího dvojence, a můj žijící dvojenec mne nazval démonem. Jak bych byl mohl spát?

Velmi záhy jsem vstal. Při svítání byla ostrá zima, ale sníh přestal padat, ačkoliv pokožka z něho pokrývala jezero. Jak delikátní bylo zdejší ranní svítání! Volně se zmahající světlo padalo na skály, na sníh, na led jezera, na slídové stěny kláštera. A na všecko kladlo s něžnou čistotností tenounký nádech jemnosti, nedotknutelnosti, jakou jsem ještě nikdy neviděl. Tak i Příroda, zdálo se, přijímala očistu ustavičných modliteb těchto svatých mužů. Ona též, jako lidé, má své náruživosti, své klokotající vášně, a vzteky bitevní. Ona též, jako lidé, může dojíti posvěcení a milosti boží. Příroda na těchto výšinách byla pannou, nikoliv nevěstkou, vhodnou společnicí těch, kdož se oddali panictví.

Ustrojil jsem se u okna a vyšel ven, abych viděl počátek jítra. Nikdo nebyl ještě vzhůru. Sám jsem si musel vyhledati cestu. Když jsem však se dostal do jídelny, spatřil jsem jednoho mnicha, stojícího u dveří. Byl to můj dvojenec, jenž mne očekával.

Mlčky kráčel přede mnou k hlavním dveřím budovy. Otevřel je, a vystoupili jsme ven na skalní plošinu, na níž leželo vysoko sněhu. Zavřel dvéře a kynul mi, abych šel mezi skály, až jsme byli mimo dohled z kláštera. Pak stanul a my octli se tváří v tvář, stále bez jediného slova. Šedé světlo zimního svítání nás oblévalo tak mdle, tak žalostně.

Hleděli jsme jeden na druhého, snědá tvář na snědou tvář, hnědé oči do hnědých očí. Mnichovy bledé ruce, mé ruce, byly zataty v pěstě. Mnichovy masité rty, mé rty, byly stisknuty. Dvě duše hleděly jedna na druhou, zde, za ranního svítání.

A pak konečně promluvil po francouzsku, a to překrásným hlasem, který jsem znal. »Odkud jste přišel?« pravil.

»Z Anglie, otče.«

»Z Anglie? Tedy vy žijete! Vy jste člověk, jako jsem já! A já jsem se domníval, že jste nějaký duch, nějaký podivný duch můj vlastní, přerušující mé modlitby svými křiky, přerušující můj spánek svými žádostmi. Vyj ste člověk jako já sám?« Natáhl ruku a dotekl se mé. „Ano, je tomu tak skutečně,« zahuhlal.

»A vy,« řekl jsem zase já, »nejste duch. Avšak já též jsem se domníval, že vy jste mým dvojencem, přerušujícím mé hříchy svým žalem, přerušujícím mé žádosti svými modlitbami. Já jsem vás viděl. Já jsem si vás v mysli představoval. A nyní vidím, že žijete. Co to znamená? Neboť my dva jsme jako jeden, a

přece zas nikoliv jako jeden.« — »My jsme jako dvě polovice přepodivně smíšeného celku«, odpověděl on. Je vám známo, co vše jste mi udělal? — »Nikoliv, otče.«

»Poslyšte,« pravil. »Chlapcem jsa, věnoval jsem se Bohu. Záhy jsem se věnoval, abych nikdy nepoznal hříchu. Slyšel jsem, že vnada hříchu je tak veliká a tak strašná, že jednou poznána, jednou pocítěna, nemůže nikdy být zapomenuta. A tak může učiniti nejsvětější život ohyzdným svými upomínkami. Může se vlouditi i do samé svatyně jako příšera a hučeti svou hudbu o půlnoční mši. I při pozdvihování Nejsvětější svátosti že bývá přítomna a že pošťuchuje srdce oficianta k touhám tak smělým, že podobají se Agonii v zahradě Getsemanské, agonii Kristově. Zde jsou mniši, kteří pláčou, že nemají smělosti hřešit, kteří se potají vztekají jako divá zvěř, protože nechtějí hřešit.« Ustál. Šedé světlo převleklo se přes hory.

»Znaje to, rozhodl jsem se, že nechci nikdy hříchu poznati, abych snad nemusel tak trpěti. Vrhl jsem se rázem Bohu do náručí. A přec jsem trpěl, a jak jsem trpěl!«

Jeho tvář byla zkormoucená, a jeho rty se chvěly. Stál jsem jako očarovaný s očima upřenýma na jeho tvář. Měl jsem jedinou žádost poslouchat ho. Pokračoval, mluvě teď hlasem zhrubělým emocí: »Neboť jsem se stal podobný těmto mnichům. Vy — a ukázal na mne roztaženými prsty — vy, můj dvojenec, moje vlastní ve všem podoba, byl jste zajisté zrozen, když jsem já se zrodil, k mé trýzni. Neboť, když jsem se modlil, byl jsem si vědom, že vy na modlitbu nedbáte, a že je to mou vinou. Když jsem věřil, byl jsem si vědom vaší nevěry jako své vlastní. Cokoliv jsem se slabě snažil činiti pro Boha, vše bylo kaženo a ničeno tím, co vy jste opomíjel; vynasnažoval jsem se vás zadržovati; vynasnažoval jsem se vésti vás s sebou tam, kam já jsem šel, kam jsem musil jíti; zápasil jsem s vámi ze všech sil po všecka léta. Avšak zdálo se, jakoby Bůh tomu nechtěl. Když vy jste hřešil, na mne přicházely smrtelné úzkosti. Ležel jsem na zemi ve své celi za noci a rozdíral jsem své zlé srdce. Neboť — někdy jsem toužil a jak jsem toužil! — hřešiti vašimi hříchy.« Přerušil sama sebe. Náhlé slzy vytryskly mu z očí. »Nazval jsem vás svým démonem,« zvolal »Avšak vy jste můj kříž. Ach, bratře, nechcete býti mou korunou?«

Jeho oči, zastíněné slzami, hleděly dolů do mých. Bernarde, v tom okamžiku porozuměl jsem všemu. Má tíseň, moje bezdůvodná zoufalost, vybájená nenávist jiných, ano i mé řídké impulsy k dobrému, vše přicházelo od něho, od tohoto žijícího svatého dvojence mého zlolajného já. —

»Nechcete být mou korunou?« řekl.

Bernarde, tu, ve sněhu, klesl jsem k jeho nohám. Vyzpovídal jsem se mu. Obdržel jsem od něho rozhřešení.

A když jitřní záře plně osvítila hory, on, mé druhé já, můj dvojenec, dal mi své požehnání.«

Nastalo dlouhé ticho mezi námi. Potom jsem já řekl: »A nyní?« — »A nyní víš, proč jsem se změnil. Týž den, když se stupoval jsem dolů do země slunečního jasu, učinil jsem slib.«

Slib?

»Ano; býti jeho korunou, nikoliv jeho křížem. Brzy jsem se navrátil do Anglie. Z počátku byl jsem šťasten, a pak jednoho dne má stará zlá podstata na mne nastoupila jako obr. Upadl jsem opět do hříchu, a právě když jsem hřešil, uviděl jsem tvář jeho hledící v mou, Bernarde, bledou, bledou až ke rtům, a s očima, takýma smutnýma očima výčitky. Přišla mi myšlenka, že nejsem schopen žít, a pokusil jsem se o samovraždu. Zachránili mne a dodali sem.«

»Ano; a nyní, Huberte?«

»Nyní,« řekl, »jsem tak šťasten. Bůh zajisté poslal mne sem, kde nemohu hřešit. Míjejí dny a noci, a jsou bez poskvrny. A on — on přichází za noci a žehná mi. Já žiji nyní pro něho, a vidím stále šedé zdi jeho kláštera, jeho tvář, která bude konečně tváří mou.«

. . . . . .

„S Bohem,« řekl doktor, když jsem usedl v povoze, abych zajel na stanici. »Ano, jest úplně šťasten, šťastnější ve své manii, myslím, než vy nebo já v naší zdravé příčetnosti.«

Ujel jsem od tohoto rozsáhlého domova šílenství, umístěného uprostřed rozkošných zahrad v roztomilé krajině, a rozvažoval jsem o posledních slovech doktorových: »Vy a já — v naší zdravé příčetnosti.« A, mysle na klid, který leží na Hubertově tváři, porovnával jsem tak nazvané šílené tohoto světa s tak nazvanými zdravými a divil jsem se.

PŘEL. JOS. NOVÁČEK. ROBERT HICHENS (»BYEWAYS«).

Literatura, umění, věda.

J. Pekař: Nejstarší kronika česká (Ke kritice legend o sv. Ludmile a sv. Václavu, v Čes. Čas. Histor. r. VIII., 1902, č. 4. též samostatně). — I historiografie má své autority, jichž váha a sugestivní vliv jeví se v přijímání a tradování netoliko správných vývodů, ale i nesprávných předpokladů a omylů. Autoritou pro starší dějiny naše byl Dobner a Dobrovský. Na nich spočívalo mezi jiným mínění, že naší nejstarší kronikou je kronika Kosmova z 12. st. a že vůbec nejstarší legendy české pocházejí z pozdější doby než z 10 st. Proti tomuto obecnému mínění vystoupil v uvedené studii prof. Pekař, objeviv kroniku starší, z 10. st. a kromě toho »zalidnil« toto století ještě jinými legendami. Mezi latinskými legendami o sv. Václavu a sv. Ludmile nejrozsáhlejší je legenda sepsaná mnichem Kristiánem: vypravuje o dějinách českých a moravských od doby sv. Cyrilla a Methoda až k smrti sv. Václava (r. 929). Dobner, Dobrovský a následovníci pokládali tuto legendu za padělek kompilatora vzniklý teprve ve 14. stol Proti tomu dokázal prof. P., že legenda (lépe kronika) Kristiánova je původní práce napsaná v době biskupa sv. Vojtěcha, nejspíše r. 993—994 a to na základě neznámých, jak se zdá, částečné slovanských předloh o životě sv. Cyrilla a Methoděje a o sv. Ludmile, jakož i s použitím latinských legend o sv. Václavu (Gumpoldovy a legendy zv. Crescente fide christiana) a o sv. Ludmile (Menkenovy). Autorem této staré legendy byl Kristián, Čech, vlastní bratr knížete Boleslava II.

(Strachkvas Kosmův!) a bratranec biskupa sv. Vojtěcha, jenž přímo vyzval Kristiána, aby legendu napsal. Byl mnichem v klášteře sv. Emerána v Řezně. Byl to mnich netoliko učený, ale i vzdělaný, ušlechtilý křesťan, spolu s Vojtěchem representant ottonské renaisance v polopohanských Čechách, první a poslední spisovatel-historik z rodu Přemyslovců.

Co se hodnoty týče, vyniká nová kronika po stránce věcné jak svým historicko-kritickým smyslem, tak svým křesťanským duchem, spojujíc tak pravdu historickou s pravdou legendární, a po stránce formální uhlazeným slohem a čistou řečí. Pro svou historičnost a obšírnost je nejdůležitější českou prací historickou před Kosmou. Česká historiografie dostává jí (spolu s legendami staroslovanskými) bohatý materiál netoliko tradiční pro dějiny báječné, ale i pramenný, důležitý, zejména pro církevní, kulturní a sociální dějiny české z 9.—10. st.

Vedle hlavního objevu přináší prof. P. i řadu objevů menších. Dotýká se všech legend o sv. Václavu a sv. Ludmile a i legend o sv. Cyrillu a Methodu. Konfrontací těchto legend s kronikou Kristiánovou zjištěno bylo nové jejich datování a mnohé z nich vráceny byly st. 10. (z legend o sv. Václavu legenda Vavřincova a Crescente fide christiana, z legend o sv. Ludmile legenda Menkenova a Diffudente sole). Dosavádní hlavní legenda o sv. Václavu, sepsaná mantovským biskupem Gumpoldem na konci 10. st., poznána byla jako bezcenné rozšíření starší legendy zv. Crescente fide christiana, která byla také pramenem Kristiánovi. Ale autor dobývá i jinde »ztracených nebo polozapomenutých království.« V druhé části*) své práce přináší nové zprávy o první netištěné dějezpytné práci Dobnerově, týkající se kroniky Kristiánovy (Examen-chronologico-criticum etc. z let 1757—60), zprávy, o neznámém historiku z pol. 18. st. P. Athanasiovi a S. Josepho († 1772, psal o původu jména »Čech«, o Janu Nepomuckém, Annales ecclesiastici regni Bohemiae ab a. 899 usque ad a. 1188, o zakládací listině kapituly Litoměřické, vydal kroniku Kristianovu atd.), a vrhá nové světlo na Dobrovského práce dějezpytné i na jeho nekritickou hyperkritiku«.

Konečně ještě na jednu věc rád bych upozornil. Je to historická methoda práce. P. nespokojuje se s dnešními edicemi legend: sahá k rukopisům. Tím si zjednává pevnou půdu pod nohama. Pozorně si všímá všech variantů v rukopisech, kontroluje a opravuje známé texty. Vnitřní kritikou kroniky čili věcnou analysou pramene sama o sobě hledí stanovit dobu sepsání pramene a jeho autora: poukazuje tu na jednotnost díla jako celku, na pohnutky spisování, na jeho účel a reálný podklad; uvádí řadu zmínek, zpráv a dat, obsahu většinou sociologického, které přímo nebo nepřímo ukazují na 10. st., což potvrzuje celkové vypravování kroniky — střízlivé, rozumově motivované a založené na spolehlivých pramenech. Rozhodné slovo však pronáší vnější kritika, t. j. srovnávání a kontrolování pramene prameny jinými, konfrontace kroniky Kristiánovy s ostatními legendami. Tu frapantním důkazem, že kronika Kristiánova nepochází ze 14. st., nýbrž hned z 10. st., jest dosvědčený fakt, že Kosmas (12. st.) znal a užil Kristiána a odtud vypsal několik zpráv, jež se vyskytují jedině v kronice Kristiánově.

Cena pojednání prof Pekaře je nepopíratelná, netoliko pro bádání pramenopisné, ale i pro církevní, sociální i politické dějiny české nejstarší doby. Snad bude pohnutkou netoliko k novému, lepšímu vydání staročeských legend, ale i k revidování a kritickému napsání sociálních dějin českých, jichž je tolik potřebí. vk.

O pražském ghettu vyšla hojně ilustrovaná monografie společnou prací dra. Z. Wintra, Ig. Herrmanna a dr. J. Teigeho, popisující minulost i dekadentní přítomnost mizící té části Prahy. Vyšlo náklad. »Unie« i německy a stojí 15 K.

Umělecké Echo. Výstava Jana Nowopackého zahájena byla dne 15. t. m. v paláci hraběte Sylvy-Tarouccy. Málo který umělec může prokázati se takovým interesem české žurnalistiky při zahájení své výstavy, jako

*) Lépe by bylo z této části (kap. IV. Kritika Dobnerova a Dobrovského) učiniti appendix a kap. V. (Výsledky) spojit s kap. III. (Závěr).

tento 70letý mistr. Jest dojímavo, jak nyní žurnály, které nedávno ani nevěděly, kde Nowopacký žije, aklamují jej jako předního českého mistra, dobrácky hlavami kroutíce, že tak málo dosud věděli jsme o něm. Úvod ku katalogu této výstavy napsal K. D. Mráz. —

U příležitosti padesátiletého jubilea Alšova přinesly a přinášejí české žurnály řadu článků a vzpomínek. Hodlajíce v příštím »echu« přinésti přehled této literatury, z celého českého upřímného srdce svého radujeme se, že se o Alšovi přece zase jednou mluví. Výstava tohoto mistra má býti zahájena v pavilone pod Kinského zahradou v těchto jubilejních dnech. —

Jednotou výtvarných umělců v Praze vydávané »Dílo« poslalo právě první své číslo do světa. Je bohatě, ba nádherně vypraveno, s velikou řadou zdařilých reprodukcí a uvedeno prologem, jenž zní hodně — výbojně?

K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak-Uhersko. Branná předloha musí prý býti do konce listop. schválena. Jí klade se základ k rozmnožení dělostřelby (pevnostní), vozatajstva a technických pluků. Reorganisace bude trvati několik let. Opevnění na jihu a východě (proti Italii a Rusku) nemají prý těžké dělostřelby i nedaly by se uhájit. Za macedonských nepokojů dosti příznačné. Demonstrací proti této předloze i proti žádanému zvýšení civilní listiny, byl pilný návrh posl. Steina (Všeněm.), aby výbor pro zmírnění nouze do 48 hod se sešel a podal zprávu. Návrh byl přijat.

V parlamentě se vyjednává. Němci mají svůj průmysl na srdci, Češi jazykovou úpravu, vláda vojenskou předlohu. V neděli 16. t. m. oznámily »Nár. Listy«, že se mluví o koalici: česko-polsko-německé. Také o ministerstvu z části přetvořeném, ve které by Češi vedle ministra krajana měli i mistra spravedlnosti, aby prý byla tu záruka, že se v oboru tom nic nestane proti zájmům našim. Zároveň v neděli 16. t. m. oznámily »N. L.«, že vyjednával dr. Rezek s drem. Pacákem a drem. Kramářem v Kutné Hoře a Körber a Poláci s Čechy ve Vídni. Ale hned na to zpráva druhá popřena byla samým drem. Pacákem. Koalice Mladočechů s liberálními Němci (němec. pokrokovci a lidovci) nelíbila se »Hlasu Národa«, jenž 16. t. m. navrhoval do koalice křesť. sociály, tím by prý byla obnovena bývalá pravice. V úterý 18. t. m. však bylo novinami oznámeno, že na tom všem nic pravdy není. Nejde prý o koalici, ale o dorozumívací konference. Mladočeši prý by ovšem po čas těchto konferencí musili přerušit obstrukci. Také se psalo, že mp. Körber nabízí Němcům za vnitřní češtinu v českých okresech rozdělení Čech na kraje a zřízení volebních kurií na sněmu zemském. Ale v zápětí i to popřeno.

Debata o jazyk. zásadách Körbrových skončena 13. t. m. řečí dr. Herolda a dr. A. Stránského. Sotva odbyta jazyková debata česká, začala německá o dvojjazyčných nápisech na místní dráze z Mikulášovic do Rumburku a j. Debata, oživená pranicí (Aug. Sehnal) skončila odmítnutím pilnosti návrhu německého. O jazykové debatě české viz úvodní článek.

V Uhřích bude strana sociálně-demokratická pořádati 100 schůzí proti novému brannému zákonu a proti zvýšení civilní listiny. V Praze sociální demokracie 17. t. m. pořádala schůzi: »Bída lidu — rozmnožení armády — větší břemena.«

Hospodářský. *Kartel cukerní* dostal se zase zvláště koncem minulého měsíce do popředí diskuse. Také bylo jednání o jeho obnovení značně pohnuté a již se zdálo, že k podpisu smlouvy vůbec nedojde. Leč jak se později ukázalo, nebyly to věci dosahu zásadního, jež jednotlivé továrny vedly k odporu proti uzavření kartelu, jeho spíše snad snaha dosíci co možná specialních výhod. Dějiny dřívějšího kartelu rakousko-uherských továren cukerních (surováren i rafinerií) i jeho kopie v kartelu německém jsou s dostatek známy. Také nynější smlouva kartelová má především účel, výhodného postavení cukerní industrie na trhu domácím pomocí vysokého cla ochranného dosaženého, pokud možná využíti. Jako prostředky sloužily jak dříve,

tak i nyní obmezení nabídky pro domácí konsum a udržování cen ve výši, zápověď přivádění cukru surového přímo do konsumu vnitrozemského a nerozšiřování výroby. Z vyšší ceny rafinady připadl určitý podíl na zisku vtělený v garancii slušné ceny prodejní surového cukru také na surovárny. To byla tedy nepříjemná stránka kartelu pro konsumenta, jež v ceně 84—85 K za 100 *kg* rafinady měla svůj výraz. Aby mohlo se vyrábění určitého množství surového cukru zabezpečiti, bylo z části provedeno rayonování, mající ten význam, že byl každé továrně vykázán určitý rayon, v němž pěstovanou řepu měla zpracovati. Nebylo ovšem bráněno také jiné továrně v tomto rayonu řepu kupovati, musila však quantum koupené příslušnému objektu in natura nahraditi. Pokud ovšem by se tento spokojil s relutem peněžitým, bylo mu ponecháno na vůli. Zisk tak zv. kartelový spočíval v differenci mezi cenou rafinady, jak v tuzemsku byla udržována, a mezi cenou, jež by odpovídala trhu světovému. Tento dělil se pak mezi rafinerie a surovárny, kdež ovšem prý hlavní podíl připadl rafineriím. A proč došlo vůbec ke kartelu? Cena cukru pro export klesala stále a chtěl-li se domácí průmysl udržeti na stejné výši výroby, což ovšem v přední řadě na zachování exportu záleželo, musil prodávati s menším ziskem, ba mnohdy i se ztrátou, kterou ani obvykle udílené premie zameziti nemohly. Obvykle vytýkáno bylo tedy kartelu, že zdražuje domácí konsumpci ve prospěch lacinějšího exportu a že zavedl rayonování. Poslední výtka však zhusta nebude odůvodněna, jelikož jednak rayonování nebylo úplně provedeno, jednak i tak není snad producent suroviny nucen prodati tuto určitému cukrovaru, má však s druhé strany zabezpečeno, že ten který cukrovar řepu sklizenou skutečně odebrati musí. To jest nepopiratelná výhoda, jakož i jest jisto, že právě pomocí kartelu bylo možno platiti nynější ceny za řepu, kteréž sice nejsou příliš značné, ale také jistě by ještě sklesly při zlevnění výrobku a tím zmenšení zisku podnikatelského továren. Vedle toho budiž uváženo, že u nás máme mnoho cukrovarů rolnických, jejichž členové vůbec vázáni jsou dodávati cukrovku do svého cukrovaru.

Prvá výtka ovšem jest vážnější. Není zde místa rozhodovati o této otázce principielně, jest ostatně vůbec pochybno, zdaž takto rozhodnouti se dá; budiž však připomenuto, že zisk kartelový rozdělil se nejen na podnikatele, nýbrž i na spojenou s tím výrobu prvotní i průmysl, že jen ten umožnil nezkrácené zaměstnání dělnictva i pěstění řepy v přiměřeném rozsahu, že jen ten byl s to, aby zachoval také závody menší pro tu kterou krajinu často nanejvýš nutné při nynější krisi obilní, kdy polní hospodář především v pěstění rostlin průmyslových a dobytkářství východek hledati může.

Nový kartel uzavřený koncem října tohoto roku má účelem především chrániti industrii ještě po dobu, jež k projektovanému zavedení ustanovení bruselské konference (září 1903) stanovena jest. Snad měly vliv také směry, kterýmiž se strany státní k sanaci této industrie přikročeno býti chce (kontingentace). Ovšem právě tato pohybovala se ve znamení pro nás nepříznivém, zvětšení kontingentu uherského. Celkového kontingentu má býti něco přes 10 mil. *q* jednak dle starého počítání a k tomu ještě as tolikéž dle nového. Na malé závody (až 35.000 *q* roč. výroby) byl zvláště vzat zřetel. Pro trvání kartelu důležita jest dolní hranice 16 K za 1 *q* suroviny a horní hranice 86·50 K za 1 *q* rafinady. Konečně stůjž zde několik čísel, pro působnost kartelu charakteristických (pro celé Rak.-Uh.).

Kamp.	Cukrovarů:	Plocha řepou osázená à 1000 *Ha*	Řepy zpracováno à 1000 *t*	Na *Ha.* vytěženo *t.*: řepy	cukru	Výroba à 1000 *t*	Vývoz à 1000 *t*	Konsum
1895—1896	216	289	5756	19·9	2·7	781	506	379
1896—1897	217	350	7866	22·5	2·6	930	561	339
1897—1898	216	302	6865	22·7	2·7	822	497	375
1898—1899	214	310	7611	24·7	3·4	1042	709	390
1899—1900	213	325	8484	26·1	3·4	1099	708	362
1900—1901	213	339	7407	21·8	3·2	1083	695	381
1901—1902	213	—	—	—	—	1291	815	390

Dr.

Ozvuky a paběrky.

V soudní síni č. 23 okr. soudu na Ovoc. trhu byli 18. t. m. odsouzeni J. Rojt a B. Kavka každý k 20 K pokuty pro své výroky »o Rozhledech« na schůzi národ. spolků »u Labutě« 16. září. Onu schůzi národ. spolků svolal spolek Hálek, když v »Rozhledech« (viz č. 48 a 50 minul. roč.) bylo vylíčeno, jak důstojně oslavuje v Dolinku památku Hálkovu. Typograf J. Rojt (národní socialista) řečnil, že »Rozhledy« v tiskárnách zarážejí »sekery« a B. Kavka uchvátil obecenstvo tvrzením, že »Rozhledy« jako obyčejný revolverový plátek, napíší za peníze největší hanebnosti. Při stání, k němuž p. Kavka přišel v čamarce, vyšlo na jevo, že jest on tajemníkem spolku českých žurnalistů. Utrhal tedy na cti jaksi z úřední horlivosti. Když jeho chefové Bretter a Cejnek utrhali mi na cti resolucí, ve které přirovnání o revolveru užili, nesměl zůstat za nimi jejich zřízenec, jenž mi tak splácel po jejich příkladě za p. E. Šamberka. P. Kavka také uvaděl u soudu, že »Rozhledy« napadají kde koho: Šamberka, Máj, Kubelíka, spisovatele a virtuosy atd. a ovšem i citoval revolverovou resolucí svých pánův ze spolku čes. žurnalistů. Není divu, že v oné památné schůzi »u Labutě« 16. září měli tak na ostro na mne, když tajemník spolku čes. žurnalistů tam (mimo něho však i žurnalisté sami) agitovali On také navrhl a přečetl resoluci, ovšem jednomyslně přijatou. Spolek českých žurnalistů tedy, jak viděti, jednal solidárně se spolkem Hálek. Kdo si přečte, co »Rozhledy« o tomto spolku pověděly v čís. 48. a 50. roč. XII. a čís. 3. letoš. ročníku XIII., pochopí to duševní příbuzenství pp. Brettrů, Cejnků, Šamberků a spolku Hálek — Při stání vypovídal jako svědek člen redakce »Nár. Politiky« p. Wilde, jenž na oné schůzi »u Labutě« byl jako zástupce časopisů a referát o schůzi do »Nár. Politiky« 18. září napsal. Pravil, že prý všecky věci stenografoval a schválně prý urážky ty do »Nár. Politiky« dal, aby p. Pelcl věděl, jak to chutná, je-li kdo napadán! Jen že je to rozdíl mezi tím, co veřejně konají »Rozhledy« a mezi pomluvou v hospodě při pivě! P. Kavka přivedl si obhájce z kanceláře dr. A. Rašína, p. dr. Kalabise. Tento pán hájil svého klienta tvrdě, že prý známým rozhodnutím nejv. soud. dvoru nemohou býti vůbec žádné noviny uraženy. Soudce p. doktora poučil, že nehledě k absurdnosti toho výkladu, tehdy šlo o § 496, kdežto dnes jde o § 491 tr. z. P. tajemník spolku českých žurnalistů úplně souhlasil se svým obhájcem, že noviny jsou bezectny a že nemohou býti uraženy. Nabyl-li p. tajemník toho přesvědčení ze zkušeností ve svém úřadě nabytých, nevíme, ale rozsudkem okres. soudu byl alespoň poučen, že nevšechny noviny jsou bezectny.

Geografie a — noviny. K poznámce stejného jména v čís 7. »Rozhl.« že »Nár. Listy« kladou jezero Wörtherské a město Velden do Bavor, zbývá nám dnes dodati, že jezero to česky slove Vrbské jezero a město ono Vrba. Bylo nutno tuto tragikomiku podávati jen po kapkách, aby zkalená radost z nepovedené »čechisace Bajuvarů« účinkovala co nejmírněji.

Epitaf,

který schází ve sbírce p. Dykově i jeho předchůdce

Hle, Vojta Holanský zde odpočívá.
Byl abstinentem, nikdy nepil piva.
Byl politikem velkých činů věru,
Wolfovi rozbil skřípec na maděru.
S pérem dobyl sobě hojné slávy,
psal politické situační zprávy.
Pak začal klubu, ve zpěvu ač laik,
na způsob tenoristů dělat strike.
Na štěstí dal se zase uprositi.
Světlo věčné ať mu svítí! MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna narodně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 29. LISTOPADU 1902. ČÍSLO 9.

Vnitřní politické obrození.

IV. Padesátileté úsilí české žurnalistiky o vybudování lidové, radikálně demokratické strany liberální skončilo tak, že vyvinuly se v Čechách i na Moravě strany samosprávných notáblů; stranou samosprávných notáblů je strana mladočeská z r. 1891 a dnešní strana agrární; stranou takovou jsou i lidovci a Staročeši na Moravě. Lid ani v těch nejprobudilejších okresích nemá konstitučního uvědomění, k volbám nejde ze své vůle a na akcích politických nejeví zájmu, leda v případech rázu hospodského. Proto české politice nedostává se tak zvané vnitřní síly a volá se po vnitřním politickém obrození. Kdo, jako prof. Bráf v Listech politického kacíře, vidí jedinou spásu v práci po hospodářském povznesení, uznává tím v pravdě neschopnost českého národa povznésti se politicky, smiřuje se s regimem samosprávných notáblů a musí nutně raditi k politice torystické, t. j. k vědomému spolupůsobení českých notáblů s konservativními živly Rakouska (s byrokraty, feudály, Poláky atd.). A fakticky, poněvadž právě nedostávalo se českým poslancům doma uvědomělého voličstva, vidíme, že vždy musily hledati opory v sídlech starorakouských, že jsouce liberály, dělali ve Vídni politiku neliberální. S touto politikou a se stavem českého voličstva byl by Bráf spokojen, jen chce posíliti českou politiku jednak politikou národohospodářskou, jednak tím, že bychom se snažili ekonomicky využitkovati k politickému zastoupení těch nejlepších lidí, bez přísného zření k jich politické barvě. Vnitřní politické obrození chce míti provedeno shora — v naší politické inteligenci, které odporoučí snahy národohospodářské asi tak, jako já jsem učinil s národohospodářským moralismem. Vnitřní politické obrození však, není pochyby, musí přijíti zdola a musí záležeti v politické organisaci lidu, v zmnožení toho, co je na české společnosti politického, ne hospodářského. A je jasno, že rozmnožení naší síly politické, naše snahy po politickém organisování lidu, vždy budou míreny proti živlům starorakouským a proti onomu Rakousku, které od r. 1620 až do nynějška svými katolickými,

feudálními, militaristickými a absolutistickými snahami jeví se jako hrobař české politické samostatnosti. Jsme vděčni Palackému a druhým buditelům, že pokusili se položiti základy i k jiným částem naší kultury i také k politice, jsme vděčni Staročechům a Mladočechům za to, co vymohli ve Vídni pro české školství, umění, od university až po galerii moderního umění, při tom všem ale není možno v jejich činnosti viděti něco politického. To vše nejsou vymoženosti politické a vždy se dá říci, že by se to bylo dostavilo i bez české delegace, bez konstituce a parlamentu. I úprava jazykových poměrů u úřadů je věcí přirozeného vývoje české společnosti a nikoli věcí politickou. Českou politikou zůstane vždy — vyrovnání starého dluhu mezi Čechy a Rakouskem.

Od dob Palackého nebylo české politiky. Jeho státoprávní koncepce ztroskotala o politickou nevydatnost středních vrstev české společnosti. Od smrti Palackého živořilo se politicky až do nynějška. Jako za Palackého tak dneska vnitřní síla politická je u nás representována vládou samosprávných notáblů. A jen odstraní-li se vláda tato, dostaneme se k české politice. Vnitřní síla politická záleží v neústupnosti, s jakou široké vrstvy lidu lnou ke konstitučním zvyklostem. U nás jak za Palackého, tak dnes snažíme se lid novinami naučiti aspoň jedné zvyklosti: volbám. A výsledkem je regime samosprávných notáblů. To znamená, že akt volební a výsledek volební spočívá v rukou ne lidu, nýbrž v rukou honorace, mladočeské honorace. V nejpříznivějším případě mohli bychom se domnívati, že stav politického vzdělání, konstitučního uvědomění české společnosti jest ten, že novinám (»Nár. Listům« a ostatní mladočeské žurnalistice) nepodařilo se sice konstituční uvědomění vnésti v lid, že však dostoupilo aspoň k řadám hořeních 10.000, k samosprávné honoraci, která čtla »Nár. Listy«, z nich nabyla politického vzdělání, a takto aspoň sama jest nositelkou konstitučního uvědomění, představitelkou českých politických tradic. To by byl nejpříznivější případ. Samosprávná honorace není takovou nositelkou českých politických tradic, nýbrž jak již jindy jsem pověděl, nabyli samosprávní notáblové svého vlivu na volby vlastně tak, že k zúčastnění se na aktu volebním jsou nuceni svým postavením jako veřejnoprávní orgán. Když vláda vypíše volby, zašlou c. k. okresní hejtmanství hlasovací lístky a jiné listiny funkcionářům samosprávných úřadů, a tito svým úředním postavením jsou nuceni věc, v tomto případě volbu, vyříditi. Nejedná se tedy u samosprávné honorace, u mladočeských městských rad, městských a okresních tajemníků v první řadě o projev konstitučního smyslu, nýbrž o tak zv. přenesenou působnost*). V pře-

*) Jest to jediný přirozený následek toho, zavede-li se ústava konstituční a zvyklost volby u národů, kde není, jako tomu je v zemích protestantských, obyvatelstvo naučeno voliti odjinud (od voleb duchovních a representace církevní). Nikde lid si onu zvyklost neosvojí a volby vždy zů-

nesené působnosti je pramen vlivu samosprávných notáblů na poslanecké volby, nikoli v tom že by oni byli nositeli konstitučního smyslu českého.

Regime samosprávných notáblů, při kterém ani u inteligence a tím méně u lidu se může mluviti o konstitučním cítění, je výsledkem pokusu o vytvoření české liberální strany činností žurnalistickou, »vzdělávací«. Politické vzdělání, jak vyloženo, dostoupilo nanejvýš ke kruhům samosprávné honorace, a i u té nejsou to noviny, »politické vzdělání« načerpané z novin, co pobízí různé ty purkmistry, okresní i městské tajemníky k zachovávání konstituční zvyklosti, nýbrž jest to v první řadě od vlády přenesená působnost. Není náhodou, že Mladočeši i Staročeši, jakožto poslanci vysílaní tímto regimem notáblů, vždy i proti svým původním záměrům ocitají se ve vleku vlády, kruhů byrokratických a feudálních. Regime samosprávných notáblů je něco úplně kongeniálního s duchem oněch kruhů, ba s duchem absolutismu. Viz, co pod čarou praveno o poměrech ve Francii. Taine napsal toto o Francouzích: »Mezi členem komitétu pro obecné blaho a ministrem, prefektem anebo podprefektem za doby císařství jest malý rozdíl: jest to týž člověk ve dvojím šatě, nejdříve v jakobínské kazajce, později ve vyšívaném kabátě.« Stejně u nás veškera působnost liberální žurnalistiky splodila regime, jenž se, právě jak to postuluje Bráf, hodí k vědomé součinnosti se živly starorakouskými, konservativními, k posilování Rakouska, nikoli však k boji za konstituční svobody a k rekonstrukci české samostatnosti.

Na základě žurnalistické činnosti jako organisačního podnětu nelze vybudovati moderní lidovou politiku. Lid nenaučí se voliti, nýbrž volby zůstávají v rukou notáblů, a lid nikdy nekoná na vládní kruhy tlaku jako vnitřní síla politická, nýbrž

---

stanou v rukou buď samosprávné honorace jako u nás, nebo c. k. okresních hejtmanů a šlechty jako v Polsku, nebo v rukou honorace úřednické jako ve Francii. Tak zv. pokroková ministerstva ve Francii opírají se o podobný regime notáblů jako u nás Mladočeši hlavně v městské kurii. Lid francouzský, vnitřní síla politická, stejně málo za nimi stojí, jako čeští rolníci a maloměšťáci za pp. Englem, Pacákem a Heroldem. Život ústavní, právo volební a zájem o existenci republiky je francouzskému lidu stejně cizí jako maloměšťákům chrudimským a mělnickým či živnostnictvu pražskému je cizí zájem o volby, akce poslanecké a také o ideál státoprávní. Rozpor mezi lidem francouzským a regimem úřednických notáblů dochází hlavně výrazu v stálém nebezpečí restaurace buď království či císařství. Kulturní základ, na němž spočívá »císařský blud«, je týž, ať se jedná o odpor bretaňských sedláků proti prefektům, či o hnutí pařížských nacionalistů (= antisemitské živnostnictvo à la Luegrovci ve Vídni či voličstvo Březnovského z páté kurie pražské) proti oficielnímu liberalismu Republiky s jeho Brissony, Millerandy, Dreyffusy a — vdovami Humbertovými. Vždy je to nedostatek konstituční, ústavní tradice, jenž nechává francouzskému lidu cizím republikánský aparát dnešní oficielní Francie. La république c'est les places. Až to bodré měšťáky a maloměšťáky, rolníky a živnostníky francouzské omrzí, zamění regime úřednických notáblů za vládu prince burbonského či orleanského. Konvent udělal velkou chybu, že učiniv Ludvíka Capeta občanem, neučinil občany také francouzský lid. Stejně náleželo u nás vládě, aby k oktroyované ústavě oktroyovala také voličstvo.

i ten vykonávají notáblové způsobem, jejž známe z různých poslaneckých akcí mladočeských. Činností a agitací žurnalistickou nelze krátce k účelu politickému vyvolati pevnou organisaci lidu (nějakou demokratickou, jak se praví *stranu*, ať již mladočeskou či radikálně pokrokovou či českou lidovou), nýbrž k účelu tomu hodí se jedině nějaká organisace v národní společnosti již existující, *historickým vývojem národní společnosti daná*. Moderní zlidovění politiky pak spatřujeme připjato ke dvěma společenským útvarům, k protestantské organisaci církevní a k organisaci průmyslového dělnictva. Lid, prostý člověk evropský, nekoná svou politickou funkci jinak, než pokud je připjat k jednomu z těchto společenských útvarů. Ani k osudí volebnímu, ani ke kterékoli akci politické, nekráčí moderní lid jinak než jako protestantské organisace církevní nebo organisace průmyslového dělnictva. Co kráčí mimo tyto dvě formace, není politické a nevyvinuje politické síly, ať si to dává jméno jakékoli, politické inteligence či liberální strany či strany agrární.

Politika není, jak se zvláště u nás líčí, něco obsahem bohatého, zahrnujícího v sobě národní hospodářství, náboženství, mravnost a vůbec všecko kulturní snažení národa, nýbrž politika je věc velice formální, vznikajíc hned, jakmile v národní společnosti objeví se, vyvine se nějaká formace, k níž jednotlivce táhne morální nebo materielní zájem. A ta formace je moment rozhodující a velice málo přijde na to, jaký obsah, *program* snažení politickému ukládáme. Kdysi jsem to dobře naznačil na osudu Palackého pasivní oposice, jež skončila fiaskem proto, že nestál za Palackým »lid, který každou neděli chodí do kostela.« K provedení oné velké akce politické by bylo stačilo — jak dokazují analogie s politickým odporem provedeným v některých zemích protestantských — hnutí založené na organisaci církevních sborů, na organisaci vlastně nepolitické. Bez takové organisace však, jak se ukázalo, nebylo prostředku, aby celá země jednak k odporu pasivnímu se zvedla, jednak pak, což je hlavní, v něm po delší dobu setrvala. Pasivní oposice skončila hanebným fiaskem, poněvadž v pravdě k odporu proti Vídni podařilo se Palackému sorganisovati jen — náš samosprávný regime, notábly, kteří podepsali a podpisovati dávali známou monstrosní petici k císaři; lid, tedy především čeští rolníci a druzí venkované, súčastnili se trpného odporu velmi troskovitě.

Politika je něco sui generis, něco co se nedá ani ve škole naučit, ani z knih vyčíst, ani v hostinci vyposlouchat. To politické, co na českém člověku má býti, nepozůstává ani v jeho přináležitosti k národnímu celku, ani v povinné návštěvě školní, ani ve zvyku choditi do hostince, nýbrž musí spočívati v jeho přináležení k jedné z výše jmenovaných společenských formací, k církevní organisaci protestantské či organisaci průmyslového dělnictva. Taková organisace musí býti poutem, za něž by příští

politický vůdce vedl český národ k boji za politickou samostatnost. Palacký a po něm následující političtí vůdcové neměli zač uchopiti českého člověka, nanejvýše byla tu jeho organisace hospodská — a proto za nimi prostý člověk nešel, nýbrž pouze hrstka mládeže a notáblové. Socialisovat, zlidovět, zevšeobecnit a vlastně stvořit českou politiku musíme jedině užitím některé z oněch formací, najitím toho, co na české společnosti jest politického.

Socialisací české politiky k státnímu právu! je čtvrté heslo, nutně vyplývající z předcházejích úvah. Při tom socialisaci musíme si představovati provedenu v podobě některé společenské organisace, historickým vývojem české společnosti dané, nikoli jako organisaci lidu ad hoc pořízenou, jako nějakou lidovou stranu státoprávní, vybudovanou tak, že nejprv by se sepsal program státoprávní, pak založil ústřední orgán a pak hledělo se žurnalistickou agitací získati pro »myšlenku státoprávní« český národ.*) Tou cestou nedocílilo by se ničeho více, než že by v nejlepším případě mezi typické žurnály českých hospod dostal se onen ústřední žurnál státoprávní.**) Lidové hnutí státoprávní by se tím nepodnítilo, jako se nepodnítilo státoprávní agitací »Národních Listů« na začátku let devadesátých. Lidové hnutí státoprávní je myslitelno jen v odloučení od agitace žurnalistické, od souvisejícího s tím politikaření hospodského a v opření případné akce státoprávní o přirozenou společenskou formaci našeho národa. Denní tisk může býti vítanou pomůckou při rozličných akcích »lidové strany«, může býti dorozumívacím prostředkem politické inteligence, nikoli však prostředkem organisujícím lid, organisačním podnětem k politické organisaci lidu.

K politické organisaci českého lidu nelze užíti církevní organisace, poněvadž český protestantism byl z vědomí a zvyků našeho lidu radikálně vykořeněn a církev katolická nemá pro moderní politiku nějakého významu. Nezbývá patrně než opříti českou politiku o organisaci průmyslového dělnictva. Díváme-li se střízlivě na naši vnitřně-politickou konstelaci, vidíme, že fakticky není u nás jiných politických seskupení než strana samosprávných notáblů (Staročeši, Mladočeši, moravští lidovci

*) Tak si věc představovali státoprávníci sdružení kolem Rašinových a Sokolových »Rad. Listů«. Kol roku 1897 vládlo mezi mladou inteligencí dost všeobecné přesvědčení, že bude lze proceduru z r. 1891 opakovati: Jako Mladočeši vytlačili Staročechy pomocí punktací, tak že oni budou vytlačeni ve jménu myšlenky státoprávní. Pochybenost této kalkulace vysvítá z toho, co jsem v odst. III. vyložil o systému samosprávných notáblů; dokázána pak byla nejlépe neblahým osudem, jakého se aspirace této strany dočkaly.

**) Výše jsem podotkl, že hospodskou část agitace pro Mladočechy v letech 1889 a 1891 obstaraly Šípy. Toto určité mladočeské zabarvení hospod dnes ustoupilo obecně vlasteneckému zabarvení, danému listy: Českou Politikou, Humoristickými listy a Ill. Kurýrem. K nim přistoupil v poslední době znamenitý list: Nájemník. Lid Husův, Žižkův a Prokopův potřebuje se v zápas o své bytí vystrojiti všemi prostředky moderní kultury. A vyzbrojuje se ďábelsky.

a agrárníci) a dělnictvo, pokud je organisováno ve svých politických stranách. Co stojí za stranami samosprávných notáblů, není nic a nevyvinuje politické síly; jako nikde na světě tak také u nás nelze se zejména nadíti od stran tohoto druhu hájení a rozšiřování konstitučních svobod. Rovněž k politické samostatnosti, jak dosavádní nezdařený pokusy dokazují, nedostaneme se jinak než socialisací české politiky, užitím politické síly, jež představuje organisované dělnictvo, k účelu české samostatnosti, ať již si ji představujeme jako historické státní právo či jako národnostní federaci. O. JOZÍFEK.

Macedonská otázka.

II. — D. Rizov byl do nedávna obchodním agentem Bulharska ve Skopji (Üsküb); byl tedy na neobyčejně důtežité posici, pro niž Bulhaři vyhledávají nejschopnější své diplomaty. Následkem Firmilianovy otázky, která dopadla pro Bulhary nepříznivě a následkem trapných událostí v Skopji byl Rizov odvolán; nyní je poslancem a působí veřejně pérem svým. Zdálo by se tedy, že Rizov bude politický přemrštěnec, ale brožurka jeho »Jaká má býti bulharská politika k Macedonii?« naopak dokazuje, že je to střízlivý myslitel, chladnokrevný kalkulant, jemuž jde o to, aby dosáhl nejrychleji a nejsnáze cíle. Podle něho platí zásada: v politice je to důležité, co je možné a nikoliv to, čeho by si kdo přál.

Rizov plaiduje pro autonomie Macedonie a to pro loyalní, »pure et simple«, »Makedonija za Makedonitě«, na základě status quo a dorozumění rakousko-ruského z r. 1897, tedy nikoliv tak, jak si jiní představují na základě míru S. Stěpánského, což by znamenalo přechod (most) k spojení s Bulharskem. Pro Rizova je autonomie Macedonie cílem, nikoliv prostředkem. On chce míti z Macedonie samostatnou državu mezi federací států na Balkánském poloostrově.

Jak lze dosáhnouti této autonomie?

Souhlasem Bulharska, Srbska, Černé Hory, jež se spolčí pod patronancí Ruska.

Jde o to, přistoupí-li Srbsko na myšlenku autonomie Macedonie, poněvadž pracuje v této zemi svou propagandou a chce se tím dostati k moři. Rizov tedy navrhuje, aby se přání Srbů vyhovělo tím, že bude Soluň (Saloniki) prohlášena za *společný* přístav pro Srbsko a Bulharsko. Srbsko by na tuto akci přistoupilo, poněvadž je politický a oekonomický stav této země žalostný. K válce je Srbsko naprosto nezpůsobilé a hospodářsky k tomu Srbsko stojí v područí Rakouska. Z toho vlivu by se vybavilo, kdyby učinilo s Bulharskem a Macedonií celní a železniční smlouvu. Již to by bylo neštěstím pro Srbsko, kdyby Rakousko okupovalo Kosovo; tím by bylo Srbsko na vždy od

Černé Hory odděleno. Bylo by tedy rozumné, kdyby se Srbsko s Bulharskem o autonomii Bulharska dohodlo.

Balkánské konfederaci se mnozí bulharští státníci přímo smáli, poněvadž by se proti ní postavilo Rusko, Rakousko-Uhersko a Turecko. Ale Rizov se myšlenky této zastává na základě pojednání prof. Danailova v »Lětopisi« (Socialní solidarita mezi Rumunskem, Srbskem, Bulharskem a celní spolek na Balkáně), Na tuto celní obranu musí se pomýšleti v zemi, kde sedlák platí 30—40 proc. svých příjmů!

V Bulharsku nyní ruské politice nedůvěřují, poněvadž je prý srbofilská; aspoň ona prosadila jmenování Firmiliana v Skopji. Také Rizov se brání proti tomu, že by byl rusofil, ač s vděkem vzpomíná na Rusko, které ho pohostinsky přijalo, když byl z vlasti vypuzen. On by byl sice pro Rusko raději nežli pro Rakousko, které je nejnebezpečnější pretendent v Macedonii; pro Rusko by byl proto, že by nechtělo rozdělení Macedonie. Rizov tedy odporoučí bulharské vládě, aby 1. dbala autonomie Macedonie; 2. že Macedonie musí zůstati celá a nerozdílná; 3. otázkou schismatu nechť se nehýbá, dokud Macedonie nedostane politických práv. Bulharská vláda nechť se uchopí těchto úloh a ihned začne je prováděti. První prostředek by byl, aby Bulharsko neplatilo Turecku daň, která přichází do »veřejného dluhu«. Bulharsko nechť odůvodní tento krok tím, že Bulhaři zápasící za práva Macedonie nejsou »povstalci«, nýbrž bojovníci za zákonitá práva, jež jim byla ustanovena na Berlínském kongresu a podepsána sultanem. Pořádati protestní metinky a přijímati resoluce, že by »bulharský národ šel až do krajností«, je prý lehká věc. Reformy v Macedonii nebudou tak dlouho možny, dokud evropská vojska neobsadí Soluň, Skopje a Bitolje (Manastir) jako se stalo na Kretě.

Rizov polemisuje v brožurce své obzvláště proti Karajovovi, redaktoru »Prava« stran rakouské okupace. Jak prý může mladý Karajovov opakovati tak starý ideal! V Bulharsku jsou prý tací novináři a veřejní faktorové, kteří nechápou, že rakouská okupace Macedonie zničí tam národní a politické poměry jako učinila v Bosně.

Rusko bohužel nejde s námi; ostatní propagandy jsou proti nám; otázku macedonskou nelze rozřešiti revolucí, Bulharsko má pouze 3.800 tisíc obyvatelů, ale ne vojínův! Musí tedy dostati otázka macedonská *mezinárodní sankce*. Uvažme, že Italie sama (30 milionů lidí) nemohla se osvobodit, nýbrž musela se spojit s Francií, tím méně to dokáže Macedonie neb Bulharsko.

V části přední své brožury vykládá Rizov o nedávné minulosti Macedonii, míru ve Sv. Stefano a § 23. Berlínského kongresu. Srbská propaganda (Rakouskem prý podporovaná) počala hlavně po bitvě u Slivnice. Politika bulharská stran Macedonie za Stambulova byla nejasná; r. 1894 formulovali Macedoňané rozumně požadavky své jako »politickou autonomii garantovanou velmocemi.« Za války turecko-řecké propásло Bulharsko velice

příhodný okamžik; na radu Rakouska a Ruska zachovalo neutralitu, místo aby bylo mobilisovalo dvě divise a obsadilo Palanku, Kumanovo a Skopji. Tyto peníze se měly spíše obětovati na obsazení dotyčných krajin nežli nyní na slavnosti v Šipce. Také chybou bylo, že se Grekovo ministerstvo nestaralo o železniční spojení Bulharska s Macedonií. pro Srbsko je to velká výhoda, že je za 2 hodiny v Kumanově, za 4 v Skopji.

Velice důležita jsou slova Rizova o vzniku Srbů v Skopelském vilajetu; podle jeho přesvědčení (asi správného) dělí se obyvatelstvo těchto krajin na Srby nebo Bulhary podle toho, zdali kněží jeho uznávají patriarchat v Cařihradě (přívrženci Firmiliana), anebo drží-li se bulharského exarchatu. První »patriaršovci« jsou Srbomany, druzí Bulhary. Etnograficky prý není v Skoplji Srbů, ale čtvrt obyvatelstva, asi 7000 domů se hlásí k srbské propagandě. Mnoho vesnic ku př. v jediné kaaze Prešovské je 80 vesnic bez popův a učitelův vůbec. Rizov tedy myslí, že je hlavní věcí rozřešit otázku náboženskou, aby Srbové nemohli přicházeti s novými požadavky pro jiná města.

Co se týká toho, má-li se Macedonie rozděliti mezi Srby a Bulhary (vyšly již podobné mapy), tedy jsou všichni Macedonci proti tomu a myslí, že něco podobného není možno bez europské války. Rusko ani Rakousko to nepřipustí. Ale v tom případě, kdyby se Macedonie měla přece děliti, pak by Macedonci raději viděli, aby je okupovalo Rakousko-Uhersko. Arciže byla by to ultima ratio, poněvadž by pak Rusko obsadilo Bulharsko.

*

Celkem se dají politické snahy Bulharů a Macedonců, týkající se Macedonie roztříditi na čtyři oddíly: První stojí na základě smlouvy Stěpánské. Druzí chtí autonomii pro Macedonii, jež by tvořila most k přivtělení k Bulharsku. Třetí jsou pro čistou a prostou autonomii Macedonie (nejraději v Balkanské konfederaci). Čtvrtí jsou pro to, aby exarchart a biskupové na dále zde působili (snad asi jako ve středověku v Salzburku a v Brixenu).

Tyto čtyři, zvláště první tři myšlenky se celkem opakují v bulharských pojednáních a časopisech; bulharští »věstníkáři« se tím od sebe liší, s jakou náruživostí bojují nekrvavě za svobodu Macedonie a udatně zastáncům druhých ideí nadávají zrádcův a zaprodancův. Tuto orientalskou hrubost ilustroval již dříve u nás dr. Josef Karásek v »České revui«.

Ke konci krátce upozorňuji na článek v Komarově »Rusském Věstníku«, v němž počíná jakýsi cestovatel uveřejňovati popis Macedonie. Nyní se zastavil v Skopji, kde navštěvuje jednotlivé oficielní osoby a také rakousko-uherského konsula, Čecha p. Páru, o němž psaly »N. Listy“ následkem článku v »Novém Vremeni«. Ona poznámka o »Království Českém« je trochu beze vkusu. Pokračování článku dlužno však vyčkati.

Matice srbska vydala nedávno »Kosovo«, opis zemlje i naroda od Branislava *Nušiče*; kniha je ozdobena mnohými ilustracemi. V tomto prvním svazku je část geografická, ale etnografy bude zajímati oddíl třetí, kde je podán popis obyvatelstva, jeho zvyků, kroje, obydlí, zachyceny mnohé písně a dialektické zvláštnosti. Nušič byl tuším konsularním úředníkem v těchto krajinách a zná tedy lid tamnější dobře. Mimo to podává »Kosovo« množství statistického materialu, který by bylo záhodno srovnati s daty u Bulharů přicházejícími. Kniha tato s »Macedonií« jen málo souvisí.

O Kosovu a nádherných písních srbských vydal velice milou knížku Tich. *Ostojič* »Kosovo« narodne pesme o boju na Kosovu 1389, (Matice srpska v Novém Sadu), kde je též připojena příslušná literatura o Kosově poli. Odporučujeme ji zvláště posluchačům slavistiky jako výborného informačního průvodce pro jihoslovanský epos. KARA MELA.

Zdravá civilisace obsahuje dvojí činnost — činnost velkých mass lidových, které se pohybují širokým proudem své doby a konečně ovládají vůdce; a vliv geniálních nebo hrdinných lidí na masy povznášejících je na vyšší stupeň, podávajících jim šlechetnější pohnutky neb obsažnější zásady a pozměňujících — třeba ne vůbec vedoucích — všeobecný proud. První z těchto forem činnosti jeví se nyní ve veliké dokonalosti. Druhá má jen málo vlivu na praktický život a ve spekulaci se téměř zanedbává.

Lecky: Dějiny racionalismu II, 361.

Zdražení dopravy.

Sazby pro železniční dopravu zboží mezi Pešti a Vídní jsou důležity samy o sobě, ale ještě důležitější tlakem, kterým působí na tvorbu sazeb mezi uherskými a rakouskými stanicemi vůbec. Proto myslím, že pan O. Šmíd mi nezazlí, doplním-li jeho zprávu o těchto sazbách, uveřejněnou v »Rozhledech« z 8. t. m.

Kdyby svazové sazby pro obyčejnou dopravu zboží mezi Pešti a Vídní tvořeny byly pravidelně, t. j. násobením sazbových jednotek a připočtením celého manipulačního poplatku k součinu, obnášely by po nejlevnější (sazbotvorné) trati — přes Most n. L. — za 100 *kg* haléřů:

mezi stanicemi	normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
	I.	II.	A	B	C	1.	2.	3.
Pešť-Most n. L. (228 *km*)	334	249	152	101	79	126	79	63
Most n. L.-Vídeň (42 *km*)	60	42	42	37	29	42	41	24
Pešť-Vídeň (270 *km*) úhrnem	394	291	194	138	108	168	120	87

Kdyby pak byly tvořeny — jak se říká — normálně, to jest sečtením místních sazeb po trati nejlevnější činily by za 100 *kg* haléřů:

mezi stanicemi	normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
	I.	II.	A	B	C	1.	2.	3.
Pešť-Most n. L. (228 *km*)	300	238	124	—	78	—	—	63
Most n. L.-Vídeň (42 *km*)	60	42	42	—	29	—	—	24
Pešť-Vídeň (270 *km*) úhrnem	360	280	166	—	107	—	—	87
Pešť-Marchegg (240 *km*)	—	—	—	94	—	98	78	—
Marchegg-Vídeň (46 *km*)	—	—	—	36	—	36	32	—
Pešť-Vídeň (286 *km*) úhrnem	—	—	—	130	—	134	110	—

Ale skutečné sazby mezi Peští a Vídní obnášejí nyní, jak uvedl správně již pan O. Šmíd, za 100 *kg* haléřů:

normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
I.	II.	A	B	C	1.	2.	3.
300	238	124	94	78	98	78	64

t. j. právě tolik, kolik činí místní sazby uherských státních drah mezi Peští a Mostem n. L., jakož i mezi Peští a Marcheggem a o 23 až 60 *h* za 100 *kg* méně, než by činily sazby tvořené normálně. Diference tyto rovnají se sice na vlas místním sazbám Rakousko-uherské společnosti státní dráhy mezi Mostem n. L. a Vídní, nebo — pokud běží o třídu B, jakož i spec. tarif 2. a 3. — mezi Marcheggem a Vídní, je však na snadě, že společnost tato nedopravuje zboží po dotčených tratích ani v kartelu se státními drahami uherskými zdarma. Ale podíly její z uvedených sazeb, byvše ujednány v době, kdy prodávala své trati v Uhrách státní správě uherské a ustoupila jí ledakde, jsou nepřiměřeně malé, a tato okolnost ve spojení s nedalekým snad sestátněním pohnula ji asi především, aby kartel z r. 1891 uherským státním drahám vypověděla.

Dle tohoto kartelu dělí se súčastněné železnice v dotčené svazové sazby mezi Peští a Vídní tak, že připadne za 100 *kg* haléřů

1. v dopravě přes Most n. L. (50 proc. všech zásylek)

	normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
	I.	II.	A	B	C	1.	2.	3.
uherským státním drahám za 228 *km*	249	197	102	77	63	80	63	52
společnosti státní dráhy za 42 *km*	51	41	22	17	15	18	15	12

2. v dopravě přes Marchegg (50 proc. všech zásylek).

	normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
	I.	II.	A	B	C	1.	2.	3.
uherským státním drahám za 240 *km*	248	196	102	76	63	80	63	51
společnosti státní dráhy za 46 *km* .	52	42	22	18	15	18	15	13

Odečte-li kdo tyto podíly od sazeb místních, shledá, že ke tvorbě kartelových sazeb slevila se sazeb místních

	normální tř.		vagonová třída			spec. tarif		
	I.	II.*)	A	B	C	1.	2.	3.
	přes Most n. L.	přes Most n. L.	přes Most n. L.	přes Marchegg	přes Most n. L.	přes Marchegg	přes Marchegg	přes Most n. L.
správa uh. st. dr. za 100 *kg* haléřů	51	41	22	18	15	18	15	12
čili za 1000 *kg* a 1 *km* (1 *tkm*) hal.	2·24	1·80	0·99	0·75	0·66	0·75	0·63	0·53
společnost st. dr. za 100 *kg* haléřů	9	1	20	18	14	18	17	12
čili za 1000 *kg* a 1 *km* (1 *tkm*) hal.	2·14	0·24	4·76	3·91	3·33	3·91	3·70	2·86

Společnost státní dráhy přináší tedy — jak patrno ze slev za kilometrickou tunu (1000 *kg* a 1 *km*) — vozbě mezi Peští a Vídní (a tím i mezi ostatními stanicemi uherskými a rakouskými, pokud se pohybuje vozba tato přes Most n. L. nebo Marchegg) oběti daleko větší než uherské státní dráhy, ačkoli zisk její z této vozby jest a byl by — následkem krátké trati a malých sazeb — i beze slev menší.**) Že však nevypověděla kartelu tohoto ani ze svévole, ani z animosity k Uhrám, nýbrž jen proto, by se zbavila poměru, jenž všechno světlo vrhá na stranu kompaciscentovu a všechen stín na stranu její, je na bíledni.

Učinila-li to z vlastní iniciativy, by se dodělala větší renty, či k pobídce rakouské vlády, by majetnik tratí Most n. L. —

*) Sazba třídy II. je na hlavních tratích společnosti státní dráhy absolutně o mnoho menší než na státních drahách uherských, jež čítají do 200 *km* (1. baremový stupeň) 1·04 *h* za 100 *kg* a 1 *km* s přirážkou 20 *h* (manipul. poplatku) za 100 *kg* (za 41—50 = 45 *km*, úhrnem 67 *h* za 100 *kg*), kdežto společnost státní dráhy čítá toliko 0·82 *h* za 100 *kg* a 1 *km* s přirážkou 8 *h* za 100 *kg* (za 42 *km* úhrnem 42 *h* za 100 *kg*). Z té příčiny je sleva třídy II. mezi Mostem n. L. a Vídní právem menší než sleva uh. státních drah.

*) Průměrné taxy uh. státních drah (za střední délku 234 *km*) jsou tu sice o 0·46 *h* až 1·09 *h* za 1000 *kg* a 1 *km* menší než průměrné taxy společnosti státní dráhy (za střední délku 44 *km*), ale okolnost tato, při stupňovém tarifu a vzdálenosti 234 *km* (2. a poslední baremový stupeň uh. státních drah) samozřejmá, hořejší slova jen potvrzuje. Kdyby dopravní trať spol. st. dráhy měřila také 234 *km*, byly by průměrné taxy její o mnoho menší než uherských státních drah.

Vídeň a Marchegg Vídeň měl vůči státní správě uherské volnější ruku, může nám býti, myslím, skoro lhostejno, poněvadž ke zdražení železniční dopravy mezi Pešti a Vídní a tím i z rakouských, k Vídni gravitujících stanic, do Uher nedojde buď vůbec nebo dojde k němu jen na krátko. Železniční sazby mezi Pešti a Vídní nejsou regulovány větší či menší benevolencí té neb oné železnice nebo vlády, nýbrž ode dávna již soutěží dopravy po Dunaji.

První c. k. priv. dunajská paroplavební společnost dopravuje zboží mezi Pešti a Vídní od března a někdy již od polovice února do konce prosince pravidelně a proti vodě jen o málo pomaleji, po vodě pak tak rychle a mnohdy rychleji než železnice, čítajíc za zboží třídy I. (= železn. tř. I.) 240 *h*, třídy A (= železn. tř. II. a A) 120 *h*, třídy B (= železn. spec. tar. 1.) 92 h, spec. tarifu I c (platí jen po vodě a zahrnuje železnič. tř. B, C a spec. tar. 2. a 3.) 76 *h* a spec. tarifu III. (platí jen proti vodě a zahrnuje železn. tř. C a spec. tar. 2. a 3.) 60 *h* za 100 *kg* dovozného.*) Uherská akc. společnost pro paroplavbu říční čítá tytéž sazby, poněvadž kartelem s uherskými státními drahami je nucena právě tak jako rakouská První c. k. priv. dunajská společnost paroplavební nečítati aspoň do Vídně l o k o a z Vídně l o k o sazeb menších, ale Jihoněmecká paroplavební společnost dunajská je levnější a ještě levnější je společnost srbská. První c. k. priv. dunajská paroplavební společnost vynutila nynější železn. sazby mezi Pešti a Vídní a tato soutěž, jež na zvýšení svých sazeb nemůže pomýšlet i kdyby se kartelovala s ostatními společnostmi, nedopustí, by tyto železniční sazby byly na delší čas zvýšeny.

Výpověď kartelu z r. 1891 přinese snad majetníku tratí Most n. L.-Vídeň a Marchegg-Vídeň větší podíly, snad také nikoli, ale na škodu nám nebude.

VE VÍDNI, 11. LIST. 1902. FRANT. PLÍHAL.

Divadlo na venkově.

Studie Karla Scheinpfluga.

Herci.

Herci venkovských divadel rozlišují se pravidelně ve dvě skupiny: v ochotníky a herce z povolání. Venkovské obecenstvo nazývá rádo tyto na rozdíl od oněch umělci. Náhled naprosto nesprávný ne-li směšný, třeba jste jej slýchali i od lidí jinak vzdělaných; spočívá na pouhém předsudku a na naprosté neznalosti podstaty umění. Názvy »herec« a »ochotník« mají na našich venkovských divadlech svůj jasný význam leda

*) Nezmiňuji se o rabatech u sazeb železničných, nezmiňuji se o nich ani zde. — Dovozné tř. B a spec. tar. I. c dlužno platiti nejméně za 1000 *kg*, spec. tar. III. nejméně za 10.000 *kg*.

v ohledu sociálním, o umělecké kvalifikaci svých nositelů praví však velmi málo. Lidi nadané naleznete v obou táborech a naleznete jich tu i tam poskrovnu. Jedinou předností, již herectví z povolání zajišťuje herci vůči ochotníkovi, jest větší dovednost technická, routina, která však bývá na druhé straně někdy vyvážena větším vzděláním. Pravím n ě k d y, neboť mezi ochotníky a ochotníky je rozdíl. Celkem mívají naši venkovští ochotníci k umění stejně blízko jako naši venkovští herci, nebo správněji — mívají k němu stejně daleko.

Pohnutky, které přivádějí osoby obou pohlaví do řad kočujících herců, bývají velmi různé. Láska k některému herci nebo herečce. Touha po veselém, dobrodružném a pohodlném životě, kteréžto tři vlastnosti spojují tak mnozí lidé ve své mysli nerozlučně s pojmem »umělec« vůbec a »herec« zvláště. Nouze vzniklá ztrátou materielní base a neschopnost uchytit se jinde. Vliv prostředí a vůle rodičů, které dodávají venkovskému divadlu značný kontingent nováčků z hereckých dětí. Konečně a měrou dost nepatrnou vědomí talentu, láska k divadlu, neodolatelný pud k hereckému povolání.

Je jasno, že způsobilý materiál tvoří jedině posléze uvedení a to ještě ne všickni, neboť láska k umění nevylučuje neschopnost umělecké produkce a víra ve vlastní talent i pud k uměleckému povolání mohou klamati. Všichni ostatní přinášejí divadlu jen zkázu a ono jim oplácí trpkým zklamáním.

Taková romantická láska k herci nebo herečce obyčejně brzy vyvane. Je to láska k přeludu, který se rozplyne v paprscích denního světla, v němž se neohrožený a bystrý Flemming objeví třeba zbabělým hlupáčkem, nebo něžná Pampeliška pustou zhýralkou. Duševní pouto, které pojilo naivního blouznivce k divadlu, je přetrženo, pouto hmotné však zůstalo. Nějaký rok drahého času se ztratil, dvéře nedokončené školy, opuštěného úřadu jsou pevně zavřeny, s druhého břehu mračí se ledově nesmířitelné tváře rozhněvané rodiny. Bývá tak těžkým návrat na ten druhý břeh, vystřízlivělý blouznivec tedy zůstane. Zůstane, ačkoli nabyl přesvědčení, že se minul svým povoláním, ačkoli se mu jeho plátěná klec hnusí a jeho touhy táhnou ho jinam. Zůstane, doživoří tu zbytek svého života, a v každém jeho slově, proneseném na jevišti, skrývá se záchvěv jeho pohrdavé nechuti, v každém gestu zákmit jeho tajeného odporu.

Nebo si představte sběhlého studenta, jemuž se stala škola nesnesitelnou, protože tu na něm žádali, aby se naučil denně několika latinským slůvkům nebo odstavečku dějepisu; můžete na něm žádati, aby se teď naučil nazpaměť dvaceti stránkám úlohy? Nemůžete — on prokazuje obecenstvu jistě dost ochoty tím, že ji opakuje s falešnými přízvuky po napovědovi a přičiní tu a tam nějaký opožděný pohyb. A ti bývalí majitelé snědených krámů a vypitých hospod, kteří v první polovině svého života překročili sotva prah divadla a pojednou vám mají ujas-

ňovati niterné zápasy doktora Vockerata nebo pastora Rosmera! Ty služky, jež se včera utekly pod hostinný krov divadla, aby se zbavily vadivé paničky a protivného praní, a již zítra mají vás oslňovati duchaplnými hovory a elegantními pohyby pařížských markýzek!

Pochopitelno, že té hrstce skutečných talentů, které hledají v divadle svůj životní cíl, své pravé poslání, kteří mu přinášejí nadšení, chuť k práci i odvahu, nedaří se valně mezi těmito spoustami cizopásného býlí. Nemají od koho se učiti, nemají s kým závoditi, nemají nikoho, kdo by je vedl. Jejich nadání honí se krkolomnými cestami, jejich činnost se roztříšťuje, jejich pracovní síla se vyčerpává bezohledným způsobem. Tak mnozí z nich utkvějí po krátkém slibném začátku na jistém stupni vývoje, nad který se mohli dostati značně výše v příznivějším prostředí, ač-li neklesnou docela ve stav apathických strojů, konajících svou práci dle ustálené šablony a dávajících jen výminečně nějakou spontanně vytrysklou jiskrou na jevo, že v nich bývala kdysi také duše..

Průměrně vzato bývá složení našich kočujících společností asi takové. Každá mívá jednoho dobrého, nebo alespoň uchazejícího, nebo alespoň snesitelného herce, člověka, jehož výkon můžete sledovati s jakýms takýms interesem, nu zkrátka, herce. Má-li některá společnost dva, říká se jí dobrá a má-li tři nebo dokonce čtyři, mluví se už o ní v superlativech. Ostatní členové společnosti jsou tu jen proto, že nelze obsaditi dvěma herci čtrnáct úloh. Je v kuse nějaká naivka, tedy ji bude hráti slečna Zelená, neboť je jí šestadvacet let a u společnosti není žádné mladší; je tu jakýsi komický tatík a toho zastane nejlépe pan Lounský, neboť je mu dvaapadesát, má okrouhlé bříško a vážných rolí nemůže hráti, poněvadž v nich působí velmi směšně. A kdo jiný by mohl hráti zlou tchýni, než jeho drahá polovice, která nemá ani jediného zubu, za to jazyk ostrý jako pilník? Ano, zde je pan Gaspard, zde pan Moulinard, tam paní Montpépinová. Ten je komikem, onen milovníkem, ta naivkou a ona heroinou, neboť ředitel je najal pro tyto obory a dokonce prý jim za to i něco platí.

Ale herci?

K smíchu!

*

Japonská divadla zaměstnávají ve svých představeních zvláštní druh hereckých pomocníků, kteří domácímu obecenstvu patrně nevadí, na nezvyklého cizince však působí velmi rušivě a často směšně. Jsou to Kurombos, černé zakuklené osoby, jež šukají po jevišti, jsouce stále pohotově k různým službám hercům, pro obecenstvo však prostě neexistují. Oni mění během hry scenerii střídáním přístavků, přinášejí a odnášejí rekvisity, ovívají herce při namáhavých řečech vějířem, podávají mu šálek čaje nebo kapesní šátek, ba osvětlují mimiku jeho tváře v důležitých okamžicích se všech stran hořící svíčkou. A chce-li

tomu osud hry, aby některý herec klesl na jevišti mrtev, přikvapí tyto černé stíny a rozpínají před mrtvolou černou látku, za níž mrtvý muž odleze klidně po čtyřech s jeviště a spěchá do své šatny.*)

Také naše divadla mají své kurombos, kteří však, na rozdíl od svých japonských kolegů nejsou z milosti obecenstva neviditelni, nýbrž neslyšitelni. Sedí před jevištěm ukryti v plechové budce, předčítají hercům jejich úlohy a upozorňují je posuňky, kdy se mají ujati slova nebo kdy mají opustiti jeviště. Napovědové.

Takového strážného ducha mají konečně všecka divadla i největší a nejumělečtější. Jenže, kdežto u seriosních divadel jest jeho úkolem pouze podporovati paměť hercovu, vzpružovati ji v okamžicích ochablosti a svésti ji na pravou cestu ve chvílích bloudění, u venkovských kočovných divadel bývá jejich úkol často mnohem větší: nahražovati hercům paměť úplně. Tu býváte někdy svědky představení, při nichž napověda s hercem vyměnili si jaksi úlohy. Hlas napovědův roste a nabývá rozčilené prudkosti, hlas herců pozbývá jistoty a potácí se jevištěm jako rozbitá ozvěna. Ztrácíte schopnost neposlouchati a neslyšeti onoho pomocného hlasu, který není určen pro vaše ucho. Místo dojmu z díla básníkova nastupuje u vás rozladující srovnávání zkomolených výroků hercových s jasnými a souvislými větami předčítatelovými a místo požitku z hereckého podání zaujme trapné sledování zápasu hercova, jenž se šourá, jak by byl přivázán, v popředí jeviště a napíná ztrnule oči i uši k záchranné budce.

Tento zjev jest jednou z nejsmutnějších charakteristických známek venkovských hereckých společností. Uvážíte-li, že venkovský herec hraje každý den v jiném kuse a, je-li z čelnějších členů společnosti, třeba každý den velkou úlohu, byli byste skoro ochotni omluviti jej přílišnou zaměstnaností herců. Ale malé srovnání fakt vás zadrží, abyste se nedávali cestou nemístné shovívavosti. Tento nešvar bývá sportem pouze mužských členů společností; herečka, jež by pravidelně neuměla svých rolí z paměti, jest právě tak výminkou, jako herec s opačnou vlastností. Nemůže tedy býti příčinou jenom přílišná zaměstnanost, neboť herečky venkovských společností nebývají zaměstnány o nic méně, než jejich mužští kolegové a mimo to jest ještě mnohé z nich pečovati o vlastní domácnost.

(Další.)

Učení o vraždě tyrana jest plnou měrou způsobilé omámiti lidí, kteří právě se vynořují ze dlouhé poroby a kteří ještě se nenaučili vypočítati si krajní následky politických činů. Ale těm, kdož mají širší rozhled v oboru politiky, objeví se nesmírné nebezpečenství nabádati jednotlivce, aby se činili rozhodčími osudův národa.

Lecky: *Dějiny racionalismu* II, 156.

---

*) Dr. Kurt Boeck: Japanisches Theater (Die Zeit, čís. 383.).

Literatura, umění, věda.

Kunětická: Švýcarské scenerie. Cestopisy jsou dnes řídkým zjevem literárním, a objeví-li se přece občas některý, jde starou tradiční formou referentskou. Pí. Kunětická vší strukturou své nynější duše je však v odporu suchému zpravodajství a tak již očekáváním, co podá, stává se její kniha sympatickou, že dovede vylákat i přes prvé neucelené, drsně vysnělé tóny kreseb úvodních. Jsou neuceleny, jako celá kniha není ještě dílem hotovým, uměleckým, v nich však příliš zmáhá vnitřní nelad formu, tak že zanikají i partie vypjaté, nevyvolávajíce sugesce, kterou působit chtěly. V ostatních obrazích, tam je již cítit ruku suverénnější a jistější, tam je cítit plnost jak imprese autorčiny, tak vědomí síly, jež nad nitro se povznáší a je vyjadřuje. Jsou některé pohledy do krajin hymnickým vytržením a extatickou písní, ať již zachycují bouřící Aaru či nostalgický smutek žhavého a zmírajícího ledovce Panny, jsou jiné zas tak mile a teple zachyceny causeristní technikou, lehce a elegantně nahozenou, že čtou se jako poetické sny krajinné ve Vzpouře, že vnímají se prudce a ostře. Ty jsou duší knihy, vtiskujíce svůj ráz, co ostatní zůstávají pouhým feuilletonním ústupkem širokému publiku, který bych rád viděl škrtnout a zmizet. Kde chtějí být obrazy pí. Kunětické impresionistickou malbou nádherných barev, tam jsou jimi, kde chtějí být jasnou kresbou, selhávají, linie se lámou, slovo pozbývá plastiky, ba vysychá zcela, že musela sáhnout autorka několikrát i po omluvné frási, jak nemožno vystihnout. V tom vidím rozeklanost celé knihy a vracím se tak k začátku, kde jsem totéž poznamenal. Je rozštěpena jako celek, je však znát i v každé partii zvláště tu neucelenost, která má jistě příčinu svou v duši tvůrkyně. Není jediné črty, kde by se vzdávala cele a bezpodmínečně sugesci a náladě, nikdy nedovedla být nesena silou své vise, vždy a všude proráží na povrch její hloubavá přemýšlivost, aby vhodila do harmonie celku rušivý tón, zpravidla ironicky trpký tón, českému nitru a paní Kunětické nejvlastnější. Je-li jen čarou mimoděk vrženou, pak přelétne se ovšem u vědomí psychologického dokumentu, jinak přechází až v diletantství a toho nemá umělec hotový nikdy propustit jako díla definitivního. Je mi tedy kniha pěkným, dosud však nevyrovnaným pokusem plenairistní krajinomalby, pokusem, na kterém se dá stavět teprve definitivně, pak ale již rozhodně v konturách vybraných. S.

Nietzsche jako zjev pathologický. Slovutný neurolog prof. Möbius v Lipsku napsal na základě studia děl Nietzschových a na základě objemné literatury o tomto filosofu, jakož i na základě ústních o něm zpráv dílko »Über das Pathologische bei Nietzsche«. (Ve Wiesbaden 1902, str. 106). Jest to pathologická studie o muži, dosud jednak do desátého nebe vychvalovaném, jednak do houcího pekla odsuzovaném. Obě strany mohou se výsledky studie Möbiusovy přivésti k mírnění se. Nietzsche zemřel následkem progresivní paralyse či jak lajkové dí, následkem měknutí mozku. Choroba jeho trvala nápadně dlouho, devatenáct let. První počátky duševní choroby počaly se u něho jeviti r. 1881; několik let dříve míval však už prudké záchvaty migrény (jednostranného bolení hlavy). Lze tedy nemoc jeho jako tělesné ochuravění mozku datovati ještě z let předcházejících. Písemné ukončení Zarathustry připadá v tuto kritickou dobu; také se v něm shledávají první stopy duchové rozervanosti (rozrušenosti). Spis »Jenseits von Gut und Böse«, spadá již v dobu choroby. Choroba vypukla úplně teprve koncem roku 1889. Za první doby choroby sepsaná díla jeví přibývajícím stupněm předráždění a báhu po děsném a křiklavém. Nietzsche byl více myslitelem nežli básníkem; proto se jeví psychosa dříve v básnické fantasijní činnosti nežli ve filosofickém myšlení, v němž byl zběhlý. Odtud se vysvětlují abnormálnosti v Zarathustrovi, o němž pracoval měrou vynikající básník. Od r. 1889 pramen vyschnul. Nietzsche vedl život nečinný, t. j. živořil až do tělesné smrti. Na otázku, pokud může býti Nietzsche zodpověden za své spisy, Möbius odpovídá, že spisy vzniklé před rokem 1882 musí mu býti přičítány. Mohou se však ujímati polehčující okolnosti pro jeho těžkou migrénu, která mu ponechávala toliko po dlouhých přestávkách několik klidných dnů. Vše-

chna místa jeho spisů, jimiž po r. 1881 vzbudil pohoršení, nesmějí se mu přičítati. K otázce, zda-li poslednější spisy nemocí pozbývaly ceny, Möbius poznačuje, že duševně chorý může právě tak něco krásného a pravdivého říci jako zdravý; ale jest oprávněna jistá nedůvěra oproti věcnému. — Nietzsche byl přese všechno to člověkem geniálním, jakých je po řídku. Jest hodno podivu, co vykonal, co v zápolení s trýzní a bolestí své těžké choroby podařilo se mu z nadání svého vykořistiti. K.

Umělecké Echo. Alšovo jubileum. Už jest po slavnostním týdnu. Dozněly salvy gratulací, dozářily rakety příležitostných článků a masy valí se dál svými promenádami lačny sensačních skandálů a afér. A jdou zase tiché týdny, bez duše a mrtvé, němé jako zapomínání. Výborná výstava, sice teprve po týdnu jubilejním zahájená, hlásá mistrovo umění, než články byly již napsány, přečteny a nyni — jest tu tolik afér šlechtických a záloženských, že sloupce jen se hemží tučnými literami. Jubileum dalo zase jednou mluviti o Alšovi. Těšili jsme se na to. Jak každý přispěchá se svým nejlepším, jak radostně bude vyprávěti, s nadšenými gesty, sotva dechu popadaje, aby vše řekl hodně, hodné slavnostně a upřímně . . , jak se rozpovídají všichni, jako v oule bude bzučeti povídání o Alšovi, krásné a vážné. Jak ti, kteří sedí nahoře v těch vysokých dílnách, jimž říká se redakce, dolů sestoupí do davů a hřmícím hlasem zavolají mezi ně jeho jméno a pozvou je k Jeho hostině. Jeť ona přece tak prostá, zdravá a čistá, že pro všechny byla by zážívná a včasná. To vše se stalo. Vyletělo celé hejno ptáků-referátů, rozezpívali se. Ovšem v různých písničkách. Leckdy ani ne v tónech harmonických. A mnozí na krátce, jako by měli hrdlo zadrhnuto, zacvrlikali, pípli a dost — ptáčátko oněmělo. A jinde i jindy hodně zpívá, mnohdy až příliš silně i hluše. — Na počest jubilantovu uspořádaly »Zlatá Praha« a — »Švanda Dudák« slavnostní čísla. Ono »Zlaté Prahy« jest užitečno dobrými barevnými reprodukcemi a některými vzpomínkami, diktovanými srdcem a nejen honorářem. »Švanda Dudák« přinesl reprodukce některých starších roztomilých Alšových ilustrací a mimo to nešikovně kreslenou Rélinkovu allegorii (nějaký asi našínec zdvihá »něco« jako roušku z podobizny prý Alešovy), pak K. A. Klusáčkovu podobiznu Aleše jako Mikuláše Svatého, živě upomínající na Alešova Mikuláše v Květech (čísle současném), konečně celou řadu veršů, z nichž A. Klášterského »Padesátky již tu den« jest pravou perlou čítankové literatury (verše à la: A v těch vsích — ó domácí — jaký vzduch ten pravý — vybízejí zrovna k memorování. —). V »Květech« uveřejnil dr. Ant. Šnajdauf podrobnou studii »Ulice Nerudova v Plzni«, líčící monumentální dekoraci Alšovu, věnovanou cele Nerudově poesii, »Osvěta« nepřinesla ničeho, ač tak ráda při každé příležitosti ukazuje na poctivé umění starších, ve »Zvonu« p. KMČ. ve článku o Alšovi polemisuje s kritikou Mutherovou uveřejněnou v Zeitu o výstavě Manesu, a správně vyvrací nepodařený úsudek tohoto estetika o národnosti českého umění, »Slovo« přineslo články Kofetuovy, „Ženský obzor« dlouhou sice studii Marie Sedláčkové Za Emilem Zolou, ale o Alšovi hned zatím dva řádky, »Illustrovaný Svět« článek s podobiznou, »Hlas Národa« delší čas před jubileem článek p. A. Jelínka. »Národní Listy« nedělní článek p. K. B. Mádla, »Dílo« několik »vlastenecky« psaných řádek s výbornou podobiznou mistrovou z poslední doby, »Volné Směry« vřele, krásně traktovaný článek s méně zdařilou podobiznou od K. Špillara, »Lumír« článeček p. Hladikův, psaný v zásadách duchaprázdné žurnalistiky a končící v dovolávání se, jak by v polském světě Alše slavili bouřící studenti a tancující slečinky — tedy v jakési ironii asi, neboť nebude přece chtíti spisovatel, který tak často snaží se líčiti umělce, aby manifestace úcty a umění vyvrcholila se bály a pitkami. — »Č. Škola« věnovala Alšovi celé zdařilé číslo. — Roztomilý článek napsal p. T. v »Naší Době«. Referuje totiž o 15 knížkách, vydaných českými nakladately v době jubilea a obsahujících ve vydáních chudším vrstvám snadno přístupných reprodukce nejlepších prací umělcových, raduje se z této opravdu vzácné publikace a na konec vám sarkasticky poví, že to vše jest jen snem zrodivším se v jeho fantasii. Článek tento jest jistě jedním z nejzdravějších mezi všemi. — V »Rozhledech« psali o Alšovi r. 1896 V. Mrštík str. 555—558 a 626—628; r. 1898 J. Kamper 23—26, 72—76; r. 1902 K. D. Mráz 156—160). U příležitosti jubilea vydalo nakladatelství B. Kočího

tak málo známé dosud Alšovy »Živly«, líčící příchod kultury do Ameriky, objekt tedy umělci cizí, a nakladatelství Svobodovo K. D. Mrázův leták, psaný pro širší vrstvy.

Krásné dílo Alšovo, vydané nákladem spolku Manes objevilo se při této příležitosti opět, — ač nejlepším a pro jubileum vskutku radostným by bylo faktem, aby mohlo býti konstatováno, že není již ani jediného exempláře na skladě . .

Enu, bankety odbyty, rakety dozářily — a kniha, líčící tak krásně a dokonale jubilantovo dílo — leží na skladě. Výzdoba vstupního portálu radnice bude prý Alšovi nabídnuta v tento významný den, říkalo se . . Nestalo se dosud. Technické překážky a podobné prý leží v cestě. Ale bylo by na čase rozhodnouti se. A pak: zásadně přenechati plné pole jeho tvůrčí síle. On by starý pán nesl jistě těžce reprisu historie Národního divadla . . .

K. D. M.

Činohra. Čtyřicetiletému jubileu otevření Prozatímního českého divadla děkujeme za několik ukázek původní činohry, starších i novějších, které divadlo v těchto dvou týdnech předvedlo. I nebýt ani jubilejních těchto vztahů, které oblévaly divadlo tak zvanou slavnostní náladou, již těchto několik večerů repertoiru výlučně původního — střídalyť se ony ukázky činoherní s podobnými ukázkami produkce operní — stačilo, aby vnesly do hlediště zvláštní hřejivý pocit domácnosti. Bylo v těch dnech v divadle jaksi tepleji, cítili jste: málo toho máme, jsme chudi, ale je to naše a jsme ve svém! Výběr byl dost těžký. Máme ve své dramatické literatuře slušný počet prací dobrých, několik málo i vynikajících, ale nemáme dosud dramat, která by čněla svým významem uměleckým a národním tak vysoko, že by jejich zařadění do takovéhoto representačního výběru bylo tak samozřejmo, tak jednosvorným úsudkem všech sankcionováno, jak tomu jest na př. v případě Smetanovy »Prodané nevěsty« nebo »Libuše«. Všecko při takovémto výběru je sporno, i to, má-li být zastoupen ten či raději jiný, i má-li se sehrát tento či jiný jeho kus. Tak na př. počalo Národní divadlo tyto slavnostní hry Tylovým »Strakonickým dudákem«, ale proč by se nemohlo začít Klicperou? Pak následovali hned Stroupežnického »Naši furianti«. Ale kde zůstal Jeřábek a Bozděch, mohlo by se namítnout? Zvláště však to, že jako ukázku historické tragedie zvolila divadelní správa dílo tvorby tak pozdní jako je Zeyerův »Neklan«, může s hlediska literární historie vzbudit nesouhlas, ale se stanoviska vkusu jí můžeme být jen povděčni, že nás ušetřila starými truchlohrami Kollárovými a Vlčkovými. Že však, ať už byly zvoleny hry ty či ony, mohly a měly následovat po sobě v postupu odpovídajícím vývojové čáře a posloupnosti literárních idejí a směrů, a že tedy neměla být na př. »Princezna Pampeliška« hrána před »Směry života«, poněvadž znamená v jistém ohledu reakci proti střízlivému realismu občanských dramat, tedy vlnu jej v jistém ohledu překonávající, anebo že tendenční, řečnický a romantický »Jan Výrava« měl být proveden před moderně archaistickou drobnokresbou »M. D. Rettigová«, je nepopíratelno. Naše publikum je tak neliterární, že by mu takovéto názorné poučení o vývoji našich divadelních útvarů šlo velice k duhu. Při tomto málo účelném pořadu her však ztratila tato lekce, jíž mohlo těchto čtrnáct dní Národního divadla být, dobrou polovinu své působnosti. To, co zde bylo řečeno, jest prozatím jen několik poznámek rázu více literárního. K celému cyklu se ještě vrátíme až bude ukončen. K.

= **Hudba.** Od poslední zprávy o probouzejícím se znenáhla hudebním životě pražském konečně lze sebrati hrstku paprsků osvětlujících nynější proudění a rušnější směry jeho ve veřejném provozování hudby. Z řady operních představení sotva která stojí za zmínku, ba ani příležitost oslaviti čtyřicetileté trvání českého divadla dobou prozatímnosti počínajíc a sedmnáctileté existence Národního divadla neposkytla operní správě dosti duchaplné iniciativy k pěkné uměleeky a historicky zharmonisované výstavce operního vývoje našeho. Z běžného nebo nedávného repertoiru Národního divadla sestaviti stručnou (čtrnácte dní pamětných představení mimoděk připomíná na rozvleklost Dvořákova cyklu) a výmluvnou charakteristiku zpěvoherního umění bylo by ovšem nemožno; je přes vše úsilí, jež po zásluze lze nám zjistiti, přece jen in bohemicis neúplný a snahy, na něž minule jsem ukázal, nenalezly ani

zájmu ani porozumění. Snad by bývalo lépe ve stručnosti hledati rozřešení oslavy — jestliže již byla pokládána za nutnou.

Před jubilejním koncertem Českého kvarteta 4. listopadu položen byl základ k novému směru koncertního života: Česká jednota pro orchestrální hudbu není sice počátkem jeho symfonickosti, ale nového přinesla dosti, aby mohlo jejím jménem vyznačeno býti cosi od dosavadního odlišného. Kdežto v komorní hudbě působením Českého kvarteta dospěly roční programy k pevné systematice provozovaných skladeb, až dosud v orchestrových koncertech České Filharmonie s výjimkou předminulého období marně tázali jsme se mnohdy po účelnosti slibovaného, ale málo kdy dodrženého pořadu. Zvláště v posledním roce pořádání předplatných koncertů tápalo ve tmách nejen po stránce uvědomenýck povinností uměleckých, nýbrž i v otázkách, co má býti provedeno. Česká Filharmonie promeškala důležité okamžiky právě v době, kdy nejvíce zájmu k ní bylo obráceno. Kdo vinen, o tom nepřísluší nám soud. Nedostatek soustavnosti a jistého nezbytného citu pro povinnosti a spořádané hospodaření umělecké byl příliš patrný, než aby vzpružil obětavost tam, kde výsledek její — zabezpečení umělecké kázně ve výkonném sboru — byl pochybný. Tomu všemu čeliti jest jistě prvním úkolem organisace neodvislé a s nikým nesoutěžící nežli se svými úkoly, jakou musí se osvědčiti nová Jednota. Český hudební život orchestrový volá po spořádanosti a po uvědoměných cílech. Organisovati znamená však bojovati. Dnes je největší překážkou ještě nedůvěřivost vzbuzená zklamáním minulého roku. Snad nynější rok ji překoná a účastenství všech nastoupí na místo částečné abstinence.

Druhým požadavkem je soustavnost orchestrového provozování hudby vedená zřetelem k rozmanitosti. Paralela mezi novou jednotou a Českým spolkem pro komorní hudbu se nám v této otázce obrací. Kdežto zde systematika řízena je obsáhlým repertoirem výkonného sdružení, Českého kvarteta (kromě případů náhradních, jakým byl nejposléze pátý koncert s neúplným Českým triem), musí tam vedení vycházeti z iniciativy administrativních činitelů ve shodě s dirigentem.

Třetím konečně požadavkem a zároveň přáním je zřetel k socialním úkolům hudby symfonické: lidové koncerty jsou potřebou a nutností zároveň, zvláště když Populární koncerty Umělecké Besedy dávno již nejsou populárními a způsobem, jakým jsou zchystány k produkcím podprůměrným, druhého a třetího řádu, jak ondy se ukázalo, naprosto nevyhovují ani dnešnímu vkusu ani idejím s jakými Populární koncerty byly založeny, takže by s nijakou škodou uměleckou nebylo spojeno, kdyby Umělecká Beseda prostředků užitých k zaplacení schodků užila jiným způsobem na podporu hudby naší a s Populárními koncerty nadobro počty uzavřela (jarní koncerty Raoula Pugna zrcadlí jen ještě lépe vady ostatních a potvrzují to, co leží ostatně na snadě). Vřelá přímluva ovšem nepostačí: bude třeba, aby této socialní nebo sociologické stránky všimnuto si bylo na místech, odkud může podpora přijíti v podobě stálých subvencí.

Zakotvíli se Česká jednota pro orchestrální hudbu v našem hudebním životě, není pochyby, že od letošního roku bude lze datovati mezník hudební neméně důležitý, nežli jakým stalo se období 1894—5 založením Českého spolku pro komorni hudbu.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Újezdní komitéty vyšetřují potřeby *selskohospodářské krise.* K schůzím bývají přibráni sedláci. Povstane tak obrovský materiál, jenž podá vládě pramen o příčinách úpadku zemědělství. Hlavní příčina spočívá v schudnutí selského stavu, v jeho osvětové nízké úrovni, v neupraveném jeho právním postavení, v nerovnosti k ostatním třídám (jen sedlák může býti tělesně trestán a bez soudu uvězněn). Třeba postarat se o školy, laciný úvěr, zlepšení cest, zřízení železnic atd. Již před sto lety od Kateřiny i za Mikuláše I. uznávána potřeba pomoci lidu, ale to uznávalo jen několik idealistů, před 40 lety již i vláda to cítila, nyní má býti dílo dokonáno. Poukazuje se

na Dánsko s lidem zdravým, vzdělaným, zdatným, jenž jest sebevědomý a více těží na menší prostoře nežli ruský mužík, který nemůže zaplatit ani daně a jest otrokem obščiny, která s ním nakládá dle své libosti až vydělá s ním obnos na daň. Lid se ani nenají, r. 1896—97 byl průměrný vývoz 656 mil. pudů, v zemi ruské zůstalo 1530 mil. pudů, t. j. 14·6 pudů na duši, tedy daleko méně, než udává nejnižší průměr podle statistiky zemské. Sedlák se nenají. Šroub berní jest nespravedlivý, u sedláka vypočítává se na 1 desetinu 1 rubl 24 kop. průměrně, u statkáře 22 kopejek, $5^1/_2$krát méně. H.

Na Balkáně chystají se veliké věci. Ale stíny, jež vrhají, jsou někdy groteskní. V *Srbsku* odstoupilo po slavnostech na Šipce ministerstvo Vuičovo. Účast Ruska na slavnostech těch pobidlo žárlivého na Bulharsko krále Alexandra, aby zatočil do vod rakouských. I povolán k vládě na několik neděl Velimirovič a nyní nahrazen Markovičem, přívržencem Milanovým. Soudí se, že i toto ministerstvo je přechodní. Radikální tisk jest zuřivě pronásledován. — V *Bulharsku* nastoupilo cankovistické ministerstvo s Danevem v čele. Na venek prý znamená reformu v Makedonii a ne revoluci. — Burské některé rodiny usadí se na Madagaskaru v úrodné krajině asi 100 km. od Tanavaviva.

Rak-Uhersko. S velikým napjetím se čekalo, na čem se usnese výbor, zvolený německými poslanci z Čech k ujednání podmínek pro dohodu s Čechy a co předloží jako výsledek svých porad německým klubům. Oposice Mladočechů donutila vládu, starostlivou o parlamentní vyřízení branné předlohy, aby přiměla Němce k jednání a také pasivní země alpských Němců těžce nesou nedělnost parlamentu. Mnoho nadějí se v porady výboru neskládaly nikde. Všeněmci 24. t. m. prohlásili, že jednání bez zajištění němčiny jako jazyka státního, jest plané a koncese vnitřní češtiny že předem vylučuje zajištění státní němčiny. Všeněmci číhali jen na vhodnou příležitost, aby se vrhli na německé »punktátory«, i očekává se, že tito z pudu sebezachování vyšroubují své požadavky jak nejvýše. Psalo se tu a tam, že budou žádati jako kompensaci za zavedení vnitřní úřední češtiny v krajích českých a smíšených zřízení krajské a volební kurie ve sněmu. Mimo to že budou trvati na tom, aby zřízena byla nová obchod. a živnostenská komora v severov. Čechách. »Politik« a »Hlas Národa« požadavky tyto neodmítaly (23. t. m.). Samosprávě naší by prý prospělo, kdyby byla zřízena krajská zastupitelstva jakožto druhé instance mezi okres. zastupitelstvy a sněmem. Sněmu by se ulevilo a v kraj. zastupitelstvech by se lépe opatřovaly potřeby místní. Volební kurie ve sněmu byly by pak jen uzákoněním faktického stavu, ježto Němci i nyní jsou voleni do správy zemské a do zem. ústavů.

Hospodářský. *Otázka cukerní,* tvořící jinak část rakouskouherského vyrovnání, znova a šíře rozvířená konvencí bruselskou, o níž již vícekráte jsme jednali, přes úpravu císařskými nařízeními vyrovnacími z r. 1899, nalézala se dosud ve stadiu nejistoty. Právě však přinášejí denní listy zprávy o tom, že mají býti předloženy parlamentům obou polovin říše osnovy nových cirkevních zákonů, zbudovaných na zásadách: 1. přijetí konvence bruselské, 2. kontigentace výroby obou polovin říše, 3. úlevy daňové menším cukrovarům (patrně dle vzoru úlev poskytnutých ve zmíněných cís. nařízeních malým pivovarům). Sleva daně v zákonech těch obsažená býti nemá. Třeba ovšem vyčkati, jak ve skutečnosti ohlašované osnovy budou vypadati, ale zdá se, že opravdu asi v nynější finanční tísni státní bude na straně finanční správy málo ochoty zříci se oněch 18 milionů korun, resp. na Rakousko vypadajících 15 milionů korun, jež ušetří se na premiích, ve prospěch konsumentů. A tak můžeme se dočkati zajímavých důsledků. Daň se nesníží. Výroba bude kontingentována. Domohou-li se Uhry toho — a ony se toho domáhají — aby veškera spotřeba uherská kontingentována byla pro cukrovary uherské, ztratíme trh uherský, nenabudeme za něj náhrady ani na trzích domácích a v cizině bez premií a kartelního zisku umožněného a poskytovaného vysokými cly, jež budou zrušena, naše cukrovarství není zvyklé chodit. Stojí tedy za uváženou, co s tou kontingentací. V Německu věnuje se věci též pozornost, také se jedná o kontingentaci cukru určeného pro domácí spotřebu, ale tam není onoho pro náš projekt kontigentační osudného důsledku ztráty uherských tržišť. Přes to však i tam nepřikládá se takové váhy této kontingentaci jako spíše kontingentaci vývozu (pozoruhodné jsou v tom směru zejména návrhy dra.

Hagera v »Deutsche Zuckerindustrie« a diskuse, jež se k nim upíná) a zajímavo je, že se souhlasně pouhá kontingentace vývozu německého nepokládá za dost účinnou, nýbrž počítá se »aspoň« ještě na Rakousko. Patrně jsme si dosud my nejudatněji pálili prsty za německé zájmy. — Zdá se nám, že zde asi je blíže pravdě p. Goller ve svém dušičkovém rozjímání v »Politik«, ukazuje-li na mezinárodní kontingentaci výroby jako nejbezpečnější východiště z panující krise. Ovšem je otázka, jak bychom při tom pochodili my. I theoreticky nejsprávnější myšlenky abychom se báli, uvážíme-li poměry mocenské, stojící proti nám a skoro ještě vypadá nejpřijatelnějším boj za podmínek bruselskou konvencí pro všecky stanovených, než nová nejistá ujednání.

Mezi hospodářskými lihovarníky propuká spor, jenž točí se hlavně o otázku klíče pro rozdělování kontingentu líhového, t. j. onoho množství lihu, jež se u nás vyrobiti smí při nižší sazbě daně z lihu a z něhož jistý počet hl se každému lihovaru přidělí, aby na výhodě nižší daně měl podíl. — Táborský sjezd, jak známo, usnesl se na klíči dělby dle orné půdy — s jistými obmezeními ve prospěch starších lihovarů a proti tomuto usnesení podniká se tažení. — Bude dobře všímati si toho, komu spor ten bude na prospěch, aby bylo zřejmo, v koho zájmu asi byl vyvolán. —

Státní finance. Zmínili jsme se o finanční tísni státní. Je tu, či jí není? Ozývají se u nás hlasy, že jí není, že rozpočty p. Böhm-Bawerkovy jsou příliš pesimistické, že pesimism ten má politické pozadí atd. Nenapadá nás nikterak odporovati zásadně: jistě je tu politické pozadí, ostře charakterisované zvýšenými požadavky správy vojenské, jistě má býti rozpočet div ne pasivní také záminkou odmítati jisté požadavky kulturní a j. Ale na jedno třeba upozorniti: reforma osobních daní přímých a v ní sklamaná naděje nemůže se chlubiti zrovna velkými úspěchy a sotva lze spoléhati na další příznivý vývoj výnosu těchto daní, ač nemá-li se díti vývoj ten ve znamení brutality. Zejména vývoj osobní daně z příjmů nutno považovati v dohledné době za ukončený, neustálé stoupání její nemůže jíti do nekonečna. Třídy, které jí za nynějších poměrů ve správě finanční postihnouti lze, postiženy jsou již dávno a na nekonečné zvyšování daně jejich počítati nelze i když bychom připustili, že prvotní odhady nepostihovaly příjmu jejich celého. Fiasko osobní daně z příjmů u tříd jiných, zejména pokud jde o zemědělce, dr. Wieser konstatoval správně. Fiasko to je však přirozené: pokud nebude náležitě reformována daň pozemková a daň domovní, dokud neprovede se důkladná reforma předpotopní finanční správy, zejména správy v zemích českých, nelze spoléhati na příznivý vývoj další. Reforma daňová z r. 1896 zůstala právě na půl cestě: nezasáhla daní reálních a moderní systém daňový dala do rukou šosácké finanční správy, jejíž reforma měla všecky reformy ostatní předcházeti a rozumí se, že nejen reforma správy daní přímých, nýbrž finanční správy vůbec, neboť o tom nelze se klamati, že na př. poměrně nízký výnos celní, výnos spotřebních daní, rozvoj podloudnictví a defraudace daňové a j. jsou zaviňovány z velké části nemotornou, málo pohyblivou, málo intensivní, byrokraticky bezduchou a šablonovitou finanční správou v příslušných a konec konců se všech odvětvích. Je-li tu tedy finanční tíseň a při nejmenším není do ní daleko, stálo by za úvahu místo vymýšlení daní nových, považlivých zejména v časích doznané hospodářské deprese, věnovati pozornost reformě nemožných systémů daňových a bídné finanční správy.

Reformu daně činžovní, o níž zvěst proběhla již několikráte novinami a jež dle positivních zpráv opravdu prý se chystá se stanoviska právě vylíčeného, bylo by jen vítáti. Rozumí se, že běží tu o těžký oříšek: neběží při dani činžovní jenom o spravedlivé rozvržení břemene daňového na majitele domů resp. spravedlivé postižení jejich poplatní síly měřítkem činžovního příjmu, nýbrž i o to, aby se zamezilo přesunování daně té na nájemníky, jak vesměs při dani dosavadní je provedeno Jinými slovy: jde i o úlevy nájemníkům. Když by byla reforma v tom směru provedena, bude vítána, jinak nikoliv. Máme tedy nač býti zvědavi. Co však s daní pozemkovou? Agrární strana, poslanci, přátelé — nic?

Školský. Nastává zima a jest málo rodin, aby neprovázely starostlivě svoje děti do školy. Vedle nebezpečí infekce ve škole, jež v zimě vždy jest citelno, jest to především zařízení, že *ranní vyučování* počíná o 8. hodině

a děti jsou nuceny vycházeti z domu, kdy mráz a nepohoda zvláště dorážejí na člověka. Zařízení to jest dědictvím starého ducha nevšímavosti k dětem a jest na moderních lidech, především i na učitelských organisacích, aby mu čelily. Také povinná návštěva kostela v zimě před vyučováním aneb v neděli ráno ohrožuje zdraví dětí.

V Plzni uspořádalo *výstavu uměleckých pomůcek k výchově mládeže* městské uměl. průmysl. museum. Jest tam bohaté oddělení Japonců (staré kolorované dřevoryty), ilustrace ruských nár. písní, obrázkové knihy anglické, francouzské, žaponské, holandské a chorvatské, vývěsné archy ruské, anglické a francouzské, sbírka ocelorytin J. Berglera, M. Schwinda, Richtera, Rethela, Führicha, Manesa a j. Základ výstavy tvoří kočovná kolekce, jež letos na podnět svazu rak. umělecko-průmyslových musei nastoupila pouť po ústavech ve svazu zastoupených. V kolekci jsou zastoupeni umělci a nakladatelé rakouští, němečtí, angličtí, francouzští a holandští. Plzeň ji doplnila bohatou výstavou prací českých.

Učitelstvo v Čechách důrazně již tlačí na provedení úpravy služného. Minulý týden byla u mp. Koerbra deputace učitelů českých i německých a odešla slyšíc vyhybavou řeč jeho, přesvědčena, že vláda nechce zákon podati k sankci, ježto sněm český pivní daň neodhlasoval dle její vůle. Učitelstvo nyní bude se dovolávati pomoci veřejně. Pořádá důvěrné schůze zástupců učitel. jednot a odtud dovolává se poslanců. Učit. jednota Komenský v okr. Kr. Vinohradském pořádá pro učitelstvo středočeské manifestační schůzi 30. t. m. v Nár. domě na Kr. Vinohradech. Promluví posl. J. Černý a učitel J. Kožíšek »O přítomném stavu našich základních požadavků«. Žurnalistika a občanstvo jest povinno učitelstvo podporovati v tomto podnikání, neboť jde o hospodářské posílení nejdůležitějšího stavu v národě. Na schůzi manifestační může přijíti každý. — Z odpovědi, již dal mp. Koerber deputaci učitelstva, stalo se na podnět, pilným návrhem dra. Kramáře daný, společné osvědčení Čechů i Němců na říš. radě proti plánu vlády zvýšiti říšskou daň z piva. Dr. Kramář pravil, že vláda se chystá již k absolutnímu vládnutí a prvním činem absolutní vlády že má býti zvýšení davky z piva. Sněm král. českého nemohl přistoupiti na to, aby vlastní konsument musil platit 2 K, zatím co by dávka z piva obnášela 1 K 40 hal. Nyní se vyjasnilo, že těch 60 hal. má býti jistou finanční reservou pro případ, že by parlament nepracoval. Mp. Koerber potvrdil rozpoznání dra. Kramáře. Mluvili vesměs proti ministrovi posl. Černý, Sokol, Schreiter, Schücker, Seitz, Dr. Fořt, Zázvorka.

Čtvrtá třída při měšťanských školách. Ministr vyučování dr. Hartel přijal nedávno delegaci »Svazu německých rakouských učitelů měšťanských škol« (Deutsch-österreichischer Bürgerschullehrerbund), která vyslána k němu za příčinou doporučení resoluce přijaté svazem na sjezdě v sv. Hypolitě t. r. o letnicích konaném, jíž se žádá o zřízení čtvrté třídy při školách měšťanských. Ministr prohlásil, že jest pro zřízení fakultativní čtvrté třídy při školách těch a že očekává, že ho v tom budou podporovati sbory, kteréž u věci této mají rozhodovati. Za příčinou porad o reformě resolucí navrženou bude svolána anketa odborníkův. Přijatou resolucí se žádá, aby měšťanská škola připojovala se k pátému ročníku obecné školy, aby byla rozšířena zatím čtvrtou třídou — jejímžto vybytím by se nabývalo oprávněnosti vstupovati do vyšších škol, také do škol kadetních. Počet žactva má býti omezen na čtyřicet pro třídu; do čtvrté třídy má býti zavedena algebra jako povinný předmět vyučovací; má se vyučovati od prvé třídy již jednomu cizímu kulturnímu jazyku. Absolventy třídy čtvrté jest stavěti vzhledem přijímání do vyšších škol na roveň žákům nižších škol středních a mají po vybytí vyšší školy míti právo k jednoroční službě vojenské jako dobrovolníci. — Patrno, že v této resoluci jest implicite zahrnuto rozšíření školní povinnosti o devátý rok. Právě z té okolnosti vytloukali křesťanští sociálové dolnorakouští účinlivý agitační prostředek za voleb na venkově proti stranám pokrokovým pravíce, že v programu stran těch, sympatisujících s učitelstvem, jest obsažena také devítiletá povinnost školní, kterouž křesťanští socialové chtí po něčem, úlevami, opakovacími školami, zredukovati na šest let. A zbraní tou porazili na venkově pokrokové strany nadobro. —K.

Sociální. Rakouská liga ku potlačení *obchodu s děvčaty* založena byla ve Vídni (D. oe. Liga zur Bekämpfung des Mädchenhandels Wien I.). Čle-

nem se může státi každý; řádní členové platí 3 K ročně, přispívající 10 K nebo jednou pro vždy 200 K. Ježto prostituce ohrožuje svými následky mravními i zdravotními kde koho, jest vítati ligu, jež chce jednak poučováním, brožurami a schůzemi, jednak stíháním kuplířství mírniti její následky. Jest jen obava, aby jako obyčejně spolek nestal se účelem sám sobě a nebyl jen parádní folií zla. Proti obchodu s děvčaty a kuplířství, provozovanému insertními oznamovateli denních listů, jmenovitě vídeňských, ale i v Praze, dalo by se přece ihned zakročiti z důvodu mravopočestnosti úřady — a přec se to trpí, ač by jinak stát. návladnictví list konfiskovalo, kdyby oznamoval knihu, jež by se úřadu zdála »nebezpečna«

Přes čas pracováno bylo r. 1901 v 545 továrnách 2·6 mil. hodin. Bylo to především v textilním průmyslu (většinou ženy a děti), ve slévárnách, výrobě kovu, osvětlovacích předmětů, v strojnictví a kloboučnictví. Povolení dáváno bylo hlavně závodům, jež rozšíření pracoven nemohou provésti. Nebýti toho dovolení, bylo by o tisíc dělníků více mělo zamestnání celoroční.

V Německu je nyní 450 *kartelů* »přizpůsobujících produkci konsumu« tím, že prodávají suroviny i polotvary tuzemsku dráže než cizině a doma udržují ceny na výši. Hlasy proti nim jsou již tak četné, že vláda svolává na leden anketu za předsednictví Posadovského, aby o nejdůležitějších typech: o průmyslu montanním, textilním, chemickém, lihu, cukru, skle, papíru, kamení, konečně o loďařském a petrolejovém cizozemském trustu pojednala. — *Stávka* horníků ve Francii jest již skončena až na jednu uhelnou pánev, Společnost i dělníci přijali rozhodnutí smírčího soudu.

Technický. O tom, jak rakouská vláda chová se v jistých otázkách vůči *vynálezcům*, uveřejnil zajímavou studii J. Ephraim (Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberecht 1902, Nr. 6). Rakouský patentní zákon odpírá udělení patentu vynálezům, jichž předmět vyhražen je státnímu monopolu. Dle zákona z r. 1835 je střelný prach předmětem monopolu, i platí tu pravidlo, že každá třaskavina hodící se jen poněkud k střílení, je postavena pod monopol. Existují pak jisté předpisy ku zkoušení nových hmot. Během času ujala se však u rakouského patentního úřadu zvláštní prakse. Stačí pouhé vyjádření ministerstva vojenství a patentní úřad patent odepře. Ephraim uvádí všechna sem příslušná zákonitá ustanovení a odsuzuje logicky i právnicky jednání úřadů. Pochybuje však, že by, byť i třeba patentní úřad chyby uznal, ministerstvo války vzdalo se svého nepřejícího stanoviska vůči soukromému průmyslu.

Na Niagarských vodopádech založila společnost Atmospherie Products-Co. továrnu na *výrobu kyseliny dusičné ze vzduchu*. Proskakuje-li elektrická jiskra směsí kyslíku a dusíku, tvoří se kyselina dusičná. Společnosti podařilo se doposud vyrobit sedmi koňskými silami za hodinu 1 libru (= 0·4535 *kg*) kys. dusičné.

V Sušici zřizuje Karel Clement velkou pálenku na vápno a cementárnu. Správa panství Plasy u Plzně, patřící Metternich-Winneburgům míní podniknouti důkladné změny v dosavádních závodech, zvláště pivovaře, a zříditi velký hospodářský lihovar. Plány k tomu již jsou provedeny. Vč.

Ozvuky a paběrky.

O tom novém pravopise. Ke článku p. Candidovu v 5. čísle »Rozhledů« podotýkám: Je pravda, že zjednodušený pravopis prof. Jokla má mnohé a mocné odpůrce, z nichž nejmocnější, *zvyk*, stačil by už sám o sobě zadržeti na dlouho jeho úspěch. Neboť »lze snadněji povaliti dynastii než zvyk, i kdyby byl směšný«, napsal Murger. A je třeba doznati, že k tomu patří jistá dávka odvahy, máme-li si představiti ku př. Macharův »Žalm« nebo Březinův »Zpěv staletími bloudící« vytištěný pravopisem p. Joklovým. I to je pravda, že spojenci p. Joklovi jsou dosud nečetní a málo vlivní. Zdá se mi však, že jednoho z nich autor jmenovaného článku přehlédl, spojence, jenž se přihlásil teprvé nedávno, je dosud sláb, může však nabýti v brzku značné váhy. A tím je — *psací stroj*. Jednou z nejdůležitějších předností psacího stroje jest větší rychlost jeho práce vůči výkonu ručnímu. Rychlosti lze docíliti ovšem tím větší, čím jednodušší a tudíž přehlednější jest klaviatura

stroje. A tu nelze popříti, že v tom ohledu jest Čech vůči Němci, Francouzovi, Angličanovi v nevýhodě. Kdežto abeceda anglická čítá pouze 26, německá 29, francouzská 30 písmen, má jich česká 40, tedy o celou třetinu více než kterákoli předešlá. Připojíte-li k tomu písmena velká, pótřebné číslice a znaménka rozdělovací, dostanete 89, s osmi písmeny jichž třeba, aby téhož stroje bylo lze užíti i pro písmo německé, dokonce 97 značek. Hotový labyrint — nehledě ani k tomu, k jak snadným omylům budou sváděti při rychlé práci trojí e (e, é, ě) nebo dokonce čtvero u (u, ú, ů, ü). Nedostatek, nebo správněji, nadbytek tento lze stěží odstraniti. Vyťukávati znaménka diakritická zvláštními klávesami činilo by psaní rovněž zdlouhavé, neboť každé písmeno opatřené znaménkem vyžadovalo by dvou úhozů; a připisováti je na hotovém dopise pérem nebo barevnou tužkou, jak činí mnozí obchodníci, používajíce pro české dopisy strojů s písmem pouze německým, jest ještě zdlouhavější a poškozuje úhlednost písma. Tím se prospěch, který skytá psací stroj, pro českého obchodníka značně umenšuje. Psací stroj jako mnohý jiný vynález musil přežíti desítky let, než se také u nás ujal a teprvé v posledních několika letech začíná se tu rychleji rozšiřovati. Až bude jednou rozšíření jeho u nás tak všeobecné jako na příklad ve Spojených Státech, pak bude zaznívati nejenom v kancelářích továren a velkoobchodů, ale i v jizbě malého živnostníka a v bytě soukromníkově jeho jednotvárný cvakot — jako vytrvalý protest proti našemu složitému pravopisu a neodbytné volání o jeho reformu. K. SCHEINPFLUG.

Mladé sdružení, společnost mladých literátů, umělců a akademiků na Kr. Vinohradech, pořádala 18. t. m. večer »**Z Gorkého domoviny**«, k níž zvalo uměleckou pozvánkou, originální litografií Strettiho. Večer byl zahájen prologem p. K. Domorázka, ve kterém na místě obvyklého pána ve fraku vysvětlili význam Gorkého dva studenti v krátké dramatické scéně. Po prologu inscenována náladově povídka »V stepi« pod titulem »Bosáci« a povídka »Z nudy«, společenská karikatura z malé stepní stanice. Náladové drobnokresby Rabikova zahrál p. V. Novák a Musogoského písně zazpíval p. Karbulka. Na leden chystá sdružení večer českých buditelův.

Rakousko-uher. vyrovnání V národohospodářské společnosti odpovídal minulý týden na kritiku naši p. Dr. Hotovetz, jenž pro svá tvrzení nemohl se dovolati než svých 12 let úřednických v komoře obch., jižlivými nájezdy osobními, právo kritiky ve vědě přisuzuje jen těm, kdo vědecky pracují. Stejný názor pronesl p. Dr. Schuster. Nic proti tomu nemáme! Jen jestli páni zase budou souhlasit s námi, že to, co oni dělají, není daleko ještě věda!

Sézonní literaturu pěstuje nejen p. Beaufort, nýbrž také pan Knapp. K vánočním svátkům nabízí v »Divadelních Listech« hru »**Vánoce**«. Teprve ze skromného podtitulu se dovíte, že se tento sézonní mumraj provozuje s Ibsenovou Norou. Aspoň taková díla by neměla být zatahována do těch nejnaivnějších reklamních útoků na nemyslivé publikum. H—č.

Moderní umělecká galerie pro král. České zřízená z lonského daru císařova ustavila v neděli 23. t. m. své oba odbory. Zvolení v českém: Místopředsedou stav. rada Hlávka (předseda odboru dr. Kramář je jmenován císařem), zapisovatelem prof. Kotěra. Do umělecké komise: dr: Kramář, prof. dr. Stupecký, prof. Hynais, prof. Myslbek, prof. Kotěra a ředitel Stibral. — V německé, jehož předsedou jmenován byl prof. dr. Wieser, zvoleni: místopředsedou hr. E. Nostitz, zapisovatelem prof. Hellmessen. Do umělecké komise navrženi pp.: Krattner, Hellmessen, Orlik, Zasche a V. Ginskey.

Závrať.

Na výšinách slávy,
»Závrať kam spěl,
vlídným kynem hlavy
kritikům svým děl:
»Konec živoření,
konec fadese!
Není k zahození
vaše profese.
Zálety, dím znova,
ženy, revolver,
celý Casanova,
troohu Kronbauer
toť, co znát musíte, —
v tom je žití tep,
z lexik nic nezvíte,
však jsem vás už klep!
Ale kdo z vás poví,
nač bych důraz klad? - - -
Spěte k Pasteurovi
dát se očkovat!«

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 6. PROSINCE 1902. ČÍSLO 10.

Vyrovnací kontroversa.

Rakouskouherské vyrovnání jako problém český, jako problém českého národního hospodářství a problém české politiky, toť zajisté věc velikého významu a není tedy náhodou, že jsme se již tolikráte jím zabývali a že se k němu vracíme opět.

Uvažujíce o významu rakouskouherského vyrovnání pro národ český konstatovali jsme především českou národohospodářskou neznalost a nevědomost, co hospodářsky jsme a jaké jsou naše hospodářské síly; bez poznání sebe pak nemožnost správného postupu vyrovnacího, hospodářského i politického, ježto bez přesného vědomí takového nelze se nám vůbec rozhodovati o tom, co počíti, ne na př. ve věci celního a obchodního svazu, autonomního tarifu a obchodních smluv, ani jinde.

Oproti tomuto nazírání ozvala se v »české národohospodářské společnosti« oposice pohodlně a priori odmítajíc možnost zvláštních českých zájmů na úpravě vzájemných poměrů rak.-uherských: český průmysl má prý týž zájem na úpravě té jako průmysl německý, české zemědělství stejně jako německé; české dělnictvo má stejně zájem na průmyslu německém, při němž nalézá zaměstnání, jako na českém; tvrzení tedy, že máme my, Čechové, nějaký zvláštní zájem ve věcech vyrovnacích je pouhou frásí. Zde běží o úpravu podmínek hospodářského vývoje státem a ty nemohou býti pro různé národy různé. — Kdo má pravdu? Jsou opravdu zájmy českého průmyslu totožny se zájmy průmyslu německého, jsou zájmy českého zemědělství totožny se zájmy zemědělství německého?

Jen poněkud kritické zkoumání ukáže nám, jak odvážné, ba lehkovážné je takové tvrzení bez přesných dokladů. Zájmy těchže stavů nemusí býti ani kvalitativně ani kvantitativně totožné. Jakmile nejsou stejné podmínky výrobní na celé ploše, na které bydlí oba národové, objeví se rozdíly: nestejné podmínky přírodní (blízkost suroviny, blízkost uhelných ložisk, výhodné vodní síly atd.), nestejná dovednost dělnictva, nestejné podmínky mezdní, dopravní, odbytové na různých místech plochy zmíněné, jsou i při průmyslech jinak zcela stejnorodých

příčinou rozdílů s nimi souvisících zájmů. Avšak i za vnějších podmínek, poměrně, ba dokonce zúplna stejných (na př. při průmyslech koncentrovaných ve větších střediscích), mohou se kvalitativně lišiti a často se také liší zájmy uvnitř jednotlivých odvětví průmyslových a dokonce uvnitř jednoho a téhož národa. Nemůže také ani býti jinak, když jde o lidi různých osobních vlastností, individuálních vloh nebo nevloh, kapitálově různě silných atd. Jiné jsou bez odporu zájmy průmyslníka, který velikostí odbytu na určitých trzích veden byl k tomu, založiti v jeho bezprostřední blízkosti filiální závody se samostatným technickým a komerčním vedením a jiné zájmy průmyslníka, jenž opatření takového neučinil a má se obávati ztráty příslušného odbytu. Jiné jsou zájmy průmyslníka, jehož odbytové ideály upínají se k určitým trhům, a jiné zase zájmy onoho, jehož ideálem jsou trhy zcela jiné neb onoho, jenž trh dosavadní pokládá v době dohledné, snad nejbližší, za ztracený a chystá se obrátiti se jinam, zejména onoho, jenž snad chystá se a může se obrátit na zanedbávané trhy domácí.

Stejně má se věc dokonce i v zemědělství: výrobce plodinných specialit silné soutěživosti (na př. mělnického vína a j.) má jiné zájmy odbytové než výrobce plodin běžných, nestejné podmínky přírodní (jakost půdy a překážky, odpor, který klade) nestejné podmínky mezdní, dopravní a j., blízkost neb vzdálenost průmyslových středisk, výhodných odbytišť jistých výnosnějších plodin (zeleniny, ovoce atp.), vše to způsobiti může a způsobuje i zde různost zájmů.

Postihnouti takové rozdíly a zájmy samé není věc snadná. To není báseň, není to odhad, zde nestačí dušování osoby sebe věrohodnější, běží právě o objektivní, nesubjektivní zjištění, o věc konkretního a objektivního šetření. Tu prostě nejde pomáhati si nedoloženým tvrzením o identitě zájmů! Potřeba takového šetření stává se tím naléhavější, když uvážíme, že také je třeba údajů kvantitativních. Kvantitativně přec mohou se lišiti i zájmy kvalitativně stejné a to nejen absolutně, nýbrž i relativně! Jiný je zájem toho, kdo dociluje na určitém trhu milionových obratů na udržení téhož trhu, a jiný onoho, kdo by tam nedocílil obratů snad ani tisícových, zejména kdyby šlo v případě poslednějším o závod větší než v prvém!

Čísla tedy a bohatý a přesně tříděný materiál anketní! Je třeba obsáhlých a důkladných statistik, aby nám byly zobrazeny všecky zájmy hospodářské různých našich odvětví průmyslových, našeho obchodu a zemědělství, abychom na jejich podkladě mohli pracovati a činiti z nich spolehlivé závěry. Podle všeho však máme do nich daleko, ježto u různých našich institucí, zejména obchodních a průmyslových komor není viděti chuti k namáhavé práci, jíž bylo by třeba k pořízení jejich, ba zdá se, že ani není pro ně všude porozumění. Je však bezpodmínečně úkolem zmíněných institucí a příslušných jejich referentů, aby se o data taková starali, úkolem, který nemůže

býti svalován na bedra jiných, zejména ne na bedra soukromníků. Ony instituce jsou tu přece proto, k tomu cíli byly pořízeny, aby podobné agendy obstarávaly. Za to ukládají i veřejné dávky, mají tudíž i zodpovědnost! Ostatně nebudiž zapomínáno, že, i když by zájmy naše a Němců v zemích námi obývaných byly totožny ve smyslu svrchu zmíněném, sotva by se našel někdo, kdy by chtěl vážně tvrditi, že jsou naše zájmy totožny i se zájmy Rusínů, Poláků, Němců z alpských zemí, Italů, Slovinců, Srbů, Chrvatů.*) Tudíž statistiky takové i pak měly by svou cenu.

Naskytá se však ještě jiná otázka! Ze svrchu uvedené opoziční formulace zřejmě vysvítá názor, že zájem národa není než souhrnem zájmů jednotlivých stavů. Skutečně neběží u národa o jinou hospodářskou moudrost než o moudrost hospodářství soukromých? Věcí zabýval se již List, jenž ve svém »Národním systému hospodářství politického« píše: »Jak? Moudrost soukromého hospodářství že je též moudrostí hospodářství národního? Nikoliv! V hospodářství národním může býti moudrostí, co by bylo zpozdilostí v hospodářství soukromém a naopak, z toho zcela jednoduchého důvodu, že jeden krejčí není národem a národ není krejčím; poněvadž rodina je něco zcela jiného než sdružení milionů rodin, jeden dům něco zcela jiného než velké území národní. Také nepečuje vždy individuum, znajíc a chápajíc svůj vlastní zájem nejlépe o zájmy společnosti. Tážeme se těch, kdož zasedají na soudcovských lavicích, nenaskytá-li se jim častěji případ, že posílají individua pro nadbytek vynalézavého ducha, pro přílišnou průmyslovost na šlapací mlýn? Lupiči, zloději, podloudníci a podvodníci znají místní a osobní poměry výtečně a věnují svému obchodu nejnapjatější pozornost; z toho však nevyplyne, že je na tom nejlépe společnost, kde taková individua v provozování své soukromé průmyslovosti co nejméně jsou obmezována« — možno dodati: kde vůbec jsou. A dochází závěru, že »počet produktivních sil národa není totožným s agregátem produktivních sil všech individuí, přihlížíme-li ku každému o sobě, že počet těchto sil podmíněn jest hlavně společenským a politickým stavem, zejména však stupněm, ve kterém národ provedl dělbu práce a sdružení produktivních sil ve svém středu.« »Jako u továrny na jehly, tak spočívá u národa produktivnost každého individua, každého jednotlivého odvětví výrobního a na konec celku v tom, aby činnost individuí byla navzájem ve správném poměru. Nazýváme tento poměr rovnováhou neb harmonií produktivních sil.

*) V samé národohosp. společnosti dr. Viškovský přesvědčivě vyložil, že zájmy zemědělství v Cislajtanii nejsou jednotné, že jiný zájem mají na př. země alpské a jiný Čechy, (a ovšem také, že ani v Čechách není jednoty zájmové)! J. St. Mill vyslovil zásadu, že není všeobecně lidského charakteru, že maximy vyvozené Angličany nedá se užíti u Francouzů a že zákony národního charakteru jsou nejdůležitější třídou sociologických zákonů.

Národ může míti příliš mnoho filosofů, filologů a literátů a příliš málo techniků, obchodníků a plavců. To je následkem daleko pokročilého vzdělání, jež však není podepřeno daleko pokročilou silou průmyslovou a rozšířeným obchodem vnitřním a vnějším; je to tudíž tak, jakoby se v továrně na jehly fabrikovalo daleko více hlaviček než jehel špendlíkových. Zbytečné hlavičky špendlíkové v takovém národě jsou: spousta neužitečných knih, důmyslné systémy a učené sváry, jimiž se duch národa více zatemňuje než vzdělává, od užitečných zaměstnání odvrací, tudíž i produktivní síla jeho ve svých pokrocích skoro zrovna tak zdržuje, jako kdyby měl příliš mnoho kněží a příliš málo učitelů mládeže, příliš mnoho vojáků a příliš málo politiků, příliš mnoho spravovatelů a příliš málo soudců a obhajců práva« — stejně pak měla by se věc, když by národ měl mnoho národních hospodářů, avšak málo strážců svých hospodářských zájmů!

Národ je něco jiného než shluk stavů, je živoucí organism a může míti své zvláštní, od zájmů stavovských i odlišné zájmy. Opačným názorem dospěli bychom snad tam, že bychom musili tvrditi, že nemá národ zájmu, kde nemá stavů, ač je možno, že zrovna tam zájem jeho je největší. Cítíme to na př. všude tam, kde není neb skoro není průmyslu v rukou českých podnikatelů, za to však je dělnictvo, buď vesměs nebo také české. Tu není sice českých podnikatelů, ale je tu dělnictvo a zájem jeho jako stavu víže se po stránce existenční na podnikání německé. Leč již zájem jeho raçový je s existenčním v rozporu, zájem pak národa přímo velitelsky žádá, aby rozpor obojího, právě uvedeného zájmu byl odklizen a aby na místo německého nastoupilo podnikání české a aby změna ta znamenala možno-li zlepšení existenčních podmínek dělnictva. Nebo jak by bylo lze se stanoviska souhrnu stavovských zájmů stanoviti zájem národa, když by si zájmy jednotlivých stavů odporovaly? Rušily by se snad navzájem? Či resultovala by tu mechanická výstřednice sil? Důsledky nemožné! Zde běží o více než úkoly addice: jde o vyšší synthesi, dílo tvůrčí síly, jež nejen počítá, ale i odvažuje, jež kalkuluje a předvídá, aniž pouze papouškovala bezduchá čísla! To pak v otázkách vyrovnacích znamená: míti pro každé parlamentní hlasování, pro každou tarifní položku celní svůj pádný důvod, před očima jasný cíl a snažiti se, aby se stalo dle našich potřeb a zájmů, ať již direktních, či indirektních. Jsme však tak připraveni? Kdo by mohl něco takového tvrditi?

Právem jsme tedy tvrdili, že je tu trapná česká ignorance a bezradnost ve věcech vyrovnacích, ba hospodářského konání vůbec, právem jsme volali, že je nejvyšší čas, aby jim byl konec, jinak že jak in politicis, tak hospodářsky pohoříme. A jistě je pravda na naší straně, tvrdíme-li, že nemůže býti lehkovážnějšího jednání nad výrobu pohodlných frází o totožnosti hospodářských zájmů českých a německých a to i tehdy,

když již s vodními cestami učinili jsme smutnou zkušenost totožnostní! Věje sice vítr v tom smyslu z Vídně, je tudíž svůdnou modou pokloniti se a volati s volajícími: už to máme! Ale skutečný stav je jiný, pravý opak: národnostní boj v našich zemích dobojuje se právě na poli hospodářském! My nechceme zůstati hospodářsky tím, čím jsme, nechceme přijati to, co minulost nám dochovala, nechceme prostě dnešní skutečnost. Ale všecka náprava vždy se udála a vždy bude možna jen tím způsobem, že skutečnost jest překonána ideou. Bez idey není náprava. Pánové v české společnosti národohospodářské ukázali, že ideje nemají. Že nemají ideje, vyjádřené v názvu »*česká* společnost národohospodářská«.

Divadlo na venkově. (Další.)

Také uslyšíte málokdy, že by některý herec omlouval nedostatečnou znalost úlohy množstvím práce. Za to můžete seznati celou kategorii těch, kteří považují učení se roli nazpaměť za nutnou přípravu leda pro nějakého začátečníka, ale za holou zbytečnost pro sebe, rutinované herce. Honosí se rádi svým uměním mluviti po napovědovi. Toto »umění« záleží v tom, že se řeč nepřirozeně protahuje, aby sluch získal času k zásobování z budky; činí se neodůvodněné pausy, vkládají se zbytečná citoslovce a bezúčelné spojky, slova i celé věty se opakují nebo zase nonchalantně přeskakují, působí-li jejich papouškování trochu potíží. Toto »umění« je arci nejhrubší bezohledností vůči obecenstvu; neboť je možno, mluviti vůbec o nějaké hře, kde herec musí soustřeďovati všecku svou pozornost na napovědu, kde pronášeje zaslechnuté slovo, nezná ještě těch, jež budou následovati? A ono je nejbrutálnějším znásilňováním díla básníkova; neboť, co platno básníkovi všecko jeho úsilí stylistické, jeho snaha o sytý, výrazný a psychologicky správný dialog, jeho zápasy o každé slovo, když herec místo jeho organicky stavěných vět odříkává nesmyslné zkomoleniny, jak je doslechl nebo nedoslechl od svého předříkávače, když jeho výstižné výrazy a suggestivní obrazy nahražuje svými jalovými, nevhodnými slovy; jak mu je slina na jazyk přinesla?

Příliš časté střídání rolí nezbavuje tedy venkovského herce nadobro možnosti, aby se naučil úloze nazpaměť; co mu však činí jistě nemožným, jest hlubší proniknutí a podrobné herecké vypracování každé role. Nově nastudovaný kus zmizí u venkovské společnosti pravidelně po prvním provedení s repertoiru; na opakování může dojíti až na některé z příštích stanic, za měsíc, za dva i později. Tu je pak herci věru těžko připojovati ke zkušenostem předešlého představení objevy následujícího, neboť ony zkušenosti se dávno ztratily za horami dnů a rozplynuly v proudu nových dojmů, pokusů a objevů, jež přinášely jiné role v jiných kusech.

Co je však příčinou této přílišné proměnlivosti repertoiru venkovských divadel? »Obecenstvo«, odpoví vám divadelní ředitel. A v první chvíli snad mu přisvědčíte. Svědčí vskutku o velmi malém zájmu obecenstva pro umění herecké a velmi slabém porozumění podstatě divadla, že je skoro nemožno opakovati jeden a týž kus na témž venkovském jevišti během jedné divadelní saisony, ba ani ne v saisonách nejblíže následujících. Vždyť při prvním poslechnutí nového kusu musí divák soustřediti skoro všecku pozornost na vnímání díla básníkova, a i tu, je-li drama myšlenkově hlubší nebo formálně bohatší, přecházejí jemnější půvaby práce bez účinku; k podrobnějšímu sledování výkonů hereckých nezbývá mu dosti času.

»Půjdete večer do divadla?«

»Ne, já už ten kus znám; co bych tam dělal?«

To je vskutku podivná odpověď z úst pilného navštěvovatele divadla.

Přihlédnete-li však blíže, přesvědčíte se, že ani v tomto případu nelze přičítati obecenstvu všechnu vinu. Venkovské divadlo má herců-umělců málo, tuze málo, ba i o solidní řemeslníky je nouze. Jeho obecenstvo musí se spokojiti, neznesnadňují-li mu herci svým podáním vnímání dramatu — žádati, aby mu je přiblížili a k jeho básnickým půvabům připojili půvaby své hry, bylo by za stávajících poměrů bláhovým. Čeho by tedy mohla poskytnouti venkovskému divákovi druhá, třetí návštěva téhož kusu? Jen stále jasnější a širší poznání nedostatků hry a souhry, které mu z valné části ušly při prvním představení, kdy pozornost jeho byla zcela zaujata novostí děje; a následkem toho setření prvního, příznivějšího dojmu.

Tak jeden z nejtěžších nedostatků venkovských společností divadelních, nedostatek sebe menšího kmenového repertoiru vyplývá hlavně z nezpůsobilosti jejich herců. Nenamlouvám sice si, že by se při vyšší úrovni hereckých výkonů nalezlo již dnes v malém městě dosti lidí, kteří by zašli k jedné a téže společnosti několikráte na představení jednoho a téhož kusu*); jistě by se však nalezlo dosti těch, které by lákalo spatřiti některý kus znovu u jiné společnosti, v jiném obsazení a jiném hereckém provedení. Pak by si mohly také kočující společnosti založiti svůj kmenový repertoir, jenž by opakován (s jistými změnami) na každé stanici, přispíval k vývoji hereckého umění jejich členstva, umožňoval jim pečlivější výběr a důkladnější studium novinek a působil i výchovně na obecenstvo.

* * *

Jeví se v umění našich venkovských herců nějaký pokrok, nebo, naopak, klesání?

*) Obecenstva tak vyspělého nemá dosud ani Praha, jak o tom svědčí obvyklá čtyři představení každé nové hry, odpovídající čtyřem čtvrtkám abonentů.

Otázka dost choulostivá. K jejímu zodpovědění je třeba srovnati dojmy dneška se vzpomínkami vzdálené a vzdálenější minulosti a tyto, jak známo, bývají velmi nespolehlivy.

Vzpomínám tu herce, jenž býval mláčkem mých ranných let. Velký, statný muž výrazné tváře a kovového hlasu. Jak jsem ho miloval! K vůli němu chodil jsem do divadla a nezameškal jsem žádného představení, v němž on měl větší úlohu. Výjevy před jeho vystoupením zdály se mi býti čímsi vedlejším, přípravným, pouhou jakousi předehrou; teprvé jeho vstupem nabýval pro mne děj větší zajímavosti, jeviště hlubší perspektivy, každé slovo plnějšího významu. Když jako markýz Posa vrhal králi v tvář své smělé pravdy, rozbušilo se divákovi srdce a oči mu zaplály; a když jako herec Pěnkava v Samberkově Tylu těšil svým bodrým způsobem opuštěného Kajetána, zalily se nám oči mlhou a stěží jsme potlačili vzlyknutí. Jak jsem řekl, nelze valně věřiti starým vzpomínkám. Byl jsem tenkrát ještě hošík a mohl bych se na tehdejší své dojmy dívati se shovívavým úsměvem. Nebyl jsem však sám, má rodina, její příbuzní, přátelé, známí. . ach, kde kdo, každý choval týž obdiv a lásku k výtečnému herci, celé město chodilo tehdy na představení oné malé společnosti, aby se kochalo jeho hrou, vlnami jeho lahodného hlasu. A ještě po létech vzpomínali jsme naň s nadšením a hledávali v novinách zprávu, kdy konečně vystoupí v Národním divadle...

Po mnoha letech spatřil jsem ho opět jako dospělý. Ale »zklamání« je příliš slabý výraz pro dojem tohoto shledání. Byl to úžas člověka, jenž se stal svědkem zázraku. Jak milým byl mi kdysi tento muž, tak mi byl nyní odporným. Ne snad pro nějaké různosti uměleckého nazírání — o tom nemohlo býti u něho ani řeči; ale on neuměl vůbec mluviti, lidsky a česky mluviti, jediný jeho přízvuk nebyl správný, jediný posunek přirozený, každé slovo z jeho úst, každý pohyb jeho těla byly falešny, nemožně strojeny, znetvořeny. A ten k prasknutí nafouklý pathos, s nímž pronášel nejlhostejnější větu: »Sklepníku, přineste mi noviny«, v nějaké polské veselohře, právě tak, jako jiní chroptěli, závěrečnou kletbu v »Nočních rejdech v Černé věži«: »Já svou matku proklínám!« Hotová karikatura hereckého umění.

Jak jen mohla nastati tato změna? Co se s ním stalo? Stáří? Nikoli, byl právě v nejlepších letech, měl statný zjev i ten mohutný orgán měl dosud, který nás kdysi tak okouzloval a jenž nám teď činil jeho výkony už naprosto nesnesitelnými. Řval strašně, řval ustavičně, řval všecko, ať to bylo co bylo, řval jako Alba ve »Vlasti«, řval jako Blygni v »Majiteli hutí«, řval u lože umírající »Dámy s kameliemi«. A při tom to hrozné tremolo! Nepronesl hladké slabiky, jeho hlas se stále chvěl jako hlas starých lidových zpěváků v kostele. Mladší diváci se mu posmívali nebo se naň zlobili a jeho někdejší ctitelé říkali nesměle se smutným úsměvem: »To býval někdy výtečný herec,«

A já.. Pozoroval jsem ho ve dvou, ve třech představeních a snažil jsem se vysvětliti si leccos nevhodností rolí a jinými příčinami, ačkoli jsem v hloubi duše cítil, že se přelhávám. Pak hrál jednou jednu ze svých kdysi nejslavnějších rolí.. a vzpomínka na mé někdejší nadšení »choulila se u mých nohou jako spráskaný pes«, jak napsal, tuším, Machar. Od toho večera jsem již nikdy nešel do divadla, když bylo jeho jméno na ceduli. —

A od toho večera bylo mi jasno: ne on se změnil, ten dobrý muž, ale změnili jsme se my diváci a změnilo se jeho herecké okolí. Podobných případů zažil jsem více a některé mnohem poučnější. Seznal jsem, že mladí herci docela prostředních schopností vynikali v moderních kusech nápadně nad kolegy starší generace, kteří třeba požívali zvučného jména. Výkony jejich třeba daleko nevyhovovaly mým požadavkům a kdybych je měl posuzovati kriticky, vyrojily by se mi z péra roje výtek; bohatstvím a původností prostředků vyjadřovacích nestály třeba nijak nad výkony starších druhů. Co mi je však činilo o tolik milejšími a bližšími byl pocit, že se ti mladí pohybují na známém terrainu a že se na něm pohybují volně a přirozeně, byť i ne dosti obratně, kdežto u starých vycítil jsem nepevnost půdy pod nohama, cizost ovzduší, nepřirozenost a strojenost všech projevů. Byli jako ptáci, kteří se učí plavati, jako ryby, jež se pokoušejí létati.

Z toho vyvozuji: v jistém směru lze znamenati pokrok i u venkovských herců. Ale tento pokrok neudál se jejich přičiněním, není výsledkem účelné práce a oni si ho snad ani neuvědomili. Je prostě zásluhou prostředí, ve kterém vyrostli, a které bylo bližším duchu dnešního kusu i myšlení a cítění dnešního obecenstva, respektive jeho pokročilejší části.

To je tedy jistý pokrok v jednom směru; v ostatních lze znamenati spíše úpadek. Doznal jsem, že nelze věřiti vzpomínkám příliš dávných dojmů; připouštím, že průměrná kvalita venkovského herectva není horší než bývala; ale jeden smutný fakt by bylo těžko vyvrátiti — že se mu nedostává čím dále tím více silných talentů, herců, kteří jsou skutečnými umělci nebo se jimi alespoň mohou někdy státi.

Venkovská divadla dodala kdysi Národnímu skoro všecky jeho síly a nejlepší jeho síly. Ano, měla jich více, než ono mohlo zaměstnati a následkem toho bylo několik vskutku pozoruhodných talentů odsouzeno na celý život pod vetchou plachtu kočovné káry nebo v chantanové ovzduší pražských předměstských jevišť (pan Lier, paní Ryšavá). Dnes.. nalezli byste dnes v tlupách venkovských herců nějakého Mošnu, Šmahu, Vojana? Jsou tam dnes ještě lidé, kteří mohou přispěti svou hřivnou k rozvoji hereckého umění?

Přivolávám v duchu těch několik zajímavých postav, které jsem seznal za své dospělosti v řadách kočujících herců. Skličující přehlídka. Nebylo jich mnoho a — kam dospěly? Neboť

venkovské divadlo nejen že neumí hereckých talentů vychovávati, ale umí je obratně ubíjeti. Vzpomínám na paní Marii Procházkovou, heroinu královské postavy, výrazného oka a lahodného hlasu. Bývaly chvíle, kdy to v její hře zasvítilo jasnými plameny tvůrčí síly; a po nich přicházely jiné, chvíle studeného routinérství, chladné virtuosity. Klamaly vás ony jasné chvíle? ptaly jste se někdy v duchu. Anebo, spíše, byla to mnohaletá vyčerpávající a znavující lopota venkovské herečky, která ji přinutila šetřiti drahokamů a platiti také skleněnými imitacemi?! Vzpomínám Filipa Zöllnera, svérázného vládce nevtíravé, charakterisující a při tom tak působivé komiky. Zapřáhli ho do vozíku operety, nutili ho hráti po dvacet roků den ze dne pitomé punčochové tatíky, naučili ho dobývati laciných úspěchů falešnými tony a kňouravými fistulemi svého naprosto nepěveckého hlasu, banálními extempory a drastickými posuňky... Vzpomínám charakterního herce pana Gabriela. Uměl se ku podivu vžívati v těla i duše starců ten mladý muž. Jeho blbý Amandus v »Mládí« byl z hereckých výkonů, na něž za léta nezapomenete. Nacpali ho do uniformy veseloherního důstojníčka, pro něhož měl nedostatek strojené uhlazenosti a nadbytek mimiky, oblékli ho do ženských sukní a nutili do drastické komiky — eh, použili všech svých nivelačních prostředků, aby ho snížili o tolik, oč převyšoval své okolí. Vzpomínám slečny Marie Vintrové, drobné, nepatrné dívčiny a nejsilnějšího hereckého talentu, jaký jsem kdy na venkovském divadle seznal. A to je vlastně jediná nezkalená vzpomínka. Její bohatý citový fond, její sálající verva dovedly ji přenésti přes všecky překážky, každé roli, byť sebe duchaprázdnější, byť sebe odlehlejší svému nadání uměla vdechnouti tolik života a tolik tepla, že alespoň něčím zajímala. Dostalo-li se jí však role, z níž bylo možno něco vytěžiti, poněvadž v ni autor něco vložil.. taková Růženka v »Zápasech motýlů«, taková Anička v »Mládí«, taková Blanka v »Doně Sanče«, takové výkony byly již mnohem více než pouhými sliby v budoucnost. Jediná nezkalená vzpomínka. Ale viděl jsem ji naposled před třemi roky a kdož ví, zda-li se venkovským divadlům za tu dobu nepodařilo rozdrtiti také její silný talent mezi mlýnskými kameny nelidské dřiny a blbého repertoiru..?!

*

Je možno vysvětliti tento nynější nedostatek nadaných herců prostě tím, že jich naše doba více nerodí? Nemohu se spokojiti tímto vysvětlením. Myslím, že lidí s hereckým talentem žije mezi námi více, ale různé zevnější okolnosti zadržely již mnohého od pokusů o jeho uplatnění a přiměly jej, aby udusil své umělecké touhy a spokojil se na vždy zaměstnáním v dílně, v obchodě, v úřadě.

Jednou z těchto okolností je bídné hmotné postavení venkovského herce.

O té bídě kočujících herců napsalo se u nás již dosti (pohříchu, obyčejně jen legračním, anekdotickým způsobem), ale obecenstvo nemá o ní přece ještě správné představy. Udrží-li se některá společnost v malém městě delší dobu a má-li trochu slušnou návštěvu, slýcháte pak mezi známými vyprávěti s tváří vážnou takovéhle věci: ten člen společnosti má stodvacet, ona členka osmdesát, tamti dva herci-manželé stošedesát zlatých měsíčně a mimo to na každé stanici příjem.

Pohádky o křišťálových palácích a zlatých ptácích! Kdyby takový důvěřivý navštěvovatel nelitoval trošky práce a po několik večerů si spočítal v meziaktí přítomné diváky, dopočítal by se zcela jiných výsledků.. Tak zvaná slušná návštěva venkovského divadla obnáší šedesát — osmdesát sedících osob, které platí po třiceti až padesáti krejcařích; za nimi hrstka stojících za deseti a dvacetikrejcarové vstupné. Galerie bývá obsazena trochu četněji jen v sobotu a v neděli. Činí celkem příjem čtyřiceti až padesáti zlatých, z nichž patnáct až pětadvacet pohlcí režie. To je příjem slušně navštíveného večera, bývají jiné, kdy se nevybéře ani tolik, kolik obnáší režie. A společnost má dvacet členů..

Tyto poměry vysvětlují dostatečně, proč mají kočující společnosti zejména takovou nouzi o obstojné milovníky, ačkoli tento herecký obor není jistě těžší ostatních. Proto, že mladému muži příjemného zevnějšku a uhlazených způsobů kyne v celé řadě jiných povolání lepší hmotná existence než u venkovského divadla. (Další.)

Konfese a vzpomínky.

I. — Macharovy Tři knihy feuilletonů chtějí býti psychologickými dokumenty zvlášť výraznými pro autora, chtějí býti díly uměleckými a současně i kusem kulturní historie posledních desítiletí. Příliš mnoho cílů, než aby práce neselhala. Hned předem pravím, že nevystihly ani jediného úkolu svého zcela, některý dokonce zkarikovaly, a v celku nechávají v duši dojem beztvárného, neurčitého, dojem neradostné mnohoslovnosti přerušované časem pěknou oasou.

Poslední kniha je asi jádrem dokumentárních snah Macharových, vycházím tedy od ní.

Konfese — román svého Já. Kde končí prvé a začíná druhé? To vše, co o sobě vykládá, přec nebylo tak, bylo to, věřím, ale vnitřní psychičnost je přeformována; pan Machar, když rekapituloval své memoary, mimoděk snad chtěl dát svému vývoji jednotné hledisko, chtěl mít pevnou kostru základní, a tak se stalo, že nezachytil života s tou vůní, kterou dýchal, vůní rozmanitou v každém období, že mu dal projít svým nynějším názorem a skreslovat. Ano, to je pan Machar, který v první třídě má jiného boha než v druhé, ale není to dítě

Machar, jež nebylo dosud prosáknuto skepticismem a filosofií deterministní. Tam úmyslně je stavěn do popředí racionalistický hloubač a zastrkáván do koutka sentimentální fantasta a romantický epik dítě. Jen v těch místech, kde se dosud buď náhodou či úmyslně neprobil k revolučnímu usamostatnění, kde strpěl na sobě nános tradiční, v těch se prozrazuje, sestupuje ze svého hlediska a píše, jak tehdy cítil. Jsou to partie matčiny, otcovy, tu tam i vlastenecké (což je až podivno) a některé z dětských lásek. Nechci přetvořiti jeho dětství, ale těžisko niterného života vidím přesunuto na pole, na něž sklouzlo mnohem později v letech přerodu. Dětství není tedy objektivně klidnou konfesí, má v sobě kus poetické karnace, je psáno umělcem, ne člověkem pouze. Dobře se čte jako román, vzbuzuje však pochybnosti.

Opakem jsou paměti studentské a počátky literární činnosti. Machar nynější se tenkráte tvořil a proto zachycuje pěknými fakty svou krystalisaci, fakty, jež přestávají být uměleckým koncipováním a zůstávají pouze tím, čím byly, upřímnou vzpomínkou, ne románem. Ale i tu ještě není vystiženo vše. Konfesemi se měl přece vyzpovídat ze svého niterného dění; toho však se dotýká sotva na několika stránkách, vše ostatní je pouze vnějškem synthetickým. Schází analysa duše, jež ponechána mezi řádky, schází zpytování, hledání příčin, jež vyvolaly skutky ty a ty. A mezi vše vneseny houfy poznámek, jež chtějí charakterisovat ovzduší, jsou však traktovány tonem a názorem Machara tehdejšího, nevyspělého, místo aby při nich právě se uplatnil kritik hotový. Zkrátka je vidět nesprávné hodnocení materiálu, je cítit, jak vzešla kniha z dobrých sice úmyslů, ale z chvil, jež kolísaly, nejsouce s plným přesvědčením uměleckým obětovány práci napřed již v duši hotové, třeba si autor říkal v předmluvě opak.

Co druhé, vlastně první knihy? Čtete, čtete, usmějete se někdy, někdy znechuceni k fadese brodíte se slovy, jež nejsou ničím a bůh ví kolikrát se opakují, pak přijdete na studii dobrou a litujete, že jste vyplýtvali mnoho sil a času, že nejste s to vnímat svěže. Proč tyto knihy byly vydány tak? Jen z falešného předpokladu, že »jedna chvatně na papír nahozená polemika poví o svém původci víc než celá kniha básní?« Pak je celá sbírka pouze prací předběžně vykonanou pro literární historické rýpaly (nemíním lit. historiky), kteří snad za ní budou kdysi vděčni; ale je zcela neoprávněným útokem na dobrodušnost čtenářů, jimž předkládá duchaplné popravy »slaboduchých a nepříčetných bláznů«, vítězné ovšem, poněvadž neuvádí replik na svoje útoky.

Feuilletony: Sbírka polemik, kdysi v čas. snad dobře umístěných, aby ty odlehlé rybníky našeho života neprohnily zcela, dnes celé generaci neznámé, daleké a cizí, svou jednostranností zbytečné; pak sbírka poznámek opravdu velmi chvatně hozených na papír, poznámek o jakýchsi detailech politických a kultur-

ních, jež jsou dnes hluchy, zbytečny. Škoda je řady studií uměleckých, jež jsou takovým balastem ubity. Ty měly být vybrány v knihu jedinou, menší o hodně, byly by i dokumentem i prací respektovanou. Nejsou sice psány tak vervně, tak břitce jako bojovné avantury, ale jsou psány poctivě, pravdivě. Jako nejlepší vybral bych Hálka, Heineho a Sudermanna, jimž vniknuto až do hlubin tvůrčích, kteří reliefováni rukou silnou, okem jasným, duší prostou všeho postranního, čistě kritickou.

Jedna velká a krásná myšlénka však províjí se přece všemi třemi knihami. Jít v před bezohledně, útočně, hledat reakci a sterilnost, jež by se měla vypálit z těla národního. Ta ochrání prvé dvě knihy před ironií, ta dodává konfesím lákavého nimbu, vyzvedá jejich pěkné, plastické partie a nutí dočíst a přemýšlet. Tu bych však měl extemporovat na okamžik, snad je to přípustno.. Ideál očistného radikalismu je pěkný, není však ve feuilletonech důsledně proveden. Jsou osoby a věci, jež vymykají se kritickému nazírání Macharovu, o nichž mluví s měkkou pietou jako bezpodmínečně věřící, to ruší víru ve schopnost absolutní kritiky. A jsou nové výpravy jeho, jež míří opět proti těm nejmenším a naplní snad po čase čtvrtou knihu feuiletonů. Neměli by se umělci, kteří mají dosti síly čistit chlévy augiášské, neměli by věnovat se vážnému studiu našeho kalu a neutrácet slov v nekonečných zbytečných šarvátkách?

Knihy feuilletonů jsou plodem nepatrné autokritiky a přílišného sebepřecenění, což obojí je u talentu kritického chybou neodpustitelnou; a mají-li i myšlenku jednu dobrou, jež omlouvá, to jest pro umělce málo, To o knihách jako o celku, ne o každé jednotlivosti zvlášť.

Druhá velká kniha, kterou vydala v poslední době generace let osmdesátých a devadesátých jsou V. Mrštíka: Moje sny. Soudím-li správně, byl to článek F. V. Krejčího v loňských Rozhledech, jímž uzavřena byla epocha a postaven mezník době příští. Článek ujasnil jaksi v duších literátů, co v nich dřímalo, že se totiž vlna převalila a vyrůstá nová, z jiných premis k jiným cílům běžící; a v důsledcích tohoto vědomí súčtovali bojující sami sebou, oživili v knihách svoje snahy, jimiž hnali vývoj a cestu klestili. Machar, Mrštík. Mimoděk se nabízí postaviti je vedle sebe či proti sobě. Mrštík se ovšem nejeví úplný, vydalť essayí svých pouze prvou část, do níž z období staršího neřadil polemik, tak že se jeví seriosnějším než bude snad. Nuž ať, to z účtů vynechám. — Je zásadní rozdíl mezi oběma. Machar je racionalistický skeptik, Mrštík idealista každou myšlenkou. Strhuje-li Machar vše, co pieta na oltář postavila výš, než slušelo, Mrštík hledá, co by výše mohl vznest, by bylo doceněno; ubíjí-li Machar typy příživníků literárních, hledá Mrštík duše ryzího umění. Machar je břitký polemik, stylista úsečný, striktní, zatím co útoky Mrštíkovy jsou těžké a styl v šířku rozběhlý. Rozdílni jsou vší svou strukturou, jen jedno je jim společné, že oba byli probíječi nových

cest — a že polemiky svoje cenili víc než potřeba. V těch několika slovech vystihl jsem celý charakter knihy. Optimismem prolnuta je každá její studie a něčím zvláštním, co nikomu jinému u nás není vlastním, takovým pedagogickým oparem, který přímo říká účelnost každé myšlenky. Všechny články mají marku: chcem poučit tě o tom, o onom, chcem propagovat ideu, jež zdá se nám dobrou, chcembýt slovem rádce a průvodčího. To je nezvyklé nám, kteří jsme vžilí do neosobných kritik západnických a neznáme Rusů, u nichž se Mrštík inspiroval nejvíce. Ale není to odporné nějakou karatelskou tendenčností snad, naopak, učí nás stavět se do sociálního prostředí, ne mimo ně, dává nám cítit konkretní sílu lidu, jež vedla svého vůdce svým rythmem a svým směrem. A nejsou-li pak essaye jeho absolutně dokonalé, mají za to více sugesce, jsou ve své době účinnější do šířky než cokoli jiného. Ve své době. Jsou některá jeho pia desideria stanoviskem již překonaným, historickým dokumentem, ale jsou jiná, jichž platnost trvá, a jichž sílu můžeme učinit měřítkem působivosti ostatních. Takovým mladým plodem, plným šťávy dosud, je na př. studie o prose, o stylu, o umění a politice. Čeho ještě si cením při Snech je, že mnohé »pedagogické« studie nejsou náhodnými nápady, nýbrž systémem, že tvoří řetěz, celek, který upravoval slovanskému realismu půdu u nás. Škoda, že nejsou tak vedle sebe položeny, byly by pěkným dokumentem práce plně vědomé. — Rád by však citoval Mrštíkova vlastní slova, než přikročím dál: »Individualita je základem každého umění a tedy i stylu jako formy. Krásný sloh bez individuality je pouze nabarvenou, vyšňořenou fiflenou.« Jak pěkně řečeno, a jak také pravdivo. Jen bych byl rád viděl ještě šíře položeny a provedeny tyto these, než jsou. Je jich užito ve vztahu pouze k umělci, a měly by platit i pro látku a myšlenku jeho. Ano, každý umělec má mít svůj sloh, ale má jej mít i každá myšlenka: nadšení své apostrofy, perfidie svoje sarkasmy. A zde jsem u slabiny Mrštíkovych Snů. Široce založený stylista malířských disposic, jehož paleta hrá nejjemnějšími nuancemi slunečného spektra, když ztělesňuje vise životné, ten stylista se nedovedl přenést na nový tón, nedovedl objevit vnitřní charakter úvahy, essaye, studie, kritiky, a jak ještě se jmenují formy, jež žádají určité kontury starých rytin, slova vybroušeného v nejostřejší výstižnost. Zde setkáváte se na všech strankách s větami vypočtenými na efekt barvitý a zvonivý, pro nějž hromadí se slova, slova; myšlenka je jimi zasuta, stíží dobudete jí někdy z té záplavy, místo aby sama se nabízela jasná a čistá. Dle stylu toho poznáte ovšem Viléma Mrštíka, autora Santy Lucie a Pohádky máje, ale nemáte dojmu svěžesti a zdravé síly; co zdálo se vám krásným v lyrických akordech krajinných, je manýrou v Snech (vyjma »Krásnou zem«, také deskriptivní); myšlence násilím vnucena forma neindividuelní, jež někdy až v prázdnotu se rozplihuje. Málo je těch, jež zhuštěně vrženy na papír; a jsou to zejmena

analyse personelní, jímž vadí ona barvitá mnohoslovnost. Přečtěte vedle sebe na př. »Styl« a »H. G. Schauera«. Dle výběru, jejž obsahuje prvý díl, lze soudit, že s lety přibývalo nejasu, jsouť nejstarší studie nejstriktnější, nové jako by byly pod vlivem stylistických úspěchů autorových v beletrii. A v závěr opět otázku: Proč vsunuta polemika s Volnými Směry? Proč porušen věcný a klidný ráz celé knihy disonančním výpadem do mlhy? Či má být předzvěstí pro obsah druhého dílu? Nepravím, že je ta polemika taková či jinaká, že je snad prohraná — u nás dosud nikdo polemiky neprohrál — ale právě tak bych se ohradil proti knižnímu vydání polemik Šaldových a jiných, protože neuznávám jejich ceny umělecké, ba ani propagatorské, jsou-li jednostranny — a repliky protiníků si tuším žádný autor nevydá. g.

Papírová oslava národního umělce.

Ať nikdo neříká, že jsme vůči svým znamenitým lidem neteční! Padesátileté jubileum nuzného živoření, srdceryvného strádání, necitelného odstrkávání a zlomyslného umlčování českého mistra Mikuláše Aleše oslavili jsme přece jenom důstojně a velkolepě! My jsme dobráci a výtečníci, toho nám nikdo neupře! Patřte jen a viztež: se všech čtyř stran milé vlasti české dochází sta a sta blahopřejných listů mistra Mikoláše, na různých místech a v různých městech konají se přednášky o významu mistra Aleše, a veškeré listy české bez rozdílu politického zablácení hřímavým k hvězdám nebeským se nesoucím jásavým a slavnostním unisonem hlásají našemu bramborovou polévku pojídajícímu lidu: Roku 1852, dne 18. listopadu, narodil se v Miroticích tvor mužského pohlaví, jemuž na křtu dáno bylo jméno Mikoláš. Tvor tento Mikoláš zůstal ubohým tvorem Mikolášem až do svého padesátého roku. Ale nestalo se tak naší vinou, drahý lide český, pojídající polévku bramborovou, neboť nejsme zodpovědni před světem za svůj mozek národní, který, kromě jiných znamenitých vlastností, má také tu vadu, že na kulturním ciferníku českého národa zpozdívá se vždycky nejméně o dvacet let! To je národní organická vada českých tvrdých lebek! A proto dnes, milý lide český, dne 18. listopadu r. 1902 oznamujeme ti radostně a prohlašujeme slavnostně, že odvoláváme svou hloupost, jež po několik decenií viděla v Mikoláši Alešovi pouhého nedouka neotesaného, který se nikdy něčemu pořádnému nenaučil, a prohlašujeme jej za národního umělce prvého řádu a genia od paty až k hlavě! Sláva našemu velikému národnímu umělci! Sláva — sláva! Ať žije náš geniální Mikoláš Aleš! — —

Utrpení, strádání a zneuznání tohoto muže českého, Mikoláše Aleše, jsou velice poučná, zajímavá a stojí za to, aby mysl

u nich prodlela a zamyslila se o špatně a ledabyle pracujícím mechanismu rozumovém naší milé společnosti vlastenecké!

Bylo to r. 1879 při konkursu pro malířskou výzdobu Národního divadla, kdy jméno Alešovo svým ocelovým svérázným uměleckým zvukem zavznělo poprvé na šíré pláni českého života veřejného. Byl to královský vjezd, jejž slavil mladý Mikoláš Aleš svou nadšeně zapěnou básní epickou »Vlast« do neurovnaných zahrad mladého umění českého! Královský vjezd to byl, opakuji ještě znovu, jenž — v každé rozumné a zdravým viděním obmyšlené společnosti — byl by musel znamenati řadu dalších pronikavých vítězství mravních i hmotných! Ale jinak usoudila o dalším rozvoji Alešově tehdejší oficielní společnost česká. Kolegové a přátelé umělečtí postarali se již v plné míře o to, aby z hrubého dřeva české hlouposti, řevnivosti a tuposti sdělána byla hrubá truhla umlčení, do níž mladé tělo silného básníka-malíře bylo za živa surově vhozeno . . Oficielní společnost, tupá a nemyslivá, jako všechny oficielní společnosti na celém světě, vlastnoručně zabila pak svou hrubou rukou silné hřeby železné do oné truhly české hlouposti, řevnivosti a tuposti, v níž odpočívala hlava básníkova plna jsouc uměleckých snů, vidin a Písní národních!.. A tak stalo se, že r. 1881, kdy Mikoláš Aleš dokončil svůj cyklus »Živly«, nezmínil se již o tomto díle, až na jedinou nepatrnou lokálku v »Politik«, v celých Čechách nikdo. Cech tehdejších obecně uznaných autorit malířských byl se již přátelsky postaral o to, aby »odborný úsudek«, jenž jednohlasně zněl, že Aleš je nemotorný mazal, který nedovedl poctivě nakresliti ani jediné linie, důkladně se po Praze rozšířil a v obecenstvu zakořenil. A přirozený následek toho byl, že cyklus »Živly« spatřil teprvé světlo světa po jedenadvaceti letech!. .

Období od r. 1881 až do počátku r 1891 jest tím nejsmutnějším v životě Mikoláše Aleše. Je to pouť jednotvárná, nepřehledná a melancholická. Chudoba stiskla Alešovi hrdlo; a místo dalších epických snů básnických nastává doba ilustrovaných snářů a dvou až třízlatových obrázků do „Palečka«. Ubohý Mikoláši Aleši, jaký to smutný los ilustrovati snáře a »Palečka« po krásně zapěné epické básni »Vlast!« Ale nebylo jiné pomoci, vždyť se jednalo o výživu rodiny pětičlenné! Zlé časy naléhaly na Aleše čím dál tím hůře, takže r. 1882 prodává svůj největší olejový obraz »Jiříka« za 40 zl. i s rámem, jenž, ač velice jednoduchý, přece stál 10 zl. a plátno 5 zl.!.. Období těchto »deseti hubených let« neznamená pro Aleše umělecky ničeho, leč mnoho lidského utrpení, strádáni a nejkrutějšího zápasu o nejnutnější chléb vezdejší. Můj osobní styk s Alešem datuje se z těchto »deseti hubených let«. Jakobych jej dnes viděl před sebou: vysoké boty, tmavomodrý burnus, který nikdy nesvlékal, ať byl kdekoli, a byť tam byl setrval sebe déle, hůl v ruce a zimní čepici na hlavě. Tak jej před sebou vidím. Tento obraz jeho uchoval jsem si ve své mysli.

až po dnešní den. Zevnějšek tento nemohl býti arciť valným doporučením svého nositele v očích vládnoucí tehdejší společnosti, neboť všichni jeho uznaní a slavní kolegové byli uhlazenými pány a zasedali výhradně u dlouhých bíle prostřených stolů v prvních plzeňských pivnicích pražských, zatím co neslavný a zneuznaný znamenitý Mikoláš »hodovával« s několika svými přáteli a známými různého zaměstnání a povolání v odlehlých hospůdkách malostranských, kde se čepovala sklenice piva za šest! Pamatuji se, jak často v hlubokém mlčení a v smutném v sama sebe ponoření a zamyšlení sedával dlouho a dlouho nad svou sklenicí, leč nálada tato bolestná a truchlivá nezvítězila nikdy nad zdravým naturelem bodrého Mikoláše: čelo se vyjasnilo, oko zazářilo, a na rtech zachvěla se píseň národní.. Takový byl Mikoláš Aleš! V zlých dobách vždy si dovedl zachovati humor, někdy to byl ovšem humor šibeniční, ale humor Aleše neopouštěl nikdy! Teprvé roku 1889 vyjasnilo se opět v duši Alešově a nastává naprostý obrat v celém jeho životě vnitřním: vytvořiť v tomto roce památném cyklus »Osiřelo dítě«. Cyklus tento stal se pak základním kamenem k Alešově Národní písni vůbec, neboť od onoho okamžiku až po dnešní den zůstal Aleš Národní písni věrným a oddaným milencem. Příznivější obrat i v poměrech jeho hmotných nastává počátkem roku 1891, kdy obdržel státní stipendium 600 zl. To byla ovšem důkladná vzpruha, jíž děkujeme vznik nového cyklu »Život starých Slovanů«, který byl v témže roce na Jubilejní výstavě vystaven a komitétem výstavním za 500 zl. zakoupen. Lehčeji se nyní žilo Mikoláši Alšovi! Nové naděje a nové vzněty tvůrčí ozářily svým hřejivým světlem jasným jeho zdeptanou duši. Za živa pohřbený mistr Mikoláš, jehož silná umělecká hlava a hluboce cítící srdce české vhozeno bylo do truhly umlčení, povstává z ní po desetiletém věznění jasným vítězem klidný úsměv maje na své tváři ozářené světlem božím.. Roku příštího, 1892, svěřuje již Alešovi p. architekt Štech z Plzně domy jím vystavěné tamže, aby fasády jejich mistrovská ruka jeho vyzdobila rázovitými sgrafity čistě Alešovského rázu. S ryzím nadšením podjímá se Aleš úkolu na něj vzneseného a obmyšluje královskou Plzeň krásnými plody svého bohatě rozkvětlého ducha. Bohužel, že král. Plzeň ne příliš královsky honoruje mistra Mikoláše Aleše. Vyplácíť pan architekt Štech naivnímu našemu Mikoláši průměrně 100 zl. za »pomalování« celé jedné fasády!.. V těchto letech, od r. 1880—1895, a jest to velice karakteristický a nad jiné poměry národ. umělce českého ilustrující fakt, obývá Aleš střídavě na Pohořelci, Tejnce a Malé Straně se svou skromnou, rozumnou a úctyhodnou ženou a a třemi dětmi pouze jeden pokoj s kuchyní! Po všechna tato léta nebyl s to platiti si nijakého zvláštního atelieru, ale všechny práce své a básnické vise národní bylo mu sníti v skromném, nuzném bytě, jenž se skládal s jednoho pokoje a kuchyně! Evangelický, ba až příliš evangelicky skromný pří-

bytek tento býval mimo to z pravidla útulkem buď koco kočky nebo veverky. Aleš miluje zvířata z celého srdce sv A také nynější padesátileté jubileum své oslavil ve společr několika žab, jež ve skleněné nádobě přezimují v mistrově pracovně. Velice moudrá a rozumná to společnost. V Čechách snad jediná, pro niž moudrý člověk rozhodnouti se může!..

Naprostý obrat v životě svém děkuje Aleš Národopisné výstavě r. 1895, kdež se mu dostalo plného úspěchu mravního i hmotného. Roku 1896 vydává již »Manes« trojdílnou publikaci M. A., která, patrně pro samou radost, vlastenecké nadšení a národní oslavy Mikoláše Aleše, až doposud rozebrána není! —

Dnes pořádá »Manes« výstavu prací Alešových a město Praha přislíbilo mistru Mikoláši práci. Mistr Aleš s nadšenou myslí a s otevřenou náručí na ni čeká.. My čekáme též! A tak se mají všechny smrtelné i nesmrtelné věci s mistrem Mikolášem Alešem léta Páně 1902, za jeho padesátiletého slavného papírového jubilea v království Českém! Amen.

LONG TOM.

Jaro a Karo.

Rozumělo se to vlastně samo sebou a nic lepšího ani se nedalo smyslit, než aby maminka jako obyčejně dala oba druhy na zahradu! Zahrada byla za domem vlídná, zelená, se žlutou stezkou. A slunce tak milounce dovádělo a čtveračilo listím velikého ořechu u domovních dveří, že oba neposedové doma nemohli ani obstát, jak je lákalo, volalo a svádělo. Maminka tomu dobře rozuměla! Co by také neudělala pro svého Jaro, zvlášť když tatínek v neděli dopoledne vždy sedával u stolku pod ořechem. A jeho hlava s kulatými tvářemi a s těma velikýma modrýma očima, jež prokukovaly lesklými skly se širokou černou obrubou, občas nořila se ze spousty novin a pátrala po obou maličkých. I mohla maminka býti o ty nezbedy beze starosti.

Byl to také průvod, když je ven vyváděla! Nedělní zvony právě slavnostně hlaholily a ptáčkové v ořechu na uvítanou šveholily, když vycházela nesouc Jaro na ruce a vlekouc Karo za sebou. Neboť to již bylo pravidlem, když s maminkou vycházeli do zahrady, že Karo vzadu cloumal maminčinou sukní, vzpíraje se všemi čtyřmi, jako by ji do zahrady nechtěl pustit. A Jaro naň přes rameno pokukoval výskaje a šermuje rukama.

Maminka posadila Jarouše na trávník nedaleko ořechu. Karo postaviv se bojovně proti Jarovi zahájil neděli veselým zavrčením, poskakuje před ním a otáčeje se na jedné noze. Napomenuvši tatínka mohla maminka spokojeně odejít po své práci.

Naši maličcí byli dobří přátelé! Pravda ještě přede dvěma roky nebylo tu po nich ani památky. Z počátku bylo vídat oknem jen bílou zavinutou peřinku a dlouho trvalo, než se nejistě z té peřinky zvedala malá hlavička. A Karo se dostal ještě později, mnohem později do domu a byl jak rukavička. Ale přáteli byli od počátku. Jaro vždycky se chtěl dělit ze svého koflíčku s přítelem a Karo mu od srdce odplácel. Kde co vyšukal přines mu do klína. A často si oba tužili zoubky na kůstce, již bůh ví odkud Karo přinesl, honosivě pohazuje černou kudrnatou hlavou a máchaje předními packama. Maminka spatřivši to s výkřikem se k nim vrhala a Karovu kůstku brala Jarovi z rukou, tatínek však se smával »té naší rodině.«

Sotva maminka překročila práh do síně, tatínek spustil hlavu do novin a zahloubal se do nich. Nepozoroval zelenou housenku, kousek nad nosem se mu otáčející na tenké pavučině. Housenka se na všechny strany nakláněla a dolů protahovala. Chtěla si v to nedělní dopoledne pohověti na tatínkově nose poblíž těch ohromných, černě obroubených skel? O tom tatínek neměl ovšem ani tušení. Jen vedlejší soused všecko viděl oknem přes cíp zahrady. Špoule ústa nakláněl k tabuli svoji hlavu, rozježenou, jako by se jí prohánělo několik vichrů různými směry. Jak stál u okna bez kabátu, svítily bílé rukávy jeho košile tak ledově, že jste ihned poznali, že bylo jeho nejmilejším zaměstknáním výsměšně svými sněhovými rukávy svítit do teplého nedělního vzduchu.

Ale kde jsou už naši dva přátelé? Hleďme! Jaro po čtyrech leze a nese nos vzhůru jak jen kdy jaký nejpodnikavější Jaro na světě dovedl a Karo za ním vzadu potrhuje jeho zástěrkou. Právě trhl tak prudce, že oba upadli a do sebe se zachumlali jako klubko. A tehdy Karo ocitnuv se vezpod, sebou vrtěl a prudce dobýval ven. A vyprostiv se, ohon rychle povznesl a ve výši jej drže několikrát dokola opsal kol Jara dráhu jako by šlo o výhru na dostizích. Jaro se zatím ručkou zvolna opřel o zem, tělíčko obrátil, vstavil na zem ručku druhou a zvednuv se na nohy vesele po čtyřech se bral dále. A Karo jako vichr jej předběhl, bleskem se obrátil, roztáhl nohy a hlavu vzpurně vetknuv do země hrozně očima koulel a do sebe vrčel a chrčel jako by se pod zemí skály převalovaly. Ale když jednou z nenadání nad ním prudce zaplácala křídla tatínkových holubů, jež odkudsi s pole přilétali na domácí střechu, škubl sebou Karo a svůj černý ohon upustil až docela na zem a jak horempádem se řítil do křoví, vlekl ocas po zemi za sebou. A strašně kňučel pohazuje hlavou a pošilhávaje za sebe. Jaro však rozmyslně se posadil zády k holubům, jež se již dvorně na střeše protáčeli, a otevřev ústa napjatě se zahleděl k nebi. Bylo nebe vysoké, modré a tiché. Ticho bylo jako v kostele. Někde ve výši včeličky jako by hrály na drobné stříbrné varhany. Jaro níc na nebi nespatřiv, udiveně se ohlížel po bojácném Karovi. Ale ten mžoural pod keřem přitlačiv se k zemi.

Tatínek byl však tak zabrán, že ač obracel šelestící list se po nich ani neohlédl. Ani o housence posud nevěděl. A ta se již zase o kousíček spustila níže. Jen tam ten ve sněhové košili u okna spokojeně pokyvoval rozčechranou hlavou. Nu, dnes měl být jak náleží spokojen!

Jaro a Karo jsou zase již na pochodu. Div že jim není do klusu. Maminka právě vyšla ze dveří, ohlédla se po nich a jen se pousmála. Šla po špičkách, aby tatínka nerušila a dala na stoleček u druhých dveří vychladnout něco na prkénku. Bylo to leskle žluté a ze všad vykukovaly červené višně. Kdyby byli Jaro a Karo maminku postřehli, byli by poznali, že tohle mívají v neděli a že tatínek říkává: »To naše rodina ráda.« Ale oba byli zcela zaujati svojí výpravou, neboť teď šlo jistě o něco velikého.

U zdi stála zelená zahradní konev. Byla skoro tak vysoká jako Jaro a daleko objemnější. Po Karovi byla ta konev nejmilejším druhem Jarovým. S jakým to spěchem se Jaro k ní bere. Sotva ji spatřil, zamířil k ní jako blesk a jeho ručky a nožky ani nestačí. Oči spočívají na konvi s tak mazlivou něžností, že jen druh tak oddaný a nezištný jako Karo se ubránil žárlivosti.

V konvi byla ovšem voda. Bylo rodinným tajemstvím, že přese všecky příkazy a sliby, že v konvi nikdy nebude voda stát, voda vždy byla. Bylo vždy veliké všeobecné divení, jak to je možno, ale patrně vyžadoval to již nějaký skrytý řád. A s řádem tím byl zcela srozuměn náš Jaro. Bylo nejmilejší jeho zábavou máchati se v konvi rukama a přelévati vodu z hrsti do hrsti. Sotva ke konvi přilezl, bez meškání dal se do do díla. Uchopil ji ručkama za okraj a —

Ano, bylo to veliké překvapení pro Karo. Ten stál za svým přítelem a s vřelou oddaností pozvedal za nim vzadu hlavu, obdivuje pružnost jeho těla, když najednou málem se neutopil v nesmírném přívalu vody! Mrštil sebou stranou a kýchaje zatřásl předkem a pak zadkem a hlavou a pak zase předkem a zadkem až se voda jako jarní prška na všecky strany rozletovala. Jeho načechraná černá srst lnula teď podle těla dolů v bezpočtu dlouhých třásní, z nichž kapala voda. Odběhl ještě o krok a zase několikrát zatřásl každou částí těla zvlášť a pak lehl do cesty nohama sekaje do vzduchu a převaluje se na zádech. Jaro však seděl u konve v náladě nejklidnější a plácal ručkama v bahně, jež se kolem v rozlité vodě rozpustilo. Oba byli cele zabráni do sebe, jako by o sobě nevěděli. Také ani nepozorovali bílou kočičku lehce a hravě po zdi kráčející, až skočila se zdi dolů a div ne Karovi na hlavu.

Strhl se veliký povyk. Jako blesk mihla se bílá kočička zahradou a jako bouře černý Karo za ní. Přes záhony a kvítí, křovím a kol stromů, až zmizeli zrakům. Jen štěkot Karův bylo slyšeti, ale z takové dálky, jako by již byl na konci světa.

Tatínek ovšem udiveně z novin pozvedl hlavu, když nastal ten osudný den. Ale potutelná zelená housenka byla se již tak hluboko spustila, že jak pozvedl hlavu, zrovna mu o špičku nosu zavadila. Jako by radostí jala se rychle kolem sebe otáčeti, že tatínek, aby mu ve čtení nepřekážela, přede vším jiným měl s ní dost práce. Než pavučinku přetrhl a na ní housenku od těla oddálil a než pavučivku s prstů jedné ruky sesoukal a pak s druhé a zase s prvé, trvalo dosti dlouho, že vlastně zapomenul, proč se ze čtení vytrhl. Jen ten u okna v bílých rukávech viděl všecko. A proto také spokojeně pokyvoval hlavou.

Dnes ovšem bylo ke spokojenosti příčin dost. Ano nejsmělejší přání měla dojít splnění. Jaro počínal si tak horlivě, že jeho zástěrka i košilka byly již přebarveny. A jeho lýtka a lokte byly jako opravdu z hlíny. Jaro se prohlížel velmi pozorně a zamyšleně. A pak opřev se ručkou o zem, tělíčko mrštně převalil a vstav na ruce a nohy jal se brázditi rozmoklou hlinou, zanechávaje zřetelné rýhy svými nožkami. Na chvilku jej zabavil ještě cíp záhonu s maceškami, jichž několik podal své všetečné hubince. Ale nepochutnal si na nich a krče nosík vyprskoval hlinitou kašičku, již s konečků prstů na rty otřel.

Zahrada stichla. Bylo slyšeti srdečné švitoření vlašťovek v hnízdech pod okapem a někde v dálce nedělní zahejkání hus. Jaro se od záhonu odvrátil a broukaje capal po čtyřech dále. Náhle usedl, ale jen na chvilku. Spatřil Karo. Ten seděl tělo na předních nohou ztrnule vztyčené, hlavu do předu nataženu a uši na hlavě zašpičatělé. Jeho všecka pozornost a touha upínala se na malý stolek u kuchynských dveří a na to žluté s červenými višněmi. Jaro zamířil tam.

Karo slyšel jej přicházeti, jen chvatně po něm hodil hlavou a netrpělivě přešlápl s nohy na nohu, jako by jej pobídl k většímu spěchu. Ale očí od stolku neodtrhl. Jaro přišoural se však až k noze stolu, jednou rukou se jí zachytil, pak druhou rukou, nazvedl tělo a na nohy se postavil. A již ručka jeho se vznesla na stolek. Karo vida obratnost a sílu kamarádovu, jen se zatočil a zavyl, proti Jarovi poskočil a předními nožkama se oň opřel. A rázem bylo všecko dole, i Jaro s Karem. Ale hned se pustili do toho, co »naše rodina ráda.« Rozježený pozorovatel v bílých rukávech tleskal rukama a smíchy se v okně natřásal, vida jak se přátelé o maminčinu bublaninu dělí.

Slavně odzvonilo poledne. Po ulicích stichly kroky a hovory lidí spěchajících s kostela. Nebe se vysoko modralo a někde pod ním včeličky jako by hrály na malé stříbrné varhany. Zahrada je opuštěna. U velikého ořechu válí se kus novin a zelená housenka se po nich protahuje. DĚTSKÝ.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. V *německém* říš. sněmu snažili se sociál. demokrati a svobodomyslní všemi prostředky jednacího řádu, jmenovitě častým hlasováním dle jmen, protáhnouti jednání o 940 položek celního tarifu až do voleb r. 1903. Proti tomu hledány kratší způsoby hlasovací, jež by plány ty zmařily. Ale najednou člen říš. strany Kardorff navrhl, aby celní tarif byl přijat en bloc, tak jak vyšel z komise. Návrh jeho podepsali zástupci strany tarif. většiny: katol. střed, nár. liberálové, něm. konservativci a říš. strana. Jakmile to vešlo 27. list. ve známost, strhly se scény jako v rak. říš. radě, že bylo radno jednání odročiti na druhý den. I druhý den bouřily a kypěly vášně na všech stranách, tak že jednak uklidnění hledalo se návrhem, aby hlasováním se rozhodlo, je-li návrh Kardorffův přípustný (za nímž stojí ovšem většina), jednak však znovu žádáno za změnu jednacího řádu. Několikadenním rokováním bylo 2. t m. rozhodnuto většinou, že Kardorffův návrh jest přípustný i záleží nyní již jen na tom, podaří-li se 56 sociál. demokratům odročovacími a návrhy oddáliti přijeti předlohy jedním hlasováním.

Rak.-Uhersko. Vnitřní politika má zajímavé prospekty: rozčarování příslušníků strany všeněmecké dík procesu Wolf-Schalkově a možnost výpovědi obchodní smlouvy s Německem. Oba mohly by posloužiti českým zájmům. Pokud jde o českoněmecké vyrovnání, Němci návrhy své tajili do chvile poslední. V neděli 30. list. pronikla zpráva, že jim jde hlavně o politické, soudní a autonomní rozdělení Čech ve všech institutech a instancích rozhraničením obcí, okresů a krajů. Na rozdíl od listů staročeských vyslovily se dne 2. t. m. »Nár. Listy« proti zřízení krajův; že by prý náklad na ně dosahoval 1 mil. K, a že by bylo daleko správnější rozšířit autonomii, nadat ji exekutivou a zrušiti okr. hejtmanství. V této podobě návrh sotva dojde ohlasu. (O zřízení krajském vyslovil se r. 1896 obšírně v anketě »Rozhledů« roč. V. č. 6., dr. Herkner). Konečně v náš prospěch ve vnitřní politice sluší se zaznamenati ještě vystoupení českých profesorů dra. J. Golla brožurou »Der Hass der Völker und die österr. Universitäten« a dra. Pekaře články v »Politik«. Oba učenci velmi řízně odbyli rektora něm. university dra. Bachmanna, jenž ve všeněmecké vyvýšenosti upíral nám druhou universitu a snižoval vědecké pracovníky české. Obě práce obranné vyvolaly hlučnou ozvěnu nejen u nás. Učinek na Němce byl patrný. Za těchto příznivých okolností očekávalo se počátkem prosince, jak smiřovací elaborát Němců dopadne. Dne 2. a 3. pros. říšská rada zabývala se návrhem živnostenského výboru o vládní předloze, upravující podomní obchod. Posl. V. Hrubý navrhl zřízení české školy zvěrolékařské v Praze.

V Uhřích zakládají hospodářskou stranu (dle jedněch Bánffy, dle druhých Weckerle), jejíž programem byla by odluka od Rakouska a utvoření samostatného celního území. Odzvánějí Szellovi. K vyrovnacím nesnázím přibyla tomuto ještě aféra min. vojen. Fejervaryho, na něhož se prudce vrhá opposice pro rak. hymnu Gott erhalte a pro imunitní aféru posl. Nessiho, propagujíc tak svůj plán odklizení společné rak.-uher. armády a odloučení Uher od Rakouska. Min. Fejervary háje ve sněmě armádu i panovníka pravil, že není povinen poslouchati posl. sněmovny. Na to opposice prohlásila, že usnesení sněmovny jsou zákonem pro veliký úřad, občanský i vojenský a vyvolala projev předsedy sněm. Aponyiho a předsedy vlády Szella, jež jí přisvědčili. Fejervary na to odejel do Vídně provázen pokřiky Abcúk! Opposice na to dala prohlásit, odstoupí-li Fejervary, že povolí zvýšení civilní listiny i branou předlohu.

Hospodářský. K zajímavému projevu v otázce *vodních drah* došlo dne 22. listop. v Linci. Jihočeští (zejm. Budějovičtí) a Hornorakouští Němci formulovali své průplavní požadavky takto: Budiž zbudována průplavní trať Budějovice-Linec, nejkratší to a nejlevnější vodní dráha mezi Dunajem a Vltavou. Tímto spojením jedině mohou alpské země na jihu a jihozápadu říše bráti účast na užitcích ze sítě vodních drah. Tato trať přináší také Vídni lepší přívoz a tvoří pro Čechy, zejména pro jejich hnědouhelnou produkci, lepší odbytiště. Vláda nechť se postará již během prvního stavebního

období o plně dostačující projekt tohoto kanálu. Pod tou podmínkou lze souhlasiti se známým stavebním programem ministerstva obchodu. Plavba na Dunaji nebuď podceňována, vláda postarejž se o prohloubení dunajské jízdní dráhy řečištní na 2 metry a učiň opatření ku zlepšení poměrů plavebních na Dunaji, zejména na trati Pasov-Vídeň. V debatě požadovány mimo to tarifní výhody na železných drahách na Horním Dunaji pro průmyslníky a subvencování dunajské paroplavební společnosti, což obé zástupce železničního ministerstva přislíbil. Němci z těchto končin zbrojí tedy v dojemné shodě s vládou a neškodí si navzájem s Němci-zájemníky na průplavu dunajsko-oderském.

Po ztroskotání kartelu *petrolejového* tvoří se společenstvo k pěstování vývozu rafinády. Dosud vývoz rafinerií neměl úspěchu, z té příčiny, že proti slabé zdejší organisaci stály silné podniky ruské a americké. Rafinerie byly odkázány na dopravu v sudech, a v důležitých spotřebních zemích byl trh zabrán již ruskými podniky vládnoucími všemi vymoženostmi dopravy, jako na příklad ve Švýcarích a Bavořích. Utvořivší se společenstvo bude stavěti nádrže na důležitých, pohraničních stanicích, jakož i pořizovati potřebné lodi a caisonové vagony. Dosud konkurence tuzemských raffinerií pochodila v některých přístavních místech severoněmeckých (Štětín). Od dalších úspěchů vývozní akce závisí i budoucí poměry surováren, jakož i ovšem další utváření se cen výrobků v tuzemsku. Kš.

Vystěhovalectví z Rak.-Uherska do Spojených států, dosud většinou řízené přes Hamburk nebo Brémy, (do roka přes 170.000 osob, jsme mezi evropskými státy po Italii na místě druhém), značí, počítá-li se doprava jednoho vystěhovalce z jeho bydliště do amerického přístavu asi na deset liber šterl., příjem asi 40 mil. korun, nehledě k vydajům ostatním. V Uhrách připravují zákon, dle něhož vystěhovalci byli by povinni legitimace své dáti ve Rjece vidovati a vyjednávají s »Adrií«, aby za subvenci zavedla pravidelnější a čilejší spojení s Amerikou. V Předlitavsku plavební společnost »Austro-Americana«, jež dosud obstarávala z Ameriky dovoz surovin, hlavně bavlny, v poslední době pak vyvážela z Rakouska do Ameriky železo, vyžádala si od vlády podporu k oživení osobní dopravy mezi Terstem a Spojenými státy. Kš.

Úprava *jízdného na elektric. drahách* pražských schválená 2. t. m. městradou, jest zase tak nešťastným výkonem, že osud její je nepochybný. Od Nového roku má se platiti za 3 stanice 8 hal., za 6 stanic 12 hal., přes 6 stanic 20 hal. Za děti od 4—10 let 6 hal. Přestupné lístky platí půl hodiny a 10 minut. Bloky vydávány budou na všechny lístky až na 8 hal., ale se slevou jen 10 proc. a jen pro všední dny. Jezdily-li vozy nyní v neděli z prázdna, vyprázdní se i ve všední dny. Tato komplikovaná soustava jízdných cen a tak málo zřetele k tomu, že většina jezdí jen na krátké vzdálenosti, budou lidi zvykat, aby chodili pěšky.

Školský. Pravou křižovou cestu prodělává učitelstvo české se svým *služným*. Plných 15 let volalo po zvýšení svých platův, ale marně. Teprve když se upravily platy úředníkům státním i zemským, profesorům vysokých, odborných i středních škol, státním sluhům a diurnistům, došlo také na učitele škol obecných a měšťanských. Po velikém namahání, po manifestačních schůzích, nesčetných peticích, po přečetných deputacích, intervencích a jak ty prosebné akty jmenují, po mnohém smlouvání s vládou a se zemským výborem přijat byl sněmem zákon o služném učitelstva. Nejsou v něm splněny všecky požadavky učitelstva, ale pomoženo bylo by jím aspoň tak učitelstvu, že by náleželo platem do nejnižší kategorie úřednické. Zákon byl v létě 1901 ve sněmu odhlasován, ale nestal se skutkem, ač jednohlasně zákon přijaly všechny strany sněmovní. Dnes může každý nahlédnouti, co to znamená, když se zástupcové vlády k všelijakým deputacím rozplývají láskou ke školství a k učitelstvu. Nevadíť vládě nikterak ta láska, aby nechávala hladověti učitelstvo a trčeti v bídě. A nota bene vláda na platy učitelské nedá ani haléře, všechno země sama si zaplatí a ani toho ji nechce dr. Körber dovoliti. On potřebuje peníze na nová dě'a a na vojáky a proto nechce dovoliti království Českému, aby dalo peníze na zvýšení služného učitelstva.

Pod svícnem tma dalo by se říci o nejbližším okolí našeho města pokud jde o školství. Na severu českém i malá městečka mají vedle škol chlape-

ckých i dívčí, a jsou obce, které mají sotva 2000 obyvatel a mají měšťanské školy, chlapecké i dívčí. S takovými pohorskými obcemi nedají se obce v nejbližším okolí pražském ani srovnati. Zvláště okres smichovský je velmi zanedbaný. Vždyť v celém smichovském hejtmanství, které čítá 140.000 obyv. byla ještě loni jen jediná úplná měšťanská škola na Smichově. V soudním okrese zbraslavském s 25.000 obyvateli teprve letos byla zřízena chlapecká škola měšťanská. Velké obce v okrese smichovském Břevnov s 7766 obyv., Bubeneč s 5528 obyv., Dejvice s 5098 ob., Hlubočepy s 3803 ob., Košíře s 7247 ob., Radlice s 3418 ob., Střešovice s 2525 ob. nemají žádné měšťanské školy. Pak není divu, že smichovská chlapecká měšťanská škola má I. třídu pateronásobnou! Uvedené obce, mimo Košíře a Bubeneč, nemají ani samostatné dívčí školy! Však i Vysočany v karlínském okrese se 4402 obyv. nemají posud měšťanské školy, rovněž Michle se 6088 ob., Podol s 3534 ob. Divíme se, že tyto poměry trpí u samého hlavního města školní úřady, a nedonutí obce, aby konaly kulturní povinnost k občanstvu. Neříká se věru nadarmo, že je pod svícnem tma.

Ozvuky a paběrky.

Josefa Durdíka památku uctila Filosofická jednota 30. listop. slavnostní schůzí v Uměl. besedě. O literární činnosti jeho promluvil prof. O. Hostinský. První desetiletí jeho činnosti 1860—1870 považuje za nejúspěšnější. Tehdy byl D. podstatným činitelem českého života. Svými přednáškami »O poesii a povaze lorda Byrona« (1870) podal literárně-historický výklad, jak časové tendence 19. stol. obrážejí se v dílech B-ých. D. podal již tehdy to, čemu se nyní říká prostředí, »milieu«. — Poslední práce Durdíkova, nekrolog R. Zimmermanna 1898, odhaluje, že D. šel jen potud s Herbartem, pokud s ním šel Zimmermann.

Spousta pohádek rojí se zase na ubohé děti z výkladů knihkupeckých! Rok co rok sytíte děti pohádkami a to »umělými«, tak střízlivě a tak nudně komponovanými. Jest to hotové neštěstí pro děti, ty povídačky o silách a zjevech kdysi fantasii primitivních lidí vybájených, dnes již naprosto prázdných a neživých, odporujících všemu duchu a přesvědčení dnešní doby. Není dosti na tom, že ve školách se podává dětem tolik bájí, jichž se mají pak nazbavovati, není dosti na tom, že tam čistota ducha jejich tolik se porušuje, ještě samy rodiče kupujíce všelijaké ty umělé a křiklavě ilustrované báje a pohádky uvádějí v ducha dětského zmatek. Dítě se shání po příčinách a podrobném výkladu všech těch nepřirozených udalostí a rodiče mu s vážnou tváří výklad podávají. A přece si z nich nechtí tropit dobrý den! Což později, až děti dospějí? Jest tudíž opatrnosti třeba! Pro naše děti hodí se knihy jako Tolstého Čítanky, knížky psané básníkem a člověkem moderním a pravdivým. Čítanky ty jsou také hotovým kouzlem pro děti, když se do čtení daly. Co není pro dorostlého, není také pro děti! Tím pravidlem ať se rodiče řídí!

Úřední místopis (Vollständiger Ortschaften-Verzeichniss der im Reichsrathe vertretenen Königreiche u. Länder) vydávaný vždy po sčítání lidu, měl v dřívějších vydáních, pokud šlo o Čechy, nestejný způsob pojmenování míst a osad, řídě se soupisem okres. hejtmanství. Kde bylo užíváno pojmenování českého i německého, byla také obé v rukopise uvedena. Tak v okrese na př. Jindřichohradeckém stálo: Altplatz (Plavno), Baumgarten (Pěna), Bernharz (Bednárec), Blauenschlag (Blažejov) atd. V novém vydání na základě sčítání z 31. prosince 1900 právě vyšlém, bylo již upuštěno od této úpravy a místopis sdělán podle zásad 1) že veškera pojmenování budou uvedena v jazyku německém a 2) v druhém jazyku zemském jen tehdy, bydlí-li v obci té více jak 20 proc. obyvatelstva druhé národnosti. Tak čteme nyní v okrese Jindřichohradeckém: Altplatz (Plavno), Baumgarten, Bernharz (Bednarec), Blauenschlag atd. Tu máme tedy 1) státní němčinu, 2) odkázání jazyka českého do míst, kde je 20—100 proc. Čechův. — Že věc nepřirozenou nelze důsledně do konce provésti, nebude se nikdo diviti. Byrokratism ještě něco svedl při jmenech: Dawle, Davle, Lochkow, Lochkov atd., ale při jmenech

Lety, Choteč, Kosoř zůstal na holičkách. A tak podle zásad místopisu musíte za to míti, že Lety, Kosoř, Choteč obývají jen Němci!

Loňského roku bylo podáno posluchači architektury na české technice memorandum správě techniky, aby byl k technice patřící rázovitý **kostelík Karla Boromejského** opraven. Kostelík je posud v témž, ba schátralejším stavu: pilíř u vrat se povážlivě vychýlil, hrozí zřícením. A nejen to, kostelíku dostalo se moderní ozdoby: do pilíře z celého kusu kamene tesaného zaraženy skoby a na ně pověšena reklamní tabule blízkého papírnického obchodu. Za poplatek 10 zlatých ročně! J. M. J. M.

Zas jedna moravská revue padla, ještě bohudíky nenarozená. Prostějov se odhodlal k úmyslu založit časopis lidového rázu, aby čelil olomouckému klerikálnímu Domovu, což by nebylo špatné, ač ovšem sotva výnosné, zápasiť všecky neklerikální listy moravské vůbec a jediný beletristický zvlášť. (Bezpochyby o něm nevíte; vychází kdesi u Brna redakcí V. K. Jeřábka a ani v Brně se naň nedoptáte.) S úmyslu lidového brzo sešlo. Z přílišné kuráže vyrostla chuť na revui, věčně čekanou moravskou revui, roztrousily se pověsti a poplašné zprávy po všech možných časopisech — a hle, literáti moravští první se postavili proti, a revue padla, nezrozená ještě ubožka. Konstatovat dlužno, že všechny dosavádní pokusy revualní vyvolali u nás neliterátí, nevědci, lidé stojící mimo umění a vědu. s.

Ctenáři dnešních denních novin, ale zvláště Vy zápasící o existenci, slabí a vykořisťovaní, zda-li přečetše noviny neodkládáte jich s rozjitřeným, nespokojeností a žádostí rozhlodaným srdcem? Četli jste o přepychu povýšených, pohodlí a bujnosti mocných, o hromadění bohatství, o divech kapitálu. Četli jste, jak bohatí stávají se ještě bohatšími. Jak užívatelé všech rozkoší vyhledávají ještě vzácnějších a nebývalejších. Nuž hle, to vše Vás jitří, bodá a raní. Ve Vás volá touha po tom popisovaném štěstí, ale daří se Vám jako orlu řetízkem připjatému k balvanu. Každé vzepjetí touhy tím bolestněji Vás sráží v tvrdou neradostnou existenci. Však nenapadlo Vám, je-li všecko to líčené štěstí pouhý jen klam povrchních pisálků, kterak hřešíte na sobě, podlamujíce své síly nespokojeností, jitřenou klamem?

Z nejmladší generace! Knize »Smutné chvíle« předeslal p. Jaroslav Havlíček poznámku: »Autor si vyhražuje právo prvního komponování na texty v této sbírce obsažené a pp. komponistům uděluje je za mírný honorář!« Jen aby se komponisté moc netlačili! —d.

Co to bude? »Čas« cituje »Těšínské Noviny«, jež otiskly reklamní noticku, že »nový velký list počne v Praze vycházeti a bude tlumočníkem kruhů politických a hospodářských pracovníků, kterým žádná z dnešních stran nevyhovuje« — a praví: Není to pozdní kachna? — Ba ne milý Čase. Něco na tom je, jen to se neví, bude-li to Přelet či dokonce Přemet? Nu počkáme.

Tyto dny rozhodnut osud památky **Dienzenhofferova kostela sv. Petra a Pavla,** proti jehož zbourání zástupci obce pražské v komisi na povolení přístavku v české technice neprotestovali. K věci se vrátíme podrobněji v čísle příštím.

Víš ty, jak naše lvice,
to krému krasavice,
se loví v pražských zdech?
Jak? Neznáš přední dámy
jich na úřině krámy,
a to chceš slouti Čech?

Jdi, poznáš jejich vnady,
jen v bankách správní rady
buď předseda či člen,
pak za kamení drahé
tik nohám klesnou nahé
a všecko dají v plen!

Znajíce dobře báji
o Evy pádu v ráji,
po němž oblékla šat,
vždy dají za šat, šperky
se pražské její dcerky
hned kompromitovat.

Lumír.

Oprava tisku. V článku O. Šmída: »Zdražení dopravy« v 8. čís. budiž na str. 149, posl. odst. za slovo »normálně« vsunuto »před uzavřením zmíněné tarifní úmluvy« a místo haléřů stůj »krejcarů«.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 13. PROSINCE 1902. ČÍSLO 11.

„Verständigungs-Vorschlag" našich Němců.

Jako kdysi před jedenatřiceti sty a padesáti lety v zemi Kananejské na povel Jozuy, vévody Židů, táhnoucích po pobytu v poušti sinajské do země zaslíbené, vřeštěly kolem Jericha trouby židovské z rohů beraních a ječel celý národ židovský, aby shroutily se zdi nešťastného města, v plen vydaného Hospodinem národu vyvolenému, tak na povel prokurátora Němců našich dra. Koerbra vřeští již od pátku (5. prosince) veškeren tisk náš německý za tím účelem, aby sesula se hradba z pilných návrhů, jimiž poslanci čeští na radě říšské zatarasili přístup k dennímu pořádku. Jmenovaného dne uveřejněn totiž návrh na upravení jazykové otázky v Čechách, ku kterému Němce z Čech přiměli Němci ze zemí alpských na žádost ministr-presidenta dra. Koerbra, jemuž pozvolna počíná zacházet za nehty. Že dr. Koerber je v úzkých, toho příčinou jest v podstatě okolnost ta, že jazykovými nařízeními hraběte Claryho (ze dne 14. října 1899, podepsanými též drem. Koerbrem) zrušen byl i onen zbytek správných i co do kompetence i co do věci nařízení hraběte Badeniho, který v platnosti ponechala i nařízení Gautschova (rovněž podepsaná také drem. Koerbrem). Ani hraběti Clarymu, ani ministrpresidentu dr. Koerbrovi netajili se poslancové čeští úmyslem svým, činiti v příhodné k tomu chvíli vládě překážky na radě říšské za tím účelem, aby křivdu národu českému učiněnou odčinila, a v paměť uvedli vládě letostento úmysl svůj prohlášením dra. Pacáka v sezení říšské rady dne 23. května 1902 a pak listem jeho z Misdroy 30. srpna 1902 za současného označení určitého terminu.

Jelikož dr. Koerber a s ním veškeren tisk německý na vzájem si namlouvali, že poslancové čeští vyhrožují jen tak jako na oko, nedělo se — vyjma vypeskování poslanců českých ministrpresidentem ve schůzi říšské rady ze dne 16. října 1902 — zhola nic, až stalo se zřejmým nejen, že poslancové čeští berou věc vážně, nýbrž i to, že velmi nutna jest dělnost říšské rady ve příčině zahraničných smluv obchodních vzhledem

k tomu, že na říšské radě německé Němci tamnější v naprostém souladě s pověstnou věrností německou ruší jednací řád za účelem promrskání celního tarifu, nám věrným spojencům říše německé tak nad míru příznivého. (Slavným vládám našim šupí ve příčině této již tak, že uherský ministrpresident Koloman Szell onehdy na sněmu uherském dokazoval, že má k disposici ještě celých 25, pravím: dvacet pět dní a tudíž prý dobu dostatečnou.) Tu konečně požádal dr. Koerber německé poslance ze zemí alpských, aby přiměli Němce z Čech k tomu, aby mu umožnili udobřiti poslance české. Sám ničeho učiniti nesmí, neboť — jak známo — prohlásil za stěžejní zásadu vlády své, že bez výslovného svolení Němců našich ani vrabčátko nespadne se střechy, a zásadou tou — která přivodila nynější ubohý stav celé monarchie — se dosud neoblomně řídí.

Němci čeští, jimž, jak všichni v celé monarchii víme, jde vždy jen o blaho celého státu, dali si říci, sestavili sedmičlenný výbor, ten pracoval asi čtrnáct dní a pak — jak již řečeno — v ranních listech ze dne 5. prosince uveřejnil svůj elaborát. A tu počalo dotčené již vřestění tisku německého. Neboť kde který německý list (z vídeňských vyjímaje jediný snad »Vaterland«), všici unisono: a) výraz dávají pochvalnému a po případě káravému obdivu svému nad tím, jak tu tak až nemírně daleko Němci naši jdou nám Čechům vstříc. — »Fremden-Blatt«, rozumí se, je přímo u vytržení! a b) dodávají, že, nepřijmeme-li nabídku tuto, jasné bude celému světu, kdo jest tím, jenž nechce národnostnímu míru. (»Neue Freie Presse«, list to, jenž v podněcování Němců proti nám více zhřešil, než všechny ostatní listy německé dohromady a který uveřejnil též, 31. října 1897, pověstnou výzvu Mommsenovu »Seid hart! Vernunft nimmt der Schädel der Czechen nicht an, aber für Schläge ist auch er zugänglich . .« — končí úvahu svou doslovně takto: » . . Es ist also Zeit, diese Periode gegenseitiger Zerfleischung zu schliessen. Die Aufnahme, welche die deutschen Vorschläge bei den Czechen finden werden, wird zeigen, ob nicht wieder der grosse Augenblick ein kleines Geschlecht findet.«) Vřeštění tomuto věří již teď téměř všici Němci a za čtrnáct dní věřiti mu bude, kromě nás Čechů, kde kdo v Rakousku (i Polácí) a ze všech stran co nejúsilovněji působeno bude všemi dovolenými a nedovolenými, možnými i nemožnými prostředky a vlivy na poslance české, aby veliké ty »koncese«, nynějším návrhem našich Němců nám nabízené, přijali jako mastný pekáč nejen vůbec, nýbrž v principu bezodkladně, sice že atd., a bude potřeba veliké pevnosti poslanců našich, aby nátlaku tomu odolali; a jen za tímto účelem psány jsou řádky tyto.

O meritu věci soudím takto: Ačkoli návrh tento drzostí svou předčí i pověstný svatodušní program německý z r. 1899, přes to nejčelnější vlastností jeho není drzost, nýbrž hloupost — čirá, ukrutná, nezměrná hloupost. V podstatě své jest totiž návrh ten zhoršeným ještě vydáním dotyčné části známých

zásad (»Grundzüge«) dra. Koerbra (uveřejněných ve večerních listech vídeňských dne 14. října 1902), o kterých poslancové naši zkrátka a bez orací správně prohlásili, že jsou indiscutabel. (Já daroval sobě, o nich vůbec psáti.) Se zásadami těmito má návrh ten společné, abych vytknul jen to nejsprávnější, na př.: 1. ohraničování okresů dle »Umgangssprache« a sice »usedlého« obyvatelstva, t. j. dvojnásobnou prémii na hubení českých minorit jako škodné zvěře; 2. úředníky-tlumočníky extra statum u úřadů jednojazyčných; 3. stanovení němčiny jakožto úřadní řeči nejvnitřnější v okresích tak zvaných ryze českých. Horší ještě než v »Grundzüge« jsou na př. ustanovení tato: 1. ohledně okresů tak zvaných ryze českých vymezuje se taxativně v »Grundzüge« užívání němčiny, v návrhu nynějším užívání češtiny; 2. úředníci-tlumočníci extra statum stanoví se v »Grundzüge« všude pro menšiny vůbec, v návrhu nynějším pouze pro menšiny »usedlé«, a písemná podání příslušníků minorit neusedlých vyřizují se v řeči úřadní na základě překladů, zhotovovaných překladatelskou kanceláří úřadů krajských (a žádosti ústní, jelikož o nich nikde není řeči, odmítají se patrně a limine úředním vyhazovem petentů z budovy úřadní); 3. ohledně obsazování míst při úřadech ryze německých stanoví: a) Koerbrovy »Grundzüge«: »U úřadů v jednojazyčném území smí dosazováni býti jen úředníci, kteří úřadní řeč ovládají v slově i písmě způsobem úplně bezvadným. Zvlášť jest zjistiti způsobilost jazykovou přesně, když jedná se o jmenování úředníka, jehož »Umgangssprache« jiná jest, než úřední řeč území, pro které jmenován býti má« — tak že, alespoň v principu, není věcí nemožnou, aby stal se Čech úředníkem v okresích ryze německých; a b) návrh nynější: »Po provedení národnostního rozhraničení bylo by při jmenování úředníků a sluhů u úřadů uvnitř ohraničeného území dbáti zásady, že mohou býti jmenováni jen takoví úředníci a sluhové, kteří přihlásili se při posledním sčítání lidu k oné řeči obcovací, která jest úředním jazykem úřadu, pro který mají býti jmenováni« — tak že Čech, u jehož jména při sčítání lidu tu kdy posledním udána jest jakožto »Umgangssprache« čeština, nemůže v okresích německých státi se ani úředníkem ani sluhou, i kdyby němčinu ovládal jako bratří Grimmové anebo gramatik Heyse. — Taková jest ta proslulá »papírová stěna«! (O dalších presentech, které Němci naši v návrhu svém nadělují sobě Mikulášem, nebudu se šířiti a uvedu zde z ranního čísla »Neue Freie Presse« ze dne 6. prosince 1902, str. 3., něco z toho, co o návrhu tom praví v »Reichenberger Zeitung« dr. Turnwald, příslušník oné odrudy Němců našich, které se říká »Gelernte Deutschböhm«: ».. damit wäre die Stremayr'sche Sprachenverordnung vom Jahre 1880 endlich in ihren wesentlichen Punkten beseitigt. — ..da doch durch die geforderte Bezirksabgrenzung und die Aufhebung der Stremayr'schen Sprachenverordnung eine Besserung der nationalen Verhältnisse der Deutschen herbeigeführt würde.

. . Dagegen wird die Einräumung der inneren czechischen Amtssprache auf den Widerstand der Deutschen stossen müssen; denn wenn auch dieses Zugeständniss an noch so viele einschräubende Cautelen gebunden wird, an der Thatsache des Bestandes der czechischen inneren Amtssprache kann dann nicht mehr gerüttelt werden. Wenn sich die Deutschen schon zu diesem Zugeständniss entschliessen würden, so sollte das nur um den Preis der administrativen Zweittheilung geschehen, d. h. unter der Voraussetzung, dass alle darin inbegriffenen Forderungen zur Herstellung der vollständigen Autonomie des deutschen Gebietes verwirklicht werden. Diese Reformvorschläge werden übrigens auf ein Entgegenkommen seitens der Czechen nicht zu rechnen haben, schon aus dem Grunde, weil die Einführung der inneren czechischen Amtssprache nur in beschränktem Umfange den Czechen in Aussicht gestellt wird. Unter allen Umständen haben die deutschböhmischen Abgeordneten durch Aufstellung dieser bescheideren Forderungen den Beweis geliefert, dass es denselben voller Ernst ist mit ihrer Friedensbereitschaft und mit der Herstellung der Arbeitsfähigkeit des Reichsrathes.«)

A ku všemu tomu Němci naši — kteří ve své geniálnosti při této příležitosti tak mimochodem chtějí reformovati správní a autonomní organisaci království českého — na konci návrhu svého podotýkají s neskonalou naivností: »Opakujeme tudíž, že se nám nemůže jednati o to, aby ta neb ona vládní předloha dostala se ve sněmovně k prvnímu čtení, nýbrž aby zastavením boje na celé čáře německo-českého sporu jazykového (uzákoněním dvou prémií na hubení českých minorit) — »zjednalo se místo pro životní otázky státu. Porady o těchto návrzích mají však jenom tehdy vyhlídku na úspěch, když se dosavadní znemožnování parlamentní činnosti zastaví, když vláda co možno nejdříve předloží parlamentu ony velké hospodářské předlohy, jež mají pro stát a všechny produktivní kruhy největší důležitost« (a jejichž vyřízení i přes tuto největší jich důležitost roku 1897 znemožnili jsme my Němci), »a jest-li že parlament tyto předlohy neprodleně vezme v poradu« —

A tomuto návrhu říkají Němci naši »Verständigungs-Vorschlag«, patrně z téhož důvodu, z kterého staří Římané psa označovali slovem canis, totiž a non canendo že nezpívá. Nevím, jak jiným jest, ale mně návrh ten působí i bolest — abych tak řekl — logickou. Vždyť bylo mně zřejmé, že se strany Němců našich ve příčině upravení otázky jazykové nikdy nic nemůže pojíti rozumného, avšak něco tak nezměrně a veskrz hloupého, jako je nynější návrh jejich, jsem nečekal. Arci vysvětlit sobě a pochopit věc, není nesnadné. Jest totiž dle názoru mého jednou z nejčelnějších vlastností příslušníků národa německého, že téměř naprosto postrádají smyslu pro city a práva druhých v záležitostech, na kterých i oni jsou súčastněni. Viděti to všude v dějinách národa německého a v přítomnosti

na jednání Němců našich oproti Čechům, Slovincům a v Tyrolsku oproti Vlachům, pak oproti Němcům na sněmu dolnorakouském a na říšské radě, pak na jednání říšských Němců oproti Polákům v Poznani a oproti Němcům na říšské radě v Berlíně. A za druhé Němci naši oproti nám jinak, než jednají, jednati ani nemohou již proto, že se jim se strany vlády ustavičně pečetí, že bez jejich svolení nic se nestane. (Holoubek-mazánek má vrátit uzmutou bratrovi hračku. Mohl by to dát, holoubek, Karlíčkovi! domlouvá maminka, hladíc holoubka po tváři. — Holoubek hudruje a strapší se. — I neplakal a nezlobil se, vždyť já mu to nevezmu, když to sám nechce dát, pravda, škaredej Karel! — Rozumí se, že mazánek hračku nevrátí; proč by taky vracel; vždyť více rozumu než maminka nemá; kde by ho taky vzal, takto jsa vychováván!) —

Avšak přes to, že Němci naši nynějším návrhem svým nabízejí nám vrácení asi deseti procent zadržovaných nám dosud v Čechách práv jazykových s tou podmínkou, že ostatních devadesáti procent se zřekneme a kromě toho houf práv jiného druhu jim vyhradíme, jest zřejmé, že odpověď na návrh tento dáti musíme proto, že Němci o návrhu svém tvrdí, že jest nám i celému světu pokládati jej za návrh dorozumívací, a pak proto, aby nemohli kdysi říci, že Čechové zdráhali se vyjednávati o smír národnostní. Ale taktéž jest zřejmé, že vyjednávání to bude bez úspěchu, neboť — alespoň mně — jest jisté, že na ten čas nemožnou jest věcí, aby upravena byla otázka jazyková v té které zemi koruny České za výslovného souhlasu našich Němců. My žádáme (a nemůžeme nežádati) provedení rovnoprávnosti jazykové, zaručené nám zákony, a té dosíci lze pouze dvojjazyčností úředníků; Němci oproti tomu chtějí pod titulem tak zvané reciprocity jazykové provésti de facto rozdělení Čech v oblast ryze německou, ve které Čech má býti — jak ministrpresident dr. Koerber v kovové chce vrýti desky — psancem ze zákona, a v oblast smíšenou, ve které Němec pánem bude jako dosud i přes tu tak zvanou vnitřní úřední ubožátko-češtinu, jak stanoví ji návrh jejich nynější.

To jsou protivy neslučitelné, vylučující každý kompromis ve věci. Má-li kdy v říši této nadejíti vůbec klid a pokoj mezi Němci a Čechy, musí všechna práva, Němci našimi nám uzmutá a zadržovaná, nám býti vrácena do poslední litery, a kompromis možný jest pouze ohledně modalit, za jakých práva ta vrácena býti mají, aby Němcům našim přechod z dosavadního stavu jejich nadpráví v budoucí stav žádané námi rovnoprávnosti pozvolným postupem na kolik možno byl usnadněn. A proto veškera vyjednávání s Němci o právích našich budou marna, pokud Němci naši, týrající panovačností svou všechny ostatní národy v Rakousku již půl století, nebudou přivedeni k jiným názorům, a tudíž, má-li otázka jazyková upravena býti v době dozírné a bez katastrof, nezbude než aby vláda rozumně promluvila s Němci, a položila základ k pozvolnému provedení

rovnoprávnosti jazykové cestou nařízení, naprosto zákonitou, bez souhlasu Němců. Jiné cesty není. —

Teď jedná se — alespoň mně — pouze o to, aby poslancové čeští pod nátlakem, jenž ze všech stran na ně bude činěn, nesvolili k ničemu, čím by žádanému námi provedení rovnoprávnosti jazykové bylo — rozumí se, že na vždy — prejudikováno, jinak snad řečeno, aby provedení rovnoprávnosti jazykové nezepsali principielně, jak zepsuli je 1897 takticky. Toho nás, osude, chraň!

V PRAZE, 9. PROS. 1902. ALEXANDER NEKLAN.

Tak smutno bylo kolem . . .

Tichá vzpomínka k hlučným slavnostem.

V paláci bar. Nádherného byla před 12 lety moravská vinárna Ludvíka Masaryka, kamž přicházeli obzvláště ti, kdož pracují pérem nebo štětcem. Místnost v průjezdě na pravo byla ozdobena dvěma velkými kresbami Alšovými ve formě medailonu ze života moravských Valachů. Kromě toho byly tu i jiné originály Schwaigra a j., čímž lišila se místnost na prvý pohled od podobných »výčepů«.

Jednoho večera v říjnu seděli tu pouze dva hosté proti sobě u stolu a zabráni byli v přátelský hovor. Starší s výraznou hlavou a čelem v lysinu přecházejícím seděl proti světlu, takže dobře bylo viděti mu do tváře. Zdála se býti zastřena těžkými myšlenkami, které protlačovaly se z pod čela do svalů tváře a dávaly jí ráz hlubokých starostí a melancholie, která v smutných akordech zahrávala přes tu chvíli s širokou plochou čela a obočí hustému nad zapadlýma očima dodávala pochmurné nálady. Ty oči modré a smutné jako hlubina tichého jezera uprostřed tmavého lesa jen občas zableskly ohněm, který v nich byl ukryt a ukazoval, že za jich závojem starostí zastřeným zrcadlem to posud hárá ohněm nespoutaným, který by dovedl zapláti jasným oslňujícím žárem. Hustý zcuchaný plnovous, v němž tu i tam leskly se stříbrné nítky, dodával tváři mužnosti a měkkého vzdoru, který rovněž z hlasu občas zavzněl ne jako hněv, nýbrž jako žaloba a výčitka na nepřátelský »osud«.

Oděn byl v tmavý kabát, který však již dávno opustil krejčovskou dílnu a zvláště na prsou a rukávech svědčil o dlouhé službě. Vázanka pod bradou, jakou nosí výtvarní umělci a celé nesení hlavy jevilo, kdo tu sedí. Byl to Mikuláš Aleš. Zdál se na svá fysická léta daleko starší a nebylo divu, byť jeho rok tenkráte dlouhý, velmi dlouhý, daleko delší nežli u kteréhokoli šťastnějšího kolegy a proto v menším počtu těch roků prožil vlastně daleko delší život a ten se obrazil i na jeho zevnějšku.

Proti němu seděl jen o několik málo let mladší muž, podle řeči, rukou a držení těla blízký škole. Byl to starší suplent stejné postavy se svým protějškem, ale subtilnější, tmavých

vlasů a vousů, přibledlé tváře, ale pronikavého temného zraku. Také jeho šat nesvědčil o novotě a jeho výraz tváře o blahobytu. I jeho »osud« byl ničema, který, kde mohl, vymýšlel pouze ústrky a pronásledování, při čemž mu v službě stáli šťastnější — kolegové.

Mluvilo se o malířství, o písních a pohádkách, o krojích lidových, neboť oba měli pro to všecko živý zájem, oba studovali, ovšem každý svým směrem národní život a duševní jeho plody.

— V tom je ukryt ještě veliký poklad pro tvorbu uměleckou i studium vědecké, pravil suplent.

— A přece tak málo lidí to chápe a tak málo se jich tím zabývá. Zdá se mi, že je to to nejkrásnější, co se nám dochovalo z minulosti, a přece si toho nevážíme, až to snad všecko zahyne, doložil Aleš. — A myslíte, pane profesore, že má národní umění budoucnost? najednou nečekaje na odpověď ptal se mistr.

— Má a čím dále, poroste nejen zájem o ně, nýbrž i práce v něm. Jest to viděti z toho, že nejen u nás, nýbrž i u ostatních národů budí se veliký zájem vědecký pro studium lidu v nejširším smyslu, že se zakládají národopisná musea, sbírají kroje a nářadí, písně, pohádky atd. Je to viděti z toho, že národnostní myšlenka vždy dál a dále proniká a zachvacuje pomalu všecky vrstvy národa...

Čím dále vykládal suplent svůj náhled, tím jasnější byla tvář mistrova a oči zářily vděkem za ta slova. Ale přece i tu ostával stín nedůvěry, vždyť tolik zklamání a ústrků uloženo bylo pod tím vlídným čelem a tolik krásných nadějí zklamáno.

— A myslíte, že má skutečně a opravdu budoucnost? Že bude uznáno jako pravé umění národní, jako to, v němž zrcadlí se duše toho lidu, z něhož pošlo? ptal se mistr s pochybností ve hlasu ještě jednou. — —

Ano, tak to stálo tenkráte a nebylo divu. Kdož u nás z výtvarníků nořil se v hluboké taje lidové duše? Byť Aleš naprosto osamocen a každý na něm viděl pouze chyby, dobrých a výtečných jeho předností zapíráno a na jeho práce hledělo se úkosem. Neměl atelier jako jiní šťastnější kolegové, dosti těžce opatřoval si nejnutnější pro sebe a rodinu. Kde jiní prostřední umělci placeni byli stovkami, tam on dostával sotva po desítce a po pětce.

Jak kdysi opustil v nejzářivějších nadějích akademii, kde byl obdivován učiteli a nejednou závistivě okukován kolegy. Jaká proroctví do budoucnosti byla vyslovována! A teď, kdy budoucnost stala se přítomností — proroctví ukázala se klamnou věštbou; protloukal živobytí v době, kdy zatím jeho kolegové žili v blahobytu ano i přepychu. Byla to smutná doba nezasloužených ústrků: tenkráte se říkalo, má veliké nadání, ale.. Někdejší jeho mladí přátelé nemalíři, nabyli zatím postavení a jmění, stali se i podpůrci umění, ale na Alše zapomínali, jemu

neotevřeli přátelsky ruky a nepomohli mu přejíti přes tu omamující propast nevšímavosti k němu. Tenkráte nebyli od nich hledány jeho práce a neposkytnuta mu možnost, aby rozvinul geniální své myšlenky a razil širokou cestu národnímu umění. Řekl bych příkré slovo: nebyl v módě!

Když přinesl obraz do redakce velkého ilustrovaného časopisu, slíbili a dali sic »voršus«, ale pak nechali ležeti, že to prý nemohou předložiti svým »abonentům«, jejich časopis, že musí býti na »výši doby«. A jsou to tytéž na mnoze časopisy, které přišly na tutéž »výši doby« právě Alšem! Jaká to ironie osudu. Obchod a umění nejsou bratří...

Kdy přátelé mocní, vlivní a bohatí odvrátili se od nejnárodnějšího umělce českého, byl jeho mecenášem a nakladatelem vinárník Ludvík Masaryk a vydal Alšova S i r o t k a r. 1889 a kupoval od něho obrazy. Jak mu mohl platiti muž v stísněných poměrech se nacházející — jest samozřejmo, ale jest to charakteristické pro ty, kteří jako při minulé oslavě Alšově v Měšťanské besedě přišli ozdobeni řády a v salonním úboru s praesidentem České akademie v čele — aby mu gratulovali! To je to nejsmutnější, že ti bohatí mají pouhá »sladká« slova a ti chudí členové Manesů prokazují svému miláčku lásku skutkem. Tak to vypadá i dnes — těm bohatým a mocným překáží lidově národní samorostlost umělcova. Kdyby uměl líbat ruku — tak galantně jako to umějí jiní: byl by snad bohat! Leč vraťme se.

Tenkráte náš nejnárodnější umělec byl povolán ilustrovati »národní« literaturu, jako snáře, laciné povídky a písničky, za něž dostával honorář, jaký se neplatí ani v ilustrovaných lacinných denních novinách. Jen projděte řadu knížek vydaných Storchem s titulními obrázky od Alše a přibeřte k tomu i drobné ilustrace vnitřní — pak se zeptejte, mnoho-li dostával geniální umělec za tuto tvorbu a uvidíte, že mu platili v šestácích. A přece ani tyto práce nepostrádají pečeti svého původce, na každém tahu těchto žebrácky placených kresbiček, vidíte mistrovský tah Alšův a dobré jeho srdce: lidu dával tu své srdce, byl chud jako on, trpěl a strádal jako on, jen jediné ho těšilo a to měli oba společné...

Není snad druhého umělce v Čechách, který byl by byl zažil tolik trpkého sklamání ve svém životě, tolik bídy a strázně duševní i tělesné, a který by byl přes to nepřestal doufati a věřiti v lepší svého národa a národního umění. Tenkráte, kdy šťastní přátele od něho se odvraceli, kdy zrak při práci nejednou se zakalil, ano tenkráte tvořil své nejitimnější plody, proto z nich často vane tklivý smutek vyjadřující nikoli předmět nýbrž duši umělcovu, tu hlubokou a citlivou jako Aeolova harfa duši umělcovu. —

Uplynula doba. Není ani vinárny, ani odstrkování mistra, ani onoho suplenta. Vše pohltil čas. Alšovi vybojovala mladší umělecká generace s prof. Suchardou v čele uznání, urovnala

mu zarostlé trním cesty a přinutila ony kruhy, které uznávaly sic jeho talent nikoli však práci, k tomu, že museli se skloniti i před jeho prací, která neimponuje ani svými metrovými rozměry, ani bohatou technikou, ani odkoukanou machou, která však podmaňuje srdce vnímavého člověka rázem, jakmile ji pochopí a jí porozumí. Teď již navždy učiněn konec onomu pohrdavému úsměchu, jímž zahrála tvář »znalců« při prohlížení té které práce velkého mistra. Dnes již netřeba mistru ptáti se: »A myslíte, že má národní umění skutečně budoucnost?"

Ale tím není vyřízeno ještě vše. Aleš miluje svou vlast, jako snad ne druhý a přece mu z té vlasti nepatří ani píď půdy! Víte, co učinili Poláci pro Sienkiewicze? Neměli bychom si vzíti z nich příklad a vykonati svou povinnost? Máme mnoho velikých budov veřejných posud bez náležité umělecké výzdoby, neměl by tu splacen býti dluh ústrků geniálnímu mistru?

Vykonejme v obojím směru svou povinnost!

JÓŽA VAŠEK.

Knihy jedné hodiny.

Rozrojila se sezona; redakce vyplavují spousty knih. U většiny z nich tážete se u sebe: Proč byly napsány? Proč vydává se tolik věcí bez vědomí, jen tak mimochodem. Slávu přec nepřinášejí, aniž nesou krásu či myšlenku v lid. Tak proč? Pro kousek honoráře snad? Ale nač otázky, bylo a bude; bez nadšení, bez vroucnosti tvůrčí se rodí, lhostejně se shltnou tu a tam a zaniknou nezúrodnivše duše jedinké.

Tři novelky shrnula Jesenská pod sentimentální nápis »Touha a láska«, všecky jednolitě pojaté a stavěné z materiálu a technikou slečně vlastní, promiňte. Slečna studuje dívčí srdce, takový hezoučký problém; její hrdinky jsou bytosti jemné, snivé, ne z tohoto světa, ač jsou do něho vnuceny; milují, šťastně, nešťastně, milují muže, jichž opět »z toho světa není království«, jak řekl Zeyer, ač nejsou ideální a nelidskost svou zapírají napořád, chtějíce se realnými zdát; láska jejich prodělává situace — nic víc, než situace — zase tak víře nepodobné, že kdyby bylo vše přeloženo do Zeyerovského exotického ovzduší a psáno jeho slovem nádherným, bylo by to hezké. Sentimentalita slečnina není prostá jako Preissové na příklad, je vykomponována a vyhnána snahou po moderním tonu. Malý příklad. Olga, nějaka poštovní úřednice pražská, taková nedůtklivě dívčí, všemu mužskému odpírající slečinka, byla ušlápnuta jizlivým slovem svého chefa. Vzbouří se niterně, ale než rok mine, jde mu gratulovat za celý departement a zamiluje se do něho při té příležitosti. I on se zahledí. Dobrá; je sice ženat, stár, ale podobného cos se přihází. Chodí za ním do kanceláře, jež pověstna je dlouhými návštěvami dam, vyzná mu: »jsem vaše«, nosí mu kytičky fialek, nu a on nic (aby nebylo nedorozumění). Když však místo

sladkého veršíku napíše jí do památníku nečitelný podpis, rozstůně se ubohá. Tehdy právě jako na zavolanou umírá dobrák teta, aby jí umožnila dědictvím cestu na Rivieru, uléčit srdce navždy zraněné. A než rok se obrátil, čeká Olga svého muže doma, toho jediného pravého. Novelka končí tuchou nocí bouřlivých, tedy tonem novým u slečny, jenž vypozorován byl bezpochyby na knihách silnějších a považován za hlavní a úspěch podmiňující, vyskytuje se i v povídce poslední. — Ničeho jsem neubral, ty roky se opravdu obracely tak, jak napsáno, i lidé byli takoví, byl jsem věrným poctivě. Téhož rázu je třetí obraz; druhý, jenž má být analysou duše utlučené poměry, je ještě nejpravdivější. Ale všecko již staré, jen slova zrenovována a přemístěna poněkud.

Je-li Jesenská rafinovaně sentimentální, je jí Preissová v »Porosených pavučinách« prostě, naivně. Píše rozměklé sladkosti, v nichž však aspoň některé sceny jsou životné a prosto tou svou udržují sebe i čtenáře nad hladinou nudy, jako třeba v povídce o kudrnatém ševci nebo v prvé črtě »Přijďte k nám, až bude jaro«. Málo sic toho dobrého v okolních prázdnotách a la »Doktor«, ale činí to knihu aspoň tak »dobráckou«, že se jistě dostane na přední místo v knihovnách dívčích pensionátů.

Po těchto limonádách beru knihu, jež zdánlivě je naprostým jich protikladem! Krev a smrt, jednou v plamenech, jindy v dravé povodni, v rokli či v smyčce kol krku ovinuté, ale vždy smrt příšerná je obsahem Havlasových povídek »Mezi životem a smrtí«. Autor se chtěl stát ponurým malířem svého kraje a krajovou místní vůní chtěl zase zvedat rázovitost své práce. Byla by hezká jeho myšlenka, kdyby s ní ruku v ruce šla opravdivá práce, studium lidu valašského i jeho přírody, studium vlastních schopností a sil; toho všeho se mu však nedostává naprosto. Uřícenost a spěch je cítit z každé řádky, snahu dosáhnouti toho či onoho mistra hrůzy, jímž se inspiroval, nic víc. Jeho Valaši jsou figuriny, ani ne lidé vůbec, natož takový výrazný kmen; mluví Havlasovy (recte jím vyčtené) myšlenky i slova, hýbou se ne vnitřní svou silou, ale jsou zřetelně postrkováni do situací, do nichž by jinak nešli, filosofují a káží tu ve stylu Tolstého tu v Schopenhaurově, ale nemyslí přirozeně. Kdyby nebylo místních jmen, i kraj by se mohl přeložit do kterékoliv končiny. Nikde se neozve hluboké proniknutí k duši člověka a přírody; a vyskytne-li se kdes detail dobrý, je vypůjčen a přilepen tak neorganicky na konvenční konstrukci, že skoro ruší. Že ani sebe nezná pan Havlasa, dokázal, když volil hrůzu naturalistickou, jsa v jádře svém hodným, neškodným romantikem. Romantikou jsou všecky jeho fabule, zejména ta o starém Barchanovi ve »Smíru«. Zhynutí jeho synka staršího, odrodilství a odtržení mladšího sneslo by se, kdyby nebylo přípravou k sentimentálnímu vrcholení děje: mladší zbohatne, jde vyssávat Valašsko, usadí se ve ville zrovna starému otci na očích, a ejhle! Uhoří vše až na nejmladší vnouče; tolik však

času přece zbylo v umírání, aby vyssavatel a germanisator mohl v testamentu odkázat vše na zakoupení velkostatku důležitého národnostně i hospodářsky. Zní to tak dojemně jako kalendářní mravokárné kázání, a je pracováno s veškerým kalendářním aplombem, jakým je na př. vzteklé poražení olše staršího Jošky místo Václavovy, s níž je život jeho srostlý. A tak dále. Z neovládání zvoleného materiálu vyplynula pak mnohomluvnost, jež chce zastírat, jež však zabíjí i sceny suggestivně myšlené. A je to mnohomluvnost neohebná, neplastická, stále se stvrdle vrací a stereotypně opakuje. Havlasa se chybil svého cíle naprosto a nedá se říci, zda nechybí se umění vůbec. Mnoho disciplinovaného hledání bylo by mu třeba, mnoho práce, aby napsal něco, z čeho by se dalo teprv soudit, bude-li umělcem či kopistou.

Nad panem J. V. z Finberka dávno již zlomena hůl, ale nepomohlo, píše horlivě dál, na zadní stránce oznamuje zrovna čtyři knihy, potěš nás pánbůh. Jeho »Kalná voda« je hotovým skvostným příkladem, jak nevypadá umění, je pouhou kalnou vodou, po jejímž napití je úzko člověku, ne u srdce, jak se říkává, ale — Klep je kostrou a ozdobou její; chce jej sic ironisovat v tirádách přednostových či jiných, ale plave v něm, nemůže se povznést nad něj, a tak místo ironie čteš zaujatý suchý referát o nejpustší historii maloměstské lásky, jakou kdy viděl svět. Poušť a poušť.

A což pan Štech? Takový osvědčený humorista českých luhů, jak čteme v notických Májových — nota bene, mám návrh, na který bych tuze nerad zapomněl, a proto přerušuji na okamžik kritické své zjitření; zcela vážný návrh. Ať učiní Máj pana Stecha svým generálním ředitelem se služným tolika a tolika tisíc korun, ale s podmínkou, že nebude krášlit parnas nikdy již. Literatuře z toho vzejde ohromný prospěch, jeť výtečným finančníkem, mistrem reklamy, humor jeho však požírá ty přednosti jako elektřina kladná zápornou. Račte jen pročíst prvé tři vtipem sršící arabesky v »Strniskách«, jistě mi dáte za pravdu. Tak nenápadně si činit reklamu, to dovede málo kdo, leda ještě kolega jeho, milý pan Šípek. Pardon, odpusťte omylu, těch reklamních čísel je tam vlastně šest, ale vyznávám, že omyl můj nechtěl být zlomyslným ubíráním. Abych již přestal a mluvil o knize? Hned to bude, jen ještě jedno přání bych rád pronesl, a patří trochu k věci. Což abychom zřídili takovou malou inkvisičku, malý jesuitský řádeček, jehož úkolem by bylo sbírat a pálit české knihy druhu tohoto. Nemyslíte? Myslím, že by se lepšího věku dožili než jejich předchůdcové kdys. A protože jsem vás, velectění, příliš zdržel vybočením z mezí kritických, přeskočím »Strniska«, beztoho nemluvím rád o starých anekdotách.

Všech pět těchto knih je kalnou pěnou a odvarem, není však nikoho, kdo by jej sebral a uvolnil čisté, silné umění. Jsou namnoze vydány tak, že rozejdou se dobře. Kalná voda

vyšla v Matici lidu, Jesenská a Preissová u Otty, Štech u Hejdy a Tučka, jistě dobře budou opatřeny reklamou a zaplaví trh venkovský, budou se číst, budou vychovávat ku »krásе«, co zatím zdravá síla utone kdes v nepřístupných knihovnách. Knihy jedné hodiny — a té je pro ně škoda. E. SOKOL.

Jihoslovanský spolek.

Bulharská revue »Zadružen trud« přináší serii článkův o pangermanismu a panslavismu a nyní dospívá Jordan Jvanov k třetímu oddílu, totiž »k jihoslovanskému združení«. Propaguje myšlenku sblížení Srbska s Bulharskem, uvádí výhody, jaké by oběma státům z přátelského poměru plynuly a doprovází myšlenky své statistickými daty a uvádí při budoucích obchodních a celních smlouvách i jednotlivé artikuly, jež jsou zvláště pro obchod srbsko-bulharský důležity. Rozumí se, že by jihoslovanský svazek, k němuž by přistoupila také Černá Hora, měl dalekosáhlý význam politický.

Myšlenka o jihoslovanském spolku vznikla vlastně z oblíbené myšlenky řeckého politika Trikupise, který před desíti lety snil o spojení balkánských národův. Trikupis zasazoval se všemožně o její provedení, ale idea jeho byla příliš nepraktická; lidé různí jazykem, kteří ještě včera proti sobě stáli jako nepřátelé, se měli nyní spojiti a vzájemně si pomáhati; bylo v tom něco nepřirozeného.

Znenáhla razila si průchod myšlenka, že by přirozenější byl spolek jihoslovanských držav, které spojovala táž pravoslavná církev; přece jen se cítilo, že Bulhar i Srb jsou téže slovanské krve. Uvažovalo se o této dohodě, a to z příčin politických i národohospodářských; zvláště v době poslední jednalo se o ní tím intensivněji, když nastaly přátelské poměry mezi Ruskem a Bulharskem a když ministerský předseda bulharský Dr. Danev, který studoval gymnasium v Praze, počal míti vliv na zahraniční politiku bulharskou.

Autor jmenovaného článku uvádí nejprve četné vlastnosti, jež jsou společny Srbům i Bulharům a které tedy mluví pro přátelské dohodnutí. Jsou to poměry klimatické, kulturní, dále je to společenská podobnost Srba a Bulhara, zvláště ze severozápadního Bulharska. Jde-li vedle sebe srbský a bulharský sedlák, nerozeznáš jich; neliší se oděvem a na vzájem si rozumějí, také rozdíl venkova a města je u obou národů nepatrný; oba se kloní k demokratickým řádům. Náboženství mají totožné a jazykem jsou si velice podobni. Bulhar rozumí Srbovi skoro vše, na hranicích panuje přechodní dialekt. Také světoznámý poklad jihoslovanských písní oběma je společný; také staleté turecké jařmo vtisklo oběma národům jistý společný ráz. Škoda jen, že ani Samuel ani Dušan Veliký nedovedl Srby s Bulhary v jedno slíti.

Obzvláště mají obě země společné zájmy a potřeby hospodářské; jsou to země, živící se hlavně hospodářstvím a chovem dobytka a v desítiletích posledních obě padly do finanční a průmyslové závislosti sousedů.

Srbsko exportuje (do Rakousko-Uherska 90 proc.) hlavně za 11 millionů svině, za 9 millionů rohatý dobytek, za 12 mil. obilí a kukuřici, za 4 mil sušených sliv; hlavní užitek z toho mají překupníci, obchodníci. V době poslední zabíjejí v Srbsku sami dobytek a exportují šunky, slaninu, klobásy do Anglie, Německa, Francie, Švýcarska, Belgie, ba i do Alžíru. R. 1900 bylo vyvezeno 115.000 sviní, z nichž bylo 35.000 zabitých, r. 1901 175 000, z nichž bylo zabitých 75.000. Obdivuhodný je zvláště vývoz vajec, který ve čtyřech letech se zčtyřnásobil. Roku 1897 vyvezeno ptactva a vajec za 819.652 dináry, roku 1898 za 947.118, r. 1899 za 1,441.352, r. 1900 za 2,002 258, r. 1901 za 3,220 286. To vše spotřebují hlavně Německo, Francie, Anglie. Kdyby Bulharsko otevřelo lacino dráhu Srbsku, aby toto mělo přístup k moři, po němž by lacino rozváželo své produkty, velice by sousedovi pomohlo. Srbské zboží by se dostalo laciněji do světa než po drahách uherských, rakouských a německých.

Až dosud obchodní styky mezi Srbskem a Bulharskem spaly; nechť se tedy obnoví obchodní smlouvy, a obzvláště upraví celní tarify ku př. stran ovčárství, které v Srbsku po válce turecko-srbské skoro vyhynulo; výborné negotinské víno by mohli v Bulharsku spíše píti nežli připravovaná vína rakouská, uherská, italská; slivovice, sušené slívy a jiné čistě srbské produkty by se mohly rozšířiti po Bulharsku. Srbové by mohli bráti od Bulharska kamenné uhlí, olivový olej, a vedle jiných věcí zvláště sukno a plátno, místo bozenského a místo německých fabrikátův. Nyní na Balkáně obchod vůbec klesl; dříve projížděl obchodník celou tureckou říši od Cařihradu až po Bosnu, od Macedonie skrz Srbsko a Bulharsko do Dobrudže, teď mu v tom brání politické hranice, ale obchod následkem toho hyne.

Srbové a Bulhaři měli by se připravovati na boj proti německému průmyslu. Je třeba, aby se sestoupila v ministerstvu komise znalců, kteří by uvažovali o politické a ekonomické solidárnosti obou států. Potom se bude moci pomýšleti na politickou, vojenskou smlouvu, k níž se přibéře také Černá Hora, která by hrála důležitou roli při řešení otázky Novopazarské. Srbsko by mohlo na této straně nejlehčeji k moři se přiblížiti.

Kdyby se tyto obchodní a celní smlouvy uskutečnily, půl milionu Jihoslovanů spolčených s Ruskem, důkladně by změnilo balkánské poměry. Na nesčíslné bulharské, srbské a černohorské nóty stran neustálých vražed na hranicích, porta pravidelně ani neodpovídá; ale kdyby ji byly tyto protesty zasí-

lány od spojených zástupců Srbska-Bulharska a Černé Hory, u porty by vzbuzovaly náležitou úctu Spojené vlády by se pak mohly energicky ujímati sourodého obyvatelstva v Novopazaru, Kosovsku, Macedonii a Odrinsku. KARA MELA.

Kolotoč.

Byl jsem velmi mladý hoch, leč viděl jsem už kus světa, žil jsem hodně osaměle a nosil v sobě značnou lačnost po lásce. Napadala mne často úzkost, že ženy, po jaké jsem míval touhu, nikdy nenaleznu a tak se mi někdy stávalo, že jsem v hořkém opojení jakoukoliv nejbližší, jejíž zevnějšek měl pouze něco z toho, čeho jsem žádal, měl rád, ať byla kdokoliv. Za jednoho mírného podzimního odpoledne bylo by se mi málem cosi podobného stalo.

Dostal jsem se na cestě do tichounkého venkovského městečka. Byl tam výroční trh. Tlačil jsem se koupěchtivým lidem na náměstí u městské brány, do pestré směsi bud, balonů, lidí, opic a velbloudů. Postavil jsem se na hromadu písku a díval se kolem sebe. Kolovrátek kvíkal jakousi starou píseň, velká vosková panna tančila, děti tleskaly rukama a jásaly, když čert chytil Kašpárka za límec, dívčí smích zvonil kolem mne, někde v boudě řval lev; to vše halilo slunce v zlatistou páru.

Chvíli jsem se na to díval, pak jsem se loudal, až jsem spatřil na kolotoči mladou ženu, dle mého zdání majitelku neb její dceru, neboť sbírala peníze. Cosi tak lákavého ji obestíralo, že jsem stanul a na ni se díval. Vždy, když po jednom otočení se vrátila, upřel jsem na ni pevně oko, takže pozvolna jsem měl celý její obraz. Byla štíhlého, avšak plného vzrůstu; těsně zapjatý, rudý šat ze sametu ho neskrýval, přiléhalť na vlas k jeho tvarům. Šíji a ramena zdobil zvláštní jakýsi krajkový límec, jenž zdál se pocházeti z některého z dřívějších století. Co mně nejvíce k ní vábilo, byla její malinová ústa, na nichž dřímala jakási sladká tíže, zaujímající všecky moje smysly; jen když zasvítily její jako šedým závojem zastřené oči, zdálo se, že to šero trochu se vyjasnilo.

Nejspíše mne zpozorovala, neboť když kolotoč přistál, usmála se a koketně pohladila ubohého koníka, jenž celou tu točící se káru táhal.

Dodal jsem si odvahy, vystoupil jsem uprostřed dětí, a posadil se do modře natřeného vozu. Přišla s talířem a usmívala se. Tázal jsem se, nechtěla-li by se posadit ke mně do vozíku; učinila tak, odevzdavši talíř mladému člověku v zelené kutně. Pak spustil kolovrat a už jsme jeli.

Mluvili jsme málo, tak z blízka ta dívka nepoutala. Klouby jejích rukou byly neohrabané, čelo nízké. Přece však v očích spočívala touha. Ústa však jako maliny, až mne pomátla.

»Kolik vám let?« tázal jsem se, jen abych promluvil. — »Dvacet«, smála se a vycenila své bělostné zuby.

Dotknul jsem se její ruky, jako náhodou a pohledl jí v oči. Vydržela můj pohled jako se zádumčivým vzdorem. »Večer,« pravil jsem, »až bude kolotoč odpočívat, přijdu. Měla byste chuti, projíti se se mnou za svitu měsíce?« Hryzla se do rtů, patrně byla překvapena, pak těžce zavěsila pohled svůj do mých očí a řekla lehce chvějícím se hlasem: »ano«.

Opřel jsem se na zad a díval se na její kolena. Ani slovíčka nepadlo víc, také by každé bylo v hřmotu, jejž hoši na svých dřevěných konících tropili, zaniklo. Pak zazvonilo a kolotoč točil se zvolněji. Pojednou jsem měl zvláštní pocit a jak jsem se ohlednul, cítil jsem, jak dvé černých očí z bledé tváře z pod mladistvých kadeří úzkostlivě a plny nenávisti se do mne zabořilo. Patřily onomu mladému člověku, jemuž ta žena prve byla dala talíř. Co chtěl ten člověk? Pozoroval jsem jej, až odvrátil zrak, pak jsem se o něho nestaral.

Jízda byla u konce. Stiskl jsem dívce šťastně ruku a vystoupil. Dole ještě jsem jí kynul a odebral se do svého hostince.

Počátkem noci dal jsem se zase do přírody. Vytáhl jsem hodinky: bylo ještě brzo odebrati se k onomu místu a proto jsem si dopřál ještě procházky.

Lehounký vítr fičel, běžel jsem mu rovnou cestou vstříc, jakoby měl všecek vniknouti do mne a vyčistit mé myšlenky. A jak jsem se tak ubíral silnicí, podél potoku plynoucího poli, vrátil se do mne hluboký klid a já jsem se s sebou vypořádal. —

Věděl jsem, pravda, že ona dívčina mně mnoho neposkytne. Jen že na ni bylo, třeba mnohem hrubší, v ústech a v postavě cosi, co na ženách miluji. Chtěl jsem toho užít, chtěl jsem míti zase dojem štěstí, abych pak mohl tím více zabřednouti u víru touhy, v němž, až dole na dně, nejasně dřímal obraz Neznámé, již hledám, jako sama sebe.

Tráva dýchala vlhkou a chladnou vůní; byl jsem už hluboko v lukách, město měl jsem hodný kus za sebou. Ve svitu měsíce, řinoucím se dolů, rozpoznal jsem ručičky na hodinkách a zahnul hbitě na úzkou polní stezku, o níž jsem věděl, že vede přímo k onomu místu.

Čím více jsem se blížil, tím více jsem napínal sluch, ale nezaslechl jsem jediného zvuku. Jen ve zvěřinci řvali lvi, že jsem si připomenul pouště.

Bylo tam prázdno. Několik světel ještě svítilo, několik lidí stálo a šeptalo. Pozoroval jsem. Na druhé straně, za kolotočem, pohnula se mladá ženská postava, to byla jistě ona Cítil jsem, jak proudí má krev a chtěl jsem tam k ní, když náhle mne upoutala jednotvárná melodie, již si hvízdal člověk s kbelíkem v ruce, kráčející směrem sem. Podívav se tam důkladněji, poznal jsem onoho muže od kolotoče. Nepozoroval mne a jsa

zabrán zcela do svého hvízdání zabočil k studni, šplounající pod ovocným stromem. Postavil kbelík pod rouru a čekal až se naplní. Při tom stále hvízdal. Znělo to tak jasně v podzimní noci. A když jsem jej tak viděl v té jeho podivné všednosti a podíval se na jeho dětskou tvář s těmi tvrdými rysy a s tím rozcuchaným zkadeřeným vlasem, pojala mne lítost.

Chtěl jsem se přesvědčiti. Jakobych chtěl si umýti ruce, přikročil jsem k studni, a smočil je v nádržce. Lehce sebou mladík, poznav mne, trhl a ucítil jsem na sobě jeho polekaný pohled. Aby nedal na sobě ničeho znáti, sundal se vzdorovitým pohybem, jenž se mi líbil, kbelík, a šel pevným krokem svojí cestou. Ale nehvízdal si už a hlavu měl skloněnu. Jako pták, když vidí plížiti se kočku, přestává zpívat, tak on nechal svého hvizdání.

Teď jsem to věděl. On ji miloval. Jistě byla mu ona vším, mně by byla pouhou hračkou. Malou, sladounkou hračkou. Jemu však mohla by se státi neskonalým bolem, onomu mladému člověku s kadeřavou hlavou.

Bojoval jsem; její malinová ústa!.. A tam na druhé straně stála a čekala, viděl jsem to dobře. Pak představil jsem si jeho mladistvou touhu, odešel a zmizel s vlastní touhou v srdci, v noci.

PŘEL. TEREZA TURNEROVÁ. L. BODMANN.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Dnové jubilejní jsou u konce. Když po posledním jejich představení — k němuž z příčin, jež dost nechápu, zvolena Štolbova »Mořská panna« — spadla opona, byla tu příležitost k reflexím a bilancím. Pokud se týče stránky literární, ukázalo se, jak při všem rozmachu našeho divadelnictví chybí nám jedno a hlavní: drama. Vlastní drama, z naší půdy, z nás všech vyrostlé a svými trvalými účinky na scéně v nás zase žijící. Co máme v naší literatuře všemožných dramat, historických a realistických, veršem i prósou, starých i moderních, a přec, kolik z nich žije na scéně? Z celé obrovské produkce Vrchlického, který je nejen naším nejplodnějším lyrikem, ale i dramatikem, mohla být v jubilejních dnech předvedena jen »Noc na Karlštejně«, neboť ani jedno z jeho dramat není součástí trvalého repertoiru. Všecko vůbec starší naše drama je genre dnes mrtvý. Příznivější bilanci vykazují pokusy o drama moderní. Že bylo ono zastoupeno v jubilejním výběru Svobodovými »Směry života«, vysvětluji si jako ohled divadelní správy k autorovi, po dlouhou dobu již zanedbávanému. Ale autor sám nemůže považovati toto průhledné, s nejprimitivnější fakturou pracující dílo za representaci svých snah, tím méně může ono platit za typickou ukázku celého nějakého směru. Vlastní naše moderní drama psychologické a náladové ve výběru tedy zastoupeno nebylo, ač několika kusy — jmenuji Hilbertovu »Vinu« a Šimáčkův »Jiný vzduch« — na scéně skutečně žije a nalézá dobrou interpretaci. Po stránce herecké potvrdilo toto defilé her starou známou pravdu, že nejlépe hrány jsou původní kusy ze současného našeho života (anebo založené na jistém historickém realismu jako Jiráskova »Rettigová«), kdežto pro silněji rozpjatý pathos a pro poesii velké vášně nedostává se nám herců. Tedy po stránce literární i herecké bilance ku podivu souhlasná, svědčící naprosto v neprospěch starších útvarů dramatických. Ukazuje se tu ve vý-

voji naší divadelní literatury a našeho herectví jistý paralelismus: útvary mladé, života schopné nalezají si herce, které jim pomahají k dalšímu životu, kdežto staré formy, tou měrou jak shasíná jejich význam a život, ztrácejí schopnost býti interpretovány — docela dle darwinovského zákona, dle něhož odumírají orgány, které sloužily funkcím, jež se zatím staly překonanými a zbytečnými. Jenže věc má jeden háček: o ty původní staré pathetické truchlohry, pro něž nemáme dnes herců, by nešlo, ale jde tu o ony útvary světové poesie, o dramatickou poesii velkého stylu, jejímž ony byly pouhým bledým odleskem. Zde jeví se nedostatek hereckých představitelů jako jedna z nejvážnějších našich bolestí divadelních a působí na literaturu v tom ohledu škodlivě, že je připravuje o inspiraci k dílům mohutnějšího rozpjetí a velkého poetického dechu. Celkem vyznívá bilance těchto jubilejních dvou týdnů v poznání, jak daleko jsme ještě od toho, abychom se mohli svým dramatem tak honosit jako jinými útvary naší umělecké tvorby.

»Don Juan Tenorio« od španělského básníka Joséa Zorrilly je bez odporu zajímavý pokus oživiti starou tradicielní postavu, učiniti fabuli její dramaticky působivou pro moderního diváka a zachovati co nejvíc španělský národní její karakter. Od dob, kdy Mozart komponoval a Byron básnil svého Dona Juana, počínal nabývati dravý tento svůdce žen rozplývaných obrysů velikého všelidského typu, vedle Fausta a Hamleta třetího z ideových symbolů, jenž vyjadřuje základní touhy novověkého ducha. Španělský básník však vrátil jej zase půdě své vlasti; v tom je význam jeho dramatu a proto chápeme jeho popularnost za Pyrenejemi. Na naše obecenstvo může působit jako výborná lekce o španělské kultuře. Novou variací, jež přináší toto drama na staré théma donjuanské, je láska Juanova k Doně Jnez, kteráž vykupuje jej na konec z věčného zatracení. Zorrillův Don Juan nesvádí na scéně žen, to všecko leží mimo drama. Jedinou ženu, již zde svádí, skutečně miluje, přemožen její ctností a pln odhodlání počít nový život; komtura pak, jejího otce, zabí proto, že mu ji tento nechce dát. Jak vidět tedy, nová motivace, která dovoluje větší psychologické složitosti v povaze Juanově než jak bývala dříve tradována. Škoda jen, že celé drama končí hřbitovní fantastikou a že lidská původní jeho psychologie rozplývá se do transcendentální mátožnosti. V očích velkého obecenstva ovšem hra získává těmito dušičkovými effekty a jeví se být nadějným soupeřem Raupachova »Mlynáře«, literárnějšímu diváku budou však vždy milejšími scény, předvádějící Dona Juana nekajicného ještě, nádherného reka sensuelního cynismu a bujné rozkoše životní. Drama Zorrillovo oplývá řadou vysoce básnických míst, je stavěno silnou rukou, dává nám cítit rozkoš krásného plastického slova tím více, že trocheje, jimiž je překládáno, znějí českému sluchu domácky a nenuceně. Národní divadlo hru, poněkud dlouhou, místy přistřihlo. Scénický účinek tím sice získal, ale psychologický rozvoj děje někde trpěl. Režie, scenerie i souhra byla dobrá, závěrečné scény na hřbitově komponovány byly vkusně, což není zde bez zvláštních obtíží. Provedení uspokojovalo. K.

= **Hudba.** Načrtávaje v charakteristických rysech některé proudy ve veřejném pěstování hudby u nás, zmínil jsem se o jistém dni, který zasluhuje větší pozornosti, nežli se mu ji skutečně z české strany dostalo. Letos ročilo se desetiletí od semknutí se čtyř mladých odchovanců pražské konservatoře v čtyřjediný celek, jehož existence vždy umělecky závisívá na stupni osobní soudržnosti, ale v hlavní věci podmíněna je uměleckým soucítěním čtyř hráčů. České kvarteto ve svých složkách před deseti lety vykázalo zvláštní kvality: vybroušenost hudebního vkusu sdružila se s ohněm a úsilím mládí, jež přemohlo mechanism výkonu hudebního a plným útokem vyrazilo z hnízda k slunečné obloze velkého umění. Plnost zdravých míz, jistý přímý, nebojácný názor na hudební svět proudil z jejich výkonu již z počátku, třeba že smrt znenáhla razila si cestu organismem jednoho, geniálně disponovaného violoncellisty Otty Bergera a třeba že fysické mládí všech čtyř nepodepíralo u většiny tehdejší kritiky a obecenstva pravdu o značném rozhledu jejich v oboru hudebním, jenž svou důvěrností podnes je shlukům obecenstva ve večerech komorní hudby podle slov Goethových bez gáže spolu hrajícího z většiny nedostupným a nesrozumitelným. Když pak po smrti Bergrově prof. Vihan do tuhé kázně svých neocenitelných zkušeností spjal re-

stituované sdružení, nastal do jisté míry obrat znatelný posluchači zasvěcenému: se skvělou tradicí, jež jsouc evangeliem hudební víry, zcela skutkově a logicky podříditi se musí novému přílivu individuelních názorů uměleckých, sdružila se vzácná nálada všech čtyř umělců nikoli hledati, logickými sofismaty, v nichž líbují si často efektu lační orchestrovi dirigenti, vypříst psychickou podstatu průzračného, křišťálového díla kvartetního, má-li jí ono vůbec, — nýbrž spontánně ji vyzpívati v tónech okouzlující ryzosti a úchvatného výrazu, jež získaly Českému kvartetu hudební svět. Proto poslech kteréhokoli komorního díla u něho, nestrhává-li s sebou pro ryze umělecké niterné hodnoty díla, vždy aspoň zajímá způsobem, jakým mimoděk a bez vypočítavosti rozuzlen je daný problém výkonu. Tam pak, kde z hloubi vznícené obrazivosti umělecké noří se vlna životného naziráni na dílo oživlé v kresbě psychické svojí struktury a ozářené barvami k svérázu jeho příhodnými, — vrcholky naznačují tu Smetanův kvartet »Z mého života« a řada posledních titanských kvartetů Beethovenových — přestává rozbor a ustupuje snaze vystihnouti nikoli slovy, nýbrž niterným porozuměním projevy umění tou měrou grandiosního. Kdežto vlastní jubilejní koncert 4. listopadu s Čajkovského kvartetem z Es-moll (op. 30) a Haydnovým z G-dur (op. 77) vedle Dvořákova klavírního kvinteta z A-dur (op. 81), při němž raději bych byl slyšel místo Alfreda Grünfelda umělce, který by s nástrojem byl lépe smýšlel a pro krásy díla větší vnímavost osvědčil, poskytl požitky na poslech do oné více formálně vyznívající třídy náleževší, šestý večer Českého spolku pro komorní hudbu 29. listopadu v krajních číslech svých. Smetanově čarokrásném kvartetu »Z mého života« a Beethovenově z B dur (op. 130) byl skvělou průtrží jasných paprsků slunného umění a vlahou, omlazující přškou na úhor dojmů za dlouhý čas vyprahlý a mnohým zjevem našeho hudebního života vysušený. Podobnou náladou vyznél i další, sedmý večer komorní hudby 8. prosince: mistrovský kus bezprostředně citěné, racovým temperamentem prožehnuté hudby podal smyčcový kvartet Dvořákův z E-dur (op. 51), a bohatě ve své svěží, mozartovsky kolorované architektonice modelovaný Beethovenův kvartet z F-dur (z op. 18) dýchal půvabem svého věčného mládí. K Novákovu klavírnímu kvartetu z C-moll (op. 7.), hranému v novém, stručnějším přepracování v podstatě podrženším tvářnost původní skladby, sdružila se s třemi členy kvarteta při klavírním partu slč. Markéta Volavá, jež v jednom symfonickém koncertě minulého období výborně hrála Čajkovského vášnivě naladěný klavírní koncert z G-dur. Na první poslech znáti z její hry temperamentní umělkyni, hudebně citlivou, jež dovede dáti skladbě náležitou vypuklost a plastiku výrazu. V dnešní době záplav pianistských skromný, trochu pessimistsky do světa hledící zjev slečnin má zvláštní půvab povahový, za nímž ovšem nikdy nedovedou jíti ti, kdo v první řadě slyší jen rythmické přesné detaily, vychvalují pružný úhoz . . Zachytit tu souvislost, která rozpřádala se při zpěvu Chopinova Nokturna z C-moll anebo Čajkovského výrazných variací z F-dur mezi hudební expressí a duševní náladou umělkyně, není ovšem bezprostředním předmětem hudebních úvah, ale jistě je to kus esthetiky uměleckého života, pro niž nemnoho hlav v koncertní síni mělo as plné porozumění.

V Národním divadle zatím přešla jedna novinka operním jevištěm. Mnozí doplňovali: konečně přešla — ale jistě neprávem; vždyť nerozhoduje doba, zda dříve či později, a shon po novinkách příznačný naší t. zv. vedoucí kritice dříve či později sám sebou poleví. Běží vždy pouze o jakost podniku: a tu Rimského Korsakova romantikou prosycená opera „Carská nevěsta« neodpovídá požadavkům toho stupně, který připadá na jednu novinku při nevelkém jejich počtu. Slovanský původ skladatele zdá se že byl jedním z momentů pro uvedení její mluvících, vnějším úspěchem prý jsa podepřen. Leč slovanská politika v umění má nejméně míti místa: okolnost, že prostředně dobře napsanou operu složil Slovan, neučiní ji ještě dobrou a, vypravuje-li se přec, pak křivdí se domácím mladým autorům, že se stejnou, až i půl druhého oka zavírající ochotou nevychází se i jim vstříc při pokusech, jež by mohly více prospěti nežli mimočeská opera, jež zalehne bez ozvuku. Toto nestejné měření do jisté míry překvapuje tím více, že to, co je při českých pracích důvodem výtky, zde úplně se přehlíží správou opery: děj opery »Carská ne-

věsta« je naivní výrůstek romantisující machy operistní, sdělaný v šablonách několikadílných arií, ztlumočený do české literární formy, která se vymyká posudku a mohla by nanejvýš býti předmětem k vyznačování gramatických a stylistických i lexikálních chyb (autorem překladu je sbormistr Národního divadla pan R. Zamrzla) — tedy nikterak nevyhovuje požadavkům dramaturgickým, jež rozhodují nepříznivě osudy českých operních partitur, které náhodou nejsou z péra Dvořákova nebo Kovařovicova. Po »Májové noci« pak, jejíž úspěch nyní vysvětluje se její »přístupností«, znamená »Carská nevěsta« doklad o ku podivu mělké hudební invenci autorově, o nedostatku moderně podmíněného vědomí o cílech a způsobech polyfonie k dramatické výstavbě přes to, že někteří pochvalují si na ní dovednost t. zv. práce a tak přisvědčují mylnému názoru, že pracnost dovede kdy vyvážiti nedostatek hudební myšlenkovosti, že kapelnická hudba je ryzí umění . . . Při této novince důkladně tedy sleveno bylo s přísných měřítek operně dramaturgických, kdo by však podobného cos doufal na druhé straně mé dnešní bezděčné paralely, doufal by asi marně.

Do průlomu, který způsoben byl do nových obzorů orchestrové hudby u nás Českou jednotou pro orchestrální hudbu podnikem, jehož organisační rysy a existenční i umělecké předpoklady jsem tu již v krátce naznačil, postaven první obraz koncertem 25. listopadu. Dvojí moment snad sluší vytknouti při něm ve zprávě, která obšírné kritické i nekritické analysy ponechává těm, kteří s nimi přicházejí buď za čerstvých ještě stop dojmů ze slyšeného provedení díla nebo svou mohoucnost v oceňování vhánějí do širokého řečiště odposlouchaných frazí vyzdobených odbornými výrazy hudebními: zladěnost a skutečnou hudební hodnotu programu v znovuzrození české Filharmonie k pevnějším drahám ve výkonném umění. Obé je dílem dirigenta Oskara Nedbala a charakterisuje jeho silnou ruku. Rozestříti úvodem velkou symfonii Čajkovského z C moll (op. 17), jež svého skladatele ukazuje i po stránce národní svéráznosti v pojetí některých thematických živlů vedle známé již mistrnosti ve výstavbě ať mohutně vzedmutých ať prostě zpívajících či rozbujněle křepčících vět, a pak skončiti čtvrtou symfonií Beethovenovou z B dur, když proveden ohnivým křestem Vítězslava Nováka v sujetu ne sice nový, ale zpracováním a pokrokem instrumentačním dobře se doporučující symfonický obraz »V Tatrách« (op. 26) a když psychologicky a allegoricky navržený profil Lisztovy symfonické básně »Mazeppa« byl se vybouřil v hlaholení vítající slávu na silných perutích k vítězství vzlétlého genia — a při tom pozdvihnouti výkonný sbor k výši svých zámyslů do té míry, že zbytky dřívějších vlivů pana Čelanského a nynější pasivnosti pana Moora skoro docela zahlazeny se jevily, vyžadovalo ovšem mnohé energie, ba více nežli kolik jí vzdálenější oko dovede postřehnouti a oceniti. Celý podnik svým vystoupením pak objevil se pravým opakem začátku první věty ze hrané Beethovenovy symfonie: kdežto melodie v této vynořuje se z mlhovin pomalého úvodu, vystoupily koncerty jednoty přímo na bojiště s určitou a svěžím rythmem podnikavosti oživenou tvářností.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. V *německém* říš. sněmě majorita další ranou usiluje dobíti obstrukci: jest to návrh Gröberův, jímž dává se presidentu moc diktatorská skoro, aby k jednacímu řádu dával slovo dle volného svého uvážení a poznámky aby netrvaly déle než 5 minut. Ale sociál. demokraté spolu se svobodomyslnými provádějí obstrukci tak z tuha, že 7. t. m. v »Nord. Allg. Ztg.« listu něm. říš. kancléře, vyloženo bylo, že nová celní sazba dle pruského návrhu se nestane zákonem do Nov. roku 1903 a že také obch. smlouvy letos vypovězeny nebudou.

Španělsko má také svou jazykovou otázku — katalonskou. Nejpokročilejší část Španělska domáhá se jisté politické a hospodářské neodvislosti, dokonce pak nechce si dát líbiti, aby v úřadech a školách výhradně platil »státní jazyk« kastilský. V čele národního ruchu stojí Barcelona s univer-

sitou, profesory, studenty a dělnictvem. Nově ustavená konservativní vláda Silvelova stojí proti silnému a odhodlanému odpůrci.

Rak.-Uhersko. Výbor sedmi němec. poslanců z Čech (z velkostatku, pokrokovců, lidovců a agrárník) dal minulý čtvrtek 4. t. m. jazykový program Němců na veřejnost. Výkonný výbor strany svobodomyslné radil se o návrzích těch 8. t. m. a svěřil parlam. komisi na říš. radě vypracovati memorandum. Návrhy memoranda na schůzi výk. výboru podali dr. Herold. dr. Kramář, dr. Žaček a P. Grégr. Odpovědi Němcům má býti vánoční program český. Program Němců obmezuje se na užívání vnější a vnitřní úřední řeči při úřadech státních a samosprávných národnostním ohraničením okresů a zřízením krajské správy. Správa krajská 1) státní ubrala by část agendy místodržitelství a byla by II. odvolací stolicí odkud by odvolání bezprostředně šlo na ministerstvo a jen v několika taxativně vypočtených věcech na místodržitelství; 2) autonomní, jež by zase ulehčila zem. výboru a měla péči o ústavy humanitní (starobny, dětské útulny, chorobince). Okresní zastupitelstva byla by zrušena. Pro jisté agendy mají zástupce vlády v kraji a samosprávné elementy sloučit se k rozhodování sborovému. — Národní rozhraničení má zasahovat až k obcím; okresů a krajů národně smíšených má být co nejméně. Menšiny národní platí jen »usedlé«. — Ve vnitřní službě vše co nebude taxativně vyhraženo češtině, projednáno bude německy; vnitřní čeština se připouští z důvodu zjednodušení vnitřní služby. V zevnitřním úřadování je odkázána v jednojazyčných krajích »usedlá« menšina na úřady překladací, jinak nemá býti podání v obou řečích na újmu úřadování jednojazyčných instancí. — Úřednictvo rozdělí se ve dvojí status, podle toho, k jaké obcovací řeči se o posledním sčítání lidu přihlásilo. — Tedy za trochu vnitřní češtiny taxativně vypočtené zrušení okres. zastupitelstev, potlačení usedlých menšin, zrušení matičních škol a vypuzení úřednictva z němec. území. Morava a Slezsko byly by ponechány svému osudu!

Mp. Szel prohlásil 6. t m. v uher. sněm. poslanecké, že *uher. celní sazba* už činí opatření vůči zemím východním (Balkánu) pro případ, že celní politika německá by způsobila novou hospod. politic. situaci. Dle N. L. chtějí Uhry opanovati svým vývozem na Balkáně.

Země české. Správní soud zamítl protest *hranických* Němců proti 8 českým voličům I. sboru; tím česká strana ve sboru tom nabude většiny. Poněvadž sbor III. jest jistý, bude po volbách v Hranicích obecní správa česká. Němci zvěděvše o rozhodnutí správ. soudu, po ulicích demonstrovali proti Čechům i okr. hejtmanovi Galuskovi, jemuž vytloukli i okna.

Zvláštní »junctim« navrhuje »Politik«: za *úpravu učitel. platů* vyřízení rozpočtového provisoria. Na ten obchod vláda asi nic nedá. Spíše spraví něco učitelstvo nátlakem, jejž nyní telegramy a resolucemi činí na vládu i poslance. Pokud však žádá v nich, aby poslanci mladočeští zastavili obstrukci, bude to asi bez výsledku. Poslanci nemohou pomoci, — vláda je povinna předložit k sankci zákon jednohlasně přijatý.

Sociální. Proti *opilství* konečně zákon! Bylo již na čase poučení čerpat z příkladů jiných zemí. Hlavní ustanovení předlohy nyní v živnostenském výboru projednávané jsou: Od nynějška má býti kromě volného obchodu v nádobách od 5 litrů začínaje jen nálev a prodej na drobno v nádobách uzavřených, avšak ne pod osminkou litrovou; jakékoliv nalévání lihovin zakázáno. Pro obé se vyžaduje koncese, jaká se vyžaduje pro hostinství. Všichni, kdož mají nyní koncesi, zůstanou ve svém právě. Ti, kteří bez koncese prodávali na drobno lihoviny, do jisté doby, bude-li osnova zákona přijata, přihlásí se o koncesi a obdrží ji dle potřeby místní. Kromě výjimek má na 500 obyvatelů býti jeden nálev a jeden prodej na drobno. Zákonem má se stanoviti klid nedělní a sváteční a kdy kořalny se mají zavírati. Na dluh se nesmí nalévati, dokud dřívější dluh není zaplacen. Zároveň se zakazuje na »tchoře« nalévati a nimi platiti. Kdo se opětně v jisté době na veřejném místě při opilství přistihne, tresce se. Kdo opilému, o němž hned na první pohled bez všelikého pozorování pozná, že jest opilým, naleje aneb lihoviny prodá, podléhá rovněž přísnému trestu. Proti ustanovením předlohy na obmezení výčepů a prodejen lihovin, pořádají hostinští a kupci protestní schůze. Vyhověti požadavkům jejich bude ovšem možno jen potud, pokud dosažení sociálního účinku předlohy nebude to na překážku.

Ozvuky a paběrky.

Mlynář a jeho dítě. P. J. Kuffner napsal o dušičkovém Mlynáři časovou meditaci pro feuilleton Národ. Listů 7. t. m. Vzpomíná Nerudových feuilletonů, „kde s tolikým humorem bývaly persiflovány episodky Raupachova naivního dramatu". Dnes po 2 desetiletích na témže místě Nár. Listů, kde se Neruda Raupachovi posmíval, p. Kuffner praví, že Mlynář udržuje se na jevištích „ne z milosti opovržlivé soustrasti, nýbrž plným právem své — působivosti". Neboť, odůvodňuje své tvrzení, „divadlo musí žít. Může žít jen z obecenstva. Obecenstvo chce zábavu a divadlo musí hrát, co obecenstvo baví". A Mlynář obecenstvo baví, jak svědčí jeho kasovní výkazy u všech divadel. Pravda „my diváci a příslušníci vyšší umělecké úrovně" hru odsoudíme, „uráží nás svojí nechutností, ale „vyššímu názoru ve věcech vkusu jako ve věcech vyznání přísluší — snášenlivost«. A princip pokroku a umělecké výchovy? Kde ten zůstane? „Jaká starost," odpovídá p. Kuffner. „Princip pokroku je v samém zákoně života, je v přírodě kultury. Vše jde přirozenou cestou!" Tak nástupce Nerudův Nerudu potřel a velice lehce, pomocí aforismu, že princip pokroku je v samém zákoně života a t. d. Princip pokroku? Co je to? Kdo může říci, co je pokrok, pokrok v abstraktním smyslu? Co je zákon života? Kdo zná zákon života? Hlas se! Lidstvo tě učiní svým pánem. Nehlásí se nikdo! Takové aforismy plné mlhovin vždycky byly dobré na to, aby zbavily člověka konati svou povinnost a státi v poznané pravdě. Princip pokroku není v nějakém neznámém zákoně života, nýbrž jen v nás lidech, v opravdovosti a počestnosti naší. Princip pokroku je v tom, aby ten, koho Mlynář uráží svou nechutností, ježto je „starožitný obsahem i formou a operuje dávno překonanými prostředky", poznání to vždy hájil a rozšířil i do vrstev, kam posud neproniklo. Pokrok se neděje abstraktně, ale jen drobnými konkretnými činy, jež uskutečňují ideu něčeho lepšího, posud neskutečného. Stanovisko feuilletonu p. Kuffnerova je na povrchu duhově vábné stanovisko objektivní snášelivosti, ale jádro jeho je hořká a shnilá lhostejnost, mravní indiferentism. To není objektivnost, věděti, že má býti cosi lepšího, ale nic pro ně nekonati z toho důvodu, že panuje skutečnost, opak toho lepšího. Kdyby tak lidé byli jednali, jak p. Kuffner učí, nic by princip pokroku, zákon života a příroda kultury nespravily a seděli bychom v barbarství a navzájem se pojídali. Pokrok se dál jen tím způsobem, že člověk skutečnost překonal, že se neklaněl zařízením a zvykům, jež poznal jako přežilé a škodlivé, ale vzýval a uskutečňoval ideje lepší budoucnosti. Feuilleton Nerudův byl toho druhu, feuilletony p. Kuffnerovy jsou druhu onoho. Neruda mužně a prostě každý týden něčím prospěl pokroku, p. Kuffner, hlasatel pohodlného indiferentismu, každý týden pokroku překáží, učí lidi, že se pokrok a kultura sunou pomocí jakéhos neznámého mechanismu samy v před jako ručičky na hodinkách a že lidé nemusí nic činiti než „snášenlivě" se baviti pohledem, otáčejí-li se ručičky kultury anebo stojí-li.

Proti literární pornografii ozývají se stále silněji vážní kritikové. Pikantní obálky, jež často ani nemají vztahu k obsahu spisu, rafinované ilustrace, podrobnosti pohlavních styků, to vše má jen dráždit pudy čtenářstva a má hnát náklad spisu do dalších a dalších vydání. Snaha po originalitě zvrhá se v honbu za sensací, spisovatel hledí těžit z nízkého vkusu a z povrchnosti čtenářů, a umění, místo aby pozvedlo široké vrstvy, je strhováno do bláta ulice. V Německu nejsou to ani tak muži, jež hoví nízkým pudům lidu, jako ženy spisovatelky, které v prvých knihách daleko vážněji pohlížely na umění. Proti tomu živnostensky se rozmáhajícímu směru vystoupil mezi jinými také německý kritik Karel Busse: »Je třeba jen jíti ulicemi, praví, a studovati výkladní skříně knihkupců. Co vidíme na pikantních, smyslných, sprostých titulních listech moderních knih, vymyká se popisu. Je hanba, že autor, který dbá na sebe, se něčemu podobnému propůjčuje; že nakladatel pokládá tak odporná dráždidla za nutná; že německý knihkupec, který kdysi jevil silný idealism, proti tomu nevystupuje; že se publikum za tuto drzou spekulaci se smyslností nestydí. Dříve by se byl knihkupec, který zajisté mohl býti pomocníkem literatury, sám ostýchal vyplniti svou výkladní skříň dnes převládajícími díly o pohlavním životě, moderními a špatnými Casanovy

a podobnými svinskými výrobky. Ovšem že autoři, ilustrátoři, knihkupci a nakladatelé všechnu vinu svalují na obecenstvo. V pravdě však připsati třeba vinu stejným dílem všem. A byla doba, kdy ti páni měli vyšší ideály, než býti sluhy svých platících zákazníků. Vědí zcela dobře, kteří nakladatelé spekulují s choutkami čtenářů; vědí zcela dobře, co je uměleckou ozdobou knihy a co pouhým dráždidlem. Jednoduše ustanovit, aby díla, jejichž titulní obraz je určen k dráždění smyslnosti, se do výkladních skříní nekladla, a dožili bychom se divů! Než i to zůstane zbožným přáním.« Důrazu dodává Busse svým slovům citátem z Viléma Hauffa, který volá ke čtenářkám Claurentovým: »Ztracené bytosti, že necítíte zármutku, vidíte-li své pohlaví tak hluboce, tak nekonečně hluboce poníženo; vyšňořené loutky, které jste svůj panenský smysl již dětskými střevíčky pošlapaly, čtete stále o jiných vyšňořených loutkách, zdobíte vždy svou fantasii oněmi »květinami, které v bahně rostou!« »Co by však«, pokračuje dále Busse, »byl Vilém Hauff řekl, týž Vilém Hauff, který pronesl slova: »Jsem mužem a rdím se nad tím, že muž z tak zvané lepší společnosti má nemravnou drzost, každoročně dáti do tisku podrobný seznam vnad, které shledal na své ženě!« co by, ptám se, tento Vilém Hauff asi řekl, kdyby dnes žil a viděl, že je skoro více žen než mužů, které se veřejně v literatuře beze studu a hanby prostituují? Bylo již několik epoch, ve kterých panovala nevázanost v německých spisech, ale nebylo žádné, v níž by jako dnes, holkářství v literatuře takové triumfy slavilo! Toto poznání tlačí se stále dále, výzva k boji proti tomuto holkářství zní z nejrůznějších táborů. Avšak právě my, kteří pokládáme velké moderní hnutí v německém básnictví za požehnání, kteří jsme za ně mnoho let bojovali, právě my musíme předcházeti ostatní. Boj až na nůž je to jediné! Jedovaté houby třeba zničiti!« Bdk.

Ibsenovy »Vánoce«. Dle § 19. tisk. zák. »Není pravdou, jak se tvrdilo v čís. 9. ze dne 29. listop. 1902 na str. 234. týdenníku »Rozhledy«, že pan Knapp pěstuje sézonní literaturu, že při nabízené hře »Vánoce« teprve ze skromného podtitulu se čtenář doví, že se jedná o Ibsenovu Noru a že pan Knapp provozuje sézonní mumraj s Ibsenovou Norou, rovněž není pravdou, že činí reklamní útoky na nemyslivé publikum; avšak jest pravdou, že titul »Vánoce« dala hře Ibsenově hned v rukopise Eliška Pešková, nyní již zesnulá, a že Ibsen vůbec žádnou hru Nora nazvanou nesepsal. Norou jest titul německého překladu hry »Et Dukkehjem«, což znamená Domácnost loutek. — Dr. J. Brabec. — K opravě té poznámku: Nora je dnes v literatuře obecně užívaný titul uvedené hry. Překřtít »Domácnost loutek« na »Vánoce« dovoleno není. Buď věrný překlad nebo titul obecně užívaný. Vina tu ovšem padá na překladatelku.

Domažlice mají vzácné staré náměstí, jakých je málo. Ale to si zkazili radnicí uprostřed zbudovanou věrně podle některého vzoru Richtrovy kotvové stavebnice. Celý národ se musí za to po tisíciletí hanbiti před vzdělaným světem! Nemajíce však na tom dosti, dali Domažličtí svůj děkanský chrám uvnitř zrenovovati a svěřili pomalování stropu jistému umělci z Prahy. Zplakali byste, uviděvše co ten dobrý muž provádí. Prcháte z kostela zoufalí, jak je ten svět český zabedněn a vaše oko zavadí o tabuli naproti na štítu úctyhodného starého domu umístěné: HOSTINEC U PŘÍČINLIVOSTI! hlásá nápis! Jste doraženi! Středověké náměstí domažlické má kromě těch ještě několik těžkých ran, ale tyto tři už jsou smrtelné.

Ke svobodě vědy a učení v Americe nedá se naše »svoboda« ovšem ani přirovnati. Ale ani v Americe není volnost úplná. Američtí miliardáři, jež rozhodují svým vlivem a svými novinami v módě, umění, politice a hospodářství, rozhodují i ve vědě. Na Chicagské universitě, založené »petrolejovým králem« Rockefellerem, přednášel jistý profesor sociologie příliš »pokrokové« názory. Pokyn Rockefellerovy ruky — a profesor byl s úřadu sesazen. Nic nepomohlo, že tisk, veřejné projevy a protesty žádaly za jeho znovudosazení. Rockefeller nepovolil. Není však tento nedávný případ nic neobyčejného. Za posledních 10 let stalo se již častěji, že profesoři zvučného jména byli svých úřadů zbaveni, když svými názory jmenovitě ve filosofii, hospodářství, dějinách, theologii se střetli s názory všemocných miliardářů.

A nikdy nebyli takto potrestaní znovu na učitelskou stolici dosazeni, byť se veřejné mínění sebe více bouřilo.

Z blázinců málokdy pronikne zpráva do novin, a pronikne-li, bývá obyčejně o tom, že opatrovník či opatrovnice někoho z nemocných stloukli nebo zabili. Pak se vykládá, že opatrovníci mají špatný plat, jsou nevzdělaní, mají mnoho služby a že tedy nemocným ránu opláceji za ránu. Blázince zařazují se mezi ústavy »humanitní« a p. Již toto jméno mate obecný o nich úsudek. Zemské ústavy pro choromyslné nejsou ústavy humanitní. Žebrá-li kdo bez dovolení, zavře se, zločinec zavře se, kdo se práce štítí, dá se do pracovny, kdo šílí, zavře se do blázince, samá policejní opatření pro bezpečnost a pohodlí těch ostatních, ale humanitní ústavy? Obecný názor jest, že jsou choromyslní v blázinci léčeni. Nehledě ovšem k zvláštní povaze nemocí duševních, o léčení řeči býti nemůže. Nemocní jsou prostě zavřeni, aby zdravých neobtěžovali, ale ze všech různých kategorií zavřených (vrahů, zlodějů, žebráků a t. d.) jsou na tom nejhůře. Na jejich žádosti a stížnosti nikdo od sluhy a opatrovníka až nahoru k řediteli nedá nic. Nechť cokoli řeknou, považuje se to za nepříčetné šílenství, za blábolení bez soudnosti, za chorobný výmysl. Zbije-li opatrovník nemocného veřejně přede všemi na oddělení a všichni žalují a svědčí, nemá to jednohlasné svědectví všech ošetřovanců váhy pražádné. A proto se v blázincích bije dost a s nemocnými zachází až necitelně. Opatrovník ve svém oddělení je mimo několikaminutovou visitu ústavních lékařů dopoledne, skoro celý den bez dozoru a dělá co pro své pohodlí učiniti může. Jeden z našich přátel nabyl dosti zkušeností, jak se „humanita“ v blázincích provozuje, a sbírá data, aby odestřel záslonu s tajů jejich. Kdo by mohl mu přispěti něčím ze své zkušenosti a svého pozorování, prosíme, aby zaslal redakci Rozhledů. Pp. lékaři snad se hned ozvou na to, co jsme tu uvedli, ale zatím je nechme mluvit. Kdo měl příležitost nahlédnout do hospodářství blázineckého, ví, že lékaři vědí málo o tom, co se na odděleních děje. Ústavy choromyslných sluší se od základů reformovati, od základů jsou špatny. Kdyby se v některém z nich vyskytl snad lékař ideálně dokonalý, mnoho, velmi mnoho dobrého by zajisté vykonal, ale všemu zlu by nemohl brániti. Systém by mu bránil a také ostatní pp. kolegové a ředitel.

P. **Egon Šamberk** z Politik podal na redaktora Rozhledů žalobu pro přečin proti bezpečnosti cti, spáchaný letos v létě zprávou o agentuře Skřivan-Šamberkově.

Blahorodí, to je faktum jisté,
v této agitaci nejsou atheisté,
lidé zvrhlí, bez vlasti a víry,
bez kuponů běžné úrokové míry.
Dělník, který poctivě se živí,
úředník, jenž trudně v kanceláři civí,
veleduch, jenž věčná díla tvoří:
ti se vám už v úctě nikdy nepokoří.
Jak? Že čestné byly vaše styky
s ctihodnými zloději a podvodníky?
S kavalíry bezvadného kroje,
jež si pletli stále, co je moje-tvoje?
Konečně, hm, že i vaše jmění
také v potu tváře zasloužené není?
Pátrat po tom že nebývá zvykem
v kruzích těch, jež stkví se elegancí,
chikem?

Blahorodí, to je faktum jisté,
a to netvrdí jen samí atheisté:
čistý duch se jenom v čistém shlíží
duše příbuzné se na konec vždy sblíží.
Hm, že čisté byly vaše styky?
Se zloději byly, byly s podvodníky —
To vždy zjeví člověku styk duší,
jaké ve skořápce jádro, druh vytuší.
Račte tedy dolů s oné výše,
lidu na odiv kam stavíte se v pýše;
vyneseni novinářskou lájí,
jež vás ještě dnes svým podlým pérem hájí.
Na vrcholích vichry dují burné,
po vrcholích mraky s blesky táhnou chmurné,
tam je plevám nebezpečno býti —
račte, blahorodí, se dát poučiti!

DALEMIL.

Doplsy. *J. K.* Pro samouky jsou sice anglické mluvnice, ale z knihy výslovnosti se naučiti nelze. Doporučujeme Vám spisovatele pana L. Lošťáka (v Praze I. č. 41 ul. Karol. Světlé, Královy lázně), jenž několik let v Anglii žil a v Praze s úspěchem několik let již vyučuje.

Knihy redakci zaslané:

Z nakladatelství J. Otty v Praze:

K. Světlá: Tendenční povídky pro náš lid. Seš. 1—8. Po 30 hal.
J. Kabelík: Výbor z prósy Jana Nerudy. Seš. 4. 24 hal.
J. Vrchlický: Sebrané spisy. Seš. 241 až 243. Po 32 hal.
Vikt. Hugo: Devadesát tři. Seš. 15—19. Po 24 hal.
Světová knihovna: **Luis de Camoes:** Lusovci. Č. 278—280. 30 kr.
Sh. W. Hufeland: Markrobistika. 281—283. 30 kr.
Friedrich Hebbel: Marie Magdalena. 284—285. 20 kr.
Jan Neruda: Výbor básní. 286 až 287. 20 kr.
José Zorilla: Don Juan Tenorio. 288—291. 40 kr.
Vikt. Hugo: Torquemada. 294 až 295. 20 kr.
Dr. F. Zahradnický: O první pomoci při úrazech. 1 K 20 h.
Jar. Karásek: Škola a výchova tělesná. 1 K. 50 h.
Dr. Vl. Slavík: O otravě plynem uhelným. 40 hal.
Brehm: Život zvířat. Seš. 34—39. Po 30 hal.
J. Kořenský: K protinožcům. Seš. 3—8. Po 60 hal.
F. A. Šubrt: Z českého jihu. Seš. 5—10. Po 60 hal., 12—13 za 1 K.
Jiří Meredith: Zkouška Richarda Feverela. Seš. 5—23. Po 24 hal.
Ottův slovník naučný: Phaenologie — Pomáci. Seš. 431—443. Po 72 hal.
Album Zlaté Prahy. Seš. 2—4. Po 4 kor.
Václ. Brožík: Album. Seš. 12—14. Po 4 kor.

Z nakladatelství F. Topiče v Praze:

K. B. Mádl: Josef Mánes, jeho život a dílo. Seš. 10—12. Po 5 kor.
V. Beneš-Třebízský: Z různých dob. Seš. 74—82. Po 32 h.
Svatopluk Čech: Větší prósa. Seš. 102 až 110. Po 32 h.
B. Kaminský: Rozházené kapitoly. Seš. 7—9.
J. Klapka-Jerome: Tři muži ve člunu. Seš. 6—7.

Z nakladatelství Čes. graf. spol. „Unie" v Praze:

Jul. Zeyer: Novelly. Seš. 6—12. Dobrodružství Madrány. Seš. 1—6. Po 40 h.
Sofie Podlipská: Šumavská perla. Seš. 8—9. Po 60 hal.
Ferd. J. Lehner: Dějiny umění národa českého. Seš. 11. 70 hal.

Z nakladatelství F. Šimáčka v Praze:

Slovanský přehled. Roč. V. Seš. 1.
Hospodářský slovník naučný. Seš. 3. 60 hal.
Jindř. Havránka: Zužitkování ovoce v domácnosti. 1 K 20 h.
Paolo Mantegazza: Umění býti šťasten. 1 K 40 h.
Fr. Herites: Maloměstské humoresky. Libuše čís. 207.
B. Viková-Kunětická: Švýcarské scenerie. 1 K 40 h.
V. Vlček: V rodném hnízdě. Seš. 11 až 17. Po 30 hal.
A. N. Vlasák: Pečení domácího chleba. 80 hal.
Věda a práce. Roč. XI. čís. 1.

Z různých nakladatelství:

Jan Dolenský: Praha ve své slávě a utrpení. Seš. 15—18. Po 60 hal. (B. Kočí — Praha.)
Karel V. Kuttan: Mladost — Radost. 56 hal. (Šašek a Frgal — Vel. Meziříčí.)
Kalendář právníků na r. 1903. 3 K 20 h. (V. Kraus — Tábor.)
Boh. Janda: Pod Vyšehradem. 4 K 30 h. (V. Kraus — Tábor.)
J. Karásek ze Lvovic: Renaissanční touhy v umění. 2 K. (H. Kosterka — Král. Vinohrady.)
Stan. Przybyszewski: Pro štěstí. 1 K. (M. Knapp — Karlín.)
V. Červenka: Příruční kniha pro kovodělníky. Seš. 3—5. Po 20 kr. (I. L. Kober — Praha.)
MUDr. Č. Klika: Dětské nemoci. 1 K 60 h. (Hejda a Tuček — Praha.)
Výchova tělesná. Roč. I. čís. 4. (A. Píša — Brno.)
Českobrodsko a Černokostelecko. Seš. X. až XII. (Nákladem spolku „Komenský".)
P. N. Miljukov: Obrazy z dějin ruské vzdělanosti. Seš. 25—26. Po 48 hal.
Rudolf Vrba: Der Nationalitäten- und Verfassungsconflict in Österreich 3 K 40 h. (V komissi G. Francl — Praha.)
JUDr. J. Pražák: Rakouské právo ústavní. Díl III. 7 K. (V komissi Fr. Řivnáče — Praha.)
Dr. P. Durdík: Manželství v tropech a u nás. (A. Weinfurter v Praze.)
M. Gorkij: Tři. Seš. 1. 30 hal. (Fr. Hovorka — Praha.)
Boh. Horák: Černá Hora. (Nákladem vlastním.)
Alf. Mucha a Jan Dědina: Mistr Jan Hus na koncilu kostnickém. Seš. 2—4. Po 1 K 60 h. (V komissi J. Otty v Praze.)
Rud. Vrba: Vídeňský centralism a český národ. 60 h. (V komissi G. Francl — Praha.)

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 20. PROSINCE 1902. ČÍSLO 12.

Změna cukerního zákona.

V sezení 183. rakouské sněmovny poslanecké předložila vláda již dávno očekávaný návrh zákona na změnu nynější úpravy daně cukerní a to ve smyslu současně předložené konvence bruselské (odbývané od 16./XII. 1901 do 5./III. 1902). Nedá se popříti, že motivy i krátký přehled historický jsou velmi pečlivě upraveny, připojena jest také velmi obsáhlá oficiální statistika cukerní (čís. příl. 1548) zejm. též anglických kolonií. Krátký obsah samého návrhu zákona jest takovýto:

Posavadní clo dovozné na cukr řepový a třtinový snižuje se na míru konvencí stanovenou ($5^1/_2$—6 fr. za q), ovšem jen vůči státům signatarním (Německo, Belgie, Španěly, Francie, Anglie, Italie, Holland, Svédsko s Norskem); proti státům premie udílejícím možno ovšem nastoupiti represaliemi ve sm. čl. 4. konvence. Jest tedy při dovozu cukru vždy jeho původ vykázati (§ 1). V § 2. ruší se 31. srpnem 1903 počínaje posavadní premie cukerní. V souhlasu s ustanoveními konvence prodlužuje se výrobní perioda cukerní 1902—1903 o jeden měsíc a stanoví se vůbec pro následující období, že mají trvati od 1. září jednoho do konce srpna následujícího roku. Vývozní bonifikace posavadní může býti ministrem financí udělena ve zbytku období výrobního 1902—1903 také za cukr nevyvežený sice, ale za to uložený ve skladišti veřejném nebo soukromém skladišti pod úřední spoluzávěrou. Tento cukr musí však býti exportován; měl-li by se uvésti zpět do konsumu, musil by býti buďto zdaněn a bonifikace vrácena; nebo, byl-li by vrácen do cukrovaru neb svobodného skladiště, musila by býti aspoň bonifikace vrácena. § 3. Ale i takovéto povolení může býti obmezeno tím způsobem, že se podniku nařídí, aby uložený cukr nejdéle do čtyř neděl za všech okolností vyklidil. Maximální suma premií vývozních stanovena pro periodu 1902—1903 celkem na 21 milionů korun. — § 5. jest novum, obsahuje zásady o kontigentaci onoho množství cukru, jež bude volno uvésti do tuzemského konsumu po příslušném zdanění. Kontigentace vztahuje se pouze na cukr vyklizený z tuzemských výroben a

skladišť svobodných, nikoliv na cukr importovaný. Pro každou ze tří částí našeho mocnářství stanoví se kontigent zvlášť. V periodě 1903—1904 má obnášeti kontingent pro království a země na říšské radě zastoupené 2,770.340 q, pro země koruny Uherské 863.660 q., pro Bosnu a Hercegovinu 26.000 q konsumního cukru (přes 99·3 proc. pol.). Pro periody následující stanoví se kontigenty vždy ročně podle výše předešlého konsumu a to rak. resp. uherským ministrem financí po vzájemné dohodě. Zvláštní jest, že množství, o něž konsum Bosny s Hercegovinou kontingent pro ně původně stanovený překročí, přikáže se poměrně Rakousku a Uhrám. Za konsum bude se počítati v každé jednotlivé součásti naší monarchie množství cukru vyklizené se zdaněním plus import vyclený plus množství z ostatních dvou dílů monarchie pomocí řízení přestupního přivežené, minus množství pomocí řízení přestupního do ostatních dvou dílů monarchie vyveženého. Také ohledně převádění zásob konsumního (resp. pro konsum určeného cukru) z jedné kampaně do druhé obsahuje zákon ustanovení (výkaz zásob přes 5 q atd.). Pro všechny případy stanoven všeobecně přepočítávací poměr mezi surovinou a z ní vykořistěnou raffinadou na 100 : 90 (nynější kartel počítá 110 : 100). Kontingent uvolňuje se aspoň měsíčně (ruský vzor) a to nařízením ministra financí vydaným po úmluvě s ministrem druhé polovice říšské a po slyšení dvou znalců. Vedle toho jest však vždy ministr oprávněn, nasvědčují-li tomu poměry konsumní, po úmluvě s finančním ministrem druhé polovice říše kontingent zvýšiti nebo snížiti (zase ruský vzor). Cukr nekontingentní smí býti — byl-li vyklizen — do konsumu jen tenkráte uveden, byl-li dříve dodatečně do kontingentu toho kterého závodu započtěn. Individuelní rozdělení kontingentu (cf. analogon v rakouské dani líhové) na jednotlivé závody zůstaveno zákonodárství každé polovice říšské (Bosna s Hercegovinou mají jen jediný cukrovar).

Vedle těchto s konvencí úzce souvisejících ustanovení obsahuje návrh ještě v § 6. prodloužení lhůty úvěru daně cukerní na 6 měsíců, zároveň však zrušení diskonta při placení hotovém. Důležitý jest § 7. osnovy zmocňující ministra finančního k stanovení podmínek, za nichž by se mohl cukr vyklízeti bez daně k účelu krmení dobytka, nebo k výrobě zboží dani potravní nepodléhajícího (patrně denaturace).

Nová úprava vyžádala si také něco v oboru trestním: za těžký přestupek důchodkový podle výše daně vypadající na předmět přestupku trestný, prohlašuje se (§ 8. předlohy) bezprávné vyklízení exkontingentu do konsumu vnitrozemského a užití cukru daně prostě odebraného (§ 7.) k účelu dani podrobenému (hl. konsum). Vedle toho však se praví všeobecně, že všechny jiné přestupky tohoto zákona (sc. předlohy) i jejich nařízení vykonávacích trescí se pořádkovou pokutou od 10 do 1000 kor. §§ 3., 7. a 8. mají vejíti v platnost současně s vyhlášením zákona, ostatek současně se smlouvou bruselskou.

Takový jest obsah návrhu, který pro toho, kdo zná naše zákonodárství cukerní, není tak neurčitý, jak kdesi bylo tvrzeno. Budiž mi dovoleno několik poznámek k jeho obsahu. Důvod k němu dala bruselská konvence, k níž Rakousko přistoupilo přes přiznanou nepříhodnost okamžiku, trpícího vleklou krisí cukerní, jak motivy samy na str. 29. přiznávají. Důvod tohoto přistoupení uveden tamtéž: dokud Francie nechtěla obětovati svou premii indirektní, nechtělo též Německo k Anglii žádanému snížení cla přistoupiti, a též vzhledem k chování Ruska nebylo by Rakousko bývalo osamoceno. Jakmile však Francie svých premií se zřekla, byla nálada v Německu pro přijetí konvence, a kdyby Rakousko nebylo bývalo přistoupilo, byla by bývala konvence uzavřena bez něho, což by znamenalo pro nás vyloučení z anglického trhu, který, když nyní trh americký vždy více spoléhá na Kubu, Sandwichi, i svou řepní a třtinovou industrii cukerní, jest pro nás posud veledůležitým odbytištěm. Spojení s Ruskem nemělo by pro nás valného významu, ježto s obé strany nemohl by se vykonávati velký tlak na Anglii značně z obou států importující: svědčí tomu i neochota vlády ruské k vypovězení obchodní smlouvy s Anglií z r. 1858. Jest přirozeno, že bylo zde Rakousko státy blíže k Anglii položenými opuštěno: tyto raději samy zadaly jakousi ránu svému exportu cukernímu ve prospěch industrie koloniální, doufajíce, že Rakousko vzhledem k své větší vzdálenosti bude míti nepříznivější podmínky dodávací, bude tedy jejich konkurencí vytlačeno.

Jest to tedy zákon a krok vynucený, a to okolnostmi, proti nimž jest těžko polemisovati. Také nezmění-li se poměry a nálady mezinárodní (Anglie, Francie a Německo nezdají se tomu dle všech zpráv nasvědčovati), nemůže parlament náš než příslušnou konvenci i návrhy zákona schváliti. Leč ovšem na některé vady dlužno poukázati. § 5. má sice ustanovení o kontingentaci, toto však nevylučuje dle mého náhledu nikterak, aby cukr cizozemský vyclen a do konsumu byl přiveden, čímž by ovšem kontigentací zamýšlený cíl — zásobení domácího trhu domácím výrobkem — byl úplně zmařen, neboť není pochyby, že šestifranková diference cizímu dovozu málo bude brániti. To jest vážné nebezpečí, a jest na cukerní industrii, aby žádala ustanovení takové, by žádný cukr z ciziny nesměl býti dovážen a dodáván jinam, než do některé surovárny nebo rafinerie tuzemské, ze které by pak jenom vpočítán byv do kontingentu jejího do konsumu vnitřního směl býti vyklizen. To by bylo zcela logické, a neodporovalo by též smlouvě bruselské. Mohlo by se ovšem jíti dále za vzorem ruským a přenechati ministerstvu financí stanovení normální ceny cukru: vystoupí-li cena obchodní nad ni, mělo by nastati buď zvýšení kontingentu nebo propuštění určitého množství cizozemského cukru do konsumu.

Jiná vada jest tu, že náš export asijský docela jest vydán v šanc premiované (normirovkou) industrii ruské, proti níž přece nemohou chrániti represalie Anglií činěné, jež jen důtklivěji ruský cukr do Asie dirigují.

Vedle toho pohřešujeme v návrhu ustanovení, co státi se má, nedohodnou-li se ministři obou polovic říše v různých případech jejich dohodnutí ponechaných. A bylo by to za nynějších poměrů tak nesnadno možno? Pak by musila nastati u nás úprava zákonodárnou cestou, což by zajisté bylo nepříhodné.

Podejmež si jen ještě několika čísly přehled ztráty, jež na základě tohoto návrhu cukerní industrii — ať už právem nebo neprávem — stihnouti má. Při tom ovšem není pochyby, že nejistota bilancování s neznámým obnosem čisté premie a s neznámou náhradou přeplatku odpadne.

Kampaň	Maximum premie milionů korun	Na přeplacené premii musilo býti navrác. *K*:	Čistá premie na 1 q: cukru konsumního *K*:	cukru surového *K*:
1888—1889	10	646.230	4·442	2·896—3·090
1889—1890	10	5,656.590	3·662	2·388—2·546
1890—1891	10	7,532.576	3·420	2·280—2·380
1891—1892	10	7,355.956	3·472	2·266—2·416
1892—1893	10	8,283.830	3·414	2·226—2·374
1893—1894	10	9,416.746	3·246	2 118—2 258
1894—1895	10	8,136.224	3·506	2·286—2·438
1895—1896	10	9,377.179	3.342	2·180—2·326
1896—1897	18	4,251.789	4 070	2·654—2·831
1897—1898	18	2,347.012	4.299	2·804—2·991
1898—1899	18	10,113.629	3·539	2·308—2·462
1899—1900	18	10,069.196	3·515	2·445
1900—1901	18	9,943.263	3·556	2·474
1901—1902	18	15,427.499	3·177	2·210

Tím ovšem ztracená řada výhod daleko není vyčerpána: premie z kartelu plynoucí a z vysokého cla zde obsaženy nejsou — a nedají se, ač z různých stran se bylo o to s velikou duchaplností pokoušeno, nijak stanoviti. Účinek jejich ztráty sám ukáže snad lépe některé indicie k jejich ocenění. Pro konsumenty samotné blíží se ovšem doba lacinějšího cukru, takže snad konečně i u nás bude možna konsumpce vyšší. Ovšem snížení daně projektováno není, a 38 K. na 1 q konsumovaného cukru jest vždy způsobilo držeti cenu jeho přiměřeně vysoko — že tedy ani tato výhoda snad příliš pociťována nebude, což jest tím hůře pro industrii, jíž ztráta odbytiště hrozí, a rozšíření valné stávajících pravděpodobno není. Do rozšíření konsumu cukru na základě § 7. daně prostého možno jen tehdy klásti větších nadějí, nepřinese-li nařízení prováděcí tolik vexatorních opatření, jak tomu bylo na př. při cukru pro výrobu předmětů exportních.

DR. J. DRACHOVSKÝ.

VI. výstava spolku „Manes".

Mikuláš Aleš. Exposice Alšova svědčí o chvályhodné píli a snaze spolku, učiniti co možno největší a dobově nejširší sbírku prací Alšových, což poměrně dobře se zdařilo. Lzeť tu snadno studovati rozvoj práce jeho od prvních počátků, olejových skiz, prostičkých a slabých až do ilustrací doby nejposlednější. Z cyklů vystaveny některé kartony z »Vlasti« a »Živlů«, několik ilustrací k národní písni »Sirotek«, bohatá řada roztomilých ilustrací národních písní, zajímavá skiza k cyklu »Praha«, ukázky návrhů z výzdoby »Pustevny« na Radhošti atd. Junáci, sedláci, vojáci, cigáni a národní hrdinové míhají se tu v pestré směsi, veselý ornament svíjí se a tančí v bohatých spirálách, ze všech koutů jako by zněly noty národních zvuků a veršů. Svatých Václavů najdete tu čtyři exempláře, z nichž obraz roku 1891. malovaný jasně dokumentuje Alšovo umění dekorovati několika barevnými »fleky«, nepřekřiknutými v neharmonické pestrosti, ale sladěnými do veselé, čisté písničky v několika málo tónech. Jest zajímavo srovnati některé barevně výborné práce, na př. »Český sedlák«, »Moloděc«, »Juráš«, »Na pustě«, s ostatními nekolorovanými obrazy nebo ilustracemi. Plocha barevná nekryje a neubijí vlivu linií, tak charakteristických pro Aleše: naopak, svítíc a působíc svým ohněm, třebas v jednoduchém, střízlivém podání nese se v svorném proudu s linií k výstižnému vylíčení předmětu. Po takovém bedlivém a upřímném pozorování zdá se nám ovšem neuvěřitelnou nedůvěra, jaká vůči Alšovi projevena byla při známých událostech a která až příliš hlasitě volá testimonium paupertatis pro umělecké názory a vědomosti těch, kteří zasedli k soudu. Veselo a radostno jest tu v exposici Alšově blouditi kolem jeho obrázků a stápěti oči do světa jeho figur a tak upřímně česky cítěných snů.

*

Antonín Hudeček. Smutná, zakřiknutá duše, ubíhající hřmotu světa do samot, kde siví holubi smutku tiše poletují. Tam, v koutech zapadlých do šera zapomnění, nehoří vášnivé barvy, ale kvetou mdlé, ztlumené melodie, které paleta dovede podati v superlativech delikátnosti a jakéhos barvového unavení. V těch motivech, kdy jako by duše vyletěla a rozložila jemné flóry svého smutku po kraji, jest Hudeček samostatným, svérázným umělcem a dovede velmi mnoho a pěkně říci. Po západech, když slunce za hory zašlo a několik pruhů jeho posledního zlata se taví na horizontech, v mlhavém zelenu pasou se ovce (»na pastvě«), modrá, tyrkysová hladina rybníka vydychuje mlhy a chladně zrcadlí hrst křovin a olší stojících na břehu.. pak po chvíli měsíc vyhoupne se z oblak, po hladině přenese se větřík, zvlní ocel její a terč zářivý zablyskne se v několika chvějících se proužcích. V tiché zátoce houšť stromů prostírá své koruny, chalupa skrytá v zástrání modrým pruhem

kouře projevuje život.. vše teskné, mlčící a intimní. Takovými elegiemi jsou »Hráz«, »Večerní ticho«, »Měsíčná noc«, »Psyché«, vyslovená figurou plachého dívčí prchajícího mezi stromy, »Bludičky«, ne sice již tak zdařené barvou, jako výbornou linií spojených rukou, vinoucích se v lehkém pohybu tance, »Večer«, »U rybníka na podzim«. Tam, kde líčí moře v citu těžké, zdeptávající opuštěnosti, jako v obraze »Na širém moři«, podá spoustu mořských vod splynulou s oblaky v celek vzdušné hloubky, mohutné, do mlhava se tratící dálavy, dojímající jako ohromnou prostorou měnivého hedvábu jenž vlní se ve fialových přísvitech a sugeruje divákú šumění vodních mas. Pěkně jímá reflex měsíce na hladině mořské v »Měsíci na širém moři«. Štít stříbrný do horizontu zapad za jeho oblouk a jen zbytky zůstaly na hřebenech vln. Naproti tomu v obrazech, kde dokázati chtěl, jak, abych tak řekl, nebojí se barev a pokládání jich bengálů směle podle sebe, selhalo namnoze jeho umění a obrazy příliš vyprávějí o schválnosti a koketerii se sráznou nonchalancí. U snílka tak hlubokého citu a psychické delikátnosti působí obrazy jako »Moře", kde fialové a zelené tóny v divokém alegru míchají se a bijí, nebo mnohé jiné modrozelené studie mořské, nepříznivě a nesympaticky. Jsou obrazy, kde i nejsmělejší problémy světelné se mu dobře daří, na př. »na poli«, kde dojem zrakový, optický, vyvolaný oranžovým kotoučem slunce na sítnici, jež pak bílé tóny v bledě zeleném přísvitu a hnědé i zelené v jakémsi fialovém oparu nám reprodukuje, podán virtuosně a s bravurou jevící i zdatný fond hloubavosti a jisté zdravé umělecké pedanterie. A tak bude třeba jen trochu zaúzditi odvážlivé snaze barevných problémů a setrvati na započaté dráze, která vydala již mnoho dobrého ovoce. Kadidla, která umělci zapálili někteří kritikové, jindy až příliš nepřípustní a chladní, jistě svým opojivým parfumem hlavy mu nespletou do sebevědomí mistrovství a talent sám nadiktuje mu zákon: postupuj. —

*

Francouzská grafika. V reprodukčních uměních moderna dokázala zázraky. Díváte-li se na barevné lepty či akvatinty nebo litografie v tomto oddělení vystavené, pochopíte, jaký význam pro rozvoj umění i jeho zlidovění tyto listy míti mohou. Již ze stanoviska prodeje: publikum sice stále nedovede chápati, že radirunk nebo litografie jsou vlastně originály a v očích jeho netěší se tyto umělecké výrobky té vzácné úctě a zbožnému přání: »míti to« jako snad oleje nebo akvarely, ale názory mění se zvolna přece a dobré věci snadněji stávají se přístupnými i vrstvám méně majetným. Elegance podání, jakou má Helleu, Müller (upozorňuji na aristokraticky traktovaný barevný lept »Před honbou«), životnost a psychologicky pevně zdůvodněná líčení jehly Renouardovy v gestech presidenta Deschanella výborná líčení baletu téhož umělce, barevné

znamenité Robbeovy aquatinty, typické, neodolatelné Chahinovy figury žen, dyšící životem a hyřící jemnou satirou a karikaturou, Dupontovy po archaistickém způsobu kreslení koně, Steinlenovy pradleny a spuštěnci, to vše letem aspoň budiž zaznamenáno.

Po Alšovi a Hudečkovi ovšem třeba honem přenesti se tu do jiných světů, názorů a proudů, anebo ještě lépe výstavu rozděliti si do tří návštěv pro úplnost dojmu a sílu asociace představové. Než i toto oddělení poskytne radost a uspokojení. Už proto, že spořádáno byvši umělci (ač mnoho charakteristického schází), má přece svůj ráz vybranosti a vkusu. A to při podobných výběrových exposicích mnoho rozhoduje.

K. D. MRÁZ.

Železnice americko-sibiřská.

Kolosální projekt tento hodlá spojiti Ameriku s Asií jedinou nepřetržitou kolejí jdoucí přes poloostrov Aljašku, tunelem pod průlivem Beringovým a Sibiří.

Původcem myšlenky jest francouzský inženýr de Lobel. Navrhuje za asijské východisko dráhy Irkutsk. Odtud severovýchodní Sibiří přes Kirensk, Olekminsk, Jakutsk, Verchnekolimsk a Srednekolimsk až k průlivu Beringovu. Tuto mořskou úžinu, asi osmdesát kilometrů širokou, hodlá podtunelovati a od předhoří prince Wallesského upraviti spojení přes Klondyke k síti drah severoamerických.

De Lobel byl již r. 1898 delší čas na Aljašce, aby tam studoval poměry geologické a rok na to měl o svých plánech přednášku v geografické společnosti v Paříži. Během doby odebral se pak ještě dvakrát na Aljašku a k průlivu Beringovu a propagoval pak projekt svůj v Americe. A skutečně jeho snaha, aby se utvořilo americko-francouzské družstvo s kapitálem 200 milionů dolarů*) pro část návrhu na půdě americké nezůstala bez výsledku. V Denver, hlavním městě Colorada, tvoří se společnost pro stavbu dráhy »Trans-Alaska-Railway«. Hlavním sídlem společnosti má býti Seattle, ve státě Washingtoně, kde by bylo východisko tratě americké. O povolení k stavbě zahájeno vyjednávání s vládou americkou a ruskou.

Zatím našel de Lobel nadšeného přívržence svých myšlenek ve Francouzi Pavotovi, který vydal brožuru »Le chemin de fer Trans-Alaska-Sibérien«, počínající slovy: »Z Paříže do New-Yorku v témže vlaku«, v níž animuje pro slibný prý velepodnik.

Nyní vystoupil však jako odpůrce projektů Lobelových ruský inženýr Golovačev. Ve svém protispise omezuje se na kritiku části projektu, jež obsahuje návrhy pro severovýchodní Sibiř a praví: Nehledě k ohromným obtížím technickým, které

*) Dolar = 4·93 K, rubl = 3·80 K.

by v arktických krajích Sibiře při stavbě dráhy přemáhati bylo a proti nimž úžasné překážky, jež se naskytly při stavbě dráhy procházející středním pásmem Sibiře se jeví nepatrné, nutno projekt de Lobelův z ohledů hospodářských zavrhnouti. Neboť kde stavíme dráhy? Buď v krajinách lidnatých, nebo kde železnice má býti poslem kultury, kde úmyslem jest kraj osídliti a zalidniti, tam kde jedná se o zužitkování přírodního bohatství a konečně tam kde získati chceme nová tržiště pro průmysl a obchod. Pak přinese dráha hospodářský a osvětový užitek.

O severovýchodní Sibiři nedá se však říci, že by hověla aspoň některé z těchto podmínek. Uvažme jen, že zde připadá na plochu 3,980.000 *km*² jenom asi 270.000 obyvatel, čili 0·07 obyvatele na čtverečný kilometr. A pak na celé té ohromné ploše se ojedinělé kmeny nomadské pouze potulují, nežijíce v sídlech stálých, protože oblasti tyto pro své klimatické poměry k obývání se nehodí. O umělém trvalém osídlení nemůže býti ani řeči. Vždyť v krajinách mezi řekami Vilni a Olenek byla pozorována nejnižší teplota na zeměkouli — 68° C. Mezi letem a zimou jsou tam rozdíly teploty až 100° C. Střední teplota roční v Jakutsku jest — 10·8° C, v Srednekolimsku, jenž leží na 67° s. š. dokonce — 12·7° C a u Verchnekolimska neroztaje půda ani v létě. Uvažme dále, že rolnictví možno pěstovati nejvýše k ústím řek Vilni a Aldan, které se vlévají do Leny a dál na severovýchodě že není možno chovati už ani koně ani hovězí dobytek. Jedinými domácími zvířaty jsou zde sobi a psi. Trať z Irkutska přes Kirensk, Olekminsk, Jakutsk, Verchnekolimsk a Srednekolimsk až k průlivu Beringovu byla by nejméně 7467 *km* dlouhá. Rozvinutí toto diktováno jest spoustami překážek v terainu, které by výlohy neobyčejně zvýšily. Přes to však by náklad na délkovou jedničku byl mnohem větší než u všech drah do dneška postavených. Průměrné stavební výlohy pro stávající již sibiřskou dráhu obnášejí asi 94.000 rublů za 1 *km*, pro návrh železnice severovýchodní částí Sibiře byly by nejméně 200.000 rublů za 1 *km*. Dle toho celkové výlohy stavební pro jedinou část »Chemin de fer Trans-Alaska-Sibérien« obnášely by kolem půl druhé miliardy rublů, čili asi 5700 mil. korun. A že náklad na americkou část podniku s proražením největšího tunelu světa pod průlivem Beringovým s další tratí přes Aljašku až k síti severoamerické byl by sotva menší, o tom není sporu.

Proto vyslovuje se Golovačev proti provedení tohoto projektu jmenovitě, měli-li by stavbu tratě probíhající severovýchodní Sibiří vzíti na se Rusové, jak si to de Lobel a Pavot představují. Píší totiž, že oba národové musí pracovati společně na podniku, Rusové od Irkutska až k Východnímu mysu, Američané od Fort Cudahy den Yukon až k Beringově úžině. Golovačev přichází k náhledu, že by pro Rusko byla dráha tato spíše břemenem než výhodou a přinesla-li by Americe prospěchu, jest otázkou. Vždyť nelze ani přibližně určiti, jak brzo a zdali vůbec

by se nesmírný kapitál do podniku vložený vyplácel. Mnoho-li by jen stavba tunelu 80 *km* dlouhého ve dně mořském založeného pohltila, snadno dá se vypočísti. De Lobel praeliminuje na proražení jednoho metru délky asi 1000 rublů. Násobme to tedy osmdesáti tisíci, převeďme si to na korunky a čteme pak cifru 304 miliony.

Střízlivému rozumu Rusovu připadá, že za daných poměrů jest de Lobelův projekt, na jehož uskutečnění shánějí se v Americe miliardy, pouhou snahou zjednati nové spojení světové za tím účelem, aby snížen býti mohl na třetinu rekord proslulého Verneova Angličana na cestě kolem světa.

REF. INŽ. JINDŘ. RYBÁK.

Divadlo na venkově.

(Dokonč.)

Namítne se mi, že hmotná bída byla málokdy s to odvrátiti mladého nadšence od umělecké dráhy a že lidé chápou se bez váhání štětce, dláta, listu not, které vypadly z rukou předchůdcům umírajícím hladem. Pravda. Jenže duši oněch smělců užívuje naděje v lepší budoucnost. Hudebníkovi, malíři, sochaři je otevřen celý svět; konečným cílem všech českých kočujících herců je však pouze těch několik míst u Národního divadla. A pak — neschůdná cesta ostatním uměním bývá ozářena alespoň paprskem cti; na kočující herce dívá se společnost lidská s patra, ne mnohem lépe než za časů Shakespearových. Na tom ničeho nemění nadšený potlesk, kterým obecenstvo odměňuje jeho výkony. Dal by některý z těch tleskajících buržoů kočujícímu herci, jejž právě zahrnul pochvalou, za ženu svou dceru? Bravo, bravo kamaráde, líbíš se mi, bavíš mne, lichotí mi, že mám v moci činiti tě šťastným; ale zůstaň jen tam nahoře, příteli, zde mezi námi není pro tebe místa..

Pro dráhu hereckou musí se člověk rozhodnouti pokud je mlád a — obyčejně tedy odvislý. Kolik těch lidí má dosti síly, aby překonali tvrdé překážky, které jim klade v cestu rodina a společnost? A má-li mladý nadšenec trochu inteligence a jemnějšího cítění, postřehne sám ve společnosti venkovských herců tolik zjevů zarážejících a odpuzujících, jež jsou s to důkladně otřásti jeho úmyslem, státi se členem této společnosti.

Ochota, s níž se brány venkovského divadla otevírají každému, povolanému i nepovolanému, působí nepříznivě nejen na uměleckou úroveň jeho herectva. Všechny dobrodružné povahy a ztroskotané existence, všichni ti uprchlíci z vězení práce, kteří nalézají útočiště pod jeho střechou, zanášejí do jeho ovzduší i nákazu mravní. Lenost, povrchnost, nevážnost k vlastnímu povolání, nízké výdělkářství a hrubé požitkářství, nadměrná »umělecká« domýšlivost spojená podivuhodně s nedostatkem lidské hrdosti, nedůstojné příživnictví, nevěstnictví... Tyto a podobné květy rostou ovšem i na jiných záhonech lid-

ské společnosti; ale je zarmucující, jak se rozbujely v neživné prsti venkovského divadla. A je zarmucující, s jakým cynismem ano s jakou okázalostí nosí je část venkovského herectva na odiv jako nějaký odznak a výsadu svého stavu. Hedbávné roby, věnované »spodničkovými mecenáši« šustí vyzývavě na jevišti a čelní herci jednotlivých společností pijí veřejně na cizí účet. Ani zevnější dekorum nehledí se již zachovati. Divadelní cedule, které dříve roznášeli po domech podřízení herci, roznášejí dnes hrdinové, milovníci, ba i ředitelé větších společností a děkují devótně za každý krejcar diškrece. Na každé druhé představení připadá něčí příjem a herci a herečky přepadají vás ob den v úřadě neb u oběda a vnucují vám své lístky. Pak se chystá společnost k odjezdu a přichází se rozloučit ředitel »čestným večerem«, přichází cedulář, přichází i napověda, jenž vám způsobil svou horlivostí tolik mrzutých chvil, přináší nějaké kominicky duchaplné rýmování a nastavuje ruku.

A pak to vzdělání mnohých venkovských herců, sestávající z duchaprázdné »technické« hantýrky, k níž se u jedněch druží zásoba pepických vtipů, u druhých sklad přepjatých frází ve stylu Moliérových »Preciosek«. Trochu názvů kusů, které »táhnou«, a trochu jmen autorů, kteří píší »vděčné role«, to bývá mnohdy vše, co tito lidé vědí o celém odvětví poesie, jehož mají býti apoštoly. A jejich názor na cíle umění .. Herec, jenž mi donáší právě cedule, neopomene nikdy, klade-li na můj stolek plakát nějaké »Zazy«, »Dámy od Maxima« a podobných výrobků, podotknouti s výmluvným, mnohoslibným úsměvem: »Taky jeden moc ctnostnej kousek!« ..

Toto vše jednak nezvyšuje úctu obecenstva k hereckému povolání, jednak dodává i jeho (často dost pokryteckému) morálnímu rozhořčení vzhledu odůvodněnosti.

*

Příčin uměleckého a mravního úpadku venkovského herectva jest více, avšak nejhlavnější z nich a také již obecně uznávanou jest nadbytek hereckých společností. Jest jich více, než na kolik stačí způsobilý herecký materiál a více než může uživiti maloměstské obecenstvo. Proto první podmínkou nápravy jest zmenšení počtu společností.

Kdyby se ze všech našich venkovských herců vybrali jen lidé alespoň poněkud způsobilí, daly by se z nich sestaviti čtyři nebo pět dobrých společností. Dejme tomu, že by se přírůstkem hereckých talentů, které dnes dřímají neznámy pod vlnami nejrůznějších povolání nebo živoří na ochotnických divadlech a jež by se za změněných poměrů rády odhodlávaly učiniti divadlo svým životem a osudem, dejme tomu, pravím, že by se tímto přírůstkem uvedený počet zdvojnásobil. Měli bychom nejvíše deset společností, tedy sotva třetinu nynějšího počtu.

Co by taková změna znamenala nebo mohla znamenati pro venkovské divadlo, toho se každý snadno domyslí. Návštěvy společností v jednotlivých městech byly by vzácnější a nacházely by lačnější duše a méně vyčerpané pokladny; zájem obecenstva bylo by lze udržeti prostředky méně násilnými než podomním obchodem se vstupenkami. Majíce půdu uvolněnu v městech nemusily by společnosti uchylovati se i do vsí, do obcí tak malých, které jich nemohou uživiti. Společnosti sestávaly by ze samých herců a ne po většině z mluvících statistů; jednotliví členové nebyli by tedy přetěžováni prací a mohli by věnovati studiu rolí více péče. Zdravé talenty herecké zbaveny jsouce dusivého podrostu hereckých břídilů a zality sluníčkem lepších hmotných poměrů, vyrazily by do výše; nastala by radostná práce, hledání cest, napínání sil, závodění duchů. Lidé většího vzdělání přestali by se vyhýbati hereckému povolání, jež by poskytovalo více cti, více vnitřní spokojenosti i více chleba; nízká úroveň hereckého vzdělání by se zvýšila. Vzdělaný herec přinášel by ovšem více porozumění ideám kusů, dával by přednost dramatům Hauptmannovým před kusy pana Tadeáše Houžvičky a neobohacoval by literatury vlastními dramatickými škváry. Vzestupem hereckých výkonů přiučilo by se obecenstvo hledati v divadle zdroj nové záliby — krásu dramatické hry. Reprisy kusů nalezly by své diváky a každá venkovská společnost mohla by si vypracovati svůj pevnější repertoir. Vypuzením cizopasných živlů, zvýšením vzdělání a zlepšením hmotných poměrů herectva zvýšila by se i jeho mravnost a jeho společenská vážnost. A osud ubohých obětí herecké bídy, hereckých dětí, by se vyjasnil. Herec lépe placený mohl by dáti své děti na studie, do učení řemeslu neb obchodu a nenutil by jich, nemají-li nadání ani chuti k divadlu, aby rozmnožovaly herecký proletář.

Ladný obrázek budoucnosti, není-li pravda?

Jak daleké budoucnosti?

*

Ale i ochotnických spolků jest u nás mnoho, příliš mnoho a jejich vzrůstající počet stojí skoro v opačném poměru s jejich hodnotou.

Divadelní ochotníci mají s herci nejednu slabost společnu. Jako hereckému povolání tak i hereckému ochotnictví věnují se mnozí z vedlejších pohnutek. Jeden stává se ochotníkem z malicherné ctižádosti, druhý z přílišné dobroty; neumí nikomu ničeho odepříti, ani prosbě ochotnického režiséra, aby přijal tu neb onu úložku, pro niž se nenalezl představitel. Třetímu je vyprošená úloha jen vstupenkou za kulisy, kde by se mohl častěji scházeti se svou vyvolenou, která jest také ochotnicí. Čtvrtý hraje z povinnosti, neboť jest jednatelem spolku, jenž si právě zřídil dramatický odbor. Slečna Lili uchází se o vstup na jeviště, protože si tu slečna Mimi udělala známost, která

vedla k oltáři. I obchodní ohledy někdy rozhodují; nutí se do hry krejčí, kteří pořizují divadelní šatnu a hostinští, k nimž chodí ochotníci na pivo. Většině ostatních je hraní divadla prostředkem k ukrácení času, pramenem lehoučké zábavy, jež ovšem nesmí býti zkalena žádnou námahou, žádnou starostí, žádnou prací.

Proto také v řadách ochotnických naleznete tak málo trvalého nadšení a pracovitosti a tolik povrchnosti a nedbalosti. I většině ochotníků znamená povrchní rutinérství konečný cíl a nejvyšší stupeň jejich vývoje. Těch sedm gest a dvanáct přízvuků, které si osvojili za tolik a tolik vystoupení, stačí jim až do smrti. A setkáváte-li se na venkovském jevišti ke svému rozhořčení s herci, kteří hrají za peníze a neumějí nikdy úloh, setkáváte se na něm ke svému úžasu i s ochotníky, kteří hrají ze záliby a úloh také neumívají. V jednom jako ve druhém táboře tak málo je těch, kteří chtějí sloužiti umění a tolik oněch, kteří žádají, aby umění sloužilo jim.

A tato menšina se stále ještě menší. Také dobrých ochotníků ubývá, poměrně i skutečně. Poměrně proto, že počet ochotnických jednot překotně roste, a skutečně proto, že půdy, ze které čerpá ochotnické divadlo své síly, ustavičně ubývá. Nejprvé bylo zakázáno hraní divadla státním úředníkům, potom profesorům a učitelům. Lidé neodvislí s akademickým vzděláním vzdalují se součinnosti na tomto poli sami. Dle náhledů převládajících dnes v těchto vrstvách bylo by pod důstojností diplomovaného inteligenta, aby vystupoval na ochotnickém jevišti. V poslední době ztrácejí ochotnické spolky další oporu a to kdysi velmi mocnou — dělnictvo.

Po celá desetiletí pracovalo dělnictvo s příslušníky jiných stavů v ochotnických spolcích a dodávalo jim značnou část činných členů. Složení jednot ochotnických bývalo celkem dosti demokratické; tovární dělník působil tu vedle továrního úředníka, malířský pomocník vedle živnostníka a obchodníka, advokátní písař vedle lékaře. A jestli kde, tedy na ochotnickém jevišti požíval dělník nejspíše společenské rovnosti. Zde platil především talent a nadaný ochotník-dělník těšil se jistě větší přízni režisérově a obecenstva i většímu respektu spoluúčinkujících, než málo nadaný ochotník s nevím jakým titulem. Proto jest asi příčiny této secese hledati méně v poměrech ochotnických spolků samých; ona prostě souvisí s celkovým odloučením se dělnictva od ostatních tříd.

Nenapadá mi ovšem vytýkati tu dělnictvu jeho stavovskou organisaci, která jest jedním z nejúčinnějších prostředků k společenskému povznesení jeho stavu. A nejen přirozeným, ale i potěšitelným musím uznati zjev, že se dělnictvo snaží doplniti své organisace politické a hospodářské také organisacemi vzdělávacími, jakými jsou odbory přednáškové, čítárny a ochotnická divadla. Toho však lituji, že rozluka dělnictva s ostatními vrstvami občanstva stala se v málo letech tak úplnou, že dnes

již stěží dochází k společné práci i na těch polích veřejného života, jejichž úroda je stejně užitečna všem stavům a na nichž lze společnou prací docíliti mnohem vydatnější žně. Jedním z těchto polí je také ochotnické divadlo.

Dělnictvo vzdalujíc se veřejných ochotnických spolků maloměstských nevzdává se tím arci vší ochotnické činnosti, nýbrž zakládá si tu i tam svá vlastní ochotnická sdružení. Počet jednot ochotnických tím spíše roste, nelze však říci, že by tento vzrůst byl nějakým pokrokem.

Jsou na zemi živočichové, jež lze rozmnožovati mechanickým dělením; utněte mu kterýkoli úd, promění se v nového jedince schopného dalšího samostatného života a vývoje. Divadelní společnosti nepatří však k těmto organismům. Tři kusé společnosti, z nichž jedné schází komik, druhé naivka a třetí režisér, této jeviště, oné šatna a všem třem obecenstvo, nenahradí jedné úplnější, jež měla všecko, čeho se jejím úlomkům nedostává. Talenty herecké (jako jiné) bývají rozptýleny dost stejnoměrně ve všech vrstvách společenských; je pravděpodobno, že mezi osmi tisíci obyvateli malého města lze jich nalézti více, než mezi dvěma sty příslušníky jednoho stavu. Mimo to má prostředí také zde své slovo, u ochotníka mocnější než u herce z povolání, neboť hraní divadla jest mu pouze řídkým zaměstnáním a svým menším výcvikem přemáhá méně snadno vlivy svého každodenního života. Je přirozeno, že dělník zvyklý více méně těžké práci fysické, rázným pohybům, silnému napínání svalů osvojuje si ztěžka vláčné pohyby a blaseovaně skoupou nebo požitkářsky načechranou mluvu vznešených světáků; naopak zase drsné postavy lidové v podání ochotníka, jenž nikdy nezdvihal těžšího nástroje než násadku s pérem, vypadají často v pohybech i řeči zjemněle, lakovaně, divadelně strojeně. I z toho ohledu je součinnost dělnictva s ostatními vrstvami maloměstskými na ochotnickém divadle žádoucí.

Ovšem, kde je dělnictvo tak četno, že může ze svých příslušníků sestaviti dobrou ochotnickou družinu, a jsou-li tu i jiné nutné podmínky, odpadají všecky námitky. Viděl jsem sám představení pražské typografické besedy, jehož jednotlivé výkony i souhra byly pozoruhodny. Jinak nelze obhájiti špatného představení omluvou, že herci byli vesměs dělníci, právě jako špatnou hudbu neučiní lepší, jsou-li hudebníci sami Sokolové.

Co tu praveno o ochotnických divadlech dělnických, platí větší-menší měrou také o divadelních odborech různých spolků *). Některé z těchto odborů, kdyby byly řádně vedeny, mohly by konati dosti důležitý úkol výchovný: připravovati lehčími hrami v úzkém kruhu diváků ochotníky-začátečníky k veřejnému vystoupení, vychovávati herecký dorost ochotnickým spolkům. Ony však, založeny a vedeny jsouce obyčejně nějakým cti-

*) O tomto thematě bylo správně psáno ve 22. čísle IV. ročníku Ladeckého »Thalie«.

žádostivým Caesarem v kapesním vydání a postrádajíce jakéholi kontroly kritiky, vztahují ruce po zcela jiných, domněle vyšších úkolech, se které nejsou a tak jejich činnost přináší spíše škodu než užitek. Místo aby vychovávávaly herecký dorost spolkům ochotnickým, odluzují jim často ještě jejich herce; zakládají v malém městě půl tuctu mrňavých a bídně slátaných jevišť, místo aby peníze za ně vyplýtvané věnovaly pořízení nebo zdokonalení jednoho většího a trochu vkusného jeviště; pod záštitou spolkového praporu odvádějí obecenstvo od poměrně lepších představení ochotnických spolků a kočujících herců, vynucují si odbyt lístků podomními obchůzkami a rozbíjejí nevelký dav místního divadelního obecenstva v nepatrné hloučky, z nichž žádný není s to ukryti výlohy poněkud slušnějšího představení. Kdyby šly za nějakou ideou, kdyby přicházely s nějakým určitým plánem, kdyby pohnutkou jejich divadelní činnosti byla oposice proti nečinnosti nebo proti špatnému duchu a směru činnosti místních ochotnických spolků; kdyby vystupovaly jako reformatoři a průkopníci: jak přátelsky byste jim stiskli ruku! Ale příčiny jejich vzniku bývají zcela jiného rázu: vůdcovská ctižádost jednotlivce, uražená ješitnost, osobní nevraživost, chvilkový rozmar. V § 2. stanov každého řádného českého spolku (byť i to byl třeba spolek pro chov králíků) je přímo nebo nepřímo vyhraženo právo pořádati divadelní představení. Bude se tedy hráti divadlo. Proti slabému ochotnickému spolku postaví se mnohem slabší dramatický odbor, obecenstvo odvede se agitací z divadelního domu nebo z prostranného sálu do hospodské udírny a sentimentální půvaby »Chudého písničkáře« budou se přebíjeti espritem »Bratra honáka«. Ať žije § 2. spolkových stanov! Obyčejně skončí celá ta sláva náhlou smrtí mladého odboru a odkazem dluhů mateřskému spolku; nebo, což jest horší, zvrhne se milý odbor záhy v ochotnický chantant a věnuje své všecky síly pěstování kupletu a solového výstupu.

Možno arci, že tu tam dramatický odbor některého spolku dobře působí. Ale to jsou výminky. Ne-li všeobecně, tedy alespoň v těsných poměrech malého města osvědčuje se pravidlem, že čím více má který spolek různých odborů, tím nepatrnější a chatrnější činnost vyvíjí. Jako jednotlivcům jest třeba i spolkům, mají-li se dodělati zdárných výsledků, aby se specialisovaly, aby věnovaly všecky síly jednomu účelu; a více než jiným je toho třeba oněm spolkům, jež si zvolily činnost tak obtížnou a složitou, jakou jest pěstování divadla.

Tedy, méně spolků ochotnických a lepší. Pečlivý výběr a soustředění sil. Podmínkou ochotnické činnosti každého jednotlivce budiž jeho nadání, nikoli jeho titul, a poutem spojujícím členy každého sdružení budiž láska k témuž ideálu, nikoli příslušenství k témuž stavu nebo k témuž spolku. A vymřít musí již jednou ten hloupý předsudek, který pomáhá udržovati i část našeho tisku, jakoby hraní divadla bylo pouze ušlechtilou zá-

bavou, na niž má právo každý člověk. Jaká pak ušlechtilost, ubíjeti mizernou hrou dobrá dramata, týrati obecenstvo a mrhati časem a penězi za ničemnou práci? A že má každý právo baviti se divadlem, pravíte? Ano. Ať si jen najde nějaké místečko ve h l e d i š t i a může se baviti příjemně a krásně, aniž škodil umění, obecenstvu i sobě. Neboť, věřte, jest užitečnější býti dobrým divákem nežli špatným hercem.

Slezská duma.

Měkký soumrak večerní rozléval se zvolna širou krajinou. Prolínavé vlny jeho proudily neviditelně vzduchem, houstly a nabývajíce stále určitějšího tónu temna, splývaly tiše na město. Stmívalo se. Střechy chalup, domků a domů, nad kteréž plny mlčenlivého klidu čněly do výše tu věž farního chrámu, tam věžice zámku dávných Piastovců, onde v pozadí osamělá vížka hřbitovního kostelíka, splývaly v jediný tmavý, neproniknutelný příkrov, spojovaly se a vše, co ostrou, určitou linii mělo, zvolna pevnosti pozbývati se zdálo, jemně chvěti a vlniti se počalo, mezery a rozlohy přesahovalo a jedno druhým plynule se prostupovalo.

A ve výši nad městem, ve stále tmavějším modru nesmírné oblohy nebes tu a tam probleskovaly bílým, do modra zakmitajícím světlem první hvězdy.

Na pahorku nad městem u chrámu Frýdecké Matky Boží, před mohutným, ztrnule pompésním portálem, dozírajícím až tam k dalekému jihu, k těm mocně vypjatým nehybným vlnám ve stíny a mlžiny večera se halících hor, opřen o vysoké železné zábradlí stál v myšlenkách neznámý muž, poutník, osamělý a nepovědomý těm, kteří tam dole pod tmavými střechami přebývali.

Nepovědomý, cizí, lhostejný všem.

Pohledy jeho zdály se upjatě sledovati to stálé přetékání tmavších a tmavších stínů ve vlhký, chladivý večerní vzduch, skutečně však nevnímaly nic z toho všeho, co vůkol postřehovati bylo možno, ale zapjaty jsouce kams v neurčito, pronikaly niterným videm svým hluboko pod všecky ty tmavé, splynulé krytby mlčících budov.

A zprvu jen jako v mlhách, pak stále však určitěji vystupovaly před niterný hled cizince mnohé, nesčetné postavy lidí, starci i muži, ženy i dívky v ruchu a shonu, v plesu i klopotě, v radosti i smutku svém — ti všichni, kteří prodlévali tam pod těmi tmavými krytbami rozlehlého města, ubozí i šťastní, bludní i truchlící, neduživí i ti s růžemi mládí na svěží líci, všichni jako tajuplnou formulí černého kouzelníka přivábeni před pohled cizince vystupovali. Davy a davy lidí — —

A stále rostly. Jakoby cizinec tajuplnou nocí výše a výše nepozorovatelně nadnášen byl a čím výše vystupoval, tím větší

okruhy, tím obsáhlejší rozlohy krajů obzíral, před hledem jeho nové a nové osady vystupovaly, zřetelně a určitě, nesčíslné větší i menší dědiny, zasněné, zapadlé v padoliny a nížiny země, roztroušené po stráních a po svazích hor, tulící se družně k doubravám a vysokým borům, prostouplé stromovím ovocných zahrad, dědiny a dvory, samoty a města, zakouřená, rušná, plna hluku a tíhy života, celý veliký komplex krajů, celá země, celé Slezsko jako jediný veliký plastický obraz leželo hluboko dole pod pohledem jeho.

A pohled jeho všude, všude zřel lidi. Po pěšinách, cestách a silnicích smutných i ve hlučných ulicích měst, v samotách a dvorcích zadumaných i v těch dědinách jakoby v sebe ztracených, pod tvrdými, těžkými krytbami ponurých měst, v rozlehlých, velikých závodech, plných kouře, páry, rudých, žhoucích plamenů, plných divého hluku a třeskotu ohlušujícího i hluboko pod tvrdým povrchem země, v dolech a slujích hlubokých, plných hrůzy a nebezpečí, plných horečného hluku strojů, vozíků, kopáčů a kladiv, odrážejícího se temně od rozrušených, černými démanty probleskujících boků rozlehlých dolů a vlnícího se těžce a posupně rozlohami příšerných, strašlivých těch katakomb.

Všude, všude zřel pohled jeho nesčíslné zástupy, nepřehledné davy lidí, tu těžce, svízelně pracující, tam zahálející, krůpěje horkého potu s obličeje si stírající i rozkošem a požitkům těla se oddávající, temně, posupným hlasem proklínající, ve vzdoru, ve vzteku pěstě zatínající, k Bohu sepnuté ruce málomocně pozvedající a modlící se i v bujném veselí, smíchem a křikem povykující, lehkomyslně, drze, prostopášnostmi svými urážející tam ty druhé, ty ponuře v ruchu úmorné práce mlčící.

To obraz života rozvinoval se tu pod jeho pátravým hledem, to veliké, zvířené moře rozvlnilo se před niterným zrakem jeho a z hukotu, supění, chvění a šumění těch široce rozrušených vln po hladině života cosi temného, ponuře těžkého, cosi neobsáhle do dálky i šířky rozplynulého se zvedalo vzhůru k němu jako tajemné, děsivé hučení mohutných podzemních proudů, valících se široce a dravě kams v temné, hluboké rozsedliny a propasti země. A hlasy, nesčíslné zmatené hlasy pronikaly z toho všeho v jeho sluch. Hlasy prosebné i výsměšné, hlasy vášnivé i nesměle se třesoucí, hlasy urputně, posupně se vzpínající i hlasy děsně, ostře, řezavě ve zlých úšklebcích do vlnění ostatních se zabodávající, takové posupné, nesčíslnými zvuky přeplněné hučení, jemuž rozuměti nebylo, z něhož jediné sotva postižitelné slovo opět a opět zaznívati se zdálo — : Život! Život!

Zachvěl se cizinec. Neboť pojednou nad tímto vzkypělým mořem života jakoby na ostrově čarovné krásy nestvůra ohromná se zjevila. Hlavou svou až oblohy nebes dotýkati se zdála a jak děsivě dlouhé, těžké ruce své rozpjala, zdála se obepínati celé toto moře od břehu k břehu. Avšak ne, to nebyly ruce jedny,

to nebyla hlava jediná: tisíce rukou, tisíce nohou, tisíce obličejů a tisíce různých podob pojilo se tu v jedinou obludnou příšeru — to hlavy, to podoby nesčetných vrchností a pánů všemohoucích, těch dávno zaniklých i těch všech, kteří po nich až do našich dnů následovali, co poznával cizinec v této obludě, to hlavy a podoby mocných, privilegovaných této nešťastné země, to hlavy a podoby všech těch vyssávačů, úpírů, vykořisťovatelů, karabáčníků, všech těch, kteří kdy od dávné minulosti až po naše dny v jedinou brutální Sílu a Moc se tu spojovali, aby tisícerou patou svou na hlavu malých a nejmenších šlapali a každý pokus o vzepjetí hned v zárodku zničili, hydra tisícihlavá, strašná — — — —

A příšerná tato obluda hodovala — —

Neházela však drobty dolů, tam v to zvlněné moře, drobty tyto uchvacovali nesčetní přisluhovači dokola rozestavení. Bílé, vysoké límce měli u košil a lesklé knoflíky na kabátech přisluhovači tito, zlaté skřipce na nosech i tvrdé, vysoké klobouky na čelech se jim pyšnily, vážnost a moudrost v tvářích a uhlazenou ohleduplnost v pohybech, namoze však chatrné masky tvářích těch zříti bylo, masky, pod nimiž ukrývalo se hluboké opovržení tam s těmi dole, z nichž ten i onen jako oni dříve nahoru mezi ně vyšplhati se snažil, opovržení i vědomí vlastní povznešenosti nad tam ty ubohé — — —

A přisluhovači tito, když byli vyssáli poslední zbyteček živné šťávy z drobtů uchvácených, házeli je pak dolů, aby rvali se o ně tam ti poslední a nejposlednější, na kteréž přes tu chvíli pokřikovali: Bůh! Vlast! Král! Vrchnost! Víra! Svoboda! Obětavost! Loyalnost! — —

A v pozadí toho všeho, na břehu tohoto hučícího moře, na vrcholku Lysé Hory, kříž nad sebou, seděla stará, odporně nalíčená, napudrovaná, nafintěná babizna. Banální a protivná. Vyžilost vyzírala z každé vrásky, z každé rýhy jejího nabubřelého obličeje, na kterém lpěti se zdály v těch marně ukrývaných známkách staroby stíny dávných vin zašlých věků a z těch kalných, vodnatých očí babizny, uhrančivých a neurčitých jako tmavá, mlhavá noc, vyzírala doposud nevymřelá, doposud patrná nenasytnost inkvisice — — Morálka — — —

Do nemožnosti nabubřelá seděla tu roztažena přes celý vrch Lysé Hory a odporně tlustou rukou s dlaní a prsty jakoby tukem tisíců nalitými stále do vzduchu znamení spásy rysujíc nad těmi tam hluboko dole, záludnými pohledy svými jako koketa mrzká šilhala po Ostrově blažených, stále při tom na ty dole pokřikujíc: Mravnost! Ctnost! Pokora! Poslušnost! Blahoslavenství chudým! — Pokora! Pokora! Odevzdanost! Trpělivost! — —

Tu sklonil cizinec těžce hlavu k prsoum. Bezměrné hoře bezměrný smutek zaplavil veškeré hlubiny jeho nitra. Pochopil!

Slezská otázka? — —

Není jí! Jest pouze otázka lidská, všude aktuelní. Zde jen o mnoho více. Co všecko to snažení povrchové, co všecky ty třenice, všecky ty námahy o pouhý zdaj, o efemerní důležitosti

O člověka se jedná! O ty malé a nejmenší!

Vy, kteří umíte čísti v historii lidstva, kteří správně postřehujete snažení a povzlety lidského ducha, kteří víte, že přijde doba, kdy každý sám v sobě svůj nejryzejší, nejsvětější mravní zákon ponese a dle něho bude i žíti, kdy každý sám sobě bude knězem vlastního náboženství pravdy, dobra, lásky a krásy, každý pomazaným, posvěceným Páně, vy všichni staňtež se apoštoly!

Apoštoly! Povznášejte k sobě vzhůru toho malého, toho nejmenšího, vybavujte z pout temnoty a otroctví duševního bratra Člověka. Vychovávejte, učte jej, očišťujte jeho srdce, jeho mysl, jeho zrak, aby jasně, jistě, pevně budoucnu v tvář pohleděti uměl, probouzejte znovu a znovu jeho smysl sebeurčovací, jeho samostatnost, tu pravou svobodu a volnost, vychovávejte s láskou jeho individualitu. Aby neztrácel se srdcem i myslí v mlžinách planých, škodlivých bájí a pohádek, aby věděl, že na sebe sama spoléhati musí a že nepomůže mu z bídy hmotné a mravní ani sedmero nebes plných svatých patronů a orodovníků, aby znal správně určení své ve společnosti, v životě, aby znal povinnosti své vůči těm, kteří byli, jsou a budou po něm. A aby byl jasným, radostným jeho život.

Ne o jazykovou čáru, ne o více méně hlasů pro volby, ne o všecky podobné druhořadnosti a ne o vlastenčení se jedná. O existenci o život, o hmotné i mravní uvolnění a usamostatnění, o povznesení těch malých a nejmenších se jedná! O Člověka se jedná!

»— — a zvoláš-li Slavjan! nechť ozve se ti — člověk!«

Kdy porozuměn bude konečně, kdy plně a hluboce pochopen bude tento veliký úkol náš? Toto veliké poslání Slovanstva v budoucnosti lidstva?

O Člověka se jedná! — — —

Obraz Slezska zmizel zrakům cizince. Město Frýdek vynořil se opět před jeho pohled — — byl večer a žárovky vrhaly po městě tu a tam intensivní světlo své do temna ulic. A nad cizincem tmavá, ohromná budova: chrám Matky Boží Frýdecké. Cizinec maně vzpomínal: Hostýn, Svatý Kopeček, Křtiny, Svatá Hora, Mladá Boleslav, Vambeřice. A jiné a jiné — — —

Kus bolestné, nejvýš trpké historie naší! A tu vzpomněl: »O krvi Kristově.« — —

Hle, kde byls už Ty tenkráte, Mistře náš! A hle, kde my jsme dnes! — —

Krokem těžkým, neznám, nevšímán, lhostejný všem, sám a sám kráčel cizinec do města, ztrativ se beze stopy jako duch ve tmě ulic.

ČECHOSL. OSTRAVICKÝ.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Antonín Bruckner, jehož sedmou symfonií z E-dur zahájil Oskar Nedbal druhý koncert České jednoty pro orchestrální hudbu 9. prosince, jest příliš zajímavý zjev v moderní hudbě vůbec, nežli abych mohl opomenouti této příležitosti a neukázal aspoň stručně na jeho výrazný hudební relief. Není větší nespravedlivosti a větší povrchnosti v nazírání, nežli říci, že osobitost Brucknerova pohlcena byla osobitostí Wagnerovou, — jak nějak podobně bylo lze nedávno u nás se dočísti: Bruckner je osobitostí vlastního charakteru, se svou vlastní linií vývojovou, a jestliže právě slovo osobitost je nám typickým výrazem pro jistou svéráznost, vyhraněnost umělce a jeho díla snadno lze vycíititi patrný protiklad v oné vytčené větě vězící. Bruckner a Brahms stali se standardami dvou zdánlivě protichůdných proudů hudebních, ačkoli přísnější zkoumání podstaty jejich díla ukazuje, že rozdíly mezi nimi jsou organické, jsouce výsledky oněch nesnadno vymezitelných prvků povahových, jež vzájemným stykem působí na růst a duchovní formaci složitých jevů v kraji umění, — kdežto směry označované hesly více méně trvalými přece jsou konec konců abstrakce formální stránky, tedy cosi vnějšího. Brahmsovu umění svítí na cestu poslední, ale ještě značně působivé zásvity klasicismu prošlého hranolem romantismu, k němuž severská povaha Brahmsova zvláště a snad i bezděky lnula; Bruckner, jinoněmecké půdě odrostlý, ssál do sebe podivuhodnou směs selského dobráctví, náboženského nazírání bez reflexí, kus jímavé bezprostřednosti — tedy cosi schubertovského, ovšem dobou zhutnělého: v symfonii je vlastně bez předchůdců; kam dospěl, tam dovedla jej plodná obrazivost, již v pevné tvary převáděla vlastní, od začátku těžká práce. V tom jest celý vývoj Brucknerův; niternou svojí podstatou náleží cele sobě a odtud jeho umělecké zvláštnosti: rapsodickost jeho hudební věty, plné přímosti a nevyumělkovanosti citového naladění, střídajícího se jako pole plná zralé úrody, dodává zvláštní rázovitý půvab velkolepým zpěvům jeho rozlehlých symfonických vět. Jedni formálnostmi zcela zaujatí, vyčítají jim vnější přiřaďování jednotlivých myšlenek, druzí uvědomujíce si celý postup Brucknerova uměleckého vývinu, správněji usuzují, že »velké myšlenky byly zralé dříve, nežli nalezly určitý tvar. Mohutné plány musily čekati, až došel zručnosti, aby je symfonicky ulil. On nebyl, jak praví Goethe o Rafaelovi, doveden od velkých mistrů na prah chrámu, který jen ještě musil překročiti. On byl geniem dávno dříve, nežli se dovedl technicky vyjádřiti. Proto nejsou u něho inspirace a technika, obrazivost a práce tak slity jako u ostatních mistrů. U těchto směsují se inspirace a práce v každé myšlence tak těsně, jako dva atomy vodíka a jeden atom kyslíka v každé molekule vody. Jejich obrazivost šlehá plameny a vydává teplo; jejich technika to teplo udržuje a nedává jemu vychladnouti. Tomu však není podobnou měrou u Brucknera jako u jiných velkých symfoniků. U něho dokonce stává se někdy, že myšlenky a technika stojí si v cestě, navzájem se potírají, nejdou-li dokonce svými vlastními cestami.« (M. Graf.) V těchto větách shrnut je ráz díla Brucknerova a jak jsou přilehavé, o tom poučí stručný dovětek zřetelem k sedmé symfonii. Hned první linie první větu začínající je dokladem, že o velkou myšlenku nikdy není u Brucknera nouze a podobně velebný začátek adagia je plným odleskem vroucí jeho zbožnosti. O mohutnosti jeho architektoniky nikdo též neodváží se pochybovati, vnímaje obrysy smělých oblouků, rozpjatých do výšin jeho uměleckých ideálů. Ale technika díla, způsob slyšitelné úpravy jeho v plném zvuku — jsou začasté wagnerovské, v nich Bruckner, pravda, nešel všude svojí cestou. Ale což jsou ty opory orchestrační proti hlubokému jádru Brucknerovy hudby, které nevyklíčilo z Wagnera, nýbrž z Brucknera samého! Jak se onou shora uvedenou větou Brucknerovi a jeho osobitosti ukřivdilo a kolik čtoucích hlav osvojilo si ten křivý názor ničím neopodstatněný! Při řemeslné výrobě podobných učeně se tvářících všeobecných vět sželí se nám mnohdy více jejich původců nežli předmětů toho planého kritisování, psaného pro jeden den, bez snahy vniknouti v podstatu předvedeného zjevu a čtenáře povznésti na úroveň svého zkušeností podepřeného názoru. Leč k té kapitole se snad brzy vrátíme. — Po sedmé

symfonii snadno již bylo orientovati se v dalším pořadu koncertu, zvláště v programních dvou skladbách různého zrna: Goldmarkově »Sakuntale«, ouvertuře plné žhavých barev příbuzných koloritu východnímu, v jeho smyslnosti a touze později ještě více vystižených ovzduším »Sábské královny«, a Berliozově scherzu ze symfonie »Romeo a Julie«, bujícím vedle dramatického vypjetí svého nejrozmanitějšími hudebními bizarnostmi a zajímavostmi zároveň. V závěrečném obměnném střídání Dvořákových symfonických variací pak opět zavál duch vážné, poněkud akademicky symfonické vybroušenosti.

B. Björnson dovršil 8. t. m. sedmdesát let života a práce. Pocty a uznání, jichž se mu dostalo doma, jsou zajímavým dokladem jeho slov as před 3 roky pronesených: »U nás není snad domu, kam by nepřišly noviny.« Všeobecná, lidová byla oslava tohoto národního básníka, učitele a žurnalisty. Od r. 1852, kdy vstoupil na universitu, jest B. horečně činný v životě veřejném, politickém, žurnalistickém a společenském, i uměleckém, založil i vedl stranu neodvislosti Norska a Švédska, řídil 1857—9 divadlo v Bergách, r. 1865—7 v Christianii, vydával a psal několik listů literárních a politických, mluvil na sněmě i táborech a t. d. I ve svých románech a dramatech zabýval se problémy doby, vyjadřuje její ideje a ukazuje na vyšší cíle, věčně mladý, citový, překypující enthasiasmem, prostý a přirozený. Začal naturalistickými povídkami ze selského života. Maloval své horaly s touže láskou jako B. Auerbach. Je-li však Auerbach epik, vyzdvihuje B. to, co je v ději dramatické; stojí-li učený Auerbach nad sedláky, je B. zcela jejich. Od let 1870 obrací se k záhadám moderní duše a k dramatu. Činnost literární je bohatá. Hlavní díla: aktovka Mezi dvěma bitvami (1856), sel. novela Synnöve Solbakken (1857), román Arne (1858), drama Maria Stuart (1864) veselohru Novomanželé (1865), a Rybářka (1868); řada moder. dramat Bankrot (1874), Redaktoři (1874), Král (1877), Leonarda (1879), Nový systém (1879), Rukavička (1883), Nad naši sílu (I. díl 1888, II. díl 1895), a poslední práce Laboremus, Paul Lange & Tora Parsberg a Na Storhovc a největší jeho román Det flager (1884). V listě r. 1899 zaslaném Dreyfussovi praví: »Víme, co práce a boje, co obětí, hoře a života stálo než »království boží« alespoň tak se nám přiblížilo jak nyní jest — ještě tisíc let daleko od cíle. Ale víme také, že právě touha je největší silou světa. Kdo jen jednou v životě dostoupil vrcholu hory, odkud viděl na jiných vrcholech jiné pátrati po zemi zaslíbené, ten nedá se více potlačiti!«

Umělecké echo. Z Krakova se sděluje, že známý malíř prof. *Mehoffer*, o jehož návrzích dekorativních zmínili jsme se v referátě o letošní výstavě rudolfinské, malbami svými vyzdobil klenotnici katedrály Wawelské. Ideje tohoto umělce, monumentální dekorace vypracovávati na základě motivů lidových, došly mezi polskými umělci ohlasu i vydekorovali v těchto zásadách malíř Wyspianski krakovský františkánský kostel a Tetmajer kapli kostela Panny Marie. —

Pro Brahmsův pomník ve Vídni poslal mimo jiné prof. Max. Klinger svůj návrh. Tento ovšem, byv podán jako nehotová a nahozená skiza a řeše mimo to myšlenku pomníkovou nezvykle, — posadilť Klinger mistra na kamenou lavičku do kulatého chrámku —, byl ze sedmi pánů z jury toliko třemi přijat. Vídeňský sochař Rudolf Weyr byl pak vyzván, aby dle přijatého návrhu svého vypracoval podrobnější model, dle něhož by pomník byl postaven. Poněvadž ale návrh tento příliš upomíná Hellmerova Goetha, soudí se, že na konec přece asi Klinger vyhraje. KDM.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. *Německý* nový celní tarif schválen byl 11. t. m. v říš. sněmě ve 2. čtení a hned 14. t. m. v 5 hod. ráno ve čtení třetím. Sobotní schůze trvala nepřetržitě do neděle $^3/_4$5. hod. ráno. Posl. Antrich (sociální demokrat) mluvil 8 hodin obstrukční řeč. Většina odhodlána celní předlohu projednati, nepopustila a několika návrhy na hlasování en bloc a přechody k dennímu pořádku, oposici zlomila. V celku byla předloha tarifní přijata 202 hl. proti 100 hl. Přijetím předlohy celní nezmění se zatím nic na tržeb-

ním poměru naší říše k Německu, neboť cla dosavadní budou míti platnost do konce r. 1903. Ježto tržební politika německá jest hnána agrárníky a konservativci k bývalé autonomní celní politice Bismarkově, jež teprve po jeho odstoupení změněna Caprivim ve smluvní, ale přes prudký odpor agrárníků, jež celých 10 let jen čekali na tuto chvíli, aby vrátili se k ochrannému clu, bude se podobná politika provozovati asi u nás. Proti německému autonomnímu cel. tarifu připravuje se autonomní i u nás. Německo k nám vyváží za 500 mil. M., náš dovoz do Německa je na 2. místě hned po Anglii, oběma stranám stejně na tom záleží, aby spolu nějak vyšly.

Evropské moci mají časté srážky se státy Jižní Ameriky, kam se evropského kapitálu kdysi nahrnulo na různé exotické investice, jmenovitě dráhy. Právě došlo ke srážce Anglie a Německa s *Venezuelou*, jež pro vnitřní převraty zastavila placení úroků zahraničným věřitelům. Venezuelské železniční priority mají nyní velmi špatný kurs! Na dané ultimatum hleděly obě moci zmocniti se celních kas a zabaviti příjmy celní na tak dlouho, až budou věřitelé uspokojeni. Německé lodi blokovaly pobřeží od hranice Kolumbijské ke Guaiaře, anglické lodi odtud dál. Čtyři parníky venezuelské byly německým loďstvem potopeny, všechny ostatní lodi pozajímány. Za to obsadila venezuelská vláda britskou dráhu v La Guaiaře a německou dráhu ústřední a dala zatknouti Němce i Angličany usedlé ve Venezuele a do zbraně povolala všecky muže od 18 do 50 let. Bývalý obchodní příručí, nynější president Castro chystá se s velikým hlukem k válce, ovšem pozemní, kdežto evropské moci chtějí se biti jen na moři. Pomůže-li se za válečného stavu obsazením celních úřadů evropským věřitelům k penězům, je těžko říci. Sluší se připomenouti, že Castro dostav se na vrch, vyjednával již o půjčku 8 mil. sterl. na 4 proc. a zajistil úroky z výnosu celních, ale ultimatum Anglie a Německa nedalo mu již plán ten uskutečniti.

Země české. *Úprava učitelských platů* má býti v rukou vlády donucovacím prostředkem na polit. strany tak jako úprava řek a kanalisace. Důraznou agitaci, již učitelstvo za požadavek svůj rozvinuje, měl přitlumiti výnos místodržitele hr. Coudenhova, okres. šk. radám, ve kterém připomíná učitelstvu následky veřejného vystupování. Posl. Dvořák pro výnos ten vládu interpeloval: z odpovědi mp. Körbra dá se souditi, že vláda zákon ten k sankci nepředloží.

Návrh české odpovědi na program Němců probral v Brně v neděli dne 14. pros. výk. výb. lidové strany na Moravě a resolucí přijatou odmítl, aby jazyková otázka upravována byla pouze v Čechách; bude-li otázka jazyková upravována, upravována buď ve všech zemích českých současně. V téže schůzi výk. výboru usneseno bylo založiti na sněmě jednotný klub poslanců strany lidové a staročeské, ale bez klerikálních. V Čechách programové české osvědčení prošedši různé instance strany, bylo veřejně oznámeno dne 18. pros. jakožto politický program schopný i vyžadující dalšího vývoje k hlubšímu upravení české otázky než pouze jazykovému. Program dán byl na veřejnost teprve den na to, když se posl. sněmovna rozešla na svátky. Stalo se tak z taktického důvodu proti mp. Körbrovi, jemuž bez technické obstrukce nepovolena ve sněmovně ani jediná předloha, na níž mu záleželo. Osvědčení mladočeské vytýká návrhu německému vše to, co jsme již byli uvedli. Klade důraz na postavení říše, jejíž hlavní oporou jsou Čechy (t. j. české Čechy) a žádá, aby vláda provedla zákony, na něž složila přísahu. Pokud nebude jazyková otázka rozřešena, nebude klidu. Krajské zřízení přijímá jako počátek pronikavého přetvoření státní a autonomní správy, jež by vyvrcholila v politické samostatnosti zemí českých. Zatím však žádá rozšíření kompetence sněmu, zem. výboru a místodržitelství jako poslední instance ve všech záležitostech zákonodárství zemského. Ostatek klade důraz na jednotu země, jazykovou rovnoprávnost ve všech 3 zemích českých, na povinnost vlády řešiti otázku jazykovou, nutnost opravy volební atd. jasně dávajíc na srozuměnou vládě, že bez úpravy jazykové nepustí ji mladočeši z kleští.

Praha je jako malý stát ve státě pokud jde o zadlužení (90 mil. kor.) a rozpočet. Na r. 1903 potřeba odhaduje se na 12·3 mil. kor. Úhrada řádná vypočítána 6·3 mil. K, mimořádná 0·68 mil. K, zbytek uhradí se přirážkami a z reservního fondu obec. důchodů. Poplatníci pražští budou na přes rok

citelně postiženi vysokými přirážkami. Ponesou značné náklady přenesené působnosti obce, ač státní daně zapravují, zaplatí 55 proc. školskou přirážku zemskou, ač vlastní praž. školy musí si vydržovati sami. Poplatníci přirážku však zaplatí i na různé nepotřebné synekury jako pětitisícové místo administrátora potravní daně, na divné hospodářství v elektrických podnicích, v jejichž rozpočtu na př. figuruje položka půl milionů na ztráty bursovní, o jejíž podstatě my nižádného vysvětlení dostati nemohli atd.

V *Olomoucké obchod. komoře* upravila si německá většina jednací řád tak, aby česká menšina nebyla schopna ani iniciativy ani dozoru. Mimo to finanční odbor navrhuje, aby subvence dávané českým obchodním korporacím byly zastaveny a Prostějovu subvence 1000 K byla ponechána jen za tou podmínkou, že Prostějov opět bude vyplácet zrušený drahotní přídavek německým učitelům a učitelkám (na jedné zbytečné škole).

Sněm moravský je svolán na 22. pros., český na 29. prosince. Svolání sněmů není Němcům vhod.

Hospodářský. *Cukerní* otázka vstupuje u nás konečně do konkretnějšího stadia předložením osnov zák. z úmluv bruselských plynoucích parlamentům obou polovin říše (uherskému ovšem napřed). Dle nich mají býti úmluvy bruselské schváleny, vývozní prémie mají 1. zářím 1903 odpadnouti. Výše celkového obnosu premií, které smí býti poskytnuty, stanoví se pro dobu 1. srpna 1902 do 31. srpna 1903 (13 měsíců) místo dosavadních 19.5 mil. kor. na 21 mil. korun, finanční ministři se zmocňují poskytnouti prémie cukru z této periody pocházejícímu, i když by nebyl ještě s koncem jejím vyvezen, jen když je ve veřejném neb soukromém volném skladišti pod úřední závěrou (tím má býti zamezen hromadný vývoz cukru koncem zmíněné periody a s ním spojená derouta cen). Kontigentuje se konsum v Rakousku obnosem 2,770.340 q, Uhrách 863.660 q (dosud Uhrám (kartelem) přikázáno 564.000 q), v Bosně a Hercegovině 26.000 q, celkem tudíž 3,660.000 q, přikázání části kontigentu toho jednotlivým závodům ponechává se však zvláštním zákonům. Rakouská předloha má obsáhlé motivy, jejichž první část obírá se historickým vývojem prémií rafinovaného cukru a pod., část druhá historií mezinárodních jednání o dani cukerní, obšírně odůvodňuje, proč se vláda rozhodla přistoupiti k ujednáním bruselským a zřejmě se snaží působiti konejšivě — o tom však snad udá se ještě příležitost více jednati. Dvojí nutno vytknouti hned: snížení daně cukerní dle vzoru francouzského a německého u nás nastati nemá — patrně abychom si život nepřesladili. Uhry pak mají dostati kontingent, jenž má jim zabezpečiti i trh budoucí, kterého dosud nemají. Tato protekce Uher měla by za následek, že by v uherské polovině říše povstávaly závody nové a v naší že by pozvolna byly závody zavírány. Tak by vyrovnalo několik velkoprůmyslníků, kteří jsou současně engažováni v průmyslových závodech zde i v Uhrách, snadno své ztráty způsobené bruselskou konvencí a několik osob zmonopolisovalo by za nedlouho celou »cukerní výrobu« (Hlas Nár.).

Sociální. *Obchod podomní,* jejž pořádá dosud císařský patent ze dne 4. září 1852. č. 252 ř. z. resp. nový zákon o něm je předmětem zdlouhavého a nechutného jednání říšské rady. Dosavadní patent pořádá věc vlastně se stanoviska policejního. Novým zákonem chtí určité směry živnostenskopolitické dělati politiku a to je nechutné na věci. Kdo dnes všecko ohrožuje dle jistých sice populárních učení maloživnostníka? Zrušení neb aspoň »řízné« obmezení podomního obchodu má býti prostředkem »řešení maloživnostenské otázky!« Podomní obchod má své slabé stránky, hlavní z nich jsou jistě nesnáze s kontrolou podomníků obchodujících na velké ploše (místní podomníci, pravidelně stejně jako obchodník s pevným živnostenským sídlem na své určité kruhy odběratelské odkázaní, chtí-li prodávati stále, musí sami hleděti na dobrou jakost zboží) a mimo to je tu další sociálně povážlivá tendence: svádění ku koupím nepotřebných věcí, tudíž k hloupému luxu (o pražských »upírech« podomnicích svádějících zejména mladé nezkušené ženy k obchodům splátkovým přerůstajícím brzy jejich síly, četli jsme již i v »Političce« dojemná říkání). Ale všeobecně vzato, význam podomního obchodu, a i zákona proti němu se náramně přeceňuje, a zejména se přeceňuje v řadách maloživnostenských podomníků. Sám p. Březnovský, který mívá přístupné

srdce k steskům takovým, musil doznati, že zákon je tu slabý, že běhá podomníků bez povolení počet, který není v žádném poměru k oprávněným, jichž však by nebylo, kdyby živnostnictvo ostatní za víc stálo. Obmezování konkurence podomníků sotva je správná cesta. Obchod obrátí se pak na závody větší, kapitálově silnější, levnějšími cenami mocnější a ne k těm, kteří z obmezování takového doufali něco pro sebe trhnouti. Na druhé straně nesluší zapominati na př. naše plátenníkáře, drotaře, semínkáře a celou řadu podobných drobných lidí, jichž celou historii bylo by nutno vypsati, abychom jasně viděli, co všecko pro nás znamenali a znamenati by mohli, a je-li moudré volati s volajícími, »vynikajícími« sociálními politiky s vídeňskými antisemity v čele po zákazu obchodu podomního. Zdá se, že někteří čeští poslanci, vedeni potřebami svého kraje aspoň na některá odvětví pamatovali, ale vyšší koncepce podomního obchodu a možného jeho významu pro hospodaření národa v určitých stadiích vývoje, postrádáme naprosto, ač myšlenka, aby české zboží šlo za zákazníkem do domu, když nešel by on za ním do obchodů, nijak není absurdní!

Terminový obchod obilní a zákaz jeho pořád ještě nestal se skutkem, panská a poslanecká sněmovna pořád nemohou se shodnout o znění zákona, — ostatně také jedna pracovala hora — porodila myš.« — Krise v cenách obilních má hlubší příčiny než terminový obchod.

První česká všeobecná akciová společnost pro pojišťování na život pokouší se o zajímavou formu pojišťování životního, totiž o pojištění životní spojené s invalidním, jíž má v případech, kde schopnost jednotlivce k povolání úrazem, chorobou a p. bývá porušena a kde tím také stane nemožným placení životního pojistného za normálních poměrů uzavřeného, umožněno býti další pojištění. Ovšem, že není možno toho dosíci jinak než placením vyšší prémie, ale stojí za to na věc upozorniti, poněvadž tímto způsobem lze si opatřiti jistou záruku pro věřitele, což není pro malého člověka, zejména malého živnostníka bez významu: pojistiti se na život a moci zaručiti, že i v případě invalidity pojištění potrvá — na takovou pojistku (ovšem starší, nejen s jednou splátkou!) již se něco půjčí! Ostatně o věci měly loni »Rozhledy« článek. nn.

Ozvuky a paběrky.

Senilní Tolstoj. »Slovo« pana dra. Rašína v posl. čísle praví, že prý »knihovna Rozhledů líbovala si dosud ve velmi pochybné slávě seznamovati čtenářstvo české s každou sebe nechutnější prací senilního Tolstoje, propagujíc ethiku nemožnou a naší měkké slovanské povaze přímo zhoubnou«. Jest to známý nám již názor, jenž ponejprve se ozval ve ťešáckém Studentu, listu vydávaném spojenou tehdy ještě radikální frakcí dra. Baxy a dra. Rašína, že naše slovanská povaha je »měkká« t. j. pokorná, mírumilovná, holubičí. Každý, kdo má oči k vidění a kolem sebe vidí, ví, že to není pravda. Naše měkká slovanská povaha prolévá krev, zneužívá moci a utlačuje slabé jako povaha románská a germánská. My v Čechách srazivše se pro zájmy hmotné, politické či literární, nejevíme tuze měkké povahy a naši lidé mají v sousedních zemích z r. 1848 a později pověst bezohledných ukrutníkův. Ruští milionáři jsou pravda mecenáši, ale ještě velkolepějšími mecenáši jsou tvrdí Anglosasové. Hrabiví Němci a bezohlední Romani postarali se již aspoň o své chudé a invalidní starce, ale měkká povaha slovanská na ně posud nevzpomenula, ať v szlachcické Haliči, ať absolutistickém Rusku či v demokratickém Bulharsku a Srbsku. Všimněme si dítěte ve světě anglosaském a dítěte ve světě slovanském, postavení ženy a postavení dělnictva — kde jsou tu známky nějaké zvláštní měkkosti slovanské? Není jich. Učí však měkkosti Tolstoj? Tolstoj učí tuhé sebekázni, sebepodřízení přijatým zásadám. Je to měkkost? Je to pravý opak t. zv. měkkosti t. j. měkkosti k sobě, jež člověka činí hříčkou každého hnutí pudu a každého zavanutí vášně, té měkkosti sobců, jež nemohou nic odepřít — sobě a jež přece na konec vždy o to nejdůležitější přijdou. „Slovo“ nám namítne, že postavíme-li průměrného Němce z Čech vedle průměrného Čecha, hned poznáme, je-li Čech měkčí či ne-

Dobrá, je tedy měkčí, t. j. poddajnější a úlisnější, poněvadž právě nevychoval se sebekázní. Ale nebyl vůdce Němců Wolf, bezohledný hlasatel německého imperialismu, jako vosk měkký v různých okolnostech života? Nebyl měkký k cukernímu kartelu, k ženám a vládě? Slovo by nám dnes snad už nechtělo dáti za vzor tohoto reka? Mluviti o nějaké specificky slovanské měkkosti nemá smyslu. A nazývat díla velikého starce jasnopoljanského senilní, mohl by si troufat pouze ten, komu osud posud neuložil vážně se zabývati životem.

Vánoční dary. Vydali jsme P. Janeta Rodinu, ve vazbě skvostné i obyčejné a brožovanou. Četba té knížečky mnoho vroucnosti a tiché radosti rozlije v duši. Hluboký filosof a skvělý stilista vypravuje tu o věčných kotvách života a objevuje tolik nových mravních krás a hodnot, že k nejkrásnějším chvílím rodinného života zajisté patřiti budou ty chvíle, ve kterých pravidelně v určitou hodinu budou si v rodinách pro velké i malé z knihy té nahlas předčítati. — Cennou knihou je Lecky: Dějiny rozumového vývoje (racionalismu) v Evropě, jež hýbe všemi problémy a časovými otázkami doby současné. Vzdělanec nemůže se ani bez ní obejíti. — Dětem připravíte mnoho požitku Tolstého Čítankami a rozesmějete je zábavnými Poudačkami.

K Jubileu Alšovu (viz 9. čís. Rozhl. str. 227) přispěly Rudé Květy čís. 7. ilustracemi a článkem, Právo lidu článkem a Ženský Obzor článkem sl. Marie Sedláčkové. Vídeňský denník Zeit měl 8. listopadu článek F. V. Krejčího.

Na knihkupeckém trhu u nás jest v posledních letech, zvláště však letos převládajícím vánočním zbožím obraz. Jest to pochopitelno poměrnou novotou věci, snahou okrášliti svůj příbytek a konečně i tou okolností, že obraz nevyžaduje času na čtení jako kniha. Kniha ovšem letos značně ustoupila v pozadí. Není to však náhlým jakýms překvapením, neboť v poslední léta stále hlouběji klesá u nás kurs knihy. Z uměl. naklad. nejvýbojněji si vede Fr. Kočí. Snaha jeho proniknouti až dolů do lidových vrstev lacinými reprodukcemi za několik haléřů a to prostřednictvím organisací a časopisů dělnických, jest čin smělý a dojde asi úspěchu. K reprodukcím českých mistrů přidal letos Kalvodův Buchlov, Chittussiho Z údolí Doubravky a Partii z českomoravského pohoří, Alšovy Živly, Fr. Urbana Madonnu v liliích a Sv. Cyrila a Methoděje. Nakladatelství Topičovo pokračuje ve vzorném vydání svého Manesa. J. Ottovo vydání Brožíka dospělo seš. 15, v periodických publikacích podává album Zlaté Prahy ukázky umění hlavně mladších výtvarníků, pro vlastenecké rodiny jsou reprod. Muchova Husa a Jana Husa v žaláři. Unie vedle Pražského Ghetta, o němž jsme se již zmínili, vydala Manesovo Jaro a jeho Zimu z pražského orloje v pěkné reprodukci, jíž možno se dětem všude zavděčiti. A Dědictví Komenského vydalo dlouho čekaný Alšův český Betlem na 3 listech tak krásně vypravených, že bude letos mnoho oček se jiskřiti mnoho ruček tleskati. Z knih pro děti jest umělecky vypravena bří. Wenigů Pohádky a J. Herbena Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího. Největší odbyt budou však mít asi Broučci.

Tak všichni odpusťte, jež tu jsem znepokojil,
již v roucho žíněné jsem kajicně se vstrojil.
Ach věru vyznávám, že to mé povolání
ve tvář mi přečasto nach studu žhavý vhání.
Vždyť mnohdy křehkost jen a opomnění malé
mnohého přivedlo sem v místo málo kalé
a vy, jež křepčili jste ryčně kol oběti,
snad na pranýři tu jste měli spíše tkvěti.
spravedlnost má je dle předpisu slepá:
ach z lásky křesťanské o bližním ráda klepá,
ty malé zloděje jak obyčejně věší
těm velkým pro radost, jež moc se z toho těší.
Nuž pokoj na zemi buď dobré vůle lidem,
kdo letos krvácel, teď zotaví se klidem.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 27. PROSINCE 1902. ČÍSLO 13.

Sylvestrovské zábavy.

Konec roku je přede dveřmi a jednatelé všelikých těch »spolků, jednot, besed, klubů, kruhů a kroužků« mají plno práce s přípravami k sylvestrovské zábavě. Tyto přípravy začínají ve mnohém spolku již dva měsíce před Sylvestrem. Jeť zábava sylvestrovská jedním z nejdůležitějších bodů činnosti našich zábavních spolků. Z nejdůležitějších pro členstvo spolku, ovšem. Toto odpustí výboru spíše věneček než sylvestrovskou zábavu.

Na program sylvestrovských zábav nešetří se obětí. Obskurnímu zpěvnímu komikovi zaplatí se beze zdráhání čtyřicet i šedesát korun za přednesení několika kupletů, na program celého večera povolí se ochotně dvě i tři sta korun, kdežto se v tomtéž spolku skrblí třeba každým krejcarem za ladnější úpravu spolkové místnosti a ve schůzích výboru svádějí se pohnuté debaty o tom, možno-li i dále odebírati ten který časopis, jehož roční předplatné obnáší osm korun.

Nepodařený večer sylvestrovský bývá leckdy příčinou výborových krisí a úbytí členstva.

Již pro tuto svou oblibu u obecenstva zasluhují sylvestrovské zábavy, abychom si jich povšimli. »Pověz mi, čím se bavíš a povím ti, kdo jsi.« A co více: sylvestrovské zábavy jsou velikou slavností sbratření českých duchů. Ve všech spolcích, od patricijských besed až k demokratickým obcím baráčníků, v Praze jako na venkově mají skoro týž program. V tu noc, poslední v roce, slétají se české duše, inteligentů i nevzdělaneů, buržoů i proletářů na jednom a témž luhu českého humoru a opájejí se vůní týchž květů.

Nuže, jaké jsou tyto květy?

*

Program sylvestrovských zábav tvoří hlavně práce dvojího druhu: kuplet a tak zvaný sólový výstup. K nim přidružuje se někdy ještě opereta.

Kuplety jsou šmahem výrobky literárních fušerů a rodem většinou z Vídně. Jejich melodie bývá odrhovačka, přejatá často z druhé ruky; obyčejně pochod s refrainem valčíkovým.

Předměty, které činí terčem svého posměchu a vtipu, jsou: zlá tchýně, manžel pod pantoflem, muž záletník, žena nevěrnice (má obyčejně poměr s oficírem), kasír defraudant, student flamendr, zadlužený švihák (naléhavým věřitelem bývá krejčí), dáma z polosvěta, kuchařka krmící svého kaprála, lutristka, stará panna, vypasený domácí a hladový diurnista, krasavice s falešnými vnadami a ovšem — žid v nejrůznějších obrazech antisemitské fantasie.

Z těchto a několika podobných sujetů sestaveny jsou všecky kuplety, jako dětské stavby z několika kaménků stavebnice. Kdo slyšel zpívati tři kuplety, zná myšlenkový svět všech ostatních.

V tomtéž kruhu themat pohybuje se i sólový výstup, jenže loví rád v nižších ještě, v nejnižších vrstvách lidské společnosti. Metař, žebrák, cídič stok, drzý pepík, syčák ze řemesla, nepříčetný opilec, ale i mrzák, zoufalec, blázen — společenští pariové, darebové všeho druhu, vyděděnci přírody vystupují před diváka a namáhají se sáhodlouhými monology, aby učinili před ním směšnými svou duševní ubohost, svou mravní kleslost, svou chudobu, svou tělesnou zrůdnost — svoje neštěstí.

Tito lidé, jichž si zvláště maloměšťák po celý rok hrubě nevšímá, ano, již jsou mu částečně zcela neznámi (ku př. pepíci pražští, velkoměstská gigrlata, baletky, židovští bankéři) předstupují každoročně o Sylvestru před jeho tvář, aby ho bavili svou autobiografií a rozvíjením svých životních názorů. Metař vystupuje na podium s koštětem v rukou, napodobí zametání a prozpěvuje při tom: »Ruťa tuťa, ruťa tuťa, ruťa, tuťa, ruťaťa,« což je patrně hymna českých metařů. Pak spustí svůj monolog.. »Poňžeň prosím, jemnostpane, o nějakou almužničku. Tři dny jsem už neměl teplou lžíci v žaludku,« začíná žebrák originelním vtipem výlevy svého srdce. Syčák zahájí své výklady duchaplnou polemikou: »Jó, vono se řekne, že je tohle fechtování lehký, ale..« a už je v proudu.

A jakých zajímavých věcí se tu dovídáte! Metař vám líčí do podrobností strasti i půvaby své na pohled tak jednotvárné práce, v nichž konečky od doutníků a skleničky kořalky hrají tak důležitou roli. Pan Bumbálek maluje vám živými barvami své romantické noční návraty z hostince, své pády se schodů nebo do kadečky běličského vápna, svá namáhavá šplhání do holubníku, jehož žebřík považoval omylem za schody do svého bytu a vypočítává s dojemnou sdílností všecky facky, jimiž jeho dobrodružství zakončila drahá polovice. Pražský pepík sdílí Vám hluboké dojmy svého plodného života, své účastenství na pohřbech a při kutálkách, svá milostná dobrodružství, své jiskřivé slovní potyčky se zelenářkami, své sladké siesty a své vervní pranice.

Někdy místo jedné vystupují osoby dvě i tři, monolog mění se v dialog. Obsahem pak bývá duchaplné qui pro quo, jež mívá pokaždé jiný kabát, ale pod kabátem tutéž milou, dávno známou postavu. Cizinec, jenž hledá v Praze ústav, kterému chce svěřiti výchovu svých synů, zabloudí nevěda do sousedního »ústavu« pro výcvik psů. Tam mu majitel vykládá k jeho ohromnému úžasu o své methodě paedagogické, jejíž hlavní prostředky tvoří málo žrádla a častý výprask. Rodina páně radova hledá domácího učitele, a ředitel cirku, bydlící v tomtéž domě očekává příchod nového gymnastika. Oba uchazeči zmýlí se ovšem ve dveřích. V bytě ředitelově snaží se ostýchavý kandidát filosofie prokázati svou schopnost gymnastickou citáty ze starořeckých klasiků, v saloně páně radové přesvědčuje svalnatý artista o svých schopnostech učitelských zdviháním nábytku, vyhazováním koulí od lustru a kotrmelci ve vzduchu.. Zamilovaný učitel přichází se ucházeti o dceru pana domácího; nastávající tchán považuje ho však za kupce staré harfy, již nabízel insertem na prodej. Roztoužený ženich koktá svou milostnou zpověď a velebí půvaby své nejdražší, a nedovtipný tatík vychvaluje mu přednosti své staré harfy a upozorňuje na nutné opravy. A tak dále. Jednou se to jmenuje »Pension Voprátka«, po druhé »Pan Herkules«, po třetí »Davidova harfa«. A je to vždycky jedno a totéž.

A jak nízký, ubohý, odporný je tento myšlenkový svět, tak nízké, ubohé a odporné jsou ovšem také prostředky, jimiž se projevuje. Mluva znetvořená, sprostě vulgární nebo přecpaná nemožnými germanismy, jargon kořalen, hantýrka šatlav. Každé to »čéče«, každou tu »Moldavu«, každý »pildunk« a »cérování«, každý takový granát zasazují autoři těchto plodů do špatného zlata svých duchaprázdných vět v přesvědčení, že takový výraz je už sám o sobě — vtipem. A jako perly mezi těmito granáty rozsety jsou makavé dvojsmysly necudného obsahu. Verše kupletů bývají i pod měřítkem obstojného diletantismu, s rytmem kulhavým na obě nohy a s rýmy otlučenými jako kladívka fortepiána vysloužilého učitele hudby. Melodie bývají triviální a převlékají se s textu na text.

Mravní cena těchto plodů nijak nezadá jejich ceně esthetické. Sprosté uličnictví a otevřhubství pasuje se v nich na půvabné šibalství, cizoložství vdaných žen omlouvá se pokročilým věkem jejich mužů; smutný osud starých panen, jenž stíhá často ženy nejlepší, společenský problém, jenž znepokojuje nejlepší hlavy a nejušlechtilejší srdce dnešního lidstva, stává se tu terčem surových úsměšků; zrzavé vlasy, pleš a hrb považují se v nich stále ještě za neodolatelné podněty smíchu. Některé z těchto výstupů nejsou ničím jiným než snůškou nadávek, jejichž »komická« účinnost má se zvýšiti tím, že se házejí jednotlivcům z obecenstva na hlavu.

A ještě jedna nápadná vlastnost je všem těmto látkám společna: jejich nečasovost a neaktuelnost. Také »náš« kuplet chce

býti satirickým, ale při tom se vyhýbá úzkostlivě poměrům a otázkám své doby, sociálním, uměleckým, politickým — všem, které budí, pardon, měly by buditi všeobecný zájem. Nanejvýše, že se zmůže na obligátní vtip o přísné censuře a o velikých daních, nebo že se odváží vyklepati svými reformatorskými důtkami — ostrostřeleckou uniformu. Není to však hotové paradoxon — satira, která sedí v bačkorách za kamny a ohřívá staré klepy o neznámých domácnostech, anebo brousí své vyžrané zuby o wertheimské pokladny vídeňských bankéřů, vyprázdněné uprchlými kasíry,*) kteří někde za mořem tráví pohodlně ze své kořisti?

Tento nedostatek vyciťují i naši zpěváci kupletů a snaží se odstraniti jej tím, že přidávají k jeho textu nějakou vlastní sloku s obsahem více méně časovým neb lokálním. Tyto přídavky odlišují se však málokdy svým cílem i prostředky od rázu původní skladby. Jejich forma bývá stejně diletantská, leda že je někdy o poznání slušnější. Schází jim samostatnost úsudku, výbojnost i odvaha; zájem jejich bývá upjat k malichernostem a jejich narážky bývají bez adres. Troufají-li si útočiti na nějaký skutečný zlořád, činí to zbraněmi tak otupělými stoletým užíváním, že nemohou nikomu uškoditi. Odváží-li se výpadu proti někomu mocnějšímu, tedy jen tenkráte leží-li už na zemi dobře svázán, anebo je-li za horami a lesy.

Ke kupletům a sólovým výstupům druží se někdy jako další atrakce sylvestrovských zábav jistý druh operetky. Chtějí býti parodiemi nebo travestiemi známých děl uměleckých (oper, antických tragedií, bájí mythologických) a jsou jen plagiáty starších parodií a travestií. Jejich vtip bývá vyčerpán drastickým názvem a pitvornými jmény osob, verši úmyslně i neúmyslně neohrabanými, falešnými kostumy a přidělováním ženských rolí tenoristům. Hudebně žijí obyčejně zcela z parodovaného díla hudebního, nebo z několika děl hudebních, jejichž vytržené části spojují troškou laciného tmele. Opisování not..

(Dokončení.)

Jeneweinův opustil Prahu.

Milí bratři, vlastenci a národovci až do těch hrdel, dnes přicházím opět zazpívati Vám novou Píseň, neboť Píseň ona chvěje mými rty jako líže holubice bílé zachvívající ratolestmi zelenými. A Píseň moje dnešní, drazí vlastenci moji, vyprávěti Vám bude o Felixu Jeneweinovi, malíři českém, poctivém a rodném bratru našem, jenž se narodil r. 1857 v Hoře Kutné. Posaďtež se přátelé dobří; a já počnu.

Často jsem Vás přistihnul, drazí přátelé moji, jak, rozjařeni jsouce pivem vyleželým, bušili jste pěstmi vlasteneckými

*) Letos výminkou převezme asi jejich úlohu mons. Drozd & Comp.

o zeleně natřené stoly hospodské, dovolávajíce se, anebo pyšníce se buď znamenitým mužem tím, či oním! Ústa vaše bývala za takových příležitostí plna třpytných a nadšených slov, oči vaše zářily a planuly vám hrdým sebevědomím národním, avšak, a toho želim bratři moji nejvíce, jakmile jste opustili své stolky zeleně natřené a ustali jste zahřívati krev svou vlasteneckou pivem vyleželým, tu zmlkli a ztichli jste jako kaprové říční, a zatím co vichr šuměl po krajinách, ticho, pusto a mrtvá lenost kralovala duše vaší ve hlubinách! A proto odpusťte, drazí krajané a rodáci moji, přirovnám-li kmen náš ku červům zemským, již pouze po vlahých deštěch vylézají na povrch zemský, a jakmile vysvítí slunce boží, zalézají opět do země a pod kameny. Ano, přátelé, životem ubohého červa pod vlhkým kamenem jest život přítomného člověka českého. K veliké radosti své však a ku potěše vaší vlastní, drazí krajané, přiznati musím, že vyskytlo se v tomto království porobených červů několik silných hlav, jež silou svého nezdolného ducha vytyčují svá smělá a hrdá čela z pod oněch kamenů vlhkých, skromných útulků to červův, a hlasem zvonivým a zvučným oslovují hvězdy a slunce nebeské..

Rozhlédnete-li se kolem, krajané, neuzříte příliš mnoho věcí, jež by nás potěšily. Na hranicích vlasti hemží se to nepřáteli; vlast je zalidněna nepřáteli; a v srdci země sídlí mnoho rodných bratří-hlupáčkův. A ti jsou těmi největšími škůdci, krajané moji, neboť oni brání Světlu, Pokroku a Myšlence. A proto jedním z nejtěžších a zároveň z nejnevděčnějších úkolů, rodáci moji, jest vyslovovati pravdu na malých prostranstvích. Pravda potřebuje širokých a rozlehlých obzorů: na malé ploše hlupáci jí ubijí svými nočními čepicemi! A jednou z oněch silných hlav, jež vlastní silou svého nezdolného ducha vytýčila své hrdé a smělé čelo z pod oněch kamenů vlhkých, skromných útulků to červův, a hlasem zvonivým a zvučným oslovila hvězdy a slunce nebeské, jest hlava našeho bratra rodného Felixa Jeneweina! A tento muž, vlastenci dobří, jest nyní na odchodu z hlavního města našeho království, a proto věnujmež mu vzpomínku srdečnou a upřímnou!

Felix Jenewein pojal již ve svém ranném mládí velice pošetilou a přímého pokárání hodnou myšlenku: státi se výtvarným českým umělcem. Jaké to odsouzení hodné poblouzení mladické! Avšak rozhodnutí jest rozhodnutí! Šestnáctiletý Felix má železnou vůli a nikým si nedá bránit! A tak jej nalézáme r. 1873 na malířské akademii v Praze. Jaké perspektivy sluncem zlatým ozářené rýsovaly se asi před nadšeným zrakem mladého Felixa? Umění a mládí, jaká to báseň velebná! A Jeneweinova duše prahnula po vonných a rozkvětlých zahradách skutečného a hlubokého umění, neboť již r. 1879 nalézáme jej na akademii Vídeňské, kde pod novým a cizím nebem spřádá duše jeho nové a smělé sny umělecké. Do této doby náleží jeho sedmidílná komposice akvarelou »Píseň«, již dokončil roku

1880. V témže roce vrací se náš třiadvacetiletý Jenewein do Prahy a počíná se rozhlížeti vůkol: pusto a mrazivé chladno ovívá jeho skráně. Mrazivý vichr zachvěl jeho uměleckou duší. A tak milý Felix se rozhlíží a rozhlíží a teprve r. 1882 spatřujeme jej dokončovati nový cyklus křídou, jejž nazval »Daň krevní«.

Avšak svrchu jsem již poznamenal, krajané čačtí, že z nejtěžších a zároveň z nejnevděčnějších úkolů jest vyslovovati Pravdu na malých prostranstvích. Pravil jsem, že Pravda potřebuje širokých a rozlehlých obzorů, neboť na malých plochách hlupáci ji ubíjí nočními čepicemi! A myslím, že nebudete pohoršení, rodáci moji, vyslovím-li přímo, že na malé ploše naší vlasti žije více hlupáčků, než-li jest naší staroslavné vlasti zdrávo. A tito hlupáčkové to byli, již se shlukli kolem našeho Jeneweina, chtíce utlouci jeho Pravdu výtvarnou, neboť Jenewein byl přímý muž. Přímost jeho spočívala ve výrazu i obsahu jeho řeči výtvarné. Na všechny věci ve vesmíru díval se Jenewein svým vlastním okem a pro každý předmět, jejž postřehlo oko jeho na širošíré zemi věčně měnivé, věčně kvetoucí a věčně vadnoucí, nalézal Jenewein vlastní pojmenování, neboť on jest tvůrcem své vlastní řeči výtvarné. Leč právě tato samostatná řeč výtvarná to byla, která pohoršila mnoho současníků jeho, znalců a odborníků na slovo vzatých, již všichni se sběhli ve svých dlouhých nočních košilích, čepice noční třímajíce ve svých řemeslných a všenapodobujících rukách a hulákajíce, toužili rozmetati svérázné typy, z nichž skládal se »Slovník Výtvarného Jazyka Jeneweinova! Jenewein však byl neústupný a silný muž. Zůstal stát pevně a neochvějně a nenechal si rozmetati ani jediné litery ve svém Slovníku Výtvarném! Tvrdohlavost a neústupnost byla však záhy pomstěna: Jenewein v srdci své vlasti naprosto osamotněl a jeho práce zůstala nepovšímnuta.. Zlé časy nastaly nyní pětadvacetiletému Jeneweinovi! V těchto dobách seznamuje se však náš milý Felix se vzdělanou a ušlechtile cítící dívkou českou, jež jediná zdá se chápati a věřiti v ryzost a velikost jeho smělých uměleckých snův, a po dokončení svého cyklu „Daň krevní« pojímá ji za manželku r. 1882. Bědy a strázně vezdejšího života lépe se nesou ve dvou, myslil si zajisté Jenewein. Ovšem že ano, dobrý Jeneweine! Ale za jakého oboustranného sebezapření a za jakých obětí vzájemných! Svazek dvou chudých duší je skutečnou daní krevní, již jedno srdce vyplácí druhému! Jenewein nelekal se však ostrých a dravých zubů života. V těchto letech, mezi r. 1882—1886 nabízí mistr Felix své ilustrace našim ilustrovaným týdenníkům, jež je však z pouhé milosti a útrpnosti přijímají a uveřejňují občasně. Odborníci a znalci zasílali redakcím anonymní dopisy velice doporučujícího obsahu, takže zesnulý Weitenweber, redaktor obrázkové části »Zlaté Prahy«, pravil kdysi k Jeneweinovi: »Přicházejí na Vás anonymní listy, ale nic si z toho ne-

dělejte, nejste sám, také na Aleše a Mařáka, a vytýká se vám, že malujete strašidla a že jim necháváte málo vzduchu nad hlavami!..« A tak stalo se, že ve »Světozoru« a »Zlaté Praze« nebyly reprodukovány některé z prací Jeneweinových (ačkoli mu byl honorář vyplacen) patrně ze strachu, aby P. T. obecenstvo neleklo se jeho »strašidel« a listy aby nebyly hmotně poškozeny! Teprve po letech, kdy »odborníci« a »znalci« změnili o Jeneweinovi alespoň poněkud svůj »odborný úsudek«, byly některé z oněch »strašidel« uveřejněny a P. T. obecenstvu k milostivému nahlédnutí předloženy! Zle nakládal osud s Jeneweinem v těchto letech, vydělává si náš mladý mistr 4 až 5 zl. týdně! Jenewein však neztrácel naděje, shání krejcar ke krejcaru, kde jen může. A tak se s ním setkáváme r. 1885 na sklonku měsíce října v Komenského ulici na Král. Vinohradech. Den byl nevlídný a větrný. Jenewein spěchá, pod paží nesa novou ilustraci, k Svatoplukovi Čechovi. Avšak běda! Jaké veselé divadlo naskytá se mimojdoucím! Silné zadutí vichru a milá ilustrace jest ta tam.. vysoko se vznáší v povětří! Leč nyní žerty stranou, pomyslil si Jenewein, a k nemalému obveselení svých bližních uhání hbitě za svou jedinou nadějí, neboť doma čekala mladá žena na peníze, aby mohla koupiti na oběd. Štěstí tentokráte Jeneweinovi přálo. Ilustrace, díky pevnému kartonu, na němž byla napnuta, snesla se po chvíli v neporušeném stavu k energicky uhánějícím nohám Jeneweina. A Sv. Čech, se svým trpícím spolubratrem vždycky upřímně cítící, podpisuje Jeneweinovi poukázku na 10 zl. Vesele se nyní kráčelo mistru Felixovi k domovu, neboť nejenom že dnešní oběd byl zajištěn, ale také několik obědů příštích!.. Roku 1886 přiostřily se Jeneweinovy poměry hmotné do té míry, že roztrpčen a otráven až do té duše, hodlá se odstěhovati z Čech a odjíždí do Lipska, aby navázal styky s některými nakladatelskými firmami. Najímá si podkrovní komůrku v Elisen Strasse v Lipsku, odkud doufá navázati styky s velikým světem vnějším. Bohužel, že z podkrovních komůrek se nenavazují styky s bohatým světem kupeckým! A tuto pravdu pochopil též Jenewein v plné míře, neboť po třínedělních pokusech navrací se do lůna milé vlasti svojí, kdež počíná ilustrovati do »Palečka« po zl. 1·50 jednu ilustraci! Ve všech těchto příšerně hubených letech, od r. 1882 až do r. 1891, stála křesťanskou láskou prodchnutá sestra Jeneweinova strážným andělem u svého těžce a na smrt zápasícího bratra za své umělecké sny a ideály. Jí jedině Jenewein vděčí, že byl zachován životu i umění.. R. 1886 stěhuje se se svou ženou z Král. Vinohradů, kdež bydlil od r. 1882, na Žižkov, pod střechu své drahé sestry. Avšak ani nyní není pomyšlení na nějakou vážnou práci. A tak jediným osvěžením v těchto letech stávají se v letních měsících procházky na Židovské Pece, bývalé to popraviště pražské, kdež usedává a čítává Máchův »Máj«, pokuřuje krátké dvoukrejcarové doutníky. Těžké asi

bývaly Jeneweinovy myšlenky, neboť výhled do Budoucna podobal se zamlženým břehům moří ropotných a burných. Trudné tyto doby naprosté duševní stagnace trvaly až do roku 1889. V tomto roce však vystavuje Jenewein po sedmileté přestávce kresby Sv. Gilbert a Sv. Vojtěch odcházející z Čech do Říma a roku následujícího 1890, vystavuje v Rudolfíně gouchovou malbu »Cesta na Golgothu«. V témže roce stává se Jenewein externím učitelem všeobecného aktu na umělecko-průmyslové škole v Praze s ročním platem 400 zl. Jak asi zajásala duše Felixova, když po letech tak srdceryvného utrpení, domohl se postavení tak závidění hodného!.. Leč časy se vůčihledě lepšily. Již příštího roku, 1891, zakupuje výstavní komité Jubilejní výstavy »sv. Vojtěcha« za 80 zl. a zařazuje jej opatrně, aby šťastný výherce nebyl snad ošizen, do výher padesáti zlatových? Inu, není nad poctivé a obezřetné jednání! — —

Usmíváte se, krajané dobří?

Nyní však, drazí rodáci a vlastenci čačtí, předem vás již prosím za odpuštění, zarnoutím-li vlasteneckou duši Vaši, neboť náš milý Felix Jenewein, o nějž jsme se s tak vzornou vlasteneckou péčí starali po tak drahná léta, dopouští se činu velice nevděčného a nevlasteneckého. Slyšte a žasněte! Roku 1892, právě kdy Jenewein mohl si najmouti byt, jejž obýval až do 20. prosince r. 1902 za roční činži 195 zl., v témže roce tedy, čačtí rodáci moji, dochází Jeneweina dvoustozlatová objednávka od tří spolku s družné Moravy s tou pilnou žádostí, aby na adresu, již chtějí podati arcibiskupu Kohnovi, nakreslil Jeho Eminenci sedícího na trůně apoštolském. A zajisté, rodáci, víte předobře, co Jenewein učinil! Ano, řeknu to přímo, ač se mi hlas chvěje lítostí, Jenewein dopustil se vlastizrady; dvě stě zlatých přijal a Kohna namaloval! Tento čin jest tou nejčernější skvrnou v životě mistra Felixe! Avšak, krajané dobří, položte ruce své na vlastenecká srdce svá a odpovězte mi přímo, zda-li vy byste byli jinak jednali, kdybyste byli v poměrech Jeneweinových?! Ó zajisté, rodáci moji, že nejenom byste byli malovali Kohna, ale byli byste nakreslili po případě i Abelesa, Jaitelesa i Paschelesa tančící a před trůnem božím »Lecho Adonoj« prozpěvující! Viďte že ano, rodáci moji?! — —

Uznání skutečného a opravdového, jež i v naší milé otčině způsobilo milý dojem, dostalo se Jeneweinovi teprve r. 1895, kdy na vídeňské výstavě v domě umělců vystavil svého »Jeremiáše« a »Dopoledne Velkého Pátku«, kterýmiž obrazy získal čestné ceny barona Königswartera. Sotva však, že zachmuřený a ponurý život Jeneweinův se trochu vyjasnil, stíhá ho již nová a nad jiné krutá rána: umírá počátkem r. 1896 jeho strážný anděl, dobrá a ušlechtilá sestra Filipina. Nebyla popřána Jeneweinovi možnost, aby své drahé a vroucně milované sestře mohl odvděčiti všechna její nesčetná dobrodiní, čistá, nezištná a křesťanskou láskou prodchnutá! Krásný a ve-

lebně nezapomenutelný okamžik prožil Jenewein krátce před zasláním svého »Dopoledne Velkého Pátku« do Vídně. Sestra Filipina přichvátala podívati se ještě znovu na poslední dílo svého geniálního bratra, než-li je zašle do ciziny, jež měla rozhodnouti o dalších jeho osudech. Jenewein právě očekává truhláře, již měli obraz složiti do bedny. Na dvéře se klepe, Jenewein jde otevřít a když se vrátí, vidí sestru klečící před dílem svým, ana se modlí tiše, vroucně a s myslí povznesenou k Bohu .. A za koho se modlila? Zajisté, že za vítězství a konečný zdar svého bratra, jenž tolik vytrpěl a zkusil! A modlitba její čistá byla vyslyšena: Jenewein zvítězil!

A zde, krajané, rodáci a národovci až do těch hrdel, doznívá Píseň má. Zazpíval jsem vám ji jedině z té příčiny, abyste v budoucnosti, až budete opět svými vlasteneckými pěstmi bušiti o zelené stoly hospodské, jsouce rozjařeni vyleželým pivem, pyšníce a chvástajíce se buď znamenitým mužem tím či oním, abyste alespoň měli malé ponětí o utrpení, bědách a strázních těch, již vlastní silou svého nezdolného ducha vytýčili svá hrdá a smělá čela zpod kamenů vlhkých, skromných útulků to červů porobených, a hlasem zvonivým a zvučným oslovili hvězdy a slunce nebeské!

Končím, rodáci moji čačtí, křesťanskou láskou k bližnímu svému prodchnutí, a poroučím se do vaší přízně!

LONG TOM.

V. Chocc: Dějiny sociálních idejí.

Věc čistě formálná, ale velice důležitá: páně Chocovy dějiny sociálních idejí vyšly jako V. svazek Epištol Ústřední školy dělnické. Každý čtenář jistě má právo věděti, co obsahují předcházející čtyři svazky dotčených Epištol. Je chvalitebným zvykem uváděti potřebnou informaci na deskách, proč toho opomenula redakce nár. dělnické publikace? Buď spoléhá na dobrou organisaci svého čtenářstva, jež celou publikaci beze všeho zná, anebo nepřičítá sama Epištolám Ú. Š. D. velkého významu. Toho by bylo nutno želeti zvláště v zájmu knížky p. Chocovy, která je věcí velice dobrou, »publikací, jež by neměla scházeti v žádné knihovně«.

Chocovy Dějiny sociálních idejí jsou jakousi čítankou o sociální otázce, řadou článků, jednajících jednak o těch partiích všeobecné historie, jež obsahují pokusy lidové masy, dobyti sociální, hlavně tedy hospodářské spravedlnosti (na př. o agrárním hnutí římské plebs za Gracchů; viz články: sociální směry starého Řecka, sociální pokusy starého Říma, sociální hnutí v kacířství, Táboři, Čeští bratři, selské bouře, sociální hnutí současné), jednak o společenských ideích různých theoretiků od Budhy, Platona a Krista až do moderních národohospodářů a

politiků. V článcích Vlastnictví (str. 13) a Náboženství (str. 16) pojednává o osnovných principech společenského vývoje. Poněvadž pak Choc není z nejposlednějších, kdo o těchto věcech psáti u nás jsou kompetentní, má jeho knížka značnou informační cenu, jak pro kruhy dělnické tak i pro inteligenci, a podrží ji tak dlouho, dokud nebudeme míti nějaké dobré kompendium kulturních dějin, jakých ostatně je nedostatek i ve velkých evropských literaturách.

Knížka má jednu a hlavní chybu v obsahu: tu, že nepoměrně více nám mluví o vývoji sociálněpolitických theorií, o sociálněpolitických ideích slavných mužů, než o historickém vývoji lidové masy, hospodářském a duševním životě jednotlivých společností. Ideálním úkolem takovýchto dějin by bylo, aby nám více než o C. Gracchovi vyprávěly o římské plebs, více o athénských maloburžoích než o Platonovi a Aristotelovi, více o přechodu germanské, slovanské a románské pohanské společnosti v společnost katolickou a potom protestantskou, než o obsahu čtyř evangelií, o Chelčickém, o učení K. Marxe. Jest to známý požadavek, aby dějiny obsahovaly na místo příběhů a anekdot o jednotlivých slavných osobách, popsání kulturního bytu, společenských zřízení (stránky hospodářské) a mravů (stránky duševní). Nelze ovšem tento nedostatek klásti za vinu autorovi přítomné knížky, poněvadž dosud pro takovéto »moderní« traktování historie nedostává se literárních pramenů, nedostává se předběžných prací. Historikové dosud málo toho vědí o kulturním bytu lidu řeckořímského, románského, germánského atd., a proto nezbývá než spokojiti se tím, co obsahuje anekdota o C. Gracchovi, Kristu, Karlovi Velkém, Lutherovi, a čekati, až podmínky hospodářského a morálního vývoje lidové masy evropské lépe budou vyzkoumány. Pak patrně objeví se, jak úplně tento hospodářský a duševní stav dnešního evropského lidu závisí jednak na hospodářství společností předcházejících, jednak na přirozené povaze lidské, a jak zcela nezávisí na theoriích slavných moralistů a politiků — na sociálních ideích Kristových, Lutherových či Rousseauových.

Moderní, zvláště náš český inteligent, je posud příliš nakloněn viděti všecko v dílech jednotlivých slavných lidí, jen ve »vědě, literatuře a umění«, života lidové masy pak neviděti. A přece život lidové masy je hlavní částí civilisace, a na hospodářské vegetaci širokých vrstev lidu a na jejich morálním ustrojení spočívá úplné národní štěstí. Plody slovesného a jiného umění jsou pouhými akcidencemi národní kultury, ne podstatnou její částí. Svědčí o velkém neporozumění národnímu životu, může-li se někde (jako to činí ve Francii le Bon) jíti v kultu individualismu tak daleko, že se socialismus líčí jako nebezpečí pro národní kulturu, pro rozkvět literatury, umění a věd. Čelný francouzský essayista napsal, že by bylo veta po francouzské kultuře, kdyby náhodou zmizelo 50 učenců, 50 umělců, 50 spisovatelů a 50 národohospodářů. To jest velký

individualistický omyl; všichni tito slavní lidé by mohli dobře zmizeti, a následek by byl buď ten, že v následující generaci by se objevili noví učenci a umělci (předpokládaje, že tradice těchto stránek kultury by ve Francii nebyla jinak přerušena), nebo že by francouzský národ ve zdraví a štěstí vegetoval bez oněch květů civilisace. Všechno umění dnešní generace by mohli Francouzové lehce dát za to, aby jejich dělnictvo v záměnu dostalo německé odborové organisace, nebo aby dostali místo svých trustů (»padesáti národohospodářů«) silný kmen středního průmyslnictva, jaký mají Němci či Angličané.

Míra národního štěstí, kvalita kulturního bytu záleží na tom, jak v určité národní společnosti jest posaráno o tyto dvě věci: o hospodářskou organisaci širokých vrstev lidu a za druhé o to, co jsem nazval morální konstrukcí prostého člověka. Jsou-li tyto dvě věci v pořádku, stojí-li kulturní byt lidové masy na solidních základech, jest o ostatní stránky lidské civilisace malá starost — přijdou samy sebou, jsou pouhými akcidencemi správného života lidové masy, pouhým květem národního štěstí. Ukázal jsem v jednom z posledních článků, jak právě u nás se tento poměr staví na hlavu, jak česká inteligence pro samý zájem o rodící se vědu a umění, nevidí chatrnost našich poměrů hospodářských a chatrnost morálního ustrojení našeho lidu.

Co jest to morální konstrukce českého, německého, anglického člověka a v jakém je poměru morální, duševní činnost společnosti k její činnosti hospodářské? Pan Choc ve svém úvodě zmiňuje se (na str. 3.) také o této věci a bude se jí nucen zabývati obšírněji v slíbené partii o sociálních hnutích současných. Zde zatím zcela populárně vykládá, že na úpravu společnosti nepůsobily a nepůsobí samy příčiny hospodářské, nýbrž vedle nich řada činitelů jiných. O těchto jiných činitelích bude ovšem nutno mluviti určitěji a zejména vytknouti, že nedá se držeti při dnešním stavu socialistického bádání materialistický názor soc. demokracie (»člověk jest to, co jí«), nýbrž že dnes jeví se nám rozhodným pro úpravu společnosti a hlavně pro úpravu poměrů hospodářských morální, povahová konstrukce člověka, lidové masy. Z dvou věcí, skládajících kulturní byt, zakládajících štěstí národní, je první věcí morální konstrukce lidu, hospodářská organisace na ní spočívá jako následek na příčině; člověk není to, co jí, nýbrž člověk tak jí, jak p r a c u j e, pracuje pak tak, jak je morálně, duševně ustrojen. Jest na př. jasno, že by se naše národní jmění zdvoj- a ztrojnásobilo, kdyby v běhu jediného roku se podařilo masu českého lidu zemědělského a řemeslnického donutiti, aby se zdvojnásobenou chutí pracovala; krise rolnického stavu by byla odstraněna, kdyby průměrný náš rolník stal se takovým jako jsou dva, tři nejpořádnější rolníci v obci.

Není pochyby, že v historickém vývoji lidové masy paralelně s vývojem její hospodářské organisace vyvíjelo se du-

ševní uschopnění její k vytvoření hospodářské organisace určitého druhu; aby individuum dovedlo zastávati povinnosti, jež mu určitá hospodářská organisace ukládá; je nutno, aby mělo určitou duševní, povahovou, morální konstrukci. Tím způsobem musí dějiny sociálního vývoje býti především také dějinami duševního, morálního vývoje společnosti. Nepatří však do těchto dějin patrně příběhy o velkých individuálních charakterech (Sokratovi, Husovi, Havlíčkovi), nýbrž ony (vše ostatní nechávajíce anekdotické historii o slavných mužích) musí se týkati lidové masy, prostého člověka s jeho duševním uschopněním živiti se určitým způsobem, prostředkem určité hospodářské organisace. Podati dějiny vývoje tohoto uschopnění, vylíčiti, jak rostla morální konstrukce jednotlivých národních společností v Evropě, není ovšem snadno; do nedávna historie byla jen historií příběhů a osob, a i dnes historie kulturního bytu upírá se hlavně na popis organisace hospodářské — — patrně v domnění, že historie duchové evoluce lidstva, společnosti, jest obsažena dostatečně v historii známých »vyšších« duševních činností v historii: věd, morálky, náboženství, umění, (na př. literatury, malířství, ale i umění válečného, techniky zemědělské); není však pochybnosti, že naše pozornost především se musí upříti na vývoj duševního uschopnění společnosti k určité organisaci hospodářské, je jasno, že paralelně s vývojem hospodářské organisace společnosti šel vývoj onoho duševního uschopnění masy a individua, a nikoli vývoj na př. poesie, či malířství, umění válečného, techniky zemědělské. Jedná se tu patrně o vystopování základního pochodu psychologického ve společnosti, pochodu, jenž v první řadě souvisí s organisací hospodářskou, se způsobem výživy, skládaje jak výše praveno, kulturní byt společnosti (»společnost z jisté duševní pohnutky pracuje o své výživě«), v druhé řadě pak vytvořuje i ony vyšší činnosti lidské, akcidence kulturního bytu (»společnost majíc postaráno o svou výživu, stará se i o jisté potřeby umělecké!«).

Jaký jest ten základní pochod psychologický, ten základ, na němž jako na příčině spočívá jednak hospodářská činnost společnosti, jednak činnosti další? Věda sociologická tu mluví o tak zv. postulátu sociologickém*) a v posledních letech učinila několik pokusů na otázku odpověděti. Základní onen pochod psychologický, jenž stojí za hospodářskou i ostatní činností individua, jest společenské svědomí, vědomí individua (při práci stále individuum provázející) o tom, čeho je třeba; duševní pohnutka, jež působí, že individuum pracuje a při

*) Jasný výklad o celém problému je u Giddingse, Základy sociologie (překl. Foustkův) na str. 16. nn. Giddings sám (str. 20) myslí, že základem vši organisace společenské je vědomí druhové (consciousness of kind). »Slovy těmi míní takový stav vědomí, v němž každá bytost, buď si nízko nebo vysoko ve stupnici života, uznává druhou vidomou bytost za bytost stejného druhu.«

práci vytrvává, jest jeho vědomí, čeho jest třeba, individuum a celá společnost pracuje pod stálým tlakem vědomí, čeho je třeba, poněvadž ví, vidí, má v evidenci, čeho je třeba.

Společenské svědomí je základní, elementární duševní faktor, jenž s faktory materiálními, jimž filosofie materialistická mylně při vybudování společnosti připsala hlavní úlohu na úkor činitele ideálního, ducha lidského, působil při vytvoření konkretních společností; a zvláště poměry hospodářské, hospodářská organisace určité společnosti vždy má příčinu v morální, duševní struktuře této společnosti, v duševním uschopnění lidu vytrvávati při jistých právech, v společenském svědomí lidové masy. Vyvinutá odborová organisace německého dělnictva, silný střední průmysl a obchod anglický nemá hlavní příčinu v teritoriálních a jiných materiálních podmínkách, nýbrž v morální povahové konstrukci německého dělníka a anglického měšťáka. Jisté duševní vlastnosti — pořádnost, domáckost, chuť k práci — nevyskytují se v lidu českém a francouzském a proto není tam půda pro vyšší druhy hospodaření. Neschopnost našeho lidu konati kontrolu, je příčinou typických defraudací v záložnách a překážkou rozvoje zemědělského sdružování a svépomocné úpravy osobního úvěru živnostenského a rolnického. Poslední elementární příčinou, na níž se nepořádnost, nedomáckost, nechuť k práci, nekonání kontroly, nedodržování povinností k družstvu dají uvésti, jest malý stupeň společenského svědomí naší lidové masy, českého lidového prostředí.

Paralelně s vývojem společenského svědomí lidové masy vyvinuje se její hospodářská organisace. V druhé řadě pak závisí na stupni společenského svědomí masy pokročilost dalších stránek národní kultury: za slovesným i jiným uměním, za politickým zřízením a j. každého národa vždy se kryje tento základní psychický faktor. Najíti ho analysou národní literatury či některého umění bylo téměř nemožno. Bádání blížilo se mu tím více, čím více prohlubovaly se naše vědomosti o člověku a společnosti, a čím více budil se u moderního inteligenta zájem o blaho masy, zájem o národní štěstí. Tak zajisté musíme pojímati tak zv. sociální otázku. Populárně rozumívá se pod sociální otázkou, tak zvláště k nám před nedrahnými lety věc byla přinesena, zájem o politickou a hospodářskou spravedlnost dělnictvu; zahrnuje však v sobě zájem o blaho lidové masy vůbec (lidových stavů: dělnického, řemeslnického, rolnického); jest pak tento zájem nejvelikolepější myšlenkou moderního člověka, světový názor moderního vzdělance nebyl by však celý, nebylo-li by v něm (ze sociologie a sociální politiky čerpané) odpovědi na otázku po hmotném blahu lidové masy. Domnívali se pak do nedávna národohospodáři a statistikové, že vývoj společnosti lze dostatečně vysvětliti působením činitelů materialných, a jich theoretických názorů užito také v praksi, utvořily se p o l i t i c k é strany, které chtěly socialní spravedlnost přivo-

diti prostředky materialnými (na př. sestátnění majetku a výroby u soc. demokracie). Dnes zvláště sociologie ukazuje při vývoji společnosti na důležitého evolucionujícího činitele, ducha lidského a v souhlasu s tím moderní politika musí vedle prostředků materialních užívati i ideálních všude tam, kde historickým zkoumáním seznáme, že nesrovnalost sociální má příčinu ideální, že vznikla poruchou duševního vývoje národa. Kvalita kulturního bytu, štěstí lidové masy záleží v první řadě na morální konstrukci lidu, jak ostatně je přirozeno.

Morální konstrukci lidu, jeho charakternost, na níž organisace hospodářská a celá národní kultura spočívá, jsme si právě vymezili jako společenské svědomí. Na stupni společenského svědomí závisí jak individuum a masa pracuje a se živí, jak v první řadě pokročí hospodářské organisace a hmotný blahobyt společnosti. Jedná se nyní o to, stopovati vývoj společenského svědomí v historii lidských společností. Tato práce ovšem provedena není. Praví-li Choc na str. 4. své knížky, »že zejména náboženství ještě dnes hraje velkou úlohu při úpravě poměrů sociálních«, naráží tím (snad neúmyslně) na známý kontrast mezi hospodářským stavem světa katolického a světa protestantského — Sev. Ameriky, Anglie, Hollandu, Dánska, Německa. A právě národní společnosti protestantské naproti katolickým představují společnost s vyšším stupněm společenského svědomí, hospodářský jejich blahobyt a rozvitý život spočívá na tomto psychickém odlišení.*) Jaká vlastně je sociologická souvislost mezi církevní formou protestantskou a stavem společenského svědomí lidové masy, zmíním se při jiné příležitosti. Zde učiním jen některé dedukce plynoucí z uznané závislosti hospodářské organisace na duševních faktorech pro naše české poměry. Předně je jisto, že jsou na scestí ti, kdo chtějí hospodářskou krisi našich středních stavů, a o ty dnes hlavně jde, odstraniti vzděláním, pomocí školství zvláště odborného (pokračovacích škol pro dorost rolnický a řemeslnický). Obrození hospodářské musí svůj kořen míti v lidové mase a česká krise na př. zemědělská netkví v tom, že bychom měli nedostatek v systému odborného školství od pokračovacích škol až do vysoké školy zemědělské, netkví v tom, že by se u nás neužívalo všech vy-

*) Padá ovšem mínění Ch-ovo, »že tyto věci unikají vědeckému bádání.« Pro domo mea připomínám, že k názoru o společenském svědomí jako činiteli společenského vývoje jsem dospěl právě snahou (několikaletou), odkrýti příčinu národohospodářské inferiority národů katolických — na př. příčinu, proč v našem lidu nedaří se svépomocným družstvům, proč nelze upraviti osobní úvěr rolnický, příčinu hospodářského antisemitismu a p. Proč p. Choc myslí, že náboženství vymyká se vědeckému pozorování, není mi jasno a vede k podezření, že míní moderní náboženskost, známou eskamotáž s vlastním nitrem a posledními věcmi člověka. Tato moderní náboženskost nemá však socialního významu — — kulturní stav na př. české společnosti, její morálka a její hospodářské poměry jsou nezvratně dány katolickostí lidové masy a nemá na ně vlivu, najde-li ten onen inteligent ve svém nitru něco náboženského nebo nenajde.

možeností zemědělské techniky, netkví krátce v zanedbání stránky intelektuální, nýbrž v tom, že není u nás hospodářských institucí jako jsou: rolnická družstva výrobní, nákupní a prodejní, družstva pro osobní úvěr, tkví krátce v nedostatku institucí, žádajících vyšší stupeň karakteru, stránky morální, společenského svědomí.

Poslední idea sociální, moderní hospodářství asociační nutně závisí ne na intelektuální výši společnosti národní, nýbrž na společenském svědomí lidové masy a na morálním uschopnění prostého člověka, rolníka, dělníka býti členem hospodářské asociace. Toho si musí býti vědom každý, kdo se zabývá studiem neb politikou sociálních hnutí současných. Asociační hospodářství v zemích protestantských — Raiffeisenky v Porýní a Pruském Slezsku, výrobní družstva rolnická v Dánsku — jsou hospodářsko-politickým výrazem společenského svědomí národů protestantských. U individua, rolníka, řemeslníka protestantského tomu odpovídá jisté povahové uschopnění, které lze nazvati hospodářskou subjektivností, prostý člověk protestantský je subjektivně dostatečně vyvinut, je dostatečnou povahovou individualitou, aby dovedl plniti povinnosti ukládané hospodařením asociačním. Tím máme historicky osvětlenou otázku, které se Choc dotýká na 5 str. úvodu, otázku o individualismu a socialismu v moderní společnosti. Praví: »není správným, co občas snaží se dovoditi moderní vzdělanci, jako bychom se do budoucna vyvíjeli k jakémusi individualisování, k jakémusi uplatňování osob na úkor celku, na úkor hromadného života. Není to správné, a my uvidíme, že jen tu a tam povaha některého národa vykazovala své výminky, celkem však že přece nutno jest přiznati, že nejslabšího a nejkratšího trvání jsou národové, kteří mají pro hromadný, celkový a socialní život nejméně způsobilosti či vůle, kdežto národové s vyvinutou vzájemností, s vyvinutým smyslem pro společné potřeby a život bývají nejtužšími.« Z historického hlediska patříce, poznáváme, že evropská společnost k socialismu, k hospodaření asociačnímu se dostává jen vyvinutím individuality prostého člověka.

O. JOZÍFEK.

Rusko na prahu dvacátého století.

Ruský original s názvem »Rossia nakanuně dvacatavo stoléťja« vyšel ve 4. vyd. u H. Steinitze v Berlíně 1901. Vedle Kropotkinových »Memoirů« je to svého druhu jedna z nejpozoruhodnějších úvah o vývoji a příčinách vnitřní reakce v Rusku. Autor není jmenován, ale je jím nejspíše známý ruský publicista, bývalý universitní profesor B. Čičerin. Obě knihy, kritické a věcné, v mnohem si odporují. Kropotkin vidí hlavní příčinu zpátečnického konce vlády Alexandra II. v jeho slabé povaze; maje z počátku nejlepší reformní plány, obával se přece ztráty

své samovlády. A svůdný přízrak moci překonal v něm na konec liberála a učinil z něho zpátečnického krutého despotu. Kropotkin vidí v terorismu a vraždění cara jen následek nesnesitelné byrokratické libovlády a carovy slabosti, a v jeho vrazích spíše heroy než zločince, ačkoli uznává, že čin ten byl pro další vývoj země osudný. Čičerin vidí v terorismu jednu z hlavních příčin pozdější reakce, teroristy nazývá vyvrhelem lidské společnosti a vraždu Alexandra II. hrubým nevděkem vůči velikému cáru a skvrnou ruské historie.

Chci tu podat stručný obsah díla Čičerinova a jeho konečnou úvahu o možném obratu k lepšímu uvádím ve volném překladě.

Až do konce 18. století ruské obecenstvo ve svém konservativismu vzpíralo se houževnatě všem liberálním reformám, které osvícenější jeho panovníci snažili se provésti. Od počátku 19. století nastal obrat. Napoleonská válka dala vzklíčit liberálním snahám, které vedly ke hnutí Dekabristů. Ale ohlas v širším obecenstvu byl ještě příliš slabý, spiknutí bylo snadno potlačeno a vyvolalo jen ještě krutější reakci za bezohledného Mikuláše I. Obecenstvo dusilo se pod tlakem byrokratické a policejní libovůle, ale ideje liberální se tajně šířily. Zejména střední vrstvy čile se vzdělávaly; nenávist k panujícím poměrům rostla. Krymská porážka ukázala na konec, že despotism ničící zdravé síly národa sám podrývá své základy.

Konečně Alexandr II. přinesl tak dlouho očekávané uvolnění. Žurnalistika i obecenstvo si oddechly. Zrušení nevolnictví a ostatní reformy získaly »Cáru-Osvoboditeli« věčnou slávu. Ale širší obecenstvo nechápalo, nepřivykalo a po svých dlouhých zkušenostech vládě nedůvěřovalo. Vedle toho šířily se, zvláště mezi studenty povážlivě ideje socialistické, které hned v zárodku podkopávaly důvěru v poměry, do kterých se obecenstvo ještě ani nevžilo. K tomu nešťastné povstání polské. Vláda sáhla k ostrým prostředkům; Poláci byli krutě pokořeni. Ale bezohledné, bez soudů a jen po libovůli policie prováděné pronásledování revolučního hnutí v Rusku propagandu jen posílilo; nihilisté stali se teroristy. Alexandrovy reformy staly se brzo velice ilusorní, neboť jejich provádění bylo svěřeno šlechtě k usmíření si jí za zrušené nevolnictví. Despotism a libovůle vracely se v plné síle. Na čas zdálo se, že lepší poměry se vrátí, když byl k vládě povolán liberální Loris Melikov; vypracován dokonce jakýsi projekt konstituce. Ale 1. března r. 1881 byl Alexander II. od teroristů zabit.

Alexander III. nastoupil vládu ve znamení reakce. Z prvních jeho rádců byl neblaze proslulý žurnalista Katkov, pod jehož vlivem stál též zpátečnický hrabě Tolstoj, ministr vnitra; jejich spojencem byl chytrý Pobědonoscev. A nyní vycházela rychle po sobě omezovací nařízení. —

Nejprve postiženy university. Nezdravé poměry universitní z let padesátých zvrátily se v úplný chaos za liberálního po-

čátku vlády Alexandra II. Nastaly rozsáhlé nepokoje, které se ještě sesílily, když byl ministrem osvěty jmenován neschopný hrabě Puťatin. R. 1863 vypracován konečně nový řád, který přivodil na dlouhá léta klid. Ale právě tento řád nebyl Katkovu vhod, poněvač široká autonomie vylučovala university z jeho vlivu. Intrikami a vlivem na hraběte Tolstoje podařilo se mu vypudit mnoho nepříjemných mu profesorů a podat ve státní radu projekt nového řádu, který měl samosprávu a vnitřní život universit nadobro zničit. Smělým oklamáním cára podařilo se Pobědonoscevu jeho přijetí. Pro university znamenalo to smrtelnou ránu. Profesoři pozbyli svého vlivu a autority, a výchovný dozor nad studenty svěřen policii.

Po universitách byla omezena samospráva »zemstev«; volení dosud »smírčí soudcové« nahrazeni »zemskými náčelníky« jmenovanými z vysloužilých šlechtických poručíků. »Selská zastupitelstva« vydána úplně na milost a nemilost gubernatorů a »zemských náčelníků«.

Pro zbankrotělou šlechtu byla zřízena »šlechtická banka«, která půjčovala na nepatrná procenta a na splácení dluhu nijak nenaléhala. Pro šlechtu však znamenalo to jen ještě hlubší úpadek mravní, a její materielní postavení se tím nezlepšilo; neboť vláda úplně přehlížela zemědělský význam Ruska a chránila pochybeným systémem celním průmysl velice na úkor zemědělství, které však bylo šlechtě hlavním zdrojem příjmů.

Výkupné právo Alexandrem II. členům selských »obščin« udělené bylo omezeno; sedláci své dlouho splácené výkupné ztratili a byli tak znovu porobeni. A stav rostoucího obyvatelstva se při tom stále horšil. Nastala periodická hladová léta a s nimi hladové epidemické choroby. A nyní nestačily na odstranění bídy ani sta milionů, které vláda musela platit na živení obyvatelstva.

Ruské finance poskytují zvláštní obraz; státní pokladny jsou plny, důchody rostou. Ale státní dluh vzrostl za to za krátkou dobu na úžasnou výši, na příští pokolení uvalena ohromná břemena daní, a kmenové obyvatelstvo hladoví. Nejhorší je při tom však ten úpadek mravní, který zemi proniká, zdravé síly ničí a maří všechny provedené reformy.

Vliv reakční vlády zasáhl také »obecné soudy«. Pod vlivem Pobědonosceva učinil z nich ministr spravedlnosti Manasejn prostředek k náboženským a národnostním pronásledováním. Pronásledování nepravoslavných vyznání počalo už v letech osmdesátých. Štundistům a duchoborcům zapovězena jich shromáždění a oni sami byli přísně stíháni. Poslední byli už dříve vypovězeni do kraje zakavkazského a prokázali tam Rusku za Východní války cenné služby. Když později odepřeli vojenskou službu, byli rozvezeni do Sibiře nebo do pustých neúrodných krajin, kde záhy hynuli hladem a hladovými chorobami. Teprve později bylo jim dovoleno vystěhovat se do Kanady.

Židům byl už dříve povolen pobyt jen v jistých místech a krajinách. Za Alexandra III. zakázáno jim kupování pozemků; přijetí do středních a vyšších škol omezeno na malé procento. Vláda sama podněcovala zášť lidu proti Židům, nechala luzu je olupovat a místo lupičů trestala pak oloupené. Z Moskvy byli Židé vypuzeni náhle a hromadně, čímž ztratili skoro všecko jmění; Židé počali se stěhovat do Ameriky. Ale jejich odchodem, jakožto obchodně čilého živlu, Moskva utrpěla ohromnou materielní ztrátu.

Z polských »uniátů« byli ti, kteří nechtěli k pravoslaví přestoupit dobrovolně, převedeni lstí a násilím. Ale mnoho jich doposud zůstalo tajnými uniaty.

Stejně naloženo s lotyšskými luterány v kraji baltickém; tito museli však vedle toho trpět také za svoji německou národnost. Přes zaručené právo na zachování národnosti, byly poruštěny nejprve jejich soudy, potom také střední a vysoké školy. Odchodem německých profesorů klesl značně počet studentů, a klesla také úroveň přednášek. Porušťovací zuřivost došla do toho, že byli soudně stíháni lékaři, mající na dveřích německé nápisy.

A čistě ruské gubernie, ačkoli nebylo atentátů ani nepokojů od smrti Alexandra II., úpěly zatím z velké části pod výminečným stavem. Vláda nedovedla se už bez něho obejít. Veškera samospráva vložena tu úplně do libovůle policie, a ta, jsouc bez kontroly, zneužívala toho vším možným způsobem.

Na vše to hledělo ustrašené ruské obecenstvo s jakousi tupou lhostejností. Liberální žurnalistika nesměla se ozvat. Ponecháno volné pole zejména dvěma směrům. První, reakční, zahrnoval vedle zbankrotělé šlechty a vládnoucí byrokracie pokolení vytvořené Katkovem, nazývali je mladými darebáky (»molodije podleci«), oni ničeho nechápali a lichotili jenom vládě. Za nimi následovala masa bezbarvých, hotová sklánět se před každou vládou. Byli to špatné živly, ale požívali protekce, měli vliv a stoupali po úřednickém žebříku. Opačný směr naproti tomu zahrnoval všechnu nespokojenou mládež, se šlechetnými sice snahami ale bez řádné přípravy a rozumného vedení. A tento živel byl rozvoji ruského života ještě škodlivější než prvý. „Socialism je nesmyslné odpírání všeho stávajícího společenského pořádku ve jménu fantastické budoucnosti; co mohl on dát občanskému pořádku kromě záhuby?« »Socialistická propaganda připravila Rusko o ovoce reform Alexandra II.; ona v prvé řadě zavinila reakci.«

Zdravé ještě údy ruského obecenstva působily tiše: zakládaly školy a nemocnice. Ale vláda hleděla na ně s nedůvěrou; a v obecenstvu rovněž nenacházely opory: šlechta ztratila svou samostatnost a očekávala všechnu spásu od vlády. Kupectvo nacházelo se následkem protekčního systému úplně v rukách vlády. Sedláci tvořili jakousi tupou masu starající se jen o svůj kousek chleba. Není divu, že i rozumní ruští lidé zmalomysl-

něli, nevidouce východu ze strašlivého stavu. Ve vyšších kruzích nebyly poměry lepší. K nejvyšším úřadům dostávaly se jen osoby prošlé byrokratickým očistcem a očištěné tak od veškeré samostatnosti. A přišel-li přes to protekcí na vlivné místo člověk poctivý, podléhal záhy vlivu svého okolí. Nedostatek vzdělání a vliv reakce dělaly toto zlo ještě větším. Mravní úroveň vyšších vládních kruhů nikdy v Rusku nebyla vysoká, ale za Alexandra III. klesla do neuvěřitelnosti.

Jakou oporu mohl potom najít mladý a nezkušený Mikuláš II. nastoupivší na trůn po smrti svého otce? I při nejlepších úmyslech mohl se snadno stát hříčkou v rukou svého okolí. Mikuláše II. očekával důležitý úkol: obnovit a utvrdit reformy Alexandra II. v plné síle a založit na nich zákonitý pořádek v zemi. Nemožno přec nechávat obyvatelstvo desítky let ve výminečném stavu. A změna na trůně je k tomu vhodnou příležitostí.

Ale hned první kroky mladého cara byly myslícímu obecenstvu hořkým sklamáním. Nesmyslným blouzněním nazval žádost o zavedení zákonitého pořádku. Pravoslavnou církev prohlásil za státní a nedal svobodu vyznáním jiným.

Aféra při volbách petrohradského starosty ukázala, že cara možno snadno a beztrestně oklamat. Hodnostáři záhy uviděli, že mohou dělat, co chtějí a použili toho pro své záměry. Jeden za druhým přicházeli s neomalenými návrhy, ve kterých pod záminkou zveličení samovlády každý hleděl něco získat ve svůj prospěch. Zejména Sipjagin a ministr financí proslavili se návrhy tohoto druhu. A tak nastala za Mikuláše II. místo očekávaného uvolnění a zlepšení jen nová éra reakční.

Autonomii „zemstev« a soudů už tak okleštěné hrozí další omezení. Už ani nejdalší provincie nezůstanou ušetřeny petrohradské byrokratické nákazy. A při tom tato byrokracie, která chce všecku vládu zabrat ve své ruce, ukázala se naprosto neschopnou právě v tom oboru, kde se jí podařilo vyhubit i poslední stopy samostatnosti, v národní osvětě. Nový ministr Bogoljepov nevyužil vhodného okamžiku, a tak osudný universitní řád z r. 1884 zůstal na dále v platnosti. Brzo ukázaly se trpké toho následky.

Petrohradští studenti z jakési příčiny demonstrující byli zbiti od kozáků nagajkami. Studenti na to ohlásili, že přestanou navštěvovat přednášky a solidárně s nimi zahájili stávku i ostatní ruské university. Nastalo hromadné vylučování z universit. Profesoři, kteří chtěli působit smírně, byli pokáráni. Později sestavena komise s generálem Vannovským v čele, která měla vyšetřit příčiny studentských nepokojů; vyloučení studenti byli zatím přijati zpět; ne však na Kijevské universitě, kde bylo mezi stávkujícími mnoho Židů a Poláků. To zavdalo podnět k obnovení stávky, načež vláda všechny unversity zavřela a prohlásila, že se budou počátkem nového semestru přijímat jen studenti dosud »zachovalí« a pokojní.

Výsledek zkoumání komise Vannovského zůstal obecenstvu neznám. Za to vydáno prohlášení s podpisem carovým, v němž přísně byli káráni profesoři, že nedovedli svým vlivem studenty udržet v pokoji, a obecenstvo, že s demonstranty sympatisovalo. Dostali tedy důtku všichni, mimo ty, kdož nesli hlavní vinu. Dále měli být na příště všichni účastníci nepokojů zařazováni na 1—3 roky do vojska. Praví se, že redaktorem tohoto prohlášení byl Pobědonoscev. A on přec, jako bývalý profesor, dobře věděl, že vliv profesorů byl řádem z r. 1884 podkopán, že cílem vlády bylo vždycky odloučit studenty od svých učitelů a že ti z profesorů, kteří na studenty skutečně působit chtěli, dostávali za to jen důtky. Podobné policejní kroky mohou udělat z profesorů i ze studentů jen ještě větší nepřátele vlády; pokud zůstanou studenti vydáni na pospas libovůli policie a pokud nebude zaveden normální pořádek aspoň na základě řádů z r. 1804, 1835 a 1863, zůstane vždycky dost příčin k nepokojům. Potrvá i tajná organisace a obecenstvo bude s ní sympatisovat. Ostatně jakkoli nesmyslné bývají často nepokoje a směry nedoučivší se mládeže, přece stojí ta nepoměrně výše nad tupou a pokornou masou ruského obecenstva, které mlčky snáší všechna ponížení se strany vlády a lhostejně přihlíží k potlačování národů k Rusku připoutaných.

Z těchto posledních zvláště smutný osud stihl Finsko. Když bylo Finsko r. 1809 připojeno k Rusku, potvrdil Alexander I. slavnostně jeho ústavu a slíbil pro vždy nedotknutelnost základních finských zákonů. Až poslední doby také skutečně všichni carové slib ten dodržovali. Ale volné zákonité poměry finské byly solí v očích ruské byrokracii. Už za Alexandra III. byla sestavena komise k vyšetření právních vztahů ruskofinských; ale bez očekávaného výsledku. Až za Mikuláše II. se znova chopila žurnalistika této otázky; vyšlo také několik spisů, dokazujících, že Finsko je vojensky zabranou provincií, že pod garantovanými základními zákony nelze rozumět nedotknutelnost zřízení politického a konečně, že Alexander I. byl oklamán a nevěděl vůbec, co podpisuje. Počalo veliké protifinské tažení. Jeho výsledek byl r. 1899 vydaný manifest se jménem carovým, prohlašující, že záležitosti oběma zemím společné podléhají ruské státní radě. Tím porušovala se přímo finská ústava, podle které bez svolení sněmu nesměl být změněn žádný finský zákon. A jelikož pod společné záležitosti je možno zahrnout všecko možné, nezůstává z finských konstitučních záruk skoro nic. Monarchie omezená převedena v neomezenou. Nic nespomáhaly protesty sněmu, lidu, ani mezinárodní inteligence; jejich delegáti nebyli ani přijati. Záhy byla ruská byrokratická libovláda převedena na finskou půdu. Tisková svoboda byla omezena; poručeno rozmnožiti vojsko. Finsko zaplaveno ruskými špiony.

Jistě, že Finsko v nerovném zápase podlehne. Ale větší škodu bude z toho mít samo Rusko. Nač potřebovali rušit klidný

život mírného, pracovitého a Rusku věrně oddaného národa? Finsko je Rusku důležitou posicí pro případ války. Bylo by v zájmu Ruska spíše si je připoutat, než dělat si z něho nepřítele. Byl to krok nepolitický, který vedle toho poškodil Rusko také mravně, tím že cárské slovo bylo zrušeno. A nebylo vůbec k němu žádných vážných příčin, kromě byrokratické nenávisti k zákonitému pořádku. (Dokončení.) REF. J. L.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Ruský ministr zahraničn. zálež. *Lambsdorf* vypravil se na diplomatickou cestu přes Srědev a Bělehrad do Vídně. Soudí se, že na Balkáně, jmenovitě v Macedonii chystá se něco vážného. Alespoň násilí, jež na křesťanském obyvatelstvu pášou Turci v Macedonii a Albanci v Starém Srbsku jsou nesnesitelny.

Od 20. pros. jsou *venezolanské* přístavy blokovány. Loděm, jež plují pod jinou než venezolanskou vlajkou, je dána lhůta plachetním 40, parním 20 dní, lodèm v blokovaných přístavech 15 dní k proplutí. V zásadě přistoupily již Německo a Anglie na smírné vyrovnání. Smírčím soudcem mají býti Spojené Státy. Bezohledný postup Německa proti loďstvu venezolanskému na př., nedošel souhlasu v anglickém tisku.

Země české. Mladočeský vánoční program nelíbí se Němcům a nelíbí se mladším stranám u nás. Němcům se ovšem nelíbí; proč se však in merito nelíbí mladším stranám, nevíme. Po našem přesvědčení je odpověď česká veskrze správná a jako polemika proti hloupému návrhu Němců znamenitá. Výklad k ní podávají N. L. 22. pros článkem patrně z kruhů zasvěcených, ve kterém ukazují na důsledky odpovědi, o čem se ještě zmíníme podrobněji. Že odpověď podepsala i naše slavná šlechta, je malý div! Ostatek uvidíme, jak si to šlechta vykládá. Záleží na tom, co teprve přijde. Zatím jedná se již o českoněmecké konference; ovšem ve zdar jich nevěří se nikde. Na Moravě zasedá již sněm, v Čechách očekává se od sněmu, že odklidí otázku úpravy učitelských platů se světa. Vláda nabízí 1 K 70 hal. daně pivní (místo 1 K 40 hal. a sněmem přijatých 2 K.) Podle panující nálady na tuto střední cestu sněm dostane.

Proti bezohlednému postupu něm. většiny v olomoucké obch. komoře prohlásily české obchodní komory (pražská, plzeňská a budějovická), že budou se svými německými menšinami jednati podle zásad většiny komory olomoucké. Dne 15. t. m. pak byl v ministerstvě obchodu podán kom. radou Špačkem v Prostějově výklad návrhu olomouc. komory. Následek toho všeho byl, že schůze olom. obchod. komory svolaná na 17. pros. byla telegraficky odročena. Čeští komorní radové dostali telegramy české!

Výsledek mosteckého procesu Schalk-*Wolfova* jest překvapující. Wolf vyšel z něho vítězně a sudetští Němci jej zvedli zase na štít — proti Schönererovi. Wolf zakládá novou velikou stranu rakouskou proti Schönererově prušácké i stojíme před novými útvary ve vnitřní politice a před protivníkem, jenž nyní může nám býti nebezpečnější než byl před tím.

Hospodářský. *Úvěrními potřebami našimi* zabývaly se v posl. době »Český klub« (2kráte) a sp. česk. textilníků. V prvém jednáno napřed »O žádoucím pokroku v záložen stv í«. Jednání zahájil ředitel zem. banky p. Procházka, stanoviv ideálem obnovu a prohloubení myšlenky svépomoci v kruzích záložen ských. Myšlenka ta je, často se mi zdálo, obrazem, »na nějž desítiletí nanesla vrstvu prachu«, jistě že a hodně silnou. Pokrok dějž se dle něho dvojím směrem: 1. poučovacím »opatřiti hojně pomůcek pro záložny, rozšířiti, po případě rozdati »Katechismus záložen ský« mezi členstvo záložen, informativní přednášky revisorů Jednoty záložen celému správnímu výboru a dozorčí radě, veřejné přednášky jejich za pobytu v sídle revise o aktuálních otázkách záložen ských za účasti inteligence, která by obsah ie-

jich udržovala v místě na denním pořádku, odborné knihovny při záložnách, pilně se zabývati obsahem a pokyny »Věstníku záložen« ve schůzích správních orgánů, výborné a dobře placené úřednictvo: 2. praktickým: neobmezovati počtu členů z choutky na větší podíl z reservních fondů, vyvolávati svépomocná družstva výrobní a tržební a dbáti prosperity jejich a vypěstovati si v nich nevysýchající zdroj dobrého ano i kupeckého materiálu směnečného, úprava poměru ke spořitelnám, zrušiti zastavárny. Dr. Fáček přál si stanovení určité platební lhůty v našich středních vrstvách zřízením společné organisace, jež by smluvila s výrobci platební lhůty pro zákazníky a zřídila inkasní ústředí, jež by dbalo o vymáhání pohledávek a dodržování lhůt. Dr. Mattuš viděl by pokrok v odstranění neobmezeného ručení, dr. Čuhel pokládá za žádoucí garanční svazy záložen, jehož účastné záložny by měly na vzájem za sebe ručit podle počtu svých vkladů po způsobu zajišťovacích spořitelen. Ze sdělení p. Kavky pak se dovídáme, že zřízen byl při Jednotě záložen 3měsíční kurs pro úředníky a aspiranty záložen. úředníků. Poté pojednal ve spolku českých textilníků prof. Bráf »o úvěrních potřebách českého průmyslu«, jenž vidí v určité (žádoucí!!) tendenci, kterou musí býti proniknut směr institucí, jež slouží tržbě a úvěru, rovnocenného činitele, jeden ze základních prostředků naší národní svépomoci, stejně jako v odběratelské ochotě a vzájemném pěstování ducha komerčního a podnikavosti. Vytknul pak dvojí směr v našem úvěrnictví: a) směr dividendový, b) směr úvěrních ústavů jako národohospodářskopolitických orgánů. Směr prvý, jenž je v převaze, nezanikne a nemusí zaniknouti, jest však třeba najíti prostředkování mezi českým národohospodářským dobrem a snahou dividendovou. Směr tu může býti dvojí: 1. zakladatelský (zakládání hlavně akciových společností), mající ovšem své hranice ve zdatnosti osob ústav řídících, kapitálových prostředcích, vkladacích zvycích (náladě) obecenstva, nedostatcích akciového zákonodárství atp.; 2. úvěrní služba ve prospěch podniků trvajících. Naše banky musí si býti vědomy, že zdravý český průmysl okolo nich vyrůstající, přinese jim zlatou úrodu. V podmínkách úroků, splácení, lhůty atd. mohou ústavy naše čilým jednotlivcům nemálo přijíti vstříc. To jest úkolem vůdčích hlav českého úvěrnictví, úkol rovnocenný kterémukoliv vůdcovskému úkolu v politice i v kulturním snažení.« Z debaty pak budiž aspoň registrována rada p. Bartoně, aby do valných hromad peněžních našich ústavů vnesena byla živá úvaha a kritika. — Konečně pak opětně v »Českém klubu« jednáno o »organisaci maloživnostenského úvěru« a sice na podkladě přednášky živnostenského instruktora dra. Poláka, jenž rozvinul tu známý svůj plán husté sítě drobných záložen při živnostenských společenstvech, založen, pomocí jichž mělo by býti využito jednak jmění společenstevního, jednak veřejných dotací a podpor ústavů peněžních k živnostenským účelům úvěrním. Zajímavo jest, že potřeba reforem v našem úvěrnictví všeobecně se uznává. Avšak dva jsou reformní směry: jeden, jemuž formální stránka je hlavní, ba snad jedinou, druhý, kterému jde o merium, také však skoro příliš výlučně. Rozhodně ovšem přednost přísluší směru poslednějšímu. „Jest opravdu něco shnilého ve státě Dánském“, začneme-li se hlouběji zabývati naším úvěrnictvím: valná část našich peněžních ústavů je nedobytnou baštou drobných kapitalistů. Má jmění nemnoha tisíc, je však předsedou, pokladníkem, účetním, neb jiným vlivným funkcionářem některé záložny, stejně jeho spolufunkcionáři a to stačí. Co oni chtí, to se děje. Letošní dlouhotrvající láce peněz na velkých trzích je přímo úžasným dokladem vlasteneckého lichvaření a tlusté kůže ústavů. Míra úroková u nich se nehnula! Anebo jiný příklad: peněžní ústav za vklady drobných lidí skoupí pozemky stavební a vyhání tak konec konců svým vlastním vkladatelům ceny bytů do výše. Avšak i po stránce formální je třeba nápravy. Při lepším zákonodárství a jiném uspořádání formálním nebylo by možno tolik a tak nestoudně krást a také takové pašovství nebylo by možno. Jedno pro druhé nebudiž tedy pomíjeno!

Z *industrie barviv*. Výroba organických barviv je nyní nejčelnějším odvětvím chemického průmyslu. Jedny továrny dělí dehet kamenouhelný na frakce, druhé mění tyto součásti smrdutého a nepěkného dehtu v barviva, jež přenesena jsouce na tkaniva, rozvíjí se v barvách nejživějších. Každoročně

vynalezána jsou nová a nová barviva, nové a nové odstíny. Kdežto as před 50ti lety měli pouze několik základních barviv, jež barvíři k dosažení objednané nuance musili míšiti a stále zkoušeti, dnes máme v obchodě přes tisíc dehtových čili anilinových barviv všech barev v odstínech nejdelikátnějších. Jsou pak přední továrny ve spojení s vynálezkyněmi mod. Továrně se podaří připraviti živou barvu a hned v příští sezoně je onen ton moderní. Je sice brzy zatlačen novým modernějším, ale s tím závod počítá: barvivo vyneslo nějaký milionek a ten už je v kapse, a teď musí vydělávat zase nové barvivo. Sotva by kdo věřil, jak rychle se barviva střídají. Barvivo, jež před 5 lety převládalo, dnes vyskytuje se pouze v učebnicích, a mnoho nepochybíme, budeme-li se domnívati, že všechna barviva, jež jsou v literatuře popsána, se již nevyrábějí, nýbrž vyráběla. Barvárny z pochopitelných důvodů vynález neuveřejňují, dokud z něho těží. — V čas význam industrie barviv pochopilo Německo. Tam jest nyní přes 20 továren, mezi nimi některé ohromné, pravá města. Kdo pak nová barviva vynalézá? Továrny takové zaměstnávají ve svých laboratořích veliký počet chemiků, jež čistě cestou theoretickou snaží se najíti nová barviva, nové methody; jiní chemičtí úředníci hledají, jak by se objevů jich kolegů-theoretiků dalo užíti v praxi. Dále jsou ve spojení s čelnými profesory. Tak příprava umělého indiga, barviva to neobyčejně stálého, zaměstnávala přes 20 let chemiky slavných jmén. Studia podnikána byla na účet ohromného závodu »Badische Anilin- und Soda-Fabrik« a byla před několika léty korunována úspěchem. Příprava umělého indiga způsobila v obchodě s indigem ohromný převrat. Kdežto dříve dováženo do Německa přirozené indigo, nyní se vyváží umělé. Samotná Badische Anilin- und Soda-Fabrik vyrábí ročně přes milion kilogramů tohoto barviva. Při tom umělé indigo vyniká nad přirozené svojí naprostou čistotou. Nechme o vývozu indiga z Německa mluvit čísla.

	Dovoz		Vývoz	
	metr. ctů.	za mil. mk.	metr. ctů.	za mil. mk.
1892:	17435	18·74	6196	6·97
1893:	12725	14·63	5917	7·10
1894:	15072	18·09	6066	7·58
1895:	17945	21·58	6580	8·23
1896:	19733	20·72	5810	6·39
1897:	14084	12·68	5079	4·83
1898:	10362	8·29	9180	7·57
1899:	11078	8·31	13643	7·85
1900:	5643	4·09	18728	9·36
1901:	6091	4·26	26725	12·69

Tyto cifry nejsou pro Rakousko-Uhersko bez významu, neboť se toto čítalo dosud za největšího odběratele. R. 1901 vyvezeno bylo do Rakouska 5727 metr. centů v ceně 2·72 mil. marek. Ovšem, že »Badische Anilin- und Soda-Fabrik« si nedala methodu patentovati. Patent není pro takovéto vynálezy dosti jistý. Patentní list přinese popis methody, nějaký šťoura pozmění v tom něco a má hned novou methodu. Jak je jednou hráz prolomena, lze už snadno hledati nové a nové cestičky. Ale nic není na světě tak skryto, aby o tom nikdo nevěděl. Dne 2. května 1901 přednášel jeden anglický technik o této methodě v Manchestru. Z toho ovšem vznikl veliký poprask: methoda, jež stála závod miliony, je nyní jako ztracena. Vyšetřováním přišlo se na to, že jistý barvíř frankfurtský svedl dva dělníky badenské továrny, aby mu detaily fabrikace prodali. Ježto takovouto věrolomností způsobena byla veliká škoda, odsouzen byl dotyčný barvíř na rok a dělníci na tři měsíce do vězení. V rozsudku bylo uvedeno, že poškozen tím byl nejen závod, nýbrž i národní jmění. — Taktéž ostatními barvivy zásobuje Německo ostatní svět. Kupuje suroviny a vyváží cenné výrobky. V Rakousku jsme s výrobou barviv velmi pozadu. R. 1901 dovezeno k nám dehtových barviv za 11·23 mil. kor. Ku pozdvižení domácí fabrikace jsou tu dle »Volkswirth. Wochenschrift« dva prostředky: zákon o patentech a zákon celní. Prvý prostředek je nynější patentní soustavou dán: neboť trvání patentu je podmíněno výrobou chráněného předmětu. Druhý prostředek musí býti vzat v úvahu

při uzavírání nových celních smluv. V Rakousku je celní ochrana proti dovozu barviv směšně malá. Kdežto v Rusku obnáší na 100 kg. 333 koruny, ve Španělsku 200, v Spojených Státech 126 a ve Francii 96 kor., v Rakousku je clo 3·60 kor. Dá se ovšem čekati, že proti případnému zvýšení cel budou protestovati textilníci a barvíři. Musilo by se začíti zvolna. Jistě je však výroba barviv v nynější době nejvýnosnější industrií. Barvárny Friedr. Bayer v Elberfeldu vyplácejí letošního roku 20 proc. dividendy. VI.

Deputace spolku průmyslníků a ústředí zemědělského opětně 12. t. m. žádala vládu za pomoc *v tísni*. K deputaci připojil se posl. Kaftan a mp. dru Körbrovi vyložil, že úvěry již povolené se nevyčerpávají; úvěr 25·5 mil. kor. z r. 1902 přenesen byl do rozpočtu na r. 1903. Stavba železné konstrukce nádraží c. k. státní dráhy v Praze, zadaná před rokem, nemohla býti provedena, protože plány železn. správou nebyly dosud schváleny. Z úvěru 272 mil. korun povoleného na rekonstrukci nádraží plzeňského, stavbu druhých kolejí, objednávky vagonů atd. užito pouze 24 mil. korun.

Ozvuky a paběrky.

Pohádky. Literární referent Národních Listů dvakrát po sobě zmínil se o tom, co v č. 10. Rozhledů o pohádkách pro děti napsáno bylo. Po druhé zmíněný referent dokonce mluvil o zastaralých názorech. Nám je docela lhostejno, má-li kdo na skladě novější a ještě novější názory a může-li posloužiti interesentům čerstvým zbožím z Německa, Hispanie anebo odkudkoli. Má-li či nemá-li dávat dětem číst pohádky, o tom dnes každý musí uvážit sám, kdo děti má a kdo pozoruje účinek pohádek na jejich ducha. Pokud jde o pohádky umělé, jichž se v poslední dobu vydává hojně, o tom nebude sporu, že je na ně škoda času. Ještě pohádky tradicí lidovou dochované dovedou dítě upoutat, ježto je v nich tvůrčí síla a naivita. Ale hodí-li se právě pro dětského ducha, o tom spor býti může jen mezi těmi, kdo děti nepozorují anebo více dají na to, co kdo povídá, než sami vidí. Jest právě t. zv. obliba pohádek svědectvím, že rodiče svých dětí nepozorují. Uvedl jsem čítanky Tolstého jako vzor knihy, jež není v odporu s přesvědčením naší doby a jež je pravdiva, na rozdíl od moderních pohádek, jež pravdivy nejsou a jež líčí děje a události po našem přesvědčení nemožné, anebo staví je do světla zcela falešného.

Plzeň začíná se hýbati. »Česká národohospodářská společnost« zamýšlí tam zříditi odbor, jenž by měl pořádati rozpravy o aktuelních otázkách národohospodářských. Jen ten, kdo ví, jak z české strany málo pozornosti se v Plzni, v tomto »českém Manchestru«, kde ze 40 továrních závodů jest pouze 8 a to relativně menších v rukou výlučně českých a kde též velkoobchod a střední obchod většinou v rukou německo-židovských a německých jest, důležitým otázkám hospodářským věnuje, dovede oceniti význam, jaký by činnost takového odboru mohla pro českou Plzeň míti. Bohužel, že při rozháraných poměrech plzeňských málo jest naděje na zdárný výsledek. O dalším průběhu neopomeneme později podati zprávy.

Z blázinců. Několik slov o humanitním rázu blázinců v čís. 11. Rozhledů vytištěných, došlo živého ohlasu. Přihlásili se již a přihlašují účastníci a svědci života v ústavech těch i doufáme, že budeme moci něčím k nápravě přispěti, až v tomto listě vzpomínky jejich uveřejníme. Jest v zájmu věci, aby se látka dlouho nevlekla i žádáme, aby nám, kdo může, zaslal svůj příspěvek hned.

Felix Jenewein, jmenovaný řádným profesorem na české technice v Brně, odebral se na své působiště tento týden. Poslední jeho práce dokončená v Praze, je trojdílná národní duma »Bílá Hora.«

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 3. LEDNA 1903. ČÍSLO 14.

Z Brna.

Několikrát bylo zde již poukázáno na sterilnost života brněnského v posledních dvou letech, na sterilnost ve všech směrech. Byla snad někdy slova i příkrá ve výtkách, dotkla se ostře, nuž za to je možno konstatovat dnes, že nezůstala bez účinku; nutno to zjistit i proto, aby se nezdály výtky pouhými výpady bujné krve, než vážně pojatými kritikami.

Živěji a rušněji je u nás v poslední době na mnoha stranách. Na prvý pohled pravda se zdá, že je to pouze akce divadelní, jež žije; snad proto, že zasáhla žurnalisticky do nejširších vrstev a opakovaně, tak že se vnucuje a přebíjí vše ostatní svým rozmachem. Je nejenergičtější, ale není jediná. Svým prudkým vývojem vylákala na př. Matici školskou ze zákoutí šosáckého klidu. První ozev její vyzněl ovšem falešně — jakž jinak po dlouhé pauze! Ale přišlo, čeho bylo třeba. Matice místní padla ke dnu v témž roce, kdy zrušila jedinou svou obecnou školu v Brně. Dopustila se tehdy velké chyby, ač chtěla město skutkem svým ku zřízení školy donutit. Nedonutila, dítky nechtíc nahnala školám německým, sama pak omezila se pouze na školky a naučila se pomalu polevovat v námaze, jakou jí působilo dřív shánění peněz. Teprve letos zazdálo se jí pojednou, že by sbírka divadelní mohla jí uškodit, i ožila výkřikem proti sbírce, vpadnuvši jí v týlo, když již byla v proudu. Nebylo to ani taktické ani vlastenecké: liknavým dala se výmluva pro všecky případy, divadlu se uškodilo, sobě neprospělo. Ale vyrovnaly se konečně neshody, a Matice přišla k poznání, že vedle agilného třeba jen agilnějším být, aby nebylo újmy. A začala pracovat žurnalisticky (jako vše u nás), sbírkově, vzpomněla, že r. 1903 je jubilejním pro ni, že může být následkem toho plodným, zkrátka ožila. Dobře by bylo, kdyby obnovené energie své využila podnikavěji než dosud. Školky, a byť jich bylo i jedenáct, jsou málo; co Brnu schází, je měšťanské školství, a tu by se měla Matice chopit iniciativy. Spíš by město donutila ke zřízení, kdyby dokázala potřebu

příkladem, ne čísly pouze, pro kterouž věc bude mít předseda její, když se teď stal poslancem, zajisté více porozumění a také vlivu.

K tomuto kulturně národnímu ruchu připojila se i Národní jednota pro jz. Moravu, jež naznačenými prostředky pracuje úsilovně. Nemohu ovšem skonstatovat činnost její ve všech odborech, ale pokud se kol středu brněnského rozvíjí, je dobrá. Přednášky se pořádají přímo horečně; jedné neděle přes 30, po druhé a po třetí zase ke dvacíti v zástupech se rozjíždějí řečníci do okolí. A je jich jakoby je ze země vydupal v nečinném Brně. Jednota chce organisaci svou upevnit po vzoru českých jednot Věstníkem, který je již hotovou věcí Veřejná knihovna a čítárna strádá finančně, ale byla i pro ni nalezena cesta k životu, jež ovšem dosud nepřivedla k cíli, nicméně dobře myšlena je a snad splní očekávání.

V hospodářském směru nelze dosud tolik fakt nalézt. Pracuje se o zřízení české banky, vše je posud v mlhách a tajemnůstkách, tak že to není faktem. Dobrou je myšlenka a nejsnáz by se snad dala provést ve Svazu hospodářských společenstev, aby se nestala výdělkovým podnikem jednotlivců, ale aby měla smysl pro vyvolání a podporu podnikavosti v lidu. Svaz operuje dnes hezkými sumami, než pouze na omezeném poli svého členstva, prožívá tedy přirozené začátky vývoje k cíli, jejž jsem naznačil. Ze spolků, jež rozvíjejí také činnost hospodářskou na prvé místo kladu Obchodnickou jednotu, spolek mladých a nejmladších lidí, který zejména ve sprospředkování práce vykonává mnoho, nehledě k tomu, jak prakticky pečuje o vzdělání obchodního dorostu.

I život politický hledá cesty nové, ne cesty táborového řečňování. V minulém právě týdnu nasadilo Brno síly na získání Králova Pole, nejdůležitějšího a největšího to předměstí svého, pro stranu národní, jež s německou a kompromisní podstoupila boj. Zdařilo se získat třetí a druhý sbor, tedy většinu, v níž jen asi čtyři lidé jsou bezbarví, a jež bude míti nyní příležitost české posice v místě upevnit, napravit mizernosti podobného druhu, jakým bylo na př. protekční a nákladné zřízení šulferajnské školy měšťanské; bude mít příležitost i hospodářsky zvednout obec, v níž se spravovaly finance strýčkovsky asi dle tohoto příkladu: Nová ulice se projektovala; člen výboru, jemuž patřil pozemek sousední, prosadil, že byla kanalisována ulice po celé délce jeho stavebních míst, a že ostatní hotové a staré byly odkázány na dobu, až zas budou peníze. O Královo Pole byl zájem již přes měsíc, kdežto dřív se projevoval teprve v den volby. Byla by na řadě i ostatní předměstí brněnská, a měla by být v evidenci trvale, ne až budou ohrožena. I k tomu se snad dojde, vytrváme-li na cestě nastoupené.

Připočtu-li ke zmíněnému i čilý ruch vědecký, jaký panuje v předtuchách budoucí moravské university, dokresluji, myslím,

celkový obraz vzpružení životního. Našla se řada lidí, která se habilitovala nebo tak učinit hodlá; česká sekce při moravském museu horlivě shrnuje ke svým podnikům zejména profesory středních škol, ba připustila dokonce letos i osobní reorganisaci ve svém vedení, jež nebylo dost důstojné ani respektované od polovice německé, a jež plovalo ještě v utrakvistickém chomoutu s takovou chutí, že někdy zapomínalo své českosti. — Slovo o docenturách: Technika je vedle svého samostatného poslání také trochu přípravkou universitní, poskytujíc příležitost mnohým k uplatnění svých snah. Ale právě že má být z těchto soukromých docentů sestavován částečně příští sbor druhé vysoké školy, měla by být věnována největší péče výběru, o čemž, zdá se, není přece jen úplně jasné přesvědčení u nás.

Tak jsem přehlédl vše — ale přece ne. Čtenářský spolek jsem opomenul. Byl nejmilejším terčem výtek, a hle, i on poznal úpadek svůj a přiznal se k němu. Nereformoval se však, jen vyzval kde koho ku přistoupení, uvědomiť si ne tak mravní jako finanční poklesnutí, a to chtěl sanovat. Mladá generace měla by té příležitosti užit, přihlásit se v takém počtu, aby nabyla vrchu. Ze čtenářského by byl lehce nejsilnější a nejvýznamnější činný spolek. A když jsem již v rozběhu, ještě maličkost mi napadla, kterou bych nerad pohodil. Umělecký ruch moravský. Klub přátel umění chce pracovat do šířky, obrav si heslo »umění do školy« za svoje. Divadlo za to pracuje »do hloubky«, hledá totiž způsob, jak by se dalo poklesnout co nejníž pod úroveň aren a chantanů. Tak se loučí pan ředitel Lacina se svou samostatnou érou. Tu dá aspoň Družstvu příležitost, aby dokázalo svou zdatnost nejen v organisaci sbírek, ale i ve výchově obecenstva, jež má již dost tvrdou kůži. Nikdo na př. nepocítil, že nebylo dovoleno pí. Bradáčové podruhé vystoupiti v Pikové dámě, nikdo, ani ředitel, ani publikum, jež začíná být spokojeno se vším, se vším.

To je dnes jediný stinný bod mé optimistické kroniky a tím se loučím. X.

Clo vůbec a rakouské zvlášť.

I. Se zřetelem na stálé jednání o obnovu rakousko-uherského vyrovnání, jehož důležitým článkem je také další trvání celního svazku mezi oběma polovicemi říše, nebude snad bez zajímavosti krátce vylíčiti povahu cla vůbec a jeho vývoj v Rakousku zvláště.

Pod názvem clo (s tím souznačné dříve často užívané »mýto«, Zoll, Mauth, teloneum) rozumí se vlastně celá řada různých daní, většinou spotřebních (ale také jiných dávek, jimž přední charakteristikou daňové, totiž základní účel docílení výtěžku urče-

ného ke krytí potřeb veřejných, schází), které vybírají se ze zboží do nějakého místně ohraničeného území dováženého, z tohoto území za hranice jeho vyváženého, nebo jím pouze prováženého, a to z pravidla při překročení hranic. Způsob vybírání je tedy společným znakem pro tyto dávky, a z toho plyne také jednotná úprava zákonodárná. Cla dělí se na různé kategorie s hlediska svého stanovení, své formy i dle obsahu vnitřního, hlavně cíle, jehož jimi dosaženo býti má.

1. Vzhledem ke způsobu ustanovení možno rozeznávati cla autonomní a smluvená: v prvém případě stanoví stát svůj tarif celní zcela samostatně bez ohledu na vztahy svoje k jiným státům, ve případě druhém spočívají jednotlivé položky tarifu vzhledem k jednotlivým státům na podkladě smluvním, tak totiž, že státu smluvenému povolují se různé výhody, na př. nižší sazba celní, jednodušší řízení při proclívání atp. Tyto tarify smluvní jsou dosud velmi časté, jelikož pak se stávalo, že při uzavírání smluv mezinárodních začasté k smlouvě připojena byla tak zvaná klausule o největších výhodách, jež státu, v jehož prospěch zněla, bez dalšího přiznávala veškery výhody, které jinému státu způsobem smluvním byly uděleny ať už před uzavřením smlouvy zmíněnou klausuli obsahující, nebo po něm, rozšířily se výhody smluvené přílišně, tak že cla autonomní de facto jen ve případech výminečných přišla k platnosti. Proti tomu ozvaly se různé hlasy zvláště při jednáních o nový celní tarif německý a obnovu středoevropských smluv obchodních jednak ve směru obmezení podobných klausulí, jednak pak — jak již dříve Francie byla učinila — ve směru zavedení dvojího tarifu: maximálního a minimálního. Tento obsahuje totiž pro různé druhy zboží dvojí sazbu: vyšší má se užívati z pravidla, nižší pak má ten význam, že při vyjednávání obchodních smluv jest vláda vázána touto sazbou jakožto nejnižší mezí, kam až eventuelně požadované zmírnění tarifu může povoliti.

2. Co do formy možno clo děliti dle výše naznačeného v dovozní, vývozní a průvozní, z nichž ovšem pro moderní celnictví nejvíce druh první má význam; ovšem z různých důvodů hospodářské politiky může i nyní býti sáhnuto ke clům vývozním, jak na př. nejnověji Anglie za účelem zamezení přílišného exportu uhlí učinila. Ryze formální jest také rozdíl mezi cly hodnotnými a specifickými, kde v prvém případě určuje se výše cla určitým podílem (percentem) hodnoty toho kterého předmětu, při čemž ovšem může býti hodnota fixována buď pro delší dobu platným úředním oceněním, nebo dle cen tržních tu místa podání k dopravě, tu místa určení. Clo specifické jest tu tehdy, stanoví-li celní tarif sám výši cla na ten který předmět buď o sobě, nebo na každou určitou jednotku jeho (váha, míra). Při tom ovšem bere se zřetel na různé druhy a jakosti téhož druhu zboží. Specifická cla mohou býti tedy buď dle váhy či míry neb kusová.

3. S hlediska třetího podává se nám především kategorie cel hospodářských a finančních. Poslednější převládala v době starší (ovšem ani nyní opuštěna nejsou), účelem pak jejich bylo jedině docílení výtěžku pro pokladnu státní. Nutna jsou ovšem tato cla, je-li také předmět stejného druhu uvnitř celního území produkovaný daní stížen, tu již za příčinou skutečného zdanění veškerého konsumu tato cla aspoň ve stejné výši s daní vnitrozemskou musí býti zachována. Cla hospodářská jsou pak především ochranná, má se totiž jimi docíliti ochrana domácí výroby tím způsobem, že se jimi stihnou importované předměty vyšší měrou, než jest míra zdanění na týž předmět doma vyrobený. Clo ochranné jest prohibitivní, je-li sazba jeho tak vysoká, že zabraňuje dovoz toho kterého zboží pro obchod vůbec. Cla ochranná bývají také differenciální, zdaňujíce předmět různě podle jeho původu; dostoupí-li tato cla značné výše za účelem poškození dovozu z toho kterého státu, jsou to cla t. zv. bojovná, mající ovšem za podklad často vedle motivů hospodářských ještě pohnutky politické. Chráněna může býti cly výroba prvotní nebo průmyslová, po případě obojí současně, takováto »solidarita interesů ochranných« (dle názvu Schäffleova) byla zvláště za jednání o celní tarif německý mnoho diskutována.

Podavše takto hlavní druhy cel vyložíme zkrátka ještě nejdůležitější pojmy, s nimiž při jednání o tomto předmětu jest operovati.

Celní území neb obvod jest území ohraničené čarou celní, do něhož přivážené, jím provážené či z něhož vyvážené zboží clu podléhá. Čára nebo hranice celní pak jest linie, dle jejíhož překročení řídí se poplatnost zboží. Proti území celnímu stojí cizina, obvod to mimostátní, za čarou celní ležící, jakož i t. zv. výluky celní, t. j. části území státního do obvodu celního nepojaté, jež pak vůči tomuto ve směru celním jako cizina se jeví. Výlukám celním, ovšem jenom co do určitých druhů zboží, obdobna jsou t. zv. svobodná skladiště veřejná neb soukromá, jež jsou opatřena povolením přechovávati věci jinak dani nebo clu podrobené bez zaplacení, ale ovšem tak zabezpečené, aby jimi bez vědomí správy finanční nemohlo býti disponováno. Zboží ve skladišti uložené zdaní resp. vyclí se eventuelně teprve při vyklízení ze skladiště do volného obchodu. S pojmem čáry celní úzce souvisí pojem pruhu pohraničního, t. j. více méně širokého pásu podél celní čáry směrem do vnitř území celního, kdež jednak nad zbožím clu podrobeným zostřená kontrola se vykonává, kdež ale také zpravidla obyvatelstvu usedlému v t. zv. obchodě pohraničním mnohých úlev poskytnuto bývá. Čára celní jest střežena buďto kordonem vojenským nebo zvláštní stráží pohraniční. Za příčinou usnadnění kontroly smí se zboží přes hranice jdoucí pohybovati pouze po tak zv. celních silnicích, k nimž zpravidla i železnice se počítají, a to přes úřad celní, jenž ke zjištění, předepsání a vybrání cla jest oprávněn. Tento úřad celní ne-

musí ovšem vždy ležeti na hranici, ba ani ne uvnitř celního území. Řízením celním nazveme soubor opatření, jimž zboží za příčinou jednak zjištění okolností pro celní povinnost relevantních, jednak vyměření a vybrání cla samého podrobiti se musí. Celní tarif obsahuje v jednotlivých třídách a položkách ustanovení výše cla pro jednotlivé předměty, může pak býti systematický nebo abecední. K systematickému tarifu bývá pravidelně připojen abecední seznam.

II. V oněch zemích rakouských, které tvořily samostatné státy, jak v zemích koruny české a uherské, vyplývalo již ze suverenní moci královské právo ukládati cla a mýta. V bývalých pak částech říše německé zakládalo se právo panovníků z rodu habsburského na privilegiu cís. Friedricha IV. ze dne 6. ledna 1453. Ovšem vedle zeměpanských cel existovala ještě celá řada dávek podobných náležejících komunám, vrchnostem atp. Ovšem snaha po inkameraci objevila se záhy. Cla byla založena především za účelem fiskalním, nedbalo se tedy příliš na jednotnost území celního.

Když za Leopolda I. objevují se v rakouské politice obchodní první rozsáhlejší stopy směru merkantilního, dělily se nynější království a země na říšské radě zastoupené na tato území celní: 1) Čechy s Kladskem, 2) Morava, 3) Slezsko, 4) Horní a Dolní Rakousy, 5) Vnitrorakousko, 6) Tyroly. Terst a Rjeka byly svobodné přístavy. Uhry (až na některé dočasné výminky, na př. Banát) tvořily samostatné území celní, kdež zavedeno bylo t. zv. clo třicetinové (tricesima-Dreissigstzollgebühr), t. j. $^1/_{30}$ ad valorem. Všechny tyto země řídily se zvláštními předpisy celními a měly zvláštní tarify.

Výsledkem centralisační činnosti osvíceného absolutismu bylo patentem ze dne 15. července 1775 provedené spojení veškerých »německo-dědičných provincií« mimo Tyroly v jednotné území celní. Vedení vrchní se strany »vereinte Hofstelle« (1782), celní regie i později (1786) direkce důchodků bankálních šlo směrem centralisačním, což ovšem mocně podporovaly motivy protekcionalistické tehdejší zřízení celní již značnou měrou ovládající (vrchol prohibicí v tarifu z r. 1784). Nově přibylé země připojovány k celnímu území neuherskému. Od zřízení finančního ministerstva podrobena ovšem celní správa tomuto ministeriu.

Patent z r. 1784 měl však ještě tu důležitou stránku, že upravoval jednotně celní řízení, a byl jaksi v novém vydání publikován r. 1788 také v Uhrách. Na jeho základech spočinul pak rakouský řád celní a monopolní z r. 1835.

Pro sjednocování území celního mají ovšem již význam léta první čtvrtky minulého století, hlavní však událostí jest zrušení čáry celní mezi Uhrami a ostatními zeměmi domu habsburského dnem 1. července 1851 nastalé. Během pak devatenáctého století připojeny i veškeré výluky celní, rovněž i Bosna a Hercegovina do společenského celního území. Fakti-

cky trvá ono společné území celní i po uherském vyrovnání z r. 1867, není však právě celnictví prohlášeno za předmět společný pro vždy, nýbrž za takový, o němž úmluvy od deseti k deseti letům díti se mají. V době nynější neschází ovšem hlasů žádajících aby jednotnost území celního opětně byla vyzdvižena.

Nyní několik slov o politice celní v Rakousku. Jak již výše naznačeno, začala celní politika rakouská protekcionalismem vrcholu za osvíceného absolutismu dosáhnuvším, tento pak potrval až do let padesátých minulého století. Rakousko-pruská smlouva z r. 1853 nejvíce přispěla k obratu ve směru liberalistickém, který ostatně tehdy v Evropě po příkladě smlouvy francouzsko-anglické Napoleonem III. uzavřené mnoho přívržencův našel. Tato liberalistická perioda potrvala až do let sedmdesátých, kdy od r. 1878 opětně systém ochranný ke cti přišel a zůstal až do let devadesátých. Nové smlouvy obchodní byly uzavřeny zase ve směru liberalistickém, leč zdá se, že při nejbližší úpravě podle vzoru Německa i Francie a Ruska také my na koleje značnější ochrany — snad solidarity interesů chráněných — zabočíme. Stability tu ovšem nebylo, leč není jí takořka — mimo Anglii — v žádném ze států evropských, ježto posud nikdo nemohl dokázati, že jeden ze dvou hlásaných principů jest absolutně lepší, spíše vždy došlo k tomu, že užití systému toho či onoho jest věci konkretního případu neb konkretního vývoje toho kterého státu. Jest jisto, že naprostá svoboda obchodní zabíjí tvořící se průmysl a znesnadňuje přechod od obilnictví k pěstění rostlin průmyslových a pícních, jenž ve státech středoevropských vzhledem k mezinárodní konkurenci obilní nastává; jako jest i neméně jisto, že také přílišná protekce ukládá veškerému obyvatelstvu oběti nikterak neodpovídající interesu, který toto obyvatelstvo na zachování té které větve hospodářské má.

Jako důležité budiž ještě připomenuto, že obchodní kolkování r. 1784 zavedené r. 1862 zrušeno bylo, rovněž s tím pak cla průvozní. Téhož roku upraveno všeobecně uvěření cla, r. 1866 přinesl zavedení veřejných skladišť.

III. Prameny našeho práva celního jsou především zmíněný již řád celní a monopolní, k němuž ovšem již celá řada dodatků a instrukcí byla vydána, vedle toho pak zákon o celním tarifu ze dne 25. května 1882 ř. z. č. 47, který ovšem již od svého vydání různé dalekosáhlé změny obdržel. Důležitým pramenem jsou také smlouvy státní, z nichž hlavní jsou smlouvy úpravu vzájemných tarifů obsahují a to s Německem, Italií, Belgií, Švýcary a Srbskem (v letech 1891 a 1892 uzavřené), a smlouvy o největších výhodách (Francie, Anglie, Bulharsko, Dánsko, Nizozemí, Švédsko a Norsko, Řecko, Turecko, Španěly, Persie, Liberia, Aegypt, Unie Severoamerická, Rumunsko a Rusko.*)

*) Smlouva o sjednocení celním stává s Liechtensteinem, obec Jungholz jest připojena k celnímu systému bavorskému (resp. nyní německému).

Povinnost celní nastává zpravidla při veškerém zboží dováženém, pokud výminka výslovně stanovena není, ale zaplacení cla neosvobozuje ještě bez dalšího od daní a dávek na předměty spotřeby uložených. Cla průvozního více není, clo vývozní platí se jen ve případech v tarifu vyjmenovaných. Celní tarif k zákonu připojený udává výměru cla, jest pak systematický, děle se na dva hlavní díly, dovoz a vývoz. Díl první sestává z 50 tarifových tříd, jež obsahují jednotlivá čísla tarifová; díl druhý obsahuje jediné číslo tarifové. V těchto třídách seřaděny jsou systematicky veškery druhy zboží, udán základ zdanění, tara i sazba celní. Vedle tarifu vydán jest však officielní seznam abecední. Pro případy retorse stanoví čl III. zák. z r. 1882 přirážku 30 proc. ke clu stanovenému v tarifě pro předměty dovážené ze státu, proti němuž retorse namířena jest; je-li zboží dovážené jinak cla prosto, možno v tomto případě zavésti specifické clo 15 proc. ad valorem. Při tom však zůstaveno jest moci výkonné, pokud těchto represálií užíti chce. Naopak zase možno dle čl. VII. zák. v době neúrody plodiny polní beze cla připustiti k dovozu.

Clu podléhá zboží dovážené podle své povahy, je-li složeno tak, že tvoří jiný předmět než jest v tarifě uveden, ať již na základě spojení mechanického, nebo chemického, zdaňuje se sazbou své hlavní součástky, nedá-li se pak tato určiti, podle součástky nejvýše tarifované, pokud snad tato není zde ve množství zcela nepatrném.

Stanovením cla pro některý předmět v tarifě není ovšem ještě řečeno, že toto zboží bez dalšího dováženo býti smí, naopak nutno jest k dovozu předmětů stát. monopolu vyžádati si zvláštního svolení, a také event. zápovědi dovozu z důvodů veterinářských tím dotčeny nejsou.

Clu podléhají předměty, pokud není zde osvobození (čl. VIII. a n. zák.) buď z důvodů osobních, nebo věcných, neb místních (v obchodu pohraničním), zvláštních výhod požívají cestující pro předměty ssebou vezené, úlevy poskytnuty jsou při stěhování se do našeho území celního. Dovoz beze cla dovolen jest také zboží z tuzemska na nejistý prodej do ciziny vyveženému, vrací-li se neprodaná jeho část zpět, jest také v některých případech dovoleno řízení appreturní a zušlechťovací. Podobné úlevy udělují se však zpravidla na zvláštní žádost.

Clo i poplatky vedlejší (na př. vážné atp.) platí se ve zlatě nebo v jiných zvláště dovolených mincích (též papírech) ovšem s agiem cestou nařizovací stanoveným.*)

Podle různých pak případů, jak povinnosti celní zadost se činí, rozeznává se různé t. zv. řízení celní, nejvíce ovšem celním a monopolním řádem upravené, jež zde se zřetelem k rozměrům tomuto článku vytčeným blíže popisovati nelze.

Každá část našeho mocnářství spravuje záležitosti celní orgány vlastními. Úřady celní jsou buď hlavní neb vedlejší

*) Nyní z pravidla 19—20 %.

s různými pododděleními, liší pak se svou kompetencí co do vyclívání zboží. Úředníci celní tvoří zvláštní status. Vedle toho jest střežením hranic pověřena stráž finanční. Okresní finanční ředitelství nemají příliš značnou působnost v záležitostech celních, více ovšem finanční úřady zemské. Nejvyšší instancí jest ministerstvo financí, jemuž stojí však po ruce zvláštní sbor poradní u nás statutem z r. 1892 opatřený. V tomto sboru jsou odborníci také vzatí z kruhů mezi státní zřízence nenáležejících. Důležito jest, že věci celní vyňaty jsou z kompetence správního soudu.

Trestní právo celní upraveno jest po výtce důchodkovým zákonníkem trestním: charakteristickým činem trestním jest tu podloudnictví, t. j. čin, jímž má zboží clu podrobené této povinnosti býti protiprávně zbaveno. Podloudnictví jest vůbec nejtíže trestným skutkem důchodkového práva trestního.

IV. Závěrkem budiž podotčeno, že výtěžku cla v celém mocnářství rakousko-uherském užívá se především ke krytí výloh se správou záležitostí společných spojených. K tomuto krytí přispívalo clo v letech 1890—1899: 29·47, 31·48, 32·41, 36·78, 35·62, 34·99, 34·30, 31·35, 28·70, 34·04 procenty.

Příjmy a vydaje ze cla v Cislajtanii plynoucí znázorní následující sestavení:

Rok:	Příjmy (à 1000 zl.)	Výdaje (à 1000 zl.)	Na 1 obyv. zl.
1897	61.078	2.649	2·42
1896	53.209	2.656	2·13
1895	53.124	2.623	2·15
1894	53.357	2.512	2·26
1893	50.068	2.281	2·06

DR. J. DRACHOVSKÝ.

Sylvestrovské zábavy. (Dokončení.)

Zkušenost, že největší přízně obecenstva požívá ono umění, které se dovedlo nejvíce přiblížiti jeho duševnímu životu, jeho zálibám, jeho způsobu myšlení a cítění, je tak stará jako umění samo. Že se však může těšiti oblibě obecenstva a to i obecenstva inteligentního toto umění (!), jehož stručnou charakteristiku načrtl jsem v předešlém odstavci, musí vzbuditi podiv.

Úroveň vzdělání průměrného českého inteligenta není dosud tak vysoká, jak by světu rádi namluvili někteří rytíři péra, kteří považují galantnost za nejpřednější ctnost svého povolání. Zejména po stránce umělecké jeví se značné nedostatky. Přes to jest třeba přiznati, že produkty »umělecké«, o nichž jsem mluvil v předešlé kapitole, stojí dost hluboko i pod touto úrovní.

Mezi našimi inteligenty je větší procento čtenářů. Jejich průměrná vyspělost není arci oslňující. Jejich zájem bývá upjat

jen k ději a jejich záliba je vyhražena jen určitým předmětům; jedni se pohružují s rozkoší do vřavy bitev a v pompésní reje historických krojů, druzí se omamují rádi šumem a leskem aristokratických salonů, vzdechy komtes a souboji markýzů, třetí odkládají zklamáni rozečtenou knihu, v níž na desáté stránce není ještě zmínky o lásce a s nevolí přečtenou, kde se on a ona za sebe nedostali. Vyhledávají se zálibou rozmluv, přeskakují líčení krajin a psychologické analyse a po přečtení třetí kapitoly neodolají, aby se nepodívali na konec. Zapomínají velmi záhy obsahy přečtených knih a ještě dříve jména autorů; obrazu psychy těchto se zřídka dopracují a když bývá skreslený, považují psychologa Bourgeta za velikého básníka, básníka Huga za hlubokého filosofa a Ebersova »Uarda« zdá se jim býti právě tak historickým románem jako Flaubertova »Salambo«. Na jejich literárním nebi září hvězdy šesté a dvanácté velikosti a jejich sluncem je dnes Ohnet, zítra Sienkiewicz. Čtou Tolstého z mody, Zolu ze zvědavosti a Carlénovou z lásky. Nadšení čtenáři povrchních knih a povrchní čtenáři hlubokých knih. Ale jedna záliba je jim společna skoro všem při různosti ostatních: jejich láska k ideálnímu dobru, jehož v životě nenalézají, k ideální pravdě, které by se ve skutečnosti děsili. Zeptejte se, proč skoro všichni tak milují práce K. V. Raise. Protože je v nich tolik sympatických postav, tolik milých, dobrých lidí, tolik srdečnosti, poctivosti a upřímnosti. Chápete, že tito milovníci srdečnosti, poctivosti, dobroty mohou se baviti frivolnostmi, hrubostmi a cynismem, jimiž je prosáklá »naše« chantanová literatura?

Mezi těmi inteligenty najdete však i hrstku čtenářů vyspělejších, jimž není četba pouhým prostředkem k ukrácení dlouhé chvíle, ale skutečným zmnožením a obohacením vlastního života a v jejichž duších žijí obrazy velkých básníků jako obrazy nejdražších přátel. Snad i v této elitě čtenářstva jest málo těch, kteří dovedou vyssáti z básnického díla všecku jeho krásu, málo zejména těch, kteří mají vyvinutou vnímavost pro všecky kouzelné půvaby krásného stylu. Ale něco z těchto půvabů, nějaký odstín plastické krásy vět Flaubertových, nějaká ozvěna zpívající prosy »Ivova Románu«, nějaký odlesk zářících a kvetoucích obrazů »Milenek«. A musí se přece, třeba bezděčně, zachytiti v duši těchto čtenářů? Chápete pak, že tito lidé vydrží naslouchati nádennicky ukopaným veršům bez rytmu, s rými vězícími v koncovkách sloves, větám, v nichž křičí »básnické« obrazy hodnoty nejsprostších barvotisků a jimž přebývá právě tolik slov, kolik se jim nedostává ducha? Nepravím, že by se tím vším bavili, oni chodí do těchto zábav jenom ze zvyku a z jiných vedlejších pohnutek; ale že vydrží vůbec tomu naslouchati, že jim takový program neučiní návštěvu těchto zábav nesnesitelnou? Že je neuráží již vědomí, že oni, inteligenti, dají se tu oblažovati nejapnými nápady a hrubostmi ledajakého obmezence s rozhledem, jehož lze nabyti s kozlíku

drožky? Věru, těžko chápati. A přece vysvětlení je dost snadné.

Umělecká výchova našeho obecenstva jest většinou nejen nedostatečná, ale i jednostranná. Kult jednoho umění není klíčem ke všem ostatním. Znám dobře hudebníky, kteří jsou nejnaivnějšími a nejprimitivnějšími čtenáři; a znám vzdělané čtenáře, kteří stojí bez rady před obrazem nebo sochou. Arci, v těchto případech rozhoduje vedle výchovy do jisté míry i nadání. Ale tyto rozpory jdou ještě dále a lze je znamenati i v rámci jednoho a téhož umění. Ukázal jsem v jednom svém článku *) k tomu, jak český divák stojí vyspělostí úsudku pod českým čtenářem. Podobná různost soudnosti jednoho a téhož obecenstva vzhledem ke dvěma druhům jednoho a téhož umění vyskytuje se i v našem případě; jenže, kdežto tam jednalo se o dva druhy poesie různé formálně, zde jedná se o dva druhy poesie různé duchově: o poesii vážnou a komickou.

Literární výchova našeho obecenstva jeví největší nedostatky v oboru poesie komické. I nejpřísnější čtenář, jenž neušetří ani vážné knihy nepochybné ceny umělecké svými výtkami a pochybnostmi, stává se před literárním výtvorem komickým, ať již je jím dvouřádková anekdota, satirická básnička, humoreska nebo veselohra, zcela jiným člověkem. Jeho schopnost kritická zaleze skromně do koutka, tykadla jeho vkusu se tiše zatáhnou a jeho tvář se vlídně vyjasní jako tvář přísného byrokrata, do jehož kanceláře vstoupila mladá, sličná dívčina. Není nedostatku, jehož by takové práci neprominul: nepůvodnost látky, ubohost formy, vratkost zásad mravních .. všecko přikryje pláštěm své shovívavosti. Tíž lidé, kteří se rozhořčují každým silným výrazem v uměleckém celku vážného naturalistického románu, přijímají klidně sbírku výrazů mnohem silnějších v neuměleckém rámci sólového výstupu; tíž lidé, kteří každý poněkud méně všední výrok nebo čin v dramatě viní z nepodobnosti pravdě, nepozastavují se ani dost málo nad křiklavými nemožnostmi řečí, dějů, situací některé veselohry nebo frašky. A tytéž úzkostlivé maminky, jež nedovolí svým dospívajícím dceruškám vzíti do ruky nejnevinnější román, aby se »nezkazily«, vedou je bez rozpaků do sylvestrovské zábavy, kde se mluví o lásce kluzkými dvojsmysly a opěvají půvaby polosvěta.

*

Literární výchova českého obecenstva jeví největší nedostatky vzhledem k poesii komické, řekl jsem. A je to úkaz zcela přirozený, neboť odpovídá poměrům v naší literární produkci. Naše tvorba literární vyvíjela se, zvláště v posledních dvaceti letech jednostranně; tvorba komická zůstala daleko za tvorbou vážnou nejen počtem děl (jak tomu bylo ostatně snad

*) Divadlo na venkově: Repertoir. (V loňských »Rozhledech«).

ve všech evropských literaturách), ale i jejich hodnotou uměleckou.

Kdyby tak někoho napadlo, sebrati všecky české humoresky, které mají uměleckou cenu, v jednu sbírku (a v Čechách je dost lidí s podobnou manií sběratelskou), nepovstal by z toho věru příliš tlustý foliant. A sáhne-li český překladatel po humoristovi cizím, bývá to obyčejně Twain nebo Lejkin. Naše produkce veselohern je nepatrná a z cizích literatur uvádějí se k nám, až na skrovné výjimky, jen ztreštění francouzští fraškáři a jejich prkenní němečtí napodobitelé. Nejúžasnější chudoba, ano zející bída jeví se však na poli naší satiry a především satiry politické. Jen tři, čtyři práce zdvihají se tu do výše, »Tyrolské elegie«, »Křest svatého Vladimíra«, »Boží bojovníci«; jaké houby bují však ve stínu těchto palem, o tom poučí jediný pohled na naše dva politicko-satirické časopisy »Humoristické listy« a »Šípy«.

Je-li ještě třeba nějakého jiného důkazu, jak nevyvinutý je vkus našeho obecenstva v chutnání humoru a satiry, tyto dva listy jsou důkazem přímo zdrcujícím. Mají sice i velcí národové, Francouzové, Němci bídné ‚humoristické' plátky, v nichž sprostota zastupuje vtip a hloupost humor; ale to jsou jen smetiště jejich literárních dílen, vedle nich mají také listy vyšších snah, listy psané a ilustrované umělci, kdežto u nás jsou jmenované dva listy jedinými časopisy politicko-satirickými, jež béře do ruky lid i inteligence.

Vyspělost našeho obecenstva v tomto oboru nemůže tedy býti větší, než právě jest. Čím se mělo vychovati, čím tříbiti svůj vkus? Sebe úsilnější poučování, sebe ostřejší výpady kritiky nezmohou tu ničeho. Neboť, nehledě ani k tomu, že kritika má u nás nepatrný hlouček čtenářů, její práce nemůže docíliti úspěchu, není-li podporována souběžnou prací umělců tvořících, kteří by místo špinavých, nezdravých brlohů, jež ona zbořila, vystavěli usměvavé domky s kvetoucími zahrádkami.

*

Nemohu se tu zabývati příčinami, které přivodily tento nedostatek poesie komické v naší literatuře. Byly různé, vnitřní a zevnější, psychické, sociální i politické, specielně české a všeobecné evropské. Jen o jedné příčině čistě vnější chci se tu zmíniti. Kolikráte jsme slyšeli nářky, jak je rozvoj české veselohry (a dramatu vůbec) znesnadňován tím, že stlačena do koutka jediného velkého jeviště, na němž panuje opera a balet. Nuže, česká satira, najmě politická, byla a je podnes vůbec bez přístřeší.

Máme jediný humoristický list, do něhož přispívají také literáti, Švandu Dudáka. A to je list nepolitický. Ale ani pro satiru nepolitickou nemůže nám stačiti. Povím hned proč.

Slýchám dost často z úst českých čtenářů povzdech: »Takové ‚Fliegende Blätter' nám scházejí.« Jaký omyl! Máme své

»Fliegende Blätter«, máme »Švandu Dudáka«. Sešitky »Fliegende« jsou sice silnější než sešitky »Švandy«, obsahují větší počet vtipů a v tom větším počtu i více podařených; a ovšem obrázky jejich bývají někdy umělečtější (pravím někdy, neboť vedle svérázných výtvorů uměleckých jsou tam také bezvýrazné ulízané*) kresbičky. Duch obou listů však je týž. Oba zabývají se stále týmiž předměty, v obou najdete tytéž ustálené komické typy, tytéž sváteční střelce a jezdce, naduté parvenue, domýšlivé poručíky, flámující studenty, zlé tchýně, vdavek chtivé dcery, zuřivé kaprály a hloupé rekruty, roztržité profesory a potrhlé sportsmany, naivní žabky a prostořeké děti, zkrátka tentýž svět, až na to, že v českém listě hrají domýšliví poručíci a flámující studenti přirozeně menší roli. Oba listy nejsou časové. Všímají si současných událostí veřejných zřídka, a když, tedy obyčejně událostí menšího významu, a teprvé tenkráte, když už prošly sloupci všech denních listů. A oba listy jsou konservativní. Zavadí-li kdy o thema umělecké nebo vědecké, jejich posměch bývá posměchem zkušeného stáří naivnímu mládí, přehledného včírka mlhavému zítřku, usedlého zvyku tápajícímu pokusu. V obou naleznete hojně vtipů na umělecké jockeye, kteří v trysku za novým vyletěli ze sedla, ale žádného na umělecké hlemýždě, kteří vlekou svůj domeček čtyřicet let za svou dobou.

Ne, není nám třeba českých »Fliegende Blätter«, neboť máme »Švandu Dudáka«; ale je nám třeba českého »Simplicissima«. Je nám třeba humoristicko-satirického listu, jenž by si všímal věcí veřejných, politických, sociálních, kulturních s hlediska pokrokového. Je třeba, aby to byl list politický, poněvadž satira politická nemá u nás vůbec, kde by hlavu složila. Naše listy beletristické jsou jí uzavřeny, naše revue neoplývají zrovna nadbytkem místa a připínati básnické plody toho druhu k jepičímu životu denníků, odhodlá se sotva který básník. Je třeba, aby to byl list časový, poněvadž nečasový a mezinárodní »rodinný humor« považlivě vysychá a netvoří už skoro ani nových vtipů, nýbrž rozmnožuje jen do nekonečna variace vtipů starých. A je třeba, aby to byl list pokrokový, poněvadž jediný náš list humoristicko-satirický je směru konservativního. Neupírám sice ani satiře konservativní práva k životu; ale stejným, ne-li větším právem reklamuji ji pro snahy pokrokové. Vždyť ona byla vždy a všude mocnou zbraní především v rukou nespokojenců a reformatorů.

Že se začíná v Čechách pociťovati potřeba časové satiry i chuť k jejímu pěstování, o tom svědčí jeden úkaz v časopisech různých směrů. »Moderní revue« a »Rozhledy« mají již delší dobu stálou satirickou rubriku, k nim přidružil se později »Zvon«; tu tam mihnou se satirické veršíky v »Besedách Času«,

*) Ulízanost je ovšem nejsilnější předností ilustrace v očích širokého obecenstva.

i v Samostatnosti jsem, tuším, nějaké zahlédl. Nejsou ovšem stejné ceny všecky ty básničky, ale většina jich jeví alespoň jistou formální obratnost a některé z nich, především práce Dykovy, oplývají jiskřivým vtipem. Tedy tribunek satirických hned několik. Jenže všecky tyto tribunky i kdyby počet jejich ještě vzrostl, nenahradí jedné tribuny velké, jíž by byl zvláštní satirický list. Ne snad, že bych sdílel podivný náhled pana dra. Pilbauera, jakoby satirická básnička snižovala hodnotu seriosní revue; ale, jak jsem již řekl, tyto listy mohou věnovati pracím toho druhu jen velmi málo místa, a pak — satirický list musil by býti ilustrován.

Naše satira poetická má svou družku v neštěstí: satiru malířskou, karikaturu. A přece naše umění malířské nachází se v utěšeném vzestupu a razí si již cestu do světa. Mezi našimi dnešními malíři je tolik silných, osobitých talentů, tolik podnikavých a pro umělecké potřeby národa zaujatých duchů; nemohu uvěřiti, že by mezi nimi nebylo také několik kouzelníků, kteří by dovedli i zanedbané pouště českého humoru a satiry proměniti v zahrady. Jen jim poskytnouti místo k práci, list, do něhož by mohli přispívati bez zapírání svého přesvědčení uměleckého a lidského.

Netajím si, že by se založení takového listu a udržení jeho na umělecké výši setkalo s nemalými obtížemi. Počet pracovníků jak z kruhů literárních tak z výtvarnických byl by z počátku snad malý. Satira, zejména politická, klesla u nás svým dlouholetým vyráběním diletantským na genre, vůči němuž je v našem světě uměleckém hluboká nechuť. Také obecenstvo odchované »Humory« a »Šípy« nejevilo by asi mnoho porozumění pro ušlechtilejší komiku. Tolik vyspělejších čtenářů by se však snad přece našlo, aby list podepřeli při prvních svízelných krocích? A i kdyby se udržel jen nějaký rok, nemohl by již zaniknouti bez úspěchu; vykonal by úkol Jana Křtitele, po němž by brzy přišel Mesiáš.

Zakládají se u nás stále nové listy beletristické, které nepřinášejí ani nových uměleckých snah, o jejichž nutnosti lze tedy pochybovati. Svou revui má dnes u nás každá strana politická (v Čechách se všecko, i umění a věda dělí dle politiky) a některé mají jich hned několik. Kdo by nám založil a na slušné výši umělecké udržel list humoristicko-satirický, jaký jsem charakterisoval v předešlých řádcích, zasloužil by si čestnou zmínku v české literární historii.

*

A sylvestrovské zábavy?

Čtenář seznal již zajisté, že mi byly pouze předmětem, na němž jsem chtěl demonstrovati hodně markantně jednu stránku umělecké výchovy našeho obecenstva pro své další vývody. Názvu „zábava sylvestrovská« užil jsem dle nejznámějšího typu zábav toho druhu; pořádají se i jindy než 31. prosince a říká

se jim zábavné nebo humoristicke večery a večírky, dýchánky nebo dokonce i akademie.

O reformě jejich programu zmíním se zcela stručně. Není dnes nejmenších podmínek pro stvoření českého uměleckého cabaretu nebo überbrettlu. Strom naší kultury nemá dosud takového nadbytku mízy, aby mohl vyhnati tyto haluze, jež i na starém a mohutném pni kultury německé jen živoří.

Sólový výstup je genre neschopný čestného života. Je to podstatou dramatický monolog a ten je dnes naprosto nepřípustným prostředkem uměleckým. Výstupy o několika osobách nejsou ničím jiným než nedochůdnými dramaty, dramaty bez vůdčí myšlenky, bez psychologie, beze stylu, dramaty utvořenými pro jediný vtip, k vůli jediné situaci, zdramatisovanými anekdotami. O operetě řeknu jen tolik: hrozí-li pověstný anděl s plamenným mečem každému umělci, jenž by trhal z tohoto zapovězeného stromu, vyhnáním z ráje Umění, měl by každému diletantovi, který vztáhne ruce po jeho ovoci, ty ruce hned utít u samého ramena. Opereta vyžaduje veliké rutiny, obratnosti přímo baletní, a jen třpytným rouchem půvabné a graciésní hry může trochu zakrýti svou hermafroditickou zrůdnost; opereta v prkenné interpretaci diletantů je už něčím naprosto nesnesitelným. A kuplet? Umělá píseň satirického rázu — druh jistě schopný uměleckého pěstění, velké populárnosti a značné síly propagační. Ale my ho nemáme. Máme však veselé písně národní i umělé, pěkných melodií a slušného textu, jejichž humor nemůže sice vyvolati otřesů smíchu, ale vlídný úsměv a jasnou náladu Vyplynula by tedy rada: zanechte operety, nahraďte sólový výstup recitací lepších prací humoristických a satirických*), výjev o několika osobách dobrou veselohrou a satirický kuplet, pokud ho nemáme, ušlechtilou, veselou písní.

Vím však, že tyto a podobné rady nemají valných vyhlídek na úspěch, pokud se nezmění vkus našeho obecenstva vzhledem k tvorbě komické. A nezmění se, pokud se nezmění naše komická, najmě satirická produkce. Od obecenstva nelze žádati, aby stálo svým vkusem výše, než sama dotyčná literatura, a od čtenářstva »Humorů« a »Šipů« nelze očekávati vyspělejšího úsudku, než jaký právě projevuje v »sylvestrovských zábavách«.

Několikaletá práce dobrého satirického listu nezůstala by zajisté i v ohledu výchovném bez účinku a skvrny našeho veřejného života, jakými jsou sylvestrovské zábavy, by snad ponenáhlu pobledly. A to by nebyla nejmenší ze zásluh takového listu, neboť nynější nízkost těchto zábav není tak bezvýznamna,

*) Může se namítnouti, že lepší práce toho druhu jsou skoro všeobecně známy. Možná. Proto však bude vždycky lepším požitkem, poslechnouti si znovu některou »starou« ale půvabnou humoresku Nerudovu nebo Čechovu, než neméně starý a při tom neskonale blbý výstup »Hausírník s jedy«?

jak se snad ledakomu zdá. Celý život člověka jest jedinou melodií, již každý falešný tón znetvořuje a kazí. Je těžko, povznášeti něhoho k hvězdám, kdo jeví touhu hověti si v prachu. A v obecenstvu, které jeví zálibu v nízké, triviální komice sylvestrovských zábav, bude těžko vzbuditi lásku k nejkrásnějším plodům lidského ducha. KAREL SCHEINPFLUG

Rusko na prahu dvacátého století.

Ubohá Rus! Co v ní bylo dobrých sil a ušlechtilých snah! A jak lehko bylo by rozumné vládě vládnout tím dobrým, povolným, ale též energickým a nadaným národem. Třeba jen, aby v něm podporovala živly dobré a ne špatné. Dnešní politika povede nejprve ku všeobecnému snížení úrovně duševní a mravní, což už nastalo, a potom k nějaké katastrofě, která vyrazí Rus ze lživých kolejí, do kterých se dostala, a přinutí ji nastoupit opět pravidelnou cestu zákonitého vývoje.

Ale katastrofa je v každém případě věcí náhody. Může být blízká nebo vzdálená; může být vyvolána vnitřními nepokoji nebo vnějšími událostmi: vše to je tajemstvím historie. Úloha myslící části ruského obecenstva záleží v tom, aby se na lepší poměry zavčas připravilo. Třeba vyjasniti si skutečný stav věcí, vědět, čeho si je přát a k čemu směřovat. Napravit pokažené a vrátit se k normálním poměrům nedělalo by velkých obtíží. Ale je nutno vyjasnit si, za jakých podmínek je to možno, a v čem záleží hlavní příčina zla.

Každému myslícímu pozorovateli současného ruského života je zřejmo, že největší zlo, které nás ubíjí, spočívá v bezmezné libovládě, která všude panuje, v té síti lži, ve kterou je ruské obecenstvo s hora i z dola zamotáno. Kořen obojího leží v byrokratické správě, která potlačuje bez překážky všecky neodvislé síly, a zabírajíc vládu stále víc ve své ruce mrzačí všecek ruský život.

Ale byrokracii nelze omeziti a neotřást neomezenou vládou panovníkovou. Zákonitý pořádek nikdy se nemůže upevnit tam, kde všecko závisí od osobní vůle, a kde každý jistou mocí obdařený člověk může se postavit nad zákon, zakrýti se Nejvyšším nařízením. Pro Rus není jiného východu, než přechod od vlády neomezené k omezené.

Proti takovému názoru zdvihne se ovšem pokřik se strany všech theoretických i praktických přívrženců samovlády, kteří v ní vidí něco, co nerozlučně srostlo s životem ruského lidu. Dávno už tvrdí, že ruský lid v jediného cara věří, jej jediného miluje, že car proň je právě takovou svatostí, jako samo Božstvo. Poukazují na to, že absolutism stvořil a osvítil ruskou zemi, že je svázán se všemi jejími tradicemi a jejím vývojem; ujišťují, že bez něho Rusko se rozpadne na kusy. Jiní povznášejí tuto

nacionální modlu dokonce na ideál státního zřízení. Vážně možno zabývat se touto otázkou jen s hlediska politického.

Není pochyby, že měl absolutism veliký historický význam jak u národů západních, tak zvláště u nás. On vybudoval ruskou říši a zasel v ní sémě osvěty; osvobodil lid a dal růsti národním silám. Ale tím také dokonal své poslání; absolutism je vhodnou formou vlády pro národy mladé, ale naprosto ne pro zralé. Jakmile počnou síly národa růst, překáží mu v rozvoji. Může národ dovést na určitý dosti nízký stupeň, ale nikdy výš. Vyšší rozvoj znamená už oposici absolutismu, který chce potlačit každé volné hnutí, ale nestačí to učinit, neboť děcko na konec už vyrůstá z plének. A když je konečně přece nucen zaváděti liberální zásady, dává tím sám základ k svému potření. Dojde-li pak k svobodě politické dříve nebo později, to závisí od místních a časových podmínek. Ale dojít k ní musí.

Představa, že táž forma vládní hodí se pro národ v nevolnictví a pro svobodný život občanský, je politicky nesmyslná. Nevolnictví má právě tak jako absolutism svůj historický význam; také ono spolupůsobilo k utužení státu. Dokud vězí všecko nižší obyvatelstvo v porobě, je absolutism požadavkem státního života a podmínkou vyššího společenského rozvoje. Ale jakmile bylo zrušeno nevolnictví musí být odstraněn také absolutism. Tu nastávají národnímu životu jiné úkoly. Svoboda požaduje svá práva. Považíme-li, že vůle jediného člověka, často k tomu docela nepřipraveného a nemajícího ani těch vysokých schopností, které vždycky dělají výminku, má podle vlastního uznání vládnout nad mnoha miliony lidí, se všemi jejich nekonečně složitými, ze svobody vyplývajícími vztahy, tu ukazuje se celá ta nesmyslnost takového zřízení v plném světle.

Je to pro národ velikým štěstím, je-li jeho osud svázán s určitou dynastií, která dovedla si získati lásku poddaných. Monarchie je jedním z velikých principů dějin; ale nesmí zůstávat na jednom stupni, který se hodí jen pro společnosti mladé. S rozvojem národního života má neomezená monarchie přejít v omezenou; jen tak může zůstat jeho střediskem. Neumí-li se však přizpůsobit novým poměrům a trvá tvrdošíjně na samovládě, láska národa se od ní odvrátí a myslící část obecenstva počne na ni hledět jako na nepřítele, a tu je, dříve nebo později, pád její nevyhnutelný.

Než je-li pak ruské obecenstvo k takové proměně připraveno? Nezpůsobí-li tato ještě větší chaos v sesláblém už organismu?

Kdyby se jednalo o proměnu neobmezené monarchie ve vládu parlamentní, pak by o tom za stávajících poměrů nemohlo býti řeči. Parlamentní vláda vyžaduje politické zkušenosti, vzdělání, ustavivších se stran. Toho všeho u nás není. Ale otázka je jednodušší. Žádá se učiniti konec neobmezené vládě a vytrhnouti panovníka z demoralisujícího vlivu vládnoucí byrokracie. A k tomu stačí svolat do hlavního města shromáždění

zástupců, na př. po 2 nebo 3 lidech z každého gubernialního zemstva a předložit mu k posouzení zákony a rozpočet. Podařilo-li by se přetvořiti zároveň státní radu v horní sněmovnu, bylo by konstituční zřízení hotovo. Netřeba si mnoho lámat hlavy.

Je však nevyhnutelno, aby byl takový sněm obdařen právy. Poradní shromáždění, jehož mínění je možno se podrobiti nebo také nepodrobiti, zůstane vždycky v rukou vládnoucí byrokracie a právě tu je třeba omezit.

Je-li však možno se nadíti, že taková přeměna nastane v blízké budoucnosti? Musíme se přiznati, že je to málo pravděpodobné. Domnívati se, že panovník jedině z vlastního podnětu, silou tak velikodušného vnuknutí sám svoji moc omezí, znamená neznati lidské přirozenosti. On může ovšem pocítit veškeru tíhu spočívajícího na něm břemene. Ale kouzlo moci je tak velké, že může vynahradit všechny nepříjemnosti. K tomu přistupuje vliv dvořanů, jichž osobní zájmy jsou všecky spjaty se zachováním této moci, pod jejímž stínem provádí své ziskuchtivé záměry. A i slušných záminek k jejímu zachování možno vždycky najíti množství: národní cítění, historické poslání, domnělý prospěch vlasti, rozpadnutí státu na části, jedním slovem všecky ty přízraky, které se vyvolávají, aby se nemuselo dopustit omezení libovůle.

Z druhé strany se v Rusku také nějaké vážnější hnutí nedá očekávat. U nás není půdy pro revoluci, neboť reformy Alexandra II. provedly u nás ty změny v občanském a společenském životě, které byly potřebami života vyvolány. Zbývá je nyní zakončiti opravami politickými; ale k takovému kroku nedostává se ruskému obecenstvu vnitřní energie. Nepokoje mládeže a socialistická propaganda mohou jenom posílit reakci. Naše vyšší třídy jsou na mizině, a střední jsou pohrouženy v hlubokou nevědomost. Ruské obecenstvo, apatické a pokorné, není v svém přítomném stavu schopno žádného energického činu nebo iniciativy; lhostejně hledí na všechno násilí a bezpráví a nezdvihá proti němu ani nejmenšího protestu. Jen od pozvolného rozvoje obecného uvědomění dá se očekávati jasnější chápání poměrů a nežištnější snažení ku všeobecnému dobru.

REF. J. L.

Doktor seraficus.

Napsal Anatol France.

Fra Giovanni, svatý žák svatého Františka, nebyl příliš učený, ale radoval se ze své neučenosti jako přehojného pramene pokory.

Než, uviděv v klášteře svaté Marie Andělské mnohé doktory theologie, jak přemítají o dokonalosti přesvaté Trojice a o tajemství Utrpení, pochyboval, zda nemají více než on lásky Boží následkem větší učenosti. I zarmoutila se jeho duše a poprve

zasmutněla. Smutek býval jemu cizí, neboť údělem chudých jest radost.

Rozhodl se sděliti svůj nepokoj generálu Řádu, aby zbavil se tohoto obtížného břemene. Giovanni di Fidanza byl tehdy generálem Řádu.

V plénkách přijal od svatého Františka jméno Bonaventura. Studoval theologii na universitě pařížské. A vynikal ve vědě lásky, která je vědou Boží. Znal čtyry stavy, jež povznášejí tvora ke Stvořiteli a přemýšlel o tajemství šesti křídel cherubínských. Proto byl zván doctor seraphicus. Věděl, že věda je neplodnou bez lásky. Fra Giovanni nalezl ho, an prochází se v zahradě na terase, jež ovládala město.

Toho dne byla neděle. Řemeslníci městští i venkované, kteří pracují na vinicích, stoupali zvolna pod terasou strmou cestou ke kostelu.

Fra Giovanni, uzřev bratra Bonaventuru v zahradě uprostřed lilií, přiblížil se k němu a pravil: »Bratře Bonaventuro, sejmi s duše mé pochybnost, která mne trápí, a odpověz mi: Může neučený milovati Boha takovou láskou jako učený?«

A bratr Bonaventura odpověděl: »Pravdu ti povím, fra Giovanni; chudá stařena může vyrovnati se i předčiti v lásce Boží všechny doktory theologie. A protože jediná přednost člověka spočívá v lásce, pravím ti, bratře, ještě toto: taková žena velmi neučená bude povýšena v nebi nade všechny doktory.«

Fra Giovanni, uslyšev tato slova, naplněn byl radostí. A ulehnuv na hradbu zahradní, s láskou pohlížel na mimojdoucí i křičel hlasem velikým: »Ženy chudé, prosté a neučené, vězte, že budete v nebi seděti výše než bratr Bonaventura.«

Doctor seraphicus, slyše dobrého bratra, usmíval se mezi liliemi zahradními.

Přel. V. Samohrd. A. France.

Literatura, umění, věda.

*. — **Pod jabloní.** Legenda o 6 obrazích. Napsal Jul. Zeyer. Hudbu složil J. Suk. V Národním divadle poprvé dne 28. pros. — Daleko za lesy a horami na březích Drávy žili tři hodní, chudí bratři, neurčité národnosti: Krunoslav, Svetimír a Živan. Nemají na světě nic než rozložitou jabloň, již, neznámo proč, stále hlídají ve dne v noci. Jednou šel kolem žebrák, prosil o almužnu a ku podivu dostal od každého z nich po jablku. Žebrák nebyl vlastně žebrák, byl to anděl Raguil, který potěšen milosrdenstvím bratří zamířil rovnou k Hospodinu a vyžádal si na něm, aby ty tři směl učinit šťastny. Ovšem měl by jim dát, co sami chtějí, jinak mu nebudou vděčni. Hospodin to uváží a svoluje. I dá Raguil Svetimírovi stáda ovec a pastviny, Krunoslavovi rybník vína a Živanovi ctnostnou princeznu Danicu. Danica, o niž se ucházejí dva carové, zamiluje si na ráz Živana, zřekne se otce, trůnu i bohatství a odchází se svým milým do chaty na samotě. Po třech letech přichází Raguil se podívat, jak si obdarovaní bratři vedou. Oba starší však připravili nic netušícím nebeským mocnostem bolestné překvapení: Raguila prostě odkopli a vedli sí vůbec zpupně a pustě. (Tehdy nebylo ještě hnutí proti alkoholu i patrně nebylo známo, jaké účinky rybník vína může míti). Za trest octnou se zase jako dříve chudí pod svou jabloní, jež ta tři

leta, ač nehlídána, přestála zcela dobře. Za to Živan se svojí Danicou a dětmi žijí v chaloupce šťastni a ctnostni. Pohostivše Raguila byli odměněni jeho požehnáním a slibem, že budou míti vždy dosti chleba a mléka pro sebe i hosty. — Pod jabloní jest z posledních prací Zeyerových, sepsaných za skleslosti duševní i tělesné, nicméně je prací čistě Zeyerovskou svojí jalovou umělkovaností a myšlenkovou nemohoucností. Několik scén, jichž smyslu jinotajného se nedobereš, plných naivností i odporů, vypraviti na jeviště, bylo ne riskantní, ale předem zaručenou prohrou. Že jest možno na nákladnou výpravu takové zaručené prohry obětovati v Národním divadle tolik peněz i času, jako v tomto případě, jest na pováženou a není zbytečný dotaz, k čemu je intendance a jiné instance, jež mají povinnost všímati si rozpočtu divadla? Že by hudba a dokonce hudba Sukova mohla legendu »Pod jabloní« zachrániti od brzkého zapomenutí, nebude tvrditi nikdo.

= **Symfonické populární koncerty** bude pořádati orchestr České Filharmonie za podpory České jednoty pro orchestrální hudbu každou neděli o půl 4. hodině odpolední za vstupné 1 K v sále Plodinové bursy. Říditi je bude dr. Vilém Zemánek a program v hlavních rysech tyto dny uveřejněný vyhovuje požadavkům uměleckým v míře nejvýše možné při koncertech populárních. Podnikem tím uskutečňuje se přání vyslovené v č. 9. str. 229. t. l., aby Jednota obrátila zřetel k zlidovění symfonické hudby a tím napomáhala hudební výchově našeho obecenstva, a doporučujeme je pozornosti svých čtenářů. První koncert koná se již zítra 4. ledna. Program: Smetana, Vyšehrad. — Volkmann, Serenáda č. 3 z D-moll pro smyčcové nástroje a violoncello solo. — Dvořák, Předehra k opeře »Vandě«. — Beethoven, Symfonie čís. 1. z C-dur, op. 21. — Weber, Předehra k opeře »Euryantha«.

A. Kielland: Elsa. (Svět. knih. 301. Přel. H. Hackenschmied). Četba vánoční v Kiellandovsky sarkastickém smyslu. »Nad celým městem stála lehká vůně husích pečínek a punče a jako vzdálený zpěv žalmu znělo tiché chrápání všech, jež kolem do kola spali s přecpanými žaludky.. Velcí spali nepokojně, převalovali se se strany na stranu a měli takový divný pocit, jako by jim vykrmená tučná husa seděla na prsou a roztírala jim sádlo pod nosem. Myšlenky prodlévaly u dlouhé řady svátečních dnů a veselých společností, které byly nyní za dveřmi. Člověk zrovna dostával chuť něco podniknouti, nějakou malou procházku v čerstvém zimním slunci a vrátit se domů při dobré chuti, aby již na chodbě setkal se s líbeznou vůní pečené drůbeže..« Takové je vánoční ovzduší zámožných. U chudých je jinak. Krásná Elsa leží ve věznici na lavici při stěně, »šat měla na prsou otevřený, protože doktor poslouchal, bije-li jí srdce, a jedna páže visela s lavice na zem. Ústa byla na polo otevřena a krev na rtech činila je černými a velkými. Byla ošklivá, hrozně ošklivá, jak tam ležela tak zvadlá, tak zubožená v studeném světle měsíčném.« V tak zaostřených kontrastech Kielland si libuje a dovede jimi raniti. V Else je to maloměstská vyšší společnost, již mrská svými žahadly. Elsa je sirotek a vyrůstá ve společnosti zlodějů a pobudů. V městečku zakládá se právě »výkvětem nejvybranějších dam« spolek pro kleslé ženy farnosti sv. Petrské. Ujati se Elsy spolek odepřel, ježto posud nebyla kleslá. Když nejvlivnější člen spolku a města konsul With Elsu svedl a ona se čekala s dítětem, spolek ji odepřel přijati, ježto prý patří do spolku pro chudé šestinedělky. Když With Elsu opustil, šlo to s ní rychle dolů až na tu lavici ve věznici, kde ležela ztuhlá, co vedle v chrámu Páně nejvybranější dámy zpívaly: »V milé době vanoční veselme se!«

Umělecké echo. *Vánoční výstava Umělecké Besedy.* S nezměněným titulem a programem připojuje se letošní výstava k oněm jednou protežovaným, jindy zase proskribovaným výstavám Besedy — píše se v katalogu a pokračuje, že Beseda koná svými vánočními výstavami prostě část povinnosti ke svým činným členům a určité části interesentů-neumělců. A dále, že intimní výstavou takovou nehází ona svlečenou rukavici bohorovným, ale s tváří nenalíčenou podává vřelou ruku svým přátelům. To třeba přiznati s radostí: nalíčenou — na nepatrné výminky — ona není, naopak, odhaluje se v celé své nahosti až k mezím ošklivé prázdnoty a blasfemie, jak o tom svědčí některé »karikatury«. Z malířů vedle starých, »osvědčených« jmen, vystavuje řada mladých, k nimž vážně a opravdu lze přiložiti měřítka umě-

lecká, bez obavy, že by jich nesnesli. Jest tu především krajinářská družina Langer, Satra, Bubeníček, Förster a Ullman, z Moravských Jaroněk a Pečinka, z ostatních jmenováni budtež Šetelík, Terš, Kuba a Klusáček (tento ovšem jen »pohádkou o prchavé víle«). Srovnávajíce letošní obrazy Langrovy s loňskými, pozorujeme, že oblíbil si více prospekty širší, délky hlubší, nedetailisuje tak, jako na př. v loňských studiích hadince nebo kvetoucích stromů. Lze ovšem jen schvalovati snahu podati náladu kraje, vědomosti a znalosti ze studia podrobností vyplynulé dostaví se a doplní celek. Výborné jest »usínání«, líčící měkký závoj mlh, zatápějících prázdný kout kraje, nebo barevně zdařený »říjnový večer«. »Do žní« řeší pěkný barevný problém, právě tak jako „Květy polí«. Ze Satrových prací jmenuji »Z jara«, naproti tomu »malá Jizerka« a »řečiště Litavky« rozbity jsou v přílišných podrobnostech a najmě podání kamenů pochybeno v světelném provedení. Bubeníček trochu s Kalvodovou traktací stromů koketuje, toť nejzřetelněji poznati lze z obrázku »Pod Kralovicemi«. Šetelík rozběhl se z Mnichova (odtud výborně vyslovené panorama z věže Dómu) do bavorských Alp a přenesl mnohou kořisť a dobrou. K Vrchlického verši »jen mraků chorovod po skráních se jim honí« namaloval houšť mračen ženoucích se v pohybu sugestivně živém po vrcholích hor a skal a směle můžeme tvrditi, že tento obrázek jest jedním z nejlepších čísel výstavy. Jaroněk nanáší syté, jásavé barvy, ač namnoze sejdou se tóny neharmonické, nesouhlasné, jako na př. v »břízách« dvě nesympaticky vedle sebe položené modře oblohy. Z Ulmanových jmenuji náladové »v rákosí«, z Teršových »k večeru.« Förster vystavuje odvážná koloristická dobrodružství, ač ne snad vždy nezdařená, ovšem v »italském« osvětlení pravděpodobněji působící než při pařížských motivech. »Vlčí mák« nejlepším zůstává, toť Förstrova doména osvědčená. — Z vystavené plastiky jmenuji Amortovu »Madonnu«, Úprkovo »z kostela«, Ronsovu velmi pěknou »dětskou hlavu«, Procházkovo »Hospodářství« a Folkmanovy dekorační misky, z nichž »Utopená« jest nejzdařilejší. K. D. MRÁZ.

Přehled politický, hospod., sociální.

Moravský Kocourkov. Konfusní výsledek voleb do moravského zemského výboru je již znám. Není tak hned příkladu bezhlavosti a nepromyšlenosti i v té pověstné české politice. Ze šesti přísedících jen dva jsou voleni z Čechů za dnešní konstelace stran. Zřízení zemské nařizuje, aby všichni přísedící sídlili v Brně; i ti dva dosti by mohli učinit, neníť majorisování jen tak prostě možno při většině případů, když tě přicházejí do plena sněmovního, ale v minulém období zasedali v zemském výboře Žáček a Rozkošný, oba venkovští, mimobrněnští. Následek toho? Měli snad svůj referát vždy dobře připravený, majíť svoje referenty, kteří jim vše zpracují; bohužel referáty jejich byly a jsou poslední v abecedě důležitosti; o ostatním však naprosto nemohli být a nebyli informováni, přicházeli nevědouce, co se chystá, a jsouce tedy v takticky promyšlených postupech německých návrhů pátým kolem u vozu. Proti nim na německé straně Fux, Mauner a dřív ještě Promber, jaká to protiváha!! Bylo to pocifováno, proto se vzdal konečně Rozkošný a spokojil se presidentstvím zemědělské rady. Národní strana přiznala jeho mandát lidové, klerikálové ovšem ne; lidová strana kandidovala Šíleného proti samostatné kandidatuře Stránského, národní klub souhlasil, nu a zvolen byl staročech Rozkošný od klerikálů a Němců. Kde to vězí, a co z toho? Zde začíná moravský Kocourkov.

První věc: Společný český klub se rozpadl a když se jednalo po volbách o nové seskupení, byli to zejména Přikryl a Perek, kteří nejhorlivěji se stavěli proti koalici s klerikály; ti tedy vyloučeni. Toho však hned se zalekla národní strana a odmítla nabízené spojenství lidovců, aby prý nebyla majorisována, ač jí byla rovnocennost slíbena. Slíbili pouze vzájemnou dohodu ve věcech důležitých. Snad v tom bylo něco jejich nerozhodnosti a opatrnictví, ať cokoliv, výsledkem bylo, že ustavily se tři klubečky, mezi nimiž i ten drobet sedmi klerikálů nečinil dojem směšné bezvýznamnosti, nebyliť ostatní

o mnoho silnější. Tak mimoděk se jim prospělo nedosti prohlédavou politikou staročeskou a umožněno bylo, že Němci přijali jejich spojeneckou nabídku při zemském výborství zcela vážně.

Druhá věc: Klerikálové prohlásili veřejně, že mladočecha volit nebudou, a přece nikomu nenapadlo, že budou hledat spojenství proti němu; a bylo spojenství jen jediné možné v kurii obcí venkovských. Ba je jisto, že klerikálové jednali i proti staročeskému náhradníkovi ve svůj prospěch, od čehož upustili jen pro odpor německý, a nikdo přece nedovedl paralysovat jejich akci. Zde je ovšem jakýs důvod omluvný, že Němcům byl Rozkošný milejší než Šílený, ale nicméně neomlouvá v politice.

Třetí věc: Postavení Stránského v celé věci je velmi zajímavé. Tři hlasy v klubu vlastním dostal, on, vlivný místopředseda klubovní na říšské radě! Jsou snad v paměti ještě jeho obstrukční bomby a petardy vyházené v Novém Městě a Žďáře, jež hnaly celé poselstvo k přitakání a souhlasu, k oddalování smiřovaček a smluv, po nichž z celé duše toužilo. Dr. Stránský to tenkrát nemínil do opravdy, jak dokázal dalším svým jednáním, mluvil tak jen proto, že Nové Město a Žďár jsou nejobstrukčnější okresy a že bylo před zemskými volbami. Když dnes přece došlo k punktacím a cítí se, jak nekonečnými průtahy, ne z důvodu, ale ze slabosti, stížena je česká posice, vázne na Stránském odium, a tak došel svých tří hlasů. Proto ho ani tak tuze neboli pád Šíleného, ba je až nápadno, jak rázem orgán jeho změnil ton vůči klerikálům, s nimiž bojoval jen klackem hodně tlustým. Slušnost tonu byla by pravda vždy žádoucí, kdyby neměla zde pozadí. Nechci tím snad říci, že by byl Stránský z rivality pracoval proti Šílenému, to je nemožné, ale dalo by se hádat na všelicos ve vývoji věcí budoucích; prorokovat ovšem těžko, třeba napsal i dva dlouhé úvodníky rozumné politiky.

Čtvrtá věc: Proti usnesení dvou klubů našli se přece dva poslanci, kteří se spojili s klerikály a Němci, aby dokázali, že není desorganisace jen v celku, ale i v částech, že se kázeň bortí. Důkaz byl velmi zdařilý, Němcům se aspoň zcela líbil.

Co bude dál? Rozkošný se asi vzdá. Měl by to udělat z důvodů veřejného prospěchu, klub by ho měl k tomu přimět z důvodu slušnosti, zkrátka měl by se vzdát! Jeho náhradníkem je — Heimrich, také kandidát vyšlý z ohromné prohlédavosti strany. Otevírá se perspektiva v dalších šest let vuřtlování. Bude se dále podpisovat, Rozkošný bude zase delegován do zemské školní rady, jež by tolik potřebovala energického a vědoucího českého člověka proti spojenství německé vlády centrální s německou autonomií naší. Delegát výboru může být jediným, protože ostatní jsou jen úřadníky, ničím; jak uboze tam však bylo pracováno, těžko vyprávět, vzpomeňte jen na tahanice Prostějovské a proti tomu na př. na Brno a Olomouc. Tak bylo a tak bude i dál.

Je doba, kdy se ukazuje spukřelost stran dosavádních, doba, již by se měli chopit mladí, kteří se chystají do politického života. Měli by připravovat půdu převratu. Pracovníků je mezi nimi dost vážných, opravdových, dosud však nedovedli se ani spočíst, natož spojit. Nechávají některé ztrácet se v práci pro stranu, s niž nesympatisují, ale k níž se přidali, aby vůbec mohli se súčastnit politického ruchu. Časopisů je také dost, jež by získali pro sebe, je jich až příliš. Žurnalism se stal jediným vychovatelem mimoškolním, měli by si ho všimnout, užít a uvést na cesty, jež by vedly k lepším výsledkům, než jakých docílilo dosavádních padesát let. —y.—

Za hranicemi. Hr. *Lambsdorf* vyřídil již své poslání v Bělehradě, Niši a Sofii. Všude bylo patrno jisté rozladění, z čeho lze souditi, že Rusko činí návrhy málo příjemné ctižádostivým plánům obou dvorů. Plány ty vztahují se dnes na Makedonii i nezbývá než za to míti, že ani Srbsko ani Bulharsko nemá býti o část Makedonie zvětšeno. Dne 29. t. m. byl již hr. Lambsdorf ve Vídni. V Srbsku i Bulharsku jej obyvatelstvo všude velice srdečně vítalo. Turecko si popiluje provésti slíbené opravy v křesťanských provinciích.

President Roosevelt poděkoval se z nabízeného úřadu rozhodčího ve sporu *venezolanském*. Měly by nyní tedy zúčastněné moci dovolati se rozhodnutí haagského smírčího soudu. Ale k tomu asi nebudou míti mnoho chuti, ježto hrozí veliký průtah záležitosti té. Castro jest prý ochoten podrobiti se

rozsudku tomu jen za té podmínky, bude-li blokáda hned zrušena a venezolanské lodstvo vydáno. To však mocnosti zúčastněné odmítají. Proti Němcům, Angličanům a Vlachům, usedlým hlavně jako obchodníci ve Venezuele, jitří se domorodé obyvatelstvo. V poslední dny pronikla zpráva, že Německo žádá i na *Kolumbii*, aby ihned zaplatila jeho pohledávky.

Rak.-Uhersko. Nový rok již tu a vyrovnací porady ještě nejsou skončeny. Nezbývá než určiti si nový termin, do kdy vlády buď se shodnou anebo kdy všechno další vyjednávání ukončí. Nový termin posunut na 9. leden, kterého dne se sejde uher. sněm. V čem zakládají se tak hluboké neshody mezi oběma vládami, jest neznámo, ale má se za to, že jak obyčejně Maďaři vzpírají se vyrovnání spravedlivějšímu. Jest však také možno, že než nový termin nastane, národové rakouští budou postiženi ministerskou krisí! K českoněmeckým dohodovacím konferencím byla vládou pozvání rozeslána a první schůze určena byla na 3. ledna.

Země české. Obvyklá vánoční rozjímání novin neminula letos jen tak. Posl. dr. A. Stránský postaral se v »Lid. Novinách« čís. 296 a 297 o řádné překvapení. Dr. Stránský doznává prohru české jazykové otázky, z níž jen těžili a těží radikální Němci, radí zastaviti jazykový boj, utéci se do táboru autonomistické bývalé pravice a pracovat úsilovně a nenápadně o nabytí politické moci vůbec a o zčeštění Moravy, (školstvím, representacemi městskými úřednictvem atd.) zvlášť. Většinu si myslí z Čechů, Poláků, Jihoslovanů, Rusínů, Rumunů, katol. alpských Němců a něm. křesť. sociálů, tedy většinu klerikálně-konservativní, rakouskou. Návrh tento radí vrátit se úplně na cesty politiky již opuštěné po mnohých smutných zkušenostech i málo má naděje na uskutečnění.

Sněmu bylo rozhodnouti o rozpočtovém provisoriu a v souvislosti s tím o návrhu zem. výboru, aby zemské přirážky za 6 měsíců byly vybírány v posavadní výši 55 proc.; dále o zápůjčce 6 mil. K na posílení pokladniční hotovosti; konečně o nabídce vlády, aby zemská pivní dávka vybírána byla ve výši K 1·70 proti závazku, že sněm se jí vzdá, když vláda poskytne zemi ze státních prostředků náhradu ve stejné výši. Nálada ve sněmu byla přijati nabídku vlády, bude-li úprava služného učitelstva uskutečněna od 1. ledna a vstoupí-li zákon o pivní dani v platnost od 1. dubna.

Den 30. prosince zůstane českému učitelstvu dlouho památný. Sněm zajisté aby vyhověl jeho oprávněným přáním, povolil v otázce dávky z piva a »vyrovnav se s vládou na 50 proc.« přijal dávku z piva K 1·70 z hektolitru. Tím menší se sice očekávaný čistý výnos dávky o 2·1 mil. K ročně a nabude-li zákon platnosti (K. 1·70) od 1. dubna 1903, bude dávky r. 1903 jen 9 mil. K, a až v příštích letech 10 mil. K. Roku 1903 bude úprava platů učit. vyžadovati zvýšeného nákladu 7·5 mil. K, zůstal tedy přebytek 2·5 mil. korun, jehož se použije k úhradě schodku v zemském rozpočtu na 6·1 mil. K vypočteného.

V olomoucké obch. komoře byla schůze dne 17. t. m. odročená, odbyta 29. t. m. jen německy, při čem česká menšina umlčena a uhlasována. O rozpočtu hlasovalo se en bloc, návrhy německé přijaty en bloc, české zamítnuty.

Ozvuky a paběrky.

Autorita světská i duchovní, někdejší základy pořádku na zemi, jsou zviklány. Podvratnou práci konají nebezpečné živly z venku, noviny, strany, sociální sekty, jim však vydatně pomahají představitelé autority sami. Události na dvoře anhaltském, belgickém, hesenském, monackém, saském sběhnuvší se krátce po sobě v několika měsících, případ dcery dona Carlose, uprchnuvší s malířem, případ Luise Koburské, jména Leopold Wölfling, Pavel Alexandrovič; řada denních udalostí grandiosně vyvrcholených působením svatováclavského msgn. Drozda: vše to jsou prudké útoky na autoritu, ve svých účincích drtivější a ničivější než sebe paličtější a štvavější články a řeči a hroznější než petrolej a pumy. Starý svět zvětrává, řítí se v ssutiny. Anarchistický princip svobody vítězí nad racionelním principem autority.

Sensačně novinovým davem hltavě čtené zprávy o princezně saské a snoubenci sl. Adamičovy, jsou vážné dokumenty doby, jež o běhu našeho světa více vypravují než by sebe výmluvnější filosof dovedl. Přestal-li člověk věřit, bude kněz v nevíře rafinovanější než laik; přestal-li člověk sobě ukládat vládu a sebekázeň, budou vládnoucí okázale šlapat nohama nejpřirozenější povinnosti a příkazy.

Z novin. P. Kuffner v »Nár. List.« 28. XII. 1902: »Umělecko-aristarchovský mračnopozor; postoupiti o krok dále na cestě k vývoji (snad vývoje?); (činohra) se octla, jak říkali staří, v chobotu. — Pp. Bretter a Cejnek s ostatními členy výboru spolku českých žurnalistů resignovali. Příčina se tají. Má-li p. Bretter takový pořádek ve výboru spolku, jaký má v redakci (viz případ Beck-Šamberk-Šimek str. 148 Rozhl.), nebylo by divu. P. Bretter však má ještě jiné vroubky u členstva. Do Rozhledů přišli již několikrát žurnalisté (většinou právě z Politik), abychom to ono otiskli, ovšem zatajili pramen a p. My odmítli — pánové, máte sami péro v ruce a jste-li rozhořčeni, vystupte plnými jmény. Není tedy resignace p. Brettra nic překvapujícího. — Hlasy z Hané, kam posílává »Dop. z Prahy« p. Cejnek z Politik, mají v č. 144 tuto zprávu: »Velkou sensaci ve spisovatelských kruzích budí zpráva, že dr. Kronbauer stal se hodnostářem (setníkem-auditorem) u pražských ostrostřelců. Četné listy ho proto napadají.« Dovoláváme se celé Prahy, že tato zpráva je ukrutnou mystifikací. Spisovatelstvo s blahým vnitřním uspokojením vzalo na vědomí, že se p. Kronbauer a ostrostřelci šťastně našli. Že by četné časopisy p. Kronbauera pro zcela přirozenou, z přirozeného zákona nutnou událost napadaly, je nepravda. Naopak, mluvě řečí našich novin, pražské ulice poskytují vzezření zcela obyčejné a pokojné. — Poslední den r. 1902 oznamovaly pražské denní listy souhlasnými telegramy, že Kubelík koncertoval před carem v Petrohradě. »Hlas Národa« jako vždy slušný, připomenul: »Pan Skřivan oznamuje nám telegraficky z Petrohradu«. Ostatní nechali čtenáře hádat, telegrafuje-li jim to sám car či kdo? Ježto zpráva je od p. Skřivana, původce známých telegramů z Londýna letos v létě, doporučujeme čtenářům k jejímu zažití trochu skepse.

Novoroční.

Zas dědek Chronos v prudkém kašli
zvrh přesýpací hodiny.
Jdou duší kletby na rok zašlý
a budoucího vidiny.

Zas nevtipně a jednotvárně
král Masopust si zahýří,
zas budou dívky vzdychat marně
a bližni svlékat uhlíři.

Zas zazelená zem se krásně
a stromy zkvetou bujaře
a mladí starci zmrzlé básně
zas budou psáti o jaře.

Zas advokáti bez klientů
se za poslance přihlásí
a budou robit do adventu
své politické klobásy.

Zas novináři obmezení
zasednou na trůn despoty
a v Šalomouny hlupce změní
a ve světice kokoty.

Zas páni z Máje budou vlídně
klást slavnou knihu ke knize.
A v záložnách se budou týdně
zas konat přísné revise.

Zas v »Národních« své milé Julce
pár klepů Karla vytlachá,
pan Kuffner Moderně dá štulce
a bude hájit Raupacha.

Zas prchajícím tenoristům
se zvýší gáže závratné
a český čtenář českým listům
zas bude dlužit předplatné.

Zas »Manes« výchovnou svou práci
zahájí v svatém plápolu
a neuznalí jeho žáci
zas budou chodit za školu.

Zas Čechy Slezsku platonicky
projeví zájem sesterský.
A první cenu, jako vždycky,
zas dostane pan Klášterský.

Vše bude zase jako loni,
táž fraška, tytéž výjevy,
týž šašek na kulhavém koni.
A On se zase nezjeví!

On, jehož slovo tmou by letlo,
mhou vod a bažin výdechem,
to velké slovo: »Budiž světlo!« —
však s větším, než kdys, úspěchem..

Modrovous.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 10. LEDNA 1903. ČÍSLO 15.

Také nutné dohodnutí . .!

Když se účastníci nynější dohodovací konference scházeli ve Vídni, ozval se v několika českých listech povzdech, že zájem o politiku čím dál tím více klesá zejména v inteligenci a že je to kritika politická, kritika časopisecká, jež inteligenci odpuzuje od četby lepších listů a vhání ji do náruče »Národní Politiky«, jež prý nekritisuje nýbrž pouze referuje. Časopisy přijaly a přejaly zprávu tu celkem resignovaně, potvrdivše, že zájem o politiku klesá a proti kritice že zvedá se odpor. Můžeme tedy i my prostě uvedené obě skutečnosti přijati za dané a zabývati se hned vyšetřováním příčin úpadku smyslu pro politiku a odporu ke kritice politické.

Odpor ke kritice politické je vlastně odpor k politickým stranám. Kritiku pěstují vlastně jen ony, vždyť mimo »Rozhledy« není snad jediného politického časopisu, aby to nebyl časopis strany již založené anebo nějaké budoucí. Kritika politická provádí se jen v časopisech anebo ještě na schůzích, ale zase jen příslušníky různých stran. A proti té kritice je odpor a dává se přednost »Nár. Politice«, ježto v »Nár. Politice« jsou události podány střízlivě, suše, mělce, ale přece celkem objektivně, v »kritice« však se bezohledně a opovážlivě přehání a překrucuje. Čtenář a posluchač to vycítí na ráz, zprvu jej to baví a dá si chvíli líbit, provádějí-li se různé přemety logické a faktické, ale při smělejším útoku na vlastní svoji paměť a soudnost přece se zarazí a časem znechucen se odvrátí a přestane se »kritikou« zabývat. Jest to přece dost významné, že z celé legie mladých lidí z let devadesátých přihlásivších se do areny politické, vše se rozešlo po stranách politických již hotových anebo ustavilo nové. Souvisí to sice s obecnějším zjevem dnešní doby, že nikdo nechce státi sám a jen za sebe, že jakmile komu napadne, účelnost anebo časová vhodnost provedení nějaké věci, nějakého plánu, jeho první myšlenkou jest založiti spolek, sdružení, stranu; přece však není bez zvláštního významu, že všichni ti mladí lidé z let devadesátých již tehdy za mladé nevykvašenosti a ne-

přípravy, kdy nemohlo býti ještě ani zdání vnitřní hotovosti, rozběhli se do tuhých a nehybných strannických organisací, jež v podstatě nejsou nic jiného než organisovanou mocí jistých zájmů na pochodu k uskutečnění vytčených již prospěchů a to uskutečnění, jež konec konců neštítí se prostředků a zbraní nijakých. A pak nejsou jen korporace a parlamenty většinou shromážděním diletantů, jsou jimi i strany. Bylo-li takové ovzduší příznivé vývoji osobnosti, jež by měla vůli i odvahu lámati měřítka sloužící k utvrzení prostřednosti a jež by měla sílu líně dřímající ale schopné inteligence menšiny pro takový úkol vyburcovati, hodilo-li se to ovzduší k rozvinutí všech schopností a ku zjednání širokých obzorů a vysokých hledisk, pevně založené a bezpečné objektivnosti názoru a úsudku v otázkách tak složitých jako jsou vzájemné vztahy společenské v národě a státu, o tom tu nebudiž rozhodováno. O tom nechť svědectví vydává zatím všeobecně již odmítaná nyní »kritika« politická, produkt to právě politických talentů většinou z let devadesátých.

Třebas se to v daném případě vždy popíralo, soudí se o politice bez výminky a všeobecně, že jest to jistý druh krasojezdectví anebo šachistické obratnosti, při čem záleží jen na přirozeném nadání a obratnosti určité osoby anebo osob, aby se partie vyhrála a produkce došla potlesku. Že politika národa jako účinek přirozených jeho sil jest podrobena jisté zákonitosti, že politika jest povahy sociální a politické děje že lze posuzovat a pochopit jen ze sociální povahy prostředí, tyto a podobné pravdy zavadily sice častěji o sluch všech, kdo se politikou poněkud zabývají, ale nebyly uvědoměny do té míry, aby to na politické kritice bylo kdy pozorovati. (Sotva inkoust uschl na těchto řádcích, přináší mi pošta na stůl právě vydanou brožuru Astyanaxovu: »Čeho nám třeba,« v níž autor na str. 13. totéž praví svým způsobem. »Politika není žádné umění, jež se dá s talentem větším nebo menším provozovati s patra někde na prostřeném koberci. Víme, že souvisí těsně se vším ostatním stavem kultury národní a život národa vůbec že má své organické souvislosti, že je složitý velký postup, do něhož všecky síly hromadného tělesa musí býti účelně zapřaženy.«) Však budeme míti právě nyní zase příležitost slyšet, kterak politická »kritika« zařádí po českých krajích, ježto konference dohodovací nedopadnou po našem právu a po našem přání, a uslyšíme směs hlasů a výkřiků, aby národ od politické šachovnice odehnal dosavadní hráče a dosadil k ní nové, kteří posud byli sice jen diváky, ale dojista to mnohem lépe dovedou nežli ti dosavadní. To že je ta jediná, ale nezbytná cesta politického ozdravění!

Divíte se, že taková »kritika« inteligenci neimponuje? Inteligenci, jíž dáváte číst a od níž si dáváte posílat zprávy o chabosti českého prostředí, o rozumové, mravní a materielní nevyzbrojenosti českého člověka? Již číslicemi dokazujete, že obchod, průmysl a zemědělství u nás daleko pokulhávají za tou čin-

ností jiných národů, že naše síla hospodářská a zvláště kapitálová je u porovnání s Němci nepatrná, že jedna půle národa je závislá docela hmotně na jiných, druhá je závislá rozumovou neuvědoměloslí a povahovou chabostí na každém, kdo přijde, v celku že je většina národa konservativní až zpátečnická? Nuže milí přátelé, jak za těchto okolností má vypadat politika národa? Pošlete do Vídně 60 Pittů anebo 60 Bismarků a politika českého národa nebude v podstatě jiná než byla a jest. Tvrdíte-li však přes to neustále v každém čísle svých časopisů, že na barometru politické naší síly je chybná a špatná jen ta ručička, jež ukazuje počasí a že je třeba tu ručičku (a to jsou v podstatě všecka zastupitelstva sociálních organismů, tedy i poslanci a parlamenty) vyměnit za jinou, totiž za tu vaši, a všecko bude jiné, jaká pomoc, ale inteligence a každý myslící člověk pokrčí rameny a pomyslí si své. Bez odporu je mezi mladými veliká touha po práci, po uplatnění se, po praktické činnosti. Ale proč se neobrátit s touto touhou po práci tam, kde dnes především práce je třeba, na tu vnitřní, drobnou, obrodnou práci, na práci ne v zájmu a službě strannických zájmů vlastních ale v zájmu vyšších cílů a účelů pospolitých? Kdo tu práci koná? Nikdo. Kdo by ji měl konati? Právě mladší strany!

Průběh i výsledky nynějších dohodovacích konferencí jsou i budou vhodné memento pro nás. Jest to ovšem nešťastná otázka jazyková, již prohráváme, ale s kterou čistě naší vlastní, národní záležitostí troufá si kdo za dnešní naší síly proraziti proti starému, absolutistickému, německo centralistickému Rakousku, podporovanému Němci a Poláky, hierarchii, byrokracií, šlechtou a vlivy a silami zahraničnými?

Namítne se snad ještě, že je třeba nových stran s dokonalými programy, s ideálními programy, které by obstály před úsudkem sebe přísnějším, s programy co nejpokrokovějšími. Jaký omyl! Pokrokový program bude se líbit bez odporu nám všem redaktorům pokrokových listů a všem moderním politikům, ale významu pro národ nebude míti snad žádného. Čím ideálnější program, tím hůře! U nás se hlásá stále právě z mladších řad, že strana, která si sepíše nejdokonalejší program, je ze všech nejlepší. Ve skutečnosti je pravý opak: bude právě nejhorší, poněvadž bude beze vlivu na své okolí. S programy stran má se to jako s dialektickou spekulací v ethice: nejkrásnější programy jsou právě tak bezvýznamny pro materielní pokrok národa jako nejumělejší ethické systémy pro jeho mravy a mravnost. Program, který by dnes nadchl většinu národa, vypadl by tak, že bychom se všichni zděsili. Kdybyste měli i moc vnutiti národu vzorný program, stalo by se z programu toho za nedlouho něco podobného tomu, co se v římském prostředí stalo z učení Kristova. Neboť národ neskládá se ze žurnalistů, filosofů a vůdců stran, nač Vy stále zapomínáte. A konečně krásou programů některé strany, kdo se dá zaslepit? Les rouges ce sont les bleus en marche et les bleus ce sont les rouges arrivés. Pokud jsou

na cestě, jsou červení, až přijdou k cíli, budou z nich modří. Radikálové a konservativci nelíší se od sebe zásadami, celý rozdíl záleží v tom, na které stanici své pouti právě jsou. Z počátku jsou všichni velice svobodomyslní: u cíle stanou se konservativci a reakcionáři. Milí přátelé, to všechno přece inteligence už ví, jen Vy jako byste o tom neměli zdání!

Slovem: »kritika« politických stran našich jest ne pouze v naprostém nepoměru k dokonalosti jejich programů, ale zpříma v zásadním odporu. Jejich programovou theorii ubijí stranická praxe. Nechtějí-li strany ty znechutiti i poslední hlouček lidí kolem sebe, musí obrátiti. Blaze straně, která bude první, která podřídí svůj strannický egoism vyšším cílům národním a přihlásí se u národa — ne o moc — ale o několik let práce. Na desetiletí přece není naděje, aby některá z dnešních mladších stran vystřídala stranu mladočeskou. K čemu tedy to víření bubnů ke generálnímu útoku, když se ho z dnešních bojechtivých nikdo ani nedočká? Svolávejte k práci! Komu věc národa opravdu na srdci leží, přihlas se! Ale kdo z touhy po velikých a hlubokých převratech pohrdlivě odbývá pozvolné drobné proměny vývoje, otálivě se vlekoucí obraty politiky, kdo pohrdlivě odmítá a odsuzuje kompromisy, jež musí praktik uzavírati, chce-li alespoň částečného uskutečnění svých ideí se domoci, a jež každému, kdo si nemůže prostě brutálně poručiti, občas jest podstoupiti, aby alespoň jedinou svou myšlenku ztělesnil — ten ať se neodvažuje ani prstem hnouti v praktickém životě. Neboť ten je příliš opozdilý za svou dobou, před tím historie a věda politická zůstala ještě zavřena na sedm zámků, ten nemůže národu podati nijaké záruky obratu k lepšímu.

J. P.

Žena a individualism.

Na toto thema uvedla mne paní Viková-Kunětická předmluvou ku své »Vzpouře«. Praví: »Nemůže se naprosto říci, že bychom se byly dosud samostatně vyvíjely vedle muže. Sly jsme touže cestou, kterou muž svými silami, svým rozumem i svým egoismem nám razil. Jeho hesla přijímaly jsme za svá v pojmu pokroku celého lidstva. Žily jsme odleskem jeho snah a jeho chtění. Moderní muž dospěl dnes vrcholu svého vniterného i společenského vývoje. Hlásá individualism a uplatnění své sebelásky pod heslem theoretického anarchismu. Žena postupujíc za ním neschůdnou cestou jeho vývoje, ocituje se zároveň s ním na vrcholu jeho vniterné kultury a dosaženého cíle.« Spisovatelka však cítí »že nutno pro ženu si raziti nové, samostatné cesty, které nevedly by ji k vrcholu individualismu, neboť o ten rozbila by se její duše a s ní zaniklo by lidstvo.«

Poněvadž názor tento příkře odporuje převládajícím názorům dnešních myslitelů, (Ibsenovým, Keyové, Marholmové a ji-

ných), kteří spásu ženy a ozdravění veškerých poměrů společenských očekávají právě od individualisování se ženy, přemýšlela jsem samostatně a dopodrobna o individualismu a ženě a tak vznikla tato úvaha.

Především nutno si uvědomiti, co jest individualism.

Individualism jest snaha, právo a odvaha uplatniti své nejvnitřnější Já, t. j. věřiti, mysliti, milovati, nenáviděti, jednati, žíti a umírati dle vlastních a zvláštních zákonů a vloh své bytosti a nikoli vztýčení nad druhé a vítězství vnějšího a soupeřícího já a hrubé sebelásky, která nestrpí druhého. Právě naopak: individualism, který předpokládá hluboké ponoření se v sebe (pro vyzkoumání vlastní své podstaty) a tedy vysoký stupeň vývoje, neboť člověk primitivní takořka ustavičně splývá s veškerým svým okolím a jen v nejhrubších a nejhmotnějších svých potřebách od něho se rozlišuje, přivádí člověka bezděky a nutně i k dokonalému poznání a ocenění jeho vztahů k spolubližním a tím i uvědomělému šetření, ano hájení i j e h o práv.

Čím bude, ten, kdo šel cestou individualismu, o tom rozhodnou jeho vlohy a možnosti, a to nejen jeho původní, jakožto bytosti nové, s novými vlastními nároky, právy a úkoly pro život, ale i vlohy zděděné a modifikované celým tím ohromným aparátem kulturního života.

Bytosti od přírody měkké, soucitné, obětovné půjdou i cestou individualismu za ideálem Kristovým, ale půjdou dobrovolně, radostně a štěstí, které křesťanské učení až v Onen Svět posunuje, najdou již zde, neboť jejich sebeobětování nebude zlomením sil a mohutností snad právě opáčných, ale naopak rozpoutáním a uvolněním základních jejich bytostí; bude ukojením žízně jejich Duší, splněním nejvroucnějších snů. A je nesmírně mnoho bytostí, které nedovedou a nemohou žíti sobě, a které ustavičně a zoufale se ohlížejí, komu by se daly, pro koho obětovaly, ale nemají odvahy, neboť, ač dnes oficielně stále platí ideál křesťanský, přec v »dobré« společnosti považovati se bude skutek, kterým někdo riskuje třeba jen velmi problematické pohodlí, neb velmi pochybnou existenci za šílenství, ano za čin trestuhodný, a na místo obdivu, souhlasu a úcty dostane se takovému činu, pohrdání, výsměchu a tvrdosti nelidské, kdyby náhodou obětovavší se jen o roucho jejich zavadil.

Ano, odvahy, nesmírné odvahy je třeba k tomu, aby člověk dal se cestou, na kterou ho táhne jeho Srdce, po které prahne žárem své nejčistší krve — a to je individualism, ta odvaha, to dobyté právo.

Duše pyšné, odvažné, toužící po moci a vlivu, dospějí ovšem k jiným ideálům a jinému zařízení svého života, ale ani ony nebudou stavěti se proti individuím jiným nepřátelsky a potírati je, neboť jiná jest pýcha dnešního, kultivovaného člověka, který ustavičně zrak upírá v nejhlubší úkryty své Duše a tam všechen zřetel svůj obrací, jiné podstaty jest moc, po

které touží, vliv, který na okolí své má, než aby před ním druzí musili couvati, chouliti se a chvíti. Duše takové jsou spíše sluncem, k němuž instinktivně se obracíme, abychom ve světle jeho bytosti i svoje porozvily.

Není tedy třeba báti se individualismu, jako něčeho, co ohrožuje společnost, dokonce lidstvo vůbec. Individualism jest jediné cesta, kterou lze člověčenstvu dojíti ku štěstí, t. j. rozvoji a uplatnění sil každého jednotlivce. Jiného štěstí není. Rovněž není se obávati jednostrannosti individuí, neboť dnešní člověk je příliš komplikován, než aby jediná jeho vloha nebo mohutnost mohla se osamostatniti a rozvinouti tou měrou, že by pohltila všechny ostatní a zahubila jej, neb stala se nebezpečnou celku. Zůstaneme spíše i při vší snaze po individualitě bytostmi tak všedními a každodenními, že budeme i na dále nuditi samy sebe, neboť jest veliké odvahy třeba, aby člověk miloval, kde druzí nenávidí, ctil, kde druzí pohrdají a věřil, kde zoufají; aby odvážil se překročiti mrtvoly dogmat, ideálů, regulí a vší té bezobsažné konvenčnosti, pod kterou uhnívají nejlepší kořeny našich bytostí a brání našemu vzrůstu.

Tolik o individualismu a nyní o ženě a následcích individualismu pro ni a její úkoly v člověčenstvu.

Žena jest organism rodící a z toho vyplývá i instinktivní sklon její povahy ku sebeobětování, ano sebezničení pro bytost druhou, dítě, muže neb jinou bytost, kterou miluje. Ellen Key napsala zcela správně, že ženě je vždy snáze, že spíše dovede, vzdáti se svého práva, než je uplatniti. A je to zcela pochopitelno, neboť Příroda, která určila ženu k rození nových bytostí, jež první síly své z jejího vlastního těla, a mnohdy na úkor jeho čerpají, které nabýváním svého života ohrožují život její a pak po dlouhá ještě léta, v mnohých četnějších rodinách po celá desítiletí síly její v nejkrajnější míře vyčerpavají, zcela nutně musila uzpůsobiti i její Duši k těmto účelům.

Že takovýto život není pro ženu neštěstím a příkořím její bytosti, toho nejlepším důkazem jest skutečnost, která poskytuje nesčetné příklady, kde ženy, které pro své děti neb milované muže největší útrapy snášely a krajní oběti podstoupily, vyznamenávají se vzácnou rovnováhou duševní, zvláštní radostností v každém okamžiku svého jednání, obyčejně i zdravím, silou a svěžestí až do pozdního stáří, kdežto ženy, které žily klidně, pokojně beze všech útrap a obětí jsou omrzelé, nervosní a nesnesitelné, sotva že minulo první mládí.

Je-li individualism uplatnění základních mohutností bytosti a je-li touto základní mohutností u ženy sebeobětovnost — jaké nebezpečí hrozí tu ženě z individualismu? Proč by měla oň se rozbíti a s ní zahynouti lidstvo? Nepoznala jsem absurdnějšího pojímání individualismu nad toto.

Dnešní ženská emancipace ovšem volá po právech. Ale proč? Přihlédněme jen a uvidíme. Většina se proto emancipovala, aby uhájila holou existenci, když pro neblahé poměry

hospodářské nemůže s mužem založiti rodinu, která by jí nejen holé životní podmínky poskytla, ale i další rozvoj. A volá-li po právu, volá po tom nejmenším, po právu na práci, kterou by uhájila holý život. Není tu tedy dojista pychu ani zpupnosti; žádá minimum životní: ukojiti hlad. A žádá-li žena jiných práv, žádá jich zase jen ze smutných příčin. Nedostalo se jí Lásky; Duše její je prázdna, hladova; marně rozpřáhala svou náruč, marně schraňěla poklady své Duše. Co tedy počíti? Něčím musí vyplniti tu prázdnotu, někde vybíti nespotřebovanou energii a proto zas volá po právech — v podstatě zas jen právech na práci a činnost. Nesmíme tedy viděti individualisační snahu v dobývání občanských a politických práv pro ženu. Těchto práv se jen dovolává z nouze a denně vidíme příklady toho, že žena radostně se vzdává všeho, čeho třeba dlouholetým úsilím dobyla, kyne-li jí jen poněkud možnost uplatniti svá práva přirozená, státi se ženou a matkou. Jak malý význam má pro ženu na př. i nejvyšší kariéra, které se dlouholetou prací a všemožným sebezapíráním domohla, vidíme na př. na Soně Kovalevské, Eleonoře Duseové, a jiných, které na vrcholi rozbíjejí se o konflikty erotické a skvělé postavení jejich ničeho jim neznamená.

Právě tedy individualismem dojde žena nejen ku svému štěstí, ale i k nejdokonalejšímu plnění svých úkolů v člověčenstvu, k neobmezenému a radostnému plnění povinností manželských a mateřských, k nimž svým organismem je určena a i duševně od přírody přizpůsobena.

První však, co tímto uplatňováním své individuality musí překonati, jest konvence. Musí naučiti se pohrdati a vzdorovati, stokrát a tisíckrát uznaným a velebeným řádům a názorům, stojí-li v odporu s pravdou, kterou hlásá její nitro. Nesmí báti se při svém smýšlení a jednání toho tak mnohdy ubohého »veřejného mínění«, které obyčejně bývá produktem nejubožších mravních mrzáků, ale nejsilnější zbraní i proti nejodvážnějším a nejkrásnějším činům jednotlivce. Směle a vysoko musí nad ně se vznésti, aby uskutečniti mohla, k čemu tíhne její nejvnitřnější bytost, po čem vzpínají se nejlepší její síly.

V UHŘÍNĚVSI, V PROS. 1902. ANNA SYCHRAVOVÁ.

Konfese a vzpomínky.

II. — Mluvíme-li na tomto místě o Jamotově knize »Po různých stezkách«, neděje se tak pro řadu drobných jeho črt, jež hodí se vzpomínkou do jeho kruhu rodinného, ani pro svěží náčrtky avignonský a řecký. Pět portrétů uměleckých, tvořících úvod, nedovoluje však přejít nevšímavě; tedy o nich.

Jamot pokouší se charakterisovat svoje mrtvé přátelé; dokumenty vybírá a řadí úmyslně tak, aby se vzájemně dokreslo-

valy, nepíše tedy pouhou na ně vzpomínku. Jeho charakteristika není úplná, omezuje se na jediný detail portrétní, a to povahový, lidský, méně již umělecký. Přijmeme-li tedy nejužší tento rámec za hledisko, z něhož posuzujeme, můžeme přiznat účelnost vzpomínek, ale ovšem jen pomůckovou. Tak zví, kdo by chtěl studovat Havlasu, několik zpráv dávajících jeho dobrodružné romantice povahové pozadí, na Chittussim může konstatovat rozpor mezi eruptivní prudkostí povahovou a měkkým impresionismem jeho krajinářského podání, pozná dva příklady českých zapomenutých bohémů a zastaví se konečně nad Stroupežnickým, který jediný je studován literárně a proti ostatním ku podivu bystře. Jej chápal jako člověka a umělce, ne jako zjev, s nímž občas si ruku podal, aby ho bez dalšího studia pustil s mysli. Víc v knize není a být nechtělo, jak praví doslov.

Quisovy »Knihy vzpomínek« mají zcela jiný ráz a jiné ambice. Chtějí být historií nejrušnějších našich let vývoje, ne-li celou, aspoň tak úplnou, jak se mohla jevit současníku činně ji prožívajícímu. Historií vnitřního dění v generaci dožívající a dorůstající, ve dvou, jež tak odlišně se vyvíjely, z tak různých základů a do tak kontrastující krystalisace, jak žádné snad jiné v době nového našeho života. To láká; vábí i to, že nemáme posud knihy, jež by byla zajímavou onu dobu zachytila. Tak nachází Quis nejšťastněji připravenou půdu pro přijetí svých zpráv.

Dovedl udržet sympatie úvodem vzbuzené? Dovedl. Co vadí, je pouze povahová jakás nerozhodnost, snad dědictví ovzduší, v němž se autor vyvíjel; ta svádí ho k stále omlouvanému opatrnictví, by nenarazil vzpomínkou snad u starých a zamlčením její zase u mladých. Prominutelná konečně maličkost, zvláště když nevleče za sebou jiných a neruší celkem kontur dobových.

Knihy jsou psány klidným tonem, jaký je vlastní chvílím, jež se vznesly nad předmět svých úvah, jsouce schopny kritického prolnutí. Měkkost toho klidu nestává se sentimentální, když zabere se do vzpomínek rodinných a dětských, a dodává i vzpomínkám čistě intimním kouzla milé zajímavosti, ač leží někdy mimo sféru, kterou kreslit chtěly. Za to neobyčejně jsou výrazny obrazy doby, všeho ruchu i stagnace, jak sledovaly za sebou. Úvodem předesílá Quis tradiční zprávy o měšťáckém blahobytu požívačném, jenž vykvetl na bahně duševní nehybnosti, a pak se již dostává do proudu osobních poznatků a má tolik taktu, aby se přenesl rychle přes dětské mlhoviny do chvil určitějších, studentských. Ty dopřály mu uvidět třikrát za sebou Prahu v různých fásích a venkov mezi tím, což snad přivodilo tak markantní určitost v pojetí obojího prostředí v každé etapě. Žije a hýbe se vše v jeho kapitolách, ať vybírá kterés studentské zákoutí či pouliční sběh, ať maluje maloměstský rybníček s občasným jen zvířením. A nejlépe jsou ryty scény davové,

periody zvlnivší všecka prostředí; pro ty má Quis tak bystrý postřeh, tak jistou analysu a tak přilehavý výraz jak pro nic jiného. Praha v roce šedesátém a pak v osmašedesátém jsou kapitoly velkého historického románu, jsou psány s vervou ne jako pouhopouhá vzpomínka, ale jako ucelený obraz. Ne takovou silou jsou zachyceny jednotlivé osoby, zvláště jeho přátelé. Rozplývají se před okem v příliš měkkém koloritu, bez kontur; snad je to vlivem oné zděděné nerozhodné opatrnosti, či příliš malé energie, než aby dovedla zachytit vše kriticky na milované podobě. A vadí nám to, mámeť v mysli mnohé z jeho přátel hotové a určitější, snad i jinaké.

Neruda na příklad. Je mu věnována samostatná velká část vzpomínek, ale pieta, se kterou se obírá s nejmilovanějším z tehdejších umělců, ta pieta ruší, právě že zůstává pouhým mladistvým zbožňováním bez proniknutí. Řada fakt, pěkných dokumentů o velkém člověku umělci, ale schází stmelení a sloučení; náběh ke studii, ba ani ne, teprve látka k náběhu. Byl napsán ovšem přímo po smrti, ve svěžím vzrušení a v kvapu, což obojí vysvětluje; v té formě však měl platnost pouze v časopisecký okamžik, pro knihu o celé desítiletí vzdálenou mohl být náběh propracován hlouběji. Jisto je, že by to nebylo nad síly autorovy.

Nicméně jsou »Knihy vzpomínek«, právě že většinou se obírají vývojem celku, prací cennou, i jako sbírka dokumentů, i jako sbírka umělecky již propracovaných historických obrazů. Quis nebyl příliš plodným literátem, ale sympatický svou činnost doceluje reminiscencemi i činností svou kriticky vydavatelskou. Počíná Havlíčka budovat, škoda že nebyl mu kdysi svěřen Neruda. Byl by měl i lásku k dílu i porozumění pro ně, a největší z minulých, otec přítomnosti nebyl by zůstal torsem jako v rukou Herrmannových. G.

Městské elektrické dráhy.

Dnes, kdy nejen Praha, ale každý, kdo se zajímá o veřejné otázky, sleduje pokus pražské obecní správy na zlepšení a ozdravění neutěšených finančních poměrů pražských elektrických podniků, nebude nevhod všímnouti si povšechně stavu elektrických drah rakouských vůbec a pražských zvláště; a to nejen po stránce finanční, nýbrž i dopravní. Nejlepším podkladem tu bude železn. ministerstvem letos vydaná úřední statistická zpráva o těchto drahách za rok 1900*), která obsahuje bohatý statistický materiál, nejen o drahách elektrických, ale i lanových a

*) Srovnej: »Statistik der in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern in Betriebe gestandenen Elektrischen Eisenbahnen, Drahtseilbahnen und Tramways mit Pferdebetrieb für das Jahr 1900. Bearbeitet vom Statistischen Departemment im k. k. Eisenbahnministerium. Wien 1902. Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.«

koňských tramwayích. Ovšem že není snadno, jak by se na první pohled zdálo, z labyrintu cifer, jež jen o elektr. drahách jsou obsaženy v 77 velkých, statistických tabulkách, vybrati nejdůležitější a zároveň nejzajímavější data. Bylo nám sestavovati četné z níže uvedených dat kombinací z mnohých jiných v statistice roztroušených.

Z přehledu o vývoji zmíněných dopravních prostředků patrno, že přímo prudký rozvoj elektr. drah v Rakousku spadá do let 1899 a 1900, v kterážto době zároveň ubývá koňských tramwayí, nejvíce ovšem přeměnou stávajících tratí na elektrické dráhy.

Vezme-li se za základ délka tratí elektr. drah v Rakousku z r. 1900 (= 100 proc.), kdy měří celkem 254 kilometrů, shledáme, že r. 1894 obnášela pouze (bez udání decimálních míst) 7 proc., r. 1897 již 29 proc., r. 1898 41 proc., r. 1899 65 proc. délky z r. 1900.

Koňské tramwaye vykazují délkový pohyb: r. 1900 117 *km* (= 100 proc.), před tím: r. 1894 = 135 proc., r. 1897 = 137 proc. (nejvíce) r. 1899 = 117 proc. délky z r. 1900. Délka lanových drah obnášela v r. 1900 pouze 0·917 *km*.

Dopravní délka jednotlivých elektr. drah byla (r. 1900) v kilometrech tato: Vídeň v celém obvodu včetně »vídeňské lokální dráhy« (v obvodu města Badenu = 21·3 *km*), úhrnem 69·7 *km**), Praha 36·5, Št. Hradec 26·2, Jablonec 21·3, Terst 15·5, Brno 12·0, Teplice 10·5. Plzeň 10·2, Lvov 8·3, Ústí n. L. 7·2, Černovice 6·4, Liberec 6·1, Linec 6·0, Olomouc 5·3, Bílsko 4·8, Gmund 2·5.

Po stránce technické jsou nejzajímavější data tato.

Svrchu jmenované elektr. dráhy byly obsluhovány celkem 49 parními stroji o 13.000 koňských silách, 1 turbinou (Plzeň) o 100 koňských silách, 66 elektro-dynamickými stroji o 9000 kilowat.

Vídeňské elektr. dráhy neměly žádné vlastní centrály pro výrobu elektr. energie; tu opatřovala všeobecná rak. elektrická společnost. Podobně Terst, kde ji opatřovala městská centrála elektrická, a Bílsko, kde dodávala elektr. proud mezinár. elektr. společnost. V Brně, kde dopravu provádí rak. elektr. společnost »Union« ve Vídni, dodávala elektrický proud brněnská obec z vlastní elektrárny.

Vedení elektr. proudu bylo u všech drah vrchní. Zajímava jsou data dopravní. Motorových vozů bylo na všech drahách celkem 744, obyčejných připojovacích vozů 383, úhrnem 1127 vozů; z toho ve Vídni 218 motor. vozů, 141 připojov. vozů, v Praze 172 motor., 34 přip., v Plzni 25 mot., 4 připoj. Ve všech vozech bylo místa pro 36.887 osob, a to pro 21.960 sedících o 14.927 stojících. Na všech elektr. drahách rak. bylo

*) Všechna další data ohledně Vídně uvádíme pro jednoduchost pouze o elektr. drahách provozovaných r. 1900 vídeňskou stavební a provozovací společností (38·8 *km*).

r. 1900 podniknuto 3,603.588 jízd (denně průměrně 467), při nichž se urazilo celkem 18 mil. *km* (denně průměrně 2.331 *km*). Na kilometr délky dopravní připadlo průměrně (za rok) ujetých kilometrů: 92.046; ve Vídni 195.354 *km*, v Praze 139.412 *km*, (Praha - Vysočany - Libeň 79.304 *km*), ve Lvově 109.296 *km*, v Plzni 73.537 *km*. Na všech elektr. drahách bylo dopraveno osob 74·2 mil. (na *km* připadalo 379.773); z toho ve Vídni 29·3 mil., v Praze 13·7 mil. (1·9 mil.), Št. Hradec 5·8 mil., Lvov 4·7 mil., z ostatních nejvíce Brno 1·9, (Plzeň a Liberec 1·6).

Soudíce dle průměrné (na 1 doprav. *km* připadající) frekvence, měla nejpříznivější frekvenci Vídeň (1,003 330 osob na *km*); pak Praha (647.663 osob), Lvov, Linec, Terst, Št. Hradec, Brno, Praha-Libeň; nejmenší Gmund (44.000 osob), Plzeň střední (158 000 osob).

Nejzajímavější jsou ovšem data po stránce finanční.

Ve všech elektr. drahách rakouských bylo investováno kapitálu úhrnem 69·9 mil. korun, což representuje vzhledem k délce všech tratí K 274.545 za dopravní kilometr. Z toho Vídeň 11·7 mil. (pro *km* 297.087 K), Praha 14·3 mil. (pro *km* 474.888 K), Plzeň 1·7 mil. (pro *km* 167.975 K), Lvov 1·7 mil. (pro *km* 205.090 K).

Všimněme si statist. dat o rentabilitě jednotlivých drah, totiž dat o příjmech, výdajích, a vzájemném poměru mezi výdaji a příjmy, a konečně o zúrokování investovaného kapitálu, ovšem že jen v hlavních, základních rysech.

Příjmy z dopravy obnášely u všech elektr. drah rakouských celkem 9,828.119 K, čili 50.257 K na kilometr.

Mimo to docíleno provozováním jiných podniků (mimo dopravu), jako elektr. osvětlováním a přenosem elektr. energie příjmů K 699.299 (z toho pražské elektr. dráhy za spotřebu světla K 187.890, za propůjčení elektr. energie K 9.412). Nadprůměrného příjmu kilometrického (více než K 50.257 na *km*) docílily: Vídeň (158.508 K, Praha 67.859 K, dále (postupně): Linec, Lvov, Št. Hradec, Terst; u všech ostatních drah klesl kilometrický příjem pod naznačený průměr (Plzeň pouze 16.010 K).

Naproti tomu činily vlastní dopravní výdaje (u všech rak. elektr. drah) K 5,727.692, čili K 29 289 za kilometr, což v poměru k doprav. příjmům vyjádřeno, representuje 58·2% dopravních příjmů. Zvláštní, k vlastním doprav. výlohám nenáležející výdaje (daně, úrazové a pensijní poplatky a pod.) činily K 1,232.860, tudíž úhrnem celkové dopravní výdaje K 6,960.552, (pro *km* 35.593 K).

Nadprůměrný dopravní výdaj kilometrický měly pouze Vídeň 80.834 K, Praha 40.379 K, Linec a Terst U všech ostatních drah nedosáhl kilometrický vlastní výdaj zmíněného průměru, byl tedy nižší nežli 29.289 K za 1 *km* dopravní. (V Plzni 15.447 K).

Všímneme-li si jednotlivých položek konta dopravních výdajů, seznáme, že největší procento připadá rubrice »Ostatní dopravní výdaje«, z nichž patrně největší podíl připadá na výdaje personální. Menší procento tvoří výdaje na udržování trati, strojů a vozů, pak výdaj na opatření elektrické energie.

Ohledně elektr. drah v Praze specialisuje statistika doprav. výdaje takto: Výroba elektr. energie pro dopravu 280.366 K, udržování trati 26.163 K, udržování doprav. prostředků (vozů) 126.981 K, »ostatní dopravní výdaje« 420.925 K. Podotknouti dlužno, že výroba elektr. energie stála v Praze v poměru k jiným elektr. drahám s velkou frekvencí mnoho, totiž 3·3 hal. za osový kilometr; ve Vídni pouze 3·0 h., Praha-Vysočany 2·7 h, v Št. Hradci 1·6 hal.

Jednou z nejdůležitějších otázek pro posouzení finanční správy každého dopravního podniku jest poměr dopravních výdajů k dopravním příjmům, to jest, t. zv. dopravní koëficient. Z těchto důležitých a zajímavých dat budiž sděleno: Dopravní koëficient kolísal mezi 41·16 (nejpříznivější, v Linci) a mezi 102 (na dráze Mödling-Hinterbrühl). Velmi dobrého dopravního koëficientu docílily dále: »Št. Hradec 44·9, Lvov 47·8, Terst 51·9; prostředního: Teplice 54·1, Vídeň 58·3, Praha 59·5; špatný měly: Plzeň 96·4, Ústí n. L. 100.

Bohužel, že statistika o nejdůležitější otázce, totiž o čistém výnosu dopravním nepodává určitých dat, dle nichž by se dalo správně souditna faktickou rentabilitu dopravní, již máme na mysli. Statistika ovšem přesně vypočítává »čistý provozovací výnos« jednotlivých drah, než v datech těch zahrnuty jsou celkové příjmy po odečtení všech výdajů a to i takových, jež s vlastní dopravou společného nic nemají, jako na př. příjmy a výdaje za osvětlování, úplatné propůjčování elektrické energie a pod. Chceme-li pokud možno nejpřesněji poznati finanční efekt z provozování dopravy vyplývající, nutno spokojiti se s daty o t. ř. »dopravním přebytku«, t. j. o příjmu z provozování vozby po odečtení vlastních dopravních výdajů. Ježto statistika nepočítá daně, poplatky na úrazové pojištění a příspěvky k humanitním ústavům (pens. fondům) za vlastní dopravní výdaje, nýbrž zvláště je vykazuje, zřejmo, že data o dopravním přebytku nejsou nejpřesnějším obrazem dopravní rentability, ač se mu nejvíce přibližují.

Přebytek z dopravy činil u všech elektr. drah úhrnem K 4,100.427 (= pro *km* 20.968 K), což representuje 5·86 proc. investovaného kapitálu. Nejpříznivějšího dopravního přebytku docílily elektr. dráhy v procentech investovaného kapitálu: ve Lvově 15·58 proc., ve Št. Hradci 11·96 proc., Praha-Vysočany-Libeň 6·31 proc.; prostředně příznivého dráhy: v Brně 4·82 proc., v Linci 4·43 proc., v Teplici 4·25 proc., v Praze 4·06 proc.; špatného docílily: v Černovicích 1·21 proc., »Vídeňské lokální dráhy« 1·37 proc., v Plzni 0·32 proc.; dopravní deficit

měly dráhy v Ústí n. L. (— 0·01 proc.) a Mödling-Hinterbrühl (— 0·18 proc.).

Shora zmíněný čistý provozovací výnos, vypočtený na základě všech příjmů i výdajů dotyčných elektr. podniků (včetně příjmy a výdaje k dopravě nenáležející), jeví v celku jen malé percentuální odchylky od dopravního přebytku. Ten obnáší na př. ve Lvově 14·01 proc. (invest. kapitálu), ve Št. Hradci 10·05 proc., v Plzni 0·03 proc. atd. Značněji ovšem diferuje u těch elektr. drah, u nichž se účtují společně výdaje a příjmy z jiných podniků (osvětlování, propůjčování elektr. energie). Na př. v Černovicích, kde z dopravy docíleno pouze 1·21 proc., s připočtením výnosu zmíněných podniků ale 4·32 proc., v Olomouci 3·34 proc., — 5·35 proc.; naopak v Praze: elektr. dráhy 4·06 proc., s bilancí zmíněných podniků pouze 3·07 proc. Faktická bilance pražských elektr. drah jeví se dle statistiky: Čistý celkový provozovací výnos činil K 443.757, úroky a amortisace vyžadovaly K 736·913, skutečný deficit K 193·156.

O percentuálním výnosu elektr. drah ve Vídni neobsahuje statistika žádných dat, ježto investovaný kapitál zvláště nevykazuje. Ostatní četná ještě data ve statistice uvedená pro širší publikum zajímavosti nemají, proto jich neuvádíme. Pro úplnost budiž ještě uvedeno, že na všech elektr. drahách rakouských r. 1900 událo se celkem 3307 úrazů a srážek, při nichž zabito 14, poraněno 224 osob. Jedině ve Vídni událo se 2930 úrazů, v Praze 243. Potud statistika, kteráž k podrobným úvahám specielním poskytuje příslušným činitelům důkladný a vděčný materiál.

Nám budiž dovoleno poukázati na důležitou okolnost tuto: Srovnáme-li dopravní koeficient (poměr doprav. výdajů k doprav. příjmům) jednotlivých drah s dopravní výnosností, shledáme, že se mají k sobě z pravidla v poměru nepřímém (obráceném), totiž že (z pravidla) výnosnost z dopravy jest tím větší, čím menší jest dopravní koeficient, na př. ve Št. Hradci doprav. koeficient 44·9 (dop. přebytek 11·9 proc. invest. kap.), Lvov 47·8 (15·5 proc.); naproti tomu Bílsko 79·5 (2·7 proc.), Plzeň 96·4 (0·32 proc.). Kde celkové příjmy z dopravy jsou v poměru k výši investovaného kapitálu vůbec malé, tam nedocílí se ani velmi příznivým dopr. koeficientem dobré rentability. Na př. v Terstu obnášel dopr. koef. pouze 51·9, přes to obnášel dopr. přebytek pouze 2·8 proc. a čistý provozovací výnos pouze 1·70 proc. investovaného kapitálu a to proto, že celkový příjem byl vůbec malý = K 183.316 (investov. kapitál K 3,060.507). Nehledíme-li k tomuto výjimečnému zjevu a považujeme-li shora zmíněný předpoklad za správný, nutno dedukovati ostatně samozřejmou zásadu, že má-li se docíliti příznivějšího finančního efektu, nutno nejprve pomysliti na redukci dopravního koeficientu, tudíž ne-li zbytečné, tož aspoň ne absolutně nutné.*)

*) Téhož náhledu jest »Politik«. Viz »Der neue Fahrpreistarif der elektr. Bahnen« (č. 342 ze dne 14. XII. t. r.).

Za takové považuji výdaje za vozbu na tratích velmi pasivních (na př. v Plzni trať Doudlevecká tř.—Náměstí; v Praze pasivní trať (s pohonem koňským) staroměstsko-malostranskou) a to z toho důvodu, že pasivita jejich jest nejpádnějším důkazem jejich zbytečnosti, aspoň v dosavadním rozměru; eventuelně možno je nahraditi levnějším dopravním prostředkem (na př. dostavníky, později snad automobilovými dostavníky). Důvod ten nelze ovšem sevšeobecniti pro všechny doprav. prostředky, zvláště ne na železnice, jež po stránce národohospodářské mají větší význam, než-li obyčejné, pouze lokální dopravě sloužící městské dráhy.

Paralelně s redukcí doprav. koëficienta má jíti samozřejmě snaha zvýšení dopravních příjmů. Nejlepším k tomu prostředkem jest značné podnícení širších vrstev k častějšímu používání elektr. drah, tudíž značného zvýšení posavádní frekvence.

Jak toho lze docíliti? Mám za to, že dvojím způsobem. Jednak technickým zdokonalením dopravy (častějšími a rychlejšími, pravidelnými jízdami) jednak a hlavně zavedením levnějšího, racionelně sestrojeného tarifu. Za takový považuji tarif stupňový s klesající základní jednotkou sazbovou na způsob železničných tarifů stupňových, tarif, při kterém by byla celá síť rozdělena na určitý počet pokud možno stejných traťových délek (»stupňů«, »pásem«, »sekcí«) po 1 *km*, nebo 1·5 *km* nebo po 2 *km* s rozličným, dle komunikační potřeby stanoveným počtem stanic (zastávek). Pro každou i nedojetou traťovou délku (stupeň) by byla stanovena určitá sazba a to tak, že by v 2. stupni byla nižší nežli v 1., v 3. nižší nežli v 2. a t. d., tudíž s tempem (skalou) klesajícím.

Pro jízdu »přestupnou" by se zařídila dle potřeby zvláštní vyjímečná kombinace sazbová.

Tarif ten by měl tu výhodu, že by respektoval, na rozdíl od tarifu jednotného, neb mírně stupňového, výkon dopravní, totiž ujetou vzdálenost, pro kterou vlastnost by nabyl obliby u jezdícího obecenstva a zároveň umožňuje svou poměrnou (přiměřenou) lácí velkou frekvenci a tím i zvýšení příjmů.

Námitka, že se neodporučuje časté experimentování s tarify městských drah, není odůvodněna, ježto ty nejsou tak, jako tomu jest u železničních tarifů, pevně vžity v širokých vrstvách hospodářských, hlavně že se záměnou jich není technických obtíží, jako v železn. tarifech (obrovská práce s přepočítáváním a propočítáváním nových tarifů, jakož i jejich nákladná tisková vydání). Naopak nutno odstraniti co nejdříve každý tarif měst. drah, jakmile se pozná, že se finančně neosvědčil.

Jen výjimečně bude lze u malých více luxu nežli skutečné potřebě sloužících drah (na př. v lázeňských městech) doporučiti za týmž účelem (zlepšení příjmů) způsob opačný, totiž sazbově vysoký, jednotný tarif a to proto, že zámožné obecenstvo, pro něž dotyčná dráha zřízena byla, lehce snese drahou dopravu.

Pro posudek, jaký účinek v praxi jeví tarif na rentabilitu jednotlivých podniků, vyžádal jsem si od většiny správ elektr. drah rakouských informace o platnosti a výšce tarifů v posledních letech. Pokud z jednotlivých informací s největší ochotou mně udělených, jsem poznal, byl u drah s velkou frekvencí tarif tím výhodnější, čím více naznačeným požadavkům stupňového tarifu vyhovoval, Uvádím pouze Lvov, jehož elektrické dráhy, jak ukázáno, znamenitě se vyplácejí. Sazby elektr. drah lvovských obnášely: r. 1900: v II. tř. v 1. sekci 6 h., v 2. sekci 12 h., v 3. sekci 18 h., ve 4. sekci 24 h. za osobu. Nyní obnášejí v těchže sekcích 8, 12, 15, 18 h. za osobu. V I. třídě byly o něco vyšší. Mimo to jsou na těchto drahách v platnosti velmi laciné lístky abonentní, dětské a dělnické.

Naproti tomu obnášely v Praze základní sazby: r. 1900 do 6 stanic 10 h., dále 20 h.; od 1. ledna 1903 do 6 stanic 12 h., dále 20 h. za osobu.

Mám za to z důvodů předeslaných, že by větší stupňovitost a tím i pružnost neškodila pražským elektr. drahám, aniž kterým jiným.

V PLZNI, DNE 25. PROS. 1902. OTA ŠMÍD.

Milosrdná.

Napsala Gabriela Reuterová.

Když jí byl představen při five o'clocku, přisunul k ní sedadlo a pohlédl na ni, začínaje zábavu, s úžasem a nadšením. Byl z Rakouska a proto ještě neznal tento typ. Nebo snad nebyla žádný typ?

Byl vtipný a veselý, jak jen vůbec možno a ona shledala, že jest nanejvýš zábavný.

Chvílemi zvedla k němu vážně své zraky — pohled takového klidu a jasnosti ještě nikdy neviděl u krásné, nikoli už mladistvé ženy, ba ani jej nepovažoval za možný. Řekl-li nějakou dvojsmyslnost, bez níž duchaplná zábava není přece možna, nezačervenala se — jednoduše ji ignorovala, jakoby neslyšela. To bylo okouzlující!

Když zvedli se všichni kolem nich, byli oba ještě přikováni na svá sedadla a zabráni do hovoru, který ponenáhlu sklouzl na vážné pole.

S týmž přívětivým, milým výrazem, který Evelina, jak se zdálo, přinesla si z kterési severoněmecké fary, pronášela nejodvážnější názory, názory, které i v tomto dost pokročilém kroužku zřídka bylo slyšeti. A ten sladký, tenký její hlásek!

Na to vstal, s mrštnými pohyby svého mládí, políbil jí ruku a jediným pohledem položil jí celé své srdce k nohám.

Usmála se. Chtěla se usmáti ironicky, ale najednou ukázala se v bledém, smělém obličeji tohoto muže bolestná opravdovost. To ji roztrpčilo. I usmála se přívětivě, mile.

*

Co to bylo? Napjaté, rozčilující očekávání uchvátilo Heinze. Nalezl snad ženu, jejíž existenci považoval za docela nepravděpodobnou, s dnešním životem společenským naprosto nesrovnatelnou a po níž duše jeho stále toužila?

O — o — to by pro něho znamenalo uzdravění, záchranu, svatý mír — —

Kdyby ji miloval, jistě by ji zkazil. To bylo jasné. Zádala to už jeho mužná čest jako nešťastného dekadenta. Musel by se věru styděti, kdyby jeho nesvědomitost nesahala ani tak daleko, kdyby neměla ani tolik síly, že by ji vyplašila z jejího klidu, že by s plnou rozvahou zničila jasnou harmonii její bytosti a pak ji zoufale oplakávala.

Jaké rafinované požitky ho očekávaly — —

Zda je jí dvacet nebo třicet let? Heinz neodvážil by se pronésti o tom určitý úsudek.

Ostatně nevinnost — —? Nevinnost jde zřídka ruku v ruce se silnou chytrostí.

Byl by to tedy fenomen nejinteresantnějšího druhu.

Vlouditi se do duše pod záminkou přátelství, chcete-li, lásky, zrádně ji vyslechnouti, opatrně shledati nejtajnější její záhyby, nemilosrdně postaviti ji proti světlu kritiky, zvážiti ji a zhodnotiti, jako sběratel zhodnocuje řídké vzácnosti, staré krajky, medaile nebo benátské sklo — mohlo býti jemnější, duševnější rozkoše? A nepřesahovala každé banální potěšení? Jenom že i tu číhalo na něho konec konců sklamání. Když se vše zdařilo, když šikovným hmatem odhrnul záclonu, pod kterou se přítel nebo přítelkyně dovedli po léta pečlivě ukrývati, mohl ovšem s jizlivým triumfem zvolati: »Tušil jsem to vždycky: i tato síla jest jen pokrytecky dělána, i tato krása není krásnou, i toto dobro není dobré.« Ale z této jizlivé radosti vyrůstal vždy hustý, bolestný smutek, který jej trvale trápil.

*

Setkali se opětně při čaji u paní Neckerové, která měla tu vášeň, že zvala k sobě zvláštní lidi — takové, kteří dovedli býti zvláštní a při tom přece comme il faut.

Ne — comme il faut nebylo správné označení pro Evelinu. Nic z její toilety nepocházelo z této saisony, řekl si Heinz, když vrhl rychlý pohled na její útlý, plavý zjev, zjev to zbožného dítěte. Bohudíky, také v oděvu nebylo vtíravého umělectví. Zdálo se mu, že chtěla mu vyjíti vstříc, ale setkala se s nějakou dámou a mluvila s ní. Pak čekala, až ji Heinz sám osloví. Učinil to jen dvorně a konvencionálně.

Ale dlouho mu to nedalo pokoje i začal s několika veselými paradoxy. Řekla mu hned, že jest to teď moderní tric u mladých lidí. Trochu ironicky podívala se na bílý karafiát v jeho knoflíkové dírce.

Nadhodil, že paradoxní názory a salonní oblek snad se snášejí.

»Zvláště když názory jsou také jen zábavnými hračkami salonními,« odpověděla.

Zarazil se. Prohlédla ho už a shledala, že nikdy v životě neuskuteční žádnou ze svých smělých theorií?

A ona — —? Dovedla by to ona?

»Proč vlastně žijete v Německu?« ptal se. »U nás byste málo čemu rozuměla. Vaše názory jdou na příklad daleko za hranice občanského hnutí ženského.«

Místo odpovědi sáhla po podnosu a vzala si chléb.

Vypadalo to, jakoby se hroužila sama do sebe. Porozuměl. Nechtěla se od družek v zápase odloučiti, ani ne jediným slovem. Tedy loyální — — Nebo jenom opatrná?

Ne, ne, tím jí dělal křivdu. Všechno bylo na ní klidné a jasné. Žádná zápasnice. Svěží vítězkyně!

Musel přece vyzkoušeti její sílu i počal se jí prudce a ohnivě kořiti. Jenom aby poznal, jak to na ni bude účinkovati. Ale neviděl naprosto žádný účinek. Zůstala úplně stejná. To nepozoroval ještě u žádné ženy.

Když byl čaj vypit, něco se předčítalo. Lampy byly zastíněny tenkými, pestrobarevnými štítky a jenom na obličej, knihu a ruce přednášejícího pána padalo světlo. Posluchači se rozsadili nenuceně ve velkém pokoji, vyplněném palmami, fauteuily, divany a malými stolky. Heinz dostal se k Evelině, trochu stranou od ostatních. Čekal s tlukoucím srdcem, zda-li se mu toto přání vyplní.

Evelína sepjala ruce na klíně. Jednou pozvedla zraky a podívala se na mladého muže. Pak se zase zadívala do země.

»Připadáte jako — jako louka na Alpách,« zašeptal.

Když přednášející dokončil a přítomní počali se baviti, pravil tiše a nadšeně: »Na temeni Engspitze chtěl bych s vámi státi, v té výšce, kde není žádných lidí«.

»Ach, já špatně stoupám na hory,« odpověděla prosto. »Stoupám jen na hory prostřední výšky.«

»Pomohu vám. Není-liž pravda, až přijde jaro, vystoupíme spolu na Engspitz?«

Usmála se soucitně, dobrotivě, jako se usmíváme povzbudivě na dítě, nemůžeme-li vyplniti jeho přání. A tímto tichým usmíváním unikla mu náhle do dalekého, osamělého, jemu neznámého života.

Podmanila si ho bezútěšná touha po oné krásné, pokojné krajině, kde ona byla domovem. Odmlčel se a opustil ji.

*

Evelina stála u dveří a bavila se s hostitelkou, poněvadž nemohla se odhodlati k odchodu. Chtěla se vzdáliti, aniž dala Heinzovi s bohem, aby se nezdálo, že chce se dáti od něho vyprovázeti domů.

Miloval ji?

Jak rozkošné to mohlo býti — — Setkati se v cizím městě s dobrodružstvím, to láká a táhne — kam?

Milovala ona jeho?

Zatím se rozloučila a byla nyní na chodbě. Heinz šel za ní.

Byla spokojena a přece jen trochu napjata. Mohl jí ještě před domem dáti s bohem — —

Heinz jí vykládal, že dnes musí do společnosti, že už jest půl deváté a na něho čekají s jídlem. Po nějaké chvíli poznamenala: »Půjdete tedy se mnou?« Usmála se šelmovsky.

»Věděl jsem, že to tak přijde,« zabručel Heinz vážně.

Cítila jemnou, blažící bolest v srdci. Šel s ní, vzdor tomu, že nechtěl — —

Jak daleko by s ní šel? A co by se stalo, kdyby mu otevřela brány do svého života? Kdyby uviděl tu spoustu smutných upomínek, které čas nakupil v její duši? Kdyby odkryl, že šťastná harmonie její bytosti, náladový klid, který ji obklopoval, jest jen vkusným, roztomilým podvodem přírody? Musela mu proto brzo ukázati, že duše její jest stejně chorá, jako on sám. To jí působilo bolest. Jest přece tak mladý — —

»Jak se na někoho podíváte — —! Do vyřezávaného svatostánku měla byste býti postavena a v kleče zbožňována,« zpovídal se vášnivě.

Nepodívala se už více na něj. Obličej její zůstal nepohnut. Přivřená víčka vrhala stín na její tvář. Mlčky kráčeli po bílém sněhu v chladném, modrém svitu měsíčním. Před domovními vraty zůstala státi.

»Žádná madona, žádné zbožňování, nýbrž jenom dobrá, poctivá přítelkyně,« pravila nepředpojatě, vesele a podala mu ruku. Políbil ji na prsty.

»Smím vás vyhledati?«

»Zajisté smíte!«

Evelina stoupala po schodišti. S vlhkým úsměvem na rtech si myslila: »Nyní více nepřijde — — —«

A nepřišel. Chtěl ji šetřiti. Snad chtěl také šetřiti ideál, který si o ní utvořil.

PŘEL. JAN VOREL. GABR. REUTEROVÁ.

Literatura, umění, věda.

Činohra. F. X. Svoboda: Olga Rubešova. Drama. Poprvé v Nár. Divadle 4. ledna 1903. — P. Svoboda napsal své drama v době, kdy do naší literatury z ciziny pronikl svěží příliv myšlenek a děl o ženské otázce. Tvorba p. Svobodova jmenovitě dramatická vykazuje takových souvislostí několik.

Již z té okolnosti dá se souditi, že to byla these, jež určila ráz dramatu, že these byla onou osou a nitkou, na níž pochod kristalisační, vyhránění a seskupení dramatických prvků, se zachytil. Drama p. Svobodovo toho také nezakrývá. Podřídi osoby, děje, osudy svému plánu tak vypočítavě, že větší agitační sílu nerozvine ani anglický traktát proti opilství ani brožura armády spásy. V tom tkví mnoho z účinnosti hry a z pointovanosti dialogu, ale na druhé straně také zrádně číhá nebezpečné úskalí pro umění. Na tom úskalí také drama p. Svobodovo uvázlo. Moralista byl silnější než básník. To vnitřní zakalení a utištění umělce moralistou a kritikem společenským jest ostatně charakteristickým znakem tvorby p. Svobody.

V I. jednání vypravuje Olga své sestře Marii svoje vnitřní utrpení a shrnuje svoji situaci v tento obraz: „Nemohu si pomoci, pochopila jsem to všechno. Tak se ti mi zdá, že vidím před sebou veliký obraz: Planinu kolem dokola — nesmírnou planinu, a tam z dálky, z mlhy vybíhají na ni děvčátka čtrnáct, patnáct let stará a rozhlížejí se. Běloučké ruce a běloučké nohy mají, cupají jako stádo ovčiček, všecko se jimi hemží, všude se jim líbí, všude by chtěla býti; — ale pojednou počnou zděšeně utíkati; ozvalo se práskání bičů. Rodiče, příbuzní, známí i neznámí dobrodinečkové s biči v rukou je ženou zběsilí tam někam na druhou stranu, do zátiší, do manželství. Běda, která dívka by chtěla jinam běžeti! Do smrti by ji ušlehali! Tam do zátiší musí každá utíkati, tam je všecky ženou, ale tam se jich vejde sotva polovina, ostatní rozprchávají se do tmy na všecky strany". Olga se nechce dáti bičem zahnat do ohrady manželství, ač je takřka zasnoubena, ač i Hlavsu miluje. Neboť žije celou duší umění, nachází v něm všecko. Nechce se dát zahubiti, nechce být zkomolená bytost: „Muž a děti ubijí v ženě — nadání.« Vyčítá své sestře Marii: „Myslila jsi, že jdeš ke slávě, šla jsi ale ku všednímu životu. Vdala jsi se, jsi matkou, staráš se o domácnost, slídíš, kde je co lacinějšího a na umění si již ani nevzpomeneš." Olga chce žít umění, chce žít ze sebe, chce se rozvinout, ale nemůže. Jest však těžko říci, proč. Rodiče jí nebrání, aby psala svůj román, rodiče jí nenutí do žádné činnosti, jež by jí překážela. Její rozmary a nevlídné nálady snášejí všichni celkem klidně a bez hluku, nanejvýš někdy sobě postěžují mezi čtyřma očima. Olga však je stále hystericky rozdrážděna. Co koná a mluví, ve vás zanechává dojem duševní choroby, dojem osoby stižené stihomamem, dojem paralytika. Jste stísněni a je Vám zpříma nevolno z jejího počínání. Několik představ zcela falešných a zvrácených zakaluje její soudnost, podlamuje vůli a zavádí ji už za onu linii, kde začíná groteskní komika. Je v ní patrný nejen nedostatek duševních prostředků a vloh na provedení mlhavých snů umělecké její ctižádosti, o čem svědčí její malicherné škorpení s příslušníky a přáteli rodiny, její nápad hodný diletantských epigonů naturalistických, „studovat" život procházkou po Ferdinandově třídě, její nekritické vynášení básnických prvotin sestřiných, její názor na umění; ona sama je ztělesněním jednostranných hesel feministické agitace, skutečnou karikaturou ženy, volné, ze sebe, ze své přirozené ženskosti, ze své citové mohutnosti se rozvíjející a kvetoucí bytosti. Je obětí nového proudu, ne však toku středem řečiště majestatně plynoucího, ale jeho mělce rozlitých kalužin a usedlin, jež podplaví záhony a zničí jejich vegetaci.

Vedle ní předvádí nám drama ještě dvě oběti emancipační horečky: starší sestru Olgy, Marii a profesora Hlavsu Marie svěřuje se Olze: „Jsem velice nešťastna. Můj život je smutný." Proč? se nedozvíte. Marie jest vdána, má děti; není-li ve společnosti Olgy a pod vlivem její psychosy, je průměrná žena, zcela vyrovnaná, veselá a temperamentní, ve své domácnosti je jistě spokojena a na pravém místě; rázem však, jakmile se octne v ovzduší sestřině, je duševně nesamostatná, pasivní, z vnějšku přejímající hesla a slepě jim věřící jako Olga. Ona věřila svým přítelkyním a pánům, co k nim chodívali, že je talent, p. Sýkora a p. Vonka byli jejími básněmi přímo nadšeni „Bylo s tebou jako se mnou," praví Olga. „Bratr sem vodí pány" (to jsou ti přezíraní hlupáčkové Tichý a Rosička), „přicházejí sem mé přítelkyně a všichni mne vychvalují, jaký prý jsem vzácný talent! Uvěřila jsem jim, jako jsi ty věřila, pracuji jako ty jsi pracovala; tvořím si ve snech velikou budoucnost . . ." Tu je máte, husičky z vyšší dívčí, jež přijímají své básnické

posvěcení z rukou svých přítelkyň, obcházejících s památníkem, a z rukou pánů Tichého a Rosičky, Sýkory a Vonky a tvoří si ve snech budoucnost! Ježto rodiče jsou zámožni a dcerušky žijí jako ve sklenníku, nemůže dech života ochladit rozpálené jejich hlavy a je poučiti o skutečných hodnotách života a tak se vžijí ve svoji vyhýčkanou posu a hrají svůj život, hrají, ale nežijí. Hodným jich druhem je prof. Hlavsa, jenž také věří v geniálnost Olgy. Člověk plachý, se zlomenou vůlí a pasivní. „Mám takový pocit, že jsem směšný," praví o sobě. Když jej Olga urazila a odmítla, dá se do rodiny Rubešovy zase pozvati a dobromyslně vypravuje Olze historii svého zasnoubení." Zaujala mne myšlenka, když jsem sám všecko ztratil, abych aspoň pro někoho se obětoval. Anna, má nevěsta — již dávno mne měla ráda. A tak jsem soudil: Hleď, touží po Tobě jako ty po slečně Olze. Posuď, jakou ohromnou událostí by pro tebe bylo, kdyby slečna Olga svolila a právě takovou událostí bude i pro Annu, věnuješ-li jí svůj život. Vidíte ta myšlenka obětování zcela mne pronikla." Do „obětování" se Hlavsa vžil, vemluvil, jako Olga do svého umění. Jen, aby se mohl obětovati, říká Olze: „Věřím, že daleko a vysoko dojdete! Budete velká, neobyčejná, slavná! Máte mnoho nadání a síly," ač v jedné chvíli, když už je mezi nimi vše u konce, osmělí se ostýchavě namítnouti: „Ale přece si myslívám, že se ve vašich názorech jednou mnoho změní. Stanete jistě před láskou a mateřstvím jako před velikým divem, vedle kterého bude vám všecko, za čím jste tak nadšeně šla, pouhou lží, ničím — bezcennou, hluchou věcí". Bože, pomyslíte si, jaký turgeněvský dobrák je tento Hlavsa, že znaje bezcennost a hluchost Olgina snažení, ani jednou se nedovedl zmužiti, aby ji byl oči otevřel, pokud byl čas, ale vždy poslušně jako žáček po ní odříkával její hluché tirady, až se konečně dal i z domu vyhnati jako hoch!

Tito tří lidé, lidé pro život vyšší přípravy školské a literární, hledí na svět převráceně, posuzují a chápou jej převráceně a jednají převráceně. Všichni tři ovšem hodně s vysoka hledí na ostatní společnost v domě, na lidi prosté a přirozené, s vymezeným okruhem praktické činnosti, otčímsky odstrkované a do koutku zatlačované samým autorem, ale přece lidi zdravé a rozumné. Tu je starý Rubeš a syn Josef, Tichý, společník obchodní firmy a ženich Marty, nejmladší z dcer Rubešových, a úředník Rosička, lidé, jež řádně zastanou svoji práci a jsou povoláním svým zvyklí souditi vlastním rozumem a ne podle vyčtených a povrchně přijatých floskulí a hesel. Tu jest i Marta, dospívající dívka jiskrného temperamentu, veselá a dovádivá, svěží a přirozená. Všichni tito lidé jsou v očích Olgy směšni a ubozi a jsou také nuceni v kuse hráti tuto úlohu. Děje se jim křivda jako všem v sobě pevně zakotveným, ze svého prostředí nutně a přirozeně vyrostlým lidem, jsou-li posuzováni papírovou učeností oněch tří domýšlivých filistrů!

V tom ovzduší, ve kterém vládne převrácený poměr všech hodnot, nutně i příběh kusu tak se rozvine a skončí. Olga znechucuje si svoje literární zaměstknání již při prvním náběhu k větší románové práci. To jsme ovšem čekali. Neboť vše, co jsme ji slyšeli vyprávěti o sobě, o lidech jí blízkých, o životě, o umění, vše co jsme viděli se odehrávati v jejím nitru a v jejím okolí, svědčilo, že na dráhu umění nestačí, že v ní není jiskry tvořivosti umělecké. Neboť bohem posvěcený umělec svoboden a volný stojí nad světem, s výše jej obzírá a znovu tvoří. V sobě zakotven a vyrovnán je šťastný a šťastnými činí, kdo k němu přicházejí. Na Olze není však ani jednou pozorovati tu sílu a to štěstí tvůrčího ducha. Ona, jež v noci běhá po Ferdinandově třídě »studovat« život, nevidí života kolem sebe, nevidí u nich v pokoji zástup přirozených a prostých osob, jež se ke »studiu« zrovna nabízejí, nezamyslí se nad sebou, nepozoruje a „nestuduje" svoje nitro, své dojmy, nálady a city. Vroucně vzňaté srdce umělce pokorně stojí přede vším zázrakem stvoření tu na zemi a samo tvoří bohaté světy. Srdce Olgino je však pusté a zpráhlé, malé a malicherné. Není schopno štěstí, nedovede oblažiti jiné. Nedovede tvořit. První pokus o román Olgu o tom poučí. Když pak Hlavsa ji odestírá svoji budoucnost a jí ukazuje svoje budoucí tiché štěstí s Annou, Olga vběhne do vedlejšího pokoje a skočí s okna na dvůr.

Po tak násilném a náhlém zakončení divák zmaten a nespokojen odchází z divadla. Přijal s jeviště jisté hodnoty a měřítka, ale nedovede srov-

nati se svojí soudností a zkušeností to, co se mu na jevišti předvedlo. To co slyší o uvolnění a oprostění ženy, neshoduje se s tím, co mu autor o Olze a o emancipovaných slečnách podal. A podobně se mu daří s uměním. Jest mu, jako by složitý příběh slyšel vyprávět od někoho, kdo mu sám dobře neporozuměl. P.

= **Hudba.** Třetím řádným koncertem 2. ledna učinila Česká jednota pro orchestrální hudbu další existenční krok a možno říci bez rozpaků: posunula dále šik svých pevně vytčených programových i uměleckých cílů k tomu náspu, za nímž v nepochopitelné zdrženlivosti tají se četné řady koncertního obecenstva. Každý koncert v poměrech, do jakých po neplodném období regimu p. Čelanského a při umělecky nadmíru vlažné činnosti p. Moora v České Filharmonii vešla Jednota, musil vlastně býti vybojován: o možnost jeho musilo býti zápaseno s rozvrácenými poměry v orchestru, o pozornost k němu a všímavost obecenstva s nedůvěřivostí, že za členské vklady dostane se vskutku toho, co slíbeno. Malý a nedosti stálý sbor orchestrální musil býti úsilnou a namahavou prací vzpružován k pravým hudebním výkonům a sesilován složkami, jež někdy nedosti dobře zladiti se dovedly v soulad s ostatními: odtud některé výtky, které učiněny byly ve příčině provedení a jejichž základ sice objektivně byl nesporný, ale které neuvažujíce o příčinách chyb vrhaly stíny na celé večery, vyjádřeny jsouce z pravidla jedinou všeobecnou větou. Zda-li takové stanovisko je vhodné, o tom snad nebude sporu: každá kritika musí býti organická, to jest znalá všech vlivů utvářejících výslednici dojmu, který ve své objektivnosti soudem o ústředí, z něhož ať dílo, ať výkon umělecký rostly, je podstatně opravován. Stanovisko normativní, předpisující anebo dle jistých obecných schemat výtky činící, je přežilé. Ony výtky však nesly další ovoce trpké a nezáživné: kdo ať z jakéhokoli důvodu symfonických koncertů se stranil, unikal pak vlastní své zodpovědnosti zadními vrátky, která mu otevřena byla těmito kritikami; mohl říkati, že nejsou díla prováděna »bezvadně« a — zájem udržoval se na nezměněné, v poměru k významnosti podniku jistě neveliké výši. Kde však mohlo několik účelně napsaných slov roznítit rázem — přes tu příležitost nevšímavě překlouzla většina posudků. Při posledním koncertě mohlo býti zajisté právem konstatováno, že třetí Fibichova symfonie z E-moll (op. 53) byla provedena nepoměrně lépe nejen zvukově, nýbrž i v celé pestrosti svého obsahu, neklamně udávajíc vlivy a vzory, které na Fibicha působily či které přicházejí v jeho symfonii jako směle užité citáty, nežli za vedení autora samého při původním provedení. Proto snad by se nebyla vzbouřila naše bojovná Fibichovská obec, která často troufale a dosud bez odvety ve výkladech díla svého mistra logicky kotrmelcuje!

Novinkou bylo přepracované mladé dílo Rimského Korsakova, hudební obraz »Sadko«, vymalovaný svěžími barvami orchestrovými v pěkných melodických konturách, k nimž staroruská bylina o kupci Sadkovi dovedla vznítiti vnímavého průkopníka ruské hudby. Známost tato ještě více utvrdila můj úsudek o »Carské nevěstě« téhož autora jako práci nepoměrně méně významné a v hudební vynalezavosti slabé a poskytla novou návěst k závěru, že to čím novoruská škola chytá naše rusofilské hudebníky, je především šťastná, orchestrová macha; v mladších dílech přistupuje mnohdy i bohatství myšlenek, v starších »zralejších« — a tak je tomu právě u Rimského-Korsakova — nahražuje jim »práce« a macha instrumentační nedostatky v hudební obsažnosti. Jak však přes to vše působily dvě symfonické básně Smetanovy »Tábor« a »Blaník«!

Doc. Dr. L. Haškovec: Snahy veřejného zdravotnictví v otázce smlouvy manželské. (V lidových rozpravách lékařských) Čtenářům Rozhledů jest znám již návrh autorův, aby medicina zasahovala do privilegií jednotlivce před vstupem ve stav manželský. Novým zákonem zdravotním má se lékař státi soudcem nad osudem těch, jež mají dávati společnosti nové členy. A vztah společnosti k manželské dvojici již pouze tímto jediným poukazem stává se patrný a jasný. Manželství přestává býti intimní smlouvou životní mezi dvěma, po které nikomu nic není, a stává se otázkou, do níž má společnost právo zasáhnouti a dáti k ní souhlas nebo jej odepříti. Jaké ty vztahy k celé společnosti ze stanoviska mravně zdravotního jsou, vykládá

autor zcela jasně. Je to degenerace, která dává zhoubné stigma potomkům z rodičů nezdravých a která je téměř předurčuje ku životu nešťastnému jednak vnitřním rozkolem duševním, jednak konflikty se společností následkem mravní chabosti nebo dokonce perverse. Degenerace je také matkou zločinu. Poněvadž se společnost brání zločinu bezohledným trestem, jest její povinností mu hleděti i předcházeti. A to se může ne-li úplně, tedy značně uskutečniti, bude-li sňatkům na nezdravém podkladu brániti. Jest ovšem jisto, že poněkud jen svědomitý člověk se nebude ženit nebo dívka vdávat, má-li těžší chorobu, leč jsou skryté procesy chorobné, jež nejsou tak patrny a na ty právě autor poukazuje. Je to tuberkulosa, syfilis, chron. alkoholism a těžké duševní i nervové choroby. Pouze zkušené oko lékaře dovede je v počátcích postřehnouti. A co zla a neštěstí při takovémto zdánlivém zdraví vzniká teprve v úzkém kruhu rodinném. Zničená žena nákazou, nemocné děti, obraz hrozné bídy hmotné i mravní. To bylo by možno předejít klausulí zákonnou o podmínkách aktů manželských: lékařským vysvědčením (třeba dvěma přísežnými znalci soudními) stvrzeným. Propracování podrobnější je ovšem již věcí právnickou. Dr. VÍTEK.

Redakce poznamenává, že trvá jako před rokem na tom, že bez odporu jest dobrozdání lékaře žádoucí, ale provedení zákona narazí asi na obtíže, pokud povaha nemoci jako je na př. tuberkulosa a sama otázka degenerace a její souvislost se zločinností bude tak záhadna a vědecky nezjištěna jako doposud.

Gabriela Reuterova (nar. 1859 v Alexandrii) známa svým románem »Aus guter Familie« (1895), »Frau Bürgelin und ihre Söhne«, »Ellen von der Weiden« a novelami »Der Lebenskünstler« a »Frauenseelen«, jemně ironisuje v drobné skize Milosrdná, v dnešním čísle přeložené, moderní dekadentství. Čtenáři setkají se tu s mnohým rysem, jejž sami již také asi pozorovali.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. *Českoněmecké dohodovací konference* sestoupily se 3. ledna v presidiu ministerském o 1/4 4 odpol Dr. *Koerber* zahájil je řka, že vláda podá konferencím vlastní elaborát, jenž bude kompromisem návrhů německých i českých. Vláda doporučuje jednání ve dvou odděleních, zvláštní pro Čechy a zvláštní pro Moravu. Na Moravě práce ve vyrovnacím výboru pokračovaly prý dost statně i doufá, že byly zastaveny jen na čas. Dr. *Funke* prohlásil, že Němci chtějí pracovati v konferencích jen na základě elaborátu svého. Poslanec *Chiari* za Němce z Moravy prohlásil, že oni společné konference se neúčastní z důvodů protistátoprávních! Dr. *Pacák* přisvědčil mp. Koerbrovi, že se národnostní spor v Čechách dá vyřídit jen po etapách i žádá, aby se v první řadě vyřídila otázka jazyková u státních úřadů a na předním místě vnitřní čeština, která však nemá býti objektem kompensačním. Nedopustí, aby čeština ve vnější službě byla zatlačena za čáru nařízení Stremayerových. Jest pro vyřízení jazykové otázky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zároveň i v ostatních zemích, kde bydlí národové slovanští. Také Češi hodlají jednat jen na základě svého elaborátu, vyčkají však, jaký bude ohlášený vládou. Dr. *Žáček* proti Chiarimu uvádí, že vyrovnací výbor moravský na přání samotných Němců jazykovou otázkou se nezabýval. *Chlumecký*: Jednati společně o národních sporech v Čechách a na Moravě nelze z příčin věcných i zásadních. Protestuje, aby to, co se ujednalo mezi zástupci obou národností moravských, bylo podáno k prozkoumání zástupcům českým a naopak. Dr. *Herold*: Smíření není možné bez řešení jazykové otázky na celém území obou národů. Dr. *Koerber*: Porady o úpravě národních záležitostí obou zemí budou odděleny, dle různosti poměrů v každé konferenci ustanoví se další postup. Svoluje k projednání jednotlivých otázek ve zvláštních odborech (otázka jazyková, správní reforma, navrhl hr. Sylva-Tarrouca). Na to pozvání moravští zástupci na pondělí 10 h. dop., čeští na 3 h. odp.

Dne 5. sešly se zvláště sekce česká a sekce moravská a přijaly: sekce česká vládní návrh upravující řád jazykový v zeměpanských úřadech a dále osnovu o krajském zřízení v království Českém, sekce moravská vládní návrh

upravující jazykové poměry při zeměpanských úřadech. Účastníci byli zavázáni k naprosté mlčenlivosti. Ježto Němci moravští nechtěli, aby určen byl termín nejbližší schůze a nechtěli se ani zavázati, zda-li vůbec na konference přijdou, odepřel rovněž odpoledne v české sekci dr. Pacák přijati termín příští schůze, trvaje na tom, aby jednání v obou sekcích bylo souběžné. Moravští Němci, jak patrno, netouží po změně a nechtějí ani, aby se v otázce jazykové něco na Moravě změnilo. — Pokud je zatím z časopisů vídeňských známo a za tajnosti celé věci, možno říci, že dorozumívací návrh Koerbrův, jak dle všeho, co se bylo již stalo, nelze ani jinak očekávati, navrhuje ve smyslu německého návrhu 1. ohraničení dle národnosti (t. j. dle Umgangssprache) a 2. rovnoprávnost t. zv. jednojazyčnou, t. j. jak již bylo několikrát v Rozhledech vyloženo, uzákonění psanectví Čechů v krajích německých. Jest však posud těžko něco určitého říci, ježto návrhy ty jsou tajemstvím — pro české žurnály.

Večer před Novým Rokem dohodly se obě vlády o celní tarif (již smluvený) i o vyrovnací předlohy ostatní. Dohodnutí v poslední chvíli stalo se za značného vlivu dvora, za vlivu odhlasování německého tarifu v Berlíně a za vlivu přítomnosti ruského diplomata hr. Lamsdorfa ve Vídni. Patrně větší nátlak události ty činily na mp. Koerbra, neb bylo se jemu báti dvou krisí: s Uhry a v parlamentě. I tohoto dohodnutí obsah se tají, ví se pouze, že konverse společné renty a placení hotovými byly vyňaty z konnexu rak.-uher. vyrovnání a přijdou na řadu až později. Tu tedy mp. Koerber alespoň na polovic vyhrál. Ale bohužel, snad jen tu.

Hospodářský. *Dohodnutí* o vyrovnání mezi oběma vládami jest zjednáno a dle vyjádření obou stran zvítězilo přesvědčení o společných zájmech. Stát převahou agrární a stát převahou průmyslový dohodly se o společném postupu na světovém tržišti. A byl nejvyšší čas, aby vůči německému celnímu tarifu postaveny byly síly soustředěné. Průmyslová nehotovost Uher nemohla připustiti celní rozluku a ta okolnost byla vítanou průmyslu rakouskému, zvláště vzhledem k malé úloze, jíž hraje průmysl Rakouska na trhu světovém. Na 10 let má být zajištěno trvání jednotného celního území, a těchto deseti let zajisté využijí Uhry k dalšímu rozvinutí svého průmyslu. Kdož ví, budou-li pak pokládati za žádoucí další trvání spojení s Předlitavskem, a nebudou-li pak moci samostatně přihlásiti se na trhy světové. V Uhrách jsou dány vnitřní podmínky k vývozu průmyslovému, hlavně politikou tarifovou, Vyspěje-li průmysl uherský za nastávajícího desitiletí tak, aby export průmyslových výrobků stal se do té míry vydatný pro vývozní bilanci Uher, aby finanční odvislost od Předlitavska byla oslabena, odpadne pro Uhry nutnost spojení s tímto. Za ztrátu uherského trhu bylo by průmyslu předlitavskému hledati náhradu na trzích zahraničných. V mnohých oborech objevila se konkurence rakouská na trzích bezvýslednou. Budoucnost mnohých odvětví vývozu jest ohrožena jako cukerního, a brzy vývozu ječmene, sladu, dobytka a j. německým celním tarifem. Náš dovoz do Německa bude novým tarifem silně stlačen, a naděje do nové obchodní smlouvy s Německem jsou nepatrné, neboť sotva podaří se nový tarif zmírniti. Dlužno ohlédnouti se po odbytu jinam. Jest to Rusko, kde dosud tolik panenské půdy pro dovoz z ciziny. Rakousko-uherská monarchie svým dovozem do Ruska za ročních patnáct milionů stojí daleko za státy jinými, jež s Ruskem ani nehraničí, za Anglií, Spojenými Státy, Francií, a hlavně za Německem. Zejména českému průmyslu, jenž krisí cukerní novým německým celním tarifem jest postižen, kyne v Rusku vhodná půda. Ruský trh jest rakouskému obchodnictvu a průmyslnictvu dosud z valné části neznám. Teprve nyní se něco podniká pro jeho poznání. Ruskorakouský obchodní spolek ve Vídni zařizuje agencií ve Varšavě, jejímž úkolem bylo by informovati rakouské vývozce o trzích ruských, jakož i o poměrech úvěrních. Tu a onde vyskytnuvší se pověsti o založení rakousko-ruské banky, dosud zůstaly pověstmi. Vývozní politika státu hledí zajisté, aby vyváženy byly výrobky hotové, aby domácí práce nalezla zužitkování, a výdělkem pracovních tříd zvýšen byl povšechný blahobyt. Vývoz výrobků prvotních spočívá v prodání bohatství přírodního a jen nepatrné části pracovní energie. U nás, a zvláště v Čechách (jižních) jest dosti krajin s lacinými silami pracovními. Hospodářská politika státu

měla by krajinám těm pomoci k průmyslu. Postavme vedle sebe obrovské náklady uhlí vyváženého ze severních Čech do Německa, kdež jest uhlí toto nezbytným činitelem v ruchu obchodním a průmyslovém a na druhé straně nepříliš vzdálené, průmyslově na malé výjimky pusté jižní Čechy, kdež venkovský dělník odkázán jest na výdělek několika šestáků denně. Největší překážkou průmyslu v jižních Čechách jest nejednotnost prostředků dopravních, a nemožnost politiky tarifové. V mnohých oborech jest ovšem závadou i technická nevyspělost pracovních sil (v průmyslu textilním). Tyto úkoly spadají do hospodářského programu nejbližších let a jest nejvyšší již čas na ně. Celkem má se za to, že na obzoru planou již červánky lepší doby. Obrat k lepšímu může býti přerušen jen krisí severoamerickou, jsou-li nynější občasně se vyskytující peněžní tísně New-Yorské jejími předchůdkyněmi. Zprávy o opětně se lepšících poměrech zaměstnanosti v Německu jsou zvěstovateli nové doby. Kr.

Tekutý vzduch stal se již předmětem obchodu. „Gesellschaft für Mark- und Kühlhallen" prodává v Dewarových láhvích litr za 1·50 Mk. Ježto láhve snáší uvnitř ohromný tlak, i je tu stálé nebezpečí roztržení, dopravují se a uschovávají ve vycpaných koších. Jistého odbytu pro tekutý vzduch dosud není, ale lze očekávati, že až cena jeho klesne, stane se důležitým technickým předmětem. Linde sám tvrdí, že jeho strojem lze vyrobiti tekutý vzduch při výrobní ceně as 24 h. za 1 litr. — Zkoušejí použíti tekutého vzduchu ve směsi s uhlím jakožto trhací hmoty v dolech. Vk.

Ozvuky a paběrky.

Česká hudba v cizině. V našich novinách dočtete se každé chvíle o vítězství *české* hudby v cizině. Kdo není muzikant, skoro se už stydí vylézat na ulici jako tvor zcela neužitečný pro slávu českého jména. Že jen nějaký bohem nadaný houslista Čechy vůbec vytrhne, o tom nepochybují už alespoň ti novináři, jež za tuto námahu a práci přijímají měs. odměnu. V právě vydané ročnici »Daily Mail« na r. 1903 čteme na str. 266: »Zaznamenati jest také, že r. 1902 (v Londýně) vystoupilo několik uherských hudebníků, Kubelik, Kocian, Hegedus ..« Co to?" Čtete dále na str. 267: »Kubelik koncertoval v St. James Hall 21. května, 19. července, a 25 října; v Křišťálovém Paláci 11. října. Mimo to dal několik koncertů s vlastním uherským orchestrem v St. James Hall 28. května, 3., 11. a 18. června.« Nějak Vám ztuhl úsměv na tváři?

Konečně! P. T. pp. voliči okresu Bagnères v Pyreneích ohlásili o posledních volbách, že budou volit toho, kdo dá pro okres 60—80.000 franků. Něco za něco! Za 9000 fr. diét nechť pan deputé něco klopí!

Z patrimoniálních předsudků! »Není na velkostatkářích, aby při tomto (česko-němec.) dorozumívání hráli vůdčí úkol,« pravil 3. t. m. na konferenci hr. Sylva-Taroucca. Po něm také Chlumecký.

Nejdelší je v širém světě . .

Nejdelší je v širém světě
Amazonský veleproud,
není možná snivým očím
délku jeho přehlédnout.

Nelze stavit jeho vlny,
nelze zpáčit jeho běh,
nelze říci: zadrž, probůh!
Amazonka není z těch . .

Nelze nám ji regulovat
bez příkladné ostudy;
na jednom ji místě zbráníš,
ona teče jinudy.

Fantasta, jenž chtěl tak činit,
zoufá v klamu velikém . . .
Neustane o veš malou
válka Šaldy s Mrštíkem . . .

APRIL.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 17. LEDNA 1903. ČÍSLO 16.

O záležitostech učitelstva v král. Českém.

Usnesením sněmu zemského ze dne 30. prosince, jímž snížena byla daň z piva na K 1·70 z hektolitru, odstraněna byla překážka, pro niž vzpírala se vláda osnovu zákona o platech učitelských v červenci 1901 na zemském sněmu odhlasovanou předložiti císařské sankci. Tím vejde v platnost od 1. ledna 1903 zákon o učitelských platech, a učitelstvu aspoň částečně bude pomoženo.

Organisace učitelská, jež po starém ústředním spolku roku 1896 znovu se vytvořila, vzala sobě za přední úkol bojovati za zlepšení hmotných poměrův učitelstva. Bylyť poměry tyto velmi ubohé; neboť poslední „úpravou“ služného z r. 1894 bylo velikému počtu učitelstva ve městech a na měšťanských školách působícímu vlastně ubráno. Tak konečné služné učitele obecné školy po 33leté službě bylo pravidlem 950 zl., učitele měšťanské školy pravidlem 1240 zl. Po dvacetiletém působení měl učitel obecné školy, otec rodiny, 750 zl. ročního služného! Neudržitelnost těchto poměrů volala po spravedlivějším odměňování práce učitelské. A když učitelstvo mělo požadavky svoje formulovati, objevily se dva hlavní návrhy na zvýšení platův učitelských. Jeden, vypracovaný redaktorem „Školy našeho venkova“, který přál hlavně učitelstvu venkovskému na úkor učitelstva městského, kterému za podklad sloužily majetkové a rodinné poměry jednotlivých učitelů a který svou složitostí namnoze byl neproveditelný, a druhý návrh výboru ústředního spolku, jemuž za vzor byly platy státního úřednictva. Učitelstvo konečně sjednotilo se na požadavku platův úřednických jakožto jediné správné zásadě, a počalo pro tento požadavek veřejně manifestovati. Svým vystupováním získalo si sympatií veřejnosti a všude počalo se mluviti o neudržitelnosti dosavadních hmotných poměrův učitelstva a o potřebě nápravy. Jen venkov postavil se proti požadavkům učitelstva a tehdáž tvořící se strana agrární velmi čerpala síly své z odporu tohoto a vzrůstala počtem přívrženců. R. 1900 vládnoucí strana poli-

tická, poukazujíc na neblahý stav zemských financí, nabídla učitelstvu návrh zákona, jenž služné učitelstva dosti zvyšoval, ale daleko zůstával za požadavky jeho. A tu se v učitelstvu objevily staré rozdíly v nazírání na práci učitelovu. Kdežto strana venkovského učitelstva přijímala návrh mladočeský s povděkem, pražské učitelstvo, soustředěné v Jednotě učitelské „Komenský", jehož členové byli předáky organisace učitelské, trvalo na požadavcích platů státních úředníkův a přinutilo své zástupce ve výboru Ústř. Spolku, kteří s přijetím návrhu mladočeského souhlasili, k resignaci. Ale to právě bylo vhod starostovi Ú. S., Rašínovi, jemuž pražské učitelstvo bylo balvanem v cestě úpravy služného učitelského. Nečekal na novou volbu zástupců pražského „Komenského", přibral do výboru Ústř. Sp. náhradníky a hlavní překážka byla odstraněna. To byl počátek roztržky učitelstva pražského a venkovského, která vyvrcholila tím, že konečně Jednota pražského učitelstva „Komenský" z organisace vystoupila, když byla přijata do organisace druhá jednota pražská s nátěrem staročesko-klerikálním, Beseda Učitelská. Následovalo odtržení učitelstva měšťanských škol a některá početně bezvýznamnější vystoupení. Celek učitelstva utrpěl tím ztrátu mnohých inteligentních a zdatných pracovníků.

Po této očistě nastoupena nová taktika. Manifestační, hlučné schůze po venkově zastaveny, počalo intervenování a konejšení učitelstva. Tak sněm teprve o vánocích 1900 usnesl se na zatímném přídavku učitelstvu pro rok 1901 a na resoluci, aby v jarním zasedání sněmu zemského předložen byl návrh na úpravu služného učitelstva obecných a měšťanských škol. V červenci 1901 zákon skutečně předložen. Radost byla z poslanců, jak přijímali paragrafy návrhu, jak je zlepšovali nelekajíce se finančních obětí a ukazujíce se býti pravými přáteli národního učitelstva. Ale věc měla háček! Když zákon odhlasován, shledalo se, že proň nelze nalézti úhrady. Valná část učitelstva v důvěřivosti své myslila, že zákonu co nejdříve dostane se sankce císařské. Ale když ta se nedostavovala, začala jakási netrpělivost v učitelstvu, a nové deputace a nové sliby vlivných činitelů. Sliboval r. 1901 maršálek zemský i místodržitel jako předseda zemské školní rady, sliboval ministr vyučování, že zákon v listopadu nebo v prosinci 1901 k sankci bude předložen, sliboval ministr financí, že co nejdříve jednání o této otázce bude skončeno, sliboval ministerský předseda dr. Körber, že se vláda vynasnaží, aby vyjednávání mezi ministerstvem financí a zemským výborem o zjednání úhrady se uspíšilo, načež zákon že ku sankci předloží, ale přišel rok 1902 a o úhradě ani o sankci ani zdání. Teprve po dlouhých a dlouhých jednáních v červenci r. 1902 uvolila se vláda povoliti sněmu, aby odhlasoval daň z piva na úhradu platův učitelských, ale nikoli 2 kor. z hektolitru, nýbrž 1 kor. 40 hal. Jen tuto částku kladla za podmínku sankce zákona učitelského. Ale sněm přes toto prohlášení setrval na návrhu zemského výboru a od-

hlasoval dne 21. července 1902 daň z piva na 2 kor. z hektolitru. A tím otázka sankce znovu pověšena do vzduchu. Učitelstvo trvalo v nejistotě a v rozčilení, takže vůdcové jeho považovali za přední povinnost je klidniti a chlácholiti. Jakási útěcha byla aspoň v tom, že na úpravě měli i němečtí učitelé zájem, a tu spoléhalo učitelstvo, že co Němci chtí, u vlády vždy prosadí, a že tedy i platy učitelské budou zajištěny. Ale koncem listopadu a počátkem prosince nabývala situace učitelstva v král. Českém hrozivé povahy. Učitelstvo zoufale počalo se zdvihati k odporu. Po království pořádány byly manifestační schůze, a veřejnost ukázala se býti jednomyslnou s učitelstvem. Této válečné nálady ulekla se vláda a slíbila, že zákon o platech učitelských předloží k sankci, když sněm království Českého sleví 30 hal. z daně z piva a usnese se na K 1·70 z hektolitru. A tak se konečně dne 30. prosince 1902 stalo. Nezbývá tedy už nic, než aby zákon k sankci byl předložen.

Avšak zákon o učitelských platech daleko nevyplnil naděje učitelstva. Zlepšil sice jeho existenční poměry, ale zůstal velmi pozadu za požadavkem, aby služné učitelstva rovnalo se služnému státních úředníků. Učitelstvo novým zákonem vřaděno je ve tři třídy. Na obecných školách učitelé II. třídy se základním služným 1200 K a těch je asi třetina a učitelé I. třídy se služným 1600 K, kteří po 10- až 13letém působení tohoto služného dosáhnou. Na měšťanských školách učitelé se základním služným 2000 K. K tomu všemu učitelstvu náleží 6 zvýšení služného od zkoušky způsobilosti učitelské, a to na obecných školách po 200 K, na měšťanských po 250 K. Ve městech od 8000—16000 obyv. aktivní přídavek učitelstva obec. i měšť. škol činí 240 K, do 30.000 obyv. 320 K, v pražských předměstích, v lázeňských místech a přes 30.000 obyv. 480 K, v Praze 640 K. Funkční přídavky řídících učitelů a ředitelů zůstaly nezměněné. Proti platům státního úřednictva jsou platy učitelské dle nového zákona průměrně o 800 až 1000 K nižší! Učitelstvo nemá tedy příčinu přílišně vítězstvím svým se opájeti.

Organisaci nastávají úkoly, před kterými nesmí se zastaviti. Jsou to poměry jednak hospodářské, které přese všecko vychvalování dosud nejsou takové, jakými by měly býti, jednak požadavky kulturní, jako akademické vzdělání učitelstva, program školský, vědecká práce učitelstva, plná občanská svoboda, spravedlivý disciplinární řád a spravedlivé obsazování míst učitelských a vůbec mravní i intelektuální pozdvižení učitelstva našeho, k čemuž mi dovoleno budiž ještě v jednom článku se vrátiti. K. V.

Sociologie a její praktické užití.

Kousek theorie a spolu příspěvek k důležitým otázkám časovým.
Píše Vl. Nezmar

I. — Nevyhnutelnou podmínkou porozumění jistému zjevu je poznati jeho příčiny. Čím dokonaleji vnikáme v příčinnou souvislost zjevů, tím více mizí z nich tajemství nahodilosti a jakési zázračnosti, které je dříve opřádalo, tím lépe poznáváme, že jsou nutně takové, jaké jsou, a nabýváme zároveň lepšího poučení o podmínkách, jichž splnění se vyžaduje, aby bylo docíleno jistých změn, které se nám zdají žádoucí.

Tenkráte, když příčinná souvislost některé třídy jevů jest poznávána, vzniká věda; a celý pokrok vědy záleží v postupně se zdokonalujícím poznání obsahu i rozsahu této souvislosti. Mohli bychom tudíž vědu definovati jako soustavu poznatků o příčinné souvislosti jevů. To, co se ve vědě nazývá zákony, jsou právě takové obecné, t. j. celé skupině jevů společné vztahy příčinné. Dím-li na př. ve fysice, že dvě tělesa se přitahují silou přímo úměrnou součinu svých hmot a nepřímo úměrnou čtverci vzdálenosti (zákon Newtonův), chci tím říci, že vztah tuto vyjádřený platí v každé dvojici těles af jakékoliv kvality a objemu.

Je známo, že poznání souvislosti příčinné počalo a nejdále pokročilo ve vědách přírodních (a z těchto opět ve vědách o přírodě neorganické, fysice a astronomii, dříve než ve vědách o přírodě organické) a teprve značně později ujalo se i v t. zv. vědách duchových, k nimž mimo psychologii náleží alespoň jednou svou stránkou i sociologie; jestliže tato poslední, zcela moderní věda není dosud od mnohých uznávána za vědu skutečnou (dokonalou ovšem není), jest příčinou toho právě okolnost, že poznání příčinné souvislosti v oboru fakt sociálních razí si jen velmi zvolna cestu.*)

Na psychologii lze zásady výše uvedené demonstrovati zcela snadno. Jestliže se přizná, že t. zv. duševní jevy čili jevy vědomí jsou nahodilé, že nezávisí nutně na příčinách, které předcházejí, že o nich neplatí věta: »stejné příčiny mají stejné účinky«, ani věta souhlasná: »dán-li určitý stav příčin, jest tím spolu dán i účinek«; pak je možno tyto jevy konstatovati, snad i popisovati, ale není možno uváděti je v souvislost, čili jinými slovy: psychologie jako věda není možna. Tou měrou, jakou věda psychologická se vyvíjí, mizí indeterminism.**) In-

*) Příčina, proč vědecký vývoj bral se směrem právě naznačeným, je na snadě. Jest to postup od prostého k složitějšímu, od představ velice jasných a určitých, totiž od dojmů smyslových, k obtížnějším, většího úsilí vyžadujícím a méně jasným představám reflexe.

**) Indeterminism je právě popřením uvedených zásad o příčinnosti, obsahuje tvrzení, že jestliže jest dán určitý stav vědomí a ostatních podmínek je obkličujících, může se činnost duševní bráti i jiným směrem, než jakým skutečně se béře; její směr nezávisí od onoho stavu vědomí a oněch podmínek, ale od »svobodného«, t. j. žádnou další příčinou neurčeného rozhod-

deterministické psychologie vlastně žádné není; to, co se tak nazývá, jest jen nesouvislé popisování jistých jevů vědomí, více méně libovolné řazení jich ve skupiny, ale nikoliv souvislá soustava vědeckých poznatků; a pokud je tu co souvislého, jest to jen šťastnou (a sotva vyhnutelnou) nedůsledností k předpojaté premise.

Totéž platí o sociologii. Sociologie jakožto věda povstala tenkrát, když se poprvé uznamenalo, že děje a jevy sociální na př. války, zákony, soustavy vládní atd. nejsou nikterak nahodily, vyňaty z všeobecné souvislosti příčinné, ale že i ony závisí na příčinách na př. na povaze, hustotě, složení obyvatelstva, ano i na povaze podnebí a území, v němž toto obyvatelstvo se nalézá; jinými slovy: sociologie jakožto věda ustavila se tenkrát, když se poznalo, že dějiny národů a společností vůbec nejsou nesouvislou řadou nahodilých fakt, ale řetězem, v němž každý článek souvisí s druhými.

Jako přírodovědu předcházel přírodopis, duševědu povahopis a životopis, předcházel sociologii dějepis; a jako přírodopisu odvděčila se přírodověda z něho vzniklá mnohou cennou službou za své zrození, zejména tím, že uvedena v přírodopis větší soustavnost, odkryta nová hlediska a pozornost badatelů zbystřena; jako psychologie odvděčila se povaho a životopisu umožnivši vědecké jich zpracování, jak toho alespoň pokusy můžeme viděti na mnohých cenných dílech moderní vědecké kritiky, tak zcela podobně sociologie odvděčí se (a již počíná!) dějepisu rovněž tím, že uvede veň lepší soustavnost, odkryje nová hlediska a pozornost historických badatelů v nejednom směru zbystří.

Než můžeme pokračovati ještě dále v těchto paralelách. Jest známo s dostatek, jaký vliv měla přírodověda na praxi; postačí vzpomenouti služeb, které chemie prokázala polnímu hospodářství a četným odvětvím průmyslu, nauka o výběru umělému zahradnictví a dobytkářství, fysika a mechanika strojnictví, průmyslu a dopravě. Nuže, dnes již jest psychologie na tom, aby podobné služby prokázala výchově individua; a vyslovujeme nejen nejistou naději, ale hluboké přesvědčení, že také sociologie jest s to — a bude s pokračujícím vývojem svým ještě více — prokazovati podobné služby praxi sociální, oněm totiž činnostem, které z nedostatku jiného názoru nazýváme politickými (v nejširším smyslu slova).

Konečně — do třetice všeho dobrého — ještě jednu paralelu. Jest rovněž dostatečně známý fakt, jak pokročilé poznání

nutí vůle. Dnes může býti indeterminism pokládán za docela vypuzený z psychologie až na jeden úkryt, v němž jej jistá část psychologů úsilovně hájí; míním poměr mezi ději duševními a ději nervovými a přírodními vůbec. Připouští-li se pouhý paralelism a popírá-li se skutečná souvislost příčinná mezi těmito dvěma druhy dění, je to indeterminism a je to zároveň příčina, proč psychologie tvoří dosud jakousi výminku v rodině ostatních věd, jsouc od nich takto isolována.

přírodovědecké změnilo náš názor o přírodě. Dokud tohoto poznání nebylo aneb dokud ono bylo nedokonalé, byly zjevy přírodní obestřeny tajuplným kouzlem, jehož nejpodstatnějším znakem byl mohutný přízvuk citový (emoce), jaký vyvolávaly v myslích pozorovatelů. Bouře, krupobití, zemětřesení a těmto podobné zjevy nebyly člověku pouze tím, čím jsou nám, prostým a nutným účinkem jistých příčin přirozených, nahromadění par a elektřiny, ochlazení vyšších vrstev ovzduší atd., ale projevem hněvu bohův, a budily hrůzu nejen svými přirozeně škodlivými účinky, ale i tímto významem, který jim byl přikládán. A naopak; pohoda příznivá byla vítána nejen pro svou prospěšnost, ale zejména proto, že byla považována za projev spokojenosti božské. Totéž platilo také o přírodě oživené. Jistá zvířata škodná byla předmětem obav ne pouze pro uvedenou svou vlastnost, ale proto, že byla jmína za sídla zlých démonů anebo jich nástroje; a podobný čar opřádal i bytosti povahy opačné.*) Nuže toto mystické kouzlo bylo — k žalu mnohých básnických duší — s přírody sňato nemilosrdnou analysou přírodovědeckého bádání.

Odvažuji se tomuto účinku přírodovědy na názor o přírodovědě přirovnati změnu, kterou vyvolává pokrok duchových věd na morální hodnocení. Aby porozumění věci, o niž jde, netrpělo přílišnou abstraktností výkladu, uvedu konkretní příklad, který vážím ze své zkušenosti pedagogické. Jistý chlapec, velice bystrý, nadaný a učelivý, překvapil mne jednoho dne — a i v několika dnech následujících — velmi nesprávnými odpovědmi, které dával na mé otázky; k některým vůbec neodpovídal. Příčinou toho ovšem mohlo býti, že neporozuměl mému výkladu; poněvadž jsem si však byl jist, že jsem vykládal věc zcela jasně a tak, že zájem žáků patrně byl vzbuzen, a poněvadž jiní žáci i méně nadaní dávali na stejné otázky odpovědi správné, tato příčina odpadala; zbývala jedině zaviněná nepozornost. Nepozornost je stav ducha velice nepříjemný učiteli a proto ji na žáku káře; tak jsem učinil i já, nemálo se toho dne na zmíněného žáka pohněvav. — Zde se zastavme na okamžik a vizme, že takový jest obyčejný způsob našich mravních úsudků. Jednání jistého člověka se nám nelíbí, odsuzujeme je, a poněvadž za pramen, za pohnutky tohoto jednání pokládáme důvodně jisté duševní stavy jednajícího, jisté vlastnosti jeho povahy, přenášíme na tyto svou nelibost, — následkem čeho jeví se nám pak tento člověk vinníkem, a v našem soudu o něm jest obsažen citový přízvuk odporu, který ovšem připouští nejrůznější stupně od slabé nelibosti až k nejhlubšímu rozhořčení nad surovým zločinem, jímž stal se jeho původce v našich očích vyvrhelem člověčenstva. V opačném případě, když totiž jisté jednání se nám líbí, vyhovujíc našim mravním požadavkům, pře-

*) Přežitky těchto názorů jsou obsaženy v lidové víře, že Bůh zasahá bezprostředně v běh přírody, že na př. pohoda, úrodné žně jsou »požehnáním« Božím, krupobití »metlou Boží«; v pověře o očarovávání dobytka a pod.

nášíme zcela podobným způsobem tuto zálibu na pohnutku onoho jednání, na jistý duševní stav či vlastnost povahy jednajícího a přičítáme pak člověku tomuto zásluhu, chválíme jej; v našem úsudku o něm je zase obsažen citový přízvuk záliby. Podstatný znak obou těchto způsobů mravního hodnocení jest patrně ten, že vyhledáváme k jednání nejbližší jeho příčinu a u této — tedy u jistého rozhodnutí vůle neb u některé vlastnosti povahy — se zastavujeme, přenášejíce na ni svou zálibu anebo odpor. Že je tomu vskutku tak a ne jinak, ukáže se v každém případu, kde objevíme, že ona vnitřní pohnutka nebyla poslední příčinou jednání, majíc sama příčinu další, vně onoho člověka, seznáme-li na př., že byl k činu, který mu počítáme za zásluhu, naveden, anebo že byl k přestupku sveden; tu ihned emoce mravního rozhořčení či záliby se seslabí, nezmizí-li docela. V mém nahoře uvedeném případu pocit hněvu, který jsem pocítil proti nepozornému žáku (jenž nad to vůči mým domluvám choval se docela otupěle, což mne zvláště trapně překvapovalo právě u tohoto žáka, který jindy byl tak citliv, že pouhý pohled stačil, aby se zarděl, tropil-li cos) ihned zmizel, když jsem zvěděl, že v jeho rodině následkem nezaměstnanosti je hlad a že tedy nedostatečná výživa byla příčinou jeho dočasné otupělosti a nepozornosti. (Příště dále.)

Z hudebního světa.

Jako každá věda má i hudební věda své odborně vědecké listy. Není jich sice mnoho, vždyť všestranné specialisování a bádání hudební uplatnilo se teprve nedávno, ale účinek je znatelný. Bylo to r. 1863 a 1867, kdy vyšly Chrysanderovy ročenky (Jahrbücher für Musikwissenschaft), jež staly se vzorem dalším odborným listům hudebním. R. 1885 nastoupil nový časopis ryze vědecký, »Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft«. Tři hudební badatelé na slovo vzatí, známý nám již Fr. Chrysander, Filip Spitta a Quido Adler jej založili a vedli až do zaniknutí r. 1894. Listem tím přinesen do bádání hudebního, historického, theoretického a estheticko-filosofického velmi utěšený ruch. Práce v časopise tom účastnili se skoro všichni učenci z celého světa, mezi nimi i dva čeští badatelé: prof. O. Hostinský a Karel Stecker. Čtvrtletník byl veden všestranně, liše se tím od dvou jiných, pouze specielními otázkami hudební vědy zabývajících se listů, totiž od Eitnerových »Monatshefte für Musikgeschichte« (vydávaných od roku 1869 sdružením »Gesellschaft für Musikforschung«) a od Haberlových »Kirchenmusikalische Jahrbücher« (vycházejících od roku 1886.) Po zaniknutí »Vierteljahrschriftu« otevřel dr. Max Abraham, majitel světové »Edition Peters« r. 1893 v Lipsku při závodu svém veřejnou knihovnu hudební a počal r. 1895 vydávati za redakce bibliothekáře jejího dra Emila Vogela jakýsi výroční alma-

nach zvaný »Jahrbuch der Musikbibliothek Peters«, do něhož vedle podrobné světové bibliografie hudebních knih zahrnuty byly také články vynikajících německých učenců. Nejlepší však náhradu za zaniklý čtvrtletník poskytli hudebnímu světu italští badatelé s Luigim Torchim v čele, počavše od roku 1894 za pomoci hlavně francouzských kolegů vydávati u turinské firmy bratří Bocca nový, italsky a francouzsky psaný čtvrtletník »Rivista musicale italiana«, zařízený zcela podobně jak jeho německý předchůdce. Předními spolupracovníky tohoto doposud neustále zkvétajícího listu jsou vedle výše uvedeného redaktora Torchiho Italové: Nicolo d'Arienzo, P. Blaserna, O. Chilesotti, O. de Piccolellis, Valdrighi a z cizích Adler, Combarieu, Gevaert, Jadassohn, Lussy, Saint-Saëns, Tiersot a j. Tento list byl až do nedávna — vyjma hollandský »Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis«, v neurčitých lhůtách to vycházející sbírku speciálních studií historických — jediným mimoněmeckým listem vědeckým.

Toť vývoj hudebního vědeckého časopisectva až do r. 1899, kdy založena byla drem Oskarem Fleischerem, učencem a profesorem berlínské university (nástupcem F. Spitty) hudební společnost světového významu. Společnost ta, Internationale Musikgesellschaft má za svůj účel podporovati bádání a studium hudební vydáváním měsíčníku a čtvrtletníku. Obě publikace její psány jsou ve čtyřech světových jazycích, německy, anglicky, francouzsky a vlašsky, a mají ráz mezinárodní. Tím způsobem se stalo, že společnost nabyla rozšíření po celém světě. Její místní odbory jsou rozšířeny nejen po Evropě a Americe, ale i po Asii (jsouť v Tiflisu a v Armenii) a její členy najdeme také v Africe a Australii.

Předsedou spolku jest dr. O. Fleischer, učenec proslavený mimo jiné studiemi v srovnávání melodií písňových; jemu po boku stojí několikačlenný výbor (t. zv. Central-Geschäftstelle). Tento výbor má korespondující členy v různých zemích sidlící, jež časopisu dodávají pravidelné zprávy o poměrech místních. Tak má ku př. i pro Rakousko svého dopisovatele ve Vídni (dr. R. Hirschfeld) aneb pro Rusko v Petrohradě (redaktor N. F. Findejsen). Je-li dostatečný počet členů v některém místě, zřídí se tam místní odbor, jenž koná pravidelné schůze a přednášky a o tom všem zprávy do spolkového časopisu podává. Každý podobný odbor má svého předsedu a jeho jednotlivi členové platí vedle ročního spolk. příspěvku (20 Mk. = 25 frcs.) ještě menší obnos do pokladny odborové (ku př. v Lipsku 2 Mk.). Vedle místních skupin přijímá spolek rád do svého lůna jiné již dříve stávající hudební korporace a zove je kartelními spolky. Ty jsou nezávislé a jsou pouze v jakémsi spojení se spolkem, jenž jim ochotně pro zprávy jejich rubriky svého listu otevírá. Tak jest u anglické společnosti »Musical Association in London« aneb u nizozemské »Maatschappij tot Bevordering der Tonkunst. Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekge-

schiedenis«, jež vydává výše uvedený Tijdschrift. Také varšavská Filharmonie jest v zcela blízkém spojení s touto mezinárodní společností.

Členstvo společnosti jest dosti pestré. Vedle nejzvučnějších jmén hudebního světa jsou prostí soukromníci o umění se vážně interesující Jak samo sebou se rozumí, Německo vykazuje největší počet členstva; vedle něho velmi četně zastoupena Anglie, Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Rusko, Francie, Norsko, Švedsko, Uhry, Polsko a jiné země evropské. Jen Čechové doposud nejsou v tomto sdružení s dostatek zastoupeni. Je-li mezi těmi několika málo pražskými členy spolku (nyní asi pěti) jen jeden, nebo dva Čechové — pisatel těchto řádků jest jedním z nich — tu opravdu těžko českou hudbu důstojně tu zastupovati. My vlastně opomíjejíce spolek ten, obíráme se o nejkrásnější příležitost a možnost seznámiti nejširší cizinu s našimi domácími poměry a naším hudebním životem. Kdyby přihlásilo se dostatek českých členů, že by bylo možno zříditi odbor český aneb kdyby stala se nějaká naše hudební korporace (ku př. »Umělecká beseda«) kartelním spolkem berlínské společnosti, měli bychom o sobě stálé zprávy v listě, jenž až do nejzazších končin světa dochází a jenž jest zcela nestranný. Vezměme si jen příklady z Finnů. Ač jejich nynější hudební výtvory aneb hudební minulost jest proti naší chudičká, přece velmi čile pracují ve spolku, jak nasvědčují velmi četné referáty z odborů jejich. Bylo by věru na čase, aby rozhodující kruhy naše příležitosti této si povšimly a brzkou nápravu hleděly zjednati.

Za spolkový roční poplatek dostává každý člen obě periodické publikace spolku. Prvá z nich jest, jak již uvedeno, měsíčník »Zeitschrift der internationalen Musikgesellschaft« a druhá jest čtvrtletník »Sammelbände«. Měsíčník jest vlastním orgánem spolku, jenž otiskuje všechny spolkové záležitosti, jenž vede podrobnou hudební hlídku časopisů (německých, anglických, francouzských, italských, ruských, polských, dánských, portugalských, rumunských, švédských, holandských, maďarských — o českých neví ničeho!), jenž má velmi obsáhlou rubriku kritickou, knižní i hudebnin, v níž i naše české hudebniny se kritisují, a jenž vykazuje spoustu cenných drobných prací monografických. Vedou se tu podrobné seznamy koncertních programů, spolkových zpráv, píší se tam essaye o hudebním ruchu v jednotlivých zemích, zkrátka nahromaděn jest tu obrovský a cenný materiál pro budoucí historii umění hudebního. Za to čtvrtletník věnován pouze větším monografiím objemu od jednoho až do pěti tiskových archů. Pro práce ještě větší vydává v nejnovější době společnost třetí publikaci nazvanou »Beihefte«, v neurčitých lhůtách vycházející, již však členové spolku odebírati nejsou povinni. Tuto serii větších odborných spisů možno považovati za pokračování podobné sbírky lipskou firmou Breitkopf & Härtel (u ní vycházejí všechny publikace společnosti a ona jest spolu pokladníkem spolku) vy-

dané a pode jménem »Sammlung Musikwissenschaftlicher Abhandlungen von deutschen Hochschulen« hojně rozšířené.

O bohatém obsahu monografickém posledního třetího ročníku obou pravidelných publikací — obě právě nedávno započaly čtvrtý ročník — není bohužel zde možno obšírněji se rozepsati. Dostačí však říci, že jsou v nich práce mnohdy velkého významu pro postup současné hudební vědy; jsouť tu vedle četných cenných biografických příspěvků o novějších i starších mistrech umění hudebního zajímavé práce z theorie hudby aneb esthetiky, vedle nichž ukládány nové výzkumy o historickém vývoji hudebních forem aneb uváděna bádání nějakého hudebního, fysika aneb paedagoga. K orientování čtenáře zajisté dostačí, předvedeme-li pouze několik nejvýznačnějších prací z minulého ročníku jako jsou v »Zeitschriftu« nové zprávy o Karlu Stamitzovi, články o hudbě ve Švédsku, Anglii, Italii, Francii, Rusku a ve Španělsku, životopisná data o Hermannu Götzovi, různá pojednání o paedagogických methodách jak instrumentálních, tak vokálních; o Prodhommově návrhu na hudebně-historický slovník topografický atd. aneb jako jsou v »Sammelbändech« Abrahamova výtečná práce o absolutním sluchu, Capellenova o kvartsextakordu, Fleischerova o srovnávacím bádání písňovém, Kretzschmarova o prvých počátcích opery německé, Rosy Newmarchové o hudbě ruské, Reichelova o esthetickém soudu, Fleischerova o zajímavé sbírce nástrojů (s fotografickými snímky), Chilesottiho o škále persko-arabské a indické a podobně.

Asi rok po založení časopisu mezinárodní společnosti vznikla ve Francii myšlenka vydávati podobný list odborný. V čelo hnutí tohoto postavil se esthetik a historik hudební Dr. Jules Combarieu, za jehož vrchní redakce počal časopis od ledna 1901 vycházeti. Ačkoliv za listem tímto, jenž jest pravidelně vycházejícím měsíčníkem (platí se zaň v cizině 25 frců ročně), nestojí žádný pevně utvářený spolek, přece kolem něho seskupili se všichni hudební literáti francouzští. Jest veden zcela všestranně. Již jména jeho spolupracovníků podávají jasnou představu o rozmanitém a cenném obsahu časopisu. Jsouť mezi nimi přední esthetikové a kritikové hudební jako C. Bellaigue a Th. Ribot, aneb přední skladatelé francouzští jako Vincent d'Indy, Massenet, Paladilhe, Widor, aneb historikové a badatelé hudební jako Bourgault-Ducondray, Michel Brenet, Soubies, Tiersot, Wotquenne, Combarieu a j. I hudba církevní zastoupena četnými příspěvky mnichů benediktinů de Solesmes. Mezinárodně list ovšem veden není; skoro výhradné účastnění se pouze francouzských spisovatelů upoutává jej na užší kruh hudby francouzské. Přes to však jest obsah časopisu, jenž zove se »Revue d'histoire et de critique musicales« (Paříž, Walter) a jenž právě zakončil svůj druhý ročník, vysoce cenný a zajímavý. Články jeho přinesly mnoho nového a objasnily nejednu záhadu v bádání dějin hudby. Tak ze-

jména o skladateli druhé školy nizozemské Okeghemovi podány v něm nové objevy a data, taktéž několik francouzských skladatelů XV., XVI. a XVII. století — doby to v dějinách hudby dosud dosti málo prozkoumané — opět na světlo uvedeno, a tak podobně i zajímavá forma XVI. století t. zv. chanson française důkladně probádána. Také o hudbě středověké a o antické dosti bylo psáno, ba dokonce i o arabské ve výtečném článku augustiniana P. Thibauta, jenž ještě společně s Dom Hugues Gaisserem důkladně seznámil čtenářstvo s hudbou byzantskou.

Vedle těchto a jiných historických statí věnováno hojně místa současné praxi a theorii hudební. Vzorné jsou esthetické články Combarieuovy nadepsané »Les principaux systémes d'esthétique« aneb Louis Laloyovy theoretické analyse (»Exercices d'analyse«) míst ze skladeb současných komponistů O nejmodernější hudbě francouzské dostává se v časopise čtenáři taktéž zpráv nejspolehlivějších. Všechna vynikající nová díla francouzské literatury jak operní, tak koncertní aneb knižní podrobena v něm vždy objektivní a zcela odborné kritice.

JAN BRANBERGER.

Z nové české prosy.

J. K. Šlejhar: Temno. Čtyři povídky, stejně těžkomyslné a hrůzou neznámých sil odýchnuté, stejně založené koncepcí i architektonickým zpracováním, z něhož poněkud se vyšinuje jen poslední, to je nejnovější Šlejharova kniha. A jako je ona slita jednotně, tak se celá přimyká k veškeré tvorbě jeho dřívější, jsouc parafrasí neustále se mu vracejících myšlenek a námětů, jsouc pokračováním tragického románu, jehož dosud nenapsal, ač studie k němu dávno již skončeny. Lidé nejubožší, zvěř ubíjená a hynoucí, příroda v svých nejtemnějších vzplanutích jsou jeho doménou, k nim láká ho jeho pesimism hledající brutalitu, aby se jí sytil a upevňoval, protože cítí, že z přílivů soucitu mohl by přec jen dojít a dorůst k jasu neb aspoň k víře v dobro a čistou krásu, již popírá a neuznává, a jíž by individualitu svou porušil. Dvojí ta bytost v něm tvoří neovládnuta suverénním umělcem, a tak ubíjejí některé jeho strany hrůzou, co jiné hřejí soucitem; po zběsilé neurvalosti, již kreslí s vášnivou radostí, želí sám sebe, že musel tak nízko. Však není sláb svým rozdvojením; cíl vysoko si postavil, chtěje dosíci grandiosního úděsu, a mistrovsky ovládá dva prostředky k němu: vládne neobyčejně ostrým postřehem skutečnosti, do nejmenšího detailu vnikajícím, a má jemné, přejemnělé pochopení pro nepostižitelná hnutí nitra, pro tuchy nevyspěvší nad prah vědomí, pro mystický život neživého, přírody a všeho prostředí, jež bytost jeho obklopuje. Ale ne v tom je jeho síla

největší, že prostředky k cíli svému má, než v tom, že znásilnit dovede vše, co uzřel zrakem umělce. Nezná radosti chápat objektivně fakta svá: sebe jim vtiskuje, své nitro těžce roztesknělé vkládá v každý závan a dociluje tím strašné jednoty ve všech částech, jednoty, jíž vzájemně se účin jejich stupňuje a vyhrocuje v sugestivní sílu, když ovšem jsou stejně traktovány. Ani forma myšlenky jeho není jednotná, tak jako nitro. Vnější život vidí naturalisticky, příroda, nitro lidské jsou mu hlubinami mystickými; seřadí někdy jejich detaily rušivě, ba ve své suverénní síle stává se až neopatrně přehlíživým. Nedbá skutečnosti, jde ku grandiositě a vybírá scény samy o sobě sice mohutně se stupňující, však přehlédne vnější jich nesouvislost, nepravdivost, jež může se někdy stát malicherností svou osudnou. Takovou nemile inscenovanou lapalií jsou na př. svatební boty tatíka Doubravského v poslední povídce, jež uhořely, povodní byly odplaveny, a přece se objevují v rukou jeho ženy zas, aby příkrostí kontrastu přiostřily příšernost jeho smrti. Je tím porušen dojem přirozené síly a vtírá se zdání rafinovanosti.

Stylově je Šlejhar právě tak svým jako myšlenkově, nemá učitelů ani epigonů, je osamělý a právě tím výrazný. Celý jeho slovník je odlišný, zejména onen mystických partií, jimž ho musel skoro úplně vytvořit; věta jeho není mnohdy česká, však vždycky výstižná, v partiích deskriptivných plna hudebnosti hlubokých zvonů bez možnosti jasných hravých výšek, v partiích naturalistických tvrdá a drsná. A týž zjev rafinovanosti přehlíživé charakterisuje styl jeho jako myšlenku. Nedbá vnější úměrnosti; když ucítí kouzlo ohebného toku svých vět, poddává se jim, jde, jde a zapomíná na chvíli své myšlenky, mluví pro krásu řeči v nekonečno. Někdy jakoby se přímo svévolně chtěl slunit v rozkoši svých slov, strhne děj při bezvýznamné celkem větě a vsune celou hudebně thematickou práci na jejích slovech založenou, provedenou anticky čistě dle všech pravidel klasických forem. Takovou symfonií lehce vyňatelnou je na př. »Trompetr Šimek se dostavuje« v povídce »Jen si odpočiň«.

Je mnoho síly v »Temnu«, mnoho živelní síly, ale schází jim posvěcení poslední očisty mistrova pohledu, jenž zdálí přehlíží své dílo jako celek a pro něj trhá mnohou drobnost sobě milou. Docelení sama sebe ještě Šlejhar nedosáhl; příliš dlouho utkvěl ve stadiu, jímž měl jen projít výš.

Čtěte Svobodovou vedle Šlejhara a půjdete dvěma světy, jež jsou tak blízko sebe a přece jiné, jiné, nespojitelné a neslučitelné. Její povídky »Pěšinkami srdce« také vytryskly ze soucitu s ubohými a trpícími, i ony jsou plny tvrdé reality ovzduší opomíjených a zase plny mystického pozvednutí v závratné sny; ale temno jim schází, ona snaha brutalitu učinit děsivější; nepoddajné síly v nich není, vše zmáhající, nad vše se vyvyšující. Jiná síla tvůrčí vyhřála hebké květy jejích povídek, ta, jež pochopuje hluboce a poddává se svému předmětu, neubírajíc mu jeho individuality; a jiná snaha vedla ii do sféry

stísněných, snaha zvednout je, očistit z kalu, jenž nepatří k jejich úsobě, který ji jen zastírá, snaha objevovat dobro a krásu. Tytéž základy, však jiné cíle; táž hloubka emocí, však jiné tony souznějí v duši jejich zrozením — a světy se vzdalují, a není jim spojení. A ještě dodávám: Realita a mystika nejsou u Svobodové živly vedle sebe se vyskytující, jdou evolučně za sebou, neruší se nikdy vzájemně. Z realismu rostla, jím tvořila ještě zcela svoje Hluchavky r. 1895, k snivé symbolice se vyvíjela, tou končí v Pěšinkách srdce a prozatím v celém svém vývoji.

Vroucím srdcem jsou pojaty všecky nerozsáhlé povídky; nejsou budovány chladně analysujícím rozumem, spíš vytušena je jejich určitost taktem ženy, jenž není o nic mlhavější logických dedukcí, ba naopak, jistoty dodává každému tonu, každému rysu důvěrného kouzla, jemuž se věří bez důkazů. Průhledný jas je charakterem všech; zvedá prostotou svou droboučké náměty z dětského světa a nestírá jejich dětskosti, třeba jen komponovány do citových výšek u dětí řídkých; a povídky o velkých jsou velké čistotou svých kontur; nejvýše z nich »Povídka o mladém mnichovi,« tak plná nedopovězených hloubek a snivé zamhlelosti; nejníže stojí »O krásné Marii«, v níž nezachycen přerod bujné primitivní duše v ubohou loutku stísněnou.

V Pěšinkách srdce je znát i gradaci výrazovou Růženy Svobodové od tiše klidné přilehavosti až k světelně hebké, plné měkkého jiskření a zdušené melodičnosti. Rozvíjí barvitost i hudebnost svých vět, formaci frastickou do kouzelnosti, a přece nikdy prostředků svých nezneužívá, nestává se virtuosem, zůstává umělkyní, mistrem harmonického souladu.

F. X. Svoboda: Vášeň a osud. Je podivné to spjetí titulu: tak niterný element s vnějškem mimo ležícím. Snad měla být tím vyjádřena vnitřní nekonformnost knihy. Ten jediný důvod bych připustil jako opravdový, ale pak bych přece ještě částečně měnil a položil místo osudu náhodu; není nikde ono tajemné fatum pružinou jeho dějů, jaké láme vůli a pocítit se dává věřícím svým v temném tušení, jsou to situační náhody, ba řekl bych situační nápady, jimž jsou lidé teprve dodatečně přidáni. Jede-li na př. inženýr Korál vyhledat svou Karlu po letech, mine-li se s ní, ba potkají-li se přímo, aniž se poznali, to přece není ještě osud. Mně mi připadá povídka Svobodové „Co mluvil domov,« když tak mluvím o obou knihách současně. Jak jinak tíží rozluka Braunova a Miladina, kteří stojí lící v líc, kteří touží k sobě — také po letech — a slova najít nemohou, ani síly, jež by strhla masku z trpkosti rozluky na duši utvrdlou. Tu nelze říci: náhoda, tu vsahuje do vědomí cos neurčitelného, nezmožného, osud.

Ale nechtěl jsem přirovnávat. Chtěl jsem říci, že Svoboda vignetou svou knihu výše cenil, než měl — z lehkosti, s jakou se přenáší přes vše, přes vše. Lehce jsou myšleny jeho po-

vídky; nikde není cítit nesnází v rozvíjení, nikde však také netušíš tvůrčích bolestí, z nichž by se myšlenka rodila. Lehká je jeho řeč a plynulá, rychle a hladce prochází duší, však nenechává stop, nebo není rázovitá, není pouze jeho, a mohla by právě tak patřit Ostenovi jako jinému. Lehce je nabrán život, duše, vášeň i osud; nikdo nestaneš nad tůní, nevnikneš v nitro, přehoupneš se rychle po vlně dějové, a vzruší-li tě, ani to není hlubší, zmizí, sotva stránku obrátíš. Tak míjí řada kvapně načrtnutých obrázků, jichž původ je snad čistě vnější: tu snaha vyhovět redakcím, tu potřeba povídky pro kalendář či co jiného. Kde může se lehkost jeho upjat k thematu sourodému, mluví hned poutavě a dovede uchytit. Takovou je nejobsáhlejší »Povídka o lehkém srdci« a idylicky nadechnutý obrázek »Setkání.« V nich je kus pochopeného života a umění, ne pouhý nápad.

»Vášeň a osud« je sice nejméně zrnitá kniha ze všech dnes zmíněných, však bude mít nejvíce vděčných čtenářů, od nichž nežádá touhy po výškách neschůdných, dávajíc se tak ležerně lehce. E. SOKOL.

Turlendana se vrátil.

Družina táhla podle moře.

Na nízkých pahorcích pobřežních počínalo již jaro; nízký hřeben zelenal se v různých odstínech; a každý vrchol ověnčen byl kvetoucími stromy. Severozápadní vítr vál, pohyboval větvemi stromů a zbavoval je snad mnoha květů, poněvadž se zdálo, že výšiny jsou pokryty na krátkou vzdálenost polo růžovou, polo fialovou barvou, a celý obzor že se chvěje a bledne jako obraz na hladině vodní nebo omýváním ničená malba. Moře leželo skoro v panenském klidu podél břehu mírně se zahýbajícího k jihu, lesknouc se živě jako perský tyrkys. Tu a tam vlnilo se hadovitě několik pásů temnější barvy.

Turlendana, v němž vzpomínka na známá místa dlouholetou nepřítomností byla skoro uplně setřena a v němž dlouhým cestováním cit k vlasti byl téměř vymizel, neohlížeje se, kráčel dále svým unaveným a váhavým krokem. Poněvadž velbloud se zastavoval u každého trávníku, pobízel jej, vyráženje krátký, drsný výkřik. A veliký, červenavý čtvernožec zdvihal pomalu šíji, drtě namáhavě potravu v čelistech.

— Hou, Barbarà!

Oslice, malá a sněhobílá Susana, trápená ustavičně kočkodanem, dávala se časem do žalostného hýkání a přála si, aby byla vysvobozena od jezdce. Ale Zavali neúnavně, bez oddechu, s jakýmsi druhem zuřivosti, s prudkými, brzo hněvivými, brzo hravými gesty pobíhal po celém jejím hřbetě, skákal jí na hlavu, chytaje se za veliké uši, bral do obou rukou ocas, pozdvihoval jej a trhal žíně na konci, pátral v srsti, drápaje tvrdošijně nehty a přibližuje je potom k hubě a žvýkaje s tisíci různými pohyby

všech svalů ve tváři. Pak se najednou rozhodl sednouti si, drže v jedné ruce skroucenou nohu jako houžev, nehybně, vážně, upíraje na moře kulaté oči pomerančové barvy, jež byly plny úžasu, kdežto čelo se vraštilo a jemně růžové uši se chvěly jako by rozčilením. Potom náhle se zlomyslným gestem začal zase dováděti.

— Hou, Barbarà! —

Velbloud slyšel; a vrátil se na cestu.

Když družina došla k vrbovému houští u průsmyku pescarského, na levém břehu (bylo již viděti kohouty na ráhnech lodí zakotvených u přístavu bandierského) Turlendana se zastavil, ježto se chtěl napíti v řece.

Rodná řeka vysílala své věčně klidné vlny do moře. Břehy, pokryté říčními bylinami, mlčely a odpočívaly, jakoby unaveny nedávnou oplodňovací prací. Hluboké ticho spočívalo na všem. Místa, kam dosahoval příliv, leskla se klidně ve slunci jako zrcadla v rámcích ze solných krystalů. Dle změn větru vrby se zelenaly nebo bělaly.

— Pescara! pravil Turlendana, zastaviv se, s přízvukem zvědavosti a instinktivního rozpomenutí se. A počal se rozhlížeti.

Potom sestoupil ke kraji, kde bylo rovné křemení; a klekl si, aby nabral vody do dlaní. Velbloud sehnul šíji a pil pomalými, pravidelnými doušky. I oslice pila. A opice napodobila zvyk lidí, nabírajíc slabýma rukama, jež byly nafialovělé jako trpké indické fíky.

— Hou, Barbarà!

Velbloud slyšel a přestal píti. Z dlouhých pysků kapala mu hojně voda na mozolovatou hruď, a bylo viděti jeho bledé dásně a veliké žlutavé zuby.

Družina dala se zase na cestu pěšinou vyšlapanou v houští lidmi při moři bydlícími. Zapadalo slunce, když došla k rampiňskému arsenálu.

Turlendana zeptal se nějakého námořníka, který kráčel podle cihlové zdi: — Tohle je Pescara?

Námořník zaražen při pohledu na zvířata, odpověděl: — Je to Pescara! A nechal svých záležitostí, aby šel za cizincem. Jiní námořníci přidružili se k prvnímu. V krátce shromáždila se kupa zvědavců za Turlendanou, který šel klidně dále, nevšímaje si různých poznámek. U loďkového mostu zdráhal se velbloud jíti.

— Hou, Barbarà! Hou, hou! Turlendana jal se pobízeti jej trpělivě voláním, cloumaje provazem u ohlávky, za nějž ho nyní vedl. Ale tvrdošíjné zvíře si lehlo na zemi a položilo hlavu do prachu, jako by tam dlouho měla zůstati.

Lidé kolem, vzpamatovavše se ze zaražení, povykovali, křičíce ve sboru: — Barbarà! Barbarà! A poněvadž byli zvyklí na opice, ježto je častokráte námořníci přiváželi s sebou domů z dalekých plaveb zároveň s papoušky, dráždili tisícerými způ-

soby Zavaliho a podávali mu veliké zelené mandle, které kočkodan otvíral, aby hltavě snědl čerstvé sladké jádro.

Po mnohém strkání a volání podařilo se konečně Turlendanovi přemoci velbloudův odpor. A ta podivná stavba kostí a kůže zdvihla se kolísavě uprostřed lidu, jenž se na ně tlačil.

Se všech stran sbíhali se vojáci a občané k divadlu na loďkový most. Za Gran Sassem zapadající slunce šířilo paprskovitě po celém jarním nebi živé červené světlo: a poněvadž z vlhkých polí a říčních a mořských vod a bažin po celý den vystupovalo mnoho par, zdálo se, že domy a lodi a ráhna a rostliny a všechny věci jsou červené; a tvary, nabývajíce jakési průhlednosti, ztrácely jistotu obrysů a skoro se houpaly jako na vlnách, ponořeny v tom světle.

Most, podobný velikému plovoucímu prámu, praskal pod tou tíží. Lid radostně hlučel. Turlendana se musil konečně zastaviti se svými zvířaty uprostřed mostu. A velbloud ohromný, převyšující všechny hlavy, funěl proti větru, zdvihaje pomalu krk podobný nějakému báječnému hadu pokrytému srstí. Poněvadž se již mezi zvědavými diváky rozšířilo jméno zvířete, všichni z jakési vrozené náklonnosti ku křiku a stejné radosti, jež vznikala při tom příjemném západu a počasí, všichni pokřikovali: — Barbarà! Barbarà! Při hlučném křiku cítil Turlendana, který stál těsně u prsou velbloudových, že napadá jej skoro otcovská laskavost.

Ale oslice počala z nenadání hýkati s tak vysokými a protivnými variacemi hlasu a s tak žalostnou vášní, že jednomyslná veselost prolétla lidem. A čistý plebejský smích šířil se od jednoho konce mostu ku druhému, jako šum pramenu, padajícího po kamenitém svahu.

Potom jal se Turlendana prodírati se davem, nepoznán od nikoho. Když byl u brány města, kde ženy prodávaly čerstvé ryby ve velikých rákosových koších, octl se před ním Binchi-Banche s obličejem žlutavým a vráščitým jako vyschlý citron a, jak činíval všem cizincům, kteří přišli do kraje, nabídl mu svých služeb k ubytování se. Nejprve tázal se, ukazuje na Barbarà: — Je divoký? Turlendana odvětil s úsměvem, že ne. — Dobře! — pravil zase Binchi-Banche upokojen, je tu dům Rosy Schiavony.

Oba ubírali se Rybním trhem a potom Svatým Augustýnem, a lid je následoval. U oken a na balkonech stály ženy a děti, dívajíce se úžasle, jak velbloud jde, a podivovaly se skrovným půvabům bílé oslice a smály se šprýmům Zavaliho. Náhle Barbarà, spatřiv polosuchou trávu visící s jedné nízké pavlače, vztáhl krk a napnul pysky, aby jí dosáhl a uškubl ji. Ženy, které se skláněly s pavlače, vyrazily křik hrůzy; a křik ten se šířil po nejbližších pavlačích. Lidé na ulici smáli se silně, pokřikujíce jako v masopustě za maškarami: — Hurá! Hurá! Všichni byli opojeni novým divadlem a jarním vzduchem.

Před domem Rosy Schiavony, blízko Portasale, Binchi-Banche pokynul, aby se zastavili. — Zde je to, pravil.

Dům, velmi nízký, s jedinou řadou oken, měl všechny zdi dolní popsané a pokreslené nestoudnými kresbami. Řada přibitých netopýrů krášlila veřeje; a lucerna, přikrytá červeným papírem, visela pod prostředním oknem. Zde bytovaly všechny druhy lidí nově příchozích a potulných: spali tu pohromadě velicí tělnatí formani z Letta Manopella; sulmonští cikáni, prodávající klisny a spravující kotle; ženy z Città Sant'Angelo, jež přišly provozovat veřejně řemeslo nestydatosti mezi vojáky; dudáci z Atiny; horští krotitelé medvědů, dryáčníci, falešní doktoři, zloději, kouzelnice. Velikým sháněčem té čeládky byl Binchi-Banche. Nejspravedlivější protektorkou Rosa Schiavona.

Jakmile zaslechla hluk, přišla ta žena na práh. Vypadala skutečně jako bytost splozená trpaslíkem a sviní. Tázala se nejdřív s nedůvěřivým přízvukem: — Co je?

— Je tu křesťan, který chce přístřeší se zvířaty, paní Rosa. — Kolik zvířat? — Tři, hleďte, paní Rosa: opice, oslice a velbloud.

Lid nevšímal si této rozmluvy. Někteří dráždili Zavaliho. Jiní ohmatávali Barbarovy nohy, podivujíce se tvrdým mozolnatým kolům na kolenou a prsou.

Dva solní hlídači, kteří se dostali až k branám Malé Asie, vypočítávali hlasitě různé vlastnosti velbloudů a vyprávěli spleteně, že jich viděli mnoho tančit s muzikanty a polonahými ženami na sobě. Posluchači, dychtíce slyšet něco zvláštního, prosili: — Povídejte! Povídejte! Všichni stáli tiše kolem, s očima poněkud rozšířenýma, nemohouce se dočkat té zábavy. Na to jeden z hlídačů, starý muž, jenž měl víčka ošlehaná mořskými větry, počal bájiti o asijských zemích. A znenáhla jeho vlastní slova jej unášela a opojovala.

Zdálo se, že jakýsi druh exotické jemnosti šíří se při západu slunce. V lidové fantasii vyvstávaly báječné břehy a zářily. Obloukem brány, zachváceným již stínem bylo viděti jamky pokryté solí vlniti se na řece; a poněvadž nerost pohlcoval všechno světlo soumraku, zdálo se, že jamky jsou plny drahocenných kristalů. Na trochu zeleném nebi vystupovala první čtvrť měsíce. — Povídejte! Povídejte! — prosili ještě nejmladší.

Turlendana zatím odvedl zvířata a opatřil je potravou; a potom vyšel v průvodu Binchi-Banche, kdežto lid zůstal shromážděn u dveří stáje, kde objevovala se a mizela za vysokým provazovým mřížovím hlava velbloudova. Cestou se Turlendana zeptal: — Jsou tu výčepy vína?

Binchi-Banche odvětil: — Ano, pane; jsou zde. Pak pozdvihnuv veliké černé ruce a bera palcem a ukazováčkem pravé ruky postupně za špičku každého prstu levice vypočítával: — Vinárna Speranza, vinárna Buono, vinárna Assaù, vinárna Zarricante, vinárna slepé Turlendanky . .

— Ah — projevil klidně muž.

Binchi-Banche zdvihl svá ostrá zelenavá očka. — Byl jste tu už někdy, pane? A nečekaje odpovědi s vrozenou žvatlavostí pescarského lidu, pokračoval: — Vinárna osleplé je veliká a prodává se tam nejlepší víno. Slepá je žena čtyř mužů..

Dal se do smíchu, který mu svraštil celou žlutavou tvář jako zadnici přežvýkavce. — Prvním mužem byl Turlendana, jenž byl námořníkem a plul na lodích neapolského krále do dolní Indie a do Francie a do Španěl a až do Ameriky. Ten se ztratil na moři, kdo ví kde, s celou lodí, a nebyl už nalezen. Je tomu třicet let. Měl sílu jako Samson: vytáhl kotvu jedním prstem. Ubohý hoch! Eh, kdo jde na moře, skončí takhle.

Turlendana klidně poslouchal.

— Druhým mužem, po pětiletém vdovství, byl jeden zelinář, syn Ferrantův, zatracená duše, který se spojil s pašery, tenkrát, když Napolion stál proti Angličanům. Pašovali od Francavilly až k Silvi a Montesilvanu cukr a kávu na anglických lodích. Blízko Silvi byla Saracénská věž v lese, odtamtud se dávaly signály. Když šla patrola, utíkali jsme pod stromy.. Teď se řečník rozpálil vzpomínkou, a zapomenuv se, líčil obšírně tajnou operaci a podporoval vypravování gesty a živými interjekcemi. Jeho malá osoba se při tom krátila a roztahovala. — Konečně syn Ferrantův umřel ranou z pušky do ledvin, rukou vojáků Joachyma Murata, v noci, na břehu mořském. — Třetím mužem byl Fitino Passacantando, který umřel na své posteli nemocí. Čtvrtý žije. Je to Verdura, dobrý člověk, který nemíchá vína. Uvidíte, pane.

Když došli k vychvalované vinárně, rozešli se. — Šťastný večer, pane! — Šťastný večer!

Turlendana vstoupil klidně, za zvědavosti pijáků, již seděl kolem dlouhých stolů. Požádav o něco k jídlu, byl Verdurou vyzván, aby šel do hořejšího pokoje, kde byly již připraveny stoly k večeři.

V místnosti té nebylo dosud nikoho. Turlendana si sedl a počal jísti veliká sousta, s hlavou nad talířem, bez přestávek, jako vyhladovělý člověk. Byl skoro úplně lysý; hluboká červená jizva brázdila mu podélně čelo a táhla se až do polovic tváře; hustý šedivý vous sáhal až k vystupujícímu ohryzku; kůže, tmavá, suchá, plná drsností, rozšlehaná nečasem, ožehnutá sluncem, svraštěná útrapami, vypadala, jakoby si již neuchovala žádné lidské živosti; oči a všechny rysy jakoby byly časem necitně zkameněly.

Verdura, zvědav, sedl si naproti; a počal si cizince prohlížeti. On byl spíše tlustý, s obličejem růžovým, velmi jemně protkaným tmavou červení jako hovězí slezina. Konečně se tázal: — Z kterého kraje jedete?

Turlendana nepozdvihnuv obličeje, odvětil prostě: — Jdu z daleka.

— A kam jdete? tázal se zase Verdura. — Zůstanu zde.

Verdura zaražen mlčel. Turlendana odnímal rybám hlavu a ocas; a jedl je tak jednu po druhé, drtě kostice. Po každých dvou nebo třech rybách pil doušek vína.

— Znáte tu někoho? počal zase Verdura, dychtě dověděti se něčeho. — Snad, odpověděl druhý prostě.

Odražen touto úsečností, vinárník podruhé ztichnul. Bylo slyšeti pomalé a namáhavé žvýkání Turlendanovo a hluk dolejších pijáků.

Po chvilce otevřel Verdura opět ústa. V kterých zemích se rodí velbloud? Ty dva hrby jsou přirozené? Jak se může vůbec takové veliké a silné zvíře zkrotit?

Turlendana nechával jej mluviti, nehýbaje se.

— Vaše jméno, pane cizinče? Tázaný zdvihl hlavu od mísy; a odvětil prostě: — Jmenuji se Turlendana.

— Co?

— Turlendana.

— Ah!

Úžas vinárníkův neměl již mezí. A zároveň jakýsi druh pusté hrůzy počal se vlniti na dně jeho duše. — Turlendana! Odsud? — Odsud.

Verdura rozevřel veliké modravé oči na něho. — Nejste tedy mrtev? — Nejsem mrtev. — Vy jste tedy muž Rosalby Cateny? — Jsem muž Rosalby Cateny. — A teď? zvolal Verdura se zmateným gestem. Jsme dva! — Jsme dva.

Okamžik zůstali tiše. Turlendana žvýkal klidně poslední kůrku chleba; a bylo slyšet v tichu lehké vrzání. Verdura, z jakési přirozené bezstarostnosti ducha a ješitné prostoty, nepochopil nic jiného než neobyčejnost té události.

Nenadálý, spontanně vzniklý nával radosti jej pojal. — Pojďme k Rosalbě! pojďme! pojďme! pojďme!

Táhl navrátivšího se za rameno výčepem, kde seděli pijáci, poskakuje a křiče: — Hle 'le Turlendana, Turlendana námořník, muž mé ženy, Turlendana, který byl mrtev! Hle 'le Turlendana! Hle 'le Turlendana!

PŘEL. L. P. GABRIELE D'ANNUNZIO.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Počin u nás toho druhu jediný uskutečnil se v minulých právě dvou týdnech populárními, symfonickými koncerty České Filharmonie řízenými od dra Viléma Zemánka v Plodinové burse, na něž bylo tuto již dříve upozorněno. Po koncertě Kaimova mnichovského orchestru znova a znova budí se vzpomínky na lidové koncerty Kaimovy vedené šťastnou rukou Hauseggerovou, dotované malou subvencí obecní representace mnichovské (jako bývají z pravidla subvence městských rad) a se vstupným 1 marky, četně navštěvované, a proto s jistým uspokojením zmiňuji se o koncertech 4. a 11. ledna, které po leckteré stránce byly poučné. Pořad prvního zahájila symfonická báseň Smetanova »Vyšehrad«, novinkou po více jak 25 letech byla Dvořákova předehra k »Vandě«, vrchol uměleckého požitku (před nímž naše denní kritika ze síně se vytratila) poskytla první symfonie Beethovenova

z C-dur, významně vřele přijatá a skvěle působící svojí jasnou hudební dikcí plnou úsměvů ranného mladistvého uměleckého rozletu, a doplněk tvořila Volkmannova serenáda pro smyčce s obligátním violoncellem z D-moll a Weberova předehra k »Euryantě«. Podobně zajímavého přijetí (neboť dokazuje to, že ty vrstvy, pro které koncerty jsou určeny, nejsou ještě u nás půdou umění zcela odervanou) dostalo se přesně dle vytčeného programu následující Beethovenově druhé symfonii z D-dur v druhém koncertě, v němž zevně nejvíce poutavým bodem bylo krásné provedení dávno veřejně neslyšeného houslového koncertu Čajkovského z D-dur mladou a velice hudebně nadanou anglickou houslistkou Mary Hallovou a hudebně-historicky pouťala Fibichova symfonická báseň »Toman a lesní panna«, kdežto Chválovy »Sousedské« pro smyčcový orchestr a Mendelssohnova koncertní ouvertura »Hebridy« byly vítaným doplňkem nejvíce přístupným pro svůj nehloubavý ráz. Nebylo lze si přáti poučnějšího výběru a pro svůj chod od přístupného k těžšímu lépe sestaveného. K svému nepopřeně značnému významu došly však koncerty Č. F. jedině tím, že v čelo jich postavil se silný organisátor a vlivný dirigent dr. Zemánek, jenž vlastnosti nezbytné k plodným činům vskutku má: totiž velkou hudební inteligenci, úplnou znalost orchestrové praxe, rozhled v literatuře (o tom svědčí jeho programy) — a co nejvíce si cením, vědomí o umělecké zodpovědnosti svého postavení. Z celého obrysu práce, kterou chce v populárních koncertech vykonati, hledí nám vstříc to vědomí a jistota cílů zároveň. Nezapírám si, že jeho vstup v čelo orchestru kolísajícího mezi úskalími existenčními roztříštěnosti, je posledním pokusem o lepší anebo aspoň snesitelnější budoucnost Č. F., dříve i umělecky, nyní již jen hmotně nejisté a nezabezpečené. Česká jednota pro orchestrální hudbu podle stavu svých prostředků — jak minule jsem ukázal — skrovně na snadě jsoucích převzala podporu nového podniku a vyplnila v mezích možnosti jeden z úkolů, který byl zároveň naším požadavkem po její činnosti. Záleží nyní jen na obecenstvu, jež lichotivě dá se nazývati »hudby milovným«, aby nepatrnou obětí peněžní i přes hospodářskou tíseň nynější zabezpečilo tyto populární koncerty, povzbudilo důvěru orchestru, zamezilo jeho zmenšování a užilo příležitosti k poučné zábavě aspoň tak intensivně, jako jí užilo zdejší obecenstvo německé, jehož značné procento při účastenství — přiznejme to se studem — mluvilo by o zvláštním porozumění, kdyby nebyla zde potřeba (jak vím velice cítěná) populárních koncertů, jakými mohou se vykázati města říšskoněmecká. Podniku toho měly by si však povšimnouti některé jiné ještě kruhy, zejména Umělecká Beseda, která novým populárním nepopulárním koncertem položeným k 18. lednu riskuje opět velký schodek a která by bez újmy své malé hybnosti mohla se v hudebním odboru vzpružiti k odhlasování příspěvku k pořádání těchto symfonických koncertů; dále ony obecní representace a peněžní ústavy, k nimž Jednota se obrátila se žádostí o subvence, snad i Česká Akademie mohla by zřetel obrátit k životnému umění a hudební střediska, jakými jsou u nás pěvecké a hudební spolky, rovněž by mohla svým členstvím v Jednotě rozmnožiti prostředky a prameny její podpory. — V novém pokusu rozpřádá se nit osudů veřejného provozování hudby symfonické ve vyvinutějších a pevnějších útvarech: přestřihne ji snad zlá sudička malého účastenství českého obecenstva?

Výtvarné umění. Na NovýRok uzavřena byla v Rudolfinu výstava *V. Jansy*. Mimo 171 akvarelovaných pohledů ze »Staré Prahy« vystavena veliká řada krajinářských obrazů a studií. Pozorovali jsme u mnohých, že Jansa vedle dosavadního svého způsobu věrného a pravdivého vylíčení krajinářsky zajímavé partie, při němž kresba a modelace na srdci mu ležívala, všímá si a bedlivě studuje barvu, chvějivé postupování její proudů a ploch. To řekli jsme si také v poslední výstavě Krasoumné Jednoty před jeho »Hadincem«, kde podání měkkých tónů modře a růžova s výhodným použitím perspektivické hloubky potvrzovalo tento obrat, který signalisován byl před časem již vystavenými »Borovicemi při západu«. Výborně vystihl škálu zlatých a oranžových odstínů v »Liliovníku na podzim«, náladový, smutně dumavý jest »Rybník Tisý« a dobře intonován smutek v »Pokraji lesa«. Výstava tato solidně a pěkně uspořádaná nezasloužila si nevkusného a rebusového plakátu, jehož umělecká kvalita tvůrci svému nebyla ku cti. K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. V *Madridě* podniknut 10. t. m. již druhý atentát na 16. letého krále Alfonsa XIII. (První stal se o jeho korunovaci 17. května r. 1902). Král jest v rukou živlů konservativních a klerikálních; zbaviv se záhy liberálního ministerstva v čele vlády povolal konservativce Silvelu. Země je v hospodářském úpadku a zmítána i boji národnostními (Katalonsko).

Maroko již zase zaměstnává Evropu. Proti sultánu marockému Abdul Asisovi propuklo povstání vedené Bu Hamasou. Výprava na jeho potlačení skončila nešťastně. Sultánu bylo se utéci do Fezu a se v městě a tvrzi opevniti před nepřáteli. Asise podporuje Anglie, majitelka protilehlého Gibraltaru. Ale tu žárlivě hlídají Španělsko a ze sousedního Alžíru Francie. Povstání Hamarovo platí tedy vlastně evropským protektorům Asisovým.

Ve *Venezuele* má vláda presidenta Castra v týle povstání vedené Matosem. Blokáda přístavů a společné jednání mocí evropských doléhají na vládu důrazně. Dne 7. t. m. odpověděly Anglie, Německo a Italie na návrhy Castrovy. Od rozhodčího soudu v Haagu, jejž Anglie i Německo přijaly, očekává se stěží vyřízení záležitosti, spíše od konference vyslanců ve Washingtoně. Nejnovější fási otázky venezolánské je prudká časopisecká vojna mezi Anglií a Německem. Všecka nenávist anglického srdce jest chrlena přes kanál do Německa!

Rak.-Uhersko. Körbrova osnova jazyková byla již vynesena na světlo. Jest horší, než jsme kdy mohli pomysliti. Zavádí jednojazyčnou rovnoprávnost, zřizuje uzavřené německé území, staví kraje pod bezprostřední moc centrální vlády, porušuje Stremayerovo nařízení o vnějším jednání se stranami na Moravě, opevňuje Němectvo a také pro Moravu slibuje rozdělení země, a za to vše dává v Čechách kousek vnitřní úřadní češtiny v českém území, na Moravě sice rovnoprávnost dvojjazyčnou, ale s dosavadní převahou němčiny a s vnitřní úřadní řečí německou! V celé třetině Čech nebude dovoleno Čechu býti Čechem. Že mimo to úřadní jednání bude složité a pro české strany v německém území riskantní, vidí z osnovy každý na první pohled.

Osnova dělí Čechy v 10 krajů (3 jednojazyčné německé, Cheb, Litoměřice, Liberec, pět jednojaz. českých, Chrudim, Jičín, Králové Hradec, Praha a Tábor a 2 smíšené, Budějovice, Plzeň), po případě ve 14 (5 německých, Cheb, Krumlov, Litoměřice, Liberec a Žatec, 7 českých, Chrudim, Jičín, Král. Hradec, Písek, Praha, Slaný a Tábor, 2 smíšené, Budějovice, Plzeň). Krajské vlády odeberou místodržitelství ty práce, jež decentralisaci snesou, místodržitelství bude míti vrchní dozor na veškeru politickou správu země a vyhrazují se mu záležitosti, jež buď celé země se týkají aneb obvod kraj. úřadu přesahují. Krajské vlády nastoupí jako I. a II. instance a odvolání proti jich rozhodnutí půjdou na ministerstvo mimo určité záležitosti povahy živnostenské a správy obecní, o nichž rozhodovati bude místodržitelství. Praha s policejním obvodem zůstane přímo podřízena místodržitelství.

Při rozhraničování bude považován za jazykově smíšený ten soudní okres, ve kterém menšina obyvatelstva druhé národnosti obnáší nejméně 20 procent. I má býti z 233 soudních okresů 94 jednojazyč. německých, 132 českých a 7 smíšených. V službě z e v n ě j š í užívají úřady j e d n o j a z y č n é h o území v ústním i písemním styku se stranami z pravidla řeči toho území. Ústní podání, žádosti za protokolování a písemná podání jsou dovolena i v druhém zem. jazyku. Písemné vyřízení obdrží strana v řeči podání, ústní budiž jí dáno v její řeči. Při ústním řízení má býti stranám druhého zem. jazyka »účast na jednání zajištěna« (Čechu před soudem v Chebu neznajícímu německy se vyloží, o čem německý soud jedná). Výpovědi svědků a znalců, na jichž doslovném znění záleží, přijímají a zanášejí se v řeči, v níž jsou podávány. V trestním řízení doručuje se obviněnému druhé národnosti žaloba a všechny o«tatní listiny v jeho řeči, při líčení pak jest soudci dbáti, aby obžalovanému z neznalosti věci nevzešla újma! Při zevnější službě v okresích smíšených rozhoduje řeč strany. Ve vnitřní službě užívají jednojazyčné úřady své řeči úřadní, smíšené toho jazyka, ve které byl dán k tomu úřadnímu řízení podnět.

Výhradně n ě m č i n a má místo při vedení záznamů a výkazů ozbrojené moci, při všech úředních zprávách, statistických výkazech pro ústřední úřady a při informacích, zprávách a kvalifikačních výkazech státních zřízenců. Ve styku s nevojenskými, zeměpanskými úřady a se zemskými úřady 2. instance užívají úřady jednojazyč. území svého jazyka úředního; úřady území smíšeného užívají ve styku s úřady jednojazyč. úřadní řeči těchto úřadů, ve styku s úřady smíšeného území a s úřady druhé instance užívají jazyka, v němž k úřadnímu řízení dán byl podnět. Ve styku s orgány autonomními užívají jednojazyč. úřady svého jazyka úředního, úřady smíšené užívají jazyka orgánů autonomních. (Jaká složitost!) — Při vrchním zemském soudě v Praze zřizují se pro každé z obou jednojazyčných území zvláštní senátní oddělení. Státní pokladny a úřady hospodařící s penězi užívají jen němčiny ve všech výkazech, jichž se užívá u centrálních úřadů. Poštovní a telegrafní úřady (i neerární větší) užívají němčiny pro vnitřní služební styk a manipulaci.

Jazyková způsobilost úředníků jest upravena tak, že pro území jednojazyčné budou jmenováni jen ti, jichž doznaný *obcovací* jazyk jest týž jako úřadní řeč okresu. Pro strany druhé národnosti má býti postaráno »kde se jeví skutečná toho potřeba« o úředníky písmem i slovem znalé druhého jazyka. Při úřadech smíšených žádá se znalost obou zemských jazyků

N a M o r a v ě zavádí se dvojjazyčnost v celé zemi; jazyk v z e v n ě j š í službě řídí se dle jazyku strany. Úřadní oznámení, jež se mají vziti k všeobecné vědomosti (nápisy, pečeti, razítka), mají se a ž d o p r o v e d e n í j a z y k o v é h o r o z h r a n i č e n í (!) vydávati v obou zem. jazycích. O pořadu textu rozhoduje obcovací jazyk většiny obyvatelstva. Ve v n i t ř n í službě a při úřadní korespondenci má se v jednojazyčných věcech stran užívati jazyka strany, rovněž v podacích protokolech, registrech, zápisech, do nichž mohou strany nahlédnouti. Jinak ve vnitřní službě a v úřadní korespondenci, v korespondenci s vojen. úřady, četnictvem a úřady mimo Moravu platí němčina. Ve styku s úřady autonomními užívá se jejich úředního jazyka.

Jazyková způsobilost úředníků: obsazování jednotlivých oborů služby děje se »dle skutečné potřeby.« Každý úředník musí mít tolik jazykové znalosti, co jí služba jeho »skutečně vyžaduje«. — Ze 77 morav. okresních soudů jest 42 českých, 17 většinou českých, 10 německých a 8 většinou německých.

Zákon týká se úřadů soudních, státních zastupitelstev, úřadů podřízených ministerstvu vnitra, financí, obchodu a orby.

O návrzích těch jednal v neděli 11. výkonný výbor strany mladočeské. Ministr dr. Rezek od soboty 10. t. m. dlel v Praze. Ve výk. výboru malá menšina (6) byla proto, neúčastnit se dalšího jednání konferenčního (Anýž, dr. Fořt) anebo alespoň z příští schůze konferenční odejít (dr. L. Dvořák, dr. Plaček). Většina byla pro další účastenství v konferencích, dále aby zástupci strany předložili vlastní návrh na úpravu práva jazykového (k čemu dosazen subkomitét z dr. Fořta, dr. Kramáře a dr. Pantůčka) a jednohlasně přijat byl návrh dra E. Grégra, aby subkomitét uvážil, neměl-li by býti podán císaři pamětní spis o českém právu jazykovém. Jednání v konferencích o otázku jazykovou úplně bylo odděleno od poměru strany a její taktiky k vládě, vzhledem k niž platí říjnové usnesení potírati vládu Körbrovu všemi parlamentními prostředky, volenými dle daných poměrů. Resolucí prohlásil výk. výbor, 1. že osnovy Körbrovy nemohou sloužiti ani za podklad jednaní s Němci o úpravě jaz. otázky a reformě správní, 2. dosavadní průběh vyrovnací nemá míti vlivu na taktický postup klubu na říš. radě, 3. že zástupci strany se súčastní dalšího jednání v konferencích a předloží návrh na vlastní úpravu práva jazykového. — Na M o r a v ě dne 10. vyslovily se výkonné výbory strany lidové a strany staročeské rovněž proti osnově Körbrově. Lidová strana osnovu zamítá, poněvadž 1. neodpovídá rovnoprávnosti obou jazyků zemských na Moravě a zavádí do úřadů němčinu jako uzákoněnou státní řeč, 2. že neupravuje jazykových poměrů ani ve všech 3 zemích českých ani jednotně; staročeská nezamítá jich sice, ale žádá plné rovné právo jazykové a aby státní zákony ve věcech jazykových byly konečně i ve Slezsku řádně plněny.

Revise a slovní úpravu všech zákonů o *rak.-uher. vyrovnání* byly v neděli 11. t. m. v Budapešti skončeny a zákony podepsány ministry obou po-

lovin říše. Až toto číslo se dostane do rukou čtenářů, bude zhruba asi znám obsah vyrovnání z řeči obou předsedů vlád. Dávné přání uherských kruhů, aby uher. státní papíry osvobozeny byly od rakouské daně rentové, došlo prý splnění. Tu by Maďaři tedy získali jak na kursech těchto papírů, tak vůbec na státním úvěru! Ježto, jak se ujišťuje, Maďaři by nebyli proti vyrovnání cestou mimoparlamentní, §em 14., budou-li dány záruky, že vyříz. vyrovnání bude trvat deset let, dá se souditi, že vyrovnání jim dopadlo asi po chuti. V zájmu našem a vůbec v zájmu této polovice říše jest, aby vyrovnání nebylo provedeno §em 14., a pokud možno, aby bylo ujednání vlád v náš prospěch zlepšeno. I v našem zájmu politickém jest, aby opposice proti vyrovnání byla hospodářská, jak jsme již několikrát byli uvedli, a aby ji prováděli také Němci. Porážka vlády Koerbrovy byla by dnes, myslíme, možna jen, nepřijme-li parlament jeho vyrovnací ujednání s Uhry. Všecky tyto důvody jasně mluví pro to, aby vyrovnací předlohy nebyly obstruovány nýbrž do parlamentu vpuštěny. — Že z obstrukce budou propuštěny předlohy cukerní, vysvětluje se zájmem, jejž naše cukrovarnictví na nich má.

Říšská rada zasedá zase od 15. t. m. Jednací pořad pro první schůze jest: 1) předloha o cukerní konvenci bruselské a novella k cukerní dani; 2) branná předloha; 3) rozpočet; 4) tisková předloha.

Hospodářský. Otázka *rozdělení kontingentu cukerního* zaměstnává značnou měrou nyní kruhy interesované, tím více, že staly se známy zámysly vlády rakouské co do individuelního rozdělování kontingentu na jednotlivé cukrovary této polovice říšské. Ostatně již při otevření říšské rady musí nastati jakés definitivní světlo v této otázce. Hlavní boj točí se okolo otázky, je-li rozdělení kontingentu na surovinový a rafinádový, mající přímé zásobování vnitřního konsumu zabezpečiti rafineriím, oprávněno. Tak aspoň jest projektováno až na výminku, že má býti 320.000 q kontingentu přikázáno též surovárnám, které posud vyráběly cukr pískový a jiný za konsumní pokládaný. Nemohu sdíleti přílišné obavy v tomto směru pronášené. Což znamená fixace tohoto stavu změnu nějakou zásadní proti nynějšímu stavu na podkladě dobrovolné smlouvy kartelové vybudovanému? Ostatně nesmí se také se strany surováren zapomínati, že takovýmto rozdělením kontingentu a obmezením volného uvádění suroviny do konsumu zabezpečí se jim celkem s druhé strany zase odbyt jejich výrobků: vždyť přece právě tento kontingent surovinový bude musiti býti rafineriemi odebrán! Ovšem jest třeba hledati cesty a prostředky, aby surovárny rafineriemi nemírně vykořisťovány nebyly. Ostatní ustanovení, najmě 25 proc. nadlepšení na kontingentu malých závodů, nepřenositelnost kontingentu, zkrácení kontingentu velkých, jakož i chystané zařízení prodejního bureau nesetkávají se celkem s odporem. Zaváděti dnes boj mezi oběma ohroženými skupinami: surovárnami a rafineriemi, jest v těžkém jejich nynějším postavení pro obě strany nejvýš neoportunní, právě tak jako jest zjevem nanejvýš povážlivým nastalé místy přeplácení se v cenách řepy. Jistě rolník »hoden jest mzdy své«, ale nejsou nynější nabídky skoro ruinující mnohý závod a to tím více škodné, uvážíme-li, že činí se pouze za nejistým cílem dosažení vyššího kontingentu? Kardinální požadavky nynější byly by: zvýšení rakouského kontingentu vůči Uhrám, zákaz importu cizího cukru pro domáci konsum jinak, než se vpočtením v kontingent toho kterého závodu, tuhá organisace industrie vylučující iloyální konkurenci, ev. stanovení maxim. cenových dle vzoru ruského. DR.

O nové osnově *zákona proti alkoholismu* vydal právě dr. Glaser krátké, ale obsažné pojednání, také časově první v tomto směru. Zajímavá jest zvláště kritika pokusů zákonodárných obmeziti alkoholism zvyšováním daně, jejíž výsledek jest zpravidla pravý opak toho, čeho dosaženo býti chtělo: nezmenší se totiž pijáctví, za to ale zhorší se kvalita, což ovšem jest pak přímo otravováním chudiny. Zajímavo jest též poukázani na rozpor státu, který s jedné strany alkoholism potírá, s druhé však právě z něho (jakož i jiné svazky veřejné) značný užitek má v dani konsumní resp. t. zv. zvláštní dávce za výčep, prodej a prodej v drobném od dotyčných obchodníků vybírané. Brožura obsahuje cenné pro odborníka kritické poznámky. DR.

Částka I. říšského zákonníka na r. 1903 přináší pod č. 1. zákon z 19. července (!) 1902 o odpisech daně pozemkové pro poškození naturál-

niho výnosu škodami živelními, jenž v minulém létě s takovým hlukem byl na vládě vymáhán, v novinách však nyní přechází se mlčením. Je v tom úmysl? Skoro se zdá, že ano. Pro sedláky se muselo něco udělat, ale čeď bude lépe, když se o tom mnoho nedozví, musilič by ostatní nějak státu doplatiti, oč méně vybralo by se na dani pozemkové! Selskému stavu tedy takovéto flikování čerta pomůže, zejména také proto, že zůstavuje náhodě (píle či lenost ob. starostů při sepisování a ohlašování škod atd.) komu se výhod dostati má a komu ne — daň pozemková celá je naléhavě zralá pro reformu. —no—

Zákon o terminovém obchodě s obilím schválený 4. ledna vstoupí v platnost 10. dubna.

Sociální. V oboru sociálně politické institucí našich »jeven velmi příznačným je boj vídeňských zaměstnavatelů proti živnostenským soudům: soudy jeví prý stranickost ve prospěch dělníků. V živnost. soudech zasedají rovnou měrou zaměstnavatelé i dělníci, šlakovitá by to byla věc, kdyby spory zaměstnavatelů stávaly na tak špatných nohou, že by soudcové učení musili se vždy svým hlasem přikloňovati k mínění přísedících dělnických. Jiným zjevem pak je spor před správním soudem právě projednávaný o výklad zákona o 9ti hodinné době pracovní v dolech. Má se rozuměti tomto dobou také vjezd a výjezd ze šachet? Že spor takový je možný a celý právní stav má viseti na názoru soudního tribunálu, svědčí o duchu některých sociálně-politických zákonů: říci, ale nedořici, to je ta deska kovová.

Strana sociál.-demokrat. pořádala 11. t. m. v Praze schůzi proti výnosu vlády z 19. listop. 1902, dle něhož spolky, které poskytují peněžité podpory, jako nemocenskou, cestovní, v nezaměstnanosti, nemají podléhat zákonu shromažďovacímu, nýbrž čís. patentu z r. 1852. podrobujícímu jejich hospodaření zvláštnímu dozoru. Výnos ten podrobuje státnímu dozoru spolky odborové.

Tancujeme za dunění hromu
„U Čechie“ v prudkém polky víru,
slavný ouřad u dlouhého stolu
blažen kouří novou dýmku míru.

„Roztrhaná chalupa“ nám hrejte,
cupy dup, jen hezky od podlahy.
Ze tmy bleskem švihá cesta širá
horami a lesy se bran Prahy.

Hřmí! Kol zrádná stahuje se bouře,
blesky planou, jářku, nu co škodí,
i však ono tento do hospody
dá-li pámbu ještě neuhodí.

Rejdovák! Nechť bouře nad hlavami,
kroky v taktu přehluší tu vřavu,
až den vstane, slunce pozdravíme,
v kvítí uložíme unavenou hlavu!

Lidové Noviny nenašly zalíbení v článcích Z Brna a Z Moravského Kocourkova v čís. 14. Rozhl. a dne 6. ledna mnoho místa vyplýtvaly na štavnatou odvetu. Osvědčili jsme prý mnohokrát hříšnou neznalost poměrů moravských a »Lid. Nov.« prý na to vícekrát poukázaly (O tom nám nic známo není. Red.), ale bez výsledku. Měli jsme prý již pro »kritiku« moravských věcí několik ostud (O nich ani my, ani kdo jiný posud nezvěděl ničeho. Red.) atd. „Lidové Noviny“ po starém žurnalistickém šlendriánu viní a vytýkají, nedokazujíce. Co na str. 3. listu svého nám vytýkají ostudy, uřízly si samy nehoráznou ostudu hned na následující str. 4., kdež v 2. sloupci ve zprávě „Aiditelství mor. hypot. banky“ píší o cihelnách „ve Šnobolíně:“ To je přece nejmírnějším požadavkem, aby redakce „Lid. Nov.“ znala český místopis a nepapouškovala zkomoleniny po Němcích a olomouckých renegátech. Když ani tu nedovede zakrýti svoji žurnalistickou nahotu, jak jinde! Naše oba články v čís. 14. snaží se bez jakýchkoli zákulisních záměrů a pikl vylíčiti věci zcela objektivně. Na prospěch strany klerikální dokonce psány nejsou. Že v „Lid. Nov.“ na čas ustalo se do „Hlasu“ bít, o tom se může přesvědčiti každý.

Opravy tisku. V článku »Městské elektrické dráhy« v čís. 15. »Rozhl.«, str. 367. ř. 17. shora stůj K 636.913 místo 736.913 a na poslední řádce budiž dodáno: »vydání zrušiti.«

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 24. LEDNA 1903. ČÍSLO 17.

Ve Vídni 20. ledna 1903.

Černá zrada na národu a jeho svatých zájmech znemožněna! Také u nás zlo, nechtíc, zrodilo dobro a spásu. Strany radik.-pokroková, státoprávní a národně-sociální, jež si před několika nedělemi nemohly, po několikáté už, přijíti ani na jméno, spojily se na záchranu českých vlastí! Spolčené strany nedovolí, aby česká otázka řešena byla po kusech, aby rozřešena byla otázka jazyková po právu a spravedlnosti, nedovolí, aby český lid chtěl své právo po kusech: najednou a bezpodmínečně musí nám být dán český stát, musí býti řešena celá otázka státoprávní svobody národa českého! Nuž dejme tomu, že by došlo k těm novým volbám a že přijdou do parlamentu samí radikálové! Jak dlouho by ohrožovali parlament? Bez vlivu a styků s druhými stranami byli by přemoženi buď násilím anebo jednacím řádem, usneseným v parlamentě nebo oktroyovaným, poněvadž tu by se Němci nebáli, že by s těmi stranami někdo utvořil většinu protiněmeckou. Němci by byli brzy pány situace, které by dojista dovedli využitkovat. Či mají radikální strany české jiné zbraně než velké řeči, aby rázem dobyly české samostatnosti? Bohužel nemají! Dobýti celých Čech, utvořiti vlastní stát, státi se panujícím, expansivným národem a nemíti k tomu nic než staré otřepané fráse a hrdinství, kterého se nikdo neleká, to je tak obtížný úkol, že naň nestačí ani odvaha přečísti sáhodlouhý manifest radikálních stran. Němci mají za sebou Německo, národně den ode dne šovinističtější, byrokracii stále mocnější, velikolepě organisovaný tisk s vlivem ve v š e c h zemích evropských, i tam, kde myslíme, že máme jenom přátele, hospodářsky jsou silnější, poněvadž mají průmysl a my jen zubožené zemědělství a řemeslnictvo v krisi — a radikálové chtějí dobýti všeho jedním rázem! Že se podařilo proraziti staletou tradici, že vnitřní úřadování musí býti v českých zemích německé, není ničím? V duši vlastně přejí Mladočechům porážku a zrušení jazykových nařízení, třeba tím obdržel celý národ krvavý políček! Kam by však za takových poměrů český národ zavedla radikální výbojnost, viděli jsme několikrát.

Když bylo nejhůř a těch, co drželi spravedlivou naši věc, bylo tak málo, tu posl. Klofáč nevčas vyvolal aféru „Zde“ a pobouřil proti Čechům nejvyšší vojenské kruhy, které až do té doby nejpevněji stály proti německé obstrukci! Maďaři v té věci povolili znajíce smýšlení rozhodujících kruhů, ale naši vlastní lidé ve chvíli rozhodné podryli českému poselstvu půdu. Od té doby bylo rozhodnuto! Za to nyní máme kamenovat poslance, že prohráli! Kus jazykového práva nedovedl český národ udržeti proti rozmachu Němectva, to radikálové vidí a vyčítají mladočeské straně. Ale zároveň ženou ji a národ do boje za státní neodvislost zemí koruny české! Téže taktiky byla i poslední jejich obstrukce. A přece se dála pod ochranou mladočeské delegace, která nedovolila, aby obmezena byla svoboda slova obstruujícím! Pod hrozbou, že poslanci mladočeští začnou s e s v ý m i nutnými návrhy, dovoleno jim bylo, šeptati čtyřhodinné řeči o všem možném, v klidu a pokoji, beze všeho strachu, že budou znásilněni, takže z otázky hrdinství a neohroženosti stala se pouhá otázka fysické možnosti šeptati v stoje. Předseda mladočeského klubu vyjednal kompromis, o který zvláště páni agrární poslanci už p r v n í den v e l m i stáli a vyjednávali členové klubu i druhý a třetí den a za to jsou nyní zrádcováni! Jak obyčejně. A přece Mladočeši zcela správně v zájmu jediného našeho průmyslu cukrovarského a v zájmu rolnictva našeho nechtěli, aby vláda řešila kontingentní otázku po svém, jedině pod vlivem cukrovarnických kapitalistův a tudíž aby jednáním v parlamentě mohli postaviti hráz přílišným požadavkům kapitálově mocných nechali v tomto případě obstrukce, když se byli už dříve postarali, aby kontingentační předloha již v anketě byla změněna ve prospěch malých surováren a když už před obstrukcí přiměli ministra financí k vyjádření, že vláda se přičiní, aby odstraněno bylo rayonování. To vše bylo hotovo před obstrukcí!

Zdá se, že český lid má více rozvahy, než ti, kdo spekulují na jeho vznětlivost. Je ovšem zjevem pathologickým, že strana vedoucí nemá orgánu, který by ji proti takovým nájezdům hájil. Býti se s vládou a s Němci a doma býti bez ochrany, bez zastání — opravdu mladočeští poslanci by byli k politování, i kdyby byli horší než snad jsou. Co Národní Listy provedly 18. t. m., zůstane bez omluvy. Když přišla Gautschova jazyková nařízení s tím nešťastným rozdělením okresů co do v n i t ř n í řeči úřední na jednojazyčné a smíšené, v Národních Listech nevědělo se o hrozném neštěstí, jež postihlo český národ! O neštěstí mluvily teprve, když byla Gautschova jazyková nařízení zrušena. A nyní s radikálními stranami ženou i Národní Listy národ do boje, jako by si někdo dovedl pomysliti, že by v otázce vnější řeči úřední čeští poslanci svolili, aby porušena byla jazyková nařízení Stremayrova! V tom všichni jsou v Čechách za jedno a všechna prohlášení mladočeské strany o tom mluví, k čemu tedy ty manifesty?

Je možno za těchto poměrů doufati v Čechách na rozumnou politiku, kterou přece většina národa chce? Opravdoví a rozumní lidé v Čechách by o tom měli přemýšleti a konečně jednati. +.

Opět nutna upřímnost!

Návrhy podané dorozumívacím konferencím drem Körbrem, který podepsal i nařízení Gautschova i nařízení Claryho i své Grundzüge i své Grundsätze, jsou jak samo sebou se rozumí, tak německé, že kdyby nabyly právní platnosti, veškeré naše naděje na dobytí jazykové rovnoprávnosti s Němci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, byly by — dle úsudku mého — na vždy pohřbeny. A přes to, že poslanci naši návrhy ty právem prohlásili za nepřijatelné, hrozí nebezpečí, že právní platnosti dojdou. My totiž za to, že nemoudrostí svou dosáhli jsme z r u š e n í jazykových nařízení Badeniových, žádáme a sice na posměch celému světu, zadostučinění. Zadostučiněním tímto má, bůh ví z jaké příčiny, býti zavedení vnitřní úřadní řeči české. Za tím účelem oznámili poslanci naši vládě, že uvidí se s nimi u Filippi, že totiž budou proti vyrovnání uherskému obstruovati tak dlouho, až se nám dostane zadostučinění toho. Když doba dohodnutí se vlády naší s vládou uherskou o vyrovnání uherské se blížila a vláda konečně nahlédla, že výhrůžku poslanců našich jest bráti vážně, přispíšila si se svými návrhy na upravení jazykové otázky české (v Čechách a na Moravě — ve Slezsku zdá se jí postavení Němců i bez dalších nových opatření dostatečné výhodné). V návrzích těch figuruje též »vnitřní úřadní řeč česká«.

Dle úsudku mého — na kolik totiž lze z činů souditi na myšlenky jiných — kalkuluje dr. Körber takto: Vyrovnání uherské mám s vládou uherskou ujednané; jelikož teprve po jeho uskutečnění nadejde jistota ohledně četných pro utváření hmotných poměrů veškerého obyvatelstva velmi důležitých momentů, jest pro veškeré obyvatelstvo uskutečnění jeho nanejvýš žádoucí, ať již vyrovnání samo je takové nebo makové. Návrhy mé na upravení jazykové otázky české jsou tak německé, že jest jisté: a) že Němci p r o v e d e n í návrhů těch přijmou jako mastný pekáč; b) že Čechové návrhy ty přijmouti nemohou; c) že Němci k tomu, aby návrhy ty změněny byly tak, aby je Čechové mohli přijati, nikdy nesvolí již proto, že z návrhů těch vidí, jak o věci smyšlí v l á d a a že já, dr. Körber, jim slíbil, že bez jich souhlasu nic v otázce jazykové neučiním; d) že tudíž Čechům nezbývá než uskutečniti hrozby své a obstruovati proti vyrovnání uherskému anebo doznati, že kampaň jazykovou r. 1897 prohráli, upustiti od obstrukce proti vyrovnání uherskému a ponechati otázku jazykovou ve stavu nynějším (alespoň prozatím). Tak moudří, aby od obstrukce upu-

stili, sotva budou, a dojde tudíž k obstrukci. Jakmile bude toto jisté, odejdou Němci z dorozumívacích konferencí, a jak to se stane, vydám, vyjma ustanovení o zřízení krajů v Čechách, ostatní ustanovení návrhů svých jako jazyková nařízení (buďto §em 14, třebas se na to hodí jako pěst na oko, anebo ze zákonité vládní kompetence jako obyčejná jazyková nařízení, čím dosáhnu i toho, že o nezákonitostech v nařízeních těch obsažených nikdy nebude jako o nařízeních na základě § 14. rozhodovati rada říšská, nýbrž pouze soudy a to jen od případu k případu v cestě instanční.) Němci tak na oko budou trochu dle ujednání lomozit a poslanc. čeští pustí se s chutí do obstrukce. Pak obrátím se k ostatním stranám na radě říšské a řeknu: Na vlastní vidíte oči, jací jsou ti Češi! Jako zadostučinění za to, že nedovedli udržet jazyková nařízení, žádali zavedení vnitřní úřední řeči české. Vnitřní češtinu jsem jim nařízením dal nyní jak vidíte a to proti vůli Němců. Nemohl jsem jim ji ovšem dáti v té míře, aby ohrožena byla správní jednota státu a musil jsem také Němcům něco dáti, abych jim to alespoň osladil. Toho však Čechové uznati nechtějí a brojí proti rak.-uherskému vyrovnání, ač proti němu namítati nic nemohou, jelikož jiného nebylo lze docíliti, a ač již nejvyšší jest čas, aby parlamentem bylo projednáno. Vzhledem tedy k nutnosti jeho vyzývám vás všechny, abyste viribus unitis podstoupili vítězný boj s českou obstrukcí!

Že boj proti obstrukci české bude vítězný, soudí dr. Körber z následujících okolností: Prováděti obstrukci dlouhými řečmi jest, jak jsme na minulé malé obstrukci viděli, náramně fysicky unavující pro obstruenty a na delší dobu se prováděti nedá, třebas bylo podáno i tisíc pilných návrhů. Snadněji jest provozovati obstrukci návrhy na jmenovité hlasování a na delší čas vůbec jen možné. Ale dle § 63. odst. 4. jednacího řádu říš. rady jest třeba, aby návrh na jmenovité hlasování byl podporován nejméně 50 poslanci. Českých poslanců, kteří se obstrukce zúčastní, jest na říšské radě asi 63, z nichž 50 proc. starších, k domácímu krbu až přespříliš gravitujících pánů. Není myslitelno, že by po čtrnáctidenní nepřetržité obstrukci měli Češi vždy 50 hlasů k disposici a to i tehdy, kdyby snad i Slovinci jim někdy přišli na pomoc, což nebude. Proti Čechům budou všichni a jmenovitě též sociálně-demokratičtí poslanci, jež jak z historie r. 1897 víme, jsou proti jazykové rovnoprávnosti Slovanů. Armáda proti Čechům dá se vypočítati na 318 hlasů: Němců (obyčejných) 170, bratrů Poláků 61, sociál. demokratů 10, Vlachů 18, Rumunů 5, německých ústavověrných velkostatkářů 30 a last non least českých velkostatkářů, dobrých na udržení počtu hlasů k usnášení sněmovny potřebných, 19. Tato armáda ve 3 sbory rozdělená (na 3 šichty jako za „malé obstrukce«) postaví do pole vždy dostatečný počet (100) poslanců, aby říšská rada byla i bez Čechů usnášení schopna, tak že by Čechové návrhem na skončení schůze ne-

mohli říš. radu zaskočit. Pak za ohromné omrzelosti na všech stranách bude se hlasovati tak dlouho, pokud bude našim 63 stačit 50členný dech. Za omrzelosti ještě větší budou se odříkávati a neposlouchati dlouhé řeči, pokud jim stačí dech obyčejný. Za řečníky k pilným návrhům přihlásí se vždy celá přítomná šichta odpůrců, jak jsme posledně viděli, z nich budou zvoleni gener. řečníci pro i proti, ti vzdají se slova a guilotina bude pracovat velice precisně. Až budou Češi fysicky trochu udoláni, zavedou předsedové. Vetter a Kaiser hlasování jako jsme posledně viděli a jakým i lex Falkenheyn byla přijata. Takovým hlasováním přijme se konečně návrh, kterým ti, kdož obstruují proti nynějšímu a budoucím vyrov. s Uhry, budou na dobu jednání o vyrovnání ze sněmovny vyloučeni a to za souhlasu Němců, jelikož obstruují proti státním nezbytnostem. Tím znemožní se obstrukce česká, ale německá zůstane v platnosti, oč Němcům hlavně jde. Tak myslí dr. Körber, že bude do 4 neděl obstrukce nadobro udolána a říšská rada bude mít volnou cestu projednati a přijati vyrovnání a to vzhledem k obecné únavě a příkladu daném v Berlíně při hlasování o celním tarifu, třeba en bloc.

Po soudu mém kalkuluje dr. Körber správně. Vydatnou pomoc k provedení toho plánu poskytne mu ke všemu tomu i vídeňská ulice jako r. 1897 a to na povel loyálního Luegra přese všechno jeho obvyklé se zaklínání proti Židо-Maďarům!

Jak jsem již uvedl, já, jenž arkanum celé české otázky vidím ve dvojjazyčnosti úředníků zákony zaručené, pokládám provedení návrhů Körbrových v otázce jazykové, sdělaných na principu jednojazyčnosti, za Bílou Horu v našich bojích za rovnoprávnost jazykovou, a proto vzhledem na okolnosti shora uvedené mám za nutné, aby se nedala dru. Körbrovi záminka, návrhy ty vydati jakožto nařízení, a tudíž aby poslanci naši od obstrukce proti vyrovnání uherskému (ovšem nikoli pro udržení dnešního rakouského parlamentarismu, jak dr. Stránský žádal) upustili, když by nebylo možno jinak, i bez podmínky! Tím, rozumí se, věcná a účinná oposice proti ustanovením vyrovnání toho není vyloučena. A jak vyrovnání to smluveno, jest oposice v parlamentě i žádoucí.

Jest také situace nynější velice podobna situaci r. 1897. Tehdy, když Badeni vydal svá nařízení in merito i co do kompetence zákonitá, za tím účelem, aby Čechové, vstoupivše do majority vládní, pomohli odhlasovati vyrovnání s Uhry, překážela poslancům našim učiniti tak, jak Badeni si přál a jak i já jsem radil, jen okolnost ta, že byli před tím stále v souhlasu s Němci žádali vedle jazykové rovnoprávnosti i »spravedlivé« vyrovnání s Uhry. (Jak by to vůbec bylo možno, vždyť při dnešním vyrovnání ponejprve zdráhalo se Rakousko platit bez orací, a již nám Maďaři dávali s Pánem Bohem, až je zase Körber »udobřil«.)

Podobně nyní překáží poslancům mladočeským, z nichž dle mého přesvědčení alespoň tři čtvrtiny musí býti v duchu názoru toho, že zhoubna bude národu českému obstrukce proti vyrovnání uherskému, okolnost zase ta, že zapřisáhli se zjednati národu českému dotčené již »zadostučinění«.

I v tom je situace podobná, že jako tenkráte i nyní mají strach z radikalismu mladých stran. Jak krásně to má s radikalismem zařízeno v Uhrách p. Szell! Chce-li dodati důrazu požadavkům jakýmkoliv proti Vídni, chce-li na př. padesát a žádá sto, stiskne knoflík a maďarští radikálové na místo sto žádají tisíc. Byl-li nucen platiti padesát, stiskne potom knoflík a radikálové spustí lomoz, že podle práva měli Uhři platit deset. Je-li potřeba, zpívá se Szoszat a dle potřeby je zase ticho a Eljen! Podobně by mohlo býti i u nás. Bylo by k tomu pouze třeba, aby se konečně nahlédlo všeobecně, že za těžkých poměrů při naší slabosti nesnadnější jest nabýti tři sta na ráz, než během delší doby po stu třikrát po sobě, a že tudíž chybné jest, žádati splnění všech tří postulátů (jazykové rovnoprávnosti, spravedlivých řádů volebních a státního práva českého), hned a najednou. Naši radikálové mohli by vítaný dávati důraz všem těmto i jednotlivým požadavkům. Ale na místo toho vidíme, že vždy, když nastane právě následkem radikálního štvaní zvlášť těžké zauzlení a znesnadnění situace, naši radikálové hledí poslancům vedoucí strany a tím i celému národu stížiti situaci, a to jen ve vlastní svůj strannický prospěch a nikoli ve prospěch věci. Jako na příklad nyní vydáním manifestu — nikoli proti nepřátelské vládě — ale proti českým poslancům!

Abych skončil. Roku 1897 vydobili jsme kus svého, již před lety ztraceného pole. Roku 1899 kus ten nám zase vzali. Roku 1903 máme i z toho, co dosud nám zbylo, pozbýti ještě hodný kus: jazyková nařízení Stremayrova. Proto v této tak vážné situaci prosím v úzkosti své poslance naše, aby přese všecky útoky radikalismu nevydávali v nebezpečí tu hrstku dosavadních jazykových práv našich a za okolností nyní daných upustili od obstrukce proti vyrovnání uherskému.

V Praze, dne 18. ledna 1903. ALEXANDER NEKLAN.

Nový celní tarif.

Dne 16. t. m. přednesl ministerský předseda dr. Körber kratičký výtah z nového autonomního celního tarifu. Ponechávajíce si zevrubné pojednání o jednotlivých třídách a položkách až obsah celního tarifu bude znám, omezíme se na pouhé srovnání nynějších položek s novými, ovšem jenom potud, pokud jsou z řeči dra. Körbra patrny. Zajímava jest okolnost, že mp. Körber uvedl podrobně jen cla hospodářská, jež se největší měrou Uher týkají, ač i pro země české nepopíratelnou mají důležitost, kdežto o clech na průmyslové a řemeslné vý-

robky neučinil zmínky. Dle dosavadních proposic zdá se, že v novém tarifu úplně vymizí t. zv. sazby smluvné, zakládající se na klausuli o největších výhodách a že nahraženy budou t. zv. minimálními cly, které za přiměřené ústupky budou povoleny státům, s nimiž Rakousko-Uhersko obchodní smlouvy uzavře.

Zůstanou-li hospodářská cla tak, jak jsou navržena, pak skutečně Uhrám učiní se ústupky cenné, neboť jedině jim může činiti srbské, bulharshé a rumunské obilí vážnou konkurenci, kdežto pro naše české hospodáře dalo by se počítati pouze s některými výrobky ruskými. Jen v dobách neúrody bývá k nám dováženo obilí z ciziny, kdežto v jiných letech produkuje se u nás tolik, že některé druhy, jmenovitě ječmen a slad značnou měrou zásobuje cizinu, takže nemohou sebe větší sazby něčím prospěti našim hospodářům, kterým by bylo naopak s výhodou, kdyby se sazby na ječmen do Německa snížily na míru nejmenší, aby naše rolnictvo dostalo náhradu za následky krise cukerní.

Kdyby sazby mp. drem. Körbrem ohlášené zůstaly nezměněny v tarifu budoucím, byl by dovoz hospodářských výrobků z ciziny do Rakousko-Uherska úplně znemožněn, zvýšením cen obilních získaly by Uhry 80 proc. výhod. Srovnejme číselně sazby nynější se sazbami příštími:

	dosavadní	příští minimální	příští obecná
	cla v kor.		
Pšenice, špalda, sourožice	3·—	6·30	7·50
žito	3·—	5·80	7·—
ječmen	1·50	2·80	4·—
oves	1·50	4·80	6·—
kukuřice	1·—	2·80	4·—
slad	1·50	—	5·— / 4·—
mouka	7·50	—	15·—
hrozny	20·—	—	40·—
ocet vinný	12·—	—	40·—
ovoce čerstvé, jemné tabulové	beze cla	—	20·—
jemná tabulová zelenina	10·—		20·—
dle smluv beze cla			
čerstvé ozdob. květiny	10·—		50·—
dle smluv beze cla			
chmel	20·—		70·—
dle smluv	14·—		

	dosavadní	příští minimální	příští obecná
	cla v kor.		
vůl	30·—		60·—
dle smluv	15·—		
kráva	6·—		30·—
jalovina	6·—		18·—
dle smluv	5·—		
prasata	6·—	přes 120 *kg*	22·—
dle smluv	3·—		
koně	20·—	přes 2 r.	100·—
dle smluv do 2 r.	10·—	pod 2 r.	50·—
drůbež mrtvá	12·—		25·—
dle smluv	6·—		
ryby	4·—		20·—
dle smluv beze cla			
máslo	20·—		70·—
vepřové sádlo	32·—		45·—
likéry	120·—		170·—
víno v sudech	40·—		60·—
víno v lahvích	40·—		75·—
víno šumivé	100·—		150·—
dle smluv	80·—		

Jak z uvedených sazeb viděti, jest jmenovitě o výrobky Trans jak náleží postaráno. Za to o hospodářské zájmy zemí českých mnoho starostí nebylo, jak vychází z té okolnosti, že při jediném ječmenu jest sazba stará nejméně odchylná od

sazby příští. Také zvýšené sazby pro dobytek nebudou míti vlivu na hospodářský vývoj v Čechách, neboť jediným předmětem, který se až dosud ve větším do Čech dováží, jsou vepři a u těch clo nepadá na váhu z toho důvodu, že se dovážejí již zabití, clo tedy se nevybírá z kusu, nýbrž z masa (12 K ze 100 kg), kteréžto clo dle slov ministerského předsedy zůstane nezměněno.

Novým tarifem kromě jiných má se uvésti také jako novota vnitřní jeho uspořádání. Až dosud měli jsme vlastní rakouský celní tarif, který byl vybudován na tarifech starších a podstatně se lišil od tarifů cizích, hlavně německého. Dle nových proposic zbortí se soustava stará nadobro a na místě jejím vybudována bude nová, nápadně podobná sazbě říše německé.

Dosavadní tarif vykazuje pro dovoz 356 a pro vývoz jednu položku. Příští má míti položek 658. Na př. bavlněná příze má 14 položek, příště bude mít 25, bavlněné zboží 14 položek, příště 52, lněné, konopné a jutové zboží 15 — 35, vlněné příze a výrobky z vlny 16 — 47, hedvábné zboží 12 — 47, papírové výrobky 13 — 37, chemické látky pomocné 13 — 95, železné výrobky 34 — 193 atd. Jelikož bude mnohá položka zajisté rozčleněna v jedno i více podřadí, bude sazeb více než dvojnásobně a bude podřadných položek v celku asi tolik, co jest jich v statistickém seznamu zboží, t. j. při dovozu 1309.

Za vysoká cla agrární dostane se zajisté německému průmyslu jako kompensace značné zvýšení cel průmyslových, o nichž sice mp. dr. Körber určitého nic neřekl, jen naznačil, že těch výhod mají býti účastny přádelny bavlny, na česanou přízi barevnou, tkalcovny na bavlnu, jemné zboží vlněné, na lněné batisty, façonované hedvábné látky a stuhy, koželužny při některých odrůdách koží, při výrobě zboží sedlářského, řemenářského, brašnářského a kožního, při obuvi a rukavičkách, při některých druzích papíru, zejména při papírovém zboží přepychovém, při průmyslu gumovém, přezůvkách, měkkých a tvrdých gumových předmětech, dřevařský průmysl při nábytku, při soustružnickém a knoflíkovém zboží, železářský průmysl při železných konstrukcích, drátěném a plechovém zboží, nástrojích, při výrobcích nožířů, zámečníků, strojní průmysl při parních, textilních a některých hospodářských strojích, při dynamech, elektromotorech, kovoprůmysl při litých a kovaných věcech, při leonském zboží, při výrobcích ze zlata, chemický průmysl při některých druzích atd. Dle těch předpovědí jest změněn takřka celý tarif. Jest nám vyčkati určitějších dat o výši cla průmyslového, které, bude-li drženo na výši přiměřené clům agrárním, aspoň bylo by odezvou na nesmyslný tarif německý, který tak značně zvýšil sazby, že nám nebude možno mnohé z dosavadních předmětů a to zejména výrobků hospodářských do Německa vyvážeti.

Dle zmínky ministerského předsedy čeká nás ještě jedna novota, že totiž na některé výrobky jest položeno clo dle jejich ceny, čeho dosud nebylo, starý tarif zná měřítka cla jen tři: 100 kg, kus a tunu únosnosti.

Ačkoliv jest ještě hlubokým tajemstvím nový celní tarif, tolik možno již dnes říci, že k nám Čechům nepřihlíží tak, jak by se slušelo. Bude na našich poslancích, aby aspoň pro ty odbory, které jsou buď výhradně (pivovarnictví, menší lihovary, cukrovary na surovinu) nebo z části (továrny na stroje, kyselinu uhličitou atd.) v našem majetku, zjednali kompensační výhody, kolik se jich jen zjednati dá, a zároveň aby vší silou zjednali odbyt našim hospodářským plodinám (ječmenu, sladu, masu uzenému, šunkám, husám atd.) v Německu. V každém případě jest naším zájmem, aby celní tarif pokud možno byl parlamentem zdokonalen.

Nový celní tarif vyjde za nedlouho tiskem. Pak bude nám možno pojednati zevrubněji o rozdílu jeho při jednotlivých položkách vzhledem k tarifu nynějšímu.

JOS. PRUSÍK.

Konfese a vzpomínky.

III. — F. Ad. Šubert: Moje vzpomínky. Moje divadelní toulky I. a II. Je hezké odvahy třeba, aby se člověk pustil do takových tří ohromných svazků, jaké se v beletrii zřídka objevují jako celek. Co sílí, je vědomí, že jsou to vzpomínky dlouholetého ředitele, ředitele našeho Národního. Dá se tušiti tolik zajímavého materiálu z historie dvou desítiletí, tolik vojen a bouří, jež ušly registrování denního tisku i výročních brožur, zkrátka tolik věcí chytlavých, že se sáhne i v tak ohromné kvantum s chutí. Sice zcela něco jiného obsahují knihy, mnohem vážnějšího než čeká gurmand intimních tajností, ale nezklamou, zaujmou každého, kdo o umění dramatické a divadlo se zajímá. Šubert vybíral ze své paměti hlavně vzpomínky, jež mimo interes vnější mají i těžké zrno myšlenky, jen zřídka dal se strhnouti ku vložení suchého listu, suchého věcně i formálně, nikdy k zrazování důvěrnůstek, aby jimi snad dal knize pikantní příchuti.

Abych se nemusel vraceti již k oněm suchým listům zmíněným, kladu je na počátek. Do divadelních toulek vloženy jsou některé referáty čistě administrativního rázu, jimiž snad chtěl Šubert doceliti obraz své činnosti ředitelské, při nichž však cítil, že nemůže nijak zúrodniti jejich obsahu. Proto stručně vypočítává, píše seznamy svých prací získávacích — a nudí, neboť zapomněl, že sestaviti takový stručný sled událostí, týkajících se na př. Smetany, má při téže formě přece jen jiný význam, jeť to materiál osudů velkého člověka. Druhé místo podobné mají referáty o otvírání divadel polských a některé partie

o slavnostech buď jihoslovanských nebo ruských, kde sestupuje na niveau reportera denních listů se sentimentálním podivem pro všecko. Rovněž dráždivou vůni mají vzpomínky, jež jakkoli se upínají k rozluce jeho s divadlem, proň jistě trpké; silně akcentuje své přerušené plány, ba neodolá někdy, aby se nepostavil do světla takového, jež by akcent ještě přiostřovalo Na štěstí je těchto piec malý zlomek.

Ostatní práce jsou věnovány hlavně portretům umělců výkonných i tvůrců, s nimiž se setkal za svého působení. Obsáhlá galerie míjí před vámi. Nejsou ovšem propracovány do hloubky všech detailů, toho nedovolil denní, několikachvilkový styk s nimi, ale načrtnuta je každá studie výrazně, okem, jež rychle analysuje, a nemohouc vyvážiti všeho, vysonduje aspoň charakter, jímž diferencuje se umělec od umělce a celého svého prostředí, tedy rys nejindividuelnější. Ani jediný rys pak není propuštěn pouhým konstatováním, každému hledí přijít k základu a každý promítnout na plochu umění, najít ve všem oplodňující vlivy pro budoucnost, čímž mimoletné momentní náčrty nabývají hlubšího významu studie.

Jsou-li Šubertovy portréty dobré, lepší ještě jsou jeho essaye, týkající se vnějších theatralit, pro něž přináší nejen rychlé pochopení, ale i pružný causeristní sloh a zejména neobyčejnou erudici, široký rozhled. Tam se cítí zcela volný, svůj, nikde není tísněn ohledem v pravo či v levo, rozvíjí se nehledaně a dociluje plných účinků. Taková analyse společenského temperamentu vlašského či francouzského v divadle, studie vnějších poměrů společností hereckých na př. v Italii a zachycení vlnovky konturující niveau vkusu davového v té či oné vrstvě, nebo pronikavý pohled do národních typů dramatických v Italii, to jsou již ne pouhé pokusy o literární jakous výšku, to jsou věci hotové, stavějící autora na zcela jinou úroveň, než na jaké jsme byli zvykli vidět ho v prose i v dramatě.

Obsahově cenny jsou i historické poznámky zejména o Smetanovi, o jeho posmrtných vítězstvích a postupech v cizinu, jež spjaty jsou s osobou Šubertovou, kněžny Pavlíny Metternichovy a Baumannovou, cenny pro odestření stezek, jakými je nutno dráti se velkým lidem malého ovzduší k světovým výškám. Abych se pak dotkl všech částí knih, zbývají mi ještě črty cestopisné, dekorující pestrým rámem divadelní obrazy. Jsou dobré svým výstižným postřehem, snaží se vypjat se i stylisticky k bohatství výrazovému, barevnému, což se jim však daří jen někdy. Ruka, jež je kreslila, stuhla již příliš, aby vervně vnášela náladu a bezpečně ovládala škálu barev přechodných. Zůstávají rytinou bez měkkého kouzla intimního tepla.

Knihy Šubertovy podávají vedle vzpomínek i řadu návrhů, nad nimiž lze se zamyslit, zatoužit po jejich provedení, nejsouť nápady okamžikovými, ale opřeny o zkušenost, vyanalysovány řekl bych nejraději. Nemyslím ony nedokončené dobré pokusy

šířit Smetanu a všecko české umění do ciziny, ale vedle jiných zejména návrh na vytvoření dramatického typu lidového u nás, jakým je italský pulcinella. Nepřiblížil by divadlo lidu a lid divadlu? Nebyl by ovšem plodem vysokého aristokratického umění, ale za to probíječem sympatickým malému světu. Hledat příčiny tak mnohých zjevů v rozvoji divadelním také by se daly nad některými stranami Vzpomínek a Toulek. Jaká úžasná péče ba námaha na př. věnována byla po léta opeře, co o činohru sotva se tu a tam zavadilo! A jiné a jiné nedopovězené ještě myšlenky vetkány úmyslně i náhodou, aby odpoutaly oko od řádek a nutily uvažovat, přemýšlet.

Vím, že není zvykem kritickým akcentovat svoje subjektivní záliby, ale nevadí, říkám přece, že takové knihy mám rád, jež dávají impulsy, jež otvírají cesty, na kterých lze pokračovat samostatně dál. Šubertovy memoiry jimi jsou. Je třeba jen prominout jim některé slabůstky, a to je možno, neboť máme před sebou pevně spjaté, sečlánkované komposice románové, než volnou řadu celků, jež výběr dovolují. Měl by sice učinit takový kritický výběr sám autor, ale když to také není u nás zvykem, jak důsledně poznávám! Což dělat tedy? Nezbývá, než aby se buď umělci cvičili v autokritice nebo čtenáři v trpělivosti. G.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Pokrok psychologie, jak již bylo řečeno, záleží v tom, že zdokonaluje naše poznání obsahu i rozsahu příčinné souvislosti jevů vědomí; učíme se poznávati, že jednání souvisí s myšlenkami, city a zvláště s oněmi hlubšími základy psychického organismu, jichž souhrn nazýváme povahou, že však tito duševní činitelé souvisí dále co nejtěsněji s okolím přírodním i společenským, a obsahujíce disposice zděděné (které jsou nejpodstatnějším, t. j. nejméně nestálým jich prvkem a hlavním činitelem v povaze) souvisí takto i se životem minulých pokolení; že není ani jediného činu, ani jediného záchvěvu mysli, jichž by člověk byl příčinou poslední; že není mravní zásluhy ani viny ve smyslu tom, jakoby poslední příčinou jich bylo úplně svobodné, ničím dále nezapříčiněné rozhodnutí vůle. Nevyhnutelným důsledkem takto zdokonaleného chápání činů a duševních dějů člověka musí býti seslabení citového zabarvení obsaženého v našich mravních úsudcích o lidech, důsledek to, jehož jednu stránku dobře vyjadřuje známé rčení; všecko pochopiti znamená všecko odpustiti; a dospíváme konečně až tam, že jako zohavující nemoc, která v laiku budila jen hnus a ošklivost, vyvolává v lékaři (kterého věda zbavila tohoto štítění se) soucit a snahu pomoci: tak mravní vina, dříve pouze předmět našeho odsudku a opovržení, vyvolává v nás soucit a touhu

pomoci, t. j. polepšiti vinníka; a psychologie, která nás dovedla až sem, podává nám zároveň prostředky, jimiž lze v mnohých případech dojíti tohoto cíle.

Že jsem se poněkud šíře zmínil o psychologii, nestalo se bez úmyslu ani náhodou, neboť tyto, psychologie se týkajíc zásady jednak usnadňují, jednak i umožňují porozumění toho co dále bude řečeno o představách vztahujících se k předmětům sociálním. Naše představy a úsudky o jevech sociálních obsahují citové zabarvení podobného rázu, jako představy a soudy o individuálních jevech psychických; je-li tu jaký rozdíl, je pouze ten, že v onom případě nepřesnost bývá ještě větší, citový živel ještě mohutnější a tíže odstranitelný; člověka snáze chápeme nežli stranu a než jakoukoli společnost.*) Čím dále jdeme do minulosti, anebo přesněji: čím dále postupujeme směrem od vyšších útvarů společenského rozvoje k nižším, tím určitěji a drastičtěji vystupuje tento ráz; vývoj společenský jest právě značen po jedné stránce své zmírňováním sociálních konfliktů a pokrokem kritičnosti v myšlení, s čím ruku v ruce jde seslabování citového elementu v příslušných představách a soudech. Jest nám dosti nesnadno zobraziti si úplně povahu takových představ, jako byla na př. představa o Samaritánu v mysli Žida za doby Kristovy, aneb představa o »gójimech« v mysli Talmudisty, představa o barbaru v mysli Řekově nebo o »ďaurovi« v mysli Turkově, představa kacířstva v mysli středověkého katolíka, hrozná představa, jež ospravedlňovala všecka pronásledování; anebo zase, co si myslili křesťané odštěpení pode jménem katolické církve, o níž mluvili jako o »babylonské nevěstce«, aneb pod pojmem papežství, které stotožňovali s Antikristem. Ale plno představ stejného rázu hemží se v naší vlastní společnosti; dosud pravověrný katolík shrnuje prestyž hrůzných citů na pojem »nevěrců«, socialistů atd., a tito návzájem mu splácejí podobně zbarveným pojmem »klerikalismu«. Představy příslušníka jisté politické strany o stranách protichůdných, představy a úsudky horlivého antisemity o židech atd. náležejí do téhož řádu. Kdybychom zkoumali blíže povahu těchto a jim příbuzných představ, shledali bychom, že jsou jinak velmi nepřesné a mlhovité, jednak že význačným prvkem v nich je prestyž nelibých citů: záští, opovržení, až i hnusu atd. Jich podobnost ku představám, o nichž výše byla řeč, když jsme jednali o psychologii (a které tudíž můžeme za příčinou krátkosti nazvati psychologickými) spočívá nejen v této okolnosti, ale také v tom, že jako tam to byly představy o jednotlivcích, jichž jednání z té či oné příčiny se nám nelíbí, buď že nám přímo škodí, buď že se protiví našim zásadám mravním, tak zde jsou to představy o společnostech, jichž jednání či názory jsou v podobném poměru ke společnosti, ku které se sami hlásíme. A naopak: jako jednání člověka, které nám prospívá

*) Srovnej k tomu mlhovitost představ označovaných názvy: stát, národ ruský, český; církev pravoslavná; strana mladočeská atd.

anebo vyhovuje našim mravním zásadám, vyvolává v nás prostý libých citů a jest námi vykrašlováno jakožto osobní zásluha dotyčného člověka, tak vykrašlujeme, co prospívá nebo vyhovuje společnosti, jejímiž příslušníky jsme, a vykrašlujeme ovšem tuto společnost samu. V dějinách není nikterak ojedinělý příklad národa židovského, který sebe považoval za národ Bohem zvláště vyvolený, ani církve katolické, která se měla a má dosud za samospasitelnou; každý národ a každá společnost vůbec vytváří si o sobě představy rázu podobného, ovšem v různých formách. Všecky vlastnosti, jež jsou u jednotlivce známy jménem ješitnosti, vychloubavosti, sebepřeceňování atd., mají své dvojence v docela analogických vlastnostech celků sociálních a je pozoruhodno, že kdežto v prvním případě zmíněné vlastnosti byly pokračujícím vývojem mravního citu uvedeny v nevážnost, v druhém trvají dosud nedotčeny.*)

Věda o společnosti odstraňuje nebo alespoň seslabuje tento citový přízvuk představ, jichž některé příklady jsme uvedli, a dodává jim větší přesnosti. Jako psychologie nezná osobní zásluhy a viny v obyčejném smyslu těchto slov, ukazujíc na souvislost individuelních jevů psychických s příčinami mimo toto individuum se nalézajícími, tak nezná sociologie zásluh a vin společenských. Ukazuje, že také vývoj společenský jest v celém svém obsahu určován příčinami, působícími stejně nevyhnutelně jako kterékoli příčiny t. zv. přírodní. Toto poznání vyžaduje však v určitých konkretních případech nejvyšší schopnosti abstrakčního úsilí, jakéhosi vykročení ze sebe sama, neboť je to pokus povznést se nad společnost, do které jsme včleněni, nad celé to mnohotvárné její dění, v němž jsme sami zapleteni tisícerými pouty, abychom tuto společnost přehlédli a prohlédli. Poměrně ještě nejsnadnější jest nám sociologické poznání, týká-li

*) Souvisí to se sociologickým zákonem, že vývoj individua předchází vývoj sociální. Blízká příbuznost představ, o nichž tuto je řeč, s dříve uvedenými představami psychologickými mohla by snadno vésti k domněnce, že lišení jich je zbytečno, že postrádá věcného základu. To však by byl omyl. Naše představy a soudy o jednotlivci jako takovém a představy o témž třeba člověku, ale jakožto příslušníku jisté strany nebo společnosti, jsou dvě různé věci. Výroky, které často slýcháváme, jako na př. praví-li antisemita; »X je docela řádný člověk, ale je to žid«, a pod., dokumentují tento rozdíl. Řečník N. N. neodvážil by se vážně vytýkati nyní žijícím katolíkům upálení Husovo nebo zločiny inkvisice, kdyby měl na mysli tyto katolíky jakožto samostatná individua a ne jakožto údy společenského celku (církve) žijícího téměř již dvě tisíciletí; tento celek právě proto, že je pokládán za celek jednotný, jest důsledně také považován za jednotný subjekt t. j. činy jednotlivých členů přičítají se celku a každá část tohoto sdílí zároveň zodpovědnost celku. Podobně nemělo by smyslu, kdybychom my, nyní žijící Čechové, vychloubali se činy Husovými, Žižkovými atd., kdyby podkladem této chlouby byly představy pouze psychologické, t. j. představy o nyní žijících Češích jakožto samostatných osobách, a ne jakožto členech společenského celku, národa. Plné porozumění těchto zásad vyžadovalo by ovšem obšírnějšího výkladu, jaký může podati jen kniha soustavně celou vědu sociologickou probírající. Pokusil jsem se o to ve spise, který, jak doufám, bude moci během tohoto roku býti vydán.

se společností nám cizích: tak jsme s to posuzovati na př. dějiny Peršanů nebo Římanů objektivně, vyšetřovati povahu jejich představ, jejich přátelství a nepřátelství bezmála tak nestranně a skoro bych řekl lhostejně, jako anatom, který studuje útroby zabitého zvířete. Nepoměrně však již nesnadnější jest zachovati nestrannost úsudku tam, kde se jedná o vědecké pozorování buď naší vlastní společnosti (t. j. té, k níž se hlásíme jakožto její příslušníci) buď takových, které s touto naší společností byly nebo jsou v bezprostředním ať již přátelském ať nepřátelském styku. Jak hluboce na př. přičí se nám názor, že Kostnický koncil, na jehož podnět upálen byl Hus, musil za daných podmínek nutně jednati tak, jak jednal, a že kdyby byl za těchto podmínek byl jednal jinak, byl by to býval zázrak nemenší než řeč Baalamova osla; že všecky války minulých dob, všechna krvavá pronásledování z podnětů náboženských, politických aneb jakýchkoli jiných, stejně jako všechny skutky národního a strannického egoismu byly stejně nutnou výslednicí daných příčin, jako kterýkoli ze zjevů, jež se vyskytují v přírodě! A ještě těžší jest nám přiznati, že také ono sociální dění, ve kterém jsme sami bezprostředně súčastněni, jest také takovouto nutnou výslednicí daných příčin; že na př. všeněmci, kteří by nás rádi zbavili všech národních našich práv, ano i jazyka, za daných podmínek jinak jednati ani nemohou. A přece, byť se takovéto soudy sebe více příčily našemu citu, byť sebe větší odpor nalézaly ve veřejném mínění, jsou pravdivy; že jsou pravdivy, to dokazuje právě sociologie, poučujíc nás o příčinné souvislosti dějů společenských. A jsou ještě mnohé jiné představy, které sociologie odstraňuje nebo mění; ona ukazuje na př, že způsob spravování některého státu nezáleží jen na vládě a psaných zákonech, jak obyčejně soudíme, ale v míře daleko větší i na stavu národa samého, čili, že tak zvané špatné vlády bývají velmi často jen proto špatné (zejména udržují-li se po delší dobu), poněvadž stav národa, jemuž vládnou, nepřipouští jiného způsobu vlády; že neúspěchy politických stran, třeba že při povrchním pohledu býváme nakloněni činiti tyto strany samy za ně zodpovědny, rovněž často závisí na jiných, námi nepozorovaných okolnostech, a především opět na stavu národa atd.*) P. d.

*) Tím, že sociologie ukazuje nepřesnost mnohých našich představ a zbavuje je zejména citového prestyže v nich obsaženého, nepopírá nikterak ani relativní jich nutnosti ani relativní jich prospěšnosti. Jsou nutny, poněvadž i ony jsou výsledkem daných příčin; a jsou prospěšny, poněvadž právě svým emočním životem stávají se podněty činností, na nichž spolu s jinými závisí sociální pokrok. Viz o tomto předmětu ve spise H. Spencera: »O studiu sociologie« (čes. překlad Jos. Pelcla) str. 350 a násl. V téže knize kapitoly IV.—XII. jednají důkladně o obtížích sociologického poznání, z nichž některé jsme výše zběžně načrtli.

Stíny evropské civilisace.

Zlata rub — líc bídy.

Bylo to na můj svátek.

Po špatně strávené noci na lodi »Alexandr« blížili jsme se v nejkrásnější pohodě k Apšeronskému majáku. Kaspi je rozkošné. Jako nádherná zelená step kol a kol se šíří. Na jih, východ a sever splývá s oblohou. Jen stíny mraků tvoří ohromné černé skvrny. Vlnky pobíhaly jako bílá koťátka kolem lodi. Je tak krásně..

Naše loď zahnula v pravo přímo k mysu, proti němuž táhl se dlouhý ostrov s velkými rozvalinami vesnice. Jak smutně vypadala nevlídná skalnatá krajina proti nádheře Chvalinského moře.

Chladivý pasát mírnil úpal slunečný. Stál jsem na přídě lodní a upíral do dálky zrak. V mlhavém neznámu nejasně rýsovaly se hory. Tlačily se k moři, jako by v něm chtěly schladiti svá temena K nim jsme mířily. Čím jsme byli blíže, tím rostly do výše a mlha rozplývala se vždy v jemnější závoj. Již bylo viděti velikou skupinu domů, jako obraz, který za vlhka rozmázl někdo rukávem.

— Co to je za město? ptám se lodního důstojníka.

— To je Baku. A tam dole u moře v levo to je Černyj gorod, vysvětloval ochotně.

— A ty cypřiše, tam nad Černým gorodem, pane, to je hřbitov, nikoliv?

— Jaké cypřiše, pane. Ach, tam to černé? To nejsou cypřiše, to jsou studny v Sabunči, s úsměvem dodal důstojník.

To jsou tedy pověstné naftové doly. A jako hřbitov zdaleka se zdají. Čím blíže zemi, tím krásněji vystupuje břeh z nejistých mlhavých obrysů. Již jsou znatelny celé skupiny domů. Tam uprostřed vystupuje pravoslavná bílá katedrála s pěti báněmi. Jak září pozlacené kříže a části kopulí k nížícímu se slunci tam někde k neviditelnému Elbrusu. Nad skupiny domů vyčnívají štíhlé minarety a části kopulí medžet. Tu bylo jindy středisko tatarského života nad Kaspi a to jsou jeho výmluvní svědkové. Již barvy domů se prokmitávají. Lodi v přístavů jako les stožárů a lanoví chtějí nám marně zahraditi vstup. Malé loďky pobíhají jako delfíni kol nich. Již rozeznáváme vozy, koně a lidi na nábřeží. Ale vše jako zakleto. Hlasu neslyšíš. Jen ostrý zvuk, jak loď řeže vodu spěchajíc vášnivě ku břehu. Jak krásné zdá se to město. Uprostřed domů viděti velké i malé zahrady, vše to vzhůru po boku výšiny se prostírá. Bohatá zeleň střídá se s vesele živými barvami stavení. Červenavé střechy měkce kladou se v houštiny zeleně, břidlice blýská se v slunci jako stříbrné desky. A dole viděti pruh dlouhý, malých nevlídných stavení dál a dál od města. Nad nimi tmavý dým a bělounké páry v jedno se snoubí. Zdá se, že cítíš ostrý

zápach. Nikoli, to se pouze zdá při pohledu na dlouhou řadu továrních stavení Černého města..

Až jsem se zachvěl při hřímavém hukotu lodní píšťaly. Již loď zmírnila chod, z břehu slyšeti hluk, kdesi v dáli zvonily zvony..

Ach pak jsem byl rád, když jsem se octl v hôtelu »Metropol«. Ale bylo tu prázdno. Dva jsme večeřeli v sále jako Konvikt velikém. Prostorné pokoje. Pohodlný starý nábytek. Bylo tu smutno. Vyšli jsme. A kam?

— Izvozčiku, zavez nás do Arkadie.

Netrvalo to ani 10 minut a byli jsme na místě. Zaplatili nevelké vstupné a vstoupili do rozkošné zahrady, místy elektricky, místy plynem a lampiony osvětlené. Proudy lidu v nejpestřejších úborech po krásně upravených cestách se mihotaly. Vedle nejnovější pařížské mody, spatřuješ kroj armenský, gruzinský, tatarský i ruský. Dámské úbory převahou světlounkých barev, hedbávných a batistových látek. Bohaté krajky zabraňují zvědavci nahlédnouti k srdcím v rozkošných živůtcích. A ono to tak láká. Ty brunetky jsou tak vnadné. Oči jim hoří jako uhlíky. Temné obočí splývá. Hedbávné řasy dlouhé a jemné svůdně vroubí »vnadné kuplířky«, jak říká očím Abraham a sancta Clara. Bohatý černý vlas nepokojně opíná čelo a splývá na kávově snědou šíji. Ostrý nosík a plné koralové rty jako rudá višně vybízejí k líbání, že by se nad nimi ustrnul i přísný poustevník. Ale já, já jen očima..

Bylo mi, jako bych byl s měsíce spadl. Astrachaňská Arkadie byla pouhý klášter proti bakiňské. Tu bylo sta a sta žen a co žena, to kráska, co dítě, to andělíček. Jak rád bych byl v tomto ráji andělem na stráži. To by byly zlaté časy, je tak hlídati..

Z veliké restaurace o několika velkých a menších místnostech zavznívala hudba. Orchestr hrál piesu z Ruslana a Ludmily. Vešli jsme. Bylo tu jako v oule. A jak by ne. Bylo teprve 11 hodin. U malých stolků sedělo v nejlepší náladě plno míchané společnosti. Světla — až přecházely oči, šumu — jako v pohádce a nade vším a ve všem pronikal zvláštní ostrý zápach cigarettového tabáku. Pili jsme víno. Kachetinské víno. Toho tu tolik, že je kozy a psi žerou. Ani osel a kůň nepohrdnou hroznem. Laciné je a dobré. A my je pili na můj svátek! Demokrati..

Ti zámožní pili cognak, to je v Rusku noblesa. Chudší vínosodovku, šerbet tak vonný a chladivý, kvas i kávu. Orchestr hrál jako naše maloměstská muzika. Obyvatelstvo tleskalo a mnoho, neboť nikdo neposlouchal, ale sluší se aspoň pochváliti! Bylo to směšné, ale měl jsem radost. Cítil jsem se doma..

Vyšli jsme. Venku posud značné proudy i dětí. Byla teprve půlnoc! Prohlížel jsem i muže. Stepilé postavy. Vedle ovšem nezbytně obtloustlých a tlustých Rusů ve furaškách a surtucích, krásně rostlí Tataři, štíhlí Čerkesi v černém kabátě,

dřepásaném bílým pásem kovovým, prsa zdobená stříbrnými patronami. Černý knír směle stočený, ostrý orličí nos a ohnivé oko dodávají snědé tváři cosi knížecího. Chod je jako tanečný, pružný a lehký. Záviděl jsem jim při svých 164 *cm* výšky a sousedsky šosáckém kroku. Takoví profesoři — a celé gymnasium bude s vyznamenáním..

Ještě několik zábavních místností jsme prošli, ale nezdržovali se. Jen oči byly chtivé, žaludek nikoli. Ba ani doutník mi nechutnal. Byla jedna hodina, když šumem a ruchem unaveni, žádostivými pohledy přesyceni, jsme se dali zase dovézti domů. Ale i ve snách byl jsem v Arkadii. Byl tam i turecký sultán, já byl pašou, můj přítel dozorcem haremu..

Když jsem se probudil, svítilo sluníčko do oken.

Za půl hodiny byl jsem na balkoně a díval se na město i nekonečně nádherné moře.

Baku je guberniální město. Má úzké hornaté uličky jako mají sicilská města, nebo široké zdmi dvorů a sklady tvořené ulice, jak to bývá na venkově, kde jsou hospodářská stavení. Moderní domy upomínají na naše malá města, kde se civilisace opozdila o padesáte let. Jdou spíše do šířky nežli do výšky. Linealové fagady, široké průjezdy, otlučená omítka, nátěry všech možných barev. Tu i tam výkladní skříň s velikým sklem, ale zaprášeným. V oknech — pokud nejsou zavřeny okenicemi — květiny v hrncích. Tu i tam vykoukne hlavička v sličných nedbalkách, nebo rozcuchaná baba, že by mohla býti luciferovi kmotrou.

A přece má Baku přes 120 tisíc obyvatel. Vysoké úřady guberniální a místní, plno úřednictva technického státních i soukromých služeb, hojně bohatých kupců všech národů i podnikatelů naftových. Leč zdá se, že všichni tu jsou jen proto, aby bohatli a — odešli..

Je tu rozkošná poloha. Plno stromoví subtropického ba i tropického v soukromých zahradách. Kde je vláha, tam je rajská úroda. Město amfitheatrálně se zdvihající vzhlíží se v nádherném zrcadle Chvalinského moře. Je mostem mezi Asií a Evropou. A přece tak těžko tu býti.

Jako byla Arkadie včera opojně krásná, tak dnes město působilo nedospalou střízlivostí. Jako divadelní dekorace. Ve světle obloukových lamp — pohádka, na slunečním svitu — hadry. Ani ti lidé nebyli tak hezcí. Zmizely hezké hedbávné oiletty za plátěné nevkusné úbory po vzoru sarafanu, muži byli oněmělí, mnoho otrhaných a spravovaných šatů neurčitých barev vleklo se ulicemi. Vychrtlí Tataři a Peršané nepřiměřená tahali břemena, až jim jazyk z úst vybíhal. Tu Čerkes maje slámu v kučeravé kštici bil umořeného osla, aby rychleji běžel s úžasným břemenem. Po jednom však přec orient poznáš. Žena všude lépe se má nežli u nás. Na ulici málo bývá, doma málo pracuje. Muž si ji šetří, je to jeho často nejvzácnější — majetek.

Nálada sváteční klesala, čím více kol a kol cítiti bylo naftu. Všude petrolejový zápach. Ráno v 7 hod. + 22° R V 10 hod. již + 30°. Je dusno, v tom zavane větříček. Tak je příjemný až na svůj zápach. Vejdeš do parku — rozkošná květena. Její vůně má příchuť nafty. Jdeš za město, sem táhne zdola zápach. V přístavě vše nejen smrdí, nýbrž je polito petrolejem. Bláto a prach jsou jím prosyceny. Voda potažena tukovou vrstvou hrající duhovými barvami jako Newtonovy kruhy. Samý sklad tohoto tovaru. Na každém nápisu slovo kerosin. Každý dělník zamaštěn . .

Černyj gorod jest ještě horší. Tu se nafta rafinuje. Zbytky zpracují se na rozličné kyseliny. Z každého komínu vychází jiná pára a jiné plyny. Sírný zápach hrozí zalknutím. Na ulicích potkáváš stíny lidské, které unikly Charonovi. Kam bloudí? Nevím, neb jedny vcházejí a druhé vycházejí ze stavení. Jsou hubení a bledí na smrt. Či jsou vlastně již mrtví? Alespoň ti zdutých tváří a skleněných očí zdají se jimi býti. Bože můj, to je technický pokrok civilisační. Oběti Baala, jehož velekněžem je chemik. O těch by ani papež nevěřil, že jsou t a k y k obrazu božímu stvořeni . .

Se zlou předtuchou vycházel jsem z místa, kde z bahna dělají zlato a vyrábějí z něho bídu, utrpení a smrt. Zlato je těžké, ale bída je těžší. Pro jeho výrobce není na světě Arkadie . .

To byla má průprava pro S a b u n č i. (P. d.)

Literatura, umění, věda.

Hudba. Weingartnerův koncert s mnichovským Kaimovým orch. 7. ledna přinesl do pražského života hudebního trochu zápalných látek. Ani ne tak svým programem, v němž předehra k »Mistrům pěvcům Norimberským« vystřídána Mozartovou symfonií z C-dur (Jovišovou), načež Smetanova »Vltava« a »Hrdinská« Beethovenova následovaly, jako příležitostí k poučnému srovnávání. Kaimův orchestr vyniká vzácnou dochvilností a přesností souhry, jeho technická výchova je obdivuhodná, ale jednak zvuková povaha jeho není šťastna ve všech svých složkách, jednak nemá oné eruptivní kapacity individualisující výkon a vrhající v něj paprsky životného hudebního cítění. V prvním ohledu nejvíce i laiku byla as nápadna suchost zvuku jeho smyčců a značná prázdnost a polovičatost jeho celkového zvuku ve forte, jevící se zřetelně v přednesu Wagnera a Beethovena, ve druhém živelnost výkonu scházela zase v Beethovenovi a pak v těch částech »Vltavy«, které jsou specificky česky hudebně myšleny. Naproti berlínským nebo vídeňským filharmonikům jsou měřítka Kaimova orchestru menší. Berlínští napadli asi mnohému posluchači při »Hrdinské«, kterou i sám Weingartner zbavuje její mužné hutnosti již v první větě, ukvapuje zejmena ve třetí a nechává bez vrcholení v poslední a která zvukem nerozněcuje u Kaimova orchestru; na vídeňské pak jsem vzpomínal při Mozartově symfonii, posledně totiž slyšené skladbě v jejich provedení, kterou Weingartner traktuje znamenitě, ale pro kterou mu orchestr z vyložených již příčin nedovede dodati dosti slunného jasu ve zvuku a nenucenosti v rytmu, kterými dovedou vídeňští opíjeti. Pro nás bylo v koncertě dále zajímavo, že »Vltava« hrána po spontánním potlesku obou národnostních příslušenstev po druhé a že poslechnutí její v instrumentační úpravě, jejíž podstatu jsem v »Rozhledech«, 1901, str. 217—221

objasnil dle rukopisných poznámek ve Weingartnerově partituře a proti níž zdvihla se kdysi vlna nedůvodného odporu, rozptýlilo jistě veškery pochybnosti o právu na retuši Smetanova díla. Čas ukázal, co v tehdejším odporu bylo zvukem falešným.

Výtvarné umění. Diktát umělecké afiše a boj proti nevkusným a banální sprostotě holdujícím oznámením zmlkly na dobro. A není tomu přece tak dávno, co hlásána byla tato hesla, mnohým nepříjemná a nepohodlná dnes sotva že registrují se tu a tam umělecky pracované plakáty. Ve svých zbytcích a útržcích, jež větry roznesly jako by zanikly a o umění ulice přestalo povídání. Ale idea nezapadla. To co vtíralo se mysli o významu uměleckého plakátu, totiž zdokonalení návěstí obchodů, firem, provádění jich dle vkusných, umělci pracovaných předloh i návrhů, zůstalo u nás prozatím neprovedeno. Řada důvodů, praktických i ideových mluvila proti: než v jádře věc jest dobrá a třeba se jí aspoň letem opět všimnouti Nutí k tomu výstava, uspořádaná poslední dobou v Paříži, jíž súčastnili se umělci jmén znamenitých a (najmě v plakátovém oboru) zvučných do té míry, že nelze pominouti hnutí toho mlčením. I kdyby tisíckráte proti tomu bouřily se parnasovky pozdvižené umělecké nosíčky, krčící se nad snižováním se ku práci, dosud lakýrníky neumělci prováděné. Staré odznaky firem, symboly hesel domů, »u bílé labutě«, »u anděla« atd., ona starodávná označování, která ozdobila na př. Prahu tolika roztomilými malbami, reliefy, kartušemi v podání, dobře charakterisujícím dobu, kdy vznikly, to přesvědčuje, že bylo by dobřn i tu začíti a dáti příležitost umělcům, aby ukázali, co dovedou. Jdete-li dnes nejmoderněji zařízenými ulicemi, kde denně massy lidstva proudí, na mnohých domech výborné architektury uráží vás tak často tabule firem, namnoze velikých rozměrů, pomalované kretény, mrzáky a karikaturami oblečenými v modní kostýmy, s gesty dřevěných pimprlat, ohyzdné a směšné. A což naši havíři, klečící u dřevěných domečků (znázorňujících vše možné jen ne vchody do šachet), panenky Marie na známých tabulkách, náboženské to parodie, pak neodolatelné vepřové hlavy s citrony v čumáčcích pod plnými jmény majitelů závodů atd. Přiznávám, že jest těžko již z finančního stanoviska opatřiti věci dobré; ále jsou tu, dovedou je řemeslníci dobře vychovaní, kteří mají šikovné ruce a vyškolené oči. — Tak tedy v Paříži začli, Chéret, Willette za vedení Detailleova s řadou jiných vystavili roztomilé návrhy. Truchet vyřezal z plechu silhouety, neodolatelné humorem a vtipem, Gérome. Mucha, sochař Mercier a jiní nakreslili a vymodelovali různé, v podstatě afišové nápady a obchodnictvo pařížské jistě nenechá materiál ten ležeti ladem. — Plakát vyvěšený na krátkou dobu zmizí, zapadne, jest nestálý a přelétavý. Ale firma, provedená v materiále pevném a stálém, žádá si větších ohledů a slibuje také výsledky dobré. A naše tak pověstně uměnímilovné obecenstvo jistě všimne si na svých promenádách pěkných odporučení: Byl by to roztomilý odchod oněch havířů a vepřových hlaviček, až by prchali před umělecky provedenými a podanými kolegy a tvářnost ulice jistě by získala.

Kratochvilná historie. Tento týden dokončena bude restaurace kostela u sv. Štěpána. Restaurace nejlepšího a nejvzácnějšího obrazu tohoto kostela, totiž Škrétova „Kristova křtu“ svěřena Němci, kdežto podřízenější obrazy renovoval český, dobře kvalifikovaný umělec. Národnost sice nemůže býti rozhodčím momentem ku kvalifikaci obnovitele obrazů, ale toto testimonium mohla komise restaurační českým malířům ušetřiti, že nebylo by v Praze českého dovednějšího restauratéra nad onoho shora zmíněného inspektora rudolfinské galerie. Jsou ovšem majitelé obrazáren, známých a slovutných, kteří chtí restaurovati obrazy terpentinem a ti pak v komisích rozhodují všelijak o schopnostech a kvalifikacích renovatorů . . Dobře že našel se v komisi obecní starší, náhodou malíř pokojů, který zasadil se pro budoucnost o rozhodnutí po lepším a vlastenštějším uvážení. K. D. M.

= **Nové opery** často vracejí se k dřívějšímu způsobu volby pro své dramatické náměty a probíráme-li se oznámeními chystaných nebo teprve pučících novinek, probleskne často jimi dobrý i bizarní nápad. Román starší literární epochy i nejnovější, vedoucí tvrdými cestami naturalismu k mravnímu uvědomění, historická látka z velké doby nebo drama starého střihu či

psychologicky motivované studie nejmodernějších — to jsou zřídla, z nichž plyne více méně cenný kov slovního podkladu do operistního kadlubu. Malá snůška namátkou osvětlí něco z cizích obzorů. Le Francesco Tirea zvolil si Scribovu »Adriennu Lecouvreurovou« pro svoji operu určenou pro milánské Teatro Liceo, nevzbudí asi tolik podivu jako pokus Antona Stepanoviče Arenského z operisovati Tolstého román »Vzkříšení« anebo G. Righettiho, ředitele Filharmonické školy teramské, usilujícího o zpěvohru, k níž námět podal mu Sienkiewiczův román »Quo vadis«. Mezi zajímavé nápady jistě zařaditi sluší práci neznámého jinak kapelníka petrohradského divadla Michajlovského M. Köhlera, využíti Ibsenova dramatu »Slavnost na Solhaugu« pro lyricko-dramatickou operu »Margit« nebo snahu Henryka Melcera pro lvovské divadlo napsati operu »Marya« dle stejnojmenné básně Malczewského. Na první pohled bizarním však zdá se krok S. Donaudyho předvésti »životopisný děj« v opeře, k níž sujet do podrobností poskytl životní běh německého básníka Theodora Körnera, — vzorů pro takové pokusy bylo by lze vyjmenovati po celých desítkách —, kdežto zajisté více dramatického materiálu historického mohl poskytnouti Henrimu Maréchalovi velký papež XI věku Řehoř VII. k stejnojmenné opeře. Vždy po novém dychtivý Ruggiero Leoncavallo chystá se k nové výpravě za operním úspěchem poutaje svou hudbu k dramatické básni Marice Vauclaira a Georgesa Mitchella »Vánoční růže« (Les Roses de Noel).

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Říšská rada sešla se 15. t. m. Na jednacím pořadu byla předloha o bruselské cukerní konvenci, již mladočeši usnesli se obstruovati, odloživše pilné své návrhy až po jejím projednání. Ale národní socialisté a agrárníci čeští nechtěli návrhů svých odložiti a jali se dlouhými řečmi je odůvodňovati. Ukázalo se však, že parlament dovede už v obstrukci chodit. Sezení trvala přes celou noc až do rána. Němci zapisovali se houfně za řečníky pro i proti, zvolili ze sebe gener. řečníky jež se slova pravidelně vzdali, trochu se zohybal jednací řád a obstrukce byla sprovozena se světa, nedošedši ani valného ohlasu v Čechách. Tentokrát bylo možno názorně se poučiti o tom, jak je obstrukce dvojsečnou zbraní. Obstruující sice osvědčili odvahu a fysickou vytrvalost, ale bez prozíravosti. Pilné jejich návrhy ani jednotlivě ani v celku nedovedly roznítiti v parlamentě ani mimo něho takový zájem, aby materielní zájmy a pudy lidu byly podepřely jejich ideu a tak obstrukce jejich byla na konec prohrána. Počala ve čtvrtek v 11 h. dopol. a odpol o půl 3 v sobotu bylo po 50 hodinové schůzi po ní. Agrárníci upustili od obstrukce již ráno, nár. socialisté po vyjednávání s předsedou sněmovny Vettrem v sobotu pilné své návrhy už jen promrskali, jeden, Freslův (zrušení dosavadních daní a zavedení progresivní daně z příjmů) odvolali a jeden (o nedostatcích české university a techniky v Praze) odstavili až za pilné návrhy mladočeské. Nechť osobním výkonům obstruujících vzdá se, co jim patří, ale nechť také se z výsledku této obstrukce učiní závěr a přiznání, že rozrušováním parlamentu to tak snadno k cíli nepůjde; užití moci a násilí zdá se jednoduché a bezpečné, ale objevilo se klamným a nespolehlivým již několikrát. Daleko složitější a namahavější jest a bude postup české věci, daleko více vytrvalostí, schopností a vědomostí si vyžádá než se s jistých stran přiznati chce. Předloha o cukerní konvenci byla ještě v sobotu 17. t. m. přikázána po prvním čtení výboru a sezení o 5. hod. odp. uzavřeno.

V tu dobu, když na říš. radě obstrukce se vzdala, vycházelo v Praze provolání spojených stran radikálně-pokrokové, radik.-státoprávní a národně-sociální »K veškerému národu českému«, v němž vyličuje se naše porážka na poli jazykovém, na odčinění porážky vyhlašuje se rozvinutí boje státoprávního a poslancům hrozí se novými volbami! »Čas« to již nazval správně starým kolotočem! Na to, v neděli 18. t. m. redakce »Nár. Listů« vydala vlastní provolání „Lidu českému", v němž hájí dvojjazyčnost dovolávajíc se kabinetního listu krále Ferdinanda V. z 8 dubna 1848 a rozhodnutí nejv. soudu z 13. pros. 1898 (obé platí jen pro Čechy) a čl. 19. zákl.

zák. a hrozí nejrozhodnějším odporem lidu českého, nebude-li zachována dvojjazyčnost a bude-li dělena země. Ač ve věci „Nár. Listy" pravdu mají, přece manifest redakce nebyl ničím jiným než odbojem proti vrchnímu vedení politickému, neboť jazykovou osnovu měl teprve 20. ledna předložiti výk. výborem strany pověřený subkomitét z pp. drů Fořta, Kramáře a Pantůčka. Současně co se staly uvedené výpady i strana agrární na sjezdě 18. t. m. demonstrativně vítala jako obstrukčního hrdinu posl. Kubra, přes to, že nesetrvav ani do konce z obstrukce ujel domů. Kromě strany staročeské a realistické a jejich časopisů vše, co je v Čechách politického, hnalo mladočeské poslance do obstrukce a do zřejmé porážky a to prostředky zřejmě teroristické povahy.

Čekalo se, jak se Mladočeši postaví k branné předloze. Zatím však dne 20. ledna Němci z Čech opustili konference dohodovací, když byl dr. Pacák přednesl jazykový elaborát subkomitétu českého, ve kterém prohlásil rovnoprávnost jazyků v celých Čechách a české projednávání při všech úřadech. Když dr. Körber pravil, že netrvá na svém návrhu, že mu záleží jen na dohodě a navrhl, aby se o jednotlivých otázkách jednalo v odboru, Němci po poradě dali dr. Eppingrem prohlášení, že slovy dra Körbra zmařen základ vyjednávání a proto prý by bylo zbytečno voliti odbor, dokud nezjedná se podklad vyjednávání. Konference byly tím odbyty!

Hospodářský. *V otázce cukerní* začíná zase větší měrou vystupovati přízrak rayonování. Agrární strana vzala je za svoje heslo při projednávání předloh cukerních, deputace rolnické dožadovaly se junctim mezi předlohou o kontingentaci cukerní a zákazu rayonování. Chování Mladočechů bylo neurčité, jak také při straně, v níž oba protivné tábory značně jsou zastoupeny, ani jinak býti nemůže. Co jest rayonování ve své nynější úpravě? Nic jiného, než úmluva mezi jednotlivými odběrateli řepy — tedy surovárnami — učiněná a konvenční pokutou utvrzená, že každé z nich přináleží určitý okršlek — rayon — půdy, na níž řepa se pěstuje a to tak, že jest povinna veškeru řepu tam vyrobenou za cenu smluvenou s dodavatelem odebrati. Pokud však by některý z dodavatelů shledal výhodnějším prodati řepu svoji některému jinému cukrovaru, jest mu volno tak učiniti a také cukrovar řepu onu koupiti smí (dle okolností i také musí), ale musí cukrovaru, v jehož rayonu leží pole, z nichž dotyčná řepa pochází, dáti za ni náhradu buď in natura nebo dle úmluvy relutum peněžité. Jaké z toho možno očekávati důsledky? Jednak cena řepy bude celkem rovnoměrná, jen dopravní útraty mohou na ni více účinkovati. Nebude však docela v rukou cukrovarníků, ač jejich veliký vliv popříti nelze, jelikož volnost prodeje a také volnost obmezení pěstění může ceny zvýšiti a to tím více, že zároveň jest rayonováním zabráněno z valné části cukrovaru, aby v cizím rayonu svou potřebu doplnil. Ovšem vyloučí se tím dříve obvyklý pro cukrovary i r o l n i c t v o neblahý boj o řepu svého času přes. Hodkem tak drasticky líčený. Ostatně budiž uváženo, že zúplna posud rayonování provedeno není a dá se souditi, že ani záhy při úplné volnosti toho provedeno nebude, nelze tudíž posud nikterak mluviti o jeho nějakých všeobecných účincích neblahých. Za to však jest nepopíratelně národohospodářsky výhodno, že řepu není nutno dále převážeti, než celkem k nejbližší surovárně, že rolník má jisté odbytiště, které řepu převzíti musí, že cukrovarník může počítati na stálý kontingent řepy, že se tím může čeliti nadprodukci a podporovati produkce nejlepší jakosti, že se tím umožňuje »řepní« rentabilita i mnohých půd, kde by za nynějších poměrů v době neobmezené konkurence vůbec řepu pěstovati nebylo možno, shledáme, že onen příznak daleko není tak hrozný, jakým se zdá a jest vyličován. Dodejme ještě k tomu, že valná část cukrovarů jest rolnických, kdež povinností k dodávání řepy rayonování již od samého založení jest dáno, dojdeme jistě k přesvědčení, že ona agitace proti tomuto zařízení zahájená jest zcela zbytečná a to tím více nyní, kdy všem účastníkům musí záležeti na zachování a posílení industrie cukerní. Klesne-li ta, komu budou rolníci dodávati svou řepu? Že pak obilniny jí nenahradí, jest přece evidentní; jiných rostlin průmyslových máme po řídku, pěstění pak tabáku, jehož se naše rolnictvo tak domáhá, by asi skončilo smutným fiaskem, kdyby erar chtěl platiti za pěstovaný tabák takové ceny, jaké v krajinách, kde dnes pěstován jest, jsou zcela

přiměřené a kdyby se vedle toho rolnictvo mělo podrobovati všem vexacím stálého dozoru finančního. V celé věci bylo by rozhodně na místě více úvahy, více smyslu pro celkový prospěch, více prozíravosti a méně agitace, řečí a deputací. DR.

Sociální. V Praze vypukl zase břišní tyf. O této nebezpečné nákaze praví městský fysikát, že epidemie tyfu v Praze počala dnem 19. prosince. Příčiny jsou: 1 následkem krutých mrazů v polovici listopadu a trvajících do polovice prosince m. r. klesla hladina spodní vody. Toto klesnutí míva obyčejně dle prof. Petenkofena za následek stoupnutí epidemie tyfové. 2. Klesnutí hladiny spodní vody má za následek klesnutí vody ve studnách a lid pije a užívá vody říční z vodovodů. To se zjistilo u dobré polovice zjištěných případů tyfu ohlášených. Tato voda obsahuje ohromné množství bakterií a právě, jak se ukázalo v posledních měsících, filtrační zařízení obce pražské pro vodu vltavskou jsou nedostatečná a neodstraňují veliké množství bakterií. 3. Dne 15. prosince m. r. nastalo veliké tání, odpadky látek hnijících s povrchu byly spláchnuty rozteklým sněhem do všech špatně chráněných studní a do vody vltavské a dostaly se tím mezi lid a nakazily ho. Od 19. prosince do 3. ledna bylo hlášeno na fysikátu 95 případů tyfu střevního a od té doby počet hlášených případů neustále stoupal. Nejvíce postiženy jsou Holešovice, krajina okolo Studánky, Kamenická a Vinařská ulice, kde jsou žumpy a není tam provedena kanalisace. Dále část sv.-vojtěšská a sv.-petrská. Příbuzní a spolubydlící onemocnělých jsou upozorňováni na nebezpečí, která vznikají, dotknou-li se předmětů, které byly ve styku s nemocným. Obyvatelstvo pražské může býti právem již netrpělivo, že jest posud bez pitné vody a že přípravné práce tak do byrokratického nekonečna se vlekou. Občanské kluby, spolky politické a dělnické organisace měly by činiti nátlak, aby pokud vyšetření věci tak nákladné dovoluje, úřady si pospíšily. — Epidemie tyfová skutečně uvedla na přetřes pitnou vodu v Praze ve veřejných projevech na říš. radě, při místodržitelství, v městské radě i na schůzi novoměstského občanského klubu 17. t. m. Tam promluvil p. A. Kukla o věci. Voda ze studen pražských se k požívání nehodí, protože je příliš tvrdá a bakteriemi přeplněna. R. 1879 sliboval inž. Salbach z Drážďan, že opatří pitnou i užitkovou vodu z krajiny mělnické u Vrutic, ale zkoušky dokázaly, že je voda nepožívatelna. Pak se hledala voda v Lahovičkách. Tam je dobrá voda pitná, ale ne užitková. Po té vyskytl se projekt České spořitelny a nyní stav. rada Thiem doporučuje vodu z území Jizery a Labe u Káraného. Kdyby se čerpala jen pitná voda, byla by dobrá, ale bude-li vedena i užitková, strhne se infikovaná voda z krajiny vrutické a pokazí dobrou vodu z Káraného. P. Kukla praví, že užitkové vody máme v Praze dosti, ve Vltavě, i vodáren je dosti; po dostavění kanalisace a zlepšení filtračních studní, byla by voda ta zcela dobrá a stačilo by z Káraného vésti jen vodu pitnou. — Práce hydrologické zahájeny byly stav. radou Thiemem 8. listopadu 1901 a ukončeny byly 5. listop. 1902. Z prozkoumaného území jizersko-labského lze čerpati 69.000 m^3 vody denně a rozšíří-li se jímání spodní vody až 103.600 m^3. Pro zaopatření Prahy a předměstí vodou požaduje se nejprve 60.000 m^3 denně. Hygienický posudek o spodní vodě území toho, podaný prof. Kabrhelem, je příznivý. Náklad rozpočten Thiemem na 9 mil. K, ale proti tomu se uvádí, že vedení užitkové a pitné vody by vyžadovalo nákladu 16 mil. K, kdežto vedení jen pitné vody pouze 8 mil. K. Dle zprávy starosty Prahy dne 17. t. m. počne o hotovém projektu na opatření pitné vody dne 22. ledna jednati anketa znalců, v únoru se stane rozhodnutí a počne se pak s vodoprávním řízením. Ježto zákonem z 16. srpna 1899 zřízena jako samosprávný orgán společná rada vodárenská všech zúčastněných obcí, jež o záležitosti jedná zcela samostatně a přejímá veškeru odpovědnost, jsou možny ještě různé průtahy.

Školský. *Výstavu pro uměleckou výchovu* pořádá učitelský spolek „Budeč“ na Horách Kutných od 26. července do 16. srpna t. r. Staví na základě zkušeností dosavadními výstavami nabytých a chce ukázati, jak daleko se již došlo. V tom napomáhati má pořadatelstvu předvýstavní list, jímž má obecenstvo seznamováno býti s novými myšlenkami umělecké výchovy i s pracemi výstavy samé. Název listu je „Za uměleckou výchovou“. Vycházeti

počne 15. února t. r. Vydáván bude vždy každého 15. dne následujícího měsíce. Číslo 6. obsahovati bude katalog výstavy. Předplatné 2 K za 6 čísel. Předplatitelům poskytne se za premie několik uměleckých děl-originálů, — při slosování, o němž později zprávy podány budou. Časopis redigován bude prof. Patočkou. Obsahovati bude články původní i přeložené, vztahující se k umělecké výchově i vše, co výstavy týkati se bude.

Ozvuky a paběrky.

Oblaka. V Mor. Orlici a v jiných listech objevila se zpráva, že o dramatu Jarosl. Kvapila „Oblaka" bude rozhodovati zvláštní porota z pp. Šaldy, Ladeckého a dra. Gutha, bývalého divadelního kritika „Politik". Z kanceláře divadelní bylo pak oznámeno, že nové toto drama se předkládá zvláštní porotě z toho důvodu, aby nemohlo býti správě divadla vytýkáno strannictví z ohledu na to, že autor novinky je dramaturgem. V literárních kruzích zpráva ta a sestavení poroty jistě překvapily. Jest v dobré ještě paměti, kterak pan Šalda r. 1896 v Liter. listech o Bludičce Kvapilově napsal, že jeví ideový nedostatek i vadnou a mrzáckou komposici a r. 1897 o Pampelišce, že je neorganická garnitura, nafouklý nápad, sešívaná tříšť atd. Bylo by zajímavo zvědět, kdo tu porotu sestavoval?

Radikální aristokrati. P. Rašínovo »Slovo« v posledním čísle opisuje z »Lid. Novin« nespokojenost s nepokrytým mým soudem o legendě Zeyerově »Pod jabloní« (»Rozhledy« č. 14.) a praví, nemohl-li by mi p. Krejčí půjčit svoji krásnou knihu o Zeyerovi, abych neblamoval jeho a sebe atd. »Slovo« má zbytečné starosti o reputaci »Rozhledů«. Co se staralo o ně, přihodilo se něco nepěkného jemu doma.

V posledním čísle na str. 48 čteme:

Společný státní dluh rentový povstal konsolidací starších půjček zúročitelných v bankovkách, zákonem z 20. června 1868. Od té doby vydány ovšem na základě různých zákonů další titry, posledně r. 1894. Nominelní míra úroková papírové i stříbrné renty činí 5 proc., zmenšených zákonem z r. 1868 o 16 proc., tedy ve skutečnosti jen 4·2 proc. Umoření zákonem stanoveno není. Koncem 1890 obíhalo atd.

Ve Wischniowském str. 3 čteme:

Einheitliche Rente in Noten verzinslich: Entstanden aus der Consolidation einer Anzahl älterer in Noten verzinslicher Anleihen laut Gesetz vom 20. Juni 1868 Auf Grund verschiedener Gesetze wurden seitdem weitere Beträge begeben, zuletzt 1894. Verzinsung nominell 5% wovon laut Gesetzt von 20. Juni 1868 16% Steuer gekürzt werden, daher thatsächlich $4^1/_5$%. Tilgung im Gesetze nicht vorgesehen. Umlauf Ende 1890. atd.

Odkazu na Wischniowského ve »Slově« není. Ovšem podle »Slova« (str. 47 sloup. 2. a 3) náležejí pánům ze »Slova« »jistá nadpráví!« Podle „Slova" „naše společnost, žel bohu, má dosavad velmi špatně vyvinutý jemnocit morální čistotnosti", o čem vydati svědectví jsou pánové ze »Slova« nad jiné kompetentní, podle »Slova« „i křivda je krásná a dlužno se ji s lehkým radostným vědomím dopouštět" (pro redaktory »Slova« rozhodně velice pohodlné, jak figura ukazuje). »Slovo« nemohlo ovšem nevzpomenout svého šťastnějšího konkurenta a proto „jest směšno a absurdno pomysliti, že by smělo býti dovoleno, aby nějaký Bubeníček, jenž vydává „Nájemnika", byl nám a lidem naší úrovně kladen na roveň", neboť „Nájemník", to jsou kyselé hrozny! Co chcete víc? Konečně o masopustě r. 1903 dostali jsme českého Zarathustru! Abych se však vrátil k výtce „Slova": vážím si zajisté krásné knihy Krejčího o Zeyerovi, ale také si vážím úsudku svého. Ostatek o legendě nesoudil pan Krejčí v „Právu Lidu" celkem jinak než já. Ale když „Slovo" má tolik starostí, abych neblamoval p. Krejčího, nemohl by zase poprosit p. Rašín svého Zarathustru, aby neblamoval jeho a ve „Slově" nepsal „o širokém svědomí à la Herold", když jsou svědomí ještě širší, do kterých se pohodlně vešla i Svatováclavská záložna? Masopustní Zarathustra praví ve „Slově" (čís. 5 str. 47.) „nechtěli jsme stavěti nové programy a vymýšleti nové myšlenky, jen sebe a kruhy nám příbuzné chtěli jsme přeroditi na nové lidi" (juristy

státoprávní na svatováclavsko-klerikální? podle bratrských „Radik. Listů“ č. 90 str. 3.) . „kteří cení sebe a chtějí i dovedou býti: p á n y!“ Nu, ze záložensk ých konkursů stalo se již mnoho advokátů pány! Ale dělali to bez masopustního tatrmana! Po t é stránce jeví se u p. Rašína ovšem ještě malé záchvaty pokrokářství!

Radikální vypjatost! V čís. 6. „Radikál. listů“ čteme tuto mizernost. „Dr. Stránský navrhl útěk od obstrukce a proto dostavil se včera až pozdě odpoledne do parlamentu přislíbiv před tím na vídeňském severním nádraží na dnešek na 11 hodin galantní službu dámě, jež čekala na peronu.“ V témž čísle, jež špicluje a d e n u n c u j e, čteme dělané rozhořčení pro špiclování a d e n u n c o v á n í Čuhlovo a při tom jiná nečistá radikální ruka píše, že realisté řadí Čuhla „k miláčkům a chráněncům dra Bráfa, jejž opět týž svým známým jizlivým způsobem“ vrací pánům dodavatelům. Kdy a kde prof. B r á f co prohlásil? Citovat!

O politické situaci! Poslanci nejradějí mluvívají na schůzích veřejných o politické situaci. To co řeknou, jest obyčejně již všeobecně známo z novin, ano většinou bývá to sláma již tak vymlácená, že jest opravdu ku podivu, že poslanci i posluchači při tak hubené politické menáži to hodinu, dvě vydrží. Po poslanci přihlásí se obyčejně někdo z posluchačů a poslouží touže menáží znova, ale obyčejně již docela jen z vody i bez poslaneckého omastku. A div divoucí! Zahlaholí poslední slova: Nedáme se! Vytrváme! Na zdar! a posluchačstvo jme se nadšeně tleskat! Jak by se dali ti naši lidé vést, kdyby se jim opravdu něco podalo pro mozek a srdce!

»Máj«. »Feuilletonní část „Máje“, rovněž panem Štechem redigovaná, budí opravdové rozhořčení ve všech slušných kruzích literárních. Styděl by se za ni každý venkovský zapadlý beletristický list«. (»Lid. Nov.« 31. prosince 1902). — Ubohý p. Štech! Právě tam, kde se nejméně nadál, ukázalo se jeho pravé Nic. Ovšem že je p. Štech jako každý prázdný klas hrozně domýšlivý. Chce býti v literatuře jmenován hned vedle Jiráska. Co pak takový Jirásek proti p. Žižk. řediteli! V »Máji« v č. 7. str. 95: »V kterých literátech pan autor vidí piliře písemnictví, je skutečně až směšno (!) čísti. Třebízským a Jiráskem končí pro něho svět,“ píše p. Štech rozhořlen, že ve spise »Praha ve své slávě a utrpení« nebyli vyjmenováni č l e n o v é »Máje«,! To není nahodilý lapsus, ale vlastní duch redakce p. Štechovy. Jest v čerstvé ještě paměti, co v 3. čís. »Máje« str. 41 stálo o výtvarnících z »Manesu«: »Výtvarnici nesou svá umělecká děcka jako by kráčeli s korunovačními insigniemi. Kdo se na ně křivě při tom podívá, pro toho již skáče palaš v pochvě. J a c í jsme to p r o t i n i m o u k r o p e č k o v é!« Bodaří, o u k r o p e č k o v é! Š e d e s á t členů »Máje« s předsedou a výborem! Šedesát Štechů — takový kus literatury! Tu mluví duch maloměstského spolkaření, tak typicky vykristalisovaný v p. Štechovi, nadutě a domýšlivě, nadutě, protože je ve spolku pět tuctů členů a pět tuctů lidí se nedá ignorovat! A pět tuctů je víc než Jirásek.

Literární asimilace.

Hle, tisíc týdnů práce blahodárné
my tímto číslem máme za sebou.
Teď článek mrštný, drahý pane Arne,
je k jubileu nutnou potřebou!

Já tímto krátkou instrukci Vám dávám,
kde akcent třeba, kde co třeba zdobit,
a kterým třeba poklonit se hlavám;
Vy dle toho se račte přizpůsobit.

Vy račte říct, jak čestná je to dráha
za abonenty kráčet v duchu doby,
že jako Vy tak rovněž „Zlatá Praha“
se v každé době všemu přizpůsobí.

A v tom že leží skrytá cena všeho,
dle prostředí se stejným střihem šatit.
A pana Schulze, ducha svobodného
svým dithyrambem račte obohatit.

Pan Arne zbledl, svěsil hlavu mladou.
„Já člověk zásad, kterak bych se probil?
Můj bože věčný, přispěj mi svou radou!“
Nu — vlídně thematu se přizpůsobil!

EGO.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 31. LEDNA 1903. ČÍSLO 18.

Jičín.

Zbahnění politického života českého jeví se nestrannému pozorovateli zvláště charakteristicky ve venkovských městech. Zjevně se provalí a vzbudí ruch v zápasech volebních.

V zastupitelstvu města Jičína vládli po 20 let Staročeši se starostou Dolanským. (Starý, chytrý pán, bývalý mlynář.) Mladočeši namáhali se, aby na čas opanovali, ale zdařilo se jim to jen částečně, a přívrženci jejich v zastupitelstvu přizpůsobovali se většině. Vůdce Mladočechů, advokát dr. Klouček, bývalý zemský poslanec, byl asi dr. Edv. Grégr en miniature. Jako řečník za všech možných příležitostí provozoval hazardní politiku. Osobně čestný a obětavý, ale silně ctižádostivý, náchylný byl k politickým přemetům. Valná část živnostnictva, sokolstvo, národní dělnictvo, ba i studentstvo a učitelstvo stálo na čas v jeho straně. Zjevně se to ukázalo r. 1899 při padesátiteté oslavě jeho narozenin, která provedena byla způsobem starovlasteneckým. Řídě se příkladem a soukromými pokyny dra Edv. Grégra, dr. Klouček zaútočil občas proti vedení mladočeskému; na sněmu hlásil se ke skupině poslanců radikálnějších (Baxa, Šíl, Sokol, Šamánek). Staročeská většina místní dala si nátěr mladočeský a počala boj na udolání dra. Kloučka a jeho radikálních přívrženců. Nic nepomáhalo dru. Kloučkovi, že platně se přičinil uskutečniti dávnou snahu Jičína po dráze Jičín-Turnov, která se staví, že podporoval organisaci národněsociální, která s jeho podporou prorazila s voliteli posl. Josefa Černého, že zakládal nadace na podporu živnostníků, že podporoval vydatně menšinu trutnovskou atd., zkrátka všecky posavadní cesty získávati si popularity již se neosvědčovaly. Proč? Nastává v národě patrně vystřízlivění a jeví se reakce živlů konservativních, k čemuž přispívá v Jičíně i ráz obyvatelstva, v městě, které je sídlem četných úřadů a škol. Vlastní občanstvo v Jičíně je utlačeno úřednictvem, profesorstvem a učitelstvem, z kterýchžto stavů je ve II. sboru voličském polovina voličů, v I. sboru značná většina. Reakcí živlů konservativních

a úřednických poražen byl dr. Klouček dvakráte na hlavu. Při sněmovních volbách posledních zvítězil proti němu dr. Pantůček a nyní při volbách obecních poražena byla strana jeho nadobro.

Poslední porážka má svůj význam obecnější. Poraženi byli s drem. Kloučkem mnozí lidé pokrokoví, kteří v občanstvu udržovali snahy demokratické, a poraženi byli lidmi většinou bezvýznamnými. A přece ještě před dvěma lety zvítězila strana Kloučkova, ale vítězství to bylo snad již anachronismem. Konservativní proud na chvíli zaleknutý podával odvolání a námitky proti volbám až k nejvyšším instancím a při známé vleklosti tohoto řízení nabyl času k přípravám pro volby nové, které po zrušení voleb dřívějších nyní byly provedeny.

Jaké bylo tu postavení mladších pokrokových stran v Jičíně? Strana radikálně-pokroková vyčkávala dalšího vývoje a její zástupci soudili, že by bylo dobře i podporovati stranu dra. Kloučka (jenž po zvolení Pantůčkově stal se zatím státoprávním radikálem), aby se schopnost nebo neschopnost její projevila při skutečné správě obce. Za to strana realistů z důvodů hlavně osobních podporovala nynější zdejší Mladočechy s úřednictvem spojené. Realisté, klerikálové, Mladočeši, Staročeši spojili se v neorganickou stranu Zemský rádce strany realistické dr. Lohař nepočal hesly své strany: »S pravdou ven!« a »Vnitřním obrozením«, nepoučoval lid o zásadách své strany, ale podporoval spolky cyklistů, ostrostřelců (je čestným jich auditorem), podporoval spolky, jichž účelů neuznával, vystříhal se projevů veřejných, že jeho strana vede přímý boj proti klerikálům, k nimž kloní se mnoho Mladočechů, státních úředníků a profesorů, a to vše jen proto, aby se dostal do okresního a obecního zastupitelstva. Potom prý teprve bude pracovati pro zásady realismu. O poslední manifestační schůzi učitelské hleděl získati učitelstvo slibem, že přičiňovati se bude, aby občanstvo s učitelstvem staralo se o lepší hospodářskou organisaci učitelstva. Učitelstvo však, jak patrno z poslední zprávy v »Českém učiteli«, jest nedůvěřivé, hodlá vyčkati skutků a je prý syto již strannictví. Celkem však strana realistů má v Jičíně málo zřejmých stoupenců. Vedle dra. Lohaře a oekonoma Holveka (hlavního to agitatora strany protikloučkovské) jen několik profesorů, úředníků a učitelů činí počátek strany. Práce by měla dost a oprávnění své může dokázati jen prací. Dle doslechu hodlá vystoupiti na veřejnost dílem statistickým a národohospodářským: »Jičín v jubilejním roce 1902« (600leté výročí povýšení Jičína na město), aby ukázal se pravdivý reální stav veškerých poměrů místních. Dr. Lohař má nepopíratelné zásluhy o zřízení a zvelebení tržnice ovocnářské, která v naší krajině má velký význam. Z vládnoucí strany mladočeské nejvíce vynikající muž je dr. Volf, známý všestrannou činností společenskou, zvláště v hudebním a pěveckém spolku »Smetana«. Ten prý bude příštím starostou města. Ex-

tense středoškolská a učitelská v Jičíně a okolí skončila žalostnými náběhy. Přednášky universitní byly (kromě parádní Vrchlického) navštíveny slabě. Nejslaběji kurs živnostenský docenta Lukáše »o sociální správě«.

Tu máte obrázek proudů a přerodů politických v našem městě. Formy a stavy přechodu ze starého k novému. Jako v celé zemi. X.

Hospodářské stroje a malé rolnictvo.

I — Strojům se přiznává v zemědělství veliká důležitost, zvláště za dnešního nedostatku dělnictva na venkově. Co do cen hospodářských strojů zaujímá Rakousko postavení zcela odlišné od jiných států. Kdežto čistě průmyslové státy (jako na př. Anglie), konsumujíce málo hospodářských strojů ochranných cel nepotřebuji, rovněž jako státy čistě agrikulturní (na př. Rumunsko), přející si co možná velkého dovozu, byla rakouská politika celní, jakožto státu smíšeného, neurčitá a toho času průmyslu příznivá. Ode dávna měli u nás vliv zástupci průmyslu, a tudíž cla na hospodářské stroje jsou u nás nejvyšš v Evropě, ba u některých strojů nejvyšší na celém světě. Proto stroje z Německa prodávaly se u nás o 18—55 proc. dráže než v Německu a sice: pluhy o 40—55 proc., brány o 38—48 proc., žentoury o 40 proc., ohrabovače sena o 28 proc., secí stroje o 18—38 proc., rýpačky o 40 proc. Tedy právě nejdůležitější nářadí jest obtíženo největším zvýšením ceny. Ba pluhy z části dřevěné (jakých se u nás ponejvíce užívá) byly (ač mají menší cenu) zařazeny pod tutéž položku celního tarifu, jako mnohem cennější stroje celé z železa zrobené.

Nedalo by se ovšem proti této celní politice ničeho namítati, kdyby rolník mohl koupiti domácí stroje za tutéž cenu, jakou platí rolník v jiných zemích. Ochranných cel rakouských však naši průmyslníci důkladně využitkovali. Ceny domácích výrobků byly udržovány vždy jen o něco málo níž než cizích; jest to jen srážka z ohledů na rozdíl kvality. Že tyto domácí ceny byly přehnány, lze viděti z toho, že se rakouské stroje prodávaly v cizině laciněji. To sice činí každá strojnická továrna, že do států kam vývoz ztížen cly a vysokým dopravným, činí lacinější nabídky; aby však beze ztrát šlo snížení tak daleko jako to bylo a dosud jest u rakouských hospodářských strojů, bylo možno jedině proto, že výrobci dostávali nepřímé vývozní premie, které ovšem platil domácí konsument. Se stanoviska rakouského zemědělce jest to tím smutnější, jelikož se zde podporoval jeho konkurent na světovém trhu, rumunský a ruský sedlák, jemuž byla dána možnost zaopatřovati si rakouské hospodářské stroje za cenu mnohem mírnější, než byla v Rakousku samém. Rakouský sedlák ať už kupoval stroje domácí či cizí, byl vždy hůř na tom než sedlák v kterémkoliv

jiném agrárním státu. Jest známo, že ve Spojených státech severoamerických následkem vyvinutého průmyslu jsou hospodářské stroje nejlacinější. Jelikož však americké stroje silně se liší od evropských, dají se co do cen porovnávati pouze ony stroje, které se k nám ze Spojených států dovážejí, hlavně stroje žací, pohrabovače sena a pod. Byla-li cena těchto strojů ve Spojených státech 100, platilo se za ně: v Rumunsku 130, v Rusku 140, v Německu 180, v Rakousku 200. Byly tedy tyto stroje v Rakousku nejdražší, tak že menší sedlák v málo kterých případech mohl pomýšleti na koupi.

Stroje rakouské výroby byly v cizině jak už bylo řečeno vesměs lacinější nežli doma. Na př. rakouská imitace Sackova pluhu byla lacinější v Německu o 30 proc., v Rumunsku o 25 proc., v Rusku o 12 proc. než v Rakousku samém; uvážíme-li však, že tyto stroje vyžadovaly ze strany vyrabitelů výlohy na dovoz a cla, jest srážka ceny pro cizí konsumenty ještě větší. Naši průmyslníci snížili tu ceny, které jim platí domácí konsument: v Německu o 40 proc., v Rumunsku o 31 proc., v Rusku o 32 proc.

Přihlédneme-li k poměrům cen u parních pluhů, mlátiček a lokomobil, strojů to, jichž dovoz do Rakouska jest větší než vývoz, setkáváme se s podobným úkazem jako u nářadí jednoduchého, ač cla nejsou zde poměrně tak vysoká jako u těchto; to opět jest výhoda velkostatku a nepřímo Uher, kde velkostatek více převládá než v Cislajtanii

Je-li cena parního pluhu (bez lokomobily) v Anglii 100, prodává se v Rumunsku za 113, v Rusku za 112, v Německu za 114 a v Rakousku za 119.

Větší diference jsou u lokomobil, kde se platí za kus: v Rumunsku 111, v Německu 115, v Rusku 124, v Rakousku 126, je-li v Anglii cena 100.

V Rakousku vyrobené mlátičky platily se tu 100, v Rumunsku 90, v Rusku 92.

Jest tedy jasno, že ve všech státech, v nichž výrobky zemědělské jsou předmětem vývozu, jest zemědělcům dána větší možnost ke koupi hospodářských strojů nežli v Rakousku; už v Německu jsou průměrně o 25 proc. lacinější. Dejme tomu, že (jak udává Kraft) cena strojového inventáře v Rakousku na 1 *ha* orné půdy obnáší jen 60 K (na Moravě jsou však kraje, v nichž připadá i 180 až 200 K na *ha*), pak jest cena veškerého inventáře v Rakousku

264.000 *km*² orné půdy	à K 6000	1584 mil. K
160.000 *km*² luk a pastvin	à K 1200	192 mil. K
celkem		1776 mil. K

Inventář na 1 *ha* luk a pastvin jest odhadnut na 12 K. Přidáme-li ještě inventář vinohradů, zahrad, lesů atd. v ceně asi 24 mil. K, jest cena veškerého inventáře strojového v Rakousku 1800 mil. K. Počítáme-li jen 15 proc. na opravu a do-

plnění inventáře, vydává rakouské zemědělstvo ročně 270 mil. korun za hospodářské stroje. (Z toho připadá domácím výrobcům 97·7 proc.) Jelikož platí náš sedlák o 25 proc. víc než německý, vydali naši zemědělci o 68 mil. K víc než by odpovídalo poměrům v Německu. Že tento větší výdaj snižuje značně výnosnost hospodářství našeho malého rolnictva, jest nepochybno; také do budoucna není naděje, že by se poměry tyto nějak zlepšily, neboť tarify na výrobky průmyslové budou (dle prohlášení předsedy ministerstva Körbra) v budoucnu ještě větší.

Příště pokusíme se vyšetřiti, jaké jsou naděje na větší hospodárnost u malého rolníka v Rakousku, kdyby užíval hospodářských strojů. H. V.

E. K. Liška.

Dozněly nénie naříkavé a na nový rov naházela hrobníkova lopata nízkou hromádku země čerstvé, do níž nebe nasypalo trochu sněhu. A po všem jest. Po rukou, které tvořily, po hlavě, jež myslila a po srdci, které diktovalo citem a láskou. Po všem. Snad jen kupčíci vypočítaví tlustými literami, připsavše k Jeho jménu křížek, reklamují »slavné« práce »nezapomenutelného« mistra jako »nádhernou« ozdobu každé české domácnosti. Ale to již zní do mrtvého ticha hřbitova, kde suché větve stromů do sebe tlukou, jako by nabízely se za metly . . .

Netušili jsme, že Jemu budeme tak brzy nekrology psáti. Och, lehce se řekne: odešel. Ale jej odervala, ukradla neúprosná Paní od štafle, u níž před chvílí ještě seděl a pracoval, opravoval, přemýšlel. Tak často sám sebou nespokojen, neuvěřitelně přísný k své práci, poctivý a pravdivý. Při tom uznáván, slaven, obdivován — a nekupován až hrůza. Od mládí živořil a nuzoval se: v devíti letech ztratil otce a v Praze, mladému studentu reálky, matka zemřela. Po vystudování reálky na akademii kresbě vyučovat musil, aby hlady neumřel. Tenkrát na vývin Jeho silně působil Jan Swerts (od r. 1874 rektor pražské akademie po J. Trenkwaldovi); mimo něho prof. Em. Rom. Roku 1876 odebral se do Mnichova k prof. Seitzovi (žáku Piloty-ho). Tu život zase hnal jej do zápasů mnohdy krutých a trpkých: malé obrázky laciné maloval, ilustrace kreslil (pro nás na př. ku »křtu sv. Vladimíra«), jen aby se uživil. Odtud konkuroval se Schikanedrem na výzdobu královské lože Národního Divadla. Byly to »Tři doby z historie české«, kteréž dílo při požáru budovy divadelní r. 1881 padlo plamenům za oběť. Pak na krátko v Praze pobyl, okopíroval znamenitě Manesův orloj, namaloval pro kapli ústavu slepců obraz »Kristus na hoře Olivetské« a r. 1885 jako Klaarův stipendista odejel do Říma. Odtud vrátil se r. 1888 jako nově jmenovaný profesor na c. k. umělecko-průmyslové škole v Praze, kde setrval až do své smrti.

V nesčíslných reprodukcích šly obrazy Liškovy do světa. On jest také jedním z nejznámějších našich malířů v světě mimočeském, na př. jeho »Kristus na hoře Olivetské« reprodukován v celé řadě cizích časopisů. Z Mnichovské éry pochází genre »Starý Mládenec«, »Ráno popeleční středy«. »Astarta zjevuje se Manfredovi« (na motiv Byronův) vystaven na Zofíně r. 1882, »Hagar a Ismael«, visící v Rudolfině, malován r. 1883, »Císaři Maximianovi zjevují se oběti« vystaven r. 1889 a shořel následkem nešikovně zařízeného elektrického osvětlení. Z posledních, veřejnosti vystavených prací známy jsou »Sen Michaela Angela Buonarotiho« (na jubilejní výstavě 1891) a »Vdovec« (Rudolfinum). V letech posledních nevystavoval, pracoval, připravoval, přespřísným soudem svým nedovoluje si veřejně vystoupiti.

Historie vznešená, plná hluboce znících, mohutných veršů, vyvolávajících velikolepý, mystický dojem: v té stvořil díla působivá a prodchnutá uměleckou silou a individuelním temperamentem. Zjevení zrozená v poetické říši biblických snů či dějinné momenty vyhnané fantasií umělcovou ve vise, které rozpřádají svoje barevné nádhery v stlumených přísvitech magické luny, to jsou květy vypučelé v Liškově doméně a rozkvetlé tam s celou vůní své elegie opojivé a dumné. Tudy bral se vývin jeho a »Vdovec« jest jako by hlasatelem nové, ne sice v podstatě, ale předmětně, sujetově nové éry, jejíž vysoké stoupání přetrhla smrt.

Láskou k fantastické vznešenosti či grandiosní mystice dáno jest, že tak rád líčil světlo měsíce, tu modravě zelené, tu bledé, sinavé, smrtelné. V tajuplné chvění paprsků luny dovedl vložiti svou výbornou technikou tolik smutku, že nelze odolati jeho sugesci a nezachvěti se po delším dívání se na obraz před jakousi neznámou, tupou a těžkou tíží, která zapadne do srdce.

Stesk, plný poesie jako dumky, ryzí a čistý jako jiskření hvězd, jichž mdlé světlo tak miloval, vanuly jeho dílem i životem. Oheň žhavým jazykem dvakrát ošlehnul a zničil jeho dílo: byly to jako oběti na hranici kultu noci, jehož byl tak sladkým vyznavačem. —

Takovým byl umělcem: učitelem byl vzorným, svědomitým, u žáků ctěným a všem milým. A tak na hrob Jeho třeba zasázeti vavříny trvalé a věčně svěží. K. D. Mráz.

Shakespeare — Bacon.

V čísle 45—48. minulého ročníku »Rozhledů« referoval p. O. Sýkora o knize Edwina Bormanna: »Básník-Shakespeare. Kdo to byl a jak vypadal?«, jež prohlašuje filosofa a státníka Bacona za autora dramat Shakespearových. K odpovědi panu Bormannovi přihlásil se badatel o Shakespearovi, Ed. Engel

v Berlíně, a podrobuje ho zdrcující kritice. S několika nejdůležitějšími odstavci této kritiky chci české čtenářstvo seznámiti. Jako ukázky důkazů p. Bormannových uvádí: »Téhož roku, kdy vychází Shakespearův ‚Král Lear', vydává Bacon své dílo ‚Advancement of Learning' s věnováním králi (to the King). Protože na titulním listě se vyskytují slova king a lear, jest prý to Bormannovi důkazem, že i ‚King Lear' jest Baconovým dílem. V ‚Hamletu' vystupuje Horatio, ale Bacon psal o podstatě rozumu, = lat. ratio atd. viz nahoře. Nebo Bacon studoval zákony tíže a pádu, a dle angličiny Bormannovy znamená prý Fallstaff Fallstoff', jest tudíž Bacon autorem ‚Veselých žen windsorských'«. Na základě těchto důkazů oceňuje Engel pana Bormanna jako prý dobrého humoristu.

»Pan Bormann zabýval se příliš dlouho Shakespearem, než aby bylo lze mu odpustiti zamlčování fakta všeobecně známého, že za dob Shakespearových bylo vzácnou výjimkou, když dramatický básník svá díla uveřejnil tiskem. Tisky dramat za života básníkova uveřejněné jsou vesměs t. zv. uloupené, t. j. bez jeho svolení zhotovené. A z této obecně chápané anonymity kuje B. zbraň proti herci-básníku.«

Baconiáni dovolávají se v domnělém rukopisu Baconově nalezeného dvojverší:

Surge, puer, mane
Sed noli surgerevane.

jenže čtou konec: surgere. Rome t. j. Romeo. Rukopis je dle Engla padělán, o čem svědčí prý i krasopisné přímo provedení, tak že starý ten rukopis dítě přečte. Že verš změnou »vane« v »Rome« pozbývá smyslu, jest důkazem dalším.

Že o mládí a vzdělání herce-Shakespeara Bormann nemluví pravdu — »nic není v něm známo« — dokazuje rozšířená vědomost o otci Sheak., že byl ve Stratfordu purkmistrem, mohl tudíž poskytnouti synovi slušného vzdělání.

Dále tvrdí Bormann, že po smrti herce Shakespeara nikdo na něj ani nevzpomněl, a uvádí to za důkaz proti jeho autorství dramat. A přece jsou tu epitaf ze Stratfordu a krásné epilogy Ben Jonsona a Williama Bassea. Na tří sta jiných pravých listin dokazuje, že herec Shak. za básníka byl všeobecně uznáván a ctěn.

Že s pravdou Bormann divně dovede zatočit, dokazuje věta: »z častého jeho citování (Baconova) klasických cizích i anglických spisovatelů jest viděti znamenitou sečtelost«. A zatím Bacon necituje ani jednoho básníka a zábavného prosaika.

Z vědomé nepravdy obviňuje Engel Bormanna za větu: že předmluva k básni ‚Lucrece' obsahuje poukázání na Bacona, neboť předmluva odkazuje na konec a téhož dvě poslední slova počínají slabikami ba a con. Slovo ‚duety' (dvojitost osoby) ve spojení se jménem Williama Shakespeara hraje prý také důležitou roli.« Tvrzení ta jsou vesměs nesprávná: poukázání na konec v předmluvě žádné není, konečná slova zní »cousent" a

»banisment«, tedy v jiném pořadí a slovo »duety« s významem »dvojitost« v angličině není a nebylo. Ale psalo se »duety« místo »duty«, a zní Shakespearovo věnování »Your Lordships in all duty W. S.« »Vašeho lordství v povinné úctě oddaný W. S.«, a ne »ve vší dvojitosti!«

Zacitovav Brandesa, kterému Baconiáni jsou »bandou mizerných diletantů«, končí Engel svoji kritiku: »Dokud jednalo se u Baconianů pouze o čmárání pitomých nesmyslů, mohli jsme se jen útrpně usmívat, zvláště vůči muži, který je jinak veselá kopa. Odvažuje-li se však, ač vědecky naprosto neschopen a nemaje ani zdání o požadavcích po vědeckém důkazu, fušovat do vysoké, přísné vědy a to s vyloženým překrucováním pravdy, kterou sám zná, to přestávají všechny žerty a ohledy, a třeba takového nebezpečného člověka z chrámu vědy vypráskat.«

Jak viděti spor o Shakespeare vede se se vší literární vášnivostí a rozhořčeností dále. REF. K. HELBICH

Z nové beletrie.

Mezi jinými dostaly se mi tentokráte do rukou dvě knihy lidu určené, nejširším vrstvám, které nesahají po ryzím umění, nejsouce dosud s to pojmout ho, nejsouce k němu vychovány. Tedy o těch dvou začínám, o Řezníčkově „Rudolfu Bozděchovi“ a Císlerově „Dvojím životu“.

Oba romány mají moralistní tendenci vyzvednout co nejvýše život energie a práce, v čemž nepopíratelnou výhodu má Řezníček, vybrav si prostředí maloměstské, typické pro nás Čechy, kdežto v Dvojím životě líčena je aristokracie, neznámá autorovi i lidu; výhodu má Řezníček, že ani jedenkráte nevybočuje z výchovné cesty své, zůstávaje klidně kazatelem, demonstratorem, co Císler mívá umělecké záchvaty, tíhna do výšek, k nimž nestačí. Jeho kniha je sice poctivě, ale naivně pracována diletantem, jenž chtěl dvě mety stihnout zároveň, lidovost a umění. Chybil se obou. Za to Rudolf Bozděch je nabrán opravdu z pramene, k němuž lid nejvíce chodí, a z toho důvodu chci ho určiti blíže.

Je jisto, že masa čtenářstva nekultivovaného činí zásadním požadavkem líbivé knihy vnější dějovost; nevybírá pak ani mezi romantikou, sentimentalitou či reálností, to bývá většině lhostejno, a výjimku činí jen několik gourmandů děje. Vedle toho chce absolutní prostotu a určitost povah, chce charaktery generalisované, sproštěné všeho postranního, odmítá jakoukoliv jich komplikovanost či bezpáteřnost. A miluje konečné prosté slovo, nerad čte lyriku v proze i verši, pohrdá citovostí všech směrů. Mnohého z těchto podmínek byl si Řezníček vědom, mnohému vyhověl, chtěje napsat knihu na venkově čtenou bez ohledu na soud vysoké kritiky, třeba nedosáhl všeho. Hrdina

románu, kupecký mládenec, jenž vyšinuje se vlastní silou k bohatství, je šťastně volen i kreslen s onoho lidového stanoviska. Jeho osudy, jeho snahy a pokusy budou mít svou pedagogickou sílu, protože lid nečte nikdy kriticky, ale citově, ač je citu vyjádřeného největším nepřítelem. Tím je kostra knihy jistá svých úspěchů, přičteme-li i průhlednost ostatních povah a slohu, stupňovanost a přece jednoduchost děje se šťastným koncem, Ne tak šťasten je Řezníček v detailech, v nichž někdy klesá až na stupeň klerikální četby umravňovací. Mát i tendenční práce své požadavky čistoty: nedůslednost i malá třeba, je chybou vždy, právě tak i dobře myšlený pasus, není-li založen na půdě vnímavosti vyhlédnutého čtenáře, je hříchem vše, co pro tendenci zatemňuje tu trochu vrozeného vkusu. A takových chyb a hříchů Rudolf Bozděch prost, má hezký řádek. Chce vychovat k podnikavé praktičnosti a sám proti sobě mluví naivním falšováním možnosti, když vykládá o získání cukrovaru a panství; chce vypěstit realné nazírání na život a vsunuje v rozhodný okamžik takového boha pomocníka, jakým je strýc Perla, hotový strýček z Ameriky se vším aplombem; oklesťuje erotiku o její sentimentálnost, ale nedovede totéž s vlastenectvím, v němž povznáší se k frási až, zkrátka schází mu plné vědomí úkolu a vadí mu zbytky tradice, jichž se nedovedl zbyt; vázne ještě v blátě, třeba jednou nohou stoupl pevně; moralisuje sice někdy hodně okatě, ale je lepším tendenčních knih klerikálních autorů aspoň základní konstrukcí.

Nuž nyní k ostatním novinkám.

K. Engelmüller ve svých Černých liliích hraje na jediné struně, ale ne virtuosně, ač by tolik práce a času témuž předmětu, témuž slohu věnované mohlo virtuosity dosíci. Čtyřikrát vidíme téhož muže milovat, z vášnivého vznícení lámat se v klid s ironickým „chachá“ výsměchem, či naopak zas z jasu padat v erotické napjetí, po němž musí přijít ona ironie zas; vždy totéž rozvíjení děje, tytéž frase, tytéž elementy citové, ba i tytéž ženské lilie, bílé vnitř a počernalé hříchem — jde únava četbou ku konci. Jediná postava Olgy v Komedii je jinaká, svěžejší již tím, že černou vyrostla nezbarvena náhodou; a stylově jsou dobré deskriptivní pasáže klidu niterného umístěného v jasu přírody; tam zavzní občas tony opravdu stvořené, ne vyumělkované.

Macharova Stará prosa nijak nepřispívá k výraznější profilaci jeho umění. To nejsou tony Confiteoru, po němž vznikly přec drobné a droboučké obrázky v knize shrnuté, ani není cítit předzvěst veršů 1893—1896 či Magdaleny. Je trocha realismu v nich, však někde přestřelujícího (Smrt), jinde všedního; trocha ironie snaží se všednost pojetí zastřít, ale je stupělá a nepůsobí; pointy pak, pro něž jedině několik čísel bylo napsáno, jsou otřelé a neoriginelní; tak všechen obsah skoro činí dojem slušné prosy průměrného žurnalisty, jenž smlouvu má na tolik a tolik feuilletonů do roka. Občas se sice zajiskří

detail hluboko pojatý neb stránka vervně stylisticky podaná (Prostá historie, Idylla mezi bodáky), ale —. Dvanáct let ležela Stará prosa v zapomenutí, mohla čekat znovu; snad po letech v celkové přehlídce se mohla objevit jako plod dnů nevznícených, dnes vyšla kniha pro Machara i pro nás zbytečně.

F. X. Svoboda napsal pro divadelní knihovnu Máje dvě aktovky: Lapeného Samsónka a Mlsáníčko, v nichž pokusil se zachytit český humor, dlouho hledaný a nenalézaný, také ovšem marně. Jedině naivitu jeho rozpoznal, ale ani té nedovedl ovládnout, sestoupil nízko s uměleckého stanoviska, stal se sám naivním a podepsal tak svůj nezdar. Mlsáníčko uráží přímo školáckostí svou, Samsónek má aspoň jakous pointu, má nějakou scenu, jež se dá zachránit, ale i on je znásilněn v koncepci, má svoje nemožnosti a nehoráznosti karrikující a rušící celek, jenž měl být prostý. Naivní humor knihy hodil by se zcela dobře největším svým dílem jako ethnografický dokument do Českého Lidu, kdyby náhodou nebyl napsán umělcem.

R. Těsnohlídek ve svých Neniích sáhl do zcela opačné oblasti duševního života, se stejným však nezdarem. Dialogy jeho jsou nepovedenou kopií dramatických snů Maeterlinkových; mystiky v nich není, sugesce vyprchala, zůstala jen odkoukaná napodoba scen, vět, ba i slov, jimž schází však organická nutnost a souvislost. Nápovědi čehos nadsmyslného mají jen formu svou, a není cítit skrytého taje, aby rozechvěl, jsou prázdny. „Mrazivá noc“ je plna sentimentálního pathosu; „Šepot spících“ je bezmyšlenkovitost; „Osyky šuměly“ jsou nesouvislé sceny, jež někdy mají v sobě kus duše, ale v celku jsou slepencem obsahově neskrystalisovaným; jediné „Vypjaté klenby“ mají ucelenou aspoň hlavní postavu Karlovu, ale ta je kopií Hauptmanova Jindry z Potopeného zvonu, proto právě snad hotovou. A přece není kniha absolutní pustinou, ozve se tu a tam poctivý ton, zdaří se některý záchvěv vnitřní vyjmout přilehavě slohem, jenž v tom okamžiku má svůj rythmus, svou hudebnost — ale málo je těch šťastných chvil a krátké jsou.

Závěr prý korunuje dílo, říká se, kladu tedy na konec O S. Kosteleckého humoresky Na ledě. Zajisté byla silně pociťována jich potřeba, nebo nejsou vlastně nové, jen nově vydané. Výtečná je na nich obálka, jež s řídkou bystrostí vystihla všecek obsah knihy, ale s takou kritickou zrovna pronikavostí, že nemá hned příkladu v našem umění výtvarném. Autor není skromně podepsán; tolik však mohu říci, že snad za dlouhou dobu nebude míti tak divinovanou chvíli, jako když na Kosteleckého maloval starou sešlapanou botu. Jen ty brusle měl vynechat, pak by byla jeho práce absolutně dokonalá. Ostatně nic prý na světě není dokonalého. E. SOKOL.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Z toho co bylo řečeno o sociologii, mohlo by se zdáti, že je to nebezpečná věda; že je s to ochromiti jaksi, oslabiti v nejednom směru naše úsilí, zejména politické. V jistém smyslu jest tomu vskutku tak — a také zde nalézáme analogie u jiných věd; jako by špatně plnil svou úlohu pedagog, který by místo vyučování ve škole psychologisoval, zahradník, který maje zříditi zahradu, by v čase práce činil chemické experimenty se semeny nebo s prstí v laboratoři, nebo docela zvěrolékař, který maje léčiti nemocné dobytče, by podrobil toto vivisekci za účelem prozkumu jeho vnitřností, tak by také špatně vykonával svůj úkol politik, který by příliš sociologisoval. Ale přece sotva kdo — leda z nedorozumění — bude popírati užitek, který pedagogovi přinášejí vědomosti psychologické, zvěrolékaři anatomické, zahradníkovi jisté znalosti přírodovědné; a tak, myslím, nelze také vážně popírati, že i politikovi mohou býti na prospěch přesné vědomosti sociologické. Sociologie není ani praxí, ani návodem ku praxi, jest pouze theorií, ukazující co a jaká společnost jest a jaké jsou zákony jejího dění: ale právě tím, že odkrývá tyto zákony, že objevuje příčinnou souvislost společenských jevů, prokazuje neocenitelné služby praktikovi, ukazujíc mu místa, kde lze nejvýhodněji zasaditi páky, síly, jež nutno buditi a podporovati, překážky, které třeba odstraňovati, aby došel cílů, jichž dojíti chce. A s této stránky pokusíme se vyhledati, je-li sociologie s to dáti nám jisté pokyny také v příčině našich národních otázek, zejména otázek týkajících se politiky (ve vlastním i přeneseném významu tohoto slova, tedy i politiku kulturní sem čítajíc). Abychom však získali některé z premis, jichž k tomuto účelu budeme potřebovati, učiníme prve ještě stručnou abstraktní úvahu o povaze dvou společností (států), z nichž jedna jest sestavena na základě principu autority, druhá na základě principu samostatnosti individua; význam této úvahy ukáže se později. Abychom nabyli pouček pokud možno jasných a určitých, a aby rozdíly obou jmenovaných společností vynikly co nejzřejměji, zvolíme za předmět své úvahy společnosti, v nichž řečené principy jsou realisovány v ideální ryzosti. Z této příčiny ponese se následující úvaha postupem po výtce deduktivním a v jistém stupni ideologickým; srovnati výsledky její s konkretní skutečností, ověřiti je zkušenostmi čerpanými z dějin minulých i současných, bude po většině zůstaveno myslícímu čtenáři samému

II. — Ve společnosti založené na principu autority rozeznáváme v r c h n o s t (subjekt či nositele autority) a p o d d a n é (její objekt). Je-li společnost počtem malá, na př. rodina, postačí, je-li subjektem autority osoba jediná; ve společnosti však velmi četné a obývající na širém prostranství, tedy na př. ve státě

nebo v církvi může se autorita uplatniti jedině tehdy, je-li celá tato společnost rozdělena na jisté množství menších sdružení místních stojících pod vládou místních vrchností, které jsou zase podřízeny vyšším, a tyto třeba opět vyšším, až se konečně všechny nitky sbíhají v rukou osoby jediné, která representuje nejvyšší autoritu tohoto společenského celku. Jest tudíž takovýmto společnostem vlastní ono zřízení, které podle dvou známých a sobě velice blízkých typů, v něž se vyvinulo zejména v Evropě za středověku, jmenujeme hierarchickým anebo feudálním.

Vrchnost jakožto subjekt autority má právo udílet rozkazy, jež poddaní jsou povinni vykonávati. Čím širší jest obor autority na jedné a poslušnosti na druhé straně, tím ryzejší jest autoritativní ráz společnosti. Úlohou naší, jak výše bylo poznamenáno, jest právě studovati takovýto ryzí, nesmísený autoritativní typ, čili takovou společnost, ve které neomezené pravomoci na straně vrchnosti odpovídá stejně neomezená poslušnost se strany poddaných.

Jednotlivec-poddaný jest jak jen možno nesamostatný; není to on, jenž určuje své jednání, ale nadřízená mu vrchnost, jejíž rozkazům se podrobuje. Nečiní-li tak dobrovolně, jest k tomu přinucován: princip autority jest tudíž také principem kázně a důsledně i principem moci, bez níž by kázeň nebyla možna, Ovšem poslušnost dobrovolná jest pevnějším svazkem společnosti než vynucená; proto shledáme ve všech společnostech tohoto typu tendenci směřující k tomu, aby podrobování se vůli nadřízených vrchností se strany poddaných se stalo zvykem, čili aby se vžilo v jejich povahu tak, že by potřeba kázně (donucování) stlačena byla na míru nejmenší, ne-li docela odstraněna; důsledně budou potírány všecky vlivy protichůdné této tendenci, kdežto vlivy s ní shodné, autoritativní ráz společnosti posilující, budou podporovány.

Bylo právě řečeno, že poddaný je nesamostatný, pokud se týče jednání, jsa v této příčině vázán rozkazy vrchnosti. Jednání však souvisí především s vlastním myšlením jednajícího, s jeho názory, city, snahami. Kdyby tento vnitřní duševní činitel byl zcela samostatný, nezávislý na autoritě, mohlo by snadno mezi ním a touto dojíti ke konfliktům, poněvadž by snad určoval jednání jiný směr, nežli který mu vykazuje autorita, i jest tudíž nevyhnutelným důsledkem, že vliv rozkazu vztahujícího se původně jen na jednání, působí na zpět i na myšlení poddaneho, hledí je sobě přizpůsobiti a přizpůsobuje si je skutečně, ač-li nemá autoritativní poměr mezi vrchností a poddaným být otřesen. Tak se tedy poddaný stává i co do myšlení svého závislým na vrchnosti; zásada, která se zrodila v absolutistických společnostech: cuius regio, illius religio, nevztahuje se jen na náboženství, ale na všecek duševní život.

Jaké asi formy nabudou v takovéto společnosti názory mravní? Mravností rozumíme jednání a tomuto odpovídající

formy vědomí (především city a zvyky), které jsou ve shodě se stavem určité společnosti;*) nám zde jde pouze o tyto formy vědomí. Otázka tedy jest, které asi city anebo zvyky budou požívati prestyže citů a zvyků mravních (ctností)? Nepochybně poslušnost, sebezapírání, pokora, úcta k vrchnostem, neboť ony jsou, které především upevňují autoritativní ráz společnosti. Mohli bychom snadno provésti důkaz, že mnohé city a zvyky, které ve společnosti jinak utvářené požívají prestyže citů a zvyků mravních, jsou ve společnosti, kterou právě studujeme, zavrhovány jako neřesti a naopak. Ze čtenářů této úvahy sotva asi kdo bude v pochybnosti o tom, že vysloviti neohroženě mínění, k němuž člověk dospěl vlastním přemýšlením, a o němž je přesvědčen, že jest užitečno jeho bližním, byť se toto mínění příčilo sebe více běžným názorům, není nikterak přestupkem, ale spíše povinností; naopak, za nemravné bychom považovali, kdyby se člověk se svým míněním slabošsky tajil a pokrytecky se přizpůsoboval běžným názorům, s nimiž v duchu nesouhlasí. Na tomto úsudku našem nic nemění možná okolnost, že dotyčný člověk může se mýliti, ano že snad i skutečně se mýlí. Mám za to, že to jest asi hlavní příčina, proč chválíme Husa jakožto mravní charakter, ačkoliv se sotva sjednocujeme s obsahem jeho náboženských názorů; neslavíme jej tak pro tyto názory, jako proto, že jest v našich očích předbojníkem za svobodu svědomí, že s obětí života odvážil se uplatniti své přesvědčení. Nuže: právě tato okolnost, která v našich očích činí z Husa mravního heroa, činila jej v očích veliké části soudobé společnosti a i u mnohých lidí dnešních zločincem hodným trestu smrti. Jest poučno pro srovnání a pochopení dvou společenských typů, starého, který je právě předmětem naší úvahy, a nového, jemuž Hus razil cestu, po všimnouti si těchto rozdílů: Hus chce býti p ř e s v ě d č e n, ne považuje se za neomylného, ale žádá, aby, bloudí-li, byl mu blud dokázán, — sněm odmítá tento požadavek jako drzý a žádá nepodmíněné podrobení se autoritě: to není pouze konflikt dvou dogmatických učení, to je konflikt dvou mravností, konflikt individua, stojícího na prahu poznání svých práv, s autoritou, která těchto práv nezná.

Úcta k vrchnostem, tento podstatný znak autoritativních společností, souvisí s tím, že vrchnost jeví se obestřena tajemným jakýmsi nimbem, kouzlem pozemského božství. Ať jsou jakékoliv individuelní rozdíly názorů, které spatřovaly v císaři degenerované říše římské boha, jemuž nutno stavěti chrámy a přinášeti oběti, v Inkovi staroperuanském Syna Slunce, v středověkém knížeti křesťanském panovníka »z milosti boží« či »pomazaného Páně«, v císaři čínském syna Nebes, v Dalai-Lamovi vtěleného Budhu, v římském papeži zástupce Krista-

*) Obšírnější rozbor a zdůvodnění této these podávám ve spise dříve zmíněném; zde o věci šířiti se nelze.

Boha atd., podstatná stránka všech těchto názorů je táž: representant autority je ztotožněn s božstvím aneb ozářen alespoň odleskem tohoto božství. A to neplatí jen o representantu nejvyšší autority; všem stupňům hierarchického jejího utřídění odpovídají podobně utříděné stupně prestyže, jehož vrchol jsme právě viděli, a jehož nejnižší stupeň je kult otcovské autority v rodině, přecházející znenáhla v kult předků. Dějiny názorů všech autoritativních společností podávají nadbytek dokladů takovýchto fakt.

Aby city vyznačující autoritativní typ společenský — poslušnost a úcta k autoritě — byly podporovány, k tomu také směřuje v ý c h o v a. Bylo by jistě nebezpečno pro dolíčený ráz této společnosti, kdyby výchova kladla si za cíl dosíci co nejúplnějšího rozvoje individuality chovancovy, požadavek to, který často vyslovují moderní spisovatelé pedagogičtí. Individualita v moderním smyslu slova, člověk samostatně myslící a jednající, je kontrastem dobrého poddaného. Zde je tudíž také výchova zosnována na principu kázně; jejím úkolem není rozvíjeti, ale omezovati, utlumovati svobodný rozvoj individuálních sil a schopností, za to podporovati poddajnost, poslušnost, pasivitu. Předpokládáme-li existenci nějakého školství ve státě autoritativním, je v něm jistě za vzor žáka kladen žák »poslušný« a za vzor pedagoga platí ten, který dovede udržeti nejlepší kázeň. Vychovateli nejde o to, aby žáka naučil samostatně mysliti (bylo právě řečeno, že by to bylo nebezpečno pro autoritativní ráz společnosti), ale nanejvýše o to, aby jej mnohému n a u č i l, t. j. aby mu vštípil v paměť jisté vědomosti, jež jsou pokládány za potřebné; rozuměti naučenému není právě nutno. Dnes zdá se nám nepochopitelným poblouzením, že mohlo kdys býti považováno za výborný výsledek vyučování, uměl-li žák z paměti odříkávati zcela mechanicky co nejvíce myšlenek cizích, aniž brán zřetel k tomu, rozumí-li jim či ne. D r e s u r a p a m ě t i — toť znak této výchovy kázeňské. Tím, že se bezmyšlenkovitě opakují myšlenky cizí, tím, že jest žák stále nucen přizpůsobovati se cizím vzorům, podporuje se vývoj pasivity, nesamostatnosti, — tedy právě vlastností, které se vyžadují na člověku v tomto typu společenském. Ať již to, co memoruje, jsou súry koranu, či žalmy, anebo knihy spisovatelů, kteří platí po staletí za autority, věc zůstává táž. — Budiž připomenuto hned v této souvislosti, že i v ě d a, pokud tu jaká jest, záleží hlavně v opakování a přemílání cizích myšlenek; autority platí více než samostatné myšlení: rozum jest vytrvale nucen jim se podřizovati. »Jurare in verba magistri,« činiti výroky uznaných autorit kriteriem pravdy vůbec, tedy i pravdy vědecké, jest pravidlem všeobecně v praxi užívaným. Doklady, které ke všem těmto větám podávají dějiny výchovy a vědy středověké, jsou tak známy, že by bylo zbytečno jen některé z nich uváděti;*)

*) Srovnej k tomu obraz, který o výchově a vědě středověké podává prof. dr. Drtina ve svém spise: »M y š l e n k o v ý v ý v o j e v r o p s k é h o l i d-

poznamenávám pouze, že takové doklady nenalezneme jen v křesťanském středověku, ale ve všech společnostech autoritativního typu, pokud v nich postaráno bylo o školství; tedy na př. v Číně, v Turecku atd. Totéž co řečeno o výchově školní, platí také skoro doslovně o výchově rodinné a o širší výchově společenské. V rodině jest autoritou otec, jemuž děti (i žena) jsou povinny poslušností neomezenou. »Poslušné dítě« je tolik jako dobré dítě; a dobře vychovává své děti ten otec, který je často trestá. Ale autorita otcova nevztahuje se jen na úkoly v užším smyslu výchovné; otec rozhoduje — ovšem, pokud to připouští vrchnost zase jemu nadřízená — také o povolání svých synů, on má rozhodující slovo v příčině sňatku svého syna či dcery — o svobodné volbě tu nemůže býti řeči. Syn nebo dcera, jsouce takto stále nuceni podřizovati se otcovské autoritě (jejíž vliv nepřestává ani smrtí otcovou), nenabývají ovšem samostatnosti, což jim může býti jen užitečno. Kázeň je všeobecným prostředkem výchovným; čím je prut nebo metla v rukou otce nebo učitele, autorit to, které ovšem samy jsou poníženými poddanými autorit vyšších, tím bývá v širším životě veřejném lískovka drábova a vůbec surový řád trestní, který chce jednak mstíti neposlušnost, jednak odstrašovati od ní přísností trestů. A je-li v takovémto státě v o j s k o zřetelně od ostatní společnosti oddělené (čehož nebývá vždy, poněvadž tato společnost je vlastně celá vojskem, t. j. její zřízení je vojenské), tedy jest vždy jednou frontou obráceno proti lidu, za účelem: udržovat v něm kázeň. (P. d.)

Stíny evropské civilisace.

Víte jak vypadá nádraží 120 tisícového města? Udivil jsem se, vida chatrnou budovu, s níž konkurovati mohly by pouze Athény. Všecko nečisté, prosáklé vůní petroleje. Celé vlaky naložené tímto produktem v surovém i rafinovaném stavu. Dráha Batum-Tiflis-Baku prodlužuje se tu ještě do S a b u n č i a S u r a c h a n, vzdálených pouze 18 verst (12 + 6) od města. Prvé pověstno naftovými doly, druhé věčnými ohni. Vstoupili jsme do nehezkého a čistotě nezvyklého vagonu II. tř. (51 kop) a brzy hnul se vlak.

Z počátku bylo podle roztáhlého nádraží zastaveného nákladními vozy a kotly na petrolej hojně nízkých stavení nevlídného zevnějšku. Jsou to sklady, dílny a příbytky chudšího obyvatelstva. Dráha ustavičně stoupá. Jede krajinou čím dále tím nevlídnější. Rozlehlá kamenitá pole jen tu a tam pokrývá

---

stva« str. 236 a násl., 201 a násl. »Úkolem (sc. středověké vědy) nebylo pravdu nalézati, nýbrž pravdu hotovou a nepopřenou vykládati« (201). »Profesoři universitní nepředkládali v přednáškách posluchačům výsledků vlastního přemýšlení ani jich nevedli k samostatné práci vědecké, nýbrž prostě předčítali a vykládali text, který i žáci před sebou měli« (237).

chatrné strniště, svědčíc, že tu bylo obilí. Zde onde křovisko hlohu a šípku marně snaží se svou špinavou zelení usmáti se na poutníka. Stromy rozsochaté a jako bouří rozšlehané zde onde trčí k obloze zelenavě šedé. Čím blíže přijíždíme k Sabunči, tím šedivější je obloha, a vzduch naplňuje se stále ostřejším zápachem nafty. Vlak zdvíhá prach a ten dráždí ku kýchání a suchému kašli. V ústech je nepříjemno, ač nelze přímo označiti příčinu. Oči mdlejí a pálí, jako když ospalí musíme poslouchati nudné povídání »vážené« osoby. Něco ještě horšího nežli prodělával jsem na Sicilii při blížení se scirocca.

Pojednou, ani nevím proč, jsme se s přítelem hádali. A on je člověk, který by se za svět s nikým nepřel. Ale chtěl, aby blízký strom byl hruška a já viděl určitě jabloň. Zná dobře stromy, je z venku, ale tuhle jabloň má za hrušku. S takovým protivným přítelem jeti po tak protivné dráze. Byl bych utekl, kdyby nebyl vlak rychle jel. Ale ne nejel rychle, spíše jako s pohřbem. Ba kolem jakoby hřbitov. Bylo tu smutno. Nemluvili jsme. Každý koukal jinam.

Konečně jsme zastavili v nádraží Sabunči. Bylo ještě horší, nečistější a liduprázdnější. Všeho čtyři osoby vystoupily. Povozem jeli jsme asi verstu ku kancelářím akciové společnosti dříve Nobel, abychom si zjednali všude přístup a průvodce. Po některém bloudění »od inženéra k direktoru« a od »direktora k inženéru« dosáhli jsme vstupu a dostali za průvodce Poláka inženýra St. Bogusławského.

A teď se obraťme k místu samému.

Od nádraží silnice stoupá asi půl versty. Kol je vše pusto, kamenito, písečno. Málokde choulí se suchá hořká travina. Teprve na rovině tu i tam viděti strom. Ale i ten je umouněný jakoby pomáhal při práci naftové. Náhle v bezprostřední blízkosti jeví se zraku obraz, snad jediný svého druhu na světě. Kam oko jen dohlédne, všude dřevěné budovy, kryté lepenkou dehtovanou. Samo dřevo ostatní je rovněž úplně černé. Mají zvláštní podobu. Jedna část jest čtverec v základě a na něm trčí asi 20—30 *m* vysoké čtyřboké jehlany, které kryje úzkojehlancová střecha. Není v nich viděti ani oken ani otvorů. Na pravo a na levo prostírá se podlouhlá budova stejné šířky s čtvercem. V menší je zaskleněné malé okno a z druhé strany dvéře; do velké vedou vrata, co by tělega projela. Ale oken tu není.

Takových skupin jest 11—12 set. Příšerné tyto budovy skrývají artesské studny umístěné zrovna pod »baravoj vĕžkoj« — oním čtyřbokým jehlanem. Mezi nimi jsou veliké a menší rybníky naplněné naftou. Zelená kalná ostře čpící tekutina působí příšerný dojem, který zvyšuje se petrolejovým bahnem na březích a petrolejovým blátem na cestách. Tu by měla býti postavena brána pro dělníky vstupující do práce a na ní nápis:

Mnou vchází se do města věčné strasti!

A já bych pouze upozorniti mohl čtenáře při tom slovy pěvcovými:

Zde u místa jsme, snad tvá mysl tuší,
kde vyděděnců lidstva zříš jen davy,
jimž panský zlata hlad vzal tělo, duši . .

Vešli jsme do jedné z budov. Příšerné místo. Elektrický motor asi o 4 HP obsluhován strojníkem Malorusem. Pódál v stavení šikmá prkenná podlaha, hladká a zelená ohražená kolem stojatým prknem. Na dolním konci široký otvor (2·5 × 1·5 *m*) vedoucí k rybníku. Uprostřed podlahy asi na metr vyniká železná roura, z té vybíhá tyč dlouhá asi 3 *m* a zavěšená na drátěném laně ve věži. U ní stojí Tatar. V tom vyběhla nádoba. Tatar chopil ji železnou tyčí, odtrhl od otvoru a strojník spustil, načež dopadla na zem nádoba asi metr vysoká v dolní části zašpičatělá, v horní otevřená. Dolní zátvor tak je upraven, že nárazem zdvihne se záklopka a nafta v ní obsažená s rykem vyleje se po podlaze a rychle běží do rybníka. Hned pak se zdvihne, strojník spustí ji do otvoru, při čemž Tatar pomáhá a rychle zbíhá v rouře asi 40 *m* do hloubky. Když narazí na pevnou půdu, otevře se zátvor, nádoba se naplní a hned letí zase nahoru; při zdvižení tíhou nafty se zavře. Každé 2 minuty vynese tartadněv (čerpadlo) 1 pud nafty, která je skoro úplně čistá, barvy brčálově zelené a daleko »příjemněji« páchnoucí nežli v rybníku.

— Jak hluboká je tato studna?« ptám se inženýra.

— Tahle je 150 sáhů. Nejhlubší jsou pouze jen 155 sáhů. Pracuje-li pravidelně tartadněv, možno za 24 hodin vytartat 4—5 tisíc pudů skoro čisté nafty. To však je závislo na mnoha okolnostech, kolik činí průměr té které studny. Může to býti 1000 i také 10.000 pudů. Čím je nafta čistší, tím rychlejší a výnosnější je práce. Nafta zbahněná nebo jde-li s pískem, plní pomalu tartadněv a sběh a výběh trvá pět i více minut, nebo se naplní pouze polovice nádoby.«

— A jak dlouho vydrží taková studna, ptám se dále.

— To není stejné a nikdy napřed nedá se to určiti. Jsou studny, které pracují již 50 roků a to bez přetržení. Jiné 30, 20 a 10 let pracují. Některá již po roce se vyčerpá, zvláště není-li hluboká a musí se hloubiti . .

V tom Tatar něco vykřikl a my všichni jsme sebou trhli. V želonce (rouře) to syčelo a vařilo se a ačkoli čerpadlo bylo uvnitř, přec nafta přetékala. Tatar uskočil s křikem: »funtana!« V tom vylétlo čerpadlo a z želonky hnala se nafta jako karlovarské vřídlo, ale to výšky asi 15 *m* Mohutný prudce ženoucí proud narážel o stěny buravoj věžki a s rachotem padal na dřevěnou podlahu. Hned až k ohražení byla plna čisté zelenavé nafty, která silným potokem valila se do rybníka. Byli jsme překvapeni tím neobyčejným divadlem a mlčky jsme stáli pozorujíce přirozený ten vodotrysk lidem po francouzsku zvaný »funtána«. Jen jsme ustoupili, aby na nás nestříkalo. Můj přítel

bez toho měl již zamaštěné brejle a musel je cíditi. Hukot byl silný, že slova slyšeti nebylo. Jen Tatar zle pochodil, zmokl úplně v naftovém dešti.

Stáli jsme asi 10 minut. Najednou začal hukot tichnouti, náraz nafty na buravaju vêžku byl slabší, »funtána« se nížila a asi za dalších pět minut klesla úplně.

Přišli jsme jako na zavolanou a pan inženýr nám gratuloval a sám měl radost, že jsme viděli, co někdy ani stu cestovatelům zříti se nepodaří. Přítel zrovna docídil své brejle a měl dvojnásobnou radost.

— Kolik vydá nafty takováhle »funtána«, pane inženýre, ptám se, drže zápisník v ruce.

— Jistě asi 4—5 tisíc pudů, pane. Ovšem tahle byla jen krátká. Ale někdy jde pět šest hodin, nebo týden, ba byly tu i studny, které chrlily naftu i několik roků s nestejnou silou. V tom případě lze vydělati ohromné peníze, protože beze vší práce ve dne v noci valí se nafta do rybníků, takže sotva ji možno vyčistiti a v ambarech uschovati. Od poslední katastrofy však není ani jediné stálé fontány. Potom si zajdeme na to místo, pánové, dodal inženýr.

Vyšli jsme »na vzduch«.

— Ještě bych o něco prosil, pane inženýre. Jak se dělají takovéto studny.

— To se řídí půdou, pane. Je-li písečná a hlinitá, roury se pouze zarážejí zvláštním přístrojem do země a zároveň se z nitra vybírá zemitá hmota. Přijde-li se však na skálu, vápenec, žulu nebo křemen, pak ovšem musí se vrtati. Ukáži Vám v dílně ocelové nebozezy. Roury jsou ocelové a děláme si je sami. Prvá jest 24″ světlosti a má při síle 1″ dolní hranu přiostřenu. Jakmile zapadne jedna část až k zemi, ihned upevní se druhá, třetí atd. Po 25 sáhách, zúží se roura na 21″, po 50 s. na 18″, po 75 s. na 15″, po 91 s. na 12·5″, po 115 s. na 10″ a po 135 s. na 8″. Dále to již pak nejde.

— A jak dlouho trvá taková práce?

— Nestejně. Půl roku, rok i déle. Někdy se stane, že se nebozez ukroutí a pak musí se zcela znovu vrtati vedle. To je nejenom veliká ztráta času, ale i mnoha tisíc rublů. To se však stane velmi zřídka. (P. d.)

Literatura, umění, věda.

Činohra. Ernstova pětiaktová veselohra »Spravedlnost«, v Nár. divadle poprvé dávaná 22. ledna, jest věc tak slabá, že bychom si rádi odpustili o ní psáti, kdyby šlo jen o veselohru. Ale prohru veselohry kryje a vyrovnává úspěch polemického pamfletu a ten ji nese s jeviště na jeviště. O tom několik slov.

V nějakém městě vycházejí dva listy. Lidový, laciný, sensačně-pikantní »Spravedlnost«, již vydává bývalý šikovatel Löhman a »Ranní Noviny«, jež vydává jakýsi milionář, ne pro své zájmy, či ze žurnalistické záliby, anebo jako obchodní podnik — tak prostě z vrozené ušlechtilosti, jež necouvne ani

před trvalými ročními deficity. Redakce »Spravedlnosti« složena je ze samých žurnalistických rošťáků, v redakci »Ranních Novin« sedí sami ušlechtilí polyhistorové. Lidová »Spravedlnost« má ovšem svého Struppmana, jako každý svatým zájmům lidu sloužící list, totiž pána, který virtuosně ovládá slovník a fraseologii všech jadrných a šťavnatých hrubostí drahého rodného jazyka a v kteroukoli noční a denní dobu na pouhý pokyn umí zahájiti smrtelnou palbu do označené oběti. Takovou obětí je v kuse mladý skladatel Felix Frank. Ten nedal v koncertě, jejž dirigoval, zpívati choti chefredaktora »Spravedlnosti« Karla Memlinga a tohoto přirozeně na sebe popudil. Také Struppmana, ale zase z jiné příčiny. Pan Stuppman je totiž také spisovatel; dělá frašky pro divadlo. Provozování poslední jeho frašky se zdrželo přípravami k vypravení Frankovy opery a to stačí, aby Frank i ředitel divadla poznali jeho nemilost. Napíše tedy v redakci ještě před koncertem dravý referát o dirigentu a skladateli Frankovi a již den před provozováním opery »omylem« dá vytisknouti ve »Spravedlnosti« ještě jedovatější a trhavější kritiku, jíž docela ohrozí provozování premiery. Ale opera se přece dává, Frank má ohromný úspěch, princip dobra vítězí, milenci se dostanou atd. Těžiště kusu leží tedy v redakci »Spravedlnosti«, v galerii žurnalistických darebů a machrů. Mnoho toho nepodá autor ani tu, ale jedno přece dobře postihl, kde totiž vězí korupce a zchátralost dnešního tisku. V počátcích moderní žurnalistiky, v době zápasů konstitucionalismu a liberalismu v Evropě s vojáckým absolutismem, byla to právě politická část listu, jež rodila žurnalisty charaktery, žurnalisty Havlíčky a žurnalisty zaprodance, odpadlíky a dareby. Na politickém poslání listu záleželo. Na politické rubriky soustředily se všechny svody a všecky zloby mocných, tam se kuly pikle, tam podplácelo a vyzvídalo a odtamtud se dála kariéra. Dnes je jinak. Noviny jsou velikými podniky výdělečnými, obsluhovanými redakčními byrokraty, jež pouze upravují materiál dodávaný velikými mezinárodními korespondencemi, zpravodajskými podniky a armádou korespondentů rozsetých po celém světě — politických žurnalistů noviny dnes nepotřebují. Politični essayisté v redakcích vymírají, jejich místo zabírají krotcí a bezkrevní písaři, osvojivší si několik tuctů ustálených frasí, z nichž trpělivě sestavují své články, nikým sice nečtené, ale v listě nepostrádatelné ze starého zvyku a hlavně pro vyplnění místa, neboť, jak vydavatel deníku »Spravedlnosti« Löhman praví, nezáleží na kvalitě ale kvantitě listu. Dnes tedy o štěstí a slávu se nehraje v politických rubrikách listů, kde svůj úkol koná složitý aparát, v něm jednotlivec je pouze nesamostatným kolečkem, ale v rubrikách společenských a národohospodářských. V těch ještě individualita žurnalisty se uplatní. Místní feuilleton, referát o plesích, koncertech, premierách, dostizích, sportovních závodech, vraždách a pod. dosud nevyrábí žádný podnikatel hromadně pro všechny listy. Tu tedy je zaslíbená země, kam vedle jednoho povolaného sleze se sto dobrodruhů bez talentu a cti a kde vedle jmen světové pověsti ob čas pohostinsku vystupujících a některého ctihodného jména domácího odporně se to hemží individuy číhajícími na své oběti. Část národohospodářská, vábná a výnosná, není přece tak snadno dostupna, jest nutno osvojiti si alespoň jisté terminy a trochu rutiny. Za to o umění psát, o umělcích, o sportu, o společnosti — nic snazšího. Jest dnes již zjevem typickým v žurnalistice velikého města takový kritik a causer a on to je, jenž dává listu ráz, zabarvení a směr a podle toho, jak dovede se zmocnit nízkých pudů, chtíčů, slabůstek a sensací velkoměstského davu, zjedná listu tisícové a statisícové náklady. Löhmann tomu rozumí. Chce mít list, aby jej všichni rádi četli, konservativci i sociální demokrati a přikazuje v redakční poradě: »Nepište stále jenom pikantní věci, pánové, to výhradně lidé také nechtějí. Ale ideály, pánové, to je vaše věc a obchod, to je moji věcí.« V tom hesle, v redakci každého žurnálu vždy přítomném a svatém: »Pište, co lidé chtějí«, jest vyjádřeno všechno nebezpečí a zlo dnešních podniků novinářských. Na tom založil také Ernst svoji veselohru a jsou to právě jen figury dvě, Löhmana a Struppmana, vydavatele »Spravedlnosti« a uměleckého kritika, jež mezi ostatními mátožnými stíny v kuse jsou lidmi z masa a kostí a žijí. Sem tedy míří dialogisovaný Ernstův pamflet a míří dobře a v čas. Právě, kdy žurnalističtí interesenti strkají vám na oči denně a ve všech způsobech své fráse o tom, jak žádoucí, nepostrádatelná a blahodárná je svo-

boda tisku, je dobře si uvědomiti, že svoboda tisku má i svůj rub. Líc to jsou ty »ideály«, jež Löhman dovolí svým redaktorům ob čas na vystřídání pikanterií. Žádati svobodu pro výdělkový podnik je totéž jako zištnosti jeho vydati konsumenty a odběrateli bez ochrany. Svoboda tisku jest svobodou kořistiti z obmezenosti, pověrečnosti a smyslnosti davu a pokrok bude ten, že dav bude ve svých vadách trochu rafinovanější. Ušlechtilý redaktor »Ranních Listů« dr. Auerbach, přítel Frankův, jenž by se měl přece přítele zastati proti »Spravedlnosti« a na »veřejnost«, tu vždy spravedlivou, šlechetnou a neomylnou »veřejnost« vznésti rozhodnutí a soud, toho učiniti nechce, věda, že by pohořeli. Struppmann přiživuje se dopisováním o místních poměrech do mnoha jiných listů, rovněž Memling a ostatní redaktoři »Spravedlnosti«; v listech, kam dopisují, mají své přátele a ti přátelé mají zase přátele a celá spřež pracuje si do ruky velice dobře. A pak nemiluje veřejnost sensaci a skandál? Nevěří se o jiných raději špatné než dobré?

Novinka sehrána byla dobře. Jen páně Řadův Löhman nezdá se nám svojí dobráckou povídavostí býti pravým Löhmanem. V podnikatelské jistotě a spolehlivosti vydělkového instinktu jest význačný rys obmezeného a k ostatnímu docela lhostejného Löhmana. Ta jistota a bezohlednost se p. Řadovi docela ztratily. — A ještě slovo! Vzdělaná společnost šetří časem. V Národním divadle bývají mezi jednáními přestávky nekonečné. P.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Mladočeský klub propustil z obstrukce brannou předlohu a propustí z ní i rak.-uherské vyrovnání. To poslední jsme si vždy přáli a od října 1902 bezmála každý týden jsme přinášeli doklady, že je v našem zájmu hospodářském, aby se rak.-uher. vyrovnání projednalo parlamentně, tím že lze dosáhnouti také těch politických účinků, jakých chce dobýt obstrukce. Ale obrat taktický nestal se hladce, branná předloha byla jen malou většinou z obstrukce propuštěna a menšina se hlásí i teď o slovo. V neděli 25. t. m. hlavní mluvčí této menšiny, posl. dr. Fořt, postavil se proti usnesení tomu na schůzi svých voličů v Kolíně. Po jeho mínění zbývá nyní jediný prostředek: obstrukce, jež prý 1. porazí vládu dra Körbra, 2. osvobodí parlament od vlády Němců, 3. znemožní obstrukci německou změnou jednacího řádu. Vystoupení dra Fořta způsobilo veliký rozruch, zvláště že stalo se v týž den, kdy i spojené 3 strany radikální v Praze vyzývaly absolutism do křížku. Ale jak daleko stojí dr. Fořt od pp. Hajna a Choce, jež od letošních „punktací" čekají obrat podobný obratu r. 1890, viděti z následujícího listy nepovšimnutého, ale bez odporu důležitějšího místa jeho řeči než jsou ta, kde mluvil o nutnosti obstrukce: „Státoprávní nároky naše . . nelze pro politické nynější pokolení ztělesniti jinak, než ve snaze po změně nynější ústavy, po rozdrcení pout centralismu, zlomení nadvlády byrokracie, jedním slovem po dosažení politické svéprávnosti národa v rámci Rakouska rovnoprávného a politickou skladbou svojí decentralisovaného. Proces k této další metě vedoucí zraje sice, však bude ještě třeba mnoho práce vykonati . . Bude třeba především množiti naše síly politické, intelektuální i hospodářské, neboť každý národ má jen tolik svobody a moci politické, kolik dovede silami svými dobýti a udržeti. Vůči tomu žádné slepé rámusení, které ani cíle ani prostředků jasně není si vědomo . .« Viděti, že jiné jsou cíle dra Fořta a cíle mladých stran a tudíž že dr. Fořt své hrozby obstrukcí adresoval vlastně dru Körbrovi a ne klubu, což pojato ve smyslu taktiky maďarské oposice, dodávající svým vystupováním důrazu požadavkům hlavní strany, lze si jen libovati. Možno tak pojati i vystoupení tří radikálních stran 25. ledna »u Štajgrů« a se s nim smířiti, neboť pravil-li dr. Hajn, že báti se absolutismu je zbabělé: „Nás by jen povzbudil a na troskách jeho by vyrostl samostatný český stát" a „oktroyovati nemá vláda práva . . učiní-li tak, zachováme se dle toho a zachovají se dle toho i naši úředníci a soudcové" a pravil-li p. Choc, že otázka jazyková řešiti se musí generál. sněmem zemí koruny české a že jeho strana vnese národnostní otázku do armády a pak že se říše rozpadne — znamená to v srozumitelné řeči jen hrozby vládě, aby si nezahrávala s oktrojírkou

jazykovou, tak že konec konců všecky projevy tyto i rozhodnutí klubu slouží (chtě nechtě) jediné myšlence, znemožniti vládě, aby Němcům k vůli oktrojovala svůj elaborat jazykový. Mohli bychom říci: úlohy jsou rozděleny?

V otázce *jazykové* po zmaření konferencí bude se čekat. Zaznamenáváme, že v »Hl. od Blan.« orgánu dra. Engla 24. t. m. se připomíná, že kabinetního listu cís. Ferdinanda se málo dosud využívalo jako trvalého pramenu jazykového práva, uznaného nálezem plenissimárního senátu. Rovnoprávnost »reciproční« vykládá dr. Engel tak, že z poslanců nikomu nenapadlo, by ohledně úřadování zevnějšího naprostá dvoujazyčnost v nejmenším se omezila; co však se týče vnitřního úřadování, dají se ovšem pro úplnou dvoujazyčnost uvésti četné důvody, leč po mínění dra. Engla ještě více a vážnějších pro jednojazyčnost.

Dne 24. t. m. podány byly říš. radě návrhy na změnu jednacího řádu oběma stranami klerikálními, zastupovanými drem Fuchsem a drem Luegrem. Ježto nynější řád nedovoluje pilných návrhů na vlastní změnu, podán návrh pilný na změnu zákona o jedn. řádu. Změna jednacího řádu jest dnes bez odporu nejdůležitější záležitostí říš. rady.

Za vším, co se nyní na říš. radě děje, vystupují znenáhla obrysy nové pravice. Pracuje se o ni a horuje pro ni i s české strany. Zkušenosti, jichž jsme nabyli v pravici a s pravicí, nemohou nás pro ni rozehřáti. Pomyšlení na spojenectví s Poláky, německo-katolickou a antisemitskou stranou, musí každému u nás hrůzou zježiti vlasy. Nejen že budeme zostuzeni různými kousky klerikálně byrokratické evoluce, nejen že německo-katolická a antisemitská strana jako strany německé nám po stránce národní nedovolí a nedopřejí sebe menšího pokroku, budeme v každém případě i vázáni proti vládě a odvisli od ní. Proti pravici byl by v Čechách kde kdo, i mladočeští důvěrnici! Nechť si to dobře dříve rozmyslí ti, kdo spojenectví s pravicí upřádají!

Branná předloha je obtěžkací zkouškou politické situace. Pro letošní odvod k řadovému vojsku v Cis požaduje se 71.562 rekrutů (o 12.538 více), v Uhrách 83.438 (o 9362 více), k zem. obraně 14 500 (o 4500 více), k honvédům 15.000 (o 3000 více); konečně náhrad. záložníků 11.450 jako posud, ale z těch má být 3435 přidržáno k 1—2 až 3leté službě. Opoziční strany v Uhrách prohlašují, že nedopustí, aby se předloha ta stala zákonem, vládní strany však vyjednávají již s ministrem, aby splněna byla přání Maďarů 1) co do praporů a odznaků armády, 2) přidělení maďar. důstojníků jen k uhersk. plukům, 3) zavedení nového trestního vojen řádu, 4) zřízení samostatného ministerstva honvédův, 5) zavedení dvouleté služby vojenské atd. V Rakousku skoro všecky strany v parlamentě přihlásily se u ministra vojenstvi se svými přáními. Jsou to celkem: dvouletá služba vojenská, pevné stanovení kontingentu nováčků při obnově branného zákona na 10 let, zákonné zaručení dovolené v době žní, nový vojenský řád trestní. S české strany žádá se respektování plukovní řeči, Slovinci žádají amnestii pro osoby, jež vystěhovavše se za výživou do ciziny, vyhnuly se vojenské službě.

Hospodářský. Říš. rada pokračuje v sobotu 24. a ve středu 28. t. m. a projednala cukerní předlohu v 1. a 2. čtení. Rozvinouti toto klubko různých protichůdných interesů kontingentu v Cis a Trans, rafináren, surovaren, rolnictva a konsumentů je dosud tak těžko, že se o to na tom místě ani nepokusíme. Ve výboru projednány cukerní předlohy a stala se do úteka také dohoda s Poláky, jimž kontingent z původních 56.000 q zvýšen na 120.000 q. Bohužel kapitál investovaný do haličského průmyslu je většinou cizí. Ale vystěhovalectví 10.000 lidí ročně z Haliče nutí k posile tamního průmyslu. Daň z cukru snížena nebude. Posl. Skála navrhl, aby nesníží-li ji vláda, podporováno bylo zemědělství z přebytků podle výše konsumní daně jednotlivých zemí. Požadavky českých řepařů vyslovil při 1. čtení posl. Kubr, jsou to vzhledem k tomu, že zakládání nových cukrovarů jest znemožněno: zrušení nuceného rayonování a přikázání kontingentu výhradně cukrovarům vyrábějícím cukr z řipy, vyjímajíc rafinerie. Posl. Udržal vytkl vládě, že málo cení rozmnožení spotřeby a to je ohrožením cukrovarství a žádá, aby surovarnám, nedocílí-li se shody s rafineriemi o modalitách zužitkování jejich kontingentního zboží, vyhradilo se právo, aby svůj zákonný kontingent zpracovaly pro

spotřebu a daly do prodeie. Posl. Sehnal požadoval, aby továrníci konsumního zboží postoupili ze 6 fr., jež získají prodejem zboží, aspoň 4 fr. surovarnám, jež by rozdělili potom svůj podíl s řepaři ve formě větších řepních cen. — Kontingentace vzhledem k Uhrám je krokem ke skutečné rozluce hospodář. společenské (posl. Baernreither) a vykazuje více než 4 mil. K v neprospěch Rakouska, ježto Uhry dostaly o 144.600 q více. Vzdálenost 100 km. mezi továrnami ustanovená v kontingentační předloze, je dle všeobecného mínění tuze veliká. — Rolnictvo a české surovarny žádají, aby surovarny směly vyráběti spotřební cukr a aby spotřební daň cukerní byla snížena v zájmu zvýšení domácí spotřeby cukru; ostatní požadavky jsou obsaženy nahoře v požadavcích tří českých zástupců poslaneckých.

Uprava vod v Čechách v prvém stavebním období 1904—1912 má býti patrně jen markirována. Podle vládního programu nepomýšlí se na kanalisaci středního Labe a ani na regulaci Vltavy z Prahy do Budějovic. Česká delegace vymohla nyní sice na vládě na úpravu Labe 16 mil. K, jež budou vzaty z rozpočtu na průplav oderský, ale tím není ještě učiněno zadost oprávněným nárokům Čech. Obchod. komora budějovická vyslovila v poslední své schůzi protest proti stavebnímu programu i rozdělení úvěru pro vodní dráhy.

Školský. *Snaha po vyšším vzdělání učitelstva* byla opět ku předu posunuta ministerským výnosem, jímž se zakazuje jednotlivcům a korporacím pořádati kursy pro vyšší vzdělání učitelstva bez svolení ministerského. Snaživci toužící po akademickém vzdělání odkázáni jen tak mimochodem na kursy pro učitelstvo, jež pořádá ministerstvo při ústavech učitelských a při středních školách. Jest to snad předmluva k odpovědi na usnesení zemské konference učitelské o vyšším vzdělání učitelstva?

Úlevy na školách měšťanských. Ač jsou zákonitými nařízeními úlevy pro žáky měšťanských škol přímo zakázány, přece některé okresní školní rady poskytují je hromadně ku konci školního roku žákům, kteří dokončují 14. rok věku svého po prázdninách někdy až v měsíci prosinci. Z původního humanního účelu, kdy povoleno bylo vydati propouštěcí vysvědčení těm, kdož dovršili 14. rok až o prázdninách, hned 15. července, vyvinula se nezákonitá prakse propouštěti žáky takové, jímž jest 14 roků až v říjnu, listopadu, prosinci. Tím porušuje se zřejmě a protizákonně osmiletá povinnost choditi do školy a ústav zbavuje se možnosti, aby nabyl tříd definitivních. Neposlední příčinou toho pak bývá, že se někteří učitelé nemohou domoci definitivního místa ani po dvacetileté službě.

Nová věda. Posud neměli jsme vědy, která by byla výlučně česká. Dnes již ji máme. Jistý pražský pan učitel objevil československou biologii. Nesmí tudíž od té doby naše včely sbírati tak pyl jako německé; naše včely, vosy, mouchy a někteří brouci přenášeti pyl jako němečtí jich druhové. Práci tuto zařídí si československy na československých rostlinách. Nevíme, co si počne náš hranostaj, když jest tak smělý a přizpůsobuje barvu svoji v zimě barvě sněhu jako hranostaj ruský! Jevy přírodní lze pojímati jen dle pravdy a ta zůstává pro veškeré národy jedinou.

Ozvuky a paběrky.

K „obraně Matice Brněnské“ v „Lidových Novinách“. Nechci rozvlékati polemicky „obranu Matice Brněnské“, nechci totiž svésti na sebe odium, že před sbírkami, před slavnostmi útočím. Z téhož důvodu konstatoval jsem v posledním svém článku rušnější život, upuštění od šosáckého klidu, ne tedy abych vyvolal v Matici obranu minulosti, ale povzbudil v práci právě začaté. Je divno, že ne výtky dřívější, ale sympatický posudek vyvolal polemiku; svědčí to tak trochu o reelnosti mých slov, že život se ozval. Odpovídám-li, činím tak proto, abych varoval před počátkem falešným, jenž může vésti k příliš slovné činnosti a spotřebovati zbytečně velké kvantum vynalézavosti na objevení všech kliček. jimiž se dá černé zběliti a naopak. Šosáckým klidem jmenuji práci, jež mechanicky jde vyjetými kolejemi, nehledá

nových cest a cílů. Proto mi byla činnost Matice Brněnské v poslední době takovou a zůstane mi jí, nebo důvody polemiky v »Lidových Novinách« mne v tom utvrdily. Uvádím je: „Do r. 1888 vydávala Matice ročně na 8 školek a školu obecnou 40.000 K; dnes nakládá se na 12 školek 36.000 K ročně.“ Je jisto tedy, že při úžasném vzrůstu obyv. českého vybere Matice o 4000 K méně než kdysi. Je to rozvoj? Pisatel uznává, že „pro nedostatek měšťanské školy ubývá nám ze 4. až 7. třídy mnoho žactva do německých“, přece se však M. B. nechtěla odhodlati ku zřízení jejímu, „poněvadž by náklad vzrostl.“ Není to neschopnost podnikavé práce? Doznává, že „stále počet žactva českého rostl, že však v posledních letech nastal úbytek“; to je snad výtěžek práce? „Zrušením matiční školy obecné nenahnalo prý se žactvo školám německým, nýbrž českým.“ Trvám na svém, a měla li býti výtka vyvrácena, mělo se statisticky dokázat, kolik dětí na českých školách toho roku přibylo a jaké tedy procento z oněch 292 dítek propadlo němectví. Zrušení to dosud se pociťuje, nebo jím zbaven byl střed města školy, jíž dosud mu obec nezřídila, rozstrkávajíc české po nejzazším obvodu. „Matice prý prosadila rozdělení tří škol obecných od té doby a tak rozmnožení jejich.“ Není to skromné ani rozumné přisvojiti si krátce výsledky cizí práce; a té při zřizování nových škol patřilo větší procento jiným lidem než Matičnímu výboru; na prvním místě jmenuji práci nadučitelů těch škol, pomíjeje korporací a jednotlivců ostatních. To měla polemika poctivě doznat. Já doznávám, že úbytek 150 žáků jsem udal nesprávně d l e d n e š n í h o stavu škol. Informace však pocházejí od učitelstva ze dne přímo po zápise, jenž dlouhou dobu pak ještě byl doplňován. Časopisy brněnské přinesly zprávy dávno po skončení jeho a také ne definitivní; je-li však i číslo nesprávno, fakt zůstal správným a důsledek též. Dále je uveden „sumárně obnos na školství brněnské věnovaný.“ Jedná-li se o výtku poslední době, mělo být ukázáno, jaký je finanční pohyb v každém období, aby vysvitla činnost buď zvýšená či snížená. „Neškodila-li M. B. svým provoláním divadelním sbírkám“, na to by mohli dát odpověď jedině sběratelé; že však významu pro samu Matici nemělo, je jisto, bylo tedy zbytečno nanejméně. »Schůze rodičů před zápisem uznává pisatel za bezúčelné, ale letos prý byla na obranu útisku, křivdy a zákeřného přepadení«; já tomu však říkám řečňování poslanecké, zvlášť v okolnostech a ve formě, jaká schůzi dána posledně. Že by měla výsledek jiný než jsem udal, polemika netvrdí, souhlasí tedy v zásadě se mnou. Formální chyby pak má polemika následující: předně plete dva dopisovatele »Rozhledů« tak nejasně, že nevím, komu z nás platí zelené mládí, čtvrtstoletý spánek, vypadnutí z kolébky, hanebná zloba, citáty záhadného mi původu a významu, mandát a p. Dále vytýká, že se Brnu dostalo p ř e s P r a h u mnoho výtek, ale vždyť prý známo, že poměry moravské jsou p r o P r a h u španělskou vesnicí.« To je právnická logika, jíž se užívá někdy v působivých řečech před porotou. Říci někomu »mizerných kritiků« a zvát ho touže větou »k společné práci« je taktika těch, kdo prohrávají, je tedy chybou v polemice, jež chce vítězit Moudrý člověk má vědět, že nejlépe pracuje se jen v jednom a sice v tom, co silám a nadání každého jednotlivce odpovídá. Zůstaňme tedy každý při svém. Konečně brániti se výtce, jakoby výbor M. B. nepracoval pro zápis a říci týmž dechem, že je nutno pracovat po celý rok, není správnou formou důkazu; uznávám sice, že je nutna práce trvalá, ale abych byl poražen, musila by polemika dokazovat, že výbor pracoval a jak; závěr důkazu schází — Doufám, že nebude vzata odpověď má jako zlovolné podezřívání; říkám jen opětně: nehajte minulosti, nestojí-li za to a začínáte-li novou činnost. Obranou proti neslušnostem nejsem povinen, vzdávám se jí. Kdyby snad M. B. polemisovala znovu, odložím kritiku a odpověď na dobu, kdy budou sbírky a slavnosti jubilejní ukončeny. x.

Ze třetího dvora »Nár. Listů« ozval se v neděli p. Čapek na sobotní číslo »Rozhledů«, řka: »V tom nezmate nás ovšem ani sebe modřejší rozhledna politických vyjevenců . .«

Český lid má své chytré kněze jako modla Balova. »My jsme českému lidu zavázáni k zodpovědnosti za jeho nepopíratelnou důvěru«, vypínají se »Nár. Listy« 25. t. m. »Jednali jsme na základě mandátu skutečné důvěry české veřejnosti.« Český lid a česká veřejnost je pouhé němé abstraktum,

jež takové dotírání nemůže si zapovědít, ale jak směšná je filosofie, ta abonentní, pochopí každý, kdo si uvědomí, že tolik abonentů tedy i tolik důvěry českého lidu jako »Nár. Listy« má i pražský »Nájemník« a že »Nár. Politika« má té důvěry 5—8krát tolik. Podle logiky »Nár. Listů« byla by největší instancí v národě »Nár. Politika.«

»Zvon« přináší v 16. čísle v rubrice divadlo zprávu o novém dramatě Hamsunově. Poznámka tato, která podepsána je značkou Ž., jest doslovně přeložena z dopisu Viggo Moe-a uveřejněném v 6. čísle V. ročn. »Literarische Echo« (str. 411). Nevytýkám pánu Ž., že přináší překlady informační z jiných časopisů, ale mohl by udat, odkud zprávy jsou.

Obstrukční.

Ó, vlastenci, sem spějte se všech stran!
Zde Grégr, obstrukce spí ataman.
Povely v boj svým věrným statně dával
a ještě statněji je odvolával.
On k obstrukci měl talent náramný,
znal obstruovat doma za kamny.
Kdys proti státním monopolům bouřil
a od těch dob si nikdy nezakouřil.
Ne každý umí důsledným tak býti.
Světlo věčné af mu svítí! MODROVOUS.

»Lid. Novinám« v Brně. »Hříšná neznalost poměrů moravských«, již Jste »Rozhledům« vytkly, sevrkla se dle Vás 21. ledna na to, že jsme připsali prý nějakého klerikál. poslance Lidové straně. Opravdu stalo se to na str. 477 loni zmínkou o rolnických poslancích, jež se na poslanectví nehodí. Je těžko říci, hodí-li se Pavlica, Dúbrava, Kelbl, Sýkora, Vychodil atd. lépe do lidové strany či do klerikální, ale je jisto, že se za poslance nehodí. To je jediný případ, o kterém se však »Lid. Noviny« teprve teď dozvěděly od mladého pána, který nám již také s tím objevem přišel se skromnou omluvou, že je to ovšem — hnida! — F. R. Díky, ale nic nového. My jsme »dobře zasvěceni«, že na posuzování bilancí a prosperity banky té mají vliv nedodávky chmele do pivovaru v N. Na všecko čas!

Knihy redakci zaslané:

Nákladem J. Grosmana a Svobody v Praze:

Ch. Dickens: Román dvou měst. Seš. 1—3. Po 30 h. — **K. Havlíček-Borovský:** Korespondence. Seš. 19—21. Po 40 hal.

Nákladem čes. graf. spol. »Unie« v Praze:

Pražské Ghetto. 15 kor. — **Schiel:** 23 let bouře a slunečna v jižní Africe. Seš. 9—11. Po 50 h. — Paměti presidenta Krügra. Seš. 4—6. Po 60 h. — **Sofie Podlipská:** Sebrané spisy. Seš. 49—54. Po 30 h. — **Jul. Zeyer:** Sebrané spisy. Seš. 52—56. Po 40 h. — **F. J. Lehner:** Dějiny uměni nár. česk. Seš. 12—13. Po 70 h. — **B. Němcová:** Babička. Seš. 2. 2 K 50 h.

Z nakladatelství F. Topiče v Praze:

Svat. Čech: Sebrané spisy. Seš. 111—114. Po 32 h. — **V. Beneš-Třebízský:** Sebrané spisy. Seš. 83—86. Po 32 hal. — Čítárna Švandy dudáka. Seš. 10—11.

Nákladem Hejdy a Tučka v Praze:

P. a V. Margueritte: Poum. 1 K 80 hal. — **H. Hlava:** Krb. Drama tří — **Knut Hamsun:** Hlad. 2 K 20 h. — **O. S. Kostelecký:** Na ledě. 2 K 40 h. — **J. K. z Radostova:** Kytice pohádek 4 K. a Krátké pohádky K. 2 40.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittara) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 7. ÚNORA 1903. ČÍSLO 19.

Positivní politika.

Na říšské radě podán byl návrh na změnu jednacího řádu, jak v předešlém čísle »Rozhledů« bylo uvedeno. Opravou má býti znemožněno úmyslné rušení a zdržování prací na říšské radě, především tedy má býti znemožněna obstrukce. U nás v Čechách je rozšířeno mínění, že v zájmu českém jest udržovati dosavadní stav parlamentu, jenž dovoluje kdykoli spustiti obstrukci. To je však osudný blud. Doba, kdy bylo možno touto taktikou moci a nátlaku stav náš nějak zlepšiti, již minula. Po r. 1848 stáli jsme se zachovalým rolnictvem, slibnými počátky svého průmyslu a politickým snažením jako mocný činitel v slabém, rozvráceném Rakousku a mohli jsme doufati, že hrozbou a mocí v pravý čas užitými něčeho trvale získáme a také udržíme. Dnes však jsou poměry jiné: Dnes jsou Uhři, Poláci a Němci národnostně ukojeni a šovinism německý má záda kryta německou říší. Naše rolnictvo je utopeno v dluzích; několik desetiletí uplynulo a my svého průmyslu nemáme; strachu z průmyslové a obchodní zdatnosti české Němci již dávno pozbyli, vidouce, že i sdružování k velikým podnikům rozbíjejí se o mravní a duševní nedostatky našich lidí; naše politika vykazuje tak málo houževnaté důslednosti a tolik výbušnosti a chvilkové vrtkavosti, že na houževnatou a neústupnou vytrvalost naši nikdo se nespoléhá a nikdo se jí neleká. Za toho stavu jsou naděje skládané v taktiku moci a rozrušování činem bezradného zoufalství. V našem zájmu v nynější čas a za oslabené dnešní posice naší hospodářské a politické jest oddalovati hluboké rozvraty a otřesy a veškeru sílu věnovati vnitřní práci sebepoznávací, vývoji duševnímu i sílení hospodářskému. Z té příčiny by nebylo želeti, nejen kdyby na říšské radě nebyla více obstrukce možna, ale kdyby vůbec na delší čas, na několik desetiletí nastal v říši takový politický klid, abychom se mohli k vnitřní práci, k vlastnímu sesílení sebrati. Toho jest nám třeba daleko více, než jakýchkoli uspěchů politických a státoprávních, jichž dobýti a získati je mnohem

snáze, nežli nabyté udržeti, jak sami z nedávné zkušenosti víme. —

Přesvědčení to, jak zdá se, je přesvědčením většiny klubu mladočeských poslanců na říšské radě a jeho vedoucích osobností. Jest to viděti v poslední době nejen z volby taktických prostředků, bylo to i otevřeně vysloveno v sobotu dne 31. ledna na schůzi klubu národní strany svobodomyslné v Praze. Schůze ta byla přímo uspořádána za tím účelem, aby se straně i všemu světu politickému oficielně ohlásil tento obrat. První řečník na oné schůzi, dr. Pacák, pravil, že postavení českých poslanců na říšské radě bylo vzhledem k státoprávním zásadám těžké. Mají vésti boj proti centralistickému systému, ale zároveň starati se o opatření kulturních a hospodářských potřeb národa. Dvojitost politická jest tudíž následkem přirozeného postavení našeho národa. Jest nutno rozděliti náš program politický na program budoucnosti a program aktuální — To vyložil jsem již r. 1897 v »Rozhledech« roč. VII. čís. 6 ve článku »Ven z bludného kruhu!« Politiku státoprávní a politiku neodkladných národních zájmů nelze ve Vídni současně konati jednou a touže stranou, pravil jsem. Tyto dvě činnosti jest od sebe odděliti, je osamostatniti, jinak bude česká politika věčně dvojitá a kolísavá a nedosáhne vůbec ničeho. — Druhý řečník na schůzi oné, dr. Kramář, promluvil o věci zvláště důkladně. Zmíniv se o manifestu tří radikálních stran, nazval politiku jimi hlásanou politikou katastrofální. Odsuzovati politiku pozvolnou, krok za krokem sesilující naše postavení a zjednávající možnost, aby se národ dále rozvíjel, nechtíti tuto jedině možnou politiku a chtíti jen jedno veliké: český, svobodný, samostatný stát a nadpráví v království Českém, jest tolik, co počítati na katastrofu. Politika ta je odleskem starých politických hesel a staré taktiky. V letech šedesátých mezinárodní postavení Rakouska bylo naprosto nejasné; byla tu nerozřešena otázka italská a německá, Rakousko bylo v expansivní politice jak italské tak německé i musilo býti stálé připravování se na politickou katastrofu. Mohly tedy strany a národové na katastrofu svou politiku zařizovati. Maďaři tak dosáhli, co chtěli, my jsme propásli vhodný moment a prohráli jsme. Od té doby se však mezinárodní posice Rakouska úplně změnila, Rakousko není více výbojné, potřebuje pokoje a míru i nelze spoléhati na katastrofy. — 2. V létech 60., v době fundamentálních článků a deklarací německo-nacionální myšlenka směřovala jen k sjednocení Německa. Dnes myšlenka všeněmecká je expansivní a zachvacuje i elementy, které byly věrny této říši a nebyly nacionální. Tendence pangermánské vhánějí náš národ přímo do náručí Rakouska, neboť jde nám s Rakouskem zároveň o nás samy. — 3. Moderní hospodářská politika sesiluje centralism. Hospodářské vrstvy jednotlivé chtějí býti od státu podporovány, materielně i morálně, anebo zákonem chráněny. Neštěstí naší politiky je, že se nám v čas nepodařilo všechny ty nové potřeby

správy státní dostati do rukou země. Nyní stávají se i z někdejších autonomistických stran, hospodářskými zájmy vázaných na říšskou radu, největší obranci centralismu. Slovinci a Rusíni, nám Čechům nejbližší, jsou rozhodní centralisté. — 4. V létech 60. a počátkem let 70., kdy vedli jsme svůj největší zápas ku přetvoření Rakouska, byli jsme hospodářsky docela jiný faktor než jsme dnes. To byly doby vysokých cel obilních, doby plného rozkvětu zemědělství. Němci teprve začínali svoji industrii. Dnes je úpadek našeho zemědělství, světová krise řemeslnictva, ale rozkvět průmyslu německého a u nás němčícího. Za těch okolností však stalo se nemožno přetvoření říše rázem na federalistickou, vyhovující našemu státoprávnímu programu Dříve jsme chtěli české státní právo napřed, aby Rakousko bylo lepší a jiné; dnes, kdy na dobytí státního práva rázem není pomyšlení, musíme chtíti jiné a lepší Rakousko, abychom došli státního práva. Záchrana Rakouska a nás v něm jest historickou staletou tradicí evropské politiky a základ evropské rovnováhy, na které mají interes všecky státy evropské, pokud nedovedou snésti převahu Germánstva. V Rakousku jsme my po Němcích národem nejsilnějším, nejkulturnějším a konečně také hospodářsky nejvyspělejším. Pracujme, aby Rakousko bylo spravedlivo ke všem Slovanům, aby neutiskovalo jich individuality ve víře a národnosti. Aby Rakousko získalo sympatie Slovanů jižních a východních, v tom je jedna z velkých garancií pro vývin této říše a v ní našeho národa. Tak dojdeme sice pomalu, ale jistě ke svým cílům, neboť je to politika přece na konec prospěšná říši a všem, kdo ji chtějí. Převrat politiky této říše sotva bude věcí okamžitou, v době nejbližší a blízké. Po staletí se v tradicích jejích kupilo bezpráví proti těm, kdož byli vlastním fundamentem jejím, a převrat při takovéto staré tradici není věcí lehkou. Ale právě proto musíme konati politiku na prospěch svůj a říše a především opravdově pracovati na poli kulturním a hospodářském.

Výklad posl. dra Kramáře jest považovati za výklad programový. Jest to program positivní politiky české v bezprostřední i další budoucnosti. Mladými stranami bude se mu vytýkati rakušanství a nečeskost, ale neprávem. Jest to český program politický, dnes jedině možný. Výtky radikálních stran nesmějí nikoho mýliti, neboť radikálové jako děti francouzské revoluce a osvícenci nemají smyslu pro to, co je historicky dané, ani pro to, co je v životě společnosti relativní. Soudy radikálních stran jsou soudy racionalisticky jednostranné.

Není však tento program nový. Vždy byly u nás chvíle, že jsme se vzpamatovali a poctivě a střízlivě o své situaci uvažovali a tehdy jsme si tento program vždy uvědomovali. A pokud sahá politická zkušenost naše a učí historie a politické vědy, musíme jej přijati, ježto dává nejvíce naděje na klidný a nerušený vývoj, jehož my dnes především potřebujeme.

Ve světle zásad, drem Kramářem prohlášených, jeví se i obrat mladočeské politiky na říšské radě i vystoupení dra Fořta proti němu jako záležitost důležitosti zásadní. K vyjasnění poměrů ve straně mladočeské jest nutno, aby i zastanci postupu radikálního vyložili a hájili stanovisko svoje a pak aby skupina politiky oportunní se osamostatnila od politiky druhé. Nemá-li býti poslední vystoupení posl. dra Herolda, dra Kramáře a dra Pacáka na sobotní schůzi v Praze, jen na kvap rozlitým olejem na vody, manifestem mladých stran rozčeřené, musí se také v obou táborech poctivě a otevřeně učiniti z něho důsledky.

Jedná se na říšské radě o opravu jednacího řádu. Málo má sice nadèje ta oprava, Němci nebudou chtít vydat z ruky teroristický prostředek na uhájení své nadvlády, nejvýše ještě budou se snažiti jednací řád opraviti tak, aby obstrukce česká byla příště nemožna, jejich však aby možna byla. To by se stalo, kdyby na př. změnou jednacího řádu znesnadnilo se podávání samostatných návrhů, k čemu nyní dle § 18. j ř. je třeba podpisu 20 poslanců, kdyby se znesnadnilo podávání interpelací (dle § 68. j. ř. třeba nyní 15 podpisů), podávání návrhů na 10 minutové přestávky při hlasování (dle § 62. j ř. třeba nyní 20 podpisů), a podávání pilných návrhů (dle § 63. j. ř. třeba nyní 50 podpisů), kdyby tedy ke všemu tomu potřebný počet hlasů tak se zvýšil, že by 63 členná delegace česká tolik jich sehnala stěží, anebo vůbec tolik ani neměla a sehnati nemohla, kdežto by 200 Němců opatření jich obtíží nečinilo žádných. V takovém případě byla by obstrukce česká znemožněna, německá však mohla by sněmovnu terorisovati a přepadávati kdykoli. Také levé křídlo mladočeské strany a malé strany budou proti změně. Obstrukce konečně je pohodlný prostředek získávat popularitu. Veliká většina poslanců nemá pro svůj úřad schopností, nutné přípravy a odborných vědomostí a může své drahé jméno občas uvádět v novinách na oči svým voličům a nevoličům jen různými prostředky teroristickými, pokřiky, hádkou, hlomozením, a vrchol slávy: zaskvíti se i v svatozáři obstrukce. V zájmu našem českém však jest a v duchu positivní politiky, aby obstrukce na říšské radě vůbec nebylo aby byla nemožna. Znemožnit obstrukci znamená znemožnit vládu neparlamentární, vládu byrokratickou, vládu dnešní. Znemožnit obstrukci znamená 200 Němců v šachu držet 191 Slovany, znamená tak silné postavení 63 českých poslanců mezi většinou a menšinou sněmovny, že váha a vliv jejich budou vždy patrny. Změna jednacího řádu jest prvním krokem k politicę positivní, k české politice hospodářské, sociální, osvětové, k politice nabýti vlivu ve státě a v administraci, nabýti moci v samé Vídni, aby národ náš odtud dostal, co se dostat dá, aby sílil a mohutněl a stal se silnější než Vídeň a mohl jednou v době příznivé s úspěchem žádati decentralisaci a jednou historická svá práva. Podle všech zkušeností a všech výpočtů k tomuto cíli jen jedna vede cesta,

cesta positivní české politiky. Cesty ostatní jsou nejisté a záludné. Když delegace mladočeská cesty obstrukční, jak zdá se, opustila, jest na ní ještě, učiniti opatření, aby na cesty obstrukční nikdy již vejíti nemusila a nemohla. Je to jen další nutný důsledek jejího postavení a neodvratný krok, má-li se dostati na cestu positivní politiky. J. P.

Stará Praha. *)

I. — Právo žijících je často příliš kruté a nešetrné. To neplatí jen o přírodě. I dějinný vývoj přináší více než může na živu udržeti, přítomnost se přečasto uplatňuje tak silně, že mnohé zahyne, co zasluhovalo, aby bylo zůstalo; vedle toho, co bylo zachováno, všude přicházíme na mezery, jež nás zarmucují. Antika — v nejširším smyslu slova — patří k našim životním podmínkám a přece jsme ji plenili jako barbaři. A co renaissance teprve zničila ze starého Říma! Zajisté jest první dojem, jejž věčné město může v poutníku vyvolati: proč se do dnes tak málo zachovalo! Teprve rozpomeneme-li se na všechny bouře, od veliké války gothské v 6. až po sacco 16. stol., zvrátí se pojednou dojem a ponenáhlu se divíme, že se přece ještě tolik uchovalo! Ale ani to nebyly jen tyto bouře, jimiž tolik starobylého padlo a odklizeno bylo, jako spíše ponenáhlé přeměňování, přestavba podle plánu, snahy modernisovací. Podobné asi dojmy a nálady vyvolává při první návštěvě také Paříž, i Londýn. Již z Paříže z doby Revoluce najdeme méně než jsme snad čekali. Ale neznám druhého města, kde by nevole proto, že tak málo starobylého zachováno bylo, tak snadno rozkypěla v rozhořčení jako v prastarém Marseillu. Vždyť i mnohem mladší římská města jihofrancouzská dosti zachovala z první svojí minulosti, své amfiteatry a z každých ilustrovaných dějin umění až příliš známou Maison carée v Nimes, městě jinak tak moderně střízlivém, kdežto v Arles máme ještě druhou vrstvu středověkou s obdivuhodným portalem S. Trofima. Ale nezbývá nám, než abychom se s tím smířili a můžeme odpouštět, uvážíme-li, jak se to stalo. Arles je již dávno ztichlým městem; tu by bylo lze odpočinouti daleko od světa v úkrytu; Nimes jest město polovičaté v každém ohledu, Marseille — velké město, pyšné na své boulevardy, jež chtějí soupeřiti s pařížskými, jest již několik století rušné město přístavní. Kdyby nebylo moře od Ravenny odstoupilo, co by se bylo stalo z toho města, jemuž dnes není rovno?

Za tuto cenu udržuje se staré, nový život naproti tomu tvoří zříceniny a je uklízí. Naše rostoucí velkoměsta skoro vesměs stala se nám problemem: co lze v nich starého přece ještě zachovati? Jindy na Staré město přilehlo Nové; tak se děje i dnes, často podle plánu, po americánsku. Ale nový život za-

*) Přinášíme v překladu feuilleton p. prof. dra. J. Golla ve Wiener Zeitung 1. ledna 1903.

chvátí nezřídka nejstarší město, zachvátí dnes ne již nové Nové město anebo má se přestavbou do nich nový život uvésti. A když se to podaří, nedáváme si přečasto otázku: byly tak veliké oběti nutny, oběti věnované veliké modle, rovné čáře? A co teprve asanace se svými hekatombami? Jim podlehla jmenovitě ghetta, skoro všude — v Římě jako nyní v Praze.

Stalo se již několikráte, že byla Praha přirovnávána k Římu. Jistá podobnost jest již v poloze; nesmíme zapomenouti, že Praha zdála se městem daleko větším než skutečně byla již před tím, než se k ní přičlenily nejnovější části města, dnes ještě většinou obce samostatné. Střídání pahorku a roviny, poloha na obou březích řeky, při nich se zvedající táhlý Petřín, obsypaný zahradami, Pražský Janiculus, jenž na štěstí nemůže býti zastavěn, na jeho úpatí na úzkém pruhu pobřežním Oujezd, pražské Trastevere — vše to dovoluje srovnávání i podrobné, hlavně však barok, jenž vtiskl svůj ráz i starým částem města, aniž s nich zcela shladil co staršího se bylo zachovalo; i kupole Sv. Petrská má (neostýchejme se!) protějšek svůj v kupoli sv. Mikuláše na Malé Straně. Ale pražský Vatikan leží nahoře na Hradčanech, královský hrad s přiléhajícími k němu paláci, za nimiž vzhlíží a do výše ční dom a romanské věže Sv. Jiří. Hradčany jsou příznakem Prahy jako dole Karlův most se skvostnými mostními věžemi, starý ten most, na jehož obrubu postavil barok svoje malebná sousoší — triumfální to cesta protireformace.

Nevím, najde-li všude turista, kriticky prohlížející kostely a paláce, tolik, kolik očekával. Hrad královský v dnešní své podobě jest celkem střízlivá budova; chrám Týnský jest stavba vysoká, s krásnými, štíhlými věžemi, ale možná že si hlavní chrám Starého Města představoval větší a nádhernější; palác vévody Frýdlandského trochu asi zklame po všem, co o něm slyšel neb četl. Ale co vždy znovu okouzluje, jest celý obraz města, jsou jednotlivé pohledy, cesta po mostě Karlově a pohled na oba jeho konečné body, na pravém břehu na tu skupinu budov s malou půvabnou kupolí kostela u Křižovníků, na levém branou mostní věže k Mikulášskému kostelu, přede vším Hradčany, celé panorama na levém břehu od Petřína k Belvederu, tomuto stkvostu renaisance, s klášterem Strahovským, jenž uprostřed ustupuje do pozadí a tím prohlubuje obraz, Vltava se zelenými ostrovy, klamavý obraz široké řeky, pohled s Hradčan na stověžatou (již dávno ustálený numerus ornans) Prahu u našich nohou.. A projdeme-li město, několik ulic a náměstí, především malé a velké náměstí na Starém Městě, trh malostranský, na nějž kostel Mikulášský shlíží jako s vrchu. Právem dostalo se Praze jednoho z předních míst ve sbírkách slavných měst *).

*) Josef Nenwirth: Prag. (Berühmte Kunsstätten. Č. 8. Lipsko & Berlin 1901, E. A. Seemann. — Count Lützow: The Story of Prague. Illustr. by Nelly Erichson. London 1902. J. M. Dent.)

To všechno bylo již tolikrát líčeno a slaveno ve starých a nových cestopisech, thema o mnoha variacích. Starší, ale posud neznámé číslo přinášejí teprve nedávno vydané zápisky Marquise Armanda d'Hautpoul*), který r. 1833 byl několik měsíců na »pražském dvoře«, na dvoře krále v exilu Karla X. Sotva přišed, spěchal marquis na most; znal skoro všecka města evropská a přece i jej toto kouzlo zaujalo.**)

II. — A to vše, co po všech ztrátách ještě zůstalo, je dnes více nebo méně ohroženo, je dnes z části ztraceno a zkaženo! Byly nutny tyto oběti a nebude jim konců ani v budoucnosti?

Zkaženo jest dnes Veliké náměstí staroměstské. Ránu mu zasadila asanace Židovského města, ležícího hned za ním. Ghetto nebylo lze ovšem udržeti ani v Praze a byla tu možna pouze tabula rasa. Ze starší doby mohlo býti zajisté více zachráněno, ale buďme rádi, že staronová synagoga zůstala a také slavný židovský hřbitov. Ovšem budou na příště státi v moderním okolí jako pozůstatky — obrazy bez rámů.. Ale bylo třeba hnáti asanaci tak daleko, aby jí padla za oběť prelatura při Mikulášském kostele na Starém Městě a kostel byl takto obnažen se dvou stran, kde se otevírá pohled na holé nečleněné masy? A bylo především nutno asanovat onu stranu Velkého náměstí, za kterou se táhlo již Židovské město? Ovšem nové domy stojí na místě, kde stály staré — a nezpronevěřily se — alespoň se tvrdí — slohu předchůdců. Na konec bychom i tomu přivykli jako jsme přivykli nešťastné (také gotické!) přestavbě radnice na straně obrácené k Velkému náměstí. Zbouráním Greenova domu šikmo postaveného do kouta rynku, otevřel se nám pohled na právě zmíněný Mikulášský kostel s té strany, kde se k nám obrací čelem, ale hned vedle zeje ten velký průlom — pohled jako by do něho padl! Průlomem jde široká moderní třída, jež odtud vychází na asanované půdě zmizelého židovského města a jeho uliček. Do náměstí starého rázu — skutečných rynků — mohou ústiti ulice jen úzkého řečiště a nikoliv široké veletoky... Bylo toho tu třeba?

Vím, že se tu vydávám na půdu nebezpečnou, na níž se diskuse snadno zarazí námitkou, to že jest věcí odborníka. Zajisté, odborník navrhne plán pro přestavbu Starého města, různí odborníci přestavbu provedou. Ale především se otažme: byla-li přestavba taková opravdu potřebna? A tu smíme my ostatní také do toho mluviti.

Vraťme se hodně do minulosti. Staré město stalo se Starým městem tehdy, když Karel IV. vybudoval Nové město, nové město a samostatnou obec. Město Karlovo bylo moderním městem —

*) Quatre mois à la cour de Prague. — Paris 1902.

**) R 1827 napsal Leopold Ranke svému příteli (S. sp. 53): »Ale jak je Praha krásná! Když jsem sjížděl k Hradčanům a přijel na místo, kde se najednou zrakům objeví sto věží staroměstských, Vltava a Petřín, povšiml jsem si, že města takového jsem posud ještě neviděl.

i pro budoucnost. Bylo již tehdy podle plánu tak založeno, jak celkem ještě dnes stojí, s těmi velikými náměstími, koňským trhem a dobytčím, nynějším náměstím Václavským a Karlovým, s ulicemi jak čára přímými, z nichž mnohé již tehdy měly kanonickou šíři moderního města. Také Nové město má své problémy, také tu regulují, rozšiřují, bourají, přestavují a ne bez obětí, ale nejde tu o přestavbu, o převrat celku. Na Nové město Karla IV. přirostlo za našich dnů, když hradby městské padly, nové Nové město, Vinohrady, posud ještě obec samostatná, ale přece již část Veliké Prahy. Nové město Karla IV. stalo se starým Novým městem, leží ve středu velkoměsta, uprostřed mezi novým Novým městem a Starým městem a městem Židovským, které tu včera ještě stálo.

Známo jest, že ve středověkém městě byly obchod a řemesla, živnosti a trh rozděleny po ulicích a náměstích a byly tam často dlouho drženy uměle ano i mocí; zbytky toho n a m n o z e jest posud viděti, připomenul bych jen ulici zlatnickou v Janově. Také novodobé město nemůže se ubrániti jistým, řekl bych automaticky účinkujícím zákonům. Kdysi byl Karlův most a úzké Jezuitské ulice na Starém městě k němu vedoucí korsem pražského obyvatelstva, později se jím staly Příkopy, ještě později také ulice Ferdinandova, tedy směr ulic, jež opisují čáru, na níž kdysi stály hradby, dělící Staré město od Nového. To jsou pražské boulevardy. To má ovšem význam hlubší. Židovské město odumřelo již dávno před tím než padlo, čtvrt chudiny, beze vzduchu, špinavá a nezdravá; položiti korso jinam, znamenalo, že se ruch obchodní z části již posunul k označené linii a přes ni, založené Vinohrady, nové Nové město, přitahovaly k sobě tržbu a obchod — ovšem veliké elegantní obchody, ne malé, jež jsou nutny všude a všude se drží, — totiž nepřitahovaly je zcela do sebe, ale hodně vysoko na Nové město Karla IV. Staré město odumíralo — není-li tím řečeno příliš mnoho. Příklad poví často více než dlouhé výklady. Na malém Staroměstském náměstí stávala dříve těsně vedle sebe čtyři veliká knihkupectví, dnes zůstalo z nich jen jediné. Zajisté, moderní komfort jest všude nepřítelem starých měst; chceme více světla a vzduchu, nechceme bydliti tak stěsnáni jako naši předkové, a máme podobných přání více, ale to nestačí na výklad, co tu vše bylo zamýšleno a z části již bylo provedeno. Nyní by rádi proud obrátili nazpět. Tam, kde stálo Židovské město, má vzniknouti obchodní čtvrt,*) Staré město

*) Ta čtvrt města, jež má státi na místě někdejšího Židovského, nemá posud jména; říká se jí »v asanaci«. Pro jednu její část jest dán program tím, co již stojí v nejbližším sousedství: dům umělecký, Rudolfinum, umělecko-průmyslové museum, umělecko-průmyslová škola, akademické gymnasium a jiné školy — tedy pražský druhý Quartier latin; první jest dán polohou nemocnic na horním Novém městě. V asanaci budou zajisté za nedlouho umístěny i nové budovy pro fakulty právnické a filosofické obou universit (snad také i nová knihovna), jakmile z Karolina, z části již chatrného, a z věznici po-

má se státi schopno boje s Novým. Proto byl ten překotný a jinak také mnohonásobně nešťastný podnik asanace Židovského města, proto plán tak značné regulace Starého města, která je vlastně přestavbou, ano úplným převratem. Proto projekt průkopu plání Letenskou, proti někdejšímu Židovskému městu na levém břehu řeky se zvedající a příkře k ní a skoro do ní spadající, tak že tu druhý Újezd nebyl možný. Má snad i tam nahoře založena býti obchodní čtvrt, má se Praha skládati ze samých čtvrtí obchodních a průmyslových? Proto tedy bylo krásnému uzavřenému náměstí Staroměstskému utrpěti takovou pohromu, a proto také ta zející rána, již utržilo malostranské náměstí, náměstí Radeckého?

Neboť i Malá strana, ač jí nikdy nebyla, má státi se obchodní a průmyslovou čtvrtí, alespoň před několika lety heslo to bylo vydáno — Malá strana, město úřadů, šlechtických paláců, klášterů!

Na levém břehu Vltavy prostírají se dvě tovární čtvrti, Smíchov, dnes ještě obec samostatná, a Holešovice, spojené již s hlavním městem Prahou. Leží daleko od sebe; mezi nimi táhne se úzký Újezd, za ním hustě zastavěná Malá Strana, pak ještě užší pobřeží řeky pod Letenskou strání, široké jen co stačí na vozovou cestu; teprve kde pláň ustupuje do pozadí, začíná druhé tovární město. Na této linii nedostávalo se v síti elektrických drah, jež Praha s překotným chvatem zakládá a staví, části nutné, aby na levém břehu dosaženo bylo spojení — ostatek nepotřebného — mezi Smíchovem a Holešovicemi, kteréž spojení ovšem nemohlo vésti jinudy než Malou Stranou. A k vůli tomu byl již před několika lety prokopán průlom do jižní strany náměstí — a to v klamném domnění, že dráha vyvolá dopravu, doprava obchod anebo dokonce průmysl. Dnes jest vytoužená ta trať hotova, a je to trať mrtvá, která tu sice již jednou je, ale býti nemusila. Konec konců, nic nezbude, než průlom přece jenom zase zastaviti, ovšem s podjezdem pro elektrickou dráhu.

III. — V boji padají rány. Poraženi jsou konservativci, ale pro vítěze nemám společného jména. Ovšem že mezi nimi byli domácí páni a stavitelé, tam ti z části svedeni ilusemi budoucnosti. Na obou stranách však nebylo od prvopočátku jasného vědomí, oč vlastně jde. Když před několika lety ve známost vešly vypracované v městských kancelářích plány pro »regulaci« Starého města a Malé Strany, nastalo kvašení a jaly se tvořiti strany. Byl tu spolek architektů, odborníků, již chtějí býti více než staviteli, a ten pozvedl hlasu, kritisoval a varoval, vedle něho přihlásili se básníci a beletristé a mnohem hlasitěji, ale ani přátelé a znalci minulosti nemlčeli. Bylo třeba veřejné mínění zburcovati a získati, bylo třeba vnésti boj do

---

dobného Klementina budou vystěhovány, k čemuž za nedlouho asi dojde. Za obchodní čtvrt hodí se »v asanaci« náměstí a ulice, ležící v sousedství obchodněživé Dlouhé třídy. Upravení komunikací jest ovšem problémem těžkým.

samého zastupitelstva města. Agitace stvořila si brzy svůj zvláštní orgán, klub, jehož jméno »Za Starou Prahu« jest již heslem bojovným. Jak viděti, šlo to u nás tak jako všude, kde minulost a přítomnost jsou v boji. Také v městě nad Arnem nezbylo než založiti Società »Za Starou Florencii«.

Aby veřejné mínění bylo zburcováno, byla zajisté vhodna taková alarmující hesla, jež obracejí se na esthetické city, na lásku k minulosti. Ale proti nim stavěly se důvody zdravého lidského rozumu, naděje a sliby pro budoucnost. Že konečně nastal obrat — k lepšímu, jak smím zajisté říci, to lze — a doufejme, rostoucí měrou — tím vysvětliti, že tyto iluse se rozprchávají. Ale boj trvá ještě a dlouho potrvá, i v zastupitelstvu městském. Stojíme před velikou bitvou, snad před hlavní bitvou budoucnosti, před bojem o otázku, jež zní nad míru prostě: jak vysoké musí a smí býti nábřeží, jež má býti postaveno na levém břehu, tam kde leží Újezd a kde Malá Strana? Před rokem uspořádal klub svrchu uvedený výstavu, a vyložil také diagramy, v nichž byly znázorněny hrozicí následky vysokého nábřeží: Finis Pragae, konec staré a krásné Prahy! Za vysokým nábřežím s vysokými domy zmizelo by jako za záclonou pozorovateli na pravém břehu Vltavy vzácné panorama na břehu levém.

Mohl bych ještě mnoho říci, mnoho bých měl na srdci. Ale nechci unavovat trpělivost čtenáře, jejž místní zájem nepoutá. A vlastně chtěl jsem pozornost obrátiti na některé publikace, jež s těmi věcmi souvisí. Úvod vzrostl mi na věc hlavní, ale přece bych se nerad vzdal záměru původního.

Otcové města, již na vlastní účet si připsati musí tak mnohé z toho, co bez potřeby je ztraceno a zkaženo a co je ohroženo, umínili si alespoň na obrazech zachytiti starou Prahu, jak posud stojí, a tak vzniklo 100 akvarelů Václava Jansy určených pro městské museum, pohledy na pražské kostely a paláce, náměstí a ulice, v barevných reprodukcích z uměleckého nakladatelství B. Kočího; chybí jenom ještě dva sešity této krásné publikace, jež bude jednou historickým dokumentem Staré Prahy. Nejlépe se zamlouvají pohledy na staré domy, klikaté uličky, zapadlá místa, intimní zákoutí — z čeho mnohé teď či později má zmizeti s povrchu země.*)

Dějiny velikého náměstí vypravuje nám ilustrované dílo dvou autorů Josefa Teige a Jana Heraina; sešity posud vydané jsou věnovány skoro jen radnici**). Historie její stavby z konce 18. stol. a z části již dříve jest historií jejího utrpení; první polovice 19. stol. provinila se přestavbou východního křídla,

*) Jsou dvě vydání, veliké (100 vyobr.) s českým a menší (80 vyobr.) s německým textem. Titul tohoto jest: „Alt-Prag. Mit Begleitwort von Joh. Herain u. J. Kamper. Preis 115 K.

**) Staroměstský rynk v Praze. (Nákl. společ. přátel českých starožitností). Symbolická figura vignetty na obálce hledí elegicky do světa.

druhé její polovici podařilo se jižní křídlo zachrániti za veliké námahy. Zamýšlená přestavba a dostavba radnice zachrání, co je starého, ale může býti katastrofou pro Malé náměstí.

Třetí vydaná publikace chce pražské Židovské město zachytiti slovem i obrazem pro věky pozdější.*)

JAROSLAV GOLL.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Ze všeho, co právě bylo řečeno o výchově a o povaze společnosti založené na principu autority, vyplývá, že tato společnost jest velmi způsobilá k tomu, aby v ní po dlouhou dobu a co nejvěrněji se přechovávaly tradice; neboť tradice, toť právě jsou názory a zřízení předků přejaté pasivně od následujících pokolení. Za to jest tato společnost neschopna kritického smýšlení a mínění veřejného, poněvadž toto předpokládá samostatnost myšlení.

V náboženských názorech projevuje se tentýž podstatný znak, nesamostatnost individua, především citem naprosté závislosti od božstva a nadpřirozených mocností vůbec, neviditelné to autority, která ostatně jest pojímána v dokonalé analogii k autoritě viditelné. Pokora, poslušnost (»plnění přikázání Božích«), sebezapírání, úcta božstva atd. nabývají zde posvěcení jakožto povinnosti a ctnosti náboženskо-mravní; ovšem odlesk autority neviditelné padá také na její viditelné zástupce, kněze, a pak i na vrchnosti vůbec. Náboženská kázeň, t. j. strach před hněvem božstva a před jeho tresty v životě tomto a záhrobním, je hlavním výchovným prostředkem náboženským. Tím stává se autoritativism a objektivism znakem náboženských věr přizpůsobených autoritativnímu typu společenskému. Pokusil jsem se v jiném článku**) vysvětliti poněkud šíře tyto vlastnosti, jak se jeví na středověkém katolicismu a na katolicismu vůbec; zde pouze připomínám opět, že podobné znaky, v podstatě shodné, jen formou odlišné, nalezneme u všech jiných náboženských věr ve společnostech autoritativního rázu.

Přejděme nyní k činnostem hospodářským. Hospodářská neodvislost musila by nutně vésti k neodvislosti v každém jiném směru, neboť je-li člověk sám pánem svého majetku, své práce a výtěžku této práce, pak je tak svoboden, jak jen býti může a není příčiny, proč by byl v jiném směru nesvoboden. Cit odvislosti, který jsme právě označili jakožto charakteristický rys náboženských názorů autoritativní společnosti, jest ve značné

*) Pražské Ghetto. Spol. prací Ig. Herrmanna, Jos. Teige a Z. Wintra. Ilustr. A. Kašpar. 160 str. 4°. Praha 1902. Za 15 K.

**) Myšlenkové proudy v katolickém kněžstvu zvl. českém v lonských »Rozhledech«.

míře zapříčiněn právě tím, že si je člověk vědom, že práce jeho a její výsledek, ano i majetek sám nezávisí jen na něm, ale na příčinách mimo něj jsoucích, na které sám vlivu nemá; na př. u rolníka (u něhož právě tento cit odvislosti je nejsilnější a náboženské názory následkem toho nejvíce zakořeněny) na poměrech přírodních. Odvislost hospodářská jest tudíž nutným postulátem společností autoritativního typu; nejvyšší její stupeň je ten, kde člověk poddaný je docela bez majetku (ten náleží vrchnosti), kde práce jeho je vůbec určována rozkazy a její výsledek nenáleží jemu samému, nýbrž zase vrchnosti, která mu z něho milostivě udílí nazpět, kolik právě za dobré uzná a to hlavně z tohoto důvodu, aby jej udržela při životě a při silách, tak aby pro ni i na dále mohl pracovati. Tendence stlačiti poddaného až na tento stupeň úplného nevolnictví či otroctví vyskytuje se ve všech společnostech založených na principu autority a jest přímo úměrna síle tohoto principu. Celkem jen málo se od tohoto stavu čirého nevolnictví liší stav středověkého poddaného a robotníka až do konce 18. století, který jest sice ponechán v jakémsi držení majetku, ale s tolikerými omezeními, že jej sotva lze míti za skutečného majitele; svoboda stěhování, volba povolání, ano i svobodné ženění a vdávání jest omezováno vrchností. To vše, jakož i četné dávky, které jest poddaný povinnen odváděti vrchnosti, práce, které jí musí vykonávati atd., činí majetkové jeho právo téměř ilusorním a zbavuje jej také možnosti svobodně určovati svou práci. Poměr poddaného k vrchnosti podobá se tak i v této příčině poměru dítěte k otci, t. j. úplné (tedy i hospodářské) závislosti onoho na tomto; není tuším náhodou, že v ruštině totéž slovo »otrok« značí dítě (chlapce) i nevolníka.

Co dosud řečeno, týká se hlavně zemědělství, které je předním zaměstnáním ve společnostech autoritativních; ale také počátky průmyslu a obchodu projevují týž ráz odvislosti, jak o tom svědčí na př. dějiny evropského hospodářství středověkého. Řemeslníci — když se obory výroby sem patřící vyloučily z původní výroby domácnostní — jsou původně služebníky dvorskými anebo námezdníky pracujícími z cizí suroviny na zakázku obyčejně po domích; teprve později nabývají jisté samostatnosti v městech, ale tato samostatnost jest v mnohých směrech omezena zase zřízením cechovním. Mnohé živnosti, které jsou zvláště výnosné nebo jinak způsobilé, bývají monopolisovány vrchností a vykonávány jejím služebnictvem. Obchod je slabý a jsa odkázán na ochranu vrchnosti, je zároveň vázán četnými omezujícími ustanoveními (cla, povinnost vystavovati zboží na určitých místech, právo předkupní atd.) Úvěr ve smyslu moderním jest ovšem neznám, a pokud tu jaký jest, je rovněž zákonodárstvím omezován, ne-li znemožňován.

Následkem toho všeho je hospodářství (zejména průmysl) na stupni dosti nízkém. Podněty k intensivnější činnosti hospodářské jsou celkem dosti slabé. Jednak totiž majetek nemá sám

o sobě toho významu jako dnes, poněvadž není úplné volnosti v jeho užívání — je méně potřeb; mimo to větši zámožnost poddaného mívá za následek zvýšení břemen a může snadno vzbuditi i podezření a závist se strany vrchnosti a tím se státi nebezpečnou; jednak, a to považuji za nejdůležitější příčinu slabosti hospodářského zájmu, poddaný jest alespoň částečně zbaven potřeby starati se o nepředvídané případy nouze (a tím o budoucnost) a to z několika příčin. Předně se oň v takovýchto případech stará vrchnost, je tu nová obdoba poměru dítěte k otci; odtud povstává návyk spoléhati na vrchnost, návyk, který, jak uvidíme ještě, přešel i v naši dobu a jeví se tu jako očekávání a dovolávání se pomoci se strany vlády i v takovýchto případech hospodářských krisí, kde by stačila svépomoc; a za druhé takovéto případy nouze bývají pokládány za trest boží, za »metlu hněvu božího« anebo za zkoušku — a proti vůlí boží těžko se vzpírati; tu nezbývá než trpná resignace a modlitba. Všecky tyto příčiny se slučují, aby snížily význam majetku a oslabily hospodářský zájem. Jedině u vrchnosti má majetek větší význam, ale ani tu ne jako hospodářský činitel ve smyslu moderním, t. j. jako prostředek těžby, výroby, čili jakožto kapitál, ale hlavně jakožto prostředek moci a bezprostřední spotřeby.

Jsou dvě hlavní příčiny, které dílem vytvářejí, dílem udržují společnost autoritativní: a) potřeba sdružení čili také potřeba součinnosti a b) nedostatek altruistních návyků. Co se prvého týká, potřeba sdružení bývá zase podmíněna různými činiteli, z nichž na nejpřednějším místě jsou nepřátelské útoky. Území, které je zvláště příhodno k obývání, skytajíc hojnost živobytných prostředků, zvěře nebo plodin, je nejdříve a nejhustěji zalidněno a je spolu také cílem nejčastějších vpádů a útoků se strany okolního obyvatelstva; taková je, tuším, hlavní příčina válek. Potřeba obrany proti přítomným útokům a zároveň potřeba zajištění se proti útokům budoucím sespolečňuje nutně obyvatelstvo pod společným náčelníkem a vytváří tak zřízení autoritativní. Poněvadž ve válce hlavní úkol připadá mužům, vyznačuje se společnost takto ustavená nadvládou mužů a nízkým postavením žen.

Druhý činitel, nedostatek altruistních návyků, padá na váhu hlavně v době míru. Altruistní návyky jsou přirozeným pojítkem společnosti; nedostatek jich projevuje se častými konflikty ohrožujícími bezpečnost osoby i majetku každého jednotlivce. Nemá-li se společnost za takového stavu věcí rozpadnouti, t. j. nemá-li přestati býti společností, jednotným celkem, svazkem lidí, musí nedostatek socialisujícího tmele, jímž altruistní návyky jsou, býti nahrazen pojítkem jiným, a tím jest právě podřízení všech jediné autoritě. Tím, že se podřizují všichni vůli jedincově, zajišťuje si společnost jednotu, neboť vůle náčelníka, která jest jednotná (jsouc jistým výrazem jeho osobnosti), rozšiřuje díky tomuto podřízení svůj vliv po celé společnosti, stává se jejím

zákonníkem, vyvolává součinnost a odstraňuje konflikty. Nositel autority čili náčelník stává se takto representantem společnosti, neboť kde není takového náčelníka, tam není také společnosti, poněvadž tato se rozpadá nutně objevivšími se konflikty.

(P. p.)

Stíny evropské civilisace.

Zlata rub — líc bídy. (Pokračování.)

Za té řeči brali jsme se kolem rybníka naftového. Ani jsem, poslouchaje a znamenaje do knížky, nevšiml si, že v něm pracují lidé. Až jsem se ulekl, když jsem je spatřil. Bylo to přišerné podívání.

Asi dvanáct Tatarů zaměstnáno bylo úpravou hráze, na níž upevněny byly čerpací roury pro čistírnu. Měli na sobě pouze kalhoty — patrně plátěné — a košili. Obé bylo úplně promočeno naftou a k nepoznání umazáno bahnem naftovým. Jedni po kolena, druzí až po pás byli ponořeni v smrdutém rybníku. Divoký vous a vlas a zamazaná tvář, z niž oči svítily pekelným žárem a dodávaly jim cosi demonického.

Jen na tůň hroznou zraky upřenými
jsem díval se, bych seznámil se s prací
a s obyvateli jí zmořenými ...

Přistoupili jsme blíže. Podívali se na nás a pozdravili. Byli i v obličeji zastříkáni smrdutým blátem. Rozhalené košile na prsou — za nimi rovněž kusy bláta. Rukávy vysoukané. Kol hlavy hadry — zamazané. Toť dojem, jaký Dante ve své visi chytil:

Dvě pracky chlupaté až po lopatky,
hřbet, hrozná prsa, boků strany obě

zmazané hrozným kalem a přikryté pouze cáry oděvu. Obličeje vychrtlé a smutné. Zimničný žár očí a pootevřená ústa se suchými rty svědčily o vnitřním žáru. Jistě chorobně. Turbekule? Kdož to ví? A bylo k polednímu a při + 30° R. bylo dusno až k zalknutí. Jistě strádali žízní a hladem a tou hnusně úmornou prací. A to všecko dělají skoro měsíc den jak den za kousek zlata, co by pod jazyk schoval a mohl při tom mluviti!

Elektrický stroj — triumf civilisace .. Tyto nelidsky zotročení tvorové ve službách téže civilisace. Líc a rub naší kultury!

Přešli jsme na úzkou hráz, kde upevněny byly roury. Samočinné závěrky klapaly a ukazovaly, jak pracuje pumpa táhnoucí naftu do čistírny.

Inženýr vysvětlil nám rozměry nádržky, způsob vyvádění nafty a zřízení její. Nebyla ani dlážděna, ani neměla zděných, ba ani dlážděných hrází. Zcela primitivní ohromná kalužina. Nikde zábradlí, aby tam snad někdo za tmy nebo mlhy nespadl, ani ochrany proti ohni.

Zde jsou primarní čistírny. Skládají se z baterie železných reservoirů asi na 200 *hl* jeden, jsou spojeny rourami. Do prvé vypumpuje se nafta surová. Když se usadí, přetáhne se zčištěný obsah do druhé atd. až do poslední. Tu je již nafta docela čistá a pouští se do ohromných nádržek podzemních. Z těch vedou roury a sice přes pole — na povrchu! — až do Černého górodu asi 8 *km* daleko a tam stéká nafta do rafinerií na petrolej.

I tu jsou všude samočinné elektrické přístroje, takže lidí je málo. Centrální elektrárna o několika stech konských silách má zajímavou kotelnu. Dvanácte velkých kotlů topeno je naftou. Rourou u ústí, do něhož má vzduch volný přístup, teče nafta: pod ní umístěna je druhá roura, kterou žene se pára na rozstřikování hořící nafty (asi jako dmuchavkou). Tím dosáhne se plamene asi 3 *m* dlouhého a prý velmi působivého. Nafta je zadarmo, tudíž zřízení laciné.

Ocelárna firmy Nobel a spol. je tak velkolepá jako na Kladně. Žárové pece, výhně, obrovská kladiva elektrická i parní a jiné přístroje upravují kusy až 50 q těžké pro strojírnu vedle umístěnou. Tu je všude plno dělníků, všech možných národností. Řemeslníci jsou Němci, Švédové, Francouzi a j., nádenníci Rusové, Peršané, Tataři, Armeni a j. První mají vysoké, druzí velmi nízké platy. Ještě Rus to dotáhne na rubl denně, ale Asiati nikdy snad.

Zde viděl jsem dělati ocelové roury a ony nebozezy na vrtání. Jich řežnou plochu tvoří plochý kůžel, v němž zasazeny jsou řady černých a kalných diamantů. Jeden nebozez stojí kolik tisíc rublů.

Kanceláře a úřednické domy tvoří malou skupinu, kde jsou stromy vysázeny, ale přes všecku vnitřní nádheru bytů, přece je tu jako večer před hřbitovní kaplí. Rád věřil jsem našemu milému průvodci, že každý, jak jen trochu může, odtud pospíchá. On sám již tři roky tu byl zaměstnán a ačkoli měl pěkný plat, přece si neliboval.

Vsedli jsme všichni do kočáru a jeli na příč mezi ambary, rybníky a studnami na druhý konec. Tu i tam potkávali jsme dělníky jdoucí z práce nebo do práce (»šichta«). Byly to vesměs postavy vychrtlé, chatrně oblečené. U nás by považoval podle zevnějšku takového ubožáka za nenapravitelného lumpa a pobudu. Záplatované i nezáplatované hadry byly prosáklé naftou smíšenou prachem a blátem v barvu, kterou nelze vřaditi v žádnou stupnici. Některý měl chatrné špičaté bašňáky, většinou byli bosi. Hadrem zavinutá hlava ukazovala Tatary a Peršany. Huňatá hlava a tváře splývaly s zarostlými prsy v divoký celek. Šlo-li jich více pohromadě, nemluvili, nýbrž hledíce k zemi, šli jako odsouzenci. Přecházelo mne mrazení při tom pohledu a přece jsem nemohl zraku od nich odvrátiti. Však nás čekalo ještě horší divadlo..

Projeli jsme řadou domků a byli na místě. Před námi zela veliká kotlina Byla kulatá. Podobala se úseku duté koule. Horní průměr byl asi 60—80 *m*. Hloubka asi 30—40 *m*. Kolem bylo viděti ještě zbytky dřevěných staveb, kamenných podezdívek, rozlámané a zohybané kusy železa, roury atd. Překvapující pohled.

— Zde byla nejlepší studna, vysvětloval nám inženýr. Byla hluboká jen 90 sáhů. Půda byla měkká. Spodek tvořily břidlice, nad nimi byly vrstvy jílové a nahoře mohutná vrstva písku, jak ostatně vidíte na této jámě. »Funtana« této studny šla stále ve dne v noci. Trvalo to několik neděl. Pak začalo přibývati proudu na rychlosti a prudkosti. Nafta byla skoro úplně čirá. Společnost ráda slyšela tuto zprávu, ale vrchní inženýr přicházel a kroutil nad tím divným úkazem hlavou. Ba netajil ani, že se mu přibývání proudu nelíbí.

— Což se to neobjevuje i jinde? ptám se.

— Objevuje, ale to trvá nejvýše několik hodin a proud zase oslábne a klesne. Vrchní dal proto stále dohlížeti na »fun tánu«. Třetího dne bylo náhle cítiti jakoby se půda pod nohama chvěla. »Funtána« vyrazila s takovou silou, že rozbila buravuju věžku a proud letěl na 50 *m* do výšky. Hukot a rachot padající nafty byl ohlušující. Při tom tvořil se naftový déšť a bylo nebezpečí aby kdes nechytil.

Ze všech stran sbíhali se lidé. Až v Baku bylo viděti »funtánu«. Dáno nařízení, aby z blízkých stavení všichni se odstranili. Utvořen obrovský půlkruh úředníků, dělníků a j. lidí. Nikdo něco podobného nepamatoval a nebylo divu, že panoval v davu hluk jako v oule. Najednou bylo cítiti otřes půdy. Nastal značný nepokoj. V tom začalo hýbati se stavení nad funtánou a za chvíli se s praskotem lámaného dříví sřítilo.

— To musel být příšerný okamžik, přerušuji inženýra.

— Přišel, pane, ještě horší. Kol rour arteské studny počala se země propadávati. Pak bylo slyšeti mohutný rachot. Dlouhý kus roury vylétl asi na tři sáhy a svalil se do proudící nafty. »Funtána«, jak zde vidíte, vylomila ocelovou rouru z této desky a odhodila ji.

Nechtěl jsem ani svému zraku věřiti. U nohou nám ležela ocelová kovaná deska, která byla velká 1 × 1 sáh a silná na 1 stopu. Uprostřed měla otvor, v němž vězel kus ulomené roury. Mohutné šrouby připevňovaly ji původně ku kvádrovému fundamentu. Tento kolos byl v prostřed ohnut jako plech a žulové kvádry byly roztrhány.

— A nezasypal se při tom otvor studny? ptám se zvědavě.

— Ano, zasypal, pánové. To bylo však ještě horší. Nafta rvala všecko, co spadlo do otvoru: písek, kamení, kusy dřeva, železa a cihly, a všecko v divém vzteku házela do povětří, že to lítalo na všecky strany. Nařízeno ustoupiti ještě dále. Výška proudu se značně snížila, ale byl za to mnohem širší a proud vařil se jako horký pramen.

Zároveň začala se půda za studnou propadati víc a více. Do rána »funtána« dozuřila. Přestala vůbec téci. Naopak vyvřelá nafta počala se v písku tratiti. Bylo hrůzné podívání na místě tohoto příšerně krásného zjevu přírodního. Jako z počátku velký plynul z »funtány« zisk společnosti, tak vzalo to smutný obrat. Neboť škoda zničením studny a zmizením vydatného pramene může se odhadnouti na několik set tisíc rublů.

Vřele jsme děkovali, prohlížejíce si místo, za podrobné líčení této katastrofy panu inženýrovi. Choval se k nám opravdu roztomile a obětavě, přes to že sluníčko probíjejíc se šedavými mlhami naftovými dusně pálilo.

— Ještě bych Vás o něco prosil, pane inženýre. Nemohl byste nám ukázati obydlí některých dělníků?

— To mohu, pane, ale tam nic neuvidíte, tam je jen bída.

— Přece bych Vám byl velmi povděčen.

Zrovna v této části je skupina domků, v nichž bydlí dělníci, zde jsou i traktiry a kabani, kde často lehkomyslně utrácejí těžce vydělaný groš. Domky jsou nevlídné. V ničem nepodobají se oněm úřednickým kol továrny. Fagady jsou sešlé, většinou neomítané, černé. Okna špinavá, dvéře otlučené. Obchůdky hokynářské z míry nečisté. Takovými honosí se pouze Řecko a Sicilie. Zelenina na ošatkách zaprášena na milimetr, na jiné ještě hlína. Chléb uválený a umouněný. Nádoby, zvláště láhve špinavé. Všechno tu »voňučije«. Špindíra kupcová, jež nepoznala dobrodiní mýdla a hřebene, jest dobrou družkou smolíka kupce, který se myje pouze na »paschu«.

Nahlédli jsme do traktyru. Vzpomněl jsem mimoděk na naše kantiny při stavbě drah a na průjezdové kuchyně na Vaječném trhu. To se u nás v »hôtelu u roztrhané nůše« na Uhelném trhu dráteník čistěji najedl, nežli ve zdejším traktým »řemeslník«. Podlaha na 3 *cm* pokryta smrdutým naftovým blátem, tři čtyři stoly na centimetr potaženy masnou špínou, která silně zapáchá a její úplnou hnilobu zabraňuje tu i tam rozlitá kořalka.

Ještě hůře vypadá kabaňa či kořalna. Však tam bylo zrovna asi pět individuí na prvý pohled ruského původu, která nacházela se v stavu, s nímž jsem se setkal již v Samaře a Saratově. Opilé kosmaté tváře podobné černým pudlům hodně nečistým a nepořádným. Jeden křičel do druhého, ale nikdo neposlouchal. V rukách měli láhvičky — »carem dovolené a vládou pečetěné«. Bídná, smrdutá místnost budila hnus. Prodavač měl zevnějšek polského žida, ale možná, že byl Armen. Zapomněl jsem se zeptati, neboť se mi tu zdvihal žaludek.

Vešli jsme do sousedního domku. V přízemní světnici byl příbytek asi šesti Peršanů. Místnost malá, nevětraná, čpavě pachnoucí. Na zemi u zdi byla vždy jedna hromádka jednoho obyvatele. Rohože a pestrá pokrývka a slaměný nebo senný polštář stočený dohromady. U některých byly malé truhlice pobité lesklým plechem. Na zdi police, na níž uloženy rozdílné

věci zvláště zelenina, chléb, hrnky a j. Všecko svědčilo o úžasné prostotě, chudobě a skromnosti. Prošli jsme ještě jiné tatarské i ruské, ale málo jedno od druhého se liší. K chudobě tu i tam druží se nedbalost a nepořádek.

— Jak mohou tady ti lidé bydleti? ptám se inženýra.

— To nejsou nejhorší příbytky, pane. Alespoň místnost je přiměřena. Ale kdybyste viděl, jak bydlí v selu a ve městě, to byste se hrozil. Často v smrdutě díře, do níž nejde vůbec světlo, okna nemá, dvéře zastupuje kobercový hadr. Není v ní podlahy, jest pod zemí a vlhká ba i mokrá. A tu spějí stlačeni jako slanečci v sudě.

— Kolik vydělá Tatar nebo Peršan? ptám se dále.

— Ti u studní a v ambarech mají 15—16 rublů měsíčně, Je to malý plat, ale dělník mohl by za to žíti obstojně. Jenže Tatar a Peršan přijdou sem na práci, ne aby našli živobytí, nýbrž aby si nastřádali tolik, co by vrátivše se domů mohli začíti obchůdek nebo jinou živnost. Proto šetří a hospodaří každý, jako by byl lakomcem. Tatar neutratí měsíčně ze své mzdy více nežli 3 ruble. Ostatek pečlivě ukládá. Za ty tři ruble koupí chléb a trochu cibule nebo česneku: Lihových nápojů jsou naprostí nenávistníci. »Allah Kerim« tiše si vzdychne, vidí-li někoho pijícího nebo spitého. Na kabaňu se ani nepodívá, leda že uplyvne. Jsou naprosto střídmí. Ani čaje nepijí. Jednak je jim i nejsprostší druh drahý, jednak ze skromnosti. Sami hledají si v den odpočinku rostlinky, zvláště jahodové listí a svařují si je na »čaj«. Cukru nepotřebují. To je zbytečný luxus. Chléb namáčejí v této tekutině a tak jej činí, zejmena, je-li již tvrdý, stravitelnějším. Jsou v pravdě ubozí..

V dalším hovoru jsem se dověděl, že zejmena práce u studní, pump a rybníků je velmi namahavá a i nebezpečná. Stává se často — jak jsem již vypravoval — že musí býti po pás v naftě. Někdy zapadne takový ubožák až po krk a musí býti vytažen od soudruhů. Nejhůře jest, není-li nikoho na blízku. Tu musí v této strašné situaci třeba i hodinu čekat a pouze volat. Kdyby sám hleděl si pomoci, jistě by zapadl do bahnitého dna. Kromě toho nelze v naftě plavati, zalkla by ho, jak by mu přišla do úst, nosu, nebo uší.

Neštěstí jsou tu dosti častá. Při tom o pomoc a lékařské ošetření pro dělníky tatarské a perské vůbec nikdo se nestará. Pouze úředníci a řemeslníci ze západní Evropy mají lékaře. Ale to jsou již páni!

Tataři a Peršané trpí nejvíce rozmanitými kožními nemocmi z nečisté práce a nedostatku přiměřeného obydlí. Mimo to veliká část stížena je tuberkulemi. Vychrtlé, žluté postavy plíží se jako stíny, občas dutě zakašlou, přitisknou ruku na hruď. Tam je vše jako v ohni. Oči jim z toho zimničně svítí, jsouce hluboko zapadlé a vroubené černými kruhy. Smutně jdou do práce i z práce, s modlitbou na rtech jedí svůj tvrdý

chléb, s modlitbou lehají na bídné tvrdé lože, které nemůže jim dáti posilujícího odpočinku.

Mrákotný spánek odnímá jim alespoň na chvíli vědomí hrozné bídy je zžírající. Mnohý ve snách vrátí se domů, k své ženě a dětem, rovněž bídou zmírajícím. Za ňadry v hadru pečlivě tiskne několik zlatých penízů, které ustřádal. Teď zavede si malý obchod a budou všichni žít šťastně. Tiskne ruku pevněji na prsa, aby peněz neztratil. V tom se mu zdá, že ho někdo dusí, aby mu vyrval jeho poklad. Vzkřikne. Vzbudí se. Je celý spocen. Při měsíčném světle vidí, že je ve staré bídě, že spí mezi soudruhy . . .

A Allah se raduje v nebesích a neslyší modlitby ubohých. Tam jsou hurisky, jas a zpěv — zde hlad, nemoci a bída. Na zemi Allah miluje pouze bohaté a mocné tohoto světa. A což v edenu? Kdož to ví? Mohamed byl taky bohatý kupec . . .

Duše má byla zachmuřena, mysl smutna.

Rozloučili jsme se s inženýrem co nejsrdečněji a posud vidím jeho hezkou hlavu světle kaštanových vlasů a vousů, jeho dobré modré oči. Mluvil mírně a měl mnoho soucitu pro ubohé dělníky. Snad myslel při tom na svůj polský lid, který je stejně ubohý, ač ne tak zbídačelý.

Douška. — Nobel byl znamenitý muž. Ze Švédska přišel do Baku. Jeho zásluhou stalo se to město světovým tržištěm petrolejovým. To zničilo kvetoucí průmysl tatarský a z domácího lidu udělalo nádeníky cizinců. Nobel založil statisícová stipendia, aby jeho — sláva trvala věčně: ani po smrti egoismus neopouští jeho památku! A láska a soucit a lidumilnost a útrpnost . . . sláva je nesmrtelná . . . její nejvěrnější služka je bída . . . je taky — nesmrtelná . . . VAVŘ. JOS. DUŠEK.

Literatura, umění, věda.

Výtvarné umění. V měsíci březnu uspořádá »Manes« výstavu českých umělců, o níž již pověsti silně proskakovaly, že jest odložena či že z ní vůbec sešlo. Kým a proč rozšiřovány byly, jest ovšem méně známo než účel, ubíjeti dobrou věc hned pěkně od počátku, dříve než jest v základech pevna a jista. Interesantní bude výstava tato již exposicí umělců pařižských-českých, jež jest přislíbena a ku historii vývinu českého malířství doby naší jistě je významna.

Na předhoří Krkonoš zřízen bude, jak oznamuje »die Kunst«, na jaře »hrad Krakonošův«, určený ku oslavě a uměleckému vyjádření krás krajiny i pověsti Krakonošových. H. Hendrich má vymalovati osm obrazů z Rybrcoulovy historie do hlavní síně této budovy. —

V saloně Durand Ruelově v Paříži uspořádána výstava obrazů pracovaných nově vynalezenými barvami známého franc. malíře J. F. Raffaeliho. Vystavují mimo jiné Chèret, Steinlen, Bernard atd., a práce činí prý dojem prací pastelových, temperových i olejových. Vše pracováno tímto novým materiálem, barvami upravenými do krayonů, couleurs solides à l'huile en batons«, což přece trochu podivně zní. O nové věci mnoho se píše, reklamuje i proti mluví. Jistě teprvé praxe ukáže, co na tom prospěšného. Tužek těch dá se používati velice pohodlně; působí živě i intensivně. Tak aspoň odporučují je — prozatím. K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Marockému sultánu podařilo sé podplatiti 2 kmeny (anglickými penězi), jež vpadly pretendentovu vojsku do týla, když na ně 29. ledna udeřilo sultánovo vojsko. Pretendent byl poražen a zajat. — Venezuelská záležitost zapletla se vystoupením Francie, jež obnovila své nároky na část cel na zaplacení svého dluhu. Žádosti tou Francie pomohla Venezuele značně proti Anglii, Italii a Německu. Zatím vyjednávají vyslanci ve Washingtoně. Monroeovo heslo, že Evropa nemá v Americe poroučet, jest již, jak viděti, mezinárodně uznáno. Venezuela nabídla 30 procent celních příjmů na splacení dluhů, ale po Francii přihlásily se i Spojené Státy a ostatní věřitelé, tak že těch 30 proc. se rozdělí mezi věřitele všecky. Ze všeho toho vyjde Německo mravně poraženo a rozkmotřeno s Amerikou i Anglií. — Na Balkánu jsou na hranici bulharsko-turecké krveprolévání a vraždy na denním pořádku. Křesťané jsou podezřívání z účastenství v komitétu macedonském a zavíráni.

Říšská rada. Branný výbor jednal dne 3. února. Posl. Popovski navrhl, aby odstavec předlohy o použití náhradních záložníků byl škrtnut. Ministr souhlasil, řka, že náhrad. záložníci byli přesazeni do neaktivního vojska. Posl. Lang žádá upravení praporů a odznaků se zřetelem na české státní právo a 2letou službu alespoň pro absolventy nižších hospod. a průmyslových škol, pro členy tělocv. a sokolských spolků, podporu zemědělských společenstev v dodávkách, nový vojenský trestní řád, o kterémž posledním pravil ministr, že byl již oběma ministeriím spravedlnosti dodán.

Sněmovně podány byly 4. t. m. návrhy na změnu jednacího řádu. Změnu jednacího řádu chtěli by Němci tak, aby neškodila jejich obstrukci. Jedni radí, aby předseda sněmovny měl moc poslance ze sezení vylučovati, druzí, aby měl právo suspendovat na čas ustanovení jednacího řádu, jichž některá strana »zneužívá«, aby zmařila sněmovní jednání; jiní radí, aby se jen malým skupinám vzala možnost udržovati sněmovnu po celé neděle v šachu, i mělo by prý o pilnost návrhu žádat 50 a ne 20 poslanců jako nyní. Vládní předlohy mají prý míti přednost před jinými a návrhy a dotazy mají se podávati až na konci schůze. S naší strany musí se dbáti toho, aby zadní dvířka, jež si Němci chystají, byla zastavena. — »Neue Freie Presse« praví, že ještě na několik let znásilnění minority jest totéž jako znásilnění německého lidu. Dokud nebude němčina prohlášena za jazyk parlamentu a bude dovoleno každému mluviti svým jazykem, dotud prý Němci musí užívati krajních prostředků obrany.

Země české V posledním (11.) čísle Aletheie píše známý politik o dojmu, jejž vyvolalo náhlé schválení říšskoněmeckého celního tarifu a překvapující skoncování vyrovnacích porad obou vlád a praví, že v táboře českém, jak to nastalo, hned se poznalo, že jest nutno obrátit se na ústup a odložiti hlavní bitvu. Jen na těch stranách, které se daly oklamati citovým stanoviskem vzhledem k dobrému a spravedlivému našemu cíli, tlačilo se na svedení bitvy, jak viděti bylo z vystoupení posl. dra. Fořta v Kolíně, z manifestu mladých stran a Národ. Listů. Ale bylo tak jasno, že bychom utržili jen porážku, že odpor byl kladen jen chabý a v poslaneckém klubu stačilo Pacákovo pohrození demisí z předsednictví a složením obou mandátů, aby se levé křídlo podrobilo. Národ. Listy prohlásily se za nestranné a otiskly bez poznámky řeči dra. Pacáka, Kramáře a Herolda, dne 31 ledna v klubu promluvené proti jejich pronunciamentu. Ty, které 25 ledna nazvaly »pytláky nebo podloudníky«, vítaly 1 února, »že k srdečnému potěšení jejich odhalili ledví své politiky, aby ji soudnému rozumu a vlasteneckému citu lidu našeho vysvětlili, odůvodnili a obhájili proti nespravedlivým výtkám, mrzkým podezřením a křivým obžalobám jízlivé zášti zavilých škůdců a potměšilých protivníků . .« Ale ani v táboře mladých nebylo jednomyslnosti. Osvěta lidu, vydávaná Al. Hajnem v Pardubicích, členem výk. výboru strany radik. pokrokové, varovala ve 4 článcích od taktiky obstrukční a velmi důrazně prohlásila, že se politika a taktika státoprávních radikálů (souděz manifestu) podobá

hazardní hře. Nám však, praví, »politika znamená promyšlenou, soustavnou a vytrvalou činnost veřejnou«, »z českého státního práva neděláme prostředek ku svému národnímu, politickému, osvětovému a hospodářskému rozkvětu, nýbrž národní, pokrokovou, demokratickou politikou, vytrvalým a soustavným vzděláním lidu a úsilnou prací hospodářskou, ve které jsme se nejvíce opozdili, cílíme k českému státnímu právu. Hazardní radikalismus našich státoprávních radikálů, slepý k pilným potřebám přítomnosti, hluchý k volání hospodářsky zubožených, širokých vrstev obyvatelstva, zastaralý v taktice, které užívá, jednostranný a nemoderní, musí býti po našem nejpoctivějším názoru potírán . .« a »jsme pro činnost jak na sněmě zemském, tak na říšské radě. Zásadní obstrukci, která sama sobě je účelem, zavrhujeme.« Ovšem že žádá pisatel rozhodnou, ba nejostřejší oposici, ale věcnou, parlamentní. »Pokládáme taktiku, jakou nastoupili Mladočeši na říšské radě v letech 90tých, za znamenitou. Věcná jejich oposice, mířící proti všemu, čím se staré, byrokratické, šlechticko-klerikální, poloabsolutistické Rakousko udržuje, docílila brzy úspěchů . . Chceme, aby česká politika navázala tam, kde Mladočeši při nastoupení Badeniho přestali . .« Tento ostrý projev proti koalici, k níž dala podnět vlastní strana dra. A. Hajna, neminul se účinkem, tak že odpor proti taktickému ústupu poslanců na říšské radě byl překonán snadno.

Dne 3. února provedeny v Praze volby výboru v českém odboru zeměd. rady. Volba tato vždy se může považovati za barometr politické nálady mezi vlivnými lidmi českého rolnictva. Posud výbor zemědělské rady byl složením svým mladočeský, tentokrát na celé čáře výbor obsadili kandidáti strany agrární a Ústřední hospodářské společnosti, kdež rozhodují konservativní velkostatkáři. Z 25 kandidátů jen 4 zvoleni mladočeští a 1 za české menšiny, jež však prohlásili, že volby nepřijímají. Na kandidátní listině agrární bylo 19 agrárníků a velkostatkářů, 1 staročech, 4 mladočeši a 1 zástupce českých menšin. (Pro menšiny žádalo se 3 z 25 míst). Předsedou čes. odboru zvolen posl. Prášek. Pro mladočechy je zemědělská rada asi na dobro ztracena.

Zemský zákon o pivní přirážce schválený panovníkem 27 ledna, nabude platnosti od 1 března. Přirážka stanovena z hektolitru na K 1·70. Cukerní zákony sněmovnami usnesené 30. a 31. ledna, vydány byly již 1. února v říš. zákoníku. Jest to bruselská smlouva, zákon o zdanění cukru a zákon o individuálním rozdělení cuker. kontingentu.

Sociální. »Právo Lidu« vypočítalo, že by se novým celním tarifem zdražila mouka o 7 hal. na kilogramu, luštěniny o 2 h., máslo o 11, maso o 16, vepřové sádlo o 7, vejce o 4 h. Položky celního tarifu, z části vyhnané do výše se zřetelem na celní tarif německý, nezůstanou na ní po dokonaných smlouvách, ale přece jen z vysoké ochrany agrární, již prosadily Uhry, hrozí zdražení potravin dosti citelné. Budeme o tolik dráže živi, oč jsme proti Uhrám politicky slabší. Německým celním tarifem přinuceno zvýšilo i Rusko některé položky pro dopravu pozemskou.

Nezaměstnanost dělnictva v Praze je tuto zimu zvláště citelna. Závody, jež pracují, obmezují se na nejmenší nutný počet dělnictva a s těmi pracují přes čas. Úřady k tomu povolení dávají. Dělnictvo si stěžuje, že stavební práce na Slupech, na nádraží Frant. Josefa a v budově trestního soudu konají se liknavě a že nezaměstnávají tolik rukou, kolik by mohly. (V Praze jest jen kovodělníků 8000 bez práce.)

Berní praktikanti rozesílají memorandum, žádajíce za zlepšení svého postavení. U berních úřadů v Čechách je 700 berních praktikantů, a bude-li ročně jmenováno z nich jen 35 do XI. třídy dietní, budou mnozí za 50 K měsíčně sloužit 20 let, než se do XI. třídy dietní dostanou. V Čechách je teď systemisováno pouze 450 adjut s ročn. 600 K. Bude-li tolik praktikantů přijímáno jako posud, bude mnohý z nich sloužit několik let zdarma než dostane 50 K měsíč. adjutum. V memorandu se žádá, aby po 6nedělní zkušební praxi praktikant dostal adjuta ročně 600 K, po 2 letech 800 K, po 4 letech pak aby byl jmenován definitivním úředníkem XI. hodnostní třídy.

Ve Vídni zahájili dělníci krejčovští stávku za upravení cenníku práce. Stávka houževnatě provedena. Dnes ze 150 konfekcionářů 50 již společný cenník práce podepsalo. Ti, kdož podepsali, užívati budou ochranné známky pro obecenstvo.

Školský. Valná schůze jednoty učitelů měšťanských škol českých konala se dne 2 února t. r. za účasti 78 členů a 3 členek. Starosta Vlach pravil

v úvodní své řeči, že zahajuje valnou schůzi pod radostným dojmem, jenž v řadách učitelstva byl způsoben schválením zákona o platech učitelských. Dále pravil, že nesmí nyní členové skládati ruce v klín, ale chopiti se úsilovně práce ve prospěch zlepšení školy po stránce vnitřní i vnější. Jednatel stručně načrtl vývoj prací výborových a krajinských spolků. Po té byly pozornosti členstva doporučeny připravované výstavky v Pardubicích a v Kutné Hoře a členstvo vyzváno, aby se již nyní připravovalo na sjezd v Pardubicích. Dle zprávy pokladní činil veškerý příjem spolkový 5331·04 K, jenž nestačí na vydání, neboť jenom tiskárně bylo zaplaceno 2817·55 K za časopis. Členské nedoplatky ohrožují rovnováhu v příjmech a vydáních. Pro pořízení kalendáře učitelstva měšť škol zvolena kalendářní komise. Valná schůze vyslovila se v zásadě pro ustavení se nakladatelského družstva, které by nebylo konkurentem »Dědictví Komenského«, ale mělo by na zřeteli přede vším učebnice. Výboru uděluje se plná moc ve příčině účasti na pracích ústředního vzdělavacího sboru. Výbor nedoporučil valné hromadě návrh na změnu organisace, ale přizpůsobil se mu tím, že doporučuje změnu stanov, aby mohly býti zastoupeny krajinské spolky svými funkcionáři četněji v ústř. výboru. Valná schůze pak vypravila děkovací telegramy p. ministru Rezkovi, pp. dru. Pacákovi a dru. Kardovi. Sedm členů výboru, kteří byli členy tohoto skorem od znovuzřízení jednoty, vzdalo se svých funkcí dobrovolně, aby se výbor omladil novými pracovníky.

Nahrazování učebných hodin. Všude a na všech školách považují se dny sváteční za dny feriální, kdy učitelé nevyučují a nejsou povinni nahrazovati učebné hodiny. Jen král. hlavní město Praha má své zvláštní, opravdu jen pražské monstrum. Na její pokračovací průmyslové škole musí učitelé nahrazovati učení, které připadne na sváteční den.

Němčina na škole předměstské. Na některých měšťanských školách předměstských vyučují učitelé gramatického odboru češtině ve 3 třídách; tím jim nastává povinnost opraviti okolo 3000 úkolů ročně. Odepře-li učiti němčině učitel školy obecné nebo měšťanské, nařídí se prostě gramatickému učiteli, aby učil třeba ještě troji němčině, čímž stoupne jeho korektorská povinnost na počet asi 6000 úkolů. Otázka: »Jest školní úřad oprávněn ukládati tak veliké nepovinné břímě učiteli gramatického odboru?«

Ozvuky a paběrky.

Radikální aristokrati. »Slovo« svatováclavského juristy dra. Rašína chce být duchaplné. To se dělá tak, že se vyzvídá, za dveřmi poslouchá a čenichá. Jedna aristokratická duše »vyšší úrovně« čenichá za dveřmi »Národ. Listů« a v 7. čís. »Slova« prozrazuje redakční »tajnosti«: »Pan Tůma sice pronunciament nepsal (Jaká to ohromující zvěst!), nýbrž jen upravoval, ale souhlasil s ním. (Světe slyš! To je objev!) Druhý člen redakční rady p. Prokop Grégr, pisatel prohlášení, byl spokojen se svým skutkem, ale dále nic. Má v sobě jednu vlastnost Grégrovy rodiny: provede odhodlaný skutek, pak měsíce nic, měsíce spokojené odvolávání se na poslední čin, bez ohledu na to, že jiní výsledky činu dávno zmařili.« Pan Ryba je »naprostým přívržencem skupiny Kramářovy«, »p. dr. S. Heller je stále nejvěrněji oddán p. dru. Pacákovi . .« »Konečně v redakční radě účastnil se činně (Slyšte!) také p. red. Anýž, který zastávaje za vlády Julia Grégra místo redaktora zodpovědného nenadál se, že za nemoci Julia Grégra a za mezivládí po jeho smrti stane se řídícím redaktorem, chefem listu, že snesou se na jeho hlavu hodnosti poslanecké a jiné. Dal svolení, aby se prohlášení vytisklo.« (Hrůza!) K. M Čapka »strhuje (Ha, slyšte!) řídící redaktor a spolu ressortní (Jak podrobně!) redaktor lokálek p. Anýž k úkolu politického lokálkáře, (Jaká novina!) dává mu rozkazy, jak má koho strhat, strká mu do ruky klacek .« Žasnete? Ale to ještě nic není. Čtěte předposlední stránku, chichi, tam se to Čmuchálkům »vyšší úrovně« povedlo, chichichi! Dru. Kramářovi po jeho řeči o branné předloze poslal prý nejvtipnější člen z redakce (Není to p. Preis? Ten chce vypadat jako nejvtipnější!) Rád - pakovaní a páteční úvodník Nár. Listů.« Ach lidi, perte se o orgán »vyšší úrovně«, chichi! Chcete něco z literatury? Prosím, báječné! Zpříma báječné! »Ozářen leskem svého ranného úspěchu okouzloval i osobně svým zjevem.

krásně řezaným profilem a hlubokým sympatickým okem. I jeho těkavost byla roztomila a ráda se mu odpouštěla, zvlaště když vyvažoval ji elegantním zjevem a pevnou sociální posicí. Stal se prvním pražským mondain spisovatelem . .« To je, co? He! — Co vás napadá, to nepsala ani chůva o maminčině mazlíčku, ani reporter o plesovém předtanečníkovi, ale »plně rozvinutý« Čmuchálek ze Slova o Hilbertovi. Hle, jak Čmuchálek roztomile aportuje, co vyčenichal v zákulisí: »Pan spisovatel branil se s vehemencí jemu vlastní všem škrtům, kteréž v zájmu divadelní působivosti díla a s nejlepším úmyslem chtěl dramaturg Nár. divadla provésti. Stane se mu po vůli (Hle, jak oficiosně!) a bude hrán Falkenštein beze škrtů. Zda zachová naše obecenstvo svou pozornost čilou až do dvanácté hodiny půlnoční, nevíme«. A což onehdy? Nevšimli Jste si? Ale jděte! Divadelní Čmuchálek prozradil onehdy, že dvě herečky za kulisami nemluvily o umění, ale jak se dělají koblihy! Úspěch byl tak ohromný, že p. Rašín mohl resignovat na právní zastupování Svatováclavské záložny! A to nemá nás naplňovat závistí?

Pan dr. Jar Preis věnoval mi v čís. 7. »Slova« velikou pozornost. Ovšem že z anonymního úkrytu! Já neminím s ním hráti na slepou bábu a proto, p. Preise, hezky z křoví ven, a bláto i kamení z kapsy, budeme si mluvit do očí! — Uvedl jsem před 14 dny v »Rozhledech« několik směšných tyrád »Slova«, o jeho aristokratismu a vyšší úrovni a ilustroval jsem ty tyrády mimo jiné suše, skoro bez poznámky (na str. 425), dokladem z Wischniowského, že orgán »vyšší úrovně« má-li psáti o konversi, úvod si odtud do slova opíše. P. Preis v posledním čísle »Slova" přiznává, že bral z Wischniowského, ale na to prý příručka je. Je a není Ze statistiky ovšem si opatříme cifry, bilance a p. Máme-li však psát o konversi, musíme látku ovládat alespoň tak, abychom se mohli samostatněji o těch cifrách vyjádřit a nebrali slovo od slova odjinud. Kdyby to bylo ostatně někde jinde bývalo, nebyl bych si toho všiml. Ale když to bylo v témže čísle, ve kterém aristokratický orgán vyšší úrovně tak nestydatě funěl, neodolal jsem pokušení, prohlédnout si tu vyšší úroveň, požadující výslovně pro sebe nadpráví! — Pan Preis mi odpověděl (anonymně) v 7. čísle »Slova« v čl: »Pelclovina« a tvrdí, že 1) »Rozhledy« č. 4. z 25. října 1902 plagovaly z jeho článku ve »Slově« č. 44 z 18. října; 2) »že se ‚Rozhledy' podobným způsobem na naši rubrice národohospodářské přižívovaly častěji a že dělaly to po Pelclovsku id est hloupě. Vždyť hořejší citáty naše z úvahy p. Steina uvedl p. Pelcl s takovými výpustky, jak jsme my je sobě pro svou potřebu upravili.« — Nuže p. Preise, intrikánskou masku dolů a ukažte se v pravé podobě! Déle než rok ukazuji v »Rozhledech", v přehledech i v článcích, že je nutno o rak.-uher. vyrovnání uvažovati se stanoviska českých hospodářských zájmů a ne stanoviska jen politického. V říjnu 1902 měly »Rozhledy« 2 články o tom a v jednom z nich 25. října s jistotou předpověděno bylo, že obstrukce proti rak.-uher. vyrovnání v parlamentě nebude možna, jako že není. Pan Preis, s nímž já se osobně vůbec nestýkám, setkav se v říjnu se svým přítelem X, jenž mi tehdy občas literárně přispěl do hospodářského přehledu v »Rozhledech«, chválil stanovisko »Rozhledů" a pravil, že bude přizvukovati v »Národních Listech« i ve »Slově«. Když pak prof. Fiedler na Karlínské schůzi voličské o vyrovnání promluvil, upozornil p. Preis kolegu X. na slova kom. rady Steina v protokolech obchod. komory liberecké, aby jich užil proti stanovisku dra Fiedlera Ježto u nás v redakci protokolů obch. komory liberecké vůbec nemáme, poznamenal si p. X. slova Steinova: „Právě Čechy náležejí vlastně do hospodářského obvodu německého« a »doprava bavlněných a jutových látek po Labi bude vždy lacinější než do Terstu a po drahách« a užil jich. Jich užil také v »Slově« p. Preis o týden dříve než tiskem vyšla v »Rozhledech«. Je honetní tu mluvit o plagování? Že já jsem v čísle 4. »Rozhl.« o řeči dra Fiedlera nepsal, nýbrž p. Preisův přítel X., a to na jeho podnět, p. Preis ví, a je tedy za druhé honetní tvrditi ve »Slově«, že já jsem se u p. Preise přiživoval? — 2. Mezi mnou a p. Preisem styků není. Ale ode dávna byly a snad posud ještě jsou osobní styky mezi p. X. a panem Preisem. Když v otázce rak.-uher. vyrovnání p. Preis napsal do »Slova« vražedný článek proti nečeskému stanovisku obchod. komory, dovolil jsem, ač s nechutí, panu X, aby článek ten v »Rozhl.« citoval. To stalo se s úpl-

ným uvedením pramene na str. 18. a 19. »Rozhl.« v 1. čísle 4. října r. 1902. To je to všecko »přiživování«. Toho citování nebylo však tak třeba, vždyť o vyrovnání »Rozhledy« tehdy skoro v každém čísle psaly a proti komoře, jež pojímá rak.-uher. vyrovnání dle slov. p. dra. Hotowtze se stanoviska rakouského průmyslu, stojí již dávno. Já jsem povolil tu panu X, jen aby si to nevykládal jako úzkoprsost Dokonce jsem o citování »Slova« nestál. Ale p. Preis měl radost, že byl citován a mluvil o tom s panem X, ví, že on jej citoval: je honetní, po třetí, vrhá-li v »Slově« na mne podezření, že bych byl kdy já z něho »plagoval«. (Chudák, co on má svého!) Tím bych byl s p. Preisem hotov. Zbývá jen k ucelení jeho obrazu doložit, jak české stanovisko v rak.-uher. vyrovnání uhájil. Když v národohospodářské společnosti v cyklu přednášek o rak.-uher. vyrovnání místotajemník komory dr. Hotowetz posměšně o našem stanovisku mluvil (viz »Rozhl.« č. 7. str. 180 a čísla další) dohodl se p. Preis s panem X., že tento přihlásí se k slovu v příští schůzi národohosp. společnosti proti vývodům p. dra Hotowze a po něm že bude mluvit p Preis a že budou české stanovisko hájit, onen v »Rozhledech«, tento v »Nár. Listech« a »Slově«. Pan X. mluvil v národohospod. společnosti a v »Rozhl.« naše stanovisko hájil dál, ale p. Preis, ač se výpad p. dra Hotowtze týkal také jeho článku ve »Slově« č. 41 (citovaném v 1. čís. »Rozhledů«), v národohospodářské společnosti ani necek a ve svých žurnálech ani nemuk. Proč? Aby si s pány z komory nerozlil ocet. Pan Preis asi stůně na tajemnictví komory. Tehdy p. X. poznal, že jsem já od prvopočátku právem varoval jej před p. Preisem a před svědkem mi to v redakci potvrdil. P. Preis sedí v redakci »Nár Listů« a píše anonymné (a zapírá to) do klepařského „Slova", intrikuje proti komoře a je důvěrníkem pánů z komory, anonymně komoře vytýká nečeskost (v „Slově" č. 41, viz „Rozhledy" č. 1. str. 18), ale nemá odvahy své stanovisko hájit a za svá slova stát osobně. Tak vypadá p. Preis bez masky! (Pana X., známého a přítele pana Preise, neuvádím tu jménem, ale doufám, že bude-li třeba, sám se k slovu přihlásí. Ostatně všichni účastníci uvedených kursů vědí, o koho jde.) J. P.

O manifestu spojených tří stran píše známý politik v Alethei: Manifest mladších stran celý je proniknut ideou státoprávní. Politice čcské, jež pod trestem porážek ještě těžších než dosud utrpěla, nemůže rozvinout státoprávní problém jako otázku aktuální, nemůže býti na škodu, má-li za zády své státoprávní „tigry". A přece to působí dojmem až takměř dětinským, když se myslícímu čtenářstvu vykládá, že Němci jen proto usilují o administrativní rozhraničení země na základě národnostním, protože tím chtějí způsobiti pevné závory proti státnímu právu."

„Radikální Listy" na výbojném postupu do »Času". V čís. 33. praví „Čas" o řeči dra Kramáře v klubu 31. ledna, že dr. Kramář vrhá se tomu Rakousku na šíji s horoucností ještě větší, než dr. Pacák a že se stal „přímo oficielním tichošlápkem klerikálního rakušanství." Spletly se tu v tiskárně sazečské kasy? Těmi slovy byli a jsou zrádcováni realisté a teď už i „Čas" se naučil zrádcovat? Ne, to není možno, to jen známý šotek přehodil řádek z „Radik. Listů" do „Času" a z „Času" do „Radik. Listů". Ale že nic nepozorovali ani v radikálním ani v realistickém táboře?

Jihočeská.

Báj stará praví odvěká,
že v nitru kopce Blanika,
rytířský zástup čeká v plné zbroji.
až Svatý Václav povel vydá k boji.

Snad už se blíží!
Hle ve své skrýši
procitli spáči,
vlastenci rváči!

Snad rytíře v boj volá?
Hle, na přední už stráži
svou pádnou zkouší paži,
ten od známého Vola!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 14. ÚNORA 1903. ČÍSLO 20.

Zůstaneme na rozcestí . . ?

Vyslovil jsem v minulém čísle Rozhl. podivení, že Čas vystupuje proti dru Kramářovi pro to, co promluvil na schůzi Klubu strany svobodomyslné v Praze 31. ledna (což je uvedeno v podstatě v článku Positivní politika v čís. 19 Rozhl.) a vracím se k tomu pro poznámku, již Čas 8. t. m. učinil. Osobní otázky zůstavuje úplně stranou a pouze k věci přihlížeje, chci uvésti z Rámcového programu strany lidové několik míst, jež, jak myslím, postačí na objasnění, že mezi základy názorů dra. Kramáře a Rámcového programu není neshody. Na str. 2. praví R. pr: »My také věříme, že bývalá úplná státní samostatnost zemí českých je dnes nemožná; naše nepočetnost, naše vnitrozemská poloha a fakt, že země české obydleny jsou také Němci (a Poláky) donutily a nutí nás k asociaci s národy resp. zeměmi jinými.« Na str. 7: »Politikové čeští musejí být rozhodně národní, musejí počítat se stejně rozhodným národním smýšlením německého národa v zemích českých. Mají-li tyto země v Rakousku tvořit samostatnější státoprávní celek v historicky dochované nedílnosti, mohlo by se to stát jen za souhlasu národa německého, země české obývajícího. V zemích českých s 9 mil. obyvatel není nás Čechů ani dvakrát tolik, kolik Němců: jestli tato tak značná menšina německá nepřistoupí na státoprávní požadavky české, jsou tyto požadavky při politické a národnostní situaci středoevropské neuskutečnitelné — stát, v němž by bylo tolik uvědomělých a v každém ohledu zdatných zemězrádců, je nemožný.« Na str. 9: »Uznáváme plně výhody vyplývající z asociace se zeměmi ostatními ve větší celek a nepříčíme se proto nutným zřízením centrálním a jednotným, zvyšujícím a zabezpečujícím mocenské postavení Rakouska.« Toho další důsledky vyložil prof. Jokl na str. 126, v řeči, jež »elektrisovala shromážděné nad jiné«: Němci se mýlí, že by státní právo bylo začátkem jejich smrti, »ale my je nemůžeme přesvědčiti, proto myslím, že je lépe zatím jinou cestou hájiti práva českého národa, to jest hájiti práva českého lidu, kdekoliv žije

v říši centralisticky spravované. Ale musíme tento centralismus obrátiti ve prospěch naší národnosti.«

Jde o to, jak obrátit centralism ve prospěch naší národnosti? Strany státoprávní doufají toho dosíci, postaví-li se stranou, proti centralismu a udolají-li jej. Považujeme jejich existenci i jejich úsilí za zdravé i za nutné, ale nevěříme, že by toho tímto způsobem dosáhly. Státi stranou jest tolik, co vydati činitele tak mocného a rozhodného jako je administrace, správa státu, do rukou protivníkových a dodati odporu našich Němců tolik posily, že stačí, aby snahy naše zadrželi na mrtvém bodu. A pokud jsme v Rakousku, nedá se principielně hájiti tato taktika státoprávních stran vzhledem k centralismu. Každý sociální útvar, rodina, obec, konfese, strana, národ a stát, upravuje vztahy každého politického subjektu k sobě autonomií i centralismem. Nikoliv tedy jen stranou státi, ale pokud možno zmocniti se anebo alespoň vlivu nabýti na administrativu a centralism. Nikoliv jen dovolávati se práva, nýbrž pro ně nabyti moci.

Dle Rámcového programu str. 128 pravil p. farář Dušek: »Chceme pracovat vůbec methodicky.. krok za krokem jít, kámen ke kameni klást.« Jinými slovy řečeno: jest nám vycházeti z toho, co jest přítomné, dané a co jest hotové k dalšímu, k tomu, co má být, co chceme mít. Pracovati, stavěti, budovati trpělivě, kus po kuse, ale bez oddechu, zaručuje tichý, nepozorovatelný ale ustavičný růst. Pracovati však a tak pracovati, předpokládá přizpůsobiti poměrům methodu práce a taktiku postupu.

Jsem si vědom obtíží i nebezpečí toho. Podmínka úspěchu jest mravní síla, mravní kultura národa. Sebevědomá, pevně odhodlaná vůle, stálost a vytrvalost. A těch v naší povaze není. Proto radikální strany mluví z duše lidu, žádají-li všecko a rázem! Neuznávati podmínek neodčinitelných, ignorovati daný stav vyhlašuje se za poctivost a charakternost, zapírati si nutnost úsilí a oběti a líčiti věc tak, jako by záleželo jen na tom, říci si: »Staň se!« a stane se, platí za chrabrost. Tento nedostatek zdravého politického instinktu v našem lidu jest následkem dlouholetého jeho ujařmení. Svými interesy mravními i hmotnými byl závislý na jiných a nesměl sám o nich rozhodovati. Jako zakrní orgány, jichž živočich neužívá a nepotřebuje, tak zakrní v lidu nesvobodném a závislém instinktivní vědomí vlastních interesů, hmotných i mravních. Odtud ten náš politický asketismus a ta víra v celou spásu najednou, jež přijde odněkud z venku; odtud to nebezpečí mluviti o politice a v politice pravdu a ta vděčná ozvěna každého přepjatého optimismu. Kdo si to uvědomí, má povinnost posilovati každého, kdo v politice u nás stojí a chce stát na reálné půdě. Z té příčiny také Rozhledy se zastaly dra. Kramáře. Pravil-li dr. Kramář, že musíme chtíti jiné a lepší Rakousko, abychom došli cíle, bylo to správné. Týden po řeči dra. Kramáře v tom směru a duchu psalo také Novoje Vremja, tedy list upřímně slovanský.

Žádná politika ani státoprávní nemůže býti sobě účelem, ale všelikou svoji politiku musíme dávati do služby toho účelu, který lze opsati slovy: vlastní naše sílení a zdokonalování. Centralism obléháme tolik desetiletí z venčí a marně. Jest radno to zkusiti jinak: nabýti moci, potírati jej uvnitř a svou váhou pak a moudrou politikou zreformovati tento stát, abychom mohli v něm žíti, jak si žádáme. Jest to cesta k cíli oklikou, ale přece cesta. J. P.

Konverse sjednocené renty.

Již za ministerstva koaličního uvažovalo se o konversi společné renty, ale tehdy theoretickým uvažováním promeškána byla příznivá doba, úroková míra poznenáhlu zatím stoupla a bylo na provedení pozdě. Nyní, jak se zdá, konverse renty stane se dojista skutkem, jest však otázka, jestli se příliš nepospíchá a nebylo-li by pro konversi příznivější, aby se ještě krátko posečkalo.

Široce o tom vykládati svým čtenářům, co konverse je, nebude nám asi třeba. Konversemi rozumí se rozmanité zjevy veřejného úvěrnictví, v našem případě snížení úrokové míry starších již dluhů veřejných. Vidí-li totiž dlužník stát, že běžná míra úroková je nižší než jakou platí svým věřitelům, a že tudíž může kapitál vypověděti a na nižší úrok uzavříti půjčku novou, jejíž výtěžkem by starý dluh splatil, nabídne věřiteli dosavadnímu kontrahování nové půjčky a ten obyčejně nabídku přijme, poněvadž by mu jednak těžko bylo kapitál vypovědělý brzy umístiti a jednak by jej sotva asi umístil na vyšší úrok než jaký stát konvertující při nové půjčce nabízí. I provádí se konverse obyčejně tak, že místo starých dluhopisů na př. 4·2% natisknou se nové 4%ní a jimi se věřitelé podělí. Dlužníku státu se ulehčí břemeno úrokové, věřiteli ovšem výnos kapitálu se ztenčí. Věřitel však, nechce-li svolit k redukci úroku, může ovšem žádati splacení dluhu.

Pro každou konversi jsou důležity dva druhy předpokladů: situace politická a situace hospodářská. Politická situace nyní není zvláště jasna. Na Balkáně v Macedonii může z jara vzplanouti požár, který by působil velmi nepříznivě na peněžní trh, neboť nikdo neví, jak daleko se požár ten rozšíří. Z toho stanoviska bylo by zcela oprávněno a moudré, že náš finanční ministr chce věc provésti rázem, totiž celou konversi během února, aby do března byla likvidována. V březnu nebezpečí na Balkáně začíná. Jakmile sejde sníh, povstalci mohou do hor a odtamtud zahoukají výstřely. Je však na druhé straně také pravděpodobno, že velmoci, zejména Rusko a Rakousko velmi energicky zakročí a že by tedy tato kritická perioda dosti brzy přešla a pak by se mohlo konvertovati beze všeho nebezpečí. Pokud pak jde o hospodářské a finanční podmínky konverse,

bylo by zvláště uvésti tolik: Není pochyby, že jdeme vstříc snížené míře úrokové. Zvýšení její v posledních letech a panující nedostatek peněz mají svoji příčinu jednak ve válce s Bury, poněvadž přestalo dobývání zlata v Jižní Africe, které vydatně sytilo peněžní trh, (jen v r. 1900 zmenšila se produkce zlata v Transvaalu — o 66·1 mil. dolarů!) jednak v nevídaném rozmachu industriálního zakladatelství v Německu, v Rusku a v Americe. Byla to zejména industrie železářská, strojnická a elektrotechnická, které pohltily všecky kapitály a úspory. Co na př. spotřebovalo Rusko pro zřízení závodů železářských a ocelových v Jižním Rusku, jde do závratných cifer. Se vším tím je však už konec. V Transvaalu počali v zlatých dolech pracovati. Rusko nemůže nic nového podnikati, a má dosti na tom, aby strávilo, v čem přebralo; jeť v plné industriální krisi. Německo má co dělat, aby vyhojilo následky šíleného gründerství a úpadků bank a také v Americe jsou už asi na výši dočasného rozvoje a budou potřebovati času, aby si trochu oddechli a připravili se na nový pochod za miliardami. V této hospodářské evoluci Rakousko jde ovšem jen za ostatními. Bylo by tedy i s této stránky pro konversi pozdější a velmi příznivou vyhlídek dosti.

Společné renty papírové obíhalo r. 1900 (dle Wischniowského str. 3.) za zl. 1.483,387.710 a stříbrné (ib. str. 4.) za zl. 1.005,758.987·50. Úroková míra nominelní je 5%, ale zákonem z 20. červ. 1868 zmenšena byla o 16%, jest tedy ve skutečnost $4^1/_5$%, tak že úrokování vyžadovalo ročně vydání asi 104 mil. zl. Sjednocená renta je a byla posud jediný trvalý společný dluh. Neboť ostatní části všeobecného dluhu splácejí se dle plánů napřed ustanovených. Jsou to loterní půjčka či losy z r. 1854, jež budou splaceny do r. 1904, losy z r. 1860, jež budou splaceny do r. 1917, losy z r. 1864, jež budou splaceny do r. 1918 a Zástavní listy státních statků, jež splatí se do r. 1912. Sjednocená renta vznikla spojením různých půjček před r. 1868, kontrahovaných na základě zákona z 20. června r. 1868; stále rostla, ježto říšská rada dala vládě moc, aby potřebné obnosy ke splácení všeobecného dluhu, jejž jsem právě uvedl, opatřovala si vypůjčkami, vydáváním sjednocené renty. Majíc toto schválení sborů zákonodárných v kapse, vláda vydávala mnohem více úpisů než skutečně dluhů uplácela. Bylo-li sjednocené renty r. 1886 za 2403 mil. zl., bylo jí r. 1900 již za 2489 mil. zl. Úrokové břemeno leželo skoro výhradně na nás, ježto Uhři od r. 1868 na zúrokování a umořování celého státního dluhu (asi 128 mil. zl. ročně) přispívají ročně stálou kvotou pouze 30 mil. zl. Zamýšlenou konversí sjednocené renty jde o snížení vydání nutných na zúrokování asi 1810 mil. zl. a provede se konverse tak, že o tom, kdo do 8 dnů od vyhlášení nezažádá o výkup obligace hotovými, bude se považovati, že mlčky s konversí souhlasí.

Konverse nyní sotva přijde níž než na 4%; v nejkrajněj-

ším případě na $3^3/_4$. Později však byl by kurs pro $3^3/_4$ dojista příznivější než nyní, zejména už proto, že haute finance chce nyní konversi na 4%, aby ji později mohla ještě dva až třikrát opakovat. Ale když se už má konvertovat na 4%, tedy nechť se to stane prostým odkolkováním, ačkoliv úplně bez bank to sotva asi půjde.

Ovšem konverse je vždycky do jisté míry risiko a radit k pozdější konversi je spojeno s jistou zodpovědností, ale všecka pravděpodobnost je pro lepší vyhlídky konverse pozdější.

U nás je s konversí potíž. Všude jinde je snížení míry úrokové ze státních papírů věcí docela přirozenou, s kterou každý počítá — u nás jsme dlouhými, neuspořádanými poměry valutovými zvykli na vysokou míru úrokovou a proto slyšeti teď ze všad tolik nářků: ozývají se důstojníci, že bude jim doplňovati své vojenské kauce, ozývají se spořitelny, pojišťovny, drobní majitelé důchodů, jež uložili peníze v sjednocené rentě atd. Zapomíná se však na veliký vliv nízké míry úrokové pro rozvoj průmyslu, přímo podmínky jeho, zvlášť důležité pro nás, pokud jde o stvoření průmyslu českého. A mimo to co bylo právě řečeno, padá na váhu, že nepodnikaví a zpohodlnělí čeští lidé budou snad nuceni odvyknouti si pouhé stříhání kuponů. Pro rolnictvo měla by konverse výhodu značnou v tom, že stalo by se nutným snížení hypotekární míry úrokové, jakmile úrok státních papírů bude snížen. Pro nás tedy se stanoviska českého průmyslu i zemědělství byla by chystaná konverse prospěšna. Jedna z nejobtížnějších otázek je tu účast Uher na konversi. Je pravda, je mnoho kategorií společného státního dluhu — podle terminu placení úroků, podle toho, mají-li býti placeny bankovkami nebo stříbrem — a možno je tedy nějak rozděliti. Ale je to vždycky bezpráví, zůstane-li jedna kategorie majitelů téhož státního papíru bez konverse a tudíž ve výhodě. Právnicky to snad jde, ale spravedlivé to není. Snad také by nebylo nevýhodno dluh rozděliti a řádný příspěvek Uher na zůročení společného dluhu kapitalisovati a ponechati Uhrám, aby si s dluhem dělali, co chtějí. Tu jest nám čekati, jak ministr financí doufá oříšek rozlousknouti. Není však pochybnosti, že Rakousko má právo disposice s celým dluhem — Uhry ovšem mají právo kapitalisovati připadající na ně úrok a dluh splatiti. Takticky budeme nyní ovšem ve výhodě, poněvadž Uhry budou závislé se svou konversí na našem svolení a nemusíme si od nich dáti vše líbit. Mohli by ovšem splatit sumu kapitalisovanou, ale to sotva udělají, jde přece o sumu velikou. Patrně budou musit s vládou rakouskou se smluvit, než přistoupí ke konversi svého »blocku«.

Konversi společné renty na 4 proc. uspoří se nejm. ně 7 mil. K a půjde-li se na $3^3/_4$, uspoří se kol 13—14 mil. K (něco se ztratí na kursu). Stavěti se proti konversi, je těžko. Mimo hospodářské výhody již uvedené, jde při tom dnes i o to,

že stát peníze na zvýšené vojenské náklady míti musí vem kde vem. Kdyby se mu nepovedlo získati je konversí, bude hledět opatřit si je zvýšením daní spotřebních.

Epopej lidstva.

K 50tým narozeninám Vrchlického.

Nejznamenitějším pomyslem v básnictví předešlého věku byla epopej lidstva!

Koloval téměř po všech literaturách evropských snem více méně neurčitým. Byl na básnictví žádán duchem věku. Arnošt Denis v úvodě »Konce samostatnosti čes.« praví, že je naše doba věkem historie a historického nazírání minulých věcí, účtování a přehledů. A dr. Josef Durdík v Dějinách nové filosofie při Heglovi stanoví v novém věku »snahu pochopovati vše historicky a nazírati na všecko s vyšší perspektivy. Dovozuje, že prý snaha ta pochází od Hegla (?), Hegel že ji ukázal ve filosofii, Darwin v přírodovědě, Curtius a Schleicher v jazykozpytě, Taine v umění. V poesii Viktor Hugo. Pokládá se jako za vyjednané, že náš Vrchlický tu ideu má od Viktora Huga. Rychlejší objasnění té idee v duchu svém, to ano, ale snahu samu, instinktivní tušení potřeby její měl v sobě sám, a byl by k tomu plánu epopejnímu dospěl býval časem sám nutně.

Důvody toho dva: Předně že se rozvrhem i provedením Vrchlického Zlomky zcela liší od Hugovy Legendy, a pak že v české poesii oba velicí druzi našeho básníka, Čech a Zeyer, myšlenku epopeje lidské sami tvořili v duši své a ji také vyjádřili. Náleží to k rozkoším literární a badatelské turistiky výsledky takového objevu vespolek srovnávati.

Vrchlického poesie je celá od prvopočátku (prvotiny klatovské) až do nynějška projevy ideje epopejní protkána, nejvíce ovšem řadou svazků tvořících užší skupinu Zlomků. U Svatopluka Čecha je epopej lidstva v plánu shuštěném provedena v Modlitbách k Neznámému, rázovitě, názorně, se stanoviska náboženského, což je znamenité, a na základě osobního svého lidského, básnického i náboženského vývoje vnitřního.

Prvotního člověka nalézá a líčí v stavu bědném, divokého syna lesní pouště. Ale při vší chatrnosti civilisace, bylo mu tam, vyznává básník, blaze. Tu byl a žil člověk v klíně matky přírody, ještě neoderván od ní. Po věcích po století stůňou po ní lidé, když pocítili otravu své slavné kultury, a René-ové Wertherové hledají návrat k ní. Jak hrozná byla a jest cesta lidského poznání, těžká a trudná. Co to dalo práce, než nalezen pravý, čistý, vznešený, žádným sobeckým výpočtem ani pýchou nezkalený ideál Boha otce vševlaskavého, tvůrce dobra, pravdy a krásy sjednotile. K němu básník dospěl po hrozném boji duševním, dlouhou cestou od jesliček dětství, nádhernou mystikou

středověku, hlavně po útěku do samoty a přírody. V tom betlemě jeho Vánoce, na té skále duševní jeho mír, ve víře v lásku boží. Na té skále i důvěra ve spásu těžce pracující lodi milované vlasti.

Zeyerův plán epopeje není takto pohromadě, ale lze jej snadno shledati. »Smrt Evy« zastupuje věk nejdávnější; tradice tedy biblická. Starověk egypský, starověk indický, řecký, římský; starokultura čínská, japonská; předhistorický obraz Čech. Všude sleduje stav civilisace hlavně pomocí bájí a obsažených v nich idejí o bozích. Touha jeho je dlouho neurčitě snivá, podobá se stále více smutnému Abgaru, a jako u Abgara to s ním i skončí: teskně toužebným pohledem na sladkou tvář Kristovu. Opět tedy vývoj na základě vývoje vlastní úsoby.

Velice zajímavé je podívání, jak se oba básníci, tak rozdílni, ve Vrchlickém setkávají. Ve »Sbořeném chrámě« si vede Čech zcela duchem Zeyerovským, to jest, dovedl by gothiku dobře líčiti, když by chtěl. V básni »na Řípu« si vede jako Vrchlický v mnohých básních, hlavně v básni »Čechy.« Jinak je Vrchlický universum všeho. Jeho vývoj náboženský není tak založen na vnitřním rozporu citovém, jako na úvahách rozumových a výsledcích praktického života básnického a sociálního. V prvé době byl pesimista přírodní, pak pantheista básnický, racionalista brzy, a při tom zůstal, až pocítil v srdci odpor proti bezcitnosti racionalismu germanského. Slovanství v něm vzbudilo soucit, soucitný názor spojil se s vítězným jásotem slunného nazírání antického, a renaissančního ve zvláštní náboženství humanisticko-poetické, jehož vrcholné ideje jsou: Cílem lidstva jest pokrok a dobro, Bůh je bohem lásky a osvobození, básník je pomocníkem jeho a tlumočníkem v národě. Láska všude proniká, v lásce je ohnisko života, příkaz lásky je nejvyšší. Proto kdykoli zobrazuje Krista, je to Bůh soucitu a nejvyššího smilování.

S láskou a přírodou souvisí žena. Všickni tři básníci milují přírodu, milují ideál ženy. Jak rozdílně však ideál ten zobrazují! Důvody jsou v životě a vychování. Vrchlický chová na dně snů dětských matku a babičku; Zeyer matku a chůvu; Čech otce a sestry. Čechovi zůstal ideál ženy lásky v uctivém závoji jakési rozkošné rokokové princezky, Zeyer uzřel báječnou féerii divomocných rekyň tragických, démonického žáru v očích, prudkého hnutí neobyčejného, vášnivého, i když zajde z bájí blíž do života skutečného. (Plojhar). Šošana! zní to tajuplně v tajemstvích dějů jeho srdce.

Vrchlický přikročil nejsměleji k záhadě ženy. Nalezá ji a řeší reálněji. Zná ji víc, než oba básníci. Ale forma její není stejná, je rozmanitá, jak jsou rozmanité jevy historických jeho scenerií. Zná ohromný zjev žen starověkých, vášněplných lvic, zná ženu snivé legendy zbožné, ženu mystického vytržení, zná milenky renaissanční smělý zjev, půvabnou dívenku romantiky novověké, i démona zlomyslného, smyslného a záhubného. Psychologie ženy je mu vůbec předmětem vábným, ale k analyse

se nezná. Analysa je mu odestření Saidského zázraku, zázrak radosti a krásy, rozklad všeho. Žena svůdce, bohyně, žena věrná člověka družka a spása jeho, a žena démon. To jsou hlavní typy.

Ideál ženy u žádného ze tří básníků není svázán s trhnou důstojností. Vrchlický však vystoupil k ní směle vzhůru, pouze mocně její plastickou krásou a rozkoši nahoty.

Štěstí? Co je štěstí? U Vrchlického zdraví, krása, síla, jásot stvoření; pak láska; zdárná práce; uspokojení vnitřní; na konec snivá, tichá resignace moudrosti. U Čecha mladá, šťastná láska (Petrkliče); pak už jen podepření naději vlasti a odpočinek ve víře v Boha. Zeyer? Krátké vždy, okamžikové přiblížení se k jakémusi utišení stále palčivé touhy, touhy do dáli a krásy. Konec nejtoužebnější ze všech momentů života. Nenalezl štěstí na světě, musel pro klíč jeho ku hvězdám. Prošel napříč duší lidskou od blahých tuch věčné krásy až do hlubin mizerie lidské, do zoufalství. Lidstvo — hvězda, ale tonoucí. Nové vstane lidstvo, lepší.

Čechy? Slovanstvo?

Vrchlický obzíraje směrem z vlasti ven všechen svět a lidstvo, nevidí zprvu vlasti, neboť je mu částí celku, a jde mu o celek. Ale jak se názor jeho stále víc a více naplňuje konkretnostmi a podrobnými obrazy, nalézá víc a více motivů všímati si vlasti, a bol z přítomnosti, vřava bezcitná, styky slovanské, poznání reální skutečnosti z něho učiní proroka »Hlasů v poušti« a žalobné i invektivní poesie Bodláčí a hořkých jader. Všichni tři, jak Čech, tak Vrchlický a Zeyer cítí s vášnivým posunkem odporu v sobě nehodný a ponížený stav otroctví. Otroci! Běda! Kde naše spása? V lásce a pravdě, v obrození, dí Vrchlický. V pravdě, v síle, poznání, ve vzájemnosti slovanské, v důvěře v sebe nezlomné, a v obrození, dí Čech. V obrození staré síly bohatýrské (Renald!), v pravověrné síle lidu (Samko Pták), ve víře v Boha, dí Zeyer.

Vroucí Vám díky, básníci! — J. VOBORNÍK.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Není to tedy pouhou frasí, ani chlubným sebeklamem, řekne-li o sobě takovýto náčelník: společnost, stát jsem já; vskutku: společnost je činna jeho vůlí, myslí jeho rozumem, jemu děkuje za to, že je společností, celkem, jednotou. Jedině tím lze vysvětliti, že na př. ve středověku bývala anarchie nebo slabá vláda tak osudnou pro každý národ a že v takovýchto dobách úsilí obsadit uprázdněný trůn anebo nahradit slabého panovníka takovým, který by lépe dovedl uplatniti svou moc proti rotám loupežným, jež se vždy objevovaly v dobách takových, zaujímalo

tak intensivně nejpřednější muže národa; proč v takových dobách mnozí dobrovolně se vzdávali svobody a podstupovali poddanství mocnějších; proč s takovým jásotem vítán na př. vjezd Václava II. do země po dlouhém bezvládí a tak bolestně pociťována jeho smrt; proč tak málo vážen Jindřich Korutanec nebo Jan Lucemburský a proč tak milován Karel IV., který obnovil bezpečnost v zemi, atd. Nedostatek altruistních návyků, který vysvětluje všecka uvedená fakta, vysvětluje též nápadnou převahu trestního práva v zákonodárství a přísnost trestů.*) Zločiny proti životu nebo majetku bližního nebyly za tohoto stadia kulturního pokládány za zločiny pro vlastní svou povahu, ale proto, že byly porušením zákona, neposlušností. Neposlušnost autority je jediným pravým zločinem, z něhož všechny ostatní jsou odvozovány, tak jako poslušnost je vlastně jedinou pravou ctností.**) Abychom uvedli ještě jeden alespoň doklad pravdy tohoto rozpoznání, že nedostatek altruistních návyků činil autoritativní zřízení společnosti nutným, vzpomeňme doby husitské, která v této příčině poskytuje celou řadu zajímavých a poučných zjevů. Hus může vskutku býti považován za průkopníka nové doby, vyššího útvaru společenského, neboť učení jeho vedlo v důsledku nutně k sebevládě individua na poli náboženském, teda k vymanění se z područí autority. Ale zákon, který praví, že vývoj individua předchází vývoj společnosti, projevil se tu velmi zřejmě; národ, který nauku Husovu přejal a postavil se proti autoritě Říma, nebyl pro sebevládu ještě zralý. Tím se stalo, že kdykoli prvý sespolečňující činitel, útoky německých křižáků, přestal fungovati, jednota národa vždy se rozbíjela; povstávaly přečetné strany a sekty, potírající se navzájem netoliko písemní a ústní polemikou, ale i mečem a ohněm. A odtud zase gravitace k novému dosazení autority; jednak k universitě pražské, jíž přiznáno právo nejvyšší rozhodčí instance ve věcech náboženských, jednak k znovuuznání autority papežské, kterážto poslední tendence konečně převažuje a u Lipan vítězí. — Přejděme odtud a vůbec z dob minulých, jichž dějiny podaly by nám nesčetné množství dokladů pro uvedené zásady, k naší vlastní přítomnosti. Není

*) Srovnej na př. z české minulosti: »Jak obyčejně ve středověkých zákonodárstvích, zaujímá i v malém počtu právních nálezů Staroměstských z první polovice 14. století nejvíce místa právo trestní. Rozepře o vraždy čili zabití člověka (homicidium, todtschlag, mord) o chromotu (mutilatio, lenute) zabavují nejvíce pilnost zákonodárců, jakožto velmi zhusta se přiházející. Při surové povaze tehdejších lidí vůbec měly zločiny tyto stálý pramen v nezkrotitelné náchylnosti k svépomoci a ku pomstě soukromé. Z nahodilých urážek a křivd přicházelo tehdáž velmi zhusta ku krvavým srážkám a bojům na ulicích a k vybíjení domů, k čemuž strany sbíraly se valně každá se svými přátely« atd. Tomek, Dějiny města Prahy I. str. 267

**) Srovnej křesťanské pojmy dobrého a zlého: Dobré jest, co Bůh přikazuje, zlé, co zapovídá. Tedy: poslušnost — neposlušnost. U starých Peršanů »zločiny trestaly se velmi přísně, většinou smrtí, ne proto, že se jimi uškodilo bližnímu, nýbrž že se neposlechlo rozkazu Inkova«. Ottův Slovník naučný XII. str. 653.

fakt, že čím akutnějšími stávají se spory stran v parlamentě, tím zřetelněji vystupuje na obzoru absolutism, když ne jinak, tedy alespoň ve formě § 14., dokladem téhož zákona? Není moderní vyrovnávání osobnich konfliktů soudem, jemuž strany jsou nuceny se podříditi, není snaha vyrovnávati konflikty států mezinárodní nejvyšší instancí, jejímuž nálezu by svářící se státy byly povinny se podrobiti, rovněž dokladem tohoto zákona? Zajisté; ale zároveň vidíme, že tyto konflikty staly se řidší a povaha jich se zmírnila, což jest důsledkem toho, že zatím vzrostly altruistní návyky; — a že vzrostly, to děkovati sluší dlouhodobé kázni autoritativního řádu, který pudy protispolečenské z povahy lidské znenáhla buď odstranil, buď alespoň seslabil, a tím zároveň umožnil vytvoření a ustálení vlastností, které k pospolitému životu jsou potřebny, a které bývalou kázeň autoritativního zřízení činí zbytečnou. *)

III. Viděli jsme právě, že dvě podmínky vytvářejí a udržují společnost autoritativní: jedna vnější (potřeba obrany proti nepřátelům z venčí). druhá vnitřní (nedostatek altruistních návyků). Má-li tudíž společnost býti zbavena tlaku autority a kázeňského řádu, je nutno, aby jednak byla bezpečna proti vnějším útokům, a jednak aby byla prosta konfliktů vnitřních. Představme si takovou společnost v ideální dokonalosti a pokusme se popsati její povahu v témž pořadí znaků, jako jsme to právě učinili se společností autoritativní.

Ve společnosti této — nazveme ji z důvodu, který hned bude vysvětlen, representativní anebo také individualistní — jest každý jednotlivý člen její samostatný, nepodléhaje žádné vnější autoritě. Není to poddaný, nýbrž občan. Součinnost, bez níž žádná společnost není možna, zakládá se na dorozumívání. Ve společnosti o několika jen členech, na př. v rodině, není k tomuto účelu (dorozumívání) třeba žádné zvláštní organisace; jinak má se věc v obci a ve společnosti početnější, zejména ve státě. Tu by dorozumívání všech občanů bylo vůbec nemožno, aneb alespoň velice obtížno; proto vytváří se zvláštní organisace o menším počtu členů, kteří jsouce representanty či delegáty občanstva, dorozumívají se o společných záležitostech a činí rozhodnutí pro celý stát závazná; aby nám terminologie nečinila obtíží, přijměme pro tento kruh representantů každému srozumitelný název: parlament. Parlament liší se toto genere od vlády autoritativní: jeho členové nemají vlastní moci vůdčí a zákonodárné, ale jsou jen

*) Srovnej k předešlému výkladu odůvodňování náboženství, jaké někdy slýcháme, že totiž, kdyby náboženství nebylo, rozpoutal by se mezi lidmi boj o život, takže by společnost lidská podobala se pak spíše stádu divokých, navzájem se požírajících šelem než společnosti lidí. Toto odůvodňování, které sice poněkud přehání (zejména přihlédneme-li k dnešní společnosti evropské) jest na tolik správno, že pro jistý stav společnosti, kde altruistické zvyky nedošly ještě dostatečného stupně vývoje, jest vskutku třeba kázeňského zřízení a kázeňské soustavy představ, mezi nimiž právě nejčelnější místo náleží zřízením a představám náboženským.

zástupci národa, jemuž jsou zodpovědni. Jejich usnesení jsou tudíž zprostředkovaným výrazem vůle občanstva a nabývají sankce jen souhlasem tohoto; jako jeden doklad toho může býti uvedeno referendum t j. všeobecné hlasování o jistých důležitých zákonech, jak je zavedeno na př. ve Švýcarsku.

Základním principem takovéhoto státu jest tedy samostatnost a svézodpovědnost individua a rovnoprávnost všech občanů. Občan sám určuje své jednání, a podřizuje-li se zákonům, činí tak proto, že sám chce, že to uznává za nutno a že tyto zákony bývají výrazem vlastních jeho zájmů. Jest sice pravda, že neukládá si zákony bezprostředně sám, ale prostředečně má na zákonodárství přece vliv volbou poslance, jemuž věnuje svou důvěru, jemuž dává právo rozhodovat ve svém jménu, a kterého může po případě pohnati k zodpovědnosti. Mohou ovšem i v této společnosti střetati se různé, sobě odporující zájmy. může i zde dojíti ke konfliktům osobním i ke konfliktům většiny s menšinou, ale dostatečný stupeň altruismu, jaký jsme předpokládali, jednak brání užiti násilí, jednak nakloňuje k smírnému vyrovnávání sporů, prostřednictvím diskuse, v níž nerozhodují osoby ani zvůle ani přesila, ale důvody, především důvody společného prospěchu; tím pak potřeba kázeňského řádu stává se zbytečnou.

Aby však takový stav společnosti byl možný, je nutno, aby v každém jednotlivci byly naplněny jisté podmínky: jednu z nich, totiž přiměřený stupeň altruismu, který zajišťuje ohled k veřejnému blahu, jsme již vytkli. Avšak to samo nestačí. Sebevláda předpokládá samostatnost rozumovou, samostatnost myšlení. Občan, od něhož se žádá, aby se mohl dorozumívati o veřejných otázkách, aby dovedl uvažovati důvody pro a contra, a aby sám určoval své jednání, ale tak, by tím zájem celku netrpěl, musí především umět myslit, myslit samostatně a věcně; a musí umět starati se o sebe sám. Nedovede-li toho, bude nucen opírati se o jiné a přestane býti samostatným. Altruism nemůže tudíž býti neomezený. Společnost na základě čirého altruismu založená je vlastně logický nonsens; neboť altruism znamená dvojí: předně žíti pro druhé, obětovati se jim, pro ně pracovati a za druhé: nebýti nikomu na obtíž. neužívati jeho služeb. Učiním-li takový altruism principem společnosti, znamená to tudíž, že každý bude chtíti prokazovati druhým služby a nikdo jich nebude chtíti používati; spor je zřejmý a tím dokázána spolu nemožnost čirého altruismu jakožto všeobecného principu společenského. Musí tudíž altruism býti doplněn egoismem, t. j. každý občan musí se starati sám o ukojení svých potřeb, musí pracovati pro sebe, ale tak, aby tím oprávněné zájmy jtných členů společnosti netrpěly újmy: egoism a altruism omezují se zde tudíž navzájem. Důsledek toho všeho jest, že i mravní názory nabudou jiné povahy, než jakou měly za řádu autoritativního; poslušnost, úcta k vrchnostem a asketické ctnosti v ceně klesnou, naproti tomu však vystoupí ctnosti

které podporují tento společenský řád, rozvoj individua a soužití společenské; tudíž asi tyto: pracovitost, rozšafnost, přímost, jistá sebeúcta (oproti podlosti a servilnosti) — ctnosti egoistické; pak altruistické: spravedlnost, poctivost v jednání, ohled k veřejnému blahu, ochota vypomoci potřebným, nezištnost atd.*)

Než tento způsob života a názorů byl by sotva možný, kdyby nebyl podporován výchovou. Představme si, že výchova školní nebo rodinná řídí se principem kázně, donucování, že klade hlavní důraz na poslušnost a že jednostranným cvičením paměti podporuje pasivitu chovanců — a tento řád společenský není vůbec možný, a je-li přece možný, závisí tato možnost jedině na existenci dosti účinných činitelů, kteří by paralysovali účinky takové výchovy. Princip, kterým se má říditi výchovná činnost ve společnosti representativní, musí tudíž nutně býti jiný nežli ten, který podmiňoval výchovu za řádu kázeňského; je to rozvoj individuality žákovy čili rozvoj jeho schopností, výchova k samostatnosti a k sebevládě. Má-li však kázeňský řád ve výchově býti omezen na míru nejmenší, je nutno, aby v chovanci bylo co nejméně protispolečenských pudů, čili aby tyto byly vykořeněny předchozím vývojem společenským, jehož výsledky ukládají se v duševním organismu dítěte jako dědičné disposice. To bylo funkcí autoritativního řádu; mnoho a mnoho pokolení musilo předcházeti, v nichž všech byly protispolečenské pudy potírány buď vzájemným bojem, buď kázní společenskou, aby mohly býti seslabeny tak, že následujícím pokolením není třeba žádného tlaku z venčí, aby mohla společensky žíti. Jedině tím, že tímto předchozím vývojem byly protispolečenské pudy tak seslabeny či docela vyhlazeny, stává se možnou nová výchova, jež v rozvoji schopnosti chovancových spatřuje svůj ideál. Po stránce rozumové značí tento ideál výchovu k samostatnosti myšlení, k schopností vytvořit si svůj vlastní úsudek, mimo to pak zvláště nabytí zvláštní rozumové obratnosti v tom oboru, který odpovídá příštímu povolání tohoto chovance. Po stránce volní jest tato výchova výchovou k sebevládě čili k schopnosti řídit své jednání vlastním úsudkem a k pracovitosti. Po stránce sociální hledí výchova podporovati rozvoj altruistních citů a zvyků. Pouhé učení na paměť bude dle všeho, co právě řečeno a co již dříve pověděno o povaze tohoto učení, zaujímati místo jen podřízené, — bude jen pomůckou ke cvičení rozumových schopností. Krátce lze vyjádřiti rozdíl obou jmenovaných druhů výchovy tak, že kdežto výchova kázeňská individualitu žákovu potlačuje na prospěch uniformity, tato jí co nejvíce šetří.

*) Jako ctnosti autoritativního řádu zabíhají někdy ve výstřednost, na př. úcta k vrchnostem v byzantinism a zbožnění vrchnosti, tak to bývá i u ctnosti řádu representativního; sebeúcta vede k pýše nebo k jistému sebezbožnění (příklad: Stirner, Nietzsche), jednostranně vyvinutý, altruism — zvláště za přechodu z éry autoritativní do representativní — může vybíhati v násilnickou revolučnost, jako bývá u anarchistů.

Ve společenském typu representativním mnoho záleží na tom, aby každý jednotlivec stačil úloze, kterou má zastávati, a úloha ta není právě malá. Jest odkázán především sám na sebe; nikdo se oň nestará, nestará-li se o sebe sám. Za takových podmínek bude též výchova zaujímati mnohem důležitější postavení, nežli ve společnosti autoritativní.

Ve vědě kult osob bude omezen na míru nejmenší; kriteriem pravdy nejsou již výroky proslavených autorit, ale jedině úsudek rozumu.*) Nejsouc nikterak omezována, naopak: podporována kriticismem myšlení, nabude vědecká činnost daleko většího rozsahu a vyšší kvalitativní hodnoty než tomu mohlo býti ve společnosti autoritativní.

Výchovná činnost v rodině nemůže míti jiný ráz než výchova školní, poněvadž by jinak jedna podrývala druhou. Ani rodinný život sám neřídí se již principem autority. Žena není více povinna poslušností svému manželu, ale obapolná shoda, vyplývající z koordinace povah a z dorozumívání, je principem rodinného života. Tento přechod z poddanství v samostatnost předpokládá ovšem zase povznesení duchovní úrovně ženy a souvisí s rovnoprávností žen s muži v životě veřejném. Děti jsou vychovávány v takovéto rodině ne tak k poslušnosti jako k oněm vlastnostem, jichž budou potřebovati jako příští občané. Proto rodiče budou hleděti poznat povahu svých dětí, vrozené jich schopnosti a na základě těchto schopností hlavně určovati jich příští povolání — či spíše ponechávají jim pokud možno svobodnou volbu v tomto směru, vychovavše je k schopnosti takovéto samostatné volby. Čím více bude dospívati dítě, tím bude volnější; tedy zejména v příčině sňatku nebudou jinoch neb dívka vázáni přáním či docela rozkazem rodičů; nenaleznou se strany těchto žádné překážky ve svobodné volbě. Donucovací kázeň vymizí tudíž z rodiny, jako vymizí ze života veřejného. (P. d.

Isadora Duncanova.

Na mé nedávné cestě do Mnichova, dostal se mi náhodou do rukou feuilleton, který vzbudil mou pozornost. Pisatel pojednával v něm o dvou slavných tanečnicích, Cléo de Mérode a Isadoře Duncanově.

O prvnější vyslovil se jen krátce, že je zástupkyní tanců, jak jim naučiti se lze v taneční škole. O Duncanové, kterou

*) Kdo by se chtěl přesvědčiti, co znamená autoritativnost ve vědeckém myšlení, vezmi do ruky F Konečného spis: Jak píše prof. dr. Masaryk o katolické vědě a víře. Spisovateli postačí za důkaz kterékoliv thése výrok církevních Otců nebo spisovatelů, platících za autority. Kniha tato je specificky katolická: ukazuje, jak hluboko je zakořeněn autoritativní princip v představitelích tohoto názoru. O témž svědčí obyčejný postup důkazů v knihách jednajících na př. o dogmatice aneb i v kázáních: důkazy brány totiž nejprve z Písma, pak z Otců, pak z církevních sněmů a konečně z rozumu.

feuilletonista ze zvědavosti navštívil, rozepisuje se šíře. Obsah naznačím jen krátce.

Slečna Duncanova cestuje v průvodu své matky a sestry. Jest to mladá, velice vzdělaná dáma, která mnoho přemýšlí, mnoho viděla a četla. Člověk u ní nenalezá ničeho z toho prostředí, které si myslí vždy spojeno se slavnou tanečnicí. Tedy ani velkých toalet, ani drahokamů, ani jiných galantních vzpomínek!

Slečna Duncanova tančí Chopina i Wagnera a tvrdí, že lze tančiti při každé hudbě a to proto, že každá pravá hudba kotví v citu, cit vydává a jej zase vzbuzuje. Nejpřirozenější a nejbezprostřednější způsob k vyjádření tohoto citu, který z dojmuté duše dere se ven, jest pohyb těla a údů — tedy tanec. A dále praví slečna: Sedí-li lidé — ovšem musikální lidé — v koncertě, láká a svádí je rythmus hudby k tanci a oni také ve své duši skutečně tančí, ať radostí, ať touhou, ať žalem nebo hněvem, zcela dle charakteru hudby, třeba že na venek nehnou ani brvou. Naše zvyky a mravy naučily nás ovládati naše city. Jsme příliš opatrní, rozvážní a příliš kritisujeme! Pod tím vším trpí nejen tanec, ale i veškeré umění. Lidé dávných, naivních kulturních dob, dávali volně svým citům průchod a antický hrdina nezadal si, když v boji křičel bolestí, když žal mu slzy vynutil, nebo, když raduje se, hlasitě jásal a tančil. Pozorujme nekulturní národy, člověka přírody! Ani jeden neodolá, aby nedal citům průchodu pohybem nebo tancem!«

Slečna Duncanova tančí bez trika a bosa, dle pós, které studovala na starých antických sochách, vázách, reliefech a dílech, která vznikla v kulturních dobách staré Evropy. Největší namahání ji stálo, odnaučiti se tomu, čemu se naučila v baletní škole, kde kolik let ztrávila. Základní formulí jejího tance jest: »vraťme se k přírodě!« Jest tedy mezi jejím uměním a uměním Cléo de Mérode rozdíl už v samém základě. Člověk by si troufal skoro říci, že jsou to dvě »protinožky« tance, taký jest rozdíl v jejich umění.«

Slečna praví, že ani jediného z pohybů ve škole naučených nemohla upotřebiti k svému tanci a to proto, že jsou zcela nepřirozené. Zavrhuje šněrování těla, gázové sukénky, obarvené triko, tapkání a točení na jedné noze, poněvadž nikdy nemohou přivésti k platnosti přirozenou krásu těla. Přímo úmornou práci stálo jí, naučiti se nohu postaviti v přirozené její kráse. »A skutečně — praví feuilletonista — vidí-li ji člověk tančiti, řekne si, že dosud krásu lidské nohy v pohybu neznal! Když tančí v řeckém rouše, připomíná každá její pósa antický basrelief, nebo obraz z vázy. Když oživuje Boticellův obraz, jest nejen její oblek věrně napodoben, ale celé její tělo a každý úd zjevuje nám krásu, kterou jsme znali jen z oněch obrazů a kterou jsme měli za ztracenu. Vystupuje-li jako anděl s violou dle obrazu Prediho, člověk skutečně myslí, že praobraz vystoupil ze svého rámu, že po staletích oživl, ukazuje nám v krásné

změně pohybů nové a nové půvaby. Právě v tomto tanci okouzlí vás nekonečně něžná grácie, jak svými nožkami, průsvitným závojem otočenými našlapuje a pohybuje.«

Slečna Duncanova naříká, že osamocena stojí se svojí snahou vzkřísiti tanec k jeho původní kráse, čistotě a přirozenosti a že každé gesto musela si sama vynajíti. Znamenití pařížští umělci, sochaři a malíři stěžovali si zase jí, že kdykoli chtějí zobraziti člověka tančícího, musí se obraceti ke vzorům antickým. Slečna odpověděla jim, že lze pomoci jen tak, postarají-li se o dobré tanečnice, neboť jen tancem dospěje se krásy pohybů a pós. Slíbila jim, až bude jednou starší, že seřadí kolem sebe sbor žaček nejútlejšího mládí, jichž tělo nebylo ještě znetvořeno šněrovačkou ani výchovou a těm že vštípí základy svého tance, které, jak praví, nejsou nové, nýbrž jen znovu nalezené. I o reformu baletu, vůbec tedy sborového tance chce se pokusiti.

Tolik mi pověděl feuilleton.

Těšila jsem se velice, že obě zmíněné tanečnice spatřím. Cléo de Mérode, chtěla jsem jen vidět, ale zvědava jsem upřímně řečeno tuze nebyla. Znala jsem její podobizny ve všech možných pósách, ale jediného výrazu tváře a proto vždy v dojmu převládala spíše krásná koketka, než umělkyně. Tušení mi pravilo, že ne její umění, ale kromobyčejná, čistě antická krása a její zajímavé poměry s vlivuplnými osobami učinily ji slavnou.

Vystoupila den před Duncanovou, v tak zvaných »Blumensälen«, v místnosti asi jako naše Variété, jenže ani z polovice ne tak čisté a úpravné. Pomyslila jsem si ihned, že se její hvězda kloní již asi k západu, když v tak ošumělé místnosti vystupuje a v duchu jsem ji litovala, neboť se mi zdálo, je-li přece umělkyní, že se zahazuje.

Konečně jsem ji spatřila a tušení mé mne nezklamalo! Tak, jak jsem si ve své fantasii Kleopatru představovala, bývala as tato žena krásna, když byla mladší. Jest ještě krásná tváří i vzrůstem, třebaže jest nad míru vyhublá.

Tančila v divukrásných a vkusných krojích tance různých národů, všechny však stejně, takže jsem si myslila, že ty převleky byly vlastně zbytečné. Jeden úsměv, jeden výraz očí to vše provázel. Nemělo to ani vůně, ani barvy, ani temperamentu, ani vášně, ani charakteru, ani individuelního rázu a pohybu dotyčných národů a zemí. A nehledě už ani k tomu, že v tom vše duše naprosto nebylo, kdyby aspoň to tělesné cvičení, ten tanec, byl nějakou zvláštní dovedností imponoval! Ani to ne!

Nechť si je slečna Cléo de Mérode třeba tanečnicí pařížské opery a nechť si noviny hlásají sebe nadšenější hymny o její umění a nechť obecenstvo to po nich papouškuje, já neostýchám se tvrditi, že její umění je fádní a pranepatrné. Kdyby tak jiná tanečnice, stejně krásná s »takovým« uměním, ale bez oné zajímavé pověsti, se produkovala třeba jen ve »Variété«, myslím,

že by zle pochodila! Zdá se, že jest to také jeden z divadelních mazánků, který věděl, že zvítězí, i když svou krásnou hlavu studiem namáhati nebude. Svým mělkým uměním stala se mi až nesympatickou, neboť mám podobné divadelní prázdné a pohodlné mazánky u veliké nenávisti a to proto, že jsou pro umění pravou pohromou a že zpovrchňují obecenstvo, nehledě k ostatním škodám, které nadělají. Tak jako zděsí se hospodář, vyskytne-li se mu v obilí námol, lesník, hubí-li mu lesy hrozný lýkožrout, tak musí se zděsiti pravý přítel umění, když se v hospodářství divadelním objeví takový mazánek. Ten škodí a hubí obyčejně kolik let až do svého odkvětu. I naše milá, drahá otčina honosí se tu a tam takovými miláčky — ne sice tak krásnými, ale pro umění zhoubnými. —

Druhého večera šla jsem do »Domu umělců«, podívati se na Duncanovou. Byla jsem očekáváním až rozcílena. Její duchaplně volený pseudonym moji zvědavost jen zvyšoval a nevím, proč očekávala jsem od ní něco zvlášť oduševnělého. Stále jsem v duchu uvažovala a hádala, jak se asi budou vyjímati nohy nad kolena nezvykle obnažené a jak si asi úbor upraví. Rozčilující dobu čekání krátila jsem si prohlížejíc sál. Ten se mi však nelíbil. Vyzdoben je těžkou, skoro bych řekla jezovitskou kostelní nádherou a na »Künstlerhaus« a k tomu v Mnichově, zdálo se mi tam býti velice málo vkusu a ještě méně vzletu. Ale útulně byl upraven pro diváky i pro umělkyni, jako bys přišel na nějaké domácí představení.

Kolem tři stran sálu stupňovitě za sebou o šesti řadách byly židle pro obecenstvo. Podél čtvrté zdi u oken bylo pouze piano a v prostřed sálu, nevelké, čtyrhranné místo — obroubené žárovkami k zemi připevněnými a rudým závojem obetkanými — vyhraženo bylo pro tanečnici. I lustry byly takovými závoji zahaleny. Pianista již byl u piana a vše čekalo jen na ni. Najednou, aniž jsme postřehli odkud vešla, kde se vzala, tu se vzala, jak muška svatojanská když přiletí, stála tu skromňounká dívčinka rajského zjevu, na pohled as 14ti letá. Jak jitřenka na čistém nebi když se ukáže, tak tichounce a nenápadně vešla. A stála tu jak děvčátko z niv arkádských, když mezi množství neznámých lidí po prvé přijde, nesmělá a neposkvrněná ve svém úžasně věrném, antickém měkkém, krátkém rouše. Ticho bylo až mrtvé, tak mocně zjev této »Psyché« na každého působil!

Tvářinka její byla čistá, nenalíčená. Hlavička hladká, malá a jen vzadu, z malého drdoulku převisovaly dva praménky vlasů, jakoby byly náhodou se uvolnily!

Všecko na ní bylo tak cudné, milé, něžné, nevinné a prosté, jako když se to samo sebou rozumí a jinak ani býti nemůže. Nikde nic zúmyslně a jakoby náhodou nalíčeného, nebo vyzývavého. Celé to půvabné tělo dýchalo něhou, poesií, čistotou a jen se tušiti dávalo. Jakoby právě z ráje, z rukou božích byla vyšla, tak tu stála neporušená a věru že za model byla by

sloužiti mohla malíři, který by chtěl zobraziti: »Zvěstování Panny Marie!«

Hledíš, hledíš, hltáš očima a dýchati se bojíš! Ku podivu! Vše je na ní tak jednoduché, přirozené a nenápadné a přec nestačíš se dívati! Čtyři oči přála jsem si mít!

Když vešla, stála chvíli tiše se sepjatýma rukama a andělskýma očima k Bohu upřenýma. Pianista začal hráti Chopinovu mazurku a ona počala tančit. Zde se mi nedostává výrazu pravého, neboť slovo tanec ho nevystihuje. Při pohledu na ni, bylo mi tak, jako bych se dívala na beztarostné, nic netušící skotačící děvčátko.

Její zjev a způsob tance překvapil tak, že málem bychom byli zapomněli tleskat. Až po malém vzpamatování začal potlesk. Ona, jak ustrašené ptáče běžela k pianistovi, chopila ho za ruku a děkovala se u piana s ním. Ale jak! Člověk měl ilusi, že má před sebou děvčátko, které ponejprv před obecenstvem vystoupilo. Tolik plachosti, rozpaků krásných, přirozených a proto okouzlujících bylo v její vystoupení. A všechno to až nápadně přiléhalo k jemné a něžné Chopinově hudbě.

Takovou ušlechtilou uměleckou rafinovanost si dám líbiti! A její tanec? Jak to jen říci? Ona netančí, ona básní, ona čaruje, ona se modlí!

To není pouhé tělesné cvičení ani dresura nohou, jak jsme uvyklí vídati! U ní duše stále mluví a tančí ruku v ruce zároveň s tělem a to hned radostí nebo žalem, tu zas roztoužením, hněvem, nebo uchvácená zbožnou úctou a bázní před božstvím se v tanci hroutí, klaní a modlí, jindy zas bezstarostně skotačí nebo se honí za paprsky slunečními, dle toho, co hudba jí povídá!

Její hluboká, básnící duše celé to ušlechtilé tělo a každý jeho pohyb posvěcuje, proniká a ovládá, vkreslujíc ve tvář a oko stále nové a nové výrazy. Odtud ta gloriola, ta záře, která z její bytosti v různých variacích vyzařuje to, co diváka omamuje a ji povznáší tak, že se díváš na ni jako na bytost nadpozemskou!

Tu mlhu posvátnou, kterou je obestřen celý ten její luzný zjev, neprotrhl ani jediný pohled někam a někomu významně vržený, jako to naše tanečnice většinou dělávají. Není to tedy nic pro hejsky z promenád, ani pro duše všední, tupé a nevzdělané! Ona tančí jen jakoby sobě a předce hned od prvopočátku si naladí duše všech, že nejen její duše je činna, ale i divákova. Ona přenese všechny v říši snů. Zpřede své touhy, žaly a radosti s divákovými, takže nastává velké a vznešené splynutí duší. Mně bylo, jakoby do mé duše vstoupila a zcela dle mého snění tančila. Tančila co si myslil asi Chopin sám ve své duši.

Když hrál pianista po prvém oddělení Chopinovy Préludes, vešla zas tak nepozorovaně, postavila se k pianu a pohřížila se v hudbu.

Ty její nohy divukrásně, přirozeně a jednoduše postavené, při této póse! Hodinu bych se byla vydržela dívat! Když tam tak stála, celá hudbou obetkaná, vzpomněla jsem si na Zeyera. Ten kdyby ji tak byl spatřil! Byla jak z jeho snů vyňatá! Čistý horský kvítek ještě orosený!

Po chvíli probouzí se ze svého snění a již tančí. I její prsty tancují, jak rej motýlů když se honí.

Když znázorňovala pósy figur z antických basreliefů, bylo obecenstvo zrovna ztrnulé a myslím, kdyby se byl v tu chvíli zázrak stal, že nemohlo větší oněmění nastati! Na basreliefech vidíme jeden pohyb — zde jsme viděli jeho věrné pokračování.

Při jiném tanci, kdy se modlí a klaní Bohu, kdy ve víru unášená jako bez moci se točí a ustrašeným okem pomoc a útočiště hledá, mimoděk Vás přenáší před trůn Boha, naplňuje úctou, bázní a posvátnou hrůzou. Co vše ty oči povídaly a jak nám jí chvílema bylo líto! To byl výkon a zjev, na který se do smrti nezapomíná — výkon, za který jsme vděčni pro rozkoš a blaženost, kterou duše procítila a oko zažilo. Já ještě ve dveřích obracela se do sálu, dívajíc se roztouženým okem jako za obláčkem, který pluje směrem, kde dlí někdo, kdo mi jest nejdražší!

Kdykoliv Duncanova vystoupila, vždy vyšla za ní její sestra, skromňounké mladé stvoření, skoro starodávného vzhledu. Usedla nepozorována u dveří, ale já ji předce viděla! Bylo mi sice líto odvrátiti oči od její sestry a předce jsem ji zas musela pozorovat, poněvadž mne zajímala duševní spojitost těchto dvou sester z důvodu, že mi připomínala doby z mého divadelního studia. Ta sestra neviděla kolem sebe nic, než svoji tančící sestru, kterou sledovala přímo vytřeštěným zrakem. Rozuměla jsem jí dobře a poznala jsem, že ví o každém pohybu, který následuje a že jest svojí sestře spolehlivým a přísným kritikem.

Věru že neradi probouzeli a vraceli jsme se do skutečnosti z těch krajů, do kterých nás zanesla. Šli jsme domů jako z pobožnosti a očištěni jako od zpovědi.

Co je proti tomuto tanci ztrnulý, ztuhlý a vždy na jedné špičce nohy se točící balet, kde duše nemluví. Někdy jest to skutečně jen bezmyšlenkové klácení rukou, jako když větrák po větru se točí.

Kdyby někdo porovnával obličeje zmíněných tanečnic v klidu, byla by Cléo de Mérode ve výhodě. V tanciby se však úsudek převrátil a každý by řekl o Duncanové: nebesky krásná a o druhé jen: hezká. Taková jest moc duše nadané, vzdělané, pilné, čisté, nadšené a tvořící!

Slečna Duncanova naříká, že stojí se svým tancem osamocena a bohužel, asi dlouho tak opuštěna zůstane! Ona se liší svým tancem ode všech tanečnic — ale proč? Protože se liší ode všech i svým hlubokým vzděláním.

Aby vyrostly z duše výkony tak mohutné, k tomu je potřebí pravda talentu; ale pouze s talentem by se toho přece

nedocílilo! V takové duši musí býti masivní základy složené ze všeobecného vzdělání, ze znalosti historie a z důkladného mnohostranného uměleckého vzdělání! Duncanova je filosof a badatel tance. Ta bloudila a hledala dlouho ve tmách dávné minulosti, než dospěla k těmto na pohled tak jednoduchým, prostým a přirozeným výsledkům! To je právě ten zázrak, že její výkony nenesou stopy studia a trampot, že nepociťujeme při nich onu často jevící se úzkostlivost při baletu, že ten neb onen pohyb se nepovede. Ona tančí dle toho, co duše jí diktuje, jakoby bezděčně. Ona je v prvé řadě velkou herečkou a královnou všech tanečnic. Kolik našlo by se tanečnic s takým vzděláním, s takou obrovskou pílí a ušlechtilou zálibou? A kolik takých hereček? Ach Bože, málo, málo! Talentů je dosti, ale vzdělání ne, a proto vždy bude málo vynikajících umělkyň. Talent je vrozený, ale vzdělání se musí nabýt!

A jaký je tak průměr vzdělání většiny tanečnic a bohužel i leckterých hereček? Hrůzno vzpomínat!

Snažení tak mnohých nese se jen za jediným cílem: líbiti se, žíti pohodlný život a oslňovati bohatými toaletami. Co zkusí duše ušlechtilá, vzdělaná, za skutečným uměním tíhnoucí, mezi takovými dušemi nabubřelými a nevzdělanými, o tom dalo by se napsat knihu, která by obsahovala aspoň tolik utrpení, kolik ho obsahují Dostojevského: »Zápisky mrtvého domu!«

Dle soudu takových jest vzdělání bláznovství a ke studiu ho netřeba, neboť ony »tvoří« velice hravě a to následujícím způsobem: Najme se za peníze učitel, role se nastuduje tak, že se po učiteli nápodobí každé oka mrknutí. Poněvadž v moderní hře se žádají detaily ze skutečného života, dá se za peníze pomoci i tomu. Jde se s touže rolí ke druhému a potom ještě i ke třetímu učiteli. Každý roli pojal jinak, každý něco nového ukázal. »Umělkyně« takového druhu skutečně »uměle« tyto tři studie spojí, vybírajíc si jen to, co se jí nejvíce líbí a co myslí, že bude působiti a má hru bez vlastního studia a namahání i s detaily.

Kdo zná útroby takto stvořené role, pak se ovšem směje referátům, jako: »roste od úlohy k úloze,« atd. — No, Pánu Bohu poručeno! Takové výkony, jak známo ze zkušenosti, líbívají se širším vrstvám, tedy většině, ale trvale a hluboko se v duši nevryjí nikomu!

Žádný učitel nemůže roli až do podrobných detailů nastudovat a to proto, že jí neprožil, neprotrpěl, nýbrž jen promyslil. A kam by také přišel se zdravím, aby měl každému žáku roli za cenu velkého duševního vzrušení a utrpení prodělati a kde by stačil časem?

Stane-li se, že učitel nacvičuje roli, kterou kdysi sám hrával, lze docíliti v nápodobení větších úspěchů. Ale nechť je již učitel jakýkoliv a sebe svědomitější, vždy budu tvrditi, že jen ten, kdo si roli nastudoval sám, komu bezprostředně z duše vyrostla, dovede diváka za srdce chytiti.

A kdo si dovede roli nastudovati sám? Jen ten, kdo vrozený talent zúrodňuje vzděláním, hojným čtením a bedlivým pozorováním svého okolí. Přidávání těchto políneк do plaménku talentu způsobuje tvůrčí žár.

Jsou věci v umění, které jsou podmíněny jen velkým vzděláním. Mohl by ku př. malíř i při velkém nadání namalovati historický obraz, kdyby dříve tu dobu, v níž zobrazená událost se odehrává, neprostudoval a neprozkoumal od způsobu celého tehdejšího žití až do detailu každého roucha? A není herecký výkon také často obrazem historickým? Herec musí studovati stále a stále se prohlubovati a vzdělávati přímo úmorně, chce-li se státi skutečným tvořivým umělcem a ne pouhou opicí, která naučené nápodobí.

Končím tuto úvahu, která vlastně ke kapitole o tanci ani nepatří. Mám však připravený článek o umění hereckém, hercích, učitelích a jich žácích, o kritice, autorech a o studování rolí a mimoděk mi něco z něho sem vytrysklo.

KARLA WELSOVÁ.

Literatura, umění, věda.

O socialisaci umění od dra O. Hostinského. (Přednášky a rozpravy paedagogické I.) — Dojmy a city esthetické jsou nejen průvodci ethických, ale zpříma jich podporou. Svojí účelností a přirozeností i svými prostředky výrazovými krása jest příbuzna dobru, jakož vůbec první projevy esthetického citu za rozvíjejícího se intelektu ohlašují se nejen jako rytmus v písni a tanci a ozdoba v šatě a vnějšku, ale i jako formy zdvořilostní a jako ušlechtilý mrav ve vzájemném styku lidí. S toho hlediska socialisace umění má svůj hlubší základ než by snad zdálo se tomu, kdo by v ní hledal jen, řekl bych, nedělní zpříjemnění prázdně vyděděného a utiskovaného lidu. Prof. Hostinský na takový hlubší základ postavil svoje přednášky o umění, z nichž jednu v této brožuře nám podává. Oč usilujeme, praví, je především zvýšení hodnoty života těmi uměleckými požitky, které každému bez rozdílu jsou snadno přístupné, ač umí-li si jich povšimnouti a dovede je vnímati. Probouzeti všímavost a vnímavost již v dítěti, od prvních jeho hraček a prvních jeho her, pěstovati je dle možnosti ve škole, mimo školu, ve vsi i v městečku, v rodině, okolí, toť hlavní úkol socialisace umění. Věc je vážna a není tak snadna. Opatřovati lidu umění a zvykati jej na ně, když by sám pro ně vnitřního pochopení neměl, bylo by tolik, co vychovávat jej k nejhoršímu snobismu. Nesmí tedy »socialisace umění« státi se pouličním heslem a prováděti překotně.

Nakladatelství B. Kočího jalo se vydávati »**Obrazárnu pro českou školu i dům**«. Jsou to barevné, pečlivě vytištěné, na tónovém podkladovém papíře lehce napjaté obrazy po 30 hal. Dosud vyšly: V. Jansy Hradčany a Malá Strana r. 1860, K. Engelmüllera Černé jezero na Šumavě, L. Kleinmondové Zátiší, A. Kalvody Buchlov v ranní mlze. Při každém obraze je methodický výklad z péra odborníkova. Ve vyličeném právě rozsahu socialisace umění může býti Obrazárna vítanou pomůckou tam, kde základy porozumění a vnímavosti umělecké již položeny byly. Lácí i krásou provedení hodí se dobře do každé domácnosti. P.

Obzor historický. — V historické literatuře české poslední doby stojí v popředí práce prof. Pekaře, Nejstarší kronika česká, a kontroversa k ní se pojící O práci Pekařově bylo již v »Rozhledech« referováno (v č. 8), o replice Kalouskově (v »Osvětě«) a Vackově (v Čas. Čes. Musea) zmíníme se,

až spor šíře se rozvine. — Dnes upozorňujeme čtenáře »Rozhledů« na dvě samostatné práce uveřejněné v 1. čísle nového (IX.) ročníku Českého Časopisu Historického (vyd. prof. Goll a Pekař). Je to práce dra J. Bidla: Br. Jan Rokyta u cára Ivana Hrozného, a práce dra J. B. Nováka: T. zv. Codex epistolaris Primislai Ottocari II. Dr Bidlo podává soustavnou a na původních pramenech založenou zprávu o theologické disputaci cára Ivana Hrozného s br. Janem Rokytou, která jest význačna netoliko pro osobnost cárovu, ale i pro misionářské snahy Jednoty Bratrské a která zároveň je zajímavým příspěvkem k řídkým stykům rusko-českým. Po uzavření unie Lubelské (r. 1569), kterou konečně sjednocena byla Litva s Polskem, vypravil tehdejší král polský Sigmund II. August četné a skvělé poselstvo k cáru moskevskému Ivanovi, aby s ním umluvilo mír stran sporného Livonska. Vůdcové poselstva, dva polští magnáti a příznivci Jednoty Bratrské vzali s sebou s vědomím Jednoty výmluvného bratra Jana Rokytu za tím cílem, aby na cestě své šířil víru bratrskou, po případě aby na víru Jednoty obrátil samého cára, jehož snášelivost vůči protestantům, theolog. vzdělání a interes o reformaci západoevropskou byl znám a budil v protestantech veliké naděje. Při jednání s poselstvem polským došlo z osobní záliby cárovy v theolog. disputacích k rozmluvě br. Rokyty s cárem (r. 1570) Rokyta vyložil na otázku cárovu po lutherské víře opatrně víru bratrskou. Cár-theolog odpověděl mu zvláštním traktátem, v němž názory Rokytovy vyvrací, pravoslavnou víru obhajuje, ale přede vším chlubí se cizincům svou theolog. učeností. Rokytu prohlašuje za »kacíře a služebníka Antikristova«, čímž ovšem misse jeho skončena. — Pojednání dra J. B. Nováka přesvědčivě dokazuje, že t. zv. Listář Přemysla Otakara II., který dosud platil za nejdůležitější pramen posledního desitiletí vlády Otakarovy (pro léta 1270—1278), protože obsahoval mnoho listů domněle z králov. kanceláře vyšlých nebo do ní došlých, není ničím jiným než částí větší sbírky řečnických a slohových cvičení, kterou složil Jindřich z Isernie pro potřeby své řečnické školy na Vyšehradě. Tento Jindřich byla osoba docela rozdílná od králov. protonotáře Jindřicha a královské listy v jeho sbírce obsažené nejsou opisy autentických listů královských, nejsou pravé, nýbrž smyšlené, ačkoliv látkou jejich mohly býti skutečné události. Pravým není ani známý manifest Přemyslům ke knížatům polským z r. 1278, který dosud se uváděl za positivní doklad slovanské vzájemnosti ve středověku. — V témž čísle Č. Č. H. jest ještě vřele psaný článek Fr. Táborského: Počátky novočeské poesie za vlivu klasicismu, v němž autor kreslí postavu dosud málo známého buditele a vydavatele novočeských knížek básnických, horlivého josefinisty Frant. Exp. šl. Schönfelda a zároveň osvětluje liter. poměry v Praze r. 1775. — O kritickém článku dra V. Novotného (Ad. Bachmanna Geschichte Böhmens) budeme referovat až po jeho ukončení. — Ostatek čísla Č. Č. H. zaujímají referáty a bohaté zprávy o novinkách z histor. literatury české i cizí. — vk.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Turecko připravuje se k válce, ježto prý v *Macedonii* propukne povstání mezi 4. a 15. březnem. To přesné datum činí zprávu podezřelou. Původcem zprávy je prý Turecko. — Macedonský komitét bulharských žen vydal provolání a poslal je světovému spolku žen proti válce. V provolání se praví, že Macedonie se bouří proti barbarům a utlačovatelé mstí se vražděním. Krev lije se v proudech. Po celé zemi rozléhá se zoufalý křik žen, starců, dětí, obětí to ukrutenství. Ti, jimž se podařilo utéci přes hranice, bloudí po lesích a uprostřed hor bez přístřeší a chleba. Celá společnost bulharská jest nejhloub rozjitřena a činí co může, aby přispěla na pomoc nešťastným, ale tam za hranicí bulharskou vraždí se dále, děti se za živa upalují, ženy se znásilňují a mužové se zabíjejí. — Na Balkáně má býti zjednán pořádek dle dohody Rakouska s Ruskem především nápravou finanční evropských provincií tureckých, vybírání daní, výplaty gáží úřadníků, četnictva a vojska. To nutně předpokládá finanční kontrolu. Rovněž třeba kon-

troly četnictva, ježto mnohé ukrutnosti se staly za účastenství turecké správy; k tomu by se hodili důstojnici neutrálních států (Belgie, Švýcarska a p.). Konečně jest nezbytný dozor nad veškerou správou Macedonie mužem nezávislým na tureckých tradicích. — Turecko má už na hranicích macedonských 100.000 mužů; Rusko mobilisuje vojsko kol Černého moře, Bulharsko svolává odvedené vojsko o 14 dní dříve do zbraně a mobilisuje divise ve Srědci a v Plovdivě, Srbsko svolává záložníky do zbraně. Londýnské časopisy již příští měsíc vypraví na Balkán válečné dopisovatele.

Rozhodnutí ve sporu *venezuelském* odevzdáno bude zahraničnímu ministru mizozemskému. Jakmile o tom bude sepsán protokol, blokáda se zruší. Venezuela je prý ochotna vyplatit Německu a Italii hotově 5500 lib. šterl.

Říšská rada jednala o 7 návrzích na změnu jednacího řádu ve středu dne 4. a v pátek 6. t. m. Návrhy odkázány byly 48čl. výboru, jemuž, dle návrhu Skenova, nestanovena lhůta k podání zprávy, což se vykládá za pohřbení návrhů. Z Čechů promluvili dr. Kramář a dr. Stránský. Dr. Kramář nastoupil proti Němcům ofensivně pro zásadu, že má býti parlamentní jednání zajištěno pro každý případ a proti každé obstrukci, aby vládě nebyla dána záminka vládnouti bez parlamentu. Nám nepřirostla tato sněmovna nikterak srdci, pravil dr. Kramář, a kdyby zanikla a kdyby ji zničili právě ti, kteří mají největší zájem na ní, jest nám to úplně lhostejno. Ale místo této staré žádáme novou a nová sněmovna musila by býti vybudována na základech nových. To je věcně správné a také takticky vhodné. Němci jako v otázce jazykové tak i v této byli nuceni ukázat se jako falešní hráči. Dr. Stránský dal se v řeči své strhnouti a přestřelil. Řeč jeho byla vlastně řečí pro majoritu. Ale na říšské radě jaká je majorita? Žádná. A sotva jaká bude. Nám pak v majoritě nikdy nebývalo zdrávo, nám nejlépe svědčí politika volné ruky, ve které můžeme bojovati a bojujeme pro své české požadavky demokratické a pokrokové. Proti dru Stránskému zapolemisovaly hned v sobotu a opětně v neděli (7.—8. t. m.) »Nár. Listy« citujíce mu prohlášení dra Pacáka z 23. května v plném parlamentě: »Nestane-li se národu českému po právu, zůstane-li křivda na něm spáchaná dále, nepropustíme parlamentní porady o rak.-uherském vyrovnání.« Podle všeho mladočeská strana obstrukce se nevzdala, což je pochopitelno. Za platného jednacího řádu nezbývá než mít i ten prach v suchu. Citují-li pak »Nár. Listy« slova Pacákova, není nemožno, že se s obstrukcí setkáme i u vyrovnání, třebas nevypadala jako obstrukce. V čís. 17. »Rozhl.« poukázal Al. Neklan na výhody parlamentního projednávání předloh vyrovnacích. Není pochyby, že by to bylo vládě nejméně příjemno a nejvíce nebezpečno. Soudíme tedy z vystoupení dra Stránského a z odezvy, jež vyvolalo, že taktický postup klubu mladočeského jest obezřetný a správný. — Proti oběma řečníkům právě zmíněným namítal posl. Choc, že změna jednacího řádu je pokračováním násilnické politiky centralismu, pokusem o ubití malých stran a zabezpečením samovlády němčiny (?). K tomu jen poznámku, že každá strana dovede i bez obstrukce užít sta v politice neustále se vyskytujících podnětů, aby se uplatnila, má-li zkušené politiky. Právě malé strany mají se domáhat jednání parlamentního.

O *konversi* společného státního dluhu jednalo se 10. t. m. v prvním čtení a předloha byla přikázána rozpočtovému výboru. Z řečí pronesených zaznamenáváme: posl. dr. Fiedler pravil: Máme přistoupiti k poslednímu činu (opravy valuty): placení hotovými, k čemuž nynější situace vzhledem k nepříznivé obchodní bilanci málo se hodí. Účel jest jasný, až obnoví se platy hotovými a valutní operace bude ukončena. Uhry budou vynasnažovati se o samostatnou cedulovou banku. — Posl. Ploj by si přál, aby se konvertovala celá suma 5 miliard a nevylučovalo z konverse těch 1400 mil. Totéž praví posl. Kaftan a míní, že Uhry tají své plány, aby v danou chvíli vyzískali pro sebe co nejvíce. Rád by věděl, co je ujednáno mezi vládami o obnovení platů hotovými. Také třeba uvážiti, jak bude působiti konverse na investiční rentu dosud nezadanou. Vytýká, že místo 43 užije se jen 32 proc. investičního úvěru na vodní stavby v Čechách.

V rozpočtovém výboru prohlásil 11. t. m. dr. Kramář, že bude hlasovat proti předloze *konversní*, ježto vláda má volnost v příčině úrokové míry, způsobu a provedení operace. Rakousko neslo celé risiko státního dluhu a

musí požívat všech výhod klesající úrok. míry. Kdyby Uhry chtěly kapitalisovat svůj příspěvek 29,188 00d zl. a jej splatiti, musilo by se to stát na základě nynějšího kursu renty. Musí se konvertovati všechen státní dluh. Jest pro konversi na $3^3/_4\%$, bude-li se konvertovati na 4 proc. je naděje, že brzy budeme moci dát odkolkovat naší rentu na $3^3/_4\%$. Vládní předloha byla pak po výkladu min. financí, ve výboru přijata a bude asi přijata i ve 2. a 3. čtení ve sněmovně 12. t. m. Bude 4 proc. a provede se překolkováním. Pro rentu náhradní, na opatření kapitálu na splátky majitelům rent, utvoří se nový typus obligací státních zúročitelných $3^3/_4\%$, jež po 10 let nebudou sníženy.

V *branném* výboru pokračovalo se 5. t. m. Poslanci tentokrát dosti se přičiňují uplatniti požadavky občanstva a živnostnictva. K tomu, co jsme již uvedli na str. 447., jest poznamenati ještě žádost, aby živnostníci dostávali 40 proc. vojenských dodávek místo 25 proc.; dále aby nejen jediný syn, nýbrž vlastní živitel rodiny byl zařazován do náhradní zálohy; aby z fondu vojen. taxy alespoň čtvrtiny upotřebeno bylo pro chudobné rodiny vojáků, povolaných ku cvičení ve zbraní; aby tělesné tresty byly zapovězeny, jmenovitě přivazování, vojsko na manévrech nebylo tak namahánо a aby bylo lépe stravováno. Ministr slibuje — ale slabý parlament dodržení slibu nevynutí.

Sociální. Uzákonění zemské dávky z piva zdraží obyvatelstvu od 1. března pivo o 2 kr. na litru. Pivovary tiskem a hostinští na veřejných schůzích obecenstvo již na to připravují. »Právo Lidu« v neděli 8. února praví, že dělnictvo sociál. demokratické není tak otupělé, aby sneslo toto nové zdražení životních prostředků; ale proti svornému usnesení hostinských a pivovarů těžko bojovati. Leda abstinencí. A to by zajisté mělo sociální význam. Za té příležitosti »Pr. L.« vypočítává, že r. 1901 bylo v Čechách 665 pivovarů. Z těch patřilo šlechtě 267, velkostatkářům, továrníkům a soukromníkům 180, pravovarečným společenstvům 68, obcím a městům 48, akciovým společnostem 29, klášterům a řádům 35, arcibiskupstvím a biskupstvím 11, nadacím a ústavům 14, císař. domu 13. — Měšťanský pivovar v Plzni vyplácel na jedno váreční právo, (které r 1843 mělo ceny 50 zl., a dnes má ceny 292 100 K) 13.000 K dividendy, akciový pivovar v Plzni 125 K, společenský 130, smíchovský 160 (akcie za 200 zl.).

Ozvuky a paběrky.

Radik. Listy neopustil humor ani při jednání říšské rady o změně jednacího řádu V sobotu 7. února na 1. straně v 1. sloupci, řádce 19. a 20. nebyly by prý se nadály té ústupkové zbabělosti Mladočechů, že »přímo zasáhnou v politickém ději, aby říšská rada byla zabezpečena«. Ale již na řádce 45.—49. zapomenuly, co napsaly, a ejhle: »I na cizí neoprávněné (?) půdě, dokud se tam pohybujeme, nenávidíme komediantství. Pryč tedy s neopravdovostí v každé formě! Přesvědčíme se, že takovými opravami, které by směřovaly ku pozdvižení opravdovosti (a tou je i oprava jedn. řádu) ranili bychom hluboce neopravdovost říšské rady.« Poněvadž Rad Listy příliš licoměrně právě tehdy kroutily očima, nemohly vidět tuto blamáž Tudíž z milosrdenství upozorňujeme. — Má býti obstrukce znemožněna každému? hrdinsky dokonávají popravu vlastní soudnosti na sloupci 2. »Tedy také tomu, kdo zastává právo?« »Ať obstrukci v zájmu práva či v zájmu násilí, obé chce zadržeti mladočeská moudrost —?« Nu, to již musíme přenechat Rad. Listům, aby právo obstruovat mohlo, ale násilí ne. — Ještě ukázku! Citovali jsme v čísle předešlém na str. 470, co státoprávním radikálům vytkl Al. Hajn. Rad. Listy staví se, jako by četnými přáteli venkovskými byly vyzývány, aby odpověděly »na dětinské a nezdůvodněné útoky p. A. Hajna v Osvětě Lidu«, ale prý neodpoví, ježto udělati pořádek ve vlastní straně je záležitostí strany radik. pokrok. Kdyby Rad. L. měly rozumné důvody, neohlížely by se na svoji sestru a uvítaly by příležitost k polemice Polemika v novinách jest nejúčinnějším prostředkem, aby kdo hájil a šířil své zásady. Ale R. L hrají z nouze uraženou ctnost. Samostatnost, ústřední orgán rad. pokr. strany, nechaly Radik.

Listy stát v sentimentální pose a Osvětě Lidu neodpověděly. Co si teď R. L. počnou?

Na různé adresy. Pravá umělecká osobnost nemůže jinak, jak praví Lienhard, než odvrátiti se a se osvoboditi, od základů se osvoboditi a stranou ustoupiti od amerikanismu našeho veřejného života, toho nejnovějšího barbarství sem tam zmítané kultury. Kdo necítí, že obchodnický hluk vnějších úspěchů je něco naprosto cizího pravé velikosti umělecké osobnosti, s tím není řeči. Prosím, aby čtenáři naši si dali týden, dvé neděle práci a všímali si u nás projevů o umění a projevů samých umělců. Najdou toho amerikanismu, až se podiví! Sám „Máj", orgán spolku spisovatelského, má ve svém p. Štechovi málo vybíravého amerikána. I když někdo založí tak pustý list, jako je Slovo, smí se nadíti sympatie pro reklamní amerikanism V minulém čísle jsem citoval ze Slova na str. 472 amerikánský nevkus o p. Hilbertovi. Ten ubohý list velebí p. Hilberta tím, že se prý stal prvním pražským mondain spisovatelem. P Hilbert mu za to nenapráskal! Ale snad si alespoň potají odplivl!

P. J. Hilbert odpověděl řiditelství Národ. divadla, jež přálo si vypustiti z jeho hry »16. únor 1903« postavu Novináře, k čemu p. Hilbert nechtěl dát svolení, velice prudce v »Hlase Nár.« 10. února. Řiditelství obávalo se uvésti Novináře na scenu, aby se naše sedmá velmoc nedurdila a žádalo, aby tato veseloherní figurka, která je tmelem celé hry, byla vyškrtnuta. Co by zbylo, mělo po návrhu dramaturga p. Kvapila býti předneseno ve formě scenického proslovu. P. Hilbert odpověděl, že nepodepíše proslovu p. Kvapilem sdělaného a příkře se obořil na divadlo, že prý »to jest soustavné dráždění, soustavné štvaní naduté, neschopné a prázdné prostřednosti, která se mstí za to, že jsem ji prohlédl a netajil se poznatkem«. Že se p. Hilbert tak rozčilil, o to má zásluhu jistě nadutá livrej Nad-Slova, vyřizujícího divadelní vzkazy s lokajským sebevědomím.

Pan Dr. J. Preis popírá v Nár. Listech 8. února, že by byl pisatelem stati »Pelclovina« ve Slově a dovolává se zejména svědectví p. X t. j. p. Hrona o tom, že mu nedoznal, že by byl »stabilním spolupracovníkem časopisu Slovo«. Zdali po případě jen výslovné přiznání je důkazem, nebudeme vyšetřovati. Rovněž ne, zda je či byl »stabilním« spolupracovníkem Slova. Že jím p. Preis je, nebylo míněním jen naším. Ostatně proti dopisu v Zaslánu Nár. L. citovaném, můžeme citovati také my p. Hrona, jenž nám píše: »Nikdy jsem se tím netajil, že jsem považoval p. Preise za hospodářského referenta Slova a důsledně jsem se domníval, že lokálka Pelclovina bez jeho účasti do Slova se nedostala, třebas objektivních důkazů proto po ruce není.« — Jinak je nám jen potěšením, že p. Preis orgánu »vyšší úrovně« se zříká a loyalně hájí úctyhodnou zásadu, že »jsa členem redakce jednoho listu nemůže být současně členem redakce jiného listu, odlišného politického směru«.

»Slovu" vzkázaly »Radik. Listy« tento týden: »Páni, kteří mají tolik práce v sanacích a jiných výnosných podnicích, málo se starají o to, že jsou také lidé, kteří pracují pro něco, kde se právě nevydělává.« — Páni v »Rad. Listech« budou asi pány ve »Slově« dobře znáti z dlouholetého přátelství můžeme jim věřiti.

Přilítlo jaro z daleka,
v Evropě plno touhy,
že konečně už přestane
mír jednotvárně dlouhý.

Hoj bude zase veselo,
ach, to se jinak dýše!
Už kapitály haute finance
a vojsko sbírá říše.

Z pošví se derou šavle ven
baisse kursy dolů tlačí,
a novináři o překot
rozsévaj' sémě dračí.

Aj, bude to zas divadlo
na různých polích slávy,
krev teplá zbarví mundury,
a v žatvách padnou hlavy!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 21. ÚNORA 1903. ČÍSLO 21.

Nové útvary?

Článek »Positivní politika« v čís. 19. »Rozhl.« byl redaktoru »Osvěty Lidu« v Pardubicích p. Al. Hajnovi podnětem, aby se o české politice vyslovil. Stalo se to ve článku »Tři směry české politiky« v čís. 12. dne 11. února 1903. »Osvěta Lidu« vycházejíc z předpokladu pouze smyšleného a »Rozhledům« podloženého (nepravím, že z úmyslu zlého), že praemisou Positivní politiky je: »existence našeho národa je podmíněna existencí Rakouska a zájem náš a dynastie jsou totožné«*), konstruuje si »logicky nutný a možný závěr jen jeden: positivní rakouská (konservativní) politika«. Ta prý »dojista by leckterý ten ‚drobeček' ve Vídni sebrala, ale celkem bychom pokládali za neštěstí a pohromu národa, kdyby ve své většině k takovéto konservativní rakouské většině se přiklonil.« Jakmile »Osvěta Lidu« vyrobila tuto způsobnou škatulku, do které návrh

*) »Čas« dne 19. února odpovídaje na článek „Zůstaneme na rozcestí?« v čís. 20. »Rozhl.« píše o dru Kramářovi: »nesdílíme jeho důvěru v oficiální Rakousko a nevěříme jeho tvrzení, že zájem dynastie je vždy (!) týž jako zájem našeho národa« — a „dr. Kramář dovolávaje se dynastie, je proti všeobecnému právu hlasovacímu, dr. Kramář stále a stále žaluje na Los von Rom a utíká se pod ochranu konservativních a reakčních kruhů rakouských, dr. Kramář ostentativně a docela nevhodně brousí své rozumy o sociální demokracii« a proto prý je rozdíl: Rakousko dra Kramáře a Rakousko »Času«. K tomu bychom zatím odpověděli, že tu jde patrně o dva zcela různé Kramáře. Jednoho černožlutě reakcionářského zná »Čas« a nikdo jiný, ostatní, kdo se zabývají politikou a »politicky myslí«, znají Kramáře docela jiného. Žalovat a žalovat je také rozdíl. Žaloba bez důkazů neplatí a »Čas« to, co praví, dokázati nemůže. Pro sebe nebudeme ani odmítati to podezření z oficiálnosti atd. »Rozhledy« vítají 1) že poslanci upustili od obstrukce a odvrátili od nás nebezpečí oktrojování a vládnutí § 14ým, 2) že poslanci chtějí stát na reálné půdě politické a tím se před voliči netajit. »Čas« však stále nastrkuje dra Kramáře, jakého my neznáme, a tím stěžuje diskusi. To, jak se brání proti článku »Zůstaneme na rozcestí . .?« nepřesvědčilo nás, že by jaký rozdíl byl mezi Rámcovým programem a drem Kramářem. Že každý národ musí na vlastní sílu spoléhat, je pravda už stará, kterou věří a vyznává každý, a to byl jediný argument, jímž »Čas« chtěl dokázat, že v Rámc. programu je něco jiného než co pravil dr. Kramář.

Positivní politiky se dal složit, nemohla ze zdvořilosti jinak, než podeliti i ostatní a tak vznikly dvě ještě hezčí škatulky. Proti jedné krajnosti: konservativní rakouské politice postavila druhou krajnost: strany státoprávní. Do středu, juste milieu, staví českou lidovou stranu (realistickou), část strany radikálně-pokrokové a nespokojence ve stranách i mimo strany a nazvala ji stranou positivní české politiky. »Ježto politika česká, jak všecky známky ukazují, se projevuje těmito třemi hlavními směry, budeme míti, praví, politiku konservativní, politiku pokrokovou a politiku státoprávně-radikální. Ze šesti stran dostali bychom pouze tři, které by se, jestliže by si byly vědomy vyšších svých cílů, harmonicky doplňovaly a — abychom tak řekli — jedna druhé pracovaly do rukou ku zdaru společné naší české věci.«

Než odpovím k tomu, jak p. Hajn pojímá můj návrh positivní české politiky, stručně uvedu z jeho důležitého článku hlavní myšlenky.

O politice stran státoprávních, ohlásivších se společným manifestem 17. ledna, shrnuje p. Hajn svůj soud takto: Pouze státoprávní politika není dnes plným výrazem našeho pokročilého a všestranně rozvinutého života; svou jednostranností, svým odkladem řešení palčivých otázek sociálních a hospodářských a opatřování našich přítomných potřeb by národ náš spíše vyhladověla, nežli vytvořila z něho činitele, se kterým by se muselo počítat. A proto mohla by býti jednotná státoprávně-radikální strana jen jakousi zálohou straně provozující politiku věcnou a positivní, nikoli však stranou vedoucí. Nová strana, již seskupuje p. Hajn kolem dnešní strany realistické a již by nejraději nazval stranou pokrokovou, měla by býti stranou politiky opravdu české, lidové, pokrokové a sociálně-pokrokové. Ta by čes. státního práva nezavrhovala, ale zavrhla by taktiku, s jakou až dosud česká politika hleděla státní právo vydobýti. K uskutečnění státního práva strana pokroková postupovala by též po »etapách«, ale ne sloužením vládě, nýbrž vytrvalou a soustavnou činností doma i v parlamentě. Za státoprávní »etapu« pokládala by vše, čím by se národ náš sílil a zveleboval ve směru osvětovém a hospodářském; nepodceňovala by snahy autonomní a federalistické, jak pravověrní státoprávníci činí. Rozšiřování občanských svobod a politických práv, zvláště všeobecného rovného práva hlasovacího a vůbec všeliké snahy po zavedení života v pravdě ústavního v Rakousku neodbývala by pošklebkem, že by se jimi jen upevňoval centralismus, protože by byla přesvědčena, že ve státě v pravdě ústavním, na výsluní občanských svobod a širokých práv politických i vývoj našeho národa bral by se rychleji a snáze ku předu než v dnešním Rakousku šlechtickoklerikálním a byrokratickém. Směřovala by k povznesení a rozmnožení síly a moci českého národa, zvláště zvelebením jeho hospodářství, obchodu a průmyslu. Byla by češtější, nacionalnější než dosavadní státoprávní politika českých stran, protože by měla předmětem své péče živoucí národ český a jeho po-

třeby a nehleděla tak úzkostně k teritoriu (území) bývalého českého státu. Věnovala by tedy zvýšenou pozornost Moravě a české menšině ve Vídni .. »Poměry v našem vnitřním životě politickém jsou neutěšené, rozhárané, stávající strany nevyhovují, idee, které jim původně byly vůdčí, jsou na mnoze opuštěny, nové poznatky a učiněné zkušenosti donucují strany k revisi prvotních programů.«

Na článek tento p. Hajnův i předešlé (Bude se historie opakovat?) v »Osvětě Lidu« odpověděla »Samostatnost« dne 14. února: »Na četné dotazy důvěrníků, stoupenců a přátel strany o posledních článcích »Osvěty Lidu« zatím odpovídáme, že »Osvěta Lidu« je sice orgánem strany, že však názory ve článcích tlumočené nejsou názory strany a pokud nám je známo, ani názory některé její části; názory ty jsou jen osobními projevy redaktora listu. Celá záležitost bude vyřízena v mezích organisačního řádu strany.«

»Čas« dne 18. února přijímá projekt p. Hajnů, utvořit novou stranu a v článku »K zjednodušení českých stran« praví: Nechceme se pouštět do rozborů o stranách jiných; také není třeba, abychom se vyslovovali o poměrech, které p. Hajn zove positivně-rakouskými a radikálně-státoprávními. Povolaný výraz dostal směr první politickou brožurou prof. Bráfa, totiž v Listech politického kacíře; prof. Bráf ukazuje se svého konservativního stanoviska, v čem v tomto okamžiku osa české politiky se otáčí a dovozuje ze světové situace národa, že běží o to, nalézti ještě i mezi Němci ty silné živly v Rakousku, které by se semkly k obraně a záchraně Rakouska a tím našeho národa .. O spojení strany lidové s částí pokrokové strany, vedené »Osvětou Lidu«, jednalo se již několikrát na různých schůzích strany naší i pokrokové; pokud vidíme, nebyl by ani program ani směr závadou sloučení. Nastalo by tím skutečně zjednodušení a ujasnění politické. Jméno spojené strany nebude asi dělat obtíží; pan Hajn navrhuje název: »strana pokroková«. Snad by vyhovělo jméno: »pokroková strana lidová« také; ovšem jest hlavní věcí program a směr a ten, jak uznává se na obou stranách už dávno, je takořka totožný«.

Konečně poslanec V. Choc, dav se interviewovati redaktorem vídeňské »Wage«, pravil (viz čís. 7. »Wage« str. 207) v podstatě: Státního práva nelze jinak se domoci, než bezohledným tlakem na ústřední státní moc. Na říšské radě konáme tlak (národ. sociální strana) obstrukcí. Kdo chce státní právo, musí obstruovat, kdo neobstruuje, nechce státní právo. Absolutismu se nebojíme, není tu ve středu Evropy trvale možný. Na místo chabého dualismu, nastal by zřízením samostatného státu ze tří zemí koruny České silně organisovaný trialism. A k tomu dojista dojde, bude-li český národ opravdu chtít. »Jakmile český národ se obrátí ve své převážné většině ke stranám opravdu státoprávním, pak nebude ani daleko do provedení státoprávního programu. Důležitý krok na cestě té se v poslední dobu právě

stal. Tři státoprávní strany, totiž národně-sociální, radikálně-pokroková a radikální skupina Baxova spojily se ke společnému postupu a jest naděje, že dojde k splynutí těchto tří stran. Přese všecky pošklebky Mladočechů utvoříme velikou demokraticko-státoprávní stranu a budeme míti úspěchů tím více, čím více chyb Mladočeši nadělají.«

Z uvedených právě novinářských projevů posledního týdne dá se souditi, že o splynutí tří státoprávních stran se již nějaký čas vyjednává, že proto redaktor »Osvěty Lidu« p. Al. Hajn, odpůrce skupiny Baxovy a strany národně-sociální, proti zákulisnímu jednání vystoupil svými články v »Osvětě Lidu«: »Bude se historie opakovat« a že jakmile bude sjednocení státoprávních stran prohlášeno, přejde s ostatními nespokojenými do strany lidové. Článek p. Hajnův »Tři směry české politiky«, jejž jsem obšírně dnes citoval, rysoval útvary vlastně již hotové. Stojíme na prahu nových útvarů a snad i nového období vnitřní politiky české. (P. d.)

O záležitostech učitelstva v král. Českém.

Učitelstvo domohší se zlepšení hmotných svých poměrů, nesmí zapomenouti na cíl, který si v této záležitosti určilo, t. j. postavení v ohledu hmotném na úroveň státního úřednictva posledních tříd. Vedle toho však nastávají mu úkoly neméně důležité, nežli je úprava hmotných jeho poměrů, a to dobývání p o l i t i c k é a o b č a n s k é s v o b o d y. Učitel za nynějších poměrů v pravém slova smyslu postaven je pod policejní dohlídku. Množství předpisů častokráte sobě odporujících a do malicherností zabíhajících spoutává veškeru jeho samostatnost. Předpisy ty bývají mnohdy výsledkem úplné libovůle úřadů školních a není je možno z platných zákonů vyvoditi leč libovolným, duchu jejich odporujícím výkladem. Učitel vydán je úplně na milost a nemilost okresního inspektora školního, a jací inspektorové bývají, ukázal nám proces insp. Sedláčka proti redaktoru »Školského Obzoru« Hofrychtrovi. Takoví Sedláčkové nejsou mezi českými okresními inspektory vzácným zjevem, ba můžeme říci, ani výjimkou. Zpravidla nejsou přáteli učitelstva, nýbrž pronásledovateli jeho. D i s c i p l i n á r n í ř á d učitelstva jest metlou, která v ruce inspektora nabývá přísterné podoby a která pro nepatrné příčiny zničila tisíce existencí učitelských. Na anonymní udání stane se inspektor stihatelem učitele, vyšetřovatelem jeho i soudcem. Řízení je tajné, učiteli není dovoleno nahlédnouti do spisů obžalovacích, není mu možno vzíti si právnicky zkušeného obhájce, neví, jak o něm okresní insp. referuje, zkrátka není mu poskytnuta náležitá obrana. Vědomí, že učitel závislý je na libovůli a rozmarech okr. inspektora a pak ta spousta nařízení, jimž není možno vyhověti, z toho vznikající právní nejistota, jsou příčinou nervósy, které propadává učitelstvo skoro

napořád. Následky toho jsou neblahé při vyučování a výchově a způsobují nová přestupování zákonných předpisů a nařízení. Proti učitelské organisaci nastává povinnost, aby všemi silami zasazovala se o změnu nynějšího disciplinárního řádu v nový řád, jenž by důstojnost učitelovu v prach nešlapal. Bude třeba, aby při disciplinárním řízení úplně oddělena byla funkce stihatele od funkce soudce, aby disciplinární řízení svěřeno bylo sboru, jemuž by předsedal právník, a aby řízení to bylo veřejné. Dále třeba, aby učiteli postiženému povoleno bylo vzíti si obhájce, aby mohl prostudovati všechen materiál jeho obžaloby se týkající, aby svědkové byli vyslýcháni u přítomnosti postiženého, krátce, aby učiteli poskytnuto bylo všeho toho, čeho poskytuje se i nejhrubšímu zločinci. Dále je třeba, aby organisace učitelská domáhala se, by nebylo v zásadě možno překládati učitele ze služebních příčin bez jeho výslovného svolení. Neboť v tomto překládání ze služebních příčin skryta je hrozná zbraň inspektorů proti nenáviděným učitelům. Neméně je potřebí i zasazovati se o to, aby zpátečnické výnosy, zvl. Thunovy proti učitelstvu, byly zrušeny. V těchto věcech mělo by se spojiti všecko učitelstvo Čech a snad i celého Rakouska bez rozdílu národnosti, aby bojovalo proti utlačovacímu systému, a přesvědčilo veřejnost a povolané kruhy, že poměry stávají se neudržitelnými.

Pevná organisace, hospodářsky silná, hmotně neodvislá, vynutí si pozornost povolaných činitelů a může směleji vystupovati na obranu svých práv a předkládati své požadavky. Proto sesílení hospodářské je podmínkou zdaru učit. požadavků. Nynější vedení organisace učitelské vskutku pochopilo zásadu hospodářského sesílení učitelstva, zapomíná však, že podmínkou jeho je nejen hospodářské instituce zakládati, nýbrž i se jměním Zem. Ústř. Sp. rozumně hospodařiti. A tu přicházíme ke smutným zjevům v hospodářství organisace učitelské. Dle jednatelské a účetní zprávy Z. U. Sp. za rok 1901—1902 skončil tento správní rok schodkem *7733·56 K.* Za prvních pět měsíců nového správního roku vydáno bylo více než přijato o 11488·02 K. Učitelstvo v důvěře, že na 20.000 K ročních příspěvků znamenitě posílí organisaci a za nedlouho zbuduje jmění, o které bude možno se dostatečně opírati, ochotně uvolilo se ku příspěvku ročních 2·40 K. Avšak výsledky jsou žalostné. A k tomu učitelstvo nemůže ani míti důvěry v hospodaření se svým jměním. Mnohé položky pokladní zprávy jsou takové, že vydání skutečně učiněných nemožno se v pokladní zprávě té dopátrati. Správa Z. Ú. S. měla by býti až přecitlivělá, aby ani stín nedůvěry nemohl na ni padnouti...

Dalším požadavkem organisace učitelstva jest, aby měla také už jednou svůj kulturní a školský program a za ním stála. Programu toho nevyhnutelně třeba jest, aby veřejnost uvědomovala se o cílech a snahách učitelstva a školy, aby program ten byl vlivným přátelům školy vodítkem a rádcem, čeho ve prospěch národního školství se domáhati. A nejen to: I jedno-

tlivcům z učitelstva potřebí by bylo znáti tužby a cíle novověké vědy vychovatelské, požadavky moderní školy a vzdělanosti vůbec. Program ten bylo by povinností organisace vštípiti každému jejímu členu v srdce, aby každý přesvědčen byl o jeho správnosti a o důležitosti zásad v něm hlásaných. Právem vytýká se nynější organisaci, že je pytlem, do něhož vecpati lze směs nejrůznějších názorů a přesvědčení. V této věci bude nutno ještě mnoho práce vykonati, než stane se z organisace nynější organisace myslí a srdcí.

Neposledním cílem organisace mělo by býti úsilí o vyšší vzdělání učitelstva. O to agitováno mělo by býti veřejně na schůzích i tiskem, aby stalo se to skutkem, o co Havlíček před půl stoletím usiloval: akademické vzdělání učitelstva. Nynější ústavy učitelské naprosto nedostačují. Předně nedostačuje nynější příprava ze 3. tříd měšťanské školy. Pak rozsah učiva v učit. ústavech stlačen je na minimum, ba v některých předmětech rovná se skoro učivu nižších středních škol. Na vyšších středních školách obory učitelské jsou specifikovány, zvláštní profesor přírodozpytu, jiný chemie, jiný fysiku, filosofickou propaedeutiku přednáší profesor z toho oboru zkoušený, kdežto na učit. ústavech, přírodopisu, fysice, chemii a hospodářství vyučuje profesor jeden. O odbornictví nemůže tu býti řeči. Zcela absurdní je, že vychovatelské discipliny přednáší ředitel učit. ústavu. Jak on k tomu přijde, když celý svůj život věnoval se přírodopisu, dějepisu neb jinému oboru a teď má přednášet psychologii, dějiny vychovatelství atd. Na ústavech učit. veliká část času ztráví se zbytečným muzikantstvím, jehož účel je až příliš patrný. Poněvadž však v dohledné době učitelských ústavů zbaviti se nelze, je třeba usilovati o jejich reformu, aby na nich počet vyučujících osob byl rozmnožen, obory specifikovány, rozsah učiva na roveň postaven rozsahu učiva škol středních, discipliny paedagogické aby přednášeli profesoři zkoušení, počet hodin hudby aby byl omezen, hra na varhany a na housle vyloučena, aby kandidáti přijímali se z nižší střední školy nebo ze IV. třídy reformovaných škol měšťanských a po ukončení studií na učit. ústavě povinni by byli studovati dále na universitě vědy paedagogické. Tak zvýšila by se úroveň učitelstva i jeho váha a vliv na vzdělání národa.

A pak učitel mezi lid. Přednášej, poučuj, vzdělávej, pozdvihuj mravní i rozumovou úroveň lidu, pomáhej, pracuj horlivě na zanedbané líše národního vzdělání a uvědomění, ať osvětou a vzdělaností čeliti může národ náš národům velikým, bohatým a šťastnějším. To budiž jeho posláním a povinností nejsvětější a úkolem a cílem organisace učitelstva všech škol od nejvyšších až k nejnižším. K. V.

Olomoucký kanovník svob. zednářem.

V sídle dra. Kohna, v středisku hierarchie Moravy nalézá se zajímavá věc. Kdo navštíví olomoucký hřbitov, nechť vejde druhým vchodem od města do stezky mezi hroby, vedoucí k pomníkům olomouckých kanovníků. Najde řadu mramorových náhrobků, s dlouhými, latinskými nápisy a právě takovými tituly, na konec obyčejně s theologickými průpověďmi. Na každém z těchto pyšných pomníků trčí vždy v čele erb, hlásající, že kdysi oživený prach pod ním náležel některému šlechtici. Latina, tituly, erby; dojem hrdý, povýšený, aristokratický! Tím více odlišuje se od svého okolí, téměř na konci postavený, jednoduchý, prostý pomník bez erbu, ač patří též šlechtici. Jest to kupa černých kamenů, kyklopsky na sebe složených, z nichž vyrůstá bez jakékoliv ornamentální zdoby neb formálního přikrášlení černý, prostý kříž. Ani hran seřiznutých nemá, ani jednoho profilku neb římsičky, ani podstavec, jako sousedé. Zcela holý, jednoduchý kříž, dvě břevna přes sebe! A v kupě kamenů zasazena šikmě černá deska s neobvyklými u křesťanů oznámeními a nápisem:

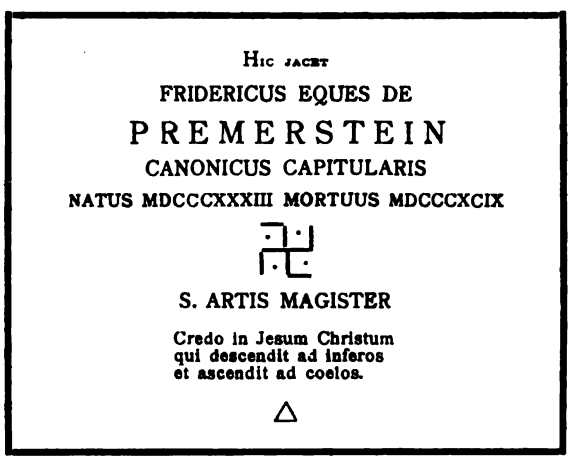

Česky: »Zde odpočívá Bedřich hrabě z Premersteinů, kanovník kapitolní, narozen 1833, zemřelý 1899, Tajného (S-Secretae) umění mistr. Věřím v Ježíše Krista, jenž sestoupil do nížin a vstoupil ve výšiny.«

Na hrobě, jenž jest plochý, s ostatní zemí v jedné rovině, roste břečtan a zimolez chráněný prostým zábradlím.

I laika zastaví dvě znamení na desce: První se na našich pomnících vůbec nevyskytuje a druhé zřídka ve způsobě tak zv. božího oka, pak ale opatřeno paprsky a v čele předmětů, nikdy na konec. Trochu zkušenějšího zarazí krom toho zvláštní hodnost zesnulého kanovníka: S. artis magister. Snad s a n c t a e,

svatého umění mistr? Ale taková hodnost neb jen titul v katolické církvi neexistuje! A proč nemá dalších titulů, jež jsou téměř do jednoho vypočtěny na náhrobcích druhých zde ležících kanovníků? Proč schází erb? Proč ubezpečuje na pomníku hrabě Premerstein, že věří v Krista, jenž sestoupil do »pekel« a vystoupil na »nebesa«, když to věřit musí již každý prostý katolík, neřku-li kanovník?

Pohled na desku zjeví nám, že ležící tu kanovník šel na cestě svého studia za hranice, jež mu jakožto hierarchovi vykázala vlastní církev. Ze všech známek možno soudit bezpečně, že hrabě Premerstein byl svobodným zednářem. A ne-li přímo jím, tedy členem jiné, ale souhlasné okultní společnosti, buď iluminátů, růžových křižáků, druidských hájů, theosofických neb kabalistických společností, atd., což na významu a dosahu jeho kacířství ničeho nemění. Neboť církev katolická nauky společností těch zavrhla na celé řadě koncilů, počínaje prvním ökumenickým t. j. vůli veškeré církve vyjadřujícím v Nicaei r. 325.

Pokusím se zcela stručně vylíčit význam desky, abych tvrzení své podepřel; předem musím však říci, že pravé vystižení symbolů jest možné jen po dlouhém odborném studiu. Význam symbolů podat krátce jest vůbec velmi těžko, na př. symbolu kříže a p. Tak i symbolu svastiky (prvé znamení) značky, jež nacházíme v římských katakombách i v mexických zříceninách, na ostrovech polynézských, po celé Indii a Číně, dnes ponejvíce buddhistického posvátného symbolu kola života. Dle prince Gautamy Siddharthy život lidský jest kolo věčně se točící, v jehož loukotích vpleteno svíjí se lidstvo, dosud nenalezší cestu ze svého utrpení. Čtyři body jsou označením indické esoterické filosofie pro čtyři nižší, takřka zvířecí principy člověka, oproti třem vyšším, duševním a božským. Čtyři tyto principy, »chtíče životní« jsou příčinou života (světského) vůbec, souhlasné se Schopenhauerovým ‚Wille zum Leben"; dokud nejsou umořeny, dotud člověk je v zajetí života smyslového, podléhá trýzni jeho oběhu a v nekonečných útrapách jej prožívá. Jádro této thése, třeba v jiné formě je v učení Tolstého a ve filosofii Novoplatoniků. Hrabě Premerstein označuje se znamením tím za stoupence indické filosofie a vyznává jím celý vnitřní svůj náboženský život tak jako to činí křesťan křížem, Japonec znamením Šinto atd. A zároveň ještě doznává, že v tenatech života ještě vězel: čistá Svastika čili hermetický kříž bez čtyř bodů znamenala by kolo života sice dále se točící, avšak již bez vysvobozené duše vyznavačovy.

Svobodní zednáři, jichž náboženství spočívá na studiu starých filosofií a věr — míním ovšem zednáře studující čili »stavící«, nikoliv »maltu« ty, jež za potěšení být zednářem platí, přirozeně sahají k indickým filosofiím doby sanskritské, ano i předvédické. Z nich vybírají se pravdy, které se pro širší kruhy nehodí a pro něž lépe jest, jsou-li držány v kruhu, jenž jich

nezneužívá. Dle stupně zasvěcení rozeznávají se učedníci, tovaryši a mistři, z nichž jedním byl i kanovník Premerstein. Jeho »S. artis magister«, tajného umění mistr, kde slovo S. (ecretae) právě na označení a zdůraznění tajnosti jest symbolicky skryto, tomu zcela jasně nasvědčuje.

Že tomu tak, viděti z následujícího, zdánlivě katolického textu. Jest to gnostické vyznání víry, kterou křesťanství ve 4. století s velkou námahou a ještě jen zdánlivě potlačilo, ale jež dosud trvá. Dle ní Bythos (Absolutno) občas, kdy lidstvo do nejhoršího klesá úpadku mravního, vysýlá čistého velkého ducha (aiona), by lidstvu ukázal dráhy k lepšímu a krásnějšímu žití. Ježíš byl dle jejího učení takým aionem (též Christos zvaným) nejvyšším duchem lidstva, majícím dle jejich názoru krok k absolutní dokonalosti, k Bohu. On sestoupil do nížin (inferos), do pekla našeho světa a žití a zvěstovav nauku, odešel na výšiny (coelos) odkud přišel. Kdo ho následuje a jeho nauky, přestává být duchem v tělesnost spoutaným, (achamoth, čtyři body ve svastice) zbavuje se pout hylického, hmotného světa (učení souhlasné s budhistickým) a dochází téhož stavu božkosti (pneuma, viz následující trojúhelník) co Ježíš sám. Heslo hraběte Premersteina potvrzuje tedy a sesiluje výklad svastiky.

Třetí zmínka, jež uzavírá a doplňuje, co zde naznačeno, jest pythagorejský trojúhelník. Těžko říci něco krátce: o něm by bylo možno napsat knihu, neboť výklad jeho mění se dle povahy věcí, u níž jest ho upotřebeno, ač v podstatě jest význam jeho týž. Zde zajisté bylo ho dle předcházejícího použito ve smyslu zednářském, totiž jako symbolu největšího vědění, onoho vše prostupujícího a pojímajícího vědění, kde poznávající (subjekt), poznávané (objekt) a poznání samo (actio) splývá v jednotu; ono chápání mimo příčinný a účinkový řetěz myšlenky, jehož jiskerka se nám zjevuje v intuici vynálezců a básníků.*) Vědění takové se ve vírách davů připisuje obyčejně bohům, trojúhelník stává se symbolem božské trojice křesťanské, indické Trimurti, kabbalistické Sefirot atd. Ve smyslu absolutního vědění činí tento trojúhelník v tympanonu chrámu přírody a poznání na symbolickém koberci (»Tapis«) svobodných zednářů, obsahujícím zhuštěné jejich nauky, jež musí novic dříve vyložiti, než-li jest k mistrovské zkoušce připuštěn. Trojúhelník jest vůbec nejvyšší symbol zednářství, a užívá se ho ve způsobě tří bodů . • . jako odznaku jich na titulech a jménech. Proto též název: »bratří tří bodů.«

Ale ani pomník celý není bez významu. Zednáři titulují se tak proto, že staví chrám lidskosti a v jejich symbologii jest plno narážek na stavitelství.

Pouhý člověk jest jím ku př. neotesaný kámen, jenž musí býti otesán, by mohl ku stavbě sloužiti, t. j. k poznání pravdy

*) Toto božské vědění připadne dle učení jak budhismu, tak i gnose a jiných orientálních věr těm, kdož se hledí sprostiti kola života čili kdo následují Krista. Viz spis Tomáše Kempenského.

vhodným učiněn býti. Kameny náhrobku kladené na sebe zřetelně upomínají na tuto činnost stavitelskou; tesaný pomník byl by sochařstvím. Tím více, jelikož z této kyklopské stavby vyrůstá prostý kříž, dnes sice symbol křesťanský, ale ve smyslu gnose a jiných okultních filosofií značící život pravý, božský, »život života«, k němuž spěje zvolna veškero lidstvo a k němuž kladou kameny své též zednáři.

Kolem náhrobku rostoucí břečťan, jehož listy nikdy nespadají a zimolez, (správněji zimozel) jenž i v zimě se zelená, jsou symbolické byliny, značící nesmrtelnost. Že člověk, zírající na svět ze stanoviska věčnosti, nedal si na pomník erb, jest pochopitelno. Ba ani kupou hlíny nechtěl hrob svůj vyvýšovati a proto jest hrob jeho srovnán úplně se zemí, jež přijímá v náruč svou, co chvíli na povrchu jejím živo bylo.

Svastika, heslo, trojúhelník a vůbec celý náhrobek kanovníka Premersteina se doplňují, tvoří úplné jeho »Credo« a jsou proto úmyslně vybrána. Což dokážu ještě jiným způsobem.

*

Když jsem náhodou byl upozorněn na tento pomník, jal jsem se shánětí po určitějších zprávách. V katalogu kněžstva arcidiecése olomúcké z r. 1899 stojí: »Reverendissimus ac Perillustris Dominus, Dominus Fridericus Eques de Premerstein, A. M. Eccl. Olomuc. Canonicus capitularis, Archivarius et Bibliothecarius, Sanctissimi Patris et Domini Nostri Leonis XIII. Praelatus domesticus ad instar participatium, Referendarius Signaturae Justitiae, Saerorum Canonum Doctor etc. natus Labacii in Carniola 1833, ord. 1858. install. 1881. Více však jsem o osobě jeho nezvěděl, vyjma že byl samotář; přede mnou byly zámky kapituly zavřeny trojnásob. Zajímavější však byly zprávy jiné.

Odebral jsem se ke kamenníkovi p. Havláskovi do Olomouce, majiteli závodu, kde pomník byl zhotoven. Ležel na smrt nemocen a tudíž jsem od jeho paní či příbuzné dozvěděl se: že pomník byl zhotoven dle vlastnoručního nákresu hraběte Premersteina v jeho poslední vůli; dělník, jenž ho tesal, již zemřel. Peníze měla vyplatit konsistoř. Když však na pomníku nalezena ona znamení, bylo odepřeno vyplacení, pokud nebudou odstraněna. Vyjednávání vedla sestra p. kanovníka Blažka. Pan Havlásek namítal, že znamení vyhladit nelze, jelikož jsou vyryta, že by zkazil celou desku. Konečně učiněno narovnání, by svastika byla začerněna, čemu p. Havlásek, aby přišel k penězům po tak dlouhé době (trvalo to více než rok) vyhověl. A také když jsem přišel k pomníku, byla vyzlacená svastika nějakým černým lakem přemazána. Oškrábal jsem trochu nehtem vrstvu tu dolů, aby zase prosvítala.

Konsistoř tedy znala význam značek a hleděla je smýti. To mluví právě tak silně jako moje výklady. Pomník jest pro všechny případy fotografován a podobenky jeho jsou v rukou lidí. Abych i jeho místo pevně vyznačil: jest asi 2—3 kroky

před bílým mramorovým křížem, na jehož stéle jsou veliká chronografická, v našem případě jemně ironická slova: Dignitates Ecclesiasticas fuit promeritus! »Zasloužil si důstojností církevních!« Vypravované stačí na důkaz, že kanovník Premerstein byl svobodným zednářem aneb aspoň členem podobné společnosti. Není to tedy se svobodným zednářstvím v morálním ohledu tak strašné, jak líčí katolické noviny, stává-li se kanovník, papežský prelát, apoštolský protonotář atd. údem zednářů a nebojí-li se toto přesvědčení i vyrýti na pomník. Církev katolická, jakkoliv neupírám jí veliký podíl v mystice, prohlašuje se za jedinou instituci, mající klíč k nadsmyslnu. Má sice pro to i některý historický i theologický argument, a duše, jež dle Kanta pociťují »metafysickou žízeň«, jsou proto k ní vábeny. Že by však nikde jinde nemohly najít úkoje pro svoje touhy, to domnění bude nyní Premersteinem, jakož i vzpomínkou na Dobrovského a Háje otřeseno.

V naší literatuře vyskytují se také básníci a spisovatelé, jež právě katolicismem, t. j. ne tak mystikou, jako smyslovými dojmy citu a imponující administrativou jsou svedeni.

Snad ukázka zde Premersteinem podaná přispěje ku kritičtějšímu pojímání těchto zjevů a ukáže na cesty, jež by vedly k původním zdrojům ideí, zachvacujícím dnes širší kruhy jak laiků tak i oficielních představitelů církve. Což bylo dokázáno.

KAREL PELANT.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Představíme-li si takovouto společnost vskutku ideálně dokonalou, nenalezneme v ní žádných podmínek k existenci trestního práva a vojska nebo policie. Na stupni však nižším bude patrně ještě zapotřebí něčeho jako trestního práva; neboť tento »nižší stupeň« znamená, že se vyskytnou lidé, kteří zneužijí své svobody ke škodě jiných spoluobčanů. V takovém případě bude společnost ovšem nucena se brániti, ale i tu její obrana bude míti ráz co nejméně donucovací, kázeňský; trestní řád přijme podobu činnosti výchovné u těch přestupníků, kteří budou výchovy k sociabilitě schopni, a jen ti, kteří na př. z příčiny dědičného zatížení budou shledáni neschopnými takové výchovy, budou ze společnosti vyloučeni podobně, jako se z ní vylučují nevyléčitelní šílenci aneb nakažlivě nemocní.

Stav ducha, podmiňující samostatnost individua, znamená mimo jiné také vyproštění jeho z nadvlády tradic — tudíž seslabení tradic a převahu kritického myšlení. Následkem toho i náboženský názor — či, chceme-li užiti širšího názvu; názor životní se změní.

Rozum, byv přijat za kriterium pravdy vůbec, bude přijat i za kriterium pravdy náboženské, následkem toho vliv autority

náboženské a vliv tradic bude redukován na minimum. Nebude více věřeno vše, co církevní vrchnost »k věření předkládá«, protože je to vrchnost, které je nutno se podřídit; nebude také věřeno vše, co věřili předkové, protože to byli předkové. Jinými slovy: nastoupí náboženský subjektivism. Mimo to kritičnost myšlení mnohé náboženské představy odstraní.

Život hospodářský bude rovněž založen na principu samostatnosti a tudíž i svépomoci a svézodpovědnosti individua, čili na principu hospodářské svobody*); altruism, poctivost v jednání a spravedlnost bude zárukou, aby práva jednotlivců nebyla ani v tomto směru porušována, aby svobody nebylo zneužíváno. Tím není vyloučeno sdružování a kooperace; naopak: zdá se, že sdružování a kooperace je nutným postulátem ve společnosti, v níž nemá vládnouti hospodářská anarchie a v níž zájmy jednotlivcovy mají co nejlépe býti opatřovány; ale ovšem, nemůže to býti sdružování kázeňské, spolek pánů a poddaných, ale sdružování rovnoprávných občanů na základě svobodné smlouvy. K důvodu pro sdružování již uvedenému přistupuje tento. Vyšší úroveň duševní, nevyhnutelná k udržování společenského řádu, o kterém právě jednáme, vede nutně k takovému způsobu hospodářství, který vyniká největší výnosností; dalším nutným důsledkem jejím je převaha práce jakožto hospodářského činitele. Oba tyto momenty jsou elementární důležitosti. Výnosnost hospodářské činnosti jest podmíněna co možná hojnou dělbou práce a zároveň sdružením této rozdělené práce a tudíž i sdružením kapitálu. Větší význam práce je důsledkem jednak samostatnosti individua, které nestrpí závislosti vůbec, tudíž ani závislosti na práci cizí nebo na almužně — každý si chce své potřeby obstarávati sám, a béře-li přece výsledky cizí práce, dává za ně equivalent práce své vlastní —, jednak, jakož již řečeno, vyšší úrovně myšlení, která vede k vynálezům nových method. Nuže oba tyto momenty vyznačují onen způsob hospodářské činnosti, který nazýváme průmyslem v užším a vlastním smyslu slova; prvým z nich (sdružením práce a kapitálu, větší dělbou práce) odlišuje se průmysl od rukodělné výroby maloživnostenské, druhým (převahou práce jakožto hospodářského činitele) od zemědělství (v dnešním významu slova), v němž hlavní úloha připadá půdě, kdežto práce zaujímá místo jen podřízeného činitele, podporujícího plodnost půdy. Lze tudíž za to míti, že pokud to možno, rukodělná výroba maloživnostenská ustoupí výrobě průmyslové a také zemědělství přibere ráz této. Že pokročilý stupeň altruismu jednak podmiňuje jednak podporuje vývoj průmyslu (maje zejména vliv na úvěr, sdružování, zachovávání smluv, spravedlivou výměnu služeb atd.), jest tuším tak patrno, že by zbytečno bylo o věci více se šířiti.

*) Představme si člověka hospodářsky závislého na jiném člověku, poddaného (v tomto směru) a shledáme, že tato závislost nutně se musí rozšířiti i na obory jiné.

To by byly asi hlavní znaky společnosti representativní; vedle těchto jest ovšem ještě mnoho podružných, jež jsme ve výkladu svém pominuli; — jeden však přece ještě budiž uveden: úředník ve státě representativním bude representantem jistých zájmů občanstva, delegátem občanů, jich dobrovolným služebníkem — nikoli však jistého druhu vrchností, jako tomu bylo ve státě autoritativním.

Resumujme nyní krátce výsledky této a předešlé části své úvahy. Celková povaha i jednotlivé ji skládající znaky společností, které jsme studovali, jsou velmi různé, až protivné. Ale za to shledáváme u obou společností stejnou konvergenci znaků, t. j. úkaz, že všechny znaky každé jednotlivé z nich jsou v určitém vzájemném vztahu; podporují a udržují se navzájem. Ve společnosti, kterou jsme nazvali autoritativní, jest jednotlivec nucen obmezovati se v zájmu společenského soužití; svobodný rozvoj individuality znamenal by zde rozklad společnosti, poněvadž neobsahuje s dostatek spojujících sil altruistních, ty musí prvé býti vypěstěny a síly protispolečensky egoistické musí býti utlumeny. Donucování se strany jedné a více či méně nedobrovolné podřizování se se strany druhé je význačným rázem této společnosti, s nímž ve shodě jsou: výchova, poměry rodinné, názory náboženské, právní, poměry politické, národohospodářské atd. Změna kterékoli z těchto složek společenské soustavy jest buď následkem změny složek ostatních, anebo sama má změnu těchto za nevyhnutelný následek; jinými slovy: tyto složky se sice navzájem podporují a udržují, ale také jejich změny jsou ve vztahu vzájemné podpory.

Naproti tomu základním typem společnosti, kterou jsme pojmenovali representativní čili individualistní, je rozvoj individuality jejích členů. Tento rozvoj individuality však nejen nevylučuje, ale předpokládá rozvoj sociability, sesílení společenských, altruistních svazků, zvýšení závislosti individua na společnosti, jenže tato závislost nespočívá na obmezování jedince společností, nýbrž na shodě zájmů jedince i společnosti. Podrobná dělba práce jest možna jedině v této společnosti a jest zároveň její podmínkou. A zase jest tu týž souhlas všech prvků společenské soustavy, jaký jsme shledali při společnosti autoritativní: výchova, rodinné poměry, názory náboženské, vědecké, právní, poměry hospodářské, politické atd. jsou přizpůsobeny celkovému rázu společnosti.

Pojítkem společnosti autoritativní jest cosi vnějšího, objektivního: zákon, autorita; pojítkem společnosti individualistní jest cosi vnitřního: altruistní zvyky; jest tu tudíž svazek subjektivní.

Dodatkem budiž ještě poznamenáno toto: žijí-li vedle sebe a stýkají-li se dvě společnosti nestejného útvaru (jedna blíží se typu autoritativnímu, druhá representativnímu), působí jedna na druhou ve směru vlastní své povahy: společnost autoritativní působí na společnost representativní reakčně, zdržuje její rozvoj, nutí ji přibírati znaky rázu autoritativního; naproti tomu spo-

lečnost representativní působí na společnost autoritativní pokrokově, podporujíc její rozvoj ve směru individualismu a dávajíc jí k němu impulsy. Jakožto nejznámější toho doklad může býti uvedena následující zkušenost z oboru národního hospodářství. Dejme tomu, že by v jedné zemi výroba průmyslová, která dnes, jak ještě uvidíme, vykazuje nejeden přívlastek typu autoritativního (poměr zaměstnavatele k dělníkovi obdobný poměru pána k poddanému*), kázeňský řád pracovní, oproti theoretické »svobodě smlouvy«, faktická závislost dělníka na zaměstnávateli atd.), byla zbavena těchto přívlastků, čili že by byl zaveden v plném rozsahu t. zv. »konstitucionalism dílny«, kdežto v zemích sousedních by se tak nestalo: není pochyby, že by průmysl těchto posledních působil reakčně na průmysl země prvé a tento naopak na onen pokrokově alespoň tím, že by v dělnictvu sesiloval zájem pro reformy. Proto také potřeba mezinárodního řešení otázky dělnické se stále více a více uznává. Širším dokladem téže pravdy jest, že všecka reformní hnutí vůbec, tedy vedle hnutí dělnického, směřujícího hlavně k reformě v oboru průmyslu, také hnutí pro opravy politické (na př. pro všeobecné právo hlasovací), hnutí pro reformu výchovy atd., jeví tendenci státi se mezinárodními. (P. d.)

Titulomanie.

Jsme národ demokratický. Možná. Avšak v ohledu titulatur máme dozajista choutky aristokratické S tou slabostí dobře spekuloval p. Müller z Mildenburku. Mnohý škarohlíd v tom arci vidí zbytky copařství a šosáctví, stopy dlouhé poroby, avšak to nás nesmí másti. Vždyť naši milí sousedé, od nichž jsme se těm konvenčním kudrlinkám přiučili, jsou nám tu zářivým příkladem vyspělejší kulturní rasy. Ba mám dokonce za to, že tentokráte jest učedník nad mistra. Přivedli jsme to k takové rafinované dokonalosti, že už je skoro urážkou, osloviti někoho jeho rodovým jménem. Na štěstí je u nás tolik uředníků a vůbec lidí všelijak určitě »postavených«, zaškatulkovaných v nějaké společenské přihrádce s náležitou etiketou, že člověk jen zřídka je uveden do té trapné situace, že by mu nezbylo než pojmenovat někoho prostě »pane Spačku«, »pane Strnade«. Ale kde není takového příslušného titulu, pomáhá si důmyslný zdvořilostní pud nějakým pomocným titulem, přitaženým třeba za vlasy od nějaké ledabylé vedlejší funkce a musí to býti už notná nula, když se jí nemůže přilepiti na záda žádný »předseda«, »rada«, »starosta« a pod. Vždyť to nemusí býti vůbec funkce aktuelní;

*) Již sám výraz: pracedárce upomíná na bývalou milostivou vrchnost, jakoby dělník uzavírající pracovní smlouvu přijímal od zaměstnavatele dar, almužnu.

byl-li někdo jednou rok starostou nějakého spolku, předsedou třeba výstavy spolku pro chov drobného zvířectva, neshledává v tom pranic směšného, zalichotí-li mu nějaký chytrák i po letech »panem starostou«, »předsedou«. Ba i jeho paní manželka si nechá líbiti »paní starostovou«. Je ostatně uznání hodno, že všecku tuto konversační koloraturu aplikujeme i na ženy svých mužů. V tom ohledu je u nás skutečně emancipace prakticky provedena a ženy na rovno postaveny mužům. Naše »paní doktorové« (důvěrně neb uštěpačně »doktorky«), »profesorové«, »vrchní zemské radové«, ba i »paní továrníkové« mohou nám záviděti ostatní kulturní národové, mimo Němce.

Podivnější je, že ani ti, kdo jsou nositeli skutečných titulů, nebývají s nimi mnohdy spokojeni; tak inženýrům nestačí býti inženýry, chtějí býti doktory. Je to věc gusta. Co mne se týče, volil bych raději titul inženýra, kteréžto slovo má zvuk ryze moderní, je jakoby ohlasem rušného hukotu strojů a vybavuje v naší mysli směle vyklenuté oblouky viaduktů, v něž vtěluje se nejnápadněji a nejimposantněji pokrok moderní doby. Co jest proti tomu středovékou plísní páchnoucí, ošumělý »doktor«, jenž nás upomíná na zaprášené folianty, umouněné fascikle soudních škrabanic nebo na ostrý puch nemocnice?

Diskreditovaný je u nás titul »mistra«. Snad nikde na světě není půda tak úrodná na »mistry« jako v Čechách. Tento titul, který právem přísluší veteránům a velikánům umění, uštědřuje se u nás ochotně i kloučkům, kteří sotva vytáhli paty ze školy, a umělec, který není od publika a žurnalistiky pasován na »mistrovství«, je dojista velký břídil a udělal by lépe, kdyby svého kumštu nechal. Jen tomu se divím, že si to starší a opravdovější mitři nechají líbiti a že nezažádali ještě o povýšení na »velmistry«. Bylo by jim to zajisté povoleno.

Nejhorší pověst však mají »profesoři«. Nechtěl bych být jedním z nich za nic na světě. Jak musí býti takovému učenému pánu, čte-li co chvíli na plakátech neb v novinách, že tam a tam bude se produkovati »profesor magie«, který mívá na programu třeba také tahání tkanic z krku a polykání ohně! Jsou dnes »profesoři« mnemotechniky, chiromancie, provazolezectví, řezání kuřích ok, zvedání centů, a není oboru komediantství, ve kterém by se jakékoliv individuum nemohlo v Rakousku povýšiti samovolně na »profesora«. Není k tomu třeba úřední koncese, nýbrž jen trochu drzosti a leda ještě černého fraku s bílou kravatou. — Čítáme v novinách, že byla od ministra »vlídně přijata« deputace zástupců té které školy, žádající o udělení titulu profesorského. Učitel, i když bude snad jednou míti to své kýžené universitní vzdělání, zůstane pořáde jenom učitelem, ale takový panáček, který nemá možná ani kvartu poctivě absolvovanou, a který mimo svůj specielní obor nebo i jen ruční rutinu vyrovná se úrovní svého všeobecného vzdělání tak asi žáku třetí měšťanské třídy, je »panem profesorem« a bývá obyčejně i náramně citlivý in puncto svého profesorství, k němuž přišel jako

slepé kuře k zrnu. Ministerstvo je v tom ohledu totiž velice blahosklonné: tituly ho nic nestojí, proč by jimi nedělalo lidem radost? A tak máme v Rakousku podivnou směsici »kolegů profesorů« v jednom pytli: vědátora z university, středoškolského suplenta, učitele všech i nejnižších odborných škol a kursů, i pána, který dovede z roztlučených v hmoždíři hodinek udělati zase celé. Oč solidnější má zvuk jméno poctivé prostého »učitele«! Za to je jeho plat méně solidní než platy všelikých pseudo-profesorů.

K bohatým variantám titulatur řadí se důstojně mnohonásobně odstíněná stupnice našich pozdravů. Jak nám asi závidí Francouz, ten vyhlášeně zdvořilý Francouz, který, chudák, musí vystačiti svým »Bon jour« na pozdravení všech lidí, od presidenta republiky až k veřejnému posluhovi, a který při všem svém vybroušeném společenském taktu oslovuje stejně bezohledně paní ministrovou jako hokynářku prostě »madame«. Srovnejte s tím našeho gentlemana, jak bohatý výběr pozdravů má k disposici a jak může jemně odstiňovati všeliké společenské poměry a rozdíly. Na promenádě pozdravuje téměř každou osobu jinak: ledabylé posunutí klobouku, přátelské kynutí, uctivá, hluboká poklona, vše nalézá svého patřičného výrazu v pozdravu ústním. Jaká to bohatá škála od kosmopolitního »dobrý den«, které u nás zní tvrdě, že po případě může býti považováno i za hrubství, přes ty různé »úcty«, »služby«, hluboké a uctivé »poklony«, »dobrá jitra a večery«, se všemi nevystižitelnými odrůdami až k devotnímu »ruku líbám«! Kdo jsou na výši doby, dokonce již »ruce líbají«; zjemnělý mrav dovede nás bohdá ještě také k líbání nohou ženám. Vůbec ženy nemohou si naříkati na nedostatek konvenční zdvořilosti u nás. Již samo »rukulíbání« má tolik lichotného do sebe, nejen pokornou ponížeností, kterou vyjadřuje, ale také lahodou svého zvuku (»roucouler« znamená cukrování hrdliček), a při konversaci nevěnuje snad žádný národ tolik času a práce oslovování žen jako Češi. »Milostpaní« bylo se svými čtyřmi slabikami již hodně dlouhé a pro konversaci nemotorné (srovnej úsečné »madame« a junkerskou zkratku »Gnä'frau«, kterými se hovor účinně a často může prokládati), ale hyperrafinované salonnosti našich mondainů nestačilo ani ještě to a proto zavedli šestislabičné monstrum »mi-lo-sti-vá-pa-ní.«

Tato celá složitá soustava titulatur a pozdravů, prošpikovaná a omaštěná ještě různými těmi »Vašnostami«, »ráčením« a pod., je však jen jaksi nedělním hávem, přehozeným přes všední konversaci, která je tonu docela, ale docela jiného. Jak bych to jen řekl, abych nikoho nepohoršil? Tedy: naše kultura je mladá a vliv atavistického primitivismu jeví se neomalenosti výrazu a jadrností, která přechází často až k neotesanosti. Nevěříte? Poslechněte, prosím, studenty jdoucí ze školy, pány v elegantních kožiších, jdoucí z kanceláří, doktory a jiné patentované inteligenty při zábavě v hostinci, ba třeba i společenský crême na

promenádě: celá domácí zvířena, ušatá, rohatá, štětinatá, musí vyrukovati, aby pomáhala k oživení konversace. Ne že by se užívalo takových silných výrazů invektivně, ve zlém úmyslu; bůh chraň, docela důvěrně, dobrácky, ba i s přízvukem lichotnosti tituluje se šprýmovný kamarád názvem našeho užitečného štětináče a přilepují se mu varianty na různé »— tvory« »— řády.« Snad je tato šťavnavost výrazu právě známkou čile kolující mízy nedávno obrozeného národa, kterým jsme, jako jsou Shakespearovy jadrné a silné obraty výrazem bujarého, překypujícího ducha renaissančního.. Chceme-li to na něco svésti, je to ještě ta nejlepší výmluva. Pravda je konečně, že společenský život český a vše co s tím souvisí je dosud v plenkách, což je přirozeno u národa, který včera ještě zápasil o holý život, o existenci, jehož národní těleso není dosud ve všech složkách vyvinuto, doplněno, u něhož na dlouhou dobu byl přerván historický vývoj měšťanstva, literatury, ba i řeči, který nemá dosud své šlechty, své plutokracie, své velké společnosti. Konvenční formy počínali jsme při obrození společnosti přejímati od Němců doby biedermaierovské, a odtud ta obřadnost, naočkovaná na mladou haluzi nově se tvořících českých torem společenských, která dobře se ujala a rozbujela. — A což český »salon«? Ten existuje doposud jen v naivním sebepřeceňování zámožného člověka, který se domnívá, že už to je salonem, když v slušně zařízeném bytě pár slušných lidí pije slušně čaj, nebo ve fantasii takového českého Rivarola, který jsa přesvědčen, že sršící jiskry jeho duchaplnosti zanítily kolem něho záři salonního destilovaného espritu, přijde domu a napíše feuilleton o českém salonu. Bohužel, přes to máme k vratům hôtelu de Rambouillet ještě dosti daleko. Máme své salony, ano, moderně zařízené, kde se pohybují elegantně odění, konvenční politury znalí a dbalí lidé (»Ruce líbám, milostivá paní«!), kde se »přijímá«, odbývají five o'clocky, mluví o divadle a sportu, ale to vše je buď snobismus nebo omezuje se na sporadické případy. Nemáme a nemůžeme dosud míti takového opravdového salonu ve francouzském smyslu, který by při své české rázovitosti byl nezbytnou institucí, životní potřebou české společnosti všude, kde se stýká i jen několik zámožných a inteligentních rodin, který by provozoval jistý vliv na vytváření se uměleckého, literárního a vůbec společenského vkusu, mravu, mluvy a třeba i veřejného života, politiky, a jehož rázovitost by byla napodobena všude, po němž by se pitvořil maloměstský venkov. Poukazuje-li nejnověji jeden z našich kritiků (Krejčí, essay »O knize« ve Zl. Praze) na nedostatek literární kultury u našeho obecenstva, můžeme litovati z podobných důvodů i nevyvinutosti naší společenské kultury, která může vzniknouti jen harmonickým rozvojem celého národního tělesa jako celku, a to ne najednou, nýbrž postupem mnoha generací, vychovaných v jistém proudu tradic, řízených svými osobitými náklonnostmi a zvláštnostmi, jež od pokolení k pokolení se vždy určitěji

ustalují a vyhraňují. A tu nestačí jen dobrá vůle; k tomu je třeba především uklidněné nálady myslí, blahobytu, oduševněného luxu. Toho všeho máme dosud jen poskrovnu a proto naše společenská kultura nese takový ráz nehotovosti, která se obráží ve strojenosti forem a v kolísání mezi krajnostmi, jako jsme to viděli v přehnané titulomanii a neurvalosti obyčejné mluvy. Když to tak člověk pozoruje, skoro by zvolal: méně strojené zdvořilosti v titulování a více přirozené zdvořilosti a uhlazenosti vůbec! Nebo v navázání na pověstný výrok korunovačního místodržitele, že »Čech buď líbá ruku nebo je krobián«, který ve své nezdvořilé pregnantnosti skrývá něco životu odpozorované pravdy, shrnul bych své vývody v mravoučnou pointu: »méně líbání rukou a více zdvořilosti.« CANDIDE.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Dne 14. t. m. sehráli v Nár. divadle tři původní české veselohry, Poupě, komedii o 1 dějství od F. X. Svobody a téhož frašku Lapený Samsónek. Mezi ně vsunuli veselohru o 2 dějstvích. Sládci od K J. Erbena s hudbou Jos. Vorla. Erbenova veselohra byla objevem i pro obecenstvo literární. V Ottově Slovníku není při Erbenovi o veselohře ani zmínky a nikdo posud nevěděl, že by se byl Erben na divadelní prkna pustil Sládci jsou zachováni v pěti opisech dosti nestejných, a v jediném knižním vydání. To pořídil r. 1890 G. Toužil v Kutné Hoře, patrně z nějakého opisu v archivu Kutnohorského ochotnického spolku. Tam si však Sládky upravili pro svoji potřebu, přidali novou osobu, učedníka Šroubka, měnili slova i věty atd. (Zbytek vydání Toužilovo má na skladě J. Šváb na Malé Straně). Můžeme souditi, že na jevištích ochotnických byli Sládci hráváni často. P. dr. Jarosl Sutnar, jenž po léta již se zabývá studiem literární činnosti Erbenovy, píše (v Meziaktí), že Sládky napsal Erben r. 1836 pro ochotnické divadlo Žebrácké, kdež také sehráni byli s velikým úspěchem. Pak putovali po venkově po divadlech ochotnických a sehráni byli r. 1838 v Hradci Králové, kde sám Klicpera představení řídil. V Praze však se na jeviště nedostali. Názvem, motivem i zpracováním upomíná hra na veselohru Šedivého »Pražští sládci« (1819), rovněž o 2 jednáních a zpěvy a Štěpánkovu veselohru »Pivovar v Sojkově« (1823). Pro dnešní divadlo české má hra kouzlo pouze literárně retrospektivní. Doba, v níž se děj odehrává, jest nám prozářena a vyzlacena idealismem národního obrozenství, oživeného dojemnými idylami srdečnosti a ušlechtilosti. Sytý odlesk doby té zachycen ve stránkách hry Erbenovy i s tou humorem podbarvenou starostí o i a y v české gramatice.

Svobodova fraška »Lapený Samsónek« zdomácní asi brzy na prknech jevišť venkovských a ochotnických. Shovívavě zachycuje tu Svoboda maloměstské prostředí v rámci Čtenářské besedy, kde se ovšem nečte, ale kde se lidé na vzájem škádlí a při pivě vymýšlejí taškařiny. Taková ztracená zákouti nejsou jenom po malých městech. Český člověk nevím co za to dá, aby si mohl bezstarostně a nevyrušován pohráti. K tomu zakládá ty Čtenářské besedy a rozmanité jiné spolky, jichž po vlastech je rozseto jako máku. Ducha toho spolkaření zachycuje Svoboda ve frašce divadelně účinné.

Největší úspěch večera měla jednoaktová komedie »Poupě«. Zasluhuje ho pro svoji jemnou kresbu psychologickou, náladovost a uměleckou čistotu. Dva dvorce sousedí spolu, tak jen přes les. Lesem, když v zimě prořídne, je vidět světýlko z jednoho do druhého. Na jednom žije vdovec Klán s dcerou Anežkou. Na druhém mladý Kučina a často zajíždí ke Klánovům. Je zimní večer a třeskutý mráz. Tichý měsíc stojí nad fialovými lesy, dlouhá pole se jiskří sněhem až k lesům. Do oken svítí sněhem obalené haluze stromu. Pan

Kučina na svém dvorci sedá právě do saní, aby s koni jako draky proletěl lesíkem a zahradami ke Klánovům. Než ten lesík přeletí, stane se důležitá, pro život všech rozhodná událost. — U Klánů se vždy na Kučinu těší. Sesednou se kolem stolu, čtou, zpívají a vypravují. A starý Klán po očku stále Anežku pozoruje. Někdy se mu zdá, že má Anežka Kučinu ráda, jindy si myslí, že ne! A on by si Kučinu tak přál za zetě! Je to zlatý člověk, rovného slova, zdravý, pevný a pracovitý. Ale Anežka sama ještě ani neví, co je to mít ráda. Otec však čeká každou chvíli, že se s ní stane proměna a pozoruje s roztouženým srdcem její probouzení. Jen co přijde hlubší dojem, spící láska se probudí. Že se štěstí sklání na Kučinovu stranu, pozoruje také bratranec Anežčin, medik Ladislav, jenž občas z Prahy dojíždí sem návštěvou. A žárlí na Kučinu. Chce vidět, že se Anežce vkrádá do srdce, nepřeje mu ji. Sám krásný a smělý ji chce. Ještě ten večer než Kučina sem dojede, mu ji uchvátí. Jakmile vyšel Klán z pokoje, aby se podíval, nedojíždí-li už Kučina, vyzná Ladislav Anežce lásku. Líbezná jsi, milá, půvabná. Svěží jako jaro, vonná jako květ, sladká jako ovoce. Rty tvé jsou vlahé a vonné, oči tvé vyzývavé. Vládneš mým srdcem . . jsem tebou opojen . . tolik kouzla je v tvé chůzi. Anežka rozpačitě pohodí hlavou: Ajaj! Poskočí a zasměje se: Neslyším. Prozpěvuje vzrušeně: Áá ne, áá ne, áá ne, stane udivena, směje se rozpačitě, dívá se mu do očí, radostně přechází . . Ano, miluje ho, miluje — Ladislava. Ladislav touží však po úplném triumfu a nadhodí, líbí-li se jí Kučina? Anežka se zarazí. Kučina? Líbí se jí! Je hezký a hodný a tak vlídně mluví! — A miluješ ho? — Jé — Ladislave! — Miluješ ho tedy? — Nemiluji! Styděla bych se. Jé — umřela bych! A za chvilku ještě: Už dva měsíce vím, že mne miluje. Někdy ani spát nemohu, co se na to namyslím. A myslila jsem si, že si mne chce vzít za ženu — a představovala jsem si všecko, jako by byla svatba . . A když pak zůstane v pokoji sama, uvažuje všecka rozrušena, co si počne? »Co si ten Ladislav myslí? Pana Kučinu přece klamat nesmím.« Je tak hodný, tak milý, já bych se ani neopovážila. — Jemu smí Anežka říci všechno. Vždycky mu všecko řekla. Má s ním smlouvu, že mu poví upřímně každou svou myšlenku. Poprosí ho ještě tento večer, aby ji nemiloval! . . Tu již vidíte hluboko do její duše, kde posud dřímala její láska ke Kučinovi, vidíte, jak se ta láska probouzí, jak se zvedá a jak se staví překvapené Anežce na oči v celé své nádheře a síle. Ladislav tu lásku probudil, ale ne pro sebe. Když za chvilku zazní hra rolniček pod okny a Kučina přijede, není jinak možno, než že už pak odjede dnes večer jako ženich. Jest mnoho mistrovství, jak to Svoboda dovedl, veliká jemnost a umírněnost umělecká, veliká síla ve větách dialogu zcela prostého, skoro skoupého, ale o tom se rozepisovati není tu již místa. — Všecky čtyři osoby jsou kresleny jistě. Nevykvašený, medik Ladislav, sebevědomý jako král a domýšlivý jako hoch, jenž by tu strýce Klána rád hlubokomyslně poučoval, jaké ženy jsou, tu před Anežkou zafilosofuje a míní bůh ví jak uvede Kučinu v nesnáze otázkou, jak že ti jeho obyčejní voláci se také organisují a hlásí k sociální straně? Jest tu Kučina dospívající v zralou mužnost, v klidný, vyrovnaný život, s prostou filosofií ušlechtilého a dobrého člověka a konečně starý Klán s moudrostí resignujícího stáří a usínajícími v srdci tužbami. Mezi nimi Anežka, před několika nedělemi ještě skoro žabka a najednou kvetoucí jako mák, najednou jako učiněná nevěsta, se vší tou neurčitostí přechodu a s kouzlem rozvíjející se ženskosti. A dokonalost drobné této práce vystoupila na oči dokonalostí hereckého umění, kterým byla provedena. Sl. Grégrova, pan Matějovský, p. Seifert, p. Řada, všichni zasloužili několikanásobný potlesk, jímž divadlo poděkovalo autorovu i jejich umění.

Chcete-li, můžete srovnávat. »Poupě« vedle »Sládků«, toť asi linie našeho vývoje na prknech divadelních. P.

= **Hudba.** Druhá novinka Národního divadla v opeře, o níž jen zřídka nyní udá se zmíniti, přešla jevištěm 13. února: Charpentierův hudební román »Luisa« dlouho připravovaný, protože dlouhých příprav vyžadující. Dílo slohu zcela odlišného, jiné toniny, nežli vše dosud známé. Básník strhl ve svůj sujet kus životní pravdy, neohlížeje se na její morálku, jež úzkoprsým bude závadnou, jakmile zařezává se do těla chráněných institucí. Román Luisy, jež z úzkého domova vyběhne za láskou ven, do šumu vášnivé Paříže,

opojena touhou po rozkoši, kterou v ní vzbudil Julien, typ umělce Montmartru, a jejíž číš pije do dna, až návrat domů přetrhne na čas poslední doušek. Luisy, která příliš zadívala se do vášnivých vln bohémského života, dávajíc se laskati měkkou jeho lící, než aby dovedla již zříci se jeho volnosti, a proto prchá, zanechávajíc v domově podruhé osiřelém poušť vyhaslých citů, na něž jen vzlykot a výčitka je odpovědí — je v celkovém rozpředení pln pevné kresby charakteristické a jeho tón je provanut pravdivostí. Ideově připouští různé výklady: realistní kolorit jeho vyvolává v některých vzpomínky na Zolu Paříže a na jeho studium povah v jejich vzájemném střetání, u jiných hluboká symbolika zdá se býti bližším popudem. Nebude asi třeba příliš rozlišovati. Luisa je obojím, realismem i symbolikou, a působí-li jako celek na vnímavého posluchače, nebývá o tom či onom zvláště uvažováno. Celé pojetí látky je velice zajímavé ať je to již vykládáno jako hymnus Paříže, či píseň rozkoše ve všem jejím ruchu a spádu. Hudebník zachytil se na ději všude tam, kde nálada a povahy jsou tvořeny, a nalezl pro něj nové odstíny, nové linie, — zkrátka nový styl, svůj vlastní, jemuž třeba přijíti na chuť. Široké spodní vrstvení orchestrové je náladovým základem, na němž leží ostrá charakteristika dějů a osob v práci thematické, zajímavé rovněž mnohým detailem i celkovou náladou. Jako rozstříklé barvy působí scény přejaté ze skutečna, a kde silný proud dramatický vrcholí, neschází nikde náležitý jeho akcent. »Luisa« je dílo, jež obsahově i hudební náladou dovede trvale upoutat. Proto vítám vřele její úspěšné provedení a důsledky: krásné úspěchy. Dr. E. Hoffer.

Babička Boženy Němcové vychází v jubilejním vydání nákladem Unie a v ruském překladě nákladem Píšovým v Brně. Onoho vyšel seš. 3. po K 2·50). Ilustrace Kašparovy provázejí lesníkovo vypravování o Viktorce. Ruský překlad Vymazalův vyšel v 2. vydání. — O životním utrpení Boženy Němcové nové podrobnosti přináší »Český Lid« v seš. 5. Otiskuje 3 dopisy její faráři Rojkovi a všecky mluví o její bídě. Dokonce o syna na studiích sama se musila starat a peníze naň shánět, po pětkách vypůjčovat a prosit známé.

Kronika král. Prahy od Rutha a Körbra dospěla seš. 10. (seš. po 60 h.) a obsahuje hesla: Kostel sv. Haštala až po ulicí Hostivítovu a 6 ilustrací: Kostele sv. Haštala, sv. Havla, chrám svatovitský od východu, Helmovy mlýny, jeskyně a kostel sv. Prokopa, Portál domu u Hopfenštoků.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. O *macedonské* zápletce zajímá se i Paříž tak, že bylo možno uspořádat schůzi ve prospěch Macedonců a Armenů v divadle Chatelet. Resolucí vyzvána franc. vláda, aby násilným činům Turecka bránila. — Srbská vláda nerada vidí »Turecké reformy«, protože jimi bude posílen bulharský živel. Raději by viděla, aby zůstalo při starém. — Vláda bulharská zatkla vůdce maced. hnutí, Končeva a Michailovského a na Jankova a Nikolova vydala zatykače. Opatření se stalo asi proto, aby Turecko nemělo záminky proti Bulharsku. Macedonskému hnutí se však neublíží, ježto na svobodě zůstal Sarafov. — V Macedonii a zvláště ve Starém Srbsku Arnauti, jež jsou tu živlem úřednickým, ubíjejí a vraždí Srby, jako by je chtěli vyhubit. Jdou o tom novinami zprávy hrozné.

Francie má spor s Vatikánem o jmenování biskupů. Dle konkordátu jmenuje biskupy vláda a papež udílí jim bullou investituru. Vatikán z jmenování časem udělal navrhování (místo: nominavit, t. j vláda fr. episcopum dominum A X, nominavit nobis episcopum atd.) a franc. vláda to trpěla. Až teprve Combes, nynější minist. předseda, vrátil pro to nobis bully došlé pro biskupy v Carcasone a Annecy a žádá mimo to, aby se papež zavázal, že vládou jmenované biskupy prostě potvrdí.

V neděli (15.) podepsán byl protokol míru a zastavena blokáda *venezuelského* pobřeží. Konečné upravení sporu zůstaveno smírčímu soudu v Haagu, zatím dává si Venezuela zabavit 30 proc. celních příjmů na ukojení všech

věřitelů. Německo do 14 dní dostane 110.000 M., do konce července 1·25 mil. M. Úhrnem jsou německé požadavky 10 mil. M., zabavená část celních příjmů obnáší kol 41 mil. M. — bude tedy Německo dlouho čekat na splacení celého dluhu.

Rak.-Uhersko. Na *říšské radě* projednána 12. t. m. předloha o konversi sjedn. renty ve 2. a 3. čtení. Sněmovna přijala stanovisko dra Kramáře, že sjednoc. renta je dluh výhradně rakouský a proto může o něm rozhodovat jen Rakousko a získá-li konversí, nepatří z toho Uhrám ničeho. Vyloučí-li se 1400 mil. z konverse (uherský blok), ztratíme 2·8 mil. K. Kdyby Uhři chtěli kapitalisovat svůj díl 4·2 procenty, nabyli by neoprávněně 7·3 mil. K. Dr. Kramář podal návrh, aby konvertován byl celý dluh a Uhři aby svůj dluh kapitalisovali 4 proc. Návrh v této jasné formě přijat však nebyl, ale dle Mengrova návrhu, vypuštěna byla z předlohy slova »nanejvýš 3600 mil.«, čím z konverse sice nevyloučen uherský »blok«, ale vládě ponechána zadní dvířka. Za to však bylo vládě znemožněno konvertovati při úroku nižším než 4 proc. Ministr přál si utvořiti zvláštní rentu úhradní na $3^3/_4$.

Svým návrhem, aby se konvertovala celá renta i s uherským blokem, způsobil dr. Kramář vládě citelnou porážku v parlamentě. Kdyby Němci nebyli přiskočili vládě své na pomoc návrhem Mengrovým, jenž nechává vládě otevřena zadní dvířka, kdož ví, nebyla-li by dnes ministerská krise. Z Uher ovšem slyšeti na usnesení říšské rady bouři a hrozby. Bez svolení Uher nesmí se prý do konverse pojati jejich blok. Uhry si vyhražují právo splatiti kapitál dle úrokové míry z r. 1867 (5%), a na tom stojí i uherská vláda. (Při 5% míře úrokové připadlo by na Uhry z jednotného dluhu asi 1167 milionů korun, při $4{\cdot}2\%$ 1390 mil. K, při 4% 1500 mil. K, při $3^1/_2\%$ 1700 mil. korun). Ale i rak. vláda prý po usnesení rak. poslanec. sněmovny potvrdila uher. vládě, že trvá na sylvestrovské úmluvě. Bude tudíž chtět uklouznout zadními dvířky Mengrovými. Uhry se chovají dosti podezřele, tak že pronikla již novinami zpráva, že splatí připadající na ně díl spol. dluhu, jejž si opatří emisí $3^1/_2\%$ renty korunové.

Zákon o *konversi* květnové renty byl 16. t. m. panskou sněmovnou schválen a císařem potvrzen. Tento týden pak vydána v Říšském Věstníku vyhláška ministra financí, jíž nabídnuta vlastníkům renty výměna 4·2 proc. za 4%. Kdo nepožádá do 8 dnů za vyplac. hotovými, tomu vymění se obligace prostým odkolkováním. V konversi budou pojaty renta květnová od dne 1. května, červencová (stříbrná) od 1. července a z únorové obligace znějící na majitele obnosem přes 20.000 zl. od 1. srpna. Od těchto termínů nastane 4 proc. zúročení.

Dne 13. bylo první čtení tiskové předlohy za úplné nepozornosti sněmovny. Přihlášení řečníci nebyli přítomni a 12 jich takto ztratilo slovo, mezi nimi i Ofner, Pernerstorfer, Seitz, Eldersch, ač na nátlak soc.-demokratické strany mp. Körber dal předlohu na jednací pořad. Z Čechů promluvili dr. Ryba a J. Černý, vytýkajíce, že přečiny pro urážky tiskem chce osnova odníti porotám, obmezení kolportáže a j. Předloha přikázána výboru.

Tento týden projednává říš. rada *branný zákon*. Většina proň je prý zajištěna. Odvedeno má býti letos 125.000 nováčků (u nás v Cis 71562) o 22.000 více. Všechny návrhy zlepšovací a minoritní vota budou asi bez účinku.

Brno domáhá se vodního spojení na průplav dunajsko-oderský, buď z Břeclavi anebo z Přerova. Onen by stál 12, tento $18^1/_2$ mil. K. Ježto německá industrie brněnská má mocné přímluvčí, chová se i vláda k projektu tomu velmi vlídně.

Na *Slovensku* Maďaři stále ještě pohodlně popravují všeliké politické hnutí jako panslavistický mor. V Nitře byli právě odsouzeni dr. R. Markovič na 500 K a 5 měsíců stát. vězení, dr. J. Markovič na 200 K a 2 měs. stát. vězení a farář L. Čulík na 300 K a 3 měs. stát vězení pro řeči proslovené o volbách před $1^1/_2$ rokem. Všichni pak společně k zaplacení soudních útrat 2000 K. A porotní tisk. soud v Pešti odsoudil M. Pietra, redaktora Poučno-zábavných Knižiek, že vytiskl v nich známé a několikrát uveřejněné písně »Bije zvon svobody« a »Hor sa Slovák«, na 3 dni stát. vězení a na 80 K pokuty a dr. J. Mudroně, že tamže vytiskl článek »Zastaňme si za svoju reč a svoju národnosť« na 5 dní stát. vězení a 40 K pokuty. Porota byla ži-

dovsko-maďarská. Pro tak nevinné věci staví Slováky na soud a zavírají do vězení! Musí nám samotným toho býti nejen líto, ale hanba. Ten strašný panslavismus! Mladší pokolení u nás neví už ani o tom slově. A v Uhrách stačí, řekne-li fiškus: »v článku je pobuřování a panslavismus« a Slovák je bez milosti odsouzen! My jsme již z toho vyrostli, proti moci státní a vojenské bojovati písněmi a básničkami. Slovensku je třeba lidí s moderním vzděláním politickým, kteří by svojí politickou inteligencí se vyrovnali politikům Maďarským a jejich státní hospodářství, maďarskou politiku finanční, hospodářskou a sociální a p. znali kontrolovat a odhalovat a stavět na světlo! Ale pro několik platonických vzdechů k Rusku v slovensk. novinách uvalovat na celé Slovensko trvalý stav obležení!? To je nám i líto i hanba!

Z průmyslu. Stav uherského průmyslu je otázkou, která v době, kde je tolik hlasů pro celní rozluku obou polovin rakouskouherského mocnářství, nás zajímá. Roční produkce uherského chemického průmyslu páčí se na 8·4 mil. korun. Z toho připadá však 58½ mil. korun na výrobky rafinerií petrolejových, plynáren, továren na klih, tannin, škrob a zápalky, takže na ostatní odvětví, jež jsou celkem pro národohospodářský rozvoj mnohem důležitější, zbývá jen 25·5 mil. korun. Petrolejové rafinerie počaly se zakládati r. 1882, nyní pracuje se ve 13 závodech, produkce však nekryje domácí spotřebu. Výrobou škrobu zaměstnává se dnes 25 továren s roční výrobou 200.000 metr. centů škrobu v ceně 6·5 mil. korun, a 25 000 metr. ctů dextrinu v ceně 0·90 mil. kor. Většina těchto výrobků se vyváží. Zápalky vyráběny jsou v 18 závodech. Roční výroba obnáší 85.000 metr. centů; z toho připadá na švédské 22.000. Domácí spotřeba je kryta pouze 85 proc.

V nedávné době vznikla v Uhrách výroba třísloviny. Dnes zabývá se tím pět továren. Klihu vyrobilo se 25.000 *kg* v ceně 2 mil. kor. Ostatní chemický průmysl je málo vyvinut. Spotřeba chemikalií kryje se dovozem z Rakouska a z ciziny.

— Hliník místo mědi jakožto materiál ku vedení elektřiny zdál se býti velice slibný. Cena celého vedení z hliníku obnáší pouze osmdesát procent ceny téhož při mědi. Přes tuto výhodu novější pokusy nenasvědčují tomu, že by rozsáhlá nyní industrie hliníku dostala znamenitějšího zákazníka v elektrotechnice. Kershaw nalezl, že atmosfera průmyslových krajin svojí kyselinou sířičitou silně porušuje kov, a že i v čistém vzduchu dostává hliník snadno trhliny, jež ohrožují pevnost. — V Belgii u Beeringen přišli v hloubce 950 *m* na solné ložisko. — V Norvézsku vyrábějí ode tří let z rašeliny uhlí. Kusy rašeliny se částečně vysuší a pak v hermeticky uzavřených a elektřinou zahřívaných retortách se úplně zuhelní. Takto vyrobené uhlí je velmi pevné a tmavě černé Nalezeno bylo v něm: 76·91 proc. uhlíku. Ze 100 *kg* rašeliny vyrábí se průměrem 33 *kg* uhlí, vedle toho 4 *kg* dehtu, 40 *kg* dehtových vod a 23 *kg* hořlavých plynů. Vk.

Školský. Sotva že byl prohlášen zákon o *úpravě platů* učitelských, začínají proskakovati do veřejnosti zprávy. Především, že se některá města v okolí pražském, chystají odníti příbytečně. Dojde-li k tomuto činu, scvrkne se zvýšení učitelských platů v takových městech na několik zlatých ročně na školách obecných. Dále: Když učitelstvo domohlo se po 25letém boji alespoň částečně toho, oč usilovalo, má prý za to svým vlivem nabádati občanstvo, aby se nevzpíralo zdražení piva! Také Ústřední Matice školská obrací se na učitelstvo s výzvou. K té připomínáme fakt z místního odboru matičného jistého pražského předměstí, kde jest učitelů skoro 25 proc. veškerého členstva. Konečně nesrovnáváme se s projevy učitelskými, v nichž velebí tohoneb jiného, že způsobil již vyplácení služného dle nového zákona. Vedle ochoty působí tu také slušná porce povinnosti úředních předáků.

Kursy pro učitele pokračovacích škol průmyslových byly původně šestinedělní, později pololetní a konečně celoroční. Letos zavádí ministerstvo opět kursy čtvrtletní Zase krok ku předu v řešení vyššího vzdělání učitelstva! Po našem soudu jest učitelstvo těchto zjevů alespoň částečně také vinno, poněvadž opomíjí dosti závažný agitační prostředek. Pořádajíc universitní kursy, nedává se zapsati za mimořádné posluchače, čím z úřední statistiky učitelé vypadnou Kdyby ústřední úřady nalézaly ve statistikách značný počet mimořádných posluchačů z řad učitelských, snad by po letech nabyly příznivějších názorů o této snaze učitelské.

Ozvuky a paběrky.

Jubileum Vrchlického, jak mohl každý předpověděti, stalo se převelice vítanou příležitostí českoliterárnímu amerikanismu, aby ohlušil a omráčil všecky dobré duše, jež v zástupech ztraceny upřímným srdcem se radovaly z Vrchlického slávy. Jak ani jinak býti nemůže, slovo hlavní měl náš geniální Yankee, p. Štech. On zahajoval přípitky, mluvil jménem »Máje« a v divadle před představením »Lásky soudu« postavil se v pose triumfatora ku okraji lože a div nekynul obecenstvu, aby jemu vzdalo hold. Tolik radosti a štěstí zářilo mu při tom z očí! Na banketě »Máje« v sobotu 14. t. m. zahájil náš Yankee řadu přípitků slovy, jež musí býti na věčnou paměť zachována nám i budoucím. Mluví z nich odestřené srdce jeho: »My zde mezi sloupy tohoto sálu jsme jako ve stanu válečného tábora. Na několik minut neslyšíme hvízdotu nábojů, které nad hlavami českých autorů často až slunce zastiňují. (O Barnume, jsi překonán!) Snad nikdy družina »Máje« necítila tak bolestně svoji nedostatečnost jako dnes, kdy tak ráda horu zlata (O Bornume, kde osten tvůj!) složila by k nohám nejplodnějšího básníka«. Ať chtěl či nechtěl, své literární srdce p. Štech tu odhalil upřímně. »Bohužel musí kráčeti i náš Vrchlický kamením, kterým putovali u nás Smetana, Němcová a jiní a jiní«, jakožto uznaný první básník český, jako profesor university, člen akademie, člen panské sněmovny atd. Jakých poct dostalo se Byronovi, Shelleyovi, Heinovi, Dostojevskému, Tolstému? »Proč není anglickým sportovníkem, cizokrajným gymnastou?« rozevírá před námi p. Štech hlubiny své literární filosofie. »Zlaté a stříbrné poháry zazvonily by k jeho poctě . .« Ach věru, jaká to auri sacra fames na tom bankete byla! »Všeho našeho bytí základ, českého tarasu pilíř nejmocnější je kniha«, přehání p. Štech, neboť hned na to praví: »Knížky českých autorů sotva v několika stech vydávané jsou předmětem až chorobných útoků«, což by národ bylo již zahubilo, kdyby útoky zasahovaly sám!!) základ národního života, vždyť všecky ostatní knihy jsou záplavou »krvavých románů, pornografického bejlí a zbytečných, protože nesystematických překladů«, jež »jako láva zaplavují české nivy«. Jaký pak tedy vlastně ten základ našeho bytí je? »Na ubohé domácí autory kritické léče se pořádají proti těmto motýlům zdi se staví . .« (O Barnume, zdi proti motýlům!) »Dnes je naše písemnictví podobno chrámu, ve kterém s velikým povykem tisíc kostelníků smýčí, uklízí, oltáře rozebírá.« Nu, to je přece trochu moc, p. Štechu! Ze tisíc? Vždyť nemáte na seznamu členů ani sto! Tu jste klopýtl. Pamatujte: cifry jsou cifry. Připsal jste si alespoň jednu nulu! »Kdyby ještě slušné míry nedbala denní žurnalistika, bylo by pro tvořící české autory tato situace k zoufání.« Tu promluvil p. obchodvedoucí Štech, jenž se již přesvědčil, s jakým nadšením denní žurnalistika otiskuje nakladatelské vašcetle. »Ale poslední slovo o této naší vřavě patří činiteli nejdůležitějšímu: českému čtenáři . . Těm (čtenářům) patří rozhodné slovo u nás, poněvadž oni jsou pravým jádrem národa.« Ale kdo, prosím, kdo? Ti co čtou pornografické bejlí a zbytečné překlady, či těch několik set, jež čtou české autory? S tím jádrem má to p. Štech trochu nejasné jako s tím základem! »Od knih vytrysklo obrození českého člověka, u blan jejich opět se narodí šťastnější chvíle našeho kmene, až česká kniha bude osou denního života našeho —« Tu ušetřil pan Štech nakladatelskému družstvu »Máje« reklamní inserát, ale na úkor pravdy. Obrození národa našeho připisovati knize bylo dovoleno tehdy, pokud každý směl a měl být básníkem, dnes takové naivnosti neměl by se dopustit už ani p. Štech. A domnívati se, že nastane šťastná chvíle, až kniha a potištěný papír bude osou denního života, smí dnes se cti nanejvýš čínský mandarin, jenž účel života vidí v přelouskávání foliantů, ale v moderním světě jde žhavá touha emancipovati se od tiskařské černi, jež staví se mezi člověka a realitu, a žíti svůj život a čerpati ze sebe. — Vyrýžovali jsme všechno zlato z proslovu p. Štechova, který byl či alespoň měl býti vrcholem vší oslavy Vrchlického. Shromažďuje-li p. Štech u svých nohou nábožně poslouchající členstvo »Máje« k podobným kázáním častěji, musíme jen litovati, že je členstvo tak úzkostlivě mezi sebou tají. Národu vždy až za nějaké jubilejní desetiletí něco říci, je v těchto trudných časech přece jen skoupé. — Reč p. Štechova vzbudila zvláště veliký ohlas za oceánem. Jeho slova o hoře

zlata ihned inspirovala několik literárních kritiků a kabelovou depeší došlo nás z podnětu řeči p. Štechovy několik ciferních rozvah činnosti Vrchlického. Nemajíce osobní známosti s p. Štechem, nemohli jsme mu je poslati na doplnění citer v kritické rubrice »Máje«, alespoň tedy mu je tímto způsobem posíláme. Kritikové americtí převedli činnost Vrchlického na zlato tímto způsobem: Vrchlický vydal 181 knih průměrně po 160 stranách, vydal tedy 27150 stran. Popsal-li denně $2^1/_2$ strany, což činí 1 kr. za papír denně, vydal za papír 109 zl. 50 kr. za 30 let (= 219 korun). Tisklo-li se každé knihy 1000 expl., potisklo se 1,810.000 archů papíru a zaplatilo do papírny 11.000 korun. Sazba a tisk všech 181 knih stály asi 33.000 korun, obálky 3000 korun, knihařská práce 2000 korun. Souhrnem: za papír 11.220 korun, ostatní vydání 38.000 korun, celkem vydání knih Vrchlického stálo kol. 50.000 korun. Za rok průměrně 1666 korun, denně $4^1/_2$ korun. Prodalo-li se každé knihy průměrně 500 exempl. po 2 K., stržilo se 500×181×2 kol 200.000 korun. Odečteme-li vydání, zbývá pro nakladatele a básníka 150.000 korun. Obrat peněz produkcí Vrchlického způsobený obnáší průměrně ročně 8333 korun, denně 22 korun. Papíru se potřebovalo 378 290□ *m*. Dala by se jím pokrýti metr široká cesta z Aše rovnou přes Prahu, Německý Brod, Žďár, Uher. Hradiště, Vlarským průsmykem do Ilavy na Váhu. Počítáno podle nejlepších method amerikánských.

Z ředitelství Národ. divadla došel nás přípis: »K článku Vašeho ctěného listu ze dne 14. t. m. č. 20 ‚P. J. Hilbert'. ., v němž stojí, že ‚ředitelství Národ. divadla si přálo vypustiti z hry ‚16. únor 1903 postavu Novináře', dovolujeme si poukázati na naši zprávu oficielní ‚Z kanceláře Národního divadla' ze dne 9 února 1903, jež zní: ‚Divadelní správa objednala k tomuto večeru zvláštní slavnostní předehru od Jaroslava Hilberta, s jejíhož provedení musí však sejíti následkem toho, že intendance*) král. českého zemského divadla přála si v té hře nějakých změn, jimž autor nechtěl vyhovět.« Dovoluji si Vaši redakci zdvořile žádati za laskavou opravu v tom smyslu. S veškerou úctou G. Schmoranz. V Praze, dne 14. února 1903.

Zarathustra v politice. »Obrátit mocenské poměry v Rakousku, postavit se na místo Němců, provozovat hegemonii nad nimi a donutiti je, aby přijali postavení naše, stali se zastanci programu federativního. To jmenovali bychom rakouským oportunismem českým. Třeba příkořím přivésti Němce k tomu názoru, že moci v celém státě neudrží a že musí zachránit federalismem, co se zachrániti dá.« Kde to stojí? Ovšem že v Slovu. »Slovo« vydává advokát — advokáti alespoň o spravedlnosti mluví na oko vážně a ne tak — jak pak honem — romanticky.

Radila se polská szlachta
octnuvši se opět na psu
jak u konstitučních žlabů
meliorovat si kapsu.

Pan Jaworski mluvil plačky:
»Kam to dojde s námi děti?
My v Rakousku kdysi první
jsme tu už jen asi třetí.«

Stanczykovské křídlo škemrá:
»Körber dostal nás do bryndy;
nevládne již v Čechách, v Terstu
s naším placet jako jindy.«

Vece vůdce demokratů:
»Neškodným ať udělán je!
Ať svět pozná, co je Halič
jaký tady szlachta pán je!«

Ryčný souhlas. Odsouzenec
katy napřed svlečen zpola
na tu neobvyklou cestu,
na banket pak smýkán »Kola«.

*) Pan Jaroslav Hilbert by to Vaší ct. redakci mohl doložiti svojí korrespondencí s intendantem p. drem Heroldem.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 28. ÚNORA 1903. ČÍSLO 22.

Řeč dra. Fořta pro obstrukci.

I. — Vzletnou a uchvacující řečí, pronesenou v neděli (25. ledna) v politickém klubu kolínském, zahájil říšský poslanec dr. Josef Fořt — optima, rozumí se, fide — horlivou agitaci pro provádění obstrukce poslanců českých na radě říšské proti tak zvaným státním nutnostem (rozpočet, branná předloha, vyrovnání s Uhry). Já obstrukci tuto pokládám, jak v článku svém »Opět nutna upřímnost«, v čísle 17. (ze dne 24. ledna) jsem vyložil, za jednání pro národ český zhoubné a sice proto, že dle úsudku mého výsledkem jednání toho bude: 1) vydání vražedných pro nás »dorozumívacích« návrhů jazykových dra. Körbra cestou nařízení a 2) udolání právě *této* obstrukce *české* viribus unitis. Z této příčiny a pak vzhledem k tomu, že nějakou jinou řeč, která by pro agitaci obstrukční mohla býti věcně účinnější než řeč dra. Fořta, sotva uslyšíme — (hřmotnějších bylo a bude nám vyslechnouti s dostatek se strany našich radikálů, kteří rerum natura jiných neznají instrumentů než turecké bubny a talíře) — chci zde alespoň k některým vývodům dra. Fořta přihlédnouti. Jsem přesvědčen, že řečník mně to ve zlé pokládati nebude a nemůže již vzhledem k tomu, že jde tu o věci velikého dosahu, a pak, jako ryzost ryzího zlata použitím lučavky, tak vynikne diskusí správnost správných vývodů a tvrzení, a nesprávných v řeči té — dle samozřejmého úsudku řečníkova — není.

Předeslav, že v táboře českém vzniká kolísání, ba i zmatek, praví řečník (cituji dle čtyřsloupcového referátu o řeči té v »Národních Listech« ze dne 26. ledna): »V takovýchto okamžicích, drazí přátelé, nejvyšším jest povelem: neztráceti hlavu! (Tak jest!) Hlavu neztrácí ten, kdo s ledovým klidem přehlíží vývoj událostí, nespustí vytknutý cíl se zřetele a nastalým zmatkům čelí otevřeností a pravdou. Do služeb této poslední úlohy hodlám se dnes postaviti ..«

Pak tvrdí řečník: »Přehlédněme letmo běh politických událostí, z nichž se nynější kritický stav vyvinul. Nesnází, do kte-

rých zabředl stát následkem nespravedlivého vyrovnání uherského, použili jsme před sedmi lety zajisté zcela správně« — (neříkáme: dvakrát tři jest zajisté šest, nýbrž zkrátka: jest šest) — »k ryčnému postupu útočnému. Prvním jeho ovocem bylo částečné napravení jazykových křivd nařízeními Badena z r. 1897. Nám na mysli tanuly arci cíle další, avšak nedošlo k nim, neboť Němci, jak bylo z jejich strany přírozené, jali se na celé čáře troubiti k útoku. Tím ocitli jsme se v defensivě. Víme všickni, že během zuřivého bouření tříleté obstrukce německé neběželo o jazyková nařízení, jež tvořila pouze záminku či podnět obstrukce stran německých. Vlastním cílem Němců bylo udržení a zpevnění ohrožené nadvlády. Před třiceti lety sestrojili si bez nás nynější parlament k tomu konci, aby svoji, staletým absolutismem založenou nadvládu provozovali dále i ve formě ústavní. Průběhem doby, přes všechnu volební geometrii, však i tato formule ústavní vypověděla jim službu. Octli se v menšině a vidouce, že přirozený vývoj normálními prostředky nezadrží, jali se bušiti do parlamentu, aby v něm zabili nejnebezpečnějšího svého soka: zásadu většiny. Nerozhodnost, slepota a dvojakost vídeňské politiky měly za následek, že zuřivý útok obstruujících Němců slavil triumf. Právo naše bylo shrouceno, princip ústavnosti postaven nohama vzhůru, státní autorita, výkonná moc i parlament před vítěznou obstrukcí německou kapitulovaly.«

Správným bylo by bývalo vypravování řečníkovo, kdyby byl mluvil asi takto: Následkem zdrcujícího zamítnutí punktací vídeňských z r. 1890 národem českým, pak následkem příznivé Čechům nálady, vyvolané nepopíratelným, překvapujícím vývojem národa českého, krásnou výstavou jubilejní r. 1891 a ethnografickou r. 1895 a vývinem umění českého, demonstrovaným ad oculos auresque Němců rakouských skvělým vystoupením Národního Divadla na vídeňské výstavě divadelní 1892 a vynikajícími výkony malířů, sochařů a hudebníků českých, povolán korunou koncem září 1895 hrabě Badeni k upravení jazykové otázky české a k vyřízení nadcházejícího tehdy vyrovnání s Uhry. Za účelem provedení těchto dvou úkolů vydal hrabě Badeni v dubnu 1897 za souhlasu koruny svá jazyková nařízení pro Čechy a Moravu, stanovící dvojjazyčnost všech zeměpanských úřadníků, nařízení, jimiž položen byl správnou cestou správný základ ku provedení rovnoprávnosti jazykové a tím implicite i základ k pozvolnému upravení celé otázky české. Všechen soudný svět politický pokládal za jisto, že po vydání nařízení těchto vstoupíme do majority vládou za účelem vyřízení vyrovnání uherského kýžené, a všechen svět politický si toho i přál, Němce naše nevyjímaje, neboť ti měli zápasu s námi též již až po krk a chtěli, aby nutné z nesčíslných příčin vyřízení vyrovnání uherského — rozumí se, že nespravedlivého — bylo účtovati na vrub Čechů. Avšak »nám na mysli tanuly arci cíle další«, t. j. opět — a sice přes to, že

vždy vyškolenými pravíme se býti politiky, a přes to, že politika v hlavní podstatě své jest věděním věcí možných a věcí nemožných, a přes to konečně, že již ve spise »Die böhmische Frage« z r. 1895 a pak i v »Rozhledech« 1897 v čas byli jsme Neklanem úpěnlivě zaklínáni a varování — v rozhodné, nám příznivé době neznali jsme míry a žádali k jazykovým nařízením tak přídavkem ještě i spravedlivé vyrovnání s Uhry, tudíž věc, za daných (a za daných nyní) okolností per se nemožnou: a kdo nemožnou tuto věc nejdůrazněji z nás žádal, arcit puzen svým národohospodářským svědomím, to, drazí přátelé, byl jsem já, dr. Fořt.

K uvážení a využitkování příznivé nám situace dopřáli nám Němci naši času dost, neboť pro jazyková nařízení hraběte Badeniho obstruovati vůbec ani nezamýšleli. Toho nezvratným jest důkazem, co pod svědeckou přísahou vypověděl kolega korutanský poslanec říšský dr. Otto Steinwender před porotou v Salcpurku, když (14. a 15. prosince 1900) jednalo se o obžalobě, kterou podal na dřívějšího zemského poslance dolnorakouského Pavla Pachera pro urážku na cti. Pravilť (dle referátu v ranním čísle »Neue Freie Presse« ze dne 15. prosince 1900) o nařízeních hraběte Badeniho mezi jiným: ».. Dne 20. března« (1897) »došlo k rozmluvě mezi hrabětem Badenim a českoněmeckými poslanci, jejíž výsledek zvěděl jsem ještě téhož dne od poslance Schückera. Věděl jsem tudíž, jaké stanovisko českoněmečtí poslancové u věci té zaujímali. Dne 21. března měl jsem rozmluvu s hrabětem Badenim, jenž mně jazyková nařízení sdělil. K námitkám mým odpověděl hrabě Badeni: Nedá se nic dělat. Jazyková nařízení jsou nevyhnutelná a nezbytná. Prohlásil jsem presidentu ministerstva: »Bude kolosální bouře. Ženete nás do opposice!« Více nemohl jsem říci, vždyť neumím prorokovat, a že dojde k obstrukci a k zastavení parlamentárního a veřejného života, toť jsme tehdy sami nevěděli..« A na slova obhajcova »Záviseť mnoho na tónu, jakým jste pronesl hraběti Badenimu své rozhořčení«, odpověděl dr. Steinwender: »Podotknul jsem, že úplně známo mně bylo, co mysleli poslancové českoněmečtí. Českoněmečtějším býti než poslancové českoněmečtí, k tomu nemám žádné příčiny a též toho ani nedovedu (Deutschböhmischer als die deutsch-böhmischen Abgeordneten zu sein, dazu habe ich keinen Anlass, und das bringe ich auch gar nicht zuwege.)« Jelikož však v slepotě své zdráhali jsme se prohlásiti, že vstupujeme do majority, vládou žádané, a že hlasovati budeme pro vyrovnání uherské, Němci, jati nezměrným strachem před tím, co ze zadržovaných nám dosud práv hrabě Badeni ještě bude muset nám vrátiti, počali, »jak bylo s jejich strany přirozené«, zuřiti a »tím octli jsme se v defensivě« a nejen že »nedošlo« k těm »dalším cílům« našim, nýbrž odčiněno i splnění oněch cílů, které před tím dalším cílem byly a k nimž již bylo došlo vydáním jazykových nařízení

hraběte Badeniho. — Takto asi má — dle úsudku mého — mluviti každý, kdo praví, že zmatkům čeliti hodlá otevřeností a pravdou.

Avšak v tomto ohledu hřešíme sami na sobě bez ustání. Vizme jen na př., co pravil dr Bedřich Pacák na schůzi Klubu národní strany svobodomyslné v Praze v sobotu dne 21. ledna 1903 (»Nár. Listy« ze dne 1. února): »Dále se nám říká, že prý jsme boj o jazykovou otázku prohráli. Já se táži: Kde jsme ho prohráli? Přehledněme si stručně vývoj celé věci. Samovládu německého jazyka ve vnitřním úřadování nemohli Čechové prolomiti ani za vlády hraběte Taaffa, ač tehda zástupcové národa českého byli ve vládní straně. Říkalo se tehda, že vnitřní úřadní řeči vyžaduje státní zájem« (vyjímaje v Haliči, Dalmacii, Přímoří a jižních Tyrolích.) »Teprve hrabě Badeni dal nám vnitřní úřadní češtinu, my však jsme mu za ni nedali ničeho« (pálení kosové!) »a nemohli jsme také ničeho dáti« (čím dál, tím líp!), »neboť nepočítaje ani platných zákonů jiných sám státní základní zákon nám ji« (jako teď knížky záložny svatováclavské vkladatelům jejich vklady) »zaručuje« (a to již čtyřiatřicet let.) Mám za to, že i dr. Pacák bez mučení připustí, že t o t o odůvodnění daleko přesahá nejen vše to, co vůbec jest přípustné, nýbrž i vše to, co není přípustné. — »Násilí Němců vzalo nám následkem slabosti povědomých kruhů« (a následkem toho, že nedali a »nemohli jsme ničeho dáti«) »to, co nám bylo dříve dáno. My jsme sice nedosáhli změny — to je pravda, ale stav jazykové praxe zůstal týž, jaký byl před výnosy Badenovými..« Ano, stav jazykové p r a x e zůstal týž, avšak i to jen na papíře (viz obsazování úřednických míst dle národnosti), ale stav c e l é o t á z k y jazykové jest teď naprosto jiný. Před výnosy hraběte Badeniho nám vláda chtěla dát (a pak i dala) nejen vnitřní řeč úřadní českou (to jest věcí vedlejší), nýbrž (a to je věc hlavní) dvojjazyčnost všech zeměpanských úředníků; teď, když Němci s náčelníkem svým drem Koerbrem, jenž podepsal i nařízení Gautschova i nařízení Claryho, zvítězili v boji jazykovém nad námi naprosto, chtějí — nepřihlížeje k momentům ostatním — nám bráti i nařízení Stremayrova. Ale, jako cvakot hodin visících na zdi, podemleté již ze dvou třetin rvavým přívalem, zůstal týž, jaký byl před přívalem, tak »stav jazykové p r a x e zůstal týž, jaký byl před výnosy Badenovými«, jen že, jak věci nyní stojí, i t a t o praxe každou chvíli může býti v čerty! A bude v čerty, neupustí-li poslanci v čas od obstrukce proti vyrovnání uherskému. Čeho má býti docíleno tímto žonglérstvím s jazykovou o t á z k o u a s jazykovou p r a x í? Vši silou dere se mně tu v péro vzpomínka na mladší leta. Souzeno mně bylo okusiti po krátký čas i slastí advokátního koncipienta. Prvním naučením, které dal mně chef můj, muž povahy ryzí jak zlato, bylo: Nedejte se nikdy obulikovati klientem při informaci, neboť velmi četní z nich domnívají se v nerozumu svém, že, když zástupci svému věc svou vylíčí ve svůj prospěch,

proces mají vyhraný. Podobně vedeme si i my v politice; jen že tu nebalamutí klient (národ) zástupce své, nýbrž naopak. Vím, že jest to slovo trpké; avšak kdeže mezi námi jest člověka, logicky myslícího, jenž by byl s to — nepravím: dokázati nesprávnost slova toho, nýbrž — naprostou správnost jeho i jen popříti? Svrchovaně a ještě jednou svrchovaně jest na čase, abychom konečně přestali malovati sobě věci své ku své vlastní škodě krásnější, než ve skutečnosti jsou, a viniti jiné z hořkých následků chyb vlastních.'

Že dosud ustavičně tak činíme, toho příčinou jest — abych i této věci jednou se dotknul — vedle jiných též naprosté umlčování veškerých článků mých, prováděné systematicky (až na některé ojedinělé, za to však — more solito — šťavnaté nadávky) téměř veškerým politickým tiskem naším přes to (aneb snad právě i proto), že na př. delší článek můj »Z Vaškova politického života« (uveřejněný v »Moravské Orlici« ze dne 31. května 1901 a vydaný jako brožurka ve prospěch »Ústřední matice školské«) daleko jest — dle otcovského úsudku mého — poučnější než kubický metr těch našich obvyklých úvodních článků politických.*) Na umlčování toto žehrám zde nikoli z tak zvané ctižádosti nějaké, nýbrž v zájmu věci naší, námi samými tak nepotřebně a tak důkladně zbědované. (Ctižádost vůbec a spolu s ní i četné jiné, ze společného kořene pocházející a taktéž pitomé názory, city a předsudky, vtloukané do všech nás výchovou až k pláči hloupou, pohřbil jsem, když mně bylo 25 let.)

V další stati ukážu, že meritorní vývody dra Fořta pro obstrukci jsou právě tak správné, jak úvodní část řeči jeho.

V Praze dne 22. února 1903. ALEXANDER NEKLAN.

Z nové poesie.

Po dlouhé přestávce vydal S. K. Neumann »Sen o zástupu zoufajících a jiné básně«, však za to dal českému umění knihu silnou, jakých málo se nám do roka dostává. Má svou duši, svoje žilobití rythmické, svůj oheň, svou lásku i nenávist — je svá ve všech výkřicích a silná vždy. Jde básník verši těmi, básník života a pohanské radosti z něho, odboje a soucitu zároveň, umělec, jenž štítí se prostřednosti i pravdy uznané a probíjí se bezohledně k úzké cestě, ale své. Sám sice nesouhlasí již se vším, co v knihu spjal, jak praví úvodem, sám prohlašuje ji za sbírku různé lyriky, mně je to jedno však.

*) Kolik exemplářů dotčené brožury dosud rozprodáno, nevím; avšak bezpečně mohu, trvám, tvrditi, že jich již teď rozprodáno ne-li více, tedy alespoň pět a snad i šest, což po 40 haléřích činí pěkný obnos 200 a snad i 240 haléřů a tudíž sumu, která „Matici školské" právě v nynější její tísni přijde patrně velmi vhod.

Co by byl napsal jinak? Není snad již téhož filosofického názoru na svět, ale v knize nevyzpíval jiný na konci; jen stopy rozvolnění, rozšíření odbojného vystupují v básních posledních. A forma? Je opakem myšlenky. Jak ta se sprošťuje, očisťuje od pout posledních, tak zhutňuje se mluva v spjatý tok, ciseluje se verš a sloka, hledajíce tvary renesanční čistoty. Jinak je pěvcem téže nenávisti k sytým vladařům, téhož soucitu s povrženým, vzývá téhož Erota, byť někdy radostně a v touze barbarské, jindy zas ironicky trpkým přízvukem, je týž, jak znal jsem jej z knih dřívějších, jen vyspělejší, mužnější. Tak je mi kniha celkem, »trochou života«, jak měla původně se jmenovat, ne pouhým pel mel neladným.

Sen o zástupu zoufajících, vstupní báseň největší, je zpovědí nejhlubších základů duševních: „Je mrtev Bůh nadějí a a prázdno jeho nebe, však Život síly a zápasu, pyšné vzpoury a rozkoše přišel místo něho.« V grandiosních liniích zvedá se zpěv slavných rytmů z rozdýmaných ulic města k nebi skvoucích září a v těžkém sklamání jde k tmavým hlubinám pohoří, by nalezl tam Život a vyzněl velkým chorálem apostrofického creda autorova. A široké vypjaté vlny volného verše nesou myšlenku svou v slovech plných hloubky zvonivé, že málo kde se básník povznáší pak k té výši harmonického souznění. Vedle Snu kladu »Stráň chudých lásek«, tak teple prohřátou, »Jarní apostrofu«, »Ve jménu Onoho« a »Salome«, vášnivě pohnutou, trpké sloky »Dohráno« a dětsky skotačivý popěvek »Pro mou dcerku«. Méně si cením těch středních písní přechodných, ač i ony mají sílu svou nad niveau dneška stoupající. Snad nezpívá Neumann po přesvědčení našem společenském, snad myšlenkově daleko je nás, ale ve svém je velký, je umělcem, a v tom je jeho větší význam než v sociálném vůdcovství.

Radost mám, že mohu vedle sebe hned několik dobrých knih položit, po Neumannovi Dykovy »Buřiče«. Zcela jinou toninou vyznívají, zcela odlehle jdou od sebe: Kam Neumann klade velké gesto, grandiosní linii a slovo těžké hudbou velkých starých zvonů, tam vhodí Dyk tříšť tvrdých vět s bravurní lehkostí, trhá plynulý vzestup i spád v celé kaskady, míse v tragiku svůj ironický smích, ten s nitrem srostlý, jímž neušetří ničeho, ni sebe ne. Buřiči jsou prvým jeho pokusem o práci epickou, třetím již o práci většího rozměru, vyžadující trvalého vypjetí sil, ne pouhých citových erupcí. Pokusem pravím, nedospělť Dyk posud k takému sebeovládnutí, aby myšlence obětoval svoji náladu, aby pro její celistvost se bodal k vytrvání v začatém rozběhu. Lyrik par excelence dosud hledí ze stránek Buřičů, jenž jedinou má vlastnost malířů velkých pláten, výstižnou charakteristiku postav. Hned vnější spjetí »Tří«:

Zlomený kříž, kout zapadlý je.
Nad hlavou jedle, dole sráz.
To je ta scenerie.

Čistě vnějškové spojení povídek, nad kterým sotva se básník zamyslil; deskriptivní sloka, jež charakterisuje as děj všech spo-

lečně, to mu stačí zcela, aby stmelil episody tři v celek epicky nemožný. Mohla být zcela dobře připojena i čtvrtá, poslední, a zůstala-li sama, bylo to jen náhodou, snad že slepec je jejím hrdinou a karty hrát by s ostatními nemohl. Odhoďme však požadavek jednoty, přijměme člověka, jakým je, a kniha rázem dostane svůj timbr pravý, zazpívá čistě, silně, svérázně. Což na tom, že není posud naskrz epickou, je v částech dobrou.

Povídky nemají celkem nových sujetů, vyličujíce zločiny již příliš často zpracované v umění, v tom však nechtěly ani vynikat, tam nehledaly svoje poslání. Co dodává jim vůně originelní, je právě forma, jež se zdá aestheticky protizákonnou. Neklidná epika, plná ironických interjekcí myšlenkových, cele ironické založení dvou postav zločinných s jich šibeničným humorem, toť kouzlo »Tří«. »Slepý« svou fragmentární koncepcí a hořkou tragisatirou se vrývá nejhlouběji. Absolutní volnost v kresbě veršů, jež přece konturu myšlenky ostře zachycují, slovo všední, jak u žádného z generace posledního decennia, však přilehavé, výstižné, věty bez šířek a rozpjetí, kusé a příkře strhované, však určitě reliefující a sugestivně silné — to je krev, to je duše Dykovy poesie, jež z Buřičů činí knihu bizarně pěknou, tak podobnou Schwaigrovým fantasiím. V ní nejslabší je právě ona partie, jež akademicky je nejčistší, poslední vyprávění v Třech.

A nyní se mi chce pro variaci zašermovat polemicky, zuřivě. S p. A. Eug. Mužíkem a jeho K r ů p ě j e m i r o s y. Snad bych se ovládl, donutil k vyhýbce, ale jde s Krůpějemi předmluva, jež nedá a nedá, neboť dává knize stigma »práce, dlouholetého a hlubokého studia,« kvituje si zdar a úspěch tak mile naivními větami, že každý, kdo nečtl víc než tuto předmluvu — ale ne, o ničem nebude přesvědčen, leda o stylistické nešikovnosti Mužíkově, zvlášť po závěrečné koruně.

Odkud až kam sahá vůbec termín písně »ve slohu národním«, jaké jeho oprávnění? Nevážím si příliš oněch knih, jež s touto vignetou jdou do světa; ne že bych poesii národní podceňoval, ale že vidím eklekticism hned v čele, jenž může někdy být líbivý, nikdy však silný, a příliš často bývá pouhým příživníkem. Ale budiž. Kdo nechce nad eklekticism, má právo k tomu a může i dobrým být, když ne již nejlepším, musí však aspoň tolik síly analytické mít, by ve vzorech svých zrno od plev rozeznal, by po dlouholetém studiu našel duši a ne odpadek. Píseň národní svou duši má a krásnou, ne však v plodech ubohých a kleslých dob, než v těch, jež tryskly ještě z mládí, a nesou pel svěžesti a síly. Toho se všeho nedostává pouličním odrhovačkám a rytmům vojenským a podobným, jež také národ splodil bohužel. Tu hranici objevit musí umělec. Píseň národní dál nevznikala nikdy napřed textově, pak teprv hudebně; současně rodilo se slovo, ton, a kde řeč dost síly neměla v ústech poety, by vyjádřila hnutí v celé hloubce jeho nebo namalovala obraz dost barvitě, tam hudba doličovala;

odtud tak prudká emotielnost její. Chce-li dnes umělec touto stopou jít, nechť tvoří také tak, a nedovede-li, ať pouhým slovem vystihne, čeho tam dosahují činitelé dva, vždyť vládne o to rozvitější mluvou, oč slabším je v hudbě snad. Kdo studuje národní píseň bez melodie, nedobere se duše pravé, a neusuzuje-li dle takového studia, křivdí jí. A konečně ještě poznámka: Píší-li »ve slohu« tom a tom, znamená to, že smím sebrat myšlenku, formu od slova k rytmisaci až, zkrátka vše? Tomu se říká v mezinárodním slovníku plagiát. Zdá se to snad samozřejmo a zbytečno, aby bylo připomenuto. Při knize Mužíkově se mi to bohužel evidentním nezdálo, proto hřeším přemíláním věcí odbytých.

Než vytknu, chci dokumentovat malou ukázku:

Originál národní:	Ve slohu národním (Mužík):
Každá babička stará je veselejší z jara: vezme svou berličku, sedne na sluničku, myslí si: Kýž jsem mladší, ach což bych byla radši!	Každá babka stará vylízá ven z jara, o berličku opírá se, v mladé nebe zadívá se bezzubá a chará. Sedne na travičku, mládne na sluníčku. atd. . . .
Nebo:	Ona vzpomíná si na své mladé časy.

A příklady nejhlubšího proniknutí duše národní:

Uvázali mne za silné lano, abych nemohl za tebou, panno — — — — — — — — atd. A já přetrhal celé vázání, neboť silnější je mé žádání.	Kdo by mně byl řekl, že mně, holka, šidíš, vzal bych tenhle kámen, který tady vidíš, zabil bych jej v místě, rozdrtil jej v kusy, neboť věrná láska taky věřit musí!

Co žádat ještě víc? Stačí ujištění, že zřídka kde se vyšinuje poesie krůpějí na niveau slušné, či mám zacitovat ještě kus prosy poetovy, jímž dává těmto svým dětem cíl? Nuž zde: »Kéž by jako krůpěje rosy po dlouhém putování do moře, tak písně tyto vrátily se, odkud vyšly a kde pravý domov jich: národ a jeho duše! . .« Proč opustil Mužík svou poesii pathetických legend, kde něčím byl, a proč se vrhl na cestu, jež proň absolutně není? Aby mohl udat i svoje básně »z dob jinošských?« Kdo rozřeší tu záhadu? P. d.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

IV. — Dosud jsme se pohybovali téměř výhradně na poli pouhé abstraktní theorie; přejděme tedy již v obor otázek konkretních a praktických. Mezi těmito poutají náš zájem především

ty, jež se týkají našeho vlastního národa českého. Vskutku: jaký je stav tohoto národa? Jaká je povaha jeho života politického, hospodářského, jeho výchovy atd.? Je ráz toho všeho autoritativní či individualistní či smíšený a jak smíšený? Taková je první řada otázek, na něž chceme slyšeti odpověd. Počínali bychom si příliš jednostranně, kdybychom chtěli tento český problém (jak můžeme nazvati souhrn dotčených otázek), rozřešiti jedině rozborem literárních plodů mužů, kteří platí za duševní velikány národa — Kollára, Havlíčka, Palackého atd. Nechci tím říci, že by tento způsob řešení vedl nutně k nesprávným výsledkům; avšak závěry, které z literatury možno činiti, platí především zase jen o literatuře, která je přece pouze jednou z přečetných složek národního života, ač nikoliv poslední. Český člověk není jen v literatuře a český národ nežije jen literaturou; a kdybychom i připustili, že v literatuře se celý ostatní život obráží, proč hledati jej tam, kde se jen obráží, když jej můžeme pozorovati lépe bezprostředně? Chceme-li tudíž pochopiti skutečný stav národa v plnosti jeho obsahu, musíme vnikati v něj s mnoha stran; rozbor literatury sám o sobě nepostačí v této příčině právě tak, jako rozbor jen poměrů politických, nebo rodinných, nebo hospodářských, atd. Jest třeba spojiti všechny tyto cesty, jedině tak se vyvarujeme neúplnosti, jednostrannosti. Ujasníme-li pak si takovýmto způsobem český problém, můžeme teprve pevně přikročiti k zodpovědění otázky *českého programu*, t. j. praktických úloh, jež vyplývají pro národní činnost z reální base národního života. A ještě to: o otázkách, týkajících se české společnosti nelze pojednávati isolovaně, t. j. beze zřetele k stavu společností sousedních; neboť žádný národ vůbec, tedy ani český nežije isolovaně, ale život jeho je všestranně dotýkán a formován životem národů okolních, a také sám vykonává na tento podobně složitý vliv. Především není možno obejíti se beze zřetele k státu rakouskému, do něhož jsme včleněni; nemůžeme zajisté pojednávati na-př. o poměrech a zřízeních politických v Čechách a ignorovati při tom tyto poměry v Rakousku.

Ale nyní již přistupme k vlastnímu předmětu. Podobně jako jsme učinili v předešlých částech své úvahy, rozdělíme si i tento konkretní celek společenských jevů v českém národě na několik sborů či složek, a pokusíme se poznati jejich ráz. Do přílišných podrobností zabíhati nebudeme; není také úkolem tohoto článku podati zcela podrobné řešení národního našeho problému a programu, nýbrž jen načrtnouti několik základních, konturových tahů; doplniti tyto v ideálně dokonalou podobiznu jest úkolem, se který by jednotlivec sotva byl, a který i kdyby byl možný vůbec, daleko by přesahoval možný rozsah článku v revui.

Již zběžný pohled na ústavu státu rakouského poučil by nás, že stát ten překročil již stadium čirého autoritativismu.

Rakousko jest od několika desítiletí státem konstitučním; jeho členové nejsou již pouhými poddanými, ale občany, kteří sami se, alespoň v theorii, účastní správy státní. Ano, některé články ústavy, kdybychom o nich uvažovali zcela isolovaně, mohly by nám vnuknouti úsudek, že Rakousko je státem dokonale representativním, státem, v němž občané požívají úplné konstituční rovnoprávnosti. Ale takovýto závěr byl by ukvapený. Již a priori musilo by se jeviti podivným, že sotvaže jsme přestali býti nevolnými sluhy feudálních a byrokratických vrchností, již jsme nabyli vlastností potřebných k samosprávě: toť by byl zřejmý zázrak, který nejen nemá žádné analogie v přirozeném řádu věcí, ale který by byl vůbec nepochopitelný. Protiva obou společenských typů, autoritativního a representativního, je přece tak veliká, že přechod z jednoho do druhého nelze si ani mysliti jako náhlý skok; již z předu lze se domýšleti, že to může býti přechod jen nenáhlý, a že, pokud trvá, společnost bude míti ještě mnohé známky bývalého útvaru autoritativního, ač již také vykazuje náběhy k typu representativnímu: přechod záleží právě v stálém zápase těchto dvou tříd znaků, v němž pozvolným postupem nabývají převahy znaky typu representativního nesčíslnými drobnými, často sotva pozorovatelnými vítězstvími nad starými přežitky.

Již sám princip, na němž konstituční monarchie spočívá, ukazuje tuto přechodnou, smíšenou povahu. Nebo kdo vládne v konstituční monarchii? Panovník i lid. Je v tom zřejmý spor: lid má býti současně poddaným panovníkovým i svým zákonodárcem. Moc panovníkova, jakkoli obmezená, jest dědictvím z doby, v níž ve společenském zřízení měl vůbec převahu autoritativism: to dokazuje mimo jiné ten aparát privilejí a způsobu života při dvorech panovníků. Ostatně není vždy moc panovníkova ani v konstituční monarchii tak příliš obmezena a bezvýznamna, jak by se povrchnímu pohledu mohlo zdáti, ačkoliv jisté tendence k takovému omezení se patrně jeví. Kdežto v Anglii na př. jest panovník, co se politické moci týká, téměř ničím, u nás jest panovník resp. domněle odpovědná vláda téměř vším: může se zdáti maličkostí, ale jest nicméně pozoruhodno, že v konstitučních státech bývá každý, třebas věcně prázdný výrok panovníkův registrován i občanskou žurnalistikou jako politická udalost, jíž se přikládá druhdy nedozírný význam. U nás, přihledneme-li ke konstituci, jak jest v praxi uskutečněna, ne čím je na papíře, shledáme, že to vlastně žádná konstituce není, ano že veliká část rakouského obyvatelstva v to i české čítaje, není dnes po 4 desetiletích konstituční éry konstitučního života politického vůbec schopna, — ale že to jsou dosud pouhé náběhy ke konstitučnímu zřízení. Tento nekonstituční ráz politického života našeho byl u nás častěji konstatován; ale nesprávně hledána příčina toho jen u vlád, jako kdyby bylo třeba jen méně panovačné neústupnosti a hrabivosti se strany těchto a více dobré vůle, a naše politické nedostatky

by rázem přestaly. Takovýto romanticky radikální názor, který svým přeceňováním moci vládních kruhů sám vězí po krk v nenáviděném autoritativismu, je nesprávný podobnou jednostranností, jako jiný názor, který všecku vinu svaluje na svědomí jistých politických stran: dříve Staročechů, teď Mladočechů. Jediný — pokud vím — správně vystihl příčinu slabosti našeho politického života a správně vystihl jeho povahu pan O. Jozífek*); s podivuhodnou pronikavostí ukázal, že u nás konstitučního života vlastně není, že naše politické »strany« jsou skoro jen pouhé fikce, jichž význam vůbec přepínán, a že kořen všeho toho sluší hledati v nedostatku jistých vlastností v povaze lidu, vlastností, které jsou nezbytnou podmínkou konstitučního života. Tyto články p. Jozífkovy, jimž kongeniálních marně hledám v literatuře obírající se »českou otázkou« (až na práce prof. Bráfa), zbavují mne úkolu podrobně popisovati a dokazovati, co v politickém životě našem je přežitkem starého kázeňského řádu; uvedu jen několik obecnějších znaků, mezi nimi i některé, jichž p. Josífek nevzpomněl, a uvedu ovšem během dalších úvah porůznu i to, v čem s p. Jozífkem souhlasiti nemohu.

Nutným výžadkem politického zřízení representativního je politická rovnoprávnost. Stát, v němž bohatství, rod nebo národnost nebo benevolence vlády zaručují člověku více politických práv než jinému občanu, činí tohoto v jistém smyslu poddaným onoho. Taková je povaha státu našeho: míra, jakou jsou politická práva rozdělena mezi různé vrstvy obyvatelstva (šlechtu, prům. a obch. kapitalisty, měšťanstvo, dělnictvo, rolnictvo — Němce, Čechy), je velmi nestejná; z útvaru pak panské sněmovny vysvítá, že veliká část politických práv a politické moci je privilejí propůjčovanou panovníkem resp. jeho vládou. Tento úkaz je dokladem jedné stránky dovozené již nenáhlosti přechodu z útvaru autoritativního v útvar representativní: vláda, majíc přejíti s jednotlivce na celek občanstva, nepřechází hned na tento celek, ale rozbíhá se v odstředivých kruzích, zabírajíc postupně vrstvy centru autority nejbližší. Ze státu autokratického nestává se tudíž hned stát demokratický, ale prochází několika přechody: aristokracie rodové, peněžní atd. Nejsou tudíž poslanci a celek jejich: parlament ani v theorii representací občanstva, nýbrž výrazem různě utříděných stupňů moci.

Jiným pozoruhodným zjevem jest, že poslanci vyšlí ze svobodné volby nepředstavují skutečné zájmy těch, kdož k volbě oprávněni jsou. Jinými slovy řečeno: ti, kdo k volbě jsou oprávněni, nemají skutečného zájmu na tom, aby sami se spravovali. Naše politické strany nevyrůstají z širokých

*) O. Jozífek: České strany politické. Pak zejména články téhož autora uveřejňované v »Rozhledech« ročn. XII. a nynějším. — K povaze a vývoji rolnictva viz téhož: Dvě generace Zeithammrů v knihovničce »Času« č. 16.

vrstev lidu, nýbrž z nepočetných poměrně kruhů politicky myslící inteligence. Lid volí poslance buď z nátlaku agitace — zejména tu, kde agitátorem je vlivná osoba — anebo volí toho, kdo mu slibuje nejvíce výhod. Poslanec je v očích tohoto lidu člověkem, který leccos může u vlády vymoci, »vrchnosti« svého druhu, nikoliv skutečným delegátem, zástupcem oprávněných politických zájmů voličstva. Těchto zájmů lid téměř nemá, proto se o politiku nestará a politicky nežije. A ti, kdož se starají, kteří mají skutečný zájem na politických věcech (t. j. většina zmíněné již politicky myslící inteligence a také lid, když se mu nevede zle), dvojím (ač velice příbuzným) způsobem dávají na jevo nekonstituční ráz svého politického myšlení: jednak tím, že stále obracejí zrak ku vládě, čekajíce a žádajíce počinu jen od ní — děje-li se to radikálním vyhrožováním či poníženým prošením, mění na věci celkem málo, či spíše nic; a za druhé tím, že místo co by se opírali sami o sebe, což je neprominutelnou známkou konstitucionalismu — tento není ničím jiným než politickou svépomocí a sebevládou, opírají se o staré tradice: o slavné činy předků*) atd. Obojím tímto způsobem prozrazují se politická nesamostatnost, nedostatek soběstačnosti, potřeba opříti se o něco, o ministra nebo o Žižku či o Obnovené zřízení zemské**) a tudíž nekonstitucionalism. Je to politický objektivism, opak subjektivismu. Pasivní politika dítěte-poddaného, které se dovolává chleba od maminky-vlády buď prosebným žadoněním (petice, deputace atd.) anebo plačtivým, vzdorným jekem (radikalism à la: »vláda je jedinou příčinou úpadku rolnictva, poněvadž pro ně ničeho necení«, »nezakročí-li vláda v čas, musí střední stav vyhynouti« a pod.); není to politika dospělého muže, sebevědomého a soběstačného, který se především stará o sebe sám. Že toto všecko svědčí o nedokonalé ještě schopnosti k sebevládě, s vkořeněním autoritativismu, jest tuším již tak zřejmo, že každý další výklad byl by zbytečný.

To ovšem neplatí o všem lidu a o všech jeho vrstvách stejnou měrou; jsou jisté a značné rozdíly co do politické vyspělosti mezi venkovským domkářem zapadlé vesnice, který nečte vůbec ničeho, mezi pražským řemeslníkem, který alespoň občas vezme do ruky »Národní Listy«, předměstským dělníkem, který čte denně své »Právo Lidu« atd. Nejmenší asi stupeň politické vyspělosti a nejvíce znaků náležejících starému útvaru autoritativnímu nalezneme celkem u venkovského obyvatelstva zejména rolnického. Je jistě nápadno, že v politickém hnutí emancipačním, jehož nejvýznačnějšími etapami byla revoluce francouzská, r. 1848 a léta šedesátá, tato vrstva obyvatelstva se buď vůbec neúčastnila, anebo stála dokonce na straně starých

*) Srovnej výklad Masarykův o »historismu« v České otázce; anebo článek O. Sýkory v loňských »Rozhledech« (Vlastní silou k samostatnosti.) čís. 27, str. 733 pozn.

**) anebo též o Francouze či o Rusa.

napadených zřízení. Zatím budiž to pouze konstatováno, později poohledneme se po příčině tohoto zjevu, jakož i onoho úkazu, že v popředí emancipačního hnutí stála vždy inteligence (alespoň část její) a obyvatelstvo městské, zvláště velkoměstské obchodnictvo, průmyslnictvo a dělnictvo — celkem nejméně ujařmené vrstvy obyvatelstva. Nyní ještě pokračujme v charakteristice politických poměrů.

Bylo již vzpomenuto způsobu, jakým se provádějí volby; nerozhodují tu diskuse o politických programech, ale převaha agitace čistě násilnické; je to dokladem nevyspělosti voličstva, ale také nedostatku altruismu, sociability, která právě vede k smírnému vyrovnávání konfliktů věcnou diskusí, dorozumíváním: výše jsme pověděli, že právě toto dorozumívání prostřednictvím věcné diskuse je význačno pro společnost rázu representativního. Je-li však jiný způsob projednávání otázek v parlamentě? Rozhoduje snad zde diskuse, či zase jen nátlak, rozkazující, umíněná vůle a moc (což je vlastní typu autoritativnímu)? Nuže, přihledneme-li k tomu, co se v pseudokonstitučním parlamentu jmenuje debatou, vidíme, že to žádná debata v pravém slova toho smyslu není; jsou to jen střídavé monology poslanců, jichž věcný obsah nemá žádného vlivu na hlavání; vliv má jen vůle stran a početná jich síla*). To neznamená nic jiného, nežli že parlamentní strany jsou jistým druhem válečných mocí, které spolu zápasí hlavně počtem bojovníků (někdy i pěstmi či jiným podobným způsobem); že výsledek hlasování, zákon, je výrazem moci parlamentní většiny, nikoli výrazem zájmu a potřeby všeho voličstva; že tudíž menšina (a jí zastoupené voličstvo) je nucena podrobiti se zákonu, nátlaku většiny**) čili že se zde vykonává vláda autoritativní; dokonalý to protiobraz schůzí voličských, v nichž většina překřikuje nebo vyhazuje menšinu, v nichž řečník nezávodí věcným výkladem, ale černěním odpůrců, a pathetickou sugescí chce ovládnouti dav; a jest to spolu také doklad nedostatku altruismu ve vrstvách jak parlamentních tak voličských, a tudíž i neschopnosti k politice vskutku konstituční. (P. d.)

---

*) Tutéž diagnosu, ale o parlamentu německém, činí Wolfgang Heine v Bernsteinových »Socialistische Monatshefte« (1902, říjen str. 769, čl. »Eine Frage der parlamentarischen Arbeitsweise«). Píše: »Wer den erwähnten Verhandlungen gefolgt ist, kann kaum mehr den Eindruck gehabt haben, dass das eine Debatte wäre. Wo Angriff und Antwort tagelang auseinander liegen können, getrennt durch Redner über so und soviel Gegenstände, da werden schliesslich nur noch Monologe gehalten, und die Redner reden an einander vorbei. Das, was das Förderliche einer Debatte ist, dass nämlich durch die Beleuchtung des Gegenstandes von verschiedenen Seiten und durch rasche Erwiderung auf vorgebrachte Schlagworte und Argumente sich die Fragen klären, muss bei solchen Verhandlungen vollkomen verloren gehen.«

**) Pokusy většiny znásilnit menšinu (srov. u nás známou lex Falkenheyn, obdobné pokusy za loňských bouří v parlamentě berlínském atd.) jsou jen hrubší projevy toho, co se děje stále.

Oslava papírové pyramidy.

V minulých dnech měl cech českých literátů plné ruce práce: oslavovalť padesáté narozeniny svého největšího muže. Muži černých liter oslavovali muže černých liter, a to okázale, nádherně a úctyplně. A dobře tak. Oslavenec, Jaroslav Vrchlický, král českého verše, zasluhoval v plné míře všechněch oněch poct a nadšených holdů, jež mu cech českých literátů prokázal, neboť on bez odporu převyšuje své lidi, již se kryjí jeho jménem a jsou na venek jeho vyznavači, o mnoho hlav..

Příští životopisec nebude míti s vnějšími událostmi života Jaroslava Vrchlického příliš práci obtížnou: jeť to průměrný život všechněch klidných státních poddaných a spořádaných měšťanů. Cesta jeho životní, po níž kráčel, nebyla cestou trnovou skropenou slzami a krví, ale byla prohřáta živodatnými paprsky oslňujících úspěchů, světské přízně, slávy a společenské kariery. Jaroslav Vrchlický náleží k oněm několika málo blahoslaveným pod oblohou boží, již nepoznali při vstupu do života těžkých a vysilujících zápasův a bojů za své ideály umělecké, za své uplatnění umělecké a za svou individualitou uměleckou. Jeho první vkročení do literatury znamenalo naprosté vítězství a svrchovaný úspěch, jejž praktický duch Vrchlického dovedl výtečně stupňovati a udržovati v patřičné výši před udivenými zraky svých vyznavačů..

Několik životopisných dat přesvědčí nás o sametově hladkém životě Jaroslava Vrchlického. Maturoval ve svém devatenáctém roce r. 1872 v Klatovech a vstoupil do pražského semináře, ale již po šesti měsících dává se zapsati na fakultu filosofickou a studuje historii a moderní filologii. Roku 1875, maje 22 roků, přijímá vychovatelské místo v hraběcí rodině v Italii, avšak vrací se po dvanácti měsících, na počátku roku 1876, do Čech a 18. září téhož roku jest jmenován suplentem pražského pedagogia a r. 1877, dne 6. prosince ve svém 24. roce tajemníkem české techniky, s platem úředníka X. hodnostní třídy. A netrvá ani dvě léta a Jaroslav Vrchlický uzavírá sňatek manželský. Štěstí, jež z jeho erotiky tehdejší sálá, nasvědčuje o radostné plavbě a krásné pohodě jeho nového stavu. Ve svém třicátém roce je Jaroslav Vrchlický bez odporu nejznámějším a nejslavnějším básníkem českým, neboť dvacet a devět svazků jeho poesií spatřilo již světla božího. Roku 1890 jest jmenován řádným členem české Akademie císaře Františka Josefa a zvolen sekretářem čtvrté její třídy. V letech 1892 prohlášen jest Vrchlický čestným doktorem filosofie a roku následujícího, po slavném jubileu čtyřicetiletém, vzdává se již místa tajemnického a zahajuje přednášky na pražské universitě o cizích literaturách jako mimořádný profesor a roku 1898 jest již řádným profesorem universitním. Ku karakteristice budiž uvedeno ještě nejsvrchovanější vyznamenání v rakouském státě možné: jmenování Jaroslava Vrchlického doživotním členem panské sněmovny. To by byla

kariera i ve velikém národě znamenitá a výjimečná, ale v našich poměrech a v úzké vlasti naší je obrovská a úžasná! Jak bylo žíti Hynku Máchovi, Boženě Němcové, Bedřichu Smetanovi, Mikoláši Alešovi a Felixu Jeneweinovi!..

Chceme-li vniknouti a vyložiti si alespoň poněkud povahu Jaroslava Vrchlického, nesmíme opomenout seznámiti se se zajímavou povahou Filipa Jakuba Fridy, otce našeho básníka. Jaký to obdivuhodný muž, tenhle Filip Jakub Frida! Povahy, jak se praví, byl živé, bodré a vlídné, jakož i podivuhodného a úctyhodného rozpjetí všech praktických snah. Vlastnosti to, jež vesměs jsou Jaroslavu Vrchlickému vlastní a jež nad jiné jsou karakteristickými složkami jeho povahy osobní i umělecké. I podobu své smrtelné schránky zdědil prý syn Emil po svém zajímavém otci Filipu Jakubovi. Jmenovitě při srovnávání fotografií jest prý tvar lebky starého Filipa s lebkou syna Emila až překvapující. Avšak toto jest věc čistě vnější, jež myslícímu člověku nepodává vážnějšího podnětu k hlubšímu rozjímání. To jediné, co může uvažující mysl zaujmouti, jest praktický karakter Filipa Jakuba Fridy, jenž jest ostře vyhraněn v jeho lidském konání a činění. Otec našeho básníka byl nadán silnou vlohou asimilační: všem poměrům a každému prostředí dovedl se hravě přizpůsobiti; rychle uhadoval potřeby, jakož i slabosti svého vůkolí a s neobyčejným bystrozrakem postřehoval tužby svého obecenstva. Jaký jemný psycholog byl tenhle majetník malého kupeckého krámu ve Slaném a v Domažlicích! Obdivuhodný muži, zřím tě státi před sebou! Vyrábíš svému maloměstskému obecenstvu leštidlo na boty i jemnou čokoládu, radíš lidem v nemocech a podle receptu svého vyrábíš po celém vůkolí pověstnou mastičku zelenou, jež hojí všechny rány a bolest; prodáváš železo i víno a tvůj vlastní likér »životník« pije se po celém Chodsku! Jaká znalost a prozíravost vůkolí, jaký obchodní duch v těchto několika skutečnostech! Ano lidé potřebují leštidla na boty, neboť vzdor tomu, že se v létě běhá boso, přece jsou neděle a svátky, a tu jest boty vyleštit, aby se člověk objevil slušně a čistě v kostele, na náměstí i v hospodě. Lidé však potřebují ještě jemnějších věcí, než-li jest leštidlo, neboť každý smrtelník má svého patrona nebo patronku na nebesích a světí svůj svátek; jsou posvícení, jsou pouti; lidé se žení a čáp přináší děti a bývají křtiny; kmotry mají mlsné jazýčky, a proto vyrábíš jim také čokoládu jemnou. Leč lidé také těžce pracují a v potu tváří dobývají černého chleba a při práci způsobí si poranění, odřeniny a jizvy; vyrábíš jim dle vlastního receptu zázračnou mastičku zelenou, jež za pár krejcarů léčí rány a bolesti bližních! Avšak lidé jsou rovněž velmi slabá stvoření a trpívají různými pohromami: Marjánka má vzdorovitou hlavu a pohrdne svým Honzíkem; Matěj nepohodne se se ženou Baruškou; Josefa odvedou na vojnu; strýci Tomšovic špatně dojí kráva; kmotr Kubeš pohřbil synka, — a všechny tyto strázně a bědy rozprostírají svá křídla černá a melancho-

lická nad ubohými smrtelníky a spolubratry tvými, leč ty, víš si rady! Zde vezměte — likér »životník.« A likér »životník« skutečně pomáhá: obveseluje mysli a potěšuje zarmoucené duše po celém Chodsku! Avšak ani v těžkých dobách svého vlastního života neztrácel výborný Filip Jakub své moudré hlavy. Se vzrůstem rodiny rostou i starosti tohoto podnikavého obchodníka českého a již již počínají se objevovati na obzoru nezdary obchodní a tísně hmotné, a jako muž čtyřicetiletý vrhá se se vší svou energií obchodní na docela mu odlehlé odvětví průmyslové. Z odborných děl sám a bez návodu počíná se obeznamovati s tajnostmi strojnictví a svou vytrvalostí a přičinlivostí dopracovává se vlastní silou postavení správce parního mlýna. Úctyhodnému, nadanému a přičinlivému muži tomuto nejsou popřána dlouhá léta života. Umírá v Čisté r. 1874, aniž se dočkal slávy svého druhorozeného výborného syna Emila. Čest budiž jeho památce i jeho energiím obchodním! — —

Všichni, kdož setkali se osobně s Jaroslavem Vrchlickým, nemohli nepocítiti určité kouzlo, jež vyzařuje z jeho povahy. Jaký to mírný, klidný a ušlechtilý muž ve stycích společenských! Povaha jeho není zatížena mrazivými melancholiemi, těžkými smutky a rdousivými utrpeními, ale je veselá, čilá a hravě svěží, a proto se líbí a získává si lehce srdce každého, kdož jakýmkoli způsobem vstoupil v osobní s ním styk. Jeho naprostá neschopnost zamítnouti někomu nějaké přání, neprokázati žádanou laskavost, oslyšeti něčí prosbu ať důležitou či malichernou, nasvědčuje povaze měkké a zženštilé. Již chůze jeho dává souditi na letoru lehkou a hravou, veselou a svěží, rozmarnou a čilou. Zastavíte-li se a pozorujete-li Vrchlického, zažijete dojem, jako byste se dívali na veselého tanečníka, jenž se od vás vždy více a více vzdaluje. Našlapuje toliko na první půli chodidla, patami ledva půdy se dotýkaje, tělo jest mírně nakloněno ku předu a ramena se vesele pohybují s jedné strany na druhou. Jak jsem pravil: veselý a svěží tanečník! — Další karakteristický rys v povaze Jaroslava Vrchlického jest jeho střelhbité postřehování, vystihování, uhadování a přizpůsobování se všechněm potřebám a žádostem svého vůkolí. Jako jinoch jedenadvacetiletý upoutává na sebe pozornost veřejnosti české svými překlady »Básně Viktora Huga« a dvě léta po těch vydává r. 1876 »Básně Giacoma Leopardiho.« Jaký to šťastný nápad, jaká prozíravost a jaká znalost obecenstva! Člověk se musí obdivovati finesám Vrchlického cítění. Jak výtečně vystihnul tento muž naše slabosti! Mladý a malý organism náš národní s napolo otevřenýma očima probouzí se k životu duchovému a tápá kolem sebe ještě ve tmách, neboť jest před slunce východem a na horách je ještě temno hluboké. Všechno chce v Čechách rázem prohlédnouti; lidé si mnou v zimničném a zoufalém chvatu své polou otevřené oči a rázem chtějí viděti a dívati se velikému slunci Evropy do tváře. — Zaspali jsme, zaspali jsme! rozléhají se výkřiky po širých pustých kulturních oblastech našich a kde

se vzalo tu se vzalo ono domněle spasné heslo: »Dohoniti Evropu!« Ano, bratři drazí, dohoniti Evropy jest nám třeba, všech jejích kulturních výsot jest nám dospěti, jinak nám hrozí duchová smrt! — Ale, probůh, jakým způsobem dohoniti Evropy? táží se ustrašeně hlasy jiné. — Překládejmež, překládejmež! zní tisícerohlasá burácivá odpověď. A tak jsme se dali do překládání v tom šíleném domnění, že dohoníme Evropu! A táži se, kdo byl této zmatené a chaotické práce nejvíce způsobilý, nejvíce nadaný a nejvíce dovedný? Nikdo jiný, ovšem, než-li Jaroslav Vrchlický. On to byl, jedině on, který mohl toto literární a kulturní importérství sprostředkovati, neboť jedině on měl k jeho provedení největší vlohy! Těžká práce tato nevyžadovala silné a hluboké a ve své vlastní duši těžce zakotvené individuality umělecké a myslitelské, ale vyžadovala muže silnou asimilační vlohou nadaného, který se dovede všem myšlenkám, všem formám, všem názorům, směrům a citům hravě a na jeden ráz s myslí veselou a klidnou přizpůsobiti. Práce tato vyžadovala tanečníka lehkého, který křepkými kroky tanečními se dovede přes neschůdné hory svého díla svižně přenésti. A tímto mužem nemohl býti nikdo jiný, než-li Jaroslav Vrchlický, opakuji ještě znovu! A my, ó bóhové, jak jsme jásali, jak jsme vítali každou jeho novou práci, jak jsme aplaudovali každému jeho novému překladu, neboť každým jeho novým dílem domnívali jsme se býti blíže našemu zmatenému a falešnému ideálu: dohoniti Evropu! A dohonili jsme Evropy?.. Řekněme si to otevřeně: n e d o h o n i l i!! V přírodě, jakož i v kultuře nedá se ničeho dohoniti. Příroda, jakož i kultura podléhají ocelovému zákonu společnému, pomalému, klidnému a organickému vzrůstu. Kultura jest souborný pojem všech individuelních znaků společenských i duševních, jež určitý národ dlouhou prací namáhavou a k určitému cíli soustředěnou sformoval v určitý národní typ. A z této logické příčiny nelze cizí kultury překládati a přesazovati, neboť jejich překlad a přesazování znamená jejich r o z k l a d. A proto naše veršová manie překladatelská měla v zápětí chaos myšlenek i citů, jehož důsledkem jest naše literatura, jež jest sice »všeevropská«, ale v podstatě své netypická a bastardní! A toto naše pošilhávání, koketování a tento nesmyslný flirt náš s cizími literaturami jest právě naší kletbou národní! Neboť na místo abychom se rozumně soustřeďovali, nerozumně se rozptylujeme! Silný lid musí míti své silné podmínky fysické i duchové v sobě; nemá-li jich, pak jich mimo sebe nenalezne! A chceme-li tudíž vyrůsti, chceme-li, aby naše literatura se stala evropskou, jest nám vytvořiti samostatnou kulturu českou, jež by svým myšlením a cítěním svérázným a národním mohla závoditi se svérázným cítěním i myšlením národním ostatních kulturních národů evropských! Ale chvástati se na venek, že my, malý národ, máme více rozhledu po kulturní Evropě, než-li jiní velicí kulturní národové, jest právě naše směšné velikášství! Mohutní a vyspělí kulturní národové žijí ze

svých vlastních hlubokých fondů duševních, a z té příčiny nepotřebují těch tak zvaných »obzorů« po cizích literaturách, které vlastně ve své podstatě nejsou ničím jiným, než-li opičením se malého dítěte po člověku vyspělém! —

Všechny tyto myšlenky své nepronáším na hanu Jaroslava Vrchlického, ale ku chvále jeho. Neboť na něm nespočívá vina — vina je v nás! Touha ona, oploditi naši literaturu na literaturách cizích, žila, bouřila a jásala již v nás, když on vstoupil do naší maloměstské duše. On toliko naše slabosti a chtíče uhodl a chtěje našim tužbám vyhověti, zařídil si v našem městě svůj velkoobchod v smíšeném literárním zboží koloniálním. Duch Filipa Jakuba Fridy oživl v našem Jaroslavu Vrchlickém znovu! My jsme potřebovali leštidlo — a zde bylo leštidlo; my jsme potřebovali jemnou čokoládu — a již tu byla jemná čokoláda. My jsme potřebovali zelenou mastičku na mozek naivní — a již tu byla zelená mastička zázračná; mládež zatoužila po likéru »životníku« — a než se nadála, již měla žádaný likér »životník« ve způsobě poesií Victora Huga! Ale nyní již se nepil »životník« pouze na Chodsku, ale pilo a hýřilo se po všech vlastech a z tisícerých hrdel zavznívalo: Sláva, sláva, pozdraven budiž náš likér »životník!« — —

A tak stalo se, že dílo Jaroslava Vrchlického v den jeho padesátých narozenin dostoupilo oné přímo závratné výše dvou set svazků! Opravdová a skutečná to Pyramida papírová! Leč ani tuto Vrchlický sám nevystavěl; my jsme mu byli nápomocni. Naše žízeň po kulturách evropských hnala Vrchlického do horečného vybudování oné veliké papírové pyramidy. Vždyť nenašlo se ani jediného muže v království, když Vrchlický počal klásti základy její, jenž by byl hlasem velikým na něho zvolal: Pojď sem, synu, a uč se moudrým býti! A tak veliký talent Jaroslava Vrchlického se nám rozbil a roztříštil na sta tisíce veršů a veršíčků, básní a básniček, zlomků a zlomečků, kamínků a obrázků a místo několika děl hlubokých a organicky ucelených, svérázných a ideově soustředěných rozstříknul se duch Jaroslava Vrchlického do set svazků virtuosně vyimprovisovaných a rhapsodicky do vzduchu vyzpívaných! Avšak díla vzal čert, jen když máme papírovou pyramidu! Té patří náš obdiv a úžas, té se kořímе, tu a jedině ji oslavuje náš cech literární! A zde se opět ukázala povrchnost českého člověka v celé své prostomyslnosti a nahotě! Hodnotu díla oceniti nedovedeme, ale množství nás strhne do prachu a my klečíce na kolenou bijeme se v prsa jásajíce: Sláva věčná nechť svítí Množství! Velebeno budiž Množství! Halelujah! —

Avšak i tuto naši slabost národní rozpoznal a postřehl svým pronikavým a praktickým duchem Jaroslav Vrchlický již na počátku své kariery literární předobře a moudře! Byl si zajisté vědom, jaký los neblahý by jej byl postihl, kdyby byl začal v hlubinách své duše sníti o dílech literárních, jež by byla potřebovala dlouhého zrání a pomalého krystalisačního pochodu

v duši umělcově, jež by byla potřebovala naprostého osamocení se, odmlčení se na léta a ponoření se do tajemných hlubin vlastního srdce a vlastní rozjímavé mysli! Dar Mlčení a tichého rozjímání odepřela příroda našemu Jaroslavu Vrchlickému naprosto! Leč tímto darem božím, jejž skýtá příroda svým synům vyvoleným, nebyl by u nás ani Jaroslav Vrchlický možný! A on to věděl. Cítil to pudově. Či bylo by možno, aby v tomto království chudých duchem, aby se byl stal Jaroslav Vrchlický čestným doktorem filosofie, řádným členem české akademie, sekretářem české akademie, řádným profesorem universitním, doživotním členem panské sněmovny a korunovaným básníkem českým, kdyby nebyl vyimprovisoval svých dvě stě svazků, kdyby svému lidu nebyl postavil svou pyramidu papírovou? Nebylo, odpovídám plným slovem! Nebýt papírové pyramidy, Vrchlický by byl jistě zemřel nepoznán, neoslaven a chud! A takové oběti praktický duch Jaroslava Vrchlického českému slovesnému umění přinésti nemohl a nedovedl! Jemu bylo vyimprovisovati život svůj, jakož i poesii svou!..

A co bude dál, tážete se krajané moji, když padesátileté jubileum našeho slavného básníka minulo? Buďtež klidni a tiši.. Jaroslav Vrchlický zná své lidi. Zbuduje nám novou — papírovou pyramidu!..

Mnogaja ljeta! LONG TOM.

Na Balkáně.

Leží kůň na táhlém poli, kolem zem je rozdupána. Pyšné to tělo odpočívá jako nehybný kámen na sporé trávě, hlava natažena, dlouhý krk pokryt kučeravou hřívou, oči vypouleny. Přední noha je ohnuta a kopyto zabořeno v trávu, jako by půdu chtělo podebrati, jako by kůň se byl marně snažil dostat na nohy a sebrati se. A druhá natažená noha je přeražena; na prázdném sedle mihotá se stříbrná ozdoba. Kol do kola není živé duše. Je po bitvě, kdo zůstal na živu, prchl a mrtví jsou pochováni. Slunce zachází za vysoké hory; jak při rozloučení posledními paprsky hladí vysoké čelo zvířete, splétá kol jeho hřívy zlatý věnec, věnec slávy.

Turci přicházejí. O samotě stojí podle vyschlé říčky chata se zabedněnými okny, uprostřed holých očadlých zdí a pokácených malin. Stojí všecka bázliva. Jako drak sedí tvrz na hřbetě hory, za kterou slunce zapadá. Noc odtud se dolů snáší plna mraků a přízraků.

Široko daleko všechen život ztrnul. Starý platán, jehož mládí bylo napájeno krví otroků, jak obr stojí u opuštěné chaty. Starostlivě nad ní rozestírá větve a jako matka chce ji ukrýti ve svém stínu.

Turci se blíží. Všechny přízraky zhouby táhnou v houfech za nimi. Starý platán, jenž má daleký rozhled, podal o tom strašnou

zprávu a libovonné vánky utajily dech a zalekle schoulily se v haluzích stromů.

Opuštěný dům ponořen v hluboké mlčení ztrácí se v stínu. Na velikém loubí sedí skrčena kočka a nehýbá se, připjata láskou k tomu domu. Lhostejna k lidem a spokojena sedí tu na svém zamilovaném místečku a rozloučení ji netrápí.

Pod loubím, před zavřenými dveřmi vyje pes. Hlava k nebi napjata, dlouhé uši schlíple visí na krk, ve velikých očích leží teskný žal.

Pole kolem, nehýbající se moře trav, dusný vzduch, vše jako by se zachvívalo hlubokým žalem. A z černých mraků nebeských poprchávají veliké kapky. PABLOS NIRWANAS.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Příliv, který vnějšímu koncertnímu životu nastal populárními symfonickými koncerty České Filharmonie, pořádanými vždy v neděli v Plodinové burse, může jen potěšiti každého, jemuž úspěch české hudby není pouhou hříčkou barvitých slov Až po dnes dospěly v řadě k sedmému číslu a přehlédneme-li vše, co v nich bylo provedeno, uvědomíme si s jistým úžasem, kolik výborně podané a znamenité hudby vniklo mezi ty vrstvy, jimž vlastně při této příležitosti poprvé podána byla příležitost opravdu lidového požitku hudebního! Provedení dosavadních sedmi symfonií Beethovenových je samo o sobě činem ne co chvíli se opakujícím a to tím více váží, že některé z nich zejména pátá z C-moll a šestá z F-dur (»pastorální«) byly v Praze ve svém vnějším obraze i v uvědomení vniterné hodnoty po některých nešvarných pokusech řádně rehabilitovány. Studiem Smetany vůbec a zvláště jeho symfonických básní z cyklu »Má vlast« (z něhož dále provedeny od třetího koncertu »Šárka« a »Vltava«) a ostatních (z nichž došlo již na »Valdštýnův tábor«), dále Dvořáka (arie z ballady »Svatební košile« a »Jakobína« a zvláště významné tři vniterně i hudebně souvislé ouvertury »V přírodě«, »Karneval« a »Otello« — či dle původního nadpisu »Příroda, Život, Láska«) pokročeno k prohloubení názoru na jejich tvořivost za velmi příznivých podmínek, dovolujících přehlídku v době krátké a v pevnější souvislosti pamětné i dojmové, nežli by to bylo možno při provedeních jednotlivě třebas lety od sebe dělených. Koncerty mohou zaznamenati sobě též úspěchy nejen umělecké, nýbrž i úspěchy spontánně nadšené: k nim náleží vedle uvedeného již debutu Mary Hallové, která později samostatným koncertem kladně dopověděla všecky dohady o hloubce svého hudebního cítění a skvělosti něhyplné svojí hry, provedení Čajkovského šesté symfonie »Pathétique«, uchvacující a obdivuhodné. Z orchestrových skladeb dále aspoň uvésti dlužno Wagnerovu Faustovskou ouverturu a Griegovu »Na podzim« spolu s Berliozovou předehrou k opeře »Benvenuto Cellini« a předehrou k »Tristanu a Isoldě« souvisle provedenou se závěrečnou scénou Isoldinou, při čemž sl. Otilie Dvořáková ve výrazných a ladných liniích dovedla nésti Isoldin přelud nad spletí orchestrových slov. Z ostatních solistek vedle známého již zjevu sl. Magdy Dvořákové poutaly pozornost sl. Milada Čelakovská přednesem Lisztova prvního klavírního koncertu a anglická houslistka Dorothy Bridsonová, jež dovedla vždy mužným tónem a energickým smykem i ohněm hry učiniti Saint-Saensův houslový koncert z H-moll velmi zajímavým, kdežto sl Marie Heritesová měla jen vnější úspěch u známého obecenstva, hrajíc téhož autora Introdukci a Rondo capriccioso. Orchestr Č. F. naleznuv v dru Zemánkovi nadaného vůdce, jenž nebojí se kráčeti novými cestami nikým dosud neprošlapanými, má v těchto koncertech příležitost dokázati, seč jest a jaký význam podniku jeho náleží: přes skvělé úspěchy svoje nemohou však ani nyní ještě koncerty tyto zabezpečiti nám orchestr sám hmotně, ač pro další vývin

hudebního života našeho a pražského vůbec jeho jest nanejvýš nutně potřebí a dříve či později, ale jistě v době nejkratší nějaký krok, snad na pohled odvážný, bude nutno pro existenci jeho podniknouti. Dr. E. HOFFER.

Špillarova výstava v Plzni. Přičiněním »Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni« a za přispění umělecko-průmyslového musea bude v Plzni uspořádána souborná výstava nejnovějších prací Jaroslava Špillara. Jaroslav Špillar žije v dědině chodské, Peci pod Čerchovem, oddán studiu chodského lidu. Se Špillarem současně vystavovati bude český sochař B. Vlček, jenž rovněž na Chodsku studia konal.

Hugo Wolf, nejslavnější lyrik naší doby, zemřel 22. t. m. v dolnorakouském blázinci. Postaviv se jako kritik proti Brahmsovi a jeho přátelům, odpykal to těžce, zůstal Vídni neznám i když za hranicemi sláva jeho vítězně postupovala. Složil 231 písní nejrozmanitějších dějů a nálad, bohatým hudebním výrazem charakteristicky vystihujících poetický obsah básně, a operu »Corregidor«, r. 1900 také v Praze dávanou. Zanechal 45 písní, klavírních a orchestrálních skladeb a fragment opery Manuel Venegas. Symfonickým zpracováním klavírního partu svých písní dával plně doznívati thematům básní, v opeře pak hledal především moderní touze odpovídající lehkou komickou operu s bohatou melodikou. Důraz ovšem kladl na moment dramatický. O umělecký odkaz bude pečovati zvláštní Hugo-Wolf-Verein. H. W. narodil se r. 1860, r. 1897 objevily se první známky duševní choroby, jíž podlehl.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Že *Turecko* zbrojí a se připravuje, nebude se nikdo diviti. Drahám došlo nařízení, aby měly dosti voziva pohotově pro určité případy. Bulharsko je zaplaveno tureckými vyzvědači, jež jsou podřízeni konsulátu ve Filipopelu a denně podávají zprávy o tom, co se v knížectví děje, jmenovitě na hranicích. Rakousko a Rusko podaly Portě 21. t m. svými vyslanci v Cařihradě za souhlasu ostatních mocností své reformní návrhy. Jaké ty návrhy reformní jsou, možno posoudit z toho, že se žádá politická amnestie, reorganisování četnictva podle poměru obyvatelstva křesťanského a mohamedánského, vybírání a správu desátku otomanskou bankou a ustanovení zvláštního guvernéra na 3 léta, ale klade se důraz na zachování poměrů územních tak jak nyní jsou. Po té stránce velmoci nedovolí prý žádné změny. Pak ovšem Turecko není nuceno, odpírati reformám, jež beztoho zůstanou jen na papíře. Ale také nebezpečí balkánské zažehnáno nebude.

Sněmovna ve *Washingtoně* přijala zprávu výboru o osnově zákona na ochranu presidenta. Kdo usmrtí presidenta anebo jej zastupujícího úředníka, propadne smrti. Rovněž zaslouží smrt anebo 10 let káznice, kdo by chystal útok na jeho život. Kdo by hlásal nauky popouzející k vraždě hlav států, bude trestán velikými pokutami a tomu kdo má nepřátelské zásady k vládě, zapovídá se stěhování do Spoj. Států. Zároveň nařízeno bylo policii, aby přistěhovalce pozorovala, a dva italští anarchisté byli vypovězeni. — President Roosevelt promluvil při kladení základů nové válečné školy v duchu vojenské strany, že silná armáda a námořní moc jsou nejlepší zárukou míru. Z obou uvedených projevů jest cítiti, jak duch svobodné Ameriky se byl připodobil duchu staré Evropy, jakmile ji Spoj. Státy ve vývoji společenském dohonily.

Bavorský předseda ministerstva hr. Crailsheim, protestant, odstoupil s úřadu, kdež byl činný od r. 1880. Jeho demise pokládá se za vítězství klerikálního centra. Vláda povolala na vircpurskou universitu kat. prof. Chrousta ze Št. Hradce, proti čemu se postavil liberál. universitní senát. Ministr vyučování Landmann musil odstoupit a byl nahrazen Podewilsem. Propuštění Landmannovo pohněvalo katol. střed, jenž má ve sněmu malou většinu a ten vyslovil vládě nedůvěru, škrtnuv jí z rozpočtu 100.000 M. na účely umělecké. Tehdy ihned císař Vilém telegraficky vyslovil ze Svinemünden princi vladařovi své rozhořčení pro odepření uvedeného úvěru a nabízel těch 100.000 M. ze své pokladny. Toho nebylo třeba, poněvadž je již kdosi byl složil, ale

telegram císařův ještě více podráždil střed a vláda Crailsheimova pozbyla pro »vměšování pruské« pevné půdy pod nohama. Odstoupení jeho jest jen důsledkem všeho, co se stalo. Po úpině liberální vládě Lutzově a mírně liberálním kabinetu Crailsheimově dochází na mírně katolického Podewilse. Samostatnost bavorská bude proti říši žárlivě hájena tím spíše, že i princ Ludvík není Berlínu nakloněn. Jak známo, že o carově korunovaci v Moskvě pravil, že německá knížata nejsou vasaly nybrž spojenci císařovými.

Papež dostal ke svému jubileu tento měsíc přes milion hotových peněz od poutníků, do Říma z různých zemí přivedených.

Rak.-Uhersko. *Branná předloha* byla v pátek 20. t. m. ve 2 h. 20 m. ráno přijata dvoutřetinovou většinou. Němci, jež stavěli se tak »lidovými« a protimilitaristskými, najednou dali vládě tolik hlasů, až jí samé to bylo nepříjemno. Vídeňská křesťansko-sociální strana dra Luegra, ač by i bez jejích hlasů vláda byla měla většinu, hlasovala pro brannou předlohu. Za toho stavu věcí nebude míti asi p. ministr tak na kvap s provedením všech těch krásných věcí, jež pp. poslanci p. ministrovi přednesli.

K odhlasování branné předlohy Němci dá se souditi, že mezi vládou a jimi byly dojednány jisté politické obchody. Jaké to jsou, zatím není známo. Dá se snad něco jen tušiti z toho co v Liberci dne 23. t. m. pravil dr. *Schücker*: »Podmínkou dalšího vývoje je sjednocení Němců (bez ohledu na různosti vyznání a sociální). Sjednotí-li se 200 němec. poslanců za šetření dosavadní državy na základě národněpolitickém, bude to moc, jíž se neodolá.« Po něm mimo jiné dr. *Turnwald* pravil, že je skandál, že mohl ministr dr. Rezek zabránit zřízení trutnovského kraj. soudu a okr. finanč. ředitelství v Liberci. Velice žehral na škodlivost Stremayrových jazyk. nařízení. Jinak a jmenovitě v časopisech je naprosté mlčení. Po té stránce Němci jsou školenější a disciplinovanější než my. V českých časopisech se nyní stále přemílá — a je to voda na mlýn Němců — co dostanou čeští poslanci za propuštění předloh vyrovnacích, ač to si každé dítě dovede vypočítati z různých úkazů na politickém nebi, že žádného vyjednávání není. Ale každé takové zprávy chytí se německé listy a volič »českým cirklem« znepokojený dovede pp. poslance přiměti k zakročení proti Čechům!

Říšská rada tento týden odpočívá. Klíč politické situace leží ve výboru pro jednací řád.

Hospodářský. Máme konversní zákon i zákony cukerní, ač po horečném napjetí, jež k oběma se upínalo, proti oběma se jenom intrikuje: nebudeme konvertovati celý společný státní dluh a do tajů bojů cukerních zasvěcensky významně pomrkávající listy mnoho klepů vědí o intrikách rafinerií a t. zv. smíšených cukrovaren proti cukernímu kontingentu a úmluvách mezi rafineriemi a surovarnami atd. Ale to nás zajímá až v druhé řadě. Klid parlamentní, který právě panuje, není než zdánlivý, napjetí polevilo jenom na chvíli. Rakouskouherské vyrovnání čeká přede dveřmi a poprask z nutnosti je projednati v parlamentě, jistě nedá na sebe dlouho čekati, a bude větší než byl s cukrem i konversí. Zdá se však, že na to se právě v intresovaných kruzích čeká, aby vysoký dům neměl kdy na žvanění a musil se honem rozhodovat. A co je nejsmutnější: těžko říci, je-li či není-li to věci na újmu. Slepě aspoň rozhoduje se skoro vždy, a bude se patrně rozhodovati i dále. Autonomní celní tarif byl by vypracován, co si o něm mysliti, ví asi málo kdo, ví-li kdo vůbec, ale jaký má býti tarif smluvní? Obchodní smlouvy také přede dveřmi — zda u nás jaké přípravy k nim? Vídeňská »Centralstelle« — české zájmy zastoupeny jsou v ní vlastně jedinou osobou, ta má za všecky vykonati všecko? — sem tam se někdo ozve v novinách, žádaje aby se něco dělalo, ale to vše je málo, línému jako chtějícímu se křivda neděje: pracovat je něco jiného než pohodlně obstruovat! Kdo však jen trochu pracuje, musí hrát prim — ale to je dosud jen vláda. Její činnost cítiti všude, třebas činnost nevalnou, ale přec aspoň vůbec nějakou a v tom je její váha. Což je novin, které bez ní nedovedou se hnouti a jsou hned celé bez sebe, jak jim poskytne látky! Ovšem, není pracovat, jako pracovat! Tak na př.: Počíná se opět více mluviti o *postátňování soukromých drah* a to: Severozápadní, Společnosti státní dráhy a severní Ferdinandovy. Jsou nadšenci, kteří emfaticky horují pro postátnění, vytýkají poslancům, že nečtou zpráv o výnosu

drah a počítají, že příjem na 1 *km* činil u severní dráhy cís. Ferdinanda 79.918 K, u severozápaoní (doplňovací trati) 47.949, Společnosti státních drah 46.098, garantované trati severozápadní dráhy 38.589, u státních drah však pouze 27.991 a dedukují, že by ceteris paribus stoupl po sestátnění průměrný kilometrový příjem c. k státních drah na 48.109, čili, že by se zvýšil proti dnešnímu stavu o 20.568 K. Avšak toto usuzování je naprosto falešné: v tom to vězí, že stát neprovozoval by dopravu na těchto tratích ceteris paribus, nýbrž důkladně disparibus. Což akcionáři těchto podniků jen tak z lásky postoupí státu tak vydatné renty? Za jaké výkupné jiné dráhy byly dosud sestátněny? Velmi zdravou sprchou na takové hospodářsko-politické blouznění je poukaz s jiných stran na finanční situaci státu, na nemožnost postátňování příslušných tratí za nutnosti platiti vysoké výkupné, poněvadž by pak teprve to, co by nad ně se vytěžilo, bylo efektivním ziskem státu, ziskem dost problematickým — a nutnost provésti napřed proces státu s těmito dráhami o splnění oněch, někde velmi těžkých a tísnivých závazků (stavba druhých kolejí atp.), jež z koncesí společnosti oněch plynou a do nichž se jim nechce kousnouti, aby rentabilita těchto podniků uvedena byla v soulad s jejich hodnotou. Ale finanční stránka sestátňování jest jen jednou, ne však jedinou. V železnictví máme více bolestí než zrovna postátňování, vedlo by však dnes daleko, věcí se zabývati. —

A z bolestí hned tak nevyjdeme. *Zemská dávka z piva* na př. sotva že skončeno neslavné tahání o ni, zas již zavdává příčinu k novému pohoršení. Tak jak loni v tomto listě (XII. č. 37. a sled.) předpověděno, užívají pražští páni hostinští a po jejich příkladu i venkovští této příležitosti ku zdražení piva ve svůj prospěch. Nic jiného přec není zdražení 1 *l* o 4 h, když daň činí 1·7 h. Zda-li skutečně se tak stane a pokud zdražení toho budou účastny i pivovary, dlužno sice ještě vyčkati, ale pravděpodobně ke zdražení takovému dojde. Zda právem či neprávem, nelze povšechně stanoviti, leda bychom zodpověděli napřed správně otázku, zda-li vůbec a když ano, tedy které špatně situované pivovary a hostince jsou přes to hospodářsky žádouci, nebo má-li se snad díti na útraty spotřebitelstva umělý chov hospodářsky neoprávněných podniků jen proto, že tu jsou. Spotřebitel však v každém případě bude cítiti zvýšení svého předmětu spotřeby z důvodu daně o více než ona obnáší, jako bezprávi. —

A když již jsme v těch daních, ještě jednu bolest. *Zdaňování akciových podniků.* — Nářky na výši této daně, na předpisy o stanovení základu, z něhož početně (10%) daň tato se vyměřuje atp. nejsou žádnou novinkou, i obchodní komora pražská již se jimi zabývala, v poslednější době pak zvláště spolek rakouských průmyslníků, jenž napřed žádal za odstranění nepřístojností platnému právu neodpovídajících a nyní vypracoval dokonce paragrafovaný návrh zákona na změnu příslušných ustanovení zákona ze dne 25. října 1896 pro podniky se základním kapitálem ne vyšším 10 milionů korun. (Snížení berní míry na 5% ajv.) Věc zajímá i širší kruhy potud, že ukazuje cesty positivní práce, ne prázdné resoluce: slavná vláda se vyzývá, aby vypracovala a podala osnovu, nýbrž rovnou: to a to, prosím, chci, to mi dejte. Ale je poučna i v jiném směru. Dosud totiž se myslilo, že nepracný zisk, bez veškeré práce docílený pouhým podílem, akcií, průmyslového podniku, může a má býti silnějí daňově zatížen, vytrvalé volání průmyslu u nás po změně, zdá se ukazovati na to, že věc přec není tak jednoducha. Jak však teprve je naléhavou oprava nepoměrně tíživějších daní pozemkové a domovní! —ao—

Cukr nesejde snad ani s denního pořádku veřejného života. Sotva řišská rada vyřídila cuker. předlohy, jedná se o nich znovu. U nás byla jako doplněk brusel. smlouvy přijata předloha o kontingentu cukerním, jež vzhledem k té okolnosti, že rakouská vláda nechtěla se vzdát příjmu z dosavadní spotřební daně, čím náš cukr pro domácí naše spotřebitele bude stále dražší než pro konsumenty zahraničné, nabývá povahy nepřímé premie a příčí se ustanovení § 3. bruselské konvence. Neboť umožňuje zvýšením ceny cukru doma levnější prodej za hranicemi. Zahraničné listy proto bouří a vybízejí zejména Francii a Německo, jako poškozené, aby proti rakouskému cukru v Bruselu vystoupily. Vypravuje se už, že Amerika a Vých. Indie uvalí na náš cukr trestní clo a že hamburští exportéři nechtějí uzavírati s našimi vývozci

obchody leč za té podmínky, zavážou-li se hradit škodu, jež by jim z trestného cla mohla vzejíti. Jsou-li všecky tyto pověsti pravdivy, bylo by nepříjemno vyjídat, co tu bylo nadrobeno.

Sociální. *Nemoci pohlavní* staly se velikým pro lidstvo nebezpečím nabývajíce jednak z nemístného studu, jednak z falešné pruderie rozšíření stále většího. Počátkem r. 1903 ustavila se v Berlíně »Německá společnost proti pohlavním nemocem« a počátkem února zřídila odbočku v Mnichově a bude zřizovati spolky po celé zemi. Lékaři a vyhlášení učenci jsou členy společnosti. Dne 1. února na všeobecné schůzi v Mnichově pravil mimo jiné prof. Lujo Brentano, že v Prusku z každých 1000 lidí průměrně 3 jsou pohlavně nemocni, tudíž z 50 mil. obyvatelstva 150.000 lidí. Na dělnictvo připadá jen 8 proc., na obchodní personál 16·5, na studenty 25 proc. Příčina toho, že ze vzdělaných tříd jest více nemocných než z dělnických, záleží v tom, že mohou se později ženiti než tyto. Ale i mezi dělníky rozmáhají se již pohl. nem. velice. Ještě více než mezi muži (13 proc), mezi ženami (30 proc.) Ztráta na výdělku a na léčebných výdajích páčí se na 150 mil. marek ročně. U žen jest hlavní příčinou prostituce nezaměstnanost. Nemocenské pokladny, jež většinou z léčení vylučují onemocnění pohlavní, musí býti Společnosti přinuceny, aby ustanovení ta změnila. Prof. dr. Gruber pravil, že je to důležito, poučovati jmenovitě mládež o nebezpečí z pohlav. nemocí hrozícím, ježto kdo nebezpečí zná, jeho se vystříhá, jen nevědomý se slepě do něho vrhne. I na tom poli Společnost bude pracovati, jakož i vystupovati proti pokoutním léčitelům pohl. nemocí. Doc. dr. Notthafft vypočetl, že za posledních 10 let pohlavních nemocí přibylo o jednou tolik.

V čísle 16. letošního ročníku zmíněný spor o výklad zákona o 9tihodinné době pracovní v dolech rozřešen správním dvorem soudním ve prospěch dělnictva: také vjezd do šachet a výjezd má se počítati do této 9hodinné doby pracovní. Aspoň tedy soudní tribunál zachránil »kovovou desku«, avšak na jak dlouho? Nenapadne mu časem, po případě až změní se jeho složení, rozsouditi jinak? Není nad to opraviti v čas zákon a vyloučititi možnost obcházení jeho příznivým vyřizováním žádostí za prodloužení doby pracovní i velkým podnikům, jež toho nepotřebují.

Důvěrníci dělnictva byli se tázati mp. dra. Körbra a min. fin. Böhm-Bawerka na osud slibované předlohy o *pojišťování invalidním a starobním*. Mp. dr. Körber slíbil, že dostojí svému slovu a předlohu blízkou zkoncování urychlí a předloží. Min. financí skoupě zmínil se o obsahu osnovy. Příspěvek státu bude, ale jak velký neví, státní finance nejsou dle toho, aby se mnoho mohlo dáti. — Pojištěnci budou prý platiti z počátku málo, stále však více až do jisté výše, patrně zvolen tedy systém repartiční (každoroční potřebu pojišťovny krýti rozvrhem její na pojištěné, potřebu malou v počátku, při malém počtu invalidů a starců rent požívajících, vzrůstající však s počtem jejich) nikoliv systém úhradový jako při pojištění úrozovém, kde finančně stále méně se osvědčuje a stále prudčeji se potírá. —ao—

Vojtěch Hořínek, známý a vítaný všude, kde u nás šlo o dobro a pokrok, a účastník kulturních prací zejména mladších pokolení v Čechách, zemřel v Praze u věku 51 let a pochován byl v úterý 24 t. m. Vedle odborné své činnosti ve spolku cukrovarnickém a jako redaktor statistické části časopisu »Prager Zuckermarkt, kterážto jeho hlavní činnost dala nám také několik odborných publikací z cukerního průmyslu, rád, pokud mu stačil čas, zašel na pole filosofie, ethiky a politiky a hlásil se o slovo v různých časopisech. »Rozhledy« roč. II.—IX. mají prací jeho hezkou řadu. Hořínek byl upřímným stoupencem hnutí Ethische Kultur a v orgánu tohoto jména občas promluvil k Němcům v našem národním zájmu. Česká kniha, český koncert, výstava obrazů měly vždy Hořínka za přítele a podporovatele. Veliký svým srdcem a ušlechtilým snažením odešel v době, kdy je v Čechách Hořínků tak málo!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 7. BŘEZNA 1903. ČÍSLO 23.

Fr. L. Rieger.

Pro nás současníky jest den 3. března 1903. více než dnem úmrtí ctihodného patriarchy českého. Jest koncem epochy. Dokud Rieger mezi námi žil, stále na očích nám byla doba národního sebevzchopení, pokud zde Rieger byl, minulost nebyla ještě minulostí. Dne 3. března 1903 nastává takové rozhraničení epoch v životě našeho národa, jaké zaznamenává dějepis při úmrtích králův. Den ten jest viditelný mezník dvou dob, jedné, jež sice jest dávno již ukončena, ale ve svém představiteli ještě žila, druhé, jež po desetiletí zrála a rostla a tímto dnem uvazuje se i formálně v dědictví v plné již síle a dělnosti své. I není nikoho v českém národě, aby necítil, že den skonu Riegrova jest událostí historickou.

Mnohostranná byla činnost Riegrova. Muž zdravého českého jádra, pevně v sobě zakotvený, spolehlivých instinktů, harmonický, celou svojí konstitucí duševní i tělesnou na vůdce zrozený, již v letech jinošských s neomylnou jistotou nastupuje na dráhu, po které mu bylo kráčeti pět desetiletí v plné mužné síle. Za těch pět desetiletí jeho činorodý duch vždy k sobě vábil zástupy pracovníkův, jež chtěli míti uloženu práci a vykázánu dráhu. I vidíme Riegra stále v proudu lidí a stále jich kruhem obklopena. Od prvých českých bálů, jež kol r. 1842 pořádal s Tylem a Pichlem, od prvních literárních schůzek, jež v tuže dobu pořádal každou neděli dopoledne ve svém bytě na Koňském trhu s Frantou Šumavským a Bechlem, od založení průmyslové Jednoty a prvních počátků českého divadla r. 1846, jest Rieger stále iniciativný a své myšlenky provádí skoro hravě pomocí přečetných ochotných rukou. Sněmování v Kroměříži jej povýšilo na tribuna a vůdce národa a od té doby každý v něm vidí živý symbol národního celku. Rieger také ujímá se díla a dává podněty k práci na všech polích duchovního života národního: pracuje o zřízení Svatoboru, Umělecké Besedy, Musea, Matice Lidu, píše básně, sepisuje prvý národohospodářský spis v jazyce českém »O statcích a pracích

nehmotných«, r. 1858 zakládá a rediguje Slovník Naučný, od r. 1860 zakládá listy politické (Čas, Národní Listy, Národ, Politik), zastupuje národ a vyjednává s vládami i panovníkem a jest přijímán na císařském dvoře v Paříži i v Petrohradě a tam mluví také za národ svůj. Nikdo v minulém století nemůže se s ním rovnati významem representativním a skutečně vůdčím. Není v českých dějinách dvou representativních postav, tak si podobných a blízkých svým kouzlem osobnosti, přirozeným nadáním, čistotou charakteru a živelnou mocí soustřeďovati v sobě všecky snahy doby, jako jsou Rieger a Jiří z Poděbrad. Po českých vsích a městech vzdává se Riegrovi pocta vždy nejvyšší, ale upřímná a nestrojená. Když 20. a 21. května 1883, právě měsíc před sněmovními volbami dlel dr. Rieger se svým synem prof. drem Bohušem Riegrem a posl. Zeithammrem ve Vlašimi, uvítán byl P. V. Macháčkem, kníž. arcib. vikářem takto: »Převznešený, slovutný pane! S pohnutou myslí a radostným srdcem vítám vás, jako drahého hosta, ve středu zdejšího okresu a ve městě Vlašimi. (Obrácen k obecenstvu) Lide můj! Před tebou stojí chlouba národa českého, tu před tebou stojí národní vůdce tvůj, před tebou stojí vtělený dějepis nejnovější doby národního života českého, neboť jsem v duši své ujištěn, že zajisté zvěčnělý jeho pan tchán, nesmrtelný otec vlasti naší, Fr. Palacký, při svém odchodu z tohoto světa prapor národu do rukou jeho odevzdal. K milému Bohu chci já i veškeré kněžstvo i s lidem nám svěřeným z tohoto blanického okolí vřelé prosby zasílati, aby ještě na dlouhá leta bylo mu dopřáno říditi naše národní a politické záležitosti.« — Žádný oficielní hold nemůže býti uctivější, ale žádný se tomuto nevyrovná vřelostí a upřímností citu. A takto lid provázel Riegra, kdekoli se objevil.

Ovšem, že tento miláček lidu dožil se také chvil, když rozbouřený dav si jej vyžádal za oběť a kdy jej vítal pokřikem: »Zrádce! Zrádce! Hanba!, sesadil s trůnů a přinutil odejít do exilu. Ale netrvalo dlouho, vášně se uklidnily a dnes celý český národ stojí u Riegrova hrobu skloněn v žalu a úctě.

Skvělá životní dráha tohoto muže, bohatá prací a úspěchy, jest zároveň drahou rozvoje českého národa do let devadesátých. Jako vychovatel kráčel Rieger po boku národa, pracuje na všem, čeho národu třeba k samostatnému životu. Mnohým jemu pomohl se opatřiti, na vše věk lidského života nestačil. Ale zajisté že duchovnímu zraku Riegrovu popřáno bylo s výše života spatřiti zaslíbenou zemi těch cílů a snah, pro něž žil a pracoval.

Každému politickému útvaru jest třeba vedení. Vedení sil, vtělených ve snahy a zájmy příslušníků politického útvaru, jest samo o sobě zárukou, že síly ty domohou se praktické moci a že správným postupem dají se zmnožiti do nekonečna. V době, kdy skoro všechno úsilí českého národa obracelo se k zachránění a udržení národnosti a jazyka českého, bylo štěstím, že

právě byl zde muž jako Rieger. On soustředil v sobě všechny zájmy rodu a vedl je k vítězství. Jeho dráha byla tím skvělejší, že byl povahy vzácně čisté. Byl on veliký člověk, byl jedním z vyvolených. Byl státníkem, ale obdařeným morálními pudy. Byl agitátorem, ale obklopeným září úspěchů. Byl politikem, ale měl vždy i zájmy intelektuelní. To byly jeho síly a jeho byly také slabosti. V prolnutí všech ideálních snah doby v tuto jedinou osobnost bylo tak ohromné soustředění energie, síly celého národa vyčerpávající, že nenajde-li se v národní organisaci naší pro místo Riegrovo tak hned pravý a uznaný nástupce, bude nám se s tím spokojiti jako se zjevem přirozené nutnosti... J. P.

Nynější filosofie.

Touha či láska k vědění nutí člověka, pokud jeho intelekt dospěl rozumové činnosti, vždy k tomu, aby poznával přírodu. Ale naivní empirism, nechť je intelektuelní schopnost národa či rasy jakákoliv, záhy naráží na všech stupních prvotního poznávání přírody především na tu nepřemožitelnou překážku, že jevy přírodní jsou mu více méně záhadny. Pouhé pozorování jevů nemohlo tudíž ukojiti lidskou touhu po vědění. I utekl se člověk k rozumu, který stojí na pohled nad jeho zkušenostmi, a snažil se přemýšlením zvěděti tajemství jevů. Tak jeho vědychtivost sešla s bezpečné dráhy zkušenosti a zabloudila buď ve fantasiích víry, pokud jeho zájem se nese k nadsmyslnému, anebo se pokoušela podstatu jevů poznati rozumem. Byl-li národ v rozumovém vývoji tak daleko, že měl již zásobu pojmů nastřádaných ve svém jazyce, brala se jeho touha, poznání nabyti prostřednictvím rozumu, poprvé po dráze skutečného poznávání. Co, jak zdálo se, odpírá člověku zkušenost, totiž axiomy a poznatky apodiktické, bylo mu spolehlivě či méně spolehlivě dáno rozumem.

A vskutku, po této cestě mohutnými kroky bralo se poznání ku předu. Ale právě onoho vysvětlení, jehož ze své realné existence nejžádostivěji hledá, nenašel člověk na cestě rozumového přemítání, totiž jaká jest kvalitativní povaha zjevů. Všelijak sice poznal jejich formální zákonitost, ale o jejich obsahu rozum nic mu říci nedovedl, a právě ten obsah poznati člověk touží. Zklamán vrátil se tedy i po takové hloubce poznání, jaké v řecké filosofii se podařilo mu dospěti, zase k mystickým autoritám, jež mu obsah jsoucna bez námahy odhalují.

Není pochyby, že tuto filosofickou potřebu utlumí každé náboženské vyznání; vyložiť dogmatickým způsobem příčinnost a účel jsoucna a podá na pohled i prostředky k jeho ukojení. Ježto však skutečnými potřebami veden člověk časem postihne, že zjevení více slibují než mohou splniti, vrátí se po mnohých duševních strastech zase k onomu zřídlu, ze kterého mu již

před tím bylo lze nabrati pravdy: obrátí se zase k rozumu a umiňuje si, že jen to bude chtět poznati, co mu již dříve rozum poskytoval, totiž poznání formální — obsah jsoucna a jeho účelů pak že ponechá zjevení. Za takové resignace nastává renaissance řecké filosofie a totéž provádí racionalism, opíraje se o matematiku a zjevení. Descartes je zakladatelem této školy; Tomáš z Aquina pokouší se víru a vědění uvésti v soulad pro všecky časy.

Ale tomuto kompromisu vzdala se lidská touha po vědění jen na oko; již Spinoza proráží kolísavou budovu nedokázaných rozumových závěrů a neuspokojujících článků víry. Starý zápas rozpoutá se znovu; jde o to, dobádati se skutečnosti, obsahu jsoucna. Opět marně se rozum mučí, aby se dopátral, čeho se mu dopátrati nelze; ačkoliv Hume a Kant dojdou až na hranice rozumového poznávání, přece za nedlouho se ono ztrácí ve vzdušné říši idealismu. Jako zjevení nesplnila ani filosofie rozumu, co byla slibovala, a pesimism na všech stranách uzavírá tuto periodu filosofických snah.

Rozhodným znakem tohoto pesimismu jest, že podle názoru, jejž si lidé poznenáhlu osvojili, není to ani oprávněno, ani nutno, aby hledali výklad obsahu jsoucna. Jeho realitu popírati nelze a realitě prakticky sloužiti, jest vše, co nám lze činiti. Skoro všechny myslitele ovládá jakási nechuť k metafysice a jako by si málem slíbili, že nikdy více už nebudou obtěžovati vědu otázkami po podstatě světa.

Tak by lidstvo bylo dospělo po cestě rozumu tam, kde je konec vší filosofie, kdyby nebyla takměř rovnoběžně se spekulací pracovala zkušenost, jež dříve vedle suverenního rozumu připadala člověku jako málo významný přívěsek. Čím zkušenost se stává bohatší a soustavnější, tím určitěji se rysuje jako závážná podpora rozumu, až na konec, když se čisté rozumové poznání ztroskotalo, objevuje se v pravé podobě jakožto vladař intelektu. Čím dále jest zřejmější, že sám nejdůležitější nástroj rozumu, řeč, jest nashromážděnou usedlinou zkušenosti. Zkušenost oblečená v roucho přírodních věd učila, že se lze přiblížiti obsahu jsoucna, budeme-li zjevy pokládati za příznak dlouho hledané skutečnosti a skutečnost pokusíme-li se uchopiti pomocí jistoty formální. Zkušenost, kdysi vedle rozumu tak sporá, stala se nyní tak obsáhlou, že si rozum musil dát líbiti přísné odkázání na své exaktní formalie a že konečně experiment jako zkušenost in nuce mohl potvrditi platnou hodnotu poznání. Tak octli jsme se na konci 19. stol. před udalostí, že se nám podařilo přírodními zákony nahlédnouti, jaká jest skutečnost reálných zjevů a že tím se přírodní vědy a mathematika spokojily. Pokud však přírodověda filosofuje, posud stále odmítá vykládati podstatu jevů a dokonce jsoucna a praví, že člověk o skutečnosti nic více věděti nepotřebuje, než co dovede »chápati«; a je-li mu to málo, nechť našed útěchu v »Ignorabimus«, se přidrží zjevení. Nyní vězí věda ve slepé uličce materialismu

a pojmu Ding a je-li v ní komu těsno, ať si odtud pomůže konfesí náboženskou.

Tak pro samou úzkostlivě chráněnou vědeckost octla se učenost v naprosté nevědeckosti právě o tom, k vůli čemu se jal člověk vůbec přemýšleti. Ale s tím vědomím, že to prakticky tak daleko dovedl, člověk vnitřním zájmem puzen nemohl se spokojiti; nemůže přijati, že o obsahu jsoucna nic nelze zvěděti. Nemůže-li nic vyložiti zkušenost, ať se o to pokusí zase rozum; snad je nyní už zralejší, aby konečně k jistotě prorazil. A vskutku, člověk z vnitřní nutnosti přišel na to pravé. Pohrdání, jež empirie chová ke spekulaci, jest toliko novým důkazem oné obvyklé nevděčnosti, kterou lidé splácejí těm pomocným činitelům, jimž jsou zavázáni za svůj rozvoj. Opojeny nedávnými úspěchy zapomenuly empirické vědy, že nemohly učiniti ani jediného rozhodného kroku, jehož směr by jim spekulace nebyla předem vykázala. Zase razí si cestu poznání, že jest nutno spekulací doplňovati a využitkovati zkušenost; zatím ještě methodou jest ona obvyklá dialektika, již ovšem nelze postaviti vedle přírodovědy, která si vede filosoficky a ani krokem nesejde s dráhy exaktního důkazu. I nejpokrokovějším filosofům směr udává rozum a ne zkušenost, i když se jí popřává ve všech oborech hlas poradní. Tímto způsobem dočkali jsme se filosofování onoho druhu, který není už sice docela racionalistický, ale také se ještě neopírá o zkušenost. Nemíním tu ony výstřelky skepticismu, jež za obecné nespokojenosti s bezvýslednou filosofií rády vším otřásají, co nám zůstavila v bezpečné dědictví minulost anebo s druhé strany vše nové zavrhují jako pobloužení a doporučují navrátiti se k tomu nebo onomu filosofickému systému — nemíním tedy smutný ten zjev, že zanikla víra v pravidelný rozvoj, nýbrž mám na mysli ony snahy povšímnutí hodné, aby nepostačitelný materialism jako světový názor byl překonán pouhou silou rozumu. Právě tato filosofie, jež skoro výhradně panuje na universitních stolicích, nemůže proto ukojiti metafysickou potřebu, poněvadž postrádajíc jednotné methody, svojí spekulací stále naráží na odpor zkušenosti.

Bez odporu stojí intelektuelní rozvoj lidstva před obratem, jako stál tehdy, když racionalism nebo přírodověda nastupovaly panství; důkazem toho jest pociťovaná nedostatečnost platného názoru světového a jistá anarchie filosofické mysli. Když krise takové nastávají, vždy bývají panující methody na celé čáře opouštěny; ani ne tak proto, že na dosavadní dráze není viděti žádného východu, jako spíše proto, že jest východ zabarikádován stavbou dosavadní.

Vezmeme-li do ruky moderní dílo filosofické, zpravidla narazíme na tu okolnost, že pojmy základní buďto nesouhlasí s obecným pojímáním toho slova anebo že lze zjistiti u různých filosofů různé pojímání určitého pojmu, zkrátka, že logická jistota spekulace jest podkopána. Činnost filosofická, bez toho věnovaná především zjištění pojmů, byla úplně zaneprázdněna výklady,

jak ten nebo onen autor pojímá některý základní pojem filosofický. Co šarvátek zavinil Kant na tom poli vůbec a svým nedbalým, v odpory se zaplétajícím a nejasným vyjadřováním zvlášť! A právě nyní, kdy se volá »Nazpět ke Kantovi!« možno se přesvědčiti, že stoupenci jeho důležitých pojmů si neujasnili. Filosof, ať si počíná racionalisticky nebo dialekticky, stojí na půdě málo příhodné pro výklad jsoucna, má-li výklad býti v souhlase se vší změnou názorů životních, jež jsou výsledkem přírodovědy a zkoumání sociologického. Nedovedu si pomysliti nebezpečnější zásadu nežli jest ta, již Wundt vyznává slovy, že úkolem vědecké analysy má býti »označení pojmová orpavovati a doplňovati.« Na této dráze dospělo se již s pojmem na př. »vůle« tak daleko, že si jím možno mysliti všelikou možnou příčinnost, jenom ne to, co jím rozumí každý zdravý rozum, totiž odhodlání, přecházející od úmyslu k činu.

Nebudiž ještě zapomenuto, že filosofičtí spisovatelé užívajíce dialektiky spekulativní filosofie, píší slohem, jenž s úkolem vědy se nesnáší, třebas jej za časů scholastiky bylo lze alespoň tím omluviti, že stačí, aby vysoká věda dostupna byla jen několika takměř vyvoleným. Dnes má každé vědě a zvláště filosofii porozuměti každý, kdo jest důkladně vzdělán a ono cechovnictví, jež svoji jalovost myšlenkovou zakrývalo odbornou šroubovaností výrazu, jest bohdá na vždy odsouzeno k smrti.

Filosofie, povolána, aby byla sjednocovatelem všech věd, má si uložiti za formální methodu, aby po jazykové stránce pracovala vzorně; zvláště nemá vyráběti nové odborné výrazy, což děje se ve velkém a má nemalou část viny na tom, že pojmy jsou tak nejisté. S druhé strany však je nemožno na vymoženosti věd přírodních a sociálních vystačiti s běžnými výrazy odbornými. Pryč tedy se starou, jen matoucí zásobou pojmů, jež patří namnoze k představám překonaným a jako olověné závaží brání volnému myšlenkovému rozvoji představ našich. Tak vůbec stane se zbytečným známý koníček všech cechovních filosofů, kritika pojmů. G. RATZENHOFER.

Řeč dra. Fořta pro obstrukci.

II. — Meritorní vývody řečníkovy pro obstrukci jsou následující: Před vítěznou obstrukcí Němců nesměli jsme kapitulovati my. Řečník povahou svou není obstrukčníkem a jest dalek toho, hlásati obstrukci programatickou, jestiť »každá obstrukce popřením zásady parlamentarismu a možno jí užívati jenom tam, kde běží o to, aby otrava chorobného ústrojí protijedem byla neutralisována. Však, je-li protijed nutný, pak nesmí se nikdo jeho užiti lekati. Citu mému se snad příčí místo zbraněmi intelektu mávati zbraněmi obstrukčními, však rozum mi káže, že není tu volby jiné.. vodítkem výhradným jest mi

diktát střízlivě uvažujícího rozumu. A tato chladná úvaha rodí ve mně přesvědčení, že na ten čas jest pro politický postup českých poslanců obstrukce přímo kategorickým imperativem. (Výborně!)«

Tento názor svůj odůvodňuje řečník v následující hlavní části vývodů svých, kterou zde uvádím per extensum:

»Nuž, suďte jen sami. Každé na rozumové úvaze spočívající konání lidské musí mít svou určitou příčinu a svůj jasný účel. A jaké že jsou příčiny, z kterých se nutnost obstrukčního postupu našeho prýští? Jsou to tři příčiny a všechny velice závažné. — První spočívá v tom, že Němci obstrukcí svou nejen státní autoritu porazili, nýbrž že autoritu tuto i na dále drží v zajetí, ba přímo v kleštích. Výrazem toho jest kabinet Körbrův. Kabinet tento jest ztělesněním, životnou inkarnací vítězné obstrukce německé. Pro Němce jest kabinet Körbrův takořka expositurou bývalé ‚Obmännerconferenz'. Dokud tento kabinet zůstane při vesle, jest faktická nadvláda německého živlu mnohem lépe obstarávána, než kdyby v ministerských křeslech seděli pánové dr. Gross, dr. Derschatta a jiní. (Výborně!) V úřadech se němčí, centralism se utužuje, státními penězi se plýtvá a výkonná moc, nehledě k malému zřetelu, jejž nutno bráti k Polákům, postupně na dobro se germanisuje. Kdyby tento stav následkem naší chabosti měl býti petrifikován a trvalým učiněn, běda nám, neboť pak by Němci neoprávněnou držbu politické svojí moci ohradili postupně tolika novými baštami, že by ani desetiletí k odstranění jich nestačila. — Druhou příčinu spatřovati sluší v tom, že vítězná obstrukce německá nejen vládu, nýbrž i parlament drží úplně v šachu. Němci dnes sic neobstruují, však chovají si prach v suchu. Hrozba před novým výbuchem obstrukce německé ovládá celý parlament. Zásada většiny, fundament to vší ústavnosti, jest vyvrácena a každý sebe menší positivní krok, který by parlament ve prospěch neněmeckých národů vzhledem k hospodářským a kulturním potřebám jejich odvážil se snad podniknouti, jest terorem bývalých obstručníků německých již v zárodku zmařen. — Třetí konečně příčina leží v úvaze, že Němci zmařivše vítěznou svojí obstrukcí dělnost parlamentu, zjednali hrozbám svým takový respekt, který pro všechnu budoucnost by pro nás musil míti následky nejosudnější, kdybychom jej neparalysovali. Kdybychom se z těch či oněch příčin báli provésti důkaz, že dovedeme týchž zbraní užívat, kterými Němci zvítězili, že i my jsme s to zmařiti dělnost parlamentu a přivodit celé soustátí do krise, pak jest po naší rovnocennosti skutečně veta a my sami se degradujeme na činitele inferiorního. (Souhlas.) — Nechci tyto samozřejmé skutečnosti rozbírati šíře, ponechávaje fantasii jednotlivce, aby si myšlenková pásma tato tkal v mysli dál. Mně aspoň zdá se býti nepochybno: neprovedeme-li úporný rozmach, okolnostmi nám vnucovaný, přidruží se k nezdaru našemu v ohledu jazykovém ještě těžká úhona politická a za-

vládne na dlouhou dobu mínění, že s národem českým lze bez odvety dle libosti orat i vláčet. —

A jaký že tento náš rozmach může míti cíl? Nejbližší náš cíl k dvěma musí směřovati metám. Především k odstranění vládní soustavy, představované kabinetem Körbrovým a v nastolení vlády skutečně neutrální, za druhé pak v osvobození parlamentu od hegemonie, kterou v něm vítězná obstrukce německá svým terorismem vykonává. Obstruující menšina německá musí býti ze své dominující posice vytlačena, zásadě většiny nutno opět zjednati platnost, jinými slovy: otrava způsobená obstrukcí německou neutralisována býti musí protijedem obstrukce české. (Tak jest! Hlučný souhlas.)

A prostředek k dosažení cílů těchto na snadě jsoucí nespočívá, byť bychom toho sebe více litovali, v ničem jiném, než důsledném maření dělnosti parlamentu bez ohledu, zda-li ty neb tak zvané státní nezbytnosti na kratší či delší dobu nutno odstaviti. K doplnění obrazu uvažujme, čeho dle vší pravdě podobnosti lze se nadíti, když nezbytný tento krok provedeme, po případě jaké as vzniknou následky, jestliže od kroku toho upustíme. Nuž, co se stane, budeme-li během následujících pěti měsíců dělnost parlamentu mařiti? Předem dlužno vytknouti, že nynější pololetí jest pro rakouské soustátí obdobím kritickým. Má býti nejen vyřízen rozpočet, nýbrž zároveň schválena branná předloha, nová zvýšená břemena na občanstvo uvalující, a současně též skoncováno rakousko-uherské vyrovnání s novým celním tarifem. Pro řádné vyřízení rozpočtu a předloh vyrovnávacích jest termín do 1. července t. r., branná předloha má nad to lhůtu ještě kratší.« — (Na tuto předlohu teď už nehoří; byla přijata v poslanecké sněmovně v noci 19./20. února v druhém čtení 217 hlasy proti 108 — t. j. dvoutřetinovou většinou — a v téže schůzi o půl třetí ráno i ve čtení třetím, potřebnou k chvatu tomu většinou dvoutřetinovou, pak 26. února schválena sněmovnou panskou, téhož ještě dne sankciována a 27. února vyhlášena jakožto zákon v zákonníku říšském.) — »Zmaříme-li projednání těchto parlamentních úkolů, vzbudíme arci především nelibost v různých mocných kruzích, kterým na dělnosti parlamentu, byť i v něm vévodil terror německé menšiny, velice záleží. Jakkoli v politice dlužno se všemi činiteli počítati, zdá se mi přec, že tento zřetel po zkušenostech posledních let nemůže býti pro českou politiku výhradně směrodatným, zvlášť když se s důrazem vysloví, že vůči jiné vládě a za normálních poměrů v parlamentě zraků svých před celostátními potřebami zavírati nechceme a nebudeme« — (jak jsme to na př. tak nade vše popsání skvěle osvědčili již za vlády hraběte Badeniho, nám příznivé, když koruna vydáním nařízení jazykových loyálně nám podala ruku a položila tak správný základ k pozvolnému upravení české otázky, a my přes to se zdráhali obětovat za to na vyrovnání s Uhry z kapes svých a z kapes Němců našich těch mizerných pár grošů, které pla-

titi budeme nezbytně i teď, jen že b e z nařízení hraběte Badeniho! Dech se tají v člověku, když.. avšak citujme klidně dále!) — »Další výsledek postupu našeho záležeti bude v tom, že nynější vládní systém utrží s vlastním svým posláním úplné fiasko. Kabinet Körbrův po třech letech octne se tam, odkud po nastolení svém vyšel. V Rakousku zvlášť v posledních letech střídá se jedno ministerstvo za druhým. Zdá se, že k vůli krásným očím ministra Körbra, byť i reklamou novinářské svojí kohorty vyhlašován byl za poloboha, nepoženou se věci do krajnosti, že nebude žádné trvalé panství § 14. nastoleno a že nastane-li volba mezi možností uzdravení poměrů parlamentních a pádem kabinetu, sáhnuto bude dle vší pravděpodobnosti k tomuto poslednímu prostředku. — Účinek třetí jmenovitě sluší spatřovati v tom, že německá obstrukce obdrží v české vítězného soka a že tím pak ražena bude cesta přesvědčení, že nezbývá než pomýšleti na jediné východiště, východiště to, jehož se dosud Němci i vláda bojí jako čert kříže: t. j. n a z a m e z e n í o b s t r u k c e v ů b e c přiměřenou změnou j e d n a c í h o ř á d u. Jen touto cestou lze partament vyrvati ze železného objetí hrozící obstrukce německé a postaviti jej na přirozený podklad vší ústavnosti, na zásadu většiny. Takové jsou vyhlídky postupu mařivého.

A nyní vrhněme zřetel k perspektivě, otevírající se nám pro případ, že bychom od rozhodného postupu upustili, a že by následkem takých či onakých taktických kroků našich dne 1. července t. r. všechny výše uvedené parlamentní práce byly vyřízeny. Co se stane? — Kabinet Körbrův bude vítězem, sláva »velikého státníka« poroste do nebe. Němci zůstanou v sedle, budou v nezkráceném držení své bohaté kořisti a neopomenou ruče podnikati postup další. Kdybychom teprv potom v zoufalé tísni chtěli sáhnouti k nejkrajnějšímu prostředku obstrukce, shledali bychom, že jsme zmeškali přívoz, že jsme vhodný okamžik propásli« — (tak měl řečník mluviti po vydání jazykových nařízení Badeniho v r. 1897!), »neboť jakmile, zejména uherské vyrovnání a celní tarif na deset roků budou definitivně cestou parlamentní vyřízeny, pak teprv bude lze každé vládě vládnouti hravě pomocí paragrafu 14. a hrozba české obstrukce pozbude svého ostří. — Však nejen to. Parlamentním stranám, které dnes samy volají po změně jednacího řádu, majíce tím na mysli, aby vedle znemožněné obstrukce české zabily zároveň případnou obstrukci německou, ani nenapadne o uskutečnění záměru svého se pokoušeti, tím méně, poněvadž proti vůli Němců parlamentně žádná pronikavá změna jednacího řádu vůbec provedena býti nemůže a k oktroyování změny té počinem vyšším nebude žádného nezbytně nutkavého podnětu. — Další následek v tom bude spočívati, že proti diktátu Němců se v parlamentě žádná, aspoň poněkud spravedlivá a objektivní většina nikdy neutvoří a konečně pak — a toť nejdůležitější — my sami, ve vědomí nezdaru, na celé čáře utrpěného, začneme

se mezi sebou štířit, dračí semeno sváru rozpoutá domácí boj, jedním slovem, nastane débâcle, který národ na řadu let zbaví vůči nepřátelům vší síly, při jehož pouhém zobrazení v myšlenkách srdce každého Čecha hořem a žalostí musí býti naplněno. — Z toho plyne, která cesta je pro nás nezbytnou nutností. Nepopírám, že tato cesta má velké obtíže a že chová v sobě i mnohá nebezpečí, však vůči débâclu, cestou druhou hrozícího, musí vše vstoupit do pozadí. (Výborně!)«

Takto odůvodnil řečník své přesvědčení, že na ten čas jest pro politický postup českých poslanců obstrukce přímo kategorickým imperativem. Dle úsudku mého jest jisté, že vývody svými řečník důkladně rozebral a téměř veskrze správně vyložil: 1) jakých máme příčin pro obstrukci; 2) jaké cíle míti má obstrukce ta; 3) co stane se a co nestane, když obstrukci tu provedeme; 4) co stane se a co nestane, pak-li k obstrukci té nepřikročíme. Avšak taktéž jest jisté aneb ještě jistější, že rozbor řečníkův přes důkladnost a obsažnost svou není úplný. Víme totiž všichni z vlastní, mnohdy velmi trpké zkušenosti, že, má-li jednání naše vůbec i v obyčejném životě býti trochu rozumné alespoň v principu, naprosto nutné jest před výkonem důležitých činů vůbec a nesnadných z nich zvlášť důkladně uvážiti dvojí a po případě trojí, a sice: 1) důležitost motivů, t. j. příčin a cílů, aneb, jinak řečeno, důležitost toho, co se stane, když k dotyčnému činu nepřikročíme, a toho, co stane se, když čin ten vykonáme; 2) pravděpodobnost zdaru činu toho vzhledem na prostředky, k disposici nám jsoucí, a na dané překážky, a po případě, pak-li totiž zdar nejeví se naprosto jistým 3) důležitost toho, co se stane, když, přikročivše k činu tomu, nebudeme s to, jej provésti.

Z citované stati řeči jest vidno: a) že řečník úvahu první (o důležitosti příčin a cílů obstrukce) provedl obsažně; b) že však úvaze druhé (o pravděpodobnosti zdaru obstrukce) věnoval pouze jednu větu, když pravil: »Nepopírám, že tato cesta (rozuměj: obstrukce) má velké obtíže a že chová v sobě i mnohá nebezpečí«, z čehož jde, že i dle úsudku řečníkova zdar propagovaného jím jednání (obstrukce) není naprosto jistý; a c) že přes tuto jím připuštěnou nejistotu úvaze třetí (o následcích případného nezdaru obstrukce naší) věnoval taktéž jen jednu větu, když dodal: »však vůči débâclu, cestou druhou« (rozuměj: pak-li k obstrukci nepřikročíme) hrozícímu, musí vše ustoupit do pozadí.« Tento výrok řečníkův byl by správný jen tehdy, když by bylo jisté, že když přikročíme k obstrukci, nebudeme s to ji provésti, to co pak nastane, nemůže pro nás býti horší, než to, co se stane, když k obstrukci nepřikročíme. A jelikož jistoty této, že totiž věci poslední nebudou horší prvních, není, nelze nazvati úvahu řečníkovu »chladnou«, jak řečník sám sobě lichotí, a ukáže-li se, že následky počaté, avšak nezdařené obstrukce mohou býti aneb dle vší pravděpodobnosti i budou pro nás horší, než by to bylo, když k obstrukci nepřikročíme, pak bude

jisté i to, že řečníkovi, dle jehož přesvědčení „na ten čas jest pro politický postup českých poslanců obstrukce přímo kategorickým imperativem," „vodítkem výhradným" nebyl „diktát střízlivě uvažujícího rozumu", nýbrž diktát nejnebezpečnějšího nepřítele střízlivě uvažujícího rozumu, vřelého totiž a jen jednostranně uvažujícího citu, a tudíž diktát činitele, nad nějž není krasšího v přátelství a lásce a zhoubnějšího v politice. Z toho jde, že řečník přes svůj »ledový klid« objasnil sobě a voličům svým pouze jednu polovici věci a o druhé polovici ani voličům nevykládal (ani, trvám, sám o ní neuvažoval), přes to, že právě to druhé jest daleko pravděpodobnější a v následcích svých může pro nás býti pohromou.

Z jakých důvodů pokládám za jisté, že propagovaná řečníkem obstrukce poslanců českých najmě proti vyrovnání uherskému bude ostatními členy říšské rady za srdečného souhlasu vlády a všech ostatních faktorů udolána, již ze strachu před neznámou budoucností, vyložil jsem již v článku »Opět nutna upřímnost« (v čísle 17. ze dne 24. ledna). Zde dodávám — podotýkaje, že nezdar obstrukce řečníkem propagované jest mě tak jistý, že v obstrukci té nevidím ani žádného hazardu — ještě následující. Okolnost ta, že — jak řečník správně pravil — »nynější pololetí jest pro rakouské soustátí obdobím kritickým", má, jako snad každá jiná věc, stránky dvě; příznivou stránku její nám pro případ zdařené obstrukce řečník vylíčil, o stránce druhé, že totiž právě tato kritičnost nynějšího stavu věcí bude a musí vzhledem na neúprosnou nutnost uherského vyrovnání a nových celních tarifů všechny ostatní faktory neodolatelnou přímo mocí puditi k tomu, aby udoláním obstrukce české zároveň i krisi tu, zažehnali, o stránce této řečník nepojednal. A o prostředky k udolání obstrukce nebude potíž; existují překrásné vzory, chovu cizího (projednání celního tarifu v Německu) i domácího. Dle stenografického protokolu o sezení poslanecké sněmovny ze dne 25. listopadu 1897., str. 1813, podal hrabě Falkenhayn známý svůj návrh podepsaný 63 členy pravice, aby sněmovna usnesla se b e z d e b a t y na změně jednacího řádu, jejíž jádrem bylo: kdyby některý člen sněmovny, byv dvakráte presidentem volán k pořádku, dále hřešil proti úmyslům většiny, má president právo, vyloučiti jej na tři sezení (a sněmovna na třicet dní), a pak-li by vyloučený nevzdálil se ze sněmovny dobrovolně, dát jej zřízenci vládními vyhodit. Po přečtení návrhu toho nastal — rozumí se — ukrutný lomoz, president (Abrahamowicz) prohlásil, že návrh s dostatek jest podporován a pravil: »Jelikož návrh pana poslance hraběte Falkenhayna musím pokládati za nutnou sebeochranu proti zničení parlamentarismu, proti revoluci v parlamentě, jelikož dále dle událostí včerejších sotva jest předpokládati, že by ve vysoké sněmovně debata mohla provedena býti, zahajuji o návrhu tomto hlasování a prosím, aby pánové, kteří s návrhem souhlasí, povstali. (Děje se.) Vysoká sněmovna návrh pana poslance hraběte Falkenhayna

přijala.« Tak hravě — v naprostém odporu proti jednacímu řádu — provedena změna jednacího řádu a den na to (26. listopadu) se dle změny té vyhazovalo (pětkrát; čtyřikrát po jednom, jednou čtyři kusy rázem, úhrnem kusů osm). I řečník — trvám — připustí, že Němcům, k jejichž hlavním vlastnostem nenáleží ostýchavost, tato vlastnost nebude překážeti v tom, aby za účelem úspory času dle tohoto domácího vzoru taktéž tak hravě provedli za pomoci bratrů Poláků a za zmíněného již srdečného souhlasu vlády a všech ostatních faktorů tutéž aneb ještě radikálnější změnu jednacího řádu. A ani ve zlé jim to nebudeme moci pokládati, neboť hodie mihi, cras tibi, dnes mně, zítra tobě. Rozdíl bude pak trojí: a) vylučováni a sice hned na 30 dní, a pak vyhazováni budou tentokrát poslancové čeští; b) proti vylučování a vyhazování poslanců českých nikdo mimo parlament jsoucí nezakročí; a c) vyhazovaným z budovy sněmovny bude ubírati se odtud nikoli sympatickým davem, nýbrž těsnou uličkou, jejíž jednu stranu tvořiti budou stoupencové Luegrovi z osvědčené vždy vůči trůnu loyality, a stranu druhou sociální demokraté z vrozené jim lásky k svobodě a k rovnoprávnosti, a obě strany budou si je tělesně podávati.

A jaké že budou následky nezdaru propagované řečníkem obstrukce, alespoň mně naprosto jistého? Inu, stane se při nejmenším alespoň vše to, co dle úsudku řečníkova nadejde, když k obstrukci nepřikročíme a jelikož dr. Körber ihned, jakmile dojde k obstrukci, vydá — jak poslancům našim vyhrožoval — své vražedné pro nás jazykové návrhy »dorozumívací« cestou nařízení, aby získal pro sebe veškeré Němce naše a bezpečně je sobě zajistil, bude nám ku všemu tomu přidáno i zrušení jazykových nařízení Stremayrových, tak že bilance oproti roku 1897 bude tato: r. 1897 k daným nám již nařízením hraběte Badeniho žádali jsme přídavkem spravedlivé vyrovnání s Uhry a teď, když nařízení Badeniho již jsou zrušena, po nezdařené obstrukci dostaneme k nespravedlivému vyrovnání s Uhry přídavkem ještě zrušení jazykových nařízení Stremayrových. Překrásná to perspektiva!

Aby po udolání obstrukce české, ku které řečník radí, a po současném vyřízení nutností státních dotčená změna jednacího řádu neškodila snad Němcům v dalším boji proti nám, usnese se sněmovna dle vzoru, poskytnutého dalším osudem návrhu Falkenhaynova, v souhlase se skutečností na tom, že změna ta provedena byla za porušení jednacího řádu, a že tudíž dále nemá a nemůže míti platnost. Probatum est! A opět bude, sicut erat in principio, jako by nikdy nebylo se chumelilo.

Tak utváří se — dle úsudku mého — věci, poslechneme-li rady řečníkovy, při které „výhradným vodítkem« byl jemu nikoli, jak on praví, diktát střízlivě uvažujícího rozumu, nýbrž, jak tvrdím já, diktát citu. Jak jinak na př. vysvětliti lze slova řečníkova: „Kabinet Koerbrův bude vítězem, sláva velikého státníka poroste do nebe.“ To že jest považovati za výrok „le-

dového klidu", „chladné" úvahy a „střízlivě uvažujícího rozumu"? Já mám za to, že střízlivě uvažujícímu rozumu dr. Koerber jen klidí, a že klidil by a bude kliditi i každý jiný ministr-president to, co uzrálo jednak nezadržitelným postupem času, jednak následkem našeho ustavičného a do pekel horoucích proklatého heslování. R. 1897 bylo heslem „spravedlivé vyrovnání s Uhry", a po zrušení nařízení Badeniho „zadostiučinění u Filippi"; a ještě jsme se nevykašlali ani z hesla r. 1897, o následcích hesla „zadostiučinění" ani nemluvě, již opět vydáno jak řečníkem, tak i na schůzi klubu národní strany svobodomyslné v Praze dne 31. ledna drem Pacákem) nové heslo. Odstranění dra Koerbra! Pravil dr. Pacák: »Ve Vídni jest ovšem největší překážkou lepší úpravy poměrů osoba ministerského předsedy Koerbra, jenž německé levici jest upsán a nemůže a také snad ani nechce ničeho učinit ostatním národům. Jeho odstoupením nastaly by ihned poměry snesitelnější a proto my veškerým úsilím pracovati chceme a musíme k jeho pádu.« — Avšak při tomto hesle konstatovati možno pokrok: Neurčili jsme si alespoň dosud žádného terminu, do kdy dr. Koerber musí býti odstraněn. Na vlas podobáme se tu socialistům: to, čeho si přejeme, pokládáme za možné proto, že žádných prostředků k cíli tomu vedoucích nemáme a o žádných ani nevíme; a na místo, abychom konečně nahlédli a si i řekli, že pykati jest nám teď za chyby naše, ustnvičně i žádáme, aby nám kde kdo lažíroval, když chybíme, tak na př. aby dr. Koerber, klidící následky chyb našich, z místa svého byl odvolán. Při tom rozumí se »výhradným vodítkem« není nám »diktát střízlivě uvažujícího rozumu«, nýbrž diktát vřelého citu.

V jaké míře citu podléhá řečník a v jaké míře cit ruší logiku, to makavě jde na jevo z krásného, řečnicky krásného, doslovu, jímž, když po odůvodnění názoru svého o kategorické nutnosti obstrukce pojednal o jakosti politické taktiky naší za tří posledních let a poukázal k nebezpečí nynějšího všeobecného rozmachu německého, řeč svou zakončil: »Vůči tomu nic by nebylo pro nás zhoubnějšího, než kdybychom v zárodcích velkoněmeckého rozmachu bez nejodhodlanějšího boje sklonili pod jho šíji a tím« (anebo též, abychom totiž bez prodlení začali nevčasnou obstrukci svou, ku které radí řečník) — »postup jeho ještě více usnadnili. Ve svém zápase jsme přední stráží celé Evropy před nebezpečím pangermanismu. Vytrvejme na této přední stráži, důvěřujme, drazí přátelé, v životní sílu, kterou nás Prozřetelnost obdařila, nemařme sílu tu sváry a osobní vášnivostí, zůstaňme prozíravi« — (prozíravi mohou zůstati jen, kdo jsou již prozíraví!) „a pevni, a pak dá snad bůh, že nás nestihne osud Lakedémonských, že národně mrtvi neklesneme, nýbrž že v zájmu svém, v zájmu sbratřených Slovanů rakouských, ba v zájmu budoucnosti říše sobě i potomkům jakožto národ svéprávný výspu svoji uhájíme! (Výborně! Výborně! Hlučný souhlas a dlouhotrvající potlesk).«

Z této ohromné dávky citu loyalně odečtu 50 procent na to, že každý řečník, jak známo, povinnen jest ku konci politické řeči sáhnout ve struny citové a to ze slušného ohledu na posluchače své za tím účelem, aby jeden každý z nich, aniž mu třeba bylo zpytovati, co soudí soused, neboť i tu nechvalno nám v súsedstvu ískati pravdu, z vlastního přesvědčení bezpečně věděl, že i všichni ostatní budou tleskati. Ku zbývajícím pak 50 procentům poznamenávám jen toto. Já, rozumí se, nepatřím k těm, kdo v životě obecném aneb v životě politickém počítají s Prozřetelností; avšak, i kdybych k nim patřil, nebyl bych s to: a) nevzpomenouti si, jak v té příčině věci se měly, když se jednalo o věci české en gros na Moravském Poli 1279, v Kostnici 1415 a na Bílé Hoře 1620; pak b) nesouditi, že i tu dle všeho platí oblíbená u Židů našich a u bratrů Poláků zásada, že jistější jest, býti — bez ohledu na právo a bezpráví — na straně mocnějšího; a c) neviděti, že chrániti před nebezpečím toho, koho chceme ve zdaru zachovati, moudřejší a též i jednodušší jest, než vydávati jej v nebezpečí a pak dáti »snad«, že nezhyne.

Vývodům řečníkovým dostalo se naprostého souhlasu, a to nejen se strany shromážděných volicův nýbrž i v »Národních Listech«. Resoluce, na schůzi té jednohlasně přijatá, praví: ... »Žádáme jej« (řečníka) »naléhavě, aby ve směru rozebraných zde názorů vytrvale pokračoval a zmocňujeme jej, aby pro případ odbočení klubovní politiky od směrů těchto, zařídil své kroky tak, jak toho prospěch věci české bude vyžadovati« (a aby tudíž — dodávám já — v tomto případě odbočil též). A v úvodním článku v ranním čísle »Nár. Listů" ze dne 27. ledna čteme: »... a dostal z probuzeného kraje českého, z našeho to Kolínska, na ručest patřičnou důkladnou odpověď českou, z níž nastane mezi veškerou tou havětí Körbrových kurníkův ovšem veliký zmatek a pískot. Otevřeně a poctivě rozjímal uvědomělý náš lid na valné Kolínské schůzi s poslancem svým drem Fořtem o tom, co by věci národa českého bylo prospěšnější a zdatnější, zda... Stačilo uvésti lidu našemu na mysl jeho vlasteneckou tyto logické následky chabého couvnutí před bojem rozhodným, aby rozum i srdce jeho daly výhost každémukoliv pomýšlení na možnost podobné, nepolitické, nerozvážné a osudné kapitulace našich předbojníkův. Pevně, rozhodně, po zralém uvážení vyslovil se pro neustupný, vytrvalý boj, hotov a odhodlán snášeti všechna jeho příkoří a protivenství. A my nepochybujeme, že tak, jako lid na Kolínsku, smýšlí všechen zachovalý, uvědomělý názor náš celou šíří trojjediné své vlasti.«

Nikoho, trvám, nepřekvapí, že mám za to, že ani naprostý souhlas probuzeného Kolínska ani naprostý souhlas největšího politického listu našeho s vývody řečníkovými ničeho nemění na správnosti názoru mého, že jak věci stojí, fiasko obstrukce, ku které řečník za souhlasu probuzeného Kolínska a největšího politického listu našeho radí, jest — je-li to vůbec možné —

ještě jistější než to, že při radě té řečníkovi „výhradným vodítkem« nebyl »diktát střízlivě uvažujícího rozumu«, nýbrž — jak již řečeno — diktát vřelého citu, původem svým, mohutností svou a cíly svými všem nám, souditi-li smím zde o jiných dle sebe, tak nad míru sympatického.

Nicméně, či právě proto: teď jest nám čekati příznivějších dob a nehřešiti sami na sobě dále.

V Praze, dne 1. března 1903. ALEXANDER NEKLAN.

Falšování selských dějin jihočeských.

Počátkem století XIX. zfalšovali naši »vlastenci« naše národní epos, koncem XIX. století zfalšovali nám jiní »vlastenci« národní šlechtu, a počátkem XX. století přichází řada na »vlastenecké« falšování dějin stavu selského. Falšování toto děje se snad z upřílišeného lokálního patriotismu, snad z neznalosti věci, snad z ješitnosti.

Tyto tři možnosti aspoň napadají mne, kdykoliv v tisku jihočeském ozve se jméno Jakub Kubata. Osoba, jejíž historická existence není dosud dosti prokázána, vydává se za jihočeského recte blatského Jana Sladkého Kozinu, jenž vyceditи měl r. 1581. krev svou za práva sedláků blatských.

Koranem tohoto nového učení jest F. M. Čapkova brožura »Rychtář Jakub Kubata — dal hlavu za Blata. Děj a vzpoura na Blatech ku konci 16. století.«

Habent sua fata libelli — i tato publikace: Vycházela od podzimu r. 1901. až do měsíce dubna r. 1902. ve feuilletonu obou budějovických českých listů »Budivoje« a »Jihočeských Listů« pod titulem výše uvedeným. Když však řiditel kníž. švarcenberského archivu třeboňského Fr. Mareš zaslal oběma redakcím svou odpověď, ještě před ukončením tisku p. Čapkovy práce*), změnil se v »Jihočeských Listech« podtitul »Děj a vzpoura na Blatech ku konci 16. století« v »Historický román z konce 16. století.«

Proti románu nebylo čeho namítati. Leč v měsíci květnu vyšly sebrané a rozmnožené tyto feuilletony v komisi G. Dubského v Budějovicích v brožuře, jíž »Veškeré právo vyhrazeno«, opět s podtitulem »Děj a vzpoura na Blatech ku konci 16. století.« Pan P. Jan Dvořák-Zbudovský, křížovník-kaplan v Unhošti, přidal k tomu selskou dumku jihočeskou«. Smrt Jakuba Kubaty« ve verších na př.:

»A což teprv, když Máří s matkou usedavě lkaly .. a
Marno, srdce pána tvrdší, než Šumavská skála.«

*

*) Odpověď tuto uveřejnil toliko »Budivoj« v čís. 33. a 35. ze dne 25. dubna a 2. května 1902.

Řiditel Fr. Mareš správně na základě dochovaných pramenů historických ukázal:

1) že v současných pramenech 16. stol., dosud známých, děje se jediná zmínka o jakémsi*) Kubatovi, jenž dne 29. dubna r. 1581 byl již mrtev. Jest na to zápis v účtech hlubuckých ke dni 29. dubna 1581. »Poslán posel k úřadu panství Netolického o sirotčí peníze Kubatovské.« Z tohoto zápisu nedá se však nic souditi na způsob smrti Kubatovy.

2) Uvedl privilegium p. Adama z Hradce Lišovským ze dne 6. ledna 1582., v němž v úvodu činí se zmínka o pozdvižení se jiných poddaných panství hlubuckého teď časů nedávno pominulých, z kterýchžto poddaných některé na hrdlech a jiné jináče k výstraze budoucí jiným p. Adam dal ztrestati.

3) Mimo to historickými svědky současnými jsou pouze dva listy císaře Rudolfa II. p. Adamovi z Hradce de dato 15. března a 29. dubna 1581, koncept listu (?) p. Adamova snad císaři (?) v archivu Jindřichohradeckém a účty v archivu hlubuckém, z nichž vychází tolik jen na jevo, že p. Adam z Hradce chtěl zavésti a skutečně také po potlačení selské vzpoury zavedl reorganisaci u věcech sirotčích, a že se v této sporné záležitosti jen o tyto sirotčí věci jednalo, a o nic jiného.

Jest to právě proto zajímavá kapitola selských dějin, že dobrodiní, náprava u věcech sirotčích, jež vrchnost svým poddaným prokázala, musilo býti těmto poddaným mocí vnuceno.

Pan F. M. Čapek líčí na základě lidové tradice vznik této selské bouře z r. 1581., o níž se nám bohužel tak málo současných pramenů historických dochovalo, ze zcela jiných příčin a důvodů, než uvedl na základě historických pramenů řiditel Fr. Mareš.

Dle řid. Fr. Mareše a dochovaných současných pramenů 16. století běželo o reorganisaci záležitostí sirotčích, dle p. F. M. Čapka a lidové tradice byl mezi sedláky blatskými a panem Adamem z Hradce spor o »Blata«, velké pastviny mezi Zbudovem a Plástovicemi.

Kdo má pravdu řid. Fr. Mareš a současné historické prameny 16. století či p. F. M. Čapek a lidová tradice? Patřila »Blata« v letech 1579—1581., do nichž p. F. M. Čapek děj lidové tradice vkládá, skutečně panství pánů z Hradce, panství hlubuckému?**)

Blata, jak přiznává i p. F. M. Čapek, původně královská —

*) V zápise není blíže jmenován ani křestným jménem, ani neuvedena ves, v niž byl usedlý.

**) Podle fasse berní regulace Josefínské dovolili Rožmberkové »connivendo aut preccario« (tedy z milosti!) pásti na darovaných Blatech vesnicím: »Dechtáře, Babice, Bašty, Velký Čekov, Košovice, Chrášťany, Podeříště, Olšovice, Dívčice, Halašovice, Mahouš, Bílá Hůrka, Vlhlavy, Pištín, Pašice, Plástovice, Zbudov, Lhota Prášivá, Novosedly, Mydlovary, Selce a Hlavatec. Z těchto vesnic patřily dle hlubuckého urbáře z r. 1598. k hlubuckému panství pouze: Dívčice, Novosedly, Vlhlavy, Mydlovary, Pištín, Zbudov, Lhota Prášivá.«

nikdy však svobodná*) — daroval 8. května 1509. král Vladislav Petru z Rožmberka, jenž je připojil k panství poděhusko-netolickému. Tato Vladislavská listina darovací na Blata byla r. 1579. opět**) zapsána p. Vilémem z Rožmberka do desk zemských (6. března) pro pány z Rožmberka a nikoliv pro pány z Hradce. Po pánech z Rožmberka přešla Blata na korunu a později darováním cís. Ferdinanda II. na Eggenberky a po vymření těchto 1715. na Švarcenberky. Po celou tuto dobu dovolovali všichni pánové Blat vesnicím výše uvedeným pásti dobytek na Blatech a po celou tu dobu bylo také vlastnické právo Blat těmto pánům přiznáváno. O tom svědčí všecky berní rolly hlubucké.***) Teprve r. 1865.—1867. povstal spor mezi obcemi blatskými a panstvím hlubuckým, jemuž v době Švarcenberské zbudovská Blata administrativně částečně přidělena, o vlastnické právo Blat při příležitosti vyvazování služebností pozemkových, při němž se strany panství jen z nedostatečné znalosti právních poměrů v minulosti byla věc ztracena.

Není tudíž nijak pravda, co povídá p. F. M. Čapek na str. 6.: »Jak zřejmo, přešlo v základě tohoto listu (Vladislavova dd. 8. května 1509.) právo vlastnické na »Blata-svobodná« na p. Petra a jeho dědice, kteréžto vlastnictví, jak jsem se zmínil, on neb někdo z rodu v desky zemské zanésti si dáti mohl, než p. Petr, uznávaje patrně věrnost a plnou oddanost, jakož i dobré chování usedlých obyvatelů dědin Blatských, tak neučinil, nýbrž dal, a to snad na přímluvu Perštýnů, t. č. držitelů Hluboké, tato řečená pastviska v cestě »obdarování na odoumrtí« (t. j. dědění z rodu na rod) [pane F. M. Čapku, co jest to odoumrtí?] těmto lidem dobrým v užívání, kteréž posléz za jejich nástupců v právo vlastnické přešlo.«

Pan F. M. Čapek vindikuje tu tímto svým tvrzením svobodnost Blat a vlastnictví jejich osobám blatským a to neprávem. Vždyť, jak uvedeno, za celou dobu až do XIX. století příslušelo vlastnické právo Blat dočasným jejich držitelům panským, kteříž i práv těch, pastvy, honitby a rybolovu v prvé řadě, vždy užívali a až do r. 1806. také daně platili.

Z toho jest patrno, že Blata zbudovská v létech 1579.—1581. k panství hlubuckému a pánům z Hradce nepatřila a nemohla býti předmětem sporu sedláků blatských s p. Adamem z Hradce, nejvýše byla by mohla býti předmětem sporu těchto sedláků s p. Vilémem z Rožmberka, jemuž tehdy patřila. A toho nebylo,

*) Tu se p. F. M. Čapek dopouští (str 5. jeho brožury), falšování pravdy, když sám, cituje listinu, jejíž originál v Archivu hlubuckém sub. sign. I. Aa Nr. 3, v níž o »svobodě« Blat není ani slova, vydává Blata za svobodná a z toho své další vypravování odůvodňuje. Pan F M. Čapek dovolává se na svobody blatské i majestátů královských (ku př. str. 96.), jichž však do slova uvésti neumí. Královské majestáty na svobody, jež by jistě byly musily býti zapsány v desky zemské, zmizely beze stopy?

**) Opět, protože první zápis před r. 1541. by zničen vyhořením desk zemských.

***) Archiv hlubucký I. A 1 S 2 nn/2.

vždyť byl právě naopak právě p. Vilém z Rožmberka nápravcem v záležitosti p. Adamově s jeho sedláky![1])

Jako otázka vlastnictví Blat nezajímala p. F. M. Čapka, aby si jí bedlivěji a místněji všíml pro její důsledky pro jeho thesi, tak nevšíml si ani jiných důležitých bodů.

Bylo by ku př. zajímavo zvěděti, kde našel p. F. M. Čapek ono snad staré sepsání své pověsti, jež cituje z počátku své brožury a v němž se to jen hemží tvary: ce=co, novjine=noviny, e=je, en=jen, haby=aby, hále=ale, háno=ano, hamen=amen, děrek=dědek, atd.? Kdybychom věděli, jak staré jest toto sepsání, o jehož literárním původu p. F. M. Čapek tajuplně mlčí, snad bychom mohli stanoviti aspoň do jisté míry terminus a quo vzniku této tradice; že neukazuje na Blatsko a Budějovicko, jest, tuším, z uvedených aspirovaných tvarů patrno. Původ této tradice třeba hledati daleko více k západu, na Chodsku.

Neznalost sociálních dějin českých osvědčil p. F. M. Čapek svým ustavičným tvrzením o svobodnictví Kubatově a ostatních sedláků blatských. Co bylo svobodnictví, viděti jasně z Brandlova »Glossaria«[2]) a Jul. Lippertovy, »Social-Geschichte Böhmens«.[3]) Bylo-li nějaké takové svobodné sídlo na Blatech, o tom se mohl p. F. M. Čapek přesvědčiti v urbářích panství hlubuckého z r. 1490.[4]) a 1598.[5])

Stran appelačního soudu dovoluji si otázati se p. F. M. Čapka, na základě kterých pramenů představuje si kompetenci a jednací řád tohoto soudu tak, jak líčí ku př. na str. 129. a následujících, dle kterého pramene se zadávaly od žalujících u appellačního soudu supplikace? Soudní zřízení v Čechách v dobách minulých zdá se býti vůbec Achillovou patou p. F. M. Čapkovou. Tak na str. 149. uvádí se „skupina soudců se starým justiciárem v ruce „hůl" třímajícím." Úřad justiciára zaveden byl při patrimonialním soudě teprve jurisdikční normou ze dne 11. února 1784. a patentem ze dne 11. května 1786. a jimi stanovena také jeho kompetence! Na staré popravce krajské (iustitiarii) nelze po reorganisaci krajských hejtmanů v r. 1502. vůbec pomýšleti.[6])

Jak dovede si p. F. M. Čapek vážiti pramenů historických toho svědectvím jest způsob, jakým užil pro své vypravování „Liber memorabilium localie Nakrzensis, conscriptus per Jos. Zelenka localistam anno 1812." ve farním archívu v Nákří chované.

F. M. Čapek, str. 6.—7.	„Liber memorabilium." p. 2.
»Mezitím, lze-li ovšem soukromý zápisek ve farní knize Nákeřské za platné svědectví považovati, byla Blata, a to	„Hoc monumentum ex valde magno lapide factum, quod ex parte evangelii in muro penes aram s. Leonardi cernitur,

[1]) Srv. u p. F. M. Čapka str. 39.

[2]) L, c. str. 330.—332. = [3]) L. c. I. díl, str. 285 a sl.; II. díl str. 397 — [4]) Archiv Český, díl XVI., str. 284.—374. — [5]) Archiv hlubucký. — [6]) Srv. B. Rieger »Zřízení krajské v Čechách«, I. díl.

při gruntech Zbudovských, směrem k Dívčicům značně rozšířena. Zajímavý tento zápisek, opírající se hlavně o bohaté ústní podání, vyznívá asi v tento smysl: „V kostele Nákeřském, po levé straně pochována jest urozená paní Eva Slatinská z Cziertinka a na Dívčicích, choť urozeného Getřicha Slatinského z Slatiny, hejtmana Rožmberského a vladyky sezením na Dívčicích.“ Tato paní Ewa, jak se praví, byla paní velice dobromyslná a každému kdo prosbu u ní přednesl, pokud bylo lze, vyhověla.

Když na smrtelném loži dlela, obmyslila dobré lidi Blatské tím, že pastviště Blatské nadáním svým urovnala a větším učinila a u manžela svého se přičinila, aby někteří sedláci poddanní v panství Hlubockém k Vondrovu na robotu choditi nemusili.«

hodie dum bene legibilem exhibet hancce inscriptionem: „Léta 1554. tuto jest pochována urozená paní z Čertinku a na Dívčicích. Jetřich Slatinský z Slatiny — subintellige: posuit. De hac nobili et munifica domina narratur, quod pascua, vulgo Blata, quae olim domini Rosenses a Wladislao rege obti nuerunt et tandem usui quorundam pagorum pro pascendo pecore gratiosissime concesserunt, donatione sua auxerit et ampliora reddiderit. Quamvis antiquitas ob praeclara facta semper laudanda et imitanda, tamen ex co culpanda, quod annum actus gesti et donationis accurati non adnotaverit.“

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Koncerty Českého spolku pro komorní hudbu zahájilo letos České Trio 16. února. Zvláštním osudem je toto sdružení nuceno k střídání violoncellistů: po Váškovi, umělecky samorostlém, přišel prof. Burian, velmi svědomitý hudebník ne bez jiskry talentu a ne bez hloubky hudebního cítění, po tomto nyní pan A. Krása, cellista-virtuos bez sankce cíle vědomé uměleckosti. Že tato nestálost výkonných prvků nepůsobí utěšeně na vývoj Českého tria, jenž vstupem nových v postupu do jednotnosti a ucelenosti výkonu je zdržován, je na bíledni, a lze tedy mluviti jen o přizpůsobení celku ke konečným cílům komorního umění hudebního, nikoli o plném jich dosažení. Vedle Dvořákova tria z B-dur op. 21, ještě kolísajícího v hledání samostatného slohu komorního a proto působícího dojmem i jisté roztříštěnosti ideově-hudební, provedeno bylo nové jednovětté trio v tónu balladovém Vítězslava Nováka, z D-moll (nikoli dle programu: z g-moll) op. 27. Ve skladbě té zaléhá do naší komorní hudby nový tón: thematické rozčlenění skladby současně vyšlé tiskem, ukazuje k lidovému struktivnímu prvku Novákovi velmi milému slovácému — způsob práce vyrostlé z oblíbeného jeho monothematismu (srovnejte podobně z poslední doby jeho symfonický obraz »/ Tatrách«) vykázati se může nejsmělejšími finesami slohovými, harmonickými, kontrapunktickými — vše to však slouží jedné idei, jednomu názoru, který ovšem je v projevech intimní hudební poesie těžkým dechem život negující ironie, která je téměř stále projevovaným základem Novákovy lidské povahy; kdežto do té doby všechna komorní hudba česká vyhledávala obrazy ušlechtilé harmonie citové nebo smiřující soulady nechávala vítěziti nad rozbolněným pro-

jevem života rvaného mukou (Dvořák, Fibich, Smetana), byla tu mladší generace, která se neostýchala dáti vyznění v tónech rozdrásané, mučivé náladě skutečného života, v disharmonii tvrdé reálnosti vyzpívati své nitro, a z ní nejsilnější akcent pro ten heroický satanism, pro výsměšný sarkasmus života našel právě Novák, takže ne neprávem citován byl v souvislosti s náladou nového neobyčejně zajímavého díla K. Hoffmeisterem—Beaudelaire. Po Českém triu, jež v témže koncertě ve dvou složkách provedlo ještě Beethovenovu F-dur houslovou sonetu (op. 24), přineslo České kvartetto 25. února ve výborném provedení Čajkovského kvartet z Es-moll (op. 30), Mozartův smyčcový kvintet (s druhou violou prof. Suchého) a spolu s berlínskou zajímavou klaviristskou Věrou Maurinou Smetanu trio z G-moll-Busoniovou úpravou Bachovy Ciaconny pro klavír, poutavě reprodukovanou, skončil večer pro výkonné umění poskytnuvší příležitost k mnohému krásnému.

Nedělní koncert konservatoře 1. března přinese v třetím čísle zlomky ze symfonické ódy »Psyché« od francouzského skladatele Césara Francka, charakterisující dobře jeho sklon k mystické náladě a zejména v částech nadepsaných »Psyché vánkem unesena« a »V zahradách Erotových« vykazující velmi výmluvně barvitost a umělost jeho měkké orchestrální palety. Rubinsteinova předehra k Shakespearově dramatu »Antonius a Kleopatra«, Brahmsovy variace na Haydnovo thema a Smetanův »Valdštýnův tábor« byly dalšími body pořadu, jehož provedení mělo přesnost školské disciplíny, jako na produkce školy sluší, ale nikoli vzlet a finesy uměleckého ducha, povyšujícího se nad hranou notu k cílům velkého umění.

Osmý populární koncert České Filharmonie měl na programu »Romantickou« (čtvrtou) symfonii Brucknerovu, jež mohla by se státi nejvíce populární přes veliké rozpjetí svých velikých vět a Beethovenovu grandiosní osmou symfonii. Jako český květ vsazena mezi ně symfonická báseň Smetanova »Z českých luhů a hájů«.

Na místě berlínských filharmoniků přišel 3. března Richard Strauss s orchestrem hudebních umělců, sborem ne právě nejskvělejším jako celek, ale ve svých složkách majícím výborné síly (rohy, kontrabasy). Program jeho byl poutavý, zvláštní: na místě obvyklého Beethovena Bruckner s třetí symfonií z D-moll, zrcadlící kus povahy svého autora, prostomyslného, dobráckého (staromódní adagio s Haendlovskou reminiscencí), hornorakouského venkovana (scherzo s tanečními rythmy »Ländlera«, houpavými), napájejícího obrazivost svou u zřídel varhanního umění (obě krajní věty slavnostní, ale zejména finale s varhanovým intermezzem, nečítáme-li cizorodý motiv baletního rázu) — pak železnými rythmy velmi vážně a zdařile traktovaný Smetanův »Tábor«, ten den hraný jako náhodná panychida na paměť velkého našeho muže, dále milostná scéna ze zpěvohry Straussovy »Feuersnot«, jež nedovoluje však určitých závěrů na celek, z něhož vyňata, a po znamenitě podané předehře k Wagnerovu »Tristanu a Isoldě« Straussova symfonická báseň »Don Juan«, rozbíhající se po nových drahách umění s výsledkem dosud sporným. Richard Strauss jako dirigent je muž lehké, pružné ruky, subtilní hudebník a povaha obdivuhodně receptivní a rozhodně lepší, nežli bývá líčen; zejména úryvek z Wagnera vynucuje mu náležitou úctu.

Dr. E. HOFFER.

Výtvarné umění. Ku výstavě, pořádané Krasoumnou Jednotou pro Čechy v Rudolfinu od 1. dubna do 31. května t. r. vypsán byl, — letos poprvé, — konkurs na plakát. Jest žádoucno, aby čeští umělci, pracující v tomto oboru, kteří při konkursech jiných nemalých úspěchů dobyli, neleníce všichni podali návrhy. —

Známý karikační časopis „L'Assiette au Beurre« vydal číslo »Les joices du foyer« (radosti krbu domácího) (č. 100) s kolorovanými kresbami českého malíře Vojt. Preissiga. Zmínili jsme se o knize »Broučci« před nedávnem s illustracemi i výzdobou Preissigovou vydané; tam líčil broučky jako lidské postavičky, tváří namnoze bezvýrazných, s velikýma, černýma očima brouků. Ve svém čísle »L'Assiette-u« zase broučky — manžely kreslí s notnou dosí humoru a karikatury. Tu již ale tváře jejich sklebí se v grimassách daleko živějších a typičtějších a i pohyby těl jsou přirozenější. Jednoduché charakterisování tváří několika tahy působí, najmě na některých na př. v listech »l'infidèle«, »madame est sortie« »chaperons«, velmi zdařile

a při černých, vypoulených skvrnách očí komicky. Kolorisace jest přes veškeru reprodukci fabričnou velmi pěkná a dokazuje, jsouc spojena s rafinovaně zjednodušenou konturovou kresbou, zřetelně dekorační talent Preissigův. To také hlasitě říkají mnohé, k ozdobě a lepšímu ucelení kresbu doplňující detaily, na nichž pozorujete obzvláštní péči a kreslířovu rutinu.« —

Opět kratochvilná historie. Pamatujete se ještě dobře na Rodinovy slavnosti v Praze při zahájení jeho výstavy? Krásné i nekrásné řeči pršely na jeho hlavu v Staroměstské radnici a »nejedno oko zarosilo se pod dojmem mohutné chvíle . .« A ta pochybná českofrancouzská aliance orgie slavila . . V jednom z menších sálů radnice Staroměstské, v koutě, za jakýmsi starodávným štítem zastrčenu najde návštěvník sochu zelenou, — Rodinův »Bronzový věk!« Toto faktum jest korunou oněch znamenitých oslav.

K. D. M.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Na *Balkáně* se střílí a teče krev na hranicích bulharských přese všechnu oficielní spokojenost vysoké diplomacie, okuřující se navzájem pro návrh reforem, jež Porta ovšem s uspokojením přijala. Rusko prý nepustí se za žádnou cenu do války a proto bylo nutno rozpustit makedonské komitéty, jež znepokojováni mají prý v programě, jen aby nebyly prý nuceny zastaviti svoji pobuřující a snad i výnosnou činnost. V neděli četli jsme v »Nár. Listech« v dopise z Petrohradu, že prý Rusko se ujímá obyvatelstva křesťanského v Turecku ne proto, že je slovanské, ale proto, že je pravoslavné. »Zejména co se týče záležitostí Makedonských, nedotýkají se ho toliko utrpení Srbův a Bulharův, nýbrž též Řeků co Kucovlachů « Kdyby státy balkánské neuposlechly jeho rady (zachovati status quo), nebude prý Rusko obětovati ani kapku krve.

Osadní ministr *Chamberlain* nepoznal na své dva měsíce trvající cestě v Již. Africe mnoho pro anglický imperialism potěšitelného a odnáší si do Anglie vědomí, že Boerové neklesli na mysli a nelnou k Anglii. V Kapsku pak je nálada Anglii tak nepřátelská, že Chamberlain 31. ledna v Kimberleyi pohrozil, že Kapsko nebude pojato do příští federace jihoafrické, nepřestanou-li »intriky« holandských afrikandů (i jejich vůdce premier-ministra Sir Gordona Sprigga), aby jihoafrická republika zase byla zřízena. V Kimberleyi (Rhodesově městě diamantů, kdež jsou jen loyalisté), jeden z městské stráže prý ujistil Chamberlaina, že městská stráž nemá důvěry k vládě Kapské, proti čemu prý Sir Gordon Sprigg se prudce ohradil. V Kapsku tvoří se zvláštní výbory, aby vliv afrikandů byl zlomen a loyalisté žádají, aby k tomu cíli ústava byla na čas zrušena. Jde tedy o ústavu v Kapsku, kdež protivy rasové jsou nejpřikřejší. V »republikách« pak slyšel Chamberlain od Bothy a Delareye v Pretorii a od Deweta v Bloemfonteinu, že Anglie nedostála slovu, nedavši kapským povstalcům úplnou amnestii a požadujíc na obsazených zemích valečnou náhradu a že tudíž Boerové nejsou ochotni plniti závazky, jež jim Anglie ukládá.

Panamský průplav dobudují Spoj. Státy severoamerické, dohodnuvše se se společností, jež jim své vlastnictví i ostatní práva na průplav přenechá za 40 mil. dol. Republice Kolumbii, na jejíž území průplav jde, zaplatí Spoj. Státy 10 mil. dol. Jisto ještě není, budou-li platy konány ve Spoj. Státech anebo v cizině.

Černá Hora konala posud spravedlnost lidovými soudci, jimž kníže Mikuláš vydal zákonník sestavený na základě národních právních tradicí. Nyní vypracoval ministr spravedlnosti Vojnovič nový právní řád, jímž se zavádějí jedině akademicky vzdělaní právníci za soudce a dosud tam neznámí advokáti. Reforma ta bude pro Černou Horu asi předčasna.

Rak.-Uhersko. Po branné předloze měly býti projednány na radě říš. pilné návrhy, jež leží v zásobě, i došlo 27. února na Fiedlerův pilný návrh. Ten týče se předlohy, aby výdělková a hospodářská společenstva, jimž se dostává subvence neb půjček z prostředků zemských, ze zásady podrobena byla revisi zemského výboru. Tak budou společenstva podrobena povinné revisi,

jako jsou již v Německu po 14 let a opatření bude míti pro náš hospodářský život význam značný. Předloha byla poslaneckou sněmovnou 10. června r. 1901 přijata, ale v horní sněmovně byla 21. března 1902 pozměněna a vrácena posl. sněmovně. Výbor pro předlohu usnesl se přijati ji tak, jak ji panská sněmovna změnila a podal zprávu o tom ve sněmovně 1. června 1902. Od té doby předloha leží, až na ni vzpomenul pilným návrhem poslanec dr. Fiedler. Ale místo o předloze mluvilo se o České spořitelně a poslanec dr. Fiedler dovedně odrážel útoky němec. listů na náš národ Vytkl spořitelně, že bylo neprozíravostí od ní, že dala všemi novinami rozhlásit, že má za 84 mil. K. renty, takže konversí hodně ztratí Dále uvedl, že spořitelna je německou válečnou organisací, jež staví Němcům divadlo, když my svá musíme budovati ze sbírek a jež proti českému lidu demonstruje Studentenheimem a pod. Vzpomenul také stále nám o uši otloukaného dobrodiní čes. spořitelny v záležitosti vodovodu, na který spořitelna chtěla dáti $^1/_{12}$ nákladu a za to podržeti vedení a správu ve svých rukou. — Dne 3. března byl zákon o povinné revisi hospodářských a výdělkových společenstev vyřízen v 2. i 3. čtení tak jak byl panskou sněmovnou změněn. Debatováno však bylo o České spořitelně Posl. Heimrich uvedl, že za minist. Auerspergova a místodržitele Webra r. 1871 šlo o zničení česk. záložen v Prostějově a Třebíči, aby nemohly podporovati česk. střední školy. Pro jediné ne dosti zajištěné poskytnutí půjčky byla záložna v Prostějově rozpuštěna, dlužníkům půjčky vypovězeny a 200 rodin ožebračeno. Česká reálka však zničena nebyla, byvši v čas podepřena Ústř. Maticí.

Uherský sněm projednávaje brannou předlohu, žádá: 1) aby u plukův uherských byly zavedeny odznaky, barvy a prapory německo-maďarské; 2) aby dle reskriptu z r. 1868 byli k uher. plukům jmenováni důstojníci jen v uher. zemích zrození a 3) aby sněmu uher. předložen byl nový voj. trestní zákon. Ježto v panské sněmovně 26. února, schvalujíce branný zákon i členové sněmovny i ministr Welsersheim proti těmto požadavkům nepřímo mluvili, (dávali důraz na jednotu armády, jednotu jazyk. i tradic), uher. sněm 28. února za velikého rozbouření přiměl mp. Szella k připovědi, že co slíbil také dodrží a splní, poněvadž byl ke slibu zmocněn. Demonstrace proti Vídni přeneseny pak 1 března do schůzí a táborů po venku i v Pešti, tak že můžeme býti zvědavi, jak se zápas Vídně a kamarilly vojenské, jak Rákovszký pravil, v Pešti rozvine a jak skončí.

K projednání *rak. uher. vyrovnání* má být dosazen 60členný výbor, rozdělený v subkomitéty, s referenty speciálními a generálními, s odbornými znalci tarifních položek atd. a již dnes na všech stranách se resignovaně vzdychá, že vláda a dovolávajíc se ujednání s Uhry, nemůže dopustit žádné změny!

Na říšské radě jsou zase patrny snahy popohnati *sestátnění drah* rak. uher. spol. státní dráhy, severozápadní a severní (Ferdinandovu). Sestátnění uvádí se v přímé spojení s projednáváním rak uh. vyrovnání.

Hospodářský. *Česká spořitelna.* Od pátku 20. února obléhají postrašení vkladatelé Českou spořitelnu. Přes 28 mil. K. vkladů je vybráno (230 mil. K. úhrn vkladův). Případ, jenž má sotva sobě rovna! Jaký je původ poplachu? Německé listy ovšem viní Čechy! Než se podaří postihnouti původce, jsme odkázáni na noviny. »Neue Fr. Presse« již v nedělním čísle dne 22. t. m. měla tři články o »runu« na spořitelnu a vyprávěla o poplašných psaních a telegramech po venkově rozeslaných. Komu však jsou známy adresy vkladatelů? V témže čísle »N. F. Pr.« ve zprávě z Prahy str. 9 praví se, že Č. sp. za minulý rok z 230 mil K. vkladů vytěžila čistého jen 150.000 K. Spořitelně bylo by snadnou věcí, výtěžek ten zešesteronásobiti, kdyby chtěla zbaviti se vkladů 4 proc. zúročitelných. Koncem r. 1902 zúročila 125.020 stranám 180 mil. K. čtyřmi proc. a 48 mil. K. 3 a půl proc.« V témže čísle v telegrafických zprávách jest interview s ředitelem Č. sp., jenž pravil: »O peněžní škodě nelze tu mluviti, ježto my za této příležitosti mohli se značné části svých starých 4 proc vkladů zbaviti.« Táž »N. F. P.« pak přinesla již před tím zprávu, že Č. S. utrpí konversí sjednoceného státního dluhu ztrátu 4 mil. K. — Ale buď jak buď, jedno je jisto: zakročení německého tisku a různých jemu blízkých činitelů ve prospěch spořitelny proti českým vkladatelům a českému tisku bylo takového kalibru, že na něm přímo lze studovati

zpustlost a zdivočilost veřejného života u nás. Ale to spadá jinam. Se stanoviska hospodářského zajímá nás hlavně výhružka »Bohemie«, že, nepřestane-li poplach — slavná česká žurnalistika po německé nemusila by papouškovat hloupě slovo »run« — proti Č. S., že němečtí majitelé českých průmyslových papírů hodí tyto na trh a následky, že uvidíme. Patrně je tedy správnou zpráva, že Č. S. má mnoho rozpůjčeno na průmyslových závodech německých v severních Čechách a že v tom tkví veliké nebezpečí pro ni: v případě průmyslové krise budovy i zařízení padlých továren jsou bezcenny. Poprask úvěrní spojený s vypovídáním hypothék a t. p. má stejné účinky. Hrozba »Bohemie« není tedy než hrozbou půjčky na splátku. Za útok na německý průmysl útok na průmysl český. Ale jen kdo by se více pořezal! Český trh peněžní je silnější o miliony vybrané z Č. S. — je za tolik českých průmyslových papírů v rukou Němců? Ovšem záleželo by na tom, aby vedení věcí na české straně dostalo se z rukou nezodpovědných činitelů — hlavně čistě pudového strachu — do rukou pevných, aby české kapitály z Č. S. vybrané byly dirigovány na taková bezpečná místa, kde by byly s to zúrodniti českou práci. Má-li kdo tu smělost mluviti o našem právu na naše národní jmění tak úžasným způsobem, jako se děje, musíme my míti kuráž, výzvu, která v tom je, otevřeně přijati a klidnou a účelně organisovanou prací — nejen potištěným papírem — smělost takovou odmítnouti. Není vyhnutí. Miliony vybrané nesmí zůstati ladem. Postrašení vkladatelé buďtež tedy (ale kým?) náležitě poučeni, co mají počíti se svými kapitály! —ap—

Zákon domovský a důsledky příslušnosti do té které obce pro povinnost zaopatřovati chudé obcí domovskou, jest příčinou stálých bojů mezi obcemi a občany hlásícími se o příslušnost. Pro všeobecnou důležitost rozhodnutí správního soudního dvora, jenž ve sporech takových má poslední a rozhodné slovo, budiž se zmíněno o dvou rozhodnutích jeho z poslední doby. — Jedním vysloveno, že vdově počítána býti mají léta bydlení v místě za manželství do desítileté doby pobytu v obci, jíž třeba, aby kdo nabyl nároku na přijetí do svazku obce. Obec Meran upírala totiž jedné vdově, které přede dvěma roky zemřel manžel, s nímž již osm let před tím tam žila, nárok na přijetí do obce. Jiným rozhodnutím pak vysloveno, že není „chudinským zaopatřením, z nároku na přijetí do obce vylučujícím, jedinkrát v desítileté starou obcí domovskou poskytnuté. Zajímavo jest, že ministerstvo vnitra, na které obce u správního dvora soudního si stěžovaly, rozhodovalo stejně jako zmíněný soudní tribunál ve prospěch jednotlivců, jimž obce odpírały přijetí. —ao—

Živnostenská banka vykazuje za rok 1902 čistého zisku K 2,183.860·53 proti K 2,248.620·63 r. 1901. Valné hromadě, svolané k 15. březnu t. r., předložen bude návrh na vyplácení 6% dividendy (proti 7% roku předešlého), t. j. K 1,2000.000·—. Statutární dotace reservních fondů obnáší K 114.428·46. O naložení ze zbytkem čistého zisku budou valné hromadě učiněny patřičné návrhy. Banka přijala za r. 1902 na úrocích K 7,309.787 60 proti K 7,957.649·27 a vytěžila z obchodů bankovních a obstaravatelských K 1,535.245·71 proti K 1,533 095·78 v roce předcházejícím. Naproti tomu vydala na úrocích K 4,955.209·35 proti K 5,332.649·13, na nákladech správních v centrále i ve filiálkách K 1,337.869·24 proti K 1,348.741·87, na daních a poplatcích K 655.951·17 proti K 671.995·93 v roce předcházejícím.

Z průmyslu. — Co je nový vynález? V Německu vydal nedávno H. Robolski spis o patentním právu. Sděluje tam, že v r. 1886 u příležitosti revise patentního zákona zahájena byla enqueta o definici slova »vynález«. Enqueta nevedla k žádnému výsledku, takže podnes definice slova »vynález« schází. Většina zúčastněných prohlásila, že slovo to správně definovati nelze. Některé z uvedených definic: Prof. Klostermann: Duševní výplod, záležející buď v předmětu potřeby, nebo v nové pomůcce ku zhotovování předmětů potřebných. — Prof. Dambach: Stvoření a provedení nového předmětu, nebo prostředku výrobního sloužícího účelům hmotné potřeby. — Prof. Kohler: Nový výtvar ducha spočívající na nové kombinaci přírodních sil a čelící k dosažení určitého resultátu. — Prof. Reuleaux: Zařízení nebo výrobek v oboru průmyslovém, kterýž látkou, nebo nástrojem, nebo methodou, nebo složením části spojených v technický účinek, liší se dále sahajícím působením svým od stávajících zařízení a výrobků.

Ozvuky a paběrky.

Tiskové pře. »Nár. Politika«, jediná z pražských denníků, otiskla dne 18. září 1902 nepravdivé a na cti utrhačné výroky J. Rojta a B. Kavky o mně (viz čís. 8. »Rozhl.« str. 210) na schůzi u Labutě 16. září pronesené Podal jsem žalobu nejen na pachatele, nýbrž i na odpověd. redaktora p. L. Bratršovského. První dva byli okres. soudem odsouzeni. O žalobě proti p. Bratršovskému měl rozhodnouti porotní soud 9. března. Týž den mělo se před týmž porotním soudem jednati o žalobě p. E. Šamberka, člena redakce »Politik«, proti mně (Viz senzační telegramy o Kubelíkovi v Londýně v čís. 34. a 40. »Rozhl.« XII.). Dne 23. února byl jsem obeslán k předsedovi porot. soudu r. z. s. p. Paterovi. U trest. soudu byl jsem očekáván p. Bratršovským a jeho zástupcem i zástupcem p. E. Šamberka. adv. p. drem A. Schauerem, a byl jsem tázán, je-li možno smírné vyřízení pře jak s p. Bratršovským tak s p. E. Šamberkem. Přistoupil jsem na smír s p. Bratršovským, ponechav jemu, aby mi v »Nár. Politice« zjednal zadostučinění, jak uzná za vhodné. Dne 24. února p. Bratršovský v »Nár. Politice« zařadil do soud. síně zprávu »Dozvuk schůze českých národ. spolků« tohoto obsahu: »Dne 28. září m. r. přinesli jsme v listě našem zprávu o schůzi zástupců podpůrných, zábavných a ochotnických spolků pražských i předměstských. Byly tu zastoupeny spolky nesoucí jména vynikajících mužů českých a rokováno o známém článku »Rozhledů«, ve kterém povaha a působnost spolků druhu tohoto byla posuzována velice ostře a nepříznivě. Řečníci pp. Kavka a Rojt se u příležitosti této vývody svými obrátili též proti osobě redaktora »Rozhledů« p. Pelcla a vytýkali mu takové věci, jimiž tento cítil se na svojí cti uraženým a proti oběma řečníkům zakročil soudně. A pp. Kavka a Rojt byli odsouzeni. Faktum toto zaznamenáváme, abychom čtenářům svým ukázali, že dotyčné výroky proti red Pelclovi pronesené a ve zmíněné zprávě naší uvedené byly bezpodstatné.« — Spokojil jsem se tím a žalobu odvolal. — Pokud jde o žalobu p. Šamberkovu, vyslovil jsem, že v každém případě uvedu na veřejnost výsledek předběžného vyšetřování, načež p. dr Schauer pravil, že o tom zpraví p. E. Šamberka. Dne 4. března byl jsem povolán do kanceláře svého zástupce p. dra. V. Boučka. V kanceláři byl přítomen p. E. Šamberk a hned po mně dostavil se p. dr. A. Schauer. Po delším jednání sepsán byl tento protokol:

»Protokol sepsaný dne 3. března 1903 v kanceláři p. JUDra. Václava Boučka, advokáta v Praze, za přítomnosti p. JUDra. A. Schauera, advokáta v Praze, s p. Eg. Šamberkem a p. JUDra. V. Boučka s p. J. Pelclem. Jednáno bylo o smír mezi p. E. Šamberkem a p. J. Pelclem. P. Jos. Pelcl prohlásil, že článkem v čís. 34. „Rozhl.« ze dne 24. května 1902 nemířil na p. E. Šamberka, nýbrž na p. Skřivana a že k vystoupení, kterým se p. red. Šamberk na své cti dotčeným pokládá, přiměly jej teprve oba urážlivé dopisy p. E. Šamberka ze dne 27. května 1902 a 19. června 1902. Následkem tohoto prohlášení p. red. Pelcla p. redaktor Šamberk osvědčuje, že urážky obsažené v dopisech těchto jsou bezpředmětné. Na to p. Pelcl vyjádřil se v ten rozum, že dle přesvědčení jehož nabyl na základě připravného vyšetřování, konstatuje, že obviňování obsažená v dotčených článcích »Rozhledů« jsou bezpodstatná a že zejména p. red. Šamberka z nižádného nepočestného jednání obviňovati nemůže. Na to prohlásil p. red. Šamberk, že žalobu na trestním soudě podanou odvolá a že příslušné podání spolu podpisem p. JUDra V. Boučka opatřené do 3 dnů u trestního soudu podá.«

Dr. V. Bouček, Egmont Šamberk, Josef Pelcl, Dr. A. Schauer.

Olomoucký kanovník svobodným zednářem. Ke článku tohoto jména (v čís. 21. »Rozhledů«) připomíná ke zprávě dvou listů inšpruckých »Tagblattu« a »D. Volksblattu«, jež se obsahem článku zabývaly, inšprucký denník »Neue Tiroler Stimmen« 26. února, že dle doslechu znamení na náhrobku Premersteinově naprosto nijak nesouvisí se svob. zednářstvím právě tak jako zesnulý svob. zednářem nebyl a že ježto jsou příčinou tolika nedorozumění, nyní také odklizena budou!

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 14. BŘEZNA 1903. ČÍSLO 24.

Nové útvary?

II. — Pravil-li jsem v první části (R. č. 21.), že stojíme na prahu nových útvarů politických, poněvadž část strany radikálně-pokrokové zřejmě se kloní k české straně lidové a tři až dosud samostatné strany, rad. pokroková, rad. státoprávní a národně-sociální vyjednávají o splynutí, nechtěl jsem říci, že nové období české vnitřní politiky již proto je na obzoru. Vyložil tu před nedávnem p. Jozífek, že t. zv. mladší strany nejsou ani politickými stranami a taktické manevry stran těch nemohou míti zatím takových následků pro nové útvary politické. Ovšem mají svoji váhu, ale především jako zjevy symptomatické. Jestliže jeden ze spolutvůrců programu strany radik. pokrokové, p. Al. Hajn, prohlašuje, že ostatní tvůrcové programu a zvolená representace strany jednají proti duchu programu, má to svou váhu hlavně z té příčiny, že jde o stranu, která svůj program teprve buduje, která posud všechnu činnost svoji jen na vyslovení programu soustřeďuje a čistotou i důsledností programovou svoji existenci stranickou založiti a upevniti doufá. A právě tato jen na svůj program jako na základ své existence, na svůj raison d'etre odkázaná strana zpronevěřuje se dle slov p. Hajnových, zásadám programu pro jakýs úspěch čistě vnější: aby si zjednala více přívrženců. (Zajisté jest tak rozuměti jeho výtkám, že strana rad. pokroková chápe se zastaralé formy státoprávní politiky). O české straně lidové pak dočetli se čtenáři naši v čís. R. 18. ve článku o Jičíně, že »realisté, klerikálové, Mladočeši, Staročeši spojili se v neorganickou stranu. Zemský rádce strany realistické dr. Lohař nepočal hesly své strany: »S pravdou ven« a »Vnitřním obrozením«, nepoučoval lid o zásadách své strany . . .« atd., nýbrž hledí si rovněž úspěchů čistě vnějších (dobytí okres. zastupitelstva a p.) a to za souhlasu hlavního vedení realistické strany. Neboť kdyby vedení strany výše cenilo vnitřní obrození v duchu zásad svého programu než množství přívrženců, bylo by to veřejně dalo na jevo a místní politiku dra Lohaře neschválilo. Přestaňme na těchto

dvou příkladech z poslední doby. Co nám praví? Praví nám známou věc, že vedle přijatého a prohlášeného programu rozhoduje o činění a životě strany neviditelný a nepřiznaný zájem pospolitý, její egoism stranický a ten že jest silnější než program. Jestliže program dovede vyjádřiti zájmy stranníků plně, t. j. vyjádřiti jejich zájmy materielní, morální i intelektuelní, nebude sporu mezi programem, duchem programu a egoismem strany. Jestliže však zájmy stranníků se programem plně nekryjí, bude to vždy program, který v zápase programu a zájmů bude přemožen. Ve které však straně může býti program věrným výrazem zájmů? V úzké straně několika lidí jedné společenské vrstvy a jednoho mravního a duševního typu. Jest někde na světě taková strana? Ani dělnická jí není. Proto program a sebe krásnější program nepraví nám o vnitřní hodnotě strany vlastně nic. Dovolává-li se některá strana svého programu a tvrdí, že je to program lepší než program strany druhé, a když program ten vskutku také lepší jest, což na př. nyní bude věcí dosti vzácnou, ježto strany vzájemnou konkurencí nuceny své programy vyšňořují co nejlépe, nepraví tím ještě, že i sama strana jest lepší než strana druhá. To platí i o programu státoprávním a dokonce není paradoxon, pravím-li, že strana s programem státoprávním může býti protistátoprávní a státnímu právu na úkor.

Kdo o věci uvažuje a chce a může říci pravdu, nemůže neuznati, že strany a jejich programy a rozdíly stran i programů jsou věcí zcela podřadnou. P. Al. Hajn ve svém článku »Tři směry české politiky« v čís. 12. Osvěty lidu vyjadřuje se o tom takto: »Všechen moderní vývoj lidstva spěje k individualisaci, k zdokonalení a uschopnění jednotlivce, aby žil svým vlastním, samostatným životem. Tento pokračující individualism nezůstane dojista bez vlivu na povahu příštích stran politických. Nebudou to organisace lidí přísahajících na stejný program, nýbrž lidí aspoň podobných názorů ve věcech základních. Aby pro jemné programové odstíny zakládaly se v budoucnosti nové strany, bude asi nemožno, neboť by jich musilo býti na kopy, aby obsáhly všechnu tu rozmanitost názorů politických a sociálních.« To jest: někdo může býti jako na př. p. Al. Hajn přívržencem dvou stran politických, jež proti sobě postupují i nepřátelsky, a přece býti si věren, neboť záleží jen na souhlasu názorů ve věcech základních. A rovněž může býti úplně opodstatněno, přejde-li kdo ze strany jedné ve stranu druhou anebo když, jako na př. svého času realisté dr. Kaizl, dr. Kramář a prof. Masaryk nabídli se straně staročeské, a když nedošlo k dohodě, nabídli se straně protivné, mladočeské a do ní vstoupili v době prudkých zápasů se stranou staročeskou — přechází-li kdo ze strany do strany podle povahy věci, o níž právě v danou chvíli jde. Strany a jich programy může každý za den změniti několikrát. Záleží jen na tom, aby byl důsledný a poctivý ve svém programu. Záleží na tom proto, že všechen kulturní pokrok je v rozvoji této svobody člověka, aby mohl

jednati a žíti podle vnitřních zákonů své individuality a byl sám před sebou čistý a sám k sobě poctivý.

Ze svobody té příslušník strany nemá, je viděti z případu p. Hajnova, jenž pro své články, tudíž pro pouhý námět k novinářské diskusi a pro kritiku programu příbuzné strany je volán k zodpovědnosti. Jako církev předkládá i strana svým příslušníkům hotové vyznání víry, spokojujíc se i třebas pouhou vnější formou příslušenství, jen když se na venek neděje pohoršení kacířskými pochybnostmi. Jest patrno, že taková forma strany je čistotě zásad a poctivosti jednotlivce na újmu. Jádrem strany jest jedna neb několik osobností a ty jakž takž jsou v harmonii s programem. Ale kolem tohoto jádra se přimykají těsně či volněji ostatní příslušníci a ti žijí čím dále od jádra tím ve větším a větším nesouzvuku s programem. Většina příslušníků má zájmy tak povrchně se dotýkající operačního účelu strany, že každá strana, jež narostla do šířky, rozmohla se jen na úkor čistoty a zásadnosti programové. Ježto ve straně rozhoduje hlasováním a pod. většina, jest jasno, kterak dopadá vývoj strany a rovněž je jasno, že dvě strany z počátku i protichůdné, za nějaké desetiletí se značně k sobě přiblíží.

Z toho, co bylo řečeno, vychází, že strany svojí programovou ztrnulostí, nedopouštějící individuálního vývoje příslušníků, svým aparátem a formalitami organisačními, v nichž každý záliby konečně také nemá, jsou velikou brzdou přirozenému vývoji politickému. Uvážíme-li pak, že programové rozdíly, třebas na programu tolik nezáleží, jsou nepatrné (formuluje-li na př. strana mladočeská a rad. pokroková státní právo více historicky, čes. strana lidová více »přirozenoprávně«) a uměle udržované, musíme již po stránce hospodárnosti uvítati každý hlas, jenž volá po zjednodušení stran, t. j. po splynutí stran stejného základního názoru v jednu. Jakmile však uznáte nutnost splynutí, nelekejte se důsledků. Ježto programy jsou celkem parádními rekvisitami stran, nebude na nich záležeti. Postačí souhlas v hlavních zásadách. Třebas ani ne ve všech. A proto splývajíce strany rad. pokroková s čes. lidovou a ony tři státoprávní spolu, splyňte i dohromady a vůstěte do strany mladočeské. To bude teprve hospodárné zjednodušení! Od strany mladočeské se odloučí snad živly konservativnější a s příbuznými se ustaví ve zvláštní stranu, ale se dvěma stranami vystačují velicí samostatní národové — musíme s nimi vystačiti i my, alespoň pro práci o národní zabezpečení a národní osamostatnění v tomto státě. Že strany zájmové by podle povahy své se hlásily ke straně jedné či druhé, jest zřejmo.

Slyším ty rozhořčené protesty z mladých stran! Slyším, jak se bouří stranický egoism. S mladočechy? Ne! A proč? tážu se. Program? Mladočeši mají krásný program a na programu, jak víme, pranic nezáleží. Program sám nic o sobě není bez politických osobností. Na osobách záleží, ne na programu. Programy se dají vyrábět ve velkém velice snadno. Tedy

osoby? Mladočeši vám osobně se nelíbí? Považujete-li sebe za lepší, tím záslužnější bude donutit je na pravou cestu. Vstoupí-li tolik mladé politické inteligence v tuto dnes ne valně hybnou stranu, bude vliv její snad hned patrný.

Slovem: mladé strany kdyby nezůstaly státi na půl cestě a domyslily svoji myšlenku, nechaly by organisačních trudů a starostí, stranických zápasů, zlehčování odpůrce a vynášení vlastní dokonalosti, a uspořily by všecku tu energii a sílu, náklady a oběti na přímé organisování a uvědomování lidu pro pospolitý cíl národní. Já od stran těch ovšem toho nečekám. Neboť základní ctností stranníka jest, aby byl zbabělý, ploval po proudu a odříkal se kacířství. Ale těm, kdo nejsou stranníky již natvrdlými a kdo nejsou ve stranách, dávám na uvážení, může-li národ v naší situaci udržeti tolik stran o moc nad ním zápasících v době, kdy má všecku energii soustřeďovati na zabezpečení holého národního života? Může-li dále bez vlastní pohromy střídati strany tak, jako vystřídali Mladočeši Staročechy, když v politice záleží skoro vše na zkušenosti odpovědných politiků a na odborné jich kvalifikaci pro rozmanité obory správy a politiky a nic nezáleží na krásném programě, a kdy vystřídáním stran vždy po nějakých deseti letech přetržen jest stálý vývoj a všechna tradice a nové strany stojí bez pomoci, bez rady, samy na sebe odkázány před záhadami — jednacího řádu? A konečně: jsme toho pamětníci, že strana, jež dobyla skvělého vítězství a zaujala místo strany poražené, dobyla vítězství jen Pyrrhova, ježto lehkověrnému voličstvu v horečce agitační slibovala hory doly a několik let se pak ostýchala přijít k voličstvu a říci mu, že slibovala nesplnitelné a proto chtěj nechtěj dělala politiku dvojakou a neplodnou. Má se i to opakovati? J. P.

Shakespeare-Bacon.

Ve vídeňské »Zeit« (1. listopadu 1902) vyšla stať od E. Engla vztahující se ku kontroverse o původci slavných dramat Shakespearových, a z tohoto článku podává v č. 18. »Rozhledů« dr. Helbich krátký výtah. Již z této krátké ukázky je patrno, jakým tonem je Englova stať psána: zřídka kdy setkáváme se ve sloupcích vážných revuí s článkem psaným s podobnou vášnivou příkrostí a jízlivostí; zde některé ukázky: »gefährliche Krankheit«, »blödsinniger Humbug«, »Geschreibsel der unwissenschaftlichen dilettantischen Bacon-Narren«, »greulicher Unfug und Schwindel«, »die neueste Ausgeburt der Bacon-Krankheit«, »grobe Unwahrheit«, »der wüste Unsinn«, »Verdrehung sinnfälliger Wahrheit«, »Verbrechen an der Wissenschaft« atd. Tyto více než silné výrazy ve vědecké diskusi zarážejí a budí v nepředpojatém a nezasvěceném čtenáři vždy jistou nedůvěru. Nač se rozčilovat, nač spílat a zlehčovat i karakter odpůrce, když

věc, pro kterou bojuje Engel, je tak jasna? Proč raději nezdrtit protivníka očividnými důkazy? Avšak právě síla důkazů, které v přívalu rozvášněného »j'accuse« Englova nalezly přec tu a tam místa, nedosahuje síly jeho šťavnatého výrazu. Příklady: Bormann: O mládí a vychování Shakespearově nevíme skoro nic. Engel: To není pravda, víme, že jeho otec byl purkmistrem stratfordským a mohl tudíž dáti svému synovi náležité vychování. Bormann: Smrti Baconovy želela řada vynikajících mužů, kdežto při smrti Shakespearově nehnulo se ani pero. Engel, který Bormanna neustále ze zamlčování nebo překrucování pravdy obviňuje, věc sám obrací a nemoha zmíněné faktum popříti, praví, že přece je tu na př. nadšený prolog Ben Jonsonův k foliovému vydání. Ovšem, ale ten byl psán až sedm let po smrti hercově, při vydání jeho děl! Jinde používá Engel osvědčené methody neloyální polemiky: vytrhne něco ze souvislosti a podá to s náležitě pepřenou úpravou čtenářstvu. Tak se to má se slovy Horatio a Fallstaff. Praví-li Engel, že v Hamletu vystupuje Horatio, ale Baconovy spisy jednají mezi jiným i o rozumu (ratio), a z toho prý usuzuje Bormann, že Bacon je autorem Hamletu«, to zní arci jinak, než řekne-li se to tak, jak tomu ve skutečnosti: Bormann shledává mnohé myšlenkové shody mezi Hamletem a přírodovědeckými náhledy Baconovými, a vzájemné tyto vztahy, ať už domnělé nebo skutečné, dokládá řadou dokladů z obou děl; mezi těmito mnohými doklady a narážkami pak je také ten, že snad raisonneur Horatio je ztělesněním rozumu (ratio). Malichernosti pak jako to, je-li psáno »vane« nebo »rome«, je-li »duety« ve smyslu »duty« (povinnost) nebo »dvojakost« osoby a pod. nestojí za rozčilování, poněvadž tu rozhoduje hlavně subjektivní náhled při čtení, a konečně nedokazují mnoho pro ani proti.

Poněvadž zmíněný článek Englův, psaný s patrným rozčilením a animositou, poskytoval tuze málo věcného, prohlédl jsem si jeho knížku o Shakespearovi (Shakespeare, Leipzig 1898), na kterou sám odkazuje, abych poznal vývody jeho, ve formě střízlivé, přesně vědecké, o níž tak honosně mluví.

Především neví ovšem ani on nic nového o životě Shakespearově a nerozptyluje nikterak záhadu, jak muž, který navštěvoval jen elementární školu v malém městečku, o němž je z dob jinošství známo jen, že byl mauvais sujet, který měl opletání s úřady k vůli pytláctví, v 19. roce se oženil (se ženou o kolik let starší, asi proto, že sňatek byl nutný), brzy na to opustil ženu i s dětmi v bídě a utekl do Londýna, kde se ví o něm jen to, že držíval pánům koně před divadlem a pak že se stal hercem, jak, kdy a kde tento muž i života tak rozháraného, kterému bylo zápasiti o holou existenci, nalezl čas a příležitost ne pozorovati život a lidi, to lze vysvětliti geniálností — ale tolik a to hned v několika cizích jazycích čísti. Jak vypadá ta jistota zpráv o životě Shakespearově u Engla? »O čase mezi opuštěním školy a prvním mužstvím slyšíme jen

z nejistého podání«; »o jeho manželství nevíme nic jistého«; „Shakespearův život v Londýně až do počátku jeho proslulosti. Tato doba je ovšem nejtemnější.« (!) A k těmto »jistotám« se pojí ještě jedna: »domnění, které zůstalo nedokázáno, že snad přišel s anglickými herci i do Německa.« Ví se tedy určitě jen to, že Shakespeare r. 1585, (maje 21 let), nebo záhy potom, ze Stratfordu odešel do Londýna. A v letech následujících (mezi 1585 a 1591), kdy hledal na londýnské dlažbě nikoli ještě slávu, nýbrž pouze chléb, kdy se z nouze chytal takového podivného zaměstnání, jako je držení koní před divadlem, musíme nutně (dle Engla!) viděti dobu, kdy mu bylo jedině možná své chatrné školní vědomosti stratfordské »rozšířiti velice obsáhlým a rozmanitým vzděláním. On dojista neobyčejně mnoho přečetl: překlady řeckých a římských spisovatelů, starší a současnou anglickou literaturu, překlady italských povídek a mnohé jiné.« »Italské a francouzské sbírky novel, španělské romány, cestopisy, překlady řeckých a římských básníků, kolik jich tehdy vyšlo, duchaplné Montaignovy essais: to byla Sh. knihovna«. Kronika Holinshedova, Gesta Romanorum, Homer, Plutarch, Rabelais, Ariosto atd., z toho všeho čerpal. »Znal vůbec celé staroanglické divadlo,« ovšem i Chaucera, Spensera, Marlowa, atd. Co pak jeho znalosti cizích jazyků se týče, »znal tolik francouzsky, aby mohl mluviti a psáti.« Četl také Vlachy »snad v původní řeči«, četl i latinské spisy. Avšak tato »sečtělost jeho nepřekročuje meze toho, co si nadaný, vědění chtivý muž může ve 4—5 letech (!) pohodlně osvojiti«. Jak je viděti, spočívají »přísně vědecké« vývody Englovy zrovna tak na smělých předpokladech jako hypothesy Bormannovy. Takovýmto důvodům musí se přicházeti s dobrou vůlí vstříc a jejich platnost je závislá na subjektivním náhledu, na víře spíše než na poznání. Vždyť prý je snadno si mysliti, »že i člověk bez vyššího vzdělání, je-li příčinlivý, může z bezčetných pramenů čerpati, v 16. století právě tak jako dnes, tenkráte ovšem méně pohodlně«. Proč by to nemohlo všecko tak býti, »zvláště když pro důležitou dobu vývoje mezi jeho 14. a 20. rokem je nám volno, každou libovolnou možnost dalšího vzdělání připustiti.« Engel tuší, že Sh. za svého mládí dozajista nalezl u učitele, u faráře nějaké knihy, z kterých četl. »Vždyť ani pisárna nějakého juristy, ve které mohl býti Sh. zaměstnán a nabyl svých vědomostí o angl. právním životě, neleží mimo obor možnosti.« Přísnému — vůči svým protivníkům — vědátoru exaktnímu Englovi jsou všecky tyto konjektury dovoleny, kdežto u svých protivníků kvalifikuje je jako nevědeckou nejapnost. Zde přestává vědecký důkaz, zde má fantasie volnou hru, jak nejlépe to dokázal sv. pán Berger, který nám alespoň pěkně poeticky vylíčil se všemi zajímavými podrobnostmi jak vznikla »Zimní pohádka«, podav nám obraz života Sh. v jeho stratfordském zátiší, neutěšené poměry rodinné, jeho zahradničícího

a snícího ve své zahrádce, atd.*) To se alespoň příjemně čte jako pěkná pohádka a zakládá se to na skutečnosti zrovna tak jako Englovo tvrzení, že Sh. byl střediskem literárního světa.« Je zajisté divné, že takový muž neudržoval později ze Stratfordu pražádné styky s literárním světem londýnským a že smrti jeho neželeli jeho literární přátelé elegiemi, jak tehdy bylo zvykem.

Englova polemika je spíše advokátským kličkováním než vážnou diskusí. Co prý na tom záleží, víme-li či ne, „zda jeho žena měla již tu nejlepší postel, když jí také druhou nejlepší v závěti odkázal?“ Na tom arci nezáleží a také ne na tom, jeví-li se v tom »zvláštní důkaz jeho přívětivosti ke své choti«, ale jde tu o něco jiného: muž, jako Shakespeare, který pamatoval i na takové malichernosti, jako je »druhá nejlepší postel“, učinil zajisté důkladné pořízení o veškeré pozůstalosti, a nezmiňuje se přes to ani slovem o nějakých knihách ani o svých dílech. Takový znalec a milovník literatury, takový horlivý čtenář, který žil ve Stratfordu uprostřed nevzdělané, puritánstvím mu odcizené a nevraživé rodiny dvojnásobně osamocen, beze styků s duševním ruchem londýnským, nota bene muž zámožný, který si mohl pro své zátiší pořídit pěknou knihovnu, nezanechal žádných knih! Že neučinil v závěti zmínky o svých dílech, není prý nic podivného. Ke komu a proč by byl o nich mluvil? „Ku své ženě a ku svým dcerám, které vesměs neuměly čísti?“ A pak prý kusy jeho neměly už pro něho žádné ceny, poněvadž je byl prodal divadlu Globe; jiné ceny patrně svým kusům nepřiznával, neboť nezařídil nic stran jich souborného vydání, které nebylo přec ničím tak neobvyklým, když již sedm let po jeho smrti jiní to učinili.

Engel vyvozuje dále z karakteru obou mužů, že Bacon nemůže býti autorem děl vynikajících „majestátní spravedlností a pravdivostí,“ poněvadž byl prý „člověkem nízkého, nešlechetného smýšlení. Máme sice svědectví více jak padesáti hodnověrných, vynikajících vrstevníků, jež vyznívají vesměs v jeho prospěch, ale ostatně budiž, i kdyby tomu tak bylo, vždyť to, co víme o Sh., nesvědčí také zrovna o vzorných mravech: pytlačil, lehkomyslně jako hoch se oženil, opustil rodinu v bídě, nežil s ní ani později v žádném přátelském styku, provedl kousky, které by mohli býti sujetem k rozpustilé boccacciovské novele, a jedna z prvních literárních zmínek o něm označuje ho jako „vránu, krášlící se peřím jiných« (Greene).

Mimo to můžeme prý čerpati zprávy o Shakespearovi i nepřímo z jeho děl. „Máme-li asi 40 důležitých spisů od nějakého muže, je to výhradně naší vlastní chybou, nevíme-li o něm nic.« (Brandes.) Avšak sám Engel má za nutné dodati, že „vnitřní vztahy tohoto druhu dlužno jen vytušiti s nejněžnější opatrností

*) Wie das »Wintermärchen entstand«. Dichtung und Wahrheit aus Sh.'s Leben. Von Fr. v. Berger. Feuilletony v »N. Fr. Presse«, č. 13.690 a násl.

a nejjemnějším procítěním«, a že »ze Sh. děl dlužno souditi na život a povahu s plachou opatrností«; „byli to také jen filologové se svojí neschopností procítiti díla básnická, kteří lpíce na písmenkách, vykládali Shakespearovy znělky doslovně.“ — Lze tedy najíti nějakou paralelu mezi životem Sh. a jeho díly? „Po ‚Hamletu‘ následují v době až do 1609 rok co rok Shakespearovy nejhrůznější tragedie, až k poslednímu výbuchu úplného pohrdání lidmi v ‚Timonu‘, a také dvě veselohry z té doby jsou svědky jeho vzrůstajícího odvracení se od radostí životních.“ Nuže, v době, kdy po životě plném strádání utvářejí se poměry Shakespearovy příznivě, kdy on se přetváří v zámožného majitele realit a uskutečňuje svou touhu — tak vlastní každému Angličanu — míti svůj venkovský domov, svou zahradu, svá pole, a kdy konečně finanční poměry mu dovolují uchýliti se nadobro do tohoto zátiší (kol r. 1610), zrovna v této době obráží se v jeho spisech pohrdání lidmi a nechuť k životu! — Jinou takovou vnitřní neshodou je známá okolnost, že bývalý bohême Shakespeare cítí neutajitelný odpor k davu, k lidu, z něhož vyšel a že jeho sympatie chýlí se všude k aristokracii. Těmto citům dává opět a opět průchod; tak jeví se opovrhování luzou v Jindřichu VI., Koriolanu a Juliu Caesarovi. Že toto „stálé vysmívání se zle páchnoucím měšťákům bylo způsobeno pohrdáním, jež mu bylo jako herci zakoušeti od krejčů a rukavičkářů«, tomu může věřiti kdo chce a může.

Jest však jistý nápadný vztah mezi díly Sh. a životem — Baconovým, vztah, který Engel pomíjí úplně mlčením. Jest to totiž poměr, v jakém stojí vycházení Shakespearových dramat k okolnostem života Baconova: čím více zaměstnán je Bacon veřejným životem tím méně objevuje se děl Shakespearových*) a

*) 1591—1605, 15 let, kdy Bacon měl mnoho volného času:

B B A A A A A A A A A A A A A S S S S S S S S S
A A A a a a a a a s s s s s s

1606—1621, 15 let, kdy Bacon měl velmi málo volného času:

B B S S
B b a a a a a s s s s s s s s s

1622—1626, 5 let, kdy Bacon byl úplně pánem svého času:

B B B B B S | S S S S S S S S S S S S S S S
B B | s s s s s s s s s s s s
s | s s s s s s s s s V jednom svazku.

1627 roku, kdy Bacon zemřel:

B	B

Schematické znázornění poměru, v jakém jest vydávání knih Bacon-Shakespearovských (1591—1627) k volnému času Baconovu. B znamená vydání Baconova, A anonymní, S vydání Shakespearova Velká začáteční písmena BAS znamenají nové knihy, menší BAS znamenají nová vydání s podstatnými změnami, abs nová vydání bez podstatných změn.

naopak; když pak se Bacon své činnosti veřejné naprosto vzdává, do soukromí uchyluje a úplně spisovatelství věnuje (1622—1626), počínají objevovati se Sh. spisy nejčetněji (15 nových a 12 podstatně přepracovaných) a vychází pověstné první vydání foliové (1623). A tu byl herec Sh. již 7 let mrtev! Zmínky zasluhuje, že vydavatelé tohoto vydání praví v předmluvě, že místo „kradených, zkomolených a znetvořených vydání lupičských spekulantů podávají pravý text«. Ovšem Engel ví to lépe než vydavatelé a pochybuje, že by byli mohli míti před sebou rukopisy básníkovy.

Mimo již řečené jsou ještě jiné zmínky hodné okolnosti, jež Engel buď zamlčuje neb ledabylo odbývá.

Z rukopisu herce Shakespeara*) máme zachováno všeho

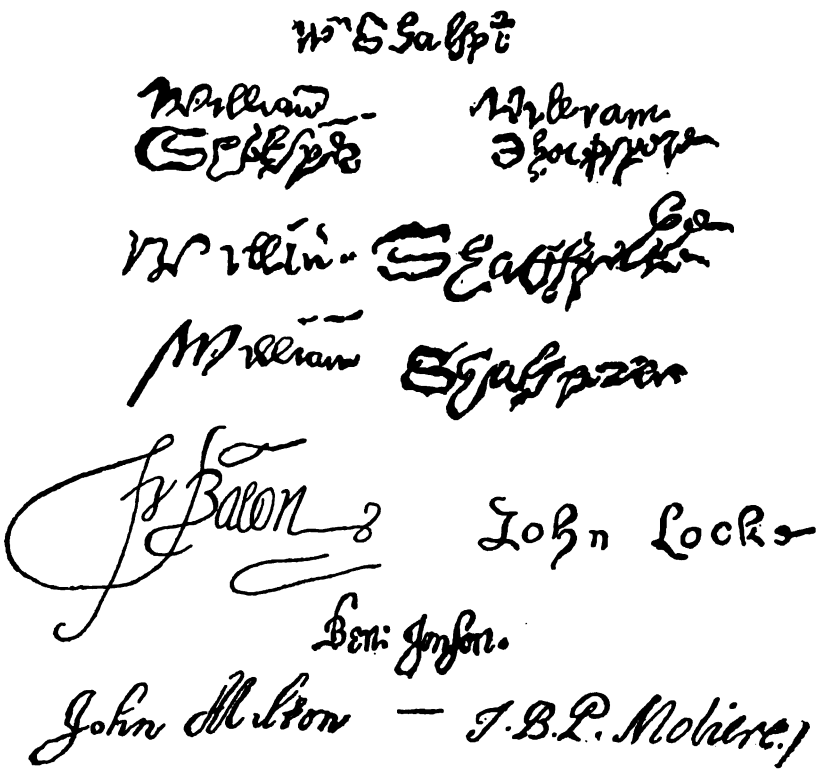

všudy pět podpisů na listinách. Tyto pak psány jsou nápadně nemotornou rukou a klikatými písmeny, že vedle autografů

*) Všech pět podpisů herce Sh. zní Shakespere, kdežto na dramatech zase důsledně psáno jméno básníkovo vždy Shakespeare. Vzdělaní muži té doby, podpisovali se pravidelně zřetelným stojatým písmem latinským, Sh. je i v tom výminkou.

jiných soudobých spisovatelů, psaných téměř vesměs úhlednou latinkou, vypadají jako podpisy člověka, který béře péro jednou za čas do ruky.

Zmínky zasluhuje přátelský poměr mezi Baconem a dramatickým spisovatelem Ben Jonsonem, který v posledních letech, zrovna kdy Bacon věnoval se již úplně literární činnosti, žil u něho; dále narážky téhož (na př. „na tajné básníky, na př. právníky, kteří to přivedou dále než zjevní«, atd.), výrok přítele Baconova Matthewse: „Nejpodivuhodnější vtip (»wit« = „duševní vlastnosti básníků", B. Jonson), který jsem poznal mezi svými krajany, jest jména vašeho lordství, ač pod jiným je znám«; dále otázka, kdo hradil veliké na tehdejší dobu výlohy za foliové vydání, o němž se předem mohlo věděti, že nepůjde valně na odbyt, neboť foliový formát byl pro četbu dramat nepohodlný stejně v 17. jako ve 20. století. Lidé tehdy dramata poslouchali s jeviště, ale nečetli. Vždyť prý Sh. proto na vydání svých děl nepomyslel, poněvadž »by to bylo svědčilo o nesmírné domýšlivosti, neboť divadelní kusy nepatřily do literatury; mimo to by byl tisk nenahradil ani desátý díl škody, vzešlé ze zmenšené návštěvy divadelní.«

Nevynikají-li však Englovy důkazy ani tak vědeckou přesností a opravdovostí jako spíše ničím neodůvodněnou vírou ve vlastní neomylnost, v jedné věci mu dlužno bez výhrady a všude přiznati nepopíratelnou přednost, a tu je také radno uhnouti se mu z cesty: je to totiž bravura, s jakou dovede „skresat" své protivníky, a šťavnatost i síla jeho lapidárních titulatur; je tomu tak zase i v této knížce: »Šílená představa několika nemocných, nevědomých nebo po poplachu dychtících lidí", „nejnechutnější blbost": Ausfluss der subalternster Schulphilister-Anschauung«, „filologové se svojí neschopností procítili něco po básníkovi", atd. Běda tomu, kdo vzbudil nelibost Englovu; tak odnáší si od něho pochroumanou pověst chudák Molière, Voltaire a »celé šablonovité, deklamační francouzské drama«. Dle okolností dovede se však tento pán přece ku podivu ukrotiti: „Gervinus a Ulrici, dva profesoři, podkládali vážně Shakespearovi úmysl, že chtěl vtěliti v každém kusu nějakou ideu." Tito učenci učinili tedy docela totéž co je u Bormanna „blbstvím", „výplodem ztřeštěnosti, která patří do blázince", avšak na ty si Engel netroufá a spokojí se tím, že je označí pohrdavě »profesory"; ovšem u Engla kvalifikuje titul profesora a filologa člověka sám sebou tak smutně, že se v něm skrývá příhana. A jak by se zachoval Engel vůči německému polobohu Bismarckovi, který dovolil si také o autorství shakespearovských kusů vyjádřiti se skepticky: »Mohlo by přece na tom něco býti, že lord Bacon kusy napsal, neboť kdo byl toho schopen, musil ve státních záležitostech a také ve způsobu myšlení tehdejších nejvyšších kruhů býti velmi obeznámen".*)

*) Sidney Whitmann, »Persönliche Erinnerungen an den Fürsten Bismark aus seinen letzten Lebensjahren. 1902.

Tak co teď s vaším velkým Bismarkem, pane Engle? Byl jinak dosti bystrá hlava v státních záležitostech, v lidech i životě své doby se vyznal dosti slušně, ale dovolil si vysloviti pochybnost nad tím, odkud by byl ponížený, opovržený herec šestnáctého století nabyl takového hlubokého rozhledu ve státních záležitostech a poznal tak zevrubně život, mravy a způsob myšlení nejlepší společnosti, proto nezbývá — i kdyby vaše německé srdce při tom pukalo — než dáti neúprosné vědecké důslednosti průchod a zařaditi Bismarcka mezi »blbé diletantské Baconovské blázny.«

Resumujeme-li ukázky ze statí obou ve sporu Shakespearo-Baconovském súčastněných stran, docházíme závěru, že máme před sebou příklad literárního, vědeckého sporu, jak vésti se n e m á. Na jedné straně, u Baconovců, vidíme snahu dokazovati více než rozumně dokázati se dá, hromaditi doklady pro své předpoklady za každou cenu, čím se stává, že věci, které samy o sobě by skutečně k vážné úvaze a diskusi nabádaly, utonou ve spoustě jalových a mnohdy i nejapných malicherností. Kdož může na př. uvěřiti předpokladu, že kdyby byl Bacon ona dramata psal, byl by s o u s t a v n ě z nich činil úmyslné paralely k svým vědeckým dílům, tak že takořka i jednotlivá jednání i scény Shakespearovské by odpovídaly jistým Baconovským statím a thesím? Nejvíce neplechy tu natropily ztřeštěné americké dámy, které mají z části na svědomí podrážděný a pohrdavý ton protivníků: tak na př. vyslovila jistá mrs. Gallup předpoklad (jak jsem referoval v loni v »Rozhledech« č. 47—48), že je ve foliovém vydání vsunuta jakási šifrovaná složitá abeceda, kde pomocí odchylného tisku vyjádřena je zpověď Baconova; tu podařilo se dotčené dámě rozluštiti a dovídá se úžasných věcí o kancléři-spisovateli a jeho tajnostech.

Naproti tomu se strany Shakespearovců mluvívá se o protivnících s pohrdáním, jako by to byla jen smečka hlupců a podvodníků, úvahy hodné námitky jejich se pomíjejí nebo odbývají velkopansky a sumárně, a přibíjejí se na pranýř jen sem tam sebrané a vytržené jednotlivé nejapnosti, krátce, polemika se vede tonem nedůstojným, neloyálně. Za takových okolností není ovšem naděje, že — jak tomu ve věcné polemice bývá, protivné názory narážejíce o sebe své krajní výstřelky otrou, důvod vyváží se důvodem a že dojde se k nějakému positivnímu výsledku, k postupnému ohledávání a objasňování jednotlivých sporných a nevyjasněných věcí. Našinci arci schází kompetence, pronášeti svoje úsudky na základě samostatného bádání, může pouze zaznamenávati náhledy jiných a je glosovati.

Účelem pak těchto řádků bylo dokázati, že jsou ve sporu Shakespearo-Baconovském vskutku jisté zvláštní okolnosti, nad nimiž se může pozastaviti a zamysliti nepředpojatý člověk, aniž proto musil býti hned označen jako notorický ztřeštěnec a nebylo proti němu jiné zbraně než nadávky. O. SÝKORA.

Olomoucký kanovník svob. zednářem.

Když přede dvěma roky vyšlo v parlamentě rakouském na jevo, že v morální theologii Alfonse z Liguori, církevního učitele, jest mimo lecos choulostivého také učení o reservatio mentalis a probabilitě, nastal zvláštní poprask: jedni upírali, že tam něco podobného jest, druzí, že by bylo v tomto smyslu; někteří, že je špatná latina překladatele vším vinna, jini, že laikové špatně vykládají obsah. Krátce, výklady potíraly se navzájem. Cosi podobného vyvolal můj článek v č. 21. »Rozhl« Nepříjemné faktum, že mezi kanovníky olomouckými byl muž, jemuž nestačil světový názor katolický a jenž zašel až k opačnému, proticírkevnímu pólu, pro náboženství, způsobil zmatek. A v něm hájení bylo tak zoufalé, že z rozdávaných ran dostal vlastní tábor co nejvíce. Učiníme jen krátkou sumárku:

»Hlas« napsal, že třeba by se byla vyskytla jedna taková prašivá ovce, církev za to nemůže; zednáři ale přes to že zůstanou neznabohy. »Moravan« oproti tomu hleděl dokázat, že vlastně Premerstein byl křesťanem a že svastiku dal si jaksi demonstrativně na hrob; prý v díle pátera Rossiho o katakombách jest citován nápis z křesťanského hrobu, kdež toto znamení jest. Opakuji, že jsem o existenci svastik v katakombách, zmínil se hned v prvotním článku a že tyto právě vyvracejí legendu o původnosti křesťanského názoru. Svastika jest znamení par excellence budhistické; toto náboženství založené 600 let před Kristem bylo za jeho dob vítězně rozšířeno v Asii (perioda indického krále Asoky) a značky jeho prostřednictvím Essenských a řeckých škol filosofických (Plato, Pythagoras, grostikové) zcela klidně mohly se dostat až do katakomb. Tato kapitola není ještě domluvena. V kruzích orientalistů proniká názor, že v křestanství jest hodně z filosofií Orientu, o čemž nedávno důkaz podal prof. Delitzsch v přednášce před německým císařem. Že je zednáři převzali do své symbologie, jest známou věcí a potvrzuje to též tato okolnost: dostal jsem zprávu, že na palácích pražských šlechticů, známých z doby josefínské učencův a podporovatelů věd (a zajisté též zednářů), jsou znamení tatáž. Neuvedu, které paláce to jsou, aby u potomků dnes orthodoxních se nestalo totéž, co s deskou hrab. Premersteina. — »Našinec« našel jinou věc: značky tyto (o hesle a S. artis magister žádný z listů nemluví) prý jsou alchymistické, neboť prý hr. Premerstein spisy tyto horlivě studoval. Nemožnost výmluvy jest patrna na prvý pohled, (kdo si bude dávat chemické symboly na hrob?) Alchymií však nesmíme si mysliti pouze chemii, hledající prášek měnící kovy v zlato a nápoj věčného žití ale jako okultní filosofii s podstatou pantheistickou (Jednota hmoty!) Spisy o alchymii jsou velmi často symbolické i když užívají chemické terminologie, větu ku př. »Hmotu merkuriáše nutno sublimovat se žíravou solí, aby spiritus aetheris mohl k užitku býti« dlužno čísti symbolicky ve smyslu »tělo po-

zemské musí se pročistit v palčivých utrpeních, aby duch povznesl a podal nositeli pravdu« atd. Středověcí alchymisté byli dědici ještě starších tradic filosofických a náboženských, jež vábily k studiu lidského ducha, tehdáž v mohutném rozmachu svých křídel, v renesanci se projevivšího. A tyto tradice, obohacené novými projevy středověkých mystiků přešly k zednářům, kdež dosud tvoří jádro jejich »náboženství přírodního« t. j. synthesu společných prvků všech náboženství v jakési universální filosofii mravnosti a humanity. Četl-li hr. Premerstein alchymistické spisy, sesiluje to vše co jsem napsal, tím více, jelikož N. dodává: Hrabě Pr. v závěti své žádal, by byl mu postaven jednoduchý kříž s nápisem: »N. N. canonicus olomucensis, philosophus secretus. Credo in ..« atd. Co chceš duše víc? Našinec tedy sám potvrzuje, že kanovník P. vydával se za tajného filosofa, (rozuměj filosofa tajných, širokým vstvám nepřístupných učení). Že byl zbožným člověkem, nepadá tu na váhu. To jest zcela přirozené.

Mimo tyto obrany byly podniknuty i jiné kroky. Dr. Tittel na př., správce pozůstalosti hr. P., zaslal »Olmützer Tagblattu«, citujícímu náš článek, opravu, v níž popírá, že by v závěti bylo ustanovení pomníku a že konsistoř platila už pomník. Ten byl prý udělán bez jeho vědomí, prý synovcem kanovníka, dle doslechu lékařem, výlohy platila »pozůstalost«. Pozůstalost, mrtvé zboží, sama o sobě platit nemohla, musil to platiti správce pozůstalosti, a tím byl dr. Hanel, konsistorní děkan, splnomocňující dra. Tittla. Čili platil vůdčí člen konsistoře a tak oprava mnoho ceny nemá. Že v závěti nebyla skizza pomníku, jest zcela pochopitelo: dr. Hanel již svým úřadem by musil proti takové žádosti zakročit a pomník by se skutkem nestal. Že by však v závěti nebylo slov, jimiž by hr. P. pověřoval někoho jiného, aby pomník postavil, Tittel nepopírá, a tak i faktum, že dnes skizza v závěti není, jest bezcenné a ničeho nevyvrací. — Po tomto projevu s hora jiný projev z dola: pí. Havlásková přišla do redakce »Pozora« v Olomouci a tam z části popírala z části opravovala své výpovědi; opakuji, že vše, co je napsáno, jest správně reprodukováno a dovolávám se jako svědka p. Knechtla mladšího, red. »Pozoru«, jenž rozmluvu s pí. Havláskovou po mém boku vyslechl a zároveň se mnou na hřbitově zamazání svastiky zjistil.

A nyní bengál. Zatím, co jeden katolický žurnalista dokazoval křesťanství a druhý alchymii, tedy zcela nevinné věci, zatím co se opravovalo ústně i písemně, že není pravda, co v mém článku napsáno, byla deska pomníku hr. Premersteina, na čísi rozkaz a neznámými pachately v neděli 1. března vyloupnuta a odstraněna. A tím dotvrzen můj důkaz: být znamení a hesla jakéhokoliv druhu, nemohla by nikoho přece rozčilovati a přiměti, aby sahal na hrob. Důkaz tedy nyní proveden, že na konci století XIX. zednářstvo ještě proniká i do hierarchických kruhů. Více není třeba, na-

nejvýše že ještě promluví obrázek. V některém z příštích čísel »Rozhledů« přineseme pomník hrabětě Premersteina před kapitulní korekturou. KAREL PELANT.

Falšování selských dějin jihočeských.

Ještě patrněji vysvítá historická erudice p. F. M. Čapkova z tohoto místa jeho publikace:

F. M. Čapek, str. 7.

„Pan Slatinský byl pán velice prchlý. Jednoho dne odebral se na hon, nařídiv předem faráři Nákeřskému, aby se sloužením mše sv. posečkal, až on z honu se vrátí. Farář skutečně čekal; než když poledne se blížilo a pan Getřich se nevracel, odešel k oltáři a mši sv. si odsloužil. Právě vystupoval ze dveří (po pravé straně, nyní zazděné a u výklenek se sochou P. Marie Lourdské proměněné) když tu p. Slatinský, zvěděv o přečinění tom na cestě, jako rozkacený lev na uchváceném koni příklusal a v rozčilení faráře dýkou probodl. Krev do nedávna ukazovala se na zdi chrámové. Žele posléze toho činu a nemaje svědomí klidné, rozhodl se pan Getřich chybu napraviti tím, že část svých pozemků lidem zde usedlým jednak daroval, jednak levně prodal. Po té také v brzku odebral se na Krumlov, kdež o něm roku 1589. při stavbě zámku zmínka se činí. Zemřel tamtéž a kámen vetknutý ve zdi kaplanky oživuje památku jeho. Pro okolnost tuto nebude též bezvýznamno, uvedu-li, že v kostele jest chován kalich stříbrný a vyzlacený, slohu barokního ze 17. století, 22 cm. vysoký s tepaným košem, prosekávaným a tepanou nohou. Na pateně

Liber memorabilium p. 1.—2.

„Tandem iniurgia temporum accidit, ut ecclesia Nakrzensis plus quam 200 annis suo proprio pastore animarum caruisset et quidem ob sequentem — uti traditio vulgaris fert — fatalem casum: Dum in turbulento Bohemiae statu ob diversas Hussiticas opiniones omnia in religione sus deque verteren tur et quisque potentior, quod sibi luberet, faceret, accidit, ut curatus Nakrzensis nimio religionis avitae zelo iniustae postulationi dynastae Diwczicensis viriliter resistens, ab eodem feroci homine in ecclesia mucrone transfoderetur; cuius sanguis hodie dum in muro ad cornu epistolae, ubi nunc altare in honorem beatissimae virginis Mariae Dolorosae erectum est, cernitur. De qua nam stirpe hic paricida fuerit, nihil certi erui potest; probabile autem est eum ex nobiii et alias praeclara equitum Slatinskyanorum prosapia, qui iam a. 1554. in possesione praedii Diwcicz, ... fuere, ortum traxisse . . . . . Nobilis ac generosus dominus Albrechtus Georgius Zbudowsky de Ebenberg calicem argenteum inauratum unacum patena ecclesiae Nakrzensi donavit — nomem quidem suum et insignia, scutum, pate-

jest vyryt štít s dýkou (scutum) (! scutum — dýka?!) snad na paměť onoho činu? O tom svědectví není, pouze jest znám dárce: „Albrecht Girzi Zbudowski z Ebenpergu.“ (Snad obměna Egenberk).“

sce ac calici insculpi curavit, annum autem neglexit.“

Již z pouhého srovnání pramene p. F. M. Čapkova »Liber memorabilium« a zpracování jeho vidíme ty hrozné skoky p. F. M. Čapkovy, nesrovnalost zpráv těch jest horribilis dictu. O osobách historických, jež tu jsou jmenovány a dokonale spleteny, mohl se p. F. M. Čapek dobře poučiti i v tištěné literatuře, ku př. o paní Evě z Šertynku u Sedláčka a Krále,[1]) o panu Jetřichovi Slatinském ze Slatiny u Březana,[2]) o panu Albrechtu Zbudovském z Rovné Hory (Ebenberg) u Doerra.[3]) Jak si tam uvedená fakta historická p. F. M. Čapek se svým vypravováním srovná a z jakých důvodů bez skrupulí dává přednost své tradici, jest ovšem otázka.

*

Tak prohlížíme-li kriticky práci p. F. M. Capkovu, padá kámen po kameni z jeho stavby historické a nezbývá nic než troška spletené lidové tradice hodně pozdního původu (justiciár!). Na každé stránce hemží se to historickými nesprávnostmi, jež nijak neomluví ani historické nevzdělání p. F. M. Čapkovo ani jeho místní patriotism a nadšení pro hrdiné činy, jichž snad ani nebylo!

Prací p. F. M. Čapkovou není prokázána historická existence zbudovského rychtáře Jakuba Kubaty v XVI. století, prací tou zkreslena jest celá doba a — poněvadž p. F. M. Čapek není

---

[1]) Aug. Sedláček „Hrady a zámky“ díl VII. str. 173.; Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody „Heraldika“ str. 127. Srv. i Riegrův Slovník Naučný díl VIII. str. 319.—320. pod heslem „Schirndinger z Schirndingu.“

[2]) V. Březan „Život Viléma z Rosenberka“ Praha 1847. — V. Březana „Život Petra Voka z Rošmberka“ vyd. Fr. Mareš. Praha 1880. — Pan Jetřich Slatinka ze Slatiny uvádí se 6. června 1552. jako Ungnadovský purkrabí na Hluboké. 23. dubna přijat byl za rožmberského služebníka a radu do kanceláře krumlovské. R. 1575. 23. dubna jmenuje se jako hejtman na Krumlově, r. 1576. opět radou v kanceláři. Dle Světeckého I. díl str. 172. (archiv Třeboňský) byl r. 1578. s Alexandrem Škalem správcem na Krumlově. R 1580. činí se o něm zmínka při stavbách krumlovských; 16. března 1586. opět hejtmanem na Krumlově R. 1587. založil stipendium pro žáky v Krumlově, začež měli zpívati cantum figurativum „Deus noster.“ (Arch. krumlovský I. III. S. 1. d.) R. 1588. postaveny za něho stupně ke kostelu krumlovskému. Zemřel 13 prosince r. 1591. jako rada v kanceláři krumlovské a pochován jest v kostele krumlovském.

[3]) August von Doerr: »Der Adel der böhmischen Kronländer« str. 97« uvádí chybně »Zbudovský«. — Albrecht Jiří Zbudovský z Rovné Hory pocházel z dolejšího mlýna zbudovského, byl v letech 1618.—1623. listovním na Hluboké, r. 1625. uvádí se jako sekretář Maradasův. 11 listopadu 1637. byl nobilitován s přídomkem z Rovné Hory. R. 1660. setkáváme se s ním jako ingrossatorem desk zemských. (Archiv hlubucký.)

přístupen poučení a trvá na svých nesprávných tvrzeních*) — zfalšována celá tato historie. Tu třeba vědecky říci buď non liquet nebo nutno bádati dále, ale v každém případě nutno co nejrozhodněji v zájmu vědy a pravdy historické se ohraditi proti té velkohubé »vlastenecké« demagogii, jež se tu po Blatsku provádí! Tu třeba z vlastenectví žádati vědeckou revisi celé otázky a opříti se důrazně veřejně proti tomuto »vlasteneckému« falšování selských dějin jihočeských! AD. L. KREJČÍK.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Nic nedokazuje tak zřejmě jako fakt, že akutní srážky parlam. frakcí zbavují parlament i té části moci zákonodárné, kterou ještě má, a tuto pak vykonávávláda (§ 14., lonské výhrůžky Körberovy absolutismem).**) To jsou myslím, vesměs symptomy autoritativního rázu našeho politického života: na jedné straně ministerská nařízení, armáda jsoucí mimo všechen vliv parlamentu a s rázem docela autoritativně-kázeňsky-hierarchickým, parlament bezmocný, svolávaný pouze k tomu, aby kýval k rozhodnutím ministerstva nominálně odpovědného, vskutku však neodpovědného, a ustavený nikoli na základě rovného práva volebního, ale třídních politických privilejí, politické strany vytvořené umělou agitací, v níž nerozhodují věcné důvody programové, ale nátlak, sugesce a špinění odpůrců vedle jiných ohledů docela nepolitických — a na druhé straně naprostá neznalost a nedostatek zájmu pro politickou činnost anebo jen pasivní nazírání na ni, ponížené služebníčkování úřadům,***) středověký názor na panovníka, jaký se zračí i v denním tisku zaznamenávajícím s minuciésní podrobností nejnepatrnější události týkající se panovnické rodiny (srov. na př. i ohromný význam, jaký přikládaly před časem téměř všecky listy otázce následnické), i v kalendářních rodokmenech, v uvítacích řečích a slavnostech atd.: to všecko svědčí o nekonstitučnosti našeho politického života.

A sestoupíme-li s výšin politiky vyšší v obor samosprávy, shledáváme skoro totéž. Místní samosprávné úřady jsou co do

---

*) Srv. odpověď p. F. M. Čapkovu řid. Fr. Marešovi v »Budivoji« č. 37. 39. a 40. ze dne 9., 17. a 2. května 1902.

**) Za jiných poměrů — nebýti zákonů z dřívějších, klidnějších dob, jimiž státní těleso mechanicky se řídí, a nebýti mezi těmito zákony zejména i § 14, který umožňuje absolutistické zakročení vlády tu, kde zmíněný mechanism nestačí, vedl by tento stav nutně k anarchii nebo ku státnímu převratu. Kaizlův výrok, že § 14. je pro Rakousko štěstím, nepostrádá věcné oprávněnosti.

***) I ten fakt sem patří, že dnes každý snad český člověk, má-li se setkati s osobností výše postavenou (i tento výraz vyjadřuje společenský hierarchism!), se šlechticem nebo s úředníkem, pociťuje jakousi nesnadno vysvětlitelnou stísněnost; jest to patrně přežitek vkořeněného autoritativismu.

větší části své činnosti toliko výpomocnými orgány »vrchnopanských« úřadů státních; při jejich volbě vládne často agitace podobná na vlas agitaci při volbách poslanců; poměr jich k občanstvu bývá obdobný poměru vrchnosti k poddaným; při debatách rozhodují příliš často ohledy osobní (zase nátlak, sugesce, nebo odpor) na úkor věcnosti. Také v obcích nebývá z pravidla všeobecné právo volební do zastupitelstev, a větší majetek, přívlastek to moci a dodavatel prestyže, rozhoduje často o schopnosti zastávat samosprávný úřad. Nicméně to popříti se nedá, že přece jen v těchto drobných samosprávách místních je o stupeň více konstitucionalismu nežli v samosprávě zemské a v této opět více než ve správě státní;*) příčinou toho jest, že menší společnosti z pravidla předcházejí vývojem společnosti větší.

Nicméně neschází také tendencí, které směřují k odstranění přežitků starého řádu a k nahražení jich formami náležejícími novému útvaru representativnímu. Již ten úkaz, že si mnozí mezi námi uvědomují ony přežitky jakožto nedostatky, vydává o tom svědectví. Nositeli těchto tendencí jest hlavně část inteligence, myslící jednotlivci ze všech, zejména t. zv. mladších stran.**) Spousta článků kritisujících nepříznivě náš politický stav, diagnosujících více méně správně jeho chorobu, v jejíž poslední nitky ovšem nevniká ani stá část těchto kritik, většinou omezují se na rozhorlené konstatování jistých jejích

*) Tak na př. volební právo do sborů samosprávných bývá z pravidla lidovější, při volbách samých (zejm. do obec. zastupitelstev) rozhodují spíše již ohledy věcné než při volbách poslanců říšských, a rovněž i jednání v samosprávných sborech bývá věcnější než v parlamentě říšském atd.

**) Ovšem zde jest nějaká statistika sotva možna; snad by také bylo správnější mluviti o některých časopisech (Čas, Právo Lidu, Samostatnost, Osvěta lidu, listy učitelské atd.) nežli o stranách. Pisatelé článků, které mají vytýkaný zde ráz (předpokládaje, že vskutku myslí a cítí upřímně to, co píší, — čehož vždy nebývá), čtenáři, kteří s obsahem těchto článků souhlasí a nalézají i zájem v jich četbě, tvoří dohromady kruhy, o nichž právě naše charakteristika platí: to jsou nositelé pokrokových tendencí. Ale nejen oni: také mimo ně jest jistě značný počet lidí, kteří snad nemohou takové články čísti ani psáti, kteří však rovněž jsou s nynějším politickým stavem (anebo jednotlivými jeho příznaky) nespokojeni a chovají více méně jasné tušení toho, co by být mělo. V prvních letech devadesátých bylo hlavním nositelem těchto tendencí hnutí pokrokové; když pak zašlo, přešly tendence tyto na ony strany (resp. sesílily stávající již tendence pokrokové v těch stranách), k nimž se čelnější pokrokáři připojili. Zároveň však tyto tendence, které byly poměrně velice jasné, určité a živé, pokud jich představiteli byli jednotlivci spojení pouze volným svazkem duševního příbuzenství (tím právě bylo pokrokové hnutí), nutně se sploštily, jakmile přešly na strany; ale tak tragický jest již osud každé idee. Strana je vždy níže (hlavně rozumově) než individuum: jest to jen parafrase zmíněného již zákona o rychlejším vývoji individua než strany, díme-li, že strana sploštuje individuum. Ale tím zase vykonává důležitou sociální funkci: zamezuje výstřednost individualismu, omezujíc a doplňujíc jej sociabilismem; udržuje svou kázní individuum v těch mezích, jež odpovídají přítomnému — nepokročilému — stavu společnosti. A tak již sama existence stran, náhražek to osobního autoritativního regimu, je příznakem stavu společnosti, přecházející teprve z útvaru autoritativního v individualistní.

příznaků a na odsuzování mladočechů — dokazuje, že pisatelům těchto článků a těm, kdo nalézají zájem v jich četbě, jde o to, vykročit z tohoto stavu, ač nevědí vždy jasně, jak a kam: mluví se o všeobecném právu volebním, odstranění kurií a privilejí vůbec, o reformě samosprávy, akcentuje se potřeba »celých lidí« v politice, o zlidovění české politiky, o potřebě politického uvědomování lidu atd., vesměs to hesla, jež jeví patrný směr ke skutečnému politickému konstitucionalismu,*) (který není zase ničím jiným než individualismem v politice či representativismem, chceme-li mluviti dřívější terminologií).

Literatura, umění, věda.

Činohra. ***Monna Vanna***, hra o 3 jednáních. Napsal ***Maurice Maeterlinck***. Přelož. Marie Kalašova. V Národ. Divadle poprvé 8. března 1903 — Když r. 1895 Maeterlinck pro jeviště »D' Oeuvre« v Paříži přeložil z Johna Forda „'Tis pity she's a whore« (Škoda, že jest smilnice), bylo dosti divení. Ford, dramatický básník po Shakespearově době, měl smysl pro dojem vzrušující, dovedl budovat divadelně účinné scény i místy uhodil na strunu poesie a směle vrhl světlo do nejtajnějších hlubin duše, ale básnický jeho svět nebyl onou tragikou všedního života, podvědomých hlubin duše, mysteriem osudu, jež Maeterlinck uvedl v celé hrůze a velikosti na jeviště. Ale Maeterlinck objasnil a zdůvodnil svůj překlad (Annabella). V ovzduší oné doby vidí čarovné jaro lidské duše a Forda považuje z celé plejady shakespearovské za nejhlubšího znatele ženy. Jeho drama smyslné lásky a její všemoci, krásy a skoro nadpřirozené hrůzy, je zjevením nejhlubší a nejněžnější ženskosti. A kouzlo hry jest právě v tom, že vábí a svádí hledati v ní více než snad v ní jest Mohli bychom to, co Maeterlinck praví o Fordovi, říci o něm samém i o jeho Monně Vanně, ale s tou výhradou, jež, srovnáváme-li jej se skladatelem divadelních her, přísluší básníku filosofu, jenž věren svému geniu jde zpříma drahou svého vývoje. Slyšíme sice o Monně Vanně, že tato hra jest pouhou divadelní machou, ústupkem velkoměstskému diváctvu a p, ale jest

---

*) Na doklad uvedu alespoň dva hlasy ze starší doby, v nichž zvláště požadavek individualismu a zlidovění politiky jasně je vyjádřen. »Jak chceme v literatuře individualismus, tak ho žádáme v politice. Politika budiž prováděna celými, vypracovanými jedinci. Míra jejich individuálnosti buď v přímém poměru k stupni jejich sebezapření: nic pro sebe sama, vše pro věc. — Chceme býti v politice především l i d m i v plném smyslu slova.« »Všude, důsledně i v politice prohlašujeme se proti stranám, pojímaným po vojensku a po církevnicku. Strany v tomto starém smyslu jsou nám právě tak potlačujícím a nivelisujícím prostředkem jako vlády. Ceníme celé jedince více než abstraktní hromadu. Strany budtež prostředkem společenského pokroku, ne však jeho překážkou: vychovat lid znamená povznést jedince na plnou a životnou výši sebevědomí« atd. Z prohlášení Č e s k é M o d e r n y r. 1895 (viz »Rozhledy« r. V. str. 1—4). »... Nesmíme přijímati vnější ať od kohokoli ukládané předpisy, nýbrž vypracovati je ze sebe, ze svého individuelního materiálu, ze svých individuelních snah a předpokladů.« »Nám musí běžet o proměnu hlubší a zásadnější celého života, než by bylo pouhé vystřídání se osob v starém ztrnulém mechanismu parlamentárním.« »Výsledky politiky vnější nemohou býti cenné a trvalé, pokud nebude základ vnitřní politiky od kořene reformován, pokud nestvoříme hodnotného českého člověka, který ví, co chce a provádí, co chce, který je svézodpovědný, mravně pevný a určitý, má hlubší vědomí lidské než jeho odpůrce a překonává jej patrně vyšší hodnotou lidskou;« atd. J. Pelcl, K e k r i t i c e N a š í n y n ě j š í k r i s e. (»Rozhledy« 1896, str. 99).

to ukvapený soud, jenž vytrhuje dílo ze souvislosti vývojové a ztěžuje jeho pochopení. Od Princezny Maleiny r. 1889 až po Monnu Vannu jde umělecký a filosofický vývoj Maeterlinckův neporušen. Začarován v těžké smutky fatalismu, prokopává se básník i myslitel těžkou duševní prací z jevišť a dějů pohádkových, strašidelně zamlklých hradů chmurně čnících nad lesy rozlehlými, hluchými a vlhkými, kde v slzách, žalu a podvědomých tuchách lidé bezvládně klesají pod drtivá kolesa osudu (Princezna Maleina, Slepci, Vetřelkyně, Sedm princezen, Pelléas a Melisanda, Tři dramata pro loutky), ke sférám jasnějším, kde nad smutkem a únavou rozlévá se štěstí odříkání a radostné obětivosti, kde kyne vysvobození z mrákot smutku blaženým umíráním (Aglavena a Selysetta) a vedle helenské radosti z krásy se ozývá i mužný hlas o povinnosti k sobě, tak cizí pasivním osobám předchozích Maeterlinckových her. Odtud (r 1896) dále pokračuje naznačený převrat ve filosofickém vývoji tvůrce úžasů života a v Monně Vanně prokopal se básník z těchto oblastí hrůzy a temna na jasný den velikosti a krásy života. Setkání Vanny s Prinzivallem jest již sama velikost osudu! Poznali se jako děti a na zahradě uprostřed vavřínů a růží hrávali si mnohé odpoledne, když písek byl horký a politý sluncem. Pak jednoho dne marně čeká Vanna svého Gianella. Nepřišel více. Otec jej odvedl s sebou do Afriky. Když se po letech vrátil, zahrada byla zpustošena a stopa Vanny ztracena. Konečně se Gianello dozvídá, že ji osamělou a chudou pojal za manželku nejmocnější a nejbohatší šlechtic toskánský, Guido Collona z Pisy. »Často bloudíval jsem v okolí Pisy, zastavuje se u hradeb, chytaje se řetězů bran, bych nepodlehl touze spatřiti vás,« vzpomíná Prinzivalle. Měl k tomu dosti příležitosti, když jako věhlasný válečník vstoupiv do služeb Florencie byl poslán, aby oblehl a dobyl Pisy. Drží město v kleštích a myslí na svou Vannu, ženu Guida Collony, velitele pisské posádky. Pisa jest již bez potravy a beze střeliva, zdi jsou pobořeny, ještě jediný útok a město bude v rukou Prinzivallových. Ale Prinzivalle váhá. Tu začíná drama. Colonna vyslal do tábora k Prinzivallovi svého starého otce vyjednávat, a ježto několik dní uplynulo a otec se nevrací, považuje jej již za ztracena, neboť o Prinzivallovi kolují nejděsivější zprávy, hned že je to týravý stařec, hned že prudký krasavec, ač ho nikdo nezná a Vanna ani tušení nemá, kdo on jest. Ale starý Colonna se z nenadání vrátí se vzkazem, že Prinzivalle pošle do města potravu i střelivo, přijde-li Vanna na tuto jednu noc k němu do tábora sama a nahá, jen plášť na sobě. Vanna, aby zachránila město, odhodlá se jít a jde přes vášnivý odpor manžela. Proč to žádá Prinzivalle? Nikoliv pro smyslnou rozkoš. Vždyť miluje Vannu! Ale Florencie je ohrožována benátským vojskem a potřebuje vojska oblehajícího Pisu. I lid volá svého miláčka Prinzivalla. Avšak jeho nepřátelé a závistivci cítí nebezpečí, jež jim z toho idolu hrozí a odsoudili jej na smrt. Ježto Prinzivalle se od Pisy nehýbe, pošlou mu pod pokutou okamžitého zatčení rozkaz, aby hnal útokem na město, hned jak se rozbřeskne. Zbývá mu tedy jen tato jediná noc. Co bude pak, na tom nesejde. Jeho život visí na niti i chce viděti svoji Vannu. Vanna přijde a poznají se. Jako když paprsek padne do černého sklepení, tak rozsvítí se Vannina duše, když v ní Prinzivalle vybaví vzpomínky minulosti Prinzivalle se jí ovšem nedotkne. A k ránu, když přichází vyslanec Florencie jej zatknout, prchne Prinzivalle s Vannou do Pisy. Ale muž Vannin nevěří, že se jí Prinzivalle nedotekl. Nechť jej Vanna jakkoli přesvědčuje, i když se mu zapřisáhá ve jménu všeho, co ona jest a co on jí jest, Guido jest bez sebe vášní a žárlivostí a nevěří. Dává Prinzivalla zatknout. Tu Vanna prohlédá. Prinzivalle, jenž tu stojí němý jako socha, co kolem něho běsní žárlivý Guido, veliký vedle malého Guida, záhadný a krásný, pro ni obětující vše, probudil v jejím srdci spící lásku z mládí. Aby zachránila život jeho, vrhne se mezi stráže jej zatýkající a praví přede všemi, že lhala, že ji Prinzivalle pojal a zneuctil a žádá, aby jej sama mohla spoutat a uvrci do vězení. Přetrhla svazek, jenž ji poutal k nemilovanému Guidovi a osvobodí Prinzivalla a prchne s ním. Nový život jim kyne, osud je konečně svedl dohromady, hra končí perspektivou záře a štěstí. — Vanna jest bytost čistě Maetrlinckova. Něžná, jemná žena, plna naivního citu, plachá a bez jasného vědomí svých činů, jako náměsíčnice. Ale také bez vlastní fysiognomie a bez individuelních znaků. Prinzivalle, jenž od dětství nosí obraz Vannin ve svém srdci, v poušti a v bitvách,

v orgiích válečných a tichém dumání pod hvězdnatou oblohou, jest ve své jednoduché, veliké kráse postava skoro Jeneweinovská. Ostatní osoby jsou pouhé kontury typické, ač velikých tahů. Jest pochopitelno, že dramatický primitivism Maeterlinckův nemohl tento děj kypící silou a vášní renaisanční doby oblíti tou náladovostí, jež je v dramatech jeho činitelem tak důležitým. Právě přes nedostatek vseliké divadelní machy jest celá hra nesena silnými dojmy. Z ní cítíte všemoc, krásu a skoro nadpřirozenou hrůzu ženskosti. P.

Nietzschovy pozůstalosti vyšel sv. XV., jenž obsahuje jeho dílo hlavní: »Der Wille zur Macht. Versuch einer Umwertung aller Werte.« Aforismy jsou dle plánu N-ova uspořádány ve 4 oddílech. První: »Evropský nihilism« považuje nihilism za symptom znehodnocení nejvyšších hodnot, jež nahraditi jinými nemáme síly. Druhý: »Kritika nejvyšších hodnot« vidí v náboženství, morálce, filosofii projevy dekadence. Dle třetího jest všechen život i tvoření umělecké jen úsilím o moc a čtvrtý staví nový ideál nadčlověka. Celkem seznamujeme se tu jen se starými známými a to ve formě ne hotové, nýbrž jen z náčrtů a poznámek. A to jest příčina, že se o díle zmiňujeme. Zdá se nám pozoruhodno, co nejmenovaný kritik v »Liter. Centrbl.« čís. 10. o něm praví. Jemu jest kniha důležita pro poznání osobnosti N-ovy. »Máme příležitost jednou pohleděti za kulisy . . . N. zajisté se zabýval velikými problémy životními a z počátkd upřímně a vážně. Ale poznenáhlu zatlačilo ponětí o neobyčejném úkolu, jenž mu jednou připadne jako vychovateli a vůdci lidstva k novým cílům, všechen zájem o věc a pravdu, ano on i sobě zajisté namlouval, že na pravdě ani tak nezáleží . . . Čím méně ohlasu mělo volání jeho, tím vášnivěji toužil po tom, aby tuto úlohu hrál. Je ku podivu, jak bezpečně vycifoval, co učiní efekt. A neužívá toho snad instinktivně anebo naivně. (N. nikdy nebyl naivní, ani jako dítě), ale naopak zcela jasně a s plným vědomím. Praví sám na str. 20. o církevním učení: »Nezáleží na tom, je-li něco pravda, nýbrž jak co působí. Vše se hodí dobře, lež, pomluva, i zcela nestydaté překrucování, dovede li rozdmýchati na onen bod varu, až — se věří . . . N. vše přehodnocoval. Jak cosi zaslechl, co všeobecně platilo za bernou minci, hned jal se tvrditi opak. Starého triku, podkládati zcela nový smysl známým slovům, na nichž tkví staré hodnoty citové, užívá bez rozpaku. Dle něho je dekadence nutným důsledkem života, rozvoje životního. Tu známá pravda, že život není bez výměny látek, zaměňuje se za dekadenci pouhou hříčkou slovní (Dekadence, Abfall, Verfall, Ausschuss) a najednou stojíme užasli před paradoxem: dekadence je nutný důsledek rozvoje života.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Od 3. do 5. března zabývala se *říšská rada* vojskem, jmenovitě gener. Galgotzym. Staré stížnosti a jako obyčejně bez účinku! Dne 6. března přijato po odůvodnění posl. Kaftana bez debaty prodloužení zákona o vyvlastňování a osvobození činžovní daně domovní v *pražské asanaci* na dalších 10 let. (Na asanační podnik vydala obec 15·5 mil. K, za prodané pozemky strţila 3·5 mil. K.) a hned na to předlohy o berních výhodách pro asanační stavby v Praze, Těšíně, Bílsku a Mor. Ostravě. — Posl. Kaftan upozornil, že 1. dubna vstoupí v platnost němec. říš. zákon o porážení dobytka a prohlídce masa, jenž nařizuje tolik prohlídek, spojených s vyřezáváním částí masa ze zásilek, že vývoz pražských šunek by musil přestati. Vyváží se do Německa z Prahy 7393 q. šunek v ceně 1·5 mil. korun. (V praž. jatkách poráží se ročně 283.306 vepřů, z těch 73.900 ročně k účelu vývozu šunek). Německo uvaluje clo (na 4 šunky váhy 20 *kg*) mk. 8·40, poplatek $^1/_2$ mk., za prohlídku na trichiny mk. 2, chemickou 1, prohlídku celkovou mk. 2·50, tedy 14·40 mk. bez dovozu. V zimě se platí 1 *kg* šunky 1·60 mk., 20 *kg* = 32 mk.; z toho tedy skoro polovice padne na clo a prohlídku. Kdyby němec. vláda nevyhověla žádosti za opatření takové, aby jim vývoz šunek nestal se nemožný, nechť od 1. dubna vláda rak. zapoví dovoz zboží, které od nás do Německa vyvážeti vůbec dovoleno není (uzenice, uzenky, konservy atd.) — Vláda předložila návrh zákona, jímž se zapovídá *rayonování řepní* a upravuje dodávání cukrovky. — Rokování o *rozpočtu* počalo

10. března prvním čtením, po němž předloha bude přikázána výboru. Německé strany hledí odbýt rozpočet bez politických řečí! To by ovšem bylo vítáno každé vládě, nejen Körbrově. Posl. Ferjančič připomenul nutnosti úpravy jazykové otázky podle § 19. zákl. zák. stát. Žádal za vydání říš. rámcového zákona jazykového, jejž vybudovati měly by sněmy a radil Čechům, aby se nepouštěli do částečné úpravy jazyk. otázky. Posl d'Elvert se trápil, že máme ministra krajana dra. Rezka, ale posl. dr. Kramář jej ukonejšil, řka, že Němci mají takových ministrů krajanů sedm. K tomu poznámku. Němci ve svých listech často si stěžují, že prý ministr dr. Rezek všecky akty české dostává do rukou, kdežto akty německé se vyřizují prý »streng gesetzmässig« a dost. Němci by tedy potřebovali ministra krajana, aby vyřizování se nedělo streng-gesetzmässig?

Hospodářský. *Zemská daň z piva* zaměstnávati bude patrně déle než se původně myslilo, zájem veřejnosti. Vinou hostinských, prý pivovary podněcovaných. Zvýšení ceny 1 hl. piva o 4 K, když daň činí pouze 1 K 70 h, působí dojmem popuzujícím, zejména, když čteme ve zprávách z venkova, že i jiné živnosti užívají této záminky ku zvýšení cen (na př. řezníci ku zvýšení cen masa o 8 kr. na kg.). Také již zemský výbor uvažoval o prostředcích proti nemírnému zdražování piva, máť země zájem na tom, aby vinou zúčastněných živností konsum piva neklesl, ale nedospěl k positivnímu výsledku. Ku podivu! Povíme tedy o dvou prostředcích: je tu koaliční zákon ze 7. dubna 1870 č. 43. ř. z., jímž vedle jistých ujednání zaměstnavatelů a dělníků, zakazují se v § 4. pod trestem vězení od osmi dnů do tří měsíců všecka zastrašování nebo násilí za tím účelem, aby došlo k úmluvám živnostníků, že cena jistého zboží ku škodě obecenstva má býti zvýšena, aby úmluvy takové se rozšířily a aby vynuceno bylo jejich provedení. Zákon tento na dělnictvu, při úmluvách stávkových dobře vyzkoušený, tady selhává? A což ustanovení § 51. živnostenského řádu, že pro drobný prodej předmětů, jež náležejí k nutným potřebám denní výživy, jímž pivo je stejně jako maso a j. p. mohou býti stanoveny zemským politickým úřadem maximální tarify a to na návrh obecního zastupitelstva a vyslyšení obchodní a živnostenské komory? Interpretace tohoto ustanovení obsažená v ministerském výnosu ze 24. října 1884. č. 18.111. zřejmě poukazuje na případ daný, v němž by mělo se ho užíti. Bylo by tak věcí obecenstva, aby si i tam, kde jsou hostinští starosty obcí neb obce v područí nájemců obecních hostinců, zakročení obcí vynutilo resp. věci zemského výboru, aby obce náležitým způsobem poučil o povinnosti jejich v tomto směru zakročiti. Ovšem, třeba se postarati, aby i úřady zeměpanské konaly svou povinnost. Jest chování orgánů státní správy ve věci této daně od začátku prazvláštní. Osudy osnovy a hodnota zákona samého aspoň jsou monumentum aere perennius zřejmě dani této nepřejícího stanoviska, ale tak okatě nechat hostinským zvůli, jako se děje v tomto případě, je přespříliš: dělnické schůze, kde by se činila taková usnesení, dělnické plakáty takové přímo posměšné lapidárnosti, tolik a tolik teď budete platit a basta!, dělničtí popichovatelé a dohližitelé nebyli by trpěni, ale zde se trpí. Patrně má býti touto dávkou způsobeno v zemi takové roztrpčení, aby stačilo zahnati jí chuť na samostatné zemské daně a vlastní finanční systém! A když by konečně nezbylo jiného prostředku, je tu ještě jeden velmi vydatný, poslední, jehož však musili by konsumenti užiti sami: nedávati zpropitného! Hostinští sami na tuto myšlenku přivedli dovolávajíce se vysokých výdajů režijných a slibu úpravy služebních poměrů hostinského personálu. Když úmysly jejich byly tak lidumilné, sociálně tak žádoucí a vítané, nechť neobtěžují si sliby své splniti a nechť z újmy obecenstva má něco hostinský personál, zejména ten, na jehož bedrech zpravidla všecka námaha spočívá, aniž odměna byla v nějakém, na tož pak ve správném k ní poměru.

Konverse sjednocené renty (č. 20. XIII. Rozhledů) dopadla skvěle, pouze $^1/_6\%$ celého obnosu přihlášena byla k hotové výplatě, tak že na ni stačila sama poštovní spořitelna hravě. Pravíme-li však »skvěle«, rozuměti tomu třeba s výhradou zásadního stanoviska vůči konversi provedené za těch modalit, jež zvoleny, určitěji řečeno: vůči konversi, při níž nevzpomenuto na amortisaci státního dluhu. Otázka: pokud smíme stát těm, kdož po nás přijdou — a to je vážný dativus incommodi — zadlužiti, nepomýšlejíce na splácení,

neměla by býti tak klidně pomíjena, již také pro špatný příklad, který se tím dává soukromníkům. „Běda, skrze koho pohoršení přichází!“

Postátňování jako finanční operace státní, toť asi čistě věcné stadium otázky postátňovací, o niž jsme již referovali způsobem, který odpovídá střízlivým posudkům o věci od té doby proneseným. Postátňování pro postátňování nemělo by smyslu, postátňování za účelem snížení tarifů ná drahách, o něž jde, je utopií vzhledem na finance státní, které nesnesou zatěžování rozpočtu dalšími deficity železničními, k nimž by nutně došlo při vysokém výkupném a dopravních sazbách c. k. státních drah místo vyšších dosavadních sazeb soukromých společností, postátňování za takových okolností vedlo by tedy jenom ku všeobecnému zvýšení dopravních sazeb c. k. státních drah tedy i na tratích postátněných, kde dosud platí nižší sazby dopravní, i na tratích nově zabraných. Jen za předpokladu, že budou již zvýšeny tarify, možno střízlivě uvažovati, je-li postátnění žádoucí a do jaké míry bude vyváženo jinými výhodami? A jaké národní prospěchy a potřeby padají tu na váhu? Otázka ta je první a hlavní, třebas některé naše listy s gustem pohlavkovaly kde koho — také sebe! — kdo s této stránky o věci promlouval, Je směšno říkat, že tak sami Němce svádíme k národnostnímu posuzování hospodářských otázek: ti zrovna čekají na náš popud! Kolikrát však máme opakovat, že také národy hospodaří a že právě hospodářství národů jsou ta hospodářská tělesa, v nichž odehrává se hospodářský život lidstva, tělesa, přes něž nelze jazykem přejíti k dennímu pořádku a vůči nimž nazírání se stanoviska nicotných individuí je pravým hnidopišstvím! Ovšem, velká stanoviska vyžadují velkých koncepcí. Máme jich? Stavěli jsme svého času českomoravskou příční dráhu, naše deputace byly div ne za každým „partafirem“, jen aby trať neminula žádnou ves, odkud do roka jede několik lidí, aby neminula žádnou výletní hospodu a humna zamýšlené továrny, jež postavena nebyla a nikdy asi nebude — a výsledek? Trať pro jízdu rychlovlaků neschopná, zbytečně rozvleklá, nejkratší spojení Brna s Plzní, západu a východu našeho kmene, ale jen na papíře: kdo chce jet z Brna do Plzně neb naopak, musí přes Prahu. Stavíme nyní tratě v ouvodí Želivky a Sázavy, které s použitím kusu trati severozápadní dráhy, po případě bez ní, a s trati Německý Brod-Přibislav-Čáslav-Nové Město-Bystřice-Tišňov mohly by tvořiti nejkratší spojení Prahy a Brna. Avšak nebudou: stavíme je tak výtečně! Mějme se tedy na pozoru, než vezmeme velkou nějakou akci do rukou!

Rakouskouherské vyrovnání bude podle všeho parlamentně a s velkým aparátem projednáno. Již předem se oznamuje, že všecky změny jsou vyloučeny. K čemu tedy konstituce, parlament atd.? Prostě k tomu, aby za nesmrtelné výkony vyrovnací přejal místo jednatelů zodpovědnost někdo jiný, až hospodářské důsledky pocítíme ve všech kostech? Abychom se připravili v čas na obchodní smlouvy a postavili věcné požadavky, k tomu nás patrně ani čert nedostane, ač by to bylo poměrně tak jednoduché, kdyby alespoň každý z poslanců objel a důvěrně co nejdůkladněji vyšetřil svůj volební okres.

Placení hotovými, také vlastně kus rakousko-uherského vyrovnání (úprava valuty), kus dosud nedojednaný, vstupuje do aktuálního stadia: mezi oběma vládami konají se porady o jeho zahájení. Tím bychom se zbavili konečně imaginární (papírové) měny a vstoupili do řady států se spořádanými poměry valutními Avšak úprava tato uložila rakousko-uherské bance, která silně přiblížila se jí útvaru státní banky cedulové, taková břemena (velká hotovost nezúročeného drahého kovu a j p.), že se ukazuje slušno a spravedlivo poskytnouti jí za to náhradu. Má se tak státi zvýšením dovoleného obnosu jejích hypotečních kreditů, náhradou za tisk bankovek a povolením krýti (do výše 50 mil. K.). Kovovu úhradu cedulovou devisami.

Ozvuky a paběrky.

Křižácké tažení spolku »Máje« proti »Rozhledům«. Článek v č. 22. »Rozhledů« Oslava papírové pyramidy«, zavdal vítanou příležitost redakcím »Máje« a »Zvonu« i spolku »Máji«, jehož místopředsedou je šprýmovný p Štech, aby »Rozhledům« ucítit daly svoji vlivnou pěst za to, že

vyslovily mnohé jim nepříjemné, ale pro dobu přítomnou velmi nutné pravdy. P. Štechův »Máj« a p. Šimáčkův »Zvon« veřejně se vrhly na nás ve strojené pose zoufalců, lomících rukama, ale potichu a skrytě výbor spolku »Máje« chopil se promyšlené agitace, jejíž účelem není nic jiného než pobouřiti veřejné mínění proti »Rozhledům« a namluviti obecenstvu báji o zlomyslném jich řádění a hříšném vlivu. Již dávno číhaje na příležitost, výbor »Máje« vzchopil se koncem minulého týdne a rozeslal v *rekomandovaných* dopisech všem členům »Máje« výzvu, již tuto otiskujeme, dostavše ji in originali od některých členů jeho z Prahy i z venkova s netajenými projevy ošklivosti nad počínáním representačního střediska spisovatelů českých:

PŘÁTELÉ!

Výbor MÁJE po jednohlasném snesení zve všechno činné členstvo

k mimořádné valné hromadě

na pondělí dne 9. března 1903 o půl 7. hod. večerní do restaurantu Choděrova, kde podá návrh, jakým způsobem má se odpověděti na neslýchaný útok Rozhledů, které výpad na Jaroslava Vrchlického sesílily pustou urážkou památky mistrova zvěčnělého otce.

Nedostaví-li se stanovami určený počet členů v ustanovenou dobu, koná se o hodinu později nová valná hromada s týmž programem.

Poněvadž valné hromadě předložíme návrh veřejného osvědčení, prosíme všechny, kdož by účastniti se jí nemohli, aby nám ihned do místnosti Máje (Praha, Štěpánská ulice 67.) oznámili, můžeme-li podpis jejich připojiti ku prohlášení, které valná hromada schválí.

Výbor spolku českých spisovatelů belletristů MÁJE v Praze,
dne 3. března 1903.

ANT. KLOSE. jednatel. VÁCLAV ŠTECH, nám. předsedy.

Kdo četl článek Oslava papírové pyramidy v Rozhledech, ví, že to, čím snaží se veřejnost znepokojiti »Spolek českých spisovatelů beletristů Máj«, je výmysl jeho zrůdné fantasie a svrchovaná nepravda. Vyřícení se Máje na veřejné ulice a náměstí, nutí nás odvolati se ke čtenářům Rozhledů vědoucích, že v Rozhledech již 13 let vybízíme k hospodářské podnikavosti a že tudíž ke každému muži podnikavému a přičinlivému můžeme míti jen úctu. V našem článku není nic, z čeho by slušný a rozumný člověk mohl vyvoditi neúctu k obchodníku Filipu Jakubu Fridovi. Výslovně podnikavost jeho vyzdvihujeme a ceníme. Přičiňuje-li se spolek spisovatelů beletristů »Máj« namluviti světu, ovšem v přední řadě, tomu, jenž článek náš nečetl a neměl příležitost číst, že my otce Vrchlického zmínkou o jeho obchodní činnosti zlehčujeme, sám v nestřežené chvíli prozrazuje, **s jakým despektem výrobci literatury sami pohlížejí na praktickou činnost obchodní.** Neboť my ve článcích Rozhledů i přehledech k hospodářské podnikavosti povzbuzujeme jako nutnému dovršení národního obrození a výslovně a slavnostně tuto prohlašujeme, že **v českém národě každý podnikavý a přičinlivý obchodník a hospodář váží více než tucty prostředních povídkářů a veršotepců.**

Po Praze budí mezi rozumnými lidmi veselí, jak členové »Máje« se strategickou opatrností potichu celý tento týden už agitují, aby, jak tiskem vyjde jejich resoluce, ihned vypuklo spotanní rozhořčení ve spolcích a besedách, v nichž členové »Máje« mají své prsty. Čtenáře, jež snad pojímá úžas nad tímto podařeným záměrem, beletristy v »Máji« nejlépe karakterisujícím, prosíme o malou shovívavost. Zajisté budeme moci brzy oznámiti výsledky křižáckého tažení, jehož účelem jest, aby besedy a spolky ze svých místností Rozhledy vypovídaly. Jak z pozvání »Máje« lze souditi, odbyla se mimořádná valná hromada 9. t. m. za smutného účastenství jen několika Štechů. Slušní členové »Máje« nejen že nešli do schůze, kde měli pouze kývnout k připravenému již osvědčení, ale ani dopisem nesplnomocnili aranžéry resoluce, aby uveřejnili jejich podpisy. Není tedy resoluce »Máje« nic

jiného, než nastrojený útok několika kamarádů Štechových. Abychom zamezili rozšiřování čistě nepravdivého, za vlasy přitaženého a z pouhé zlomyslnosti nám podkládaného úmyslu, **otiskujeme a vydáme článek Oslava papírové pyramidy ve zvláštním vydání.** Svým odběratelům jej zašleme zvláště, žádajíce, aby jej v **okolí svém rozšířili a nám pomocnou ruku podali v zápase s koterií**, jež neštítí se ani tak hnusného prostředku na ubití listu, jenž stojí bez jakýchkoli družstev, spolků a stran sám na vlastních nohou a jen za tím účelem, aby v Čechách sloužil pravdě a volnosti myšlení. **Jestliže české korporace a veřejní činitelé se ohražují proti potlačování projevu veřejného mínění se strany vlád a úřadů, tím spíše musí rozhořčeně odmítnouti jarmareční manévr „Máje“**, jímž má jich býti zneužito k ubíjení volnosti slova, proneseného formou zdvořilou a klidnou. Věříme ve zdravý rozum a zralou soudnost českých lidí, že kocourkovský kousek »Máje« uvitají jak náleží, se soustrastným smíchem a veselostí!

»Český Učitel« vidí v čl. »O záležitostech učitelstva v král. Českémą v čís. 16. »Rozhl.« osten nepřátelství. Vidí je z toho důvodu, že prý pisatel je členem pražského Komenského, jenž stojí nepřátelsky proti vedení organisovaného učitelstva. »Rozhledy« nejednou již prohlásily, že litují bojů v učitelstvu, vzniklých hlavně z osobních nechutí. Nepřičinily nic, aby boje rozdmychávaly Účelem článku bylo přehlédnouti vývoj úpravy služného a v dalším článku (v čís. 21.) shrnouti, co jest nyní konati. Tolik pokud jde o redakci Pisatel stojí vůči vedení zcela nezaujat a není odtud z Prahy, není ani z okolí Prahy. Očekáváme, že »Čes. Uč.« loyálně to svým čtenářům oznámí a očekávání adresujeme zpříma p. J. Černému.

Nerudovy »Sebrané spisy« V »Mor. Orlici« byla zpráva, že odběratelé S. s. hodlají nakladatele žalovati na náhradu škody, neboť na »torso« spisů by nebyl nikdo se předplácel. Zpráva ta je ovšem vymyšlena jen na poškádlení p. Topiče, nakladatele S. s. Pan Topič je však zcela nevinen, že vydávání Nerudy uvázlo. P. Topič by rád vydával sešity J. Nerudy, kdyby pan J. Herrmann v redakci pokračoval. Ale p. Herrmann patrně pro samé schůze neví, kde mu hlava stojí a proto před nějakou dobou ustál i v pořádání nových vydání svých vlastních spisů. Jest tedy na něm, aby ukojil zvědavost »abonentů«. — P. J. Kamper píše prý, dle téže zprávy, monografii o Janu Nerudovi.

Ukolébavka.

Mdlo je tak a v krbech kvílí
tiše smolná polena,
k dřímotám je v tuto chvíli
doba vhodně volená.

Člověk jí a člověk pije,
v klinu peřin zaniká.
neobsáhlá harmonie
libě se ho dotýká.

V blahovůli pospolité
význam leží hluboký,
nikdy více nezkusíte
zákeřnické útoky.

Nevjede víc ruka podlá
v cizí, slavné útroby,
zákonem se zavést hodlá
kultus jedné osoby.

Umlčí se výtky plané,
zajde odstín všeliký,
fetišem se všechněch stane
básník mezi básníky.

Jeden básník, jedno léno
pro veškeré tisíce,
dílo lidské zůstaveno
jenom boží kritice.

Jizvy války pominulé
zahojí se frásemi;
pokoj duchům dobré vůle
na nebi i na zemi!

Z každé naší práce sálá
sláva svatých ostatků.
Ticho. Mír. Buď bohu chvála,
všecko u nás v pořádku!

Chvála bohu. Slyšet není,
než jen hlasy holubí,
lotři dílem odkoupení,
díl jich svržen s paluby . . .

EGO.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 21. BŘEZNA 1903. ČÍSLO 25.

Kdo má uši k slyšení, slyš!

Když jsem se navrátil před mnoha lety z ciziny do své milé otčiny, podivil jsem se velmi, že tolik mých rodných bratří drahých má strašlivě skřivené a znetvořené hřbety. Chudáci, pomyslil jsem si, jak asi dřete a lopotíte se, že máte záda svá tak shrbena! A litoval jsem svých krajanů velmi a zaplakal jsem tiše nad svými ubohými bratřími. A často pak, když jsem lehával na peci, ruce maje založené pod hlavou a pohvizduje si různé písničky, přemítal jsem o tomto zvláštním zjevu, jejž jsem vypozoroval na zádech svého lidu...

Po nějakém čase, když jsem si dostatečně za pecí poležel, vyšel jsem si na veřejné ulice a náměstí veřejná našeho hlavního města a zde jsem se počal seznamovati se svými krajany různými a milými, neboť ulice a náměstí, mimo kavárny a hospody české, jsou vhodnými středisky společenskými, kde možno navazovati výhodné styky společenské. A dobře jsem pochodil. V krátkém čase nasbíral jsem po ulicích mnoho vynikajících mladých lidí i vyspělejších mužů znamenitých. A s těmito vynikajícími počal jsem se pak scházeti v kavárnách, hospodách i hospůdkách českých; popíjel jsem s nimi, veselil jsem se s nimi a bratříčkoval jsem se s nimi, děkuje Pánu Bohu v srdci svém, že stvořil tolik roztomilých a hodných lidí. A ku podivu! Všichni tito lidé zdáli se mi býti vzrůstu štíhlého, přímého a stepilého, a ani na jediném jsem nepozoroval hřbetu skřiveného a proto jsem si je všechny zamiloval, neboť miluji štíhlé, stepilé a přímé lidi. A v duchu jsem se podivoval svému zraku oklamnému a pokáral jsem se příkře, že při prvém vstupu svém do vlasti své toliko jsem spatřoval zástupy lidí se skřivenými a znetvořenými hřbety!...

Vesele mně ubíhaly mnohé dny a noci, leč radost má, bohužel, neměla dlouhého trvání. Brzy jsem prohlédl a shledal jsem, že všichni moji druhové, jež nasbíral jsem na ulicích a náměstích veřejných, jsou obojživelníci, ramenáři a lidé neupřímní a lstiví Všichni byli sice vzrůstu štíhlého, stepilého a chodili přímo,

ale pouze mezi sobě rovnými. Jakmile však objevil se v středu jejich nějaký mocnější tvor tohoto světa, tu ihned tito dobří druhové moji ztratili pojem o své vlastní důstojnosti lidské; shrbili a skřivili nelidsky své hřbety široké, tak že se podobali hrbatému stádu velbloudů, již mrtvým tichem dalekých pouští slavně kráčí k pyramidám... Leč tato jejich vlastnost nebyla ještě z nejhorších. Člověk by si mohl pomysliti: Bože, jsou to tvorové nelidsky zdvořilí a nelidsky uctiví! A politoval by takové otroky. Ale jiná jejich vlastnost otrávila moji duši. S hrůzou jsem na své vlastní oči nesčetněkráte viděl, jak titíž lidé, již otrocky shrbili své hřbety a v prachu jako plazi zemští se svíjeli před modlami buď společenskými, buď uměleckými, — na vlastní oči jsem viděl a na vlastní uši slyšel, opakuji znovu, jak titíž lidé, když jejich modla společenská nebo umělecká byla k nim obrácena zády, vyskočili a vzpřímili se, hrozíce jí pěstmi zaťatými, spílajíce a nadávajíce jí pošeptmu a šašky si z ní tropíce potichu!...

Hanba, vykřikl jsem a odplivnul jsem si s hnusem častokráte! Hochu, žiješ v táboře šplhavců a lidí karakterově zvrhlých a spustlých, nízkých a prázdných, již pouze po schůdných zádech na oko zbožňovaných model svých touží vyšplhati se na špejchary vlastenecké, v nichž uložena jesti pšenice národní! Pryč, — pryč od nich, zasténal jsem lítostí a utekl jsem do samot snův svých a rozkvetlých zahrad duše své...

A tak ztrávil jsem opět život svůj sám, povaluje se na peci se založenýma rukama pod hlavou, pohvizduje si různé nápěvy, jež probíhaly myslí mojí. Nyní však nepátral jsem více po příčinách oněch tajemných, proč moji krajané mají tak znetvořené a skřivené hřbety...

Po velmi dlouhé a dlouhé době přihodila se však událost zvláštní, jež mě vyrušila z mého klidu na peci a velela mně vstáti a jíti opět mezi lidi. Nerad jsem opouštěl své tiché a teplé místo, ježto jsem věděl, že se mi bude broditi blátem. Ale nebylo pomoci! V srdci vlasti mé děly se neupřímné věci, jež mě naplnily odporem. Mysl má se vzbouřila...

Stalo se totiž v oněch dnech, že muž nad jiné výborný, pracovitý a poctivý slavil třicetileté jubileum pilnosti své a hojné práce své. I putovaly zástupy veliké do komnat jeho, aby se mu poklonily hluboce a přály mu ještě dlouhého zdraví. Schvaloval jsem jednání jejich, neboť krásná jesti podívaná, uctívá-li člověk způsobem lidským práci svého bližního. Ale mezi zástupy oněch dobrých a poctivých lidí zpozoroval jsem množství svých starých známých a přátel bývalých, již všichni druhdy jednohlasně a od plic za zády onomu muži spílali, posmívali se a šašky tropili z jeho práce, a nyní vidím je všechny, jak se hřbety shrbenými přímo po břiše se plazí před křeslem oslavencovým, nazývajíce jej orlem, geniem, dobrodějem, učitelem, největším mužem své doby, líbajíce za řečí ošemetných svých záhyby roucha jeho... Ó, po-

krytci a šplhavci bohaprázdní, pomyslil jsem si v duchu a zaťal jsem pěsti své. Leč ještě více pobouřila se duše má, když ve veřejných listech jsem četl jejich říkáníčka rýmovaná, jejich povídačky falešné a duté, jimiž oslavovali svátek mistra svého velikého, velebíce a nad hvězdy vynášejíce jej frásemi svými jalovými, prázdnými a vylhanými. Muž tento oslavovaný byl totiž mužem nad jiné mocným a vlivným, neboť za jeho pasem houpaly se klíče od špejcharů vlasteneckých, v nichž uložena byla pšenice národní! I zasmál jsem se v duchu této komedii neupřímné a usmyslil jsem si, že se vydám do domu onoho a vzdám mu hold svůj lidský. A učinil jsem tak. Žena má připravila mi nejlepší šaty mé, a ježto jsem mužem mravů prostých a života jednoduchého, vycídil jsem si obuv svou vlastní rukou svou a opustil jsem čistě umyt a slušně ošacen domov svůj. —

Jitro bylo ponuré. Umírala zima...

Zaklepav na dvéře oslavencovy rázně, vstoupil jsem s přímou hlavou do komnat jeho, jež prosyceny byly libou vůní cizokrajných růží, lilií a různých květů jižních a sladce vonných a předstoupiv před křeslo jeho, pronesl jsem s lehkým úklonem hlavy přímo, bez falše a pokrytectví: Mnogaja ljeta, otče rodný! a do blahopřání svého vsunul jsem též malou vzpomínku na otce jeho zvěčnělého, jenž byl mužem přičinlivým, podnikavým a vzorným. Avšak tvář oslavencova se zasmušila a mně zhořklo v ústech... Vycítil jsem ihned, že má přímá řeč pohoršila muže tohoto v měkkém křesle sedícího a na fráse, lichoty a neupřímnosti přivyklého a proto neztrativ mysli své, uklonil jsem se lidsky a opustil jsem ihned dům jeho... Jaké však bylo překvapení mé, když po několika dnech přiběhli lidé udýchaně do domu mého, zvěstujíce mi, že krajané moji bouří se proti mně i příteli mému a radí se o naší společné záhubě. I zasmál jsem se těmto poslům, neboť jsem si nebyl vědom viny nijaké. Avšak mýlil jsem se. V brzku jsem se dozvěděl, že jsem pachatelem činu, jenž budí úžas a odpor, že jsem zneuctil památku poctivce před třiceti lety zesnulého, že jsem plivl do hrobu jeho, že jsem se dopustil surovosti společenské a mnoho jiných ještě líbeznostní uslyšel jsem z úst svých krajanů! A než-li jsem se nadál, již shlukly se davy pod mými okny a mezi zástupy oněmi spatřil jsem nejvíce svých starých přátel a známých se hřbety zkřivenými a shrbenými, leč nyní stáli vzpřímeně a s pěstmi zaťatými hrozili do oken mých: »Zhyň, lotře, zneuctil jsi mistra našeho velikého, zbožňovaného a obdivovaného!« — I otevru rychle okna svá a pravím s myslí klidnou: »Krajané, čeho si přejete ode mne? Mluvil jsem lidsky o lidských věcech toliko, jiné viny na sobě nenalézám!« — Leč oni se dali do hlasitého smíchu a za strašlivého řevu, nadávek a spílání bohopustého počali vytloukati okna má i okna přítele mého..

Kdo má uši k slyšení, slyš! — —

A nyní opět ležím na peci s rukama založenýma pod hlavou a pohvizduje si různé písničky, jež mi tu a tam napadají, v hlubinách srdce svého želím, že mi matka-příroda také nezkřivila, nezkroutila a nezhrbila hřbet můj, neboť bez hřbetu velbloudího stěží lze se státi v tomto království člověkem prospěšným a národu a vlasti užitečným! — — —

Hospodine, pomiluj nás!.. LONG TOM.

Zolova „Vérité."

Již během Dreyfusovy affairy, ve které, jak známo, hrál Zola nevděčnou úlohu dobrovolného obhájce, proslýchalo se, že jeden z příštích románů jeho bude pojednávati o této záležitosti. »Pravda« je tímto románem. Boj za násilně, úmyslně potlačovanou pravdu, boj proti klerikalismu, boj pokrokovosti proti zpátečnictví, tmářství — toť thema nejobsáhlejšího tohoto díla Zolova (749 stran), a v městě Maillebois, kde děj se odehrává, domníváme se býti přenešeni do urputných bojů mezi Welfy a Ghibelliny. Společnost dělí se ve dva příkře proti sobě stojící tábory; nebojuje tu již ovšem meč proti berle o světskou moc, nýbrž učitel-laik s učitelem duchovním o nadvládu nad duchy vyrůstajícího budoucího pokolení ve škole.

Dreyfus sluje v „Pravdě" Simonem a jest učitelem; »affaira Simonova« pak vznikne takto. Pod stejnou střechou s ním žije v přízemí ve zvláštním pokojíku jeho synovec Zefirin. Simon je žid, ale jeho synovec je křtěný a navštěvuje školu Školských bratří. Jednoho rána je nalezen chlapec zardousený a příznaky nasvědčují tomu, že spáchán tu zločin z pohlavní perversity. Kdo je vrahem? Zola nenapíná čtenáře po způsobu kriminálních románů à la Gaboriau: tušíme hned, že pachatelem je jeden ze Školských bratří. A nyní se stane věc neslýchaně bídná. Poznavše, jak se věc má, obávají se ti, co vrahovi jsou blízci, že by jeho odhalení bylo těžkou ranou škole kongregační a celému kléru i jeho moci, pracují tudíž potají a všemi prostředky k tomu, aby veřejné mínění, které zprvu se jaksi instinktivně obrátilo proti nim, uvedli na falešnou stopu, a tak se stane nevinný Simon obětí těchto nekalých piklů. Nejplatnější služby koná klerikální klice v lidu velmi rozšířený list »Le Petit Beaumontais« (»Le Petit Parisien«?), který jsa pro stranu získán, neustává šířiti každodenně lživé podezřívání a nejapné lži o židovských penězích, jimiž je vše podplaceno, o zrádcích, zaprodávajících Francii Prusku, jak je to vše ještě v paměti z affairy Dreyfusovy a částečně i z jiné affairy, nám bližší, která nám také objevila, jak hluboko vězíme v předsudcích všichni, dav i inteligence; vše to nalézá u lidu víry, »neboť je to tištěno, tak na tom musí býti něco pravdy.« Proti této soustavné a obecné osnově lží a křivd postaví se otevřeně a směle jediný muž,

učitel Marek Froment, přítel Simonův ze studií, stejně horlivý jako neohrožený a dovedný průkopník školy moderní, sproštěné klerikálního vlivu. Avšak veškeré jeho působení k tomu, aby pravda a spravedlnost došla uznání, rozbíjí se buď o zatemnělost předsudku prostého lidu, jenž byl zfanatisován hesly antisemitskými se strany kleru a hesly nacionalistickými se strany armády, nebo o pohodlnost a lhostejnost lidí, kteří chtějí míti pokoj a »jimž do toho nic není,« nebo konečně o strach těch, kdo si nic nechtějí zkaziti k vůli karieře, k vůli zaměstnání, k vůli volbám a pod. A tu slyšíme chvěti se Zolův hlas hněvem a lítostí v živé upomínce na „affáiru“, an zoufá nad svou zemí »úplně zkaženou pátery, otrávenou nečistými časopisy«, ve které nepoznává více bývalou milovanou svou Francii, »velkodušnou osvoboditelku a mstitelku«. »Toť hle Francie, tento omámený, sesurovělý dav, ponořený v předsudky, udržovaný v klerikální pitomosti. Aby zakrněla ještě více, byl vynalezen mrzký antisemitism, toto probuzení náboženských záští, toto podrážděné a zakuklené katolictví, kterým doufají přivésti k páterům zpět nevěřící lid. Vrhnouti jej na židy, těžiti z vášní po předcích zděděných, to byl jen počátek, pak na konci je návrat pode jho, pád v temnotu, do starodávného otroctví«. Když národ je ovládán takovými vlivy, není jinak možno, než že Simon je přes nedostatek důkazů odsouzen porotou, která podléhá různým nátlakům v strachu před davem i mocnými tohoto světa.

Marek poznává, že smysl pro spravedlnost v současné generaci je marno hledati, a věnuje se plnou silou výchově lepšího a svobodnějšího pokolení příštího. Chce působiti proti »vychování násilí, hrůzy a hlouposti, dávanému dítěti«, kde vynáší se slovem i obrazem surové právo silnějšího. »Kdo troufá si však dnes říci, že vítězství připadne národům válečným? Kdo nevidí dnes naopak, že triumfátor zítřka porazí ostatní na poli hospodářském? Jest úlohou hodnou Francie dokončiti revoluci, býti osvoboditelkou«. Proto odstraňoval z rukou žáků obrázky, představující lži zázraků a vraždění bitev, nahražuje je dle možnosti pravdami vědy, plodnými pracemi člověka«. Zola je přesvědčen, »že zdánlivě tak skromné poslání venkovského učitele je vlastně moderním apoštolstvím, důležitým dílem, z něhož vyjde společnost zítřejší.« Komu patří škola, tomu patří zítřejší pokolení a proto ten tuhý boj o školu, při kterém jako heslo často se vrací výrok inspektora Salvana: »Jaký jest učitel obecných škol, takovým bude jednou národ.«

Úhlavní nepřítelkyní této moderní školy je katolická církev, která je Zolovi ztělesněním vší reakce, tmářství a příčinou úpadku. V »Římu« snil ještě Zola s abbé Petrem Fromentem o reorganisaci, zmodernisování církve, v „Pravdě« přestal již s Markem Fromentem v nápravu doufati a vidí jen jedinou mužnou cestu k osvobození lidstva, a ta vede přes trosky katolického náboženství. »Zdaž není to zákonem, že duševní bída plodí bídu materielní? Špína a nečistý hmyz rozežírají země, kde katolictví

zvítězilo, všude přešlo jako dech smrti, sklíčilo zem neplodností, vrhajíc lidi ve smutnou lenost a hloupost, neboť ono je samým popřením života, zabíjí moderní národy jako pomalý a jistý jed.« Ovšem, počínání kongregace v Maillebois vysvětluje tyto rozhořčené invektivy; ona používá totiž vítězství, dobytého v affaire Simonově, nejen k sesílení svého postavení a vlivu, zavádějíc fetišistické uctívání Srdce Ježíšova, ale i k nemalému vydírání peněz z věřících pomocí sv. Antonína Padovánského. Jsou vydány »pětifrankové hypotekární obligace, každá rozdělena na 10 kuponů po 50 centimech, vše proti hotovému zde na zemi a splatné v nebi, u pokladny zázračného sv. Antonína«; oběžníky a prospekty je zaplaven kraj, aby se pomohlo akciím k většímu odbytu, krátce, vše jako při obyčejné finanční operaci. Tento »dokument« bude asi trochu strannicky zveličený, ale že Zolův náhled je náhledem více mužů ve Francii, toho dokladem je, že minulého roku odhodlala se vláda zavříti všecky školy kongregační. Někde mluví Zola tak, jako by hájil přímo dekret Combesův. »Po 30 letech republiky, přes více jak století úsilí svobodné myšlenky, zůstává tedy církev učitelkou a vychovatelkou našich dětí, svrchovanou vládkyní, která dovede podržeti vládu světa, zhotovujíc lidi dle starých šablon otroctví a šalby, jak jich potřebuje ku vládnutí. A všecka naše nynější bída pochází odtud.« Trnem v oku Zolovi je zvláště známé »Blahoslavení chudí duchem«; zdá se mu, že nikdy nebylo vysloveno slova lživějšího a zlopověstnějšího, neboť 2000letá bída se zrodila z tohoto smrtonosného klamu.« »Nikoli! štěstí nespočívalo nikdy v nevědomosti, bylo vždy ve vědění.«

Tak útočného a nebezpečného protivníka jako je Marek, zbavil by se klerus ovšem rád. Avšak tento je nezranitelný ve svém bezúhonném životě i ve svém vzorném působení učitelském a mimo to má i jistou záštitu u svých představených; tu použijí ženy, té jinak opovržené ženy, která bývala však přes to vždy vítaným nástrojem k tomu, aby prostřednictvím zpovědnice ovládala mysli mužů. Klerikálnímu vlivu podaří se ponenáhlu odciziti Markovi jeho ženu, která konečně ho opustí a odstěhuje se ku své bigotní babičce. Tak je Marek osamocen, ale nepoklesá; jeť mu v trudné té době útěchou a nadějí jeho dcera, která chýlí se k svobodomyslným, nezávislým názorům svého otce.

Zatím strádá nevinně odsouzený Simon na pustém ostrově. Časem nahromadí se hlavně přičiněním neúmorného obhájce pravdy Marka fakty (mezi nimiž hraje důležitou úlohu předloha školní, nalezená na místě vraždy, »bordereau« affairy této), které vedou k zrušení výroku prvého přelíčení a k obnovenému řízení. Špatnou předzvěstí druhého tohoto líčení je, že k němu delegována porota v Rozanu (Rouen?), místě to veskrze klerikálním. Skutečně uplatňují se zase vlivy, které působily na veřejné mínění v porotu při prvním procesu: klerus, vojsko, zfanatisovaný dav, zastrašená porota — výsledek nemůže býti zase

jiný než opětné odsouzení Simonovo. V zápětí sice následuje osvobození cestou milosti, ale společnost není ještě dosti vymaněna ze starého ujařmení, aby se vzmužila k otevřenému přiznání své chyby a rehabilitovala nevinně odsouzeného. Konečně až ve třetí generaci mysli se vytříbí, když celý národ „vyjde již ze škol sproštěných lži a klamu a je nyní již dosti silný, aby podjal se velkého díla velké svobody.« Stařičký Simon je ze svého zátiší v Pyrenejích uveden do Maillebois u vítězoslávě do domu, který mu zbudovali uvědomělí potomci, aby napravili křivdu svých zatemnělých otců, a Markovi je popřáno dožiti se definitivního vítězství volné myšlenky. »Řím prohrál svoji bitvu, Francie byla zachráněna z velkého nebezpečí smrti, z prachu shroucení, kde zmizeli národové katoličtí jeden po druhém.«

První evangelium (»Plodnost«) bylo apotheosou plodivé síly, mohutného rozvoje rodiny, ve druhém (v „Práci«) hlásal Zola triumf lidské práce, podmaňující přírodní síly a k službám lidstva je ochočující. Poslední (čtvrté zůstalo nenapsáno) věnováno je oslavě pravdy, která v podobě společenské spravedlnosti je první a základní podmínkou zdravého rozvoje lidstva. Že dnešní společnost úpí ještě v okovech tmářství v klamu, ukázalo se nade vše jasně v affaiře Simon-Dreyfusově, kde rozstoupila se ve dva tábory: „na jedné straně stará společnost autoritářská, sešlá a odsouzená k zhoubě, na druhé mladá společnost budoucnosti, osvobozená již, kráčející k větší pravdě, spravedlnosti a míru.« Stará vláda tmy a lži má oporu v těch, kdo pomocí její vládnou, totiž ve šlechtě, vojsku a hlavně v kleru; jest tudíž úlohou všech pokrokových lidí proti tomuto zlu bojovati, jak to činí sám Zola s vervou a břitkostí místy přímo voltairovskou. Zneuznaný Římem abbé Froment („Řím“) mstí se církvi zde v Marku Fromentovi tak krutě, že „Pravda“ je dojista jednou z nejostřeji a nejútočněji psaných protiklerikálních knih novodobých. Není žádného kompromisu s katolictvím, žádného pardonu v boji s ním: čeho on se jen dotkne, to propadá neodvratnému úpadku a zkáze, proto musí se vymýtiti do kořene, naprosto. Obzvláště svrchu má Zola na jesuity — jako již v „Římě“ —, kteří svými chytře zosnovanými sítěmi rafinovaných piklů obtáčejí celý svět a nelekají se ani zločinu: aby dosáhli panství Valmairie, dovedou zaříditi, že jediný dědic se utopí. Rovněž s velkým rozhořčením útočí proti modloslužebnému kultu soch svatých, nejvíce však proti modernímu kultu Srdce Ježíšova, které působí na hrubou smyslovost lidu, kterým »mění se oltáře ve výklady řeznické« a které „půjde za antickým Phallem (!) a ostatními hrubými fetiši mrtvých náboženství.“ Poněvadž nejúčinnější zbraní proti těmto zatemňujícím vlivům je zdravá, rozumná výchova, stávají se všechny hlavní osoby učiteli a učitelkami, tak že na konec vzroste před námi celá generace učitelská. V „Pravdě“ všecko učí, jako v „Práci“ všecko pracovalo a v „Plodnosti“ plodilo. Jinou společnou vlast-

ností, kterou má toto »evangelium« s předchozími jest, že předvádí nám události ve formě evoluce celých období, kde se před námi rozvíjí několik generací za sebou. Proto všechny hlavní osoby i zde zase dosahují neobyčejně vysokého věku přes osmdesát let, aby mohly se dočkati výsledků svých snah, své práce, setkavše se ještě se svými pravnuky.*) Tím se stává, že přechází děj z reelní půdy v přítomnosti ve svých výsledcích do daleké budoucnosti, kdy stávají se již ideály, na počátku hypotheticky zkombinované, skutkem, a vše rozplývá se znenáhla v mlhách utopismu, kam asi mnozí čtenáři si rozmyslí spisovatele následovati. »Práce« ukázala nám v činnosti stroje úžasné síly a dovednosti, o jakých netroufal si sníti ani fantasta Verne, zde pak ocítáme se zase v Utopii budoucnosti, kde církev hyne a s ní hroutí se třída aristokratická i měšťanská, o které ona se opírala a které strhly ji s sebou. „Jediná spása je v lidu, v této nové síle, tomto nevyčerpatelném reservoiru lidí, práce a energie.« Všecky umělé kasty zmizely od té doby, »co reorganisovaná práce spravedlivě rozdílí národní bohatství.« »Kostely stávají se, jako divadla, podniky prostě obchodními, vydržovanými platícími diváky, posledními to milovníky obřadů, které tam představovali.« Kostely jsou opuštěny, rozpadávají se, ba neschází ani divadelní dojem symbolického blesku, který »udeřil do zvonu, sjel po provaze, vybuchl v chrámové lodi s lomozem bortícího se nebe. Otec Theodose, zažehnut u oltáře, plápolal jako pochodeň. Roucha mešní, posvátné nádobí, sám tabernakl, vše bylo roztaveno, rozdrceno.“ Klerikální instituce mění se v místnosti určené veřejnému blahu a pohodlí, v musea, koncertní síně, lázně a pod., a to i na vesnicích. Slušný to pokrok ve třech generacích, a můžeme našim vnukům k tomu věru gratulovati!

Zola, který vyšel z pověstné dokumentární theorie naturalistické, končí dlouhou řadu nových mohutných děl románem rázu polemického, v němž rýsuje širokými tahy a vřelými slovy visionáře ideální cestu, kterou se přerod a ozdravění společnosti v budoucnosti má provésti. Zola, který děkoval sensační úspěchy svých prvních knih podezřelým choutkám čtenářstva, pídícího se po cochonneriích, končí románem, který, jak co do ušlechtilosti tendence tak i co do bezúhonné, skoro bych řekl panenské čistoty v jednotlivostech provedení hledá sobě rovného. Zola, proslulý kdysi plastickým podáním smyslových dojmů (na př. známé líčení vůní sýrů ve »Ventre de Paris«, nebo popisy Paříže v „Une Page d'amour« atd. nemá ve svém posledním románu na půl osma stu stránek ani jediného obrazu krajinného a prostředí načrtnuta jsou jen stručnými rysy. V jednom ohledu zůstal však sobě věren a vrací se zase tam, kde začal: Zola byl od počátku milovníkem p r a v d y; pravdu životnou, reálnou,

*) Děje se tak i na úkor pravděpodobnosti, na př. u Simona, který přece strádal dlouhá léta na nezdravém deportačním místě a vrátil se k revisi procesu zcela již zlomen a schřadlý, tak že se báli, že se toho ani nedožije.

odpozorovanou skutečnosti, snažil se vystihnouti ve svých Rougon-Macquartech, a vysoký ideál společenské pravdy-spravedlnosti vztyčuje a hájí ve svém třetím evangeliu, a možná, že v této polemicky přiostřené hypothese je bližší lidské životní pravdě než v oněch nahromaděných spoustách dokumentárních podrobností. A třeba že Zola básník nedostihuje výše Zoly polemika, reformátora a horlitele pro dobro lidstva, a že navazuje nekonečné vývody o společenské evoluci slohem žvavým, rozplývajícím se v jednotvárném spádu rekapitulací, tak že tato cesta za pravdou jako by vedla širou, řádní, nedohlednou plání, jejíž zamlžený, neurčitý obzor unavuje oko, tož předce základní tendence, která celé dějové pásmo jako vzpružina pohání a oživuje, totiž boj osvětné, osvobozující myšlenky, vítězící nad zpátečnickou zatemnělostí, je námětem plným takové svěží, radostné, přesvědčivé důvěry v zdravou životní sílu lidstva, že, třeba bychom v románu »Pravda« přáli si leccos jinak, necháváme se ochotně unésti nadšenými slovy radostného evangelia pravdy. Tak po řadě pesimistických obrazů lidské bídy, plných bolestných a odporných životních disonancí, kde s krutou ironií stlačována lidská bytost násilně na nízký živočišný svůj podklad, končí poslední, největší román jednoho z největších romanopisců XIX. století smírným akordem vřelé lásky a víry v lidstvo, které pozvedá tu Zola k radostnému životu pravdy, spravedlnosti, zdraví, volnosti a míru. O. SÝKORA.

Chemický průmysl a stát.

Poměr chemického průmyslu ke státu je v mnohém ohledu zajímavý. Stát zřídka kdy si všímá nově zavedené výroby; chrání ji, přeje-li si toho, patentem, ale více sotva. Jak jí svědčí poměry daňové, celní, politické, na tom státu nesejde. Sama patentní ochrana je dosti problematická. Stačí, změní-li někdo na cizím vynálezu maličkost, a má patent zase on. Státu sotva běží tu o podporu nového vynálezu, spíše o příjem poplatků za udělení patentu. Skutečně, počítá li kdo uveřejněné patenty, podiví se drzosti, s jakou mnohdy patent byl úřadům podán. Bývají patentovány nejen knoflíky, kalamáře a pod., ale i nesmysly. Asi před rokem četl jsem jeden německý patent. Vynálezce chce prováděti destilaci kapalin ekonomicky. Teplem neskondensovaných plynů chce zahřívati destilující tekutinu, tak že bude pak topení pod nádobou úplně zbytečné — čili perpetuum mobile ve 20. století. Vynálezci se nedivím; snad měl dobrou vůli, ale páni, sedící v německém patentním úřadě, nevystavili si vysvědčení dobré.

Tedy vynález musí se postaviti na vlastní své nohy. Platí tu také Darwinův zákon. Silnější individuum překoná slabší. Když podlehne, je dobře: stát si ani nevede o předčasně zesnulých patentech matriku. Roste-li, všimne si toho stát a řekne:

Aha! Musíme ho podporovat. A stát podporuje průmysl, aby se vzmahal a mohl státu víc a více platiti. Nejsou tedy podkladem jednání státu principy kulturní nebo ethické, nýbrž finanční. Stát své požadavky stupňuje, průmysl se vysiluje, ale ne vždy. Silné individuum přetrvá vše; stává se, že stát svojí vyděračskou politikou zavádí nové éry v průmyslu. Je to vzácná vlastnost průmyslu: akomodace. Stát může způsobiti velké a netušené obraty v průmyslu. Bývá tu nejprve lamentace, ale lidstvo hlady nezemře, pomůže si vždy. Vždyť vlastní vývoj evropského průmyslu byl založen násilím státu. Bonaparte z čistě politických důvodů zakazuje dovoz na kontinent. Boykot vůči Anglii. A hle! vzniká výroba sody a s ní spojuje se řada jiných anorganických industrií a vzniká výroba cukru z řepy, základ našeho hospodářsko-chemického života v 19. století. Cukrovarství se vedlo dobře, a hle, je tu stát se svými hospodářskými nároky. Uložil daň, ale neracionelní. Z množství spracované řepy. Snad zapomněl, že procentuální množství cukru v řepě kolísá a to silně. Postavil tím tedy cukrovarství do nepříznivé situace. Tedy ze symbiosy vzniká antagonism — ale jen zdánlivý! Cukrovarství je příliš silné, a vlastně násilí státu má blahodárné následky. Rolník snaží se vypěstovati řepu cukrem bohatou, a daří se mu to. Nabýváme z původní rostlinky Beta maritima kulturní rostliny cukrem bohaté. Teprve r. 1888 zavedena daň z vyrobeného cukru, ale tu již máme nádhernou cukrovku.

Ale vše má svůj konec. Stát odvrací svou příznivou tvář — ruší cukerní premie. A bylo nářku, bylo bědování. Konec zemědělství, konec českého chemického průmyslu. Byly tu schůze, protesty, petice. Posluchači chemie na české technice varovali v zaslánech před studiem chemie. A co přišlo?! Pomalo se rozvlnění utišovalo, a dnes již mnohý uznává, že to není tak zlé, jak se zdálo. A kdyby bylo! Žili jsme před cukrovkou a budeme žíti též po ní. Průmysl se akomoduje. Lidé chtějí býti živi, tedy hledají. Kdyby stát nás nechal, průmysl by zlenivěl, ale nejen to i věda. Vždyť evoluce v průmyslu podmiňují současně vědecké studium.

Bruselské konvence budou míti snad své následky. Na počátku cukrovarství, v dětských jeho letech vyráběl se cukr z řepy lisováním. Ale chtěli dostati z cukrovky všechen cukr: zavedeno systematické vyluhování diffuse. Pro příští kampaň chtějí se opět některé cukrovary vrátiti k starému lisování řízků. Není potřebí tolik cukru vyráběti, není třeba tudíž také všechen cukr z řepy získati. A zbytek, vylisované řízky, následkem zvýšené krmné hodnoty, stoupnou v ceně. Ujme-li se tato methoda, budou zbaveni cukrovarníci své největší starosti a svého největšího trápení — odpadních vod.

Některá odvětví chemického průmyslu mají celé své historie podmíněné jen a jen daňovými, případně celními poměry. Methoda, jež byla kdysi racionelní, změnou zákonů musila býti kvapem

opuštěna. V lihovarství platila se dříve daň z výměry kádí zákvasných: pracovali s hustými záparami, nyní platí se z vyrobeného líhu daň spotřební, a pracuje se s řídkými záparami.

Zajímavý případ z poslední doby. Jak známo Anglie je země uhlí. Vyrábí velké množství dehtu a rozděluje jej v jeho součásti: benzol, kyselinu karbolovou atd. A co s těmito látkami? Vyrábí se z nich nádherná barviva, překrásné parfumy, předměty moderního organického průmyslu. Ale toho Anglie nedovede; vyváží tedy látky ty do Německa, kde je sídlo těchto industrií. (Zmínil jsem se v tomto ročníku Rozhledů na str. 328. o výrobě barviv v Německu). Nastala válka v Transwaalu. Anglie zakázala vývoz kyseliny karbolové. Potřebovala ji pro polní nemocnice, ale k tomu ji tolik není třeba; většina kyseliny karbolové šla asi zpět do továren, kde nitrací měnila se v kyselinu pikrovou — třaskavinu. O plnění pum pikrany nechtěla sice Anglie ve svých proklamacích ničeho vědět, ale ať jen vysvětlí, kam přišla všechna ta kyselina karbolová. Zákazem Anglické vlády byla ochromena celá kontinentální výroba kyseliny salicylové. A chemikové studovali — a našli! Výrobu kyseliny karbolové z benzolu. Tím stalo se Německo na dovozu kyseliny karbolové z Anglie nezávislé. Anglický vývoz je značně poškozen. Akomodace!

Zmínil jsem se nedávno v tomto časopise (str. 233.) o pokusech vyráběti kyselinu dusičnou ze vzduchu. Čpí to trochu amerikanismem. Ale nedivím se tomu. Co není možné u nás, je možno v Americe. Uvedu-li, že jedna koňská síla na Niagaře stojí ročně as 50 korun a že tam vodopád dává práci o polovici levněji, než jinde uhlí, i kdyby bylo zadarmo, není se čemu diviti. Ale o to tu nejde. Jde mi tu o právo vzdušní. Ano, vzdušní právo! Na vodu nemá každý práva, ale na vzduch ano! Továrny mohou pokaziti svým kouřem vzduchu, mnoho-li chtějí a ničeho za to neplatí. Ale nemyslete, že finanční ministerstvo na to zapomnělo. V Anglii se tím již několik let zabývají (tam mají kouře nejvíce) a brzy asi na vzdušní právo dojde. A když ne dřív, tedy až nastane výroba kyseliny dusičné ze vzduchu, pak jistě. A až bude vzdušní právo jinde, Rakousko nám ho také zavede. To zase stát se akomoduje! A nastane symbiosa státu s novými a novými industriemi, a průmysl bude se dle přání finančních ministrů akomodovati. Je to jeho účel, je to živé individuum. Organism, který nemůže klásti odpor vnějším vlivům, který nemůže reagovati na zevní podněty, není více živým organismem, je mrtvolou.

RUD. VONDRÁČEK.

O záležitostech učitelstva v král. Českém.

Na článek s tímto titulem v Rozhledech uveřejněný dostalo se nám odpovědi v orgánu Z. Ú. S. »Českém Učiteli«, odpovědi, jež původce svého náležitým způsobem kvalifikuje.

Chci reagovati na některé názory, jež po mém mínění nejsou správné.

»Český Učitel« praví, že rubrika školská a učitelská v našich časopisech dala se v podnájem interesů žurnalistických i stran politických i našich domácích sporů a zájmům těmto že střídavě nyní slouží. Samo sebou se rozumí, že pisatelé školských zpráv našeho veřejného tisku mají určité názory, do jisté míry shodné se směrem časopisu, do kterého píší, anebo že veřejné listy, uveřejňujíce články ty, přijímají názory v nich obsažené za své. To ještě neznamená, že by byli dopisovatelé v podnájmu určitých interesů cizích. Naprosto však nelze souhlasiti s tím, že by naše domácí spory neměly jíti na veřejnost, když už se přetřásají v našich učitelských časopisech. Veřejnost nechodí okolo našich časopisů slepě, vždyť my si toho sami nepřejeme; žádáme, aby naše časopisy vyloženy byly ve veřejných místnostech, a tím také dáváme veřejnosti právo, aby se o našich sporech informovala. A pak osoby veřejně působící musí navyknouti sobě na veřejnou kritiku. Čestné jednání nemusí se báti veřejné kritiky; myslíme, že snadno najde způsob, kterým zase před veřejností by výtky proti sobě namířené na pravou míru uvedlo. Veřejnost naše snad není tak naivní, aby myslila, že v učitelském životě všecko je ideálně dokonalé a osoby, v čele jeho stojící, andělé. Veřejná kritika je právě slabším duchům mocnou pobídkou, aby kráčeli po cestě dokonalosti, pokud jí ovšem člověku dosíci lze.

A »Český Učitel,« jenž bojuje proti kněžskému klerikalismu, neměl by sám upadati v organisační klerikalism a stotožňovati organisaci učitelskou s osobami za funkcionáře Z. Ú. S. volenými. Tohoto hrubého omylu se dopouští, kdo tvrdí, že výtkami různým osobám platícími »organisace naše se odsuzuje a popravuje.« Kromě toho nemá považovati sebe a svou stranu za samospasitelnou a nedotknutelnou a domnívati se, že jen informace se strany vedení jsou neomylné a ostatní bahnem. To je jen další symptom klerikalismu, jímž je »Český Učitel« prodchnut. Dále nemá míti na zřeteli především osobu pisatelovu a pak teprv věc; může se přihoditi, že se v osobě zmýlí a pak nejšťavnatější část jeho obrany stane se zbytečnou.

Praví-li »Čes. Uč.«, že návrh služného vypracovaný red. Smrtkou nebyl jím vypracován, nýbrž že vyšel z porady učitelstva kolem Borohrádku, pravíme, že to na věci ničeho nemění. Poněvadž red. Smrtka je v okolí Borohrádku nejbystřejším a nejagilnějším člověkem a porad těch se súčastnil, zajisté na vypracování návrhu měl největší podíl. Nebyl-li sám — nu s Pánembohem! Že návrh přál učitelstvu venkovskému hlavně, méně učitelstvu městeček a nejméně učitelstvu městskému, je fakt, který se nedá oddisputovati. Dle návrhu »Školy našeho venkova« mělo býti služné učiteli na vsi o 640 K vyšší než služné téhož učitele ve městě. Chraň bůh, že bychom sobě toho nepřáli, ale jsme-li pro rovné služné veškerého učitelstva, ne-

budeme se rozpakovati tvrditi ani dnes, že návrh ten byl neudržitelný.

Že r. 1900 jsme měli návrh Anýžův, návrh školské komise zemského sněmu a návrh zemského výboru, bylo referentu Rozhledů dobře známo, jakož i to, že návrhem Anýžovým n e m o h l býti míněn návrh mladočeské strany. Návrhy školské komise byly vlastně návrhy mladočeskými a mladočeši nabízeli učitelstvu odhlasovati na sněmu návrh školské komise zlepšený. Že rozdíly v názorech na práci učitelovu byly, dokazuje na př. fakt, že návrh Smrtkův na úpravu služného z r. 1898 požadoval pro učitelstvo služné nižší než návrh většiny výboru Ú. S. Beseda Učitelská byla prý přijata užším výborem Ú. S. za účasti členů pražského Komenského. Byla přijata, ale za podmínek pro ni nepřijatelných. Takové »přijetí« úplně rovná se nepřijetí, a nám nejde o slova, nýbrž o skutky. Že pro organisaci ztraceni byli zdatní pracovníci, poznalo se hned na obsahu následujícího ročníku »Českého Učitele«, na jehož vodnatost kde kdo si stěžoval Možná, že právě původci odpovědi na náš referát roztržka pomohla; což jest však jeho soukromou záležitostí a neměl by sebe za organisaci považovati.

Že manifestační schůze byly zastaveny, referent nevytýkal, jen konstatoval. Avšak prohlášení Jednoty učitelstva měšťanských škol, byť se rovnalo i »stavovské zradě« a bylo »černým bodem v historii učitelstva, jenž poznamenán bude navždy jako čin stavovské nevraživosti a podlízavosti vládě,« nemusilo býti příčinou, aby byly manif. schůze zastaveny. Taktika vedení Z. Ú. S. nebyla přece závislá na tomto prohlášení. Že intervence pohybovaly se v mezích nejčestnějších — referent připouští, také nic hanlivého v jeho poznámce o intervenování není. Nejvýše mohlo by se to připustiti o konejšení učitelstva. A konejšení považovali jsme za taktiku špatnou, která zavinila stálé průtahy a odklady konečného vyřízení existenční otázky učitelské a tu lethargii a malátnost, jež se učitelstva zmocňovala.

Konečně prohlašuje referent, že nenáleží ani straně pražského Komenského, ani Jednotě učitelů měšťanských škol, nýbrž že je členem organisace učitelstva zastoupeného v Z. Ú. S.

K. V.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

Ale většinou jest, vyjímajíc snad jen prvé dva požadavky (všeob. právo volební, odstranění privilejí), málo jasnosti v této kritice, zejména v nynější její podobě, jak je praktikována do omrzení v některých listech mladších stran, a mnoho retorismu i náladovosti (která patrně souvisí s nejasností), což právě je příčinou její neplodnosti a zaviňuje zároveň s nadvýrobou těchto kritisujících výlevů i jakési přesycení a nechuť k nim. Avšak síly,

jichž tato kritika byla a jest výrazem, (jedním, nikoliv jediným!) nezůstávají docela bez vlivu na praxi; znenáhla, takřka nepozorovatelně, přece zlidovění české politiky postupuje, a postupuje ovšem i to, co s tímto zlidověním souvisí. Nedočkaví, kteří by si přáli postup rychlejší, usmějí se snad, uvedu-li za doklad toho — rozšíření volebního práva na pátou kurii,*) které přese všecku svou ubohost přece jen je krůčkem k politické rovnoprávnosti, anebo hnutí agrární, které ačkoliv daleko není tím, čím je dělali jeho velebitelé i odpůrci, totiž docela uvědomělým politickým hnutím širokých vrstev rolnického lidu, přece bylo alespoň náběhem k něčemu takovému;**) anebo konečně nenáhlý postup hnutí dělnického (jevící se nejen početným vzrůstem dělnických stran, extensivním rozpjetím tisku, ale i pokrokem vnitřních hodnot, uvědomělosti, a souvisícího s tím úpadku revolučnosti atd.) a ubývání předsudků v příčině tohoto hnutí u ostatních vrstev obyvatelstva; a přece všecky tyto zjevy jsou symptomy — a to nikoliv jedinými — skutečného ač nenáhlého postupu konstitucionalismu.***) A není také

*) Zde by mi mohlo býti namítnuto, že pátá kurie byla do lidu, hlavně venkovsk.ho, uměle vnesena, a nemůže tudíž býti brána za doklad pokroku v politické vyspělosti lidu. Ano; do lidu venkovského byla vskutku takto vnesena a nenalezla v něm tudíž ani přípravy ani zájmu, což dokazuje již fakt, že venkovský lid v této kurii nevolí (leda z pohnutek, které tak pronikavě vykreslil p. O Jozífek ve svých článcích). Ale pátá kurie byla přece zase jen částečným povolením nátlaku dělnického hnutí, a v tom spočívá význam, který ji nahoře přikládám.

**) Již to heslo: »volte jen rolníka!« v jehož znamení dály se volby ve venkovských obcích a které je vskutku v rolnictvu populární, jest jistým, byť přihrublým symptomem snahy po sebevládě (alespoň stavovské) a svépomoci, symptomem nespokojenosti se závislostí na ne-rolnících.

***) Že i dělnické hnutí, které je hlavně representováno sociální demokracií, směřuje vskutku ke konstitucionalismu, dá se velmi dobře pozorovati zejména na soc. demokracii německé, v počínající její metamorfose ze strany ideologicko-revoluční (směr Marxův, nyní Kautského) ve stranu méně ideologickou a reformní (směr Bernsteinův), ač již staré požadavky (na př. všeobecné hlasovací právo, potřeba uvědomění dělnictva o jeho právech, samospráva dělnictva a mn. j.) vyslovovaly tyto tendence. V novějším směru zahájeném vystoupením Bernsteinovým a stále více půdy nabývajícím, jsou pozoruhodna tato fakta: předně, že akcentována větší volnost myšlení, tedy individualism a popření marxistického dogmatismu a tradice; a tím spolu popření církevnicko-kázeňského řádu strany. Za druhé, že ačkoliv dělnictvo pokládáno i tu za předního nosiče socialistické idee, přece již se oslabuje odpor k ostatním vrstvám obyvatelstva. Za třetí úpadek revolučnosti, jak již praveno, a reálnější pojímání skutečnosti i cílů hnutí: a tyto cíle jsou pojímány ryze konstitučně; hlavním jest odstranění privilejí všeho druhu a dosažení lepších podmínek pro samostatnost jedincovu a rovnoprávnost občanskou; mnoho se také mluví o »konstitucionalismu dílny«. Za čtvrté přechod strany, zřízené dotud čistě kázeňsky, ve volnější spojení individualit: zde právě ukazuje soc. dem. německá směr, jímž se nutně musí a budou bráti všecky, jakékoliv strany, nebude-li vývoj jich vnější příčinou násilně porušen — Naše soc. demokratická strana jest ovšem proti německé daleko pozadu; nicméně i ona se bude přirozeně vyvíjeti příbuzným směrem (nikoliv docela totožným, poněvadž tu rozhodují i rozdíly rasovní) a také se v ní již ojedinělé náběhy k tomu vyskytají. Ale i kdyby toho nebylo: i v dnešní ideologii naší sociál. demokracie a ještě více snad ve skutečném jejím konání je mnoho prvků konstitučních.

naše samospráva lepší, není hlavně lidovější než byla ještě před 20 roky, kdy samosprávné úřady byly o málo méně než privilejemi svého druhu? Volební právo do obecních zastupitelstev se na mnohých místech rozšířilo i na vrstvy doposud z něho vyloučené, při volbách nerozhodují již v té míře jako dříve ohledy osobní, majetkové atd., a také jednání v samosprávných sborech je namnoze věcnější. I poměr lidu k úřadům se změnil;*) dnes již český člověk hledí s poněkud menším stupněm ponížené servilnosti k povýšeným představitelům autority:**) líbá již méně ruku, abych užil okřídleného slova bývalého místodržitele, ale je také méně »hulvátem« t. j. ubývá v něm celkem příkrého radikalismu, který, jak bylo již již zmíněno, bývá právě příznakem autoritativismu. Ostatně popírati vůbec pokrok konstitucionalismu u nás jest totéž jako tvrditi, že v našem politickém zřízení není o nic více svobody a v našem politickém myšlení o nic více svobodomyslnosti, než za Metternicha nebo za vlády Karla VI; tvrzení to, které jest sice pochopitelno se stanoviska politického hyperradikalismu,***) které však nejen že neodpovídá zcela zřejmé skutečnosti a zkušenosti, ale i apriori se jeví nutně nesprávným. Uprostřed čilého ruchu, jímž se hýbe celá dnešní evropská společnost, se kterou jest i český národ spojen tisícerými svazky, nemůže tento státi; i on musí se hýbati, musí jíti buď ku předu či v zad. Ale nazpět jdou společnosti tak jako organismy teprve tehdy, když dosáhly nejvyššího stupně rozvoje, se který byly jejich síly a jemuž přiměřeny byly ostatní jejich podmínky, ač-li nebyly na postupu svém zadrženy násilným zakročením cizí síly, tak jako se u nás již jednou stalo, ve století 17. totiž. Nuže, nezdá se, že by rozvojové síly našeho národa byly již vyčerpány anebo že by protivné síly, na př. expansivnost a útočnost německá již nyní nabývaly nad oněmi převahy. Přihlédněme jen blíže k životu lidu: nalezneme v něm dosti příznaků politického pokroku. Již vyskytují se četněji než dříve ve vrstvách jeho (a nejen v dělnictvu a řemeslnictvu, ale i v rolnictvu) nedůvěřiví lidé, kteří

*) Oposice českého venkova, jako byla — ovšem nedokonale — prováděna po zrušení jazykových nařízení, jakkoli měla velmi nepatrný význam jakožto politický nátlak na vládu (a tento význam se jí právě přikládal), měla přece jistý význam jakožto prostředek politické výchovy: značila krůček k emancipaci, k osamostatnění lidu vůči byrokracii.

**) Jest to maličkost a má tudíž jen nepatrný význam, ale budiž přece připomenuto: i odstranění hierarchie titulatur při úřadech značí úspěch konstitucionalismu, nepatrný pošin směrem od byrokracie k demokracii. Může ovšem býti namítnuto, že na druhé straně byrokratism stoupá, což jest viděti na př. na rozmnožování počtu úřadnictva. Ale tento nepopíratelný úkaz může býti zapříčiněn tím, že se množí funkce správy státní, a tudíž může býti příznakem postupu socialisace, nikoliv autoritativismu. Třeba že se byrokracie početně množí, tlak její není takový, jaký byl ještě před nedávnem.

***) Tuto vlastnost radikalismu, že přehání nedostatky stávajících řádů (a rovněž obdobnou vlastnost konservatismu, že přehání důležitost těchto řádů) velice přesně vykládá H. Spencer ve spise »O studiu sociologie,« kapitola XVI. (česk. překl. str. 351—354).

se chovají skepticky vůči nájezdům radikálních řečníků na vlády, že jen ony jsou vinny různými těmi hospodářskými krisemi a nedostatky i zly politickými a že jen na nich to závisí, aby se stav zlepšil;*) že třeba jen »zahřmíti do oken hradu«, aby k nám přislo státní právo a s ním pravý ráj všeho blahobytu; a pozorněji než dříve naslouchají též lidé řečníkům, kteří jim — snad s méně pathetickým temperamentem — mluví o svépomoci, o sdružování, o skladištích obilních a tržnicích řemeslnických, o úvěru, o úkolech samosprávy, o našich slabostech a o potřebě vzdělání. Jest ovšem dosud málo takových lidí, hlavně mezi rolnictvem jest jich dosud málo, ale jsou;**) a při

*) Jak nebezpečný jest takový názor, vykládá prof. dr. Fiedler v předmluvě ku I. dílu své »Zemědělské politiky« (str. VI. — výklad ovšem přihlíží jen k rolnictvu): »Nelze najíti dost varovných slov proti takovým heslům, ve kterých přeceňuje se vliv státní moci na hospodářské poměry obyvatelstva. Právě v nynější, pro zemědělství nevalně příznivé době nejméně lze ospravedlniti, aby podceňováním zdatnosti stavu zemědělského ničena byla v příslušnících tohoto stavu důvěra ve vlastní síly a schopnosti Kazatelům malomyslnosti hlásajícím, že stav rolnický jest k záhubě odsouzen a že jen nejrozsáhlejší opatření státní moci byla by s to, aby záhubu tu odvrátila, nestačí dost často opakovati, že stav rolnický nemohla by stihnouti větší pohroma, než kdyby malomyslnost tato rozšířena byla mezi všechny příslušníky jeho. Nikoliv k nečinnému, fatalistickému skládání rukou v klín, nýbrž k ráznému vzpružení svých sil má býti rolník nabádán.«

**) Srovnej k tomu výrok rolníka citovaný p. Jozífkem v lonských »Rozhledech« str. 1176: »Stav rolnický zachrání z úpadku všeobecného (ne pomoc státu, nýbrž) jedině rolník sám.« Tento hlas není ojedinělý a myšlenka svépomoci jest na cestě stát se v rolnictvu populární: šíří se hlavně v mladších jeho kruzích. O řemeslnictvu platí totéž u míře ještě větší. Co pak dělnictva (hlav. průmyslového) se týče, jest uvědomění veliké jeho části o potřebě dělnické svépomoci doloženo právě nejlepšími a nejsilnějšími stránkami dělnického hnutí. Zde, ačkoliv to k věci docela nepřiléhá, nemohu si odepříti citovat výrok německého autora, v němž nalézám vyjádřenu nejen tuto myšlenku, ale i jiné zásady, které jsou zároveň zásadami této úvahy: zejména dříve zmíněnou (str. 511.) konvergenci složek společenského útvaru. Autor-socialista jedná hlavně o autoritativismu, »Dík bezpečnému instinktu vládnoucích ví se ve vládních kruzích velmi přesně, že nelze od sebe rozlučovati hospodářské a politické snahy třídy dělnické, že není možno dělníka hospodářsky osvoboditi a zároveň potlačovati politicky. Staví-li se v Německu při největším počtu stávek policie a soudní úřady bezohledně na stranu zaměstnavatelů, činí-li opatření a vydávají-li rozsudky, které se zdají dělníkům strannické a protiprávní, tedy nečiní toho tak ze zájmu pro zisk kapitálu, který jim nejčastěji jest docela lhostejný, jako spíše proto, že považují za svou povinnost podporovat autoritu prácedárců. Oni sami si činí nárok na autoritu neomezenou a proto se jim každý způsob autority jeví jakožto základ společenského života. Stát, v němž vládnou osobní regiment a absolutism úřadů, musí chovati sympatii k absolutní vládě zaměstnavatele. Jaká to fantastická domněnka, že by bylo možno dojíti ke konstitucionalismu dílny v zemi, kde ani politický konstitucionalism není proveden! — Jsem pevně přesvědčen, že společenské pokroky se uskutečňují pozvolným rozvojem krok za krokem a že práce přítomnosti po dobyti drobných výhod třídě dělnické nesmí býti nízko ceněna. Ale také nejbližší úkoly dělnické politiky musí býti pojímány s toho hlediska, aby se z dělníků stali v každém ohledu svobodní lidé. Proto nějaká sociální reforma, která by nebyla zbudována na samočinnosti dělníků, byla by docela ničemnou a bezúčelnou hrou. (Wolfgang Heine: Arbeiterbewegung und Socialdemokratie v Socialistische Monatshefte 1902, str. 429—30). O potřebě samo-

všem tom nedostatečném počtu jest jich přece víc než ještě před 10 roky, a počet ten stále, byť jen pomalu, stoupá: a stoupají také praktické výsledky takového pokroku nazírání. Jsou to sice předměty povahy především hospodářské, o nichž jsme právě jednali; ale že mají zároveň povahu politickou, je, myslím, samozřejmo. Politika o nich vždy jednala a jedná, třeba že ne vždy stejným způsobem: vyloučiti z politiky naprosto obor hospodářský nelze. Ale kdežto dříve — a z veliké, snad největší části ovšem dosud — strkány byly takové předměty jen na bedra politiků, z nichž někteří slibovali »palác blahobytu«, t. j. čekalo se, že vyplnění různých těch hospodářských potřeb přijde jako milostivý dar s hůry, od všemohoucích vlád, nyní počínají (teprve počínají!) být pojímány reálněji: od vlád resp. parlamentu čeká se hlavně úprava podmínek pro svépomocnou akci; nejsou v tom signály hlemýždího sice, ale přece jistého postupu »zlidovění« české politiky? Právě tato myšlenka hospodářské svépomoci má také hluboký význam politický: jest to symptom počínajícího se vymaňování lidu z toho stavu, kde bídě hleděl bezmocně a pasivně vstříc (a tak také ji snášel), anebo se kojil nadějí na pomoc s hůry; jsou to počátky spoléhání na sebe sama: a že vše to nemůže zůstati bez reflexu na všecky ostatní formy vztahů politických, netřeba tuším vykládati. (P. d.)

Klasobraní z časopisů vnitřní Kalifornie.

Do jednotvárné prosy našeho velkoměstského života vpadl opět jednou paprsek života. Známý Long Tom, jejž redaktor našeho listu neměl posud příležitost zmlátiti na ulici, napsal právě ve frivolních, nízkých a perversních Rozhledech něco tak odporného, co by se mělo ukazovat jako unikum v kabinetě literárních a morálních zrůdností na postrach nám, lidem vychovaným a slušně placeným. Gamini z Rozhledů vláčí pouličním blátem jméno našeho nejlepšího muže, tvrdíce o jeho otci, že byl kupcem. Nadáli jsme se od Rozhledů, jak se rozumí samo sebou, něčeho hodně odporného, ale že by tak otrávily naše literární živobytí, jsme nemyslili. Počkám zítra na kolegy z Rozhledů na rohu Lípové ulice se svým novým býkovcem a přednesu svá přání obvyklým způsobem. Jinak se v zájmu závodu vyhýbáme zúmyslna a vždy všem replikám na cizí mínění.

Padající Hvězda ze Sacramenta.

Patrný rozruch nastal v našich ulicích předevčírem odpoledne. Náš redaktor vrátiv se ze střediska vší elegance a roztomilosti setkal se na ulici s kolegou z jiného podnebí a s jinými

činnosti dělnictva v řešení děln. otázky viz též: Dr. Jindřich Herkner, Dělnická otázka (překlad dra. J. E. Salaby v Praze 1900) str. 335—336 · 346—347.

uměleckými a literárními hledisky. Pamětliv svých styků se senatory, poslanci, žurnalisty, důstojníky, literáty a zpěváky, vybral s velikou rafinovaností klacek prohlásiv, že naše město vyčistí od gaminů s jinými názory. Kolega s jinými názory zanechává četnou rodinu. *Orfeus z Rezavého Varyta.*

Nemůžeme si pomoci — musíme se vrátit do minulosti, kdy jsme rozsuzovali sporná mínění kočí při vážení řepy v cukrovaru (což ostatek netrvalo dlouho pro nesnáze rozeznati oblázky od buráku) a musíme společenské ohledy oněch kočí zredukovati na minimum, abychom veřejným přibitím a bičem naučili lidského tvora povinnému taktu a slušnosti společenské. Vyskytl se tu časopis, jenž chce míti jiné názory než naše Řehtačka. Aby nás hodně snížil ve veřejném mínění, prozradil o kolegovi z naší redakce, že otec jeho vyráběl oblíbený »životník«. Jaká propast bídy duševní se tu rozpíná! Zužitkujeme zkušeností nabytých u řezaček a sedíme v redakci u dveří s připravenou latí, pozorujíce skulinou, až půjde »Cár zbabělosti« z Rozhledů kolem. *Matěj z Řehtačky.*

Pelclovy Rozhledy neštítily se skutku, jakého by se nesměl odvážiti bez trestu nikdo, kdyby se jednalo o nejtěžšího zločince. Otce našeho předsedy vyvléká redaktor Pelcl na nečistý pranýř svého listu, aby měl pro lůzu nějakou sensaci. Jak dlouho bude naše město trpěti, abychom my kalifornič tí spisovatelé vystaveni byli rafinovaným insultům zbaběle se schovávajících individuí a nestydících se spekulantů bez jakéhokoli pokárání? Poctivý člověk musí zalomiti rukama nad naším lidem, že Pelcl nebude míti ani zítra ještě pohřeb. O vdovu by se z ochoty postaral pensijní spolek kalifornických spisovatelů.

Yankee z Aprilu.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uhersko. Říšská rada projednala tento týden vyrovnací předlohy v 1. čtení. Nastává práce ve výborech branném a vyrovnacím i celním. Tam si předlohy ty poleží. Druhé čtení rozpočtu bude prý až v zas. podzimním. A kdy na předlohy vyrovnací dojde, nikdo posud neví. Jak viděti, je věcné projednání předloh obstrukčnější než obstrukce. Ve výboru tiskovém projednání předlohy tiskové vázne. Nezáleží na ní ani vládě ani poslancům. Výbor tiskový na návrh Jaworského »rozmnožil« se z 37 členů na 48. To je ovšem vyřízení předlohy jen na překážku.

Odpor proti branné předloze v Uhrách přenesen byl z parlamentu na ulice, do schůzí a divadel. Odpor namířen je proti všemu, co je rakouské. Aby se mu dodalo podpalu, vypravila strana neodvislosti v Budapešti na jeviště dne 14. t. m. kus Gott erhalte a bylo také vše rakouské, jmenovitě hymna provázena pískáním, dupotem a výkřiky »fuj!« — Z požadavků uherské oposice dojde splnění, aby 500 uher. důstojníků bylo přeloženo do uher pluků a zavedeno bylo nové trestní řízení vojenské. Pokud jde o korouhve, posud slíbeny nebyly. Ale více prý se už Maďarům nepovolí

Země České. Celý týden reptalo nevrle ze sloupců časopiseckých, především mladočeských, zklamání, že představení obstrukční tak dlouho již očekávané a tolikrát již odložené, bylo řečí dra. Kramáře 11. března odřeknuto nadobro. Že nemohou dělat obstrukci pro nebezpečí § 14, »museli přece už

vědět poslanci dávno,« praví mladočeské »Plzeňské Listy«. Není to tak dávno, jak si »Plz. L.« myslí. Obstrukce stala se zbraní nespolehlivou teprve 11. listopadu, když německý říšský sněm schválil pomocí Kardorffova návrhu nový celní tarif a stalo se zbraní nebezpečnou ode dne 31. prosince, kdy se mp. Körber a Szell dohodli o vyrovnání. — Bezradnost listů mladočeských je až nápadna. Alespoň aby prý mladočeští poslanci lidu řekli hned předem pravdu! Tak píší »Nár. Listy«, »Plzeňské Listy« i krajinské listy, když byly právě vyhodily nejsilnější trumfy, že prý poslanci »hned předem tu pravdu« řekli tenkrát a tenkrát a pravda se nestala skutkem. Heslo! Heslo! Bez hesla nelze politicky žít! Jest to vždy tisk, jenž na poslancích vynutí nějaké spásné heslo, které se jim pak zadrhne jako smyčka kolem krku, za kterou je na konec sám tisk věší. Lid prý hoří nedočkavostí vědět, na čem je! Kde je ten lid, jenž hoří nedočkavosti zvědět na čem je? Lid není tak politicky rozohněn! Právě proto, že se politicky nic nekoná u nás doma, nemyslí a nepracuje, volá se stále po zajímavém a pestrém repertoiru na říš. radě. Je-li situace taková, že vyžaduje opatrného vyčkávání, lid — novinářský neví co počít a hubuje na poslance. Bez odporu jsou mladočeští poslanci na ústupu, ale ustupuje-li se v pořádku, možno také ještě dobýti vítězství. Kdo není v některé ze stran politických, jež mají přirozeně zájem na tom, aby ze situace mladočeské těžili (sotva nyní na prospěch české věci), uzná, že vyčkávací taktika mladočeského klubu je správna. Jako vždy jest ovšem největší závadou to, že poslancí mnoho mluví, kolísají, dnes z polovice odvolávají, co řekli včera a jsou nerozhodni, ohlížejíce se stále po »Nár. Listech«, jež si počínají stejně neurčitě: obstrukci chválí a protiobstrukčníky — pardonují!

Dne 18. t. m. provedena *doplňovací volba na říšskou radu* za Staré Město a zvolen byl 884 hlasy kandidát radikální dr. K. Baxa. Oficielní kandidát mladočeský dr. Novák dostal 572 hl. Nastalo veliké zděšení v táboře mladočeském a »Nár. Listy« hned den na to 19. t. m přispěchaly svalit odpovědnost za vítězství dra. Baxy na taktický obrat dra. Kramáře a Pacáka. Hledíme-li k osobám obou kandidátů — a na tom vlastně záleží nejvíce — není pochyby, že dru. Baxovi mandát náleží. Dr. Baxa politicky něco chce a politicky dávno již pracuje, mladočeský kandidát p. dr. J. S. Novák jest tuctový advokát, jakých mají mladočeši až dost. Také hledíme-li k poměrům časovým, nebude české věci na škodu radikálnější odezva z voličstva. Můžeme proto v Čechách přijati zvěst o zvolení dra. Baxy s uspokojením. Méně uspokojeni budeme, uvážíme-li příčiny a důsledky této volby. V mladočeské straně po prvních krocích k positivní politice na říšské radě nastalo žurnalistické zakřikování a zařikání, tak že dnes z vystoupení dr. Kramáře je v obecenstvu dojem politice positivní nepříznivý. Je-li včerejší volba na Starém Městě projevem obratu širokých vrstev voličských ve velkém, máme vyhlídku na dlouhá léta zápasů stran mladších s mladočeskou, ve kterém dostanou se na vrch živly, které by za pokojného vývoje poměrů politických zůstaly v ústraní, neboť všecky strany budou ovládány stranníky výstřednimi. Dá-li se z výsledku volby souditi na to, že vedení strany mladočeské v Praze je nehybné a zcela neznalé proudů pod vlastníma oknama, hrozí národu nebezpečí takového vystřídání stran v budoucnosti nedaleké, se všemi újmami a ztrátami, jež z vystřídání všech osob politicky činných a odpovědných národu hrozí. A po té stránce zvolení dra. Baxy, jež na všech stranách způsobilo takové překvapení, může znepokojiti, ježto otevírá vyhlídku na prudké převraty a dlouholetý chaos, ve kterém organický vývoj národa utrpí.

Hospodářský. *Reforma veřejné správy*, tak zní jedno z »nejnovějších« hesel vládních. Min. pr. Körber 11. t. m. mluvil o ní takto: »Pamatujete se, že vzpomněl jsem v minulém roce poměru mezi státem a obcemi a že označil jsem odškodnění poslednějších za práce v přeneseném oboru působnosti jako mně velmi sympatické. Studovali jsme od té doby tuto otázku mnohonásobně a dospěli jsme k výsledkům daleko nad to sáhajícím. Tak to dále nejde. Musí býti konec mnohovládí (Vielregiererei). Mnohovládí státu, zemí a obcí. Ani stát, ani země, ani obce nesehnaly by nesmírné výdaje, kdyby se v nynější soustavě pokračovalo. A pak autonomie! Ohražuji se proti každému nesprávnému výkladu mých slov, jsem upřímným přítelem autonomie. Avšak celá správní příslušnost státu, zemí a obcí potřebuje důkladné přehlídky. Je to práce

obrovská a nynější vláda viděla by toto dílo pomníkem svého bytí.« A pověděl dále: »Zkormoucen jsem pozoroval, že starostové malých vesnických obcí, kteří při své volbě byli ve zcela spořádaných poměrech, na konci své úřední činnosti až příliš často jsou lidmi finančně ruinovanými. Obíral jsem se věcí a shledal jsem, že tito starostové současně spravují pokladnu svých obcí. Pomalu splývá obecní a soukromé hospodářství — při všeobecně zcela nepopřené poctivosti těchto funkcionářů a starosta není s to udělat pořádnosti. Objeví-li se manco, kryje je ze své kapsy a nemá-li peněz, dělá dluhy. Tomuto zlu má býti učiněna přítrž a může se tak státi, bude-li od počátku starosta přidržován k pořádku a dá-li se mu k ruce schopný společník jako účetní.« Finanční ohledy se tomu tedy říká, co však se z věci vyklube? Náklady na famosní nové zřízení krajské ku nákladům dosavadním. Ostatně kdo nám brání, abychom sami nestarali se o reformu správy, zejména samosprávy, organisovaného spravování sebe sebou samými, svými orgány a tak, jak naše zájmy toho vyžadují? O tom jaká hospodářská moc spočívá v takové správě, bude nutno vážně a názorně promluviti, abychom nezaspali a nevlezli slepě do nějaké ohlávky! Na velké akce třeba se připraviti! A bez nich se pravděpodobně dost brzy neobejdeme! Příliš mnoho velikých úkolů u nás již příliš hříšně dlouho ponecháno bylo osudu! Ale neukvapovat se!

Poučným dokladem, kam ukvapování vede, jsou nám přec *vodní dráhy*. Jak ten ruský car: lineál sem, tady budiž průplav, taková byla naše průplavní předloha, o jiných jejích přednostech nemluvě. Námitek hrubě nebylo a do dnes široká naše veřejnost trvá na průplavu dunajsko-vltavsko-labském jako „našem", prostě proto, že má procházeti Čechami. Jinak ovšem již moravští interesenti průplavu dunajsko-oderského. Ale zatím vyskytuje se již zajímavý zjev jiný. Poslední „N. Doba", jeden z orgánů předsedy české národohospod. společnosti p. dra. Grubra, přináší obšírný referát o jeho »otázce«, měli-li jsme vůbec v celém průplavním díle před očima jakýkoliv český program národohospodářský, zdali jsme vůbec kdy oceňovali průplavní projekty s hlediska českého a dle toho zařizovali svou politiku, resp. své požadavky průplavní, jinými slovy: zdali jsme v Čechách správně dosud stáli nesmířitelně jen na zbudování průplavu dunajsko-vltavského směrem k Vídni a proti směru tohoto průplavu k Linci a zejména proti celému průplavu dunajsko-oderskému. Jaké požadavky třeba klásti na tak nákladné komunikace, jako jsou vodní (nebo železné) dráhy, pokud se vedení týče, s hlediska národního? A dospívá k výkladům, že nutno, aby se spojovaly české kraje co možná s českými kraji t. j. aby mezi jednotlivými částmi národa utužovaly hospodářskou souvislost usnadňováním vzájemné výměny statků a vespolných styků osobních i aby vedouce pokud možno českým územím přinesly do našeho středu ze státního měšce co nejvíce investic, výkup pozemků, zaměstnání lidu, lepší odbyt potravin domácího obyvatelstva po dobu stavby a po jejím dokončení četný stálý personál výkonný na průplavech a řekách, u komor a zdvihadel, v přístavech a překladištích, na lodích atd., možnost využitkování vodních cest k rozsáhlé drobné místní dopravě a j. Vyhražujíce si příležitostné ocenění úplnosti a výstižnosti těchto výsledků, přihlédněme k důsledkům jich, jakmile užije se jich na náš případ vodních cest. A tu slyšíme, že s tohoto hlediska průplav dunajsko-vltavský málo nám vyhovuje. Spojuje nejkratší čarou Němce severní s jižními, lokální význam jeho pro Čechy není valný, pro české zájmy stačilo by splavnění Vltavy po Budějovice. Podobně značí průplav dunajsko-oderský jiho-severoněmecké spojení, kdyby byl připojen ku splavné trati pruské Odry. Transitní význam jeho však je dosud pochybný, je uhelným a zásobovacím průplavem Vídně a znamená nové připoutání Moravy k Dolním Rakousům. Za to průplav Pardubice-Přerov je průplavem moravsko-českým, probíhá téměř výhradně krajem českým, hledíme-li k jeho pokračování středním Labem na západ a údolím moravským na jih, spojuje německé kraje končící u Litoměřic s německými, které počínají v Dolních Rakousích obrovsky dlouhou čarou českou a ještě více střed Čech se středem a jihem Moravy atd. Postulát *český* musil by pak prý zníti: Splavnění Vltavy a Labe, průplav Pardubice-Přerov-Vídeň s odbočkou od Přerova k Moravské Ostravě. A kdyby došlo k pokračování směrem k Visle a Dněstru, byla by veliká, zde vlastně západovýchodní vodní dráha Labe-Dněstr s odbočkami na jih k Vídni a Budějovicům (po případě odtud dále k Linci průplavem, který by měl význam pro země alpské a jiho-

německé) a na sever k Ostravě.“ — Všecko hezké, ale jak dlouho má tento názor p. předseda společnosti, v níž za jeho mlčení odmítána i jen možnost zvláštních hospodářských českých zájmů a nehledě k možnosti, že tento názor má činiti z nouze ctnost, tvořiti totiž formuli, pomocí jíž bychom unikli nemožnému průplavu Budějovice-Klosterneuburg-Vídeň: jaká mínění zastával dříve? A kde je záruka, že za chvíli nenajdou se důvody pro mínění jiné, stejně přesvědčivé a přec po případě nesprávné? Záruka jest jediná: přesná znalost toho, co hospodářsky jsme, jasné vědomí a správné pojetí toho, co hospodářsky musíme býti a odtud se podávající vhodný akční hospodářský program. — Ale ten za nás nevypracuje nikdo! A sebe krásnější plány vedle této povinnosti nic nejsou!

Odpor dělnictva proti nemírného *zdražení piva* hostinskými rozvinuje se zvolna za stoupající rozhořčeností na obou stranách a rozlévá se z Prahy již do měst na venkově. Dochází k velikým demonstracím proti hostinským (ve Vršovicích 15. t. m.) Hněv dělnictva sociálně-demokratického míří také na české denníky v Praze, že je v zápase s hostinskými nepodporují. Hostinští shrabují pro sebe $1^1/_2$ kr. na litru a po nich dostávají i ostatní chuť na zdražování potravin (řezníci). V Praze není pitné vody, lidé jsou odkázáni na pivo, proto jest povinností časopisectva státi v době překotného zvyšování cen všeho k živobytí nezbytného na straně lidu.

O výsledcích *sklizně* r. 1902 vydal statistický úřad zemský král. Českého předchozí zprávu, z níž vychází, že úhrná sklizeň r. 1902 proti sklizni průměrné (1891—1900) u všech plodin obilních značně stoupla, obzvláště u bramborů a nadmíru u řepky. Naproti tomu klesla u jetele značně a u cukrovky velmi značně. Proti r. 1901 stoupla u jetele a značně klesla u brambor. Pěstování cukrovky značně se zmenšilo. V průměru let 1891—1901 bylo cukrovkou osázeno 159.546 hektarů, roku 1901 154.782 *ha* a roku 1902 jen 112.506 *ha*. Úhrnný výnos byl v letech 1891—1901 průměrně 37,273.494 q, r. 1901 42,389.250 q, r. 1902 jen 28,712.480 q. Plocha cukrovce odňatá osázena byla ponejvíce obilím, pícninami a z části též řepkou, proto i značně přibylo plochy těmito polními plodinami oseté.

Od zavedení nového *domovského zákona*, jímž nabývá se domovského práva vydržením, ztěžují obce nabývání jeho, odmítajíce každého, kdo »požíval chudinského zaopatření« a »přechodné podpory«. Jimi chtějí rozuměti i požívá-li kdo ošetření v nemocnici na obecní útraty. Správní soudní dvůr rozhodl tyto dni, že o chudinském zaopatření lze mluvit jen tenkráte, jestliže někdo, protože se nemůže sám vyživovati, t r v a l e požívá chudinského opatření, af úplného af částečného. Opatření v nemocnici na obecní útraty je případ jen specielní a přechodný. Platí-li domovská obec někomu každý rok 18 K, aby si mohl opatřiti povolení k podomnímu obchodu, je i tato podpora přechodná a nepřerušuje vydržení domovského práva.

Ozvuky a paběrky.

Přátelům »Rozhledů« Vydali jsme brožuru o 20 stranách *»Oslava papírové pyramidy«. (Co předcházelo a co následovalo. Literární dokument.)* V této brožuře mimo článek tohoto názvu z »Rozhledů« č 22 otištěný, uvádíme ještě na 14 stranách formátu »Rozhledů« řadu zajímavých dokladů a karakteristických faktů, jež čtenáře nejlépe poučí (a také pobaví) o povaze křižáckého tažení »Máje« proti »Rozhledům«. Čtenář bude se zajisté s podivením a nemalým úžasem tázati, jak mohl článek psaný tak klidně a Vrchlického práci nepopírající, vyvolati tak neslýchaně autoritářské zakřiknutí a zpříma kocourkovsky směšné vydědění z literární pospolitosti. Pročte-li brožuru a uváží-li nestranně námi uvedené okolnosti, zajisté pozná, že článek ten byl pouze záminkou lidem, kteří dávno přísahali pomstu »Rozhledům«. Slabost a duševní neschopnost našich odpůrců na každého zející ze sloupců »Máje« musí býti každému zřejma po přečtení jejich nájezdů. Nestaví proti nám ani důvodů, ani faktů, a bitvu míní vyhráti podezříváním, falšováním, spíláním a nadávkami. Ale tak se bitvy nevyhrávají a pravda se neumlčí! Rozváží-li si čtenáři povahu tohoto tažení „Máje“ na základě dokumentů

v brožuře podaných, mohou nejlépe usouditi, jakého zpátečnického, úzce sobeckého a obmezeného ducha je literatura, již sepisují ti, kdo se podepsali na ortel proti nám. Možná že za nesamostatnosti, tupé lhostejnosti k mravním věcem a stádově pohodlného napodobení většina z nich článek ani nečtla, ale jen z cechovní blahovůle podpisovala. Z podepsaných jsou ovšem dvě třetiny jen sváteční literární střelci, kteří na nejvýš mají jakýs význam pro výrobu papíru a vliv na spotřebu hadrů, ale šosácká úzkoprsost a kmotrovství karakterisují celou tu Májovou společnost. Uvědomiti je si však nutno, že za nimi stojí oficielní český svět s pražskými denními novinami (až na „Čas“ a „Právo Lidu“), jež naše projevy umlčují a ve svém šosáckém tichošlápství jdou až za hranice uvěřitelného, odmítajíce nám uveřejniti placené ohlášení brožury. S nimi ruku v ruce jde bázlivě většina pražských knihkupců, jež ze strachu před oficielními literáty a vlivnými „autoritami“ schovávají naši brožuru pod pulty. Tím spíše musí naši přátelé, jímž záleží na tom, aby nebyl tak krutým způsobem zadupán každý volný projev v Čechách, nám podati bratrsky ruku a sami se starati o rozšíření brožury „*Oslava papírové pyramidy*“ a jí klestiti dráhu a spolu s ní i dráhu poznání, že v literárním království Českém je mnoho shnilého a po neodkladných opravách v hlavě i údech volajícího.

O »Máji«: »V literárních kruzích pražských, toužících po zdvižení úrovně české produkce a **skutečném umění literárním, tak znamenitě podníky »Máje« ubíjeném a zabíjeném,** uvažuje se o založení nového časopisu, který by dbal právě o dosažení cílů, výš naznačených. — S různých stran se tvrdí, že dosavadní obchodní a nakladatelská činnost »Máje« při jarní inventuře shledává se s málo potěšitelnými výsledky. Prosperuje-li prý »Máj«, nelze prý stejně o nakladatelství knižním tak tvrditi.« — »Lidové Noviny« čís. 61 dne 15. března.

Dva citáty. »Právo Lidu« v neděli 15. března 1903. — »Jsem nešťastník. Nešťastník proto, poněvadž jsem členem Svatováclavské záložny. Co mě zde čeká, to nikdo nemůže tušit. Již jsem obětoval na záchranu svou 300 K a budu osudu vděčen, když oběť nebude větší. Avšak neštěstí jednonepřicházívá samo. Byl jsem též členem před 7 lety padlé »Hospodářské záložny« a po zaplacení tam svého dluhu i úroky (9 proc.) bylo mně přiřknuto ještě zaplacení 400 K, poněvadž jsem byl členem a k tomu ztratil jsem svůj vklad 80 K i s úroky. Splacení obnosu (400 K) ujednal jsem s třetím správcem konkursní podstaty p. drem. Rašínem tím způsobem, že jsem obnos 200 K, v červnu 1902 složil a že zbytek splatím v deseti měsíčních lhůtách po 20 K. Následkem nemoci v rodině nemohl jsem 2 lhůty dodržeti a žádal jsem pana dra. Rašína o sečkání; p. dr. Rašín v lednu t. r. však zabavil mi služné na zbytek 144 K, čímž služné moje kleslo o 30 K měsíčně. Na základě této exekuce bylo již k rukoum p. dra. Rašína 60 K na obnos 144 K splaceno; zbývá mi tudíž ještě dluh 84 K. Ale p. dr. Rašín nebyl spokojen se zabavením služného úředníka, odkázaného pouze na svůj plat, a podal též exekuci na mé svršky, exekuce byla také provedena, čímž ovšem přibyly značné a další výlohy. Exekuční výměr ten zní na pohledávku 144 K, na kterou však bylo již dříve 60 K splaceno. Zvláštní je, že co člen Svatováclavské záložny i co člen hospodářské záložny potkávám se na této trnité cestě vždy s p. drem. Rašínem.

»Nár. Listy« v pátek 9. listopadu 1900. — Ze soudní síně. — Falešné plnomocenství. Před okresním soudem na Ovocném trhu projednáván trestní případ, který námětem svým v přestupkovém soudnictví je snad unikem a zvláště v kruzích advokátních značnou pozornost vzbuzuje. V konkursu Hospodářské záložny v Praze byl správcem podstaty advokát p. dr. Buchal (u něho byl koncipientem dr. Rašín) a jeho náměstkem p. dr. Jos. Kliment. Po smrti správce výbor věřitelský navrhl, aby správcem byl zvolen náměstek pan dr. Kliment a stání věřitelů k účelu tomu bylo u zem. soudu pro konkursní záležitosti ustanoveno na den 10. července 1900. Při stání tom p. dr. Faltis, koncipient p. dr. O. Součka navrhl za správce p. dra. Rašína a předložením celé řady plných mocí docílil toho, že p. dr. Rašín správcem podstaty skutečně byl zvolen. Po stání pátral p. dr. Kliment, zda plné moci jsou správné a zjistil, že jedna, vystavená A. Karlem Čekan-

ským, jenž měl pohledávku 4000 zl., není pravá. Pro přestupek podvodu dle §§ 461 a 201 lit. a) tr. zák. pohnán na okr. soud p. Ant. Tlamicha. »Při líčení zastupoval žalobu komisař p. Výborný, žalovaného hájil p. dr. Dlabač' Obžalovaný pan Tlamicha pravil, že byl v Lidové bance sluhou a že toto místo obdržel přičiněním p. dra. Rašína. Pan dr. Rašín mu řekl, aby pro něho agitoval, aby byl zvolen za správce konkursní podstaty a za tím účelem že mu některé adresy ze seznamu věřitelů vypsal. V seznamu nalezal se také Ant. Čekanský, do jehož bytu přišel a nezastav ho doma a zvěděv z řeči pradleny, že ona má právo listiny po-. depisovati, další blanket plné moci advokátní podepsati Když pak shledal, že se podpis nekryje se zapsaným jménem, připsal tam sám před jméno Karel ještě písmeno A., aby se zdálo, že to skutečně podepsal Antonín Čekanský, skutečný, ale dávno již zemřelý věřitel Hospodářské záložny.

Soudce: Ale jako advokátní solicitátor mohl jste věděti, že to není správné.

Obžalovaný: Já toho mnoho litoval! Dále uvedl žalovaný, že plnou moc odevzdal nejprve p. dru Rašínovi a pak p. dru Součkovi. Také později navštívil Čekanského a vyzval jej, aby přišel k dru. Rašínovi. Čekanský přišel a plnou moc uznal za pravou. (Věřitelem však byl pekař Antonín Čekanský, který před několika léty už zemřel, a ne tento Karel Čekanský, dělník.)

Pradlena Marie Sedláčková při výslechu u trestního soudu udala, že má na bytě Čekanského. Jednoho dne k ní přišel neznámý muž a vyzval ji, aby mu podepsala nějaký papír jménem Čekanského. »Já nevěděla, oč jde, a proto jsem list podepsala. Večer jsem to povídala Čekanskému a ten mne plísnil, že jsem to učinila. Vím zcela určitě, že jsem onomu muži nedala svolení k tomu, aby tam připsal ještě písmeno A.«

»Pan dr. Rašín v protokole u trestního soudu udal, že po volbě nikoho k Čekanskému neposlal a že když se k němu Čekanský dostavil, že mu sdělil, že plnou moc nepodepsal, ale že to může napraviti tím, že by plnou moc tu uznal za správnou. K žádosti Čekanského příslušné podání v kanceláři pana dra. Rašína bylo sepsáno a u konkursního soudu podáno.

P. dr. Kliment (k žalovanému): Kdo vás poslal podruhé k Čekanskému?

Obžal.: Pan dr Rašín.

Dr. Kliment: Pak je to zřejmý odpor v udáních obou.

Soudce: V přípravném vyšetřování jste udal, že jste opatření plné moci učinil panu dru Rašínovi z vděčnosti a v odvetu za to, že vám opatřil místo u Lidové banky a teď pravíte, že vás pan dr. Rašín přímo žádal, abyste pro něho agitoval. Co je tedy pravda?

Obžal.: To, co jsem udal dnes.

Soudce: Pak jste jako svědek nemluvil pravdu.

Obžal.: On mně pan dr. Rašín řekl, abych to nepovídal před soudem. (Vzrušení v posluchačstvu).

Soudce: Řekl vám výslovně, abyste pro něho agitoval?

Obžal.: On to udělal nepřímo. Pak pravil obžalovaný, že seznam věřitelů nechal dr. Rašín v bance a že si z něho některá jména vypsal.

Dr. Kliment: Která jména to byla?

Obžal.: P. dr. Rašín často tam konferoval s p. drem. Součkem a z jich rozhovoru jsem to vyrozuměl.

Manes uspořádal ve svém paviloně pod Kinského zahradou **výstavu Českého umění**. Není to ovšem celé české umění, ježto starší výtvarníci až na Knüpfra, Schikanedra a Schwaigra se podniků Manesa zdržují, ale jejich neúčastenstvím výstava nic nepřestala býti výstavou Českého umění, toho mladého a vítězného, jež si dobývá uznání ciziny. O výstavě budeme referovati v čísle příštím.

Administrace „Nár. Listův" odmítla uveřejniti 19. t. m. oznámení brožury Oslava pap. pyram. jako placený inserát Prohlédnuvše si číslo 19. t. m., uznáváme, že vedle insertu vídeňského bankéře Seliga, vedle insertu losů »Na vojen. pomník pl. Deutschmeistera«, vedle insertu J. H. Rabinowicze ve

Vídni, jenž nabízí »na dobírku za 6 K« s »5letou písemnou zárukou« »pravé americ. niklové kotvové Roskopfové hodinky« vedle »pravých orientalských kapek Fee k dosažení štíhlosti« atd. místa není pro poctivý insert, jehož účelem není vyšvindlovat české peníze do německých kapes.

Na Riegrově pohřbu účastenství měly všecky korporace a spolky až na spolky státních úředníků. Do nedávna ještě profesoři střed. škol musili býti povznesení nad národnostní rozdíly! Teď jsou už jen státní úředníci obloženi vatou utrakvismu.

Píseň mystifikační.

Ten celý čas se smrákalo a tmělo,
zlou mocí skrytých sil se zachvívala zem,
na poli vzdáleném už houklo první dělo
a feny zavyly a třásly provazem;
dech zprahlý je a rtové stále sušší.
Spaste duši!

A řvaly trouby. — Zvonilo se v kraji
— za klidných dob, ó tak se nezvoní! —
duch v úzkostech a ústa počítají:
je tolik pěších a tolik na koni,
jdou s municí a všemi zásobami.
Pánbůh s námi!

A kudy táhnou, tudy tráva klesá,
svou skrýši hledá bídný země tvor,
pláč lidí prchlých těká kolem lesa
a odráží se od tělesa hor.
. . A oni dva na nejčelnějším koni?
To jsou Oni!!

Ti, jimž dal bůh, by pomstu jeho seli,
v hnůj proměnili vaše obilí,
sad přikryli vám mršinami celý
a štěstí vaše navždy ubili;
jichž čistý hněv by bolel vás a trápil.
Štech a Kvapil. AMIEL.

Dopisy. »Článkem v »Rozhledech« (v č. 24.) »Oslava papírové pyramidy« moje úcta k našemu slavnému Jar. Vrchickému — nejen se neumenšila — ale i k otci básníkově vzbudila. Nevěděl jsem do té doby, že Vrchlický jest synem muže tak vzácných vlastností. S podivením na to však četl jsem zasláno »Máje« v denních listech. K jakému účelu má sloužiti, Bůh ví! Či skutečně již tak jsme to dopracovali — že konstatování příčinlivosti, obratnosti a poctivosti v snaze neúmorné obchodníka, jest necti? Že slavný muž musí býti nejmíň synem hraběte (třeba tajně), jest bohužel dosud »fixní ideou« dušinek, (hlavně babiček), které vznešenost vidí jen v korunkách a erbech. Takových »čtenářů« (vlastně čtenářek) »Rozhledy« míti nemohou, pro duševní vyspělost toho, co se v nich podává. Jaké tedy strachy a snižování? Snad již v Praze je horečka sensac? Záložny se přežily a tu »Máj« hledá »nové proudy«. Chce-li již »Máj« působiti, aby nikdo škody z českého lidu nevzal, ať stará se o nápravu poměrů tov. Elhenického v Obrnicích, všímá si Duchcova, Mostu, Teplic atd. Litovati jest jen, že do takových nechutností zatahují se jména, jako: Sv. Čech. Ad. Hejduk, K. V. Rais atd. V Zálši 17./3. 1903. V úctě oddaný: *K. V.*, učitel.

Nákladem Jos. Pelcla. — Knihtiskárna národně-soc. dělnictva (K. Pittera) v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XIII. V PRAZE, DNE 28. BŘEZNA 1903. ČÍSLO 26.

Taktický obrat poselstva českého a „Národní Listy".

S velikou — rozumí se — radostí četl jsem projev poslanců mladočeských, uveřejněný v nedělních listech dne 22. března, a není trvám třeba, abych se dušoval, že jak s osnovou návrhu na upravení otázky jazykové, tak i s částí manifestu, která týká se budoucnosti, souhlasím naprosto a beze všelikých výhrad. Konečně, po tolika trapných letech politiky mladočeské, rozumný názor o otázce jazykové (bez reciprocity a tlumočníků) a rozumná úvaha o situaci politické (bez hesel). Požehnán budiž okamžik, v němž usnesli se poslancové mladočeští, uvésti národu českému ve známost trpký proň výsledek této úvahy své s upřímností, u nás v životě politickém dosud — bohužel — tak nad míru vzácnou. Kéž by po slibném tomto a důkladném začátku zavládla upřímnost v životě politickém u nás na všechny budoucí časy! —

Na kolik k tomu přispěti budu moci já dle sil svých, učiním a za účelem tím dle pořekadla „Zítra, zítra neříkejme, dnes co možné, udělejme!« začnu hned. — Vytýkám manifestu tvrzení jeho, že »obstrukce naše zůstala nepřemožena«, jakožto mylné již proto, že d o t u h é h o jako proti obstrukci německé r. 1897 dosud vůbec nedošlo. A že by v takovémto případě za daných okolností obstrukce naše nebyla vítězná, jest mně, jak v předešlých článcích jsem vyložil, z uvedených tam důvodů naprosto jisté tak jako že dvakrát tři je šest. Obstrukcí naší nedocílilo by se — dle názoru mého — ani zrušení ústavy nynější a zavedení absolutismu bez ústavy, nýbrž ani toho, aby vyrovnání uherské musilo býti provedeno zneužitím § 14 (začež, i kdyby tak se stalo, my nic sobě bychom nekoupili). Kdybychom obstrukci proti vyrovnání uherskému počali, vydala by vláda, aby získala pro sebe i Vše-Němce obou odrud, své návrhy jazykové cestou nařízení, a pak by z naší obstrukce lítaly třísky, neboť všem ostatním stranám na radě říšské zastoupeným, agrárníky české nevyjímaje, jest upravení vyrovnání

uherského a uzavření souvisících s ním nových smluv obchodních teď daleko a daleko důležitější než naše naříkání na protizákonnou nad námi v oboru jazykovém nadvládu Němců našich, a vyrovnání uherské bylo by po nezákonitém odhlasování vhodné nějaké změny jednacího řádu à la lex Falkenheyn přijato, jak vláda si to přeje, sněmovnou také, jaké jest, a snad i en bloc. A z těchto příčin bylo upustiti od zamýšlené dříve obstrukce. Kdo z těch neb oněch důvodů jest názoru, že obstrukce proti vyrovnání uherskému byla by pro nás zhoubná, musí s manifestem poslanců mladočeských souhlasiti (pro futuro), a kdo z těch neb oněch důvodů jest názoru, že obstrukce ta byla by nám prospěšná, musí býti proti upuštění od obstrukce té. Tertium non datur! A proto nyní každý, kdo z nás zabývá se činností politickou, musí na dále jednati buďto ve smyslu manifestu toho anebo proti smyslu jeho.

Vzhledem k okolnosti této za nesprávné pokládám stanovisko, které ve věci této — provisorně — zaujaly »Národní Listy«. V úvodním článku »Změna bojovné taktiky českého poselstva« (v ranním čísle ze dne 13. března) o prohlášení poslance dra Karla Kramáře na radě říšské, že poslancové mladočeští upouštějí od obstrukce proti vyrovnání uherskému čteme: ».. My k těmto pochybujícím nenáleželi. My vždy soudili, že vlády rakouské jen tehda dají se nakloniti ke spravedlivější politice vůči národu našemu, když jim svou opposicí neoblomnou budeme vážně překážet v jejich plánech a potřebách, když se budou muset strachovat našeho hněvu a síly našeho odporu při každém kroku svém. Tato síla odporu českého, porazivši »Körbrovo uherské vyrovnání« (jinak — nezkráceně totiž — řečeno: když (by) byla porazila Körbrovo uherské vyrovnání), »byla by po našem přesvědčení vzbudila ve Vídni patřičný respekt, než aby si přes ni troufali přejíti jen tak německým válcem absolutismu k jednacímu pořadu. Doznalť přece ve své včerejší řeči sám ministr Körber, že ‚dnové libovolné (absolutistické) moci násilné — minuly.‘ To si také myslíme, a proto nejevilo se nám býti pevné vytrvání při němé obstrukci« — (opakuji při němé obstrukci«) — žádným hazardem, nýbrž na ten čas nejúčinnější válečnou taktikou v boji nerovném, kde nejeví se nám možnost nápravy normálními prostředky, pošinem a seskupením stran parlamentních k vítězné většině federační. V tomto přesvědčení svém hledíme tudíž nejnovějšímu taktickému obratu našeho poselstva ne bez jisté tesknoty a obavy vstříc a nikdo spravedlivý nemůže od nás žádat, abychom se pro něj na zdař bůh nadchli. Avšak rovněž daleka budiž nás neúcta k vlasteneckému mínění a nazírání mužů, jimž zajisté krušno bylo kol srdcí, když učinili včerejší své prohlášení. — Dovedeme oceniti tu míru sebezapření, s jakým odhodlali se k obratu, o němž dobře věděli, že bude od všech nepřátel jména českého vykládán za ústup, ne-li porážku, do-

vedeme ctíti jejich přesvědčení, v jakém domnívají se touto změnou taktiky prospěti pro budoucnost věci svého národa« — (správně řečeno: odvrátiti od něj hrozící jemu jinak pohromu). »Soudcem jediným kompetentním jest tu pouze budoucnost, pouze výsledek.« (Výrok tento byl by správný pouze tehdy, když by bylo možné, aby budoucnost kdysi zvěděla: 1. jaký byl výsledek potitiky české, která proti uherskému vyrovnání Körbrovu vedla obstrukci, a 2. jaký byl výsledek politiky české, která proti uherskému vyrovnání Körbrovu obstrukci nevedla; jelikož však možné jest pouze: buďto vésti obstrukci, anebo obstrukci nevésti, nebude budoucnost nikdy moci porovnati výsledek taktiky jedné s výsledkem taktiky druhé, a proto nemůže budoucnost nikdy býti soudcem ve věci této a holou frasí beze všelikého smyslu jsou slova: »Soudcem jediným kompetentním jest tu pouze budoucnost...«) »Kéž odpovídá« (výsledek) »velikosti oběti! — Nechť nelze nám tedy krýti již předem nově nastoupenou politiku delegace naší blahou důvěrou a radostnou spoluodpovědností svojí, však provázíme ji upřímným přáním všeho zdaru, aby dovedla národ náš k vytouženému, velikému jeho cíli cestou čestnou, důstojnou jeho minulosti i jeho přítomnosti, jeho práva, významu a síly.«

K tomu podotýkám následující: Že obstrukce naše proti uherskému vyrovnání Körbrovu byla by ve Vídni vzbudila veliký respekt, kdyby byla vyrovnání toto porazila, o tom není sporu; avšak taktéž není sporné, že nejedná se o to, zda-li by vítězná obstrukce byla vzbudila respekt, nýbrž jen a pouze o to, zda-li by byla porazila uherské vyrovnání Körbrovo t. j. zda-li by byla bývala vítězná. Ze slov: »Tato síla odporu českého, porazivší uherské vyrovnání« a ze slov: »To« — že dnové libovolné (absolutistické) moci násilné minuly — »si také myslíme, a proto nejevilo se nám býti pevné vytrvání při němé obstrukci žádným hazardem, nýbrž na ten čas nejúčinnější válečnou taktikou v boji nerovném..« zdá se mně na jevo jíti, že dle názoru »Nár. Listů« není věcí pochybnou, že by obstrukce naše proti vyrovnání uherskému byla bývala vítězná a že dle přesvědčení »Nár. Listů« byla by bývala na ten čas nejúčinnější válečnou zbraní naší a že by na to stačila i obstrukce němá. (Jak toto si představují »Nár. Listy«, neví žádný smrtelník na celém světě, redakci »Nár. Listů« v to počítaje.) Jestliže správně vystihnul jsem tu názor a přesvědčení »Nár. Listů«, pak naprosto nepochopitelna jest — alespoň mně a právě u »Nár. Listů« — veliká ta úcta a veliký ten respekt před opačným přesvědčením poslanců našich. Víme totiž všichni, že »Nár. Listy«, když cítí pevnou půdu pod sebou, velikou úctou před názory opačnými jiných dosud nikdy netrpěly — což ostatně dle názoru mého správné jest a samo sebou se rozumí proto, že nelze míti úcty na př. k přesvědčení, že dvakrát tři jest jedenáct — a že velmi dobře dovedou si v takových případech

trumfovat. Nezvratným důkazem této vlastnosti »Nár. Listů« jest známý manifest Redakce »Národních Listů« ze dne 16. ledna, v němž »Nár. Listy« hájily správný názor o rovnoprávnosti jazykové (oboujazyčné) proti nesprávnému názoru o rovnoprávnosti tak zvané reciproční. Manifest svůj uveřejnily »Nár. Listy« — k veliké radosti mé a vším právem — tehdy právě proto, že proslýchalo se, že klub český usnesl se upustiti od požadavku rovnoprávnosti oboujazyčné a spokojiti se s rovnoprávností jednojazyčnou. Tehdy ani drobet nevadila jim úcta před opačným přesvědčením a k »vlasteneckému mínění a nazírání« dotyčných mužů, cítilyť v případě tom — jak již řečeno — pevnou půdu pod nohama, a proto si tehdy na ctěné názory opačné pořádně trumfly bez jakéhokoliv respektu.

Vzhledem k nynější úctě »Nár. Listů« před názory opačnými a pak vzhledem k okolnosti té, že nemohou míti ve věci názory dva, soudím, že přesvědčení »Nár. Listů« o prospěšnosti obstrukce proti vyrovnání uherskému jest — velmi chabé. Jisté však jest, že stanovisko, které zaujaly ve věci, jest velmi laciné, pohodlné a výhodné. Bude-li zle, mohou vždy říci: inu, vždyť jsme to hned tehdy rozpoznali a všech jsme upřímně varovali, a každý, kdo i jen čtyry smysly měl pohromadě, mohl to viděti a i makati, ale komu s hůry není dáno, v apatyce nekoupí; a všechen svět náš řekne: vida, „Národní Listy« to hned rozpoznaly a varovaly nás, jaká to prozíravost! A nebude-li zle, mohou říci: inu ano, ano, ale mohlo býti zle, a co jsme my za všechny vystály strachu; a všechen svět náš řekne: nesouhlasily s tím, ale nebrojily proti tomu z úcty k vlasteneckému mínění a nazírání poslanců našich a co strachu vystály, jaké to příkladné vlastenectví! Rozumí se, že stanovisko takové zaujímati může ve věci tak důležité každý bezvlivný plátek, avšak nikoli »Nár. Listy". Jsou-li přesvědčení toho, že obstrukce byla by nám prospěšna, pak jest jim postaviti se v čelo těch, kteří chtějí vésti obstrukci, a nemají-li přesvědčení toho, pak jest jim ve věci této přiznati barvu.

V neděli, dne 15. března napsaly na prvním místě: »Promluvte k českým srdcím! Nezatajili jsme ani v nejmenším hlubokého a trapného dojmu, jaký v nás způsobilo ono místo čtvrteční řeči dra. Kramáře, jímž se vládě i Němcům dosti srozumitelně vyzrazovala pronikavá změna opoziční taktiky, na níž prý se klub český nejen vůči rozpočtu, ale i vůči uherskému vyrovnání byl usnesl . .« A když poslancové manifestem svým promluvili k národu, tu praví »Nár. Listy« v připojené k němu úvaze (»Dali se naši pravou cestou?«) mezi jiným: » . . Nuž, a tu pak« — (když totiž vyrovnání uherské, o němž v úvaze té se píše: »a kdyby už dnes nebylo všem vrabcům na střechách známo, že má Körber pro nezměněné své předlohy vyrovnací už zabezpečenou svou značnou většinu«, bude přijato) — »nastane otázka: nepoužije tento Němcům oddaný a nám tak nepřátelský Körber tohoto vítězství svého potom teprv

bezohledně k tomu, aby nám zasadil ránu, jíž se dnes delegáti naši tak strachují? Bude se potom snad více báti našeho odporu než dnes?« (Kde, tážu se, stojí psáno, že se dr. Körber odporu našeho v ů b e c bojí, když ví, že všechny ostatní strany na radě říšské vrhnou se na obstrukci naši jako draci, a to nikoli snad k vůli ztepilé statuře dra. Körbra, nýbrž za tím účelem, aby konečně přestala trapná již nejistota ve věcech hospodářských. Nikde není přípustné, paradoxa užívati jako axiomu, jak činí tu »Nár. Listy«.) »Tu myslíme, že jest osudná chyba v počtech našich« — (slovem tím nemíní »Nár. Listy« s e b e, nýbrž) »vídeňských zástupcův. Strach nebývá v politice dobrým rádcem a politika, kterou oni dnes proti Körbrovu systému nastupují, není dle vlastního jich doznání než politikou vlastenecké obavy, vlasteneckého strachu před možnou« — (správně řečeno: ve případě obstrukce naší naprosto j i s t o u!) — »oktrojirkou, provádějící rozdělení Čech, jak si je Němci přejí. Kde mají, tážeme se, zástupci naši g a r a n c i e, ž e p r á v ě p o z k o n c o v a n é m v y r o v n á n í s Uhry Körber neosmělí se přes hlavy jejich takto se nám odměnit?« (Garancie té, rozumí se n e m a j í, ale za to ve vlastní obstrukci své máme garancii pro to, že oktrojírka ta, jakmile s obstrukcí proti vyrovnání uherskému počneme, ihned bude provedena, jako při presentaci ihned honorována bývá dobrá směnka á vista.) »Pak věru nebude již teprve dbáti hrozeb našich, pak, jsa pro deset let pánem situace vůči nám, nebude se věru lekati žádného shledání s českou oposicí ‚u Filipi‘. —« (Tu opět užito dotčeného již paradoxa jako axiomu, tak jakoby bájka, že se nás, hrozeb našich, odporu našeho anebo obstrukce naší Körber za daných okolností lekal anebo leká, byla čírou, nezvratnou pravdou. Šťastní lidé, jimž uskutečnění toho, čeho vřele si přejí, jeví se býti nejen možným, nýbrž i jistým a to i tehdy, když potřebných k tomu podmínek kromě vřelého toho přání není žádných. Jaká to skvostná závidění hodná — za p o l i t i k u vydávající se — l y r i k a!). —

Konče vývody své, uvedená již slova „Nár. Listů“, adresovaná poselstvu českému: „Promluvte k českým srdcím! . .“ adresuji nyní „Nár. Listům“ já: P r o m l u v t e k č e s k ý m s r d c í m! Nezatajil jsem ani v nejmenším hlubokého a trapného dojmu, jaký ve mně a v celém — trvám — národě způsobilo ono místo úvodníku Vašeho ze dne 13. března, z něhož jde na jevo, že „Nár. Listy“ ve věci pro národ tak důležité, jako jest změna bojovné taktiky českého poselstva, opak toho, co prý by dle přesvědčení jejich národu českému bylo nade vši pochybnost prospěšné, nezatracují, nýbrž »upřímným přáním všeho zdaru« provázejí z úcty k »vlasteneckému mínění a nazírání« poslanců našich přes to, že tito dopustili prý se osudné chyby v počtech svých.

Konečně prosím, aby »Nár. Listy«, pak-li vyhovujíce této žádosti mé, na výtku jim tu činěnou dají odpověď, učinily tak bez obvyklých nadávek a i bez těch obvyklých. »Toho bohdá

nebude, aby . . .«, možno-li tak, totiž (naturam expellas furca . .) vůbec. Kéž by odpověď dopadla tak, jak z celého srdce si přeji proto, že není věcí pro osudy národa našeho lhostejnou, jak na dále zachovají se »Národní Listy« k taktickému obratu poselstva českého.

V Praze, dne 25. března 1903. ALEXANDER NEKLAN.

Manes: České umění.

Referuje K. D. Mráz.

Do svátečně obíleného a nedělně zářícího pavilonu s novou, sytými a svěžími barvami namalovanou lunetou snesl »Manes« kolekci bohatou a pěknou. Práce jak svého členstva, tak i několika nečlenů, kteří na vyzvání se dostavili s dobrými věcmi. Říkám: dobrými, ne nejlepšími. Doslýcháte-li se ovšem, jak mnozí jiní přísnou jury odmítnuti byli, neubráníte se myšlence, že jury mohla býti ještě přísnější při mnohých z těch, kteří prošli ostrým a neúprosným její turnyketem.

Jest pochopitelno, že široká a pyšná devisa »české umění«. vzbudí otázky a poptávky po pracech mnohých, které tu nejsou, ač znamenají část tohoto umění. Mnohá kovově ryze znějící jména tu scházejí, třebas snad ne vždy vinou samého pořadatelstva, jako spíše asi pro jiné příčiny a poměry, česky nechutné a odporné. Než konečně: nebylo a není řeči o representativní výstavě veškerého umělectva českého: to, co vystaveno, jsou valnou většinou práce onoho křídla, které na postupu a dobývání znamená jistě legii prvou, nejodvážnější a nejvýbojnější. V nich uchytili se plaménky obrodných, zdravých a poctivých idejí, aby rozdmychovaly se do upřímného tepla života, ne do divadelně plápolajících požárů ani do čadících, uhasínajících hranic, zapálených nad vlastními hroby. Již umění vystavovatelské samo, upravení prostředí odpovídajícího vnitřní duši vystaveného, dýchající touže vůní a sesilující tento dech celou zmnohonásobněnou škálou příbuzných tónů: to přinesl »Manes« prvý k nám a dopracoval se ve vlastním nynějším pavilonu krásných výsledků. Šťastna jest ruka p Kotěrova a tentokráte dokázala kabinetní kousek. Úprava salonků a rozvržení celého půdorysu jest zdařilé: interieury [jako krajní žlutý] praesentují jemnost a umělecký chic, který u nás znamená ohromně mnoho Tu již netápeme a netlučeme se od stěny k stěně, oči nebloudí do nepřiměřených výšek, obrazy se nepletou přes sebe: jest tu klid, veselý klid, do něhož pískání kosů ze zahrady Kinského zapadá, až srdci milo . .

A legie, která defiluje tu před očima nadšených, kteří rozumí i těch, kteří říkají aspoň, že chápou, (— třebas i lorgnony jejich při té řeči upřímně zvědavě nesly se do výšky jako veliký otazník —), ta legie vedena jest silnými a proto i krok

její jde pevně a ne-li vždy jistě, aspoň pravdivě. K M. Švabinského obrazům často v této výstavě obrátí se kroky, znovu a znovu. Jeť jich tu celá řada, portrétů, kolorovaných kreseb, studií a všechny působí jedním a trvalým dojmem. Nehledě k tomu, že práce z technického stanoviska jsou zajímavy a úctyhodny, budí velikou řadu citů, které sdruženy v celkový, konečný konglomerát, vydají výslednici jedinou a nezapomenutelnou: lyrickou měkkost, chvějnost s jistou dosí melancholie tetelící se v delikátních barevných akordech. Taková »podobizna dámy« v šedivém hedvábu, lesklém a mile svítícím, v živůtku černém prokmitajícím krajkovým přehozem jako v obláčku mlžném, s velikým, načechraným kloboukem, jehož žlutavé péro rajčí mizí v tmavé modři pozadí, v němž usíná červeň kamelií, nebo »Kamélie«, kde žena ve volné říze květované rozčesává si vlas v tichém koutu pokoje, zatopeném v zlatém zášeří, jež v její tváři zpívá celé harmonie přísvitů a reflexů, tím vysloveněji a úmyslněji, že polovice obrazu zasypána temnou zelení listů kamelií i jejich rudých květů slabě mramorovaných bílými proužky, dále zlatá sláva »Rodinovy inspirace«, »portrét dámy se slunečníkem«, celá orgije červené barvy, »u stavu", děvče únavou práce i sladkým zemdlením jara jako v snění skloněné o tkalcovský stav, v sednici zalité zelenými paprsky, řinoucími se oknem v hořící hymně oslepujících ohňů — všechny ty obrazy dýší idylickou něhou, útěkem z křiku života do němých zákoutí, kde může duše rozestříti svá sametová křídla motýlí a vyzpívati se v jich záchvěvech.

Tu sílu vystižení psychy dokumentují i portréty Švabinského.

Znáte poesii Kaminského nebo Salusovu: v portrétech těchto dvou pochopeno a vysloveno vše, v jich tvářích, očích, rtech pověděny jejich myšlenky, city a touhy. To jsou portréty nejen dobře trefených masek, ale i srdcí a všech nervů. Méně zdařilým jest portrét Masarykův, technicky zajímavým jest portrét Riegrův. —

Řadu obrazů poslal Jóža Úprka. V koloritu Úprkově konstatujete stlumení ostrých barev, zdušení i nejjásavějších tónů do celkové jemné základny. Ať maluje podzim, pestrý a plničký mnohobarevných skvrn a do pokraje lesa postaví ženskou figuru vedoucí na pastvu krávu a telátko: veškery barevné dojmy slaďuje do žlutavé, našedlé zeleně podzimu a i ten červený šáteček, roztomile svítící, nehárá a nepálí tak, jak dříve rád malovával. »Legenda«, jarní písnička orání, kde za pluhem a u koní jako by svatí andělíčci v bílých rouchách šli, kde vše tak životné a přece snivé a visionářské, kde hříbě řehce radostí a bílé i růžové květy mizící v modru pozadí živně voní probuzením — to podáno v barvě poeticky odpovídající náladě a přitlumeným výskotům radosti.

Na venku žije Úprka, v kraji, jehož přírodní život není rušen ani ničen tak zvanými pokroky kultury, kam sice také

vsahá zvolna bledá ruka zkázy, kde ale přece žije se zdravě a dýchá z plných plic. Odtud také láska Úprkova k volkům, kravám, unaveným a sedřeným dobytčatům, táhnoucím svorně těžké břemeno s lidmi, sehnutými pod těmito jhy a dřinou. Výborně podává pak tuto svornost, řekl bych pochopení jedněch druhými, kamarádské podporování a spolužití. Tak na obraze »Poledne« nebo »Podsívač«. I tam, kde motiv sám nabízí se bohatostí barev, volí paleta Úprkova pestré sice, ale shodné tóny společného souzvuku. Tak »Na dušičky« klečí a sedí ženy v krojích veselých barev na hřbitově kolem rozsvícené skleněné koule, která hází do tváří řezavé reflexy, odražené v hýřivých modřích, červeních a bělích sukní, zástěr a šátků. Hřbitov zahalen v mlhu podzimní a ta také mírní ostrost barev v krojích, pro nepatrnou vzdálenost ovšem jen v míře poměrně malé. A ještě jeden obraz jest tu. A zase jako by muzika k tomu hrála. Někde daleko, za tou našedlou stráni, která spadá do louky. Slovák s kosou přes rameno jde tu před vámi, slyšíte jeho píseň »už je lúka pokosena..« Nevím, jestli taková píseň, ale obraz mi ji sugeroval, snad dřív, než podíval jsem se do katalogu. To jest ona síla nálady a slovo pravdy.

Antonín Slavíček kolem vsí zapadlých v houšti stromů bloudí, kdes u cesty se zastaví, několik domů namaluje, trochu střech, ať rozžhavených sluncem poledne nebo mdlých, fialových v smrákání večera, hrst stromů košatých a hustých, kousek tmavých lesů v dáli a dílo jest hotovo. Ano: dílo. Těch několik chalup a kus cesty jest básní, lyrickou lícní ve verších dumných, skandovaných zvučným, hlubokým hlasem. Tu jest uvědomělé a úmyslné tvoření, odůvodněné a nenáhodné.

A Kalvoda rád zadívá se do dálek, mizících až v modru horizontu, posetých drobnými skvrnami stromů, lány a plochami polí a lesů. »Před bouří« jest takový prospekt, do půli ozářený sluncem, jehož světlo pomalu víc a více mizí v mračnech nesoucích bouři. Obraz »Močály« jest jedním z nejlepších čísel výstavy. Jak svou náladovostí, tak životem, pohybem rákosí, chvěním vody a vířením větví stromových Jest to rázovitá technika — neříkám dosud manýra — Kalvodova, která v nervósně zohybaných liniích kreslí kraj a jeho dynamiku, docilujíc při jasných barvách velmi jemných a opravdových dojmů. V »podzimním slunku« řeší opět jen barevný problém: tu motiv i celá jeho historie ustupuje studiu a podávání barevné komposice, mající vylíčiti jas a zářivost slunce v podzimních duhách hrajících v listí stromů, keřů a odrazech modré perleti oblohy v zrcadle vody. Barva, propletání se, mizení a splývání její čar a ploch stává se heslem, problémem, o který se bije. Sklon k dekorativním, který konstatoval jsem již při souborné výstavě Kalvodově, osvědčuje se znova: dekorativnost krajinového obrazu jest mu účelem i zde.

Hudeček, Kaván, Pečinka, Braunerova podávají práce dobré ráže, po svém, řekl bych, traditionalním, nám

známém způsobu, což neříkám ku haně jejich. Mát každý z nich svoje vyšlapané cesty a těmi i tu jde

A že ku předu, pevně musíme doufati. Pečinkova »Studie noci« i »Podzimní sad« malovány jsou nejsytějšími barvami, jak jich jen možno v krajině užíti. Tu jako by hlasně říkal svoje heslo a zásadu, že všech barev nejvyšší superlativy nestačí, aby dostihly nádhery barev přírody, když ona jimi hýří. Zdají-li se nám přehnanými tyto tóny či ne, — netáže se umělec; v své touze přiblížili se přírodě volil cestu dle svého nejvěrnější. »Malé město« a »Zavátá ulička« Braunerovy jsou portréty maloměstských zákoutí, (maloměstských i přes to, že ulička jest pražská) se všemi těmi nepravidelnostmi, nakloněnými domy, vikýři, štíty a věžemi. Ukázky takových mravenišť, kde hemží se to malými lidmi, kteří nevědí ani, v jak hezkých koutech se narodili... Kavanův obraz »Překáňky od Tábora« jest zase výbornou ukázkou umění toho u nás již tak málo vyslovovaného krajináře umělce, který loni v Rudolfinu přihlásil se rozkošným motivem zimním a tu zase počínající chumelenici sněhovou líčí. Do lesů v pozadí už sníh se sype: napřed ještě jest jasno, klidno: ale za chvíli zastře se celičký kraj do bílých clon a zmizí horizont, lesy i hory.... Z ostatních krajinářů jmenováni buďtež aspoň Honsa, Panuška a Tomec.

Od snivých samot, vesnic a polí do velkoměst rozběhli se jiní. Paříž je zlákala, dnes Mekka mnoha uměleckých poutníků i lžipoutníků, heslo, cíl a někdy i jen moda.

R. Bém u Seiny se posadil, lodičky líně houpající se na hladině a v dáli kus města namaloval. V barvách, sladěných do zeleného přísvitu, v němž hoří červené, dobře píchnuté body, vyzařuje obraz světlo své i do okolí. V. Stretti kams v slepé uličce u Sorbonny zastavil se v noci, aby zachytil náladu spícího města. Dům prohnutý, jako s břichem do předu vypjatým, mrzák opřený o klády, týčí se tu do tyrkysově modrého nebe: lampa u nároží mdle svítí a v její plamenu jen zeď s plakáty růžově trhá temno noci.... po zdi protáhla se kočka jako hřích, v prudkém mihnutí — vše ostatní v té Impasse Chartière spí.... (Konec příště.)

Socialisace umění.

Zvedl se již odboj proti heslu, jež v poslední době nás usilovalo zaujat plnou šířkou svého založení i energií rozběhu. Bylo odporu toho již nanejvýš třeba, jeť zdravý každý korektiv, byť i přestřeloval, je nutný, aby slepé nadšení zaujatých nezavleklo dobrou myšlenku do slepých uliček, do bařin, z jakých se chceme znenáhla vymanit; nutí zkoumat a myslit vedle horování. Nuž několik slov.

Jak zdomácněla u nás socialisace umění? Dosti pozdě se k nám dostala z Anglie přes Německo zbavena původního svého rázu, deformována systematickým rozumářstvím, a byla přijata lehkým naším temperamentem i zdokonalována v zrůdné formě své tak, že nutno dnes již prudce revoltovat jménem umění i jménem původní myšlenky. Je známa u nás pod záhlavím »umění do školy«, pod nímž byla přijata ministerstvem, které jí zřídilo kočovnou výstavu putující po museích rakouských, vydalo řadu obrazů zvlášť k tomu účelu kreslených; byla přijata učitelstvem zejména českým, jež loni uspořádalo výstavu v Náchodě, letos chystá rozšířenou v Kutné Hoře, založilo časopis »za uměleckou výchovou«; na Moravě pak propaguje ji Klub přátel umění. Všecky časopisy učitelské věnují jí pozornost, mnohé revue i denníky také, zkrátka heslo našlo úrodnou půdu.

V čem je jeho deformace? V úplné záměně cílů. Dnes se chce umění vnésti do školy jako předmět, jemuž se má vyučovat, a v důsledcích toho se žádá na umělcích, aby ke škole, k dítěti, k lidu sestoupili, přizpůsobili se jeho nazírání a vzdali se svých cílů příliš vysokých, než aby mohly být přístupny průměru kulturního člověka. Jaký div, že se zdá požadavek absurdním každé duši vypjaté nad niveau, a že vyvolává anathema; jakýž div, že se klatbou stíží pak všechna myšlenka, ne pouze její zrůdnost.

Původní cíl byl ovšem postaven zcela jiný, a jeho existence opravňuje mne ozvati se proti odporu i proti dosavádní praxi. Reformovat výchovu dnešní, jež je příliš rozumová, příliš učením a málo výchovou, uplatnit v ní ideu krásna, jež po náboženské je paedagogicky nejsilnější, to byl cíl, a jistě dobrý. Žádalo se vzdělání přímo smysly nabytého a v něm opět citové stránky nejvíce. Jisto je, že škola dnešní připouští jen dvojího druhu učení, buď přímo prakticky důležité nebo to, jež bystří a cvičí paměť a soudnost; je jisto, že ve vleku látky učebné naučila se některým způsobům práce vědecké, analyse zejména, jíž se má dospěti k čistým pojmům. A tyto čisté pojmy staly se konečně účelem vší práce školní, ovládly tou měrou, že většina lidí odvykla již vnímat smyslově a nazírá dogmaticky jen brejlemi svých čistých naučných pojmů; nevidí skutečnosti, nýbrž abstrakci. Tímto způsobem získáváme sice lidi schopné silně věřit vědě, ale ničíme jejich smyslovou vnímavost, odnaučujeme je vnímat prostě a přímo. Dosah toho uvědomíme si plně, uvážíme-li následky. Smyslová tupost zbavuje nás úžasného množství požitků krásných, esthetických, jež podává nádhera přírody, mnohotvárná hloubka života a konečně i všecko umění, a tím přímo nutí nás ukájet vrozenou touhu po radosti požitkářstvím hrubým, jemuž je dnešní hromadění společnosti zvlášť příznivo. Dát náhradu ochuzené duši, vrátit člověku radost a krásy a pochopení pro ni, to byl cíl, a opakuji dobrý cíl, jenž by zasloužil i více pracovníků průkopníků,

než má jich dnešní falešný; chtěl učinit práci výchovnou harmoničtější po dnešní rozumové jednostrannosti.

Kdy a jak zfalšování vzniklo? Snad hned v počátku, že prvními pracovníky byli angličtí umělci, kteří chtěli svým uměním postaviti se proti běžné výchově, sestoupivše opravdu se svých výšin k lidu a rozměňujíce velké síly své v drobnou minci potřeby. To snad svedlo k utvoření vignety »socialisace umění« a k falšování všech důsledků. Ruskin, první velký myslitel obrozeného sensitivismu, jasně mluvil o jiném; i on pojal umění mezi prostředky, jimiž lze k cíli pracovat, ale neučinil je cílem a nechtěl ho oklesťovat ve jménu krásy, nechal je prostředkem, posledním v řadě, postaviv před ně přírodu a život.

Nuž vyměňme nesprávnou vignetu, snad podaří se nám pak obrátit i nesprávný dnešní směr veškerého snažení. Řekněme si upřímně, že dnešní práce, výstavy, časopisy a vše ostatní nemá té ceny, jež se jim přikládá, že jsou jen rozřeďováním silných dojmů uměleckých a bezradným tápáním. Což dá se vystavit esthetická výchova? Snad prostředky, jimiž má pracovat? Jediný jen, ten nejnepřístupnější: umění totiž; ale poněvadž výstavy umělecké jsou starou již institucí, a poněvadž byly pro nové heslo zaměněny hlavně výstavami reprodukcí, jež jsou škole a lidu finančně přístupny, stávají se pouhou reklamou reprodukčního našeho průmyslu, nikoliv požitkem čistě uměleckým a ještě méně vůdcem aestheticko-paedagogickým. Nikomu na světě nevnuknou, jak že tedy je třeba vychovávat sebe i jiné, abychom se naučili milovat krásu. Nechci soudit o časopise, jenž si dal správný titul a jenž teprve prvním číslem se objevil s mnohými omluvami, ale přál bych si, aby pochopil, že nemá pracovat pouze pro porozumění u lidí nových, než i proti nesprávnému chápání u svých.

Nechceme socialisovat umění, ať každý umělec pracuje svoje; chceme aesthetisovat výchovu zejména školní, aby přibylo lidí, kteří dovedou mít radost z krásy a tedy také z umění, kteří je dovedou milovat. E. SOKOL.

Sociologie a její praktické užití.

(Pokračování.)

A nyní shrňme již výsledky předchozího rozpočtu našeho politického stavu; jsou tři:

1. Stav tento vykazuje převahou známky vkořeněného, zděděného autoritativismu; naše národní společnost odpovídá tedy celkem po této stránce onomu typu společenskému, který jsme pojmenovali autoritativním.

2. Existují dosti silné tendence ku překonání tohoto autoritativismu a k politice založené na svépomoci a svéodpovědnosti; tedy k politice representativní, čili jak jsme uvykli říkati, konstituční. Nositeli těchto tendencí jsou hlavně část inteligence

(hlavně mladší) a veliká část průmyslového dělnictva, kdežto z ostatních vrstev národa je především rolnictvo dosud hlavním sloupem autoritativního konservatismu. Řadou, v níž za sebou následují: 1) inteligence (menší poměrně část) a průmyslové dělnictvo; 2) obchodnictvo a průmyslnictvo; 3) řemeslnictvo městské a živnostenské dělnictvo; 4) řemeslnictvo venkovské; 5) rolnictvo; 6) dělnictvo zemědělské (vrstva to obyvatelstva stojící nejníže co do kulturní úrovně a stále se tenčící), jest zhruba označeno postupné ubývání tendencí pokrokových.*)

3. Tyto tendence se znenáhla uskutečňují.

Jest tudíž náš politický stav stavem přechodu z autoritativismu do representativismu; dosud je však blíže prvému než druhému. Byly-li vývody naše o konvergenci složek společenského útvaru (»Rozhl.« čís. 21, str. 511) správny, pak by bylo možno již a priori uzavírati, že i naše školství, náboženství, život rodinný, mravní, hospodářský atd., zkrátka všecky ostatní složky našeho společenského života vykazují ráz shodný s tím, který jsme právě nalezli v české politice; čili, bylo by možno takový ráz zmíněných složek deduktivně vyvoditi. Na místo dedukce však nastupme cestu empirickou a vizme, zda zkušenost potvrzuje tento závěr.

*

Nejprve se zastavme u náboženství. Převalná většina českého národa hlásí se k náboženství katolickému, jehož povahu a formu, jakou v životě dnešního českého člověka zaujímá, jsem charakterisoval ve zvláštním článku,**) takže se mohu zde na tamnější výklad svůj odvolati.

Označil jsem katolicism jakožto náboženský autoritativism***) a objektivism†) katexochen, mohl by nám býti dokonce typem v tomto směru, neboť alespoň v dnešní evropské společnosti nenalézáme ničeho, co by mohlo býti srovnáno s katolicko-církevním absolutismem s jedné a nevolnictvím, čirou neosobností s druhé strany.††) Odkazuje čtenáře ke zmíněnému

*) Také věk tu má vliv: kdežto stáří je nakloněno ke konservatismu, mladický a dospělý věk je pokrokový. O pohlavích jsme ve svém rozboru polit. stavu vůbec nemluvili, poněvadž naprostá pasivita žen v poměrech politických je všeobecně známa.

**) Myšlenkové proudy v katol. kněžstvu, zvl. českém (»Rozhl.« XII., čís. 47—52). Srov. též podrobnou charakteristiku středověkého katolicismu ve spise prof. dra. Drtiny: Myšlenkový vývoj evropského lidstva str. 132 a násl.

***) L. c. 1215—6.

†) L. c. 1214—15.

††) Právě co toto píši, sdělují denní listy, že známý prof. Ehrhard názory proslovené ve svém spise »Katolicismus a dvacáté století« na rozkaz Kongregace indexu odvolal. Zpráva není prý sice dosud zaručena, ale i kdyby byla, nemohla by překvapiti, poněvadž by to nebyl případ ani první (Fenelon, Schell . .), ani, troufám, poslední. Co však znamená takové odvolání? Má-li odvolávající za nesprávné uznati názory, které před tím rozumově za správné uznával, a to na pouhý rozkaz, tedy ne proto, že by zase roz-

článku, podotýkám zde pouze tolik, že tento autoritativism lze jakoby „in nuce" postřehnouti v katolickém pravidle víry (regula fidei): katolík věří a vyznává všecko, co mu církev věřiti velí, čili co mu k věření předkládá. To neznamená nic jiného než právě zmíněnou nesamostatnost a neosobnost, naprostou závislost člověka ve věcech náboženských a ve všem, co s náboženstvím souvisí,*) na „církvi", t. j. v praxi na svém faráři či kaplanu, který však je rovněž tak nesvoboden vůči biskupu — a tento vůči papeži. Taková jest tato hierarchická soustava: naprostá poslušnost nahoru a v mezích této neomezené poslušnosti stejně neomezená vláda dolů. Představitelem církve t. j. neomylnou, kritice se vymykající autoritou je papež; vůči němu je veškerenstvo ostatních věřících bezmocno. Ale tím, čím je papež církvi, je biskup diecési (ovšem v mezích řečené již absolutní poslušnosti papeže) a tím — neomylnou, kritice se vymykající autoritou je farář nebo kaplan farní obci Jeho kázání je „slovo Boží" (!); vysloviti pochybnost o pravdě některého jeho výroku z kazatelny znamená činiti se podezřelým z kacířství, nevěry nebo socialismu (u lidu namnoze oba posléze jmenované pojmy splývají v jedno). Takový je katolicism vůbec, takový je důsledně také katolicism český: absolutism s jedné a úplný nedostatek svobody s druhé strany;**) a v tom je jádro akutního jeho sporu s novou dobou. — Jen nepatrná poměrně menšina českého obyvatelstva hlásí se k různým konfesím protestantským, které však celkem nevelmi navzájem se liší. Protestantism znamená značný pokrok od katolického autoritativismu a objektivismu, ale nikoliv ještě plné jeho popření. Autorita osobní tu nahražena autoritou neosobní, biblí: v mezích této může se rozum svobodně pohybovati — ale jen v těchto mezích: úplné emancipace od autority, od vnějšku, úplné samostatnosti tu tedy dosaženo není. A totéž sluší říci o ostatních formách objektivismu: církevnictví protestantské není sice ani z daleka tak autokratické, jako hierarchie katolická, je spíše konstituční, ale dokonalá forma konstitučnosti to přece ještě není; a pouhá existence soustavy obřadů, jakkoli chudé oproti obřadnictví katolickému a daleko ne toho významu, dokazuje ten ráz, který právě zveme objektivismem. Protestan-

---

umově byly vyvráceny, nemůže to patrně značiti nic jiného, než vsugerované zapření rozumu; popření rozumu jakožto kriteria pravdy, kterým je autorita. V katolicismu je sebezapření zásluhou: v tom je celý konflikt mezi ním a dobou, která spěje k uplatnění individua.

*) A co by s ním nesouviselo, jestliže se náboženství pojímá jakožto »plnost života«? Proto středověké nároky papežů na svrchovanou autokracii (i ve věcech politických) byly zcela logickým důsledkem katolického principu — a proto dosud důslední spisovatelé katoličtí tyto nároky hájí.

**) Nechuť církevních kruhů k tomu, dát bibli do rukou lidu, a důraz kladený na osobní autoritu, na živé slovo kazatelovo znamená právě snahu posíliti náboženskou odvislost lidu; neboť při čtení bible by tento mohl samostatněji přemýšleti než při poslouchání kázání, které je sugesci svého druhu.

tism značí krok k subjektivismu náboženskému a konstitucionalismu, krok značný, ale nikoliv ještě dojití cíle. Máme-li pak na mysli nepatrné početné jeho zastoupení v zemích českých, můžeme lid český a posteriori označiti za katolický, t. j. nábožensky pasivní a nesamostatný,*) a budiž dodáno hned, že tato charakteristika platí především o venkovském lidu rolnickém a z tohoto zase více o obyvatelstvu méně úrodných a řídčeji obydlených krajin a vsí nebo městeček vzdálených od větších, zejména průmyslových měst, a ovšem o nepoměrné většině žen.

Ale skryté i zjevné síly pracují na podrytí církevního absolutismu a na vymanění lidu z jeho područí; obracejí se především proti katolicismu, poněvadž zde ráz ten je vyjádřen nejmohutněji ze všech náboženských a církevních soustav. Za doklad může tu na prvním místě býti uvedena stále více se šířící nespokojenost s „klerikalismem", jak jsme právě katolicism si pojmenovali, prestyž odporu, který jsme nakupili na tento pojem. Heslo: pryč od Říma! ozývá se také u nás; ale jako jsme prve viděli v politice, tak také zde (a snad v míře ještě větší) nebývá jasnosti v kritice a cílech hnutí. Není ujasněna kritika: Kdybychom se ptali; proč od Říma pryč? Obdrželi bychom jistě odpovědi dosti mlhavé a neurčité. Někteří jsou nespokojeni s kněžstvem, náboženství jest jim prý svaté; jiní by snad odůvodnili svou nespokojenost upálením Husovým nebo některými dogmaty či jinými projevy katolicismu (pouti, zpověď . . .), jiní by se odvolali na majetek hierarchie a bídné mzdy . . . Jest mnoho neurčitého a, jak praví p. Jozífek, jalového v tom slově: klerikalism. A stejná neujasněnost bývá v cílech. Kam od Říma? Jeden čas zdála se některým takovým útočištěm církev Iškova; jindy se mluví o protestantismu (méně o pravoslaví), nejčastěji pak o „vědeckém názoru světovém", což jest pojem u většiny těch, kdo jej vyslovují, velmi široký a neurčitý. Ale přese všechnu tuto nejasnost a neurčitost jest přece cosi velmi určitého v těchto snahách a jim společného: jakýsi živelný, takřka instinktivní odpor**) proti katolicismu, snaha povaliti církevní absolutism — odtud právě ty útoky hlavně na kněžstvo, na „panovačný klerikalism« — a dospěti k svobodě svědomí: proto také hraje Hus, v němž poněkud ideologicky spatřujeme zástupce této idee,***) tak důležitou roli

*) Již samy názvy: pater (= otec) užívaný o knězi sebe mladším, podobně jako pastýř (pastor) — a ovečky, dítky naznačují tu náboženskou pasivitu lidu, potřebu býti voděnu.

**) Jistý mladý učitel mi pravil: »Nemohu čísti žádné katolické knihy pro instinktivní odpor, který k takovým knihám cítím; nedovedu si sám tento pocit vysvětliti . «

***) K dokonalému pojetí idey o svobodě svědomí Hus nedospěl, jak vysvítá z jeho kázání a spisů na př. o právu a povinnosti vrchností moci nutiti své poddané k vykonávání nábož. funkcí, »stavovati zlořády« — z názoru jeho o trestu smrti na kacíře (Hus tento trest uznával) atd.; bylaf by taková idea v 15. století velmi nebezpečná — a nemožná. Ale předbojníkem

v našem protiklerikalismu. Nápadna jest u tohoto protiklerikalismu našeho příkrá, skoro bych řekl brutální jeho forma;*) ale i ta nalezá výklad svůj v okolnosti, že právě církevní absolutism je tak vypjat jako žádný jiný a že tedy více než kterákoli z ostatních složek dnešního sociálního útvaru představuje společenský atavism: odtud ta zmíněná již živelnost, instinktivnost odporu, odtud příkře radikální forma antiklerikalismu. Že tento radikalism znamená vývojově nižší formu pokrokového hnutí, vysvětluje se touž okolností; a jest zároveň vysvětlením výše zmíněné nejasnosti v kritice a cílech. Ptáme-li se, kteří že jsou nositelé tuto charakterisovaných tendencí, shledáme, že jsou to tíž, kteří také v politice lámou kopí pro idey pokrokové: tedy část inteligence (hlavně díl učitelstva a akademické mládeže), průmyslové dělnictvo atd.; nejméně jsou těmito tendencemi zasaženy široké vrstvy lidu rolnického a ovšem ženy. — Ano ani kněžstvo samo nezůstalo ušetřeno týmiž proudy; také v něm se objevují protiautoritativní a individualistní tendence v životě církevně-náboženském,**) snahy po jistém konstitucionalismu v církvi atd., jak jsem blíže objasnil v citovaném již článku, tomu předmětu zvláště věnovaném; ale ovšem z příčin tamtéž uvedených bývají tyto tendence vyslovovány dosti tlumeně a s bázní vyvoditi a vysloviti všecky důsledky.***)

A jako jsme to viděli v politice, tak také v životě církevně-náboženském nezůstávají síly a tendence, jichž povahu jsme právě naznačili, beze všeho vlivu na skutečnost. Vzrůstající pesimism a nespokojenost šířící se v řadách kněžstva mohou býti ukazovatelem postupující emancipace lidu od církevní autority a názoru katolického, čímž ovšem stav kněžstva je zhoršen. Nával abiturientů do klerikálních seminářů v posledních letech

---

jejím byl: to patrno z jeho chování na koncilu K. i před tím: z toho, že větší důraz kladl na přesvědčení než na poslušnost, a že chtěl ustoupiti jedině důvodům. Jinak je ve způsobu, jakým náš protiklerikalism pojímá Husa, mnoho anachronistického.

*) Viz můj článek: Proti klerikalismu v letošních »Rozhl.« č. 5.

**) Tak v orgánu Katol. moderny české »Bílý Prapor«, ročn. I., čís. 15. (článek: »Náš program«) píše anonymní autor: »Oč běží, je to, abychom si byli vědomi podstaty reformního katolicismu. Co je vlastně jádrem jeho, ať v Americe, ať v Evropě, »u sestárlých« Španělů, Francouzů, Italů i u mužných Angličanů a Němců, jako u »mladistvých Slovanů?« Je to snaha po větším individualismu, po větším uvolnění osobnosti z přílišné závislosti na církevní autoritě, jak se vyvinula v době protireformační; boj o možnost iniciativy, samostatného tvoření, o volnost smýšlení v politice, umění, vědě; touha nebýti připoután pouze k minulosti, tradicím, zvykům, nýbrž hledat a spolupracovat na stavbě nového světa, nových slov, pojmů, forem, řádů. Reformní katolicism chce církevní autoritu omezit na pole čistě náboženské..« A v témž časopise v čl Na konec roku: »Je potřeba, aby každý z nás zvětšoval svou životní schopnost, schopnost žíti.« .. musíme působit na hierarchickou vládu, aby nebyla a nemohla býti balvanem na cestě života národův i jednotlivcův v ničem vůbec.« (st.. 582.)

***) Odtud jistá polovičatost a programová nejasnost tohoto hnutí, kterou vedle jiných pěkně charakterisuje prof dr. T. G. Masaryk v článku »Profesor Ehrhard's Widerruf« v deníku »Zeit« ze dne 18. ledna 1903.

značně seslábl;*) a kdybychom měli statistiku navštěvovatelů kostela a těch, kdo přijímají svátosti, účastní se poutí k t. zv. zázračným místům a pod., jistě bychom shledali, že vliv katolických ideí na lid a zájem lidu pro ně znenáhla klesá, a to nejen v městech, ale i na venkově. Také ve veřejném životě platí dnes kněz celkem méně nežli ještě před 10—20 roky. (Rovněž jisté vzpružení protestantismu, jaké lze pozorovati v poslední době, není tu beze všeho významu). Ano, o tom není pochyby: emancipace od vlády kněžstva a katolických ideí pokračuje. Pomalé tempo, jakým se to děje, může vyvolávati nespokojenost antiklerikálního radikalismu — a taková nespokojenost jest prospěšná, neboť je zárukou a hybnou silou dalšího postupu v před — ano může vyvolávati i pesimistické úsudky (jaké se jeví na př. v žalobách na postup klerikalismu): ale právě tato nenáhlost jest vítána sociologovi, který objektivně pozoruje osoby a věci a vmýšleje se lépe do zákonů společenského života zná také nebezpečenství příliš náhlých skoků v před.

A tak diagnosa, kterou jsme právě učinili o náboženském životě českého lidu, odpovídá úplně té, kterou jsme prvé učinili o životě jeho politickém: přítomný stav je po výtce náboženským autoritativismem (ač oproti dřívějšku, zejména středověku, značně seslabeným), na jehož odstranění pracují jisté, nikoliv slabé tendence; a tyto se nenáhle uskutečňují. Tedy i náboženský stav náš je stavem přechodu od autoritativismu k representativismu (srozumitelněji: k náboženskému subjektivismu), ale prvému je dosud blíže. Jest však přece jeden rozdíl mezi naším stavem církevně-náboženským a politickým, a to důležitý. Z výkladu obou seznali jsme, že v onom jest autoritativism mnohem vypjatější nežli v tomto a že tendence proti prvému pracující jsou radikálnější čili, jak jsme pravili, vývojově nižší než obdobné snahy v politice. Tato skutečnost může znamenati sotva co jiného nežli že autoritativism církevně-náboženský je základnější, starší a tedy více utvrzený a méně schopný přizpůsobení než autoritativism politický. To zdá se také příčinou, proč mnozí poměr obou označují za poměr příčiny a následku.

Turlendana se opil.

Když pil poslední sklenici, na obecních hodinách odbíjely právě dvě hodiny po půlnoci. Když údery velmi jasně zněly

*) Ovšem tu by mohlo býti příčinou i zlepšování existenčních podmínek u jiných stavů; ale myslíme, že také uvedené v hořejším výkladu příčiny spolupůsobí. V nedostatku kněžstva je největší nebezpečí pro katolicism a zdá se, že to bude poslední a již smrtelná jeho nemoc; že by však tento konec nastoupil již brzy, v době dohledné, to očekávati může jen ten, kdo nemá ponětí o setrvačnosti společenských institucí.

v měsíčním tichu, pronesl Biagio Quaglia hlasem zakaleným vínem: Dobytek! Co dělat?

Ciávola skoro natažen pod lavicí zdvihal časem dlouhé světoběžné nohy a vyprávěl zmateně o tajných honbách v oborách pescarského markýze, poněvadž divoká chuť po zajíci stoupala mu v hrdle, a vítr přinášel pryskyřičnou vůni pinií z přímořského lesíka. Biagio Quaglia kopnul plavého pytláka a učiniv pohyb, jako by se zdvihal, pravil: Jdem', Purie!

A Ciávola s velikým úsilím se vzpřímil kolébaje se, štíhlý a dlouhý jako chrt.

Jdem'; vykroč se mnou, odvětil zdvihaje ruku do výše jako by pozoroval ptáky, poněvadž snad myslil na nějaké stěhování ptactva.

Turlendana se také hnul; a spatřiv za sebou vinárnici Zarricante, jež měla svěží tváře a pěkně vyvinutá prsa, chtěl ji obejmouti. Ale Zarricante proklouzla mu mezi rukama s jakousi nadávkou.

U dveří žádal Turlendana oba přátele, aby ho trochu provázeli a podporovali kousek cesty. Ale Biagio Quaglia a Ciávola, již tvořili krásný pár, za smíchu obrátili se k němu zády a odcházeli v měsíční záři. Turlendana potom jal se pozorovat měsíc, který byl kulatý a rudý jako kanovnická tvář. Okolní místa mlčela. Domy bělaly se v řadě. Na schůdkách u dveří mňoukal kocour v májové noci. Muž, maje v opilství obzvláštní náklonnost k něžnosti, vztáhl ruku, aby zvířeti polichotil. Zvíře však, jsouc plaché, vyskočilo a zmizelo.

Spatřiv blížícího se potulného psa, pokoušel se obrátiti na tohoto proud své milostné laskavosti. Ale pes šel jinam, neodpovídaje na volání, a dal se v jednom koutě křižovatky do hryzání kostí. Skřípot pracujících zubů bylo zřetelně slyšeti v tichu.

Když za chvíli dvéře kantýny se zavřely, Turlendana zůstal sám u velkém úplňku oživeném stíny a táhnoucími mraky. A jeho mysl byla zaražena tím rychlým prcháním všech okolních bytostí. Všechny tedy prchaly? Co udělal, že všechny prchly?

Počal se nejistě ubírati k řece. Myšlenka na ten všeobecný útěk, když pomaloučku šel ku předu, zaměstnávala hlouběji mozek vzrušený bacchickými výpary. Potkav dva jiné toulavé psy, zastavil se u nich skoro k vůli pokusu a zavolal na ně. Obě ničemná zvířata plouživa se dále podél zdí s ocasem mezi nohama; a vyhnula se. Pak, když byla dosti daleko, začala štěkati; a náhle se všech končin kraje, z Bagna, Sant' Agostina, Arsenalu, Pescherie, se všech špinavých a temných míst přiběhli potulní psi jako na bitevní signál. A nepřátelský řev té vyhladovělé smečky stoupal až k měsíci.

Udivený Turlendana, jemuž nejistě vyvstával v duši jakýsi nepokoj, dal se zase na cestu čilejšími kroky, klopýtaje každou chvíli na drsné půdě. Když došel k bednářské čtvrti, kde množství Zazzettových sudů tvořilo bělavé kupy podobné pomníkům,

zaslechl přerývající oddechování zvířecí. A poněvadž utkvělá myšlenka o nepřátelství zvířat stále se ho držela, přiblížil se k té straně s tvrdošíjností opilce, aby učinil znova pokus.

V nízké stáji tři staří koňové Michelangelovi supěli unaveně u jeslí. Byla to sešlá zvířata, jež ztrávila život taháním velkého vozu plného kupců a zboží dvakrát denně po chietské silnici. Pod tmavou kůží, tu a tam odřenou postrojím, vyčnívala žebra jako suché rákosí z kůlny na spadnutí; přední ohnuté nohy neměly takřka kolenou; hřbet byl zubatý jako pila; a hubený krk, kde sotva zůstala nějaká stopa po hřívě, klonil se k zemi, takže bezcitné nozdry skoro dotýkaly se sešlapaných kopyt.

Dřevěná, chatrná mřížka zahražovala dvéře. Turlendana počal dělati: Huš, huš, huš! Huš, huš, huš! — Koně se nehýbali; ale oddechovali stejně jako lidé. A obrysy jejich těl objevovaly se matně v modravém stínu; a zápach jejich výparů mísil se se zápachem jejich steliva.

Huš, huš, huš! pokračoval Turlendana žalostivým tonem, jako když pobízel Barbaru k spánku. Koně se nehýbali. — Huš, huš, huš! Huš, huš, huš!

Jeden z koní se obrátil a přišel položit velikou beztvárnou hlavu na mřížku, dívaje se očima, jež zářila při měsíci, jako by byla plna temné vody. Dolní pysk visel mu jako cíp měkké kůže, odkrývaje dáseň. Nozdry při každém vdechu chvěly se na slizkých chrupavkách tlamy a svíraly se častokrát se snadností vzdušné bubliny v lehké masse, jež kvasí, a opět se otvíraly.

Při pohledu na tuto stařeckou hlavu opilý se vzpamatoval. Proč pak se nalil vínem, on obyčejně tak střízlivý? Na okamžik, uprostřed zapomínavé opilosti, objevila se před ním podoba umírajícího Barbary, podoba velblouda, který ležel na zemi a měl dlouhý nehybný krk na slámě a kašlal jako člověk a chvílemi sebou slabě trhal, kdežto při každém pohybu naběhlý břich vydával zvuk sudu do polovice naplněného vodou.

Veliká soucitná něžnost ho pojala; a velbloudův smrtelný zápas s těmi nenadálými otřesy a těmi podivnými drsnými stony, jež ochvívaly hlučně celou ohromnou položivou kostrou, a s tím namáhavým úsilím krku, který se zdvihal na okamžik, aby zase padl na slámu vydav dutý těžký zvuk, zatím co nohy se pohybovaly, jako by běžely, a s tím ustavičným třesením se uší a tou nehybností zřítelnice, jež se zdála dříve vyhaslou nežli kterákoli jiná citlivá část, tento velbloudův smrtelný zápas uvedl jej jasně v paměti u veškerou jeho lidskou bídu. A on, opíraje se o mřížku mechanickým pohybem úst opakoval ku koni Michelangelovu: Huš, huš, huš! Huš, huš, huš!

S nevědomou vytrvalostí opilců, se vzrůstající otupělostí pokračoval; a byl to jednotvárný zasmušilý nářek, smutný jako zpěv nočních ptáků. Huš, huš, huš!

V tom Michelangelo, jenž to zaslechl na posteli, ukázal se z nenadání v protějším okně; a rozzuřen dal se do nadávání a proklínání rušitele. K.... synu, jdi se utopit do Piscary! Kliď se odtud! Kliď se! K.... synu, přišel's znepokojovat lidi? Ožralče zatracený! Kliď se!

Turlendana kolísaje dal se opět na cestu k řece. Na ovocnářské křižovatce odbývala tlupa psů milostný koncil. Když se muž přiblížil, tlupa se rozprchla směrem k Bagnu. Ode vsi Gesidia vyrazila jiná smečka a dala se k Bastionům. Celý kraj pescarský v příjemném jarním úplňku byl pln psích lásek a půtek. Ovčácký pes Madrigalův, připoutaný, aby hlídal zabitého býka, chvílemi se ozýval svým hlubokým hlasem, který přehlušoval všechny ostatní hlasy. Každou chvíli nějaký utrhnuvší se pes uháněl sám tryskem, směřuje k místu půtky. V domech uvěznění psi vyli.

Nyní podivnější zmatek zachvátil mozek opilého. Před ním, za ním, okolo něho domnělý útěk věcí počínal ještě rapidněji. On se blížil a všechny věci se vzdalovaly: mraky, stromy, skály, břehy, řeky, ráhna bárek, domy. Tento druh všeobecného odpuzování a zavržení naplnil jej hrůzou. Zastavil se. Táhlé kručení hnulo mu útrobami. Náhle v spletené mysli bleskla mu myšlenka. — Zajíc! Ani Ciávolův zajíc nechtěl již zůstati u něho! — Hrůza jeho vzrostla; chvění pojalo nohy a ruce. Ale puzen sestoupil mezi štíhlé vrby a vysokou trávu na břehu.

Měsíc plný, zářící, rozléval po celé obloze klidný sněhový jas. Stromy skláněly se v tiché polohy ku pozorování prchajících vod. Jakoby pomalý slavnostní dech vycházel ze spánku řeky v měsíčním světle. Žáby skřehotaly.

Turlendana se skoro skryl v roklinách. Ruce chvěly se mu na kolenou. Z nenadání pocítil, že se pod ním něco živého hýbe: žába! Vyrazil výkřik, dal se do běhu potáceje se uprostřed vrb, jež ho šlehaly. Maje rozrušeny své smysly byl vyděšen jako nadpřirozeným zjevem.

Do jedné vydutiny v půdě padl na břicho, obličejem do trávy. Povstal s velikým namáháním a díval se okamžik okolo na stromy.

Stříbrné obrysy topolu zdvihaly se nehybně, mlčenlivě ve vzduchu; a zdálo se, že se týčí až k měsíci klamivým prodloužením vrcholků. Břehy řeky mizely jako by byly nekonečny, takřka nehmotny, jako obrazy krajin ve snách. Na pravé straně vyzařovaly mělčiny oslepující bělost, solnou bělost, po níž v přestávkách přecházely stíny vrhané putujícími mraky, jemně jako modravé závoje. V zadu les zavíral obzor. V ůně lesa a vůně moře se mísily.

Hó, Turlendano! hóóóó! — volal nějaký velmi jasný hlas. — Turlendana zaražen se obrátil.

Hó, Turlendanóóóóó! — A Binchi-Banche se objevil v průvodu nějakého finančního strážníka na počátku stezky v yšlapané námořníky ve vrbovém houští.

Kam jdeš tak pozdě? Oplakáváš velblouda? ptal se Binchi-Banche, přikročiv k němu.

Turlendana neodpověděl hned. Přidržoval si rukama kalhoty, kolena prohýbal trochu do předu; a v obličeji měl tak podivný blbý výraz a breptal tak uboze, že Binchi-Banche i finanční strážník vypukli v hlučný smích.

Jdi, jdi, pravil vraščitý človíček, bera opilého za ramena a vyváděje jej na cestu k moři.

Turlendana šel napřed. Binchi-Banche a finanční strážník za ním opodál, smějíce se a hovořice tichým hlasem.

Nyní přestávala zeleň a počínaly písčiny. Bylo slyšeti jek příboje v pescarské úžině.

V jakémsi písčitém dolíku mezi dýnami našel Turlendana Barbarovu mrtvolu ještě nepohřbenou. Veliké tělo, celé odřené, bylo zakrváceno; spousty tuku na hřbetě byly ještě odkryty a vypadaly, jako by byly žlutavé barvy; na nohou a stehnech zůstala kůže se vší srstí a mozoly; v hubě bylo viděti dva ohromné, hranaté zuby, zahýbající se z hoření čelisti a bělavý jazyk; spodní pysk byl, kdo ví proč, uříznut; a krk podobal se hadímu trupu.

Turlendana spatřiv toto zneuctění dal se do křiku potřásaje hlavou. Vyrážel ze sebe podivný zvuk, jenž se ani nezdál lidským: Ahó! Ahó! Ahó!

Potom, chtěje se shýbnouti k velbloudovi, upadl; marně se namáhal, aby se zdvihl; a přemožen vinným ochromením, pozbyl vědomí. Binchi-Banche a finanční strážník, když jej viděli padat, přiskočili. Chopili se ho, jeden za hlavu a druhý za nohy; zdvihli jej a položili podle těla Barbarova, do polohy, jakoby se objímali. Oba při práci hekali.

A tak Turlendana ležel s velbloudem až do svítání.

PŘEL. LAD. P. GABRIELLE D'ANNUNZIO.

Literatura, umění, věda.

Jan Kotěra: Práce mé a mých žáků. Půl století bylo třeba než došly uznání tři základní pravdy architektury a užitého umění Semperem v jeho „Stylu" vyslovené: Umělecký objekt musí předem vyhověť účelu, pro nějž byl stvořen, musí odpovídat materiálu, z něhož byl vyroben a technika zpracování musí souhlasit s oběma předcházejícími. Celkem řečeno, umělecká pravdivost. Předmět, jenž pochybil proti této trojici, není slohový, nemá styl. Všichni výtvarníci tyto pravdy znali, ale při tom bědovali, že doba nemá svého osobitého stylu architektury; neměla, neboť točila stále kaleidoskopem forem z rozbitých starých děl, spokojovala se místo tvořivou činností v rámci zmíněných tří zákonů s věčným mícháním osvědčených již tvarů a proporcí. A přec odstranění této vady leželo na snadě: nic nežli poslechnout Sempera a zákony, jež byly žádány pro židli neb koberec, vnésti do nejabstraktnějšího všech výtvarných umění, architektury. Pravdu za každou cenu: dům není pro dožete, ale pro nájemníka, sádra je sádra a ne kámen atd. Odvážili se mnozí, nafukli Kolumbovo vejce a hned zde byl osobitý styl naší doby, jehož nejrozmanitější projevy, geniální i bláznovské, omluvitelné dobou kvasu, shrnuje laik pode jménem Secese. V Rakousku byl to prof. Wagner a jemu

děkujeme za probuzení se těchto pravd i u nás: Prof. Kotěra jest štěp jeho stromu, zasazený v Praze a nesoucí nové ovoce dle zákonů uměleckého klimatu a půdy. A tak citují se již jména mladších umělců s přívlastkem „Kotěrova škola«. Co by to ale znamenalo? Že by prof. Kotěra strhl ve své šlépěje řadu mladších talentů, jíž by podávali své myšlenky vždy pod reflexem výrazu svého mistra. Ale tím by vlastně Kotěra přestal být hlasatelem nového směru, žádajícího především individualitu a vypovídajícího každé šabloně a každé kopii co lživé boj. Slovo „škola" tají tudíž v sobě osten; profesorovi by to nebylo na závadu, neboť jest právě činností profesora skupit žáky a sdělit jim část svých vědomostí neb cviku, žel že s kletbou vytvoření slabého odvaru vlastní bytosti; ale umělci, a to ještě bijícímu se za své zásady, z nichž individualita jest u Kotěry právě nejmarkantněji vyznačena, jest takové slovo nepříjemné. Tu třeba dokázat všem, kdož znají tento rozpor a nový problém umělecké výchovy, že možno sloučit obojí: že možno být profesorem, t. j. reprodukujícím vlastní zkušenosti do tvárných myslí svých žáků a přece jen vychovávat z nich umělce samostatné, vlastní cestou jdoucí, od mistra odlišné. Tedy „škola" že neznamená skupinu kopistů, nýbrž sdružení obdrževší návod a několik rad k vlastní krystalisaci; soubor různých, již děkuji k vlastní práci své mistru za impuls, nikoliv za suggesci. A ukázka toho, prvá v době působení prof. Kotěry v Praze během tří let, a tudíž nedovolující ještě určitý a definitivní soud jest složena v díle „Jan Kotěra: Práce mé a mých žáků" vyšedším před nedávnem ve Vídni u Schrolla v mnoha jazycích. Kotěra na 50 listech ukazuje sebe, svá díla hotová i skizovou stenografii příštích, na čtyřiceti dalších pak práce své „školy", a vybízí k srovnávání, jak dostál úloze profesora i tvůrce nových uměleckých hlav. Nutno opakovati, že nelze pronésti ještě definitivní soud, možný až po větším počtu děl žáků, jež se zjeví během dalších tří let nejen na papíře, ale i v bytech, krámech a ulicích. Z toho ohledu jest kniha tato co prvý stupeň vývoje školy Kotěrovy vysoce zajímavá a pro toho, kdo chce studovati vývoj architektury a užitých umění u nás nezbytná. Dlužno-li říci přece soud, tedy možno tvrdit — odpovídají-li díla v knize celkové osobitosti žáků v skutečnosti — že se snaha vypsaná Kotěrovi daří. Jest třeba ovšem k poznání tomu analysy tvarů, schopnosti dnes v publiku řídké; neboť oko jeho otupené věčnými grekisujícími tvary městských architektur nechápe ještě rozdíly, a novou tuto formální mluvu ač v různé směry se rozbíhající, shrnuje v jedno Vzdor tomu mezi Kotérou a jeho žákem, ku př. Eckem jest větší rozdíl, než mezi sty renesančně-barokových formalistů dohromady; a dobře jest, když se Kotěra již v počátcích brání zpovrchňování publika názvem „Kotěrova škola" a nutí knihou svých a žákovských prací k úvaze. V ní ovšem nesmí se hledati vrchol snah obou táborů, nýbrž nutno zírat na ní jako na jarní keř s pupeny a květy, z nichž kdysi budou plody. Knihou touto není vývoj žáků uzavřen, za nová tři léta snad uzříme etapu novou; pak poznáme, která jména klesla v šablonu a která se rozvila, jaká byla gravitace umění Kotěrova a jaká odstředivost osobnostních sil. K. P.

Hudba. Na sklonku hudebního období rychle se nyní vystřídávají nejrozmanitější zjevy koncertní, jako by chtěly doraziti k metě pražského úspěchu, nežli plně rozkvetlé jaro odzvoní pobytu v koncertní síni. Mnohé nelze ani letmo v mé zprávě připomenouti, ježto jednak času nedostává se k pobytu v koncertě, který mezi mnoha plevami jedno nebo dvě zrnka dobrá přináší, jednak neochota pořadatelů vzmahající se vesměs a zejména vůči revním často nutí k abstinenci jinak velmi příjemné; poněvadž pak povaha zpráv nutí míti zřetel jen k takovým zjevům, jež buď umělecky stojí ve vlnobití ojediněle nebo organisačním významem svým jsou zajímavy, přejdu mnohé bez poznámky.

Český spolek pro komorní hudbu měl ve třetím večeru 4. března zajímavý program: roztomilý, průhledný kvartet Haydnův z C-dur (op. 33 č. 3) vedle „vážného" Beethovenova z F-moll (op. 95), pětivěétho a pak Čajkovského sextet „Vzpomínky na Florencii" z D-moll op, 70, který byl do jisté míry novinkou. Vedle klasických linií obou prvních skladeb vyjímá se dílo Čajkovského jako odlika jiného světa a světla: v jeho větách zpívá cosi hmotného, zrcadlí se tam prudší tep obyčejnějšího, vášnivějšího života psychického a valí se proud vnějšku, scenerie a nálada jsou křiklavěji barvité, někde štěpí se od

vzorů komorních. Tato jeho zvuková rafinovanost při neveliké obsažnosti hudebních idejí, kolorit efektní, melodika zvláště v poslední větě a v druhé do trivialnosti zabíhající — jsou vlastnosti, kterými dovede uchvátit prostřední posluchačstvo komorních našich večerů a jimi také docílilo úspěchu, který tím nápadněji se odrážel od přijetí Haydna a Beethovena. Zvláště na Beethovena dlouho budou si posluchači zvykati: je to příliš hluboký tok hudebních krás, nežli aby jejich příslovečná ležérnost mohla jej do dna proniknouti. — V mimořádném koncertě 13. března, který podniknut byl nepřímo na podporu České Filharmonie, jež jako výkonný sbor jeho se súčastnila, provedeno bylo tré skladeb o sobě sice zajímavých, ale přece nelze potlačiti lítost, že doby příhodné nebylo užito k provedení slíbeného Schubertova okteta, za něž jistě každý dobrý hudebník byl by rád obětoval Mozartovo Divertimento z F-dur pro smyčce a dvojici lesních rohů a Beethovenovo nikoli nejsilnější a nejpoutavější Rondino pro dvojice hobojí, klarinetů, lesních rohů a fagotů. Bylo by ovšem k tomu bývalo potřebí jemnější průpravy, ale umělecký výsledek byl by býval čestnější. Dvořákova Serenáda (op. 44) byla poklonou domácímu krbu. Česká Filharmonie není sice vychována, aby vydala ze svého měnlivého sboru komorní sdružení jednodechá a ucelená, odpadají tu tedy do jisté míry přísná měřítka kritická, ale přec jevilo provedení skladeb stopy příliš rychlého studia, které v souhře nedocilovalo přesnosti a odlišenosti v odstínech a v tempu Rondina zanechalo váhavou kolísavost. V Divertimentu obsadil dr. Zemánek smyčce přílišným počtem hráčů: odtud jeho zvuková tvrdost a přehutnělost, která snad budoucně v obdobném případě nějakém bude opravena.

V devátém a desátém populárním koncertě v Plodinové burse pořádaném podobně jako poslední velký koncert v Rudolfině za podpory České jednoty pro orchestrální hudbu odvážila se Česká Filharmonie na veliká díla symfonická s neobyčejným zdarem: nejprve 8. března provedla Lisztovu Faustovskou symfonii, pak 15. března Berliozovu Fantastickou symfonii. Prvá ve svých třech charakterových obrazech je epicky založena, marně tedy by byl v ní hledán nějaký silný, stříkající proud dramatický: jen ve třetím vyznívá démonický tón, který v závěrečném sboru utonouti má jako v tůni mystické říše, jíž kraluje, co věčně ženské. Liszt počítá s illusí vstupu sborového, jenž jako z temna se rodí, z tajemna se solovým hlasem zpívá. Nemohl jsem se nikdy zbaviti představy velikého sboru mužských železných hlasů, ocelově tvrdých a tenoru zvláštní kontrastující zvukové barvy a kovovějasného zvuku, neviditelného sboru; příchod husím pochodem, bílé nákrčníky a šelestící partesy ovšem té představě neodpovídají . . . Stejně je tomu, když před závěrečnou větou „deváté" přípravy sboru se prodlužují, jako v minulém koncertě 22. března v Rudolfině. Illuse je to kouzlo, kterým žije drama a opera na jevišti a proti koncertní illusi přece tak často a tak urputně se hřeší. Setmělé koncertní síně — požadavek velmi pozoruhodný a psychologií hudby opodstatněný — snad učiní krok směrem k žádoucí nápravě v tom směru. Z pořadu za zmínku ještě stojí Beethovenův houslový koncert z D-dur (hrál jej Hanuš Lange) a osm Dvořákových slovanských tanců první řady před dvacetipěti lety vydané. S povlaštělou Mendelssohnovou koncertní arií (op. 94) a zbytečně povlaštělým jmenem „Colli" setkali jsme se u slč. N. Kolihové. Snad se nám nechtějí vrátit doby povlaštělého nevkusu?

Provedení „Deváté" Beethovenovy v koncertě Č. F. 22. března bylo závěrkem cyklického postupu světem symfonických devíti stálic: mělo vlastnosti dobré, svědomitost byla mu přídatkem — leč scházel mu onen velký, jednotící tah grandiosnosti, jež uchvacuje, nepouští k analysi a nutí k němému uctivému obdivu. Neočekával jsem toho zázraku, který ani při posledním provozování „Deváté" za vedení p. Kovařovicova se nedostavil, neodcházel jsem tedy zklamán ze tříště linií nesklenutých v mohutnou obří klenbu. I nejlepší úmysly mohou se rozpadnouti. Že práce s nedosti vyhovujícím aparátem právě pro tuto symfonii a zvláště pro její poslední větu nebyla snadná, sluší však loyálně přiznati; sbor a solový kvartet však po veškeré práci nezmohl ani z daleka významnou úlohu, která mu připadá. Za to Brahmsův houslový koncert z D-dur (op. 77) byl výborně přednesen prvním koncertním mistrem berlínského filharmonického orchestru Ant. Witkem: Witek má příjemný tón, hbitost techniky prstové a smykové, aby mohl býti s vnějšek skladky: jeho

hudební sebevychování pak uzpůsobuje ho k výbornému uměleckému podání velmi zajímavého koncertu, který k plné vypuklosti svých krásných kontur zpěvných, k plnému vystižení kaskádového spádu kadence vymykající se nad všednost a obvyklost a k rozvíření poslední věty roztomile křepčících rytmů potřebuje jemného přednesu a vřelého hudebního cítění. Proto hrál Witek s úspěchem, jaký si plně zasloužil. Pořad koncertu zahájen byl předehrou k Smetanově »Libuši«.

V Národním divadle zaznamenati třeba nové nastudování Halévyovy »Židovky«, jinak stále ještě Charpentierova »Louisa« udržuje se v pozornosti obecenstva, jehož kruh při dalších provozováních vzrostl a ještě roste Nového člena opery připočísti sluší na vrub těch zbytečně mnohojazyčných tendencí, kterým hoví správa opery, hřešíc na požadavku dokonalého ovládání českého jazyka u pěvců české operní scény. Po slč. Radkiewiczové tedy slč. Horvátová, výsledek zůstává týž — a stejné budou as i konce . .

DR. E. HOFFER.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak.-Uher. Osud branné předlohy v Uhrách je stále zamotanější. Vytrvalost opposice proti předloze v parlamentě vynutila si již druhé odročení letošního odvodu vojenského, tentokrát na neurčito. V pátek večer strhla se krvavá srážka mezi studenty a policií, na niž onino podnikali útoky a pouliční demonstrace trvaly i v sobotu 21. t. m. Podpalu se jim dostávalo Košutovci, jež oslavovali 21. t. m. památku Košuta, „guvernéra Uher.“ Dnes Maďarům jde již o rozdělení armády, o vlastní uherskou armádu. Krok na té dráze již učinili, přinutivše říšskou vládu, aby chystanou reformou trestního práva vojenského byly zřízeny i tři nejvyšší soudy vojenské, jeden pro říšskou armádu a po jednom pro obě zemské obrany. Druhý krok prý jest uzákonění uherské armádní řeči, které prý jest již otázkou času.

Země České. »Čas« všiml si článku »Nové útvary?« v čís 24. Rozhledů, a zamítá návrh součinnosti v mladočeské straně z toho důvodu, že mladočeská strana sama pro součinnost s mladšími stranami není, kandidujíc za poslance raději »karaktery než odborníky«, raději Holanské a Březnovské než muže pro politickou činnost vzdělané. Jest pravda, že stranická upjatost a panovačnost mladočeské strany jest především vinna roztříštěnosti politických stran v Čechách. Ale nejde tu o vnucování se mladočeské straně. S vyššího hlediska zájmů národních má se věc tak: strana mladočeská bude setrvačností voličstva dlouho ještě stranou panující, ale její vedení nemá dnes už pružnosti a přizpůsobivosti vývojové. V mladších stranách je mnoho vůle i vznětu, ale málo půdy pro takovou činnost politickou, po níž touží. Jejich činnost obrací se proti mladočeské straně. Ta se proti nájezdům brání a v tom je všechna politická činnost doma. Za poměrů normálných zabezpečeného národa — budiž! Ale situace naše je tak příšerně hrozná, tak do černa, že by mladým stranám za pokus stálo, přinutit stranu mladočeskou k součinnosti. Prohlásí-li pracovníci mladých stran, že — za obvyklé výhrady svého přesvědčení — do strany anebo do klubu mladočeského vstoupí, aby se mohli účastnit práce, bude na př. voličstvu snáze rozhodnouti pro kandidáta lépe kvalifikovaného. Angličtí Fabiovci vysílají na př. své členy do stran všech, aby pracovali pro hlavní zásady programu. Bylo by tedy lze stranu mladočeskou přinutit z dola, aby se chovala k mladším vlídněji a s — větším paedagogickým taktem. Ale také naše mladší strany měly by se přiučiti na tom, co se právě děje v Uhrách. Tam opposice proti vládě rozdmychala až pouliční revoluci. Ale ani jediný člověk z opposičních stran nepronesl, že je nutno vládní stranu vyhladiti, všichni tvrdí, že budou li požadavky opposice splněny, zastaví boj! Tu je součinnost stran možna a Uhrům se vyplácí! A co jsme my proti nim? Tak ubozí, že nemůžeme vymoci české nápisy na veřejných budovách a úředních tiskopisech! A přece u nás chce jedna strana jen vyhladit druhou! U nás neslyšíme: bude-li splněn náš požadavek, zastavíme boj, nýbrž: musíme nejdřív zničit protivnou stranu, abychom mohli pracovat! Tak vyhrávají strany, ale stále prohrává věc. Náprava je možna, budou-li sami příslušníci stran o ni

stát. Shora to sotva půjde. A tudíž znovu uvádíme svůj návrh z čís. 24. Rozhledů „Nové útvary?“ na paměť svým čtenářům a doufáme, že i Čas jej ještě ednou uváží. A v mladočeské straně nechť uvažují ti, kdož již sami veřejně kárají ten starý nešvar, že 8—10 poslanců mladočeských poslancuje vůbec doma, nebylo-li by lépe těchto 10 národních lenochů zaměniti lidmi pracovitými z mladších stran!

Zvolení dra. Baxy a zajímavé faktum, že před 2 roky radikál V. Štěpánek (protikandidát Bělského dostal 247 a letos dr. Baxa 884, zpráva v pátek 20. t. m. novinami rozšiřená, že se dr. Fořt vzdává všech funkcí v mlad. klubu a přestává býti členem jeho parlamentní komise, manifest poselstva českého na radě říšské k lidu českému a zásady pro úpravu jazyků zemských při soudech a všech zeměpanských úřadech král. česk., uveřejněné 22. t. m a výzva politického spolku pro okres slánský (*J.* Baňka, předseda, dr. Hohlweg, jednatel) dne 25. t. m. v „Nár. Listech“, adresovaná předsednictvu klubu poslanců českých na říšské radě, aby, ježto výbor polit. spolku pro okres slánský nepokládá důvody v manifestě 22. t. m. podané za dostatečné pro ten dalekosáhlý obrat, ve smyslu stanov bezodkladně byl svolán sbor zemských důvěrníků, zda-li zahájenou novou taktiku proti vládě poslancům schvaluje či zamítá — ukazují jasně, že naše česká politika v nejbližší budoucnosti obrátí se zase do vod radikálních a že slabé náběhy k politice positivní skončí tím větším výšinem ve stranu opačnou.

Hospodářský. Boj *pivní* ukazuje čím dále tím zajímavější stránky: našla se již dokonce okresní hejtmanství, která zakazují schůze proti nemírnému zdražení piva, chráníce tak atentát na kapsy konsumentstva, místo aby se (jsouce živnostenskými úřady!) starala o pořádek v živnostech. —

Daněmi začíná se řešit otázka Velké Prahy. — O dani domovní máme již zákon a sice o eventuelním přechodu z nižší daně činžovní, jaká dosud se platí v předměstích, ku vyšší dani v Praze samé vybírané. V těchto dnech pak proběhla novinami zpráva, že má být čára pražské potravní daně posunuta na obvod obcí předměstských. Daň činžovní neplatí domácí páni ze svého, nýbrž dávno ji přesunuli na nájemníky, t. j. kde koho, kdo v místě bydlí; nyní ještě daň potravní, nové zatížení rozpočtů soukromníků, má býti přeludem pro ctižádostivý sen Velké Prahy, která ve skutečnosti existuje, jejíž „úřední“ uznání však v oficielních statistikách schází a nyní takovými oběťmi má býti vykoupeno? Kde je důvod toho, aby za stávajících předpotopních poměrů zdaňovacích v oboru daně domovní zdražovány byly zvýšením daně vlastně byty. Jak směšně vypadá vedle toho pak zákonodárství o odpomoci nouzi bytové! A jaký důvod za přetěžkých podmínek existenčních ve velkých městech zdražovati daní potraviny? A přece celé jednání vede se klidně za těchto předpokladů jako samozřejmých. A ani výhod zlepšené správy veřejné, pokud jde o úřady státní, nevíděti. Ovšem že nikdo jich s náležitým důrazem ani nežádá, to zas až bude pozdě! Jaký div tedy, že pro Velkou Prahu je málo nadšení v širokých vrstvách! —

Sociální. *O sociální politice obcí* přednášel ve vídeňském sociálně-politickém spolku dr. Lindemann ze Stuttgartu, referent o tomto předmětě na mnichovském sjezdě sociální demokracie. Ze zajímavých jeho vývodů aspoň toto: Jsou dvě skupiny opatření v sociální politice obcí: všeobecná dělnická politika a specielní. Ke skupině první patří: Potírání nezaměstnanosti pomocí úřadů práci sprostředkujících (pro subjektivní nezaměstnanost). Důležito je, aby pro tuto činnost bylo směrodatným nazírání sociálně-politické, aby řídily se tyto úřady minimálními cenami sdruženími odborovými vymáhanými, aby nebyli doporučováni dělnici podnikateli cenníku nedodržujícího. Sem patří také t. zv. mezdní klausule, jíž by byla položena pevná spodní mez pracovních podmínek a to nejprvé pro dělnictvo městské, pak stávková klausule jak v Německu se praktikuje. Avšak objektivní nezaměstnanost, nedostatek práce, vyžaduje jiných prostředků, tak na př. staveb z nouze, avšak se zřetelem na trh práce (ne v čase když je práce jiné dost) za jednotného postupu státu a obcí, za výhodných mezdních podmínek, nedopouštějících kořistění z postavení nezaměstnaných. Dále sem patří centrální střediska pro komunální dělnickou politiku. Specielní dělnická politika obcí, mladého data, spočívá v úpravě povinnosti jejich k vlastním zřízencům: všeobecné pracovní řády městské, slušné pod-

mínky pracovní, stálost pracovního poměru, nekořistění z konjunktur; řádná politika mezdní s tarify mezdními dle tříd stáří, péče o nemoc, invaliditu, svátteční klid a dovolené.

Česká sociální demokracie koná velice záslužnou a všeho uznání hodnou věc. Organisujíc boj proti *zdražení piva* vede dělnictvo již zpříma k naprosté abstinenci: „Právo Lidu“ 22. t. m. již praví: »Šířením abstinence by zanechala pivní válka alespoň trvalou památku — a to zajisté velice prospěšnou — v Praze a okolí. Strana soc.-demokratická vyhlásila boykot proti pivovarům nuselskému, vinohradskému a košířskému, sestavila seznam všech hostinských, jež pivo z těchto pivovarů čepují a ohlašuje jim, chtějí-li od poškození svoji živnost uchránit, aby se obrátili na Odborové sdružení, kdež zvědí adresy pivovarů, jež jsou ochotny dodávat jim pivo.

V Praze ustavil se 8. března spolek *Svépomoc*, jehož účelem bude opatřovati zaměstnání nemajetným studujícím vysokých škol v Praze. Za starostu zvolen univ. prof. dr. Jarník, jenž, byv zvolen, vyslovil se, že spolku kyne stkvělá budoucnost, ač jest se na to připraviti, že z počátku to půjde z tuha.

Ozvuky a paběrky.

Křižáci — na útěku. »Věříme ve zdravý rozum a zralou soudnost českých lidí, že kocourkovský kousek »Máje« uvítají jak náleží se soustrastným smíchem a veselostí.« Těmi slovy zakončili jsme před 14 dny článek »Křižácké tažení spolku Máje proti Rozhledům« a ve svém očekávání jsme se nezklamali. Všichni rozumní lidé brzy prohlédli manévr Máje, jenž měl ten »literární« cíl, hmotně poškoditi a možno-li udupati Rozhledy. Soudné obecenstvo, jež celou záležitost sledovalo a jemuž ideály národní samostatnosti a svobody nejsou hluchým slovem, bylo trapně dojato vystoupením 77 českých spisovatelů, jež vzbudilo dojem, jako by bylo vystoupilo 77 literárních constablův, aby potlačili nedovolené projevy a zjednali »občanský pokoj a řád«. Tím trapněji a směšněji to působilo na ty, kdož se pamatovali, kterak v září tiže lidé obraceli se na českou veřejnost žádajíce ji za pomoc a slibujíce, jakmile budou hmotně zajištěni, že budou — mluviti pravdu! A hle, sotva honosivě zvěstovali obecenstvu, že mají tisíce a tisíce odběratelů, tak že o jejich žaludky je dostatek postaráno, nepromeškali první příležitosti, aby se na člověka, jenž vyslovil svoji pravdu, ihned nevyřítili v nejblahovolnějším úmyslu jej popraviti. Tak bezděčně sami českého člověka přiměli, aby zkoumal, záleží-li jim tolik na hájení pravdy jako na vlastním žaludku. Jak se na věc v Čechách pohlíží, dokazují nejlépe citáty vážných listů i hlasy našeho čtenářstva, jež níže uvádíme. Rozumí se samo sebou, že se náš zápas neobešel bez různých dobrodinců. Jedni dokonce na naše jednání pohlíželi jako na obratnou a velice zvučnou reklamu. Pěkně děkujeme! Co jsme na veřejnosti učinili, to bylo svrchovaně nutnou sebeobranou. Vždyť proti jedinému listu, jenž stojí sám beze stran a klik a je tak nenáviděn svými nepřáteli, postavilo se tolik odpůrců tak bezodhledně a krutě, jak není pamětníka nejen snad v Čechách, ale na celém světě Každý na našem místě, jemuž jde o obranu proti takové přesile a obhájení svého názoru, byl by musil jednati právě tak energicky a obezřetně. Pisateli článku Long Tomovi bylo též nepřáteli našimi zle vytýkáno, že se halí v závoj pseudonymu. Ježto však již dříve své články takto podepisoval, není žádné příčiny, aby se najednou svého pseudonymu vzdal, a to tím méně, ježto všichni členové Máje, všecky pražské redakce i lidé o literaturu třebas jen povrchně se zajímající, vědí, kdo Long Tom je. Všichni, kdo podepsali osvědčení Máje, hráli prostě na veřejnosti komedii, mluvíce o anonymním pachateli činu. Čtenáři, jimž záleží na věci a ne na jméně, na podpisu, na několika těch slabikách, s nimiž se u nás vždy tropí takový humbuk, nebudou se ptáti, je-li Long Tom blond anebo brunet, s plnovousem neb bez vousu a p., a budou jen vážiti a zkoumati, co řekl. Kdyby však přes to někteří byli dychtivi něco zvěděti, jsme ochotni (zašlou-li poštovní známku), jim dáti přesný popis osoby, oznámení rodiště i bydliště i seznam oblíbených jídel Long Tomových.

Osvědčení Máje, jehož autorem je šťastný otec Vejvary a Kondolíka, nerozdmýchalo proti Rozhledům bouři, kterou tak touženě čekala vzájemně pojišťovací společnost Kvapil, Štech, Šimáček a comp., ale právě naopak, proti nim obrátil se ostrý vítr z časopisů českých.

Pardubická „*Osvěta Lidu*“ p. Al. Hajna praví 18 března: »Rozhledy« přinesly v čísle 22. článek »Oslava papírové pyramidy“, jehož hrot byl namířen proti četným nekritickým oslavovatelům Vrchlického, kteří nejvíce vynášeli u něho množství jeho děl, jako by hodnota spisovatele odhadovala se počtem a rozsahem jeho prací a nikoli jejich kvalitou a obsahem. Při tom se v článku tom vyprávěly dosti pestré životní osudy otce Jarosl. Vrchlického, čiperného to českého obchodníka. Tento článek »Rozhledů« byl p. Štechovi, jednateli „Máje«, jenž v literární domácnosti české obstarává službu portýra a lokaje, podnětem, aby zaranžoval proti »Rozhledům« celé papírové tažení všeho téměř spisovatelstva českého, které podepsalo p. Štechem vypracovaný obrněný protest proti článku »Rozhledů«, jímžto prý nejen Vrchlický, ale i otec jeho byl snížen a potupen. I našemu listu byl tento protest zaslán k otištění, ale hodili jsme jej tam, kam patří, totiž do koše, vidouce v něm projev staré naší nemoci: utloukání odchylného mínění a zrádcování každého, kdo se opováží u nás jíti — ať v politice, ať v umění, ať v životě — jinou cestou než vyšlapanými vlasteneckými kolejemi.“ A na jiném místě: „Slatiňanská Čtenářská beseda usnesla se »Rozhledy« nadále neodebírat pro článek „Oslava papírové pyramidy“. Boykot a hmotné zničení jest údělem všech, kdož se opováží u nás vysloviti poctivé svoje mínění. »Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou« — — pěl státoprávnímu národu našemu básník-buditel« již před 100 lety, ale slova jeho padla na skálu a do dnes nevydala ovoce.«

Čas dne 22. března: . . »Odstavec o otci básníkově může se nemile dotknout leda toho, kdo se stydí, že byl pouhým přičinlivým obchodníkem, že nebyl aspoň dvorním radou nebo velkostatkářem. Dodatek brožury, kterou Pelcl vydal na svou obranu, správně vidí v prohlášení Májistů důkaz, s jakým despektem naši literáti pohlížejí na drobnou činnost obchodní. Každý jiný, o jehož otci psalo by se podobně, odpověděl by prostě: ano, ale jsem hrd, že můj otec ve svých poměrech byl takým, jak jej líčíte; a zdědil-li jsem jeho čilost a životní zdatnost, tím lépe pro mne. Posměšný ton, který proráží sem tam v článku Rozhledů, padá rozhodně daleko více (ne-li výhradně) na ráz přijetí, jehož Vrchlickému se dostalo, nežli na básníka sama. Víme-li, že mezi veřejnými oslavovateli Vrchlického hlavní oficiální slovo vedli také lidé, kteří nejsou s to, jediný jeho verš hluboce procítit a pojmout (nomina sunt odiosa), nebudeme se divit, že pozorovatel, jenž prohlíží skutečný stav věci, zasrší sarkasmem: jest jen zdravou protiváhou proti upřílišenému a bombasticky prázdnému nadšení, jež nesmyslnými superlativy nahrazuje vážné porozumění. — Prohlášení Májistů proti Rozhledům je krátké, ale i v té své krátkosti nedělá valné cti těm, kdož je skládali. Celkový jeho tón zaráží drsností a nechci ani říci, jaké výkřiky a jaká gesta připomíná: těžko pochopit, že povahy tak jemné jako Svatopluk Čech, F. X. Svoboda mohly se podepsat pod něco tak urputného a nespravedlivého. V těch několika řádcích není ani jediného malého slůvka dojatého citu: hle, náš člověk a dotkl se zle našeho člověka. Nic takového; jen jakási napřažená ruka nepřátelsky se zdvihá, jen jakési tvrdé oči nevraživě vystupují z posupné tváře. Poněvadž článek Rozhledů vyšel pseudonymně, vrhlo se prohlášení na redaktora Rozhledů a na něho uvalilo všecku tíhu svého hněvu. To je způsob státního návladního a nikoli způsob literátů, kteří znají poměr redaktora k spolupracovníkům. Všimněme si však těchto dvou obratů: »Je nám lhostejno jméno anonymního pachatele činu, jenž vzbuzuje úžas a odpor. Plná odpovědnost za něj spadá . . .« A hned vedle toho: »Odmítáme všecku pospolitost s lidmi, kteří se nerozpakovali článek napsat a uveřejnit.« Jak se to k sobě hodí? V jednom řádku jest mi jméno působcovo lhostejno a svádím plnou odpovědnost na redaktora a hned v následujícím skoro odmítám všecku pospolitost s tím, kdo článek napsal? Nezdá-li se, že mezi oběma řádky hnulo se mé špatné svědomí, že jsem najednou ucítil křivdu svého jednání a že ji chci trochu umírnit rozdělením své rány? Pospolitost, o které prohlášení mluví, má významný přívlastek »spiso-